

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Devarim

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10244

~~Handwritten text, possibly a list or index, with some words crossed out.~~

~~Handwritten text, possibly a list or index, with some words crossed out.~~

ספר

דברים

עם

תרגום אונקלס, ופירש"י, ובאור ותרגום אשכנזי

הוגה בהגהה מדוייקת

ע"פ

החומש תקון סופרים

של החכם המפורסם מהו' איצק פרעמסלא ז"ל

וע"פ

החומש המדוייק היטב הנרפס בק"ק בערלין יע"א

ע"י החכם המפורסם מהו' משה דעסוי ז"ל

ונתוספו

סדר ההפטרות וחמש מגילות

עם פירש"י, ובאור ותרגום אשכנזי :

נדפס

בק"ק **אפענבאך** יע"א

בדפוס ה"ה התו' כ"ה צבי הירש

וכנו כ"ה אברהם שפיץ סג"ל

בשנת ת"ק"ס"ט לפ"ק

G. 8.

1713

UNIVERSITÄT POTSDAM

LIBRARY

UNIVERSITÄT POTSDAM

LIBRARY

UNIVERSITÄT POTSDAM

LIBRARY

UNIVERSITÄT POTSDAM

LIBRARY

1713

UNIVERSITÄT POTSDAM

LIBRARY

UNIVERSITÄT POTSDAM

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek

1713

לוח קריאת פרשיות המועדים

לשבת ור"ח קורין למפטיר בספר תורה שניה מן וביום השבת ע"י יעשה ונסכו :

לתשעה באב בשחרית קורין ג' בפרשת ואחחנן מן כי תוליד בנים עד כל הימים : במנחה קורין ויחל בפרשת כי תשא כמו בכל התענית :

לר"ה ביום א' קורין ה' בפרשת וירא מן וה' פקדו עד ויגר אברהם והמפטיר קורא בפרשת פנחס . ובחדש השביעי עד אשה לר' : ביום ב' קורין ה' בפרשת וירא . מן ויהי אחר הדברים עד סוף הפרשה והמפטיר כדאחמול :

ל"ב בשחרית קורין ששה בני אדם בפרשת אחרי מוחלת הסדר עד וידבר ה' אל משה דבר אל אהרן וגו' . ולמפטיר קורין בפרשת פנחס ובעשור לחדש : במנחה קורין ג' בפרשת אחרי מן וידבר וגו' עד סוף הסדר :

לסוכות ביום א' קורין ה' בפרשת אמור מן שור או כשב וגו' עד וידבר משה את מועדי ה' וגו' ולמפטיר קורין בפרשת פנחס ובחמשה עשר יום לחדש השביעי : ביום ב' קורין כדאחמול ולמפטיר כדאחמול : **לשבת וחה"מ** בשחרית קורין ז' בפרשת כי תשא מן ויאמר ה' אל משה ראה אתה אימר אלי עד לא תבשל גרי וגו' . ולמפטיר קורין בקרבנות בפרשת פנחס בענינו של יום . ובמנחה קורין בסדרא דשבוע :

בש"ע קורין ה' בפרשת ראה מן כל הבכור עד אשר נהן לך ואם הוא שבת מתחילין עשר תעשר . ולמפטיר קורין בפרשת פנחס ביום השמיני עצרת : **בשמחת תורה** קורין כל הסדר וזאת הברכה ובס' שני מתחיל מבראשית עד לעשות ולהמפטיר קורין כדאחמול :

הרב הגאון המחבר ספר החינוך

כתב הקדמה לספר דברים ז"ל .

כתב הרמב"ם ז"ל ענין הספר הזה ידוע שהוא משנה התורה יחזור בו מזה רבינו ע"ה לדור הנכנס בארץ רוב מנות התורה הנרכיות לישראל ויזהיר אותם עליהם אז היות מרובות ויפחדם הרבה בעונשים ופעמים יוסיף בהן ביאור בקצתן אבל בכל מנות הכהנים לא ידבר ולא יוסיף אזהרה שהכהנים זרזים הם . ועוד יוסיף בספר הזה קצת מנות שלא נזכרו כלל כגון היבוס ודין מוצא שם רע ודין גירושין באשה ועדים זוממין וזולתם . ואין ספק כי כולם נאמרו למשה בסני או באהל מועד בשנה הראשונה כי בערבות מוצא לא נתחדש לו אלא דברי הכרית כאשר נתפרש בו . ועל כן לא נאמר בספר הזה וידבר ה' אל משה לאמר בו את בני ישראל . או דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מצוה פליגי ע"כ . וזה שלא הזכירו אלו המנות בספרים הראשונים כמו שאר המנות אל תתמה בדבר . אחר אמרם ז"ל בכמה מקומות אין עוקדם ומאחר בתורה . ושרש ענין זה לפי הדומה כי התורה תכלול כל החכמות מלבד פשט עניניה המתקיים ויסודות מנותיה החוקים ואפשר כי מפני כן צריך להיות כרשיותיה ואותיותיה במקום שהן והכל מכונן מאת אדון החכמה ב"ה וזה טעם משפיק :

הספר החמישי הזה יכלול חמשה דברים (א) דברי תוכחות שהוכיח משה את ישראל סמוך
למיתתו, כדאיתא בספרי, ממי למד מיעקב, שלא הוכיח את בניו אלא סמוך
למיתה, אמר ראובן בני אני אומר לך: מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו? כדי שלא
תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי: ומפני ארבעה דברי' אין מוכיחין את האדם, אלא סמוך למית',
שלא יהא מוכיחו וחוזה ומוכיחו (ר"ל וע"י זה יקון בתוכחתו), שלא יהא חבירו רואהו ומתבייש
ממנו (ועל ידי זה יניחנו וידבק באנשים אחרים אשר לא יכלימוהו, ואשר ישאלו את מעשיו
המקולקלים, ועוד שלא יוכיחו על פניו, ולא ירצה בדברים המקיטים את לב האדם, כדי
שישאר עמו וילמד ממעשיו) וכו', וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וכן שמואל
שנא' הנני עמו בני (שמואל א'), וכן דוד את שלמה בנו: (ב) כשנו בו קצת המצות שנצטוו בהם
בבר צהר סיני, ובערבות מואב, ועשרת הדברים ודיני שמיעת הכספים, ומועדי ה', ומתנות
כהונה, וסימני הטומאה והטהרה בצעלי קיים ודומיהם, ונעצבו קצתם, כי לא זכר מצות
הקרבנות והטהרות, ולא מצות הנחלות ורוב המשפטים שבין אדם לחצרו, ולא הזכירו היוכל
ושמיעת הקרקע, וכן מנוועדי ה' לא זכר את יום התרועה ולום העשור, וכן מדיני המתנות
לא הזכיר כי חם מעשר שני ומעשר עני, ולא זכר מעשר ראשון והחלה, ועוד רבים כמוהם:
(ג) ועוד נתחדשו בו מצות ואזהרות שלא נאזו בספרים הקודמים כלל, או לא נזכרו כי אם ברמז
ובספר הזה כתבארו באר היטב בכל דקדוקיהם ותנאיהם: והגראה שכאשר ראה משה שכלה
הזמן אשר נחרץ על ישראל להיות רועים במדבר, והוא עשה את כל אשר היה עליו לעשות, כי
סבל טרחם ומאסם ארבעים שנה, והבה את סיון מלך האמרי ועוג מלך הבשן, ועתה הגיע
קצו למות, והבנים הללו אשר לא עמדו על הר סיני ולא ראו את כל מעשי ה' הגדול והנורא
אשר עשה עם אבותיהם מיום צאתם מארץ מצרים, וכנסו לארץ ישראל עם יהושע, אשר שם
המקום לקיים את כל המצות והחקים והתורות אשר צוה את אבותיהם, הואיל משה להזכיר
לפניהם את כל הטובה אשר עשה ה' לישראל מיום עמדם על הר סיני, וכל מרים וענשם וכל
מה שקרה להם עד היום הזה, וכן לחזור ולשנותם את כל המצות אשר צוה את אבותיהם על פי
ה', ממעמד הר סיני עד בואם אל קדש ברנע, כי שם נשתלחו המרגלים ונשבע ה' שלא יכנסו
לארץ, כי אם ימותו במדבר, וימאז ועד עתה בשנת הארבעים לא נתחדשה להם מורה מן המצות:
ובקצתם הוסיף בהם באור בדקדוקיהם ופרטיהם, ובקצתם כפל בהם האזהרה כגון בעבודת
אלילים ואהבת הגר והיתום והאלמנה, ולעשות ככל אשר יורו הכהנים ודומיהם, וקצתם שמע
מפי הגבורה בימים שעברו ולא אמרם לישראל עד עתה: וכאשר כתב משה את תורתו על פי ה'
על ספר, לא כתב במשנה התורה הזאת כי אם המצות שנתחדש בהם דבר, אם נבאורם או
בדקדוקיהם ופרטיהם, עזב את כל החקים והתורות אשר נאזו כמתכותם בספרים הקודמים
מבלי חלוק והשתנות כלל, כי אין צורך בהשנות הדברים פעמים כי אם למדנר פה א פה, ויש
לחוש שיטתו מן הלב כאשר יארכו הימים, לא למי שכותב אותם על ספר, כי הוא לא יאמר
וישנה, כי אם נצטיל דבר שיחדש, או כאשר יביאחו הצורך לכפול ולחזק הענין בלב הקורא,
למען יהיו דבריו כמסמרות נטועים בו ולא ימושו משם כל הימים: ולזה כפל את דברי התוכחה
והמוסר, כאהבת אדם למקום ואהבת אדם לחבירו: ומשפט הדק וסנינת היתום והגר,
והשמיטה מע"ז ומדרכי האומות הנשחתות, והדבקות בה' ובתורתו, כי אלה הדברים צריכים
אזהרה אחר אזהרה, ואין הכפל בהם למותר, ואדרבה שלא היה די בכפילה זו כי נצטרך עוד
על פי ה' לחתום דבריו בהגדי שירית הנכנסת יותר וקיימת לעד בלב השומע, ומכל שכן כי שורר
אותה השומע על פיו חקוקה היא על לוחות זכרונו לא תכור מקם, וזו היא (ד) השירה הנפלאה
המתחלת האזינו השמים, והיתה לחות ולעד בבני ישראל אם ישעזבו את ה' ואת תורתו כי אז
יזכרו מיד כל היעודים אשר נאזו בה וידעו כי כל הקורות אותם הם פרי חטאתם, גם א ישכחו
היעוד הטוב האחרון כי יראה כי אזלת יד וגו': ואחרי אשר למד השירה הזאת ושם אותה בפי
כל ישראל נתן להם (ה) הברכה המלאה לה שהבה וידידות, כאשר יאהב האב את בנו
ויברכו קודם מותו, כן הוא באהבתו חת עם ישראל, עם כל סרחונם מרים ותלוותם אשר
נבל מהם וברך את זרע יעקב לשבטיו טרם הפרדו מהם, והאהבה העזה ההיא נפלאה עד
מאוד כל מקום לא יכלכה, זולת לבב ראש כל הנביאים ואם כל המנהיגים המושלים בעם:
ואחרי ההלכה הזאת, אשר על ידה יותרו כמה ספקות אשר נפלו למפרש התורה בזה הענין,
אנו לבאר הכתובים כפי הנראה לי לקצן מדברי המפרשים הגדולים שקדמוני, מזה דבר ומוזה
דבר, ולקצתם באופן הנאות לפשוטו של מקרא:

דברים א

תרגום אשכנזי ג

עיה ד' שיטין פנויות ויהחיל מחללת שיטה ה'
א א אלה הדברים אשר דבר
משה אל כל ישראל בעבר
הירדן במדבר בערבה מור
סוף בין פארן ובין תפל ולבן

א (א) דיזעו זינר דינא
רעדען וועלכע
משה אן גאנץ ישראל גע-
האלטען : דיסזייטו דעז
ירדנ' , נעמליך אין דער
וויזטע , אין דעם געפילדע
געגען דעם שילפמעער איבר ,
צווישען פארן הופל , לבן ,
חצרות

וחצרת

תרגום אונקלוס

רש"י

א (א) אלין פתגמין די מליל
משה עם כל ישראל
בעברא דירדנא אוכח-יתחון ער
דחכו במדברא ועל דארניו במישרא
לקבל ים סוף בפארן אתפלו על
מנא ובחצרות

א (א) אלה הדברים * לפי שהן
דברי תוכחות ומנה כאן
כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן
לפיכך קתם את הדברים והזכיר ברמז מכי
כבודן של ישראל : אל כל ישראל . או הוכיח
מוקפתן היו אלו שבזק אומרים אתם הייתם
שומעים מן עמרים ולא השיבותם דבר מוכך
וכך אילו היינו שם היינו משיבים אותו לכך
כנסם כולם ואמר להם הרי כולכם כאן כל
מי שיש לו תשובה ישיב : במדבר * לא במדבר
היו לא בערבות מואב ומהו במדבר לא בשביל
וגו' : בערבה * בשביל הערבה שחטאו בצעל פעור
בשיטים בערבות מואב : מול סוף . על
מה שהמרו צים סוף בבואם לים סוף שאמרו המבלי
אין קברים במצרים וכן כנסעם מתוך
הים שנאמר וימרו על ים צים סוף (תהלים ק"ו)
כדאיתא בערכין : בין פארן ובין תפל
ולבן

באור

א (א) אלה הדברים , יתכן שהוא שז על הספרים הקודמים , כי כל אמרות ה' נעשות
ומדובקות ראש ותוך וסיף , ושעור הכתובים א ב ג ד ה כך הוא : אה (המטות
והחקים אשר באו בספרים הקודמים) הם הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל וגו' : באחד
עשר יום (אשר הלכו) מסורב (ללכת) דרך הר שעיר (אל ארץ ישראל ולא באו כי אס) עד
קדש ברנע (והם קרה מה שקרה ונגזרה עליהם שלא לכנס לארץ ישראל מיד מקדש ברנע דרך
הר שעיר , כי אס לסוב את ההר ימים רבים עד תם כל הדור ההוא) : (ויהי בארבעים
שנה) בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל (פעם שנית) ככל אשר צוה ה'
אתו אליהם : (והיה זה) אחרי הכתו את סימן מלך האמרי אשר ישב בחשבון ואת עוג מלך
הבזן אשר יושב בעשתרות באדרעי : (בעבר הירדן בארץ) מואב עברו את נחל זרד (כאשר
קרבו לגבול ארץ ישראל , וראה משה שכבר בא יומו להאסף אל עמיו ולעזוב את ישראל ביד
יהושע , עתה) הואיל משה באר את התורה הזאת (הסכים וגמר בדעתו ללמד ולשנן את
תורתו , ולהוסיף באור במקום הנזכר , טרם מותו) : בעבר הירדן , לפי פשוטו כל הזכרים
בפסוק זה עקומות הן וכן הוא דעת ר' יוסי בן דורמסקי בספרי , והוא נותן סימן בתוך
סימן כמו שזכרנו , לפרש היכן נאמרה ההגדה הזאת ? בעבר הירדן ולפי שיש לירדן שני
עברים , אמר שהוא בעבר הירדן לצד מדבר שהלכו שם ישראל , טרם עברו את הירדן :
בערבה , כלומר באיזה מקום במדבר ? באותו מדבר שבערבות מואב : מול סוף , שית סוף
מתחיל ממזרח ארץ ישראל , שנאמר ואתי את גבולך מים סוף עד ים פלשתים (שמות כ"ג
ל"א) כלומר ממזרח עד מערב , הוא ים המלח , שכתוב בגבול קרן מזרחית דרומי באלה
מקעי : וגם בפרשת ואתחנן (ד' מ"ט) , וכל הערבה עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה
וגו'

תרגום אשכנזי

דברים א

וַחֲצִרֹת וְדֵי זָהָב: בַּאֲחַד עֶשֶׂר
יוֹם מִחֹרֵב הַדֶּרֶךְ הַרְשִׁיעִיר עַד
קֹדֶשׁ בְּרַנֵּעַ: גַּ וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים
שָׁנָה בַעֲשֵׂתֵי עֶשֶׂר הַדֶּשׁ בְּאַחַד
לַחֹדֶשׁ הַדָּבָר מִשֵּׁה אֶל־בְּנֵי
כִּי־יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

חצרות אונר די זרהב :
(ב) איילף טאגע רייזען פאן
חרב , איבער דאן געבירגע
שעיר , נאך קדש ברנע :
(ג) עז וואר אים פירציגוטען
יאחר , אים ערוטען טאגע
דעז איילפטען מאנאט : אלו
משה מיט דען קינדערן ישראל
רעדעטע , זא וויא דער עוויגע
איהם

אתו

תרגום אונקלוס

רש"י

וּבְחֲצִרוֹת דְּאֲרָגִיזוּ עַל־בְּשָׂרָא וְעַל־
דְּעֵבְרֵי־עֵגֶר דְּדָהָב : (ב) מִהַלֵּךְ חֲדָי
עֶשֶׂר יוֹמִין מִחֹרֵב אֹרְחָ מִדְּרָא
דְּשִׁיעִיר עַד רָקִם גִּיאָה : (ג) וְהָיָה
בְּאַרְבָּעִין שָׁנִין בְּחֲדָי־עֶשֶׂר יַרְחִין בְּחַד
לְיָרְחָא מְלִיל מִשֵּׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כָּכָל דִּי פִקֵּר יֵי יִתִּיָּה

ולכן . אמר רבי יוחנן חזרנו על כל המקרא
ולא מנינו מקום ששמו תכל ולכן לא הוכיחו
על הדברים שחפלו על המן שהוא לבן שאמרו
ונפשו קנה בלחם הקלוקל ועל מה שעשו
במדבר פארן על ידי המרגלים : ומצרות .
במחלוקתו של קרח . דבר אשר אמר להם
ה' לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים במצרות
בשביל לשון הרע ואתם כדברתם במקום : ודי
זהבי הוכיחו על העגל שעשו בשביל רוב זהב
שה' להם שנאמר וכסף הרבתי להם וזהב
עשו לכעל (הושע ב') : (ב) אחד עשר יום

מחורב . אמר להם משה ראו מה גרמתם אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך
הר שעיר ואף הוא מהלך אחד עשר יום ואתם הלכתם אותה בשלשה ימים שהרי בעשרים
באייר נסעו מחורב שנאמר ויהי בשנה השני' בחמש השני' בעשרים בחמש וגימור ובתשעה
ועשרים בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע לא מהם שלשים יום שעשו בקצרות התאווה
שאכלו הבשר קדש ימים ושבעה ימים שעשו במצרות להסגיר שם מרים נמנח בשלשה ימים
הלכו כל אותו הדרך וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילתם למהר ביאתכם לארץ
ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה : (ג) ויהי בארבעים שנה
בעשתי עשר קדש בלחד לחמש . מלמד שלא הוכיחו לא סמוך למיתה מעי למד מיעקב שלא
הוכיח

באור

וגו' , תהוים סוף שאל ערבות מואב : בין פארן ובין חופל ולבן וחצרות ודי זרהב , כל
אלו מקומות לא נזכרו בפרש' אלה מסעי , או נזכרו בשמות אחרים כי הנה שכיר יש לו ג'
שמות ורבים כן : (ב) אחד עשר יום מחורב , בשנה השני' בחמש השני' בעשרים בחמש נסעו
מחורב , (שהוא הר סיני , לדעת המפרשים ולדע' הרמב"ן הוא מקום קרוב לו) ובאו למחורב ,
ועם למדבר פארן , וכו' קדש ברנע , כדכתיב ויבאו אל משה ואהרן אל מדבר פארן קדשה
(במדבר י"ג י"ז) ולולי קטאו שם בעצת מרגלים היו יכולים ליפגס דרך הר שעיר מיד לארץ
ישראל , כי קדש ברנע סמוך לנבול ארץ ישראל , וכן היתה הכוונה הראשונה : וכל המשפטים
אשר שם משה לפניכם , וכל המצות והקקים אשר הודיעם אחרי שעם עשרת הדברים בהר
סיני , כל אלה אמר להם באותן אחד עשר יום אשר הלכו מחורב עד קדש ברנע , ללכת
דרך קרוב אל ארבע : ואולם קלקלו שם בחטא מרגלים ונעזרה עליהם הגזרה להיות רועים
במדבר , וששביל כך סבבו את הר שעיר ימים רבים והלכו במדבר ארבעים שנה , ובכל
אותן

אתו אלהם: ד אחרי הכתו את
 סיון מלך האמרי אשר יושב
 בהשבון ואת עוג מלך הבשן
 אשר יושב בעשתרת באררעי:
 ה בעבר הירדן בארץ מואב
 הואיל משה באר את התורה

הזאת

איהם אן ויא אויפגעטראגען:
 (ד) נאכדעם ער דען סיון
 קאניג אמרי, דער אין השבון
 וואהנטע: אונד עוג קאניג צו
 בשן, דער אין עשתרות
 וואהנטע, דיזען נעמליך צו
 אררעי, געשלאגען האטטע:
 (ה) דיסויטו דען ירדן אים
 לאנד מואב. פינג משה אן
 פאלגענדע לעהרע דייטליך
 פארצוטראגען, אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

יתה להון: (ד) בתר דמחא ית סיון
 מלכא דאמוראה דיתיב בהשבון וית
 עוג מלכא דמתנן דיתב בעשתרות
 באררעי: (ה) בעברא דירדנא בארעא
 דמואב שרי משה פריש ית דאורפן
 אוריחא

הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה אמר ראובן
 בני אחי אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל
 השנים הללו כדי שלא תניחני ותלך ותדבק
 בעשו אחי ומפני ארבעה דברים און מוכיחין
 את האדם אלא סמוך למיתה כדי שלא יהא
 מוכיחו וסודר מוכיחו ושלא יהא חזירו רואהו
 ומתבייש ממנו כולי כדאי' בספרי וכן יהושע
 לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה וכן
 שמואל שכאמר הנבי עט בני (שמואל א' י"ג)
 אמר משה אם אני מוכיחן קודם שיכנסו לקנת
 הארץ יאמרו מה לזה עלינו מה היטיב לנו אינו
 בא אלא לקנתר ולמנוח עליה שאין בו כח
 להכניסנו לארץ לפיכך המתין עד שהפיל סיון
 הוכיחן: סיון אשר יושב בהשבון. אלו לא הי'
 סיון קשה והי' שריו בתשבון הי' קשה
 שהמדי' קשה ואילו הי' עיר אחרת וסיון שריו
 בתוכה הי' קשה שהמלך קשה על אחת
 כמה וכמה שהמלך קשה והמדי' קשה: אשר
 יושב בעשתרות. המלך קשה והמדינה קשה:
 עשתרות. הוא לשון צוקין וקושי כמו עשתרו'
 קרנים ועשתרות זה הוא עשתרות קרנים
 שהיו שם רפאים שהכה אמרפל שכאמר ויכו את
 רפאים בעשתרות קרנים ועוג נמלט מהם
 והוא שכאמר וינא הפליט ואומר כי רק עוג
 מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים: באררעי.
 שם המלכות: (ה) הואיל. התחיל כמו הכה

באור

אותן הימים לא חדש להם משה דבר בתורתו,
 עד עתה לסוף שנת הארבעים: (ג) ככל
 אשר צוה וגו', סודר ושנה לבנים כאשר צוה ה'
 אותו בשבילם, וכאשר הודיע לאבותם:
 (ה) הואיל משה, שרש יאל ושרש אלה ושרש
 אול שלשתן אחד, והוראתם הכוללת גמר
 הענה והסכנה שחלטת המעשה, אף אם יקשה
 לעשותן, (בל"א זיך ערקיהנן, אונטר
 פאנגן), כאמר הנה נא הואלתי (בראשי' י"ח כ"ח)
 (איך האנע מיך ערקיהננס) וכן ויואל
 ללכת (שופטים י"ט) ויואל משה לשנת (שמו'
 כ"א) (האט בשלאסן), והואשאל אל ענין
 השבועה יבטיח הכשבע לעשות דבר מה בלי
 ספק, ואל ענין הקללה, או העונש אם לא
 יעשה את ע"י המעשה ההוא, ויואל שאול את
 העם (שמואל א' י"ד) (האט זיא בשואהרן,
 אדר כוס פעסטן ענטשלוס צוואנגן), ואת
 אליה (שופטים י"ז) וכן אלה ואלות,
 וכא' צו אלה להאלתו (מלכים א' ח') אלה
 וכא' (הושע ד') אלות שא' (שם יו"ד),
 תאלתך להם (איכה ג'): זהועתק אל ענין
 הסתכנות בלי ענה, (פרוועגנהייט
 טאלקניהייט), והוא הסכמ'

הַזֹּאת לֵאמֹר: וַיְהִי אֱלֹהֵינוּ
 דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֶרֶב לֵאמֹר רַב-
 לָכֶם שַׁבַּת בְּהָר הַזֶּה: וַפָּנּוּ
 וַסֵּעוּ לָכֶם וּבָאוּ הַר הַיַּמִּי
 וְאֶל-כָּל-שְׁכֵנֵינוּ בְּעֶרְבָה בְּהָר
 וּבְשִׁפְלָה וּבְנֶגֶב וּבְחֹף הַיָּם
 אֶרֶץ הַפְּנִיעֵי וְהַלְבָּנוֹן עַד-
 הַיַּבֵּיט הַגָּדֹל בְּהָר פָּרָת:

ראה

ראו לאנדר דעו כנעני אונר אינו לאנדר לבנון, ביו אן דען גראסען שטראם פרת:

אונר שפראך: (ו) דער
 עוויגע, אונזער גאטט, האט
 אים חרב מיט אונז גע-
 רעדט, אונר געשפראכען:
 איהר האבט אייך לאנגע
 גענוג ביא דיזעם געבירגע
 אויפגעהאלטען: (ז) מאכט
 אייך אויף אונר זעצט אייערן
 צוג פארט, דרינגט אין דאז
 אמרשי געבירגע אונר דיא
 בענאכבארטען געגענדען
 איין, אין דאז געפילדע,
 דאז געבירגע אונר אין דיא
 גרינדע, אין דאז וידלאנד
 אונר דיא זעעקיוטע, אין
 דאז לאנד דעו כנעני אונר אינו לאנדר לבנון, ביו אן דען גראסען שטראם פרת:

ר ש י

תרגום אונקלוס

אֲזַרִיתָא הָרָא לְמִימָר: (ו) יִי אֱלֹהֵנָא
 מְלִיל עֲמָנָא בְּחֹרֶב לְמִימָר סְגִי לְכוֹן
 דִּיתְבַּתּוֹן בְּמִזְרָא הָרִין: (ז) אֲתַפְּנֹ
 וְטוּלוּ לְכוֹן וְעוּלוּ לְטוּרָא דְאַמְרָא
 וְלָכֵל מְגִירוּחֵי בְּמִשְׁרָא בְּמִזְרָא
 וּבְשִׁפְרָתָא וּבְכַרְזוּמָא וּבְכַסְפָּר יִמָּא
 אֶרֶע פְּנִיעֵינָא וְלִבְנוֹן עַד גְּהָרָא רַבָּא
 גְּהָרָא פָּרָת:

חזו

מלך מלך הדבק לשמור וישתחוו לך קרב לגבי דיהלא

באור

הסכמ' כנערה מדעת, ואם הסכלות והעפשות לעשו' המעשה המסוכן והמקולקל, כמו
 אשר כולנו, וויר ווארן פרוועגן, פרמעסן, כולו שרי זוען (ישעי' י"ט), (עאלקיהן) אולת
 אדם תסלף דרכו (דיו טאלקיהייט, פרוועגנהייט): ובמקום הזה נאמר על גמר ההסכמ'
 נהרנון, פארגנומן וואר ענטשלאסן): באר, פועל עבר, והוא כמו הויל משה ובאר,
 וכמוהו חמק עבר: (ו) אלהינו, הוא כמו פתיחה והתחל' הדבור, כמותנכל ומודיע את
 ישראל מדוע אחרו כל כך במדבר ולא כנכו עדיין לא", אמר שהיתה הכוונה הראשונה
 שנכבש הארץ מיד אחרי מעמד הר סיני, ומטאפכס גרמה לכס זה זה, וכמשכו דברי
 הפתיחה הזאת עד השלימו בפסוק ולמען תאריך ימים על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך
 כל הימים, (דברים ד' מ"ב), ואז קרא משה את כל ישראל אשר היו לפניו לא קריאת
 הקבון, כי כבר נתאספו יחד ומשה דובר אליהם, אבל היא קריאת ההתעוררות, לשום

ח ראה נרתתי לפניכם את-
הארץ באו ורשו את-הארץ
אשר נשבע יהוה לאבותיכם
לאברהם ליצחק וליעקב לתת
להם ולזרעם אחריהם: ויאמר
אלכם בעת ההוא לאמר לא-
אוכל

(ח) זיהע דא! איך האבע
איך דיזעו לאנד פרייו גע-
געבען: געהט דין אונד
נעהמעט דאן לאנד זיין,
דאן דער עוויגע אייערן
פאטערן אברהם יצחק אונד
יעקב צוגעשוואהרען, איהנען
אונד איהרעם זאמען נאך
איהנען איינצוגעבן: (ט) אום
דיזע צייט זאגטע איך צו
איך: איך אלליין קאן איך
ניכט

תרגום אונקלוס

רש"י

(ח) חזו דיהבית קדמיכון ית ארעא
עולו ואחסינו ית-ארעא די קים יי
לאבתכון לאברהם ליצחק וליעקב
למתן להון ולכניהון בתריהון:
(ט) ואמרית לכון בעדנא יהיא
למיטר לית אנא

דיהנא ואידהן: (ח) ראה נתתי. צעניכס
אתם רואי' איני אומר לכם מאומד ומשמועה:
באו ורשו' אין מערער בדבר ואיכס צריכס
למלחמה אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכי'
לכלי זיין: לאבותיכס' למה הזכיר טוב
לאברהם ליצחק וליעקב אלא אברהם כדאי
לעצמו יצחק כדאי לעצמו יעקב כדאי לעצמו:
(ט) ואומר אליכס בעת ההיא לאמר. מהו
לאמר אמר להם משה לא מעצמי אני אומר
לכס

באור

לב על דקדוקי ופרטי הדינים ועל הדינים אשר נתחדשו, והתחיל לבאר להם את התורה
הזאת, ולשום לפניהם שנית את העדות והחקים והמשפטים, אשר דבר להם בצאתם
ממצרים: שבח, הושיבה בהר רב לכס, כמו שנארכו, שאם יהיה הפעל נושא המאמר,
הוראתו כהוראת שם המקרה, כמו ענוש לכדיק לא טוב: (ו) פנו, עזבו זה המקום:
וסעו לכס, לטובתכס (עיין פרשת לך לך): (ח) אשר נשבע ה', כמו ואל משה אמר
עלה אל ה', וכן דרך לה"ק: (ט) בעת ההוא, עיין מה שכתבנו מזה בפרש' יתרו
(שמו' י"ח א' י"ג), שלדע' האומר קודם מתן תורה בא יתרו, וממחרת יען את משה לשום
שופטים בראשי העם, כמו שנאמר שם (י"ג י"ד וגו'), צריכס אנו לומר, אם כדברי
רש"י ז"ל שאין הכוונה מומחרת בואת יתרו, כי אם מומחר' יום הכפורים בשנה השניה אחרי
שהלך יתרו עם משה מרפידיה לסיני, לקבל התורה, ויהי' א"כ מה שאמר פה בעת ההיא,
הכוונה אחרי אשר אמר ה' שוסעו מחורב, טרם הלך יתרו אל ארבו: או כדברי שאר
המפרשים שמנוי השופטים היה קודם מ"ת, למחרת בואת יתרו, ומה שאמר כאן בעת
ההיא, הכוונה בשבתנו בחורב, קודם שאמר ה' לנו רב לכס שבת בהר, אבל הזכיר זה
בכאן להמשך הענין ולאמר הנה קבלנו את התורה, ושמתי עליכס שופטים להנהיג אתכס,
והיינו מוזמנים לבא אל הארץ, בעם חכם ונבון אשר לו תורה וחקים ומשפטים ומנהיגים
חכמים וידעים, עד שנקשתם מרגלים ונתקלקל הענין: ויתכן עוד לומר שמה שאמר שם
(שמו' י"ח כ"ד) וישמע משה לקבל חותנו ויעש כל אשר אמר, אין הכוונה שעשה כן מיד,
כי אם שער ענת חותנו בלבד, ואולם באהבתו את העם נשא עדיין את משאם וטרסם כל
השנה ההוא, עד לאחר מ"ת, שהרבה ה' אותם שהיו כבוכבי השמים לרב, ונתרבו להם
המנו' והקורו', והיו מוכנים לבא לארץ, ולעשות מלחמו' גדולו' וקראות', אז אמר אליהם

אוכל לבדי שאת אתכם :
 יהוה אלהיכם הרבה אתכם
 והנכם היום ככוכבי השמים
 לרב: יהוה אלהי אבותכם
 יסף עליכם ככם אלה פעמים
 ויברך אתכם באשר דבר לכם:
 יב איכה אשא לבדי מרחכם

ומשאכם

לאומ

ניכט ערטראגען : (י) דער
 עוויגע אייער גאטט האט
 אייך פערמעהרט, זא דאס
 איהר יעצט דען שטערנען
 אים היממעל אן מענגע גלויך
 זייד : (יא) איך ווינשע דאס
 דער עוויגע, דער גאטט
 אייערער פאטער, אייערער
 נאך טויענד מאל זא פיל
 ווערדען לאסע, אונר אייך
 זעגע, וויא ער אייערנט
 האלבען פערדייסען האט :
 (יב) אבער אך! וויא קאן איך
 אלליין אייערע מיהע,

רש"י

תרגום אונקלוס

אנא יכול בלחודי לסוכרא יתכון :
 (י) יי אלהכון אסגי יתכון והא
 איתכון יזמא דין ככוכבי שמיא
 לקגי : (יא) יי אקהא דאכהתכון
 יוסף עליבון פותכון אלה ומניו ויברך
 יתכון כמא די מליל לכון : (יב) איקרין
 אסובר בלחודי מרחכון ועסקיכון

לכס אלא מפי הקדוש ברוך הוא : לא אוכל
 לבדי וגומר. אפשר שלא הי' משה יכול לדון
 את ישראל אדם שהי' מומרים וקרע להם
 את היס והוריד את המן והגיו את השלו לא
 הי' יכול לדונם אלא כך אמר להם ה' אלהיכם
 הרבה אתכם הגדיל והרים אתכם על דייניכם
 כטל את העוכש מכס ונתנו על הדיינין וכן
 אמר שלמה כי מי יוכל לשפוט את עמך הכנז
 הזה (מלכים א' ג') אפשר מישכתוב בוויחכס
 מכל האדם (שם ה') אומר מי יוכל לשפוט לא
 כך אמר שלמה אין דייני אומה זו כדויני

האומות ע"א שאס דן והורג ומכה ומזקק ומטה את דינו וגזל אין בכך כלום אני אס חייבתי
 ממון שלא כדון נפשות אני נתבע שאל וקבע את קובעיהם נפש (משלי כ"ב) : (י) והכנס
 היום ככוכבי השמים. וכי ככוכבי השמים היו באותו היום והלא לא היו לא שמים רבוא
 מהו והכנס היום הנכס משולים כיום קיימים לעולם כחמה וכלבנה וככוכבים : (יא) יוסף
 ה' עליכם ככם אלף פעמים. מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם אלא אמרו לו משה
 אתה טותן קננה לנרכותי כנר הנטיח הקדוש ברוך הוא את אנרהם אשר אס יוכל
 איש למנות וגו' אמר להם זו משלי היא אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם : (יב) איכה
 אשא לבדי. אס אומר לקבל שכר לא אוכל זו היא שאמרתי לכם לא מעממי אני אומר
 לכם אלא מפי הקדוש ברוך הוא : מרחכם. מלמד שהיו ישראל טרחנין הי' אחד מהם רואה
 את

באור

לא אוכל עוד לבדי שאת אתכם : ובעבור שהזכיר שם ביאת יתרו וענתו גומר הענין כדי
 שלא להפסיק בנתיים ואמר שמה עשה כאשר אמר לו חותני, אף שלא היה זה כי אס
 בשנה השני', וכן דרך הכתוב, כמו שזכרנו שם (פסוק כ"ז) : וכן משמע ממה שלא הזכיר
 פה דבר מענת יתרו, כי אס כמתעורר עתה מלבו, לרוב הטורח והמשא, זכר את אשר
 יען לו חותני כנר ואמר לא אוכל עוד וגו' : (י) והנכם, מלה עם כנוי רבים טכאים :
 ככוכבי השמים, דרך משל : (יא) ה' אלהי אבותיכם, יתכן שזה, הפסוק הוא כמו
 נאמר

ועי
 גבו
 ליש
 (יד)
 ת
 לדני
 כסו
 חכמ
 מביא
 לו הו
 בטלי
 גדלה
 כוהג
 דיבי
 מאמו
 יוסף
 לרוב
 לעור
 היא
 ולשפ
 שדשו
 וחולי
 בא לט
 שגדלה
 דרך ה
 ואשיב

דברים א

תרגום אשכנזי ו

וּמִשְׁאַכֶם וְרִיבְכֶם: יג הָבוּ לָכֶם
אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנִבְנִים וְיֹדְעִים
לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימָם בְּרֵאשֵׁיכֶם:
יד וְהָעֵנּוּ אֹרְזֵי וְהִתְאָמְרוּ טוֹב
הַדָּבָר אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:

ואקח

לאזט אונד האדער ערטרוא
גען? (יג) שאפט אייך אויך
אללען שטאממען ווייזע,
פערשטאנדריגע אונד פער-
נאננטע מאננער, זא ווילל
איך זיא צו ריכטער איבער
איך זעטצען: (יד) זיהר
אנטווארטעט מיר אונד
שפראכט: וואו דוא פאר-
געשלאגען, לאסט זיך גאר
וואהלטהון: איך

ר ש"י

תרגום אונקלוס

וְעִמְקִיכוֹן וְרִיבְכוֹן: (יג) הָבוּ לָכוֹן
בְּבָרִין חֲכָמִין וְסוֹכְלָתִינוּן וְיֹדְעִין
לְשִׁבְטֵיכוֹן וְאֲמַנִינוּן רִישֵׁין עֲלֵיכוֹן:
(יד) וְאֵתִיבְתוֹן יְתִי וְאֲמַרְתוֹן תְּקוּן
שְׁתַּגְמָא דִּי מְלִילְתָא לְמַעְבַּד:
ודברית

את בעל דינו נוכח בדין אומר יש לי עדים
להביא יש לי ראיות להביא מוסף אני עליכם
דיינין: ומשאכם. מלמד שהיו אפיקורסין
הקדים משה לנאת אמרו מה ראה בן עמרם
לנאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו איחר לנאת
אמרו מה ראה בן עמרם שלא לנאת מה אתם
סבורים יושב ויועץ עליכם ענות רעות וחושב
עליכם מחשבות: וריבכם. מלמד שהיו
רוגזים: (יג) הבו לכם. הזמינו עצמכם
לדבר: אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים
כסופים: כבזים. מבינים דבר מתוך דבר
זו היא שאלל אריוס את רבי יוסף מה בין
חכמים לכבזים חכם דומה לשולטני עשיר
כשמביאין לו דיכרין לראות רואה וכשאין
מביאין לו יושב ותוהא כבזן דומה לשולטני תגר
כשמביאין לו מעות לראות רואה וכשאין מביאין
לו הוא מחזר ומביא משלו: וידועי לשבטיכם.
שהם מכירים לכם שאם בא לפני מעוטף
בטליתו אינו יודע מי הוא מאיזה שבט הוא
ואם הגון הוא אבל אתם מכירין בו אתם
גדלתם אותו לכך נאמר וידועים לשבטיכם:
בראשיתכם. ראשים ומכובדים עליכם שתינו
בוהגין בהם כבוד ויראה: ואשמש. קשר י"ד
לומר שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי
דייניהם שהיה להם למקום ולכוון אותם לדרך
הישרה: (יד) ותענו אותי וגומר. שלטתם
את

באור

מאמר מוסגר, לומר אין עיני רעה בהמוככם וברבוי שלכם, כי מי יתן שה' אקו אבותיכם
יוסף עליכם ככם אלף פעמים, ועתה קוור ואומר אחרי אשר הייתם היום ככוכבי השמים
לרוב איכה אשא וגו', וכן כוננת המתרגם (אבר אד!) : (יב) טרחכם, מגורת היו עלי
לטורח עיני הכובד והעמל, להבין אנשים פתאים המכו' ודעת ה' (הראב"ע): ומשאכם,
היא הדאגה לזוכם ולפלכלם על מסעיהם: וריבכם, היגיעה להכניסם ולהשלים ביניהם
ולשפוט את דברי ריבם: (יג) הבו, מלה זרה, והי' ה"א ראוי' להיו' בשוא ופתס כי
שרשו יבב, כמו מן ידע נאמר דעו, וכן ימצא החי' לנקבה ה'בי המטפסת (רות ג' ט"ו),
ואולי היה כאן להרסיב אות הגרוכית: וידועים לשבטיכם, שהם מכירים להם, שאם
בא לפני מעוטף בטליתו, אינו יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא, אבל אתם מכירים אותו
שגדלתם אותו (לשון רש"י מספרי), ואם כן יהי' לשבטיכם קשור עם וידועים, אבל על
דרך הפשט עמנו הבו לכם לשבטיכם אנשים חכמים (הרמב"ן), וכן דעת בעל הטעמים:
ואשימם בראשיכם, ואשימם להיו' בראשיכם: (יד) ותענו אותי, ואף זאת לא עשיתי
בלתי

(טו) איד נאם דאָהער דיא פֿאַרנעהמוטען יאָוו אייערן שטאַממען, לויטער וויזע אונד וואָהלפֿערנאַנטע מאַנ- נער, אונד ועצטע ווא איבער אייך: אַלז אָבערוטען איבער טויזענד, איבער הונדערט, איבער פֿונפֿציג אונד איבער צעהנע, אייך בעאַמטען ביא אייערן שטאַממען: (טז) דיזען אייערן ריכטערן גאַב אייך דאַמאַלז פֿערהאַלטונגן בע- פֿעהלע. וויא פֿאַלגט: האַרט וואָהל אַן, וואו צווישען אייערן ברידערן פֿאַרנפֿאַל- לען, אונד אורטהיילט נאָך

טו ואַקָה אַתְּ רֵאשִׁי שְׁבִטֵיכֶם אַנְשִׁים חֲכָמִים וַיִּדְעוּם וְאַתָּן אֹתָם רֵאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֱלֹפִים וְשְׂרֵי מַלְאוֹת וְשְׂרֵי חֲמֻשִׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת וְשֹׁמְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם: טז וְאַצִּוֶה אֶת- שְׁפִטֵיכֶם בְּעַת הַחַוָּא לֵאמֹר שָׁמַע בֵּין-אַחֵיכֶם וּשְׁפִטָהֶם צֶדֶק בֵּין-אִישׁ וּבֵין-אָחִיו וּבֵין

גרו

דער גערעכטיגקייט, צווישען יעדערמאַן דער מיט זיינעם ברודער אָדער

רש"י

תרגום אונקלוס

את הדבר להנאתכם הי' לכם להשיב משה רבינו ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך לא ממך שנזטערת עליה אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרים עכשיו יתמנו עלינו דייכין הרב' אס אין מכירנו אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים: לעשות. אס הייתי מתעצל אתם אומרים עשה מהרה: (טו) ואקח את ראשי שבטיכם. משכמים בדברים אשרכם על מי זאתם להתמכות על בני אברהם יצחק ויעקב על בני אדם שנקראו אחים וריעים חלק ונחלה וכל לשון קבה: אנשים חכמים וידועים.

(טו) וְדַבַּרְתִּיתָ יְתִישֵׁי שְׁבִטֵיכוֹן גְּבֻרִין חֲכִימִין וּמְדַעִין וּמַנִּיתִי יְתִהוֹן דִּישִׁין עֲלֵיכוֹן רַבְנֵי אֱלֹפִין וּרְבַנֵי טַאֲוֹתָא וּרְבַנֵי חֲמֻשִׁין וּרְבַנֵי עֶשְׂרִיתָא וּסְרַבִּין לְשִׁבְטֵיכוֹן: (טז) וּפְקַדְתִּיתְּ דִּינֵיכוֹן בְּעֵדְנָא הָהִיא לְמִימְרֵי שְׁמַעוּ בֵּין אַחֵיכוֹן וּתְרוּגוּן קוּשְׁטָא בֵּין גְּבֻרָא וּבֵין אַחֵיכוֹן

ובין

אמר יתרו למשה ולא מנא אלא שלשה אנשים נדיקים חכמים וידועים: ראשים עליכם. שתנהגו בהם כבוד ראשים במקח ראשים צומכר ראשים במשא ומתן נכנס אחרון ויואל ראשון: שרי אלפים. אחד ממונה על אלף: שרי מאות. אחד ממונה על מאה: ושוערים. מניתי עליכם לשבטיכם אלו הכופתין והמכין צרכוה על פי הדייכין: (טז) ואקח את שופטיכם וגו'. אמרתי להם הוּ מתוכין בדין אס

באור

בלתי רצונכם: (טו) ראשים, כלל ואח"כ יפרוט שרי אלפים, שרי מאות וגו': ושוערים, הראשים הם הדייכין, והשוערים אלו הן הכופתין ומכין צרכוה על פי הדייכין: (טז) בעת החווא, משמניתים אמרתי להם אין עכשיו כלשעבר, לשעבר הייתם צרשות ענוכם, ועכשיו הרי אתם משועבדים לצבור (רש"י): (שמוע, אודכ"ט בלעז ובל"א הערכה): מקור במקום הכווי, כמו זכור את יום השבת ורבים כמוהו: ושפטתם צדק, צדק הוא תואר הפעל שהוא השפיטה, כלומר שהשפיטה תהיה צדק, ואיננו אס הפעול, כי לא יתכן לשטוט את הצדק: ובין גרו, ענינו בין איש ובין גרו, גר של בעל הריב, אבל בעיניכם יהיו

דברים א

גִּירוֹ: יי לא תכירו פנים במשפט
כקטן כגדל תשמעון לא תגורו
מפני איש כי המשפט לאלהים
הוא והדבר אשר יקשה מכם
תקרבו

תרגום אשכנזי ו

אָדער מיט זיינעם פֿרעמד
ר'ג שטרייטזאָבע ראָט:
(י) לאַסט קיין אַנזעהען אים
געריכט געלטען: האָרט דען
גרינגען זאָ גוט אַלז דען
פֿאַרנעהמען: פֿירטעט אייך
פֿאַר קיינעם מאַנע, דען
דאָ געריכט איזט גאַטטען
לאַסט

רש"י

אם בא דין לפניך פעם אחת שמים ושלם אל
תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה לא
היו נושאים ונותנים בו: צעת הריא
משמיתים אמרתי להם אין עכשיו כלשעבר
לשעבר היית' ברשות עצמכם עכשיו הרי אתם
משועבדים לכבוד: שמוע' לשון הוזה אודכ"ט
בלע"ז (עכטאנדל"ט בל"א הערענד) כמו
זכור ושמו: ובין גרו' זה בעל דיני שאוגר
עליו דברים * דבר אחר ובין גרו אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים אפי' בין תגור לכירים:
(יז) לא תכירו פנים במשפט * זה הממונה להושיב הדיוטין שלא יאמר איש פלוני כזה או
גבור אושיבנו דיון איש פלוני קרובי אושיבנו דיון בעיר והוא אינו בןי בדינין כמלא מחייב
את הזכאי ומוכה את החייב מעלה אני על מי שמנהו כאלו הכיר פנים בדין: כקטן כגדול
תשמעון * שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדון של מאה מנה שאם קדם ונא לפניך לא
תסלקנו

תרגום אונקלוס

ובין גיוריה: (י) לא תשמודעון
אפין בדינא מילי ועירא פרבא
תשמעון לא תהחלון מודקדם גברא
ארי דינא דיי הוא ופתגמא די
יקשי מנכון
תקרבו

באור

יהיו כל הבאים למשפט כאחיים, כמו שכתוב שמוע בין אחים, ואין הבדל בין ישראל לגר:
(יז) לא תכירו פנים, יהיו בעלי דינין בעיניכם כאלו הם זרים ואינכם מכירים אותם וכן
אמרו רז"ל (סנהדרין דף ז') ר' יהודה אומר לא תכירוהו, ר' אלעזר אומר לא תכירוהו,
ויתכן שהוא מענין נשיאת פנים לכבוד, שלא יהדרו פני שוע. כי כל פנים בלה"ק מלאין
כבוד ושררה: כקטן כגדל, תוארים אל הדבר, דבר קטן, דבר גדול, או אל בעל
הדיב: ושני כפ"י הדמיון תחת כפילת המלות שראוי לומר קטן כגדול וגדול כקטן, הורו
על השווי המוחלט, וכן כמוד כפרעה (בראשי' מ"ד ח'): ובסנהדרין (ס) שיהא חביב עליך
דין של פרוטה כדון של מאה מנה שאם קדם ונא לפניך לא תסלקנו לאחרון, תכלי' המשכט
עשות הכדק והרחקת העול, ואין הכדק והעול כערך עם הממון: ד"א כקטן כגדול תשמעון,
שלא תאמר זה עני הוא ותבירו עשיר ומכונה לסרנסו, אוכה את העני וכמלא מתפרנס בנקיו',
ד"א שלא תאמר היאך אני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל דיכר, אוכטו עכשיו, וכשיונא
לחון אומר לו תן לו שאתה חייב לו * והנה אונקלוס תרגם כלשון הראשון, מלי זעירא
כרבא, לפי שפעול השמיעה הוא הדבר, לא הוודבר, כן הוא על הרוב בלשון, אבל
מנאטוהו גם על המדבר, כמו שמעתיך, שמעני, ישמעני, ומהמשך המאמר כראה שהוא
מוסב על בעלי הדיב כלשון השני, וכן מתורגם בל"א: לא תגורו, לא תיראו * וכראה
שזרש גור הוכח על האסיפה והקבוץ ואמר יגורו עלי עזים (תליס כ"ג) יגורו ינפיתו (שם),
ומן זה הענין גר זאב עם כנש (ישעי' י"א) ונקרא האורח הנא להקבץ עם התושבים ולגור
עמם, בשם גר, וכן בני החיות בעודם קטנים נקראים גורים, שהם מתאספים וגרים
במעונות מולידם * והוא אל הכחד, שענינו התקבצו' הכחות כלם מן האיצרים החכמיים
אל

תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו :
 יי וּאֲצִוֶה אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא
 אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן :
 יט וְנִסַּע מִחֵרֶב וּנְגַדְךָ אֵת כָּל־
 תְּמוֹדֶיךָ הַגָּדוֹל וְהַגּוֹרָא הַהוּא

לאסט אן מיד קאממען ,
 דאס איך דען האנדעל פאר
 געהמע : (יט) זא פערארד
 געטע איך איך דאמאל
 וואו איזר צו בעאבאטען
 האבט : (יט) וויר בראען
 פאן חרב אויף , אונד צאגען
 דורך די גראסע אונד
 פירטערליכע וויזטע ,
 דיא

אשר

רש"י

תרגום אונקלוס

תִּקְרְבוּן לְוֹתִי וְאֲשַׁמְעֵנִיהֶּ (יט) וּפְקִדִית
 יתבון בעהגא ההיא ית פדפתגמניא
 די תעבדון : (יט) ונטלגא מחורב
 נהליכנא ית פל טדברא רבא ויהילא
 די ההוא

תסלקנו לאחרון * דבר אשר כקטן כגדול
 תשמעון כתרגומו שלא תאמר זה עני הוא
 וקבירו עשיר ומנוה לפרנסו אזכה את העני
 וכנאל מתפרנס בנקיות * דבר אשר שלא
 תאמר הייך אני פוגם כבודו של עשיר זה
 בשביל דיכר אזכנו עכשיו וכשיכל לחון אומר
 לו תן לו שאתה חייב לו : לא תגורו מפני איש *
 לא תיראו * דבר אשר לא תגורו לא תכניס
 דברייך מפני איש לשון אגור בקין (משלי י"ז) :

כי המשפט לאלהים הוא * מה שאתה כוטל
 מזה שלא כדין אתה מוקיכי להחזיר לו כמנא שהטית עלי המשפט : תקריבון אלי *
 על דבר זה נסתלק ממונו משפט בנות כלפחד וכן שמוא אמר לשאלו אנכי הרואה (שמוא א' ט')
 אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה ואימתי הודיע כשנא למשוח
 את דוד וירא את אליאב ויאמר אך עבד ה' משיחו (שם י"ז) אמר לו הקדוש ברוך הוא ולא
 אמרת אנכי הרוא' אל תבט אל מראהו (שם י"ז) : (יח) את כל הדברים אשר תעשון *
 אלו עשרת הדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות : (יט) האדבר הגדול והטורא * שהיו

בו

באור

אל הלב , וכן יאמר הלועז (בזאמן פאהרן) על תנועת הדם והכח החיוני מן החק אל
 הפנים , והנה מגורה שם כרדף אל היראה , אלא שהמתירא אפשר שאעפ"כ יעשה את אשר
 עליו לעשות , ואולם אם יגור , קיבץ הכח החיוני אל הלב , וישבות הכח המוטעע את איברי
 התנועה מעשו' את מעשהו , ולזה לא אמר לא תראו מפני איש , כי אין היראה רכזית
 וחספסית , ואפשר לדיין שתגבר עליו היראה מבני אדם , אלא שעם כל זה טובה עליו שלא
 יגור מפני איש , ולא ימנע מעשות את המוטל עליו , להכדיק את הכדיק ולהרשיע את
 הרשע , ויעבור עליו מה : וכן אמרו רז"ל משתשמע את דבריהן ותדע להיכן הדין נוטה אין
 אתה רשאי לומר להם איני נוקק לכם , שנאמר לא תגורו מפני איש , וכן תלמיד היושב לפני
 רבו , וראה זכות לעני וחובה לעשיר אינו רשאי להיו' שותק שנאמר לא תגורו מפני איש ,
 והוא מוכיח הלאוין , אבל לא נאסרה היראה , שעד שלא שמע הדיין את דבריהם רשאי
 לומר איני נוקק לכם , אם הוא מתירא : ולשון השני של רש"י נוטה למ"ש , שכתב ד"א לא
 תגורו לא תכניס דברייך מפני איש , לשון אגור בקין (משלי י"ז) עכ"ל והוא מאמר רבי
 חנין בסנהדרין : יקשה מכם , מ"ס היתרון , כלומר שהדבר יותר קשה מכתבס : ושמעחיו ,
 ושפטתיו לא אמר מדרך מוסר וכן אה"ל אי גמירכא גמירכא , ואי לא אוילכא וגמירכא :
 (יח) ואצוה אחכם , לפי פשוטו עם ישראל ידבר שלמדס את החוקים ואת התורה והזכיר
 כאן לומר שלא מיינה שרי האלפים ושרי המאות רק על המשפט , אבל הוא ילמדס בעצמו

כל

דברים א

תרגום אשכנזי ח

אֲשֶׁר רָאִיתֶם דְּרָךְ הַר הָאֵמֹרִי
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ
וּנְבֹא עַד קָדֵשׁ בְּרִנֵּעַ: כ וְאָמַר
אֵלֵכֶם בָּאתֶם עַד-הַר הָאֵמֹרִי
אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:
נא רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ א
אֶת-הָאָרֶץ עֲלֶיהָ רֵשׁ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֶל-הִי אֲבֹתֶיךָ לֵךְ
אֶל-תִּירָא וְאֶל-תַּחַת: שְׁלוּשִׁי
כַּן וְהִקְרַבֹּן אֵלַי כְּלֵכֶם וְהִאֲמֹרוּ
נִשְׁלַחַה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וַיַּחְפְּרוּ
לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ וַיֵּשִׁבוּ אֲתָנוּ
דִּבֶּר אֶת-הַדְּרָךְ אֲשֶׁר נָעַלְהָ

דיא איהר געזעהן האבט ,
איבער דאז אמרשע גע-
בירגע, וויא אונז דער עוויגע,
אונזער גאטט בעפֿאהלען,
אונד קאמען ביז קדש ברנע:
(כ) איך זאגטע דאמאלז צו
איך: איהר זייד נון אן דאז
אמרשע געבירגע געקאמ-
מען, דאז אונז דער עוויגע
אונזער גאטט איינגעבען
ווילל: (כא) זיהע! דער
עוויגע, האט דיר דאז לאנד
פרייו געגעבען: ציהע הינויף,
אונד נים עז איין, וויא דער
עוויגע, דיין גאטט דיר פֿער-
הייסען האט: פֿירכטע דין
ניכט אונד זייה ניכט צאג-
האפט! (כב) איהר קאמט
אבער אללע צו מיר אונד
שפראכט: וויר וואללען
ליבער לייטע פֿאראויז זענ-
דען, דיא אונז דאז לאנד
אויקונדשאפטען, אונד אונז

כה

נאכריכט ברינגען, וועלכען וועג וויר צו געהען האבען: אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

די חזיתון אורח טורא דאמורא פֿמא
די פקיד יי אלהנא יתנא ואתינא עד
דקסגיאה: (כ) ואמרית לבון אתיתון
עד-טורא דאמורא דיי אלהנא
והיב לנא: (כא) חזי דיהב יי אלהך
קרמדת ארעא סק אחסין במא דיר
מליל יי אלהא דאבתך לך לא

צו נחשים כקורות ועקרבים כקצמות:
(כב) ותקרבוני אלי כלכם בערבוניא ולהלן
הוא אומר ותקרבוני אלי כל ראשי שבטים
וחקיסכם ותאמרו הן הראנו וגו' אותה קריבה
הית' הוגנת ילדי' מכבדים את הזקני' ושלקום
לפניהם וחקים מכבדים את הראשים ללכת
לפניהם אבל כאן ותקרבוני כלכם בערבוניא
ילדים דוחפין את הזקנים וחקים דוחפין את
הראשים: ושיבו אותנו דבר' באזה לטון

תדחל וקא-תתפר: (כג) וקריבתון לותי פלכוון ואמרתון נשלח גוברין קדמנא
וואללון לנא ית-ארעא ויתיבון יתנא פתנמא ית אורחא די נפק

כה

באור

כל הדברים אשר יעשו על פי התורה (מדברי רמב"ן), ולדעת רש"י (והוא מספרי) עם
השופטים ידבר, שאמר להם עשרת דברים שבין דיכי ממוכות לדיכי כפשות: (יט) כאשר
צוה ה' אלהינו אוחנו, גם הנביאה היתה על פי הדבור, לא מלבי: (כא) רש, במשקל
שג

כֹּה וְאֵת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר נִבְּא
 אֵלַיְהֶן: כג וַיִּיטֹב בְּעֵינַי הַדְּבָר
 וְאִקַּח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשֶׂר אַנְשִׁים
 אִישׁ אֶחָד לִשְׁבֹּט: כד וַיִּפְנוּ
 וַיַּעֲלוּ הַהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחֲל
 אֲשַׁכּוּ וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ: כה וַיִּקְחוּ
 בִידֵם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיִּזְרְדוּ אֲלֵינוּ
 וַיִּשְׁבוּ אֹתָנוּ דְבַר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן
 לנו

אונד אין וואו פֿיר שטאדטע
 וויר קאממען ווירדען:
 (כג) דיוער פֿאַרשלאגגעפֿיעל
 מיר: איך נאם אזוי איך
 צוואַלף מאַנגער, אזוי יעדעס
 שטאַממע איינען: (כד) דיוע
 גינגען אַב, בעשטיגען דאָ
 געבירגע, קאַמען ביז אין דאָ
 טהאַל אשכול, בעזאָהען דאָ
 לאַנד: (כה) נאַמען פֿאַן דען
 פֿריכטען דעוועלבען, בראַכ־
 טען זיא אונז מיט, שטאַטע־
 טען אונז בעריכט אַב, אונד
 שפראַכען: דאָ ר־אַנד,
 וועלכעז דער עוויגע אונזער
 גאַטט אונז איינגעבען ווילל,
 איזט

רש"י

תרגום אונקלוס

כה וית קרויא די געול לותהון:
 (כג) ושפר בעיני פתגמא ודברית
 מנכזן תריץ עשר גוברין נברא חד
 לשבטא: (כד) ואתפניאו וסליקו
 למורא ואתו עד־נחלא דאתפלא
 ואלילו ותה: (כה) ונסבו בידיהון
 מאבא דארעא ואחיתו לנא ואתיבו
 יתנא פתגמא ואמרו טבא ארעא דני
 אלהנא ייב לנא

הס מדברים: את הדרך אשר נעלה בה
 אין דרך שאין בה עקמימות: ואת הערים
 אשר נבוא אליהן. תחלה לכבוש: (כג) ויטב
 בעיני הדבר. בעיני ולא בעיני המקום ואם
 בעיני משה הי' טוב למה אמרה בתוכחו משל
 לאדם שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה אמר
 לו הן נותנו אתה לי לכסיון אמר לו הן בהרי'
 וגבעות אמר לו הן כיון שראה שאין מעכבו
 כלום אמר הלוקח בלבו בטוח הוא זה שלא
 אמנא בו מוס אל' טול מעותיך איכי מנסהו
 זעיתה. אף אני הודיתי לדבריכם שמה תחזרו
 בכס כשתראו שאיכי מעכב ואתם לא חזרתם
 בכס: ואקח מכם. מן הכרורים שכם מן
 המסולתים שכם: שנים עשר אנשים איש אחד
 לשבט. מגיד שלא הי' שנט לוי עמהם:
 סופו: וירגלו אותה. מלמד שהלכו בה ארבע'

(כד) עד נחל אשכול. מגיד שנקרא על שם
 אומנין שתי וערב: (כה) וזרדו אלינו
 מגיד

באור

שב מגזרת ירושה: החת, כמו ידל כבוד יעקב, מפעלי הכפל: כלכם, לב אחד ופה
 אחד: אשר נבא אליהן, לכבוש תחילה: (כג) ויטב בעיני הדבר, בעבור שכולכם
 הסכמתם על זה (הראש"ע), ואם היה טוב בעיני משה למה אמרה בתוכחות? משל לאדם
 שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה, אמר לו הן, נותנו אתה לי לכסיון? אמר לו הן
 בהרים וגבעות? אמר לו הן, כיון שראה שאין מעכבו כלום, אמר הלוקח בלבו, בטוח הוא
 זה שלא אמנא בו מוס, מיד אמר לו טול מעותיך, איכי מנסהו זעיתה, אף אני הודית
 לדבריכם, שמה תחזרו בכס, כשתראו שאיכי מעכב, ואתם לא חזרתם בכס (רש"י)
 שנים עשר אנשים איש א' לשבט, מגיד שלא הי' שנט לוי עמהם (רש"י): (כה) ויאמרו
 טובה

דברים א

תרגום אשכנזי ט

לָנוּ: כִּי וְלֹא אֲבִי־תָם לַעֲלֹת
וַתִּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
כִּי וַתִּרְגְּנוּ בְּאֲחֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ
בְּשֵׁנֵאֶרֶת יְהוָה אֲתָנוּ הוֹצִיאֵנוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת אֲתָנוּ בְיַד
הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ: כִּחַ אָנָּה
אֲנַחְנוּ עֲלֵים אֲחֵינוּ הַמִּסּוּ אֶת־
לִבֵּנוּ לְאֹמֵר עִם גְּדוֹל וֹרֵם
מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת

איוט פארטרעפליך:
(כו) איהר אבער וואללמעט
ניכט הינויף ציהען, זאנדערן
ווארט דעם בעפעהלע רען
עוויגען אייערו גאטטעז אונ-
געהארוואם: (כו) מוררעט
אין אייערן צעלטען, אונד
שפראכט: אויז האם געגען
אונז האט אונז דער עוויגע
אויז מצרים געפיהרט, אום
אונז דעם אמרי אין דיא
האנדע צו ליפערן, דער אונז
פערטילגען זאלל: (כח) ווא-
היז זאללען וויר דא געהן?
אונזרע ברידער דאכען
אונזרע הערצען פערצאגט

בשמים

געמאכט, אונד געוואגט, דאז פאלק איוט צאלרייכער אונד פאן האהרער שטאטור
אלז וויר, דיא שטאדטע זינד גראם אונד בעפעזטיגט

תרגום אונקלוס

רש"י

לָנָא: (כו) וְלֹא אֲבִיתוֹן לְמִסְק וּסְרַבְתוֹן
עַל מִימְרָא דְרֵי אֱלֹהֵכוֹן:
(כז) וַאֲתִרְעַמְתוֹן בְּמִשְׁכְּנֵיכוֹן וַאֲמַרְתוֹן
בְּרַסְנֵי יְיָ יִתְנָא אֶפְקֵנָא מֵאֶרְעָא
דְּמִצְרַיִם לְמַמְסָר יִתְנָא בְיַדָּא
דְּאֱמֹרָאָה לְשִׁצְיוֹתְנָא: (כח) לָאֵן
אֲנַחְנָא סְלָקִין אֲחֵנָּא תְּכַרְוּ יִתְּלַבְנָא
לְמִימְרָא עִם רַב וְתִקַּף מְנַנָּא קִרְוִין
רְבָרְכוֹן וּכְרִיכוֹן עַד־רְצִית שְׁמִיא

מגיד שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות:
ויאמרו טובה הארץ מי הם שאמרו טובתה
יהושע וכלב: (כו) ותמרו: לשון התרסה
התרבתם כנגד מאמרו: (כו) ותרגמו: לשון
הרע וכן דברי כרגן (משלי י"ח) אדם המוכיח
דבה: בשנאת ה' אותנו ויהוא ה' אוהב אתכם
אבל אתם שונאים אותו משל הדיוט אומר מה
דבלבך על רחמך מה דבלב' עלך: הוכיחו
מארץ מצרים: הוכיחו לשנאה הית' משל
למלך אשר ודם שהיו לו שני בנים וש לו שתי
שדות אחת של שקיף ואחת של בעל למי שהוא
אוהב כותן של שקיף ולמי שהוא שונא כותן לו
של בעל: ארץ מצרים של שקיף היא שנילוס
והוכיחו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען:
הכתובים

עולה ומשקה אותה. וארץ כנען של בעל
(כח) ערים גדולות ובצורות בשמים. דברו

באור

טובה הארץ, הם יהושע וכלב: (כו) ותמרו את פי ה', לא די שלא אבייתם לעלו ותמרו
עוד, ואיזהו המרי? הוא הכאמר בפסוק הסמוך: (כז) ותרגמו, כמו ורוננים ילמדו לקח,
מבנין כפעל, וענינו התלונה והתרעומת בפשאי (מוררן) וזהו שאמר באהליכם: בשנאת
ה' אחנו, אין לך מרי גדול מזה, לומר שה' שונא בני אדם מבשר יוצרו ויהוא מקור השנאה
והשנאה: (כח) אנה אנחנו עולים, כמו איך אנחנו עולים ואחינו המסו וגו', וכן ואחי
אנא אחי בא (בראשי' ל"ז י"ד) כלומר איך אחי בא אל אבי בלא יוסף, ויתכן שהועתק משאת
המקום לשאלת הענה, בעבור שההגעה אל המקום וההגעה אל המבוקש מתדעים בכד:
גדול ורם, גדול (5) ג א I 3 במספר

בשמים וגם בני ענקים ראינו
 שם: כט ואמר אלכם לא
 תערצון ולא תיראון מהם:
 ל יהוה אלהיכם ההלך לפניכם
 כהוא ילחם לכם ככל אשר
 עשה אתכם במצרים לעיניכם:
 לא ובמדבר אשר ראית אשר
 נשאך יהוה אלהיך כאשר
 ישא איש את בנו בכל הדרך
 אשר הלכתם עד באכם עד
 המקום הזה: לכ ובדבר הוזה

ביו אין דים וואלקען, יא וויר
 האבען אויך זאָהנע דעז ענקו
 דאזער לבוט אַנגעטראָפּען:
 (כט) איך שפראך צו אייך:
 זייד ניכט קליינמיטהיג אונד
 פֿירכטעט אייך ניכט פֿאַר
 אַיהנען: (ל) דער עוויגע,
 אייער גאַטט, דער פֿאַר אייך
 הערגעהט, ווירד פֿיר אייך
 שטרייטען, וויא ער איז
 מיט מצרים געטהאן האָט,
 פֿאַר אייערן אויגען: (לא) אין
 דיזער וויזטע, דיא דווא גע-
 זעהן, האָט דיך דער עוויגע,
 דיין גאַטט, געטראָגען, וויא
 איין מאַן זיינען זאָהן טראָגט:
 דיזען גאַנצען וועג, דען איהר
 גערייזט זייד, ביו איהר אַן
 דיזען אָרט געקאַממען:

אינכם

קיון

(לב) אלליין איהר האטטעט בייא אללעם דעם

רש"י

תרגום אונקלוס

שמיא ואף בני גבריא חוינא תמן:
 (כט) ואמרית לבזן לאתתפרון ולא
 תדחלון סנהון: (ל) יי אלהכון רמדבר
 קדטיכון מימריה יגית לבזן פכל די
 עבד עטכון במצרים לעיניכון:
 (לא) ובמדברא די חויתא די סוכרד
 יי אלהך פמא דימסוכרדנקרא ית
 בריות פכל אורחא די הלכתון עד
 מתיכון עד אתרא הרין: (לב) ובפתגמא
 הרין

הכתובים לשון הבאי: (כט) לא תערצון.
 לשון שבירה כתרופות ודומה לו נערוץ כחלים
 לשכון (חיונ ל') לשבור כחלים: (ל) ילחם
 לכם בשבילכם: (לא) ובמדבר אשר ראית
 מוסב על מקרא של מעלה הימנו ככל אשר
 עשה אתכם במצרים. ועשה אף במדבר אשר
 ראית כי נשאך וגו': כאשר ישא איש את בנו
 כמו שפירשתי אבל ויסע מלאך אלהים ההולך
 לפני מנקה ישראל וגו'. משל למהלך בדרך
 ובנו לפניו באו לסטים לשבותו וכו':
 (לב) ובדבר הזה שהוא מנטיחכם להביאכם
 אל

באור

במקפר, ודס בקומה או בגבורה וכן ת"א: ראינו שם, מוסב גס על עם גדול ועל ערים
 גדולות: (כט) לא תערצון, כמו לא תפחדון, והוא מוגרת והוא מעריככם, והטעם שגר
 הלב בפחד (הראב"ע), וכן ת"א לא תמרון: (ל) ילחם לכם, בשבילכם: (לא) ובמדבר
 אשר ראית, מוסב על מקרא של מעלה הימנו ככל אשר עשה אתכם במצרים, ועשה אף
 במדבר אשר ראית כי נשאך וגו' (רש"י): ולדעת המתרגם האשכנזי, אשר ראית מוסב על
 המדבר, כי הוא מושגל בטעם וכן חומר למעלה את כל העדבר הגדול והטורא ההוא אשר
 ראיתם

דברים א

תרגום אשכנזי

אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בִּיהוָה
 אֲלֵהֶיכֶם: לֹג הַהֵלֶךְ לְפָנֶיכֶם
 בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לִבְכֶם מִקּוֹם
 לַהֲנַתְכֶם בְּאִשׁוֹ לִילָה לְרֵאתְכֶם
 בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכוּ בָהּ וּבַעֲנֵן
 יוֹמָם: לֹד וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל
 דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר:
 לֹס אֲסִירָאֵה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים
 הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרַע הַזֶּה אֶרְדֵּי
 הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
 לָתֵת לְאֲבֹתֵיכֶם: לוֹ זוֹלָתִי כָּל־
 בְּנֵי־יִפְנֵה הוּא יִרְאֶנָּה וְלֹד־אֶתֶּן

קיון פֿערטרויאען צו דעם
 עוויגען אייערן גאטט:
 (לג) דער דער אויף דער ריווע
 פֿאַר אייך הערגעהט, אייך
 דען אַרט אויזצוובען וואָ
 איהר אייך לאַגערן קאַנגט,
 דען נאַכטן אין איינעם
 פֿייער, אייך דען וועג צו
 צייגען, דען איהר געהט,
 אונד דען טאגן אין איינער
 וואַרקע: (לד) דער עוויגע
 דוואַרטע אייערע רעדען,
 וואַרד צאַרניג אונד שוואַר:
 (לז) וואָ וואַלל דאָך אויך
 ניאמאנד פֿאַן דיזען לייטען,
 פֿאַן דיזעם באַזען געשלעכט
 טע: דאָ פֿאַרטרעפֿליכע
 לאַנד צו זעהען בעקאַממען,
 דאָ אייך געשוואַהרען אייערן
 פֿאַטערן צו געבען: (לו) אויז
 גענאַממען כלב וואָהן יפֿנה,
 אונד איהם

דער וואַלל עז צו זעהען בעקאַממען, אונד איהם אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

הָרִין לִיתִיכוֹן מִהֵימִינִין בְּמִימְרָא דִּי
 אֲלֵהֶכּוֹן: (לג) דְּמַדְבַּר קְדָמִיכוֹן
 בְּאוֹרְחָא לְאֲתַקְנָאָה לְכוֹן אֲתֵר בֵּית
 מִישְׁרֵי לְאֲשְׁרֵי תְכוֹן בְּעַמּוּדָא
 דְּאִשְׁתָּא בְּלִילִיא לְאֲחֻזִּי תְכוֹן בְּאֲרְחָא דִּי תְהִכוֹן בָּהּ וּבְעַמּוּדָא דְּעִנְנָא בִּימְמָא:
 (לד) וַיִּשְׁמַע קֹדֶם יְיָ וַתִּדְקַל פִּתְגָמֵיכוֹן וַיִּגְדוּ וְקִיָּם לְמִימְרָא: (לז) אֲסִירָאֵהוּ גִבּוֹר
 בְּגוֹבְרִיא הָאֵלֶּיךָ דְּרָא בִּישָׂא הָרִין וַתִּתְּ אֲרַעָא מִבְּרָא דִּי קִימִית לְמַתָּן לְאֲבֹתְהִיכוֹן:
 (לו) אֶלְתָּן כָּל־בְּרֵי־יִפְנֵה הוּא יְחֻזְּקָה וְלִיהָ אֶתֶּן

א הארץ אינכם מאמינים בו: (לג) לראותכם
 כמו להראותכם וכן לנחותם הדרך וכן לשמיע
 בקול תודה (תהלים כ"ו) וכן ללכת לגיד
 בצרעהל (מלכים ב' י"ט): (לז) אשר דרך
 צה
 דאשתא בליליא לאחזייתכון בארחה די תהכון בה ובעמודא דעננא ביממא:
 (לד) ושמיע קדם יי ותדקל פתגמיכון ויגדו וקיים למימרא: (לז) אסיראהו גבור
 בגובריא האליך דרא בישא הרין ותתא ארעהא מברא די קימית למתן לאבותהכון:
 (לו) אלתן כלב בריפנה הוא יחזקה וליה אתן

באור

ראיתם: (לכ) ובדבר הזה, שהיא מנטיסכה להביאכם אל הארץ אינכם מאמינים בו
 (דז"י): ויתכן שיאמר, עם כל הנסים שעשה לכם במצרים ובמדבר אינכם מאמינים,
 ויהיה ובדבר הזה כמו ועם הדבר הזה, וכן תרגם המתרגם האשכנזי: (לג) לראותכם,
 כמו להראותכם, וכן לנחותם הדרך (שמו' י"ג), והנה בא תפלה תכלית ההליכה לשמיעה,
 והוא לתור לכם מקום למנוחתכם, ויחז"כ אופן ההליכה, באש לילה ובענן יומם, לפי שהתכלית
 קודם במשנה, אף שהאופן קודם במימרא: (לז) הדור הרע הזה, כמו מן הדור הרע
 הזה

105

את הארץ אשר דרדבה
 ולבניו יען אשר מלא אחרי
 יהוה: לו גם בי התאנף יהוה
 בגללכם לאמר גם אתה לא
 רבא שם: לח יהושע בן נון
 העמד לפניך הוא יבא שמה
 אתו חזק כי הוא ינחלנה את
 ישראל: רביעי לט ומפכם אשר
 אמרתם לבני יהוה ובניכם אשר
 לא ידעו היום טוב ורע המה

אונד זיינען נאכקאממען ווילל
 איך דאז לאנד איינגעבען,
 דאז ער בערייזט האט: וויל
 ער דעם עוויגען טרייארליך
 נאכגעפאלגט איזט: (לו) זאָ
 געשאהע עז אויך אייערנט
 וועגען, דאס דער עוויגע
 איבער מיך צירנטע, אונד
 שפראך: אויך דוא זאלל'ט
 ניכט דארהין קאממען:
 (לח) יהושע זאָהן נון, דער
 דיך בעדינט, זאלל דאָהין
 קאממען: שטארקע זיינען
 מוטה, דען ער זאלל דאָ
 לאנד אן ישראל צום בעזיטן
 איינגעבען: (לט) וואָ אייערע
 יונגע לייטע בעטריפט, פאָן
 דענען איהר זאגטעט, זיי

וירדען צור בייטע ווערדען, אייערע זאָהנע נעמליך, דיא יעצט נאך גוטעז אונד
 באָזעז ניכט צו אונטערשיידען וויסען,

תרגום אונקלוס

רש"י

כהיחברון שאל' ויבא עד חברון: (לו) התאסף
 כתמלא
 ית ארעא די דרדבה ולבנותי חלף
 די אשלים פתר דחלתא דיי: (לי) אף
 עלי הנה רגזו מן קדש'י כדילכוון למיטר אף את לא תעול תמן: (לח) יהושע
 בר נון דקאים קרמך הוא יעול תמן יתיה תקיף ארי הוא יחסיגנה לישראל:
 (לט) ומפלכוון די אמרתון לכוזא יהי ובניכוון די לא ידעו יזמא דין טוב
 וכיש אנון יעלון

באור

הזה, או יתכן שהוא קריאה מיוחדת בפני עממה, ואינו כסמך אל מלת איש שלפניו, והוא
 כמו מאמר מוסגר, לא רצה לכנות שם האבות על הדור הרע: (לו) ולו אתן את הארץ
 וגו' ולבניו, כמו ולו ולבניו: אשר דרד בה, חברון, שכתב ויבא עד חברון (במדבר
 י"ג): מלא אחריה, כל מקום שיבא מלתא אחריה אחרי הוא ענין ההסכמה והשלמות הרבין:
 (לז) גם בי התאנף ה' בגללכם, כי רבו בני ישראל את ה' וגו' ואירע זה בעבור מריבתם,
 או ירמוז שהיה הכעס על משה ועל אהרן כאשר הסלע פעמים, ולא עשו כאשר נטעו,
 והעם הרהרו בדבר, והוא מה שאמר על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל, שלא היה
 העיכוש אל מפני שקיה הדבר בתוך בני ישראל שלא נתקדש הכבוד לעיניהם (מדברי הרמב"ן):
 ינחילנה, ינחיל אותה, ובל הכנוי אף שלא נזכר השם בפסוק זה ומוכח על הארץ בפסוקים
 הקודמים: והמתרגם האשכנזי תרגם השם ולא הכנוי, בעבור שכבר בא מאמר אחר, יהושע
 הוא העומד וגו', ואין מדרך נסוון אשכנזי להסב הכנוי אל השם הנא במאמר אחר:
 (לט) ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע, הוא באור אל הקודם, ועפכס דהיינו בניכס

לכו

דברים א

תרגום אשכנזי יא

יבאו שמה ולהם אתגנה והם יירשוה: ואתם פנו לכם וסעו המדברה דרך ים־סוף: מה והענו ותאמרו אלי חטאנו ליהוה אנחנו געלה ונלהמנו בכל אשר צונו יהוה אלהינו ותחגרו איש את כלי מלחמתו ותהינו לעלת ההרה: ויאמר יהוה אלי אמר להם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם:

ואדבר

דיוע זאללען אין דאן לאנד קאממען, איהנען ווילל איך עז איינגעבען, אונד זיא זאלל לען עז בעזיטצען: (מ) איהר אבער ווענדעט איך צוריק, אונד רייזט אין דער וויזע געגען דיא בינוענזעע צו: (מא) איהר אנטווארטעט מיר, אונד שפראכט: וויר האבען פאר דעם עוויגען געווינדיגט: וויר וואללען דינויף ציהען אונד קריג פיהרען, וויר דער עוויגע אונזער גאטט בעפאהלען האט, איהר לעגטעט יעדער זיינע וואפען אן, אונד ווארט אים בעגריף דען בערג הינויף צו געהן: (מב) דער עוויגע שפראך אבער צו מיר, זאגע איהנען: געהט ניכט הינויף

אונד פאנגט קיינען קריג אן, דען איך בין ניכט אונטער אייך: דאס איהר ניכט געשלאגען ווערדעט פאר אייערן פיינדען:

איך

תרגום אונקלוס

רש"י

יעליו לתמן ולהון אתגניה ואנון יירתונה: (ט) ואתון אתפנו לבון וטולו למדברא אורח ימא־סוף: (מא) ואתבתון ואמרתון לי חכנא קדם יי אנחנא ניסק ונגיח קרב פכל די פקדנא יי אלהנא וזרתון גבר ית־כני קרביה ושריתון למסק למטרא: (מב) ואמר יי לי אמר להון לא תסקון ולא תגיהון קרב ארי לית־שכינתי ביניכון ולא תתברו קדם פעלי דכביכון:

באור

נתמלא רוגז: (ט) פנו לכם וגו'. אמרתי להעביר אתכם דרך רוחב ארץ אדום לצד צפון ליכנס לארץ קלקלתם וגרמתם לכם עכוב: פנו לכם. לאחוריתכם ותלכו במדבר לצד ים סוף שהמדבר שהיו הולכים בו לדחומה של הר שעיר הי' מפסיק בין ים סוף להר שעיר עתה המשכו לצד הים ותסבבו את הר שעיר כל דרומו מן המערב למזרח: (מא) ותהינו לשון הנכו ועלינו א המקו' זה הלשון שאמרתם לשון הן כלומר כודמנתם: (מב) לא תעלו. לא

ולא תגיהון קרב ארי לית־שכינתי ביניכון ולא תתברו קדם פעלי דכביכון: ומללית

אשר לא ידעו וגו', וכן בתרגום האשכנזי: (מ) ואחם פנו לכם, לאחוריתכם, ותלכו במדבר לצד ים סוף, שהמדבר שהיו הולכים בו לדחומה של הר שעיר הי' מפסיק בין ים סוף להר שעיר, עתה המשכו ותסבבו את הר שעיר כל דרומו מן המערב למזרח (רש"י), (מא) וחהינו, לשון הנכו ועלינו אל המקום הזה (במדבר י"ז) זה הלשון שאמרתם הן כלומר

בה זרי ה א ינו מה ת שר שר מה אונד ע

חלף אף דשע אל טב והוא ארץ מדבר יין: תס, טו, היה י"ג: וקיס זושע יכס

מג ואדבר אליכם ולא שמעתם
 ותמרו ארתי יהוה ותזדו
 ותעלו ההרה: ^{מד} ויצא האמרי
 הישב בהר ההוא לקראתכם
 וירדפו אתכם כאשר תעשינה
 הדברים ויכתו אתכם בשעיר
 עד חרמה: ^{מז} ותשבו ותכבו
 לפני יהוה וראשמע יהוה
 בקרבתכם ולא האזין אליכם:
^{מו} ותשבו בקדש ימים רבים

(מג) איך זאגטע עז איך
 צוואר, אללין איהר וואלל-
 טעט ניכט דהארען, ווארט
 דעם בעפעהלע דעז עוויגען
 אונגעהארואם, אונד פער-
 מעסען גענוג דען בערג
 דינויף צו געהן: (מד) אבער
 דער אמרי, דער אויף דעם
 זעלבען בערגע וואהנט, גינג
 איך ענטגעגען, פערפאלג-
 טע איך: ווייז דיא בינען-
 שווארמע, שלוגען איך צו
 שעיר, ביז געגען הרמה:
 (מז) אלז איהר צורוק
 קאמט, ווינטעט איהר פאר
 דעם עוויגען, אלליין דער
 עוויגע אכטעטע אייערע
 שטיממע ניכט, אונד גאב

כימים

איך קיין געהאר: (מו) איהר בליכט אלז אין קדש דיא לאנגע צייט, דיא

רש"י

תרגום אונקלוס

(מג) וטלילית עטכוז ולא קבלתון
 וסרכתון על מיטרא דיי וארשעתון
 וסלקתון לטורא: (מד) ונפקאמוראה
 דנתב פטורא ההוא לקדמותכון
 וירדפו יתכון פטא דנתון דברותא
 ותכתון וכתיתון קדם יי ולא קבל יי
 צלותכון ולא אצית למליכוון: (מו) ותכתון פרקס יזמין סגיאין כיומיא

לא עלי' תהא לכס אלא ירידה: (מד) כאשר
 תעשינה הדבורים. מה הדבורה הז' כשהיא
 מכה את האד' מיד מתה אף הם כשהיו טוגעים
 בכס מיד מתים: (מה) ולא שמע ה' בקולכם
 כניכול עשיתם מדת רתמיו כאלו אכזרי:
 (מו) ותשבו בקדש ימים רבים. תשע עשרה
 שנה

באור

כלומר הזדמנתם (רש"י), כמו ותאמרו הכט, והוא פעל כגור מן מלת קל, תהו רגיל
 בלה"ק: (מב) ולא חננפו, כדי שלא תננפו: (מד) כאשר תעשינה הדבורים, כי מי
 שיגע אל ביתם מיד ירדפו אחריו וינשכוהו (הראב"ע): ואינקהם תרגם כמה דנתון, ואמר
 המתורגמן שהוא מלאן הסיר התו (ישעיה י"ח) אולם ויתכו כמים (איוב ג') מתורגם
 ונתון, ומשמע שהוראתו בל"א (כו זאמן לויסן) והכוונה על הניסה בערבוז ובחפזה כמעשה
 נקיל דבורים, כאשר יעזבו את הכורת: ויכתו, מגורת וכתותי: עד חרמה, מקום וכן
 ת"א ויב"ע או טס הפעל, כלומר עד החרם אתכם, וכן ת"י עד שיבא: (מה) וחשבו
 והבכו, דנוקים בטעם, ופירושו שהוספתם לנכות עוד הפעם, כמו וישבו ויבכו (במדבר
 י"ד) והמתרגם האשכנזי, כתר ותשבו שנתם מן המלחמה, ולדעתי נדבקו בטעם לפי
 שתיבות לפני ה' מוספת על שניהם, כמו ותשבו לפני ה' ותכבו לפני ה': (מו) כימים
 אשר ישבתם, כלומר כמו שאתם יודעים (הרשב"ם): ולשון הראב"ע כימים אשר ישבתם,
 ברגל

דברים א ב

תרגום אשכנזי יב

בַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם: ב א וּנְפֹן
וּנְסַע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וְנִסַּב אֶת־
הַר־שַׁעִיר יָמִים רַבִּים: ס חמישי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
ג רַב־לָכֶם סָב אֶת־הַהָר הַזֶּה
פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה: ד וְאֶת־הָעַם
צו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בְּגִבּוֹל
אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עִשׂוֹ הַיְשָׁבִים

דיא איהר דאזעלכזט האכט
פער וויילען מיסען:
ב (א) וויר וואנדטען אונז
דארויף ווידער צור
וויזטע, געגען דיא בינוענועע
צו, וויא דער עוויגע מיר בע-
פאהלען האטטע: אונד אומ-
צאגען דאז געבירגע שעיר
לאנגע צייט: (ב) דער עוויגע
שפראך ענדליך צו מיר:
(ג) איהר האכט דיועז גע-
בירגע לאנגע גענוג אומ-
צאגען: ווענדעט אייך נון
גען מיטטערנאכט: (ד) דעם
פאלקע אבער גיב פאלגענדען
בעפעהל: איהר קאממט אן
דיא

בשעיר

דיא גראנצע אייערער ברידעך דער זאהנע עשו,

תרגום אונקלוס

רש"י

בַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם: ב (א) וּנְפֹן
וּנְסַע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וְנִסַּב אֶת־
הַר־שַׁעִיר יָמִים רַבִּים: ס חמישי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
ג רַב־לָכֶם סָב אֶת־הַהָר הַזֶּה
פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה: ד וְאֶת־הָעַם
צו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בְּגִבּוֹל
אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עִשׂוֹ הַיְשָׁבִים

שנה שאל' כימים אשר ישבתם בשאר המסעות
הם היו שלשים ושמונה שנה י"ט מהם עשו
צקדש וי"ט שנה הולכים ומטורפים וחזרו
לקדש כמו שאלמה וניעם במדבר כך מצאתי
בסדר עולם:
ב (א) וכסע המדברה אלו לא חטאו
היו עוברים דרך הר שעיר ליכנס לארץ
מן דרומו לנפשו ובשביל שקלקלו הפכו לכד
המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר
והלכו אלל דרומו מן המערב למזרח דרך ים
סוף דרך יציאתן ממזרים שהוא במקצוע
דרומית מערבית משם היו הולכים לכד המזרח:
וכסב את הר שעיר כל דרומו עד ארץ מואב:
(ג) פנו לכס נפונה סובו לכס לרוח מזרחי
מן הדרום לכסן פניכם לכסן ממזרח הולכים את רוח
מזרחית זהו שאלמה ויבאו ממזרח
שמש

באור

צדגול הארץ, ואם יטען הטוען והמרגלים ישנו לכדס (ואיך יאמר אל בני ישראל אשר
ישבתם)? הנה כן כמספר הימים אשר תרתם את הארץ ע"כ, והכלל שלוחו של אדם כמותו:
ב (א) ונפן ונסע המדברה, אלו לא חטאו היו עוברים דרך הר שעיר ליכנס לארץ
מן דרומו לנפשו, ובשביל שקלקלו הפכו לכד המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר
שעיר, והלכו אלל דרומו מן המערב למזרח דרך ים סוף ודרך יציאתן ממזרים, שהוא
במקצוע דרומי מערבית, משם היו הולכים לכד המזרח (רש"י) וכסב את הר שעיר, וכל
דרומו עד ארץ מואב: (ג) פנו לכס צפנה, סבו לכס לרוח מזרחית מן הדרום לכסן
פניכם

בְּשֵׁעִיר וַיִּירָאוּ מִכֶּם וַנִּשְׁמַרְתֶּם
 מְאֹד: ה' אֱלֹהֵי תַגְרוּ בָּם כִּי לֹא
 אֵתֶן לָכֶם מֵאֲרָצִים עַד מִדְרָג
 כַּף רֶגֶל כִּי יִרְשֶׁה לַעֲשׂוֹ נְתַתִּי
 אֶת־הַר שֵׁעִיר: וְאֶכֶל תִּשְׁבְּרוּ
 מֵאֲתָם בְּכֶסֶף וְאֶכְלֹתֶם וְגַם־
 מֵיִם תִּכְרוּ מֵאֲתָם בְּכֶסֶף

דיא אין שעיר וואָהנען: זיא פֿירכטען זיך פֿאַר אייך: אלליין היטטעט אייך וואָהל: (ה) גרייפֿט זיא ניכט אָן! איך ווערדע אייך פֿאַן איהרעם לאַנדע ניכט איינען פֿוסברייט אייננעהמען לאַסען: דען איך דאַבע דאַז געבירגע שעיר דעם עשו צום ערבטהיילע געגעבען: (ו) שפּיזע, דיא איהר עסען וואָללט: מוסט איהר פֿאַן איהנען אום'ז געלד קויפֿען, אונד וואַסער, דאַז איהר טרינקען וואָללט,

ושתייתם

מיט

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּשֵׁעִיר וַיִּדְחִלוּ מִכֶּם וַתִּסְתַּמְרוּן
 לְחָדָא: (ה) לֹא תַתְּגְרוּן בְּהוֹן אַרְי לֹא
 אֵתֶן לָכֶם מֵאֲרָעֵהוֹן עַד מִדְרָג פֿרֶסֶת
 רֶגֶל אַרְי יְרוּתֵא לַעֲשׂוֹ יְהִבִית ית
 מִנְרֵא דְשֵׁעִיר: (ו) עֲבֹדֵא תִזְבְּנון
 מִנְהוֹן בְּכֶסֶף וְתִכְלוּן וְאֵף מִיָּא
 תִזְבְּנון מִנְהוֹן בְּכֶסֶף וְתִשְׁתוּן

שמע לארץ מואב (שופטי' י"א): (ד) וכשמרתם מאד * ומהו השמירה אל תתגרו בם: (ה) עד מדרך כף רגל * אפילו מדרך כף רגל כלומר אפילו דריסת הרגל איני מרשה לכם לעבור בארצם שלא ברשות * ומדרג אגדה עד שיבא יוס דריסת כף רגל על הר הזתים שנאמר ועמדו רגליו וגו' (זכרי' י"ד): ירושה לעשו * מאברהם * עשר עממים נתתי לו שנעה לכם וקני וקניזי וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר אחת מהם לעשו והשתים לבני לוט בשכר שהלך אתו למכרים ושחק על מה שהיו אומרים על שרה אשתו אחותי היא עשאו כבנו:

(ו) תכרו' לשון מקח וכן אשר כריתי לי שכן בכרכי

באור

פניכם לפני, כמכאן הולכין את רוח מורחית, וזהו שנאמר ויבואו מנזרח שמע לארץ מואב (שופטים י"א), (רש"י): (ד) אחם עוברים, כאשר תהיו עוברים: בגבול אחיכם, לפי שנאמר כי בניחוק יקרא לך זרע, לפיכך בני יעקב ובני עשו הם באחיה (מדברי רמב"ן): ונשמרתם מאד, ומהו השמירה? אל תתגרו בם: (ה) אל תתגרו בם, כמו יגרה מדון (משלי כ"ט), וענינו הסכסוך והריב, וכן תרגום יונתן וסכסכתי מנזרים במנזרים * מנזראי במנזראי: עד מדרך כף רגל, אפילו חלק קטן מקיס דריסת כף רגל לא אתן לכם: ירושה לעשו, מאברהם: וכן כתוב במואב אל תכר את מואב, וכן בבני עמון א תכורם, וכל האזהרות הללו הוצרך משה להודיע עכשיו, סן ירך לבבכם לאמר, אם רטון הקב"ה לתת לנו נחלה, ויכולת בידו למה לא הוריש לנו אלה האומות שעברנו דרך עליהם? לכך הודיעם עכשיו שהקב"ה לא חפץ בדבר, שהרי נתנה הקב"ה להם ככתוב בכלם, כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר, כי לבני לוט נתתיה ירושה, וגם בעמון, כי לבני לוט נתתיה ירושה לכבוד אברהם שקרובים היו (הרש"ם): (ו) אכל תשברו, לשון קטין, וכן שברו לנו מעט אוכל, והטעם אם תתאוו לאכול מפירות ארצם, לא תקחו מהם רק בכסף מלא לרנוס

דברים ב

תרגום אשכנזי יג

וּשְׁתִירָתָם: ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 בָּרַכְךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדָיְךָ יָדַע
 לִכְתֹּבְךָ אֶת־הַמְדַבֵּר הַגָּדוֹל הַזֶּה
 זֶה יֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָבָר: ח וַנֵּעֲבֹר
 מֵאֵת אֲחֵינוּ בְּנֵי־עֵשׂוֹ הַיְשָׁבִים
 בְּשַׁעִיר מִדְּרֹךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת
 וַמַּעֲצִיזֵי גִבְרָה ס וַנֵּעֲבֹר
 דְרֹךְ מִדְּבַר מוֹאָב: וַיֹּאמֶר

מיט געלדע בעצאהלען:
 (ז) דען דער עוויגע האט דין
 אין אללען ווערקען דייער
 האנדע געוענגעט, אונד בייא
 דייעם צוגע דורך דיזע
 גראסע וויזטע, פֿיר דין גע
 זארגט: דיזע פֿירציג יאהרע
 לאנג איזט דער עוויגע, דיין
 גאטט, מיט דיר געוועזען,
 דאס דיר ניכטו געמאנגעלט
 האט: (ח) וויר גינגען אלוא
 אב פֿאן אונזערן ברודערן,
 דען זאנהען עשו, דיא איז
 שעיר וואדהען, פֿאן דעם
 וועגע דורך דיא עכנע, פֿאן
 אילת אונד עציזן גבר:
 ווענדטען אונז אונד צאגען צור וויזטע מואב'ז:
 דער

פסוקים
 ווענדטען אונד צאגען צור וויזטע מואב'ז:
 דער

תרגום אונקלוס

רש"י

ותשתון: (ז) ארי יי אלהיך ברכך
 בכל עובדי ידך ספק לה צרכך
 במהך במדברא רבא תדין דגן
 ארבעין שנין מימרא דיי אלהיך
 בסעך לא חסרת מדעם: (ח) ועברנא
 מלות אחונא בניעשו דיתבין בשעיר מאורח מישרא מאילת ומעציזן גבר
 ואתפנינא ועברנא אורח מדברא דמואב: (ט) ואמר

באור

לרבות, זה טעם מאתם, וגם מיס לא תשתי מהם כלל רק בכסף לרבות (הרמב"ן):
 חברו, לשון מקח, וכן בקברי אשר כריתי לי (בראש' כ' ח'), שכן קורין בכרתי היס למכירה
 כירה (רש"י), וכן תרגם אונקלוס והמתרגם האשכנזי, והשם ונתתי מכרם (במדבר ה'),
 דחוק מפנינים מכרה, ואולי יהי' השם משרש מכר, כמו וכל מכר (בכמ' י"ג), ויתכן ג"כ
 שמכר וכרה וכבר כלם מענין אחד, והרד"ק בארש כרה באר את אשר כריתי מענין חפירה
 וכמו וכי יכרה איש בור, ולכסוף הביא דעת רש"י בשם יש מפרשים, ואולי גם כאן מענין חפירה,
 שתחפרו לכס בארות לשמות העם, אבל מאתם דהיינו ברבותם ובכסף: (ז) כי ה' אלהיך,
 ברכך בכל מעשה ידך, שנתברך עמם כאך ונוקם אשר הוכיחו ממנרים (זהו מעשה ידיהם
 שהיו מטפלין במרעה הבהמו' וילדיהן), ויש להם עושר מקנה וקנין משלל מכריס ומשלל
 עמלק והכל נתברך בידם, כענין מעשה ידיו ברכת מקנהו סך בארץ, עוד ידע ה' את
 לכתך: במדבר הגדול הזה, וספק שם כל ברכיך בנין והשלו ומי הבאר שלא חסרת דבר
 מן הכריך להולכי ארחות (וא"כ אל תדע עיך להוכיח מעט מרכושך ומכסףך בעבור אוכל
 ומיט שתקמו מאיכס בני עשו, כי כמו שלא חסרת דבר כן אל תחסר דבר), (הרמב"ן):
 (5) ד א א 4 ונפן

תם
 יא
 רד
 גתי
 ברו
 ס
 סך
 גמרון
 די לא
 פרסת
 ת ית
 נזכנון
 מיא
 תון
 לי שכן
 מואב
 זיכם,
 מצ"ן:
 ה מדון
 מנראי
 בס:
 גורם,
 הקנ"ה
 לכך
 ירושה
 כתתיה
 מן שברו
 מלא
 ס

תרגום אשכנזי

דברים ב

(ט) דער עוויגע שפראך צו מיר : האַנדלע ניכט פֿינדע זעליג געגען מואב , אונד גרייפֿע איהן ניכט אָן : איד ווערדע דיר פֿאַן זיינעם לאַנדע ניכטו צום ערבטרויילע געבען , דען איד האַבע עז דען נאַכקאַממען לויט צום ערבטרויילע געגעבען : (י) פֿאַרמאלו האַטטען דאָ זעלכט דיא אַמיס געוואָהנט : איין גראַסען , צאַל רייכען פֿאַלק , פֿאַן האַהער שטאַט טור , וויא דיא ענקיס : (יא) ויא ווארדען אויך וויא

ט ויאמר יהוה אלי אל-הצד את-מואב ואר-תרגור גם מלחמה כי לא-אתן לה מארצו ירשה כי לבני-לוט נתתי את ער ירשה : האמים לפנים ישבו בה עם גדול ורב ורם כענקים : יא רפאים יחשבו אף הם כענקים והמאבים יקראו להם

דיא ענקיס אינטער דיא ריוען גערעכנעט : אונד דיא מואבים נאַנגטען

רש"י

תרגום אונקלוס

(ט) ואל תתגר בם וגו' . לא אכר להם על מואב אלא מלחמה אבל מיראים היו אותם ונראים להם כשהם מזויינים לפיכך כתיב ויגה מואב מפני העם שוללים וכוזים אותם אבל בבני עמון כאלו אל תתגר בם שם גירוי בשכר כניעות אדם שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה שקראה שם בנה מואב : ער * שם המדינה : (י) האמים לפנים וגו' . אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא כי אותם רפאים הירשתי מפני בני לוי והושבתים תחתם : (יא) רפאים יחשבו וגו' . רפאים היו נחשבין אותם אימים כענקי'

ואמר יי לי לא תצוד למואבאי ולא תתגרי למעבד עמהון קרב ארי לא אתנו לה מארציה ורתא ארי לבני לוי יתבית יתדלתית ורתא : (י) אמתני מלקחמין יתיבו בה עם רב וסבי ותתור בגבריא : (יא) גברין מתחשבין אף-אנן בגבריא ומואבאי קרו להון אמתני

הנקראים

באזר

(ח) וגפן ונעבוד , לנד צפון הסכו פנים להלך רוח מזרחי' (רש"י) : (ט) ער , שם המדינה , ויתכן שלקח סיחון ער מואב וחזרה למואב באחרונה (הראב"ע) : (י) האמים , על שם שאימתם מועלת על הנריות : לפנים ישבו בה , אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם , לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים , אבל לא זו היא , כי אותן רפאים הורשתי מפני בני לוי והושבתים תחתם (רש"י) : ואחרי אשר טען עליו הריוסן כמה טענו יפרש הפך דבריו ואמר , בעבור שאמר הקב"ה למשה אל תכר חת מואב כי אני נתתי לבני לוי את ער ירשה , יספר הכתוב כי הארץ ראו' לזרע אברהם לולי שנתנה לבני לוי , ואמר כי הארץ הרי' ישבו בה ועולם עם גדול ורם כענקים , ולכך יקראו אותם המואבים אימים לגודל האימה אשר יטילו על הואיהם , והנה השם עשה להם נס לבני לוי לכבוד אברהם ויכלו להם ויראום מפניהם , וא"כ אין האוי לגויל מהם הארץ אשר נתן ה' להם נמועה נס : גדול , כמשמעו : ורב , בכס ועוֹסם בנין האזרים : ורם , בקומה : (יא) יחשבו , לשון קט יבות

דברים ב

תרגום אשכנזי יד

לָהֶם אַמִּים: יב וּבִשְׁעִיר יִשְׁבוּ
הַחֲרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֵשׂוֹ יִירָשׁוּם
וַיִּשְׁמִדוּם מִפְּנֵיהֶם וַיִּשְׁבוּ
תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל
לְאֶרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה
לָהֶם: יג עָתָה קִמּוּ וְעִבְדוּ לָבָם
אֲתֶּנְחַל וְרָד וְנַעֲבֹר אֶת־נַחַל
זָרָד: יד וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הִלְכְנוּ
מִקֶּדֶשׁ בְּרַנֵּעַ עַד אֲשֶׁר־עָבְרָנוּ

באננטען זיא אמים (פורכט= בארע לייטע): (יב) אין שעיר וואָהנטען פֿאַרמאל'ן דיא חרים: דיא וואָהנע עשו אַבער טריבען זיא אויז, פֿערטילג טען זיא, אונד וואָהנטען אַן אוהרער שטאַט, וויא ישראל עז מוט דעם ערבֿל אונד מאַכט, דאַז אויז דער עוויגע געגעבען: (יג) ברעכט נון אויף אונד געהט איבער דען באַך זרד: וויר גינגען אַלואַ איבער דען באַך זרד: (יד) איבער דיא רייזע פֿאַן קדש ברנע אויז, ביז וויר איבער

את

רשי

תרגום אונקלוס

הנקראים רפאים על שם שכל הרואה אותם ידיו מתרפות: חמוסי על שם שאימתם מוטלת על הבריות וכן בשעיר ישבו החורים וכתתים לבני עשו: (ב) יירשום לשון הווה כלומר נתתי בהם כח שהיו מורשים אותם והולכים

אמתי: (יב) ובשעיר יתיבו חוראי מלקדמן ובני עשו תרכיננו ושצאוננו מן קדמיהון ויתיבו באתריהון כמא דיעבר ישראל לארע ירותתיה די יתב יי להון:

(יג) פען קימו ועבדו לבן ונחלא דזרד ועברנא ית נחלא דזרד: (יד) ויזמנא דיהלכנא מרקם גיאה עד דיעברנא ית

באור

חשיבות מעלה, כמו נבזה ולא חשבוהו, כי במה נחשב הוא (ישעי' כ"ו), ובלשון חכמים אדם חשוב ואולם המתרגם האשכנזי תרגמו חשיבות מספר, כלומר שהרפאים במכוס בתוך הענקים והיו בכללם, והנה הענין א' כי כל דברים משתוים במעלה בככוסים תוך כלל אס' בבחינה במעלה היא: (יב) ובשעיר ישבו החורים, הרמב"ן יפרש כדרכו למעלה ואמר, כי בעבור הטעם הזה שהזכיר במושב יזמנעס ג"כ מארץ שעיר, כי מלפנים היתה אף היא מן החורים וּבְנֵי עֵשׂוֹ שָׁם זָרַע לְאַבְרָהָם, יראו אותם וישנו תחתם במעשה גם, שהיו הם עם רב בארצם ובני עשו באו לגור שם וכתחוק עליהם כאשר עשה ישראל ליתר הגוים של אברהם אשר נתן להם שם בכחו הגדול, והנה הנחיל השם כל העמים שהם לזרעו של אברהם, אחד מהם לעשו והשאר לישראל שהיא הבן הבכור, ואין ראוי לגזול מעשו את אשר הורישם האלקים עכ"ל בקובץ: והנראה מעומק פשטות הכתובים שאין אלו דברי השם, אבל יוסף בותב התורה איך נחלו מואב את ארץ רפאים ובני עשו את ארץ שעיר במוך אל מה שאמר הקב"ה כי לבני לוט נתתי את ער ירושה, ואס"כ סוחר אל דברי השם עתה קימו ועבדו בפסוק הסמוך, והפסוקים האמנם רפאים, ובשעיר, הם מאמר מוסגר ולזה כיון המתרגם, וכאשר עשה ישראל לארץ ירושתו מוכיח על פירושי, וראה כמה נלחץ הרמב"ן

תרגום אשכנזי

דברים ב

את־נַחַר זָרָד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה
שָׁנָה עַד־רָתֶם כָּל־הַדּוֹר אֲנָשֵׁי
הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה
כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם: טו וְגַם
יִדְיָהוּה הִיתָה בָּם לְהַמָּס
מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה עַד תָּמוּס:
טז וַיְהִי כַאֲשֶׁר־תָּמוּ כָּל־אֲנָשֵׁי
הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקֶּרֶב

העם

איבער דען באך זרד גינגען ,
בראכטען וויר אכט אונד
דרייסיג יאהרע צו , ביו אללע
קריגולייטע אויז אונזערם
לאגער אויזגעשטארכען
ווארען וויא איהנען דער
עוויגע צוגעשווארען :
(טו) אויך וואר דיא האנד
דען עוויגען ווידער זיא , זיא
אויז דעם לאגער פארט צו
שאפען , ביו זיא פאלליג
דאהין ווארען : (טז) אלו
נון אללע קריגולייטע

אויז

רש"י

תרגום אונקלוס

ית־נחלא דזרד תלתין ותמני שנין
עד־דסוף כל־דרא גברי מגיחי קרב
מגז משריתא פמא די קים יי להון :
(טו) ואף מחא מן־קדם יי הוות פהון
לשצ'ותהון מגז משריתא עד
דשלימו : (טז) והוה פד שלימו כל
גברי מגיחי קרבא לממת מגז

עמא

והולכים : (טו) היתה בס' למחר ולהיום
בתוך ארבעים שנה שלא יגרמו לבניהם עוד
להתעכב במדבר : (טז) ויהי כאשר תמו וגו'
וידבר ה' אלי וגו' . אבל משלות המרגלים עד
כאן לא נאמר בפרשה וידבר לא ויאמר ללמדך
שכל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל מופים
לא כתיחד עמו הדבור בלשון שנה פנים אל
פנים וישב הדעת ללמדך שאין השכינה שורה
על הכנענים אם בשביל ישראל : אנשי המלחמה

מבן

באור

הרמב"ן לפרשו על פי דרכו : (יד) עד חם כל הדור , רוצם מתו מיתה עבצית מחמת
זקנה : (טו) וגם יד ה' היתה בם , זו היא מיתת עונש : להמם , מבנין הקל מפעלי
הכפל : (טז) ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למוח , תמו למוח , כלומר שלא
נשאר עוד אחד שימות כי כבר מתו פולם : אנשי המלחמה , מבן כ' שנה היוצאים בצבא :
וצא ה"א הידיעה על דבר הבלתי נודע , ולשון הרשע"ס ואני הצעיר אומר אנשי המלחמה
היו אותם שנאמר בהם ויעפילו לעלות אל ראש ההר כמו שאמר ותחגרו איש את כלי מלחמתו ,
ומזה אמר להם אל תעלו ואל תלחמו , וכן ביהושע הוא אומר כי ארבעים שנה הלכו בני
ישראל במדבר עד תם כל הגוי אנשי המלחמה היוצאים ממונרים אשר לא שמעו בקול ה'
אשר נשבע להם לבלתי הראותם את הארץ אשר וגו' (יהושע ה' ו') ולפיכך קורא אותם אנשי
המלחמה , ולא אנשי מלחמה סתם כי אם אנשי המלחמה הידועים לנו שעברו ע"פ הקב"ה
אל על הנשאים שכלתו עם סיסון ועוג אינו קורא אותם אנשי המלחמה כיעל פי הקב"ה
כלתמו , ואותם נכנסו לארץ , כי לא היו בני כ' בעת המלחמה הראשונה בשנה שנייה כשכבדו
המרגלים , עכ"ד : (יז) וידבר ה' , דבוק עם למעלה כמו ויהי ככלות משה לכתוב ורבים

ככה

ועתה

הָעַם : ס יִי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי
 לֵאמֹר : יי אֵתְּהָ עִבֵּר הַיּוֹם אֶת־
 גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עַר : יט וְקִרְבַּת
 מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תִּצְרַם וְאַר־
 תִּתְּנֶנּוּ בָּם כִּי לֹא־אֶתֶּן מִאֶרֶץ
 בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָׁה כִּי לְבְנֵי־
 לוֹט נִתְּתִיחַ יְרֻשָׁה : כ אֶרֶץ
 רִפְאִים תִּחְשָׁב אֶרֶץ־הָאֲרָפָאִים
 יִשְׁכְּוֶנָה לְפָנִים וְהָעַמּוֹנִים
 יִקְרְאוּ לָהֶם זִמְזוּמִים : כא עַם
 גְּדוֹל וְרָב וְרַם כַּעֲנָקִים
 וַיִּשְׁמִדֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשׁ
 וַיִּשְׁכּוּ

אויז דעם פֿאַלקע אויז=
 געשטאַרבען וואַרען :
 (יז) רעדעטע דער עוויגע מיט
 מיר אונד שפראך : (יח) דוא
 געהוט נונמעהר פֿאַר דעם
 געביטרהע מואב , פֿאַר
 ער פֿאַרביי : (יט) אונד
 נאהעזט דיק דען זאָהנען
 עמון : בעהאַנדלע זיא ניכט
 פֿינדזעליג אונד גרײפֿע זיא
 ניכט אָן : פֿאַן דעם לאַנדע
 דער זאַהנע עמון זאַללוֹט
 דוא ניכטו צום ערבטדײלע
 בעקאַמען, דען איד האַבע
 עז דען זאָהנען לוט צום ערב=
 טהייל געגעבען : (כ) אַויך
 דײזע ווירד אונטער דײַ
 לאַנדער דער רײזען גערעכֿ=
 נעט : פֿאַרמאָלו האַבען אַויך
 רײזען דאַרין געוואָהנט : דײַ
 עמונים נענטען זיא זמומים

(שליטמע לייטע) : (כא) איין פֿאַלק , גראָס , צאַלרײך אונד פֿאַן האָהער שטאַטור ,
 זײַא דײַא ענקים : דער עוויגע אַכער פֿערטילגטע זיא פֿאַר אײהנן : זיא פֿערטריבען זיא
 אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

עמא : (יז) ומליר יי עמי למימר :
 (יח) אֵתְּ עִבֵּר יוֹמָא־דְּדִין ית תחום
 מואב ית לתית : (יט) וְתִתְּקָרִיב
 לְהַבִּיל בְּנֵי עַמּוֹן לְאֶתְּצוֹר עַל־יְהוֹן
 וְלְאֶתְּתָגְרֵי לְמַעַבְר־עֲמָהוֹן קִרְבֵּי אֲרֵי
 לֹא אֶתֶּן מְאָרַע בְּנֵי עַמּוֹן לְךָ יְרוּתָא אֲרֵי לְבְנֵי לּוֹט יִתְּקַתָּה יְרוּתָא :
 (כ) אֶרֶץ גְּבֻרָא מִתְּחָשְׁבָא אֶרֶץ־הָאֲרָפָאִים יְתִיבֵי בָּהּ מְלְקֻדְמִין וְעַמּוֹנָאִי קִרְוֹן
 לְהוֹן חֲשֻׁבֵי : (כא) עַם רַב סִגְיָ וְתִקְוָה בְּגֻבְרָא וְשִׁצְיָנוֹן יי קְרִמִּיהוֹן וְתִרְכֻנְגוֹן

מזן עשרים שנה היואים צנבא : (יח) אתה
 עובר היום את גבול מואב אל מול בני עמון .
 מכאן שארץ עמון לצד צפון : (כ) ארץ רפאים
 תחשב . ארץ רפאים תחשב אף היא לפי
 שהרפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא
 שנתתי

באור

ככה , והעם ויהי כאשר תמו הם אמר השם אתה עובר וגו' : (יט) וקרבת , פי' ונקרבת :
 אל הצרם , מפעלי הכפל : ואל חהגר בם , פירשנו למעלה : (כ) ארץ רפאים , גרסה
 שמתחיל גם כאן הכיתוב התורה לספר כמולמעלה האיד נסלו בני עמון את ארצם , וסוד
 בפסוק כ"ד קומו סעו ועברו אל דברי השם , וכן דעת המתרגם האשכנזי : החשב , סאזו
 מספר

נה
 ש
 ה
 ג
 ס
 :
 ש
 רב
 שני
 רב
 זון
 הון
 ער
 קל
 מגו
 סמת
 עלי
 של
 בא
 חמה
 ותי,
 בני
 ל ה'
 אכשי
 ונב'
 ונב'
 חנה
 רבים
 ומו

תרגום אשכנזי

דברים ב

וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם: כַּכּ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
לְבָנֵי עֲשׂוֹ הַיִּשְׁכִּים בְּשַׁעֲרֵי אֲשֶׁר
הַשְּׂמִיד אֶת־הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם
וַיִּירָשֶׁם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם
הַזֶּה: כַּכּ וְהָעוֹיִם הַיִּשְׁכִּים
בַּחֲצָרִים עַד־עוֹהַ כַּפְתָּרִים
הַיִּצְאִים מִכַּפְתָּר הַשְּׂמִידִם
וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם: כַּכּ קוֹמוּ סֵעוּ
וְעִכְרוּ אֶת־נַחַל אֲרֶנָּן רֵאֵה
נַתַּתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־
הַשְּׁבוֹן הָאֲמֹרִי וְאֶת־אֲרָצוֹ הַחֵל
רֵשׁ וְהַתְּגַר בּוֹ מִלְחָמָה: כַּכּ הַיּוֹם

אונד וואָהנטען אָן איהרער
שטאַט: (כב) עכען זא וויא
ער מיט דען וואָהנען עשו גע-
טהאָן, דיא אין שעיר וואָה-
נען, דאָ ער דען חרי פֿאַר
איהנען אויזגעראָטעט האָט,
דאָס דיזע זיא אויזטריבען,
אונד אָן איהרער שטאַט ביו
אויף דיזען טאָג וואָהנען:
(כג) עוים, דיא אויף דעם
פלאַטטען לאַנדע וואָהנטען
ביו גען עזה: וואורדען פֿאַן
כפֿתורִים, דיא אויז כפֿתור
קאָממען פֿערטריבען, אונד
דיזע וואָהנטען אָן איהרער
שטעללע: (כד) מאַכט אויך
אויף, אונד געהט איבער
דען אַרנן: איך געבע דיר
דען אמרישן קאָניג סִיחֹן צו
חשבון, זאַמט זיינעם לאַנדע
אין דיא האַנדע: היר מאַכע
דען אַנפֿאַנג דער עראָברונג,

גרייפֿע איהן פֿיינדזעליג אָן: (כה) נונמעהר ווילל

רש"י

תרגום אונקלוס

ויתיבו באתריהון: (כב) כפיא דעכד
לכני עשו דיתבין בשעיר די שיצי
ית חוראיטן קרטיהון ותריכין ויתיבו
באתריהון עד יומא הדין: (כג) וענאי
דיתבין בדפיה עדדעה קפוטקאי
דנפקו מקפוטקאי שציאונון ויתיבו
באתריהון: (כד) קומו טולו ועכרו
ית נחלא דארנן חיו דמסרית בידך ית סיחון מלכא דחשבון אמוראית
ארעיה שרי לתרבותיה ואתגרי למעכד עמהון קרב: (כה) יומא הדין

שנתתי לאברהם: (כג) והעוים היושבים
בחצרים וגו'. עוים מפלשתיס הם שעמהס
הם נחשבים נמסר יהושע (סס י"ג) שנאמר
חמשת סרני פלשתיס העזתי והאשדודי
והאשקלוני והגתי והעקרוני והעוים: ואפני
השנועה שנשבע אברהם לחבימלך לא יכלו
ישראל להוציא ארצם מידם והנחתי עליהם
כסתורים והשמילום וישנו תחתם ועכשו אהם
מותרים

באור

מספר: (כד) והתגר בו מלחמה, נגד מה שאמר אלל בני עשו ובני לוט אל תתגר יאמר
כמן, לא די שכיני מוהיך מעירוי העלממה אל שאני מנך והתגר בו מלחמה: (כה) ויראחך
על

דברים ב

תרגום אשכנזי טז

הָיָה אֵהָל תַּת פְּחָדֶיךָ וַיִּרְאֶתְךָ
 עַל-פְּנֵי הָעַמִּים הַזֹּהֶת כָּרֶ-
 הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שְׁמֵעֶיךָ
 וּרְגֵזוּ וַחֲלוּ מִפְּנֶיךָ : כִּי וַאֲשֶׁלַח
 מִלְּאֲכִים מִמִּדְבַּר קִדְמוֹת אֶל-
 סִיחֹן מִקֵּד הַשְּׁבוּן דְּבַרִי שְׁלוֹם
 לֵאמֹר : כִּי אֶעֱבְרָה בְּאֶרְצֶיךָ
 בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֵלֶיךָ לֹא אֶסֹר
 יָמִין וּשְׂמֹאל : כִּי אֶכֶל בִּכְסֶיךָ
 תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֹתִי וַיְמִים בִּכְסֶיךָ
 הַתְּתִילִי וְשִׁתִּיתִי רַק אֶעֱבְרָה
 בְּרַגְלִי

ווילל איד אַנפֿאַנגען אַללען
 פֿאַלקערן אונטער דעם
 היממעל אַנגוט אונד פֿורכט
 פֿאַר דיר איינצוגעבען : דיא
 נור דיינען רוף האָרען, זאַל-
 לען צייטטערן אונד בעבען
 פֿאַר דיר : (כו) פֿאַן דער
 וויטע קדמות אַזוי האַטטע
 איד איינע געזאנדשאַפֿט און
 סיחון קאַניג צו חשבון, מיט
 דעם פֿרידליכען אַנטראַגע,
 אַכגעלאַסען : (כז) ערלויבע
 מיר דען דורכצוג דורך דיין
 לאַנד : איד ווילל אויף
 דער דעערשטראַסע בלייבן
 בען, וועדער רעכטז נאָך
 לינקז דאַפֿאַן אַבווייכען :
 (כח) שפייזע, דיא איד עסען
 ווילל, זאַללוט דוא מיר
 אום געלד פֿערקויפֿען, אונד
 וואַסער דאַן איד טרינקען ווילל, פֿיר געלד געבען : לאַס מיך נוח צו

תרגום אונקלוס

הָרִין אֲשֶׁרִי לְטַתּוּן וְזַעֲפֶד וְדַחֲלֶתְךָ עַל
 אֲפִי עֲטִמְיָא דִּירְתָחוֹת כָּל-שְׁמִיָא דִּי
 יִשְׁמְעוּן שְׁמֵעֶיךָ וַיִּזְעִיּוּ וַיִּתְבָּרוּן מִן
 קִדְמוֹת : (כו) וְשִׁלַּחִית אֲנִירִין מִמִּדְבַּר
 קִדְמוֹת לְנִתְדִסִיחֹן מִלְּבָא דְחַשְׁבוֹן
 פְּתַגְמֵי שְׁלֵמָא לְטִימְרָא : (כז) אֶעֱבֵר
 בְּאֶרְעָךָ בְּאַרְחָא בְּאַרְחָא אִיזֵר לֹא אֶסְמִי לִימִינָא וְלִשְׂמֹאלָא : (כח) עֲבֹרָא
 בְּכִסְפָא תִּזְבִּין לִי וְאִיכֹל וַיְמִיָא בְּכִסְפָא תִּתֵּן לִי וְאֶשְׁתִּי לְחֹדֶר אֶעֱבֵר
 בְּרַגְלִי

ורש"י
 מותרים לקחתה מידם : (כה) תחת כל
 השמים • למד שעמדה חמה למזה ביום
 מלחמת עיג (ס"א סיחון) וכדע הדבר תחת
 כל השמים : (כו) ממדבר קדמות אעפ"י
 שלא טיב המקום לקרא לסיחון לשלום למדעי
 ממדבר סיני מן התורה שקדמה לעולם כשנא
 הקדוש ברוך הוא ליתנה לישראל חול אותה על
 עשו

באור

על פני העמים, הכרת פניהם תענה צם שיראו ממך : אשר ישמעון שמעך, העמים
 אשר לבד ישמעו מעשיך אף אם לא יראום ורגזו וחלו, וכן בת"א : (כו) דברי שלום, כמו
 ואשלח דברי שלום, כי ואשלח האמור בתפלה מוסך עמנו ונחזר עמו : (כז) בדרך בדרך,
 כפל מלת בדרך מורה על ההתמדה בלי הפסק, כמו וילקטו אותו בבקר בבקר (שמות
 כ"א), ויבאר חז"ל דהיינו שלא אסור ימין ושמאל : (כח) רק אעברה ברגלי, איני חסן
 ממך

בְּרַגְלֵי: כֵּן בְּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְנֵי
 עֲשׂוּ הַיְשָׁבִים בְּשַׁעִיר וְהַמְּוֹאֲבִים
 הַיְשָׁבִים בְּעַר עַד אֲשֶׁר-אֶעֱבֹר
 אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ: לֹא
 אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הָעֵבֶרְנוּ
 בּוֹ כִּי-הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-
 רוּחוֹ וְאֶמְיָן אֶת-לִבּוֹ לְמַעַן
 תִּתּוּ בְיַדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: ס ששי

צו פוסע דורכציהן: (כט) זאָ
 וויא מיר דיא זאָהנע עשו
 געטראָן, דיא אין שעיר
 וואָהנען, אונד דיא מואבים,
 דיא אין ער וואָהנען) ביו איך
 איבער דען ירדן אין דאָז
 לאַנד געהן ווערדע, דאָז
 דער עוויגע אונזער גאַטט,
 אונז אַיינגעבען ווילל:
 (ל) אַלליין סיחון קאַניג צו
 השבון וואָללטע אונז דען
 דורכצוג ניכט געשטאַטטען:
 דען דער עוויגע דיין גאַטט
 פֿערוואַרטטע זיינען זין,
 אונד שטאַרקטע זיינען מוטה,
 אום איהן דיר אין דיא האַנדע
 צו ליפֿערן, וויא יעצט ווירקליך געשעהן איזט:

ויאמר

דער

צו ליפֿערן, וויא יעצט ווירקליך געשעהן איזט:

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּרַגְלֵי: (כט) פֿמא דעברו לי בני
 עֲשׂוּ דִיתְבִּין בְּשַׁעִיר וּמוֹאָבִי דִיתְבִּין
 בְּלַחֲתֵת עַד דְּאֶעֱבֹר יַתִּירְהֵנָּא לְאָרְעָא
 דִּי אֱלֹהֵנָּא יְהִיב לָנָא: (ל) וְלֹא אָבָה
 סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן לְמִשְׁבַּקְנָא
 לְמַעַבְרָא בְּתַחֲוִמֵּיהּ אַרְי אֶקְשִׁי
 אֱלֹהֵיךָ יְת רַחֲמֵיהּ וְאַתְקַף יְת לְבַיְתֵי
 בְּדִיל לְמַמְסָרָהּ בְּיַדְךָ בְּיוֹמָא הַדִּין:
 ויאמר

עשו ושמעאל וגלוי לפכו של יקבלוהואעפ"כ
 פתח להם בשלום אף אני קדמתי את סיחון
 בדברי שלום. דבר אשר מודבר קדמות ממך
 למדתי שקדמת לעולם יכול היית לשלוח בדרך
 אחד ולשרוף את המזרעים אלא שלחתי מן
 המדבר אל פרעה לאמר שלח את עמי במתן:
 (כט) כאשר עשו לי בני עשו. לא לענין
 לעבור בארצם אלא לענין מכר אוכל ומים:
 עד אשר אעבור את הירדן מוסב על אעברה
 בארץך

באור

ממך רק להניחני עבור ברגלי: (כט) עשו לי בני עשו, לא לענין לעבור את ארצם
 אלא לענין מכר אוכל ומים (רש"י) ולסון הראב"ע, יש מפרשים כי פרושו על אוכל בכס
 תשירתי, א"כ הוא עה יעשו עם יושבי ער שהם מואבים, והכתוב אומר על דבר אשר ל
 קדמו אתכם (וכאן באמר והמואבים היושבים בער) והוצרכו לפירוש זה, בעבור שאם
 מלך אדום לא תעבור בי, ולפי דעתי שפירשו על טעם בדרך בדרך אלך כאשר עשו לי בני
 עשו, שכבדו הר שעיר בדרך בדרך, וכן כתוב אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו היושבים
 בשעיר, רק המלך שהוא מלך אדום לא עזבם שיעברו דרך מדינתם, כי משם ה' או
 כנען קרוב, ולכן עברו על ער, ורבים אמרו, הם לא קדמו רק ישראל קנו מהם ע"כ
 עד אשר אעבור, מוסב אל רק אעברה ברגלי בפסוק הקודם. וכאשר עשו לי בני ע
 הוא מאמר מוסגר וכן כוון המתרגם: (ל) העברנו בו, הניחתי לעבור בו: כי הקשהו
 אלהיך

לח
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לג
לד
לה
לו
לז

לח
לג
לד
לה
לו
לז

לח
לג
לד
לה
לו
לז

דברים ב

תרגום אשכנזי יז

לא ויאמר יהוה אלי ראה החלתי
תת לפניך את-סיחון ואת-
ארצו החל רש לרשת את-
ארצו: לב ויצא סיחון לקראתנו
הוא וכל-עמו למלחמה יהצה:
לג ויתגהו יהוה אלהינו לפנינו
ונק אתו ואת-בנו ואת-כל-
עמו: לד ונלכד את-כל-ערו
בעת ההוא ונחרם את-כר-
עיר מתם והנשים והטף לא

(לא) דער עוויגע שפראך צו
מיר, זיהע! איך מאַכע היר-
מיט דען אַנפאַנג, אונד געבע
דיר פרייז סיחון אונד זיין
לאַנד, מאַכע דוא דען אַנג-
פאַנג, זאַלכען צו עראַבערן:
(לב) סיחון ריקטע אונד אויך
מיט זיינער גאַנצען קריג-
מאַכט ענטגעגען, נאָך יחז,
צור שלאַכט: (לג) אונד דער
עוויגע אונזער גאַטט גאַב
איהן אין אונזרע געוואַלט:
וויר שלאָגען איהן, זיינע
זאַרנע, אונד זיין גאַנצען
פּאָלק: (לד) נאַמען צו
גלייכער צייט אַללע זיינע
שטאַרטע איין, פּערבאַנטען
אַללען, וואָז אין דויען
ליסען

בניו קרי השארנו

שטאַרטען וואָר, מאַנגער, ווייכער, קינדער, ליסען

תרגום אונקלוס

רש"י

(לא) ויאמר יי לי חזי דשריתי לממסר
קדמך ית-סיחון וית ארעיה שרי
לתרכותיה למירת ית ארעיה:
(לב) ונפק סיחון לקדמותנא הוא וכל
עמיה לאגחא קרבא ליהז:
(לג) ומסריה יי אלהנא קדמנא
ומחניא יתיה וית-בנוהי וית כל עמיה:
החיא וגמרגנא ית כל-קריו גבריא ונשיא ומפלא לא

בארנך: (לא) החילותי תת לפניך. כפה
שר של אמוריים שלמעלה תחת רגליו של משה
והדריכו על מואבו: (לב) וינא סיחון לא
שלק בשביל עוג לעזור לו ללמדך שלא היו
כריכים זה לזה: (לג) ואת בניו בנו כתיב
שהיה לו בן גבור כמותו: (לד) מתים.
אנשים בבזת סיחון כאמר בזונו לנו לשון
בזיה
ומחניא יתיה וית-בנוהי וית כל עמיה:
החיא וגמרגנא ית כל-קריו גבריא ונשיא ומפלא לא
אשארנא

באור

אלהיך, עיין (שמות ז' ג') צביאור ואכי אקשה את לב פרעה: (לא) החילותי, ה"א
הבנין בפתח צעבור אות גרונית שלאחריה וכן העירותיהו בדק (ישעי' מ"ה י"ג) אבל כשאין
אות גרונית אחריה יאמר הרימות, הקימות, הטיבות, כולם חטופין: ובא המאמר הזה
מאת השם פעם שני לומר מעתה אשר לא אבה סיחון להעבירכם בארצו הנה הוא גזירה מוטלע
מאתי לתת אותו ואת ארצו בידכם שלא תשתנה בשום פנים: (לג) ונק, חסר טו"ן השורש,
כי שרשו נכה: (לד) ונחרם את כל עיר מחסם והנשים והטף, שהיו מן האמרי וכטונו
בכך, שנאמר רק מערי העמים האלה אשר ה' אלקיך כותן לך נחלה לא תחיה כל נשמה,
ואף על פי כן פתח להם בשלום שכך היא המצוה, כאשר אפרש בעזה"י, אבל לעוג מלך
הבטן לא קרא לשלום, שהוא ינא אליו למלחמה קודם שבאו לעיר שלו, (רמב"ן):
(5) ת א 1 5 ושלל

ליסען ניכטו איבריג :
 (לה) בלאס דאז פיה נאמען
 וויר אונז, אונד דיא בייטע
 דער שטאדטע, דיא וויר
 איינגענאמען : (לו) פאן
 ערער אן, דאז אס אנפער
 דעז באכעז ארנן ליגט לבוז
 נאך גלעד, וואר אונז קיינע
 שטאדט צו מאכטיג : דען
 אונזער גאטט גאב אונז
 אללעז פרייו : (לז) נור דאז
 לאנד דער קינדער עמון בע
 ריהרטעט איהר ניכט : דען
 גאנצען שטריך אס באכע
 יבק, דיא שטאדטע אויף
 דעס געבירגע, אונד אללעז,
 וואז אונז דער עוויגע אונזער
 גאטט פערבאטהען :
 ג (א) וויר וואנדטען אונז
 אונד צאגען הינויף
 נאך בשן : דא ריקטע אונז
 עוג, קאניג צו בשן, מיט
 זייער גאנצען מאכט,
 ענטגעגען

השארנו שריד : לה רק הבהמה
 בזנו לנו ושלל הערים אשר
 לכדנו : לו מערער אשר ער
 שפת נחל ארנן והעיר אשר
 בנחל ועד הגלעד לא היתר
 קריה אשר שגבה ממנו את
 הכל נתן יהוה אלהינו לפנינו :
 לו רק אל ארץ בני עמון לא
 קרבת כריד נחל יבק וער
 ההר וכל אשר צודה יהוה
 אלהינו : ג א וגפן ונעל הרד
 הבשן ויצא עוג מלך הבשן
 לקראתנו הוא וכל עמו לא
 למלחמה

רש"י

תרגום אונקלוס

בזה שהיתה חניכה עליהם ובהיום איש לו
 וכשנאו לבית עוג כבר היו שבעים ומלאים
 והיא' בזויה בעיניה' ומקרעין ומשליכין בהמה
 ובגדים ולא נטלו כי אס כסף והבז לכך נאמר
 בזוטו לנו לטון בזיון כך נדרש בספרי בפרשת
 וישב ישראל בשעים : (לז) כל יד כחל יבוק
 כל אכל כחל יבוק : וכל אשר נזה ה' אהינו
 שלא לכבוש הכסנו :
 ג (א) ונסן ונעל כל כד נסון הוא עלייה :
 פיה נחר יבקא וקרני טורא וכל די פקיד יי אלהנא :
 ג (א) ואת פנינא וסליקנא אורח מתנן ונפק עוג מלכא דמתנן לקדמותנא
 הוא וכל עמיה

אשארנא משיוזב : (לה) לחוד בעירא
 בזנא לנא ועדי קרויא די כבשנא :
 (לו) מערער די על פיה נחלא דארנן
 וקרמא די בנחלא ועד גלעד לא הות
 קרמא די תקיפת מננא יתכולא
 מסר יי אלהנא קדמנא : (לז) לחוד
 לארעא בני עמון לא קריבתא כל
 לאנחא

באור

(לה) ושלל הערים אשר לכדנו, בזוטו לנו :
 מוסך עמנו ואחר עמו : יד, כמו שפת, מקום שאכל הכחל : וכל אשר צוה, כל המקום
 אשר נזה ה' אלקינו שלא נכבוש, לא כבשנו : ונפן
 ואת פנינא וסליקנא אורח מתנן ונפק עוג מלכא דמתנן לקדמותנא
 הוא וכל עמיה

דברים ג

תרגום אשכנזי יח

למלחמה אדרעי: ^ג ויאמר
יהוה אלי אל-תירא אתו כי
בידך נתתי אתו ואת-כל-עמו
ואת-ארצו ועשית לו כבאשר
עשית לסיחון מלך האמרי אשר
יושב בחשבון: ^ג ויראתן יהודה
לא אלהינו בידנו גם את-עוג מלך-
ערב הבשן ואת-כל-עמו ונכחו-עד-
היום בלתי השאירו-רו שריד:
ידך ונלכד את-כל-עריו בעת
בשן ההוא לא היתה קריה אשר
עמו לא-לקחנו מאתם ששים עיר
כל-חבל ארזב ממלכת עוג

בבשן

ענטגעגען נאך אדרעי, צור
של אכט: (ב) דער עוויגע
אבער שפראך: פֿירכטע איהן
ניכט! איך געבע איהן, זיין
גאנצעו פֿאלק אונד זיין
לאנד, אין דיינע געוואלט:
דו זאל לוזט איהם טהון,
וויא דוא דעם סיחון, קאניג
אמרי געטראזן, דער צו
חשבון ווארנט: (ג) אל און
גאב דער עוויגע, אונזער
גאסט אויך דען עוג קאניג
צו בשן אונד זיין גאנצעו
פֿאלק אין אונזרע געוואלט:
ויר שלוגען איהן אויף דאז
הויפט, זא דאס איהם ניכט
איבריג בלייב: (ד) אללע
זיינע שטאדטע נאמען וויר
היין: דא בלייב קיין ארט
צוריק, דען וויר איהנען ניכט
אבנאמען: זעכציג שטאדטע,
דען גאנצען שטריך ארגב,
וועלכעו דאז רייך דען עוג

13

ר ש י

(ב) אל תירא אותו. ונסיון לא הוכיח
לומר אל תירא אותו אלא עתירא היה משה
אלא תעמוד לו זכות שמש לאברהם שזאמר
ויבא הפליט והוא עוג: (ד) סבל ארגוב.
מתרגומין בית פלך טרכונא וראיתי תרגום
ירושלמי במגילת אסתר קורא פלטין טרכונין
למדתי סבל ארגוב הפרכיא היכל מלך כלומר
שהמלכות נקראת על שמה וכן את הארגוב
דמלכים (מלכים ב' ט"ו) אלל היכל מלך הרגו

עמיה ומתנהי עדר-רלא אשתאר ליה משויב: (ד) וכבשנא ית כל קרוהי
בשנא תהיא לא הות קרתא די לא נסיכנא מנהון שתין קרוין כל בית

במתנן

באור

(א) ונפן ונעל, כל כד נפון הוא עליו: (ג) עד בלתי השאיר לו, כל א' מישא
שריד, והוא פעל עבר (הראב"ע), ויתכן שעד בלתי השאיר מוסב על ה' אלקינו,
מלת לו על עוג מלך הכנען: כל חבל ארגב, כתרגומו כל בית פלך טרכונא פי' בערוך ערך
טך

ומה
אשר
על
אשר
יתו
את
נו
לא
ער
היה
ידך
בשן
עמו
ה
עירא
שנא
יארגו
מסרית
אהות
כולא
לחוד
א כל
מותרת
זא
ברא
המקום
ז

בבשן: ה כל אלה ערים בצורת
 חומה גבוהה דלתים ובריח לבד
 מערי הפרוזי הרבה מאד:
 ו ונחרם אותם כאשר עשינו
 לסיחון מלך השבון החרם כל
 עיר מתם הנשים והטף: ז וכר
 הכהמה ושלל הערים בנונו
 לנו: ח ונקח בעת ההוא את
 הארץ מיד שני מלכי האמורי
 אשר בעבר הירדן מנחל ארנו
 עד החרמון: ט צידנים יקראו

צו בשן אוזמאכט: (ה) אללע
 דיזע שטאדטע ווארען בע-
 פעזטיגט, דאָסטען האָהע
 מויארן, טראָרען אונד
 ריגעל: אויסער דען אָפֿנען
 פלאַטצען, דערען זעהר פֿיל
 וואָרען: (ו) וויר פֿערבאַננע
 טען זיא, עבען זאָ וויא וויר
 דעם סיחון קאַניג צו חשבון
 געטהאָן האָטטען: פֿערבאַננע
 טען נעמליך אַללעו פֿאַלק
 אין דער שטאָדט, ווייכער,
 קינדער: (ז) אונד דאָו פֿיה
 נעכזט אַללער בייטע אַזוי
 דען שטאָדטען פֿלינדערטען
 וויר: (ח) אויף דיזע וויזע
 עראָבערטען וויר דאַמאַרלו
 דאָו לאַנד דער ביידען אמרשן
 קאַניגע, וועלכעו אויף דיזער
 זייטע דעו ירדנ'ו ליגט, פֿאַם

לחרמון

בערג חרמון: (ט) דיזען בערג חרמון נעננען

באָע אַרנן אָן, ביז אַן דען

תרגום אונקלוס

ר ש י

במתנן: (א) כל אליו קרויו פרוזי
 מקפו שאר די לחין דשין ועבריו בר
 מקרויו פצתיא דסניאן לתרא:
 (ו) וגמרנא יתחון פטא בעבדנא
 לסיחון מלכא דחשבון וגמרנא ית
 כל קרויא גבריא נשיא וטפלא:
 (ז) וכל בעירא וערי קרויא פגנא
 קנא: (ח) וגסבנא בעבדנא תחיא ית

פקח בן רמליהו למנחס למדתי שכך נקראת
 שם האכרכיא: (ה) מערי הפרוזי פרוזות
 ופתוחות בלא חומה וכן פרוזות תשב ירושלים
 (זכריה ב'): (ו) החרם. לשון הווה הלך
 וכלות: (ח) מיד. מרשות: (ט) צידונים
 יקראו לחרמון וגו'. ובמקום אחר הוא אומר
 ועד הך שילון הוא חרמון הרי לו ארבעה
 שמות למה הזכרכו ליכתב להגיד שכן ארץ
 ישראל שהיו ארבע מלכויות מתפארות בכך זו
 אומרת

ארעא מיד תרין מלכי אמוראא די בעברא הירדנא מנחלא דארנון עד
 טורא דחרמון: (ט) צידונאי קרו

לחרמון

באור

טרך, טרכנא שם מחוז בלשון יוני, וכן פתר המתרגם האשכנזי: (ה) חומה גבוהה דלתים
 וברוח, כמו בחומה גבוהה ובלתי ונכרית: מערי הפרוזות, ערים פתוחות שאין להם
 חומה ולא מצד, וכן פרוזות תשב ירושלים (זכריה ב'), ומלת פרוזי שם: (ו) החרם,
 עקור במקום עבר לרבים מדברים בעדס, והוא כמו באור אל הקודס, ונחרם אותם כאשר
 עשינו לסיחון, דהיינו החרם כל עיר מתים וגו', וכן תרגם המתרגם: (ט) צידונים,
 קראו

דברים ג

תרגום אשכנזי יט

לְחַרְמוֹן שְׂרִיז וְהָאֲמֹרִי יִקְרָאוּ
לוֹ שְׁנִיר: י כָּל יַעֲרֵי הַמִּישָׁר
וְכָל הַגִּלְעָד וְכָל הַבָּשָׁן עַד
סִלְכָה וְאֲדָרְעֵי עֲרֵי מַמְלַכְתָּהּ
עוֹג בַּבָּשָׁן: יא כִּי רַק-עוֹג מֶלֶךְ
הַבָּשָׁן נִשְׂאָר מִיַּתֵּר הַרְפָּאִים
הִנֵּה עֲרָשׁוֹ עֲרֵשׁ בְּרוּל הֵלֵךְ

נעננען דיא צידנים שרין ,
אונד דער אמרי נעננט איהן
שניר : (י) אללע שטאדטע
אין דער עבנע , גאנץ גלעד ,
גאנץ בשן , ביו סלכה אונד
אדרעי , וועלכע צום רייכע
עוג'ו צו בשן געהארען :
(יא) דיוער עוג וואר דער
איינציגע , דער נאך פאן דען
רווען איבריג וואר : זיינע
בעטשטאט פאן אייזען
איזט

הוא

תרגום אונקלוס

ר ש"י

לְחַרְמוֹן שְׂרִיז וְאֲמֹרִי קָרוּ לִיה
טוֹר תְּלָגָא : (י) כָּל קָרוּי מִישָׁרָא
וְכָל גִּלְעָד וְכָל מַתָּנָן עַד סִלְכָה
וְאֲדָרְעֵי קָרוּי מַלְכוּתֵיהָ דְעוֹג בְּמַתָּנָן :
(יא) אָרִי לְחוּד עוֹג מַלְכָא דְמַתָּנָן

אומרת על שמי יקרא וזו אומרת על שמי יקרא:
שניר . הוא שלג בלשון אשכנזי ובלשון כנען :
(יא) מיתר הרפאים . שהרגו אמרפל וסביריו
בעשתרת קרבים והוא פלט מן המלחמה שאל'
ויבא הפליט זה עוג : באמת איש . באמת
עוג

אֲשֶׁתְּאֵר מְשָׂאֵר גְּבֵרִיא הָא עֲרֵשִׁיהָ עֲרֵשָׂא דְפְרוּלָא הָקָא

היא

באור

קראו לחרמון שרין , ובמקום אחר הוא אומר הר שאון הוא חרמון (דברים ד') הרי לו
ארבעה שמות , למה הוצרכו לכתוב להגיד שבה ארץ ישראל , שהיו ארבעה מלכויות מתפארו'
בכך , זו אומרת על שמי יקרא , וזו אומרת על שמי יקרא (רש"י) : ולפי פשוטו ירצה הכתוב'
לסמן המקום בכל שמותיו כדרכו על הרוב : שניר , הוא שלג בלשון אשכנזי ובלשון כנען
(רש"י) : וכל המקרא הזה אינו כ"א מאמר מוסגר : (י) לערי המישר , מוסב ל ונקח בעת
היא שלמעלה : (יא) הנה ערשו ערש ברזל , עריסה של קטן כשהי' תינוק ביושי ל בנ"ח
(וויג'י) : ערש ברזל , לפי שכהיה קטן היה חזק מאוד , ובהשתטחו היה משבר ערש של
עץ , לכך עשאוהו של ברזל , כי לאדם גדול שיש בו דעת לא היה כריך לכך : הלה דוויא
ברבח בני עמון , עדיין מונחת שם במקום שנתגדל בקטנותו , לתמהא שהיה גדול בקטנותו
כל כך , אבל מטת אדם גדול אין רגילין להצניע במקום אחד , כי בהרבה מקומות יש לו מטות
(הרשב"ם) : ואין דבריו עולים יפה לומר שהי' בקטנותו גדול כל כך שיצטרך מטת אורך תשע
אמות ורוחב ארבע אמות , לכן נראה דברי הרשב"ן שאמר , ענין הכתוב שאל להגיד כי עוג
זה נקרא מלך האמרי בעבור כי מלך עליהם , אבל הוא עבני מן הרפאים הוא , ולהגיד על
גדלו וגבהו , כי היו הרפאים עם גדול ורם כענקים , אמר כי ערשו ערש ברזל , לא יסבול
אותו ערש עבים כאשר בני אדם , והיא צעיר רבה , שהיתה עיר מושבו , וכאשר השמידו בני
עמון את הרפאים כאשר נזכר למעלה וכלכדה עירו , נכל הוא לבדו מידם : והוא שנאמר כי
רק עוג נשאר מיתר הרפאים , והנה כאשרה מטתו שמה ברבה , אשר היא עתה לבני עמון ,
והעמונים קימו לעדות כי השמידו עם גדול ורם והאיש הגבור אשר כגיבה ארזים גבהו וסבון
הוא כאלונים לבדו ממוט מלכותו , והוא טעם הלה כלומר הנה העדות קיימת שהיא ערש ברזל
ארוכה ורחבה מאד , וקיימת היא ברבת בני עמון , כי ערשו אשר בעשתרות היתה לשלל
ואבדן

הוֹיָה בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תִּשַׁע
 אֲמוֹת אֶרְבָּה וְאַרְבַּע אֲמוֹת
 רִחְבָּה בְּאֲמַת-אִישׁ: יב וְיָתֵר
 הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשֶׁנוּ בְּעֵת הַהוּא
 מִעַרְעָר אֲשֶׁר-עַל-נַחַל זַרְזָן
 וְהַצִּי הַר-הַגִּלְעָד וְעַד יוֹתֵר
 לְרֵאשִׁי וְרֵגְדֵי: יג וְיָתֵר הַגִּלְעָד
 וְכָל-הַבָּשָׁן מִמְּלַכַת עוֹג נְתַתִּי
 לְהַצִּי שִׁבְט הַמְּנַשֶּׁה כָּל הַחֵבֶר

איזט נאך צו רבה דער
 זאָהנע עמון צו זעהען, דיא
 לאַנגע דערזעלבען האַט ניין
 עללען אונד דיא ברייטע
 פֿיער עללען, יעדע זאָ גראַס
 אַלו דער פֿאַדעראַרם איינען
 מאַננען: (יב) דיזען לאַנד
 נאַמען וויר דאַמאַלוֹ זיין
 בעזיטן: פֿאַן ערער דאַז
 אַם באַכע ארנן ליגט, דאַז
 האַרבע געבירגע גלעד,
 נעכזט אַללען שטאַרטען גאַב
 איך דעם ראובנשן אונד גרשן
 שטאַממע: (יג) דאַז איבריגע
 גלעד, אונד גאַנץ בשן, וואָ
 עוג רעגירטע: גאַב איך דעם

הארגב

ארגב

נעמליך דען גאַנצען שטריך

רש"י

תרגום אונקלוס

היא ברבת בני עמון תשע
 ארבע וארבע אמות
 מרד: (יב) וית ארעא דרא יריתנא
 בעדנא החיא מערער די על נחלא
 דארזון ופלגות טורא דגלעד וקרזחי
 יתבית לשבט ראובן ולשבט גד:

עוג: (יב) ואת הארץ הזאת האמורה למעלה
 מנחל זרזן ועד הר חרמון: ירשנו בעת ההיא
 מערוער אשכ על נחל זרזן. אינו מחובר
 לרשנו של מקרא אלא לסופו על נתי לראובני
 ולגדי אכל לענין ירושה עד הר חרמון הי'
 (יג) ההוא יקרא ארץ רפאים. היא אותה
 שכתתי

(יג) ושאר גלעד וכל מתנן מרכותא דעוג ויתבית לפלגות שבטא דמנשה
 כל בית פלך

תרכונא

באור

ואבדן, ע"כ: באמת איש, באמת כל אדם, והנה הוא כפל (למדוד אמת איש באמת
 איש), ולא יתכן להיות באמתו (באמת עוג עמו כמו שפירוש רש"י וכוו שתרנס אונקלוס
 באמת מלך ורבונו באמת עוג), כי מה בא הכתוב ללמד (כלומר אחרי שלא ידענו מדתו
 כמה היתה הנה לא נדע אם יאמר באמתו), ועוד שלא יח' נכלס אדם כלל (כי אם הי' גוף
 העוג ארך תשעה או שמונה פעמים כמו האמה, ע"כ שלא הי' לו כלס אדם כלל (הראב"ע
 נקבת תוספת באור): (יב) ואה הארץ הואה ירשנו, כמו אשר ירשני, כלומר ואת הארץ
 הזאת אשר ירשנו כך הנחלתי: מערוער וגו' נתתי לרתיבתי וגו', וכן דעת הרמב"ן: ואולם
 המתרגם האשכנזי שם מאמר ואת הארץ ירשנו בעת ההיא מאמר נכדל, אף שכבר נאמר
 ונקח בעת ההוא את הארץ, אין זו כפל הדברים כי הנה הלקיחה הוא בלבד התגברות על
 עם היושב בה ולבידת הערים מהם לא חלוקת הערים הכלכדים ולא הירושה והישיבה וכן
 תרגם (נאמן וויר דאמאלם אין בזין): (יג) לכל הבשן ההוא יקרא, פי' וכל חבל הארגב
 לכל הבשן אשר הוא נקרא ארץ רפאים, כלשון וכל ההקדש שמש הדוחה ושאלו בן קיש (ד"ה

ק

הָאֲרֻגְבִּי לְכָל־הַבֶּשֶׂן הַהוּא יִקְרָא
 אֲרֻגְרִפְאִים: יד יֵאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה
 לָקַח אֶת־כָּל־הַבָּל אֲרֻגְבִּי עַד־
 גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמְעַכְתִּי וַיִּקְרָא
 אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־הַבֶּשֶׂן הַזֶּה
 יֵאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה: שביעי
 טו וְלִמְכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגְּלָעָד:
 טז וְקִרְאוּבְנֵי וְלִגְדֵי נָתַתִּי מִן־
 הַגְּלָעָד וְעַד־נַחַל אֲרֻגְנֵן תּוֹךְ
 הַנַּחַל וְגַבְלֵי וְעַד־יְבֵק הַנַּחַל
 גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: יז וְהָעֵרְבָה
 וְהַיַּרְדֵּן וְגַבְלֵי מִכְנָרֶת וְעַד יַם
 הָעֵרְבָה

אֲרֻגְבִּי, דער צו בשן גע-
 האַרטע: דווען וואַר דאַן
 ריווענל אַנד גענענט:
 (יד) אַלליון, יאיר זאָהן מנשה
 נאַם דען גאַנצען שטריק אַרֻגְבִּי
 איין, ביו אַן דעם געביטהע
 דען גשורי אונד מעכתי, אונד
 געננטע דאַן גאַנצע בשן יאיר
 דאַרפֿשאַפֿטען, נאָך זיינעם
 נאַמען, וועל־כען נאַמען ען
 יאיר בעהאַלטען דאָס:
 (טו) דעם מִכִּיר גאַב אַיך
 גלעד: (טז) דעם ראַוכנשן
 אונד גרשן שטאַממע אַבער
 גאַב אַיך איינען טהייל פֿאַן
 גלעד, ביו אַם באַכע אַרֻגְנֵן,
 זאָ דאַם דיאָ מיטטע דען
 אַרֻגְנֵן דיאָ גראַנצע זיין
 זאַללטע: אונד ביו אַם באַכע
 יבֿק, דער גראַנצע דער
 זאַרֻגע עמון: (יז) פֿערנער
 דיאָ עבנע, אונד דען ירדן,
 דער איהרע גראַנצע זיין זאַלל, פֿאַן דעם זעע כנרת, ביו אַן דער זעע אין דער
 עבנע

תרגום אונקלוס

תְּרֻכּוּנָא וְכָל מִתְנֵן הַהוּא יִתְקַרֵי אֲרֻע
 גִּבְרִיא: (יד) יֵאִיר בֶּר מְנַשֶּׁה נִסְבִּי ת
 כָּל־בֵּית־פִּלְגֵי תְרֻכּוּנָא עַד־תְּחוּם
 גְּשׁוּרָא וְאַפְקִירוֹם וַיִּקְרָא יִתְהוּן עַל
 שְׁמֵיהּ יִת מִתְנֵן בְּפִרְגֵי יֵאִיר עַד יוֹמָא
 הַדִּין: (טו) וְלִמְכִיר יִתְבִּית יִתְגְּלָעָד:
 יִתְבִּית מִן גְּלָעָד וְעַד־נַחַל דְּאֲרֻגְנֵן גַּז נַחַל וְיִבְקָא דְנַחַל
 תְּחוּמָא רִבְנֵי עַמּוֹן: (יז) וּמִיִּשְׂרָא וּבִירְדְנָא וְתְחוּמֵיהּ מְגִינּוֹסָר וְעַד יִמָּא

רש"י

שְׂכַתִּי לְאַזְרָהֶם: (טז) תּוֹךְ הַנַּחַל כָּל הַנַּחַל
 וְעוֹד מֵעַבַר לְשַׁפְתּוֹ כְּלוּמַר עַד וְעַד כְּכֹללֵי וּיִת'
 מִכָּאן: (יז) כְּנַרְתִּי מֵעַבַר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי
 הִיא וְכַחֲלַת כְּבִי גַד מֵעַבַר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחִי וְכַפֵּל
 צְנוּרֵלָם רֹחַב הַיַּרְדֵּן כְּכַגֵּדָם וְעוֹד מֵעַבַר שַׁפְתּוֹ
 עַד כְּנַרְתִּי. וְהוּוֹ שְׂכַחֲמֵר וְהַיַּרְדֵּן
 וְגַבְלֵי
 (טו) וְלִשְׁבַט רְאוּבֵן וְלִשְׁבַט־גַּד
 יִתְבִּית מִן גְּלָעָד וְעַד־נַחַל דְּאֲרֻגְנֵן גַּז נַחַל וְיִבְקָא דְנַחַל
 תְּחוּמָא רִבְנֵי עַמּוֹן: (יז) וּמִיִּשְׂרָא וּבִירְדְנָא וְתְחוּמֵיהּ מְגִינּוֹסָר וְעַד יִמָּא

דמישראל

באור

א' כ"ו, כ"ח), ההושיבו נשים נכריות (עזרא י' ב') שה"ל בהם כמו אשר וכן רבים: והנה
 נקרא מכלל ארץ רפאים, על שם עוג המולך בה, או מפני שהיתה בתחלה לרפאים וכשאררה
 לעוג, כי הוא והעם היושב בה מותר הרפאים (הרמב"ן): (יד) חוּת יֵאִיר, עיין (במדבר
 ל"ב

הַעֲרַכְתָּ יָם הַמֶּלֶחַ תַּחַת אֲשֶׁר־תִּתֵּן
 הַפְּסָגָה מִזֶּרְחָהּ: יִחַ וְאִצּוּ אֶתְכֶם
 בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ
 הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲרוּצִים תַּעֲבֹרוּ
 לִפְנֵי אֱחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כֹּל־
 בְּנֵי־חַיִל: יֵט רַק נְשִׁיכֶם וּמִפְּכֶם
 וּמִקְנֵיכֶם יִדְעֵתִי כִּי־מִקְנֵה רֶבֶב
 לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי
 לָכֶם: מִפְּטוֹר כֹּ' עַד אֲשֶׁר־יָגִיחַ
 יְהוָה לְאֱחֵיכֶם כְּכֶם וִירְשׁוּ גַם־
 הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם

עבנע, אָדער דער זאלצזעע, אונד ביו אם פֿוסע דעז בערגו פסגה, געגען מאָרגען: (יח) איך גאָב אייך דאָמאלוּ פֿאלגענדען בעפֿעהל: דער עוויגע אייער גאָט האָט אייך נון דיזעז לאַנד צום בעזיטצע געגעבען: איהר מיסט אַבער, אַללע שטרייטבאַרע מאַנגער אונטער אייך, געריזטעט פֿאַר אייערן ברודערן, דען קינדערן ישראל'ז הערצזיען: (יט) בלאָס אייערע ווייבער, קינדער אונד פֿיה, (דען איך ווייס, דאָס איהר פֿיל פֿירן האַבט) זאַללען זיין דען שטאַרטען בלייבען, דיא איך אייך געגעבען: (כ) ביו דער עוויגע אייערע ברודער, זאָ וויא אייך, צור רוהע ברינגט, אונד זיא דאָז לאַנד זיינע

אייער

נעהמען, דאָז דער עוויגע

תרגום אונקלוס

רש"י

דְּמִישָׂא יִמָּא דְּמִלְחָא תַּחַת מִשְׁפָּד
 מְרִמְתָּא מִדִּינְחָא: (יח) וּפְקֻדֵי
 יִתְכוּן בְּעֵרְנָא הָהִיא לְמִימְרֵי אֱלֹהִיכוֹן
 יְהִיב לְכוּן יַת אֲרַעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ
 מְרִיזִין תַּעֲבֵרוּן קֶדָם אֱחֵיכוֹן בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל כֹּל מִזְרֵי חַיִל: (יט) לְחֹדֵר נְשִׁיכוֹן וּמִפְּלִיכוֹן וּבְעֵרְכוֹן יִדְעֵנָא אֲנִי
 בְּעִיר סָגִי לְכוּן יִתְכוּן בְּקֶדְוִיכוֹן דִּי יְהִיבִית לְכוּן: (כ) עַד דִּי יָגִיחַ לְאֱחֵיכוֹן
 בְּנִתְכוֹן וְיִרְתּוּן אַף אֲנִי וְיִתְאַרְעָא דִּי

וגבול הירדן ומעבר לו: (יח) ואצו אחכם לבני ראובן וגד היה מדבר: לפני אחיכם הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה לפי שהיו גבורים ואויבים נוסלים לפניהם שאל' וטרף זרוע אף קדקד: ואחחנן

באור

ל"ב מ"א) בבאור: ולמכיר, עיין (שס ס"ט) בבאור: (יח) ואצו אחכם, לבני ראובן וגד ידבר: כל בני חיל, שזכס חלוצים תעבדו: (יט) ידעתי כי מקנה רב לכם, הוא מואמר מוסגר, וכן הוא בהעתק: (כ) ושבתם, אז תשובו: עיניך הראוה, יתכן שמתסדר מלת הן, והטעם עיניך הן הראוה את כל וגו' והכני מבטיחך שכן יעשה וגו': (כב) לכם, בשבילכם:

נאחחנן

דברים ואתחנן ג

תרגום אשכנזי כא

אֱלֹהֵיכֶם נִתַּן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיְרֵדָה וְשִׁבְתֶּם אִישׁ לִירֵשְׁתּוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: כֹּל וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הִרְאֵת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשָׁנֵי הַמַּלְכִּים הַגָּאֵלָה בְּנִי־עֲשֵׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אֶתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: כִּי לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם: ס
ג וְאֶת־חֲנָן אֶל־יְהוָה בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר

אייער גאטט איהנען אויף יענער זייטע דען ירדן געבען ווירד: אלזרען קאנטט איהר יעדער צו זיינער בעזיטצונג, דיא איך איהם געגעבען, צוריקקעהרען: (כא) דעם יהושע גאב איך דאמאלץ פאלגענדען בעפעהל: דו- האזט נון מיט דיינען אויגען אללעו געזעהן, וואז דער עוויגע אייער גאטט דיווען ביידען קאניגען געטראגן האט: עבען אלזא ווירד דער זעלבע אללען איבריגען ריי- כען טהון, דאהין דוא קאמזט: (כב) פירכטעט איך ניכט פאר איהנען, דען דער עוויגע אייער גאטט איזט עו דער פיר איך שטרייטעט:

(כג) בעפאר דיווען געשאה, האטטע איך דען עוויגען געפלעהט אונד געשפראכען:

תרגום אונקלוס

רש"י

אֱלֹהֵיכֶם נִתַּן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיְרֵדָה וְשִׁבְתֶּם אִישׁ לִירֵשְׁתּוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: כֹּל וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הִרְאֵת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשָׁנֵי הַמַּלְכִּים הַגָּאֵלָה בְּנִי־עֲשֵׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אֶתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: כִּי לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם: ס
ג וְאֶת־חֲנָן אֶל־יְהוָה בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר

(כג) ואתחנן אין חנון בכל מקום לא לשון מתנת חנם. אף על פי שיש להם לנדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים מאת המקום לא מתנת חנם לפי שאמר לו וחסותי את אשר אחזק אמר לו בלשון ואתחנן. דבר אחר זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה כדאיתא בספרי: בעת ההוא. לאשר שכבשתי ארץ סיוחן ועובדמיתיה שמה הותר הכדר: לאמר. זה אחד משלשה מקומות שאמר משה לפני המקו' איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי אם לאו

(כג) וצליתי קדם יי בעידנא ההוא

למימר

באור

(כג) ואתחנן, כל לשון תחנון אינו אלא בקשת החנינה מאת השם לא לגמול על מעשה הטוב, וכן דעת רש"י וטעם ואתחנן וכבר התחננתי, כי כאשר הזכיר יהושע ואמר כוונתו לאמר עיניך הראות וגו' (לעיל כ"א), יאמר הכה אנכי כבר התחננתי אלה' לעבור את הארץ, אך ה' מנעני מראות את הארץ הטובה לכן כוונתי את יהושע (דעת הראב"ע)

לאמר: כד אדני יהוה אתה
 החלות להראות את עבדך
 את גדלך ואת ידך החזקה
 אשר מי אל בשמים ובארץ
 אשר יעשה כמעשה
 וכגבורתך: כה אעבדך ונת
 ואראה את הארץ הטובה
 אשר

(כד) הערר! א' עוויגער! רוא
 רואט אנגעפאנגען דיינעם
 דינער דינע גראסע אונד
 דינע אללמאכט צו צייגען,
 דען ווא איוט איין גאטטליכעו
 וועזען אויף היטמעל אדער
 אויף ערדען, דאס זאל בע
 טהאטען אונד וואונדער טהון
 קאנטע, אלז דוא? (כה) א!
 לאס מיך איבער דען ירדן
 צידען, דאמיט איך דאז
 פארטרעפליכע לאנד צו
 זעהען בעקאממע, דאז

תרגום אונקלוס

ר ש י

לטימר: (כד) יי אלהים את שריתא
 לאחואהית עבדך ית רכותך וית ידך
 תקפתא די אתהוא אלהא דישכנתך
 בשמיא מלעילא ושלית בארעא
 ולית דיעבד כעובדך וכגבורתך:
 (כה) אעבר פען ואחוי ית ארעא
 טבתא די

לאו: (כד) ה' אלהים. רחום בדין: אתה
 החילות להראות את עבדך. פתח להי' עומד
 ונתפלל אף על פי שגזרה גזירה אמר לו ממך
 למדתי שאמרת לי ועתה הניחה לי וכי
 תופש הייתי נך אלא לפתוח פתח שבי הי' תלוי
 להתפלל כמו כן הייתי סבור לעשות עכשיו:
 את גדלך. זו מדת טובך וכן הוא אומר ועתה
 יגדל כא כח ה': ואת ידך. זו ימיך שהיא
 פשוטה לכל באי עולם: החזקה. שאתה
 כובש ברממים את מדת הדין החזקה: אשר
 מי אל וגו'. איך דומה למך בשר ודם שיש
 לעשות סכד ולעבור על מדותיו אתה אין מי
 פשוט אתה החילות להראו' את עבדך מלחמת
 הראוי מלחמת ל"א מלכים: (כה) אעברה כא. אין כא אלא לשון בקשה: ההר הטוב הזה:
 11

באור

וכן בתרגום אשכנזי: וטעם צעת ההיא כמו שכתב הרמב"ן, צעת הנזכרת שכנשתי סיחון
 ועגו והתקלתי להלחם בעממין שנתנו לישראל וחקתי הארץ לשני השבטים, והי' זה כאשר
 באמר לו עלה אל העברי' הזה (דברים ל"ג מ"ט) כי אז בקש רממים והתקנן התמכה הזאת,
 ובאשר לא שמע השם אליו, חזר והתפלל יפקוד ה' חלקי הרוחות איש על העדה (במדבר
 כ"א ו'), כמו שזכר שם וזהו וזו את יהושע הבא בסמך בפרשה: (כד) את גדלך, זו
 מדת טובך, וכן הוא אומר, ועתה יגדל כא כח ה' (שם י"ד י"ז): ואת ידך החזקה,
 היכולת לבלתי תכלית: אשר מי אל בשמים ובארץ, הטועים בשתוף וברבוי חליות יאמרו
 כא איה איפוא הוא האל האחר אשר יעשה וגו': ואונקלוס נטה מפשוטו של כתוב להרסוק
 הטעות, דאת הוא אלהא דשכינתך בשמיא מלעילא ושלית על ארעא, ולית דיעבד כעובדך
 וכגבורתך: ולשון הרב"ע, אתה החילות, אמר חכם מהחכמים, אתה החלות להראות את
 גדלך בשמים ובארץ, במעשים שכוהג העולם כס, ואת ידך החזקה, האותות שנעשו על ידו,
 עד שכודע בעולם כי אין אל כי אם הוא לבדו, והטעם תקיף בשמים, ששם המלאכים
 בהנבא

ואתחנן ג

תרגום אשכנזי כב

אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן הַהַר הַטּוֹב
הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹן: כו וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה
בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֲרִי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לֵךְ אֶל־
הַוּסַף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה:
כו עֲלֵה י ראש הפסגה ושֵׁן
עֵינֶיךָ ימה וצפנה ותימנה
וּמִזְרְחָהּ וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ כִּי־לֹא
תֵּעַבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: כח וצו
אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהַזְקִיחוּ וְאֶמְצְאוּ

דאז יענוייטו דען ירדן איזט,
זאנדערליך יענען פארטרעפֿֿֿ
ליכען בערג אונד דען לבנון:
(כו) אלליין דער עוויגע וואר
אום אייערנטוויילען איבער
מיד ערצירנט, אונד ער
הארטע מיד ניכט: ער
שפראך פילמעהר צו מיר,
לאס גענוג זיין! רעדע מיר
פאן דויער זאכע ניכט מעהר!
(כו) שטייגע אויף דיא
שפיטצע דען פסגה, ערהעבע
דיינע אויגען געגען אפענד,
מיטטערנאכט, מיטטאג אונד
מארגען, אונד זייע דין
הערום: דען איבער דען ירדן
זאללוט דוא ניכט געהען:
(כח) דעם יהושע ערטהיילע

בעפעהלע, דאס ער קיהן אונד טאפפער וייא, דען

תרגום אונקלוס

רש"י

די בעברא דינא טורא טבא הדין
ובית מקדשא: (כו) והנה רגז מר
קדמי עלי בדילכו ולא קבל מני
ואמר לי סגילך לא תוסף למלא
קדמי עוד בפתימת הדין: (כו) סק
לריש רמתא וזקף עינה למערבא
ולצפונא ולמזרחא ולמערבא וחזי
בעינה ארי לא תעבר ית ירדנא
הדין: (כח) ופקד ית יהושע ותקפתי
ואלמתי ארי

זו ירושלים: והלבנון זה בית המקדש:
(כו) ויתעבר ה' כתמלא חמה: למענכם
אתם גרמתם לי וכן ויקניפו על מי מריבה
וירע למשה בעבורם (תהלים ק"ו): רב לך
שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה
סרבן מפניו: דבר אחר רב לך הרבה מזה
שמור לך רב טוב השפן לך: (כו) וראה
בעיניך. בקשת ממני ואלהה את הארץ הטובה
אני מראה לך את כלה שאמר ויראה ה' את
כל הארץ: (כח) וזו את יהושע על המרחות
ועל המשאות ועל המריבות: וחזקוהו ואמרו
בדברך שלא יבז לומר כשם שנענש רבי
עליהם כך סופי ליענש עליהם מבטיו אני כי
הוא

באור

בהנבא, ובארץ, שש בני אדם והקיות, כמעשיך, שהם כלם בחכמה, וכגבורותיך,
ביכולת, ועם זו הפרשה לחנן את ארץ ישראל, ואם הארץ תהי' חגיבה ישמרו מצות השם
שלא יגלו ממנה ע"כ: (כה) ההר הטוב, כמו ואלהה ההר הטוב: ההר הטוב זו ירושלים
(רש"י): והלבנון, זה בית המקדש (רש"י), וכן תרגם אונקלוס: (כו) ויתעבר ה' בי
למענכם, אתם גרמתם לי, וכן הוא אומר וירע למשה בעבורם (תהלים ק"ו), עיין (לדברים
א' ל"ז) בנאור: בדבר הזה, בשביל דבר זה: (כו) ראש הפסגה, הוא הגיא אשר בשדה
שואב ראש הפסגה: ושן עיניך וגו' וראה בעיניך, כל מה שתוכל לעשות בעיניך עשה,
כאלו

תרגום אשכנזי

ואתחנן ג ד

כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעַם הַזֶּה
וְהוּא יִנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר תִּרְאֶה: כט וַיָּשָׁב בְּגֵי
מִזְרַח בֵּית פְּעוֹר: פ

ד א וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶרֶץ־
הַחֲקִים וְאֶרֶץ־הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר
אֲנִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת
לְמַעַן תִּחְיוּ וּבְאֶרְצָם וּירְשֶׁתֶם
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי

אכתובכם

דען ער זאלל פאר דיזעם
פאלקע הערגעהען, אונד
איהנען דאז לאנד צום בעזיטן
אויסהיילען, וועלכען דו-
זעהען ווירוט: (כט) וויר
לאגען דאסאלו אים טהאלע
געגען בית פעור איבער:

ד (א) אלא ישראל! גע-
רוארבע דען גע-
זעטצען אונד רעכטען, דיא
איך אייך לעהרע, דאמיט
איהר לעכט אונד אין דאז
לאנד, וועלכען דער עוויגע
אייער גאטט, אייך איינגעבען
ווילל

רשי

תרגום אונקלוס

אֲרִי־הוּא יַעֲבֹר קִדְּם עֲמַא חֲדִין וְהוּא
יִחְסִין יִתְחַזֵּן יִתְאַרְעָא דִּי תַחְוֵי:
(כט) וַיִּתְיַבֵּן וּבְחִיקְתָּא לְקַבֵּיל בֵּית
פְּעוֹר:

ד (א) וּבְעֵן יִשְׂרָאֵל שְׁמַע לְקוּמְיָא
וּלְדִינְיָא דִּי אָנָּא מְלַף יִתְבוֹן
לְמַעַבְד כְּדִיל דְּתִיחֹן וְתַעֲלוֹן וְתִרְתּוֹן
יִתְאַרְעָא דִּי יִי אֱלֹהָא דִּאֲבַחְתְּכוֹן

הוא יעבור והוא יכחיל: כי הוא יעבור. אס
יעבור לפניהם יכחיל ואס לאו לא יכחיל וכן
אתה מוצא בשלח מן העם אל העי והוא ישב
ויכו מרס חכמי העי (יהושע ז') וגו' וכיון
שנפל על פניו אמ' לו קום לך קום לך כתיב את'
הוא העומד במקומך ומשלח את בני למלחמה
למה זה אתה נופל על פניך לא כך אמרתי
למשה רבך אס הוא עובר עוברין ואס לאו אינן
עוברין: (כט) ונשג בגיא וגו'. ונכמדתם
לע"א ואעפ"כ ועתה ישראל שמע אל החקים
והכל מחול לך ואני לא זכיתי לימחל לי:

באור

כמו אמר עיניך תהיינה בארץ אבל אתה לא תהי' בארץ, כי לא תעבור את הירדן: (כח) וצו
את יהושע, על הערמות, על המשאות ועל המריבות (רש"י): וחזקה ואמצהו, בדברך,
שלא ירד לבו לומר, כשם שנענש רבו עליהם, כך קופי ליענש עליהם, מבטיחו אני כי הוא
יעבור והוא יכחיל: אשר תראה, על ראש הכסנה: (כט) ונשב בגיא, טעמו וכבר
ישנו בגיא הזה שהוא ראש הכסנה, כי משם נסעו אל ערבות מואב, והגיא הוא זהר
העבריים, כי כן מפורש (דברים ל"ד ו'): ועתה החל לדבר על המצות, ובעבור שהיו מול
בית פעור החל לדבר בע"ז (הראב"ע), וכן דעת הרשב"ם:

ד (א) מלמד אתכם לעשות, כי עיקר הלמוד לעשות המצות (הראב"ע): למען
תחיו, כי עובדי פעור נשמדו: (ב) לשמור את, דעת המתרגם האשכנזי, כמו
לא תוסיפו ולא תגרעו כי אס לשמור: ויתכן שפירושו כדי לשמור, ואמר אל תוסיפו

כדי

1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2

ואתהנן ד

תרגום אשנכזי כג

אֲבֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם: ז לֹא תִסְפוּ
עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר
אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם: ג עֵינֵיכֶם
הִרְאוֹת אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה
בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר
הָלַךְ אַחֲרָי בְּעַר־פְּעוֹר הַשְּׂמִידוֹ
יְהוָה אֱלֹהֵיךְ מִקֶּרְבְּךָ: ד וְאַתֶּם
הַדְּבָקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים
כְּלַכֶּם הַיּוֹם: שני ה רֵאֵהוּ לְמִדְתִּי
אֶתְכֶם חֲקִים וּמְשֻׁפָּטִים כְּאֲשֶׁר
צִוִּי יְהוָה אֱלֹהֵי רַעֲשׂוֹת בֶּן

ווילל, הינקאממט: אונד עז
אייננעהמט: (ב) מהוט צו
דעם, דאז איך איך גע
ביטהע, ניכטו הינצו, אונד
נעהמט ניכטו דאפאן: זאג
דערן האלטעט די גע
באטהע דעו עוויגען אייערז
גאטטעו זא, וויא איך זיא
איך געביטהע: (ג) אייערע
אויגען דאבען געזעהן וויא
דער עוויגע ביא געלעגענהייט
דעו בעל פעור געטהאן: וויא
נור אייער דעם בעל פעור
נאכגעגאנגען, דען האט דער
עוויגע אייער גאטט אויז איך
אויגעראטטעט: (ד) דיא
איהר אבער דעם עוויגען
אייערן גאטט אנהינגט, איהר
לעבט אללע הייטיגעו טאגו:
(ה) זיהע! איך האבע איך
געזעטצע אונד רעכטע גע
לעהרט, וויא מיר דער עוויגע
מיין גאטט בעפאהלען: דאס

בקרב

איהר זיא אויזאיכט אין

תרגום אונקלוס

רש"י

דאכהתבון יהיב לכון: (ב) לא ד
תוספון על פתגמא די אנא מפקד
יתבון ולא תמנעון מניה למיטר ית
פקודיא די אלקכון די אנא מפקד יתבון: (ג) עיניכון הואזית די עבד
יי כפלתי בעלא פעור אבי כל גברא דהליך בתר בעלא פעור שצויה יי
אלקד מבינד: (ד) ואתון דאדפקתון בדחלתא די אלקכון קומין כולכון
יומא דין: (ה) חזי דאלפית יתבון קומין ודינין פמא די פקדני יי אלהי למעבד

בגו

בן

באור

כדי לשמור, כי על הרוב ימות התוספת עיקר, והעיקר ינטל מכל וכל: (ג) עיניכם הראוהו,
ואשר אמרתי למען תחיו, אין צורך לעדים כי עיניכם הראוהו הראש"ע: בבעל פעור
צעבור בעל פעור, ורבים כן: (ה) ראה, קריאת ההתעוררת אל הבחינה וההשתכלות,
לכן לא ישמור המספר, וכבר זכרנו זה אלל מלות הנה, ודומיהם: למדתי אתכם, לשון
הראש"ע

בְּקֶדֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים
 שְׂמֹדָה לְרִשְׁתָּהּ: וְשִׁמְרֹתֶם
 וְעִשְׂוֹתֶם כִּי הוּא חֻקֵּי חֻמֹּתֵיכֶם
 וּבִינְתֵיכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר
 יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה
 וְאָמְרוּ רַק עַסְחָכְכֶם וְנִבְוֹן הַגּוֹי
 הַגָּדוֹל הַזֶּה: כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל
 אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְדָבִים אֱלֹהֵי
 כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרִיאָנוּ
 אֱלֹהֵינוּ: ח וְכִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ

אין דעם לאנדע, דארוין
 איהר קאממט, עו אין בעויטן
 צו נעהמען: (ו) בעאבאכטעט
 זיא וואהל אונד איבט זיא
 אויז, דען דיועז ווירד אייערע
 ווייהייט אונד פערנונפט זיין
 ביא דען פאלקערן: ווען זיא
 דיוע פערשידנע געזעטצע
 הארען, זא שפרעכען זיא:
 דיוע גראסע נאטציאן איזט
 נור ווייזע אונד פערשטאנדיג!
 (ז) דען ווא איזט זיינע
 נאטציאן, זיא מאג נאך זא
 גראס זיין, צו דער דיא גאט
 טער זא נאדע זיך טרוון,
 אלו דער עוויגע אונזער
 גאטט, זא אפט וויר איהן
 אנרופען? (ח) אונד ווא

חקים

דיא איזט איינע נאטציאן, זיא מאג נאך זא גראס זיין, דיא

רש"י

תרגום אונקלוס

וכן לא תגרשו: (ו) ושמרתם: ו
 משנה: ועשיתם: כמשמעו: כי היא
 חכמתכם ובינתכם וגו'. בזאת תחשבו חכמי
 וכבושים
 בניו ארעא די אתון עאקין לתמן
 למירתה: (ז) ותטרין ותעברון ארי
 היא חוכמתבון וסוכלתנתבון לעיני
 עמטא די ישמעון ית פל קשיא
 האקין ונימרון לחזר עסחכים וסוכלתן עטא רבא דין: (ז) ארי מאן
 עם רב די ליה אלקא קרב ליה לקבלא צלאתיה בערו עקשתיה בן אלהנא
 בבל עדן דאנחנא מצקו קדמיה: (ח) ומאן עם רב די ליה קיטין

באור

הראש"ע וטעם למדתי אתכם, אחרי שאמר אשר אנכי מלמד אתכם בא להוסיף כאשר טוב
 ה' כי ממש המכות הם מכותיו שתעשו בארץ, שיתן לכם השם לירושלם, ועוד כיון לכם
 תפארת על כל הגוים, והטעם כי עיקר המכות יביכם המשכיל וידע למה נתנו, ע"כ:
 (ו) כי היא חכמתכם ובינתכם, בזאת תחשבו חכמים וכבושים לעיני העמים, והכבוד
 האמתי הוא חלק רב מהאשר המדיני הכללי, כמו שהוא חלק רב מאשר האדם הפרטי,
 ואשרי העם יודעי הכבוד האמתי ומתאווים אליו: רק עם חכם, כמו והיית אך שמת (דברים
 י"ו) רק ואך יודו על ההפלגה כאלו אמר תשמח כל כך עד שתראה שאין לך תואר אחר כי
 אם היותך שמת, וכן כאן יאמרו, הגוי הגדול הזה כאלו אין לו תואר אחר, כ"א היותו
 חכם וכבוש ואין כמהו' וכן מתורגם בל"א: חכם וכבוש, ההבדל בין חכמה ובינה מבואר
 במקום אחר: הגדול, בעבור שהם חכמי לב ויראי השם (הראש"ע): (ז) כי מי גוי גדול,
 ש"ס

ואתחנן ד

תרגום אשכנזי כד

חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כָּכֵל
הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן
לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם: ט רַק הַשְּׂמֹר
לְךָ וְשֹׂמֵר נִפְשֶׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח
אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ
וּפְנֵי סוּרוֹ מִלְּבַבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ
וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בָנֶיךָ:
יום

דיא זאלכע גערעכטע פֿערֿ
אַרדנונגען אונד געזעטצע
האַטטע, אַלז דיוע לעהרע
היר, דיא איך אייך יעצט
פֿאַרלעגע? (ט) זאָ היטע דין
דען, אונד נים דין וואָהל אין
אַכט: דאַס דוא דיא דינגען
ניכט פֿערגעסעזט, דיא דיינע
אויגען געזעהן האָבען, אונד
דאַס זיא דיר דין לעבענלאַנג
ניכט אַזוי דעם הערצען
קאַממען: מאַכע זיא דיינען
קינדערן אונד קינדזקינדערן
בעקאַנגט: דען

תרגום אונקלוס

רש"י

קִיטין וְדִינִין קִשִּׁיטִין כָּכֵל אֲזִיזִיתָא
הָדָא דִּי אָנָא יְהֵב קְדָמֵיכוֹן יוֹמָא
דִּין: (ט) לְחוּד אֶסְתַּמַּר לְךָ וְטַר
נִפְשֶׁךָ לְחָדָא רַלְמָא תַתְּנִישִׁי יתִּי
פְתַגְמִיָא דִּי חָזָאן עֵינֶךָ וְדִלְמָא יַעֲרֹן
מִלְּבַבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְתַחֲזֹדְעִינִין לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בָנֶיךָ:
יומא

וכנזכיס לעיני העמים: (ח) חקים ומשפטים
כדיקים הגונים ומקובלים: (ט) רק השמר
לך פן תשכח את הדברים: אז כשלא תשכחו
אותם ותעשום על אמתתם תחשבו חכמים
וכנזכיר ואם תעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו
שוטים

מלכך כל ימי חייך ותחזר עיניך ללכך ולבני בנך:

באור

שיש לו חקים שיהיה קרוב אליו, שיענהו תמיד בכל אשר יבקש מוננו בחכמה, (הראב"ע)
וכוונתו לבאר איך תעיד ההתקרבות האלהית על חכמת העם ובינתו, ואמר אחרי שיענהו
תמיד בכל אשר יבקש מוננו בחכמה, הנה זה עדות גמורה שהם חכמים וכנזכרים ומבקשים
על חכמת האומה מזדקת החקים והמשפטים שיאמרו ביטתם: כי אין גוי גדול אשר לו חקים
ומשפטים כדיקים בשקול הדעת כמו ישראל, ויתכן לפי המשך הכתובים שכך שעורם.
יאמר שמירת החקים והמשפטים האלה לחכמה ובינה תחשב לכם בעיני העמים, כי יאמרו
הנה הגוי הזה גדול ומאשר ומזליק (כי אשר והכלמה מדיכית היא גדלת האומה ותפארתה),
ואין זה כי אם יען היותו עם חכם וכבון: כי כאשר תשמרו החקים האלה יהי' השם קרוב
אליכם בכל קראכם אליו, ואין הכלמה ואשר למעלה מו: וכן הנהגת האומה על פי חקים
ומשפטים כדיקים וישרים היא הכלמה גדולה, ואשרי העם שככה לו: מעתה אם יראו
הכללותיכם ואשריכם, ויתנונו בחקים ומשפטים הגונים ומקובלים אשר אתם שומרים
לעשות, וידו על חכמתכם ובינתכם, ויאמרו הגדיל ה' לעשות עם אלה: (ט) רק השמר
לך, אז כשלא תשכחו אותם ותעשום על אמתתם תחשבו חכמים וכנזכרים, ואם תעוותו
אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים (רש"י), ויבאר מלת רק כלומר שלא תחשבו חכמים באופן
אחר, אם תשמרו משכח את הדברים וגו', וכן דעת המתרגם האשכנזי (זא היטי דין דען):
והראב"ע בארה על דרך אחר ואמר: העם אם תשכח כל דבר אל תשכח יום אשר עמדת
בסיני, ע"כ: ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך, העם השמרו שלא יסורו כל ימי חייך
מלבבך

י יום אשר עמדת לפני יהוה
 ה אלהיך בחרב באמר יהוה אלי
 הקהל לי את העם ואשמעם
 את דברי אשר ילמדון ליראה
 אתי כל הימים אשר הם חיים
 ער האדמה ואת בנייהם
 ילמדון: יא ותקרבו ותעמדון
 תחת ההר וההר בער באש
 עד לב השמים חשך ענן
 וערפל: יב וידבר יהוה אליכם

(י) דען טאג נעמליך, דא
 דוא פאר דעם עניגען דיינעם
 גאטטע אם הרב שטונדעזט,
 דא דער עוויגע צו מיר
 שפראך: פערזאממע מיר
 דאז פאלק, איך ווילל וי-
 מיניע ווארטע הארען לאסען,
 דאמיט ויא לערנען, מיך צייט
 איהרען לעבענו אויף ערדען
 צו פירכטען, אונד זאלכען
 אויך איהרע קינדער לעהרען:
 (יא) איהר טראטעט הינצו
 אונד שטונדעט אונטען אם
 בערגע: דער בערג בראנטע,
 אונד דיא פלאממע שלוג
 ביו מיטטען אן דען היממעל,
 אונטען הערום וואר פינזטער-
 גים, וואלקען אונד דיוטערן
 געוויטטער: (יב) מיטטען און דעם פייאר רעדעטע דער עוויגע מיט אייך:

מתוך
 איהר

תרגום אונקלוס

ר ש"י

(י) יומא די קמתא קדם יי אלהיך
 בחורב בקאמר יי לי פנוש קדמי
 יתעמא ואשמעינן יתפתגמי די
 ילפון למדחל קדמי כל יומיא די
 אנון קומין על ארעא ויתבניהון
 יארפון: (יא) וקריתתון וקמתון בשיפולי מורא ומורא בער באשתא עד-
 צית שמיא חשוכא עננא ואמימתא: (יב) ומליל יי עמכון מגו

שטים: (י) יום אשר עמדת מוסב על מקרא
 שלמעלה ממנו אשר ראו עיניך יום אשר עמדת
 בצורב אשר ראית את הקולית ואת הלפידים:
 ילמדון ילפון לעמם: ילמדון ילפון
 לאחרים

באור

מלכנך: (י) יום אשר עמדת, מוסב על מקרא שלמעלה ממנו, אשר ראו עיניך, יום אשר
 עמדת בצורב אשר ראית את הקולית ואת הלפידים (רש"י): באמר ה' אלי הקהל, בשכנך
 אמר, והנה יאמר בראשונה בצורב יום אשר עמדת, ועתה יספר בצורב לסנה ולתכלית
 מה עמדו שם: ליראה אתי, יראת הכבוד וההתרוממות, כמשפט כל יראה שאקריה מלת
 את, וכבר זכרנו זה: כל הימים אשר הם חיים על האדמה, כי השם ידע שלא יוכלו
 לעשות מכותיו כראוי והם בארצות המושלים בהם (הראב"ע): ילמדון מבין הקל ילפון לעמם,
 ילמדון מבין פעל ילפון לאחרים: (יא) תחת ההר, כמו בתחית ההר (שמות י"ט י"ז),
 וכן תרגם אונקלוס בשיפולי מורא, והוא נעמק שנבד ההר: בער, הי' בער: לב השמים,
 באמנע כנגד הרואים, וכן בלב ים: חשך ענן וערפל, איני יודע היכן ה' הוסיף, אמר
 שהי'

ואתחנן ד

תרגום אשכנזי כה

מתוך האש קול דברים אתם
שמעים ותמונה אינכם ראים
זולתי קול: יג ויגד לכם את
בריתו אשר צוה אתכם לעשות
עשרת הדברים ויכתבם על
שני לחות אבנים: יד ואתי צוה
יהוה בעת ההוא ללמד אתכם
חקים ומשפטים לעשותכם
אתם בארץ אשר אתם עברים
שמה לרשתה: טו ונשמרתם
מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם

איהר הארטעט פֿערנעהמ
ליכע ווארטע , וואורדעט
אבער אויסער דעם שאַללע ,
קיינע געשטאלט געוואר :
(יג) ער טרוג אייך זעלבזט
זיין בינרנים פֿאַר , דאַז ער
אייך צו האַלטען בעפֿאַהלען ,
נעמליך דיא צעהן געבאָטע :
דיא ער נאַכדער זעלבזט אויף
צווייאַ שטיינערנע טאַפֿעלן
פֿאַר צייכנעטע : (יד) מיר
אבער בעפֿאַהל דער עוויגע
דאַמאלז , אייך נאָך אנדרע
געזעטצע אונד רעכטע צו
לעהרען , דיא איהר אין דעם
לאַנדע , דאַהין איהר געהט ,
עו איינצונעהמען , אויזאיינען
זאַללט : (טו) נעמט אייך אין
אַכט , זאָ לייב אייך אייער
גאָר

ס"י

כל

לעבען איזט: איהר דאָבט

תרגום אונקלוס

ר ש"י

מגו אשתא קל פתגמין אתון שמעין
ודמות ליתכון תו אלהו קלא :
(יג) ותו לכון יתקמיה די פקר יתכון למעבד עשרא פתגמין וכתבונן
על־תריין לחי אבניא : (יד) ויתי פקר יי בערנא ההיא לאלפא יתכון
קמיין ודינין למעבדכון יתהון בארעא האתון עברין תמן למירתה :
(טו) ותסתמרון לתרא לנפשתיכון אדי לא תויתון
כל

באור

שהי בתפנית ההר , כי ראש ההר הי' בוער באש עד לב השמים , וכן דעת המתרגם האשכנזי:
(יב) קול דברים אחס שומעים , יתכן שהוא מאמר מוסגר , לומר המדבר מתוך האש לא
כראה בו שום תמונה אבל קול אחס שומעים , ועתה חוזר ואומר מה דבר , ויגד בריתו :
זולתי קול , אחס שומעים , או הוא כמו וכל העם רואים את הקולות (שמות כ' ט"ו) :
(יג) עשרת הדברים , יפרש מהו הדבר אשר נזה אתכם לעשות הוא עשרת הדברים , וכן
בתרגום אשכנזי : (נעהמליך) : (יד) ואוחי צוה ה' , כי נסיוני נזה השם למה את כל החקים
והמשפטים רק הגידם לשראל בשנה השנית ופעם אחרת בשנת הארבעים (הראב"ע) :
והטעם , אלה עשרת הדברים שהם עקר התורה הנוהגים בכל מקום ובכל זמן , שונעתם
ביום המעמד , מלבד מה שכוני ה' מן החקים והמשפטים שתעשו בארץ אשר אתם עוברים
לרשתה : לעשבתם , מקור עם כנוי הטובחים , ואינו פעול : (טו) ונשמרתם מאד
לנפשותיכם , עתה שני על מה שאמר פן תשכח את הדברים ופן יסורו מלכתך ותחשוב ארסית

כָּל־תְּמוּנָה בְּיוֹם דְּבַר יְהוָה
 אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ :
 טו פֶּן־תִּשְׁחַתּוּן וְעִשִּׂיתֶם לָכֶם
 פֶּסֶל תְּמוּנַת כְּדֹסְמֵל תִּבְנִית
 זָכָר אוֹ נְקֵבָה : י תִּבְנִית כָּל־
 בְּחֵמָה אֲשֶׁר בְּאָרֶץ תִּבְנִית כָּל־
 צִפּוֹר כְּנֶף אֲשֶׁר תִּעוֹף בַּשָּׁמַיִם :
 יח תִּבְנִית כָּל־רֶמֶשׂ בְּאֶרְצָה
 תִּבְנִית כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם

גאר קיינע פֿיגור געזעהען ,
 אלו דער עוויגע פֿאָם בערגע
 חרב, אויז דעם פֿיאר, מיט
 אייך רעדעטע : (טו) דאָס
 יהוה אלוף ניכט אויף אַבֿי
 וועגע געראטורעט, אייך
 איינען גאטצען צו מאַכען,
 איינע בילדליכע געשטאַלט,
 דיא פֿיגור איינען מאַננען,
 אָדער איינען ווייבען :
 (יז) דיא פֿיגור איינען פֿיער־
 פֿייסיגען טהירו־אויף דעם
 ערדבאָדען, דיא פֿיגור איינען
 דער פֿאָגעל, דיא אין דער
 אָבערן לופט פֿליגען : (יח) דיא
 פֿיגור איינען געוורמו, דאָס

טו

מתחת

אויף דער ערדען קריכט, דיא פֿיגור איינען דער פֿישע, דיא

תרגום אונקלוס

רש"י

תורה שנעל פה : (טו) סמל : נורה : כָּל־תְּמוּנַת בְּיוֹמָא דִּי־מַלְלִיל יֵי עֲמִכּוֹן
 וכן בְּחֹרֵב מִגּוֹ אֲשֶׁתָּא : (טו) דִּילְמָא
 תִּחְבְּלוּן וְתַעֲבְדוּן לְכוּן צִלְמָא דְמוֹת כָּל־צוּרָא דְמוֹת דְּבַר אוֹ נִזְקָא :
 (יז) דְמוֹת כָּל בְּעִירָא דִּי בְּאֶרְעָא דְמוֹת כָּל צִפּוֹר גִּדְפָא דִּי פֶּרַח בְּאֵוִיר
 רְקִיעַ שְׁמַיָא : (יח) דְמוֹת כָּל־דָּגָה דִּי בְּאֶרְעָא דְמוֹת כָּל נוּגֵי דִּי בְּמַיָא

מלרע

באור

צעת ההיא תמונת המדבר ותעשו לכם פסל : (טו) פֶּן חַשְׁחִיחוּן, מזה שלאיתם ביום ההוא,
 והטעם האמת או דרכיכם (הראב"ע) : פֶּסֶל, דבר נקטב, כמו פסל לך (שמו' ל"ד א') ,
 ויפסלו בני שלמה (מ"ח ה' י"ח) : חֲמוּנָה כל סמל, כמו סמל הקנאה והמקנא (יחזקאל ס'
 ג'), ענינו אליל (הרשב"ס) : ולשון הרד"ק בשורש סמל, ויתכן להיות נורה מן הנורות או
 כלל לכל נורות אשר שאמר תמונת כל סמל : וכראה שזו תמונה הונח בלה"ק על רושם
 הכשאר בנפש מן השגת נורת המוחס החיטוי, ולכן נאמר למעלה ותמונה אינכם רואים זולתי
 קול : וכאמר על כל צור מושכל, ומה ותמונת ה' יביט, שהשיג דרכי השם בהשגה נעלה
 מהשגת זולתו : ולפעמים יאמר גם על ציור דמיוני, ציור שחלקיו הם במציאות והרגישם
 המרגיש כבר בח' מן החושים, אבל חבור החלקים ההם והרכבתם אינו במציאות רק בדמיון
 המזייר : ד"מ סוס בעל כנפים, כלב בעל שלשה ראשים, הוא ציור שחלקיו נמצאים כולם
 חלק בזולת חלק, סוס לבדו, והכנפים לבדם, ואולם לא יחבורו בגוף מן הגופים : והנה
 הציור מן החבור הזה והמשונה ההוא יקרא תמונה כל עוד שהוא בכת, ואולם כאשר יבא א
 הסועל, ד"מ כאשר יעשה הצורף סוס בעל כנפים מברזל וכחוש או אחר מיני מתכות או
 יקרא סמל, כאמר סמל הקנאה על האליל ביחזקאל, כירבים מהאלילים הנעבדים היו נורות
 מחבורות מחלקים שונים שלא יחבורו בגוף מן הגופים כידוע, ומהו אמר כאן, פֶּן תִּשְׁחַתּוּן
 ועשיתם לכם פסל (אכן חנוב ומכות על תמונת כל סמל) על ציור נורה שאינה במציאות,

ואתהנן ד

תרגום אשכנזי כו

מתחת לארץ: יט ופן-השא
עיניך השמימה וראית את
השמש וארת-הירח וארת-
הכוכבים כל צבא השמים
ונדחת והשרתהוית להם
ועבדתם אשר חלק ידוה
אלהיך אתם לכל העמים תחת
כל השמים: כ ואתכם לקח
ידוה ויוצא אתכם מכור

הכרזל

דיא אונטער דער ערדע אים
וואסער זינד: (יט) אדער
דאס דוא עטווא דיינע אויגען
גען היממעל העכט, זיהענט
דיא זאגע, דען מאנד דיא
שטערנע, דאן גאנצע העער
דען היממעל, אונד דיק
פערלייטען ליסענט זיא צו
פערעהרען, אונד זיהענען
גאטטעודינט צו ערוויזען:
דא דאך דער עויגע דין
גאטט זיא פיר אללע אברגע
פאלקער אונטר דעם גאנצען
היממעל צוואר צוגעלאסען
האט: (כ) אייך אבער האט
דער עויגע גענאמען, אונד
אויז

תרגום אונקלוס

רש"י

מלרע לארעא: (יט) ודלמא-תוקוף
עינך לשמיא ותחזי ית שמשא וית
סיגרא וית פוכביא כל חילי שמיא
ותמעי ותסגוד להון ותפלחינן די
זמן יי אלהך יתהון לכל עממיא די
תחות כל שמיא: (כ) ויתכון
קריב יי לדחלתיה ואפיק יתכון
מכורא

(יט) ופן תשא עיניך - להסתכל בדבר ולתת
לב לטעות אחריהם: אשר חלק להם - להאיר
להם - דבר אשר לאלהות לא מכנן מלטעות
אחריהם לא החליקם בדברי הבליהם לטרדם
מן העולם וכן הוא אומר כי החליק אליו
בעיניו נמצא עובי לשנוא (תהלים ל"ו):
(כ) כור - הוא כלי שמוקקין בו את הזהב:
התאסף

באור

או תעשו לכם) תכנית זכר או נקבה (נורת זכין זכר או נקבה כמות שהם במציאות) :
(יז) חעוף בשמים, כתרגומו דפרס באויר רקיע שמים, וכן תרגם המתרגם האשכנזי :
(יח) חבניות כל דגה, דגה שם העין, והטעם תכנית כל איש עאישי העין, וכן בתרגום
אשכנזי: (יט) כל צבא השמים, בתחלה אמר את השמש ואת הירח וגו' ואח"כ כל צבא
השמים פרט ואח"כ כלל, וכן הרבה במקרא ונדרחה, כאדם שידסה עדרך הנכון ויפול
או יתעה: אשר חלק ה' אלהיך אהם לכל העמים, להאיר להם (מגילה ט') - ולפי
עיקר הפשט אשר הניח אותם לכל העמים לעבודם, כי אינו קושש בהם (ובלבד שיכירו וידעו
שהשם ית' הוא סבת כל הסבות המשגית העליון כי לא נאסר השתיף לבני נח), אבל אתכם לקח
ה' ויוציא אתכם להיות לו לעם נחלה ולעבדו, והוא יהי' לכם לאלהים (בלי אמנעי ושתיף כלל)
כ"כ הרשב"ס: וכן תרגם המתרגם האשכנזי: (פ) ואחכם, ענינו ואלם אתכם: מכור,
כור

הַבְּרוּל מִמִּצְרַיִם לְהִיזֹת לָלוֹ לְעַם
 נַחֲלָה בְּיוֹם הַזֶּה: כֹּה וַיְהוּהוּ
 הַתְּאַנְּף־בִּי עַל־דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׁבַּע
 לְבַלְתִּי עִבְרֵי אֶת־הַיַּרְדֵּן
 וּלְבַלְתִּי־כֹּה אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
 נַחֲלָה: כִּי אֲנֹכִי מֵת בְּאָרֶץ
 הַזֹּאת אֲנִי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן
 וְאַתֶּם עֹבְרִים וַיִּרְשׁוּתֶם אֶת־
 הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת: כִּי הִשְׁמַרְוּ
 לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכַּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם

אויז דעם אייזענאָפֿען ,
 נעמליך אויז מצרים גע-
 פֿיררט , דאָס איהר זיין
 אייגענטהימליכעו פֿאַלק
 ווערדען מאַגט , וויא איהר
 יעצט ווירקליך זייד :
 (כא) אויף מיך איזט דער
 עוויגע אייערנטוועגען צאָרניג
 וואָרדען , אונד האַט געשוואָ-
 רען , דאָס איך ניכט איבער
 דען ירדן געהן , אונד ניכט
 אין דאָז העררליכע לאַנד
 קאָממען זאָלל , דאָז דער
 עוויגע , דיין גאָטט , דיר צום
 ערבגוט געבן ווילל : (כב) דאָס
 איך אַלזאָ אין דיזעם לאַנדע
 שטערבען , אונד ניכט איבער
 דען ירדן קאָממען ווערדע :
 איהר אַבער ווערדעט היינט
 איבער געהען , אונד יענעו

פֿאַרטרעפֿליכע לאַנד איינגעהמען . (כג) היטעט אייך אַרְלוֹף וואָהל , דאָס איהר
 דען בונד ניכט פֿערגעסט , דען דער עוויגע

רש"י

תרגום אונקלוס

מפּוֹרָא דפּרוֹלָא מִמִּצְרַיִם לְמַהוּוֵי לִיחַ
 לְעַם אַחְסָנָא בְּיוֹמָא הַדִּין : (כא) וּמִן
 קִדְּם יְיָ הוּוֹה־דְּגוֹד־עֲלֵי־עַל־פִּתְגָמֵיכוֹן
 וּקְוִים בְּדִיל דְּלֹא לְמַעַבְדַּי יִתְּרִנָּא
 וּבְדִיל דְּלֹא לְמַעַל לְאַרְעָא מִבְּתָא
 דִּי אֱלֹהֵי יִתְּבִי לָךְ אַחְסָנָא: (כב) אֲרִי אֲנָא טָאִית בְּאַרְעָא הַדָּא לִית־אַנָּא
 עֹבֵר יִתְּרִנָּא וְאַתּוֹן עֹבְרִין וְתִרְתּוֹן יִתְּרִנָּא מִבְּתָא הַדָּא : (כג) אַסְתַּמְרִין
 לְכוֹן דְּלִמָּא תִּתְּנִישׁוּן יִתְּ קִימָא דִּי
 אֱלֹהֵיכוֹן

(כא) התאכף . נתמלא רוגז : על דבריוכס
 על אודותיכס על עסקיכס : (כב) כי אנכי
 מת וגו' . איכני עובר . מאחר שמת מהיכן
 יעבור אלא אף עממותי איכס עובדים :
 (כג) תמונת כל . תמונת כל דבר : אשר נוד
 ה

באור

כור הוא כלי שמזקקין בו את הזהב : (כא) וה' החאנף בי , צעבור שאמר ויזיח אתכם
 להיותכם לו לעם נחלה בארץ שתעבדוהו , רק אני לא אראה בטובה הזאת (הראב"ע) :
 ויתכן לומר , שזה' התאכף בי מוסב על וכן תשא עיניך וגו' וכדחת והשתחוית להס ועבדתס ,
 ואומר הלא ידעתס שה' התאכף בי וישבע שלא אעבור את הירדן כי אס אנכי מת בארץ הזאת ,
 ויזיחי הולך עמכם להזכירכס ולהזכירכס יום יום כאשר אנכי עושה היום, לכן קחו תורה מסי,
 והשמרו לכם וגו' : (כג) השמרו לכם, למעלה אמר ונשמרתם מאוד לכפשותיכס, ולא פ' צעבור
 זנה

ואתחנן ד

תרגום אשכנזי כו

אלהיכם אשר כרת עמכם
ועשיתם לכם פסל תמונת כל
אשר צוה יהוה אלהיך: כד כי
יהוה אלהיך אש אכלה הוא
אר קנא: פ

כה כי תוליד בנים ובני בנים
ונשנתם בארץ והשנתם
ועשיתם פסל תמונת כל

ועשיתם

איינער גאטט מיט אייך גע-
מאכט, אונד פערפערטיגט
אייך גאטצענבילדער פאן
אירגענד איינער געשטאלט,
דיין דער עוויגע דיין גאטט
דיר פערבאטען דאס:
(כד) דען דער עוויגע דיין
גאטט איזט איין פערצעהרנדז
פייאר, (ער שטראפט נאך
דער שארפע): איין אייפער-
פאללער גאטט (דער קיינע
גאטצען נעבען זיך דולמעט):
(כה) ווען איהר נון איינזט
לאנגע אין דעם לאנדע גע-
וואהנט האבט, צייגט קינדער

אונד ענקעל: אונד געראטהעט אלזדען אויף דען אבוועג, אייך איין גאטצענבילד-
אין אירגענד איינער געשטאלט צו מאכען, אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

אלהיו די גזר עמכו ותעבדון לכון
צלם דמות פולא די פקדה יי אלהי:
(כד) ארי יי אלהי מימריה אשא
אלא הוא אל קנא: (כה) ארי-
תלדון בניו ובני בניו ותתעקו
בארעא ותחבלון ותעבדון צלם דמות
כולא

ה' . אשר נזך שלא לעשות: (כד) א קנא .
מקנא לנקו' חסד' מוכט בלע"ז (עמוסורטעמאן
בל"א אייפר) מתחר' על רוגזו להפרע מעבדי
אלילים: (כה) ופושטתם . רמו להם שגלו
מוכה לסוף שמכה מאות וממשים ושתיים שנה
כמנין וכושכתם והוא הקדים והגלם לסוף
שמה מאות וממשים שנה והקדים שתי שנים
לכושכתם כדי שלא יתקיים בהם כי אבד
תאבדון והו' שכאמר וישקוד ה' על הפרעה
ויביאה

באור

מה ישמרו ומה יעבור עליהם אם לא ישמרו, וכאן פי' ואמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא א
קנא, ולפי שהפסיק הענין מן כי לא ראיתם כל תמונה עד וירשתם את הארץ הטובה הזאת,
לכן הביאו טורק קשור וחבור הענין לחזור ולומר השמרו לכם וגו' ואולי היא כוונת הראב"ע:
אשר צוה, שלא לעשות: (כד) אש אכלה הוא, בלי כ"ף הדמות, וענינו כאש אוכלה
הוא (הראב"ע), ואולי נחסר כ"ף הדמיון לחזק המאמר, והטעם שמעניש בנדק ואינו
מוותר כלום (דעת המתרגם האשפוז): אל קנא, כאשר רואה שישראל עובדים לא ככר
ומכבדים אותו הוא מתקנא בכבוד אל נכר, לפי שהכבוד והעבודה מישראל ראויים לו ולא
לזולתו, ועיין מזה (שמו' ד' ה') בצאור יולת קנא: (כה) כי תוליד בנים, אמר אל קנא
ואח"כ צאור מה יקרה להם אם יעשו פסל (הראב"ע): ועשיתם הרע, צאור ינות כמו
לרעות לגנוב ולנאוף (הראב"ע), ענין הכתוב הזה שזכיר ויאמר כי תוליד בנים ובני בנים,
ובעבור היותכם יאנים בארץ ותשבו לבטח אולי תשכחו את השם, העדותו בכלם היום שתאבדו
מהר כי לא יאריך לכם מאמר שתעבדו עבודה זרה, והפרשה הזו אעפ"י שהיא אזהרה לא
כאמרה בלשון אש, והטעם כי הוא כמתנבא על עניינם וידבר בלשון ישמש בשני פנים בלשון
אזהרה

תרגום אשכנזי

ואתחנן ד

וְעִשְׂיָתָם הִרְעוּ בְּעֵינַי יְהוָה
 אֱלֹהֵיךָ לְהַכְעִיֵסוּ: כִּי הָעִידְתָּ
 בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
 הָאָרֶץ כִּי־אָבַדְתָּ אֶת־כָּבוֹדְךָ מִיָּהָר
 מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּם עֹבְרִים
 אֶת־הַיַּרְדֵּן שְׂמָחָה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־
 תֵּאָרִיכְן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשְׁמַדְתָּ
 הַשָּׁמַדְדוֹן: כִּי וְהַפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם
 בְּעַמִּים וּנְשֵׂאֲרֹתֶם מִתִּי מִסֶּפֶר
 בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג יְהוָה אֶתְכֶם
 שְׂמָחָה: כִּי וְעַבַּדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים

אונד אלזא דאז טהוט, וואז דעם עוויגען דינעם גאטטע מיספאלליג איזט, איהם צום פערדרוסע: (כו) זא רופע איך יעצט היממעל אונד ערדע צו צייגען אן, דאס איהר גאר בארד איז דעם לאנדע ווערדעט צערשטרייאעט ווערדען, וועלכען איינצו נעהמען איהר איבער דען ירדן געהט: איהר ווערדעט ניכט לאנגע מעהר דארין בלייבען, זאנדערן פערטילגט ווערדען: (כז) דער עוויגע ווירד איך אונטער אנדער גאטצייאנען צערשטרייאען: אונד איהר ווערדעט אין געריןגער אנצאל אונטער דען פאלקערן איבריג בלייבען, דאזין איך דער עוויגע

מעשה
 טרייבען ווירד: (כח) דאזעלכזט ווערדעט איהר גאטטערן דינען: דיא

רש"י

תרגום אונקלוס

פולא ותעבדון רביש קדסדי אלקה
 לארנא קדמוהי: (כו) אסחדיית
 בכון יומאדין יתשמיא גיתארעא
 ארימיבד תיבדון בפריע
 מעל ארעא די אתון עכרון
 ית ירנא תמן למירתה לאתורכון יזמין עלה ארי אשתיצאה תשתיצון:
 (כז) ויבדר יי יתכון ביני עממיא ותשתארון עם דמנן בעממיא די ידבר
 יי יתכון לתמן: (כח) ותפלחון לתמן לעממיא פלחי טעותא

ויביאה עלינו כי נדיק ה' אלהינו (דניט ט')
 זדקה עשה עמנו שמהר להצילה שתי שנים
 לפני זמנה: (כו) העידותי בכס הנני
 מומינס להיות עדים שהתיתי בכס:
 (כז) ועבדתם שם אהים כתרגומו משאתם
 עובדים לעובדיהם כאלו אתם עובדים להם:
 לא

עובר

באור

זוהרה ובלטון עתיד לבא, יאמר שיעשו ויהי להם ככה, ולא יגזר עליהם (הרמב"ן):
 (כו) העידותי בכס, הנני מומינס להיות עדים שהתיתי בכס (רש"י) וטעם את השמים
 ואת הארץ כתב הרמב"ע שיש אומרים שהם המלאכים ובני אדם, ואחרים אמרו כטעם את
 שמיכם ככרזל ואת ארנכם כנחשה (ויקרא כ"ו י"ט) והנכון בעיני להיותם עדים שראו תמיד
 הם ובניהם כי הם עומדים, כטעם כימי השמים על הארץ (דברים י"א כ"א), וכן האבן
 הזאת תהי' כנולעדה (יהושע כ"ד כ"ז), ע"כ: (כח) ועבדתם שם אלהים, תרגם אונקלוס
 תפלחון

מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וְאֶבֶן אֲשֶׁר
 לֹא יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא
 יֵאָכְלוּן וְלֹא יִרְיִחוּן: כט וּבְקִשְׁתֶּם
 מִשֵּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיךָ וּמִצִּאתָ
 כִּי תִדְרֹשְׁנֻךָ בְּכָל־לְבַבְךָ וּבְכָל־
 נַפְשְׁךָ: ל בַּצַּר לָךְ וּמִצָּאוֹךְ כָּל־
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית
 הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֵיךָ
 וְשָׁמַעַתָּ בְּקִלּוֹ: לא כִּי אֵל רַחוּם
 יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא

דיא דאז ווערק מענשליכער
 האַנדע זינד, האַרץ אונד
 שטיין, דאז ניכט זעהען,
 ניכט דהאַרען, ניכט עסען,
 ניכט ריכען קאַן: (כט) דא
 ווערדעט איהר דאן דען
 עוויגען אייערן גאַטט זוכען
 אונד אויך ווידער פֿינדען:
 ווען איהר איהן נעמליך פֿאַן
 גאַנצעם הערצען אונד פֿאַן
 גאַנצער זעלע פֿערר־אַנגען
 ווערדעט: (ל) ווען דוא איהן
 דער ענגע זיין ווירוט, אונד
 דיר אַללעו דיזען ווירד בע־
 טראַפֿען האַבען: אַם ענדע
 דער טאַגע ווירוט דוא ענדליך
 צו דעם עוויגען דייענס גאַטטע
 צוריק קעהרען, אונד זיינער

ישחיתך

שטיממע געהאַרען: (לא) דען דער עוויגע דיין גאַטט איזט איין באַרמהערציגער
 גאַטט, ער ווירד זיינע האַנד ניכט פֿאַן דיר אַכציהען, אונד דיר ניכט צו

תרגום אונקלוס

רש"י

עוֹבֵד יְדֵי־אִנְשָׁא אַעא וְאַבְנָא דְּלֹא (לא) לֹא יִרְפֶּךָ מִלְּהַחֲזִיק בְּךָ בִּידֵי וּלְשׁוֹן לֹא
 חָזוּ וְלֹא שְׁמַעִין וְלֹא אֶכְלוּ וְלֹא מְרִיחוּן: (כט) וְתִתְּבַעֲוֹן מִתְּמִין יַת
 דְּחַלְתָּא רַבִּי אֱלֹהֵךְ וְתִשְׁבַּח אַרִי תִתְּבַעֲנִיה מִן קַרְמוּחֵי בְּכָל־לִבְךָ
 וּבְכָל נַפְשְׁךָ: (ל) בְּדַ יַעֲזֹק לָךְ וְיִשְׁכַּחְנִיךָ כָּל פְּתַגְמֵיָא הָאֵלִין בְּסוּף יוֹמֵיָא
 וְתִתּוֹב לְדְחַלְתָּא רַבִּי אֱלֹהֵךְ וְתִקְבַּל לְמִימְרֵיה: (לא) אַרִי אֱלֹהֵא רַחֲמֵנָא יְיָ
 אֱלֹהֵךְ לֹא יִשְׁבַּחְנִיךָ וְלֹא יַחְבְּלִינִךְ

באור

תפלקון תמן לעממיא פלחי טעותא, וכן כתב רש"י שאתם עובדים לעובדיהם, כאילו אתם
 עובדים להם: ונראה שהזכרו לפרש כן, בעבור שחשבו שעבודת אלהים אחרים הוא עון ולא
 עונש, ומשמעות הכתוב שיענישם השם: ולדעתי אין עונש גדול מזה, וכל הנגעים וכל
 היסורים הנאים לו לאדם אינם קשים נגד החולי הרע ומר הזה שתשקע הנפש במזלות התועבה,
 וילכד האדם ברשת החטאת עד אשר לא יוכל להמלט, כי אין למעלה ממכאובות הנפש
 המכרת את עוכה ומרי' ולא תוכל לעמוד כנגדה מחמת הרגל העבירה, ואין מרפא לנפש
 ההיא עד שתתאמן ותתחזק בכל כוחותיה, לנתק ממנה מוסרות הרגל ההוא בחזקה,
 וזה שאמר בסמוך ומלאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך: והמתרגם האשכנזי תרגם ג"כ
 על פי פשוטו של מקרא: ולא יאכלון ולא יריחו, הזכיר הארבעה הרגשות ואין כורך
 להזכיר החמישית, כי היא ענה מכולם, ועוד כי היא שורש חיי הגוף (הראב"ע):
 (כט) ובקשחם, וכו' ומצאח, לשון רבים בעבור שהם רבים, ולשון יחיד בעבור שהם גוי
 אחד, ולפעמים ישמש בכנוי רבים ולפעמים בכנוי יחיד: (ל) באחריית הימים, על כד
 ההפלה כלומר בזמן רחוק מאד: (לא) לא ירפך, מלהחזיק בך בידיו, ולשון לא ירפך
 לשון

יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית
 אֲבֹרְתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם :
 לֵב כִּי שְׂאֵל־נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים
 אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן־הַיּוֹם
 אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים י אָדָם עַל־
 הָאָרֶץ וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד־
 קִצָּה הַשָּׁמַיִם הַנְּהַיְתָה בְּדִבְרֵךְ
 הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמַע כְּמֹהוּ :
 לֵב הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר

צו גרונדע געהען לאסען :
 ויירד דען בונדען ניכס פער-
 געסען , דען ער דיינען
 עלטערן צוגעשוואהרען האט :
 (לג) ערקונדיגע דיק גור נאך
 דען אלטען צייטען , דיא פאר
 דיר געוועזען זינד , פאן דעם
 טאגע אן דא גאטט דען
 מענשען אויף דער ערדע
 ערשאפען האט , פאן איינעם
 ענדע דען היממעל'ן צום
 אנדערן ענדע : אב יעמאלו
 איינע זא גראסע טרהאט
 געשעהן : אדער דערגלייכען
 געהארט ווארדען ? (לג) אב
 יעמאלו איינע נאטציאן
 דיא

מתוך

תרגום אונקלוס

רש"י

יחבליך ולא ינשי יתקמיא
 דאבקהך די קים להון : (לג) ארי
 שאל-בען ליומאי קדמאי די הון
 קדמך למודיזמא די ברא ין אדם
 על אדעא ולמסיפי שמיא ועד סיפי
 שמיא ההוה כפתגמא רבא הדיו
 או האשתמע דכותיה : (לג) השמע
 עמא קל-ממרא ריי ממליל
 מוג

ירפך לשון לא יפעיל הוא לא יתן לך רפיון לא
 יפריש אותך מאכלו וכן אחזתיו ולא ארפנו
 (שיר השיר' ג' ד') שלא ננקד ארפנו כל לשון
 רפיון מוסב על לשון מפעיל ומתפעל כמו
 הרפה לה (מלכים ב' ד') תן לה רפיון : הרף
 מומי התרפה מומי : (לב) יומי ראשונים
 על ימים ראשונים : ולמקנה השמים : וגם
 שאל לכל הכרואים אשר מקנה אל קנה זהו
 פשוטו : ומדרשו מלמד על קומתו של אדם
 הראשון שהיתה מן הארץ עד השמים והוא
 השיעור עצמו אשר מקנה אל קנה : הכהיה
 כדבר הגדול הזה : ומהו הדבר הגדול השמע
 עם

באור

לשון לא יפעיל הוא , לא יתן לך רפיון , לא יפריש אותך מאכלו , וכן אחזתיו ולא ארפנו
 (שיר ג' ד') , שלא ננקד ארפנו (בפתח הרי"ש) : כל לשון רפיון מוסב על לשון מפעיל ומתפעל
 כמו הרפה לה (מלכים ב' ד') , תן לה רפיון , הרף מומי (דברים ט' י"ד) , התרפה מומי .
 (רש"י) : והנה שני מקראות הללו , בצר לך ומנאוך וגו' כי אל רחום וגו' הם כמו באור
 למקרא שלמעלה ובקשתם משם וגו' , יאמר מה שאמרתי ובקשתם משם את ה' אלהיכם , זה
 יהי בצר לך ומנאוך כל הדברים האלה וגו' , ומה שאמרתי ומנאת הוא כי א רחום ה' אלהיך
 וגו' : (לב) ליומים ראשונים , על ימים ראשונים : למן היום , הלמ"ד נוסף או הוא דרך
 נחות . (הראב"ע) , ואין צורך , כיהוא כמו למ"ד ליומים ראשונים , ששאל על הדברים
 הנעשים בהם : ולמקצה השמים , כמו ולמקצה הארץ ועד קצה הארץ , בעבור שכלמה
 לעינים , קנה הארץ וקיסו , הוא גם קנה השמים , וענינו שאל לכל מי שתרגה ועל כל זמן
 שתרגה

ואתחנן ד

תרגום אשכנזי כט

מִתּוֹךְ הַיָּהוָה כְּאֲשֶׁר-שָׁמַעְתָּ
אֶתְהוֹיָחִי: לֵד אֹי הַנִּסָּה אֱלֹהִים
לָבוֹא לִקְחַת לּוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי
בְּמִסַּת בְּאַתֶּרֶת וּבְמוֹפְרָאִים
וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֻזָּקָה וּבְזִרוּעַ
נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כָּל
אֲשֶׁר-עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
כַּמְצָרִים

דיא שטיממע איינער אויז
דעם פייאר רעדענדען גאטט=
הייט פערנאמען, וויא דזא
פערנאמען האט, אונד
וואָרע אַם לעבען געבליבען?
(לד) אָדער דאָס איינע
גאטטהייט יע אונטערנאָמֶט
מען, דיין צו געהן, זיך מיט
טען אויז איינעם אַנדערן
פֿאַלקע אויז פֿאַלק הערויז צו
געהמען: דורך פֿערווּכונגען,
צייבען, וואונדער, קריג,
מיט שטאַרקער מאַכט אונד
אויזגעשטרעקטעם אַרמע, אונד דורך אַללערלייאַ
דיאיעניגען, וועלכע דער עוויגע דיין גאטט
אן

תרגום אונקלוס

רש"י

מִגִּירָא שְׂתָא בְּמֵאדֵי שְׁמַעְתָּ אֶת
וְאֶתְקִים: (לד) אֹי נִסִּין עֵבֶר יִי
לְאַתְגְּלָאָה לְמִפְרָק לִיה עִם מְגוֹ עִם
בְּנִסִּין בְּאַתִּין וּבְמוֹפְתִין וּבְקִרְבָּא
וּבִידָא תְּקִיפָא וּבְדִרְעָא מְרִמָּא
וּבְחַוּוֹנִין רְבִרְבִין כָּל דִּירְעֵבֶד לְכוּן יִי
אַלְהָכוּן
בַּמְצָרִים

עס וגו': (לד) הכסה אלהים. הכי עשה
נסיים שום אלוה לבא לקחת גוי וגו' כל הה"ן
הללו תמיכות הן לכך נקודות הן בחטף פתח
הכסיה הכשמע הכסה השמע: במסות. ע"י
נסינות הודיעם נבירותיו כגון התפאר עלי
אם אוכל לעשות כן הרי זה נסיון: באותות.
בסימנין להאמין שהוא שלוחו של מקום כגון
מה זה בידך: ובמופתים: הם כפלאות
שהביא עליהם מכות מופלאות: ובמלחמה.
ביס

באור

שתרצה: או הנשמע, לא בלבד שלא כהי' אלא אפי' שלא נשמע, כלומר בעבור זרות הדבר
שישמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש דבר לא עלה על לב בן אדם שיבדה פלא כזה מלבדו,
וגם אם בדה אין מי שישמע איו: והה"ן הללו של הכהי' הכשמע שאות הן, כמו שאמר שאנא
ורש"י כתב שהן הה"ן התימה, והתימה והשאה קרובים בענין: (לד) או הנסה אלהים,
קודם כן כתב הראב"ע וכן ת"י. ורש"י כתב, הכי עשה נסיים שום אלוה לבא לקחת וגו',
ולפי דבריו הוא חול, וכן תרגם המתרגם האשכנזי. וכן נראה מפשוטו של מקרא שמסיים
ככל אשר עשה לכם ה' אלהיכם, כי מלבד שלדברי הראב"ע הכנוי במלת אלהיכם הוא למותר,
גם המשך המאמר אינו מדוקדק יפה, כי לפי דרכי המליצה ומשפטיה, אלו היה כס
המאמר בהתנגדות תיבת גוי לתיבת לכם, שהאפי' לא עשה כן לגוי אחר כאשר עשה לכם,
הי' ראוי לומר ככל אשר עשה ה' אלהיכם לכם: אבל אם כוונת המאמר בהתנגדות שום
אלוה עם אלהי ישראל, שלא עשה אל אחר לגוי אחר כאשר עשה לכם ה' אלהיכם, אז
המאמר כמשך ומסודר כראוי: במסח, על ידי נסינות הודיעם נבירותיו, כגון התפאר עלי
(שמות ה'), אם אוכל לעשות כן, הרי זה נסיון. (רש"י): באתח, בסימנין להאמין
שהוא שלוחו של מקום, כגון מה זה בידך (שמות ד' ב'). (רש"י): ובמופתים, הם
כפלאות שהביא עליהם מכות מופלאות. (רש"י): ובמלחמה, ביס שנא' כי ה' נלחם להם
(שמות י"ט). (רש"י): וביר חזקה, שינאו ישראל ביד רמה: ובזרוע נטויה, על טעם
בַּמְצָרִים

במצרים לעיניך: לה אתה
 הראת לדעת כי יהוה הוא
 האלהים אין עוד מלבדו:
 מן השמים השמיעך את
 קלו ליסוד וער הארץ הראתך
 את אש הגדולה ודבריו
 שמעת מתוך האש: לו ותחת
 כי אהב את אבותיך ויבחר
 בזרעו אחריו ויוצאך בפניו
 בכתו הגדל ממצרים:

אן מצרים פאר דינען
 אויגען אויגעאייבט האט?
 (לה) אללעז דינען איזט דיר
 געצייגט ווארדען, דאמיט דוא
 וויסעזט, ראס דער עוויגע
 וואהרער גאטט: אונד
 אויסער איהם קיינער זייא:
 (לו) פאם היממעל העראב
 האט ער דיק זיינע שטימע
 הארען לאסען, דיק צוכט צו
 לעהרען: אונד אויף דער
 ערדע האט ער דיר זיין
 גראסען פייאר געצייגט,
 אונד דוא האזט זיינע רעדע
 פערנאמען, מיטטען אויז
 דעם פייאר: (לו) דארום
 וויילער דינע פאטער ליכטע,
 אונד איהרען זאמען נאך

איהנען ערוואהרטע: האט ער אייך מיט זיינער גראסען קראפט, פאר זיך הער
 אויז מצרים געפיהרט:

תרגום אונקלוס

רש"י

במצרים לעיניכון: (לה) את
 אתחזיתא למדע ארי יי הוא אלהים
 לית עוד בר מניה: (לו) מן שמיא
 אשמיעך ית קל שמריה לא לפותך
 ועל ארעא אחוהך ית אשתיה רפתא
 ופתגמוהי שמעת מגו אשתא: (לו) וחלק ארי רחמים ית אכהתך ואתרעי
 בכניהון פתריהון ואפקך במטריה בחיליה רבא ממצרים:
 לתרכא

זיס שאמר כי ה' כלסם להם: (לה) הראת
 כתרנומי איתחזיתא כשנתן הקב"ה את התורה
 פתח להם שבעה דקיעים וכסס שקרע את
 העליונים כך קרע את התחתונים ורלו שהוא
 יסודי לכך כאמר אתה הראת לדעת:
 (לו) ותחת כי אהב וכל זה תחת אשר אהב:
 ויוצאך

באור

בעמוד אז ועני (הראב"ע): ובמוראים גדלים, הם שניעת פרעה וסילו עם בקיעת
 הים לישראל (הראב"ע): (לה) אחה הראח, כתרנומי אתחזיתא, והענין שהראך
 אלהי את כל הנסים והאותות האלה, לדעת כי ה' הוא עשם בנ"ת משגיש ובעל היכולת
 (עיין שמות ג' י"ד ע"ו) הוא האלהים, הוא בעל הכחות והיכולת כלס, ואין עוד מלבדו:
 (לו) ליסודך, אנקלוס תרגם לא לפותך, ללמדך מוסר, להביא בלבך הכניעה מפניו, וכן
 בדברי לא יוסר עבד (משלי כ"ט כ'), לא ילמוד מוסר, ולכן תרגם האשכנזי (דיך טוכט לו
 לעהרן): ויתכן לפתרו (דיך לו פרזינדן), להביאך במסורת הכרית, כענין שבארנו מלות
 לחסור חסר (במדבר ל' ג'), כאלו הרטון חספשי בעבעו לנטות הנה והנה, קשור על ידי
 הכרית או השנועה שלא להעית: (לו) והחת כי אהב, ולפי שהב את אבותיך לכן הוציאתך:
 ויוצאך

ואתהנן

ל תרגום אשכנזי

לח להוריש גוים גדלים ועצמים
ממה מפניך להביאך לתת
קד את ארצם נחלה כיום הוזה:
לט וידעת היום והשבת אל-
לבבך כי יהוה הוא האלהים
בשמים ממעל ועל הארץ
מתחת אין עוד: ׀ ושמרת
את חקיו ואת מצותיו אשר
אנכי מצוך היום אשר ייטב

(לח) אום פאלקער פאר אייך
צו פערטרייבען, דיא גראסער
אונד מאכטיגער זינד אלס
איהר: אייך אבער די זינד
פיהרען, אונד אייך איהר
לאנד צום ערבנוטע איינצו-
געבען, ווייז זיך יעצט שאן
צו צייגען אנגעפאנגען:
(לט) ערקענטט אלוז אונד
נעהמעט וואהל צו הערצען,
דאס דער עוויגע, ער אלליין
גאטט זיין, אכען אים הימ-
מעל אונד אונטען אויף דער
ערדע: אונד זאנט קיינער:
(מ) היטע אלוז זיינע פער-
ארדנונגען אונד געבאטהע,
דאמיט

לך דיא אייך דיר יעצט פארלעגע,

תרגום אונקלוס

רש"י

(לח) לתקרא עמטין רברבין ותקיפין
מינה מוקדמה לאעלותה למתן לה
יתדארעהון אחסנא ביומא הדין:
(לט) ותדע יומא דין ותתוב ללבך
אריי הוא אלהים דשכנתיה בשמיא
מלעילא ושליט על ארעא מלרע
לית עוד פר מניה: (מ) ותטר ית

וויזאך צפניו: כאדם המבחיג בנו לכניו שא'
ויסע מלאך האהים הכולך וגו' וילך מאחריה'
דבר אחר וויזאך צפניו כפני אבותיו כמה
שאמר נגד אבותם עשה פלא (תהלים ע"ח)
ואל תתמה על שהזכירם בלשון יחיד שהרי
כתבם בלשון יחיד ויבחר בזרעו אחריו:
(לח) מוקדמה מפיך סרסיה ודרסהו להוריש
מפיך גוים גדולים ועמומי מוקד: כיום הזה'
כאשר

קנטוהי ניתפקודוהי די אגא מפקד-לך יומא דין דייטב לך

כאור

ויוצאך בפניו, כמו ומלאך פניו הושיעם (ישעיה ס"ג ט'), השעור על ידי פעולות הנאות
מפניו, למעלה מן התולדות: והנה הראש"ע ורש"י פירשו שכתוב ותחת כי אהב מוסב
למעלה, כלומר מן השמים השמיעך את קולו לייסרך וגם תחת אשר אהב את אבותיך,
אבל המעיין יראה שכתוב מן השמים השמיעך וכו' ודבריו שמעת מתוך האש ונקביל למה שאמר
למעלה השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש, ומקרא ותחת כי אהב וגו' וויזאך צפניו
הוא כנגד מה שאמר או הנסה אלהים לבוא לקחת: (לח) להוריש גוים, לכך הויזאך
מאחרי: ממך מפניך, סרס העקרא להוריש מפניך גוים גדולים ועמומי מוקד: (מדברי
רש"י): לחח לך אח ארצם נחלה, כמו לנחלה, אי שהוא תואר פעל הכתיבה, והכוונה
להנחיל לך את ארצם: כיום הוזה, שכבר התחלתם לירש את ארץ סיחון ועוג, (הראש"ס):
(לט) והשבת אל לבבך, הידיעה הזאת תשים אל לבך פעם אחר פעם עד שתירש נכפשיך
כי ה' האלהים וגו' ועי' ושמרת את חקיו, כלומר כשהי' הידיעה הזאת חקיקה בלבבך איך
ספק

תרגום אשכנזי

ואתחנן ד

לך ולבניך אחריך ולמען
תאריך ימים על האדמה אשר
יהיה אליה נחן לך כל
הימים : פ שלישי

דאמיט עו דיר אונד דיינען
קינדערן נאך דיר וואהל=
געדיע: אונד דאמיט דוא
לאנגע יארהרע אויף דעם
ערדרייכע בלייבט, דאז דער
עוויגע דיר אויף עוויג שענקען
ווילל: (מא) דאמאלו זאנדער=
טע משה דרייט שטאדטע
אויז, אויף דער מארגענווייטע
דעו ירדן: (מב) דאס איין
טאדטשלאגער דאהין זיינע
צופלויכט געהמע, ווער זיינען
נאכטוען אומבריינגט אונפער=
זעהנו, אהנע דאס ער פאר=
דער זיין פיינד געוועזען: דער
פליהע אין איינע פאן דיוען
שטאדטען, אונד ערהאלטע
זיין לעבען: בצר

מא אז יבדיל משה שלש ערים
בעבר הירדן מזרחה שמש:
מב לגם שמה רוצה אשר ירצה
את רעהו בכלי דעת והוא לא
שנא לו מתמל שלשם ונס
אל אחת מן הערים האל וחי:
את

תרגום אונקלוס

ר ש"י

לך ולבניך בתוך ובדיל דתוריק יומין
על ארעא די יי אלהיך יחב לך כל
יומיא: (מא) בבן אפריש משה תלת
קרין בעברא דירנא מרגח שמשא:
(מב) דמערזק לתמן קמולא די יקמול
יתחבריה בלא מדעיה והוא לא יסני ליה
מתמלי ומדקמזיה ויערוק
ית

כאשר אתה רואה היום: (מא) אז יבדיל
כתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם ואף על פי
שאינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען
אמר משה מזה שאפשר לקיימה אקיימנה:
בענ' הירדן מזרחה שמש' באותו עבר שבמזרחו
של ירדן: מזרחה שמש' לפי שהוא דבוק
בקידה
יתחבריה בלא מדעיה והוא לא יסני ליה
מתמלי ומדקמזיה ויערוק
ית

באור

ספק שתשמור את חקיו אשר הם לטוב לך: (מא) אז יבדיל משה, כתב הרש"ם למה
הפסוק דברי משה שהן מחוברין יחד זה אחר זה וכתב זה המעשה בינתיים, לא לפי שהאריך
בדברים עד עכשיו ועתה מתחיל לפרש המכות, האריך ביאר את התורה הזאת, והוא כריך
לומר בשופטים ושופטים שלש ערים תבדיל לך בתוך ארצך אשר ה' אלהיך כותן לך, ואם ירחיב
לעתיד לבא ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה, ועל שלש ערים שמה לו הקב"ה צלה
וסעי לעשות בעבר הירדן לא הזכיר שם ולא כוה משה לישראל, לכך כתוב כאן כי משה הנדילם,
ולכך לא כוה לישראל, ע"כ, ואמרו יבדיל לטון עתיד כתב רש"י ז"ל שנתן לב להיו' חרד לדבר
שיבדילם, ואע"פ שאינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען, שכאמר שם ערי מקלט
תהיינה (במדבר ל"ה י"ג), אמר משה מזה שצאה לידינו נקיים אותה: בעבר הירדן
מזרחה שמש, באותו עבר שבמזרחו של ירדן: מזרחה שמש, לפי שהוא דבוק נקוד הריש
בצטף מזרח של שמש, מוקים זריחת השמש, רש"י: (מב) וגם וכו' וחי, עינינו וכאשר יבוס
יחיה

ואתחנן ד

מג ארת־בְּצָר בַּמִּדְבָּר בְּאַרְצֵי
הַמִּיֶּשֶׁר לְרֹאשֵׁי וְאֶת־דְּרֹמֹת
בְּגִלְעָד לְגַדֵּי וְאֶת־גּוֹלָן בְּבֶשֶׁן
לְמִנְשֵׁי: מִד וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־
שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
וְהָאֱלֹהִים הִעֲדֹתָ וְהַחֲקִים
וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתְכֶם
מִמִּצְרַיִם: מו בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן
בְּבֹא מוֹל בֵּית פְּעוֹר בְּאַרְצֵי

סיחון

פעור געגענאיבער, אים לאנדע

תרגום אשכנזי לא

(מג) בצר אין דער וויזמע,
אין דער עבנע דיא דעם
ראובנישען שטאממע: ראמת
אין גלעד, דאז דעם גדישען
שטאממע, אונד גולן אין
בשן, דאז דעם מנשישען
שטאממע צוגעהארטע:
(מד) פאלגענדען איזט דיא
לעהרע: וועלכע משה דען
קינדערן ישראל'ז פארגלעגט
האט: (מה) דיזען זינד דיא
ציוגניסע פערארדנונגען אונד
רעכטע: וועלכע משה דען
קינדערן ישראל'ז, נאך
איהרעם אויזאנגע אויז
מצרים בעקאנט געמאכט
האט: (מו) דיסויזטו דען
ירדן'ז, אים טהאלע בית

סיחון

תרגום אונקלוס

(מג) ית־בְּצָר בַּמִּדְבָּר בְּאַרְע מִיֶּשֶׁרָא
לְשִׁבְטֵי רְאוּבֵן וְיֵת רְאֵמֹת בְּגִלְעָד
לְשִׁבְטֵי גָד וְיֵת־גּוֹלָן בְּמִתְנָן לְשִׁבְטֵי
דְּמִנְשֵׁה: (מד) וְדָא אֲוִרִיתָא דִּי־
סָדֵר מִיֶּשֶׁה קָרַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
(מה) אֲלִין סְהִדוּתָא וְקִימְיָא וְדִינְיָא
דִּי מַלְיִל מִשֶׁה עִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל בְּמִפְקָהוֹן מִמִּצְרַיִם: (מו) בְּעֶבְרָא דִּירְדְנָא
בְּחִילְתָא קְקִיל בֵּית פְּעוֹר בְּאַרְע

רש"י

נקודה ר"ש בחטף מורס של שמש מקי' זריסת
השמש: (מד) וזאת התורה: זו שהיא עתיד
לסדר אחר פרשה זו: (מה) אה העדת אשר
דבר. הם הם אשר דבר בנאמם מוצרים
דבר להם בערבות מואב אשר בעבר הירדן
שהוא במורס שהעבר השני היה במערב סור
ושנאה להם:

לא

סיחון

באור

יחיה: (מד) וזאת התורה, זו שהיא עתיד לסדר אחר פרשה זו: (רש"י): (מה) אלה
העדת והחקים והמשפטים, יתכן שכתוב זה הוא מאמר מוסגר, והטעם שזא לומר וזאת
התורה אשר שם משה לפני בני ישראל בעבר הירדן בניא וגו' והפסיק בכתובים במאמר אה העדות
לומר שהן הן הדברים בעצמם שאמר משה לבני ישראל דבר בנאמם מוצרים אבל הוסיף עוד
לצאר אותן העדת והחקים כמו שנאמר למעלה (דברים א' ה'), בעבר הירדן בארץ מואב
הואיל משה באר את התורה, וכמו שנבאר שם: וכ"כ רש"י אלה העדת אשר דבר, והם
הם אשר דבר בנאמם מוצרים סור ושנאה להם בערבות מואב אשר בעבר הירדן שהיא במורס,
שהעבר השני הי' במערב: (מו) אשר הכה משה, כמו אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי
(דברים א' ד') והוא סימן הזמן כמו שנארנו שם:

ויקרא

סיחון מלך האמורי אשר יושב
בבשכון אשר הכה משה ובני
ישראל בצאתם ממצרים :

מז ויירשו את ארצו ואת ארץ
עוג מלך הבשן שני מלכי
האמורי אשר בעבר הירדן
מזרח שמש: מח מערער אשר
על שפת נחל ארנן ועד החר
שיאן והוא הרמון: מט וכל
הערבה עבר הירדן מזרח
ועד ים הערבה תחת אשדות
הפסגה: פ רביעי

ה ח ויקרא משהו ארכל
ישראל ויאמר אליהם שמע
ישראל

סיחון קאניג אמרי , דער אין
חשבון זאם : וועלכען משה
אונד דיא קינדער ישראל'ז ,
אלו זיא אויז מצרים גינגען ,
געשלאגען האבען : (מז) זיא
ערבבערטען ויין לאנד אונד
דאז לאנד דעז עוג קאניג צו
בשן , אלזא דער ביידען
קאניגע פאן אמרי : דיסזייט
דעז ירדן'ז געגען מארגען :
(מח) פאן ערער אן , וועלכעז
אם אופער דעז ארנן'ז ליגט ,
ביו אן דעז בערג שיאן , דער
אויך חרמן הייסט : (מט) דאז
גאנצע פלאכע פֿעלד אויף
דער מארגענזייטע דעז ירדן'ז
ביו אן דאז מעער אין דיזעם
געפילדע : אים פֿוסע דעז
בערגו פסגה :

ה (א) משה ריף דעם גע-
זאמטען פֿאלקע
ישראל צו , אונד שפראך :
פֿערנים

תרגום אונקלוס

סיחון מלכא אמוראה די נתב בבשכון די משה ובני ישראל בטפקהון
במצרים : (מז) ויריתו ית ארעיהו בנתארע עוג מלכא דמתנו תרין מלכי
אמוראה די בעברא דירדנא מדנח שמשא : (מח) מערוער די על-בין-
נחלא דארנון ועד טורא דשיאן הוא הרמון : (מט) וכל מישרא עברא
דירדנא מדנחא ועד ימא דמישרא תחות מיטפד כרמתא :
ה (א) וקרא משה לכל ישראל ויאמר להון שמע ישראל ית

באור

ה (א) ויקרא משה , אין קריאה זו היא קריאת הקבוצ כ"א קריא' ההעוררת , (כברא'
ממלת אל שהוא סימן דאטיפוס , שאם היה קריאת הקבוצ היה ראוי לבוא את שהוא
סימן אקוואטיפוס) , כי כבר נקבנו והם שומעים בעומד את כל דבריו , אבל לפי שהפסוק
בהגדלת שלש הערים לערי מקלט , ולפי שעתה יבאר פרטי הדינים שלא נאמרו עדיין , לכן
קרא להעיר לבס על דקדוקי החקים והמשפטים : אשר אנכי דובר , אשר עתה אדבר , ולכן
כאמר

ואתחנן ה

תרגום אשכנזי לב

ישראל את־החֲקִים וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי דֹבֵר
בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם
וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם: 3 יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֵרֶב:
ג לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה
אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אֲתָנוּ
אֲנַחְנוּ אֱלֹהֵי פֶה הַיּוֹם כָּלְנוּ
חַיִּים: 7 פָּנִים 1 בְּפָנִים דֹּבֵר
יְהוָה עִמָּכֶם בְּחֵר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

אנכי

פֶּעֶרְנִים אִי־יִשְׂרָאֵל! דִּי־אֵי
פֶּעֶרְאָרְדִּנוֹנְגֶּעֶן אֹנֶר רַעֲכַטֶּע,
דִּיא אִיךְ, יַעֲצֵט פֶּאָר אִיעֶרן
אַהֲרַעֶן רַעֲדַע: בַּעֲגֵרֵי־עֵט זִיא
וּזְאָהֶל, אֹנֶר בַּעֲהֵאֲלִיטֶעט
זִיא, דַּעֲרַנְאָךְ צו טִדְהוֹן:
(3) דַּעֲר עוֹיִגַע אֹנֶזֶר גֶּאָטֶט
הָאָט אִיעֶנן בּוֹנֶר מִיט אֹנֶז
גַּעמֶאָכֶט צו חֶרֶב: (ג) נִיכֶט
נֹר מִיט אֹנֶזֶרן עֶל־טֶעֶרן
הָאָט דַּעֲר עוֹיִגַע דִּזְעֶן בּוֹנֶר
גַּעמֶאָכֶט, זְאָנְדֶּעֶרן מִיט אֹנֶז,
דִּיא ווִיר אֶלְלַע הִיר אַם לַעֲבַעֶן
זִינֶר: (7) פֶּאָן אֲנַגְעוֹיכֶט צו
אֲנַגְעוֹיכֶט דַּעֲר עוֹיִגַע
אוּיף דַּעֲם בַּעֲרַגַע מִיטֶטֶען
אוּזִי דַּעֲם פֶּיִיאַר מִיט אִיךְ
גַּעֲרַעֲרַעֲט: (אִיךְ)

תרגום אונקלוס

רש"י

וַתִּקְרָא וַיִּתְּ דִּינָא דִּי אָנָּא מְמַלִּיל
קְדַמִּיכוֹן יוֹמָא דִּין וְתִלְפֹן יִתְהוֹן
וְתִטְרוֹן לְמַעֲבַדְהוֹן: (3) יִי אֱלֹהֵינָא
נֹר עִמָּנָא קִים בְּחֵרֶב: (ג) לֹא עִם־
אֲבֹהֵתָנָא נֹר יִי־תִקְרָא דִּבְרִין אֶלְסוֹ
עִמָּנָא אֲנַחְנָא אֶלֶן הָבָא יוֹמָא־דִּין כּוּלָּנָא קְמִין: (7) מְמַלִּיל עִם מְמַלִּיל
מְלִיל יִי עִמָּכוֹן בְּטוֹרָא כְּגוֹ אִשְׁתָּא:

ה (ג) לא אבותינו בלבד כרת ה' וגו' כי
אתנו פנים בפנים. אמר רבי זכריה
כך אמר משה אל תאמרו אני מטעה אתכם
על לא דבר כדרך שהסרסור עושה בין המוכר
ללוקח הרי הלוקח עמו מדבר עמכם:
לאמר
(ד) ממליל עם ממליל
אנא

באור

כאמר בהווה: (ג) לא את אבותינו, בלבד כרת ה' וגו'. (רש"י), ויתכן שידבר א אותם
האנשים היוכחים ממזרים, כי היו רבים במחנה ששמעו הברית מפי השם, העיד אותם על
הדברים אשר ראו ואשר שמעו במעמד הכתוב ההוא, ואמר לא את אבותינו הבטתי קיים
עתה כרת ה' את הברית, כי אם אתנו, אנחנו אשר לנו פה היום כלנו, עדינו קיים
זוכרין את הדבר, אנחנו האנו את המחמר הכבד שיבא מפי הגבורה בחוש שלם, ולזה
השגתנו למעלה מן כל כדוד ספק, ועתה אנחנו מעידים על זה, ומעתיקים האמוכה הזאת
לנו ולזרעינו אחרינו: ולשון רש"י כי אתנו, פנים בפנים, א"ר זכריה כך אמר משה אל
תאמרו אני מטעה אתכם על לא דבר כדרך שהסרסור עושה בין המוכר ללוקח, הרי לוקח
עמו מדבר עמכם: (ד) פנים בפנים, בלא אמצעי, והטעם כאשר ישמיע המשמיע קול
לאמר

כֹּה אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין יְהוָה וּבֵינֵיכֶם
 בְּעֵת הַהוּא לְחַגֵּד לָכֶם אֶת־
 דְּבַר יְהוָה כִּי יִרְאוּכֶם מִפְּנֵי
 הָאֵשׁ וְלֹא־עֲלִיתֶם בְּהַר
 לְאֹמֵר: ֶס וְאֲנֹכִי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: ֶז לֹא־
 יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־

(ה) (איך שטאנד אלו מיט-
 טעלופערזאן צווישען דעם
 עוויגען אונד איך, אום איך
 דאז ווארט דעו עוויגען קונד
 צו מאַכען: דען איהר פֿירכֿ-
 טעט איך פֿאַר דעם פֿיאר, ,
 אונד גינגט ניכט אויף דען
 בערג) אונד שפראך: (1) איך
 בין דער עוויגע, דיין גאטט:
 דער איך דיך אויז מצרים
 געפֿיהרט האַבע, אויז דעם
 הויזע דער שקלאַפֿען: (ז) דוא
 זאָל־זיט קיינע אַנדערע גאָט
 מער דואַכען פֿאַר מיינעם
 אַנגעזיכט

פני

תרגום אונקלוס

רש"י

(ס) אָנָּא הָיִיתִי־קָאִים בֵּין־מִיטְרָא־
 דִּי וּבֵינְכוֹן בְּעַדְנָא תְּהִיא לְחַוָּאָה
 לְכוֹן יִתְּפִתְנָטָא דִּי אַרִי רְחֵלְתוֹן
 מִן־קָרָם אֲשֶׁתָּא וְלֹא־סִלְקָתוֹן בְּטוֹרָא
 לְמִיטְרָ: (1) אָנָּא יִי אֱלֹהֵי דִי אֲפִקְתָּד
 טַאֲרָעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּיתָא: (ז) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים בְּרִי
 מְנִי

(ה) לאמר. מוסב על דבר ה' עמכם בהר
 מתוך האש לאמר אנכי ה' ואנכי עומד בין ה'
 וביניכם: (1) על פני. בכל מקום אשר אני
 שם וזהו כל העולם. דבר אשר כל זמן שאני
 קיים: עשרת הדברות כבר פירשתי:
 שמור
 טאַרעא דמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּיתָא: (ז) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים בְּרִי
 מְנִי

באור

לאחר ופניו אל פניו ואם לא יראנו. (הראב"ע): (ה) אנכי עומד בין ה' וביניכם להגיד
 לכם את דבר ה', כי הוא היה עולה להר ושומע דברי השם ויורד ואומר להם עד שדבר ה'
 עומם פנים בפנים, וזה רמוז אל כל מה שזכר בפרשת בחודש השלישי מתחלת כה תאמר
 לבית יעקב עד ויאמר ה' לזו לך רד: וראב"ע אמר כי זה אשר מעמד הר סיני ה', והטעם
 הוא דבר עמכם פנים בפנים, ומאותו היום הייתי אני עומד בין השם וביניכם: והנכון
 בעיני כי ידמו למה שפרשנו שם, כי ישראל לא הביטו מפני הגבורה אלא אנכי ולא יהי לך,
 ושאר הדברות משה הוא המגיד להם מה שאמר השם, וזהו להגיד לכם את דבר ה' לפרש
 לכם כל דבור ודבור, וטעם בין ה' וביניכם כי בעת הדברות ה' הוא קרוב ל מקום השכינה
 יותר מהם כי הם הרשיקו לעצמם כאשר פירשתי שם, וזהו כי יראתם ולא עליתם בהר שלא
 קרבתם אליו כאשר היה לכם רשות, על כן הייתי אני ביניכם ובין מקום הכבוד באמצע,
 כי רחוק היה ביניכם ובינו, ומשם אני הייתי מגיד הדברות ע"כ לשון הרמב"ן: לאמר,
 דבוק עם ה' דבר עמכם, וכתוב אנכי עומד וגו' הוא מאמר מוסגר, כמבאר את דבריו,
 לפי שאמר מתוך האש, משמע שהם היו סוף לאש, הוכיף לאמר שהי' זה לפי שיראתם מפני
 האש ולא עליתם, ואני נגשתי לעלות לתוך האש להגיד לכם את דבר ה', ועתה יזכור את
 הדבור כמעת שינא מפי הגבורה, והוצרך לומר לאמר, כמשפט הלשון: (1) אנכי ה'
 אלהיך, הדברות כבר מפורשות (שמות ד' ב' וגו'), ועתה אשית ידי על מעטי השינויים
 שמנאז

ואתחנן ה

תרגום אשכנזי לג

פני: ה לא תעשה לך פסל
 כל תמונה אשר בשמים
 ממער ואשר בארץ מתחת
 ואשר במים מתחת לארץ:
 לא תשתחוה להם ולא
 תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך
 אל קנא פקד עון אבת על
 בנים ועל שלשים ועל רבעים
 לשנתי: ועשה הסד לאלפים
 לאהבי ולשמרי מצותו: ס יאל
 תשא את שם יהוה אלהיך
 לשוא כי לא ינקרה יהוה את
 אשר ישא את שמו לשוא: ס

מצותי קרי שמור

אנגעזיכטע: (ח) דוא זאללזט
 דיר קיין גאטצענבילד מאכען,
 קיינע אהנליכע געשמאלט
 פאן דעם, וואו אבען אים
 היממעל, אדער אונטען אויף
 דער ערדע: אדער אים
 וואסער אונטער דער ערדע
 אונט: (ט) דוא זאללזט דין
 פאר איהנען ניכט ביקען,
 אויך ויא ניכט גאטטעזדיגט
 ליד פערעהרען: דען איד
 דער עויגע דיין גאטט בין
 איין אייפערפאללער גאטט,
 (דער קיינען אנדערן נעכען
 זיך ליידען קאן), דער דאז
 פערברעכען דער פאטער
 אהנדעט אן קינדער, ענקעל
 אונד אורענקעל, נעמליך
 ביא דענען, דיא מיך האסען:
 (י) דער אבער גענארע ער
 צייגט ביז אין דאז טויזענדוטע
 געשלעכט: דענען, דיא מיך
 ליבען, אונד מיינע געכאטהע
 האלטען: (יא) דוא זאללזט דען נאמען דען עויגען ניכט ביא איינער אונווארהייט
 אויזשפרעכען (נעמליך אום ויא צו בעקראפטויגען): דען דער עויגע ווירד ניכט אונ-
 געשמראפט לאסען, דעניענגען, וועלכער ווינען נאמען ביא איינער אונווארהייט
 אויזשפריכט:

נים

תרגום אונקלוס

רש"י

מני: (ח) לא תעבד לך צלם כל
 דמות די בשמיא מלעילא ודי
 בארעא מלרע ודי בשמיא מלרע
 לארעא: (ט) לא תסגוד להון ולא
 תפלחנן ארי אנא יי אלקה אל קנא
 על דר תליתאי ועל דר רביעאי רשנאי כד משלמין פניא למחטיבתר
 אכחתהון: (י) ועבד טיבו לאלפי דרין לרחמי ולנמרי פקודי: (יא) לא-
 תימי בשמא דיי אלקה למגנא ארי לא יזכי יי נת די יימי בשמיה לשקרא:

(יב) שמור ובראשונ' הוא אומר זכור שניה'
 בדבור אחד ובתיבה אחת כאמרו ובשמיעה אח'
 כשעשו: כאשר נז' קודם מתן תורה במרה:
 חכרת

מסער חוכי אכהו על בנין מרדין
 למחטיבתר פניא למחטיבתר
 פקודי: (יא) לא-
 תימי בשמיה לשקרא:

טר

9 1

ט א

(5)

תרגום אשכנזי

ואתחנן ה

יב שמור את יום השבת לקדשו
כאשר צוה י יהוה אלהיך :
יג ששת ימים תעבד ועשית
כל מלאכתך : יד ויום השביעי
שבת י ליהוה אלהיך לא
תעשה כל מלאכה אתה ו
תוכנך ובריתך ועבדך ואת
ושורך וחמורך וכל
בהמתך וגרך אשר בשעריך

(יב) נים דען רוהעטאג וואהל
אין אכט, דאס דוא איהן
הייליגוט : וויי דער עוונגע
דיין גאטט דיר בעפאעהלען
האט : (יג) זעכו טאגע קאנוט
דוא ארבייטען : אונד אללע
דיינע געשאפטע פערריכ-
טען : (יד) דער זיבענטע טאג
אבער איזט אין רוהעטאג ,
דעם עוונגען דיינעם גאטטע
צו עהרען : דוא זאללזט קיין
האנדווערק פערריכטען ,
ווערער דוא זעלבוס , נאך
דיין זאון , דיינע טאכטער ,
דיין שקלאפע , דיינע שקלא-
פין , דיין אכט : דיין עועל ,
אונד אללע דיין פיה , וויי
אויפהאלט ,

למען
דער אויך דער פרעמדע דער זיך אין דיינען טרווארען
דאמיט

ר ש"י

תרגום אונקלוס

(טו) וזכרת כי עבד היית וגו' ע"מ כן פלגך
שתהיה לו עבד ותשמור מצותיו : (טז) כאשר
צוה אף על כבוד אב ואם כנענו במרה שני'
שס שס לו חק ומשפט : ולא
(יז) ויזמא שביעאה שבתא קדםיי אלהך לא תעבד פריעכידתא את
וברך וברתך ועבדך ואמתך ותורך ותמרך וכל בעיורך וגיורך די בקורך
כדיל

באור

שמנאון בין שני אופני הדברות הללו לבארם כי ה' הטובה עלי : (יב) שמור את יום השבת לקדשו, ובדברות הראשונות באמר זכור את יום השבת והענין אחד אלל שהזכירה מורה יותר על העשייה לקדש את השבת צפה בדברים נכבדים קדושים ואלהיים לדבר עם רעים אהובים ועם בני בית על גבורות וכפלאות הבורא ב"ה, כעין שלמדו חז"ל ממלת זכור צרכת הקדוש על היין, כלומר באסיפת וחברת בני בית כטוב לבס, קדשו את השם ויהללוהו, וההיא שמעלה לא באמר למען יכוס עבדך ואמתך כעוד, וזכרת כי עבד היית כמו שכתוב כאן, לפי שכונן יותר אל הזכירה צפה בשמים ומהללים והודיות על פלאי היצירה ורוממות השם יתעלה, אף שזכר גם כן על שביתת המלאכות : ואלם השמירה מורה יותר על המנוח והשביתה והמנוע מעשות המלאכות שאמר בהם לא תעשה, והטעם שיאמר את השבת מבלתי חללו באחת מן המלאכות, ולפי שכונן כאן יותר אל השביתה לכן הוסיף לומר למען יכוס עבדך ואמתך כעוד, ולזה כוננו חז"ל שאמרו זכור צפה שמור בלב, כי השמירה והמנועה מחלל את יום השבת הוא בלב, וכבר הובא זה המאמר בבאור (שמות כ"ה), ולא פורש עד הנה : באשר צוה ה' אלהיך, ולא תחשוב שאזהרת שמור היא דבר אחר אשר לא נזכר בשם, אכל הוא בכלל מצויו של זכור כי באמת הענין אחד הוא אלל שאני מבארם לכס יותר : וזכרת

ואתחנן ה

תרגום אשכנזי לד

למען יגוה עבדך ולאמתך
 כבוד: טו וזכרה כי עבד הייתי
 בארץ מצרים ויצאתי יהוה
 אלהיך משם ביד חזקה ובורע
 נטויה ער-כן צוה יהוה אלהיך
 לעשות את-יום השבת : ס
 טו כבד את-אביך וארז-אמן
 כאשר צוה יהוה אלהיך למעני
 יאריבן ימיד ולמען ייטב לך
 על האדמה אשר-יהוה
 אלהיך

דאמיט דיין שקלאפע אונד
 דייע שקלאפין רוהע, גלייך
 וויא דוא: (טו) דען דוא מוסט
 בעדענקען, דאס דוא אויך
 שקלאפע געוועזען ביזט אין
 מצרים, אונד דער עוויגע דיין
 גאטט דואט דך פאן דא
 הערויזגעפיהרט מיט שטאר-
 קער דאנר אונד אויזגע-
 שטרעקטעם ארמע: דארום
 געביטעט דיר דער עוויגע דיין
 גאטט, דען רודעטאג צו
 האלטען: (טו) עהרע דייען
 פאטער אונד דייע מוסטער,
 וויא דיר דער עוויגע דיין גאטט
 בעפאהלען האט: דאמיט דוא
 לאנגע לעבוס, אונד עז דיר
 וואהלגעהע, אויף דעם ערד-
 רייך, ווערלכען דער עוויגע
 דיין

תרגום אונקלוס

בדיל דינח עבדך ואמתך פנתך : (טו) ותדבר אבי עבדא הוינא בארעא
 דמצרים ואפקד יי אלתך מתמן בידא תקיפא וברעא מרמא על-בן
 פנתך יי אלתך למעבר ות יומא דשבתא : (טו) זקר ות אבוך וית אמך
 כמא דפקדך יי אלתך בדיל דיורכו יומך ובדיל דייטיב לך על ארעא דיי
 אלהך

באור

(טו) וזכרה כי עבד היית בארץ מצרים, תן מטסה לעבדך ולאמתך, כדי שעל ידי כך
 תזכור את יום כאתך מארץ מצרים, כי זהו העקר והיסוד שעליו נבנה כמעט כל התורה
 כולה: על בן צורך, לפי דברינו ירמוז כאן יותר על המנוחה והשבתה ממלאכה, לבן אמר
 שהטעם הוא וזכרת כי עבד היית על כן טוך לעשות, אבל למועלה ירמוז יותר על
 התנשאות הכפס לאלהים במקרים קדושים וספורים אלהיים, אמר כי שבת ימים עשה ה'
 את השמי' ואת הארץ וגו' וינח ביום השביעי: על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו, הוסיף
 בו טובה והקדישו משאר ימי השבוע, לטהרת הלב, ויסוד המשבחה להתבונן בפלאי היצירה,
 להכיר גבורות ה' ונוראותיו ולספר כבודו ועזו במקלות: והנה בענין השבתה ממלאכה
 היתידה זה האומה הישראלית לדה, ואמרו רז"ל עכו"ם שבת חייב מיתה, כי לא נתנה
 להם המנוחה הזאת אלא בעבור שהיו עבדים בארץ מצרים והשם הונואס משם נכחו הגדול
 ועשאו לו לעם סגולה, והוא מלכס ומחוקקס, לכך אמר כאן על כן טוך וגו': (טו) כאשר
 צוה ה' אלהיך, אף שמקול הדעת חייב האדם בכבוד אביו ואמו, כבד אתה את אביך
 ואת אמך כאשר טוך ה', כדי שתקבל עיד טובה וזכר על זש: ולמען ייטב לך, כי מה
 יועילו ימים רבים בלא טובה, והוא כמו באורא למען יאריבן ימד הנאמר בדברות הראשונ':
 ול

תרגום אשכנזי

ואתחנן ה

דיין גאטט דיר איינגיבט :
(יז) דוא זאללזט ניכט מאר=
דען, אונד ניכט עהעברעכען :
אונד ניכט שטאָהלען, אויך
ווידער דיינען נאָכזטען ניכט
אַרױפֿאַלישער צייגע אויפֿ=
טרעטען : (יח) דוא זאללזט
דיך ניכט געלויזטען לאַסען
דיינען נאָכזטען פֿרוי, אונד
קיינע בענרדע האַבען צו
דיינען נאָכזטען הויז, פֿעלד,
שקלאַפֿע, צו זיינער שקלאַ=
פֿין, זיינעם אַכזען, עזער,
אַדער וואָז זאָנט דיינעם
נאָכזטען געהאַרט : (יט) דיווע
וואַרטע רעדעטע דער עוויגע
צו אייערער געמיינע אויף
דעם בערגע אויז פֿיאר,
וואַלקען אונד ריזטערס גע=
וויטטער, מיט לויטער שטימ=
מע, אונד מערהר ניכט :

אלהיך נתן לך : ס י לא
הרצה : ס ולא
התנבך : ס ולא
התנב : ס ולא תענה ברעך
עד שוא : ס יח ולא תחמד
אשת רעך : ס ולא תתאוה
בית רעך שדהו ועבדו ואמתו
שורו וחמרו וכל אשר
לרעך : ס חמישי יט את
הדברים האלה דבר יהוה אל
בך קהלכם בחר מתוך האש
הענן והערפל קול גדול ולא

רש"י

תרגום אונקלוס

אלהך יהב לך : (יז) לא תקטול נפש :
ולא תגוף : ולא התנבב : ולא=
תסחיד בחברך סהדותא דשיקרא :
(יח) ולא תחמד אתת חברך ולא תרוג
בית חברך חקליה ועבדיה ואמתיה תזריה וכל די לחברך :
(יט) יתפתגמא האילין מליל יי עסבל קהלכון בטורא מגו אשתא עננא
ואמיטתא קל רב ולא פסק

באור

(יז) ולא חענה ברעך, דבר שעל ידו תהיה עד שוא : עד שוא, ולמעלה אמר עד שקר, ושוא
ושקר ענין אחד הוא לא שוא כולל יותר שיכול כל עדות כוזבת, ואעפ"י שאין מחייב את חברו
על זה כב"ד כלום, כגון שיעיד אחר פלוני ליתן לזה מנה ולא קטו מידו כי שוא דבר בטל היא, כ"כ
הרמב"ן : (יח) לא תחמד אשה רעך, הוסיף באור שהקדים האשה לבית כי יצר לב האדם
רע מעורו ובאשה יותר מן הכלי (הרמב"ן), ודרך הנחורים לאהוב האשה קודם שיחמדו
לענינה וקנין (מדברי הראב"ע בסדר וישמע יתרו) : ולא תתאוה, ענין התאוה והתמדה
וההבדל שביניהם מובאר בספר המנות להרמב"ם ז"ל מנה רס"ה ורמ"ו, והוא שהקומד עושה
תחבולה לקנות מה שברשות זולתו ואינו חסן למכרו * ולשון מכילתא לא תחמוד יכול אפילו
סומד בלבד תחמוד לומר לא תחמוד כסף והבנה מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עשה מעשה,
ולאו דלא תתאוה יומענו אפי' להתאוות בלבנו לבד, ולשון מכילתא כאמר כאן לא תחמוד וכאמר
להלן לא תתאוה לחייב על התאוה בפני עבתי

ואתחנן ה

יִסְרָאֵל וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לְחָתִים
אֲבָנִים וַיִּתֵּן אֵלָיו כִּי וַיְהִי
כִּשְׁמַעְכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ
הַיַּחֲשֵׁן וַיְהִי דְבַר בְּעַר בְּאֵשׁ
וַתִּקְרְבוּן אֵלָי כָּל־רֵאשֵׁי
שְׁבָטֵיכֶם וּקְנִיכֶם: כֹּה וַתֹּאמְרוּ
הֲנֵן הִרְאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־
כְּבוֹדוֹ וְאֶת־גְּדֻלּוֹ וְאֶת־קִלְקִלּוֹ
שְׁמַעֲנוּ

תרגום אשכנזי לה

ער שריב זיה אבער אויף
צוויי שטיינערנע טאָפֿעלן
אונד דיזע גאָב ער מיר :
(כ) אַלֹּו איהר דיזע שטיממע
אויז דער דונקעלן וואַלקע ,
אינדעם דער בערג אין פֿיאר
שטאַנד , פֿערנאַמט : קאַמט
איהר אַללע אייערע שטאַמ־
הייפטער אונד אַלטעזטען צו
מיר : (כא) אונד שפראַכט ,
דער עוויגע אונזער גאַטט
האַט אונז נון מערער זיינע
העררליכקייט אונד גראַסע
זעהען ראַסען , אונד וויר
האַבען

ר ש י

תרגום אונקלוס

הוסיף להראו' באותו פומבי : (כד) ואת תדב'
אלינו . התשתם את כפי כקנה שננטערת
עליכם ורפיתם את ידי כי ראיתי שאינכם
מרדים להתקרב אליו מאהב' וכי לא הי' יפה
לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמד ממני :

וּבְתִיבּוּן עַל־תִּרְיוֹן לִוְחֵי אֲבָנָא
וַיִּהְיֶינּוּ לִי : (כ) וַהֲנֵה כְּמִשְׁמַעְכוֹן
יִתְקַלָּא מַגּוֹ חֲשׂוּכָא וְטוּרָא בְּעִיר
בְּאִשְׁתָּא וְקִרְבָּתוֹן לְוַתִּי כָּל רֵישֵׁי
שְׁבָטֵיכוֹן וְסַבִּיכוֹן : (כא) וְאִמְרַתּוֹן הָא

אֲתוּנָא יי אַלְהָנָא ית יקריה וַיִּתְּרִבּוּתִיה וַיִּתְּקַל־מְרִיָּה שְׁמַעֲנָא

באור

ענמה ועל החמוד בפני עמנו , ושם אמרו אם התאוה סופו לחמוד ואם חמד סופו לאכזב
ולגזול : (יט) קול , כמו בקול : גדול , רם וחזק : ולא יסף , מתרגמינן ולא פסק (לפי
שמדת בשר ודם אינו יכול לדבר כל דבריו בנשימה אחת וכריך להפסיק , ומדת הקב"ה אינו
כן לא היה פוסק , ומלא היה פוסק לא הי' מוסיף) , כי קולו חזק וק"ס לעולם , דבר אחר
לא יסף לא הוסיף להראות באותו פומבי . (רש"י) : ולשון רש"ס ולא יסף , שוב לא נוסף
קול גדול כזה בעולם לפי פשוטו , כי כל יסף לשון תוספת עד כאן , וכן כתב הרמב"ן :
אבל המתרגם האשכנזי הסב ולא יסף אל דבר ה' אל כל קהלכם , כלומר הדברים שהם לבדם
דבר ה' ולא יסף לדבר י' כאש' יבאר , כי כאשר שמעתם את הקול הגדול ההוא , אמרתם
אם יוספים אנחנו וגו' וישמע ה' את קול דבריכם וגו' : וכן משמע שהשם הוא נוסא כל הפעלים
הבאים בכתוב זה , דבר ולא יסף ויכתבם , ולדברי הרש"ס שהקיל הוא נוסא פעל ולא יסף ,
יחסר הפועל בתיב' ויכתבם שאחריו : והנה רש"י ז"ל נשמר מזה ודקדק וכתב לא הוסיף להראו'
באותו פומבי , ולפ"ו הוא מוסב על השם ולא על הקול : ואולם יחסר הפעל לגמרי , כי הי'
ראוי לומר ולא יסף להראות . ולדברי המתרגם האשכנזי יהיה פעל דבר ה' מושך אחר עמו ,
כאלו ככתב ולא יסף לדבר : ומסדר הנחת הטעמים המפסיק בתיבת והערפל אין הכרע כל
כך לפירוש הרש"ס , כי מלאנו דוגמתו בכמה מקומות מהכתוב : והרמב"ן ז"ל בסוף דבריו
פיר' על דרך האנו' כדברי המתרגם האשכנזי : (כא) כבדו , מראה האש : ואת גדלו , קולות
וכריקים : ואת קלו , עשרת הדברים או אנכי ולא יהיה : ראינו , השגנו : (כב) אם יוספים ,

שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה
 רָאִינוּ כִּי־דִבֶּר אֱלֹהִים אֶת־
 הָאָדָם וַחַי: כִּי וְעַתָּה לִמָּה נִמּוֹת
 כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
 אִם־יֹסֵפִים אֲנַחְנוּ לְשָׁמֹעַ אֶת־
 קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד וּמִתְּנוּ:
 כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע
 קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מִדְּבַר מִתּוֹךְ־
 הָאֵשׁ כָּמֵנוּ וַיְחַי: כִּי קָרַב אֶתָּה
 וּשְׁמַע אֶת־כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ וְאֵת יְדִבֶּר אֵלֵינוּ אֵת
 כָּל־אֲשֶׁר יִדְבֹר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 אֵלֶיךָ וּשְׁמַעְנוּ וְעֲשִׂינוּ: כִּסִּי וּשְׁמַע
 יְהוָה אֶת־קוֹל דְּבַרְכֶם

האכען זיינע שטיממע אויז
 דעם פייאר פערנאממען:
 וויר זעהען נון מעהר וואהל
 איין, דאס גאטט מיט איינעם
 מענשען רעדעט, אונד דיוער
 לעבענדיג בלייבט: (כג) אבר
 ווארום זאללען וויר ענדליך
 דעננאך אומקאממען, ווען
 דיוע גראסע פלאממע זונד
 ערגריפט? ווען וויר פארט
 פאהרען דיא שטיממע דען
 עוויגען אונערז גאטטען צו
 הארען, זא זינד וויר זיכען זיך
 דען מאדטען: (כג) דען ווא
 האט יע איין פליישליכען
 וועזען, דיא שטיממע דען
 לעבענדיגען גאטטען, אזוי
 דער פלאממע רעדענד, פער
 נאממען, וויא וויר, אונד
 דאז לעבען בעהאלטען?
 (כד) טריסט דוא הינצו,
 הארע אללען, וואז דער
 עוויגע אונער גאטט זאגען
 ווירד: בעריכטע אונז אלודען
 ווידער אללען, וואז דער

עוויגע אונער גאטט מיט דיר רעדען ווירד, זא וואללען וויר זאלכען אננעהמען אונד
 דערנאך טהון: (כה) אלז דער עוויגע דיא ווארטע פערנאם, דיא

תרגום אונקלוס

שָׁמַעְנָא מְגוֹ אִשְׁתָּא יוֹמָא הַדִּין חוּיָא אַרְיִימְלִיל יי עס־אָנְשָׁא וּמִתְקַיִים:
 (כג) וְכַעַן לְמָא נִמּוֹת אַרְיִי תְכַלְנָנָא אִשְׁתָּא רַבָּתָא הָדָא אִם מוֹסְפִין אֲנַחְנָא
 לְמִשְׁמַע ית קל מִימְרָא דִּי אֲלֹהֵנָא עוֹד מִיִּתִין אֲנַחְנָא: (כג) אַרְיִימְלִיל כָּל
 בְּשָׂרָא דִּי שָׁמַע קָל מִימְרָא דִּי קוּמָא דְמִמְלִיל מְגוֹ אִשְׁתָּא כּוֹתְנָא וְאִתְקַיִים:
 (כד) קָרַב אֶת וּשְׁמַע ית כָּל דִּי יִימַר יי אֲלֹהֵנָא וְאֵת תְּמַלִּיל עֲמָנָא ית כָּל
 דִּי יְמַלִּיל יי אֲלֹהֵנָא עֲמָד וּנְקַבִּיל וְנַעֲבֹד: (כה) וּשְׁמַע קָדָם יי ית־קָל
 פִּתְגָמֵיכוֹן

באור

כי אס יוספיים אנחנו לשמוע עוד פן נמות: (כג) כי מי כל בשר, כבר הוא פלא ונס גדול
 שנעשה

פ
ע
ד
פ
ל
ו
ד
ו
ל
כ
ב
מ
ל
ל
ל

שכע
עכמ
לפי
ועיי
ט"ו
לאדו
לא
הכו
והיה
בוכע
עוד
כי הו
שדכ
קול
מאחי
שפי
ברוח

ואתחנן ה

תרגום אשכנזי לו

בְּדַבְרֵכֶם אֵלַי וְיֹאמַר יְהוָה אֵלַי
שְׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דְּבַר־יְהוָה אֵלַי
הַיְוָה אֲשֶׁר דִּבְרוּ אֵלַיךָ הַיְמִינִי
כִּי־אֲשֶׁר דִּבְרוּ: כִּי מִי־יָתֵן וְהָיָה
לְבַבְכֶם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֶת־י
וְלִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־
הַיְמִיִּם לְמַעַן יֵיטֵב לָהֶם
וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם: כִּי לֵךְ יֹאמַר
לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאַהֲלֵיכֶם:
כִּי וְאַתְּתָה פֹה עִמָּד עִמָּדִי

דיא איהר צו מיר שפראכט:
זאיינע ער צו מיר, איך האבע
דיא ווארטע פערנאממען,
דיא דאז פאלק צו מיר גע-
שפראכען האט, ויא האבע
וואהל גערעדעט! (כו) ווע!
דיוער זין נור בייה איהנען
בעשטאנדיג בליבע, מיך צו
פירכטען, אונד אללע מיינע
געבאטרוע יעדערצייט צו
האלטען: דאמיט עז איהנען
אונד איהרען נאכקאממען
בעשטאנדיג וואהרלגערען
מאגע: (כז) געהע הין, זאגע
איהנען, קעדורט נון זין
אייערע צעלטען צוריק!
(כח) דוא אבער שטעהע היר
פאר מיר, זא

ואדברה

תרגום אונקלוס

בְּמַלְלוֹתֶיכוֹן עָמִי וְאָמַר יְיָ לִי שְׁמַעְתִּי עֲקֵדְמִי יִתְקַל פְּתַנְמִי עִמָּא הֲדִין דִּי
מְלִילֵי עִמָּךְ אֶתְקִינֵי כְּלִדֵי מְלִילֵי: (כו) לְוֵי דִי־יְהִי־לְבָא הֲדִין לְהוֹן
לְמַדְחַל קְדָמִי וְלִמְטַר יֵת כָּל פְּקוּדֵי כֶּר יוֹמִיא בְּדִיל דְּיֵיטֵב לְהוֹן וְלִבְנֵי־הוֹן
לְעֹלָם: (כז) אֲזִיל וְתַמַּר לְהוֹן תּוֹכּוּ לְכוּן לְמִשְׁפְּכֵיכוֹן: (כח) וְאַתְּ הֲבָא
קָאם קְדָמִי

באור

שנעשה לנו מה שלא נעשה לכל בשר לשמוע קול אלהים חיים ולא יזיקנו, ועתה למה נסבן
ענמינו יותר מדאי, קרב אתה ושמע: אלהים חיים, לפעמים יבא התואר בלשון יחיד,
לפי שהכוונה שהאל אחד, ולפעמים בלשון רבים כפלם השם שהוא על כל הכוחות כולם,
ועיין (בראשית א' א'): (כד) ואה, בלשון נקבה, כמו ואם ככה את עושה (במדבר י"א
ט"ז), ואולי בא כן בעבור כמיכות שני תווין הדגושים: (כו) מי יתן, כי הבחירה חפשית
לאדם, ועיין (שמות ז' ג'), בבאור ואני אקשה: לבבם זה, דעתם זאת: למען ייטב,
לא למעני כי אם תזדק מה תפעל לי, אבל למען ייטב: והנה לבב כל ישראל הי' במעמד
ההוא טהור ורוח נכון בקרבם שהאמינו בה' אשרי אשר שמעו הדברות הקדושות האלה,
והיה דעתם ואמונתם זכה וברורה מכל ספק ומכל פקפוק, ולבם בטוח שכל הדברי' האלה
בזבועים ממקור החכמה העליונה, ממקור חיים וחסד עד בלי תכלית, ולכן לא רבו להסתכן
עוד, כדרך המאמינים ואינם מאמינים, שלא תתישב דעתם עד אשר יראו מופתים רבים,
כי היה די להם בנכח המופלג הזה לשמוע איש קול אלהים ויחי, ולא חקרו עוד, אבל בקשו
שידבר משה עמהם ואל תאכלס האש הגדולה: וכתב הרמב"ן ז"ל שבקשו משה שלא ישמעו
קול השם הנכבד לא ביום הזה ולא בדור מן הדורות לעולם, וכן יאמר להם משה כבוי מקרבך
מאחיד וגו', וכל הפרשה ההיא, אם כן השאלה ההיא לדורות היתה עכ"ל, מסכים למה
שפי' למעלה בסוף דבריו על ולא יספ, שלא השיגו כל קהלם אלא הקול ההוא בלבד: וה'
הרואה לבות בני אדם ראה ויטב בעיניו, לכן אמר היטיבו את אשר דברו, מי יתן וגו' לך
אמר

וְאֵדְבַרְהָ אֵלַיִךְ אֶת כָּל־הַמִּצְוָה
 וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר
 תִּלְמַדְם וַעֲשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר
 אֲנִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ :
 כִּט וְשִׁמְרֹתֵם לַעֲשׂוֹת כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לֹא תִסְרוּ
 יָמִין וּשְׂמָאל : ל בְּכֹל הַדָּרֶךְ
 אֲשֶׁר צִוִּיתִי הוֹדוּ אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם
 תֵּלְכוּ לְמַעַן תַּחֲיוּ וְטוֹב לָכֶם
 וְהֵאֲרַכְתֶּם יָמִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
 תִּירְשׁוּן : ו ח וְזֹאת הַמִּצְוָה
 הַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוִּיתִי
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם
 לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֶתְּם

עברים

זא ויילל איך דיר זאלע גע-
 באטרוע , יעזעטצע אונד
 רעכטע בייאבריינגען ,
 דוא זיא לעהרען זאלל לוט :
 דאס זיא זאלעע אין דעם
 לאנדע , דאז איך איהנען
 איינצונעהמען געבע , אזוי-
 איבען מאגען : (כט) בע-
 האלטעט אלזא אונד טהוט
 וזיא דער עויגע אייער גאטט
 איך בעפאהלען : וזייכט דא-
 פאן וועדער צור רעכטען נאך
 צור לינקען : (ל) וואנדעלט
 אין זאלען וועגען , דיא דער
 עויגע אייער גאטט איך בע-
 פאהלען : זא ווערדעט איהר
 לעבען , עז ווירד איך וואהל-
 געהן , אונד איהר ווערדעט
 אין דעם לאנדע , דאז איהר
 אייננעהמען זאללט , לאנגע
 יאהרע בלייבען :

ו (א) דיזעו זינד דיא גע-
 באטרוע , געזעצע
 אונד רעכטע , דיא דער
 עויגע , אייער גאטט בע-

פאהלען איך צו לעהרען : דאמיט איהר זיא אוואיכט אין דעם לאנדע , וועלעען
 איינצונעהמען

תרגום אונקלוס

וְאֵמְלִיל עִמָּךְ יֵת כָּל תְּפִקִּדְתָּא וְקִימָא וְדִינָא דִּי תִלְפִנּוּן וְיַעֲבִדוּן בָּאָרְעָא
 דִּי אָנָּא יְהִיב לְהוֹן לְמִירְתָּהּ : (כט) וְתִטְרוּן לְמַעַבְד כְּמָא דְפִקְד׃ יי אֶלְהִכּוּן
 יִתְכּוּן לֹא תִטְטוּן לִימִינָא וְלִשְׂמָאלָא : (ל) בְּכֹל־אֲרָחָא דִּי פִקְד׃ יי אֶלְהִכּוּן
 יִתְכּוּן תְּהִכּוּן בְּדִיל דְּתִיחּוּן וְיִיטֵב לְכוּן וְתוֹרְכוּן יוֹמִין בָּאָרְעָא דְּתִירְתּוּן :
 ו (א) וְדִא תְּפִקִּדְתָּא קִימָא וְדִינָא דִּי פִקְד׃ יי אֶלְהִכּוּן לְאֶלְפָא יִתְכּוּן
 לְמַעַבְד בָּאָרְעָא דִּי־אֲתוּן

עכרין

באור

אמור להם וגו' , ואל תתמה שלא מצינו זה המאמר מאת השם למעלה בסדר יתרו , כי כן
 דרך המקרא יסתוס במקום אחד ויפרש במקום אחר : (כח) ואחה פה עמד עמדי , הטעם
 אחרי שיאמר להם שובו לאהליכם ישוב , וכן כתוב ואלדברה אליך את כל הענות המקום
 והמשפטים , והנה רוב התורה מסיני באמרו למשה , רק משה אמרה במדבר סיני ובאותם
 אקד עשר יום שנסעו מסיני . (הראב"ע) : (כט) ושמרתם לעשות , לכן תשמרו לעשות ,
 וכן תרגם המתרגם האשכנזי :
 למען

ואתהנן ו

תרגום אשכנזי לו

עֲבָרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ז לְמַעַן
 תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר
 אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר
 אָנֹכִי מִצְוֶה אֹתָהּ וּבְנֶה וּבְנֶה
 כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יֵאָרְכֶן יְמֵיךָ:
 וּשְׁמַעַת יִשְׂרָאֵל וּשְׁמַרְתָּ
 לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יִטַּב לְךָ וְאֲשֶׁר
 תִּרְבּוֹן מְאֹד כִּי אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
 אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לֵךְ אֶרֶץ זָבַת
 חֶלֶב וְדָבָשׁ: פ ששי

איינצונעהמען איהר איבער
 דען ירדן געהט: (ב) אויף
 דאס דוא דען עוויגן דינען
 גאטט פֿירכטעט, אונד זאָ
 וואָהל דוא אלו דיין וואָהן אונד
 דיין ענקעל, זאָ לאַנגע איהר
 לעבט: אַללע זיינע פֿערצער
 נונגען אונד געבאָטהע האַל־
 טען אונד לאַנגע יארע
 לעבען מאַגט: (ג) געהאַרע
 אַלזאָ ישראל! אונד בעאַב־
 אַכטע וואָהל זאָלכען צו טהון:
 זאָ ווירד עז דיר וואָהלגעהן,
 אונד דוא ווירט דיר זערו
 פֿערמעדערען: ווייז דער
 עוויגע, דער גאָטט דינער
 עלטערן דיר פֿעהרדיסען, אים
 לאַנדע, וואָ מילך אונד האַנב
 פֿלוסט: (ד) האַרע ישראל!
 דער עוויגע אונזער גאָטט,
 איזט איין אייניגען, עוויגען
 וועזען: (ה) דוא זאָל־זט דען

ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 יְהוָה יֶחֱדָד: וּאֲהַבְתָּ אֶת־
 ע"ד רבתי יהוה

תרגום אונקלוס

רש"י

עֲבָרִין תַּמָּן לְמִירְתָּהּ: (ב) בְּדִיל
 דְּתַדְחַל קַדְשֵׁי אֱלֹהֵי לְמִטְר יִתֵּן
 כָּל־קִנְיֹתָיו וּפְקִידוֹתָיו דִּי אֲנָא מְפַקְדֵּי
 לְךָ אֵת וּבְרָךְ וּבְרָךְ בְּרָךְ כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ
 וּבְדִיל דִּי זִרְכוּן יִזְמָךְ: (ג) וּתְקַבֵּל
 יִשְׂרָאֵל וְתִטְר לְמַעַבְדֵי דִי יִטַּב לְךָ וְדִי
 אֱלֹהֵי דְאֲבֹתָךְ לְךָ אֶרְעָא עֲבָרָא חֶלֶב וְדָבָשׁ: (ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 יְיָ חֵד: (ה) וְתִרְחַם יִתֵּן

(ד) ה' אלהינו ה' אחד ה' שהוא אלו
 עתה ולא אלהי העכו"ס ה' הוא עתיד
 להיות ה' אחד שכל כי אז אהפך ל העמים
 שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' (כפני ג')
 וכאמר ציוס ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד
 זכרי

וְדִי תַסְגּוֹן לְחֵדָא פְּמָא דִי מְלִיל יְיָ
 אֱלֹהֵי דְאֲבֹתָךְ לְךָ אֶרְעָא עֲבָרָא חֶלֶב וְדָבָשׁ: (ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 יְיָ חֵד: (ה) וְתִרְחַם יִתֵּן

באור

(ב) למען תירא וגו', אם תעשה כן תזכה לירא את ה' אלהיך אתה ובני ובני בניך
 ומאריך ימים בארץ, שהוא כחלת ה': ויראת האלהים היא תכלית בריות האדם כדברי
 קהלת את האלהים ירא ואת עונותיו שמור כי זה כל האדם: (ג) כאשר דבר ה' אלהי
 אבתיך לך ארץ זבת חלב ודבש, מיכנת לעובדי לזה התכלית שתתפרנסו בה שלא בצער
 ותתענגו ברוב טובה: (ד) ה' אלהינו, אשר נמנו בקוה כל טוב וכל חסן, הוא ה' אחד,
 ואין לשתף ולזכר עמו אל אחר, כי הוא עגס אחד מחד, מקור כל הטובות כלם, בלי
 אמצעי ושותף כלל: (ה) ואהבת את ה' אלהיך, תשים בהכרת שלימותו לאין תכלית,
 ותענג

יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל
 נפשך ובכל מאדך: ויהיו
 הדברים האלה אשר אנכי
 מצוה היום על לבבך: וישננתם
 לבבך ודברת בהם בשבתך
 בביתך ובליכתך בדרך ובשכבך
 ובקומך: וקשרתם לאות על

דעו עוינו דיינען גאטט
 ליבען פאן גאנצעם הערצען,
 גאנצער זעעלע אונד גאנצעם
 פערמאגען: (ו) היא ווארטע,
 דיא איך דיר יעצט בעפעהלע,
 זאללען דיר שטעטו אים
 הערצען בלייבען: (ז) דוא
 זאללוט זיין דיינען קינדערן
 איינשארפען אונד איממער
 דאפאן רעדען: ווען דוא צו
 הויזע ויצעזט, אדער אויף
 רייזען ביזט, ווען דוא דיך
 נידערלעגוט, אונד ווען דוא

יד

אויפשטעהוט: (ח) בינדע זיא צום צייכען

תרגום אונקלוס

רש"י

אלהך בכל לבך ובכל נפשך ובכל
 נבקה: (ו) ויהיו פתגמיא האליו די
 אגא טפקד לה יזמא דיו על לבך:
 ויתתננו לכתבך ותטליל פהון במתבך
 בביתך ובמחבך בארמא ובמשפך
 ובמקישך: (ח) ותקטרנו לאת על
 ידך

(זכרי' י"ד): (ה) ואהבת יעשה דבריו מאהב'
 אינו דומה עשה מאהבה לעושה מירא' העושה
 אצל רבו מיראה כשהוא נטריח עליו מכיון
 והולך לו: בכל לבבך בשני יצריך ד"א
 בכל לבבך שלא יהי לבך חלוק על המקום
 ובכל כפסך אפילו הוא נוטל את כפסך: ובכל
 מאדך בכל ממוכך יש לך אדם שמוטו חביב
 עליו מנופו לכך נאמר בכל מאדך ד"א בכל
 מאדך בכל מדה ומדה שמודד לך בין במדה
 טובה בין במדת פורענות וכן דוד הוא אומר

כוס ישועות אשא וגו' כרה ויגון אמאל וגו' (תהלים קט"ו): (ו) והיו הדברים מהו
 האהבה והיו הדברים האלה שמתקן כך אתה מכיר בהקדוש צדק הוא ומדבק בדרכיו: אשר
 אנכי מנך היום לא יהיו בעיניך כדוטגמא ישנה שאין אדם סופנה לא כחדשה שהכל רצין
 לקראתה דיוטגמא מני המלך הבא במוכתב: (ז) ושננתם לשון סודו הוא שיהיו מחודדים
 בפך שם ישאלך אדם דבר לא תהא צריך לגמס בו לא אמור לו מיד: לבבך או התלמידים
 מנינו בכל מקו' שהתלמידים קרויים בניו שנה' אלהים ואומר בני הנביאים
 אשר בבית א' (מלכ' ב' ב') וכן בצוקי' שלמד תורה לכל ישראל קראם בניו שנה' ועתה בני
 א' תשולו (דברי הימים ב' כ"ט) וכשם שהתלמידים קרויים בניו כך הרב קרוי אב שנה' אבני
 רב ישראל וגו' (מלכ' ב' ב'): ודברת עם' שלא יהא עיקר דבורך אלא עם עש' עיקרו
 תעש

באור

ותתענג באמונתו ויחודו, ולעשות דבר שייטב בעיניו, כי כן מדות האהבה: בכל לבבך,
 לפי שהוא אחד ואין זולתו, תיחד אליו את כל לבך וגו': והנה לב כנוי למושכלות המביאות
 א המעשה, וכפא היא הכח המתאווה, ועתה יאמר כאשר תתבונן שאין תכלית כבוד מאהבת
 האחד ההוא, תכוון ותיישר ליו לבד את כל מחשבותיך, וכל מאריך, ותשתעשע תמיד לזכור
 אהבת אדוקך: מאדך, מטעם מאד מאד, כלומר כל מה שתוכל: (ו) והיו, לשון ספרי,
 כפי שאמר ואהבת איני יודע כיצד אוהב האדם את המקום, ת"ל והיו הדברים וגו' שמתוך
 כך אתה מוכר את מי שאמר והי' העולם: כלומר ע"י ההתבוננות בדרכיו ועדותו ובקדונו,

ואתחנן ו

תרגום אשכנזי לח

ידך והיו למטפת בין עיניך :
ט וכתבתם על מזוזות ביריב
ובשעריך : ס י והיה כי
יביא יהוה אלהיך אל הארץ
אשר נשבע לאבותיך לאברהם
ליצחק וליעקב לתת לך ערים
גדולות ומבת אשר לאבנית :
יא וכתים מלאים כל טוב אשר

אן דינע האנד : טראגע ויא
אלו פארדערדוויפטבינדע
צווישען דינען אויגען :
(ט) אונד שרייבע זיא אויף
דיא פפאזטען דינען הויזען ,
אונד אן דינע טרהארע :
(י) ווען דיר נון דער עוויגע
דיין גאטט אין דאן לאנד
בריינגט , דאן ער דיר צו
געבען , דינען עלטערן
אברהם יצחק אונד יעקב
צוגעשווארען האט : דוא
פינדעזט גראסע אונד פאר-
טרעפליכע שטאדטע , דיא

וא ניכט ערבוויאט האוט : (יא) רויזער אללעז גוטען פאלל , דיא

תרגום אונקלוס

ויהוה לתפלין בין עיניך : (ט) ותכתבנו
על מזוזון ותקבענו בספי ביתך
ובתעריב : (י) והי אבי יעקב יי
אלהך לארעא די קום לאברהם
לאברהם ליצחק וליעקב למתן לך
קרניו כקרני ומכו די לא בניתא :
(יא) וכתין מלן כל טוב די לא

רש"י

תעש טפל : ובשכך יוכל אפילו שכן בחמי
היום תלמוד לומר ובקומך יוכל אפילו עמד
בחמי הלילה תלמוד לומר בשבתך בניתך
ובלכתך בדרך . דרך ארץ דברה תורה זמן
שכינה זמן קימה : (ח) וקשרתם לאות על
ידך . אלו תפלין שזכרוע . והיו לטוטפות
בין עיניך . אלו תפלין שזכרוע"ש מנין
פרשיותיהם נקראו טוטפות טע בכתפי שמים
סת באפריקי שמים : (ט) מזוזות ביתך .
מזוזת כתיב שאין כריך לא אסת : ובשעריך .
לרבות

באור

תשיג שלימותו טובו וחסדו עליך , וע"י זה תתושב האהבה בלבך ישוב כאמן וקיס , ותהי רודה
ומושלת בכל רעיוניך ותאות לבך וארשת שפתך : אנכי מצוך היום , מאמר השליח בשם
שולחו : (ז) ושננתם , לשון מדוד , וכבר הודעתך שלשון בינה נגזר ממלת בין , שע"י
ההבדלה בין דבר לדבר , יודרך הרעיון מכל בלבול וערבות , ותשיג הנפש את הדברים
בהגה ברורה : והנה הדבר המסודר יפריד בלי עמל בין הדברים , ויבדילם זה מזה , לכן
יבונה פעל התבונה המהירה בלשון שנון ומדוד , וכן הלועז יאמר (שארף זין , שארפר וויין)
ובדומה , ומה הענין למשל ולשניכה (דברי"כ"ח) , (שארף זיכעי רעדי) או (וויכגר איינפאל) ,
וכן מלת חריפא הרגיל בלשון חז"ל מלשון הזה : והנה פה הכוונה תלמד אותם לנטך במדוד
השכל , ובראיות שכליות ומחודדות : ודברח בם , שלא יהי עיקר דבורך אלא בס , עש
עיקר וא תעש טפל (ספרי) : (ח) וקשרתם , מלות תפלין כזכרה בפרשת בא (שמו"ג) ,
אלא שהוסף פה וקשרתם שיהיו מונחים בקשירה , וירמוז ג"כ לקשר של תפלין שקבלו חז"ל
הלכה למשה מסיני : לטטפת , מובאר בפרשת בא , ושם תרגמו המתרגם האשכנזי (שטירן
ביכדי) , כי מקום התחלת עיקרי השער יקרא כל"א (שטירן) , ואולם יפה העיר חכסאמר ,
שאחרי שמקום הנחת תפלין מן התחלת עיקרי השער במצח עד מקום שמוציא של תנוק חופס
בקדקוד , יותר ראוי לתרגמו (פאדרהוויפטבינד) , וכן נעשה במקו' הזה : (ט) ובשעריך ,
לרבות שערי חכרות ושערי מדינות ושערי עיירות (יומא"א) : (יא) הצוביבם , לפי שהעמקו
טרדין

תרגום אשכנזי

ואתחנן ו

לֹא מְלֵאֲתָ וּבִרְתָּ חֲצוּבִים אֲשֶׁר
לֹא חֲצַבְתָּ כְּרַמִּים חֲיִיתִים אֲשֶׁר
לֹא נִמְעַתָּ וְאֹכְלֵתָ וּשְׂבַעְתָּ :
יִבְשׁוּ לְךָ פְּנֵי תְּשֻׁבָה אֶת־
יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאָךְ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים : יי אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֵתוֹ תַעֲבֹד
וּבְשִׁמּוֹ תִשָּׁבַע : יי לֹא תִלְכֹּן

דיא דוא ניכט אנגעפיללט
האזט: אויגעווינע ציטער-
נען, דיא דוא ניכט אויז-
געהויאן האזט, וויין אונד
אעלבערגע, דיא דוא ניכט
אנגעלעגט האזט: אונד גע-
ניסעזט דיזען אללעזן אין
איבערפלוס: (יב) וז ניס דיק
אין אכט, דאס דוא ניכט דעז
עוויגען פֿערגעסעזט: דער דיק
אויז דעם לאנדע מצרים,
אויז דעם שקלאפענהויזע,
געפיררט האט: (יג) דען
עוויגען דיינען גאטט זאללוט
דינוטליך פֿערהרען: אונד

אחרי

צ"י

דינוטליך פֿערהרען: אונד בייא ויינעם נאמען שווארען: (יד) פֿאלגט ניכט

תרגום אונקלוס

רש"י

לא מליאת וגובין פסלו די לא
פסלתא פרטין וותין די לא נצבתא
ותיכול ותשבע: (יב) אסתמר לך
דלמא תתנשי ית דחלתא רני די
אפקד מארעא דמצרים מבית
עבדתא: (יג) ית יי אלהך תדחל
טעות

לרבות שערי חצרות ושערי מדינות ושערי
עיירות: (יא) חצובים לפי שהיה מקום
טרשין וסלעים כופל בו לשון חציבה: (יב) מני'
עבדים כתרגומו מניית עבדותא ומקום
שהייתם שם עבדים: (יג) ובשמו תשבע
אם יש כך כל המדות הללו שאתה ירא את שמו
ועובד אותו אז בשמו תשבע שמתך שאתה ירא
את

וקדמוהי תפלה ובשמייה תתקיים: (יד) לא תהכון בתר טעות

באור

טרשין וסלעים כופל בו לשון חציבה (רש"י): (יב) מביח עבדים, כתרגומו מניית עבדותא,
ומקום שהייתם שם עבדים: (יג) אחת ה' אלהיך חירא, יראת הגדולה והכבוד (עלהפירכט),
והיא מוכמת עד מאוד עם האהבה השלימה שזכר ענותה, כי גם האוהב האמן, כאשר
יתעורר בלבו רעיון הגדולה והכבוד והשלימות אשר לכאהב, ודבקות נפשו עם עמו ככבוד
כמהו, ירא ויפחד מעשות, או מהעלות על רוחו דבר שלא ויטב בעיני האהב: ואהו
חעבר, תכנע לפניו ותעשה רצונו כעבד לפני אדוניו: ולשון ספרי ולעבדו זה תלמוד, ד"א
זו תפלה, ובמשנתו ר' אלעזר בנו של ר"י הגלילי אמרו מנין לעקר תפלה מצוה? מהכא את
ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, ואמרו עבדו בתורתו ועבדו במקדשו, ר"ל הכון אלו להתפלל
שם, כמו שבאר שלמה המע"ה (מלשון הרמב"ם בספר המצות מצוה ה'): ולדעת הרב ז"ל
התפלה עצמה מן התורה, אלא שזמן התפלה ומנין התפלות וטוסחיהם מדרבנן (שם מצוה י'
ובהלכות): ולדעת הרמב"ן ז"ל כל עקר התפלה מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא: ובשמו
השבע, ברכותך לאמת דבר לזולתך ולכרות ברית עם אחר, השבע בשם הכבוד לקיים כל
דבר: ואשרי שאתה ירא ועובד את השם, תהי' זהיר בשבועתך, ולא תשבע רק באמת, וע"י
זה יכירו השומעים וידעו את מי אתה ירא לשאת שמו לשקר: ולשון הרמב"ם ז"ל בספר המצות
מצוה

עיה סיכמ

ואתחנן ו

אֲחֵרֵי אֱלֹהִים אַחֲרֵים מֵאֱלֹהֵי
הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם :
טו כִּי אֵל קָנָא יְהוָה אֱלֹהֵיךָ
בְּקִרְבְּךָ פֶּן יִחַר אֱתֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיךָ בְּךָ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי
הָאָדָמָה : טז לֹא תִגְסוּ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם
בַּמִּסָּה : יז שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־
מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעַדְתּוֹ

וחקיו

תרגום אשכנזי לט

פֶּרַעֲמֵדֵן גֶּאָטְטֶערן נאָך :
פֶּאָן דען גֶּאָטְטֶערן דער פֶּאָל-
קער , דײַ אום אייך הער
זינד : (טו) דען איין אייפֶער-
פֶּאָללער גֶּאָטט , דער עוויגע
דײַן גֶּאָטט , איזט אונטער
דיר : דאָס זיין צָאָרן נִכְט
איבער דײַך ענטברענגע , אונד
ער דײַך פֶּאָן דעם ערדבאָדען
פֶּערטילגע : (טז) שטעללִיט
דען עוויגען , אייערן גֶּאָטט
נִכְט אויף דיא פּראָכע : וויא
איהר צו מכרה געטראָן
האַבט : (יז) האַלטעט אַללע
געבאָטהע דען עוויגען אייערן
גֶּאָטטען : זיינע צייגניסע אונד
געועטצע

רשׁי

תרגום אונקלוס

את שמו תהא זהיר בשבעתך ואם לאו לא
תשבע : (יד) מלתי העמים אשר סביבותיכם .
הוא הדין ברחוקים אלא לפי שאתה רואה את
סביבותיך תועים אחריהם הוצרך להזהיר
עליהם ביותר : (טז) במסה . כשיכאוו ממכרי'
שכסוהו

טענות עממיא מטעות עממיא די
בסתדיכוון : (טו) ארי אל קנא יי
אלהך שבינתיה בינה דלטיא יתקף
רוגזא ביי אלהך בך וישצנך מעל
אפי ארעא : (טז) לא תגסון ית יי
אלהכון כמא די נסיתון בגסיתא : (יז)
וסהרותיה וקנימותיה

שמר תשמרון ית בקונדיא ביי אלהכון
די

באור

(מזה ז'), ולזה לא הותר להשבע בדבר מכל הנבראים, כמו המלאכים והכוכבים, לא על
כד חסרון המצדק, כמו שיסבע בשמש, וירכה לומר אדון השמש, ועל זה הצד תשבע אומתנו
בשם משה רבינו מה נכבד שמו, כאלו הנשבע נשבע באדון משה או במי ששלחו, וכל
עת שלא יכוין הנשבע לזה, וכשבע באחד הנבראים, להאמיני שיש לאותו דבר
אמיתת עבם עד שיסבע בו, כגד עבר ושתף דבר אחר עם שם שמים :
ויש גם בזה מחלוקת בין הרב והרמב"ן ז"ל, לדעת הרב ז"ל השנועה בעת הוצרך מכות עשה,
ולדעת הרמב"ן ז"ל אינה אלא רשות : (יד) אשר סביבותיכם, הוא הדין לרחוקים, לא
לפי שאתה רואה את סביבותיך תועים אחריהם, הוצרך להזהיר עליהם ביותר : (רש"י) :
(טז) במסה, כשיכאוו ממכריים, שכסוהו ואמורו ה' נקרבנו אם אין (שמו' י"ז) והיתה
כוונתם שאם יעשה להם השם כפלאות ויתן להם מים יעבדנו, וילכו אחריו במדבר, ואם לא
יעזבוהו, וזה מדי עמוס, כי אחרי שנתאמת להם משה עבד ה' ושלחתו : ה' להם לקבל
את כל הקורות אותם כמשפט כדק וישר, אם טוב ואם רע יהי' בעיני צאר : והזהיר עתה
שלא יעשו כד לדורות, כי אם ישמרו מצות עדותיו, שהם הנס' שעשה להם כגד להי' להם
לעדות כגון הפסח והמזבח והסכה : ושמרו חקיו אף אם לא ידעו עמם, ואם יעשו הטוב
והישר

והקיו אשר צוה: יח ועשית
 הישר והטוב בעיני יהוה למען
 ייטב לך ובאת וירשת את
 הארץ הטובה אשר נשבע
 יהוה לאבותך: יט להנהיג את
 כל-איביך מפניך כאשר דבר
 יהוה: ס כ כי ישאלך בנה
 מחר לאמר מה העדת והחקים
 והמשפטים אשר צוה יהוה

געועטצע, דיא ער אייך פֿאַר-
 געשריבען האַט: (יח) מהויע,
 גאז אין דען אויגען דען
 עוויגען רעכט אונד גוט איוט:
 זא ווירר עז דיר וואָהלגעהן,
 דוא ווירוט הינקאָממען אונד
 דאָ פֿאַרטערפֿליכע לאַנד
 אוינגערומען, דאָ דער
 עוויגע דיינען ערלטערן צו-
 געשוואָרען האַט: (יט) וואָ-
 צוויא דער עוויגע פֿערהייסען,
 דיינע פֿיינדע פֿאַר דיר הער
 צו פֿעריאָגען: (כ) ווען דיין
 זאָרן דיק קינפֿטיג פֿראַגט:
 וואָ פֿיר בעוואַנדנים האַט עז
 מיט דען צייגניסען, געועטצען

אלהינו

דער

אונד רעכטען, דיא אייך

תרגום אונקלוס

רש"י

די פקדו: (יח) ותעבד דקשיר
 ודמקיו קדם יי בדיל דייטב לך ותעול
 ותירת ית ארעא טבתא די קים יי
 לאבדתך: (יט) למתברית כל בעלי
 דבבך מוקדמך פנא דמיליל: (כ) ארי

שנסוהו נמים של' היס ה' בקרבנו: (יח) הישר
 והטוב" זו פסרה לפנים משורת הדין:
 (יט) כאשר דבר' והיכן דבר והמותי את כל
 העם וגו': (כ) כי ישאלך בנך מחר' יש
 מחר שהוא לאשר זמן:
 ונשל

ישאלך בנך מחר למימר מה שהדנתא וקיימא ודיניא די פקד יי

אלהנא

כאור

'הישר בעיני ה', יעשה להם כל טוב, ואין טורח נכסיון: ונא בי'ת במסה בפתח, שלא
 כמנהג כי לא יבא ה"א הדעת לפני שם עגס פרטי: (יט) הישר והטוב, אמרו חז"ל זו פסרה
 לפנים משורת הדין, וכתב הרמב"ן ז"ל הכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור עדותיו ומקיו
 אשר נוד, ועתה יאמר גם באשר לא נוד תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אהב
 הטוב והישר, וזה ענין גדול, לפי שזי אפשר לזכור בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו
 ורעיו, וכל משאו ומתנו ותקויו היביב והמדינו' כולם: אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה,
 כגון לא תלך רכיל לא תקים ולא תטור ולא תעמוד על דם רעך, לא תקלל חרש, מפני
 שיבה תקום וכיוצא בהן, חזר לומר דרך כלל שיעשה הישר והטוב בכל דבר עד שיכנס בזה
 הפסרה לפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא, ואפילו מה שאמרו פרקו
 נאה ודברו בנחת עם הצריות עד שיקרא בכל ענין תם וישר עכ"ל: (כ) מה העדת, על
 מה יעידו ויזרו המנות הנקראות עדו', כגון מוזה ותפילין והמועדים, ומה ענין החקים
 שנקיימם בלי לדע' טעמם, ומדוע נכטוו המשפטים שאין הדעת מוסייבת איתן, כגון עונש
 מיתה ומלקות לעובר על המנות ודיני הקנסות? כי לא ישאל הנן החכם על משפטי יאוב
 מדיניות בדיני המקין והשומרים ויתר הדינין שנין איש לרעהו הבאים בתורה, כי כלם נכוחים
 למען (מדברי הרמב"ן ז"ל): אהבכם, אין לדייק בזה אהבכם ולא אותו, כי כן סדר הקבלה,
 השם

ואתחנן ו

תרגום אשכנזי לח

אלהינו אתכם: כח ואמרתי לבני
עבדים היינו לפרעה במצרים
ויצאנו יהוה יהוה מצרים ביד
חזקה: כח ויתן יהוה אותה
ומפיתים גדלים ורעים ית
במצרים בפרעה ובכל ביתו
לעינינו: כח ואותנו הוציא משם
למען הביא אתנו לתת לנו
את הארץ אשר נשבע
לאבותינו: כח ויצאנו יהוה לעשות
את כל התקנים האלה ליראה
את יהוה אלהינו לטוב לנו כל

דער עויגע געבאטען האט?
(כא) זא אנטווארטע דיינעם
זארוגע, וויר ווארען אין
מצרים שקלאפען דעז פרעה:
דער עויגע אבער האט אונז
מיט שטארקער האנד אזוי
מצרים געפיהרט: (כב) דא
בייא דאט דער עויגע און
מצרים, און פרעה זעלבונט
אונד און זיינען בעדינטען,
פאר אונזערן אויגען, גראסע
צייכען אונד וואונדער צור
שטראפע געטהאן: (כג) אונד
אונז פאן דא דינוועג גע-
פיהרט: אום אונז היהער צו
ברינגען, אונד אונז דאן לאנד
איינצוגעבען, דאן ער אונזערן
עלטערן צוגעשווארען האט:
(כד) דא געבאטה אונז דער
עויגע אונזער גאטט אללען
דייען געזעטצן נאך צו לעבען,
איהן, דען עויגען אונזערן גאטט צו פירכטען: דאמיט עז אונז צו אללען צייטען
וואהלגעהע

תרגום אונקלוס

ארהנא יתכוון: (כא) ותמר לכרד עכדין הוינא לפרעה במצרים ואפקנא יי
במצרים בידא תקיפא: (כב) ויהב יי אתיו ומופתיו רכרבין ובישין במצרים
בפרעה ובכל איש ביתיה לעינא: (כג) ויתנא אפק מתמן בדיל לאעלא
יתנא למתן לנא ית ארעא די קים לאכהתנא: (כד) ופקדנא יי למעבר ית
כל קימא האילין קמדחל קדם יי אלהנא דייטב לנא כל יומיא
לקימותנא

באור

השם יטוה לאבות, והם יעתיקו ממותיו לבנים: אבל בדברי השאל מה העבודה הזאת לכם,
יפה דקדקו לכם ולא לו: (כב) לעינינו, אנחנו הרואים את אותותיו ומופתיו עדים בדבר:
(כג) ואותנו וגו', להיות לו לעם סגולה, והוא מלכנו ומחוקקנו: (כד) ויצונו וגו', המחוקק
העליון הזה נתן לנו את כל החקים האלה, ועלינו לקבל את עול מלכותו, ולקיי את ממותיו
בין ששג' טעמים וסודם, בין שלא נשיגם, כי תכלית כל המכות האלה היא יראת השם הנכבד
והכבוד: לטוב לנו, ואנו יודעים דרך כלל, שכל החקים האלה אין בהם דבר לרעתנו,
כי אם כלם לטוב לנו: המחוקק העליון לא יטוה דבר לטובנו, כי אם כדק מה נפעל לו?
ואולם

הַיָּמִים לְחַיֵּיתָנוּ כְּתוּס הַזֶּה :
 כִּי וְצַדִּיקָה תְהִי־לָנוּ כִּי־נִשְׁמֹר
 לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוֹה הַזֹּאת
 לְפָנֶי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר
 צִוָּנוּ : ס שְׁבִיעִי ז ח כִּי יִבְיָאֲךָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
 אָתָּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנִשְׁלַח
 גּוֹיִם־רַבִּים י מִפְּנֵיךָ הַחֲרֹתִי
 וְהִגְרָשִׁי וְהִאֲמֹרִי וְהִכְפַּנְעֵנִי
 וְהַפְרֹזִי וְהַחֲוִי וְהִיבֹסִי שְׁבַע־
 גּוֹיִם רַבִּים וְעַצוּמִים מִמֶּךָ :
 כ וְנִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ
 וְהִכִּיתָם הַחֲרָם תַּחֲרִים אֹתָם

וואהלגעהע , אונד וויר זא
 לעבען מאַנען , וויא יעצט
 געשיהט : (כה) אויך ווירד
 עז אונד דאבייא צור גאַטט
 זעליגקייט גערעכנעט : ווען
 וויר פֿאַר דעם עוויגען ,
 אונזערן גאַטט , אַללע דיא
 געבאַטע האַלטען , וויא ער
 זיא אונד פֿאַרגעשריבען
 האַט :

ז (ח) ווען דער עוויגע דיין
 גאַטט דיך אין דאָז
 לאַנד ברינגט , דאָהין דוא
 יעצט געהוט , אום עז איין צו
 נעהמען : אונד גראַסע נאַטט
 יאַנען פֿאַר דיר פֿערטרייבט ,
 דען חתי , גרגשי , אמרי ,
 כנעני , פרוזי , חוי אונד יבּוסי ,
 זיבען נאַטציאָנען , דיא צאַל
 רייכער אונד מאַכטיגער זינד ,
 אַלז דוא : (ג) דער עוויגע
 דיין גאַטט , גיבט זיא אין
 דיינעגעוואַלט , דאַס דוא זיא

לא

שלאַגוט : זאָ זאַללוט דוא זיא פֿערבאַננען , מאַכע

תרגום אונקלוס

רש"י

לְקִיּוּמֹתָא פִּיזְטָא הֲרִין : (כס) וּזְכוּתָא
 תְּהָא לָנָא אַרְי נְטִיר לְמַעְבַּד ית כָּל
 תְּפַקְדָּתָא קְדָא קְדָם יי אֱלֹהֵנָא פִּטְא
 דִּי פִקְדָּנָא :

ז (א) ונשל . לשון השלכה והתזה וכן ונשל
 הנחול : (ב) לא תחכס . לא תתן להם
 סן אסור לו לאדם לומר כמה נאה נכרי זה .
 דבר

ז (ח) אַרְי יַעֲרִיבֵי יי אֱלֹהֵיךָ לְאַרְעָא דִּי אַתָּה וְעַלְל לְתַמְנָן לְמִידַתָּה וְיִתְרַךְ
 עִמָּמִין סְגִיאוֹן מִן קְדָמְךָ חֲתָאֵי וְגִרְגָּשָׁאֵי וְאַמֹּרָאֵי וְכַנְעָנָאֵי וְפְרֹזָאֵי וְחֲוָאֵי
 וּבּוּסָאֵי שְׁבַע־עִמָּמִין סְגִיאוֹן וְתַקְפִּין מִנְךָ : (ג) וְיִמְסַרְנִין יי אֱלֹהֵיךָ קְדָמְךָ
 וְתִתְחַנְנִין קְטָרָא תְּגַמְרָה יתְהוֹן

לא

באור

ואולם כלם גורמים לנו חיים טובים כהיום הזה : (כה) וצדקה וגו' , מלבד שהמזות האלה
 בעצמם הם שזר טוב לעושיהם , עוד תחשב לנו לצדקה בעיני השם יתעלה , והוא יגמול לנו
 גמול טוב ומאוסה על כל המסד והחכימה , אם נשמר לעשותם כאשר נזוט :
 ז (א) ונשל , לשון השלכה והתזה , וכן ונשל הנחול (דברי י"ט ה') , לשון הש"י . והנה

סע

ואתחנן ו

תרגום אשכנזי לט

לֹא־תִכְרַת לַיהוָה בְּרִית וְלֹא
תִחַנֵּם: וְלֹא תִתְחַתֵּן בְּסֵם בְּתוֹךְ
לֹא־תִתֵּן לְבָנֶיךָ וּבְתוֹךְ לֹא־תִקַּח
רִבְנָה: כִּי־יִסֹר אֶת־בְּנֶיךָ
מֵאַחֲרַי וְעִבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְחָרָה אֶפְיֹהוּ בְכֶם וְהִשְׁמִידֶנָּה
מִהָר: כִּי־אִם־כֹּה תַעֲשׂוּ לַיהוָה
מִזְבַּחַתֵּיהֶם תִּהְיוּ וּמִזְבַּחַתֶּם
תִּשְׁבְּרוּ וְיִשְׁרְדוּם תִּגְדַּעוּן
וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ: וְכִי
עִם קְרוֹשׁ אֶתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ

מאכע קיינען בונד מיט
איהנען, אונד לאסע איהנען
קיינע גענאדע ווידערפארען:
(ג) פערשוואגערע דיק ניכט
מיט איהנען: גיב דיינע טאכטער
טער ניכט זיינעם זאהנע,
אונד נים זיינע טאכטער ניכט
פיר דיינען זאָהן: (ד) דען ער
ווירדע דיינען זאָהן פאָן מיר
אבפיהרען, דאָס זיא אנדערן
גאָטטערן דינטען: זאָ ווירדע
דער צאָרן דען עוויגען ווידער
איין ענטברענגען, אונד דיק
גאָר באַרד אוויראָטטען:
(ה) אוהר מיסט פֿילמעהר
פֿאלגענדער געשטאַלט מיט
איהנען פֿערפֿאַהרען, איהרע
אַלטאַרע אומרייסען, איהרע
בילדוויילען צערשלאָגען:
איהרע האַינע אומהוואַן,

אונד איהרע געשניצטע בילדער פֿערברענגען: (ו) דען דוא ביזט איין דעם עוויגען
דיינעם גאָטטע געהייליגטען פֿאַלק:

בך

תרגום אונקלוס

רש"י

לֹא תִגְדַּע לַהוֹן קִיָּם וְלֹא תִרְחַם עֲלֵיהוֹן:
(ג) וְלֹא תִתְחַתֵּן בְּהוֹן בְּרִיתֶךָ לֹא תִתֵּן
לְבָרִיָּה וּכְרִיתִיהָ לֹא תִסַּב לְכַרְךָ:
(ד) אֲרִי יִטְעֶנָּה יִתְּבַרְךָ מִבְּתֵר פּוֹלְחָנֵי
וְיִפְלַחוּן לְמַעֲוֹת עִמְמִיא וְיִתְקַן רֹגְזָא
דְּרֵי פְכוֹן וְיִשְׁצִינְךָ בְּפָרִיעַ: (ה) אֲרִי
אִם פְּרִין תַעֲבִדוּן לַהוֹן אֲגִזְרִיהוֹן
תִּתְרַעֲוּ וְקִמְתַּהוֹן תִּתְפָּרוּן וְיִשְׁרִיֲהוֹן תִּקְוִצְצִיוּן וְצִלְמֵיהוֹן תִּזְקָרוּן בְּנִגְרָא:
(ו) אֲרִי עִם קְרוֹשׁ אֶתָּה קְדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ

דבר אחר לא תתן להם חכיה בארץ: (ד) כי
יסיר את בנך מאחרי: כמו של נכרי כשישא
את בתך יסיר את נכך אשר תלד לו בתך מאחרי
למדנו שכן בתך הבא מן הנכרי קרוי בנך אבל
בנך הבא מן הנכרית אינו קרוי בנך אלא בנה
שהרי לא כאמר על בתו לא תקח כי תסיר את
בנך מאחרי לא כי יסיר וגו': (ה) מזבחותיה'
של בנין: מזבחות: אכן אחת: ואשיריהס'
אילנות שעובדין אותן: ופסיליהס' כלמים:

בך

באור

שם הוא עומד וכאן יוצא, והכו'ן שורש: (ד) את בנך, כמו של נכרי כשישא את בתך
יסיר את בנך אשר תלד לו בתך מאחרי: למדנו שכן בתך הבא מן הנכרי קרוי בנך, אבל בן
בנך הבא מן הנכרית אינו קרוי בנך אלא בנה שהרי לא כאמר על בתו לא תקח כי תסיר את
בנך מאחרי (קדושין ס"ח): (ה) מזבחותיהם, של בנין: ומצבתם, אכן אחת: הגרעון,
גידוע נוסף באילן: ופסיליהם, פסילי עץ: (ו) עם קרוש, כגדל מיתר האומות להיות
לניין

בְּךָ בָחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהוֹיֹת
 לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים
 אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה: ז לא
 מִרַבָּבִים מִכָּל-הָעַמִּים חֶשֶׁק
 יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי-אַתֶּם
 הִמְעַט מִכָּל-הָעַמִּים: ח כִּי
 מֵאַהֲבַת יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשְׁמֵרוֹ
 אֶת-הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
 לְאַבְרָהָם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם
 בְּיַד חֹזֶקָה וַיַּפְדֶּךָ מִבֵּית עַבְדִּים
 מִיַּד פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ-מִצְרַיִם: ט מִפְטִיר
 וַיִּדְרֹתָ כִּי-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא
 הָאֱלֹהִים

דיך דאָט דער עוויגע דיין
 גאָטט ערוואָהלט, זיין לייב-
 אייגענע פֿאַלק צו זיין, אויז
 אללען פֿאַלקערן, דיא אַויף
 דער ערדע וינד: (ז) ניכט
 ווייל איהר עטוואַ צאלרייכער
 אלו אנדרע פֿאַלקער וואָרט,
 דאָט דער עוויגע אייך אַן
 גענאָמען, אונד ערוואָהלט:
 דען אין וואָרהייט וינד איהר
 דיא וועניגזמען אונטער אל-
 לען פֿאַלקערן: (ח) זאָנדרען
 בלאָס ווייל דער עוויגע אייך
 ליכט אונד דען אייך האָלטען
 ווילל, דען ער אייערן עלטערן
 צונעשוואָרען, האָט ער אייך
 מיט שטאַרקער האַנד אַוויז
 מצרים געפֿיהרט: אונד אויז
 דעם שקל אַפֿענהויזע, פֿאַן
 דער האַנד פֿרעה קאַניג צו
 מצרים עררעטעט: (ט) ער-

קעננע אַלזאָ, דאָס דער עוויגע דיין גאָטט וואָהרער גאָטט זיין: איין

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּךָ אֶתְרַעֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמַחְוֵי לִיָּה לְעַם
 חָבִיב מִכָּל עַמֻּמַּיָּא דִּי עַל אֶפְרֵי
 אָרְעָא: (ז) לָא מִדְּסִינְיָאִין אֶתְוֹן
 מִכָּל עַמֻּמַּיָּא צְבִי יְיָ בְּכוֹן וְאֶתְרַעֵי
 בְּכוֹן אָרִי אֶתְוֹן זְעִירֹן מִכָּל עַמֻּמַּיָּא:
 (ח) אָרִי מִדְּרַחֲמִים יְיָ יִתְכוֹן וּמִדְּנִטְר
 יִתְ קִיטָא דִּי קָנִים לְאַבְרָהָם אֶפְרִיק
 יְיָ יִתְכוֹן בִּידָא תְּקִיפָא וַיַּפְרֶקְךָ מִבֵּית
 עַבְדֹּתָא מִיָּדָא דְּפִרְעָה מִלְּקָא

(ז) לא מרובבם * כפשוטו ומדרשו לפי שאין
 אתם מגדלין עממכם כשאני משפיע לכם
 טובה לפיכך חשק בכס: כי אתם המעט *
 המנועטין עממכם כגון אברהם שאמר ואנכי
 עפר ואפר וכגון נח ושהי ושהי שאמר ונחמנו מה *
 לא בכבודכדכר שאמר אדמה לעליון (ישעיה
 י"ד) וכסחרב שאמר מי בכל אלהי הארצות
 (מלכים י"ח) וסירס ואמר אל אני אושב אלהי
 ישבתי (ישוקאל כ"ח): כי אתם המעט * הרי
 כי משמש בלשון דהא: (ח) כי מאהבת * הרי
 כי משמש בלשון אלא * לא מרובבם חשק ה'
 בכס * אלא מאהבת ה' אתכם: ומשמרו את

דְּמִצְרַיִם: (ט) וַיִּדְרֹתָ אָרִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא

באור

לגיון של עלך, וזהו להיות לו לעם סגולה,
 מלכותו, וכבר אחד להיות לגיון המיוחד לו,
 ועם סגולה, ועל כן מהראוי שלא תעבוד אלו
 שאלו לא לנדרו, ולא תשתף עמו דבר וולתו,
 כמעשה שאר האומות שלא נאמר להם השתף:
 (ז) לא מרובבם, שיהיו הרבים למלך,
 כענין שכתוב

ואתחנן ז

הַיְיָ אֱלֹהִים הָאֵל הַנְּאֻמָּן שֹׁמֵר
הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאַהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי
מִצְוֹתָו לְאַרְףָּ דָּוִד: י וּמִשְׁלָם
לְשֹׁנָיו אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא
יֵאָחֵז לְשֹׁנָיו אֶל־פָּנָיו יִשְׁלַם־
לוֹ: יא וְשִׁמְרַת אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־
הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם: פ

מצותיו קרי והיה

תרגום אשכנזי מ

איין טרויטער גאטט, דער
זיינען בונד האלט אונד גע-
נאדע ערצייגט, דענען, דיא
איהן ליבען אונד זיינע גע-
באטעה האלטען, ביז איין
דאז טויזענדעווענטע געשלעכט:
(י) זיינען האסערן אבער
פֿערגילט ער פֿאר איהרען
אויגען אויף דער שטעללע,
אונד רייכט זיא אויף: ער
טראגט עז זיינעם האסער
ניכט לאנגע נאך, זאנדערן
פֿערגילט איהם פֿאר זיינעם
אנגעוויכטע: (יא) בעאבאכטע
ארויף דאז געבאטה, דיא
געזעטצע אונד רעכטע, דיא איך דיר יעצט, צור אויזאיבונג, פֿארשרייבע: ווען

תרגום אונקלוס

רש"י

אלהים אלהא מהימנא גמר קימא
וחסדא לתמוהי ולגמרי פקודיה
לא לפי דרין: (י) ומשלם לשנאיהי
טכון דאינון עקדין קדמוהי פתיהון
לאזכריהון לא מאחר עזכר טב
לשנאיהי טכון דאנון עקדין קדמוהי
פתיהון משלם להון: (יא) ותמרית
תפקדתא וית קימא וית דיניא די אנא מפקד לך יומא דין למעבריהון:
ויהי

השבעה. מחמת שמר את השבעה: (ט) לאף
דור. ולהלן הוא אומר לשלם כלן שהוא סמוך
אלל לשומרי מצותי העושין מיראה הוא אומר
לא לך ולהלן שהוא סמוך אלל לאהביו העושין
מאהבה שכתן יותר גדול הוא אומר לשלם:
אוהביו. או העושין מאהבה שומרי מצותי.
או העושין מיראה: (י) ומשלם לשנאיו אל
פניו. כתיב משלם לו גמולו הטוב כדי
להאבדו מן עה"ב: (יא) היום. לעשותם
למחר לעה"ב לטוב שכרם: והיה
תפקדתא וית קימא וית דיניא די אנא מפקד לך יומא דין למעבריהון:
ויהי

באור

ברב עם הדרת מלך: חשק, ענין קשר ודבוק כמבואר למעלה: כי אתם, הרי כי משמש
בלשון דהא: כי מאהבה, הרי כי משמש בלשון אלא, לא מרובכס אלא מאהבה ה' אתכם:
(ח) ומשמרו, שם הפעל, והטעם כדי שישמרו: (ט) וידעה, ע"י שהוכיחך ביד חזקה
מתחת עול אדוני' קשה תדע שהוא שיש לו כח והוא יכול על כל: ומה שאמרתי שכתבך
בעבור שנועתו, תדע שהוא כאמן בבלייתו, ולא ישוב דברו ריקם: לא לך דור, מספר
קצוב תחת בלתי קצוב, דרך מליני, והטעם לאין קץ: (י) ומשלם לשנאיו, לכל אחד
משנאיו: אל פניו, כתיב משלם לו גמולו הטוב, כדי להאבדו מן העולם הבא, כן פי'
רש"י ז"ל וכן ת"א ויב"ע: ומפרשים אחרים פירשו ומשלם לשנאיו פרי חטאתם, אל פניו לו
ולבניו עד דור רביעי: לא יאחר, מדור רביעי, כאשר ישמר הברית והחסד לאלף דור,
חו היא מדה טובה מרובה ממדת פורענות: וכראה שכן הוא המשך הכתובים, אמר האל
הכאמן שומר בריתו לאהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור, ואם יהי' אחד מן הדורות האלף
ההם דור סורר, לא יפסוק בשביל זה חסד האל מורעו כי ישלם לרשע על פניו וישמר
בריתו לזרעו אחריו: והוא שאמר לא יאחר לשנאיו

ווען אייזער דיזע רעכטע
 אונגעהמט, זיא בעאבאקטעט
 אונד אין אויזאיבונג ברינגט,
 זא ווירד דער ערפאלג זיין:
 דאס דער עוויגע דיין גאטט
 אויך דען בונד אונד דיא גע-
 נאדע האלטען ווירד, דיא ער
 דיינען עלטערן צוגעשווארען:
 (יג) ער ווירד דין ליבען,
 זעגען אונד פערמערען:
 ער ווירד אויף דעם ערד-
 רייכע, דאז ער דיר אוינצו-
 געבען, דיינען עלטערן צוגע-
 געשווארען, דיא פריכטע דיינען ליבען אונד דיינען פערלדען, דיין געטריידע,
 דיינען

והיה עקב תשמעון את
 המשפטים האלה ושמרתם
 ועשיתם אתם ושמר יהוה
 אלהיך לך את הברית ואת
 החסד אשר נשבע לאבותיך:
 יג ואהבך וברכך והרבה וברך
 ת פרי בטנך ופרי אדמתך דגנה
 ותירשך

תרגום אשכנזי

תרגום אונקלוס

רש"י

ויהי חלף דיתקבלון יתדינא
 אלון ותטרון ותעברון יתהון
 וישר יאלהך לך יתקמא ויתחסדא
 די קים לאכהתך (יג) וירחמנך ויברכך ויסקנך וילדא דמטעך ואבא
 דארעך עבדך
 וחמרך

(יב) והיה עקב תשמעון את המצוות
 קלות שאלם דש צעקניו
 תשמעון: ושמר ה' וגו' ישמור לך הבטחתו:
 שגר
 די קים לאכהתך (יג) וירחמנך ויברכך ויסקנך וילדא דמטעך ואבא
 דארעך עבדך

באור

להיו' ענשו שמור לבניו, ויאבדו ח' וזכות אבי אבות השמור להם מדורות אלף, כי אם אל
 פניו ישלם לשאלו: ולכן אם תשמור את המצוות ואת החקים ואת המשפטים, אשר אנכי מניח
 היום, ומסיים והולך והי' עקב תשמעון וגו' ושמר ה' אלהיך את הברית ואת החסד אשר נשבע
 לאבותיך, כי כן מדותיו של הקב"ה, שומר בריתו ומסדו לדור אחרון, שימלא ראיו לכך:

(יב) והיה עקב, כמו לעולם עקב, שכן באחרונה י' (הראש"ע), ולזה הסכים הרמב"ן
 ואמר והמפרשים אמרו כי טעם עקב שכן באחרית, וכן בשארם עקב
 רב (תהלים י"ט י"ב), יאמר והיה אחרית תשמעון המשפטים ותשמרו אותם שימור השם
 הברית והחסד ואהבך, וכיון הוא כייקראו בלשון הקודש תחלת כל דבר בלשון ראש כענין
 ראש דברך אמת, וכן גדול הדור ראש העם, והדבר המשונה, ראש נשמים, וכן יקרא
 אחרית כל דבר עקב, כי הלאשון יתפוס דמיונו באלם, והראש תחלה והעקב בו אחריו וסוף,
 ואנקלוס תרגם עקב חלף, כמו חלף עבודתם (במדבר י"ח כ"א), עשאו לשון סבוב, כגור
 מן והי' העקיב למישור (ישעי' מ"ד), הדרך המשוקל הולך סביב סביב, יאמר והי' סבת
 שמעכם המשפטים ועשותכם אותם, שימור השם לכם בריתו, ודומה לזה בגלגל הדבר הזה
 בסבתו, כן כתב הרמב"ן ז"ל: ולדעתו גם עקב הרגל מן הענין ההוא, בעבור היותו מעוגל,
 כמו שיקרא אמוכע היד קף, בשביל דמיונו עם כפות זהב: ולזה מתורגם בל"א (ערפאלג),
 שהוא המסובב הנא באחרונה: אשר נשבע לאבותיך, לתת לזרעם אשר ילכו בדרכיהם:
 (יג) ואהבך וברכך והרבה, כי מסגולת האוהב לשמח בשמחת הנאהב ולהטיב לו כפי
 יכלתו: וברכך והרבה כלל, לכן מועמד באתנח, וברך פרי בטנך וגו' פרט: אלפיך,
 כמו אלופיניו מסובלים (תהלים קמ"ד י"ד), ושגר מלאשן שלום, והשעור ולדי בקרך, שהקב"ה
 משגרת

עקב ז

תרגום אשכנזי מא

וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ שְׁגַר־אַלְפִיךָ
 וַעֲשֵׂתָרְתָּ צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְתַתְּלֶךָ:
 יד בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים
 לְאֵיִיָּהּ כִּי עָקַר וַעֲקָרָהּ
 וּבְבַח־מִתְךָ: טו וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ
 כָּל־חֲלִי וְכָל־מַדּוּי מִצָּרִים
 הָרְעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָ לֹא יִשְׁיִמּוּ
 בָּךְ וְנִרְתַּנְּם בְּכָל־שָׁנָיִךְ:
 טז וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְאֵ־
 תְּחוּם עֵינֶךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תֵעָבֵד

דיינען מאַזט אונד דיין אָעל,
 וויי אַויך דיינע רינד־צוֹכט
 אונד העערדען קליינען פֿיהען
 זעגנען: (יד) דוא ווירזט דיא
 געזעגנעזטע אונטער אַללען
 נאַטציאָנען זיין: עז ווירד
 אונטער דיר קיין אונפֿרוֹכט
 באַרער אָדער אונפֿרוֹכט
 באַרע זיין, אַויך ניכט אונטער
 דיינעם פֿיהע: (טו) אַללע
 קראַנקהייט ווירד דער עוויגע
 פֿאַן דיר אַכווענדען: אונד
 דיא באַזען זייכען פֿאַן מצרים,
 דיא אייך בעקאַנט זינד, דיר
 ניכט אויפֿלעגען, זאָנדערן
 אויף דיינע פֿיינדע קאַממען
 לאַסען: (טז) אויפֿרייבען
 זאַללוזט דוא אַללע פֿאַלקער,
 דיא דער עוויגע דיין גאַטט
 דיר געבען ווירד, דוא מוסט
 איהרער ניכט שאַנען: דאַס
 דוא

את

תרגום אונקלוס

ר ש"י

וְחִמְרָךָ וּמִשְׁחָךָ בְּקָרֵי תוֹרֶךָ וְעֵדְרֵי
 עֶנְךָ עַל אֲרְעָא דִּי־קָנִים לְאַבְרָהָם
 לְמִתָּן לָךְ: (יד) בְּרִיךְ תִּהְיֶה מִכָּל־
 עַמְמִיָּא לֹא יְהִי כִּי עָקַר וַעֲקָרָא
 וּבְבַח־עֵינֶךָ: (טו) וְהִסִּיר יְיָ מִנֶּךָ
 כָּל־חֲרִיב וְכָל־מַדּוּי מִצָּרִים
 הָרְעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָ לֹא יִשְׁיִמּוּ
 בָּךְ וְנִרְתַּנְּתִיךָ בְּכָל־שָׁנָיִךָ:
 טז וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְאֵ־
 תְּחוּם עֵינֶךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תֵעָבֵד

(יג) אַגַּר אַפִּיךָ: וְלִדֵּי בְּקָרְךָ שֶׁהִנְקִי מִשְׁגַּרְתָּ
 מִמַּעִיָּה: וְעֵשְׂתָרְתָּ לֹא־כֶךְ: מִנְּחָס פִּירַשׁ אֲבִירֵי
 בָּשָׂן (תְּחֵלֵי כ"ג) מִבְּחַר הַבָּשָׂן כְּמוֹ עֲשֵׂתָרְתָּ
 קִרְבִּים לָשׂוֹן חֲזָק וְאוּנְקָלוֹס תְּרַגְּם וְעֵדְרֵי עֶנְךָ
 וְרִבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ לְמַה נְּקָרָא שְׂמֵם עֲשֵׂתָרְתָּ
 שְׂמַעֲשִׂירוֹת אֶת צַעֲלִיָּהּ: (יד) עָקַר־ שְׂחִיבֵי
 מוֹלִיד
 מִרְעִיז וְכִי מִכְּתָשֵׁי מִצְרָאִי בִּישִׂיא דִּי יִדְעָתָ לֹא יִשְׁנִיזוּ בָּךְ וְיִתְנַנּוּ בְּכָל־
 סְנָאָךְ: (טו) וְתִגְמַר יִתְּכָל עַמְמִיָּא דִּי יְיָ אֱלֹהֶךָ יְחִיב לָךְ לְאֵ־תְּחוּם עֵינֶךָ
 עֲלֵיהוֹן וְלֹא תִפְלַח

באור

משגרת ממעיה: ועשתרת צאנך, אמרו שהם נקבות הבאן, ואמרו רז"ל למה נקראו שמן
 עשתרות, שמעשרות את צעליהן, שמוכר הסלב והגמר והטלאים: והגלמים העשויה על
 ברכת נקראו גם כן עשתרות על שמן: (טו) והסיר ה' ממך כל חלי, חולי הנהוג לבוא
 בעולם: וכל מדוי מצרים הרעים, הוא חולי חן מן המכה: ישימם, בקמץ המ"ס
 תחת ידו: (טז) ואכלת את כל העמים, הואל שם אכילה לכליין השניא, לפי שהאיכל
 מכלה המאכל ברעבון גופני, והשוא מכלה השוא ברעבון נפשי: כי מוקש הוא, כל
 אחד מאלהיהם. (הראב"ע), ויתכן שהוא מוסב על הפעל: לא תחום וגו', ולא תעבד,
 לפי

אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא
 לָךְ : ס י כי תאמר בלבבך
 רבים הגוים האלה ממני איכה
 אוכל להודישם: יח לא תירא
 מהם זכר תזכר את אשר עשה
 יהוה אליהם לפרעה ולכל
 מצרים: יט והמסת הגדלת
 אשר ראו עיניך והארצות
 והמפתים והיר החזקה והנורע
 הנמויה אשר הוצאת יהוה
 אליהם בן עשה יהוה אליהם
 לכל העמים אשר אתה ירא
 מפניהם: כ וגם את הצרעה
 ישלח

דוא נוכט איהרען גאטטערן
 דינוט, דען דיזען ווערדע איין
 פאלשטריק פיר דין זיין :
 (ז) דוא ווירוט פיללייכט אין
 דינעס הערצען שפרעכען,
 דיזע פאלקער זינד גראסער
 אלו איך: וויא קאן איך זיא
 אויטרויבען? (יח) פירכטע
 דין אבער ניכט פאר איהנען!
 בערענקע נור, וואו דער
 עויגע דיין גאטט אן פרעה
 אונד גאנץ מצרים אויגע-
 איכט האט: (יט) דוא גראסען
 פערזוכונגן, דוא דינע אויגען
 געזעהן האבען, דוא צייכען
 אונד וואונדר, דוא שטארקע
 האנד אונד דען אויגע-
 שטרעקטען ארם, מיט
 וועלכעם דער עויגע דיין
 גאטט דין הערזין געפיהרט
 האט: עבען אלוז ווירד דער
 עויגע דיין גאטט אללען
 פאלקערן טהון, פאר דענען

דוא דין פירכוט: (כ) ער, דער עויגע, דיין

רש"י

תרגום אונקלוס

נת טענתהון ארי לתקלא יהון לך :
 (י) ארי תומר בלבך סגיאין עמטיא
 האליון טני אכהיו אכול לתרכותהון :
 (יח) לא תדחל טנהון מדבר תדבר
 ית דייעבר יי אלהם לפרעה ולכל
 מצרים: (יט) גסין רכרכיו די חזאה
 עינה ואתיא ומופתיא וירא תקיפא
 ודרעא טרמטא דאפקה יי אלהם כן
 יעביד יי אלהם לכל העמטיא די את רחל מן קדמיהון: (כ) נאף יתדערעיתא

מוליד: (יז) כו תאמר בלבבך על כרחק
 לטון דילמא הוא שמה תאמר בלבבך מפני שהם
 רבים לא איכל להורישם א תאמר כן לא תירא
 מהם ולא יתכן לפרשו באחת משאל לשונות
 של כי שטל עליו טוב לא תירא מהם :
 (יט) המכות נסיונות: האותות כגון
 ויהי לנחש והיו לדם ביבשת: המופתים
 המכות המופלאות: היד החזקה זה הדבר:
 והודוע הכטויה זו המרב של מכת בכורות:
 (כ) הכרעה ייין שרן העוף שהיתה זורקת
 בהם

באור

לפי שהדבר הזה, כלומר המלה עליהם הוא לך למוקש: וכן מתורגם בל"א: (יז) כי
 האמר, לטון דילמא הוא, שמה תאמר. (רש"י): (יט) אשר הוצאת, כמו אשר בה
 הוטיאך

עקב ז

יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עֵר
אֶבֶר רֵנְשָׁאִים וְהַנְּסֻתִים
מִפְּנֵיךָ: כֹּה לֹא תֵעָרֵץ מִפְּנֵיהֶם
כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל
גָּדוֹל וְנוֹרָא: כֹּה וְנִשְׁלַח יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ
מֵעַט מֵעַט לֹא תוֹכֵל כִּלְתֵם
מִיָּד פֶּן־תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיֵּת
הַשָּׂדֶה: כֹּה וְנִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְפָנֶיךָ וְהָמָּם מְהוּמָה גְדֹלָה
עַד הַשְּׂמָדָם: כֹּה וְנִתְּן מַלְכֵיהֶם

בירך

תרגום אשכנזי מב

דיין גאטט ווירד אויך דיין
פֿערצעהרנדען איבעל (איינע
אַרט גיפטיגען אונגעציערן)
אונטער זיין שיקען: דאס
אויך דיא אומקאָממען, דיא
נאָך איבריג זינד, אונד זיך
פֿאַר דיר פֿערבאָרגען האָבען:
(כא) לאַס דיר פֿאַר איהנען
ניכט באַנגע וועררען: דען
דער עוויגע דיין גאטט איזט
אונטער דיר, איין גראָסער
אונד פֿורכטבאַרער גאָטט:
(כב) נאָך אונד נאָך ווירד
דער עוויגע דיין גאטט דינע
פֿאַלקער פֿערשייכען: צו
שנעלל קאַנט דוא זיא ניכט
אויפֿרייבען, זאַנט קאַנטען
דיא ווילדען טהירע זיך ווירער
דיך פֿערמעהרען: (כג) דער
עוויגע דיין גאטט ווירד דיר
זיא אָבער פֿריי געבען: אונד איינע גראָסע בעשמירצונג אונטער זיא שיקען, בזו
זיא פֿאַלליג אויפֿגעריבען זינד: (כד) איהרע קאַניגע ווירד ער דיר אין

תרגום אונקלוס

יגרי יי אלקה בהון עד דגברון
דאשתארו ודאמטרו מן קדטך:
(כא) לא תתבר מן קדמיהון ארי יי
אלקה שכנתיה בינה אלקה רבא
ודחילא: (כב) ויתרד יי אלקה נת
עמטא האליו מן קדטך ועיר ועיר
לא תכול לשציותהון בפריע הלמא תסגי עלך חית ברך:
אלקה קדטך וישגשגון שגוש רב עד רישתיצון: (כד) וימסר מלכיהון

באור

הואיך: (ב) הצרעה, חולי בנף ומגורת כרעת, (הראב"ע): ואולם לא מנאכו שיכול
על מכה או חולי לשון שולח שאמר בכל מקום על בעל חי, לכן נראה שהוא מין שרץ העוף
כמו שאמרו (בוטה ל"ו): (בא) הערץ, פעל עומד, ענינו השבר והסתת: (כב) ונשל,
כמו כי ישל זיתך (דברים כ"ח מ'), ענינו הפרוד והתלישה מן המחובר: (כג) והמס, כקד
קמן כולו, לפי שאין מ"ס האחרונה מן היפוד (האורש), והרי הוא כמו והס אותם, אבל
והמס

רש"י

בהם מרה ומסרתן ומסמא את עיניהם בכל
מקום שהיו נסתרין שם: (כב) מן תרבה עליך
חית השדה והלא אם עושין רכובו של מקום
אין מתיראין מן החיה שאמר וסית השדה
השלמה לך (איוב ה') אלא גלוי היה לפניו
שעתידין לחטוא: (כג) והמס - כקוד קמן
כולו לפי שאין מ"ס אחרונה מן היסוד והרי
הוא

בירך

בִּידְךָ וְהֵאבֵדְתָּ אֶת־שְׁמוֹם
 מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ
 בְּפָנֶיךָ עַד הַשְּׂמֹדָה אַתֶּם :
 כִּי פָסִירִי אֶל־הֵיחֵם תִּשְׂרַפּוּן
 בְּאֵשׁ לֹא־תִחְמוֹד בְּסָף וְזֶה־כִּי
 עֲלִיָּהֶם וְלִקְחַת לָךְ פֶּן תִּוְקַשׁ
 בּוֹ כִּי תִוְעֵבֶת יִהְיֶה אֶל־הָיֶד
 הוּא : כִּי וְלֹא־תָבִיא תִוְעֵבָה אֶל־
 בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כַּמָּהוּ שֶׁקֶץ י
 תִּשְׁקָצְנוּ וְתַעֲבִי תִתְעַבְנוּ כִּי־
 חֵרֶם הוּא : פ

אין דיא האַנדע געבען , אונד
 דוּא ווירזט איהר נאַמען
 אונטער דעם היממעל פֿער־
 טילגען : ניאמאַנד ווירד דיר
 ווידערשטאַנד טהון קאַננען ,
 ביז דוא זיא פֿאַללִיג אַויז־
 געדאַטעט האַזט : (כה) דיא
 שניטצבילדער איהרער גאַט־
 טער מיסט איהר פֿערברענג־
 נען : לאַס דיר דאַז גאַלד
 אונד זילבער דאַראַן ניכט
 געלויטען , עז פֿיר דיר צו
 בעהאַלטען , עז קאַננטע דוין
 אונגליק זיין , דען עז אַזט
 איין גרייאל פֿאַר דעם עוויגען
 דינעם גאַטט : (כו) ברינגע
 קיינען גרייאל אין דוין הויז ,
 זאַנטען קאַמט דער באַן אויף
 דיר , וויא ער אַויף איהם
 אַזט : דוּא מוסט אַבשייא

כל

אונד גרייאל דאַפֿאַר האַבען : דען דער באַן רוהט דאַרויף : אַללע

תרגום אונקלוס

רש"י

הוא כמו והם אותם אבל והמס גלגל עגלתו
 (ישעיה כ"ח) כולו יסוד לפיכך חזיו קמן וחזיו
 דתשיצו יתהוון : (כס) צלמי טעותהון
 ודחקא עליהון ותסכ לך דלמא תתקל ביה ארי מרחק קדם יי אלקה הוא :
 (כו) ולא תעיל דמרחק לביתך ותהי חרמא פנתיה שקצא תשקצניה ורחקא
 תרחתניה ארי־חרמא הוא : כל

באור

והמס גלגל עגלתו (ישעיה כ"ח כ"ח), כלו יסוד , לפיכך חזיו קמן וחזיו פתח כאשר פעל
 של שלש אותיות (רש"י) : וכן כתב הרד"ק שמשפטו הימס , ומ"ס האחרון סימן הרבים :
 והרש"ס נלחץ להכניסו עם הכפולים , ואין דבריו נראים : (כד) השמרך , שם הפעל
 ואם הוא בחירק , ויתכן היות כמוהו השאיר לו שריד (והוא כמו השמד , האשר , ואיטו עבר
 ליחוד מבנין הפעול), והעד אותם שהוא הפעול (ובהכרח יהיה כף השמיד כמו הפועל ,
 והשמיד שם הפעל או מקור) * (הראב"ע) : (כה) עליהם , אשר עליהם : ולקחת לך ,
 ותרצה לקחת לך : חוקש בו , בכסף או צוהב , וכן הוא שנסמך : (כו) והיית חרם כמוהו ,
 שב על הכסף או הזהב , ואיכו שב על התועבה , כי היא נקבה , והכלל שאסור ליהנות מן
 נוי עבודת אלילים ומשמיה ותקרובה :

כל

עקב ה

תרגום אשכנזי מג

ה א כל המצוה אשר אנכי מצוה והיום תשמרון לעשות למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם: וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך יהוה אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבך והתשמר מצוהו אם לא י ויענך וירעבך ויאכלך את-ב

ח (א) אללע געכאטהע, דיא איך דיר יעצט פארשרייבע, מיסט איהר בעאבאכטען, זיז אויזא איבען: דאמיט איהר לעבט, אייך פערמעהרט, אונד הייך ציהט דאן לאנד איינצונעה מען, דאן דער עוויגע אייערן עלטערן צוגעשווארען: (ב) דענקע אן דען וועג, דען דיר דער עוויגע, יעצט פירציג יאהרע לאנג, אין דער וויזטע געפיהרט האט: אום דיר ווידערווארטטיקייט צו צו שיקען, אונד דיר דא דורך צו פערזוכען, דאמיט אן דען טאג קאממע, וויאז דוא אים הערצען האזט, אב דוא זיין געכאט האלטען וויללוט, אדרער ניכט: (ג) ער לים דיר אין ווידערווארטטיקייט געראטהען, לים דיר הונגער לידען, אונד שפייזטע דיר מיט

מצותיו קרי המן

תרגום אונקלוס

רש"י

ח (א) כל המצוה, הטעם אם רכיתם לשמור המצות למען תחיו זכרו את הדרך (הראש"ע), ואין בדרך כי יתכן להיות ו"ו חכרת ו"ו החבור, ועיניו אם תשמרו את המצות וירשתם את הארץ, וחכרת את כל הדרך ואת כל הקורות וידעת עם לבנד לבסוף שאעפ"י שנראו אז בעיניך רעות ותלאות, אינם נחשבים כלל כגד הטוב המופלג שימשך לכס בירושת וישיבת הארץ, וכיו שכתב למטה: (ב) למען ענתך, זהו עיני שאין פת בסלך, וסידך תלוים למרום בכל יום (הראש"ס): לנסתך לדעה, עיין מה שכתב המתרגום בפרש' והאלהים נסה את אברהם, ותנין על ידו כוונתו גם במקום הזה: החשמר מצוהו, אלא

פתח כשאר פעל של שלש אותיות: ח (א) כל המצוה, כפשוטו ומדרש אנדה אם התחלת במצוה גמור אותה שליכה נקראת אלא על שם הגומרה שכל' ואת עמנות יוסף אשר העלו בני ישראל ממזרים קברו בשכם (יהושע כ"ד) והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם אלא לפי שלא הספיק לגומרה וגמרה ישראל נקראת על שם: (ב) התשמר בדיל לענייתך לנסיתך למדע יתדי בלבך התמר פקודיה אם לא: (ג) ועניך ואכפנך ואוכלך ית-

באור

ח (א) כל המצוה, הטעם אם רכיתם לשמור המצות למען תחיו זכרו את הדרך (הראש"ע), ואין בדרך כי יתכן להיות ו"ו חכרת ו"ו החבור, ועיניו אם תשמרו את המצות וירשתם את הארץ, וחכרת את כל הדרך ואת כל הקורות וידעת עם לבנד לבסוף שאעפ"י שנראו אז בעיניך רעות ותלאות, אינם נחשבים כלל כגד הטוב המופלג שימשך לכס בירושת וישיבת הארץ, וכיו שכתב למטה: (ב) למען ענתך, זהו עיני שאין פת בסלך, וסידך תלוים למרום בכל יום (הראש"ס): לנסתך לדעה, עיין מה שכתב המתרגום בפרש' והאלהים נסה את אברהם, ותנין על ידו כוונתו גם במקום הזה: החשמר מצוהו, אלא

הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתָ וְלֹא יִדְעוּן
 אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא
 עַל-הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יְחִיָּה הָאָדָם
 כִּי עַרְכָּל-מוֹצֵא פִי-יְהוָה יְחִיָּה
 הָאָדָם: י שְׂמֹלְתְךָ לֹא בִלְתָהּ
 מֵעֲלִיךָ וְרִגְלֶךָ לֹא בַצֵּקָה זֶה
 אַרְבָּעִים שָׁנָה: ה וַיִּדְעַת עִם-
 לְבַבְךָ כִּי בֹאֲשֶׁר יִסֵּר אִישׁ אֶת-
 בְּנוֹ יְחֹזֶה אַרְיֶיךָ מִיִּסְרֶךָ:
 ו וּשְׂמַרְתָּ אֶת-מִצְוֹת יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ

מיט מן , איינע שפיינע דיא
 דיר אונד דיינען עלטערן
 אונבעקאנט וואר : דאמיט
 דוא ערפאהרוט , דאס דער
 מענש ניכט אלליין פאם
 בראדטע לעבע , זאנדערן
 פאן אללעם , וואו דער עוויגע
 פערארדנעט : (7) דיינע
 קליידער זינד דיר ניכט פער-
 אלטעט אס לייבע , אונד
 דיינע פיסע זינד ניכט גע-
 שוואללען : אין דיווען פירציג
 יאהרען : (8) דוא ווירוזט דא-
 הער אין דיינעם הערצען ער-
 קעננען : דאס דער עוויגע
 דיין גאטט ריך ציכטיגט , וויא
 איין פאטער זיין קינד ציכ-
 טיגט : (9) ווירוזט אלאו דיא

געבאטהע דעו עוויגען דיינען גאטטען האלטען :

ר ש י

אין

תרגום אונקלוס

מִצְוֹתַי . שֵׁלֹא תִנְסֶהוּ וְלֹא תִהְרַרְרֵה אַחֲרָיו :
 (7) שְׂמֹלְתְךָ לֹא בִלְתָהּ . עֲנִי כְבוֹד הֵיךָ שְׁפִיס
 בְּכַסִּיתִם וּמְנַהֲמִים אֹתָם כְּמִין כְּלִים מְנַהֲמִים
 וְאִף קִטְנִיהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵיוּ גְדִלִים הֵיךָ גְדִל לְכֹסֶס
 עֲמַהֶם כְּלִבּוֹשׁ הֵזֶה שֶׁל חוּמֵט אֲגִדֵּל עִינֵי : לֹא
 בַצֵּקָה . לֹא נִפְסָה כְּבִנְק כְּדֶרֶךְ הוֹלְכֵי יִקְף
 שְׂרָגְלֵיהֶם
 וּמִסְפָּדָה לֹא יְחִיפוּ דָגֵן אַרְבָּעִין שָׁנָיו : (8)
 וַתִּידַע עִם-לְבַבְךָ אַרְיֶיךָ בְּמֵאֵי דֵי מַלְיָךְ
 גִּבְרָא לְבָרִיָּה יִי אֱלֹהֶיךָ מַלְיָךְ לָךְ : (9) וַתִּמְרַר יַת-פְּקֻדֵיךָ דֵי אֱלֹהֶיךָ

באור

תנכהו ולא תהרהר אחריו . (רש"י) : (ג) ויענך , ויתכן לפרש ויענך וירעיבך ויאכילך את
 המן ענינים שונים , ואמר כי ענה אותך בלכתך במדבר ארבעים שנה , כענין ענה בדרך
 כחי , וירעיבך ותסלה , כמו שאמרו להמית את כל הקהל הזה ברעב , ואח"כ האכילך את
 המן להודיעך כי על כל מוצא וגו' . (הרמב"ן) , וכן תרגם ת"א : הלחם , שאדם תדיר
 בו : מוצא פי ה' , כמו מה שגור , כמו הדבר יא מפּי המלך (אסתר ז' ט') . (הראב"ע) ,
 וכן תרגם אונקלוס חפקות מומר , וכן תרגם המתרגם : (ד) שמלחך , יש אומרים דרך
 אית , ואחרים אומרים כי הוציאו מלבושים רבים ממוכרים , ויתכן שאין בתולדת המן להוליד
 זעה . (הראב"ע) , ולא הועיל בזה , כי מלבד הזעה לא יארכו מלבושי האדם ארבעים שנה
 בשבתו בביתו ומכל שכן בלכתו בדרך חסעות רחוקות , וכן השיג עליו הרמב"ן , ואולי הוא
 על דרך מליצה לבד , כלומר שלא הייתם כשאר עובדי אורח , ולא היה חסד לכם כלום שמלתך

עקב ה

תרגום אשכנזי מוד

אלהיה ללכת בדרכיו ויראה אתו: כי יהוה אלהיה מביאך אל-ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמות יצאים בבקעה ובהר: ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש: ארץ אשר לא במסכנת האכל בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר

אין וינען וועגען וואַנדערליך אונד איהן פֿירכטען: (ז) דען דער עוויגע דיין גאַטט ברינגט דיך אין איין פֿאַרטערעפֿליכען לאַנד: איין לאַנד אין וועלכעס פֿליסע אַנצוטערעפֿען זינד, קוועללען אונד טיפֿען דיא אים טהאַלע אונד אים גע- בירגע ענטשפּרינגען: (ח) איין לאַנד, וועלכען וויצען, גערזטע, וויין, פֿייגען, גראַנאַטאַעפֿל: איין לאַנד וועלכען אַליווען אונד דאַטעל- דאָניג דערפֿאַר ברינגט: (ט) איין לאַנד, אין וועלכעס דוא ניכט אין אַרמוטה בראַד

אכניה

עסען (קיממערליך לעבען) ווירזט, אין וועלכעס אַן ניכטו מאַנגעל זיין ווירד: איין לאַנד

דעסען

תרגום אונקלוס

רש"י

אלהיה למהך בארצו ותקנו קרמוהי ולמרחל יתיה: (ז) ארי יי אלהך מעלה לארעה טבתא ארעה נקרא נחלין דמיון מפועי עינן ותחומין נפקין בבקעו ובטורין: (ח) ארעה חטין ושערין וגופנין ותאינין ורמונין ארעה דזיתקא עכדין משחא והיא עכרא דבש: (ט) ארעה די לא במסכנת תיכול בה לחמא לא תחסר כל-מדעם בה ארעה די

אכנהא

באור

לא בלתי גו': לא בצקה, מגורת ויאפו את הנזק (שמות י"ב ל"ט), כי מנהג רגל האורח שהלך רגלי דרך רב שינפחו רגליו, ויתכן שנתן להם השם כח או הולכים אט (הראב"ע): (ה) וידעך עם לבבך, הסתבוכות והסקירה היא שימה על לב, כענין ואין איש שם על לב (ישעיה כ"ז א'), ואמנם אם הידיעה הנמשכ' מן הסקירה היא משתרשת בפש ושעורה בה עד שהיא לה נוכח תמיד נאמר שהידיעה היא עם הלב: כי באשר ייסר, כמו האב האוהב את בנו, פעמים שיטריך ליסרו, למנוע ממנו טובה, או לגרום לו רעה מועעת, לא מנד כשנאה והכקמה, כי אם לטובתו, כענין שנאמר יסר בך כי יש תקוה וגו' (משלי כ' י"ח), כן ה' אלהיך מיסרך זמן מה לטובתך, למען תירא אותו ותשמור מצותיו, ואז תערב לנפשך טובת הארץ ופירותיה, על כן אמר אחריו, כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה וגו': (ז) עינת ותהמות, יש מן המעינות שכולים מן הגשמים הנבלעים בהרים, או מן האדים הנזולים להם, והם שקרא עינות כמו כל מעיבי מים, ויש מהם שזולאים מעקור התהום, והם שקראם תהמות (הרעב"ן): (ח) זית שמן, זיתים העושים שמן. (רש"י): ודבש, הם התמרים: (ט) ארץ, כפילת מלת ארץ היא נפות המליכה: במסכנת, גדלות ועניות כלומר

אֲבִינִיָּה בְרוּל וּמֵהַרְרִיָּה תִּחְצַב
 נְחֹשֶׁת יִיאָכְלֶתָ וּשְׁבַעַת וּבִרְכַת
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ
 הַטְּבֵהָ אֲשֶׁר נָתַתְּ לָךְ : שְׁנֵי
 יָא הַשְׁמֵר לָךְ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבַלְלֶתִי שְׁמֹר
 מִצֻּוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַקְתָּיו אֲשֶׁר
 אָנֹכִי מִצֻּוֹת הַיּוֹם : יִפֶּן־תֹּאכַל
 וּשְׁבַעַת וּבָתִּים טָבִים תִּבְנֶה
 וַיִּשְׁבַּת : יִג וּבְקִרְךָ וּצְאֲנֶךָ יִרְבִּין
 וּכְסָף וְזָהָב יִרְבֶּה לָךְ וְכָל אֲשֶׁר־
 לָךְ יִרְבֶּה : יִד וְרַם לְכַבֶּךָ וּשְׁכַחַת
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ

דעסען שטיינע איינען זינד ,
 אונד אויז דעסען בערגען דוא
 ערץ הויען ווירזט : (י) ווען
 דוא נון געגעסען אונד דיק
 געזאטטיגט דואבען (איים)
 איבערפלוסע לעבען) ווירזט :
 זא מוסט דוא דעם עוויגען
 דיינען גאטט דאנקן, פֿיר דאז
 פֿארטרעפליכע לאנד, דאז
 ער דיר געגעבען : (יא) היטע
 דיק אבער, דאס דוא דען
 עוויגען דיינען גאטט ניכט אין
 זא ווייט פֿערגעסעזט : דאס
 דוא דיא געכאטהע, רעכטע
 אונד געועטצע ניכט האל=
 טעזט, דיא איד דיר יעצט
 פֿארשרייבע : (יב) עז קאנטע
 קאממען, ווען דוא צו עסען
 אים איבערפלוסע האזט :
 שאנע הייזער בויאזט, אונד
 זיא בעוואהנוט : (יג) פֿיל
 גראסען אונד קליינען פֿיה,
 פֿיל זילבער אונד גאלד בע=
 זיטצעזט : אונד איבערהויפט אן פֿערמאגען אללער ארט צוניממוזט : (יד) דאס דיין
 הערץ זיך ערהעבע (דאס דוא איבערמיטהיג ווירדעזט) : אונד דוא דען עוויגען
 דען דיינען גאטט פֿערגעסעזט,

מארין

זיטצעזט : אונד איבערהויפט אן פֿערמאגען אללער ארט צוניממוזט : (יד) דאס דיין
 הערץ זיך ערהעבע (דאס דוא איבערמיטהיג ווירדעזט) : אונד דוא דען עוויגען
 דען דיינען גאטט פֿערגעסעזט,

תרגום אונקלוס

אֲבִינִיָּה בְרוּלָא וּמִטּוּרְהָא תִּפְסוּל נְחֹשֶׁא : (י) וְתִיכּוּל וְתִשְׁבַּע וְתִכְרַךְ וְתִי
 יִי אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ טְבֵהָ דִי יְהִיב לָךְ : (יא) אֶסְתַּמֵּר לָךְ דְּלִמָּא תִתְנַשִּׁי
 יִתְדַחַלְתָּא דִי אֱלֹהֶיךָ בְּדִלְדָלָא לְטַטֵּר פְּקוּדוּהִי וְדִינֵוְהִי וּקְיַמוּהִי דִי אָנָּא
 מִפְּקָדָא לָךְ יוֹמָא דִין : (יב) דְּלִמָּא תִיכּוּל וְתִשְׁבַּע וּבָתִּין שְׁפִירִין תִּכְבִּי וְתִתִּיב :
 (יג) וְתוֹרְךָ וְעִנְךָ יִסְגּוּרְלָךְ וּכְסָפָא וְזָהָבָא יִסְגִּירְלָךְ וְכָל דִּי לָךְ יִסְגִּי :
 (יד) וְיִרִים לְכָךְ וְתִתְנַשִּׁי יִתְדַחַלְתָּא דִי אֱלֹהֶיךָ דִי אֶפְקָד מֵאֶרֶעָא

באור

כלומר לא תאכל פת חריבה כדרך עמי ומסכן, שהרי מלבד החטה והשעורה שהוא לחם יהיה
 לך גסן ותאנה ורמון ותמרים שהם מתוקים ועריבים לחך (הרשב"ם) : אשר אבניה ברזל,
 הטעם במקום אשר תחשוב ששם אבנים תמוא ברזל כי מעפר יקח, ובשרם כי בארץ ישראל
 מחכש כחשת וברזל שהוא פורק גדול ליושבי הארץ, ולא תחסר כל בה, אבל מונא הכסף והזהב
 איננו

עקב ה

תרגום אשכנזי מה

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים :
 טו הַמּוֹלִיכֶךָ בַּמְדָּבָר הַגָּדוֹל
 וְהַנּוֹרָא נַחֲשׁ י שָׂרָף וְעִקְרָב
 וְצִמְאֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם הַמוֹצִיא
 לָךְ מַיִם מִצּוֹר הַחֲלָמִישׁ :
 טז הַמְּאִכְלֶךָ מִן בַּמְדָּבָר אֲשֶׁר
 לֹא יִדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עֲנִתְךָ
 וְלְמַעַן נִסְּתֶךָ לְהִיטִיבְךָ
 בְּאַחֲרֵיתֶךָ : י' וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ
 כַּחַי וְעַצְמִי יָדִי עָשָׂה לִי אֶת־
 הַחַיִּי הַזֶּה : י"י וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ

דער דיק אויז דעם לאַנדע
 מצרים, אויז דעם שקלאַפֿען=
 הויזע געפֿיהרט: (טו) דער דיק
 אין דיזער גראַסען, פֿיר־
 טערליכען וויזטע געלייטעט,
 וואָ גיפֿטיגע שלאַנגען,
 שקארפֿיאַנען, וואָ אייטערל
 דירע, נירגענד וואַסער צו
 פֿינדען איזט: דער אויז דעם
 האַרטזיטען קיסערל דיא
 וואַסר פֿליסען לויס: (טז) דער
 דיק אין דיזער וויזטע מיט מן
 שפּייזטע, דאַפֿאָן דייע
 עלטערן ניכטו געוואוסט
 האַבן: אויס דיק דורך ווידער=
 וואַרטזיקייט צו פֿערוזכען,
 אונד דיר אַס ענדע וואַהל=
 צוטהון: (י') אונד שפרעכזט
 עטוואַ אין דייעם הערצען:
 מיינע מאַכט אונד טאַפֿפֿער=
 קייט האַט מיר אַלו דוועז פֿערמאַגען ערוואַרבען: (י"י) אַלליין דוא מוסט אַן דען עוויגן
 דייענען

תרגום אונקלוס

מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִא מִבֵּית עֲבָדֵיךָ :
 דְּחִיּוּן קָלוּ וְעִקְרָבִין וּבֵית צִמְאֹן אֲתֵר דְּלִית מַיָּא דְּאַפִּיק לָךְ מִיָּא מְטִינְרָא
 תַּקְפָּא : (טו) דְּאֻכְלֶךָ מִנָּא בַּמְדָּבָר דְּלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶךָ בְּדִיק לְעִנְיוּתֶךָ
 וּבְדִיל לְנִסְיוֹתֶךָ לְאַזְטָבָא לָךְ בְּסוֹפֶךָ : (י) וְתִימַר בְּלִבְּךָ חִילִי וְתִקּוּף יָדִי
 כְּנִשׁ לִי יִתְנַכְסִיא הָאֵילָן : (י"י) וְתִדְבַר יְתִי

באור

איכנו חסרון בארץ (הרמב"ן), ואמר שהברזל ימצא בלי טורח, על פני הארץ, לפי שבו
 צורך יותר והנאסף יחבב: (י) וברכת, רבותינו קבלו שזו מצות עשה לברך אתר המזון:
 וי' וברכת לתשובת התנאי, כאשר תאכל ותשבע אז תברך: על הארץ הטובה, על כמו
 בעבור, וכן בתרגם אשכנזי: (יב) ובתים טובים, חזקים וכלים שתקבל מהם כל טוב לצרכך:
 (טו) במדבר, מושך עמנו ואשר עמו, וכן הוא, במדבר הגדול שהוא ארך ורחב, והנורא
 שהוא מדבר שרף (הראב"ע), ואולם אין שם מדבר נאות להסמך אל נחש, לכן נראה
 שחסרו מלות מקום אשר שם נחש שלא להפסיק בין הענינים הנוראים, וזהו צמות המליצה כדי
 לעורר התפעלויות האימה, וכן תרגם אונקלוס אתר דחיון: החלמיש, הנור הסוק, כמו
 חלמיש למעיני מים (תהלים קי"ד ח'): (טז) להיטבך, כבר פירשתיו למעלה (ח' ה'):
 (יז) ואמרת בלבבך, שז' אל ורם לבנדך ושכחת את ה' אלהיך ואמרת בלבבך, ופסוקים
 המוליכך המאכילך הם תארי השם המתיחסים א אומה ישראלית ביסוד: החיל הזה, הרבוב
 והממוץ

אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא רִחַמְתָּנוּ לְךָ בַּחֲ
לַעֲשׂוֹת חֵיל לְמַעַן הִקִּים אֶת־
בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם
בְּיוֹם הַהוּא : פ

יט וְהָיָה אִם־שָׁכַחְתָּ תִּשְׁכַּח אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָרַכְתָּ אַחֲרַי
אֱלֹהִים אַחֲרֵים וְעַבַדְתָּם
וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הֲעַדְתִּי בְכֶם
הַיּוֹם כִּי אָבִדְתָּ אֲבֹדוֹן : כ כַּגֹּיִם
אֲשֶׁר יְהוָה מֵאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם
בֶּן־תֹּאבְדוֹן עֵקֶב לֹא תִשְׁמָעוּן
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם : פ
ט ח שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתָה עֹבֵר

היום

הָאֲרֻצִּים זֵינן ווערדעט : ט (ב) הָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל! דוּא בְיוֹם אִים בעגריף איבער דען

תרגום אונקלוס

אֱלֹהֶיךָ אֲרִי הוּא יְהִיב לְךָ חֵיל לְמַקְנֵי נֶכְסִין בְּדִיל לְקַיְמָא יִתְקַיְמִיה דִּי־
קַיָּם לְאַבְרָהָם בְּיוֹמָא הַדִּין : (יט) וְיְהִי אִם־אֲתִנְשָׂא תַתְנַשִּׁי יִתְדַחַלְתָּא
דִּי אֱלֹהֶיךָ וְתִתְקַד בְּתַר טַעוֹת עַמְמֵיָא וְתַפְלַחְתּוּן וְתַסְגֹּד לְהוֹן אַסְהַדִּית בְּכוּן
יִזְמַאֲדִין אֲרִי מִכַּד תְּכַדוֹן : (כ) בְּעַמְמֵיָא דִּי יִי מוֹבִיד מִן־קְדַמִּיכוּן כֹּן
תְּכַדוֹן חֲלַף דְּלֹא קַבְּלַתּוּן בְּמַמְרָא דִּי אֱלֹהֵכוּן : ט (ב) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתָה עֹבֵר
יִזְמַא

באור

וְהַיּוֹמָן, וְכַן וְעַזְבוּ לְאַחֲרֵים חֵילָם, יַעֲשֶׂם וְכַחֲסָם : (יח) וּזְכַרְתָּ, מוֹסַס אֵל הַשֶּׁמֶר לְךָ
שְׁלֵמַעֲלָה, כְּלוּמַר הַשֶּׁמֶר לְךָ מִן תַּשְׁכַּח, דִּק זְכוּר : לְמַעַן הִקִּים, כִּיּוֹם הַזֶּה אֵת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר
וּנ' : (ב) עֵקֶב, כַּכֵּר פִּירְשָׁתוֹ בְּתַחֲלַת הַסֵּדֶר, שֶׁזֶה זְכוּר בְּאַחֲרִית אִם לְטוֹב אִם לְרַע :

ט (א) אַתָּה עֹבֵר, אַתָּה עוֹכֵן לְעַבֹד, וְכַן בְּתַרְגוּם אֲשַׁכְּמִי : לְרַשָּׁח, מוֹסֵף עַמְּנוּ
וּמַסַּר עַמּוֹ, לְרַשָּׁח נוֹיִס לְרַשָּׁח עֲרִיס : בְּשָׁמַיִם, וְרַמִּיִּים וְכַדְמִיִּים כַּאֲגַבְהוּ עַד שְׁקִים :
עַם

דיינען גאָטט געדענקען, דען
ער איזט עז, דער דיר דיא
מאָטט גיבט, דיווען פֿערמאָגען
צו ערווערבען : דאָמיט ער
זיינען בונד האַלטע, דען ער
דיינען עלטערן צוגעשוואָרען,
וויא הייטיגו טאָגו געשיהט :
(יט) ווירוט דוא אָבער דען
עוויגען דיינען גאָטט פֿער־
געסען, אונד אַנדערן גאָטט־
טערן נאַכפֿאָלגען, איהנען
גאָטטעוּדינוטליכע עהרע ער־
צייגען אונד זיי אַנבעטען :
זאָ בעצייגע איך הייטע איבער
איך, דאָס איהר צו גרונדע
געהן ווערדעט : (כ) זאָ וויא
דיא נאַטציאָן, וועלכע דער
עוויגע פֿאַר איך צו גרונדע
ריכטעט, זאָ ווערדעט איהר
צו גרונדע געהן : דיווע ווירד
דער ערפֿאָלג זיין, ווען איהר
דער שטיממע דען עוויגען
אייערו גאָטטען ניכט גע־
האַרואַס זיין ווערדעט :

א
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט

הַיּוֹם אֶת־תִּירוֹן לְבַא לְרֶשֶׁת
 גּוֹיִם גְּדוֹרִים וְעֲצָמִים מִמֶּךָ
 עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׁמַיִם :
 עִם־גְּדוֹל וְרַם בְּנֵי עֲנָקִים
 אֲשֶׁר אֶתָּה יָדַעְתָּ וְאֶתָּה שָׁמַעְתָּ
 מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְנֵי עֲנָק :
 וַיִּדְעַת הַיּוֹם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 הוּא הָעֹבֵר לִפְנֵיךָ אִישׁ אֹכְלָה
 הוּא יִשְׁמִידֶם וְהוּא יִכְנִיעֶם
 לִפְנֵיךָ וְהוֹרֵשְׁתֶּם וְהֵאבְדֶתֶם
 מֵהָר בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לְךָ : שְׁלִישִׁי

דען ירדן צוגעהן, אום דאָרט
 נאַטציאָנען צו בעזיגען, דיא
 גראָסער אונד מאַכטיגער זינד
 אַלז דוּא : גראָסע אונד
 היממעל־האַך בעפֿעזטיגטע
 שטאַדטע : (ב) איין צאַל
 רייכעו פֿאַלק פֿאַן האָהער
 שטאַטור, דיא זאַהנע דער
 ענקים : פֿאַן דענען דוּא
 ווייסט אונד אַפֿט האַזט זאַגען
 האָרען, ווער קאַן דען קינ־
 דערן דעז ענק'ז ווירד שטע־
 הען ? (ג) דוּא מוסט אַבער
 בעדענקען, דאַס דער עוויגע
 דיין גאַטט, דער פֿאַר דיר
 הערגעהט, וויא איין פֿער־
 צעהרנדען פֿיאר, זיא צום
 טהייל פֿערטילגען, צום טהייל
 אַבער זאָ פֿאַר דיר דע־
 מיטדזיגען ווירד : דאַס דוּא
 זיא גאַר לייכט ווירט בעזיגען אונד
 אויפֿרייבען קאַנגען, זאָ וויא דער
 עוויגע דיר ווען
 פֿעהרייסען האַט :

אכ

תרגום אונקלוס

רש"י

יִזְמָא דִּין ית ירדנא למעל למירת ט (א) גדולים ועצומים ממש - אתה
 עממין בקרבין ותקיפון מנה קרוין
 רב־רבין וקרבין עד צית שמיא : (ב) עם רב ותקיף בני גבריא די את ידעת
 ואת שמעת מאן יכול למקם קדם בני גבריא : (ג) ותדע יזמא דין ארי
 אלקה הוא דעבר קדמך מימריה אשא אכלא הוא ישצנון והוא יתברנון
 קדמך ותתברנון ותברנון בפריע פמא די־מליל יי לך : לא

באור

(ב) עם גדול, מוסב על לרשת, ואחה שמעה, אומרים מי יתיצב לפני בני ענק :
 (ג) וידעת, לכן דע: אש אכלה, אונקלוס תרגם מימריה אשא אכלא כדרכו להחזיק
 הגשמות, והמתרגם האשכנזי פתר כאש אכלה: ויכניעם, והנשארים שראוי לחוס עליהם
 יכניעם לפניך: מהר, תאר הפעל, כאילו כתוב במהירות, וכן תרגם אונקלוס בפריע,
 והכוננה כמו שכתב הרשב"ם שיכנאו בלא טורח סוללו ומזור ימים רבים, ומכל מקום לא
 מוכל לבלות מהר פן תרבה עליך חית השדה, כי לא אנית לבס להלחם על כולם בפעם
 אחת

ד אל-תאמר בלבבך בהתקף
 נ יהוה אלהיך אתם מלפניך
 לאמר בצדקתי הביאתי יהוה
 לרשת את-הארץ הזאת
 וברשעת הגוים האלה יהוה
 מורישם מפניך: ס לא בצדקתך
 וכישר לבבך אתה בא לרשת
 את-ארצם כי ברשעת הגוים
 האלה יהוה אלהיך מורישם
 מפניך ולמען הקים את-הדבר

(ד) ווען אבער דער עוויגע
 דיין גאטט זיך ווירד אויף
 געשטאסען האבען פאר דיר,
 זאָ מוסט דו זי ניכט אין
 דינעם הערצען דענקען:
 אום מיינען רעכטשאַפֿנען
 וואַנדעלן וויללען האָט מיך
 דער עוויגע געפֿיהרט, דיזען
 לאַנד איינצונערהמען: זאָ
 וויא ער אין דער טהאַט דיזע
 פֿאַלקער אום איהרער רוֹכֿ
 לאַזיגקייט וויללען פֿאַר דיר
 אויטרײַבט: (ה) ניכט אום
 דינער רעכטשאַפֿענדיגקייט
 אונד דער אויפֿריכטיגקייט
 דינען דערצענן וויללען
 קאָממט דו זיך, איהר
 לאַנד איינצונערהמען: זאָנדערן

אשר
 דאָ דער עוויגע דיין גאָטט דיזע פֿאַלקער וועגען איהר רוכלאַזיגקייט פֿערטרייבט:
 זאָ ווילל ער צוגלייך דאָ פֿערשרעכען האַלטען, דאָ

תרגום אונקלוס

רש"י

בלבבך - נדקתי ורשעת הגוים גרמו: (ה) לא
 בנדקתך אתה בא לרשת כי ברשעת הגוים *
 אעלגי יי למרת ית ארעא תרא ובחובי עממיא האליון יי מתריכהון מן
 קדמך: (ס) לא בזכותך ובקשימות לבך את עליל למירת ית-ארעהון ארי
 בחובי עממיא האליון יי אלהך מתריכהון מן קדמך ובדיל לקימא ית-
 פתגמא

באור

אמת: (ד) אל האמר בלבבך, כשיהדוף ה' אלהיך אותם מלפניך, שני דברים גרמו לי
 לבקול את הארץ הזאת, אלו האומות נתחייבו להגרש ברשעם מן הארץ, ומה שאני זוכה בה
 יותר מאומה אחרת, בנדקתי הביאתי ה' יותר משאר האומות הואיל כי ברשעת הגוים האלה
 מורישם * (הרשב"ס): (ה) לא בצדקתך, בעבור נדקתך, והטעם אחד מנ' דברי אמת,
 בהשעתם הפסידו כחלתם, ומה שאתה זוכה בה לא בנדקתך, שהרי זכור לא תשכח את אשר
 הקצפת וגו', אלא למען הקים את השבועה וכו' * (הרשב"ס), ולדעת המתרגם האשכנזי
 גם תיבות וברשעת הגוים האלה וגו' שבפסוק ד' מדברי משה, וכן נראה ממה שהסב הדבור
 ממדבר בעדו אל הטובח ואמר מפניך, ובפסוק ה' כפל המאמר לא בנדקתך וגו' כי אם
 ברשעת וגו' למען הקים וגו', והשעור עקר הכוונה להוריש את הגוים האלה ברשעתם,
 והואיל שהיא מוריש אותם, הוא כופן את הארץ לך למען הקים וגו', אבל לא בנדקתך:
 ובפסוק ו' אמר וידעת וגו' והוא נמשך למה שאמר אחריו, כי עם קשה עורף אתה, והשעור
 מזה תוכל לדעת אלא בנדקתך אתה בא לרשת את הארץ, שהרי עם קשה עורף אתה: עיין
 התרגום

וְאֵשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם
 לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב :
 וַיֵּדְעַתְּ כִּי לֹא בְצַדִּיקְתָּ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
 הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עִם־
 קִשְׁיָה עָרַף אֶתָּה : וְזָכַר אֶרֶץ־
 תְּשֻׁבָה אֶת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם
 אֲשֶׁר־יָצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 עַד־בָּאתְּ עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה
 מִמְּרִים הַיְיִתִּים עִם־יְהוָה :

ובחרב

דאן ער דיינען עלטערן
 אברהם יצחק אונד יעקב צו
 געשווארען : (1) דוא קאננט
 לייכט איינזעהן , דאס דיר
 דער עוויגע דייך גאטט ניכט
 אום דיינער רעכטשאפעג
 הייט וויללען דינען פאר
 טרעפליכע לאנד איינצונעהן
 מען גיבט : דען דוא ביזט אין
 האל ושמארריגען פאלק :
 (2) עראינרע דייך , אונד
 פערגיס ניא , וויא דוא דען
 עוויגען דיינען גאטט אין דער
 וויזטע ערצירנט האוס : זייט
 דעם דוא אויז מצרים גע
 גאנגען ביז איהר היהער גע
 קאממען זייד , האכט איהר
 אייך אלו רעבעללען געגען
 דען עוויגען בעטראגען :
 אס

תרגום אונקלוס

דִּי קִים יִי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב : (1) וְתִדַּע אָרִי לֹא בְצַדִּיקְתָּ
 יִי אֱלֹהֶיךָ יְחִיב לְךָ יִת אֶרְעָא טְכַתָּא הָדָא לְמִידְתָּה אָרִי עִם־קִשְׁיָה קְבִיל
 אָתָּה : (2) הַיְיִדְבִיר לֹא תְנַשִּׁי יִת דְּאַרְגִּיזְתָּא קְרַטְיִי אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּרָא לְמִן־
 יוֹמָא דִּי נִפְקַתָּא מֵאַרְעָא מִצְרַיִם עַד־מִיתִיכּוֹן עַד אֶתְרָא הָרִין מְסַרְבִּין
 הַיְיִתוֹן קְדָם יִי :
 ובחורב

באור

התרגום : ולמען הקים את הרבר , שאמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ודור רביעי
 ישובו הכה (בראשי' ע"ו ע"ז) : כתב הרמב"ן , ויש על השואל לשאול שהרי אמר כי מאהבת ה'
 אתכם (שם ז' ח'), והנה הם אהבים למעלה , והשם לא יאהב רק את הטובים , כי רשע
 ואוהב חמס שגאה כפשוטו אס כן גם בצדקתם ירשו ארץ : והתשובה כי שם ידבר עם ישראל
 בכללם , וכאן זכית הדור ההוא שהיו ממרים את ה' מיום היותם במדבר ע"כ : והנה על
 דעתי אין מקום לשאלה זו , כי שם אמר מאהבת ה' אתכם הוכיח מארץ מצרים , ויתכן שכל
 זמן שהיו במצרים טובים היו את ה' ומאמינים בו ובמשה עבדו , וראויים היו להיות אהבים
 למעלה ולהגש מבית עבדים . אמנם אחר כך למן היום אשר יבאו ממצרים החלו להיות ממרים ,
 ואין צדקה ויושר לבב נמצא בהם , ונתמעטה האהבה הקודמת , עד שנשאר להם ברית אבות
 בלבד : ומה שאמר להלן ממרים היותם עם ה' מיום דעתי אתכם , אינו סותר לזמן הברית
 כאן , כי יתכן שמשם ואילך יאמר דעתי אתכם , שהיו נתונים ומסורים אליו לרעות אותם
 ולהכנס בתבוכתו , ולפקוד על עניניהם , וזהו ענין הידיעה : (1) למן היום , למ"ד הכללי ,

ח וּבַחֲרֵב הִקְצַפְתָּם אֶת־יְהוָה
 וַיִּתְאַנֶּף יְהוָה בְּכֶם לְהַשְׁמִיד
 אֶתְכֶם: ט בַּעֲלַתִּי הִהְרָה לִקְחַת
 לִוְחַת הָאֲבָנִים לִוְחַת הַבְּרִית
 אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וְאֲשֶׁב
 בְּהַר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
 לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם
 לֹא שָׁתִיתִי: י וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי
 אֶת־שְׁנֵי לִוְחַת הָאֲבָנִים כְּתָבִים
 בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וְעָרִיהֶם כְּכֹל־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם

(ח) אם געבירגע חרב האבט
 איהר אויך דען עוויגען ער=
 צירנט: אונד ער ווארט זא
 אויפגעבראכט געגען אייך,
 דאס ער אייך אויוראטטען
 וואללטע: (ט) איך וואר
 דאמאלו אויף דען בערג גע=
 גאנגען, אום דיא שטיינערנע
 טאפעלן, דיא טאפעלן דען
 בונדען, דען דער עוויגע מיט
 אייך געמאכט, אין עמפפאנג
 צו נעהמען: איך פערוויילטע
 פירציג טאגע אונד פירציג
 גאכטע אויף דעם בערגע,
 אהנע שפיוע אדער טראנק
 צו מיר צו נעהמען: (י) דא
 גאב מיר דער עוויגע דיא
 ביידען שטיינערנע טאפעלן,
 מיט דעם פינגער גאטטען
 בעשריבען: אויף דענועלבען

כהר

ווארען אללע ווארטע פערצייכנעט, דיא דער עוויגע אויף

רש"י

תרגום אונקלוס

הרי כי משמש בלשון אלא: (ט) ואשכנזי: (ח) ובחרב ארנותון קודם יי ותקוף
 אין ישיבה אלא לשון עכבה: לוחות. לוחות
 (ט) במסקי למורא קמסב לוחי אכניא לוחי קמא דגור יי עמכון ויתיבות
 במורא ארבעין ימטיו וארבעין לירון כחמא לא אכלית ומיא לא שתיתי:
 (י) ויהב יי לי ית תרין לוחי אכניא כתבין באצבעא דיי ועליהון ככל
 פתגמיא די טליל יי עמכון

בטורא

באור

וכן רבים: (ח) ובחרב הקצפתם, קודם שיפתח להם בבאור התורה כלל הוכיח אותם
 בעונות אשר גרמו להם ולא נמסלו, והזכיר להם ענין המרגלים ומי מרינה, ואח"כ ביאר
 עשרת הדברות ופרשת יסוד ה', והזהירם בענין ע"ז אזהרות רבות, והזהיר במצו' בכללם,
 ויאמר שהן כולם טובות ובעבורם תבוא להם כל הטובה, ועתה בא להתחיל בפרטי המצות,
 וקודם שיזכור אחת מ:ן בפרט יחזור להוכיח אותם ולפקוד עליהם את כל עונותיהם שעשו
 מעת שקבלו התורה והלאה, כי התלוות שעשו קודם מתן תורה שהמרו על יס בים סוף
 וילוו במרה ובאלוש ל' זכירם להם, כי מעת שקבלו התורה היו יותר חייבים לשמוע בקול
 השם אשר כרת עמם ברית, ולפיכך פתח כאן ובאור הקצפתם והזכיר להם מעשה העגל.
 (הרמב"ן): ויחאנף ה' בכם, עד שעלה על רוגו להשמיד אתכם וכן בתרגום אשכנזי:
 בעלתי

בְּהַר מְתוּדָה הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל :
 יֵאָמֵר וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם
 וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי
 אֶת־שְׁנֵי לֶחֶת הָאֲבָנִים לְחֹת
 הַבְּרִית : י' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
 קוּם רֵד מֵהַר מוֹהַר בֵּי שְׁחַת
 עִמָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאת מִמִּצְרַיִם
 סָרוּ מֵהַר מוֹהַר הַיְרֵדָה אֲשֶׁר
 צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה :
 יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר
 רֵאֵתִי אֶת־הָעַם הַזֶּה וְהִנֵּה
 עִם־קִשְׁה־עֲרֹף הוּא : יד הֲרֵף
 מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאַמְחֶה אֶת־

אויף דעם בערגע , אם טאגע
 דער פֿערואַממלונג , איז
 דעם פֿיאר , מיט אייך גע
 רעדעט האַטטע : (יא) אַל
 נעמליך פֿירציג טאגע אונד
 פֿירציג נאַכטע צו ענדע
 וואַרען : גאב מיר דער עוויגע
 דיא בידען שטיינערנע
 טאַפֿעלן , דיא טאַפֿעלן דען
 בונדען : (יב) אונד שפראך
 צו מיר , אויף ! געהע איילנד
 פֿאַן היר רוינאב ! דען דאָן
 פֿאַלק , וועלכען דוא איז
 מצרים געפֿיהרט , האַט זיך
 שווער פֿערוינדיגט : זי
 זינד גאר באַלד פֿאַן דעם
 וועגע געוויכען , דען איך
 איהנען בעפֿאַהלען : זי
 האַבען זיך איין גאַטצענבילד
 גענאַסען ! (יג) דער עוויגע
 פֿורר פֿאַרט צו מיר צו
 שפּרעכען : איך זעהע וואַהל ,
 דאַס דיזען פֿאַלק איין האַלד

שמם

שטאַרריגען פֿאַלק איזט : (יד) האַלטע מיך ניכט אַב (פֿלעהע ניכט פֿיר זיא) , איך
 ווילל זיא אויפֿרייבען , אונד איהרען נאַמען

תרגום אונקלוס

בְּמִוֶּרְא מַגוֹ אֲשֶׁתָּא בְּיוֹמָא דְקָהָל : (יא)
 לִילְוֹן יֵהֵב יי לִי ית תִּרְוִן לִיחִי אֲבָנָא לִיחִי קִימָא : (יב) וַאֲמַר יי לִי קוּם
 חוֹת בְּפִרְיעַ מִבְּא אַרְי חֲבִיל עִמָּךְ דִּי אֲפִקְתָּא מִמִּצְרַיִם סָמוּ בְּפִרְיעַ מִד
 אֲרִחָא דְבִקְרָתְנִין עֲבָדוּ לְחוּן מִתְבָּא : (יג) וַאֲמַר יי לִי לְמִימְד גְּלִי קְרַמִּי
 ית עִמָּא קְבִיו וְהָא עִם קְשִׁי קְרַל הוּא : (יד) אֲנַח בְּעוֹתְךָ מִן קְרַמִּי וְאַשְׁיִיבִינוּ
 וְאַמְחִי ית־

שמהון

באור

(ט) בעלחי , וקודם לזה כבר הייתי עולה : (י) כחבים , מושך עצמו ואחר עמו ועליהם
 כתובים ככל הדברים אשר וגו' , כי בלשון הקודש אין הנדל בין הדבר הנכתב (דש גשדיני) ,
 ובין הגשם שעליו נכתב (דש גשדיני) , שניהם הם כתובים , ואולם בלש"ע הנדל יש כמה
 שראינו , לכן הונדך המתרגם האשכנזי לתרגם (ווארן פֿרזייכטעט) : (יא) מקץ , סוף או
 תחלה , ביום שנתנו הלוח' למשה כעשה העגל' (הראב"ע) : (יג) ראיתי , התבוננתי על
 העם הזה , וכן אותך ראיתי כדק (בראש' ז' א') , וכן בתרגם אשכנזי , ואולם חקלקום
 תרגם

שָׁמַם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וַאֲעִשֶׂה
 אֹתְךָ לְגוֹי-עֲצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ :
 טו וַאֲפֹן וְאָרֶד מִן-הַהָר וְהָרָה
 בְּעֵר בָּאֵשׁ וְשָׁנִי לִוְחַת הַבְּרִית
 עַל שְׁתֵּי יָדַי : טז וְאָרָא וְהִנֵּה
 חֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֵגֹל מִסֶּבֶה
 סִרְתֶּם מִהָר מִן-הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר-
 צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם : יז וַאֲתַפֵּשׂ
 בְּשָׁנֵי הַלָּהֶת וְאֶשְׁלַח מֵעַר
 שְׁתֵּי יָדַי וְאֶשְׁבְּרֶם לְעֵינֵיכֶם :
 יח וַאֲחַנְפֵּל לִפְנֵי יְהוָה כְּרֵאשְׁנָה

אונטער דעם היממעל אויף-
 טילגען: דורך אַבער צו איינער
 מאַכטיגער אונד צאלרייכערן
 נאַציאָנען מאַכען, וויא זיין
 זינד: (טו) אַיך ווענדעטע
 מיך, גינג הינאַב פֿאַן דעם
 בערגע, דער אַבען בראַנטע:
 אונד האַטטע דיין ביידען
 טאַפֿעלן דעו בונדעו אויף
 מיינען ביידען האַנדען:
 (טז) אַלז אַיך זאַהע, וויא
 איהר אייך געגען דען עוויגען
 אייערן גאָטט פֿערוינדיגט,
 אונד אייך איין געגאַסנעו
 קאַלב געמאַכט האַבט: וויא
 איהר אַלזאַ גאַר באלד פֿאַן
 דעם וועגע געווייכען זייד, דען
 אייך דער עוויגע געבאַטען:
 (יז) דאַ ערגריף אַיך ביידע
 טאַפֿעלן, וואַרף זיין פֿאַן
 מיינען ביידען האַנדען: אונד

צערבראַך זיין פֿאַר אייערן אויגען: (יח) פֿאַר דעם עוויגען אַבער וואַרף אַיך מיך,
 גידער, ווידער וויא פֿאַרהיין

תרגום אונקלוס

ר ש"י

שָׁמַחוּ מִתַּחַת שָׁמַיִם וַאֲעִבַד יְתָךְ
 לְעַם תַּקִּיף וְסוּגֵי מִנְהוֹן: (טו) וַאֲתַפְּנִיתִי
 וְנִחַתִּית מִן מוֹרָא וְטוֹרָא פֿעִיר בְּאִשְׁתָּא
 וְתַרְוִין לִוְחֵי קִנְיָא עַל תַּרְוִין יָדַי :
 (טז) וְחֻזַּת וְהָא חֲבַתוֹן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עֲבַדְתָּנוּ לְכוּן עֵגֹל מִתְּכָא סְמִיתוֹן
 בְּפִרְוֵי מִן אֲזַרְהָא דִּי פִקִּיד יְיָ יִתְכוּן: (יז) וְאַחֲרֵית בְּתַרְוִין לִוְחֵי וְרִמִּיתוֹן
 מֵעַל תַּרְוִין יָדַי וְתַבְרַתְנוֹן לְעֵינֵינוּ קָדָם יְיָ כְּדְבַקְדִּמִּיתָא
 אַרְבַּעִין יִמִּין

כתיב שתייהן שוות: (יח) ואתנפול לפני ה'
 כראשונה ארבעים יום * שאלמר ועתה אעלה
 אל ה' אולי אכפרה * באותה עלייה נתעכבתי
 ארבעים יום כמלאו בלים בתשעה ועשרים
 בלב

באור

תרגום למעלה חזיתי וכאן גלי קדמי, ולא ידעתי למה: (יז) הרף ממני, אכח צעודך מן
 קדמי, כן תרגם אונקלוס וכן המתרגם האשכנזי: (טו) ואפן וארד, אס התפלל משה את
 תפלתו טרם רדתו, או לא, עיין מה שכתבנו בפרשת תשא (שמו' ל"ב י"ג): (יז) ואחפש,
 בתחלה היו על ידי, ומתוך כעס תפסם בידיו להפילם: (יח) ואחנפל, שטוח על הארץ
 ופניו כנגד הקרקע: ואחנפל, שאלמר ועתה אעלה אל ה' (שמו' ל"ב ל'): להכעיסו, באו
 בענין

עקב ט

אַרְבַּעִים יוֹם וָאַרְבַּעִים לַיְלָה
לֶחֶם לֹא אִכַּלְתִּי וּמַיִם לֹא
שָׁתִיתִי עַל כָּל־חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר
חָטַאתֶם לַעֲשׂוֹת הַרְעָה בְּעֵינַי
יְהוָה לְהַזְכִּיעֵסוּ: יט כִּי יִגְדַּלְתִּי
מִפְּנֵי הָאָרֶץ וְהַחֲמָה אֲשֶׁר קָצַף
יְהוָה עָלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם

וישמע

תרגום אשכנזי מט

פִּרְצִיג טַאָגַע זאונד פִּרְצִיג
נאַכְטע, אָהנע שפּיזע אָדער
טראַנק צו מיר צו נעהמען:
אום אַללער אייערער זינדען
וויילען, דיא איהר בעגאַנגען
האַכט, דא איהר דעם עוויגען
צום פֿערדרום, דאָזיעניגע
געטראָן, וואָז אין זיינען
אויגען מיספֿאַלליג איזט:
(יט) דען מיר וואָר באַנגע,
וועגען דען צאָרנו אונד, דען
גריממען, מיט וועלכעם דער
עוויגע איבער זייך אויפֿגע-

בראָט וואָר, דאָס ער זייך פֿערטילגען וואָללמע: אָבער

רש"י

באב שהוא עלה בשמנה עשר בתמוז בו ביום
נתרצה לישראל ואמר לו למשה פסל לך שני
ליחות עשה עוד ארבעים יום כמלאו כלים ביו'
הכפורים בו ביום נתרצה הקב"ה לישראל
בשמחה ואמר לי למשה סלסתי כדבריך לכך
הוקבע למחילה ולסליחה ומנין שנתרצה ברגון
שלם שנאמר בארבעים של ליחות אחרונות
ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים מה
הראשונים ברגון אף אחרונים ברגון אמר
מעתי

תרגום אונקלוס

ימיו וארבעין לילון לחמא לא
אכלית ומיא לא שתית על כל-
חובתכון די חבתון למעבר דביש
קדם וי לארגא קדמוהי: (יט) ארי
דחילית טוקדם רוגא וחיתא די
רגו וי עליכון לשצאה יתכון
וקביל

באור

בענין הזה ואילך ארבעה שרשים נרדפים, כעם, אף חמה קצף, ואנקלוס תרגם שלשה
מהן, כעם ואף וקצף מלשון רוגא, וחמה פתר וחימתא: וראוי לעורר פה על ההבדל
שביניהם: כל דבר המתנגד לתשוקת הכפש ונוכח מנחה תאוה, יוליד בה כאב ועצב,
וגם ההרגשה היא בעם (פדררום, קרענקונג): ואמר בגויי כבל אכעיסם (דברים ל"ב כ'),
כעם לאביו בן כסיל (משלי י"ז כ"ה), עמל וכעם תביט (תהלים י"ד), והוא הפך השמחה
והשחוק, כמ"ש טוב כעם משחוק (קהלת ז' ג'): ואם יהי' המתנגד לכפשונו בעל חסירה
ורבין, אז יעורר את רוחנו להנקם ממנו ולהשיב לו כגמלו, וכל תשוקה מחמת חת גיף
האדם ומרתחת את דמו, ובנחיתה היא תקרא התשוקה להנקם, חרון או חמה (היטבי):
ופעמים שמרוב הקום תקצר הנשימה, עד שירטיב האדם את חוטמו, ויעלה אף, לתת
מקום לרוחו לנאת, ובנחיתה היא תקרא אף (בארן): והעובר ברוחו ומתגבר על תשוקת
הנקמה, יקרא מאריך אף או מחטים, כענין שנאמר לועז שני אאריך אפי ותהלתי אחסם
לך (ישעי' מ"ח ט'): ויש שעל ידי רתיחת הדם יבא מפי האדם כקצף על פני המי' (הושע
י' ז') (שויס), ובנחיתה היא נשתמש בשרש קצף (שיימן פר בארן): הכך רואה שתיבת חמה
וקצף ואף וחרון הם משותפים, שהוראת כלם תשוקת הנקמה מאת המתנגד לתאוה נכפשו,
ואינן נבדלות כי אם בחזק וחולשה, אבל תיבת כעם לא תפיל בלשון הקודש כי אם על
הרגשת העצב לבדה, מבלי תשוקת הנקמה, לכן מתורגם בכל מקום בלשון אשכנז, פדררום,
קומר, קרענקונג): ומלת רוגו אינה משותפת עמהם כלל, כי הוראתה בלשון הקודש מענין
התנועה

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֱלֹהֵי גַם בַּפֶּעַם
 הַהוּא: כ וּבְאַהֲרֹן הַתְּאֵנָה יְהוָה
 מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וְאֶת־פֶּלֶל גַּם-
 בְּעַד אַהֲרֹן בְּעַת הַהוּא: כא וְאֶת-
 הַמַּאֲתָכֶם אֲשֶׁר-עָשִׂיתֶם אֶת-
 קֹרְעֵגְלֵי לְקַחְתִּי וְאֲשֶׁרָף אֹתוֹ
 בַּיָּשׁ וְאָכַת אֹתוֹ טְחוֹן הַיָּטֵב
 עַד אֲשֶׁר-דָּק לְעֶפֶר וְאֲשַׁלְּךָ
 אֶת-עֶפְרוֹ אֶל-הַנַּחַל הַיַּרְדֵּן מִן-
 הַהָר: כב וּבְתַבְעֵרָהּ וּבְמִסְפָּה
 וּבְקִבְרֹת הַתְּאֵנָה מִקְצָפִים
 הֵייתֶם אֶת-יְהוָה: כג וּבְשִׁלְחַת

אכער דער עוויגע ערהארטע
 מיך אויך דיזעו מאל:
 (כ) אויך איבער אהרן וואר
 דער עוויגע זעהר צארניג,
 דאס ער איהן פערטירגען
 וואללטע: אלליין איך לעגטע
 אויך פיר אהרן דאמאלו איינע
 פירביטטע איין: (כא) אייער
 זינדענווערק אכער, דאז
 קאלב, דאז איהר געמאכט
 האטטעט, נאם איך קאלציניר=
 טע עז אין פייער: צערשלוג
 אונד צערמאלטע עז, ביו עז
 איין פייער שטויב ווארד: אונד
 ווארף דיזען שטויב אין דען
 באך, דער פאם בערגע
 דערנאכ פליסט: (כב) צו
 חבערה, מסה, אונד קברת
 החאוה: האכט איהר גלויב=
 פאלו דען עוויגען ער=
 צירנט: (כג) אונד אלז אויך
 דער

הרגום אונקלוס

רש"י

וקביל יי צלותי אף בוימנא הקיא:
 (=) ועל אהרן הוחרגו מן קדם יי
 לתרא לשיציותיה וצליתי אף על
 אהרן בעדנא הקיא: (כא) ונת-
 הוכבתוון די עכדתוון ותדעגלא גסבית
 ואזקרת יתיה פנורא ושפת יתיה
 בשופינא יאות עד דיי הנה דקיק לעפרא ורמית ית עפריה לנהרא דנחות
 מן מורא: (כב) וכדליקתא ובנסיתא ובקברו דמשאלו טרגוון הויתון קדמ-
 יי: (כג) וכדשלת

מענה אמעיים היו בכעס: (כ) ובאהרן
 התאסף ה' לפי ששמע לבס: להשמידו זהו
 כליו בניס וכן הוא אומר ואשמיד פרו ממעל
 (עמוס ב'): ואתפלל גם בעד אהרן
 זהועילה תפלתי לכפר מחכה ומתו שנים
 ונאלחו השנים: (כא) טחון לשון הויה כמו
 הלך וכלות (פרשת כי תבוא) מול' אכט בלע"ז
 (בל"א)
 בשופינא יאות עד דיי הנה דקיק לעפרא ורמית ית עפריה לנהרא דנחות
 מן מורא: (כב) וכדליקתא ובנסיתא ובקברו דמשאלו טרגוון הויתון קדמ-
 יי: (כג) וכדשלת

באור

התנועה והכדמוד (ניטטרן, בעבן), כמו שכתב הרשב"ס בפסוק אל תרגזו בדרך (בראשית
 מ"ה כ"ד), ובלשון ארמי הושאלה גם היא על הקצף, לפי שהמתקצף מדרכו להתנועע ולרגז
 בכל איבריו (ניטטרן פר צארן): (יט) כי יגרתי, לכן התנפלתי: גם בפעם ההוא,
 מלמד שכימה פעמים התפלל עליהם: (כא) ואת המארחם, נקרא העגל חטאת, על כן
 הוסוף לבאר ואמר את העגל (הראש"ע): (כב) ואכת אתו טחון, לשון הויה, כמו הלך
 וכלות

יהוה
 ואלו
 למי

וכלו
 (כד)
 לפני
 המק
 אפס
 תפל
 לא י
 התפ
 מיתר
 ויגרש
 חטאו
 זכיה
 מוכיו
 לפכו
 לפ צמ
 אחר ל

עקב ט

תרגום אשכנזי נ

יְהוָה אֶתְכֶם מִקֹּדֶשׁ בְּרִנֵּעַ
 לֵאמֹר עָלוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתִּמְרוּ אֶת־
 פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא־הֶאֱמַנְתֶּם
 לוֹ וְלֹא שָׁמַעְתֶּם בְּקִלּוֹ :
 כִּי מִמְרִים הֵייתֶם עִם־יְהוָה
 מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם : כִּי וַאֲתַנְפַּל
 לִפְנֵי יְהוָה אֶת אַרְבַּעַיִם הַיּוֹם
 וְאֵת

דער עוויגע פֿאן קדש ברנע
 אויזאנדטע, אונד שפראך :
 ציהט הינויף דאז לאנד איין
 צונעהמען, דאז איך איך גע-
 געבען : ווארט איהר דעם
 בעפעהלע דען עוויגען אייערן
 גאטטען אונגעהארזאם,
 טרויאטעט איהם ניכט, אונד
 וואלטעט איהם ניכט געהאר-
 כען : (כד) איהר זייד רעבעל-
 לען געגען דען עוויגען גע-
 וועזען : זא לאנגע איך איך
 קעננע : (כה) אלו איך מיך
 דיא פֿירציג טאגע אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

יִי יִתְכוּן מִרְקָם גִּיאָה לְמִיֶּסֶר סָקוּ
 וְאַחֲסִינֵנוּ יַת אַרְעָא דִּי יְהֻבִית לְכוּן
 וְסַרְבַּתוֹן עַל גִּזְרַת מִמְרָא דִּי אֱלֹהֵכוֹן
 וְלֹא הִימְנַתוֹן לִיהּ וְלֹא קַבְּלַתוֹן
 לְמִמְרִיהּ : (כד) מִסַּרְבִּין הִוִּיתוֹן קָדָם יִי מִיּוֹמָא דִּירְדֵיעִית יִתְכוּן : (כס) וְאַשְׁתַּמְחִית
 קָדָם יִי יַת־אַרְבַּעַיִן

(בל"א מאהלכט) : (כה) ואתנפל וגו'. אלו
 הן ענמס האמורים למעלה וכפלן כאן לפי
 שכתוב כאן סדר תפלתו שנאמר ה' אלהים
 אל תשמת עמך וגו' :
 בעת
 לממין

באור

וכלות מולאכ"ט בלע"ז . (רש"י) . בל"א (מאהלכד), והוא פארטיציפ"יוס, שם הפעל :
 (כד) מיום דעהי אחכם, עיין מה - שכתבנו למעלה - פסוק ז' : (כה) ואתנפל
 לפני ה', מי האיש החכם ישים לב למה הוצרך לכפול כאן נפילת הארבעים יום, ואין דרך
 המקרא לכפול דבר ולומר דעו לכם שכשנפלת לפני ה' ארבעים יום כך וכך נתפללתי,
 אפס חכמה גדולה בא להודיע לישראל שמה תאמר והלא חטא גדול כמעשה העגל הועילה
 תפלתו של משה וכינלנו, אף בארץ ישראל אם נחטא יועילו לנו תפלות הנביאים, אמר להם
 לא יועילו לכם תפלות בארץ ישראל כי עתה נתכפר לכם כדי שלא יתחלל שמו, שהרי כאן
 התפלל כך זכור לעבדיך וגו' סן יאמרו הארץ וגו' מבלתי יכולת ה', ולכך לא נתחייבתם
 מיתה, אבל לאחר שיהרוג שלשים ואחד מלכים וינחילכם את הארץ אז ינחילכם מן הארץ
 ויגרש אתכם שאין כאן חלול השם לאמר לאומות מבלתי יכולת ה', אלא יאמרו הגוים ישראל
 חטאו לו וגו' . (הרשב"ם) : ואין זה עומק פשוטו של מקרא, אלא משל לבן מלך שסרח כמה
 זכמה פעמים לפני אביו, בא אהבנו והתחקן וטרח בעבורו עד שפייסו, וכשנפטר האהב
 מוכיח את הבן קודם פרידתו ומסדר לפניו כל סרחו ומזכיר לו כל מה שטרח בשבילו ואומר
 לפניו אפילו דבר קטן שהי' בינו לבין אביו, כדי שעל ידי כך יתעורר בלבבו יותר, כי
 לפעמים ישמר בלבו דבר קטן מה שמאמרו אחרי כך שלא יבוא לידי סרחון, וכן עשה משה
 אמר להם כל מה שטרח והתנפל והתפלל בשבילם אפילו סדר ולשון התפלה, למען יתקיים
 בלבבם

וְאֶת־אַרְבַּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר
הִתְנַפַּלְתִּי כִי־אָמַר יְהוָה
לְהִשָּׁמִיד אֶתְכֶם: ַטוֹ וְאֶת־פְּלִל
אֶל־יְהוָה וְאָמַר אֲדָנִי יְהוָה אֱלֹ־
הִשְׁחֵרַת עִמּוֹךְ וְנַחֲלַתְךָ אֲשֶׁר
פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ
מִמִּצְרַיִם בַּיַּד חֲזִיקָה: ַכוֹ זָכֹר
לְעִבְדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וְלִיעֲקֹב אֵל תַּפְּן אֶל־קְשֵׁי הָעַם
הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ:
כח פֶּן־יֹאמְרוּ הַחַרְטֹם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתָנוּ מִמִּצְרַיִם מִבְּלֵי יַכְלַת
יְהוָה לַהֲבִיאֵם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
דָּבַר

אונד פֿירציג נאַכטע פֿאָר
דעם עוויגען נידערוואַרף ,
דיא אײך פֿאָר אײהם געלעגען :
ווייל דער עוויגע אײך צו פֿער=
טילגען דראַהטע : (כו) בע=
טעטע אײך צו דעם עוויגען
אונד שפּראַך : רהערר ! אַ
עוויגער ! פֿערטילגע דײן
פֿאַלק אונד דײנע אײגענע
טהיכל־ליכע נאַטציאָן ניכט ,
דיא דוא דורך דײנע גראַסע
ערלאָזט : דיא דוא מיט
שטאַרקער האַנד אויז מצרים
געפֿיהרט דאַזט : (כז) גע=
דענקע אָן דײנע קנעכטע ,
אַברהם יצחק אונד יעקב !
זיהע ניכט אויף דאַז האַרט=
נאַקיגע , הוכלאַזע וועזען ,
אונד אויף דיא וינדע דיוזע
פֿאַלקעז : (כח) מאַן דירפֿטע
אין דעם לאַנדע , אויז וועלכם
דיא אונז געפֿיהרט האַזט :
שפּרעכען , דער עוויגע האַבע

דאַז פֿערמאַגען ניכט געהאַבט , זיא אין דאַז לאַנד צו כרינגען , דאַז

תרגום אונקלוס

יָמְטִין וְיִת אַרְבַּעִין לַיְלֹוּ דִי אֶשְׁתַּחֲוִית אַרְיָא מֶר יִי לְשִׁצְאָה יִתְכוֹן :
(כו) וְצַלִּיתִי קָדָם יִי וְאַמְרִית יִי אֱלֹהִים לֹא תַחֲבַל עִמּוֹךְ וְאַחֲסַנְתְּךָ דִּי פִרְקַתָּא
בַּתּוֹקְפָךָ דִּי אַפְקַתָּא מִמִּצְרַיִם בְּיַדָּא תְקִיפָא : (כז) אִידְכָר לְעִבְדֶיךָ לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב לְאַתְתַּפְּנִן לְקִשְׁיוֹת עֵמָא דְדַיִן לְחֻזְבִּיהוֹן וּלְחַטְאַיהוֹן :
(כח) דְלַמָּא יִימְרוּן דְגַבִּי אֶרְעָא דִּי אַפְקַתְנָא מִתְמָן מְדַלִּית יִיכְלָא קָדָם יִי
לְאַעְלוֹתְהוֹן לְאַרְעָא דִּי
מליל

באור

בלבד ומתוך כך יזכרו את עונות הראשונות ולא יוסיפו לחטוא : (כו) אשר פדית בגדלך ,
ואם תהרגם לא נשאר רושם הגדולה ההיא : (כז) אל תפן אל קשי העם הזה , כן דרך
המטייסיס להזכיר קנת מן הסרחון וסנת הקנף ולהסב בתוך כדי דבור דעת הכועס א דבר
אחר , ואמר העם הזה קשה מאד , אך אל תפן אל קשים ותפן אל מה שאמרו הארץ :
(כח) מבלי יכולת , הכח למלא החפץ : ומשנאוהו אורחם , ואם תאמר אם אין לו יכולת
למה הוביאם ממכרים ? משנאתו אותם הוביאם להמיתם , וא"כ וי"ו ומשנאתו הוא וי"ו הסבור ,
אז שהוא וי"ו מחלקת והם שתי סבות מבלי יכולת אז משנאתו אותם , וכן תרגם המתרגם
האשכנזי

י
ח
כ
ה
ה
י
פ
ט
פ
ל
ע
י
ה
ל
ה
ל
י
י
י
י
י

עקב ט י

תרגום אשכנזי נא

דְּבַר לָהֶם וּמִשְׁנֵאתוֹ אוֹתָם
הוֹצִיָאֵם לְהַמְרָתָם בַּמִּדְבָּר :
כֵּן וְהָם עִמָּךְ וּנְחַלְתְּךָ אֲשֶׁר
הוֹצֵאתָ בְּכַחַךְ הַגָּדֹל וּבְזַרְעֶךָ
הַנְּטוּיָה : פ רביעי

ראו ער איהנען פֿערהייסען ,
אָדער ער האָבע זיא אויז האַם
געגען זיא אויזגעפֿיהרט , אום
זיא אין דער וויזטע אומצו־
בריינגען : (כט) גלייכוואָהל
זינד זיא דיין פֿאַלק אונד ריינע
אייגענטהימליכע נאַטציאָן :
דיא דוא מיט דיינער גראַסען
מאַכט אונד מיט דיינעם אויז=
געשטרעקטעם אַרמע אויז=
געפֿיהרט האַזט :

י ח בַּעַת הַהוּא אָמַר יְהוָה אֵלַי
פֶּסֶל־לְךָ שְׁנֵי־לוּחֹת אֲבָנִים
כְּרֵאשִׁימִים וְעִלָּה אֵלַי הַהֲרֹהַ
וְעִשִׂית

י (ח) אום דיאזעלבע צייט
שפראך דער עוויגע
צו מיר : הויאע דיר צוויי
שטיינערנע טאַפֿעלן , וויי
דיא ערזטען וואָרען , קאַממע צו מיר הערויף אויף דען בערג : אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

מִלִּיל לְהוֹן וּמִדְּסֵי יַתְהוֹן אִפִּיקְנוֹן
לְקַטְלוֹתְהוֹן בַּמִּדְבָּרָא : (כט) וְאָנוּ
עִמָּךְ וְאַחַסְנִתְךָ דִּי אִפְקַתָּא בְּחִילְךָ
רַבָּא וּבְדַרְעָךְ מְרַמְמָא :
י (ח) בַּעַדְנָא הַהוּא אָמַר יי לִי פֶסֶל
לְךָ תְרִין לוּחֵי אֲבָנִיא בְּקַדְמַאי וְסַק
לְקַדְמֵי לְטוּרָא וְתַעֲבַר

י (א) בעת ההיא . לסקוף ארבעים יום
נתרצה לי ואמר לי . פסל לך ואחר כך
ועשית ארון , ואני עשיתי ארון תכלה ,
שכשאבוא והלויות בידי היכן אתנס ולא זה
הוא הארון שעשה בצלאל שהרי משכן לא
כתעסקו בו עד לאחר יום הכפורים כי בדרתו
מן ההר נזה להם על מלאכת המשכן ובללאל
עשה משכן תכלה ואחר כך ארון וכלים נמוא
זה ארון אשר היה וזהו שהיה יוצא עמכם
למלחמה

באור

האשכנזי ופירושו ראשון כראה עיקר אף שהטעם מסכים יותר לפירושו שני : (כט) אשר
הוצאת בכחך הגדל , אף שהדבר ידוע שלא משנאה הובאתם , כי אז לא ערכת כל כך בשבילם
להוכיחם בכח גדול , וגם הכח הזה חרושך הנטויה עדים שיש ביכולתך להביאם אֵל הארץ :
ויתכן שיכוון ג"כ לומר , והם עמך ונחלתך , אשר פדית למוען יודע שמך בעולמך , והובאת
אותם בכח גדול להודיע בעמים גבורתך , למוען דעת כל עמי הארץ כי יש אלהים משגות
ויכול ושופת נדק בעולם , ועתה יוכלל ש"ס על ידם , כי יבאו העמים להכחיש יכולת השם
או מדת טובו ונדקתו :

י (א) בעת ההיא , אשר שהתנפלתי לפני ה' ארבעים יום וארבעים לילה נתרצה אלי
שאכתוב לווחות שניות : ועשית לך ארון עץ , ע"ד הפשט יתכן כי ועשית לך ארון עץ
ירמוח לארון שעשה בצלאל , וזה כי מתחלה נכטוה נושה על המשכן ועל כליו , והית' המנוה
ראשונה שם ועשו ארון עצי שטים , כי הוא עיקר הכוונה בכל המשכן להיות השם יושב הכרובי'
ואח"כ עשו את העגל , וכאשר נתרצה השם למשה ואמר לו שיכתוב על הלווחות האלו כמכתב
הראשון , ציהו בקצרה שיעשה ללווחת האלה ארון עץ , הוא המנווה בו בלווחות הראשונות ,
והנה הזכיר לו המנוה הראשונה שבענין המשכן , שהכל תלוי בה , וזוהו למד משה לעשות

וַעֲשִׂיתָ לָךְ אֲרוֹן עֵץ: וְאָכַתְתָּ
עַל-הַלְחָת אֶת-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
הָיוּ עַל-הַלְחָת הַרְּאִשִּׁים אֲשֶׁר
שִׁבַּרְתָּ וְשָׂמְתָם בְּאֲרוֹן: וְאָעַשׂ
אֲרוֹן עֵצִי שְׁטִים וְאָפְסַל שְׁנֵי-
לְחָת אֲבָנִים כְּרִאֲשֵׁימָם וְאָעַל
הַהֲרָרָה וְשְׁנֵי הַלְחָת בִּידֵי:
וְיִכְתֹּב עַל-הַלְחָת כַּמִּכְתָּב
הַרְּאִשׁוֹן אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּהַר
מְתוֹךְ הָאֵשׁ בַּיּוֹם הַקֹּהֵל וַיִּתְּנֶם
יְהוָה אֵלַי: וְאָפֶן וְאָרַד מִן-
הַיָּהָר וְאָשֵׁם אֶת-הַלְחָת בְּאֲרוֹן

אונד מאכע דיר איינע לאדע
פאן האלץ: (ב) אויף דיא
טאפעלן ווילל איך דיא
ווארטע שרייבען, דיא אויף
דען פאריגען טאפעלן, דיא
דוא צערבראכען האוט, גע-
שטאנדען האבען: אונד דוא
זאללוט זיין אין דיא לאדע
לעגען: (ג) איך מאכטע איינע
לאדע פאן שטים-האלץ, היב
צוויי טאפעלן וויא דיא
פאריגען: גינג אויף דען
בערג, אונד דראטטע ביידע
טאפעלן אין דער דראנד:
(ד) דא שרייב דער עוויגע
אויף דיא טאפעלן, וויא דיא
ערזטע שריפט, נעמליך דיא
צעדון ווארטע, דיא דער
עוויגע אויף דעם בערגע,
אויז דעם פייאר, אים טאגע
דער פערזאמלונג, צו אייך
גערעדעט: אונד דיא טאפעלן
גאבער מיר: (ה) איך זוענע
דעטע מיך, גינג פאם בערגע היינטער,

אשר

תרגום אונקלוס

רש"י

וְתַעֲבֹד לָךְ אֲרוֹנָא דְאָעָא: (ב) וְאָכַתְתָּ
עַל-הַלְחָת ית פתגמא די הוּז ער
לוחיא קדמאי די תברתא ותשוינון בארזנא: (ג) וְעַבְדִּית אֲרוֹנָא דְאָעִי
שְׁטִין וּפְסָלִית תְּרִין לוחי אבניא פקדמאי וסלקית לטורא ותלין לוחיא
בִּידֵי: (ד) וְכָתַב עַל לוחיא ככתבא קדמא יתדעסרא פתגמין די טליל
וַיִּתְּנֶם בַּיּוֹם הַקֹּהֵל וַיִּתְּנֶם לִי: (ה) וְאָפֶן וְאָרַד מִן-
הַיָּהָר וְאָשֵׁם אֶת-הַלְחָת בְּאֲרוֹן

למלחמה ואותו שעשה בכלל לא יצא למלחמה
אלא בימי עלי וכעשו עליו וכשנה: (ו) וכני
לוחיא קדמאי די תברתא ותשוינון בארזנא: (ג) וְעַבְדִּית אֲרוֹנָא דְאָעִי
שְׁטִין וּפְסָלִית תְּרִין לוחי אבניא פקדמאי וסלקית לטורא ותלין לוחיא
בִּידֵי: (ד) וְכָתַב עַל לוחיא ככתבא קדמא יתדעסרא פתגמין די טליל
וַיִּתְּנֶם בַּיּוֹם הַקֹּהֵל וַיִּתְּנֶם לִי: (ה) וְאָפֶן וְאָרַד מִן-
הַיָּהָר וְאָשֵׁם אֶת-הַלְחָת בְּאֲרוֹן

באור

המשכן וכליו כאשר נכתוב מתחלה, ויהיה פירוש ויהיו שם כאשר נזכר ה' שבסוף שהיו שם
לעד לעולם כאשר נזכר ה' מתחלה ואל הארון תקן את העדות אשר אתן אליך וכוונתי שם
ודברתי אתך, והנה ברדתו הביא הלוחות בזהל מועד עד שיעשה החרון והמשכן, כי חילו
לא שבר הלוחות הראשונים גם הם באוהל מועד והיו עד עשות בכלל הארון (מפי הרמב"ן)

וכן

עקב י

תרגום אשכנזי נב

אשר עשיתי ויהיו שם באשר
צוני יהוה: ובני ישראל נסעו
מבארות בני יעקן מוסרה שם
מת אהרן ויקבר שם ויבהן
אלעזר

דיא איד געמאכט האטטע :
אלווא ויא בלייבען זאללען ,
וויא דער עוויגע מיר בעפאָה
לען : (ו) דיא קינדער ישראל
בראָצען פאָן דען ברונגען ,
דיא צו בני יעקן געהאָרען ,
אויף , נאָך מוסרה : אין
דערזעלבען געגענד שטארב
אלעזר

אהרן , דאָזעלבוט וואָרד ער בעגראָבען , אונד ויין זאָרן אלעזר

רש"י

תרגום אונקלוס

ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה . מה
ענין זה לכאן ועוד וכי מבארות בני יעקן נסעו
למוסרה והלא ממוסרות באו לבני יעקן שם
ויסעו ממוסרה וגו' ועוד שם מת אהרן והלא
בהר ההר מת

די עקדיית והיו תמן כמא דפקדני
י: (ו) ובני ישראל נטלו מבארות
בני יעקן למוסרה תמן בית אהרן
זאת קבר תמן ושמש אלעזר

באור

וכן דעת הראב"ע : ורש"י ז"ל בחר בדעת ר' יהודה בר' אלעאי במס' שקל' שאמר שני ארוכו
היו לישראל במדבר , אחד עשה משה ואחד עשה בצלאל , ואותו של משה יצא למלחמה ,
ואותו של בצלאל לא יצא למלחמה אלא בימי עלי ובשבה , וכן הוא במדרש תנחומים , שזה
הארון שעשה משה הי' יוצא וכנס עמהם למלחמה , אבל רבנן אמרי אחד הי' ופעם אחת
יצא ובשבה , וכן דעת רז"ל בכל מקום בתלמוד : (ג) ואעש , בכווי ע"י בצלאל , כמו שאמרנו
בשם הרמב"ן : (ד) כמכתב הראשון , דהיינו את עשרת הדברים , וכן תרגם המתרגם
האשכנזי : (ה) ויהיו שם כאשר צוני , כבר פירשתי : (ו) ובני ישראל נסעו , מה ענין
זה לכאן ? ועוד וכי מבארות בני יעקן נסעו למוסרה והלא ממוסרות באו לבני יעקן שנאמר
ויסעו ממוסרות וגו' (במדבר ל"ג ל"א) ? ועוד שם מת אהרן והלא בהר ההר מת וזכ' וזשבו ,
ותנוחא שניה מוסעות ממוסרות להר ההר ? אלא אף זו מן התוכחה , ועוד עשיתם זאת כשמת
אהרן בהר ההר לסוף ארבעים שנה ונסתלקו עכני כבוד יראתם לכם מאלהמות מלך ערד
ונתתם ראש לתזור למכרים וחזרתם לאחוריהם שמה יסעות עד בני יעקן ומשם למוסרה וגו' .
(רש"י) : והיו דעת רבותינו , ואולם לדעת הראב"ע כנס ענין זה בכאן בעבור שאמר ואתפלל
גם בעד אהרן בעת ההיא , שלא יאערו אם מת מה הועילה תפלתו ? לכן אמר כי לא מת רק
בשנת הארבעים , ובארות בני יעקן אינו בני יעקן גם מוסרה אינו מוסרות ורבים כן ,
והלא תראה הכתוב אמר מדבר שור ובפסוק אחר מדבר איתם , וכן משם נסעו הגדגדה
אינו שור הגדגד , רק הוא שם כלל כלמונה גם פוקן , ואבות , ויטבתה הוא המקו' הנקרא
באר , כי כן כתיב ומשם בארה , וזה טעם ארץ נחלי מים , כי במשעותם כרו הנדיבים
ויבאו מים : ויבהן אלעזר , לפי שהזכירה מיתת אהרן וקבורתו , אמר שכהן אלעזר תחתיו ,
ויתכן שהתחיל כהונתו הגדולה באח' מן המקומו' כלמון וסוכן וגו' , ולכן אמר משם נסעו
הגדגדה , ובזמן שהבדיל ה' את שבת לוי לעמוד ולשרת וגו' , זהו עומק פשוטו של המקראו'
הללן לדע' הראב"ע : והרמב"ן מיישבם באופן אחר , ואמר , כי הר ההר גדול שבהרים
וארוך פרסאות רבות , ושמו מוכיח כי הוא יקרא הר ויקראו לו ההר לגדלו וארכו וכן אמרו
רבותינו שהי' הר ע"ג הר , והי' סוף ההר עד גבול ארץ אדום וראש קרוב לתשמונה , והי'
במישור אשר לפני הר ההר ערים או מקומו' הנקראים מוסרות ובני יעקן וחר הגדגד ויטבתה
ועברונה ועביון נבה , ואלו המקומו' אין ביניהם מרחק רב , כי המכה הגדול הוא ביום
אחד מהלכים כמו פרסה או פחות מכאן , ונסעו מקדש ויחטו בהר ההר , שנכנסו בו במקו'
שפל' אשר הי' ברגלי ההר , ואז כוה ה' למשה והעל אות' הר ההר שיעלה למעלה על ראשו
הוא

תרגום אשכנזי

עקב י

אלעזר בנו תחתיו: משם
נסעו הגדגדה ומן הגדגדה
יטבתה ארץ נחלי-מים:
כ בעת ההוא הבדיל יהוה את
שבט הלוי לשאת את-ארון
ברית-יהוה לעמוד לפני יהוה
לשרתו ולברך בשמו עד היום
הזה: ט על-כן לא-היה ללוי
חלק ונחלה עם-אחיו יהוה

אלעזר טראט דען פריזטער
ליכען דינוט אן זיינער שטעל-
לע אן: (ו) פאן דא גינג דער
ציג נאך גרגר: פאן גרגר נאך
יטבה, איין לאנד, דאז אן
באכען קיינען מאנגעל האט:
(ח) אום דיאזעלבע צייט
זאנדערטע דער עוויגע דען
שטאם לוי אויז, דיא בונד-
לאדעדעו עוויגען צו טראגען:
פאר איהם צו שטעהן, איהם
צו דינען, אונד אין זיינעם
נאמען דען זעעגען צו ער-
טהיילען, זא וויא עז יעצט
נאך איזט: (ט) דארום בע-
קאמט דער שטאם קיינען

הוא

טהייל אונד קיין ערבגוט אונטער זיינען ברידערן: זיין

תרגום אונקלוס

רש"י

אלעזר בריה תחתיה: (ו) מתמן
נסעו לגדגור ומן גגדור ליטבת ארעא
גגרא נחלין דמיין: (ח) בעידנא
ההוא אפריש יי ית שבטא דלוי
למשל ית ארון קימאדיי למקם קדם
יי לשמשותיה ולברכא בשמיה עד
יזמא הדין: (ט) על כן לא הוה ללוי
חלק ואחסנא עם אחוהי מתנן

מת לא וקצו ותמלא שמנה מסעו ממוסרו
להר ההר אלא אף זו מן התוכחה ועוד עשית
זאת כשמת אהרן בהר ההר לבוף ארבעים
שנה ובסתלקו עכני כבוד יראתם לכם מולחמי
מלך ערד ונתתם ראש לחזור למזרים וחזרתם
לאחוריהם שמנה מסעות עד בני יעקן ומשם
למוסרה שם כלחמו לכס בני לוי והרגו מכס
ואתם ינהם עד שהקזירו אתכם בדרך חורתם
ומשם חזרתם הגדגדה הוא חור הגדגד:
(ו) ומן הגדגדה וגו'. ובמוסרה עשיתם אבל
כבר על מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת
וכדמה לכם כאלו מת שם וסמך משה תוכחה

זו לשיבור הלוחי לומר שקשה מיתתן של כדיקי' לפני הקב"ה כיון שגשגו בו את העול: (ח) בעת ההיא
שהוקשה לו מה שאמרו נתנה ראש לפרוש מנונו כיון שעשו בו את העול: (ח) בעת ההיא
הבדיל ה' וגו'. מוסב לענין הראשון: בעת ההיא. בשנה הראשונה לצאתכם ממזרים
וטעיתם בעגל ובני לוי לא טעו הבדיל' המקו' מכס וסמך מקרא זה לחזרת בני יעקן לומר
שאף בזו לא טעו בה בני לוי אלא עמדו באמונתם: לשאת את ארון. הלויים: לעמוד
לשרתו ולברך בשמו. הכהנים והוא נשאת כפיס: (ט) על כן לא הי' ללוי חלק. לפי
שהבדיל

באור

הוא תחלת ההר: והנה עלו על ראשו של הר והניעו כנגד מוסרות, ומת אהרן שם, והוא
שנאמר וימת שם אהרן בראש ההר, והנה מיתתו במוסרה: ואפשר שהיה מקומות האלה
בשם כחשבים כהר עכמו, ויקרא ראש ההר, וכנגדו במוסרות ושם כל אדם מוסרה,
שיאמרו מוסרה אשר בהר ומוסרה אשר בשפלה: והיו במקום אשר נקרא חשמוכה בארות
נקראו בארות בני יעקן

שאשי

עקב י

הוא נחלתו כאשר דבר יהוה
אלהיך לו: ואנכי עמדת
בהר כימים הראשנים ארבעים
יום וארבעים לילה וישמע יהוה
אלי גם בפעם ההוא לא אבה
יהוה השחיתך: ואומר יהוה
אלי קום קד למסע לפני העם
ויבאו וירשו את הארץ אשר
נשבעתי לאבותם לתת
להם: פ

חמישי

תרגום אשכנזי נג

וזין ערבנות איזט דער עוויגע,
וויא דער עוויגע דיין גאטט
איהם פֿערהייסען דאָט:
(י) איך שטאַנד אַלזאָ אים
געבעט פֿאַר דעם עוויגען,
זאָ לאַנגע אַלז פֿאַרהין,
פֿירציג טאָגע אונד פֿירציג
נאַכטע: אונד דער עוויגע
ערהאַרטע מיך אַויך דייעז
מאַל, זאָ דאַס ער אייך ניכט
אויפֿרייבען וואַללטע: (יא) ער
שפראַך פֿילמערה צו מיר:
אויף! געהע אויף דעם צוגע
פֿאַר דעם פֿאַלקע הער: דאַס
זיא הינגעהן אונד דאַן לאַנד
איינגעהן, דאַן איך איהרען
עלטרען צוגעשוואַרען,
איהנען צו געבען: אונד

רש"י

שהובדלו לעבודת מוצב ואיכן פנויין לחוש
ולזרוע: ה' הוא כחלתו. כוטר פרס מוזמן
מבית המלך: (י) ואנכי עמדת בהר. לקבל
הלוח' האחרונ' ולפי שלא פירש למעלה כמה
עמד בהר בעלייה אחרונה זו חזר והתחיל בה:
כימים הראשונים של לוחות הראשונ' מה
הס ברצון אף לו ברצון אבל האמצעי שעמדת
שם להתפלל עליכם היו בכעס: (יא) ויאמר
ה' אלי וגו'. אעפ"י שסרת מאחריו ותעיתם
בעגל אמר לי לך כמה את העם וגומר:
ועתה

וכען

תרגום אונקלוס

מתנן דיהיב ליה יי אנון אחסנתיה
במאדרי מליל יי אלקה ליה:
(י) ואנא הוית קאים במורא ביומרא
קדמאי ארבעין ימין וארבעין
לילון וקבל יי צלותי אף בזמנא
ההוא לא אבה יי לחפלותך:
(יא) ואמר יי לי קום אזיל למטול
קדם עמא ויעלון וירתגו ית ארעא
די קומית קאבנתהון למיתן לחון:

באור

שאנשי בני יעקן באים שם להשקו' באכס, ואין זה מקום בני יעקן, ולפיכך ראוי לומר
שנסעו מבאר' בני יעקן למוסרה ומשם למוסרות ומשם אל מקום בני יעקן, עד כאן דבריו
בקונר, וכראים יותר מדברי הראב"ע: ואלוהים נטה המתרגם האשכנזי: (ח) לעמד לפני
ה', דהיינו לשרתו ולברך בשמו: לשרחו, בני לוי עם בני אהרן: ולברך בשמו, הכהני',
והוא נשאת כפיים: (ט) עם אחיו, השנטיס: ה' הוא נחלתו, כוטר פרס מוזמן מבית
המלך: (י) ואנכי עמדת, הפסיק הענין בפסול וכתיבת הלוח', במיתת אהרן וקבורתו,
בכהונת אלעזר והבדלת שנת לוי, ועתה שב לתפלתו שעמד בה ארבעים יום וארבעים לילה
עד ששמע ה' אליו, וכן חזר המתרגם האשכנזי הענין על ידי מלות (אלוה) שהוסיף: לא
אבה, כיסם ממה שאבה בתפלה, והעצם לא די שלא השחיתך אלא שאמר עוד אלי קום לך
למסע וירשו את הארץ, וכן הוא בתרגום אשכנזי: (יא) למסע, שם הפעל, כמו
לכסוע

תרגום אשכנזי

עקב י

יב ועתה ישראל מזה יהוה
 אלהיך שאל מעמך כי אם
 ליראה את יהוה אלהיך ללכת
 בכריתך ורכיו ולא הבה ארו
 ורעבך את יהוה אלהיך בכל
 לבבך ובכרית נפשך: יג לשמר
 את מצות יהוה ואת חקתיו
 אשר אנכי מצוה היום לטוב
 לך: יד הן ליהוה אלהיך השמים
 ושמי השמים הארץ וכל אשר
 בה: טו רק באכתיר השק יהוה
 לאהבה אותם ויבחר בורעם

(יב) אונד נון ישראל! וואו
 פארערט דער עוויגע פאן
 דיר: אלו דאס דוה פאן
 גאנצעס הערצען אונד גאנצ
 צער ועעלע, פיר דען עוויגען,
 דינען גאטט, ערהרפֿורכט
 האבען, אין אללען זיינען
 וועגען וואנדעלן, איהן ליבען
 אונד איהם דינען: (יג) דאז
 הייסט, דיא געבאטהע דעז
 עוויגען אונד זיינע געזעטצע,
 דיא איך דיר יעצט געבע,
 האלטען ואללט: אונד דוועז
 צו דינעם אייגען בעזטען?
 (יד) זידע! דער היממעל
 אונד אללער היממעל הימ=
 מעל, דיא ערדע אונד אללעז
 וואו דארויף איזט, דאז איזט
 דעז עוויגען דינען גאטטעז:
 (טו) אלליין ער האט איין
 וואהל גפאללען אן דינען
 עלטערן געהאכט, אונד זיא דערגעשטאלט געליבט, דאס

אחריהם

עד

תרגום אונקלוס

רש"י

(יב) ובען ישראל מיה יי אלקה תבע
 מנה אלהיו למרחל קדם יי אלקה
 למטה בכל אורחך תקנו קדמוהי
 ולמרחם יתיה ולמפלח קדם יי
 אלקה בכל לבבך ובכל נפשך:
 (יג) למטר יתפקדיא דיי וית
 קימוהי דאנא מפקד לך יזמא בין
 דוטב לך: (יד) הא דיי אלקה שמיא ושמי שמיא ארעא וכל די פה:
 (טו) לחוד פאקתה צכי יי למרחם יתחון ואתרעי בכניחון בתריחון

(יב) ועתה ישראל * אעפ"י שעשיתם כל זאת
 עודכו רחמיו וסבתו עליכם ומכל מה שחטאתם
 לפניו אינו שואל מכס כי אם ליראה וגו' .
 ורבותיו דרשו מכאן הכול בידו שמים חון
 מיראת שמים: (יג) לשמר את מצות ה' ואף
 היא לא לחכם אלא לטוב לך שתקבלו שכר:
 (ד) הן לה' אלהיך * הכול חף על פי כן רק
 באכותך חשק ה' מן הכול: (טו) בכס כנו
 שאתם (רואים אתכם) חשוקים מכל העמים
 היום

באור

לכסוע: (יב) ועתה, אחרי כל אלה אינו שואל מכס כי אם ליראה אותי: (יג) לטוב לך,
 וכל מה שהוא שואל מייך הוא רק לטוב לך, כי אם נדקת מה שתן לו וגו' (אינו ל"ה ז')
 ומלחם

עקב י

תרגום אשכנזי נד

אֲחֵרֵיהֶם בְּבָבֶם מִכָּל־הָעַמִּים
בַּיּוֹם הַהוּא: טו וּמְלֵתֶם אֶת־עַרְלַת
לְבַבְכֶם וְעַרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ
עוֹד: יז כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הוּא
אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאָדָמִים
הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר
לֹא־יֵשָׁא פָנָיו וְלֹא יִקַּח שָׁחַד:
יח עֲשֵׂה מִשְׁפַּט יִתּוֹם וְאַלְמָנָה
וְאַהֲבֵה גֵר לְתַתְּ לּוֹ לֶחֶם וְשִׂמְכָה:
יט וְאַהֲבַתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים

ער אויס אללען נאָטציאָנען
אויך, איהרע נאָכקאָממען
ערוואָהלט, ווייז זיך יעצט
צייגט: (טו) איהר צייסט דאָ
הער דיין פֿאַרהויט אייער
הערצענו בעשניידען: אונד
ניכט מעהר זאָ האַרטנאָקיג
זיין: (יז) דען דער עוויגע
אייער גאָטט, איזט דער
גאָטט אללער גאָטטער, אונד
דער הערר אללער העררען:
דער גראָסע, מאַכטיגע אונד
פֿורכטבאַרע גאָטט, דער
ניכט נאָך אַנועהן דער פֿער=
זאָן ריכטעט, אונד קיינע בעי=
שטעבונג אַננימט: (יט) דער
דעם ווייען אונד דער וויטוע
רעכט פֿערשאַפֿט: אונד דען

הייתם

פֿרעמדלינג ליבט, איהם שפייזע אונד קליידער צו געבען: איהר מיסט
גלייכפֿאלו דען פֿרעמדלינג ליבען:

דען

תרגום אונקלוס

ר ש י

בְּתַרְיָהוֹן בְּכוֹן מִכָּל עַמִּמָּא בְּיוֹמָא
הַדִּין: טו וְתַעֲדוֹן ית טַפְשׁוֹת לְבַבְכוֹן
וְקַדְלָכוֹן לֹא תִקְשׁוּן עוֹד: יז אַרִי
יִי אֱלֹהֵכֹן הוּא אֱלֹהָא דְיַגִּין וּמְרִי
מְלַכִּין אֱלֹהָא רַבָּא גְבַרָא וְדַחִילָא
דְלִית קַדְמוּהִי לְמִסַּב אַפִּין וְאַף לֹא
וְאַרְמָלָא וְרַחִים גִּיּוֹרָא לְמַתָּן לִיה
אַרִי־דִּרְיִין

היום הזה: (טו) ערלת לבבכם אטם
לבבכם וכסויו: (יז) ואדוני האדונים לא
יוכל שום אדון להכיל אתכם מידו: לא ישא
פנים. אם תפרקו עולו: ולא יקח שחד
לפייסו בממון: (יח) עושה משפט יתום
ואלמנה. הרי גבורה ואכל גבורתו אתה מוצא
ענותכותו

דלית קדמוהי למסב אפין ואף לא לקבלא שותרא: (יט) עבירדין ייתם
וארמלא ורחים גיורא למתן ליה ותרחמון יתדיורא

הויתון

באור

(טו) ומלחם אה ערלת לבבכם, זהו עליזה בלה"ק, והטעם שיהא לבבכם פתוח לדברי
מוסר ותוכחה, וא"ת ותעדון ית טפשות לבבכו, תרגום הטעם ולא המלות, לפי שאין זו
מליצה כחותה בארמית: (יז) כי ה' אלהיכם, כל מקום שנאמר אלהיך אלהיכם ענינו העצם
שאתם יודעים ומכירים ומכנים אותו בשם אלהים: אלהי האלהים ואדני האדנים, שם א
מורה על עבם אשר לו הכח לפעול, ושם אדון מורה על עבם אשר לו הרשות והממשלה לפעול,
ולא יסול כי אם על בעל בחירה ורכון: כי על המוכרח בפעולותיו לא יאמר שהוא רשאי או
בלתי רשאי: וכמו שיש ביכולת הכח גבורה מעל גבורה, ועליון על כלם, כן יש ביכולת הרשאי
והאדנות, והוא אלהי האלהים ואדוני האדונים: (יח) עשה משפט יתום ואלמנה, אף
על פי שהוא נשגב ומרומם הוא חוכן את הנדכאים ועשה משפט יתום ואלמנה, שעל פי הרוב
היתום

הייתם בארץ מצרים: כ את-
יהוה אלהיך תירא אתו תעבד
ובו תדבק ובשמו תשבוע:
כא הוא תהלתה והוא אלהיך
אשר

דען אים לאנדע מצרים זייד
איהר אויך פֿרעמדלינגע גע-
וועזען: (כ) פֿאַר דען עוויגען,
דיינען גאַטטע, מוסט דו
ערהפֿורכט דאָבען, איהם
דינען: איהם מוסט דו אַג-
האַנגען, אונד בייא זיינעם
נאַמען שוואַרען: (כא) ער

איוט דיין רוהם, אונד ער איוט דיין גאַטט: דער

תרגום אונקלוס

ר ש"י

הויתון בארעא דמצרים: (כ) ית-
יי אלהיך תדחל וקדמותי תפלה
ולדחלתיה תתקרב ובשמייה תקנים:
(כא) הוא תושבתה והוא אלהיך
די

ענותכותו: ואוכז גר לתת לו לחס ושמלה
ודבר חשוב הוא זה שכל עמנו של יעקב אבינו
על זה נתפלל ונתן לי לחס לאכול ובגר
ללבוש: (יט) כי גרים הייתם מוס שדך א
תאמר למבדך: (כ) את ה' אלהיך תירא
ותעבוד לו ותדבק בו ולאחר שיהיו בך כל
המדות הללו אז בשמו תשבוע:

באור

היתום והאלמנה עשוקים לפי שאין להם מי יעמוד לימונם, וכן אוהב את הגר, דבר בהווה
שהגר אוהבו ורעיו רחוקי ממנו, ואין לו עזר: (כ) אחו תעבד, כתב הרמב"ם ז"ל,
המנוה הזאת היא מנוה כוללת כל התורה, כי עבודת האל תכלול כל המצות, ואולם יש
לה כמו כן פרט, והוא שינוט האל להתפלל אליו, כמו שאמרו במשנתו של ר' אליעזר בנו
של ר"י הגלילי, מנין לעקר תפלה מן התורה מהכא את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד
וככפלה זאת המנוה כמה פעמים: ובו תדבק, פעל דבק הונח בראשונה על ענין מקומי,
והוא נגיעת דבר בדבר וסבורו עמו, עד שלא יפרד ממנו כי אם בכח: כאשר ידבק האזר
אל מתני איש (ירמ' י"ג י"א), דבק לשון יונק אל חכו (איכה ד' ד'), והועתק אל הרדפה
בתמידות בלי רפיון אחרי הכרדף עד אשר יושג, וידביקו אחריו (שופטים ד' מ"ה), והוא אל
אל ענין רוחני בלתי מיוחס אל המקום, פן תדבקני הרעה (בראשית י"ט י"ט), דבקה נפשי
אחריך (תהלים ס"ג ט'), רק בחטאת ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל דבק (מלכ' ב'
ג' ג'), בהיו' הענין מכוויר בנפש וחרות על לוחותיה, עד שלא ירף ממנה ולא יעזובה,
והו ענין ודבק באשתו (בראש' ב' כ"ד), שתהיה נפשו קשורה ונאחזת באהבתה: וביחס
א השם יתעלה כאמר ובו תדבק, שתהי גדולתו ורוממותו תמיד על פניך, ולא תסור מלהתבונן
בדרכיו: ואנקלוס תרגם ולדחלי' תתקרב, כדרכו להרחקת הגשמות, ואולם כבר הועתק
הענין והוא אל בלשון הקודש על דבר שאינו כופל תחת ענין מקומו, כאשר הראיתיד: ורז"ל
אמרו וכי אפשר לו לאדם להדבק בשכינה? אלא הדבק בתלמידי חכמים ותלמידיהם כאלו
הוא דבק בשכינה: כי הדבק בתלמידי חכמים ישמע מהם תמיד מספרים כבוד א ויקדושתו,
ועל ידי זה ידבק הענין בלבו ולא יסור משם כל הימים: ובשמו תשבוע, פעל השבועה לא
במנא בקל כי אם בנפעל, כי אין הנשבע פועל באמת, כי אם מקבל עליו חובת הלב לעשו'
ככל היוכל מפיו, והמשביע אותו הוא מכריחו ומחייבו לכך, והוא אם כן הפועל האמתי:
והדבר אשר על ידו יבא רטון הנשבע במסורת החיוב וההכרח לקיים את השבועה, יבא עם
בי"ת השמש, שנשעתי בה', השעור אני מקבל על נפשי חובת השבועה על ידי השם, והו
ענין ובשמו תשבוע, שתהיו מושבעים על ידו, ובכל עת שתשבועו בשם אלהים אמת יהיה
רנוככם קשיר ונאסר לקיים את השבועה (בייא זיינעם נאמן זאללט איהר איילדיך פערבונדן
ווערדן): זה עומק פשוטו של מקרא לדעת הרמב"ן ז"ל, שאין השבועה בשמו גם לעת הצורך
מצות עשה כלל, כי אם רשות גמור: ולדעת הרמב"ם ז"ל הוא מצות עשה בכל עת שנצטרך
להקזיק

אֲשֶׁר-עָשָׂה אֵתְךָ אֶת-הַגְּדֹלֹת
 וְאֶת-הַנּוֹרָאִים הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר רָאוּ
 עֵינֶיךָ: כג בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ
 אֲבֹתֶיךָ מִצְרִימָה וְעַתָּה שְׁמֶיךָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּבוֹכָבֵי הַשָּׁמַיִם
 לָרֹב: יא א וְאַהֲבַת אֶת יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְרַתָּ מִשְׁמֵרָתוֹ
 וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּרֹ-
 הֵימִים: כ וַיִּדְעֶתֶם הַיּוֹם כִּי
 לֹא אֶת-בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ
 וְאֲשֶׁר לֹא-רָאוּ אֶת-מוֹסַר יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֶת-גְּדֹלּוֹ אֶת-יָדוֹ

דער אום דיינטוויללען דינע
 גראַסע אונד פֿירכטערליכע
 דינגע געטראָן, דיא דוא
 מיט אויגען געזעהן האָט:
 (כג) מיט זיבענציג פֿערזאָנען
 זינד דיינע פֿאַרעלטערן נאָך
 מצרים געקאָממען: אונד
 יעצט האָט דער עוויגע דיין
 גאָטט דיך זאָ פֿיל זיין לאַסען,
 אַלז שטערנע אים היממעל
 זינד:

יא (א) ליבע אַרְזֵךְ דען
 עוויגען דיינען
 גאָטט: בעאַבאַכטע זיינע
 פֿאַרשריפֿט, זיינע געזעטצע,
 זיינע רעכטע אונד זיינע גע-
 באַטהע, צו אַללען צייטען:
 (כ) בעדענקט וואָהל, דיא
 אַיהר יעצט פֿאַר מיר
 שטעהט: דאַס איך ניכט צו
 אייערן נאַכקאָממען רעדע,
 וועלכע דיא ציכטיגונג דען עוויגען אייערן גאָטטען, ניכט וויסען נאָך געזעהן האָבען:
 זיינע גראַסע, זיינע שטאַרקע

החזקה

תרגום אונקלוס

ר ש"י

דִּי עֵבֶר עָמְךָ יֵת רַבְרַבְתָּא וַיֵּת יֵא
 חֲסִינְתָא הָאֲלִין דִּי חֲזָא עֵינְךָ:
 (כג) בְּשִׁבְעִין נֶפֶשׁוֹן נִחְתוּ אֲבֹתֶיךָ לְמִצְרַיִם וּבָעֵן שׁוּיָךְ יֵי אֱלֹהֶיךָ כְּבוֹכָבֵי
 שְׁמַיָא לְמַסְגֵי:

יא (א) וְתַרְחַם יֵת יֵי אֱלֹהֶיךָ וְתַמַּר מְמָרְתָּ וּקְיָמוּהִי וְדִינוּהִי וּפְקוּדוּהִי
 פְּלִימוּיָא: (ב) וְתִדְעוּן יוֹמָא דִּין אַרְי לֹא יֵת-בְּנֵיכוֹן דִּי לֹא יָדְעוּ וְדִי
 לֹא חָזוּ יֵת אוּלְפָּנָא דִּי אֱלֹהֶיכוֹן יֵת-רַבְרַבְתִּיהָ יֵת-יָדִיהָ תְּקִיפָתָא

באור

להחזיק ולקיים דבר או להרחיקו: (כא) הוא ההלחך, הטעם כי יש לך להתהלל בו כ
 עשה עמך מוראות. (הראב"ע):

יא (א) משמרתו וחוקתיו ומצוותיו, עיין מה שכתב המתרגם בבאור פסוק וישמור
 משמרת חקתי מצוותי ותורותי (בראש' כ"ו ה'), משפט ותורה אחת הם, וזאת תורת
 האדם (שמואל ז' י"ט), בתפלת דוד, כמו וזאת משפט, כמו שזכרנו מה משפט הכהן
 (שופטים י"ג י"ב): (ב) כי לא אח בניכם, אכסי דובר, וכן בתרגום אשכנזי: את
 פוסר, עומס, והוא דרך כלל, ואחר כד' פירוט את גדלו ואת ידו החזקה ורועי הטעויה,
 (5) מו א 15 ואת

הַחֹקֶה וְזָרְעוּ הַנְּטוּיָה: ג וְאֶת־
 אֶתְתִּיּוֹ וְאֶת־מַעֲשֵׂיוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
 בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לְפָרְעָה מֶלֶךְ־
 מִצְרַיִם וְלִכְל־אַרְצוֹ: ד וְאֲשֶׁר
 עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו
 וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הִצִּיף אֶת־מַיִם־
 סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרֹדְפָם
 אַחֲרֵיהֶם וַיֵּאבְדוּ יְהוָה עַד הַיּוֹם
 הַזֶּה: ה וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם
 בְּמִדְבַר עַד־בְּאַכְסַם עַד־הַמָּקוֹם
 הַזֶּה: ו וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתְךָ
 וּלְאַבְיָרִים בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן

האנד אונד זיינען אויגע-
 שטרעקטען ארם: (ג) די'ה
 צייכען אונד טהאטען, דיא
 ער מיטטען אים מצרים: אן
 פרעה קאניג פאן מצרים,
 אונד אן זיינעם לאנדע אויף
 געאיכט האט: (ד) וואו ער
 אים העערע פאן מצרים,
 זיינער רייטרייא אונד זיינען
 וואגען געטהאן, דא ער דאז
 וואסער דען שיל פמערעו
 איבער זיי. הערשטראמען
 לים, אלז זיא אייך נאכועט-
 צען: אונד זיא זא צו גרונדע
 ריכטעטע, דאס ניאמאנד
 מעהר פאן איהנען צו זעהען
 אויט: (ה) וואו ער אייך אין
 דער וויוטען געטהאן האט:
 ביז איהר היהער געקאממען
 זייד: (ו) וואו ער פערנער
 אן דהן אונד אבירם, דען

זאהנען אליאבו ראובן זאָהננו געטהאן האט: דא

רש"י

תרגום אונקלוס

בניכס • אכי מדבר עכשו שוכלו לומר אלו
 לא ידענו ולא ראינו בכל זה: (ו) בקרב כל
 ישראל
 וְלִכְל־אַרְעִיָּה: (ד) וְדֵי עֵבֶר לְמִשְׁרֵית מִצְרַיִם לְסוּסוֹתֵהוֹן וְלִרְתִּיכֵהוֹן דִּי
 אַטִּיף ית־מי ימאדרסוף על־אפיהון במרדפהון בתריכון ואזכנגון יי ער
 יזמא הדיון: (ה) וְדֵי עֵבֶר לְכוֹן בְּמִדְבָּרָא עַד מִיתִיכוֹן עַד אַתְרָא
 הַדִּין: (ו) וְדֵי עֵבֶר לְדָתְךָ וְלְאַבְיָרִים בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן דִּי

באור

ואת אותותיו וגו' שהעניש את מצרים, את ישראל דתן ואבירם, וזה הוא דעת המתרגם
 האשכנזי: ואולם אונקלוס תרגם ית אולפכא, כמו שתרגם ויסרו אותו אבל בן סורר ומוכה
 ומלפין יתיה, אבל ויסרו אותו אבל מוניא שם דע תרגם יילקון יתיה: (ג) בהוך מצרים,
 לפי שאמר אחרי כך ואשר עשה להם על היס לכן הוסיף מלת בתוך, ולא אמר במצרים לבד:
 (ד) על פניהם, כמו על ראשם, לפי שהפנים הם עיקר הראש אמר על פניהם: ויאבדם,
 הטעם כי לא קמו עוד בניהם תחתיהם להיות כמוהם. (הראב"ע): (ה) ואשר עשה לכם
 במדבר, דבר היין. (הראב"ע), ואין זה דעת הרמב"ן לא כמו שאמרנו למעלה שהכוונה

עקב יא

תרגום אשכנזי נו

אֲשֶׁר פָּצְתָהּ הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ
וַתִּבְלַעַם וְאֶת־בְּתוּרָהּם וְאֶת־
אֶהֱלִיהֶם וְאֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר
בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל׃
י כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאִיתִי אֶת כָּל־
מַעֲשֵׂיהָ יְהוָה הַגְּדִל אֲשֶׁר
עָשָׂה׃ ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְהָ הַיּוֹם
לְמַעַן תִּחְזְקוּ וּבִאתֶם וִירְשֶׁתֶם
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים

דא דיא ערדע זיך אויפֿטֿהאָט ,
אונד זיא נעכזט איהרען הויז־
לייטען , צעלטן : אונד אללען
וואָז איהנען אַנגעהאַרטע ,
מיטטען אין ישראל , פֿער־
שלאַנג : (ז) מיט אייך רעדע
איד , דיא איהר מיט אייערן
אויגען דיא גראָסע טהאַמען
געזעהן , דיא דער עוויגע גע־
טהאַן האָט : (ח) בעאַכאַב־
טעט אַלואַ אללע געכאַטע ,
דיא איד אייך יעצט געבע : זאָ
ווערדעט איהר געשטאַרקט
ווערדען , אונד דאָז לאַנד
ווירקליך איינגעהומן , וועלכען
איינצונעהומען , איהר
איבער

שמה

תרגום אונקלוס

רש"י

די פתחת ארעא יתפומה וכלעתיון
ויתאגשפתיהון וית משבגיהון וית
כל יקומא די עמהון בגו כל
ישראל : (ז) ארי עיניכו חזאן ית
כל עובדא ריי רבא די עבד :
(ח) ויתרון ית כל תפקדתא די אגא
מפקד לה יומא דין בדיל דתתקפון
ותעלון ותרתון ית ארעא די אתון
עברין תמן

ישאל כל מקום שהי' אחד מהם בורח הארץ
כבקעת מתחתיו וכולעתו אלו דברי ר' יהודה
אמר לו רבי במעיה והלא כבר נאמר ותפתח
הארץ את פיה ולא פותיה אמר לו ומה אני
מקיים בקרב כל ישראל אמר לו שנעשי' הארץ
מדרון כמשפך וכל מקום שהי' אחד מהם היה
מתגלגל ובא אל מקום הכקיעה : ואת כל
היקום אשר ברגליהם זה ממונו של אדם
שמעמידו על רגליו : (ז) כי עיניכם הרואות
מוסב על מקרא האמור למעלה כי לא את
בניכס אשר לא ידעו וגומר כי אם עמכס
אשר

באור

על העוכאים שנענשו ישראל על מרים במדבר , כמו על חטאת העגל ובתצורה וקברות התאווה
ודומיהם : (ז) ואשר עשה לדחן ולאבירם , ולא הזכיר קרב בעבור שהוא היה בעל
מחלקות והיה כדאה שהוא מתפאר ושמת במפלתו ולכן לא הזכירו רק ברמו ע"י דתן ואבירם
שהם לא חלקו על משה לולי כתפתו בחלקלקות דברי קרב ועבתו : ואת בחיהם , נשיהם
ובניהם (הראב"ע) , וכן ת"א והמתרגם האשכנזי : אשר ברגליהם , תחת ממשלתם
ויכולתם : (ז) כי עיניכם הראה , כי אתכם אנכי דובר , אשר עיניכם הם הרואות וגו' :
(ח) ושמרם , ואשר עיניכם ראו את כל אה השמרו שתשמרו את מצות השם . (הראב"ע) ,
יכן

תרגום אשכנזי

עקב יא

שְׁמָהּ לְרִשְׁתָּהּ: ט וְלִמְעַן
תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיבָם
לָתֵת לָהֶם וּלְזָרְעָם אֶרֶץ זָבֹת
חֶלֶב וְדָבָשׁ: ס שְׁשִׁי כִּי הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אֲתָה בָא-שְׁמָהּ לְרִשְׁתָּהּ
לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר
יֵצְאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת-

זרעך

איבער דען ירדן גערוען
זאללט: (ט) אונד ווערדעט
לאנגע יאהרע בלייבען אויף
דעם ערדרייכע, דאז דער
עוויגע אייערן עלטערן,
איהנען אונד איהרען נאכ-
קאממען צו געבען, געשווא-
רען האט: אין דעם לאנדע,
ווא מילך אונד האניג פליסט:
(י) דען דאז לאנד, אין
וועלכען דו- הינקאממוט,
עו איינצונעהמען, איזט ניכט
וויא דאז לאנד מצרים, דא-
פאן איהר אויגעצאגען זייד:
אל ווא דו- דייען זאמען
אויזאעזט

תרגום אונקלוס

רש"י

תָּמֹן לְמִירְתָּהּ: (ט) וּבְדִיל דְתִזְרַכֹּן
יִזְמִין עַל-אֲרַעֲא דִיקָם יִי לְאַבְתִּתְכוֹן
לְמַתָּן לְהוּן וְלִבְנֵיהוֹן אֲרַעֲא עֲבָדָא
חֶלֶב וְדָבָשׁ: (י) אֲרִי אֲרַעֲא דִי אֲתָ
עֲלִיל לְתָמֹן לְמִירְתָּהּ לֹא כְאֲרַעֲא
דְּמִצְרַיִם הִיא דִי נִפְקִיתוּן מִתָּמֹן דִּי
תִּזְרַע יָת

זרעך

תזרע ית

אשר עיניכם הרואות וגו': (י) לא כארץ
מצרים היא. אלא טובה הימנה וכאמרה
הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים שהיו
אומרים שמה לא נבוא א ארץ טובה ויפה כזו.
יכול בגנותה הכתוב מדבר וכך אמר להם לא
כארץ מצרים היא אלא רעה הימנה תלמוד
לומר וחברון שבע שנים נבנתה וגו' אדם אחד
באין וחס בנה טוען למצרים בנו וחברון לכנען
דרך ארץ אדם בונה את הכאה ואח"כ בונה
את הגרוע שפסולתו של ראשון הוא נותן בשני
ובכל מקום החביב קודם הא למדת שחברון
יפה מנוען ומצרים משוכח' מכל הארצות שנאמר כגן ה'
היא שהי' מקום מלכות שכן הוא אומר כי היו בנוען שריו
(ישעי' ל' מ"ד) וחברון כסולתה של ארץ ישראל
לכך הקצוה לקברות מתים ואף על פי כן היא יפה
מנוען ובכתובות דרשו בענין אחר אפשר אדם
בונה בית לבנו הקטן ואח"כ לבנו הגדול לא
שמבונה על א' משבעה בנוען: אשר יצאתם משם.
אפי' ארץ רעמהם אשר יצבתם בה והיא במוטב
ארץ מצרים הית' נריכה במוטב הארץ וגו' אף היא אינה
כארץ ישראל: והשקית ברגלך. ארץ מצרים הית' נריכה
להביא

באור

וכן תרגם המתרגם האשכנזי: (ט) ארץ זבת חלב, עיין (ט' ג'): (י) כי הארץ, כן
שיטת פרשיות הללו, נריכים אתם לשמור מצות ה', כי הארץ הזאת טובה מכל הארצות
לשמרו מצותיו, ורעה מכל הארצות ללא שומרם, כי הארץ אשר אתה בא שמה איננה כארץ
מצרים שאין נריכין למטה, בין טובים ובין רעים בטורח השקאת שדותיהם יש להם לחם,
אלא ארץ ישראל אם אתם שומרים מצות ה' עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה עד אחריתה
(הרשב"ם): והשקית, לפי שהאדמה בולעת המים היא שותה ואשר שוטף עליה מים הוא
משקה

עקב יא

וְרַעַךְ וְהַשְׁקִית בְּרַגְלֶיךָ כַּגֵּן הַיָּרְקִים יֵאָדָר וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעוֹת לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּחֲוֶימוּ יֵאָדָר אֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דִּרְשָׁה אֶתְּהָ תָמִיד עֵינַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה : ס

חסר אי' והיה

תרגום אשכנזי נו

אויזוועגט : אונד מיט דיינער פֿיסע אַרבייט דאָז לאַנד אַנֶּם פֿייכטען מוסט , וויא אײנען קאַהל גאַרטען : (יא) דאָז לאַנד , דאָז איהר אײנצונעה־מען איבער דען ירדן געהט , האָט בערגע אונד טהאַלער : אונד בעקאַמט זיין וואַסער דורך רעגען פֿאַם היממעל : (יב) אײן לאַנד , אויף וועלכען דער עוויגע דיין גאַטט אַכט האָט : דיא פֿאַרזעהונג דען עוויגען דײנען גאַטטען איזט בעשטאַנדיג דרויף גערײכ־טעט , פֿאַם אַנפֿאַנגע דען יאָהרו ביו אַנז ענדע : ווערדעט

רש"י

להביא מים מנילוס ברגלך ולהשקותה כריך אתה לכדד משנתך ולעמול וכמוך שיתהולת הגבוה ואתה מעלה המים מן הכוון לגבוה אבל זו למטר השמים תשתה מים אתה יאן על מטתך והקב"ה הוא משקה כמוך וגבוה גלוי ושאינו גלוי כאחת : כגן הירק . שאין די לו בגשמים ומסקין אותו ברגל ובכתף : (יא) ארץ הרים ובקעות . משוכה ההר מן המישור שהמישור צבית כור אתה זורע כור אבל ההר צית כור מוננו חמשה כורין ארבע מארבע שפועיו ואחד בראשו : ובקעות . הן מישור : (יב) אשר ה' אלהיך דורש אותה . והלא כל הארצות הוא דורש שחומר להמטיר על ארץ לא איש (איוב ל"ט) לא כניכול אינו דורש לא אותה ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל

תרגום אונקלוס

וְרַעַךְ וּמְשַׁקֵּת לִיה בְּרִיגְלֶךָ כַּגֵּנַת יָרְקָא : (יא) וְאָרְעָא דִּי אַתְוּן עֹבְרִין תַּמָּן לְמִדְתָּה אֲרַע טוּרִין וּבִקְעוֹן לְמִטַּר שְׁמַיָא שְׁתִּיָא מִיָּא : (יב) אֲרַעָא דִּי אֱלֹהִים תִּכְעַ וְתַה תְּדִירָא עֵינַי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִישָׁא וְעַד סוּפָא דְשַׁתָּא : ויהי

באור

משקה אותה : ברגלך , על ידי שאתה הולך אנה ואכה ומשקה אותה : והשקיה ברגלך , ארץ מצרים היית כריך להביא מים מנילוס ברגלך ולהשקותה , כמו שאתה משקה את גן הירק : (יא) הרים ובקעות , משוכה ההר מן המישור , שהמישור צבית כור אתה זורע כור , אבל ההר צית כור מוננו חמשה כורין ארבע מארבע שפועיו ואחד בראשו . (רש"י) , וכן יש דבר שהמישור משוכה בהם כידוע , וממעלת הארץ שיהיו בה הרים ובקעות : למטר השמים , כמו מוטע : (יב) ארץ אשר ה' אלהיך דרש , ארץ מצרים אין השגתה השם נכרת וגלוי בה תמיד , לפי שהנילוס עולה ומשקה את הארץ , והאכרים ועובדי האדמה מוליכים את מוייו בצנורות ע"י כלי השאיבה לכל שדה ושדה , ואינם א"כ נושאים עיניהם למדוס ומיחלים למטר : אבל ארץ ישראל היא ארץ הרים ובקעות , ולמטר השמים תשתה מים , ויטערכו למטר כל ימי השנה , פעם צהר ופעם בשפלה : והאם דורש אותה ומשגיק על צרכיה מראשי השנה

תרגום אשכנזי

עקב יא

יג ויהי אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאתבה את ידוהי אלהיכם ולעבדו בכר לבבכם ובכר נפשכם: יד ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנה ותירשך ויצהרך:

(יג) ווערדעט איהר אל זא מיינען געבאטען געהארבען , דיא איך איך יעצט געבע : דען עוויגען אייערן גאטט פאן אייערם גאנצען הערצען , אונד פאן אייערער גאנצען זעעלע צו ליבען אונד איהם צו דינען : (יד) זא ווילל איך אייערם לאנדע רעגען געבען צור רעכטען צייט , פרידע ריגען אונד שפעטרעגען : דאמיט דוא דיין געטריידע , מאזט אונד אערל איינזאמל מעלוט : אונד

ונתתי

אין

תרגום אונקלוס

(יג) ויהי אם קבלא תקבלון לפקודי די אנא טפקוד יתבון יומא דין לתרחם ות יי אלהכון ולטפלה קדמוהי בכל לבבון ובכל נפשכון : (יד) ואתן מטר ארעכון בעדניה בפיר ולקיש ותכניש עבודך ותמרך ומשקה : ואתן

רש"י

כל הארצות עמה : תמיד עיני ה' אהיך בה' לראו מה צריכה ולחדש בה גזירות עתים לעונה עתים לרעה כו' כדאי' בראש השנה : מראשי' השנה : מראש השנה כידן מה יהא בכופה : (יג) ויהי אם שמוע . והי' מוסב על האמור למעלה למטר השמים תשתה מים : והי' אם שמוע תשמעו . אם תשמע בישן תשמע בחדש וכן אם שוכס תשכח אם התחלת לשכוח סופך שתשכח כולה שכן כתיב במגילה אם תעונני יום יומים אעונך : מצוה אתכם היום . שיהיו עליכם חדשים כאלו שמעתם בו

ביום : לאהנה את ה' . שלא תאמר הרי אני לומד בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רב בשביל שאקבל שכר אלא כל מה שתעשה עשה מאהבה וסוף הכבוד לבא : ולענדו בכל לבבכם . עבודך שהיא בלב זו היא תפלה שהתפלה קרויה עבודה שנאמר אלהך די אנת פלח ליה בתדירא (דניאל ו') וכי יש פולחן בבבל אלא על שהי' מתפלל שאל' וכיון פתיחן ליה וגו' (סס) וכן בדוד הוא אומר תכון תפילתי קערת לפניך (תהלים קמ"א) : בכל לבבכם ובכל נפשכם . והלא כבר הזהיר בכל לבבך ובכל נפשך אלא אזכרה ליחיד אזכרה לנצור : (יד) ונתתי מטר ארעכם . עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי : בעתו . בלילות שלא יטריחו אתכם : ד"א בעתו בלילי שבתות שהכל מנויין בנתיהם : יורה . היא רביעה הנפלת לאתר הזריעה שמורה את הארץ ואת הזרעים : מלקוש . רביעה היורדת סמוך לקביר למלאת התבואה בקשיה ולשון מלקוש דבר המאוס כדומתרגומין והיה העטיפים ללכן לקשיאי' ד"א לכך נקראת מלקוש שיורד' על המלילות ועל הקשין : ואספת דגנך . אתה תאכפנו

באור

עד אחריתה , ולולי שיכקוד אותה בגשמי רטון לא תורע ולא תמייח , ויפרש כל זה בפרשת והיה אם שמוע , כי בארץ ישראל ההגלחה המדינית והאוסר בעולם הזה תלוים במעשי יושביה : (יד) ונתתי וגו' , דבר משה בשם שולחו : בעהו , בעת שהמטר טוב לעולם , יורה , היא הרביעה הנפלת לאתר הזריעה שמורה את הארץ ואת הזרעים : מלקוש , רביעה היורדת

עקב יא

תרגום אשכנזי נח

טו ונתתי עשב בשדה לבהמתך
ואכלת ושבעת: טז והשמרו
לכם פני פתח לבבכם וסרתם
ועבדתם אלהים אחרים
והשתחיתם להם: יז וחרה
אפי יהוה בכם ועצר את
השמים ולא יהיה מטר

(טו) אונד ווילל פיר דיין פיה
גראז וואכזען לאסען אויף
דיינעם פעלדע: דאס דוא צו
עסען האבוט יזין איבער
פלוסע: (טז) היטעט אייך
אבער דאס אייער הערץ ניכט
פערפיררט ווערדע: דאס
איהר עטווא אבוויכט, אונד
אנדערן גאטטערן דינט, אונד
זיי אנבעטעט: (יז) דער
צארן דען עוויגען ווירדע
איבער אייך ענטברענגען,
ער ווירדע דען היממעל

והארמה

פערשליסען, דאס קיין רעגען קאממע, דיא

תרגום אונקלוס

רשי

(טו) ואתו עשבא בתקלה לבעידך
ותיכול ותשבוע: (טז) אסתמרו לבזן
דלמא ימעי לבזן ותסטון ותפלחון
למענות עממיא ותסגרון להון:
(יז) ויתקוף רוגזא דניי בכזן וייהוד
ית שמיא ולא יהי מטרא

תאספנו אל הבית ולא אויבך כענין שגא' אס
אתן דגך וגו' (ישעי' כ"ב) כי מאספיו
יאכלוהו ולא כענין שגא' והי' אס זרע ישראל
וגו' (שופטים ו') : (טו) וכתתי עשב בשדך
שלא תצטרך להוליכה למדברות ד"א שתהי'
גוזז תבואתך כל ימות הגשמים ומשליך לפני
בהמתך ואתה מונע ידך ממוכה שלשים יום
קודם לקציר ואינה פוחתת מדגנה: ואכלת
ושבעת: הכי זו ברכה אחרת שתהא ברכה
מכזיה צפת בתוך המעים: ואכלת ושבעת:
(טז) השמרו לכם: כיון שתהיו אוכלים ושבעים השמרו לכם שלא תבעטו שאין אדם
מווד בהקדוש צרוך הוא לא מתוך שביעה שגא' פן תאכל ושבעת ובקרך ובאכך ירביון מה הוא
אומר אחריו ורם לבבך ושכחת: וברתם: לפרוש מין התורה ומתוך כך ועבדתם אלהים
אחרים שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בע"א וכן דוד אומר כי גרשוני היום
מהסתפח נכאלת ה' לאמר לך עבוד וגומר (שמואל א' כ"ו) ומי אמר לו כן אלא כיון שאני
מגורש מלעסוק בתורה הריני קרוב לעבוד אלהים אחרים: אהים אחרים שהם אחרים
לעובדיהם נועק אליו ואינו עונהו כמא' עשוי לו ככברי: (יז) את יבולה: אף מה שאתה
מוביל

וארעא

באור

היורדת סמוך לקציר למלאות התבואה בקשיה: (רש"י) : (טו) ואכלת ושבעת, שב על
דגך ותירושך לא אכ הקרוב שהוא עשב בשדך: (הראב"ע): והיותו קרוב היא לבהמתך
שיאכלו גם מנשר הבקר והצאן, וישתו את חלבם, והוא א"כ מוסב על כל הקודם:
(טז) יפתח, יטה מדרך הטוב והישר לזולתו: (יז) ועצר את השמים, שורש עצר הוכח
על ההתנגדות וההכרח כנגד הכעוים: כמו בעברה בא איתך (שופטים י"ג ט"ו), שהיא הי'
נועה ללכת מהם, והם הפקירו בו להמתין נגד כטייתו, וכן ועצר את השמים, כי דרך
השמים לתת מטר, והשם יכריחם לבלתי נתון מטר: ולפיכך נקרא המושל עוצר, לפי שהוא
מכריח כטיית הכתובים תחת ממשלתו, אס אל סוקת הגדק או אל חפנו בלבד: יבולה,
יבול

והִאֲדַמָּה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ
 וּבְדַתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ
 הַטֶּבֶה אֲשֶׁר יִהְיֶה נָתַן לָכֶם :
 יח וּשְׁמַתֶּם אֶת־דְּבַרֵי אֱלֹהֵי־עַל־
 לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשֵׁיכֶם וּקְשַׁרְתֶּם
 אֹתָם לְאֹת עַרְיֹדְכֶם וְהָיוּ
 לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם :
 יט וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם
 לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם
 וּבְלַחְתְּכֶם

דיא ערדע ווירדע איהר גע-
 וואָז ניכט הערפֿאַרבריינגען :
 אונד איהר ווירדעט גאַר
 באַלד צו גרונדע געהן , פֿערן
 פֿאַן דעם פֿאַרטערפֿליכען
 לאַנדע , דאַז אייך דער עוויגע
 געבען ווילל : (יח) פֿאַסט
 אַלואַ דיזע וואַרטע צו הערצען
 אונד צו געמיטהע : בינדעט
 זיא אויך צום צייכען אויף דיא
 האַנד , אונד טראַגט זיא ,
 אַלֹ פֿאַדערדוויפטבינדע
 צווישען אייערן אויגען :
 (יט) לעהרט זיא אייערע
 וואַרנע , אום בעשטאַנדיג
 דאַפֿאַן צו שפרעכען : ווען

דוא צו דויווע זיטצעוט , אָדער

תרגום אונקלוס

רש"י

וּאֲרַעֲא לֹא תִתֵּן יַתְד עַל־לְתֵתָהּ וּתְכַרְוֶן
 בְּפָרִיעַ מֵעַל אֲרַעֲא טַבְתָּא דִּי יַהִיב
 לְכוּן : (יח) וּתְשׁוּוֹן יַתְפִּתְגִּמִי אֵלִין
 עַל־לְבָבוֹן וְעַל־נַפְשָׁבוֹן וּתְקַטְרוּן
 יַתְהוֹזֶן לְאֹת עַל־יְרֵכוֹן וְיִהְיוּ לְתַפְלִין
 בֵּין עֵינֵיכוֹן : (יט) וּתְלַפּוֹן יַתְהוֹזֶן יַתְ
 בְּנֵיכוֹן לְמַלְלָא בְּהוֹזֶן בְּמֵיתְכֶם בְּבֵיתְכֶם
 וּבְמַחְכֶם

מוזיל לה כענין שנאמר ורעתם הרבה והבא
 מעט (חגי א') : ואבדתם מהרה . על כל
 שאר היסודין אנלה אתכם מן האדמ' אגרמה
 לכם לחטא . משל למלך שלט בנו לבית המשת'
 והי' יושב ומפקידו א תאכל יותר מזכרך שתבא
 כקי לביתך ולא השגיח הבן הוא אכל ושתה
 יותר מזכרכו והקיא וענף את כל בני המסיבה
 כטלוהו בידיו וברגליו וזרקוהו אחורי פלטרין :
 מהרה . איכי כותן לכם ארכא ואס תאמרו
 והלא נתנה ארכא לדור המבול שנאמר והי'
 יעני מאה ועשרים שנה דור המבול לא היה
 להם ממי ללמוד ואתם יש לכם ממי

ללמוד : (יח) ושמתם את דברי . אף לאחר שתגלו היו מצויינים במזות הניחו תפילין עשו
 עזרות כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו וכן הוא אומר הניני לך כיונים (ירמ' ל"א) :
 (יט) לדבר בס' . משעה שהבן יודע לדבר למדהו תורה כזה לנו משה שיהא זה למוד
 דיבורו

באור

יבול הראוי לבאת ממנה : ואבדתם מהרה , שיגלו ממנה כאובדים ברעב אחר שהי' הארץ
 טובה , על כן אתם חייבים שתשימו אלה הדברים על לבבכם . (הראב"ע) : (יח) על
 לבבכם , שתזכרו בהם ותזכרום תמיד : ועל נפשכם , שימשלו בנפש המתאזה , להטותה
 א דרך האמת : לאות על ידכם , וכן לטוטפת בין עיניכם אפשר שיקשור האדם כל הדברים
 האלה על ידו אחת או יתנם בין עיניו או יכתנם על מזוזות ביתו ? ולכן קבלו רבותינו שהכוונה
 רק על ארבע פרשיות , והם לאות , לסימן ולזכרון , ואמר כשתראו את האות תזכרו מיד את
 הדברים האלה שכבר הביטתם ושמתם על לבבכם שתעשו : כי ראוי לכל משכיל אחרי חקירתו
 על

עקב יא

וּבְרַכְתֶּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבֶךָ
וּבְקוֹמֶךָ: כִּוְכַתְּבָתֶם עַל-מְזוֹזוֹת
בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: כֹּה לְמַעַן יִרְבּוּ
יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתָּיִם
לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל-
הָאָרֶץ: ס שביעי ומפטיר כב כי
אם-שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת-כָּל-

אתכם

תרגום אונקלוס

וּבְרַכְתֶּךָ בְּאֹרְחָא וּבְמִשְׁכְּבֶךָ
וּבְמִקְוִיָּתְךָ: (כ) וְכַתְּבִנְנוּ עַל מְזוֹזוֹן
וְתַקְבְּעִינוּן בְּסִיפֵי בֵּיתְךָ וּבְתַרְעֵךָ:
(כא) בְּדִיל דְּיִסְגּוּן יוֹמֵיכוֹן וַיּוֹמֵי
בְּגִיבּוֹן עַל אַרְעָא דִּי קִיִּם יִי לְאַבְתָּיִכוֹן
לְמַתָּן לְהוֹן כִּיִּוְמֵי שְׁמַיָּא עַל-אַרְעָא:
(כב) אָרִי אִם מְטָר תִּתְּרוּן יִתְּפֵל
תִּתְּפִקְדָתָא הָדָא דִּי אָנָּא מְפַקְד
יתכוון

באור

תרגום אשכנזי נס

אָדָּעֵר אוּיָף דַּעַר רִיזֹוע בִּיזֹוט,
ווען דוא דרך הינלעגוט, אונד
ווען דוא אויפֿשטעהעזוט:
(כ) שרייבע זיא אויף דיא
פֿאַזטען דיינען הויזען: אונד
אן דיינע טהאַרע: (כא) דאַ-
מיט איהר אונד אייערע
קינדער אויף דעם ערדרייכע,
דאַ דער עוויגע אייערע
עלֿטערן צוגעשוואָרען, עז
איהנען צו געבען: לאַנגע
יאַהרע בלייבען מאַגט, זאָ
לאַנגע דער היממעל איבער
דער ערדע זיין ווירד:
(כב) דען ווען איהר אַללע
דיא געכאַטרוּע האַלֿטען
ווערדעט, דיא איך אייך

רש"י

דברו מכאן אמרו כשהטיקו מתחיל לדבר
אזוי משיח עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה
ואם לא עשה כן הרי הוא כאלו קוברו שנאמר
ולמדתם אותם את בניכם לדבר בס וגומר:
(כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם: אם
עשיתם כן ירבו ואם לאו לא ירבו שדברי תורה
בדרשין מכלל לאו הן ומכלל הן לאו: לתת
להם: לתת לכם אין כתיב כאן לא לתת להם:
מכאן מנינו למדים תחית המתים מן התורה:
(כב) שמור תשמרון. אזכרה שמירות הרבה
להזהר

על דבר אשר מנא טוב לפניו לסמנו על ידי אות-מה, כדי שלא ינטרף בכל זמן שיקרה לפניו
מקרה לעמוד ולחקור עליו אם טוב הוא אם רע: (יט) לדבר במ, שגם הם ידברו בס,
או כדי שיהיה לכם מקום לדבר בס, והמתרגם האשכנזי תרגמו באופן שסובל שני הפירושים:
(כא) כימי השמים על הארץ, כל זמן שירבו ימי השמים גם ימיכם וימי בניכם ירבו,
וכן הוא בתרגום אשכנזי: והרשב"ם כתב כלומר מטר מן השמים והאדמה תתן את יבולה,
ותמה אזי מה ענין המטר והיבול למי השמים: (כב) ללכת בכל דרכיו, מה הוא רחוק אף
אתה תהא רחוק, הוא גומל חסדים ואתה גומל חסדים: (רש"י), הוא מוחל למכעיסיו אף
אתה תהא מוחל למכעיסך, הוא מטיב לטובים ולרעים ואתה מטיב לטובים ולרעים: ולדבקה
בו, שלא תאמר היום אעבוד אותו ומחר אעבוד אחרים ואחרי כך אשוב אליו, אלא תהיה
את ה' כדבר הדבוק בדבר תמיד לא יזח ממנו, ותכלול הדבקות בה' שתהיה זוכר אהבתו
וחסדו וגדולתו תמיד, לא תפרד מחשבתך מונו בלכתך בדרך ובשכנך ובקומך, עד שיהיו
דברו עם בני אדם וכל מעשיו ועניניו ועסקיו איננו עמהם, אבל הוא לפני ה' (מלשון
הרמב"ן 16 א טו (5)

אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָהּ אֶת־
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַכְתָּ בְּכָל־
 דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָהֶֽבוֹ׃ כג וְהוֹרִישׁ
 יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
 מִלְּפָנֶיכֶם וַיִּרְשָׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים
 וְעַצְמִים מְכֹסִים׃ כד כָּל־הַמְּקוֹם
 אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּיַדְּךָ לְכַסּוֹת
 לְכֶם יִהְיֶה מִן־הַמְּדַבֵּר וְהַלְבָּנוֹן
 מִן־הַנֶּהָר נְהַר־פָּרָת וְעַד הַיַּם
 הָאֲחֵרֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם׃ כה לֹא־
 יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם

איך צו טהון געביטדוע :
 געמליך דען עוויגען אייערן
 גאטט צו ליבען, אין זיינען
 וועגען צו וואַנדערלן : אונד
 איהם אַנצוהאַנגען : (כג) זאָ
 ווירד דער עוויגע אַללע דיזע
 פֿאַלקער פֿאַר איך אויטרייִ
 בען : אונד אַיהר ווערדעט
 פֿאַלקער ערבען, דיא צאַל־
 רייכער אונד מאַכטיגער זינד
 אַל־ו איהר : (כד) אַללע
 אַערטער, וואַרזין אַיהר
 אייערן פֿוס זעצט, זאָלל
 אייער זיין : פֿאַן דער וויזטע
 בין צום לבנון, פֿאַן דעם
 שטראָמע פֿרת ביו צום
 אייסערזטען מעערע זאָלל
 אייערע גראַנצע רייכען :
 (כה) ניאמאַנד זאָלל איך

ומוראכם

אונד

ווידערשטאַנד טהון קאַנגען : שרעקען

תרגום אונקלוס

ר ש י

יִתְכּוֹן לְמַעַבְדָּהּ לְמַרְחֵם יִתְיַצֵּב
 אֶלְהֵכּוֹן לְמַהֵךְ בְּכָל אֹרְחֹן דְּתַקְנֵן
 קְדָמוּתֵי וּלְאַתְקַרְבָּא לְדַחֲלַתֵּיהּ׃
 (כג) וַיִּתְרִיד יי יתְּפִלֵּעַ מְטִיא הָאֵלִין
 מִן קַדְמֵיכוֹן וְתַרְתּוֹן עֲמִיזֵן רַבְרָבִין
 וְתַקִּיפִין מְנַבּוֹן׃ (כד) כָּל־אַתְרָא דִּי
 תִּדְרֹךְ פִּרְסַת רְגְלֵיכוֹן בֵּיהּ לְכוֹן יִהְיֶה
 מִן מְדַבְּרָא וּלְבָגוּ מִן גְּהֵרָא גְהֵרָא
 פִּרְתֵּי עַד יִמָּא בְּתַרְאָה יִהְיֶה תְּחוּמֵיכוֹן׃
 (כה) לֹא יִתְעַתֵּד אִישׁ קַדְמֵיכוֹן
 דְּחַלְתְּכוֹן וְאִימְתְּכוֹן

להזהר בתלמודו שלא ישתכח : ללכת בכל
 דרכיו הוא רחום ואתה תהא רחום הוא
 גומל חסדים ואתה גומל חסדים : ולדבקה
 צו אפטר לומר כן והלא חש אוכלה הוא אלא
 הדבק בתלמידי חכמים ומעלה אני עליך כאו
 כדבקה צו : (כג) והוריש ה' עשיתם מה
 שעליכם אף אני אעשה מה שעלי : ועמונים
 מכס • אתם גבורים והם גבורים מכס שאם
 לא ישראל גבורים מה העב' ההוא שמעב' את
 האמורים לומר ועמונים מכס לא אתם גבורים
 משאר האומות והם גבורים מכס : (כה) לא
 יתיצב איש וגומר • חן לי אלא איש אומה
 ומשפחה ואשה ככשפיה מנין תלמוד לומר לא
 יתיצב מכל מקום אם כן מה תלמוד לומר איש
 אפילו

באור

הרמב"ן ז"ל : (כד) אשר תדרוך כף רגלכם, להלחם בשבעת עממים (הרשב"ם), ולפי
 כשטו עם אותו הדור שכתבם לארץ, ועל הארץ שהיא מן המדבר ועד ים האחרון ידבר,
 ואולם לדעת רבותינו הכוונה אף על הכבוש בשאר ארצו' בארץ שבער וארץ אשור : מן המדבר,
 דרום : נהר פרת, כספון : ועד הים האחרון, ממקום שאתם עומדים עכשיו בקרן דרומי'
 מזרחי' של ארץ ישראל עד הים האחרון כמערב : (כה) פחדכם, לקרובים : ומוראכם,
 לרשוים

עקב ראה יא

וּמִזְרָאֲכֶם יִתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
עַל־פְּנֵי כָל־הַדְרָכַי אֲשֶׁר
הִדְרַכְתִּי־כֹה כַּאֲשֶׁר דִּבַּר
לָכֶם :

טו ראה אנכי נתן לפניכם היום
ברכה וקללה: כו את הברכה
אשר תשמעו אר מצות יהוה
אלהיכם אשר אנכי מצוה
אתכם היום: כח והקללה אם
לא תשמעו אל מצות יהוה
אלהיכם וסרתם מן הדרך
אשר אנכי מצוה אתכם היום
ללכת

תרגום אשכנזי ס

אונד פֿורכט פֿאַר אייך ווירד
דער עוויגע אייער גאַטט אויף
אללע לאַנדער, דיג איהר
בעטרעטעט, קאַממען לאַסן,
וויג ער אייך פֿערהייסען
האַט:

(כו) ויהע! איך לעגע אייך
הויטע פֿאַר: זעגען אונד
פֿלוד: (כז) דען זעגען: ווען
איהר דען געבאַטדען דען
עוויגען אייערו גאַטטען גע-
האַרכט, דיא איך אייך יעצט
געבויטהע: (כח) דען פֿלוד
אַבער, ווען איהר דען גע-
באַטהען דען עוויגען אייערן
גאַטטען ניכט געהאַרכט,
אינד פֿאַן דעם וועגע אַב-
ווייכט, דען איך אייך יעצט
פֿאַרשרייבע: דאַס איהר
געמליך

ר ש י

אפילו כעונ מלך הגזן: פחדכם ומוראכם
והלא פחד הוא מורא אף פחדכם על הקרובים
ומוראכם על הרחוקים: פחד לשון בעינת
פתאום: מורא לשון דאגה מיימים רבים:
כאשר דבר לכם והיכן דבר את אימתי אשלת
לפניך וגומר:

(כו) ראה האמורות בהר גריזים ובהר
עיבל: (כז) את הברכה על מנת אשר
תשמעו: (כח) מן הדרך אשר אנכי מצוה
אתכם היום ללכת וגומר. הא למדת כל
העובד עבודת אילים הרי הוא סר מכל הדרך
שנצטוו ישראל מכאן אמרו כל המודה בע"א
ככופר

באור

לרחוקים, וכבר בארנו ענין הפחד והמורא:
(כו) ראה, לכלי אחד ידבר (הראב"ע), ויתכן שהוא לשון זרות והזמנה (אינטישיעקציון),
כמו הנה, לכה, ודומיהס, ולא אינו שומר לח המין ולא המספר: (כז) אשר
חשבעו

תרגום אונקלוס

ואימתכון יתן יי אלהכון על אפי
כל ארעא די תדרכון כה פמא די
טליל לכון:

(כו) חזון די אגא יתב קדמיכון יזמא
דין ברבן ירוטיון: (כז) ית-
ברבן אם תקבלון לפקידיא דיין
אלהכון די אגא מפקד יתכון יזמא
דין: (כח) ירוטיון אסדלא תקבלון
לפקידיא דיין אלהכון ותסטון מן
אורחא די אגא מפקד יתכון יזמא דיין
למחך

ד
ל
ש
ה
ים
ח
בו
נון
ים
א
ים
ת
תקנו
ה
אלין
רבין
א די
ו יהי
תרא
בון
שיכון
ולפי
דבר
דבר
דרומי
ם

לְלַכֵּת אֶתְּהִי אֱלֹהִים אַחֲרַיִם
 אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתָם: ס כֵּט וְהָיָה
 כִּי יִבְיָאֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל-
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה בָּא-שָׁמָּה
 לְרִשְׁתָּהּ וּנְתַתָּה אֶת-הַבְּרִכָּה
 עַל-הָר גְּרִזִים וְאֶת-הַקְּלָלָה
 עַל-הָר עֵיבֵל: ל הֲלֹא-הִמָּוָה
 בְּעֶבֶר הִירְדֵן אַחֲרַי דֶּרֶךְ מְבוֹא

השמש

נעמליך אנדערן גאטטערן
 נאכפאלגט, פאן וועלכען
 איהר גאר ניכטו וויסט:
 (כט) ווען דער עוויגע דיין
 גאטט דוך איך דאן לאנד
 ברינגט, דאךין דוא געהוט,
 אום עז איינצונעהמען: זא
 זאללוט דוא הען זעגען אויף
 דעם בערגע גרויס אונד דען
 פלוך אויף דעם בערגע עיבל
 אויזשפרעכען לאסען:
 (ל) דיוע בערגע ליגען יענזייט
 דעז ירדן ווייט הינאויבער,
 געגען

תרגום אונקלוס

רש"י

לְמַהֲךָ בְּתַר טְעוֹת עַמִּיָּא דִּי לֹא
 יִדְעָתוּן: (כט) וְיָהִי אֲרִי יַעֲלִינְךָ יי
 אֱלֹהֶיךָ לְאָרְעָא דִּי אַתָּה עֲלִיל תַּמָּן
 לְמִדְרַתָּה וְתַתָּן ית מְבַרְכִיא עַל-מִוְרָא
 דְּגְרִזִים וְיַת מְלַטְטִיא עַל-מִוְרָא
 דְּעֵיבֵל: (ל) הֲקֵא אֵינֹן בְּעֶבְרָא
 דִּירְדֵנָא אַחֲרַי אֹרַח טַעֲלִי

שמשא

לכד מערב וטעם המקרא מוכיח שהם שני דברים שנכדו בשני טעמים אחרי נקוד
 בשפטא ודרך נקוד במשפל והוא דגש ואם הי' אחרי דרך דבור אחד היה נקוד אחרי במשפת
 בשופר

ככופר בכל התורה כולה: (כט) ונתת את
 הברכה כתרנומות מברכיא את המברכים:
 על הר גרזים כלפי הר גרזים הופכיין
 פניהם ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא
 יעשה פסל ומסכה וגו' כל הארורים שם
 אמרו תחלה בלשון ברוך ואח"כ הפכו פניהם
 כלפי הר עיבל ופתחו בקללה: (ל) הלא
 המה נתן בהם סימן: אחרי אחרי
 העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק
 והיו לשון אחרי כל מקום שנאמר אחרי מופלג
 הוא: דרך מבא השמש להלן מן הירדן
 לכד מערב וטעם המקרא מוכיח שהם שני
 דברים שנכדו בשני טעמים אחרי נקוד
 בשפטא ודרך נקוד במשפל והוא דגש ואם הי'
 אחרי דרך דבור אחד היה נקוד אחרי במשפת
 בשופר

באור

השמעו, אשר במקום אס: (כט) ונחת ארץ הברכה, לשון הרמב"ן כתרנומות מברכיא,
 את המברכים: על הר גרזים, כלפי הר גרזים לשון רש"י, ואיכט נכון כפי פשוטו, כי
 עדיין לא היה כן במברכים, אלא פירושו כי אני נתן לפניכם דרך ברכה ודרך קללה,
 וטעם לפניכם שתבררו לכם מהן מה שתרצו, ואודיע שמהיה לכם הברכה כאשר תעשו
 המצו' והקללה אם לא תקיימו אותן, וזה כאשר אמר עוד דאם נתתי לפניך היום את החיים
 וגו' ואח"כ אמר בכאן שיתנו הברכה הזאת אשר הוא אומר להם על הר גרזים והקללה על הר
 עיבל, והנה היא נתונה בפה, וכן ונתן אותם על ראש השעיר כדברי ראב"ע, ע"כ:
 (ל) הלא המה, נתן בהם סימן: אחרי, אחר העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק:
 והיו לשון אחרי: כל מקום שנאמר אחרי מופלג הוא (רש"י): דרך מבוא השמש, להלן
 מן הירדן לכד מערב, וטעם המקרא מוכיח שהם שני דברים, שנכדו בשני טעמים, אחרי
 נקוד בשפטא ודרך נקוד במשפל, והוא דגש, ואם הי' אחרי דרך דבור אחד, היה נקוד
 אחרי במשפת בשופר הפוך ודרך רפי (רש"י) וכן מתורגם: הישב בערבה, כי יש כנעני
 יושב בהר: מול הגלגל, וההרים ארוכים (ולא ידעו באיזה הר יתנו את הברכה והקללה),
 והנה

ראה יא יב

הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
בְּעֶרְבֵי מוֹל הַגִּלְגָּל אֶצְלֵי
אֱלוֹנֵי מוֹרָה: לֹא כִּי אֶתֶם עֲבָרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן לְבֹא לְרִשֵׁת אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
נָתַן לָכֶם וּיְרִשְׁתֶּם אֹתָהּ
וַיִּשְׁבְּתֶם־בָּהּ: לֹכַד וּשְׁמֵרֹתֶם
לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי נָתַן
לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם: יב ח אֱלֹהֵי
הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר

תשמרון

תרגום אשכנזי סא

געגען זאנגען אונטערנאנג,
אין דער לאַנדשאַפֿט דען
פֿאַלקען כנען, דאָ אויף דעם
פֿלאַטען לאַנדע וואָהנט:
געגען גלגל איבער, נעבען
דעם האַינע מרה: (לא) ווען
איהר איבער דען ירדן גע-
נאָגען זיין ווערדעט, דאָ
לאַנד איינצונעהמען, דאָס
דער עוויגע אייער גאָטט אייך
אייננכט: איהר ווערדעט ען
איינגענאָמען אונד אייך
דארין בעזעצט האַבען:
(לכ) זאָ בעאַבאַכטעט זאָרג-
פֿאַלטיג אַללע דיא געזעטצע
אונד רעכטע: דיא איך אייך
הייטע פֿאַרלעגע:

יב (ח) דינען זינד דיא
געזעטצע אונד
דיא רעכטע, דיא

רש"י

בזמנא דההוא דההוא דההוא
דחוק מן הגלגל: אלונני מורה - שכם הוא
שנאמר עד מקום שכם עד אלון מורה:
(לא) כי אתם עוברים את הירדן וגומר -
נכס של ירדן יהיו סימן נידכס שתבאו
ותירשו את הארץ:

אנד

וַיִּתְּ דִּינָא דִּי אָנָּא יְהִיב קְדָמִיכוּן יוֹטָא־דִּין: יב (ח) אֱלֹהֵי קוֹמִיָּא וְדִינָא

די

תרגום אונקלוס

שֶׁמֶשׁ בְּאֶרֶע כְּנַעֲנָא דִּיתַב
בְּמִישְׁרָא לְקַבֵּל גִּלְגָּלָא בְּסִטְרֵי מִישְׁרָא
מוֹרָה: (לא) אַרִי אַתּוּן עֲבָרִין יַת־
יַרְדֵּנָא לְמִיעַל לְמִירַת יַת אֲרַעָא דִּינִי
אֱלֹהֵיכוּן יְהִיב קְדָמִיכוּן יַתָּה וְתִיתְבּוּן
בָּהּ: (לכ) וְתִמְרוּן לְמַעַבְדֵי יַת כָּל קוֹמִיָּא

באור

והנה נזה באיזה מקום מההרים: מול, כמו נכח: הגלגל, כמו וירדוף עד דן, או דרך
בבוא' או שני שמות (כל זה מהראב"ע): לפי שבימי יהושע נקרא גלגל כמו שאמר היום גלותי
את חרפת מנרים, לכן אמר שמה קראו כן בדרך כבואה, או ששני מקומות נקראו כן אחד
דימי משה ואחד בימי יהושע: אצל, סמוך: אלונני מרה, הוא שכם, שנאמר עד מקום
שכם עד אלון מורה (בראשי' י"ג ו'). (רש"י): (לא) כי אתם עוברים, הטעם כן תחלו
לעשות, ותהיה הארץ לעולם לנחלה לכס' (הראב"ע), והכונה שחלו לשמור ולעשו' המצוות
מיד אשר בואם לארץ, וזהו ושמרתם לעשות:

יב (א) אלה, עתה יתחיל לבאר הדיכין הסתומים ולהוסיף עה שנת חדש במדבר ועיין
בראש

תרגום אשכנזי

ראה יב

תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיךָ לְךָ
לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם
חַיִּים עַל־הָאָדָמָה: ^ב אַבְדֵּךְ
תֵּאבְדוּן אֶת־כָּל־הַמִּקְמוֹת
אֲשֶׁר עֲבַדְתֶּם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־
אַתֶּם יֹרְשִׁים אִתָּם אֶת־
אֱלֹהֵיהֶם עַל־הַהָרִים הַרְמִים
וְעַל־הַגְּבְעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ
רֵעֵן: ^ג וְנִתְּצוּ אֶת־מִזְבְּחֵיהֶם
וְשִׁבְרֵתֶם אֶת־מִצְבְּוֹתֵיהֶם

דיא איהר זארגנפאלטיג צו
בעאכאכטען האכט: אין דעם
לאנדע, דאז דער עוויגע,
דער גאטט איירער עלטערן,
דיר איינצונעהמען גיבט: צו
אללען צייטען, זא לאנגע
איהר אויף דיועם ערדרייכע
לעבען ווערדעט: (ב) איהר
מיסט אללע דיא שטעללען
צערשטארען, ווא דיא
פאלקער, דיא איהר אויף
טרייבט, איהרע גאטטער
געדינט האבען: אויף האהען
בערגען, אויף היגעלן,
אונד אונטער יעדעם גרינען
בויםע: (ג) רייסט איהרע
אלטארע איין, צערברעכט
איהרע שטאנדוויילען,
פערברענגט

ואשריהם

ר ש י

תרגום אונקלוס

די תשרון למעבד בארעא די יחביי
אלהא באכהתך דה למירתה פל
יזביא די אתון קיטין על ארעא:
(ב) אבדא תאבדון ותדל אתרא
די פלחו תכע עמטיא די אתון ירתין
יתחון יתדענתחון על טיטרא רטיא

יב (ב) אבד תאבדון אבד ואחר כך
תאבדון מלאן לעוקר עבודת אלילים
שצריך לשרש חסדיה: את כל המקומות אשר
עבדו שם וגו' ומה תאבדון מהם את אלהים
אשר על ההרים: (ג) מוצת של אבנים
הרבה: מצבה של אבן אחת והיא בימים
ששכיבו במשנה אבן שחצבה מתחלתה לבימים:
אשרה

ועל קטתא ותחזות קד אילן ענוף: (ג) ותתערעון יתאגוריהון ותתברון
יתדקמתהון
ואשריהון

באור

בראש הכפר: (ב) אשר עבדו שם הגוים וגו' את אלהיהם, ותיבת אשר אתם
ירשים אותם הם כמו מאמר מוסגר: עץ רענן, כתרנומו אילן ענוף, כלומר אילן שענכו
מרוכבים וארוכים שתחת כלו היו עובדים לאלילים: (ג) מצבחהם, יתכן שהמצבה היא אבן
שעליה היה נתון האליל, או כלי ההקטרה והניסוך (פאסטמענט, שטאנדזיילי): ואשריהם,
אילן הנעבד, (רש"י), לדעת המתרגם האשכנזי הוא מקום שבו שטולים אילנות רבות והוא
כמו יער קטן, אבל האילנות עומדים על סדר מה ויש מקום רחב ביניהם שסוככים בענפיהם
ועושים כל, וכן נמצא בספרים הקדמונים שהיו עובדים בנוקמות הללו: ופסילי אלהיהם,
הם העשים מעץ, והעד תגדעון ואין גדיעה על דבר המתפוצץ כסלע ואבן, וכן הוא בתרגום
אשכנזי

וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׁרֹפוּן בְּאֵשׁ וּפְסִילֵי
 אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וְאִבְדֹתֶם אֶת־
 שָׁמַם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא : (ד) לֹא־
 תַעֲשׂוּן בְּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם :
 הָ כִי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
 יבַּחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־
 שְׁבִטֵיכֶם לְשׁוֹם אֶת־שִׁמּוֹ שֵׁם
 לְשַׁכְּנֵי תְדַרְשׁוּ וּבֹאת שָׁמָּה :
 וְהִבַּאתֶם שָׁמָּה עֲלֵיתֶיכֶם
 וּבְחִיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרֵיכֶם

פֶּעַר כֶּרֶעֶנְנִט אִיהֶרַע הָאֵינַע ,
 הוּיֵאֵט דִּיא גַעֲשִׁינִימִן בִּילְדֶר
 אִיהֶרַעֵר גַּאטְטֶער אום : אונד
 פֶּעַר טִילִגְט אִיהֶרַעֵן נֶאֱמַעֵן
 פֶּאָן דַּעֲמוּעֶל־בַּעֵן אָרְטַע :
 (ד) דַּעַם עוּוִיגַעֵן , אִיעֶרַם
 גַּאטְטַע זַאֲלֵלֵט אִיהֶר אִוִּיף
 דִּיוַע וּוִיזַע נִיכְט דִּינַעֵן :
 (ה) זַאָנְדֶּרֶן צו דַּעַם אָרְט
 רִיוִן , דַּעֵן עַר אִוִּיז אֲלֵלֵעֵן
 אִיעֶרֶן שְׁטַאָמֶמַעֵן עֶרוּוִאָהֲלַעֵן
 וּוִירַד , וּוִינַעֵן נֶאֱמַעֵן דַּאָרְזִין
 צו זַעֲטְצַעֵן : צו דִּיוַעֵר זִינַעֵר
 רַעוּזִידֶעֶנֶץ זַאֲלֵלֵט אִיהֶר
 וּוִאֲלֵלֵעֵן , דַּאָרְטֶהִין זַאֲלֵלֵט
 דוּא קַאָמֶמַעֵן : (ו) דַּאָרְטֶהִין
 זַאֲלֵלֵט אִיהֶר אִיעֶרַע גַּאָנְצַעֵן
 אָפֶפֶּעַר , אונד אָנְדֶּרַע

ו

ואת

שלא־כִּטְאָפֶפֶּעַר , אִיעֶרַע צַעֲהַנְטַעֵן , אִיעֶרַע

תרגום אונקלוס

ר ש"י

וְאֲשֵׁרֵיהֶון תִּזְקְרוּן בְּנֹרָא וְצִלְמֵי
 טַעוּתֶהֶון תִּקְוֶצְוִן וְתִזְכְּרוּן יַת
 שׁוּמְהֶון מִן אֶתְרָא תְהוּא : (ד) לֹא־
 תַעֲבֹדוּן כְּדִין קְדָם יְיָ אֱלֹהֵכֶון :
 (ה) אֱלֹהֵן לְאֶתְרָא דִּי־יִתְרַעֵי יְיָ
 אֱלֹהֵכֶון מִכָּל־שְׁכִיבֹון לְאֶשְׂרָאָה
 שְׁכִנְתִּיהָ תִמֵן לְבֵית שְׁכִנְתִּיהָ תִתְבַּעֵון
 וְתִיתֹון לְתִמֵן : יוֹתִיתֹון לְתִמֵן עֲלֹותֶכֶון
 וְנִבְסַת־קוּדְשִׁיכֶון וְיַת־טַעֲשֵׂרֵיתִיכֶון
 וַיַּת

אֶזְרָה • אִילִין הַנְּעַבַד : וְאִבְדֹתֶם אֶת שָׁמַם •
 לִכְנוֹת לַהֶם שֵׁם לְגַנְאֵי בֵית גַּלִּיִּי קוּרִין לַה
 בֵּית כְּרִיא עֵין כָּל עֵין קוֹן : (ד) לֹא תַעֲשׂוּן
 כֵּן • לְהַקְטִיר לְשָׁמַיִם כָּכָל מָקוֹם כִּי אִם בְּמָקוֹם
 אֲשֶׁר יבַּחַר • דְּבַר אֲחַר וְכַתְּבֹתֶם אֶת מִזְבְּחוֹתֶם
 וְאִבְדֹתֶם אֶת שָׁמַם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן • אִזְהַרָה
 לְמוֹסַק אֶת הַשֶּׁם וּלְכּוֹתֵן אֶבֶן אֶחָת מִן הַמִּזְבֵּחַ
 אוּ מִן הָעֹזֶרֶה אֲמַר רַבִּין גַּמְלִיאֵל וְכִי תַעֲלֶה עַל
 דַּעֲתֵךְ שִׂישׂרָאֵל כּוֹתֵבִין אֶת הַמִּזְבְּחוֹת אִם שֵׁלֵךְ
 תַעֲשׂוּ כַּמַּעֲשִׂיָהֶם וּיְגַרְמוּ עֲוֹנוֹתֵיכֶם לְמַקְדֵּשׁ
 אֲבוֹתֵיכֶם שִׁיתַּחֲרֹב : (ה) לְשַׁכְּנֵי תְדַרְשׁוּ • זֶה
 מַשְׁכַּן שִׁילָה : (ו) זְבָחֵיכֶם • שְׁלָמִים שֶׁל חוּבָה •
 מַעֲשֵׂרֹותֵיכֶם • מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר שְׂכִי לְאִכּוּל
 לַכֹּהֲנִים

באור

אֶשְׁכְּנֵי : (ד) לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן , הַטַּעַם שֶׁלֹא תִזְכְּרוּן עַל הַגְּבֻעוֹת וְהַהֲרִים רַק אֵל הַמָּקוֹם שִׁשׁוּם
 שְׁמוֹ (הַרֶאֱבֵעַ וְהַרְשַׁבֵּעַ) : לְשַׁכְּנֵי תְדַרְשׁוּ , לְכַבְּדוּ (מָקוֹם מַשְׁכַּן כְּבוֹדוֹ) , תְּדַרְשׁוּ וּבֹאת
 שָׁמָּה לְרִאוֹת אֶת פְּנֵי הַאֲדוֹן ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל , וּמִמֵּנו אֲמַרו חַכְמִים שְׂכִיבָה • (הַרְמַבֵּן) , וְכֵן
 הוּא בְּתַרְגוּם הָאֶשְׁכְּנֵי , וְכֵן ת"א לְבֵית שְׂכִינְתִּיהָ : הַרְדְּשׁוּ , שְׁתַּלְכוּ שָׁמָּה מֵאַרְץ מִרְתַּק ,
 וְתַשְׁאֲלוּ אֵיכָה דַרְךְ בֵּית ה' ? וְתֹאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה בֵּית אֵל • כֹּלֶשֶׁן בִּיזִין יִשְׁאֲלוּ
 דַרְךְ הַנֶּה פְּנִיָהֶם • (הַרְמַבֵּן) , וְכֵן בל"א : (ו) עֲלֵיתֶיכֶם , עוֹלַת חוּבָה : וּבְחִיכֶם , שְׁלָמִים
 שֶׁל חוּבָה • (רַש"י) : מַעֲשֵׂרֵיכֶם , מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר שְׂכִי • (רַש"י) : תְּרוּמַת יְדֵיכֶם ,
 אֵלוֹ

וְאֵת תְּרוּמַת יְדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם
 וְנִדְבָרֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקֶרְבְּכֶם
 וְצִאֲנֵכֶם : וְאֶכְלֶתֶם שָׁם לִפְנֵי
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכָל
 מַשְׁלַח יְדְכֶם אֲתֶם וּבְהֵיכַל
 אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ : כִּי לֹא
 כִּתְעִשׂוּן כָּלֹךְ אֲשֶׁר אֲנַחֲנוּ עֹשִׂים
 כִּי הָיוּ אִישׁ כִּרְהִישׁוֹ בְּעֵינָיו :

איירע מילדע העבע : גע=
 ליבע אונד פרייאווילליגע
 גאבען, וויא אויך דיא ערוט=
 געבורטהען אייערו גראסען
 אונד קליינען פיהען ברינגען :
 (ז) דאזעלבוט פאר דעם
 עוויגען אייערם גאטט פער=
 צעהרען, אונד אייך נעבוט
 אייערן הויזלייטען איין פער=
 גניגען מאכען : מיט דעם, ווא
 איהר רורך דען זעגען דען
 עוויגען אייערו גאטטען ער=
 ווארבען האבט : (פ) איהר
 מיסט אללרא ניכט אלא

טהון, וויא וויר יעצט היר טהון: איין יעדער וואו איהם בעליבט: דען

תרגום אונקלוס

רש"י

וְיֵת אֶפְרָשׁוֹת יְדְכוֹן וְנִדְרֵיכוֹן
 וְנִדְבָרֵיכוֹן וּבְכוֹרֵי תוֹרֵיכוֹן וְעִנְכוֹן :
 (ז) וְתִיכְלוֹן תִּמְזֵן קָרָם יי אֶלְהֶכוֹן
 וְתִתְחַדְדוֹן בְּכָל אוֹשְׁמוֹת יְדְכוֹן אֲתוֹן
 וְאִנְשׁ פְּתִיכוֹן דִּי בְּרַכְךָ יי אֶלְהֶךָ :
 (ח) לֹא תִעְכְּדוֹן בְּכָל דִּי אֲנַחֲנָא עֲבָדִין
 חָקָא יוֹמָאֲדִין גְּבַר פְּלִדְבְּשֵׁר
 בְּעֵינֵיהּ : ארי

לפנים מן החומה: תרומ' ידכס' אלו
 הנכורים שנאמר בהם ולקח הכהן הטנא
 מידך: ובכורות בקרבס' לתם לכהן
 ויקריבם שם: (ז) אשר ברכך ה' לפי
 הברכה הנא: (ח) לא תעשון ככל אשר
 אנחנו עושים וגו' מוסב למעלה על כי אתם
 עובדים את הירדן מיד אתם מותרים להקריב
 בזמנה כל ארבע עשרה שנה של כיבוש ומילוק
 ובזמנה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבים
 פה היום במשכן שהוא עמכם וכמשח והוא
 כשר להקריב בו קטא' ואשמות נדרים ונדנו'
 אבל

באור

אלו הנכורים, שנאמר ולקח הכהן הטנא מידך (דברים כ"ד ד') (רש"י): ודרך הפשט
 לדעת הרמב"ן ז"ל, כל מה שאדם מרים מנכסיו להקדישו לגבוה נקרא תרומה, מלשון כל
 מרים תרומת כסף וגו', וכן אמר במכס ונתת לאלעזר הכהן את תרומת ה' (במדבר ל"א
 כ"ט), והיא חולקין גמורין: ואמר תרומת ידכס, מה שתרומתו ברכוכס מן הבא בידכס,
 שלא נטעה בתרומת הכהנים: והזכיר בקרבן שלשת מיני הנדרים, והן האומר הרי עלי
 קרבן, והוא נדר, והאומר הרי זה קרבן, והוא נדבה, והתרומה אשר ירים מכל אשר לו
 כסף או זהב, או שיביא בהמתו חולקין א הכהן, ויאמר הרי זה מידי לגבוה, וכל אה קייבים
 במחילה: (ז) ושמוחם בכל משלח ידכס, הטעם ושמתם אתם ובתיכם בכל משלח
 ידכס אשר ברכך ה' אלהיך: משלח ידכס, וכן אם לא שלח ידו, והענין המשתמש בלבר
 כרכונו וחפצו או מוכרו וכותנו או זורקו לים הוא שלח ידו, ואם הדבר הוא שלו לפי שרשאי
 להשתמש בו לכל כרכיו נקרא משלח ידו: (ח) איש כל הישר בעיניו, עושה: והטעם כי
 ושרחל כעטו במדבר לזכות כל בקרם וכאנס שלמים לפני המזבח: אבל באיזה מקום שיהיה
 המזבח יעשה אותו, ואם לא ירצה לאכול שור ושה לא יתחייב להביא קרבן כלל, וגם
 כן אינו חייב להביא בכורות ולא מעשר בהמה ומעשר שני, והנה לא יבוא בחיוב המזבח כלל
 ואפילו ברגלים לא יתחייב לבוא לשם, וכן

ט כי לא-באתם עד-עתה אל-
הַמְנוּחָה וְאֶל-הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר-
יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ: יוֹעֲבֵרְתֶם
אֶת-הַיַּרְדֵּן וַיִּשְׁבְּתֶם בְּאֶרֶץ
אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנַחֵל
אֶתְכֶם וְהָנִיחַ לָכֶם מִכָּל-
אֵיבֵיכֶם מִסְבִּיב וַיִּשְׁבְּתֶם-
בְּטַח: שני יא וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשֵׁבֶן
שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תָבִיאוּ אֶת כָּל-

אשר

(ט) דען נאך זייד איהר ניכט
צו דער רוהע, אונד צו דעם
בעזיטצע געקאממען: דען
דער עוויגע דיין גאטט דיר
געבען ווירד: (י) איהר
ווערדעט אבער איבער דען
ירדן געהן: אונד אין דעם
לאנדע וואָהנען, דאָ דער
עוויגע אייער גאטט אייך צום
ערבע געבען ווילל: ער ווירד
אייך רוהע פֿערשאַפען פֿאַר
אללען אייערן פֿיינדען אומ-
הער, אונד איהר ווערדעט
זיכער אונד רוהיג וואָהנען:
(יא) אללען זאללט איהר אַן
דען אַרט, דען דער עוויגע
אייער גאטט ערוואַהלען
ווירד, זיינען נאָמען דאָ-

ועלכות רעוידירען צו לאסען, דאָרטען וואָללט איהר אללען דאָזיעניגע ברינגען,

וואָ

תרגום אונקלוס

רש"י

(ט) אַרִי לֹא-אֲתִיתוּן עַד פְּעוּן לְבֵית
נִיחָא וְלֹא-חֲסָנָא דִּי אֱלֹהֵי יְהֵב לָךְ:
(י) וְתַעֲבְרוּן יַת יַרְדֵּנָא וְתַתְּבוּן
בְּאֶרְעָא דִּי אֱלֹהֵיכֹן מְחִסִּין יַתְכוּן
וְיָנִיחַ לְכוּן מִכָּל פְּעֻלֵי-דְקִבְיֹכוּן
מִסְחֹר סְחֹר וְתַתְּבוּן לְרוּחְצוּן:
(יא) וְיֵהִי אֲתֵרָא דִּי יִתְרַעֲי יְיָ אֱלֹהֵיכֹן
בֵּיה לְאֲשֶׁר-רָאָה שְׂכִינְתֵיהָ תִמְן לְתַמְן
תִּיתָן יַת־כָּל דִּי

אבל בזמנה אין קרב אלא הכיור והנידב וזהו
איש כל הישר בעיניו כדריס וכדכות שאתם
מתנדבים על ידי שישר בעיניכם להביאם ולא
על ידי קובה אותם תקריבו בזמנה: (ט) כי
לא באתם כל אותן ארבע עשרה שנה: עד
עתה כמו עדיין: אל המנוחה זו שילה:
נחלה זו ירושלים: (י) ועברתם את הירדן
וישבתם בארץ שתחלקוה ויהא כל אחד מוכיר
את חלקו ואת שטחו: והניח לכם לאסור
כעש וחלוק ומנוחה מן הגוים אשר הכיח ה'
לכחות בם את ישראל (שופטים ג') ואין זו אלא
בימי דוד אז והיה המקום וגו' כמו לכם בית
הבטירה בירושלים וכן הוא אומר בדוד ויהי
בבית ארזים וארון ה' יושב בתוך הידיעה (שמואל ב' ז'): (יא) שמה תביאו וגומר
למעלה

באור

וכן אחרי זריקת הדם והקטר הקלבים בשלמים יאכל אותם במדבר בכל מקום שירצה, כי
לא נתן בהם הכתוב מחיצה, אבל אוכלים אותם במחנה וסוף למחנה, והנה אין להם בכל
ענין הקרבנות חיצה רק איש הישר בעיניו יעשה, על כן כוה בכאן כי אחרי המנוחה והנחלה
לא יעשו כן אבל יבואו בחובה למקום ידוע וכבשר מהשם ויביאו שם הזבחים והמעשרות ויחכלו
שם במחיצה לפני ה' (הרמב"ן): (י) וישבתם בטח, בטח הוא תואר פעל הישיבה
(5) ין א 17

וואו איך איך געביטרהע :
 איירע גאנצע אפפער אונד
 אנדרע שר אכטאפפער ,
 איירע צעהנטען אונד מילדע
 העבע , אונד דיא אווערע
 לעזנע געליכדע , דיא איהר
 דעם עוויגען צו עהרען גע
 לאבען ווערדעט : (יב) דאס
 זעלבט זאללט איהר פער
 גניגט זיין פאר דעם עוויגען
 אייערם גאטטע : איהר ,
 איירע זאנהע אונד טאכטער ,
 קנעכטע אונד מאגדע , וויא
 אויך דער לוי , דער זיין
 אייערן טהארען איזט , דען
 דיזער ווירד קיין טהויל אונד
 קיין ערכנוט אונטער אויך בע
 קאממען : (יג) דיזטע דיק ,
 דאס דוא דיזנע אפפער ניכט
 אן יעדעם ארטע , דער דיר
 אין דיא אווען פאללט ,
 דארבריינגוט : (יד) זאנדערן אן דען ארט , דען דער עוויגע אין איינעם דיזנער
 שטאממע ערוואהלען ווירד ,

אשר אנכי מצויה אתכם
 עלתיכם וזבחיכם מעשרתיכם
 ותרמתי ידכם וכל מבחר
 נדריכם אשר תדרו ליהוה :
 יב ושמתם לפני יהוה אלהיכם
 ארתם ובניכם ובנותיכם
 ועבדיכם ואמהתיכם והלוי
 אשר בשעריכם כי אין לו חלק
 ונחלה אתכם : יג השמר לך
 פדתעלה עלתיך בכל מקום
 אשר תראה : יד כי אם במקום
 אשר יבחר יהוה באחד שבטיך

שם

דארבריינגוט : (יד) זאנדערן אן דען ארט , דען דער עוויגע אין איינעם דיזנער
 שטאממע ערוואהלען ווירד ,

ר ש י

תרגום אונקלוס

למעלה אמור לענין זילה וכאן אמור לענין
 ירושלים ולכך חלקם הכתוב ליתן היתר בין
 זו לזו משחרבה זילה ובאו לכוב ומרבה טוב
 ובאו לנבעון היו הנמות מותרות עד שבאו
 לירושלים : מנחם נדריכם מלמד שיביא
 מן המובחר : (יג) השמר לך ליתן לא מעשה
 על הדבר : בכל מקום אשר תראה אשר
 יעלה בלבך אבל אתה מוקריב על פי כביא כגון
 אליהו בהר הכרמל : (יד) באחד שבטיך
 בחלקו של בנימין ולמעלה הוא אמור מכל
 שבטיכם

די אנא מפקד יתכון עלותכון ונכסת
 קודשיכון מעשריכון ואפרשות ידכון
 וכל שפר נדריכון די תדרון קדם יי :
 (יב) ותחרון קדם יי אלהכון אתון
 ובניכון ובנותיכון ועבדיכון
 ואמהתיכון וליואה די בקרניכון ארי
 בית ליה חולק ואחסנא עמכון :
 (יג) אסתמר לך דלמא תסיק עלותך
 בכל אתרא די תחוי : (יד) אלהו באתרא די יתרעי יי בחדא משבטך

תמן

באור

כלומר שחשבו יבינה נטחה : (יא) מבחר נדריכם , מלמד שיביא מן המובחר (רש"י) :
 (יב) ובניכם ובנותיכם ועבדיכם ואמהתיכם , הכל בכלל בתיכם הנאמר למעלה , וכאן
 הוסיף הלוי חייבים אתם לשמרו כי אין לו נחלה כאשר יש לך (הראב"ע) : (יג) השמר
 לך

ראה יב

שם העלה ערתיך ושם תעשה
כל אשר אנכי מצוה: טו רק
בכל אות נפשך תזבח ואכלת
בשר כבדבת יהוה אלהיך
אשר נתן לך בכל שערך
הטמא והטהור יאכלנו בצבי
וכאיל: טז רק הדם לא תאכלו
על הארץ השפכנו כמים:
לא תוכל לאכל בשעריך

מעשר

ערדע גיסען, וויא וואסער: (יז) אלליין דען צעהנטען

תרגום אונקלוס

תמן תסיק עלותך ותמן תעבד כל
די אנא מפקד לך: (טו) לחוד בכל-
רעות נפשך תבוס ותיכול בשרא
בכרבא דיי אלהיך די יחייב לך בכל
קרנך טסאכא ורכיא ייכלניה בבשר
טביא ואילא: (טז) לחוד דמא לא
תיכלון על-ארעא תשרניה כמייא:
(יז) לית-לך דרשו למיכל בקרנך

מעשר

בו טמא וטהור אוכלין בקערה אחת: ככני
לפוטרו מן הזרוע והלחיים והקיבה: (טז) רק
זריק' דם במוצא לא תאכלו: תשפכנו כמים.
כמים להכשיר את הזרעים: לא תאכלו.
(יז) לא תוכל. רבי יהושע בן קרחה אומר יכול אתה אכל איך ראשי כיוצא בו ואת

תרגום אשכנזי סד

דארטהין זאללזט דוא דיינע
גאנצע פפער ברינגען: אונד
דאזעלכזט אללען פערריכטען
וויא איך דיר געביטוהע:
(ט) יעדאך קאנוט דוא אין
אללען דיינען טהארען, נאך
אייגעם בעליבען, שלאכטען
אונד פלייש עסען, נאך דעם
זעגען דען עוויגען דיינען גאט=
טען, דען ער דיר בעשידען
האט: דאזעלכזט קאן דער
אונריינע מיט דעם ריינען
עסען, זא וויא איינען רעה
אדער איינען הירש: (טז) נור
דאז בלוט זאללט איהר ניכט
עסען: זאנדערן אויף דיא

פאך

רש"י

שנטיכס הא כינז כשקנה דוד את הגורן
מארוכה היבוס גבה הזכב מכל השנטיס ומכל
מקום הגורן בחלקו של בכימין הו': (טו) רק
בכל אות נפשך בנה הכתוב מדבר אס צכסר
תאזה להתיירה להס בלא הקרבת אימורים
הרי אמור במקום אחר כי ירטיב את גבולך
וגו' ואמרת אוכלה בשר וגו' בנה זה מדבר
בקדשים שנפל בהם מוס שיפדו ויאכלו בכל
מקום יכול יפדו על מוס עובר תלמוד לומר
רק: תזבח ואכלת. אין לך בהם היתר גיזה
וחלב לא אכילה ע"י זביחה: הטמא והטהור.
לפי שבאו מוס קדשים שנאמר בהם והבשר
אשר יגע בכל טמא לא יאכל הוכרך להתייר
וכאיל. שאין קרבן באה מהם: ככני וכאיל.
הדם לא תאכלו. אע"פ שאמרת שאין לך בו
לומר לך שאין צריך כסוי. דבר אחר הרי הוא
בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר:
(יז) לא תוכל. רבי יהושע בן קרחה אומר יכול אתה אכל איך ראשי כיוצא בו ואת

היבוס

באור

לך, הזהיר פעם שנית על זה כדי להוסיף בשר תאזה שמותר לזבחו בכל מקום, ובעבור שהשלמי'
הם קודש ויש כרת על טמא שאכל בשר קודש אמר על בשר תאזה שמותר הטמא והטהור לאכול
יחדיו (פירוש הרשב"ע): (טו) בצבי וכאיל, שאינו קרב על המזבח, ולשון רש"י בצבי
וכאיל לפוטרו מן הזרוע והלחיים והקיבה: (טז) רק הדם, אע"פ שאמרת לך שאין בו זריק'
דם במוצא לא תאכלו (רש"י): (יז) לא תוכל, איך ראשי: לא אבל בשעריך מעשר
דגנך

תרגום אשכנזי

ראה יב

מעשר דגנך ותירושך ויצחקך
ובכרתך בקרבך וצאנך וכל
נדריך אשר תזר ונדברתיך
ותרומת ידך: יח כי אם לפני
יהוה אלהיך תאכלנו במקום
האשר יבחר יהוה אלהיך בו
אתה ובנך וברתיך ועבדך
ואמתך והלוי אשר בשעריך
ושמחת לפני יהוה אלהיך בכל
משלח ידך: יט השמר לך פן

פאן דיינעם געטריידע, מאזט
אונד אָעל, דיא ערוזטגעבור-
טען דיינען גראַסען אונד
קליינען פֿיהען: אונד אַללע
געליבדע דיא דוא געראַבען
ווירזט, אַללע פֿרײַאוויליגע
געשענקע אונד מילדע העבע
דאַרפֿוט דוא אין דיינען
שטאַדטען ניכט פֿערצעהרען:
(יח) זאָנדערן אַן דעם אַרטע,
דען דער עוויגע דיין גאַטט
ערוואָהלען ווירד, זאָלל'זט
דוא זאָלבען פֿערצעהרען:
דוא, דיין זאָהן אונד דיינע
טאָכטער, דיין קנעכט דיינע
מאָגד, אונד דער לוי,
דער אין דיינען טהאָרען
איזט: אונד דיר פֿאַר דעם

עוויגען דיינעם גאַטטע, מיט דעם, וואָז דיינע האָנדע ערוואָרבען, אין פֿערגניגען
מאַכען: (יט) היטע דיק, דאָס

רשי

תרגום אונקלוס

מעשר עבודך חמרה ומשחה ובכורי
תורה וענה וכל יצירתך די תורה ונדרבתך
ואפרישות ידך: (יח) אלהו קדם יי
אלהך תיכלניה באתרא די יתרעי יי
אלהך ביה את וברך וברתך ועבדך
ואמתך ולינאה די בקרוב ותחדי
קדם יי אלהך בכל אושמות ידך:
(יט) אסתמר לך דלמא תשבוך

היבוסים יושב ירושלים לא יכלו בני ישראל
להורישם (יהושע ט"ו) יכולים היו לא שאינן
השואן לפי שכרת להם אנדרהם ברית כשלקח
מהם מערת המכפלה ולא יבוסים היו אלא
חתיים היו אלא על שם העיר שמה יבוס כך
מפורט בפרקי דרבי אליעזר והוא שכאמר כי
אם הסיך העורים והפסחים (שמואל ב' ה')
כלמים שכתבו עליהם את השנועה: ובכרות
בקרך אזכרה לכהנים: ותרומות ידך
אלו הביכורים: (יח) לפני ה' לפני מן
החומה: והלוי אשר בשעריך: אם אין לך
לתת לו מחלקו כגון מעשר ראשון תן לו מעשר
עני אין לך מעשר עני הזמינהו על שלמך: (יט) השמר לך

ליתן

באור

דגנך וגו', עש הלויים ידבר, גם בישראל במעשר שני על דעת רבים, ובכרת בקרך ונאנק
עש הכהנים ידבר כי הלויים גם הכהנים בכלל ישראל, כמו ואזו אתכם (דברים ג' י"ח):
שדבר עש שני שנטים וחזי לבד, וכן אך פדה תפדה (במדבר י"ח ט"ו), עש ישראל ידבר:
והטעם מי שהוא קייב לפדות, וכן לאכול בשעריך וכן לפני ה' אלהיך תאכלנו מי שהוא קייב
לאכלו (הראב"ע): (יט) השמר לך, הוסיף להזהיר שלא לעזוב את הלוי לפי שאין לו
חלק

ראה יב

תרגום אשכנזי סה

תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוֹי כָּל־יְמֵיךָ עַל־
אֲדַמְתֶּךָ: ס כִּי־יִרְחִיב יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ בְּאֲשֶׁר דִּבַּר־
לָךְ וְאָמַרְתָּ אֲכַלְהוּ בָשָׂר כִּי־
תֵאָוֶה נַפְשֶׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל־
אוֹת נַפְשֶׁךָ תֹאכַל בָּשָׂר: כא כִּי
יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם ה

דאם דוא דען לוי ניכט פֿערֿ
לאַסעזט: זאָ לאַנגע דוא
הויף דיינעם ערדרייכע
לעבעזט: (כ) ווען דער עוויגע
דיין גאַטט, דינע גראַנצען
ערווייטערן ווירד, ווייז ער
דיר פֿערהייסען, אונד דוא
שפּריכזט, איך מאַכטע פֿלויש
עסען, ווייל דיר עטוואַ דוּ
לויט אַנגעקאַממען, וועלכען
צו עסען: זאָ קאַנט דוא
נאָך וואָהלגעפֿאַלען פֿלויש
עסען: (כא) דער אָרט, דען
דער עוויגע דיין גאַטט ערֿ
וואָהלען ווירד, זיינען נאַמען
דירפֿטע

ווכחת

דאָהין צו זעטצען, דירפֿטע

תרגום אונקלוס

רש"י

תִּשְׂבֹּק ית־לינאָה כל יומך על־
אַרְעֶךָ: (כ) אַרִי יִפְתִּי יי אֱלֹהֶיךָ ית
תְּחוּמֶיךָ כְּמֵא דִי מְלִיל־לָךְ וְתִימֵר
אֲכֹל בְּשָׂרָא אַרִי תִתְרַעִי נַפְשֶׁךָ לְמִיכַל
בְּשָׂרָא בְּכָל רַעֲוַת נַפְשֶׁךָ תִּיבַל
בְּשָׂרָא: (כא) אַרִי יִתְרַחַק מִנְּךָ אֲתֵרָא
דִּי יִתְרַעִי יי אֱלֹהֶיךָ לְאֲשֶׁר־אָה שְׁכֵנְתִּיה
תִּמְן וּתְכוּם

ליתן לא תעשה על הדבר: על אדמתך. אבל
בגולה איך מזהר עליו יותר מעכשיו ישראל:
(כ) כי ירחיב וגו' למדה תורה דרך ארץ
שלא יתאווה אדם לאכול בשר לא מתוך רחבת
ידיים ועושר: בכל אות כפסף וגו'. אבל
במדבר נאמר להם בשר חוליך אלא אם כן
מקדישה ומקריבה שלמים: (כא) כי ירחק
ממך המקום. ולא תוכל לבא ולעשו שלמים
בכל יום כמו עכשיו שהמשכן הולך עמכם:
וזנחת כאשר כויתך למדכושיש טווי בזניסה
היאך

באור

חלק וכתל' ואתה על אדמתך: (כ) כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך, אין עעס הרחבה זאת
כאותה שנאמר ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו' ויספת לך עוד שלש ערים (דברים ד' ח'
ט'), שאם כן לא היה בשר תאוה מותר בבואם לארץ, אבל אם נאמר כי יכרית ה' אלהיך
את הגוים האלה וגו' ונתן לך את ארצם, והם שבעה הגוים אשר יזכיר בכל מקום, ואז נכדיל
שלש ערים, וכן עשה יהושע. ואחרי כך אמר כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר נשבע
לאבותיך, וזה ירמוז לעשר העממין שנתנו לאברהם: אבל כאן אמר כאשר דבר, והם הגוים
האלה אשר ה' אלהיך נתן לך את ארצם כי מיד לאחר שכבשו ושלקו הותר להם בשר תאוה.
(הרמב"ן): אכלה, ה"א נוספת: כי האוה נפשך, כי אכילת בשר לא היתה מכויה
בימים הקדמונים כמו בזמנינו, ולא היו אוכלים בשר כי אם לפרקים ולתאוה רבה: (כא) כי
ירחק, אין העעס שיהי' מותר בהרסקת ניקוס בלבד, שאם כן יהיו יושבי ירושלים הסמוכי'
אסורים בבשר תאוה, אבל עם כל ישראל ידבר, ואמר להם כי כאשר ירחיב ה' את גבולכם,
ולא תהיו כולכם יושבים סביב למשכן כאשר אתם היום במדבר יהי' לכם בשר החוליך מותר,
כי אי אפשר שתלכו כולכם ממקום דחוק אל המקום אשר יבחר ה' ותזבחו זבחים שלמים כל מה
שתאכלו

וּזְבַחַת מִבְּקָרָהּ וּמִצֹּאֲנָהּ אֲשֶׁר
 נָתַן יְהוָה לָךְ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָךְ
 וְאִכְלִיתָ בְּשַׁעֲרֶיךָ בְּכֹל אוֹתֵי
 נַפְשֶׁךָ: כִּי אֵךְ כַּאֲשֶׁר יֹאכֵל
 אֶת־הַצִּבִּי וְאֶת־הָאֵיל בֶּן
 הָאֲכָלָנוּ הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יִחְדוּ
 יֹאכְלָנוּ: כִּי רַק חֹזֶק לְבַלְתִּי אֲבֹל
 חֹדֶם כִּי חֹדֶם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא
 תֹאכֵל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר:

דירפטע צו ווייט אב פאן דיר
 זיין: הוא קאנט דאהער פאן
 דינעם גראסען אונד קליינען
 פיר, דאן דיר דער עוויגע
 געגעבען, זא שלאכטען ווי
 איך דיר בעפאהלען: אונד
 נאך הערצענלוזט אין דינען
 שטאדטען פערצערען:
 (כג) יעדאך ווירד עז גע
 געסען, וויא מאן רעה אדער
 הירש איסט: דער אונריינע
 איסט מיט דעם ריינען צו
 זאממען: (כג) נור וויא דארין
 זארגפאלטיג, דאס דוא דאן
 בלוט נישט עפעזט, דען דאן
 בלוט איזט דער לעבענען

גיזט: אונד דוא זאללוט דען לעבענען גיזט נישט מיט דעם פליישע פערצעהרען:

דוא

תרגום אונקלוס

רש"י

וּתְבֹאֵם מִתּוֹרָהּ וּמִעֲנֶהּ דִּי יְהִי לָךְ
 כְּמֵא דְפִקְדָתָהּ וְתִיכּוֹל בְּקִירוֹךְ כְּכֹל
 רְעוּת נַפְשֶׁךָ: (כג) בְּרַם כְּמֵא
 דְּמִתְאֲכִיל בְּשַׁר־טְבִיא וְאֵילָא בֶּן
 תִּיכְלִינָה מִסְאָבָא וְדָכִיא כְּחֵדָא
 יְכַלִּינָה: (כג) לְחֹזֶר תִּקַּף כְּדִיל־דְּלֹא
 לְמִיכָל דְּמֵא אָרִי דְּמֵא הוּא נַפְשָׂא
 וְלֹא תִיכּוֹל נַפְשָׂא עִם בְּשָׂרָא:

היך ישחוט והן הלכות שחיטה שנאמרו
 למשה בסיני: (כג) אך כאשר יאכל את הכבש
 וגו' איך מזהר לאכלן בטהרה אי מה בני
 ואיל חלבן מותר אף חולין חלבן מותר תלמוד
 לומר אך: (כג) רק חזק לבלתי אכול הדם
 ממה שנאמר חזק אתה למד שהיו שטופים בדם
 לאכלו לפיכך הוצרך לומר חזק דברי רבי
 יהודה רבי שמעון בן עזאי אומר לא בא
 הכתוב אלא להזהירך ללמדך עד כמה אתה
 צריך להתחזק במוטות אס הדם שהוא קל
 להשמר מוטו שאין אדם מתאווה לו הוצרך
 לתוקף באזהרתו קל ומומר לשאר מוטות: ולא
 תאכל הכפש עם הבשר אזהרה לאבר עין
 הקי

לא

באור

שתאכלו (ומה שאינו טהור בכל אינו במקבת) (הרמב"ן): וזבחת מבקרך וגו' כאשר
 צויהך, למדנו שיש טווי בזבחה היך ישחוט, והן הלכות שחיטה שנאמרו למשה בסיני.
 (רש"י), ואמרו בספרי כאשר צויתך, מה קדשים בשחיטה אף חולין בשחיטה: והענין
 שבקדשים כאמר ושחט ושחטו, ושחיטה בל"ק טפל על הכרת סימני הנואר, ומה שנאמר
 וישחטם במדבר, הוא מליצה שזכא אותם ככאן טבחה, ומעתה אמר שיזבח החולין כאשר
 צויתך בקדשים, שהוא בסימני הנואר. מדברי הרמב"ן: (כב) אך, הכוונה שהשחיטה
 תהי' כמו שחיט קדשים, אבל לא האכילה, וכן מתורגם בל"א: (כג) רק חזק, ממה
 שנאמר חזק אתה למד שהיו שטופים בדם לאכלו, לפיכך הוצרך לומר חזק דברי ר' יהודה,
 ר' שמעון בן עזאי אומר לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק
 במוטות

צמ
לש
אש
והכ
הס
הע
ומי
ולא
וגו'
המ
והי
רבו
שק
של
הה
הב
שת
דס

מִדְּלֹא הַתְּאֲכִלְנוּ עַל־הָאָרֶץ
 תִּשְׁפַּכְנוּ כַּמַּיִם : כִּי לֹא הַתְּאֲכִלְנוּ
 לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ
 כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה :
 כִּי רַק קִדְשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יְהִי לָךְ
 וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבֹאתְ אֶרֶץ־הַמִּקּוֹם
 אֲשֶׁר

(כד) הוא זאללוט עו ניכט
 עסען : זאנדערן וויא וואסער
 אויף דיא ערדע גיסען :
 (כה) ווען דיא דאן בלוט
 ניכט איסעזט : זאטהוט דוא,
 וואו אין דען אויגען דען
 עוויגען רעכט אויט, זא ווירד
 עו דיר אונד דיינען קינדערן
 נאך דיר וואהל געהען :
 (כו) דאחק געגען וואו דוא
 פאן גערוויר יגטען זאכען
 האוט, אונד דיינע געליכדע : מוסט דוא אויפלעדן, אונד דאמיט אן דען ארט קאממן,
 דען

תרגום אונקלוס

ר ש י

לֹא תִיכְלִינָה עַל אֶרְעָא תִשְׁרִינָה
 כַּמַּיָא : (כד) לֹא תִיכְלִינָה בְּדִיל
 דְּיִיטַב לָךְ וּלְבָנֶיךָ בְּתַרְךָ אַרְי תַּעֲבַד
 דְּכִשְׁר קִדְמֵי : (כו) לְחֹזֵר מֵעֲשֶׂר־
 קוּדְשֶׁיךָ דִּיהוּן לָךְ וּנְדָרֶיךָ תַטּוּל וְתִיתִי
 לֵאתְרָא

החי : (כד) לא תאכלנו • אזורה לדס
 התמנית : (כה) לא תאכלנו • אזורה לדס
 האיצרים : למען ייטב לך וגו' • לא ולמד מתן
 שכרן של מצות אס הדס שכפשו של אדס קצה
 ממנו הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו קל
 וחומר לגזל ועריות שכפשו של אדס מתאזה
 להס : (כו) רק קדשיך • אף על פי שאתה
 מותר לשחוט חולין לא התרתי לך לשחוט את
 הקדשים

באור

צמנות : אס הדס שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדס מתאזה לו הוצרך לחזקך באזהרתו ק"ו
 לשאר מצו' : ודברי ר' יהודה נאותין אל הפשט, שאף אס הדס נפשו של אדס קצה ממנו,
 אפשר שהיו דבקים ורגילים בו בהיותם צמנים, כי היו זבחים את זבחייהם לשעירים,
 והס אלילי היער והשדה (וואלדגענגן), כמו שכתוב ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר
 הם זונים אחריהם (ויקרא י"ז ז'), וכתוב יזבחו לשדים לא אלוה (דברים ל"ג י"ז), והיתה
 העבודה ההיא באכילה מן הדס, כי היו מקבצים את הדס לשדים, והס אוכלים עליו,
 וממנו, וחשבו שע"י זה יתנבאו ויעשו פעולות נוראו', וכבר הזכיר מזה הרב המורה ז"ל :
 ולא שיהי' זה הטעם באסור אכילת הדס, שהרי הכתוב מפרש טעמו, כי הדס הוא הנפש
 וגו', אבל מזה הטעם היו שטיפים בו ורודפים אחריו עד מאוד, כדרך המון בני אדס
 המשתוקקים לדע' את העתיד ולעשו' מעשים מבהילים ומבהילים, וכל תועפות האלילים
 והעצבים נולדו על דרכי היצר ההוא : ולזה הוצרך לכפול האזהרה מאכילת הדס פעמים
 רבות, ואמר רק חזק לבדתי אכול את הדס, שלא יתפתה לטעמו' המסיתים וא ישעה בדברי
 שקר : ומן הטעם ההוא בעצמו נטעונו בכסוי הדס, שהוא הפך העבודה ההיא, ובעבור
 שלא היו רגילים בו כי אס הכידי' ואכזו השדה, אשר סס ירקדו השעירים, לא צאה המצוה
 ההיא כי אס בדס החיה והעוף אשר יזוד השדה וביער, ולא חשש אס ישפך דס בהמה
 הבית' (מדברי הרמב"ן בשני לשון) : (כה) למען ייטב לך, שלא יאכל נפש בהמה,
 שתשחי' נפשו וכפשו בניו אחריו, על כן לבניך אחרך : כי תעשה הישר, כי אס לא תאכל
 דס אז תעשה הישר בעיני ה' : (כו) רק קדשיך, עולות ושלמים ונדריים : חשא, תשאס,
 כלומר

אשר יבחר יהוה: כו ועשית
 עלהיך הבשר והדם על מזבח
 יהוה אלהיך ודם זבחיך ישפך
 על מזבח יהוה אלהיך והבשר
 תאכל: כח שמר ושמעת את
 כל הדברים האלה אשר אנכי
 מצוה למען יטב לך ולבניך
 אחריך עד-עולם כי תעשה
 הטוב והישר בעיני יהוה
 אלהיך: ס שלישי כט כייכרית
 יהוה

דען דער עויגע ערוואהלען
 ווירד: (כו) דאזעלבוט
 זאללוט דוא דיינע בראנד-
 אפפער, זא וואהל פלייש אלו
 בלוט, אויף דען אלטאר
 דעו עויגען דיינעו גאטטעו
 דארבריינגען: פאן דען
 אנדערן אפפערן אבער זאלל
 דאז בלוט אויף דען אלטאר
 דעו עויגען דיינעו גאטטעו
 געגאסען אונד דאז פלייש
 פערצערט ווערדען:
 (כח) מערקע אונד בעפאלגע
 אללע דיזע ווארטע, דיא איך
 דיר געביטהע: דאמיט עו דיר
 אונד דיינען נאכקאממען
 אויף עויג וואהלגעהן, ווען
 דוא דאז טהוזט, וואז אין

דען אויגען דעו עויגען דיינעו גאטטעו גוט אונד רעכט איזט: (כט) ווען דער עויגע

תרגום אונקלוס

רש"י

לא תרא דיי תרעי יי: (כו) ותעב
 עלותך בשרא ודמא על מזבחא דיי
 אלקה ודם נכסת קודשך ישפך
 על מזבחא דיי אלקה ובשרא
 תיכול: (כח) טר ותקבל ית בל-
 פתגמא האליון די אנא מפקד לך
 בדיל דייטב לך ולבנה בתרה עד-
 עלמא ארי תעבר דתקו ודבשר קדם
 יי אלקה: (כט) ארי ישיצי יי

הקדשים ולאכלן בשעריך בלא הקרבה אלא
 הביאם לבית הבחירה: (כו) ועשית עולותיך
 אם עולות הם תן הבשר והדם על גבי המזבח
 ואם זבחי שלמים הם דם זבחיך ישפך על
 המזבח תחלה ואחר כך והבשר תאכל ועוד
 דרא רבותינו רק קדשך בא ללמד על הקדשי
 שנסוזה לחרץ וללמד על התמורות ועל ולדות
 קדשים שיקרבו: (כח) שמור זו משנה שאתה
 צריך לשמרה בבטח שלא תשכח כענין שאמר
 כי נשים כי תשמרם בבטח (משלי כ"ב) ואם
 שכיתה אפשר שתשמע ותקיים הא כל שאינו
 בכלל משנה אינו בכלל מעשה: את כל
 הדברים שתהא חביב עליך מצוה קלה כמצוה
 קמורה: הטוב בעיני השמים: והישר בעיני
 אדם

באור

כלומר תביאם אל המקום הנבחר: (כו) הבשר והדם, ומבשר והולך דם זבחיך ישפך והבשר
 תאכל: והבשר תאכל, עם הכהן ידבר אם הוא בכור או סטא' או אשם והסוק והסוזה,
 ואם שלמים יאכל רבם הישראלי. (הראב"ע): (כח) כי תעשה, אם תעשה: (כט) כי
 יכרית, גם זאת הפרשה דבקה עם כי ירחיב, כי אם לא ינכח את הגוים לא ירחיב את
 גבולו. (הראב"ע): ולפי מה שכתבנו למעלה יפה כדבקה הפרש' הזאת שהי' האזהרה מלדרוש
 לעז', והבאה אחריה בכבודת האקר, עם אסור אכילת הדם, שגם הי' הרחקה מתועבות
 המתקדשים

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
 אֶתָּה בְּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּ אוֹתָם
 מִפְּנֵיךָ וַיִּרְשֶׁתָּ אֹתָם וַיִּשְׁבַּתָּ
 בְּאַרְצָם: ל הַשְׁמֹר לְךָ פֶּן
 תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי־הַשְׁמֹדִם
 מִפְּנֵיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לְאֱלֹהֵיהֶם
 לֵאמֹר אֵיכָּה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם
 הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וַאֲעֲשֶׂה
 כֵּן גַּם־אֲנִי: לא לֹא־תַעֲשֶׂה כֵּן
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־הַזֹּעֵבֹת

יהוה

דיין גאטט דיזע פאלקער ,
 וועלכע רוא צו פערטרייבען
 הינגעהוט, פאר דיר אויף
 ראטטען ווירד: רוא ווירט
 איהר לאנד איינגעדומען
 אונד דארין וואהנען: (ל) זא
 היטע דין, דאס רוא איהנען,
 נאכדעם זיא פאר דיר פער
 טילגט זינד, ניכט נאך
 וואנקוט: דאס דוא ניכט
 איהרען גאטטערן נאכפאר
 שעזט אונד שפריכט, וויא
 דיזע פאלקר איהרע גאטטער
 געדינט האבען, זא ווילל אויך
 איך טהון: (לא) רוא זאללוט
 דעם עוויגען דיינעם גאטטע
 אויף דיזע ווייזע ניכט דינען:

דען

ר ש"י

תרגום אונקלוס

יְיִ אֱלֹהֵיךָ עִמָּנִי דִּי אֶתְעַלְל לְתַמּוֹן
 לְמִירַת יְתַהוֹן מִדְּקָדְמָה וְתִירַת יְתַהוֹן
 וְתַתֵּב בְּאַרְעֵהוֹן: (ל) אֶסְתַּמַּר לְךָ
 דְּלִמָּא תִתְקַל בְּתַרְיַהוֹן פִּתְרֵי דִישְׁתַּצוֹן
 מִדְּקָדְמָה וְדְלִמָּא תִתְבַּע לְמַעֲוֹתַהוֹן
 לְמִימַר אַכְרִין פִּלְחִין עִמָּנִי הָאֵלִין
 וְתַטְעִנְתַּהוֹן וַאֲעִבַד כֵּן אַף־אֲנִי:
 (לא) לֹא־תַעֲבַד כֵּן קְדָם־יְיִ אֱלֹהֵי אַרְי

קדם

כִּי־תִמְרַחַק

אדם: (ל) פן תנקש אונקלוס תרגם לשון
 מוקש ואני אומר שלא חש לדקדק בלשון שלא
 מנינו נו"ן בלשון יוקש ואפילו ליסוד הנופל
 ממנו אבל בלשון טירוף וקשקוש מנינו נו"ן
 וארכובתיה דא ללא כקשן (דניאל ה') ואף זה
 אני אומר פן תנקש אחריה' פן תטרף אחריה'
 להיות כרוך אחר מעשיהם וכן ינקש משה לכל
 אשר לו (תהלים ק"ט) מקלל את הרשע להיו'
 עליו נושים רבים ויהיו מחזירין ומתנקשין אחר
 ממונו: אחרי השמדם מפניך אחר שתראה
 שאשמדם מפניך יש לך לתת לב מפני מה
 כשמדו אלו מפני מעשים מקולקלים שבדיהם
 אף אתה לא תעשה כן שלא יבאו אחריים
 ושמידוך: איכה יעבדו לפי שלא ענש על
 עבודת אלילים שלא על זבוח וקטור וכסוך והשתחואה כמו שכתוב בלתי לה' לבדו דברים
 הנעשים לנבזה בא ולמדך כאן שאם דרכה של עבודת אלילים לעבודה בדבר אחר כגון טוער
 לפעור

באור

המתקדשים למען יתנבאו: (ל) פן חנקש, אונקלוס תרגם לשון מוקש, ואני אומר שלא חש
 לדקדק בלשון שלא מנינו נו"ן בלשון יוקש ואפילו ליסוד הנופל ממנו, אבל בלשון טירוף וקשקוש
 מנינו נו"ן וארכובתיה דא ללא כקשן (דניאל ה'), ואף זה אני אומר פן תנקש אחריהם פן
 תטרף אחריהם להיו' כרוך אחר מעשיהם (רש"י), וכן הוא בתרגום אשכנזי (נאך וואנקאשט):
 איכה יעבדו, כדרך שעבדו הגוים האלה את אלהיהם, כן אעשה גם אני לכבוד השם,
 לששןך שהעבודה היא רכויה, אך הם עבדו לזרים ואתה תעבוד לאי: (לא) כי כל הזעבת
 ה' אשר שנא, לפי שהיתה ידיעתם וכיירהם באלהיות שא ותוהו, כמשך מזה גם עבודתם
 טוענה

דען זיא האכען איהרען גאט =
 טערן געטרוואן , וואו דעם
 עוויגען איין גרייאל איזט ,
 אונד פאן איהם געהאסט
 ווירד, זיא פערברענגען זאגאר
 איהרע זאָהנע אונד טאָכטער
 דען גאָטטערן צועהרען :
 יג (א) אללעו , וואו איך
 אייך בעפעהלע ,
 זאללט איהר גענויא בעאָב =
 אַכטען : ניכטו הינצו טהון ,
 ניכטו דאָפאן געדומען :
 (ג) ווען איין פראָפּעט אָדער
 טריימער אונטער אייך אויף =
 שטעהט : אונד גיבט דיר איין
 פֿאַרצייכען אָדער

יהוה אשר שנה עשו לאלהיהם
 כי גם את בנייהם ואת בנותיהם
 ישרפו באש לאלהיהם :
 יג א את כל הדבר אשר אנכי
 מצויה אתכם אלהו תשמרו
 לעשות לאזהרתי עליו ורא
 תגרע ממוני : פ

ב כייקום בקרבך נביא או
 חלם הלום ונתן אליך אות או

מופת

רש"י

תרגום אונקלוס

לפעור חורק אכן למרקולים זו היא עבודתו
 וקייב אכל זכוס וקטור וכסוך והשתחוויה
 אפילו שלא כדרכה חייב : (לא) כי גם את
 בניהם . גם לרבות את אבותיהם ואמותיהם
 אמר ר' עקיבא אכי ראיתי ארמי שכתתו לאביו
 לפני כלבו ואכלו :
 יג (א) את כל הדבר . קלה כחמורה :
 תשמרון לעשות . ליתן לא תעשה על
 עשה החמורים בפרשה שכל השמר לשון לא
 תעשה הוא לא שאין לוקין על השמר של עשה :
 לא תוסף עליו . קמשה טוטטות חמשה מינין
 בלולב ד' ברכות לברכת כהנים : (ב) ונתן
 אליך אות . בשמים כענין שנאמר בגדען
 ועשית

קדם יי דסני עבדין לטענותהון ארי
 אף ית-בניהון וית-בנותהון מוקדין
 בנורא לטענותהון :
 יג (א) ית כל פתגמא די אנא מפקד
 יתכון יתיה תטרון למעבר
 לא-תוספון עלוהי וקא תמנעון
 מניה : (ג) ארי יקום בינה נביא או
 חלם חלמא גימון לה את או
 מופתא

באור

תועבה , על דרך משל לפי צורם שהאליל אכורי היו מקריבים בני אדם לפניו , מבלי לחוס
 ולחמול אף על בניהם ובנותיהם , ומוה תקיש על השאר , שכלם תועבת ה' אשר שנא :
 יג (א) לא חסף , כבר אמרנו שהתוספת גם הוא נגרעת כי על ידה ישוב העיקר טפל
 והטפל עיקר : (ב) אות או מופת , כל ענין מושג המורה על מציאת דבר וזולתו נקרא
 אות בלה"ק , או סימן בלשון רז"ל : ונראה שאות מלשון הנידו האותיות לחסור (ישעי' מ"א
 כ"ב) , שעל הרוב הסימן ההוא עורה על דבר שיהי טרם שיושג , אם שהוא נמשך ומסובב
 ממנו , או דומה אליו דמיון מה , וע"י כך נתעורר על ידי הסימן ההוא לזכור את המסומן
 בדרך הזכרון להתעורר על ידי הדברים הדומים : כענין הקשת בענן , שאמר עליה , והיתה
 לאות ברית ביני ובין הארץ יהי' בענני ענן על הארץ ונראתה הקשת בענן וזכרתי את הברית
 וגו' , שיהי' זכרון הברית נמשך ומסובב מראיית
 הקשת

ראה יג

מוֹפֶת: י וּבֵא הָאוֹת וְהַמוֹפֶת
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלַיךָ לֵאמֹר גִּלְגָּל
אֲחֵרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר

לא

תרגום אשכנזי סח

אָדער וואונדער : (ג) דאָז
פֿאַרצײכען אָדער וואונדער
טריפט אויך איין, דאָפֿאַן ער
דיר געוואָגט האָט, דאָכײַט
ער אָבער שפּרײַכט: לֵאמֹר
אונז אַנדערן גאַטטערן
פֿאַלגן, דײַ אײַהר ניכט

רשי

תרגום אונקלוס

מוֹפֶתא : (ג) וַיִּיְתֵי אֶתָא וּמוֹפֶתָא
דִּי־טְלִיל עֲמָד לְמִיטְר נְהַךְ פֶּתֶר טַעֲוֹת
עֲמִינָא דִּי
לא

ועשית עמדי אות ואמר יהו כח חודש על הגוה
(שופטים ו') וגו': או מופת • בארץ אשכנז
לא תשמע לו ואם תאמר מפני מה כותן לו
הקב"ה ממשלה לעשות אות כי מנסה ה'
אלהיכם

באור

הקשת: וכן כאשר יאמר הנביא דבר שעתיד להיות, כגון שיהי' האל עמו, יאמר לכן יתן
ה' לכם אות, שיקרא שם בן אשת הנביא עמאל, שהוא סימן לדבר שיהי' בדומה לו. וכן
מה אות כי אעלה בית ה' (ישעי' ל"ח כ"ב), שיקדם להודיע לו דבר המורה על עלייתו:
ומופת הוא פעולה נשגבת מכח התולדות, המכרעת את הכפס להאמין בדבר הפועל ההוא,
ולתולדות שהוא שליח השם אשר לו הכח והמשלה לעשו' במערכת התולדות כרצונו: מעתה
אות ומופת כרדפים מחד, שהמופת גם הוא אות על שליחת השליח, סימן ועדות וראי' על
כל אשר ידבר בשם ה', וכן האות כאשר יהי' כפלא וכשגב יין הטבע יקרא מופת: והן כדלות
מחד כאשר אמרנו, שכל מופת אות ולא כל אות מופת: ואמרו בספרי אות הוא מופת ומופת
הוא אות, אלא שדברה התורה בשני לשונות: הכוונה שבענין הזה אות ומופת הוראה אחת
להם, שהוא ענין כפלא המורה על דבר ומכריע להאמין בו: מעתה יאמר וכתן לך אות או
מופת, כגון שיאמר אני הנביא שלוח אליכם מאל השם, שתעבדו עבודה זרה פלונית, וזה
לכם האות שהוא שלחני, כי למחר יהי' כך וכך, או יעשה דבר פלא אחר, לברר בו
שהוא שליח השם הנכבד: וזהו שלא נשמע אל דברי הנביא, ולא נשמע באותותיו ומופתיו,
כי הנה נשכל ראשון הוא, שהכותן אות או מופת להכחיש מציאת השם יתעלה או סכמתו,
או ססדו וטובו עם בריותיו לב"ת, הוא כותר ומכחיש את דברי עמו סתירה נמורה ומחלטה:
כי הדבר ידוע שכל המכחיש שלמות אחת משלמות הכורא, הוא כופר בכולם: והאומר ד"ו
שאין בךד חושב השם יתעלה לבלי תכלית, הוא מכחיש גם את יכלתו וידיעתו, וכן בכלם,
אי אפשר שידע באפ' משלמות הכורא יתעלה ויכחיש הכשארים, והו יסוד שמו הגדול, שכל
השלמות כלם בלי גבול וכלי תכלי' אחת הם במקו, ומיוחדות בתכלי' היסוד: ואיך אם כן
יברר ויביא ראיה שהוא שליח השם היכול על הכל, והוא בעצמו מכחיש במשלחו? לכן הנביא
האומר בשם ה' דבר וכותן אות או מופת, צריך שיסכים הדבר ההוא עם כל מה שידענו בכת
השכל מעצם הכורא וממשיגיו, ואם לאו נביא שקר הוא, שהוא כותר את דברי עמו:
מעתה אם יבא האות או המופ' ההוא להדיח מעל ה' וללכת לעבוד אלהים אחרים, כגון
שיאמר השם הנכבד שלחני שתעבדו לפעור כי ה' שותף עמו במעשה בראשי', זהו כותר
לאמתו יתעלה, או שתאמינו שהשם הוא בעל תכלית או גשם או מעות משפט, והכלל כל
מה שיתנגד לאחת משלמות המיוחדות במקו בלי פרוז והבדלה, הנה הוא כותר דברי עמו,
ומעיד בעצמו שיקר דבר, ומה לך עוד לשקור אחריו, לדעת אם המופת ההוא אמת אם לא?
אחרי שהוא מווייף מתוכו, ואין לך ראיה גדולה מו: לכן אשר לא תשמע אל דברי הנביא
ההוא: והנה מכות כל הפרשה כמו שכתב הרמב"ן ז"ל במתכבא לעבוד ע"ז, אבל במתכבא
בשם

לֹא יִדְעוּהֶם וְנִעְבְּדוּם: י לֹא
 תִשְׁמַע אֶל דְּבַר הַנְּבִיא הַהוּא
 אִם אֶל חוֹלֵם הַחֲלוּם הַהוּא
 כִּי מִנְסָה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם
 לְדַעַת הִישָׁבֶם אֱהָבִים אֶת יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל־
 נַפְשְׁכֶם: ס אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 תֵּלְכוּ וְאֵתוּ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו
 תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֵתוּ
 תַעֲבֹדוּ וְכוּ תִדְבְּקוּן: י וְהַנְּבִיא
 הַהוּא אִם חוֹלֵם הַחֲלוּם הַהוּא
 ר' יוֹמֵת כִּי דְבַר־סֵרָה עַל־יְהוָה

ניכט קעננט, אונד איהנען
 גאטטעוויגער ערווייזען:
 (ד) זא זאלל זי דען דען
 ווארטען דיזען פראפעטען
 אדער טריימערז ניכט גע-
 הארטען: דען דער עוויגע
 אייער גאטט ווילל אייך אויף
 דיא פראבע שטעללען, אום
 אן דען טאג צו ברייגען, אב
 איהר איהן, דען עוויגען
 אייערן גאטט פאן גאנצעם
 הערצען אונד פאן גאנצער
 זעלע ליבט: (ה) דעם
 עוויגען אייערן גאטט זאללט
 איהר נאכפאלגען, פאר
 איהם עהרפארט האבען:
 זיינע געבאטהע הארטען,
 זיינער שטימומע געהארטען,
 איהם דינען אונד איהם אג-
 האנגען: (ו) יענער פראפעט
 אדער טריימער אבער זאלל
 געטארטעט ווערדען, ווייל

אלהיכם
 ער אבפאלל געלעהרט האט, פאן דעם עוויגען,
 אייערם

תרגום אונקלוס

רש"י

לֹא יִדְעוּהֶם וְנִעְבְּדוּם: (ד) לֹא
 תִקְבֵּר לְפָתְנֵמִי נְבִיא הַהוּא אִם
 לְחֹלֵם חֲלָמָא הַהוּא אִם מְנַסֵּי יי
 אֶלְהָבוֹן יִתְכוּן לְמַדְעָהּ אִתִּי כוּן רְחִמִין
 יִתְיִי אֶלְהָבוֹן בְּכָל לְבָבוֹן וּבְכָל־
 נַפְשָׁכוֹן: (ה) בְּתַר פּוֹלְחָנָא דִּי

אלהיכם אתכם: (ה) ואת מצותיו תשמרו
 תורת משה: ובקולו תשמעו בקול הנביאים
 ואתו תעבדו. במקדשו: וכו תדבקון
 הדבק בדרכיו גמול חסדים קבור מתים בקר
 חוליס כמו שעה הקב"ה: (ו) סרה דבר
 המוסר מן העולם שלא הי' ולא נברא ולא
 נותנו לדבר כן דישטוד"ורא בלע"ז.
 דיסט

אֶלְהָבוֹן תְּהָבִין וְיִתִּיָה תְּדַחֲלוֹן וְיִת
 וְקַרְמוֹתֵי תְּפִלְחוֹן וּבְדַחֲלֵתֵיָה תְּקַרְבוֹן: (ו) וְנְבִיא הַהוּא אִם חֲלָמָא הַהוּא
 יִתְקַמֵּל אִם מְלִיל סְטִיָא עַל יי
 אלהבון

באור

בשם ה' לשנות בדברי תורה רבותיו דרשו שאם בא לעקור דבר אחד מן התורה, כגון שיתיר
 החזיר או אחת מן העריות לעולם כמשפט נביא שקר יעשה לו, אבל אם יתיר זה לקחת הימיו'
 להוראת שעה, כגון אליהו בחר הכרמל, אלו חייבים לשמוע אליו ולעשות ככל אשר יצונו:
 (ד) כי מנסה, עיין באור והאלהים נסה את אנדקס, והטעם הוא טותן לכס יד ומקום
 להוציא

אלהיכם המוציא אתכם
 מארץ מצרים והפך מבית
 עבדים לחדיהם מן החרב
 אשר צוה יהוה אלהיך ללכת
 בה ובערתה הרע מקרבך : ס
 כי יסיתך אחיך בן אמה או מ
 בנד

אייערם גאטטע, דער איין
 אויז דעם לאַנדע מצרים
 געפיהרט אונד אויז דעם
 שקלאפנהויזע ערלאזט האט,
 (אונד דיא אבונכט געהאכט)
 דיק אויז דעם וועגע צו פער-
 פיהרען, דען דיר דער עוויגע
 דיין גאטט צו געהן געבאטען :
 אויף זאלכע וויזע זאלר'וט
 דוא דען באזען וועגשאפען :
 (י) ווען דיק דיין לייבליכער
 ברודער, דיין

רש"י

תרגום אונקלוס

אלהכון די אפיק יתכון מארעא
 דמצרים ודפךק טבית עברותא
 לאטעויתך מן ארעא די פקדא יי
 אלהך לטקא פה ותפלי עבדך כיש
 מבינה : (י) ארי ימלכינה אחנה בר
 אמה או ברך

(דיסטור"טור זל"א אבווענדונג) : והפוך
 מבית עבדים. אפילו אין לו עליך אלא שפדאך
 דיו : (י) כי יסיתך. אין הסתה אלא גרוי
 שנאמר 'אס ה' הסיתך בי (שמואל ב' כ"ו)
 אמי"טרא זלע"ז (אינסיטע"ר זל"א אנטרייבן
 עררייטען) שמיאלו לעשות כן : אחיך. מאב
 או בן אמה. מאה : חיקך. השוכנת בחיקך
 ומחקה כך אפקי"רא זלע"ז (והוא אפי"ע
 זל"א

באור

להוציא מחשבות לבכם אל הפועל ולהרגיל אתכם באמונתו עד שתתחזק האמונה ותהי' תכונה
 בנפשכם, כי אם תראו נפלאות מחודשות ומעשים נוראים מבהילים, ואף ע"פ כן לא תרהו
 ולא תפחדו ולא תשקרו באמונתו, כי אם תהיו כאמנים בצריתו, תתחזק האמונה בלבכם
 ותמשול בכל כחות ומדות הנפש לרדות בס כרצון ה' : וענין לדעת שתשוב הידיעה בכת
 להיו' ידיעה בפועל על ידי המעשה, שעל ידי הבחינה והנסיון ההוא יתברר ויודע תוקף
 אהבתכם : (ה) אחרי ה' אלהיכם תלכו, כמו שהולך אחרי מורה דרך לא יסור ימין ושאל
 כי הוא בועט עליו שיביאו למקום חפץ : הרב קון, הנו"ן נוסף : (ו) סרה, תואר נפלא
 ורחל בתו באה (בראש' כ"ט ו'), כמשפט התואר הבא במקום שם המקרה, והענין דבר
 מעוות וסר מדרך הישר : וברש"י דיסטור"טור זלע"ז, והוא זל"א (אבווענדונג) : המוציא
 אתכם וגו' והפך, לא (כמ"ש הרמב"ן) שנשכיל זה איך ראוי לסור מה', כי כל זה הוא
 אות ומופת, והנה גם הוא בא ומופתו בידו, אלא שמתוויב אתה להדבק בא אמת מצד השכל
 וכמו שאמרו, אבל אחרי שהתאמת מציאותו ושלמותו מצד השכל, הרי כל הנסים שנעשו לך
 במצרים ועל היס מידו הם באים, ועליך לשמור מצותיו ומשפטיו, לכן יומת הכביא ההוא,
 אם הוא מקרבך, ולפיכך אמר ובערת הרע מקרבך : והעד שכן הוא הכוונה ממה שאמר בסמוך
 (י"א), להדיחך מעל ה' אלהיך המוציא וגו' ולהלן אין כאן לא אות ולא מופת, ולא נאמר
 שם המוציא וגו' להכחיש מופת שקר, כי אם לתת טעם למה שאמר וסקלתו באבנים, שהוא
 סייב סקילה, בעבור שבקש להדיחך מעל ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים, וכתן לך חקים
 ומשפטים ועליך לשמור : (ז) כי יסיתך, כל ענה שסופה פורענות קורא אותה הסתה,
 ותסיתני לבלעו חנם, אשר הסתה אותו איננו אמתו, ויסיתתו לעלות אל רמות גלעד
 (הרשב"ם) : וברש"י אין הסתה אלא גרוי שנאמר כי אם ה' הסיתך בי (שמואל א' כ"ו י"ט),
 אמיטר"א זלע"ז, שמיאלו לעשו' כן : ואיני יודע לכוונו בלשון ההוא, והנראה שז"ל אינסיטר"א
 זלע"ז

תרגום אשכנזי

ראה יג

בְּנֵךְ אֲרֻבְתָּךְ אִוֹ אִשְׁתְּ חִיקְךָ
 אִוֹ רַעַךְ אֲשֶׁר כִּנְפֶשֶׁךָ בַּסֶּתֶר
 לֹא אָמַר נִלְכָה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים
 אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֶתָּה
 וְאַבְתִּיךָ: ^ח מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים
 אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ
 אִוֹ הַרְחֵקִים מִמֶּךָ מִקְצֵה
 הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ: ^ט לֹא
 תֵאבְדָה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו

דיין זאָהן, דייןע טאַכטער,
 דיין ווייב איך דייןען אַרמען,
 אָדער דיין דערצענזפריינד
 הוימליך פֿערפֿיהרען ווילל,
 אונד שפּריכט: קאַטמע! וויר
 וואָללען אַנדערן גאַטטערן
 דינען, דיא וועדער דוא נאָך
 דינען עלטערן געקאַנט האָבן:
 (ח) פֿאַן דען גאַטטערן דער
 פֿאַלקער, דיא אום אייך הער
 וואָהנען, זיי מאָגען אייך
 נאָהע, אָדער ענטפֿערנט פֿאַן
 אייך זיין: פֿאַן איינעם ענדע
 דער ערדע ביז צום אַנדערן:
 (ט) זאָ ווילל יגע איהם ניכט
 איין אונד גיב איהם קיין
 געהאָר: אויך

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּנֵךְ אִוֹ פֶּתֶךָ אִוֹ אִתְּתִי קִיטְךָ אִוֹ
 חִיקְךָ דִּי כִנְפֶשֶׁךָ בַּסֶּתֶרָא לְמִיטְרָא
 גַּהֲךָ וְנִפְלַח לְמַעַנְתָּ עֲטִמְיָא דִּי לֹא
 יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאַבְתִּיךָ: ^ח טַמְעֵנְתָּ
 עֲטִמְיָא דִּי בַּסֶּתֶר־נִיבֹון דְּקִרְיִיבֹון לְךָ
 אִוֹ דְּרַחֲמִין טַמְעֵנְתָּ אֶרְעֵא וְעַד
 סִיפֵי אֶרְעֵא: ^ט לֹא תִיבִי לִיהוּ וְלֹא
 תִקְפֵּל לְמִיטְרִיָּה וְלֹא

בל"א אַנקלעכנד - אַנהענגנד) וכן מִחִיק
 האָרץ (יחזקאל מ"ג) מִיסוד התקוע באָרץ:
 אֲשֶׁר כִּכְפֶשֶׁךָ - זֶה אֲנִיךְ פִּירֵשׁ לְךָ הַכְּתוּב אֶת
 הַחֲבִיבִין לְךָ קַל וְחֹמֶר לְאַחֵרִים: בַּסֶּתֶר -
 דְּבַר הַכְּתוּב בְּהוּוּה שְׁאִין דְּבַר מִסִּית אֵלֵּךְ
 בַּסֶּתֶר וְכֵן שְׁלֵמָה הוּא אֹמֵר בְּכַפֵּךְ בַּעֲרַב יוֹם
 בְּאִישׁוֹן לִילָה וְאִפִּילָה (מִשְׁלִי"ז): אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ
 אֶתָּה וְאַבְתִּיךָ - דְּבַר זֶה גַּבְרֵי גְדוֹל הוּא לְךָ
 שְׁאֵף הָאֲמוּת אִין מְכִיטִין מַה שְׁמַסְרוּ לְהַם
 אֲבוֹתֵיהֶם זֶה אֹמֵר לְךָ עֲזוּב מַה שְׁמַסְרוּ לְךָ
 אֲבוֹתֶיךָ: (ח) הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אִוֹ הַרְחֹקִים -
 לְמַה כִּרַּע קְרֹבִים וְרַחֲוִים אֵלֵּךְ כִּךְ אֹמֵר

הַכְּתוּב מַטְבֵּן שֶׁל קְרֹבִים אֶתָּה לְמַד טַבֵּן שֶׁל רַחֲוִים כַּשֵּׁם שְׁאִין מַמַּשׁ בְּקְרֹבִים כִּךְ אִין מַמַּשׁ
 בְּרַחֲוִים: מִקְצֵה הָאָרֶץ - זֶה חֲמָה וְלִבְנָה וְכַבֵּא הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵן מֵהַלְבִּין מִסּוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ:
 (ט) לֹא תֵאבְדָה לוֹ - לֹא תֵאבְדָה לְפִי שְׂנֵא' וְאֵהֲבַת לְרַעַךְ כַּמוֹךְ אֶת זֶה לֹא תֵאבְדָה:
 וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו - בְּהַתְחַנְנוּ עַל כַּפְּסוֹ לְמַחֲלוֹ לוֹ לְפִי שְׂנֵאמֵר עֲזוּב תַּעֲזוּב עֲשׂוֹ לֹא לֹא תַעֲזוּב:
 וְלֹא

באור

בלע"ז, והוא בל"א (אנטרויבן ערדייטן): אשת חיקך, האוכנת בחיקך ומדובקה בך (כן
 הוא ברש"י כ"י, וברפוס נשתבש), אפיקי"א בלע"ז, (אף הוא נשתבש ברפוס וככ"ל, והוא
 אפישע"ע, בל"א אַנקלעכנד, אַנהענגנד), וכן מחיק הארץ (יחזקאל מ"ג י"ד), מִיסוד
 התקוע בארץ: רעך אשר כנפשך, רעך אשר הוא לך ככפשך: (ח) מקצה הארץ, או
 מאלהי העמים אשר הם מקצה הארץ ועד קצה הארץ: (ט) לא האבדו, בלב: וְלֹא תִשְׁמַע,
 במעשה

וְלֹא־תִחוּם עֵינֶיךָ עָלָיו וְלֹא־
 תִחְמַל וְלֹא־תִכְסֶה עָלָיו: י בִּי
 הֲרַג תִּהְרַגְנִי יְדֶךָ תִּהְיֶה־בְּךָ
 בְּרֵאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ וְיֵד כָּל־
 הָעַם בְּאַחֲרָנָה: יא וּסְקִלְתֵּם
 בְּאֲבָנִים וּמַת בִּי בִקְשׁ לְהַקְיִיחֶךָ
 מֵעַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֶךָ
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:
 יב וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ
 וְלֹא־יֹסְפוּ לַעֲשׂוֹת כְּדַבַּר הָרַע

אויך זאלל דיין אויגע זיינער
 ניכט שאַנען, דוא זאללזט
 קיין ערבארמען מיט איהם
 האַבען, אונד דיא זאָבע ניכט
 בעדעקען: (י) זאָנדערן אום
 ברינגען זאללזט דוא איהן,
 דייע האַנד זייא צוערוט אַן
 איהן, איהן צו טאָדטען: אונד
 זאָדען דיא האַנד דען גאַנצען
 פֿאַרקען: (יא) שטייניגען
 מוסט דוא איהן, דאָס ער
 שטערבע: ווייל ער דיק פֿאַן
 דעם עוויגען דייען גאַטט
 האַט אַכפֿידרען וואַללען,
 דער דיק אויז דעם לאַנדע
 מצרים, אויז דעם שקלאַפֿען
 דוויזע געפֿיירט האַט:
 (יב) דאָמיט דיא געזאַמטע
 פֿערנער

הזה

נאָטציאָן עז האַרע אונד זיך פֿירכטע: אונד ניאמאַנד אונטער אייך פֿערנער

תרגום אונקלוס

רש"י

וְלֹא תִחוּם עֵינֶיךָ עָרֹוּהִי וְלֹא־תִרְחַם
 וְלֹא־תִכְסֶי עָרֹוּהִי: (י) אַרִי מְקַטֵּל
 תִּקְטִלְנִי יְדֶךָ תִּהְיֶה בֵּיהּ בְּקַדְמֵיתָא
 לְמִקְטִלִּיהּ וְיֵדָא דְכָל־עַמָּא
 בְּבִתְרֵיתָא: (יא) וְתִרְגַּמְנִיָּהּ בְּאֲבָנִיא
 וְיִמּוֹת אַרְיָ בְּעָא לְאַטְעִיּוּתָךָ מְדַחֲלֵתָא
 דִּי אֱלֹהֵךָ דְאַפְקָד מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
 יִשְׁמְעוּ וְיִדְחִלוּ וְלֹא יֹסְפוּ לְמַעַבְד כְּפִתְגָמָא בִּישָׂא

ולא תחוס עיניך עליו. לפי שנאמר לא תעמוד
 על דם רעך על זה לא תחוס: ולא תחמול.
 לא תהסיד בזכותו: ולא תכס' עליו. אם אתה
 יודע לו חובה איך רשאי לשתוק: (י) כי הרג
 תהרגנו. (אם יבא מבית דין וכאי החזירהו
 לחובה) יבא מבית דין חייב ל תחזירהו לזכות:
 ידך תהי' בו בראשונה. מנוה ביד הכיסת
 להמיתו

דיי אלהך דאפקד מארעא דמצרים
 ישמעו וירחלו ו לא יוספו למעבד כפיתגמא בישא
 הרין

באור

במעשה: ולא החוס, אף שהוא אהובך: ולא החמול, אף שהוא אדם: ולא חכסה
 עליו, אף שהוא ממשפחתך וקרוביך לא תכסה משאת חרפה על קרוביך ותגלה הדבר: (י) כי
 הרג תהרגנו, כשיבא מנ"ד חייב על פי שמועתך: בראשונה, אוהי' כתוב ראשונה הי' תואר
 אל ה'יד, ועתה שנאמר בראשונה נריכים אכתנו אל הכלל אשר זכרנו פעמים רבות, והוא שכל
 שם המופשט מהתואר בא בלשון הקודש נסימן נקבה: (יא) וסקלחו, פירש מה תהא מיתתו:
 (יב) ויראון, הכו'ן נוסף: (יג) בני בלועל, בלי עול, שפרקו עולו של מקום. (רש"י)
 והוא מספרי: ורד"ק אמר שהוא כנוי לרשע, כגון תפלה שלא יעלה ולא יכליק: ותכבון
 שהוא הסוד המעל', שאין בקרבם מעלת האדם, והם נעדרים ומשוללים מכל מעלה, (ובל"ח
 נידערטרעכטיג)

יהוה בקרבך: ס יג כִּי־תִשְׁמַע
 בְּאַחַת עֲרֵיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 נָתַן לְךָ לְשֹׁבֵת שָׁם לֵאמֹר:
 יד יֵצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיעֵל
 מִקְרַבְךָ וַיִּדְּחוּ אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם
 לֵאמֹר גַּלְכָּה וּנְעַבְדָּה אֱלֹהִים
 אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם:
 טו וּדְרָשְׁתָּ וַחֲקַרְתָּ וּשְׁאַלְתָּ
 הַיֹּטֵב וְהַיָּהָ אֵמֶת נִכּוֹן הַדָּבָר
 נַעֲשֶׂתָהּ הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת
 בְּקִרְבְּךָ: טז חֲכֵה תִּכֵּה אֶת־

ישיבי

פֶּעֶרְנֵעַר דַּעֲרַגְלִיכֵעֵן בְּאֻזְעֵן
 אִינְטֶעֲרֶנְעֶה־מַע: (יג) ווען דוא
 פֶּאָן אַינער דער שטאַדטע ,
 דיא דער עוויגע דיין גאַטט
 דיר צור וואָהנונג גיבט , דיא
 נאַכ־ריכט דֶּעֶרֶזט: (יד) ען
 זייא איין רוב־לאָזען געווינדעל
 פֶּאָן דיר ועלכזט אויזגעגאַנג־
 גען , אונד האַבע דיא איין־
 וואָהנער זייער שטאַרט
 פֶּעֶר־פֿיהרט אונד געשפּראַך־
 כֵּען: קאַממט , וויר וואָללען
 אַנדערן גאַטטערן דינען ,
 דיא אַיהר ניכט קעננט:
 (טו) דוא ווירזט גענויא אונ־
 טער־ווען , נאַכ־פֶּאַרשען אונד
 דִּיך בעפֿראַגען: אונד פֿינדען
 דאַס דער בעריכט־וואָר אונד
 געוויס , אונד דיזע שאַנד־
 טהאַט אונטער אייך געשעהן

זייא: (טו) זאָ וואָללזט דוא

דיא

רש"י

תרגום אונקלוס

להמיתו לא מת בידו ימות ביד אחרים שכאמר
 יוד כל העם וגו': (יג) לשבת שם פרט
 לירושלים שלא כתנה לדירה: כי שמע לאמר:
 אומרים כן יצאו וגו': (יד) בני בליעל בלי
 עול שפרקו עולו של מקום: אכזשים ולא נשים:
 יושבי עירם ולא יושבי עיר אחרת מכאן אמרו
 אין כעשית עיר הכדחת עד שידחו' אכזשים ועד
 שיהיו מדיניה מתוכה: (טו) ודרשת וחקרת
 ושאלת היטב מכאן למדו שבע חקירות
 מרובי המקרא כאן יש שלש דרישה וחקירה
 והיטב ושאלת אינו מן המכין וממנו למדו
 בדיקות ובמקום אחר הוא אומר ודרשת היטב
 ודרשו השופטים היטב ועוד במקום אחר הוא
 אומר ודרשת היטב ולמדו היטב היטב לגזרה
 שיה ליתן האמו' של זה בזה: (טז) הכה תכה

הרין בייך: (יג) ארי תשמע בחדא
 מקרבך ריי אלהך יחב לך למתב
 תמן למימר: (יד) נפקו נכרין בני
 רשעא מפניך ואטעיו יתדיתבי
 קרתהון למימר נהד ונפלה למעות
 עממיא די לא ידעתון: (טו) ותתבע
 ותברזק ותשאל יאנת והא קושטא
 פיון פתגמא אתעבידת תועבתא קרא
 בייך: (טז) ממתא תמחי ית יתבי

אם איך יכול להמית במיתה הכתובה בהם המיתם

באור

בידטרעכטיגי: (טו) היטב, תואר פעל הדרישה והחקירה והשאלה: אמת נכון, קיום
 אחר קיום לחזק: (טז) לפי הרב, כמו עם פי הרב, פי הוא הכד הסדוד והשנון: החרם,
 כתרגומו גמר, וענינו כליון נמרץ, והעד לפי חרב: אחה, את העיר, שתחרוב הבתים
 ותמתן

י
 ד
 ב
 י
 ה
 ה
 ל
 ל
 ב
 יע
 ניא
 אין
 ית
 גמ
 לפ
 תב
 אל
 ות
 הע
 כי
 מוכ
 פעל
 וב
 אלה
 לשמ
 (יח)
 בו

דיא איינוואהנער דערועלבען
 שטאדט מיט דער שארפע
 דעו שווערדו נידעררוהיען:
 דיא שטאדט, נעכט אללעם
 וואו דרינען איזט, ביז אויף
 דאז פיר, צור שארפע
 דעו שווערדו פערדאממען:
 (יז) דיא זאמטליכע בייטע
 דער שטאדט אבער זאללזט
 דוה מיטטען אויף דער
 שטראסע צוזאממען ווער
 פֿען: אונד זאדען דיא
 שטאדט מיט איהרער גאנצען
 בייטע אנצינדען אונד דעם
 עוויגען דיינעם גאטט צו
 עהרען פֿאלליג פֿערברענגען
 לאסען: ויא זאלל עוויג איין
 שטיינהויפען בלייבען, אונד

יִשְׁבִּי הָעִיר הַהִיא לְפִי־חֶרֶב
 הַחֶרֶם אֶתְּהָ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־
 בָּהּ וְאֶת־בְּהֵמָתָהּ לְפִי־חֶרֶב:
 וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־
 תוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בְּאֵשׁ אֶת־
 הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כְּלִיר
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהֵיטֵתָ תָּר עוֹלָם
 לֹא תִבְנֶה עוֹד: יי וְלֹא־יִדְבֹק
 בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֶרֶם לְמַעַן
 יָשׁוּב יְהוָה מִחֶרְוֹן אֲפֹ וַיִּתֵּן לְךָ

רחמים

ניאמאלו ווידר ערבויעט ווערדען: (יח) פֿאן דעם פֿערבאנטן לאס ניכט דאז מינדעזטע
 אין דיינען האַנדען בלייבען: דאמיט דער עוויגע פֿאן זיינעם צאָרנע נאַכלאָסע, אונד
 שענקע דיר

רש"י

תרגום אונקלוס

המיתם באחרת: (יז) לה' אלהיך. לשם
 וכשילוי: (יח) למען ישוב ה' מסרון אפני.
 שכל זמן שע"א בעולם חרון אף בעולם:

יתבי קרתא תהיא לפתגם דחרב
 גמר יתה ויתפלדי בה וית בעירה
 לפתגם דחרב: (יז) וית כל עראה

תכנוש לגו פתאה ותזקיד בנירא ית קרתא ויתפלעדאה גמיר קרם יי
 אלהך ותהי תל חריב לעלם לא תתבני עוד: (יח) ולא ידבק בידך מדעם
 מן חרמא בריל דיתוב יי מתקוף רוגזיה ויתן לך
 רחמין

באור

ותנתן כל בכייה: לפי חרב, מוסב על הבהמה, או שיהי' חרב שם כולל כל כלי ברזל
 העשויים להרוג ולכתוך חיותות בתים ומגדלים: (יז) ואח כל שללה, רכושא אשר הוא לשלל,
 כי אס אין בעלים הכל הוא לשלל ולבו: ושרפת באיש, על הרוב כשאתה מוכא שריפה אתה
 מוכא באש, וכשאתה מוכא רחיפה אתה מוכא במים, והוא מעבע הלשון: כליל, מוסב על
 פעל השריפה, כלומר שלא יאר מהעיר ומשללה כלום, והוא תאר הפעל (אדווערביום),
 וצא פלס שם המוקרה בלי שמו כדיו, והראש"ע שלא הי' בידו הכלל הזה פי' כליל לה'
 אלהיך, כלה לה' אלהיך בעבור כבוד השם תשרפני, והוא נגד הטעמים: לה' אלהיך
 לשמו וכשילוי: (רש"י): חל, מגורת הר גבוה ותלול: (הראש"ע), שיהא גל אבנים:
 (יח) ולא ידבק בידך, דרך מליצה כמי שעסק בדבר מאוס וסרוס ורואה על ידו שאינו דבק
 בו כלום מן הדבר ההוא: מאומה, שם לדבר שלא נודע: (יט) כי תשמע, אס תשמע:
 לא

19 א יט א (5)
 והנה...
 חנוכה...

רַחֲמִים וְרַחֲמִיךָ וְהִרְבֵּךְ כַּאֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם: יט כִּי תִשְׁמַע
 בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵר אֶת־
 כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
 הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ: ס רַבִּיעִי יד א בְּנִים
 אֲתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא
 תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא־תִשְׂמְנוּ קָרְחָה
 בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת: כ כִּי עַם קָדוֹשׁ

בארמהערציגקייט, זא דאס
 ער ויך דיינער ערבארמע אונד
 דיך וידער פערמעהרע, וויא
 ער דיינען פאטערן צוגעשוואָן
 רען: (יט) אין זא פערן דו
 דער שטימע דעו עוויגען
 דיינען גאטטעו געהארבזט,
 אונד זיינע געבאטהע, די
 איך דיר יעצט פארטראגע,
 האלטעט: דאס דוא אלזא
 טהוט, וואו אין דען אויגען
 דעו עוויגען דיינען גאטטעו
 רעכט איזט:

יד (א) איהר ויך קינדער
 דעו עוויגען, אייערו
 גאטטעו: איהר מיסט אייך

אלזא, בייא אינער לייכע, קיינע וואונדען איינשניידען, אויך קיינע פלאטטע צווישען
 דען אויגען שעערען: (כ) דען דוא ביזט איין, דעם

תרגום אונקלוס

רש"י

רַחֲמִין וּרְחַמֵּיךָ עֲלֶיךָ וְיִסְגִּינָה כְּמֵא דִּי
 קָנִים לְאַבְרָהָם: (יט) אַרְי תִּקְבֵּל
 לְמִיטְרָא דִּי אֱלֹהֵךָ לְמִיטְרַת פְּלִי-
 פְּקוּדָתֵי דִּי אָנָּה מְפַקְדָּה לְךָ יוֹמָא
 דִּי לְמַעַבְדֵּי דְּפִשְׁרֵי קָדְשׁ יְיָ אֱלֹהֵךָ:
 יד (א) בְּנִין אֲתוּן קָדְשׁ יְיָ אֱלֹהֵכֹון
 לֹא תִתְחַמְּטוּן וְלֹא־תִשְׂוּן

יד (א) לא תתגודדו. לא תתנו גדולה
 ושרט בבשרכ' על מת כדרך שהאמוריים
 עושים לפי שאתם בניו של מקום ואתם ראויין
 להיות נאים ולא גדולים ומקורחים: בין
 עיניכם י' אבל הפדחת ובמקום אחר הוא אומר
 ולא יקראו קרסה בראש לעשות כל הראש
 כבין העינים: (ב) כי עם קדוש אתה קדושת
 עמך

מְרַט בֵּין עֵינֵיכֹון עַל מֵית: (ג) אַרְי עַם קָדִישׁ

את

באור

יד (א) לא תתגודדו, כלכתיב ויתגודדו כמאפעס נמרבות וברמחיס, לא תתנו גדולה
 וקרסה בראשיכם, כדרך שהאמוריים עושים, לפי שאתם בניו של מקום, ואתם
 ראויים להיות נאים, ולא גדולים ומקורחים. (רש"י): בין עיניכם, אבל הפדחת, ובמקו'
 אחר הוא אומר ולא יקראו קרסה בראש (ויקרא כ"א ה'), לעשו' כל הראש כבין העינים.
 (רש"י): לטח, בשביל מת: וטעם בניו אתם, אחר שתדעו שאתם בניו לשם והוא איהב
 אתכם ויתר מהאב לכן אל תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל אשר יעשה לט' הוא, ואם
 לא תביטוהו: כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם רק יסמכו עליו, כן תעשו גם
 אתם כי עם קדוש אתה ואינך כשאר כל הגוים, על כן לא תעשה כמעשיהם (לנער עמך
 בשביל מתך יותר מדאי וק"ו בן בניו של ק"ו לתת גדולה ושרט בבשרכם שהוא דבר מתועב לפני
 המקום, שנראה כאלו תחשוב שהשם עשה זאת להרע לך). (הראב"ע), ולא ואסור הכתוב
 הנבי, כי העבד יתעורר לבכות נפרוד האוהבים ומודוס אף בניים (ואין רמון השם יתעלה
 להכחיש

אה
יהו
מכ
הא
כל
אש
וש
ואו
בה
שכ
את
למן
די
כל
תור
(ה)
וריו
בעי
מל
להכ
סמן
והי
יות
בלג
ולא
(ד)

ראה יד

תרגום אשכנזי עב

אתה ליהוה אלהיך ובך בחר
יהוה להיות לו לעם סגולה
מכל העמים אשר על פני
הארצה : ס לא תאכל
כל הנועכה : ד זאת הבהמה
אשר תאכלו שור שה כשבים
ושה עיבים : ה איל וצבי ויהמור
ואקו ודישן ותאו וזמר : ו וכל
בהמה מפרסת פרסה ושסעת
שמע שתי פרסות מעלת גרה

בכהמה

צוויא קלוען גאנץ דורכשפאלטעט, אונד ווידערקויאנד איזט : קאנגט

דעם עוויגען דיינעם גאטטע,
הייליגען פאלק, אונד דין
האט דער עוויגע אונטער
אללען פאלקערן אויף דעם
ערדבאדען ערוואהלט, זיינע
לייבנאטציאן צו זיין : (ג) דוא
זאלרזט ניכטן שייאענווויר
דיגען עסען : (ד) פאן פיער
פייסגען טהירען קאנט איהר
עסען : אכוען, שאפע, ציגען :
(ה) דזירשע, רעדזע, דאז
טהיר יחמור : דען שטיינבאק,
דאז טהיר דישן, דען אויער
אכוען אונד דאז טהיר זמר :
(ו) איבערהויפט איין פיער
פייסגען טרזיר, דאז אב
געטחיילטע קלוען האט,
דאז נעמליך דען פום און

תרגום אונקלוס

ר ש י

את קדם יי אלקה ובך אתרעי יי
למהני ליה לעם חביב מפל עממיא
די על אפי ארעא : (ג) לא תכול
כל דמרחק : (ד) דין בעירא דתכלון
תורין אמרין רחלין וגדין דעיון :
(ה) אילא ומביא ויהמורא ויעלא
ורמא ותורפלא ודיצא : (ו) וכל
בעירא דסדיקא פרסתא ומטלפא
טלפין תרתין פרסתא מסקא פשרא
בבעירא

עמך מאבותיך ועד ובך בחר ה' : (ג) כל
תועבה * כל שתעבתי לך כגון כרס אונן ככור
כדי לשוטטו במדינה הרי דבר שתעבתי לך כל
מוס לא יהי בו * כל ולמד כאן שלא ישמע
ויאכל על אותו המוסי בשל בשר בחלב הרי
דבר שתעבתי לך והזהיר כאן על אכילתו :
(ד) זאת הבהמה : (ה) איל וצבי ויהמור *
למדנו שהסיה בכלל בהמה ולמדנו שבהמה וסי
טמאה מרובה מן הטמאה שצכ"מ פורט את
הנועט : אקו * מתורגס יעלא * יעלי סלע
(איוב ל"ט) הוא אשטנ"בוק (שטיינבו"ק) :
ותאו * תורבלל תור היער באל"א יער בלשון
ארמיו והוא אוראובסן : (ו) מפרסת * סדוקה
כתרגומו : פרסה * פלכ"טה בלע"ז (מבואר
ויקרא

באור

להכחיש ולכחש בטבע, כי הלא מידו היא? אלא להתהיג בה על פי מדת החכמה, ומכאן
סמך לרבותינו באסרה להתאבל יותר מדאי (הרמב"ן) : (ב) סגולה מכל העמים, אתה אה צ
והיא בין העמים כסגולה בין החפנים, שהאדם אוהב משמר כל חפציו, אבל הסגולה משמר
יותר מכלש : (ג) כל הנועכה, טעם הסמך פרשת לא תאכל כל תועבה, כי אתם עס קדוש
בלב וצפה, ותהיי מובדלים מן העמים, וכל רואיכם יכירו אתכם כי לא תקרסו על מת
ולא תאכלו כל סי, ואם אתה עס קדוש אין ראוי שתאכל טמא ותטמא הכפש * (הראב"ע) :
(ד) זאת הבהמה, סיה בכלל בהמה (חולין ס"ג) : (ה) איל וצבי, ידועים, והחמשה
האחרים

בְּהֵמָה אֲתָה תֹאכְלוּ: ז אֶת-זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּעַלֵי הַגֶּרֶה וּמִמִּפְרִי־הַפְּרָסָה מִהַשְּׂסוּעָה אֶת-הַגִּמְלָה וְאֶת-הָאֲרָנֶבֶת וְאֶת-הַשֶּׁפֶן כִּי-מַעֲלָה גֵרָה הֵמָּה וּפְרָסָה לֹא הַפְּרִי־סוּ טַמְאִים הֵם לָכֵס: ח וְאֶת-הַחֲזִיר כִּי-מִפְרִי־פְרָסָה הוּא וְלֹא גֵרָה טַמְאָה הוּא לָכֵס מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ: ט אֶת-זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם כָּל

קאָננט איהר עסען: (ז) פֶּאָל= גענדע אָבער, דיא ברֶאָם ווידערקויען, אָדער ברֶאָם דורכגעשפּאַלטנע קלויען האַבען, זאָללֶט איהר ניכט עסען: דאָז קאָמעל, דען האָזען אונד דאָז קאָנינגען (י"ט דיא בערגמוז וי"ט דאָז שטאַכעלשוויין) דען זיא זינד צוואַר ווידערקויאנד, האַבען אָבער קיינע אָבעטהיילטע קלויען, זינד אייך אַלואַ אונגֶר ריין: (ס) דאָז שוויין, דען עז האָט צוואַר אָבעטהיילטע קלויען, איזט אָבער ניכט ווידערקויענד, אונד אַלואַ אייך אונריין: פֶּאָן איהרעם פֶּליישע זאָללֶט איהר ניכט עסען, אונד איהר אַז ניכט בערידערען (צו דער צייט געמליך, ווען איהר אייך ריין האַלטען מיסט): (ט) פֶּאָן אַללעם, וואָז אים וואָסער לעבט קאָננט

אשר

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּבַעֲרָא יְתָה תְּכַלּוּן: (ו) פֶּרֶם יִתְּרָא דִין לֹא תְּכַלּוּן מִמֶּסְקֵי פִשְׂרָא וּמִמֶּסְרִיקֵי פִרְסָתָא טַטְלָפִי טַלְפִּיא יִתְּנִמְרָא וְיִתְּאַרְנְבָא וְיִתְּ מִפּוֹא אַרִי מִסְקֵי פִשְׂרָא אֲנוּן וּפְרָסָתְהוֹן לֹא סְדִיקָא מִסְאָבִין אֲנוּן לְכוּן: (ח) וְיִתְּ חֲזִירָא אַרִי סְדִיק פִּרְסָתָא הוּא וְלֹא פִשֶׁר מִסְאָב הוּא לְכוּן מִפִּשְׂרֵיהוֹן לֹא תְּכַלּוּן וּבְנִבְלָתְהוֹן לֹא תִקְרָבוּן: (ט) יִתְּ דִין תִּיכְלוּן מִכָּל דִּי־בְמִיא בָל

ויקרא י"א ג' וכן התכנסת והדוכיפת) : ושקעת חלוקה בשתי כפרנים שיש סדוקה ואינה חלוקה בכפרנים והיא טמאה : בנהמה משמע מה שמכא בנהמה אכול מכאן אמרו שהשכל כיתר בשמיטת אמו : (ז) השסוע' צריה היא שיש לה שני גבין ושני שדראות אמרו רבותינו למה נשנו בנהמות מפני השסוע' ובעופות מפני הראה שלא כאמרו בת"כ : (ח) ובנבלתם לא תגעו רבותינו פירשו ברגל שאדם חייב לטהר את עצמו ברגל יכול יהיו מזהרים בכל השנה תלמוד לומר אמור אל הכהנים וגו' ומה טומאת המת שמורה כהנים מזהרים ואין ישראל מזהרים טומאת נבלה קלה

באור

האחרים צריכים לקבלה. (הראב"ע) : והמתרגם האשכנזי תרגם אקו ותאו (שטיינבוך אורחאבסן), כדע' רש"י, ולא תרגם השלשה הנשארים לפי שאינם ידועים לנו : והנה פרט בנהמה ותי' את ההורוס ובעוף פרט את הטמאים, שנכל מקום פרט את המועט, ובנהמ' וקי'

ראה יד

תרגום אשכנזי עג

אֲשֶׁר-לֹא סִנְפִיר וְקִשְׁקִשָּׁתָּהּ
 תֹאכְלוּ: וְכֹל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ
 סִנְפִיר וְקִשְׁקִשָּׁתָּהּ לֹא תֹאכְלוּ
 טָמֵא הוּא לָכֶם: ס יֵא כָל-
 צִפּוֹר מְהֵרָה תֹאכְלוּ: יז וְזֶה
 אֲשֶׁר לֹא-תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר
 וְהַפֶּרֶס וְהַעֲזִיזָה: יח וְהַרְאֵה
 וְאֶת-הָאֵיָהּ וְהַדִּיָּה לְמִינָהּ:
 יד וְאֶת כָּל-עֶרְב לְמִינֹו: טו וְאֶת
 בֵּת הַיַּעֲנָה וְאֶת-הַתְּחָמִים וְאֶת-
 הַשְּׁחָף וְאֶת-הַנֶּגֶץ לְמִינֵהוּ:
 טז וְאֶת-הַכּוֹס וְאֶת-הַיִּנְשׁוּף
 וְהַנְּשֻׁמָּת: יז וְהַקָּאָת וְאֶת-

הרחמה

קאננט איהר פאלגענדעו
 עסען: אללעו, וואו פלאם
 פערערן אונד שופפען האט:
 (י) וואו אבער ניכט פלאם
 פערערן אונד שופפען האט,
 זאללט איהר ניכט עסען: עז
 איזט אייך אונריין: (יא) אללע
 ריינע פאגעל דירפט איהר
 עסען: (יב) פאלגענדעו אבער
 זאללט איהר ניכט עסען: דען
 אדלער, דען ביינברעכער
 אונד דען שווארצען אדלער:
 (יג) דען ווייסען האביכט, דען
 שווארצען האביכט אונד דען
 גיאר, מיט זונער ארט:
 (יד) דען ראבען נאך זיינען
 ארטען: (טו) דען שטרוים
 פאגעל, דיא שוואלבע,
 דאז מעערהוהן: אונד דען
 שפערבער נאך זיינער ארט:
 (טז) דען אוהו, דיא נאכט
 איילע, אונד דיא פלעדרימוז:
 (יז) דען פעליקאן, דען

רש"י

תרגום אונקלוס

די ליה ציצין וקלפין תיכלון:
 (י) וכל די לית ליה ציצין וקלפין
 לא תיכרון מסאב הוא לכון:
 (יא) כל צפר דבי תיכלון: (יב) ודין
 די לא-תיכלון מנהון נשרא וער
 ועזיא: (יג) ובת בנפא ומרפיתא
 ודיתא לונה: (יד) וית כל עורבא
 לונה: (טו) וית בת נעמיתא וציצא
 וצפר שחפא ונצא לונהי: (טז) וקריא
 וקפופא וכותא: (יז) וקתא

קלה לא כל שכן: (יא) כל צפור טהורה
 תאכלו להתיר משולחת שנמכרע: (יב) זה
 אשר לא תאכלו מהם לאסור את השחופה:
 (יג) הראה והאיה היא ראה היא איה היא
 דיה ולמה נקרא שמה ראה שרואה ביותר ולמה
 הזהיר בכל שמותיה שלא ליתן פתחון פה לבעל
 דין לחלוק שלא יהא האוסרה קורא אותה ראה
 והבא להתיר אומ' זו דיה שמה או איה שמה
 וזו לא אסר הכתוב ובעופות פרט לך הטמאים
 ללמד שהעופות טהורים מרובים על הטמאים
 לפיכך פרט את המועט: (טז) התכשמת
 קל"בא שו"רין (בל"א פלעדרימית): (יז) שלך

וירקריקא

באור

וחי' הטמאים מרובים, ובשף הטהורים מרובים מן הטמאים: וביתר הפרשה ובאורה עיין מה
 שכתב הרב המבאר בפרשת ויהי ביום השמיני: (ח) ולא גרה, תמסר מלת יגר דרך קצרה,
 קו

הוֹרַחְמוּהָ וְיִתְּהוּ שְׂרָף :
 יח וְהַחֲסִידָה וְהַיֵּאֱנֶפֶה לְמִינָהּ
 וְהַדּוֹכִיפַת וְהַעֲטִלָּה : יט וְכֹל
 שְׂרִץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם
 לֹא יֵאָכְלוּ : כ כָּרְעוֹף טָהוֹר
 תֵּאָכְלוּ : כא לֹא תֵאָכְלוּ כָּל־
 נְבִלָה לְגֵר אֲשֶׁר־בְּשַׁעְרֵיכֶם
 תִּהְיֶינָה וְאֵכְלָהּ אֹו מָכַר לְנִכְרֵי
 כי

דען גרין שפעכט אונד דען
 פֿישרייגער : (יח) דען שטאַרד ,
 דען דערדער מיט זיינער
 אַרט : דען אויערהאַהן אונד
 דיא שוואַלבע : (יט) אַללען
 קריכענדע געפֿליגעל זאָלל
 אויך אונרין זיין : אונד ניכט
 געגעסען ווערדען : (כ) אַללען
 ריינע געפֿליגעל אַבער דירפֿט
 איהר עסען : (כא) איהר
 זאָללט קיין אַזאָ עסען ,
 זאָנדערן עז דעם פֿרעמדען ,
 דער בייא דיר געדולטעט
 ווירד , צו עסען געבען אַדער

אוינעם אויוואַרטיגען פֿערקויפֿען : דען

תרגום אונקלוס

רש"י

וירקריקא ושליונא : (יח) וחוריתא
 ואבו לונה ונגר טורא ועטלפא :
 (יט) וכל רחשא דעופא מטאב הוא
 לכוז לא יתאכלון : (כ) כל־עופא
 דבי תיבולון : (כא) לא תיבולון פר
 נבלא לתותב ערל דבקרונ תתנינה
 וייבלנה או תזבנינה דבר עטמין
 ארי

השלה דגים מן הים : (יח) דוכיפת * הוא
 תרגול הדב ובלעז' הרו"פא (הוס"א בל"א
 וידעהאפ) וכרבלתו כפולה : (יט) שרץ
 העוף * הם הנמוכים הרוחשים על הארץ
 כגון זנבין וכרעים ומגבים טמאים קרויים
 שרץ : (כ) כל עוף טהור תאכלו * ולא את
 הטמא כל ליתן עשה על לא תעשה וכן צבחה'
 אותה תאכלו ולא צבחה טמאה לאו הבא מכלל
 עשה עשה לעבור עליהם צבחה ולא תעשה :
 (כא) לגר אשר בשעריך * גר תושב שקבל עליו
 שלא לעבוד עבדות אלילים ואוכל ככלות : כי
 עם קדוש אתה לה' * קדש את עמך במותר
 לד

באור

או מלת לו * (הראב"ע) : (יט) וכל שרץ העוף , הם הנמוכים הרוחשים על הארץ כגון
 זנבנים וכרעים ומגבים טמאים הם קרויים שרץ * (רש"י) : (כ) כל עוף טהור תאכלו ,
 עוף יותר כולל מן צפור , ששרץ העוף לא יקרא צפור , ויתכן שאמר כאן כל עוף טהור להוסיף
 מיני החגבים הטהורים הנזכרים בפרש' שמיני , שאינם בכלל כל צפור טהורה תאכלו :
 ואמר רז"ל שגא ליתן עשה ולא תעשה על אכילת הטמאים , וכן צבחה אותה תאכלו ולא
 צבחה טמאה , לאו הבא מכלל עשה עשה , לעבור עליהם עשה ולא תעשה : וצבחי אמרו
 כל צפור טהורה תאכלו , זו מנות עשה , הכוונה לדעת הרמב"ן ז"ל על הלוא הבא מכללה ,
 ורמב"ם כתב שהיא מנות עשה לבדוק בטימני הטהרה והטומאה : (כא) לא תאכלו כל
 נבלה , מהעוף ומהצבחה (אבל לא מן הדג) * (הראב"ע) , כי מלת נבילה תורה על גוף
 מת מושלך ארצה בלי קבורה , והוא סמי ומאוס בעיני העובדים עליו , אבל דגים יש להם
 קבורה במים שהיו שם , ולכן נאמר בנבלת חיה , בנבלת בהמה , בנבלת עוף , בנבלת שרץ ,
 ולא נאמר בשם מקום בנבלת דג : לגר אשר בשעריך , גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד
 ע"א ואוכל ככלות : או מכר , או תמכור לנכרי איכנו דר בארץ , ועמם כי עם קדוש
 אתה

בִּי עִם קָדוֹשׁ אֱלֹהֵי לְיְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְאַתְבָּשֵׁל גְּדִי בַחֲלֵב
אָמֵן : פ חמישי

כִּי עֵשֶׂר הַזַּעֲשֹׁר אֶת כָּל-
תְּבוּאֹת זֶרַע הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה
שָׁנָה שָׁנָה : כג וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-
יִבְחַר לְשֵׁבֶן שְׁמוֹ שָׁם מֵעֵשֶׂר
דָּגַנְךָ הַיֵּרֶשֶׁת וַיִּצְהַרְךָ וּבְכַרְתָּ

בקרך

דען דוא ביזט איין דעם עוויגען
דיינעם גאטטע געהייליגטען
פאלק : דוא זאל לזט דאז
באקבען ניכט אין זיינער
מוטטער מילך קאצען :
(כג) דען ערטראג דינער
אויזאט : דוא נעמליך יאהר-
ליך אויף דאז פעלד געבראכט
ווירד, זאל לזט דוא פער-
צעהנטען : (כג) אונד דען
צעהנטען פאן דיינעם גע-
טריידע, מאזט, אונד אעלע,
וויא אויך דיא ערוטגעבורטען
דיינען גראסען אונד קליינען
פירען, פאר דעם עוויגען
דיינעם גאטטע, אן דעם

ארטע פערצעהרען, דען ער ערוואהלען ווירד, זיינען נאמען דאזעלבוט רעזידירען

צו

תרגום אונקלוס

רש"י

אָרִי עִם קָדִישׁ אֱלֹהֵיךָ לֵא
תִּיכְלוֹן בְּשׂוֹר בַּחֲלֵב : (כג) עֲשֵׂא
תַעֲשֹׂר יֵת כֹּל יֵצֵאת זֶרַעךָ דִּיפָק
חֲקֵלָא שָׁנָא שָׁנָא : (כג) וְתִכּוֹל קָדָם
יֵי אֱלֹהֶיךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי לְאַשְׂרָא
שְׁבִנְתֵיהֶן דְּתַמָּן מֵעֵשֶׂר עֲבוּרָךָ חֲמִירָךָ
וּמִשְׁחָךָ וּבִבְרִי תוּרָךָ

לך דברים המותרים ואחרים נוהגים בהם
איסור אל תתירם בפניהם: לא תבשל גדי
שלא פעמים פרט לחיה ולעופית ולבהמה
טמאה: לא תבשל גדי: (כג) עשר תעשר
מה ענין זה אבל זה אמר להם הקב"ה לישראל
אל תגרמו לי לבשל גדיים של תבואה עד שהן
במעו אמותיהן שאם אין אתם מעשרים מעשר
כראוי כשהוא סמוך להתבשל אני מוציא רוח
קדים והיא משדפתן שנאמר וסדפה לפני קומה
(מלכים ב' י"ט) וכן לענין בכורים: שנה
שנה מכאן שאין מעשרין מן הקדש על היסן:
זה מעשר שני שכבר למדנו ליתן

באור

אתה דבק עם לא תבשל גדי בחלב אמו, כי הוא אינו מאכל כתעב, אבל יאסור אותו להיותינו
קדושים במאכלים, או שלא כהי' עם אבזרי לא ירחמו שחלבו את החלב מן האם שנתבשל בו
הנן, אף על פי שכל בשר בחלב נכנס בלאו הזה, כי כל מונקת תקרא אם, וכל יונק יקרא
גדי, והוא דרך הבשול, והנה בכלם אכזריות: (הרמב"ן), ועיין מה שכתבנו בבאור כי
תשא (שמו"ד כ"ו): (כג) היצא השדה, אמר ר' יהודה הלוי הספרדי כ"ע כי הוא דבק
עם זרעך, והטעם הזרע שהוכתה אל השדה, ולפי דעתי שהוא כפשוטו וטעמו על התבואה
מה שיוצאת השדה, ואם יטעון טוען כי הכתוב אמר היוצא והוא מהפעלים שאינם יוצאים
לאחרים הראינו לו העיר היוצאת חלף: (הראב"ע), וכן תרגם אינקלוס דיפיק חקלא:
ואולם המתרגם האשכנזי תרגמו כדעת ר' הלוי, ודעתו שאף אם תאמר תיבת יוצא
פעל יוצא לשני, והי' כאלו אמר תבואת זרעך המוכיח השדה שנה שנה, הוא נגד
דרכי הלשון, שתי' מלת תבואת הפעול, ועליה ואמר המוכיח: (כג) ובכרת בקרך
יאכלם

צו לאסען : דאמיט הוא
 לערנוט פאר דעם עוויגען
 דינעם גאטטע צו אללען
 צייטען עהרפֿורכט האבען :
 (כד) וואָרע דיר אַכער דיא
 ריזע צו בעשוועהרליך , אונד
 דוא קאָנטעזט זאָלכען ניכט
 פֿאַרטבריינגען : אינדעם דער
 אָרט , דען דער עוויגע דיין
 גאָטט ערוואָהלען ווירד ,
 זיינען נאָמען דאָהין צו זעצען ,
 עטוואַ ווייט פֿאָן דיר ענט-
 פֿערנט זיין : אונד דער עוויגע
 דיין גאָטט דיק רייכליך גע-
 זענגעט דואָבען דירפֿטע :
 (כה) זאָ קאָננוט דוא עו צו
 געלדע מאַכען : אונד דאָ
 געלד איינבינדען אונד מיט
 אַן דען אָרט נערהמען , דען

בִּקְרָה וְצִאֲנֶה לְמַעַן תִּלְמַד
 לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־
 הַיָּמִים : כִּד וְכִי־יִרְבֶּה מִמֶּךָ
 הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאתוּ כִּי־
 יִרְחַק מִמֶּךָ הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם
 כִּי יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ :
 כִּה וְנִתְּתָה בְּכֶסֶף וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף
 בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר
 יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ : כו וְנִתְּתָה

הכסף

דער עוויגע דיין גאטט ערוואָהלען ווירד : (כו) דאָרט קאָנט

רש"י

תרגום אונקלוס

ליתן מעשר ראשון ללוים שכאמר כי תקחו מאת
 בני ישראל וגומר וכתן להם רשות לאכלו בכל
 מקום שכאמר ואכלתם אותו בכל מקום על
 כרחק זה מעשר אחר הוא : (כד) כי יברכך
 שתהא התבואה מרובה לשאת : (כו) בכל אשר
 תאוו נפשך כלל : בנקר ובכאן ובין ובשכר
 פרט : ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל
 מה
 ותצור כסף בידך ותתנה לאתרא די

תוֹרָה וְעָנֶה בְּדִיל דְּתִילַף לְמַדְחַל קְדָם־
 יי אֱלֹהֶיךָ כָּל־יָמֶיךָ : (כד) וְאָרִי יִסְגִּי
 מִנֶּךָ אֶרְחָא אָרִי לְאֶתְתְּכוּל לְמַטְלִיה
 אָרִי־יִתְרַחַק מִנֶּךָ אֶתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יי
 אֱלֹהֶיךָ לְאֶשְׂרָאָה שְׂכַנְתִּיה תַּמָּן אָרִי
 יִכְרִיבִינֶךָ יי אֱלֹהֶיךָ : (כה) וְתַתְּנוּ בְּכֶסֶף
 יִתְרַעֵי יי אֱלֹהֶיךָ בֵּיתָה : (כו) וְתַתְּנוּ

כסף

באור

יאכלם מי שהוא ראוי לאוכלם. (הראב"ע): למען חלמד ליראה, הטעם כי כאשר תלך
 אל מקום הכבוד שם ילמדוך, וטעם שני להיו' למען תלמד כטעם עגלה מלומדה, והטעם
 רגילות, והוא הישר בעיניי. (הראב"ע), וכן נראה לפי שאם תעשר מדגנך תירושך וגו' בכל
 פעם שאתה מעשר ומפריש חלק מאשר לך אתה זוכר את ה' שבשגבולו הוא, וטעם כל הימים,
 לפי שאין הפרש מעשר דגן בעת הפרש מעשר תירוש וינהר או בכורות הכאן : (כד) כי ירחק
 ממך המקום, הוא באור לוכי ירבה ממך הדרך, וכי יברכך ה' אלהיך באור לכי לא תוכל
 שאתו, והטעם שיהי' לך מעשר רב משאת אותו לירושלים : (כה) בידך, כלומר שתוכל
 לשאת כל המשא בידך אחת : (כו) ובשכר, העשוי מדגש ומתמרים מנחה ומשעורים
 (הראב"ע): ובכל אשר תשאלך נפשך, בכל אשר תאוו נפשך, כלל, בנקר בכאן וגו'
 פרט

ראה יד

תרגום אשכנזי עה

הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר-תֹּאמֶה נַפְשֶׁךָ
בַּבֶּקֶר וּבַצֹּאן וּבַיִן וּבַשֶּׁכֶר וּבְכֹל
אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ
שֵׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּשְׂמַחַת
אֶתָּה וּבִירְיָךְ: כו וְהִלּוּי אֲשֶׁר-
בַּשְּׁעָרֶיךָ לֹא תַעֲזֹבֵנּוּ כִּי אֵין לוֹ
חֶלֶק וּנְחִלָּה עִמָּךְ: ס כֹּחַ מִקְצָהוּ
שָׁרֵשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת-כָּל-
מַעֲשֵׂךָ תְּבוֹאֲתֶךָ בַּשָּׁנָה הַהִוא
וְהִנַּחְתָּ בַּשְּׁעָרֶיךָ: כט וּבֹא הַלְוִי

קאנוט רוא דיועז געלד היך
געבען פֿיר אללעז, דאז דיק
געליוטעט, פֿיר גראסעז אונד
קליינעז פֿיר, וויין אונד
אנדערז געטראנקע, איבער-
הויפט פֿיר אללעז, וואז דיינע
זעלע ווינשט: דיועז ואללוט
דוא דאזעלבוט פֿאר דעם
עוויגען דיינעם גאטט פֿער-
צעהרען, אונד דיר מיט
דיינען הויזלייטען איינע
פֿריידע מאַכען: (כו) דען לוי,
דער אין דיינען טהארען
אויט, מוסט דוא דאביי
ניכט פֿערלאַסען: דען ער
בעקאמט קיינען טהייל אונד
קין ערבע בייא אייך:
(כז) אללע דריי יאָר

וואללוט דוא דען צעהנטען דיינען איינקאממען אין דעמוזעלבען יאהרע אבואנדערן:
אונד אין דיינען טהארען לאסען: (כט) דער לוי, דער

תרגום אונקלוס

רשי

כספא בקל דיתרעי נפשך בתורי
וכענא ובחמר תרת ועתיק ובכל די
תשאלך נפשך ותכול תקון קהם יי
אלהך ותחרי את ואגש-ביתך:
(כו) וליואח דיי בקרנך לא תשבקניה
ארי לית-ליה חילק ואחסנא עמך:
(כז) טסוף תלת שנין תפק ית-כל-
מעשר על-לתך בשתא תהיא ותצנע בקרנך:
ארי

מה הפרט ולד ולדות הארץ וראוי למאכל אדם
וכו': (כו) והלוי לא תעזבו מלידתו לו מעשר
ראשון: כי אין לו חלק ונחלה עמך. יבאו
לקט שבתה ופאה והפקד שאף הוא יש לו חלק
עמך בהן כעמך ואין חייבין במעשר:
(כז) מקנה שלש שנים. כל ולמד שאם השהה
מעשרותיו של שנה ראשונה ושנייה לשמטה
שיבערם מן הבית בשלישית: (כט) ובא הלוי
ויטול

באור

פרט, ובכל אשר תשאלך חזר וכלל, מה הפרט מפורש ולדות הארץ וראוי למאכל האדם אף
הכלל. (רשי'): ושמחת, כדי לשמוח: (כו) והלוי אשר בשעריך, המתגורר בערי
ארץ, כי אין לו נחלה: לא העזבו, לא תשמטוהו אתך, ויהי טיב לו עמך: (כז) מקצה
שלש שנים, זה מעשר שלישי (או מעשר עני), ולא יוכיא בשנה הזאת מעשר שני, והוא
דעת רבותינו ז"ל, וכן משמעות המסך הכתובים לפי פשוטם, שבתחלה אמר שיעשר את
תבואותיו, ויאכל את המעשר ההוא בירושלים, ועתה אמר בשנה השלישית לא יאכל את המעשר
ההוא בירושלים, כי אם ייטעו בעירו, ויבאו העניים ויאכלו מעשר שני של שנה זו:
(כט) ובא הלוי, ויטול מעשר ראשון, כן פי' רשי"ז, ולפי פשוטו הלוי לעני יחשב, כי
(5) כ א 1 20 אין

תרגום אשכנזי

ראה יד טו

דער קיינען טהייל אונד קיין ערבע בייא דיר בעקאסט, דער פֿרעמדע, דער וואַינע אונד דיא וויטווע, דיא אין דיינען טהאַרען וינד, זאַללען דיזען פֿערצעהרען, אונד זיך זאַטטיגען: דאַמיט דער עוויגע דיין גאַטט זיך בייא זאַללער אַרבייט, דיא דוא פֿאַרהאַסט, זעגנען מאַגע:

כי אין ידו חלק ונחלה עמך
והגר והיתום והאלמנה אשר
בשעריך ואכלו ושבעו למען
יברכה יהוה אלהיך בכל
מעשה ידך אשר תעשה: ס ששי
טו א מקץ שבע שנים תעשה
שמטה: ז וזה דבר השמטה
שמוט כל בעל משה ידו אשר

טו (א) זאַללע זיבען יאָהר זאַללוט דוא אין ערלאַסיאָהר האַלטען: (ב) מיט דעם ערלאַסיאָהרע האַט עז פֿאַלגענדע בעוואַנדנים: וואו אין שולד הערר זיינעם

ישה

זיינעם

וואו אין שולד הערר זיינעם

תרגום אונקלוס

רש"י

ויטול מעשר ראשון: והגר והיתום ויטלו מעשר שני שהוא של עמי של שנה זו ולא תאכלנו אתה בירושלים כדרך שזקקת לאכול מעשר שני של שתי שנים: ואכלו ושבעו. תן להם כדי שביעה מכאן אמרו אין פוחתין לעמי בגורן וכי ואתה הולך לירושלים במעשר של שנה ראשונה ושנייה שהיה ומתודה בערתי הקדש מן הבית כמו שמפורש בכי תכל לעשר:

ארי ליתדליה חולק ואחסנא עמך
וגיורא ויתמא וארמלתא די בקרנך
וייכלון וישבעון פדיל די יברבגך וי
אלהך בכל עובדיך די תעבד:

טו (א) מסוף שבע שנין תעבד
שמטתא: (ב) ודין פתגם
שמטתא די שמיט כל גבר מרי רישודי

ירשי

טו (א) מקץ שבע שנים יוכל שבע שנים לכל מלוה ומלוה תלמוד לומר קרבה

שנת השבע ואם אתה אומר שבע שנים לכל מלוה ומלוה להלוות כל אחד ואחד היא קריבה הא למדת שבע שנים למנין השמיטה: (ב) ששט כל בעל משה ידו שמוט

שמוט

באור

אין לו נחלה בקרב ישראל: ואכלו ושבעו, אכילה כדי שביעה:

טו (א) מקץ, בתחלת השנה כאשר פירשתי, והעד הקהל את העם, (וזה היה בחג הסוכות בתחלת השנה) (הראש"ע), ואין דבריו מכוונים, כי לא אמר מקץ השנה השביעי, כי אם מקץ שבע שנה, והשביעית הוא סוף שבע השנים, לא תחלתם: ויתכן שכל קץ הוא סוף כפשוטו של מקרא בכל מקום, אבל קנה יאמר על הראש ועל הסוף: ויקנה גביל מזרים ועד קנהו (ברחשי' מ"ז כ"א), מראש ועד סוף, וכן כל העם יקנה (שם י"ט ד'), וכן ת"א מקוף שבע שנין, ורז"ל אמרו ששמטת כספי' הכתוב מדבר ואין השביעית משמטת אלא בסופה: כי אף שכל השנה השביעית בלה תקרא שנת השמיטה, כי היא קץ שבע שנים, מ"מ מפני שלא אמר השנה השביעי' תעשה שמיטה, רמז כי בסוף השבע ישמטו הכספים: וכן הקהל אמרו רז"ל שיהי' בחג הסוכות של השנה השמינית, והוא המועד הסמוך לקץ השבע השנים מאחריו: שמיטה, כמו שמיטה והניחיה, וענינו הסרת ההשגחה והדקדוק: שמוט

שמוט

ראה טו

יִשָּׁה בְּרַעְהוּ לֹא־יִגַּשׁ אֶת־רַעְהוּ
וְאֶת־אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִמָּוָה
לַיהוָה: 1 אֶת־הַנְּכָרִי הַיָּגֵשׁ
וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אֲחִיךָ
תִּשְׁמַט יָדְךָ: 7 אַפְס כִּי לֹא
יִהְיֶה־בְּךָ אֲבִיוֹן כִּי־בָרַךְ יְבָרְכֶךָ
יהוה

תרגום אשכנזי עו

וַיִּנָּעַם נֶאֱמָרְטֵעַן גַּעֲבֹאֲרַט
הָאֵט זֶאֱלֵל עַר עַרְלֶאֱסַעַן:
אֲוֹנֵר וַיִּנָּעַן נֶאֱמָרְטֵעַן אֲוֹנֵר
כְּרוֹדֵר נִכְט צוֹר בַּעֲצָאֵהֲלוֹנֵג
אֲנֵהֲאֶלְטֵעַן זֶא בְּאֶלֶד דֵּאז
עַרְלֶאֱסִיאַהֲר דַּעַם עוֹוִיגַעַן צו
עַהֲרַעַן אֲוִיגַעַרְוֶפֶעַן אֲזוֹט:
(ג) דַּעַן אֲוִיגַעַרְוֶפֶעַן קֶאֱמָט
דוּא צוֹר בַּעֲצָאֵהֲלוֹנֵג אֲנֵהֲאֶל־
טַעַן: וַאֲז דוּא אֲבַעַר אֶן
דִּינָעַם כְּרוֹדֵר צו פֶּאֲדַעַרן
הָאֲזוֹט, מוֹזַט דוּא עַרְלֶאֱסַעַן: (ד) עוֹ זֶאֱלֵלְטֵעַן צוֹאֲר קִינָעַן דִּירֶפְטִיגַעַן בִּיאַ דִּיר גַּעֲבַעַן:
דַּעַן

תרגום אונקלוס

יְרִשִׁי בְּחִבְרִיהּ לֹא יִתְבַּע מִן־חִבְרִיהּ
וּמִן־אֲחֵיהּ אֲרִי־קָרָא שְׁמִטָּתָא קָרַם־
יִי: (ג) טוֹן בְּרַעַמְטִין תִּתְבַּעֲוֵדִי יְהִי־
לְךָ עִם אֲחִיךָ תִּשְׁמַט יָדְךָ: (ד) לְחֹדֵר
אֲרִי לֹא־יְהִי בְּךָ טַסְפִּינָא אֲרִי
בְּרַכָּא וּבְרַכְבְּךָ

רש"י

שׂוֹט אֵת יְדוֹ שֶׁל כָּל בְּעַל מִשָּׁה: (ג) אֵת
הַנְּכָרִי תְנוּשׂוֹ מִכּוֹת עֵשָׂה, סְפָרִי: (ד) אִפְס
כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן וְלֹהֲלֵן הוּא אִו' כִּי לֹא יִחַדֵּל
אֲבִיוֹן אֲלֵא בְּזִמְנֵי שְׂחִתָּס עוֹשִׂים רְטוּבוֹ שֶׁל מִקּוֹס
אֲבִיוֹנִים בְּאֲחֵרִים וְלֹא בְכֶס וּכְשֶׁאֵין אִתָּס עוֹשִׂ'
רְטוּבוֹ שֶׁל מִקּוֹס, אֲבִיוֹנִים בְּכֶס: אֲבִיוֹן לֵד
מַעֲנִי וְלִשְׁן אֲבִיוֹן שֶׁהוּא

באור

(ב) שְׂמוֹט, מִקּוֹר בְּמִקּוֹס טוֹו: בַּעַל מִשָּׁה, בְּמַשְׁקַל מִשָּׁה, וְהוּא שֶׁס לְפִי דַעֲתִי וְלַדַּעַת
רַבִּים הוּא פִּיעַל, וְנַעַל כְּמוֹ וְהַחֲכִמָּה תַחִיה אֵת בַּעֲלִיהּ, וּכְפֶס בַּעֲלִיו יִקַּח, וְהַטַּעַם מִי שֶׁהִדְבַר
בְּרַשׁוּתוֹ (הַרְאֵב"ע), וַיִּתְכַּן שֶׁהוּא מִלִּשְׁנֵי נִשְׁתָּה גְבוּרָתָס (יִרְמִי' כ"א ל'), שְׂנַעֲתָקָה וּכְפִסְקָה,
וְכֵן אֲמָרוּ רַז"ל לְמַה נִּקְרָא גִיד הַכֶּסֶה שֶׁנִּשְׁמַט מִמֶּנּוּ וְעַלֵּהּ, וַיְהִי מִשָּׁה יְדוֹ, הַמַּעֲתָק דְבַר
שֶׁהוּא בְּרַשׁוּתוֹ לְרַשׁוּת אֲחֵר, וְסוֹסֵק אֵת רַשׁוּתוֹ מִמֶּנּוּ, וְעַדִּין יְדוֹ שְׂלוּחָה לְתַכּוּבַת הַתְּשַׁלְּמוּן,
וְהוּא הַמְלוּחָה, וְהַלוּחָה נִקְרָא טוֹשָׁה, וַיִּקְרָא אֵף הַמְלוּחָה טוֹשָׁה בְּרַעְהוּ: כְּמוֹ כְּטוֹשָׁה כֹּאשֶׁר טוֹשָׁה
צו (יִשְׁעִי' כ"ד ב'), לְפִי שֶׁאִם לֹא הִקְטוּ הַבַּעֲלִים לְאַחַר כְּלוּס אֲלֵא כְּתוּבוֹ לוֹ הַחֲסָן לְשִׁמְרָה כְּמוֹ
בְּפַקְדוֹן, אִו שֶׁלֹּא הִקְטוּ לוֹ אֲלֵא כּוֹרֵךְ אִו תּוֹעֲלַת הַחֲסָן וְלֹא הַחֲסָן עַצְמוֹ, כְּמוֹ בְּשִׂאלָהּ, אִו
בְּשִׁכְרוּת, לֹא יִתְכַן לוֹמַר שִׁשְׁמַטוֹ הַבַּעֲלִים מִמֶּנּוּ, שֶׁהִרִי הִדְבַר עַצְמוֹ קִיִּים וְאִינֶם טוֹגִשִׁים עַל
אֲחִיהֶם שֶׁלֹּא יִבְקָשׁוּ מִמֶּנּוּ כ"א הַדְבַר שִׁשׁ בִּידוֹ, וְכֵן לֹא כֹאמְרָה בְּפִרְשַׁת שְׂמִטָּה כ"א עַל
הַלְלוּאָהּ, שְׂנַתְכָה לְהוֹכָאָהּ, וְלְפִי שֶׁרַשְׁאִי לְהוֹיֵא הַדְבַר בַּעֲנָמוֹ, וְעַתָּה אֵין לוֹ מַה שִׁיחֲזִיר,
אֲמַר הַכְּתוּב שֶׁלֹּא יִגַּשׁ הַבַּעַל אֵת רַעְהוּ: קָרָא, הַקּוֹרָא: (ג) אֵת הַנְּכָרִי חֲגַשׁ, רַשׁוּת
(הַרְאֵב"ע), וְכֵן דַּעַת הַרְמַב"ן בְּס' הַמְנוּחָה, שֶׁמָּה שֶׁאֲמָרוּ בְּסְפָרִי צוֹ מִכּוֹת עֵשָׂה, הַכּוֹנֵחָה עַל
הַלֵּא תַעֲשֶׂה הַבַּא מִכְּלָלָהּ, לְהוֹדִיר עַל הַחֲמִלָה בְּיִשְׂרָאֵל בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְכֵן הַעֲנִין מִמֶּנּוּ
בַּעֲשֵׂה לְנְכָרִי תִשְׁקָד: וְהִנֵּה הַשְׂמִטָּה הַכֹּסֶפִים בְּשִׁנְעִית וְאֲסוּר הַרְבִּית, הֵם נִימוּסִים וּמִקּוֹס
מִדִּינִיִּים, לֹא יִסְיָבִים הַדָּק הַשְּׂכֵלִי, אֲבָל הֵם מִחֻיִּבִּים מִזֶּד רַטוֹן הַמַּחֲזִיק הַגּוֹזֵר עֲלֵיהֶם,
לְכֵן לֹא יִכָּה בֵּהֵן הַנְּכָרִי: וְאֲשֶׁר, אֲבָל אֲשֶׁר: (ד) אִפְס, הַטַּעַם דַּע כִּי זֶה שְׂחִיתִיךְ שֶׁלֹּא
תַּגּוֹשׁ אֵת אֲחִיךְ אֵין כּוֹרֵךְ אִם הִיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אִו רֹבֵם שׂוֹמְעִים בְּקוֹל הַסֵּם אִו לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן
שֶׁהוּא כְּרִיךְ לְהִוָּתֵךְ מִלוֹה טוֹ (הַרְאֵב"ע), וְעַל דַּעַת הַמַּתְרַגֵּם הַאֲשַׁכְּחִי מוֹסַב לְמַה שִׁיאֲמַר
לְהֵלֵן כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן, וְלִשְׁן אִפְס (טוֹוֹאֵהֲר) בַּל"א, וְפַעַל יִהְיֶה מִתּוֹרֵגֶם בַּל"א בְּכִינֵי הַתְּכַאֲזִי
וְהַסְפֵּק

2-2 | אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אֲחִיךָ תִּשְׁמַט יָדְךָ: (ד) אִפְס כִּי לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֲבִיוֹן כִּי־בָרַךְ יְבָרְכֶךָ יהוה

תרגום אשכנזי

ראה מו

יהוה בארץ אשר יהוה אלהיך
נתן לך נחלה לרשתה: ס רק
אם שמוע תשמע בקול יהוה
אלהיך לשמור לעשות את כל
המצוה הזאת אשר אנכי מצוה
היום: כי יהוה אלהיך ברכך
כאשר דבר לך והעבטת גוים
רבים ואתה לא תעבט ומשלת

דעו דער עוויגע ווירד דיק אין
דעם לאַנדע, דאָזער דיר אַלו
אין ערבגוט צום בעוויטצע
אוינגיכט, זעגנען: (ה) אַל-
ליין גור אַלדערן, ווען דו
דער שטיממע דעו עוויגען
דיינעו גאַטטעו געהאַרצוט:
אונד אַללע דיזע געבאַטדע,
דיא איד דיר יעצט פֿאַרלעגע
זאַרגפֿאַלטיג בעאַבאַכטעזוט:
(ו) זאָ ווירד דער עוויגע דיין
גאַטט דיק זעגנען, וויי-ער
דיר פֿערהייסען האָט: דו
ווירט פֿילען פֿאַרלעקערן

בגוים

דוא

ליידען, אַבער ניכטו לעהנען,

תרגום אונקלוס

רש"י

בארעא דיי אלהיך יהי לך אחסנא
למידתה: (ה) לחזר אם קבלא תקבל
למימרא דיי אלהיך למטר למעכה
ית כל תפקידתא קדא דייאנא
מפקד לך יומא דין: (ו) ארי יי
אלהיך ברכך כמא די מליר לך
ותוויף לעמטין סגיאין ואת לא תוויף
ותשלוט בעמטין

שהוא תאב לכל דבר: (ה) רק אם שמוע
תשמע. אז לא יהי' בך אביון: שמוע תשמע.
שמוע קמעא משמיעין אותו הרבה: (ו) כאשר
דבר לך. והיכן דבר ברוך אתה בעיר:
והעבטת. כל לשון הלא' כשמופל על המלוה
נופל בלשון מפעיל כגון והלוית והעבטת ואם
היה אומר ועבטת הי' נופל על הלוה כמו
ולוית: והעבטת גוים. יכול שתהא לזה מזה
ומלוה לזה תלמוד לומר ואתה לא תעבוט:
ומשלת בגוים רבים. יכול גוים אחרים משלים
עליך

באור

והספק (עם זאללטי ניכט זיין), כי בלה"ק אין הבדל בין הבנין הגזר צהחלט (אינדיקאטיף) לבנין התנאי והספק (קאביונקטיף או אפסאטיף): תהו מה שארז"ל כי לא יהי' בך אביון ולהלן הוא אומר כי לא יסדל אביון? כוונת המקשה שאם יהי' מואמר כי יהי' בך אביון גזר צהחלט, הנה יהי' סותר לנוה שאמר להלן, ותי' כאן בזמן שזשאל עושים רצונו של מקום וכו', השעור שאיט מואמר גזר, כי אם מבנין התנאי (עם זאללטי ניכט זיין), כפי הכוונה הראשונה אין ראוי שיהי' בך אביון, אבל כל זה אינו רק אם תשמע וגו', ואולם אם יארע שיהי' בך אביון (דהיינו אם לא יעשו ישראל רצונו של מקום), לא תאמץ וגו', זהו שעור והמשך הכתובים, והנה אביון שם משרש אבה, והונח על התאב ומתאוה לכל ואינו מוצא, אמרו בויקרא רבה אביון הוא רואה דבר ואינו אוכל, רואה דבר ואינו שותה, מעתה אם היו ישראל עושים רצונו של מקום והברכה מוצויה, אפשר שיהי' בא"י עשירים ועניים, אבל ימצאו העניים די כרכס, ויסתפקו בו ולא יהיו אביונים: (ו) והעבטת, לשון הלאוה על הנושכין, המלוה הוא המעביט, והלוה העובט: (ז) לא האמץ את לבבך, כי המונע עצמו מלהיטיב לעמי ואביון

ראה טו

תרגום אשכנזי עז

בגוים רבים ובה לא ימשלו: ס
 כִּי־יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן מֵאֶחָד
 אֶחָד בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ בְּאֶרְצְךָ
 אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא
 תֵאֱמֹן אֶת־לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ
 אֶת־יָדְךָ מֵאֶחָד הָאֶבְיוֹן: ח
 פֶּתַח תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לוֹ וְהֵעַבְטָה
 תַּעֲבִיטְנוּ דֵי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר־יִחְסַר
 לוֹ: ט
 הַשְׁמַר לָךְ פֶּן־יִהְיֶה דְבָר
 עִם־לִבְּךָ בְּלִיעַר לֵאמֹר קָרְבָה

דוּא ווירוזט איבער פֿילע
 פֿאלקער דזעררשען, אונד
 איבער דיק ווערדען זיא ניכט
 דזעררשען: (ז) וואן אבער
 אין דעם לאַנדע, דאז דער
 עוויגע דיין גאטט דיר איין־
 גיבט, אין אירגענד איינער
 שטאדט, איינער פֿאן דייען
 ברידערן דירפֿטיג זיין ווירד:
 זא פֿערהארטע דיין דזערן
 ניכט, אונד פֿערשרליסע
 דייע דזאנד ניכט, געגען
 דייען דירפֿטיגען ברודער:
 (ח) טהוע איהם דייע האנד
 אויף: אונד לייגע איהם, זא
 פֿיל ער בעדארף, זא ווייט
 זיין מאַנגעל רייכט: (ט) היטע
 דיק, דאס ניכט דער נידער־

שנת

טראַכטיגע געדאַנקע אין דייעם הערצען אויפֿשטייגע, דאז

תרגום אונקלוס

ר ש י

בְּעַמּוּיִן סְגִיאוֹן וְבִךָ לֹא יִשְׁלֹטוּן:
 (ו) אַרְיֵיהֵי בְךָ מִסְבָּנָא מִחַד מֵאֶחָד
 בְּחָדָא מִקְרוּדָא בְּאֶרְעָךָ דִּי אֱלֹהֶיךָ
 יִהֵב לָךְ לֹא תִתְקִיף יָת לִבְךָ
 וְלֹא תִקְפֹּזִין יָת יָדְךָ מֵאֶחָד מִסְבָּנָא:
 (ח) אַרְיֵי־תִפְתַּח תִּפְתַּח וְתִדְרֹךְ לִיָּה
 וְאֲזֻפָּא תִזְפְּנִיָּה בְּמִסַּת חֶסְרוֹנִיָּה
 דִּי־חֶסֶר לִיָּה: (ט) אֶסְטִמַר לָךְ דְּרָטָא
 יְהֵא פִתְגָמָא עִם לְבָבְךָ בְּרִשְׁעָא לְמִימַר
 קְרִיבַת שְׂתֵא

עליך תלמוד לומר ובה לא ימשלו: (ז) כי
 יהי בך אביון. התאב תאב קודם: מאחד
 אחיד. אחיד מאבד קודם לאחד מאחד:
 שעריך. עכיו עירך קודמים לעכיו עיר אחרת:
 לא תאמן. יש לך אדם שמנטער אס יתן אס
 לא יתן לכך כאמר לא תאמן יש לך אדם שפוטט
 את ידו וקופסה לכך כאמר לא תקפון: מאחד
 האביון. אס לא תתן לו סופך להיות אחיו של
 אביון: (ח) פתח תפתח. אפילו כמה
 פעמים: כי פתח תפתח. הרי כי משמש
 בלשון אלא: והעבט תעביטנו. אס לא רצה
 במתנה תן לו בהלוואה: די מחסורו ואי אתה
 מצווה להעשירו: אשר יחסר לו. אפילו כוס
 לרכוב עליו ועבד לרוך לכניו: לו. זו אשה
 וכן

באור

ואביון הוא כריך לאמן לבנו לפי שהרחמנות היא טבעית לאדם: הקפץ, תסגור וכן קפחה
 פיה, יקפצו מלכים פיהם, והוא פעל קל. (הראב"ע): (ת) את ידך לו, לאשר אין לו
 כלום: העביטנו, תתן לו משלך על עבטו, והנה תעביטנו תקח עבטו: די מחסרו,
 ואי אתה מצווה להעשירו, והכלל שגם בכדון הנדקה והספור לאביונים תשמור חוק וכדור:
 (ט) בליעל, תואר לדבר: וקרא עליך, השם יודע הכל אף אס לא יקרא, לא שהכתוב

שְׁנַת־הַשְּׁבַע שְׁנַת־הַשְּׁמֹנֶה־עָרֵב
 וְרַעַה עֵינֶיךָ בְּאַחֶיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא
 תִתֵּן לוֹ וּקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה
 וְהָיָה בְּךָ חֶמְסָא: יִנְתּוֹן תִּתֵּן לוֹ
 וְלֹא־יִרְעַל לְבַבְךָ בְּתִתֵּן לוֹ כִּי
 בְּגִלְלֵי הַדְּבָר הַזֶּה יִבְרַךְ יְהוָה
 אֶלְרֹחֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל־
 מַשְׁלַח יָדֶיךָ: יֵאָכֵל לֹא־יִחְדָּל
 אֲבִיוֹן מִקָּרֵב הָאָרֶץ עַל־כֵּן
 אֲנִי מִצִּוְיָךָ לֵאמֹר פָּתַח תִּפְתָּח
 אֶת־יָדְךָ לְאַחֶיךָ לְעֵנֶיךָ וְלֹא־יִבְנֶיךָ
 בְּאַרְצְךָ: ס יֵב כִּי־יִמְכַר לְךָ

דאָז זיכענטע יאהר , נעמליך
 דאָז ערלאַסיאהר זייא נאהע :
 דאָס דוא דזערהאלב געגען
 דיינען דירפטיגען ברודער זאָ
 איבעלגעזינט ווירדעזט , איהם
 ניכטו צו געבען : ווען ער
 איבער דיק צום עוויגען ריפֿע ,
 זאָ ווירדע עז דיר צור זינדע
 גערעכנעט ווערדן : (י) געבען
 זאָללוט דוא איהם אונד דיק
 עז ניכט פֿערדריסען לאַסען ,
 דאָס דוא איהם גיכזט : דען
 דאָפֿיר ווירד דער עוויגע דיין
 גאָטט דיק אין אַללער דיינער
 אַרבייט אונד אין דיינעם גע־
 ווערבע זעגען : (יא) דען עז
 ווירד אין דעם לאַנדע דאָך
 ניכט אן דירפטיגען מאַנגעלן :
 דאָרום געביטע איד דיר ,
 געגען דען אַרמען אונד דירפֿ־
 טיגען ברודער אַזיין דיינעם

לאַנדע דיינע האַנד אויפֿצוטהון : (יב) ווען

אחיק
 דיין

ר ש"י

תרגום אונקלוס

שְׁמַתָּא שְׁבִיעֵתָא שְׁמַתָּא דְּשִׁמְטָתָא
 וְתִכְאֵשׁ עֵינֶיךָ בְּאַחֶיךָ מִסְכֵּנָא וְלֹא תִתֵּן
 לֵיהּ וְיִקְרִי עֲלֶיךָ קָרָם יְיָ וְיִהְיֶי בְּךָ חֶמְסָא :
 (י) מִיתֵן תִּתֵּן לֵיהּ וְלֹא יִבְאֵשׁ לְפָךָ
 בְּמִתְנַגֵּד לֵיהּ אַרְי כְּדִיל פְּתִיגְמָא
 קִרְיִן יִבְרַכְיָהּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל עֲזֻבְךָ
 וּבְכָל אוֹשְׁמֹת יָדְךָ : (יא) אַרְי לֹא־
 יִפְסֹק מִסְכֵּנָא מְגוֹז וְאַרְעָא עַל כֵּן
 אֲנִי מִפְּקֻדָּה לְטִיטֵר מְפַתַּח תִּפְתָּח
 יַת יָדְךָ לְאַחֶיךָ לְעֵנֶיךָ וְלֹא־יִבְנֶיךָ
 בְּאַרְעָה : (יב) אַרְי יִדְבֹּלֵךְ אַחֶיךָ

וכן הוא אומר לעשה לו עזר כנגדו : (ט) וקר'
 עליך . יכול מזה תלמוד לומר ולא יקרא :
 והי' בך חמא . מכל מקום אפי' לא יקרא .
 א"כ למה נאמר וקרא עליך מזהר אכי ליפרע
 ע"י הקורא יותר ממי שאינו קורא : (י) נתון
 תתן לו . אפילו מזה פעמים : לו . גיט
 וביניך : כי בגלל הדבר אפילו אמרת ליתן
 אתה טעל שכר האמירה עם שכר המעשה :
 (יא) על כן מפני כן : לאמר עשה לטובתך
 אכי משיאך : לאחיד לעניך . לאי זה תח
 לעכי : לעניך . ביד אחד לשון עני אחד הוא
 אבל עניך (תהלים ע"ב) בשני יוד"ן שני
 עניים : (יב) כי ימכר לך . על ידי אחרים
 במכרוהו

באור

דבר בהווה : (י) ולא ירע לבבך , לא תתן לו מחמת יראת העוכש לפי שאכזי מנך עליו ולבך
 רע , אבל כתיב תתן מתוך שמת לב : (יא) כי לא יחדל אביון , כי יודע כי יכוח דור שלא
 יבא

אֶחָיד הָעִבְרִי אִם הָעִבְרִי
 וְעַבְדָּה שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִשְׁנֵה
 הַשְּׁבִיעִת הַתְּשַׁלְּחֵנוּ חַפְּשֵׁי
 מֵעִמָּךְ: יג וְכִי־תִשְׁלַחֵנוּ חַפְּשֵׁי
 מֵעִמָּךְ רֵא תִשְׁלַחֵנוּ רִיקָם:
 יד הָעֵנִיק תֵּעֲנִיק לוֹ מִצֶּאֱנָךְ
 וּמִגִּרְנָךְ וּמִיִּקְבֶּךְ אֲשֶׁר בִּרְכָךְ
 יְהוּה אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן־לוֹ: טו וְזָכַרְתָּ
 כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 וַיִּפְדֶּךָ יְהוּה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן

אנכי

דיין ברודער עברי אדער
 איינע עבריה דיר פֿערקויפֿט
 ווירד, זאָ זאלל ער דיר זעכז
 יאהרע דינען: אים זיבענטען
 יאהרע אָבער זאללזט דוא
 איהן פֿרייא פֿאָן דיר לאַסען:
 (יג) אונד ווען דוא איהן לאָז
 גיבזט, זאָ לאַס איהן ניכט
 לעער פֿאָן דיר צירוען:
 (יד) גיב איהם איין געשענק
 מיט פֿאָן דינים קליינען פֿיהע:
 פֿאָן דייער טעננע אונד פֿאָן
 דייער קעלסער, נאָכדעם
 דער עוויגע דיין גאָטט דין
 געזענגעט האָט, זאללזט דוא
 איהן בעשענקען: (טו) דוא
 מוסט בערענקען, דאָס דוא
 אויך איין קנעכט געוועזען
 ביזט אים לאַנדע מצרים, דער עוויגע דיין גאָטט אָבער האָט דין ערלאָזט: דאָרום
 געבע

תרגום אונקלוס

ר ש י

בְּרִישְׁרָאֵל אִם פְּתִישְׁרָאֵל וַיִּפְּלְחִינֶךָ
 שִׁית שְׁנַיִן וּבִשְׁתָּא שְׁבִיעֵתָא תִּפְּטְרִינִי
 בְּרִחְזִרְיִן מַעֲטָךְ: (י) וְאַרְיִ תִּפְּטְרִינִי
 בְּרִחְזִרְיִן מַעֲטָךְ לֹא תִפְּטְרִינִי רִיקוֹ:
 (יד) א פֿרשׂא תִפְּרֵשׁ לֵה מַעֲנָךְ וּמִאֲדָרְךָ
 וּמִטְּעִצְרִתְךָ דִּי בִרְכָךְ יִי אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן־
 לֵיה: (טו) וְתִרְפֵּר אֲרִי עֶבְדָּא הָוִיתָא
 בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם וּפְרִקֶךָ יִי אֱלֹהֶיךָ עַל־

אנא

בו

במכרוהו בית דין בגנבתו הכתוב מדבר והרי
 כבר נאמר כי תקנה עבד עברי ובמכרוהו בית
 דין הכתוב מדבר אלא מפני שני דברים
 שנתחדשו כאן אחד שכתוב או העבריה אף
 היא תכל נש ולא שמכרוהו בית דין שאין האש
 נמכרת בגנבתה שנאמר בגנבתו ולא בגנבתה
 אלא בקטנה שמכרה אביה ולמד כאן שאם
 ינאז שש שנים קודם שתביא סימנין תכל ועוד
 חדש כאן העניק תעניק: (יד) העניק תעניק
 לשון עדי בגובה ובמראי' העין דבר שיהא נכר
 שהטיבות לו ויש מפרשים לשון הטענה על
 נוארו: מנאך מנרנך ומיקנך. יכול אין לי
 אלא אלי בלבד תלמוד לומר אשר ברכך מכל
 מה שברכך בוראך ולמה נאמרו אלו מה אלו מיוחדים שהם בכלל ברכה אף כל שהוא בכלל
 ברכה ינאז פרדות ולמדו רבותינו במסכ' קדושין בגורה שזה כמה נותן לו מכל מין ומין:
 (טו) וזכרת כי עבד היית, והענקתי וסניתי לך מנזת מצרים וזאת הים אף אתה הענק
 ושנה

באור

יהא רובו זכאי: (הראב"ע): לאחיד, כלל, לעניך ולאציונך פרט: (יב) אחיד העברי,
 בגניבתו, או העבריה שמכרה אביה בקטנותה לאמה, והגיע שש שנים לשמטה קודם הבאת
 סימנים: השלחנו חפשי, כמו שנויתי כבר, וכתב בסדר אלה המשפטים: (יג) ריקם,
 תואר פעל השלוח, והטעם בידיים ריקנות: (יד) העניק, מנזרת וענקים לנרנרותך,
 והטעם

אֲנֹכִי מִצִּיד אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
 הַיּוֹם: טו וְהָיָה כִּי־אָמַר אֵלַיךָ
 לֹא אֵצִיא מֵעִמּוֹךָ כִּי אֶהְבֶּךָ
 וְאֶת־בֵּיתְךָ כִּי־טוֹב לוֹ עִמּוֹךָ:
 י וְלִקְחָתְךָ אֶת־הַמִּרְצָע וְנִתְתָּה
 בְּאֲזְנוֹ וּבִדְלַת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד
 עוֹלָם וְאָף לֹא־מִתְךָ תַעֲשֶׂה
 כֵּן: יח לֹא־יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ בְּשִׁלְחֶךָ
 אוֹתוֹ חֲפָזִי מֵעִמּוֹךָ כִּי מִשְׁנֵה

געבע איך דיר יעצט דיזען
 געבאָטה: (טו) זאָללט ער
 אָבער צו דיר שפרעכען, איך
 ווילל ניכט פֿאָן דיר ציהען:
 אויז ליבע פֿיר דיר אונד דיין
 הויז, וויל עו איהם ביא דיר
 וואָהלגענאָנגען: (יז) זאָ נים
 איינע פֿרימע, אונד דורך=
 באַדורע זיין אָהר אָן דער
 הויזטהירע, אונד ער זאָלל
 דיין בעשטאָנדיגער קנעכט
 בלייבען (ראָז הייסט ביז צום
 אָללגעמינען פֿרייאַרהייט=
 יאַהרע): מיט דיינער מאַגד
 זאָללזט דוא עו אויך אַל זאָ
 האַלטען (אין אַנזעהונג דער

געשענקע): (יח) ווען דוא איהן פֿרייאַ אַכציהען לאַסעזט, זאָלל עו דיר ניכט פֿער-
 דריסליך זיין, ראָס ער דיר

תרגום אונקלוס

רש"י

אָנא מִפְקַדְלֶךָ ית פֿתְנִטָא הָרִין יוֹמָא
 הַיּוֹם: (טו) וַיְחִי אַרְי יוֹמֵר לֶךָ לֹא אָפּוֹק
 מֵעִמּוֹךָ אַרְי רַחֲמִיךָ וְיִתְאַגֵּשׁ בֵּיתְךָ
 אַרְי טַב לִיָּה עִמּוֹךָ: (יז) וְתִסְבִּית מִרְצָעָא
 וְתִתֵּן בְּאֲזְנוֹיָהּ וּבְדַלְתָּא וַיְחִי לֶךָ עֶבֶד
 פֿלַח לְעֵלָם וְאָף לֹא־מִתְךָ תַעֲבֵד כֵּן:
 (יח) לֹא־יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ בְּמִפְקַדְלֶךָ יִתִּיָּה
 כִּר חֲזִרִין מֵעִמּוֹךָ אַרְי עַל חַד תִּרְיִן

ושנה לו: (יז) עבד עולם • יכול כמשמעו
 תלמוד לומר ושנתם איש אל אחותו ואיש אל
 משפחתו תשובו הא למדת שאין זה אלא עולמו
 של יובל: ואף לאמתך תעשה כן. העניק לה
 יכול אף לרעייה השזה הכתוב חיתה תלמוד
 לומר אם אמר יאמר העבד עבד כרצע ואין
 אמה כרצעת: (יח) כי משנה שכר שכיר
 מחאן אמרו עבד עברי עובד בין ביום ובין
 בלילה חזו כפלים שבעבודת שכירי יום ומהו
 עבודתו בלילה רבו מוסר לו שפחה כנענית
 והולדות

כאגר

באור

והענין עשה לו תפארת, או יהי פירוש המלה כפי המקום בלא אח • (הראב"ע), ואנקלוס
 תרגמו לשון הפרעה, והמתרגם האשכנזי תרגמו לשון מתנה, והענין אחד הוא: ומגרגך,
 מתבואת גרגך, וכן מייקבך: (טו) כי עבד היית, והוויאך ברכוש גדול • (הראב"ע),
 וע"ד הפשט תחמול על העבד בזכרך כי גם אתה היית עבד כמוהו, כאשר בארנו בפסוק כי
 גרים הייתם וגו': (יז) עבד עולם, יכול כמשמעו ת"ל ושנתם איש אל אחותו ואיש אל
 משפחתו תשובו (ויקרא כ"ה י'), הא למדת שאין זה אלא עולמו של יובל (מכילתא), וכן הוא
 בתרגום אשכנזי: ואף לאמתך תעשה כן, דבק עם הענין תעניק (אם הוא רחוק במאמר),
 כמו שלם ישלם אם אין לו, ואם שלם אלה, גם הם רחוקים במאמר, ורבים כן) כי אין
 אשה כרצעת • (הראב"ע): (יח) כי משנה שכר שכיר, לא יקשה בעיניך, שתלחטו חפשי
 מעמך כמה שאתה נותן לו משנה וכפילות שכר שכיר בעבודת שש שנים שעבד אותך, שאתה
 מעניק לו מחאן מגרגך ומייקבך מלכד שכירות של קטין שש שנים שקנית אותו, שהרי יברכך

שֶׁכֶר שְׁכִיר עֲבַדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים
 וּבִרְכָךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר
 תַּעֲשֶׂה : פ ^{שביעי}
 וְכָל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלִיד
 בְּבִקְרָךְ וּבְצֵאתְךָ הַזֵּכֶר תִּקְדִּישׁ
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבִכּוֹר
 שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגַּז בְּכוֹר צֵאתְךָ :
 כ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ
 שָׁנָה בְּשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-

דיא זעכו יאָהרע אום דען
 צווייאפֿאַכען לֵאָהֶן אַיינען
 מיטהקנעכטוגעדניט האָבע :
 דען דאָפֿיר ווירד דער עוויגע
 דיך זעגנען, אין אַללעם, וואָז
 דוֹא טהוּט : (יט) אַללע
 מאַנגליכע ערוּטגעבורטה ,
 דיא אונטער דיינעם גראָסען
 אונד קליינען פֿיה געבאָהרען
 ווירד, זאָללזט דוֹא דעם
 עוויגען דיינעם גאָטטע הייליג
 גען : מיט איינעם ערוּט
 געבאָהרנען אָזען זאָללזט
 דוֹא קיינע אַרבייט פֿערריכטען
 אונד איין ערוּטגעבאָהרנען
 שאַף ניכט בעשעדהרען :

יבחר
 (כ) פֿאַר דעם עוויגען דיינעם גאָטטע זאָללזט דוֹא ען יאָהר פֿיר יאָהר פֿערצעהרען,
 אָן דעם אָרטע

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּאֵר אַגִּירָא פְּלַחַךְ שִׁית שְׁנִין
 וַיִּבְרַכְיָךָ יי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל דִּי תַעֲבֹד :
 (יט) כָּל בּוֹבְרָא דִי יִתְּלִיד פְּתוֹרְךָ
 וּבְעֵגָךָ דְּבִרְיוֹ תִקְדִּישׁ קֳדָם יי אֱלֹהֶיךָ
 לֹא תִפְלַח בְּבוֹבְרָא דְּתוֹרְךָ וְלֹא תִגְזוּ
 בּוֹבְרָא דְּעֵגָךָ : (כ) קֳדָם יי אֱלֹהֶיךָ
 תִּכְלִינִיה שְׁנָא בְּשָׁנָא בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעִי

והולדות לאדון: (יט) כל הבכור תקדיש
 ובמקום אחר הוא אומר לא יקדיש שאמר אך
 בכור אשר יבוכר לה' וגומר הא כיצד אינו
 מקדישו לקרבן אחר וכאן למד שמוה לומר
 הרי אתה קדוש לבכורה דבר אחר אי אפשר
 לומר תקדיש שכבר נאמר לא יקדיש ואי אפשר
 לומר לא יקדיש שהרי פנר נאמר תקדיש הא
 ככל מקדישו אתה הקדש עליו וכותן להקדש
 כפי טיבת הנאה שבו : לא תעבוד בכבוד
 שורך ולא תגזו וגו' אף החלוק למדו רבותינו
 שאסור אלא שדבר הכתוב בהויה : (כ) לפני
 ה' אלהיך תאכלנו לכהן הוא אומר שכבר
 בעל מוס שנאמר ובשרם יהי לך וגו' : שנה בשנה
 יכול יהא פסול משעברה שנתו כבר הוקש
 למעשה שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשה
 דגנך תירושך וינהךך ובכורות בקרך ובאנך
 מה מעשה שני אינו נפסל משנ' לחברתה אף
 בכור אינו נפסל אלא שמוה תקן שנתו : שנה בשנה
 אם שטעו בסוף שנתו אוכלו אותו
 היום

באור

ה' בכל אשר תעשה . (הרש"ש"ס), וכן הוא בתרגום אשכנזי, והוא מסכים עם סדר הטעמים,
 שאלו ה' כי משנה שכן שכיר ממשנות התנאי, ה' האתנה ראוי לבא בתיבת מעמד, כי
 שם סוף התנאי: וברכך, פועל עתיד ולא עבר, כי אין הפרש ביניהם רק מטעם המקום
 (הראש"ע): (יט) תקדיש לה', כלומר נהוג בו דין קודש שלא תעבוד בו ולא תגזו, ומה
 שכתוב לא יקדיש איש אותו (במדבר כ"ז כ"ו), כבר פירשתי לא יקדיש איש אותו לקרבן אחר:
 (הרש"ש"ס): (כ) שנה בשנה, כל שנה שידמין לך תבואו אל המקום אשר יבחר ושם תאכלנו

יבחר יהוה אתה וביתך: לא וכי
 יהיה בו מום פסח או עזר כל
 מום רע לא תזבחנו ליהוה
 אלהיך: כב בשעריך תאכלנו
 הטמא והטהור יחדו בצבי
 וכאיר: כג רק ארדמו לא
 תאכר עליה ארץ תשפכו
 במים: פ
 מו ח שמור את חדש האביב

ועשית

דען דער עויגע ערוואהלען
 ווירד: הוא אונד דינע הויף
 לייט: (כא) ווען עו איינען
 לייכזפעהלער האט, איזט
 לאם אדער בלינד אדער האט
 זאנזט איינען באוען פעהל:
 זא זאל לזט דוה עז ניכט
 דעם עוינען דינעם גאטטע
 אפפערן: (כב) זאנדערן אין
 דינען טהארען פערצעהרען:
 דער אונריינע מיט דעם ריינען
 צוזאממען, וויא אין רעה
 אונד הירש: (כג) יעדאך ויין
 בלוט דארפוט דוה ניכט
 עסען: זאנדערן מוסט עו
 אויף דוה ערדע גיסען,
 וויא וואסער:

מו (ח) גים דען אערענמאנאט אין אלט, דאס

תרגום אונקלוס

רש"י

וי את ואגש ביתך: (כא) ואריייתו
 ביה מוטא חזיר או עזר כל מום
 ביש לא תקסניה קדםי אלקה:
 (כב) בקרוך תכלניה טסאבא ודכיא
 פחדא בבשר טכיא ואילא: (כג) לחוד
 ית דמיה לא תיכול ער-ארעא
 תשרגיה כמא:

מו (ח) שר יתירחא דאביבא
 ותעבר

היום ויום אחד משנה אחרת למד שנאכל לשני
 ימים ולילה אחד: (כא) מום כלכ: פסח
 ועזר פרט: כל מום רע חזר וכלל מה
 הפרט מפורט מום הנלוו ואינו חוזר אף כל
 מום שנלוו ואינו חוזר: (כב) רק את דמו לא
 תאכל: שלא תאמר הואיל וכולו היתר הנא
 מכלל חיסור הוא שהרי קדש וכשחט בחות
 בדין וכאכל יוכל יהא אף הדם מותר תלמוד
 לומר רק את דמו לא תאכל:

מו (א) שמור את חדש האביב. מקודם
 בואו שמור שיהא ראוי לאביב להקריב
 בו

באור

(כא) כל מום רע, מום אחר מהמומים הנזכרים: (כב) בשעריך האכלנו, יא הכהן
 יאכלנו חין למקדש, וי"א אחר שיש בו מום הוא לישראל, וזה רחוק בעיני (הראב"ע) ולא
 ידעתי מדוע הרחיק האמת, שהרי בכור בעל מום נאכל לזרים ע"י פדיון: וכן מה שאמר על
 הככור שיאכל במקדש, ועל הפסח שיאכל במקדש ולא חן משכו, הם דגרים שאין להם
 שער: הטמא והטהור יחדו, יאכלו:

מו (א) שמור את חדש האביב, קרא שם למדש הראשון בלה"ק, בעבור שזרוב השנים
 יהי בו האביב: כי שמות הקדשים ניסן סיון גם כאלו ענת אדר, הנזכרים במקרא,
 אינם לה"ק, ומכאן זו ואיתנים וכול: ורז"ל אמרו שמור את חדש האביב הסתכל קודם בואו
 שיהי ראוי לאביב, להקריב בו מנחת עומר, ואם לאו עבר השנה: וזכור הפסח ולא זכור
 יום

וַעֲשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי
 בַּחֹדֶשׁ הָאֶבִיב רְחוּצֵיֶיךָ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ מִמְצָרִים לַיְלָה: וְזָבַחְתָּ
 פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבֶקֶר
 בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשֹׁכֵן
 שְׂמוֹ שֵׁם: ג' לֹא־תֹאכְלֶה עֲלֵיו
 חֲמִיץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־עֲלֵיו
 מִצֹּרֶת לֶחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפוּזֹן
 יֵצְאֶת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן

דאס דוא אין דעמועלבן דעם
 עוויגען דיינעם גאטטע צו
 עהרען, דאז פסח פערריכט
 טעוט: דען אים אָערעך
 מאַנאַט האַט דיק דער עוויגע
 דיין גאטט אין איינער נאַכט
 אויז מצרים ענטלאַסען:
 (ג) צום פֿעזטע פסח שלאַכט
 טעוט דוא דעם עוויגען צו
 עהרען: אן דעם אָרטע,
 דען ער ערוואַהלען ווירד
 זיינען נאַמען דאָזעלכזט רעזי
 דירען צו לאַסען, פֿערשידנע
 אָפּפֿער פֿאַם קליינען פֿיד
 אָדער רינדפֿיה: (ג) דאַכויא
 זאַללוט דוא ניכטו געזיירטען

תזכר

עסען, זיבען טאָגע זאַללוט דוא לויטער אונגעווי־ארטען בראַך דען עלענדו,
 עסען: דען דוא ביזט מיט איילפֿערטיגקייט אויז מצרים געגאַנגען, דאַמיט

תרגום אונקלוס

רש"י

ותעבד פסחא קדם יי אלהיך ארי
 כירחא דאביבא אפקד יי אלהיך
 מטצרים ועבד לך גסין בליליא:
 (ג) ותכום פסחא קדם יי אלהיך טון
 בני עגא ונקסת קודשיא טון תורי
 באתרא דיי תרעי יי ראשראה שכןתייה
 תטון: (ג) לא תכול עלוהי חטיע
 שבקעא יזמין תכור עלוהי פטיר לחים
 עני ארי כבחילו נפקתא טארעא
 דמצרים כדיל דתרבר

זאת מנחת העומר ואם לאו עבר את השנה:
 ממצרים לילה: והלא ביום יצאו שנה' ממחרת
 הפסח יצאו בני ישראל וגו' (נפרשת מכעי)
 אלא לפי שבליילה נתן להם פרעה רשות לכאת
 שנאמר ויקרא למשה ולאהרן לילה וגומר:
 (ב) חכמת פסח לה' אלהיך כאן: שנאמר מן
 הכנשים ומן העוים תקחו: ובקר תזבח
 לתניגה שאם כונו על הפסח חבורה מרובה
 מביאים עמו חניגה כדי שיהא כאל על
 השנע: ועוד למדו רבותי דברים הרבה
 מפסוק זה: (ג) לחם עוני: לחם שזכיר
 את העוני שנתעט במכרים: כי בחפזון יכאת
 ולא הספיק בנק להחמין חיה יהי' לך לזכרון:
 וחפזון לא שלך הי' אלא של מצרים שכן הוא
 אומר

באור

יום עשיית הפסח, וכן בשאר המועדים לא יבאר הלכתם ודינם אבל יקצר בטולם, כי כבר
 מנות הרגלים מוזכרות: (מדברי הרמב"ן): לילה, הוכיחך מתחת רשות פרעה, כי
 מוזכרת הפסח יצאו, אלא שבליילה נתן להם פרעה רשות לכאת, שנא' ויקרא למשה ולאהרן
 לילה (שמו' י"ב ל'): (ב) פסח, חג הפסח, וכן הוא בתרגום אשכנזי, כי לא יתכן להיות
 פסח מוש, לפי שיאמר את"כ ובקר, ופסח אינו בא אלא מן הכנשים או מן העוים, כן הוה
 חג הפסח, והטעם כאן לקרבן פסח, ובקר זבח לתניגה ולשלימים: (ג) לא תאכל עליו
 חמץ, שלא ימנא חמץ נעת שחיתת הפסח (הראב"ע): והוא נשעת ר' יהודה, דאמר חמץ
 לפני

תרגום אשכנזי

ראה מז

תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וְלֹא־
יִרְאֶה לְךָ שְׂאֵר בְּכָל־גְּבֻלְךָ
שֶׁבַע־עֶרְתַּיִם וְרֵאֵי־יַלְדֵי מִן־
הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרְב־בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן לַבֶּקֶר: הֲלֹא תֹכֵל
לִזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
אֲשֶׁר־יְהוּה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ:

דאמיט דוא אליא צייט דיינען
לעבענן דין דען טאגן עראינע
בערוט, דא דוא אויך מצרים
געגאנגען ביזט: (ד) זיבען
טאגע זאלל אין אללען דיינען
גראנגען קיין זוארטייג גע-
זעהען ווערדען: אויך זאלל
פאן דעם פלוישע, דאז דוא
אם אבענד דען ערוטען טאגן
אפפערט, ניכטן איבער-
נאכט ביז אם מארגען בלוי-
בען: (ה) דוא דארפוט אבער
דאז פסחאפפער ניכט אין
אירגענד איינעם דער טהא-
רען פערריכטען: דא דער עוויגע דיין גאטט דיר איינגיבט:

רען פערריכטען: דא דער עוויגע דיין גאטט דיר איינגיבט: זאנדערן

תרגום אונקלוס

רש"י

דִּתְדַבֵּר יַת־יוֹם מִפְּקֻדַּי מֵאֶרְעָא
דְּמִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: (ד) וְלֹא־
יִתְחַזֵּי לְךָ חֲמִיר בְּכָל־תְּחֻמֶיךָ שֶׁבָּעָא
יְזַמִּין וְקֵאִיבִית מִן בְּשָׂרָא דִּי תְבוּס
בְּרִמְשָׂא בִּיזְמָא קְדָשָׁא לְצַפְרָא:
(ה) לִיֵּית לְךָ רִשׁוֹ קְטִיבִים יַת פֶּסַחָא
בְּחֻדָּא מִקְדָּשֵׁיךָ דִּי יֵי אֱלֹהֶיךָ יְהִיב לְךָ:
אלהן

אומר ותחזק מצרים על העם וגו': למען
תזכור על ידי אכילת הפסח והמנה את
יום צאתך: (ד) ולא ילך מן הבשר אשר תזבח
בערב ביום הראשון לבקר. אזכרה למוות
בפסח דורות לפי שלא נאמר אלא בפסח
מצרים ביום ראשון האמור כאן הוא ארבעה
עשר בניסן כמה דאז אמר אך ביום הראשון
תשניתי שאור מנתיכם ולפי שנסתלק הכתוב
מענינו של פסח והתחיל לדבר במקום שנת
ימים כגון שבעת ימים מנחות תאכלו ולא יראה
לך שאור בכל גבולך הוצרך לפר' באי זו זביחה
הוא

באור

לפני זמנו דאורייתא בל"ת, והוציאו ממלת עליו, שהוא סובר דקאי על שחטת הפסח, וכן
פסק הרמב"ם ז"ל: והרמב"ן פסק כר' שמעון דאמר בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר
עליו, ודרים ליה מדכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מנחת, שאין אסור
החמץ אלא בזמן אכילת המנחה, ולדידיה מלת עליו שבה על אכילת הפסח: וכן איתא בירושלמי
בהד"י שזוה נלקחו ר"י ור"ש, וכ"כ הרמב"ן בפירושו התורה, כי לא הזכיר בפרשה זאת יום
ארבעה עשר ושחטת הפסח כלל, אבל הזכיר עשיית הפסח בלילה, כלומר אכילתו ואכילת
המנחה עליו: והטעם כי שחטת הפסח והקרבתו בארבעה עשר היא מנחת הקרבנות והזכיר
אותה בתורת הקרבנות ולא התורה כאן: וכן הוא בתרגום אשכנזי: לחם עני, לזכרון
העובי והשעבוד, ומנחת לזכרון הגאולה הנמנהרת והרטעם כי בספון יצאת וגו': כל ימי
חייך, בכל שנה ושנה: (ד) אשר חזבה בערב, כבר הזכרנו במקום אחר שאין מלת זביחה
במקרא על השחיטה לבדה, כי אם על עשיית הזבח, שהיא שחטת השלמים והקרבתם
ואכילתם, ומעתה יאמר שלא ילך מבשר הפסח, שעשה זבח בערב של יום הראשון של חג,
שהוא ליל י"ד, עד הבקר של יום ט"ו: וכן גם תזבח את הפסח בערב כבוד השמש, השעור
תעשה

וְכִי אִם-אֶרְהַמְקוֹם אֲשֶׁר-
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁבְן שְׁמוֹ
שֵׁם תִּזְבַּח אֶת-הַפֶּסַח בְּעֶרְב
כְּבוֹד הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צִיְאֹתֶיךָ
מִמִּצְרַיִם: וּבְשֵׁלַת וְאִכְלֵתָ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בּוֹ וּפְגִירָתוֹ בְּבִקְרֹ וְהִזְלִיכָתָה
לְאֹהֲלֶיךָ: ח שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל

(ו) וְאֶנְדַּעְרֵן אִן דַּעַם אָרְטַע ,
דַּעַן דַּעַר עוֹיִגַע דִּין גַּאָטַט
עֶרוֹוְאָה־לַּעַן ווִירַד , זײַנען
נאַמען רעזידירען צו לאַסען ,
דאַרט זאָללזט דוא דאַז פּסח=
אַפּפֿער רהאַלַטען , דען
אַבענדז: בײַא זאָננענאַונטער=
גאַנג , אום דיא צײַט דאַ דוא
אױז מצרים ענטלאַסען וואָר=
דען: (ז) דוא זאָללזט ען
נעמליך גאַהר מאַכען אַונד
פֿערצעהרען אָן דעם אָרטע ,
דען דער עוֹיִגַע דִּין גַּאָטַט
עֶרוֹוְאָה־לַּעַן ווִירַד : דען

מצות

מאַרגענז דרויף קאַנזט דוא דײך ווענדען , אונה נאַך הויזע רײזען: (ח) נאַכדעם דוא
זעבֿו טאַגע

רש"י

תרגום אונקלוס

(ו) אֱלֹהֵן לְאֹתְרָא דִּי-יִתְרַעֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ
לְאִשְׁרָאָה שְׁכֵנְתִּיהָ תַּמְּן תִּפְּוֹם יִתְר
פֶּסַחָא בְּרִמְשָׂא בְּמַעַל שְׁמִשָּׂא זְמַן
טַפְּקָה מִמִּצְרַיִם: (ז) וְהַתְּבַשֵּׁל וְתִכּוֹל
בְּאֹתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּיהּ וְתִתְּפַנֵּי
בְּצַפְרָא וְתִתְּהָ לְמִשְׁכְּנָה: (ח) שֵׁשֶׁת יָמִים
יִמְיִן תִּיבּוֹר פְּטוּרָא

הוא מזהיר שאם כתב ולא ילין מן הבשר אשר
תזבח בערב לבקר הייתי אומר שלמים
הכשחים כל שבעה כולן בכל תותירו ואיך
כאכלין אלא ליום ולילה לכך כתב בערב ביום
הראשון. דבר אחר בחגיגת ארבע עשר הכתו'
מדבר ולמד עליה שאכלת לשני ימים והראשון
האמור כאן ביום טוב הראשון הכתוב מדבר
וכן משמעות המקרא בשר חגיגה אשר תזבח
בערב לא ילין ביום הראשון עד בקרו של שני
אבל כאכל' היא בארבעה עשר ובחמשה עשר
וכך היא שנויה במסכת פסחים: (ו) בערב כבא השמש מועד צאתך ממצרים הרי שלשה
זמנים חלוקים בערב משש שעות ולמעלה וזכחו וכבא השמש תאכלנו ומועד צאתך אתה
שורפהו כלום נעשה נותר ויבא לבית השרפה: (ז) ובשלת זהו כלי אש שאף הוא קרוי בשול:
ופנית בבקר לבקר של שני מלמד שטעון ליכה ליל של מוצאי י"ט: (ח) שש ימים
תאכל

באור

תעשה זבח הפסח , וקאי על אכילתו שהיא בלילה , כמו שהוא מוצא והולך ובשלת ואכלת :
כן מתורגם בל"א: (ו) מועד צאתך ממצרים , שב אל פסח , כי מועד חדש האביב יבאו
ממצרים , ואיכנו דבק עם כבוא השמש , (הראב"ע) . והוא סותר להכח הטעם , כי הוא
דבק בטעם עם כבוא השמש , ומלת בערב מובדלת באתנח : וכפי מ"ש אין צריך לזה , כי
זמן אכילת פסח בלילה , והלילה ההוא יבאו ממצרים , כמו שאמר הוציאת ה' אלהיך לילה:
ועל הדרך הזה מתורגם בל"א: ותרגום צאתך (ענטלאסן ווארדן) , כמו הוציאת הכתוב
למעלה , והכוונה על הרשות שנתן להם ללכת בלילה: (ז) ובשלת , באש (כלי) . כמו
ויבשלו את הפסח באש (ד"ה ב' ל"ה י"ג) , והזכיר ובשלת שלא יאכלנו ח' (הראב"ע) :
ופנית בבקר והלכת לאהליך , אין הכוונה שילך ביום הקודש אל ביתו וארצו דוקא , כמו
שאמר הראב"ע בשם המכתישים , כי אם שיפסה מירושלים ללכת לאהלו , באשר הוא , אם
היא

מִצֹּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֹרָת
לִיהוָה אֶלְהֵיךָ לֹא תַעֲשֶׂה
מִלְאכָה: ס ט שְׁבַע שָׁבַע
הַסֵּפֶר לְךָ מִהַחֵל חֶרְמֵשׁ
בְּקִמָּה תַחֵל לְסֵפֶר שְׁבַע
שָׁבָעוֹת: י וְעֲשִׂיתָ חֵג שְׁבָעוֹת
לִיהוָה אֶלְהֵיךָ מִסֵּת נִדְבַת יָדְךָ

אשר

עוויגען דיינעם גאטטע צו עהרען דאָ וואָכענפֿעזט פֿיארן, אונד נאָך מאַסנאַבע מיט דעז פֿערמאָגענו:

אונגעווייארטען בראָד גע-
געסען: פֿיארזט דוא צום
כעשלוסע דען זיבענטען טאָג,
דעם עוויגען דיינעם גאָטטע
צו עהרען, אונד דאָרפֿזט
קיינע אַרבייט פֿערריכטען:
(ט) זיבען וואָכען זאָלזט דוא
צאָהלען, אונד צוואַר פֿאָן
דעם טאָגע אָן, דאָ צוערוזט
דיא זיכעל אָן דיא זאָט גע-
בראָכט ווירד, פֿאָנגזט דוא
אָן זיבען וואָכען צו צאָהלען:
(י) אַלזדען זאָלזט דוא, דעם

תרגום אונקלוס

ר ש י

פִּטְרָא וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָא בְּנִישׁ קְדָם
יִי אֶלְהֵיךָ לֹא תַעֲבִיד עֲבִידָא:
(ט) שְׁבַעָא שְׁבִיעִין תַּמְנִי לְךָ מִשְׁרִיּוֹת
מִגְלָא בְּחֶצְרֵי עֹטְרָא דְאַרְמוֹתָא תְּשִׁירִי
לְמִטְנֵי שְׁבַעָא שְׁבִיעִין: (י) וְתַעֲבִיד
חֵגָא דְשָׁבָעָא קְדָם יִי אֶלְהֵיךָ מִסֵּת
נִדְבַת יָדְךָ

די

תאכל מנות. ובמקום אחר הוא אומר שבעת
ימים שבעה מן היסן וששה מן החדש ד"ח למד
על חכילת מכה בשביעי שאינה חובה. מכאן
אתה למד לששת הימי' שהרי שביעי בכלל היה
ויכח מן הכלל ללמד שאין חכילת מכה זו
חובה חלף רשות ולא ללמד על עמנו יכח אלא
ללמד על הכלל כולו יכח מה שביעי רשות אף
כולם רשות חוץ מלילה הראשון שהכתוב קבעו
חובה שאמר בערב תאכלו מנות: עזרת לה'
אלהיך עבור עמך מן המלאכה. דבר אחר

כטופי' של מאכל ומשתה לשון נעברה נא אותך (י) מסת נדבת ידך. די נדבת ידך הכל לפי הנכרה

באור

הוא קרוב יגיע לשם ב"ט, ואם לא, על כל פנים הלך מול אהלו ב"ט, ומשם ילך לארצו
בחול, והעקר שאינו צריך להתעכב בירושלים כל ימי הפסח: (ח) ששח ימים, אמרו
הקדמונים מהחל חרמש (שהוא יום שני לפסח והנה הם שבעה), ויתכן להיות כי זביוס
השביעי דבק עם ששת ימים (ששת ימים תאכל מנות וגם זביוס השביעי), והבדילו מפאה אל
פאה אחרת להזהיר לא תעשה מלאכה (כלומר זביוס השביעי דבק לפניו ולאחריו).
(הראב"ע): ולפי דעת המתרגם האשכנזי שעור הכתוב כך הוא, אחר שתאכל מנות ששת
ימים תעשה עוד עזרת זביוס השביעי: עזרת, עבור עמך מן המלאכה, דבר אחר לשון
כטופי' של מאכל ומשתה, לשון נעברה נא אותך, (רש"י), וכן ת"א: אבל המעיין בבאורי
על ועבר את השמים (לעיל י"ח י"ו) יראה שאין פי' נעברה נא מענין כטופי' וחברה, אבל
כל לשון עבר הוא כגרה ומניעה שלא יכח דבר מה שקו מוגדרו ומגבילו, מענין זה תרגמו
כאן המתרגם האשכנזי, שיום השביעי הוא עובר וסוגר את כל ימי החג, כלומר שעם יום
השביעי יכלו ימי החג ונא יהו עוד: לא תעשה מלאכה, ולא אמר כל מלאכה, והטעם
מלכת עבודה, ובמקום אחר כל מלאכה, שם כתוב אך דבר אשר יאכל לכל נפש וגו':
מהחל

אשר תתן כאשר יברכה יהוה
 אלהיך: יי ושמהת לפני יהוה
 אלהיך אתה ובנה וברכה
 ועבדה ואמתך והלוי אשר
 בשעריך והגר והיתום
 והאלמנה אשר בקרבך במקום
 אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן
 שמו שם: יי וזכרת כיעבד
 היית במצרים ושמרת ועשית
 את החקים האלה: פ
 יג הג הסכת תעשה לך שבעת
 ימים

מיט וועלכעם דיק דער עוויגע
 דיין גאטט זעגנען ווירד, איינע
 פרייאווילליגע גאבע ברינגען,
 (יא) אונד פאר דעם עוויגען
 דינעם גאטטע פראהליך זיין:
 דוא, דיין זאָהן אונד דינע
 טאָכטער: דיין קנעכט אונד
 דינע מאַגד, וויא אויך דער
 לוי, דער אין דינען טהאָרען
 איזט, אונד דער פֿרעמדע,
 וואַזע אונד וויטווע, דיא
 בייא דיר זינד: אן דעם
 אָרטע, דען דער עוויגע דיין
 גאטט ערוואָהלען ווירד,
 זיינען גאמען רעוידירען צו
 לאַסען: (יב) בעדענקע דאָס
 דוא אין מצרים קנעכט געי
 וועזען ביזט: אונד האַלטע
 זאָרגפֿאָלטיג אַללע דיזע גע-
 זעטצע: (יג) דאָ פֿעזט דער
 ווען

לויבערהיטטען זאללזט דוא זיבען טאָגע פֿיארן:

תרגום אונקלוס

רשי

די תתן פמא די יברכה יי אלהיך:
 (יא) ותחדי קדם יי אלהיך את וברך
 וברתך ועבדך ואמתך וליואה די
 בקרונך וגיורא ויתמא וארמלתא
 דכינך באתרא די יתדעי יי אלהיך
 לאשראה שכנתיה תמן: (יב) ותדבר
 אריעבדא הויתא במצרים ותטר ותעבר ותקמיא האלין: הגא

הנרכ' הבא שלמי שמחה וקדש קרואי לאכול:
 (יא) לוי גר יתום ואלמנה * ארבע שלי כנגד
 ארבע שלך בנך ובתך ועבדך ואמתך אם אתה
 משמח את שלי אכי משמח את שלך: (יב) וזכרת
 כי ענד היית וגו' על מנת כן פדיתך שתשמור
 ותעשה החקים האלה: (יג) באספך בזמן
 האסיף שאתה מכניס לבית פירות הקיץ * ד"א
 באספך

באור

(ט) מהחל חרמש בקטה, כתרגומו, כי העומר נקרא ראשית קנירכס (הרש"ס), וכן
 הוא בספרי ובמנחות (ע"א): (י) מסח, דגשת הסמך להתבלע הט"ן, והמלה מגזרת נס,
 כטעם הרמות יד, (הראב"ע): ואולם רש"י והרש"ס פתרו לפי ענינו מסח, די, וכן הוא
 בתרגום אשכנזי: (יב) וזכרת כי עבר היית, דבק עם עבדך ואמתך (שנפסוק ושמת),
 (הראב"ע): והרמב"ן כתב והנכון שהוא כפאישו שתלמוד החקים האלה אשר נזך הארון
 הפוך מניית עבדים, וכן נזכיר בקדוש היום הזה זכר ליניאת מנרים ע"כ: (יג) באספך
 מגרנך

ימים באספך מגרנד ומיקבך :
 ושמהת בחגך אתה ובנה
 ובהך ועבדך ואמתך ודולוי
 והגר והיתום והאלמנה אשר
 בשעריך : טו שבעת ימים תחג
 ליהוה אלהיך במקום אשר
 יבחר יהוה כי יברכך יהוה
 אלהיך בכל תבואתך ובכל
 מעשה ידיך והיית אך שמח :
 טז שלוש פעמים בשנה יראה
 כל זכורך את פני יהוה
 אלהיך במקום אשר יבחר

ווען דוא אויז דיינער טעננע
 אונד אויז דיינער קעלטער
 איינגעזאממעלט דאסען
 ווירט : (יד) אן דיינעם
 פעזטע זאללזט דוא פראהליך
 זיין : דוא, דיין זאָהן, דיינע
 טאָכטער, דיין קנעכט,
 דיינע מאַגד, וויא אויך דער
 לוי, וואַזע אונד וויטווע, דיא
 גאנץ דיינען טראָרען זינד :
 (טו) זיבען טאָגע זאללזט דוא
 דעם עוויגען דיינעם גאָטטע
 צו עהרען, אן דעם אָרטע,
 דען ער ערוואָהלען ווירד,
 פֿיארן : דען דער עוויגע דיין
 גאָטט ווירד דיך זעגען אין
 דעם איינקאָממען דיינער
 לאַנדפֿריכטע אונד אין
 אַללע אַרבייט דיינער
 דאָנרע, אָ דאָס דוא דיך
 ווירט דעם פֿערגניגען איבר-

למען קאָננען : (טז) דרייאַטאל אים יאהרע זאלל אַללעו מאַגליכע בייא דיר פֿאַר
 דעם עוויגען דיינעם גאָטטע ערשיינען, אן דעם אָרטע, דען ער ערוואָהלען ווירד,
 נעמליך

תרגום אונקלוס

רש"י

(ט) חגא דמטליא תעבד לה שבעא
 יומין במכנישא מאדנה ומטעצרתה :
 (יד) ותחדי בחגך את וברך וברתך
 ועבדך ואמתך ולינאה גינרא ונתמא
 וארמלתא די בקרנך : (טו) שבעא
 יומין תחוג קדם יי אלהך באתרא די-

באספך מגרנד ומיקבך למד שמסכנין את
 הסכה בפסולת גורן ויקב : (טו) והיית אך
 שמח לפי פשוטו אין זה לשון כוון אלא לשון
 הכעסה ולפי תלמודו למדו מכאן לרבות לילי
 יום טוב האחרון לשמחה : (טז) ולא יראה את
 פני ה' ריקס אלא הבא עולות ראיה ושלמי
 חגיגה

יתרעי יי ארי יברכינה יי אלהך בכל עלותך ובכל עזבתי ידך ותהי ברם
 תדי : (טז) תלת זמנין בשנתא יתחזון כל דכונה קדם יי אלהך באתרא די
 יתרעי

באור

בגורנד, הכה חודש האביב, מהחל חריש בקמה, ובאספך מגרנד ומיקבך, הם זמני החגים
 באמת שימקו ישראל בכל הטוב אשר נתן ה' ולהודות עליו, וזה טעם עליית הרגל, ולכן
 לא הזכיר כאן יום התרועה ויום העשור, וכן דעת הרמב"ן : (טו) כי יברכך, הטעם אלא
 ירכו בעיניך ימי החג והבטול ממלאכה, כי יברכך ה' אלהיך בשפע רב ואיך נריך לדאוג
 וזהו

ראה שפטים מז

תרגום אשכנזי פג

בַּחַג הַמִּצּוֹת וּבַחַג הַשְּׁבִעוֹת
וּבַחַג הַסִּבּוֹת וְלֹא יִרְאֶה אֶת-
פְּנֵי יְהוָה רִיקָם: י' אִישׁ כַּמִּתְנַת
יָדוֹ כְּבִרְכַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
נָתַתְּ לָךְ: ס סדר שפטים
יח שפטים ושטרות התן לך
בכר שעריך אשר יהוה אלהיך
נתן לך לשבטיך ושפטו את-

נעמליך אם פעוטע דען און
געוויארטען ברודן, אם
וואַכענפעוטע, אונד אם
לויברויטטענפעוטע: מאן
זאלל אבער פאר דעם עוויגען
ניכט לעער ערשיינען:
(י) יעדער נאך זיינער גאבע:
נאך פערדאָלטניס דען
זעגענו, דען דער עוויגע דיין
גאָטט דיר געשענקט דאָבען
ווירד:

(יח) ריכטער אונד בעאָמטען
נאך דען שטאַטמען זאללוט
דוא אין אללע טהאָרען דער
דאָס

שטאָרטע ועטצען, דיא דער עוויגע דיין גאָטט דיר געבען ווירד:

תרגום אונקלוס

רש"י

בַּחַג דְּפִשְׁרֵיָא וּבַחַג דְּשִׁבְעֵיָא
וּבַחַג דְּמִטְלֵיָא וְלֹא יִתְחַוּוּ קַדְמֵי יי
רִיקָנִין: (י) גְּבַר כַּמִּתְנַת יְדֵיהּ כְּכַרְפַּתָּא
דִּי אֱלֹהֵי דִי יְהִיב לָךְ:
(יח) דִּינִין וּפִרְעָנִין תַּמְנֵי לָךְ בְּכָל
קַרְנֵי דִי יי אֱלֹהֵי יְהִיב
לָךְ לְשִׁבְטֵיךָ וִירְגִנֵּיךָ עַמָּא

מניגה: (י) איש כמתנת ידו
אוכלין הרבה וככסיס מרובין יביא עולות
מרובות ושלמים מרובים:
(יח) שופטים ושטרות שופטים
דיינין הסוקין את
הדין: ושטרות הדדין את העם אחר
מנות שמכין וכופין במקל וברצועה עד
שיקבל עליו את דין השופט: בכל שעריך
בכל עיר ועיר: לשבטיך מוסב על תתן לך
שופטים ושטרות תתן לך לשבטיך בכל שעריך
אשר ה' אלהיך נתן לך מלמד שמושיבין
דיינין

באור

זהו והיית אך שמח, לא תהיה כי אם שמח, שלא יתערב שום דאגה ועצבות בשמחתך,
ולזה כוון המתרגם האשכנזי: (טז) את פני ה', כמו לפני, ויתכן שהוא כמו עם, כי גם
פני הכבוד הם הראים, כמו שאמר במקום אחר, ולא יראו פני ריקס (שמות ל"ד כ'):
(יז) איש כמתנת ידו, מוסב על יראה, והטעם שיביא כפי הברכה, לא שיתן כל אשר לו
וינטרך הוא לבריות, כאמר פתאי האומות: ורז"ל אמרו המבזבז איבזבו יותר מקומם (רע"ס):
(יח) שפטים ושטרות, השופטים יפסקו הדין והשטרות יכריחו הנעלי דיינין לסוד אל
משמעת השופטים: בכל שעריך, באר בכלן שישינו השופטים
בכל עריהם כאשר יתן להם השם את הארץ, כי בחובה לארץ אינם חייבים למנות להם ב"ד
אבל כאשר ינעק המועות יעמדו עליו הראים לשפט ובמשפטיהם ישפטוהו או יעלה לארץ ושם
ישפטוהו במקום המשפט, ובזמן הזה לאחר שנטלה הסמיכה, כיון שכל המשפטים בעלים
מן התורה דכתיב לפנים ולא לפני הדיוטות, ואין הדיוטות אהן, ואין דיינין בחיבה לארץ
אלא תקנה שלוחותיהו עבדין, אהן אהו חייבים במנות מני השופטים מן התורה כלל
(הרמב"ן): לשבטיך, בכל שער שנט ושנט, ושופט השנט הוא ראש לכל נתי דיינים של

הָעַם מִשְׁפַּט צְדָק: יט לֹא־תִמָּה
 מִשְׁפַּט לֹא תִכִּיר פָּנִים וְלֹא־
 תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲוֶר עֵינַי
 הַכְּבֹמִים וַיִּסְלַף דְּבַרִי צְדִיקִים:
 כ צְדָק צְדָק תִּרְדֹּף לְמַעַן תַּחֲיֶה
 וַיִּרְשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
 אֶלְהֵיךָ נָתַן לָךְ: ס כֹּה לֹא־
 תִטֶּע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל־עֵץ אֲצִל
 מִזֶּבַח יְהוָה אֶל־הֵיךְ אֲשֶׁר

דאס זיין דאז פאלק נאך
 דער גערעכטיגקייט ריכטען:
 (יט) דוא זאללזט דאז רעכט
 ניכט בייגען, קיין אנווערען
 דער פערזאן אכטען: אונד
 קיינע בעשטעכונג אננעהמען
 דען דיא בעשטעכונג מאכט
 ווייזע לייטע בלינד, אונד
 פערקערט דיא ווארטע
 דער גערעכטען: (כ) גערעכ־
 טיגקייט, גערעכטיגקייט
 זאללזט דוא נאכטראכטען:
 זא ווירד ען דיר וואהלגעהן,
 אונד דוא ווירזט דאז לאנד
 בעהאלטען, דאז דער עוויגע
 דיין גאטט דיר גיבט:

תעשה דען אלטארע דען עוויגען דינען גאטטען, דען (כא) רוא זאללזט ביא דעם

רש"י

תרגום אונקלוס

עמא דין דקשוט: (יט) לא תצלי דין
 לא תשתמדע אפין ולא תקבל
 שוחדא ארי שוחדא מעור עיני חבימין
 ומקלקל פתגמין תריצין: (כ) קושטא
 קושטא חוי רביף גדיל רתחי ותירת
 ית־ארעא די וי אלקה יחוב לך:
 (כא) לא תצוב לך אשרת כל אילן
 בסער מדבחה דני אלקה דיי־
 תעבד

דייכין לכל שבט ושבט וכל עיר ועיר: ושפטו
 את העם וגו'. מנה דייכין מומחין וכדיקים
 לשפט צדק: (יט) לא תטה משפט כמשמעו:
 ולא תכיר פנים חף בשעת הטענות אזורה
 לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה אחד עומד
 ואחד יושב לפי שכרואה שהדיין מכבד את
 סבירו מסתמין טענותיו: ולא תקח שחד
 אפילו לשפט צדק: כי השחד יעור: משקבל
 שחד ממנו אי אפשר שלא יטה את לבו אלכו
 להפך נוכותו: דברי צדיקים: דברים
 המזדקים משפטי אמת: (כ) צדק צדק
 תרדוף: הלך אחר בית דין יפה: למען
 תחיה וירשת: כדאי הוא מנוי הדייכין
 הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על
 עליה משעת נטיעתה ואפילו לא עבדה עובר
 בלא תעשה על נטיעתה: לא תטע לך אשרה
 כל

באור

שבטו, ומוונה עליהם, כדרך שסנהדרין גדולה מוונים על כל בתי דוכים שנישאלו. (דעת
 הרמב"ן): (יט) לא הטה משפט, עם כל אחד מהשפטים ידבר. (הראב"ע): ויסלף,
 מעקל ומעוות: צדיקים, בעלי דייכין שהצדק אתם: (כ) למען תחיה וירשה, כדאי הוא
 מנוי הדייכין הכשרין להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן (סנהדרין ל"ב): (כא) אשרה,
 כל אילן הנטוע על פתחי בית אלהים יקרא אשרה: כל עץ, בין אילן מאכל בין אילן סרק,
 ועובר בלאו אפילו נטעה לאשים, כדי להחזיק כל הדומה לעץ ממשכת הבאים אל המקום
 הנבחר

שפטים מז יז

תרגום אשכנזי פר

תַּעֲשֶׂה לָךְ: כב) וְלֹא תִקֵּים לָךְ
מִצְבָּה אֲשֶׁר שְׁנַי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: ס יז א לֹא תִזְבַּח
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וְשֵׂה אֲשֶׁר
יְהוָה בּוֹ מוֹם כֹּל דְּבַר רַע בִּי
תוֹעֵבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ס
ב בִּי־מִצְוֵי בְקִרְבְּךָ בְּאֶחָד
שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן

דען דוא ערריכטען ווירוט ,
קיינען רחין , איבערהויפט
קיינען בוים פֿלֿאָנצען :
(כב) דוא זאללזט דיר אויך
קיינע שטאַנדווילע ערריכט־
טען : דוא דעם עוויגען ,
דיינעם גאַטטע פֿערהאַסט
איזט :

יז (א) דוא זאללזט דעם
עוויגען דיינעם
גאַטטע צו עדרען , קיינען
אַזען אָדער לאַם שלאָכטען ,
דאַז איינען לייכופֿעהלער ,
אירגענד עטוואַז באַזען , אַן
וויך האַט : דען דיוועז איזט דעם עוויגען דיינעם גאַטטע איין גרייאל : (ב) ווען אין דען
טהאַרען אירגענד איינער דיינער שטאַדטע , דוא דער עוויגע דייך גאַטט דיר

תרגום אונקלוס

רש"י

תַּעֲבֹד לָךְ: (כב) וְלֹא תִקֵּים לָךְ קִמָּא
דִּי רַחֵק יִי אֱלֹהֶיךָ :
יז (א) לֹא תִבּוֹס קְדָם יִי אֱלֹהֶיךָ תּוֹר
וְאִמֵּר דִּי יְהִי בֵּיהּ מוֹטָא כֹּל טַרְעָם
בִּישׁ אַרְי מְרַחֵק קְדָם־יִי אֱלֹהֶיךָ הוּא :
(ב) אַרְי יִשְׁתַּבַּח בִּינְךָ בְּחָדָא מוֹדִיקוֹךָ
דִּי־יִי אֱלֹהֶיךָ יְהִי לָךְ

כל עין אצל מוצב ה' אלהיך . אזורה לטועב
אילן ולבונה בית בהר הבית : (כב) ולא תקים
לך מצבה . מוצבה אבן אחת להקריב עליה
אפילו לשמים : אשר שאל . מוצב אבנים
ומוצב אדמה כזה לעשות ואת זו שאל כי חק
היתה לכנעניים ואף על פי שהיתה אהובה
לו בנימי האבות עבשו שאלה מאחר שעשויה
אלו חק לע"א :

יז (א) לא תזבח כל דבר רע . אזורה
למוטב בקדשים על ידי דבור רע . ועוד
כדראו בו שאר דרשות בשקטת קדשים :
לעבור

באור

הטבח לעבודת האל : (כב) ולא תקים לך מצבה , לע"א , והעד אשר שאל , רק מצבה
שלא לשם ע"ז איננה אסורה , והעד הנאמן בפרשת וישלח יעקב , שנאמר ויבן יעקב מצבה
וגו' מוצבת אבן (בראש"י ל"ה י"ג) . (הראב"ע) : ורש"י כתב אשר שאל , מוצב אבנים ומוצב
אדמה כזה לעשות ואת זו (מוצבת אבן אחת) שאל כי חק היתה לכנעניים , ואע"פ שהיתה
אהובה לו בנימי האבות עבשו שאלה מאחר שעשויה לו חק לע"א , וכ"כ הרמב"ם ז"ל שהזהירנו
מעשות מצבה יתחברו אליה ויכבדוה , אפי' הוסיפה לעבודת האל ית' , כי כן היו עושין הבונים
מוצבה ומשוייין עליה ע"א (מוצב י"א) : ויתורן בזה מה שהקשה הרמב"ן ז"ל , מדוע לא נאסר
המוצב , והלא אף במוצבות החזיקו הכנעניים ? שאין הדברים , דומין זה לזה , לפי
שמוצב אשר עליו היו מקריבים ומקטירים , אין המעשה מתועב , כי אם הכוונה לשם ע"א ,
ואם יכוון לשמים , יהיה גם המעשה נרצה , אבל על המצבה הקיימו דיוקא עמיה של ע"א ,
כי זהו לכד תכלית בכין המצבה שלהם , וא"כ המעשה בעצמו שטא ונתעב :

יז (א) כל דבר רע , פי' מוס' (הראב"ע) : כי תועבת , דבר מתועב הוא להקריב
לשמי

תרגום אשכנזי

שפטים יז

לך איש אִישׁ אִשָּׁה אִשֶּׁר יַעֲשֶׂה
אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְעֵבֶר בְּרִיתוֹ: וַיִּלְךְ וַיַּעֲבֹד
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם
וּלְשִׁמְשׁוֹ אוֹ לַיִדֹּחַ אוֹ לְכָל־
צֶבֶא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי:
וְהִגִּדְ לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וּדְרַשְׁתָּ
הַיָּטִב וְהַיָּה אָמוֹן נִכּוֹן הַדָּבָר
נַעֲשֶׂתָהּ הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת
בְּיִשְׂרָאֵל: סִי הוֹצֵאת אֶת־הָאִישׁ
הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה הַהוּא
שֶׁאֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הַרָּע

דיר אינגעבען ווירד: זיך איין
מאן אדער איינע פרוי
פאנדע דער דאז טהאטע,
וואן אין דען אויגען דעז עויגען
דיינען גאטטעז מיספאללט,
ער איבערטערטע נעמליך זיין
געזעטץ: (ג) גינגע הין אונד
דינטע אונדערן גאטטערן אונד
בעטעטע זיי אן: זאננע,
מאנדע אדער זאנט איין
געשטירן אום היממעל וועל
כעז איך פערבאטען האבע:
(ד) עז ווירדע דיר אנגעצייגט,
דוא פערנעהמוט עז: האט
טעזט שארפע אונטערזוכונג
אנגעשטעללט, אונד געפונע
דען דאס דיא זאכע געוויס
וואר, אונד אין ישראל ריזער
גרייאל געשעהן וויא: (ה) זא
זאללוט דוא דען מאן אדער
דיא פרויא, וועלכע ריזע

באזע טהאט בעגאנגען האבען,

רש"י

(ב) לעבור בחיתו: אשר כרת אתכם שלא
לעבוד ע"א: (ג) אשר לא כויתו: לעבדס:
(ד) ככון: מכון העדות: (ה) והוצאת אל
שעריך את האיש ההוא וגו': המתרגם אל
שעריך לתרע בית דייך טועה שכן מנינו אל
שעריך זה שער שעבד בו או אינו אלא שער
שכדון בו כאמר שעריך למטה וכאמר שעריך
למעלה מה שעריך האמר למעלה

צום

תרגום אונקלוס

לך גבר או אִתְּתָא די יעבד ית דביש
קדם־די אֱלֹהִיךָ לְמַעַבְרַעַל קוּמְסִיָּה:
(ג) וְאֹזֶל וּפְלַח לְטַעֲנֵת עַמְּטִיא וּסְגִיד
לְהוֹן וּלְשִׁמְשָׁא אוֹ לְסִיְהָרָא אוֹ לְכָל־
חִילֵי שְׁמַיָּא דִּי לֹא־פְקִדִית: (ד) וַיִּתְחַוֵּי
לְךָ וַתִּשְׁמַע וַתִּחַבֵּעַ יְאֹת וְהָא קוּשְׁמַא
בִּיּוֹן פְּתַגְמָא אֶתְעִבִידִת תּוֹעֵבָתָא הָרָא בְּיִשְׂרָאֵל: (ה) וַתִּפֶּק ית־גְּבִרָא הַהוּא
אוֹ ית־אִתְּתָא הַהוּא דִּי עֲבָדוּ ית־פְּתַגְמָא בִּישָׁא

הדין

באור

לפני השם צהמה בעלת מוס, כי יורה על מניעת הכבוד והיראה, והוא סמן כילות:
(ב) אשר יעשה, בלשון זכר כי איש הוא עיקר כוונת המאמר: (ג) אלהים אחרים,
פסילים מעשה בני אדם: ולשמש או לירח וגו', שהם מעשה אלהים (ראב"ע): אשר
לא צויתי, מלת אשר מוסבה על העבודה וההשתחוויה, ולא כוונתי, הוא כמו כוונתי שלא
לעשות (פרבאטין), כי מנוה בלה"ק יכלול הצווי והאזהרה, כמ"ש הרמב"ם בס' המנוח
(שם ס'): (ה) אל שעריך, המתרגם א שעריך לתרע בית דייך (כן הוא בתרגום אונקלוס
שפסכיו), טועה שכן שנינו אל שעריך זה שער

שעבד

הָיְהִי אֶרֶץ שְׂעִירֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אֹו
 אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתֶּם בְּאֲבָנִים
 וּמָתוּ: וְעַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים
 אֹו שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמּוֹת:
 לֹא יוּמַת עַל־פִּי עַד אֶחָד:
 יַד הָעֵדִים תְּהִיָּה־בּוֹ בְּרֵאשִׁיטָה
 לְהַמִּיתוֹ וַיֵּד כָּל־הָעַם בְּאַחֲרָנָה
 וּבַעֲרַת הָרַע מִקֶּרֶב: פ
 ח כִּי יִפְלֹא מִמּוֹךְ דְּבָר לְמוֹשֶׁפֶט

זום מהארע דיינער שטאדט
 הינוזפיהרען, עז זיין מאן
 אדער פרויא: אונד זיא מיט
 שטיינען צו מאדע ווערפען:
 (1) אויף דיא אויזאגע צווייאר
 אדער דרייאר צייגען זאלל
 דער שטערבען, דער דען
 מאד פערדינט: ניכט אכער
 אויף דיא אויזאגע זיינען
 זיינציגען צייגען: (2) דיא
 צייגען מיסען צוערוט האנד
 זון איהן לעגען, איהן אומצו-
 ברינגען, אונד זאדען זאלל
 דיא האנד דען גאנצען פאלקו
 נאכפאלגען: אויף זאללע
 ארט זאללוט דוא דען באזע-
 וויכט אויז דיר וועגריימען: (ח) ווען דיר איין רעכטוהאנדעל צו שוועהר פיעלע
 פאר געריכט,
 עו

תרגום אונקלוס

רשי

הרין לתרע בית דינה (ס"א לקירוד)
 ית וגברא או ית אתתא ותרומנו
 באבניא ויטותון: (1) על מימר תרין
 סהדין או תלתא סהדין יתקטל דתיב-
 קטור לא יתקטל עד מימר סהיד
 תר: (1) ידא דסהדיא תהיב
 בקרמיתא לתקטליה וידא דכל עמא
 ככתריתא ותפלי עבד דביש מבינה:
 (ח) ארי יתפרש מנה פתגמא לדינא

למעל' שער שענד בויאף שעדיך האמור למט'
 שער שענד צו ותרגומו לקירוד: (1) ב' או
 ג' אס מתקיימת עדות בשני' למה פרט לך
 הכתוב בשלשה להקיש שלשה לשנים מה שנים
 עדות אחת אף שלשה עדות א' ואין כעשין
 זומיין עד שיתמו כולם: (ח) כי יפלא כל
 הפלחה לשון הבדלה ופרישה שהדבר נבדל
 ומכוסה

באור

שענד צו, או אינו לא שער שדון צו? כאמר שעדיך למטה וכאמר שעדיך למעלה, מה שער
 האמור למעלה שער שענד צו אף שער האמור למטה שער שענד צו ותרגומו לקירוד (רס"),
 וכן הוא בתרגום אשכנזי: את האיש או את האשה, לחזק כלומר שלא תחמול אס איש או
 אשה וסקנתם: וסקלתם, זה או זאת כמו באש ושרפנו אותו ואתה, ובעבור שאמר זה נד
 לך בסתר, ושמעת הדבר בגלוי הוצרך לפרש אעפ"י שהוגד לך ושמעת לא יומתו רק על פי
 שנים עדים (הראב"ע): (1) על פי שנים עדים או שלשה, שימות המת על פי שנים
 עדים כשאין שם יותר או על פי שלשה אס יומאון שם שלשה, ואמר הכתוב כי כאשר הוגד לך
 ושמעת תדרוש הדבר היטב על פי כל העדים הכונאים שם, והנה אס שומעני שענד בשני
 שלשה כשלש בעבורם ויבואו לב"ד ויעידו כולם והוא הדין למה כי בשמעני דברי כולם יתגרר
 האמת, ואס לא היו שם יותר, או שהלכו להם ואינם כונאים די בשנים (הרמב"ן): (2) יד
 העדים, יד כל אחד מהעדים, וכן יומס לבש העם ורבים בן (הראב"ע): בראשונה,
 פירשתיו: (ח) כי ופלא, כתרגומו ארי יתכסי, וכן כתב רש"י, כל הפלחה לשון הבדלה
 ופרישה

בין דם לדם בין דין לדין ובין
 נגע לנגע דברי ריבת בשעריך
 וקמת ועלית אר המקום אשר
 יבחר יהוה אלהיך בו: טובאת
 אל הכהנים הלויים ואל השפט
 אשר יהיה בימים ההם ודרשת
 והגידו לך את דבר המשפט:
 ועשית על פי הדבר אשר
 יגידו לך מן המקום ההוא
 אשר יבחר יהוה ושמרת
 לעשות

עו זיית איינע זאלע דיא דאז
 לעבען, אדער דיא אייגענע
 טהום, אדער לייבליכע בע
 שאדיגונג בעטריפט, אדער
 זאנוט איינע שטרייטזאלע,
 דיא אין דיינען טהארען פאר
 פאללען דירפטע: זא זאללזט
 דוה דך אויפמאכען, אונד
 אן דען ארט הינויפגעהן, דען
 דער עוויגע דין גאטט ער
 וואהלען ווירד: (ט) דא
 זעלכזט צו דען פרויטערן אויו
 דעם שטאממע לוי, אדער צו
 דעם ריכטער קאממען, דער
 אלודען זיין ווירד: אונד זי
 פראגען, זא ווערדען זי
 דיר זאגען, וואו רעכטענו
 אויט: (י) דוא מוסט אבער

זא פערפאהרען, ווייט מאן אן דעם ארטע, דען דער עוויגע ערוואהלען ווירד:
 דען אויזשפרוך טהוט, אונד

רש"י

תרגום אונקלוס

בין דם לדם בין דין לדין ובין
 מכתש סגידו למכתש סגירו פתגמי
 פלוגת דינא בקרנה ותקום ותפק
 לאתרא די יתרי יי אלהיך ביה:
 (ט) ותיתי לות פתגמי לינאי ולות
 דינא די יחי ביומיא האנון ותתפע
 ויחוו לך ית פתגמא דדינא:
 (י) ותעבר עלטימר פתגמא די יחוו לך מן אתרא ההוא די יתרי יי
 למעבר

ומכסה מוך: בין דם לדם בין דם טמא
 לדם טהור: בין דין לדין בין דין זכאי לדין
 חייב: בין נגע לנגע בין נגע טמא לנגע
 טהור: דברי ריבות שיהיו חכמי העיר
 חולקים בדבר זה מטמא זה מטהר זה ומחייב
 זה מוכה: וקמת ועלית מלמד שבית
 המקדש גבוה מכל המקומות: (ט) הכהנים
 הלויים הכהנים שיאלו משפט לוי: א השופט
 אשר יהיה בימים ההם ואפילו אינו כשאל

באור

וכריזה שהדבר כדלומכסה מוך: למשפט, דבר שהובא למשפט: בין דם לדם וגו',
 כפי פשוטו בין דם לדם בענין רציחות (כלומר בין דם נקי לדם חייב), או דיני מומן (והוא
 בין דין לדין), או פגע ומבורה (והוא בין נגע לנגע), כל דברי ריבות אשר יהיו בשעריך,
 ודבר הכתוב בהוה, כי בעיני המשפטים יהיו המחלוקות יותר משאר ההוראות, אבל דיני
 הזקן שזה בכלם (הרמב"ן), ובן תרגם המתרגם האשכנזי, והרשב"ם כתב בין נגע לנגע
 זרעת, וכוונתו שלא מצינו לשון נגע כי אם שכוה מעצמו כמו נגע זרעת כי יהיה נאדם,
 או למעלה מן הטבע כמו ונגע ה' את פרעה געים גדולים (בראש' י"ב ט"ז), וכן ת"א
 בן

לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יִזְרֹךְ :
 יֵאָדָּם עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יִזְרֹךְ
 וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ
 תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן־הַדָּבָר
 אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וּשְׂמָאל :
 יִזְוֶה אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזִדּוֹן
 לְבַלְתִּי שָׁמַע אֶרֶה־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד
 לְשֵׁרֵת שֵׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 אֹד אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמַת הָאִישׁ הַהוּא
 וּבִעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל : יג וְכָל־

אונד זארגפאלטיג בעאבאכע
 טען, וואו מאן דיר דאזעלבוט
 לעהרען ווירד: (יא) נאך דער
 לעהרע, דיא מאן דיר געבען,
 אונד נאך דעם רעכטע, דיא
 מאן דיר אנצייגען ווירד,
 זאללוט דוא האנדעלן: אונד
 פאן דעם, זא מאן דיר זאגען
 ווירד, וועדער רעכטו נאך
 לינקו אבווייכען: (יג) ווער
 אבער אויז פֿרעפֿעל דעם
 פרוזטער, דער דאזעלבוט
 דעז עוויגען דיינעז גאטטעז
 דינוט פֿערוואלטעט, אדער
 דעם ריכטער ניכט געהארבען
 ווירד: דערזעלבע זאלל דעז
 טאדעז זיין, דוא מוסט דען
 באזעוויכט אויז ישראל וועג

העם

שאפען: (יג) דאס עז דיא גאנצע נאטציאן ערפֿאהרע, זיך

רש"י

תרגום אונקלוס

שופטים שהיו לכנוי אתה כריך לשמוע לו אין
 לך אלא שופט שבימך: (יא) ימין ושמאל
 אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל
 שהוא ימין וכל שכן שאומר לך על ימין ימין
 ועל שמאל שמאל: (יג) וכל העם ישמעו
 מכאן שמנתיבין לו עד הרגל ומומיתין אותו
 ברגל

למעבד ככל די ילפונך: (יד) על-
 מיטר אזריתא די ילפונך ועל דינא
 די יימרון לך תעבד לא תקטיו מן
 התגמא די יחווין לך גמינא ושמיאלא:
 (יג) ונקרא די יעבד ברשע פדיל דלא-
 לקבלא מורפיקנא דקאים לשמשא

תמן קדם יי אלהך או לות רינא ויתקטל גברינא יהווא ותפלי עביר דביש
 עמא מישראל: (יג) וכל-

באור

בין מכתב סגירו וגו', ואין זה מוכרח: (י) מן המקום ההוא אשר יבחר, לפי שהוא
 מקום הנבחר, עיר ממלכת גזרת, לכן הכהנים והשופטים היושבים בה ולהם שנת המשרה,
 הם יודעים מה יעשה ישראל, והם יזרוק על פי האמת ולא יפלא מהם דבר אף שהוא מופלא
 ממש: (יא) לא חסור וגו' ימין ושמאל, לשון ספרי אפילו מראין בעיניך על הימין שהוא
 שמאל, ועל השמאל שהוא ימין, שמוע להם: והוא כענין ר"י ע"ס ר"ג ביה"כ שקל להיות
 בשמאלו, והנזרך במנהג הזאת גדול מאוד, כי התורה נתנה לנו בכתב, וידוע שלא ישתו
 הדעת בכל הדברים הנולדים, והנה ירבו המחלוקות: הם צפי' הכתובים או בדמיון דבר
 לדבר, ותעשה התורה כמה תורות, לכך חתך הכתוב את הדין, שנשמע לב"ד הגדול העומד
 לפני ה' במקום אשר יבחר, בכל מה שיאמרו לנו, ונעשה את המעשים על פייהם ככל אשר
 יורונו, ואף אם ידמו בעינינו כטועים, אין ראוי לכל אחד מאתנו לעשות ע"פ אומד דעתו,
 כי יהי' בזה סרבן הדת ופולק לב עס והפסד האומה בכללה: (יב) ומת האיש ההוא, על פי
 הדין

הַעַם יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ וְלֹא יִזְדוּן
 עוֹד : ס שְׁנֵי כִי־תָבֹא אֶרֶץ
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
 לָךְ וַיִּרְשָׁתָהּ וַיִּשְׁבַּרְתָּהּ בָּהּ
 וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל־
 הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סָבִיבֹתַי : טו שׁוֹם
 תִּשִׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקִּרְבֵּי אֲחֶיךָ
 תִּשִׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוֹכַר
 לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר

זיך פֿירשטע : אונד ניכט
 מערר פֿרעפֿעל מיטרויג
 האַנדלע : (יד) ווען דוא אין
 דאָן לאַנד קאַממוט , דאָן
 דער עוויגע דין גאַטט דיר
 איינניכט , דוא נימזט עו איין ,
 האַזט עו אין בעויטץ , אונד
 שפֿריכט , איד ווילל איינען
 קאַניג איבער מיך זעטצען ,
 וויא אַללע פֿאַלקער אום מיך
 דער טהון : (טו) זאָ קאַנוט
 דוא איינען קאַניג איבער דיר
 זעטצען , וועלכען דער עוויגע
 דין גאַטט אלזדען ערוואַהלען
 ווירד : דוא מוסט אַבער
 איינען פֿאַן דיינען כרידערן
 צום קאַניגע ערוואַהלען :
 אונד דאַרפֿוט קיינען אַוונד
 לאַנדער דער

לא

תרגום אונקלוס

עמא ישמעון וידחלון ולא ירשעון עזר : (יד) ארי תעול לארעא די יי
 אלקה יתיב לך ותירתה ותתב בה ותיטר אטני עלי מלכא ככרעמטיא
 די בסחרני : (טו) מנאָה תמני עלך מלכא דיי־תרעי יי אלקה ביה טגז
 אַחד תמני עלך מלכא לית לך רשו למנאָה עלך גבר נוקראָה די
 לא

כאור

הדין, וכית דין ימיתוהו, והעם וכל ישראל ישמעו ויראו * (הראב"ע): (יד) ככל הגוים אשר סביבתי, אין עבודת המלך וממשלתו טובה לאומה, אלא שתקנא ככל הגוים אשר סביבותיך : (טו) שום תשים, רז"ל אמרו שלם מנות נטשו ישראל בכניסתן לארץ, ואלת מהן להעמיד עליהם מלך, וכן אמרו בספרי, שום תשים עליך מלך, מנות עשה : והנראה שהמנוח הדין על הכניאים והזקנים והשופטים אשר ישפטו את ישראל, שאחרי ירושה והישיבה בארץ, כאשר יראו שהמון ישראל ישפטו במלך, וידמה להם כהנלחה וטובה גדולה לחזות מלך ביפיו ויקרו, הרודה בעם כאות נפשו, כאשר הם רואים ככל הגוים אשר סביבותיהם, שלא יעבדו עוד על ידם, ולא ילחטו את העם תחת יד שלטון בלתי רצוי להם, כי אם יבואו להם תאותם ורצונם עליהם מלך, כי כן משפט ההמון, כאשר ישים על לב לחדש דבר בעניני המדיניות, לא יטו ולא יסקו חף לא יכלית טרם נהיה תאותו : וכן הו' בניו שמואל הנביא, כאשר אלו להם מלך, הרע להביא הוא והתפלל אל ה', וה' אמר לו לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלך עליהם (שמואל ח' ט' ז'), ואעפ"כ אמר לו שמע בקולם והעלכת עליהם מלך : וזה הנראה לפי פשוטו, בבאר דעת רז"ל בזה, שהעומדת מלך מנות עשה, חף שאלתו למרי יסב : אשר יבחר ה' אלהיך בו, על פי נבוא או אורים ותומים : ח"כ מה טעם לא תוכל לתת עליך איש נכרי והעם לא יבחר בנכרי? ודעתי בדרך הפשט נטעם אשר יבחר

לֹא־אֶחֶיךָ הוּא: טו רַק לֹא־
 יִרְבֶּה־לוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־
 הָעַם מִצְרַיִם לְמַעַן הַרְבֹּת
 סוּס וַיְהוֶה אָמַר לָכֵם לֹא
 תִסְפּוּן לָשׁוּב בְּדַרְךָ הַזֶּה עוֹד:
 וְלֹא יִרְבֶּה־לוֹ נָשִׁים וְלֹא יִסּוֹר
 לִבּוֹ

דער ניכט דיין ברודער אומט,
 איבער דך זעטצען: (טו) יע
 דאך זאלל ער ניכט צו פיל
 פפערדע האלטען: אונד ניכט
 דאז פאלק ווידער נאך מצרים
 פיהרען, אום פיל פפערדע
 אנצושאפען: דא דער עוויגע
 איך אנגעזאגט האט, איהר
 זאללט דיווען וועג ניאמאל
 ווידער בעטרעטען: (זי) ער
 זאלל אויך ניכט צו פיל וויבער

נעהמן, ראמיט זיין הערץ ניכט אבוויכע: אימגלייכען

תרגום אונקלוס

רש"י

לֹא־אֶחֶיךָ הוּא: (טו) לְחֹזֵר לֹא־יִסְגִּי
 לִיָּה סוּסוֹן וְלֹא יִתִּיב־יַתְעַמָּא לְטַצְרִים
 בְּדִיר לְאַסְגָּא סוּסוֹן וְיִי אָמַר לְכוּן
 לֹא תִסְפּוּן לְטַתּוּב בְּאַזְרַחַת הָרִין
 עוֹד: (זי) וְלֹא יִסְגִּי לִיָּה נָשִׁין וְלֹא יִטְעִי
 לִבִּיה

ברגל: (טו) לא ירבה לו סוסים - אלא כדי
 מרכבתו שלא ישיב את העם מצרימה שהסוסים
 באים משם כמה שנאמר בשלמה ותעל ותבא
 מרכבה ממצרי' בשש מאות כסף וסוס בתמתי'
 ומאה (מלכים א' י"ד): (זי) ולא ירבה לו
 נשים - אלא שמנה עשרה שמיניו שהיו לו לדוד
 שש נשים ונאמר לו ואם מעט ואיסיפה לך
 כהנה וכהנה (שמואל ב' י"ב): וכסף וזהב
 לא

באור

עבד, שכל מולך על עמים מאת אלהים היא לו - כענין שכתוב די שליש עלאה במלכות אנשא
 ולמאן דיכב יתנכה, וכך אמרו אפילו ריש גרותנא מן שמים מוקמא ליה, ואמר אום תשים
 עליך מלך כל אשר יהי' כגור מן השמים שיהלך, ואם הוא מקטני שבטי ישראל וממשפחתו
 הצעירה, אבל איש נכרי לא תמלך עליך לעולם, וכן על דרך הפשט המקום אשר יבחר ה'
 אלהיך בו, כל שיבנו שם בית המקדש לה' כי הכל מרצין השם. (הרמב"ן): לא חובל,
 איך ראשי, וכן ת"א לית לך רשו: ויתכן שהוא כמשמעו, שאין להם יכולת, אף אם
 יבחרו בכרי, אין לו משפט המלכה: (טו) רק לא ירבה לו סוסים, למרכבתו, למען
 לא ירום לבנו מאחיו, וכן למלממה שלא יבטח על רכבו ועל פרשו, וירבה במלחמות לאין
 צורך: ולא ישוב את העם מצרימה למען הרבות סוס, וזה לא תעשה בפני עצמה, ויש
 בה מן הסנה למה שקדם, כי בימים ההם היו מוכיאים הסוסים ממצרים, והעד דברי שלמה
 ותלא מרכבה ממצרים: והנה יבטח למען הרבות סוסיו שימטיא העם לשון אל מצרים, וזה
 דבר ברור כי השם גאלם משם ובשובם יללו השם. (הראב"ע): לא תספון, מטה היתה
 ולא נכתבה, ויש אמרים מטעם לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם, וזאת דרך אחרת -
 (הראב"ע): (זי) ולא יסור לבבו, כי ילך אחרי תאוותיו: וכסף וזהב לא ירבה לו מאד,
 שרבו כסף וזהב המופלג לא די שאינו מרבה ומחוק הכללת האומה: אלא שהוא מוסיף לה, כי
 כאשר ירבה הכסף והזהב, כן תרבו חמדת התענוגים, הנטיבים הגדולים הפרדסים שדים
 ועדות: וברבות התענוגים ירבו הכחות וידים תעבולנה, ואין כאן מקומו להראות הבוק המופלג
 שניע מזה א המדות, שהם עמודי הכללת ויסודי אשר האומה, וכנוע היסוד יטול

אינגלייכען זאלל ער ניכט
איבערמאסיג זילבער אונד
גאלד זאממעלן: (יח) ווען
ער אויף דעם טהראנע ויצט:
זאלל ער זיך פאן דיוער
לעהרע איינע אבשריפט אין
איינעם בוכע פערפערטיגען,
אזוי דעמייעניגען, וועללען
בייא דען פרוטערן אויך דען
שטאטמע לוי אויפכעוואהרט
וירד: (יט) דיוע זאלל ער
בייא זיך האבען אונד לעבעניג
לאנג דארין לעזען: דאמיט
ער לערנע דען עוויגען וויגען
גאטט פירכטען, אום אללע
ווארטע דיוער לעהרע אונד
דיוע געזעטצע גענויא צו בע-
אבאכטען: (כ) דאס זיין
דערץ זיך ניכט ערהעבע
איבער וינע ברודער, אונד

לִבְכוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה-לָּו
מְאֹד: יח וְהָיָה כְּשִׁבְתוֹ עַל כִּסֵּא
מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לֹו אֶת-מִשְׁנֵה
הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל-סֵפֶר מַלְפָּנַי
הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם: יט וְהִיתָה עִמּוֹ
וְקָרָא בּוֹ כָּל-יְמֵי חַיָּו לְמַעַן
יִלְמַד לִירְאָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהָיו
מִלְשֹׁמֶר אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת וְאֶת-הַחֻקִּים הָאֵלֶּה
לַעֲשׂוֹתָם: כ לְבִלְתִּי רוּם-לְבָבוֹ
בְּמֵאֲחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן-הַמִּצְוָה

דאס ער ניכט אבוויכע פאן דעם געכאטהע רש"י
תרגום אונקלוס צור

לביה וכסף וזהב לא ירבה ליה
לקרא: (יח) ויהי כשבתיה על כסא
מלכותיה ויכתוב ליה ית פתשנן
אוריתא תרא על ספרא מן הקדם
בהניא לינאי: (יט) ויהי עמיה ויהי
קרי ביה כל ימי חייה קדיל דילף
למדחל קדמיה אלהיה למישר ית כל פתנמי אוריתא תרא וית קיטא
האלין למעברהון: (כ) קדיל דלא ירים לביה מאחיהי וקדיל דלא יסטי

לא ירבה לו מאד - אלא כדי ליתן לאכפניא
(כ"א לאכפניא): (יח) והיה כשנתו - אס
עשה כן כדאי הוא שתתקיים מלכותו: את
משנה התורה - שתי ספרי תורות אחת שהיא
מונחת בבית גבוה ואחת שכנסת ויואלת
עמו - ואנקלום תרגם פתאן פתר משנה לשון
שנן ודבור: (יט) דברי התורה - כמאמרו:
(כ) ולבלתי סור מן המצוה - אפילו מצוה קלה
למדחל קדמיה אלהיה למישר ית כל פתנמי אוריתא תרא וית קיטא
האלין למעברהון: (כ) קדיל דלא ירים לביה מאחיהי וקדיל דלא יסטי
מן המצוה

באור

כל הבנין: (יח) והיה כשבתו, בתחלת מלכותו: את משנה התורה, נספה שכית
(הראב"ע): וכן הוא בתרגום אשכנזי, ור"ל אמרו (סנהדרין כ"א), שתי ספרי תורות,
אחת מונחת בבית גבוה ואחת שכנסת ויואלת עמו, וא"כ משנה כפל כמו לחם משנה, ואנקלום
תרגם פתאן מלשין שנן ודבור: מלפני הכהנים הלויים, מאותו ספר שהיו לפניו חו ביד
הכהנים והלויים יכתוב המלך לו משנה התורה, כן תרגם המתרגם האשכנזי, כי זהו מכת
מ"ס מלפני, כמו מעל ספר אשר לפני: (יט) והיתה עמו, התורה: וקרא בו, מוסב
על ספר: כל ימי חייו, כשישנה מעסקיו, כמו והגית בו יומם ולילה: (כ) לבלתי רוּם
לכבו

ימין ושמאל למען יאריך ימים
 על-ממלכתו הוא ובניו בקרב
 ישראל : ס שלשי יח א לא-
 יהיה לכהנים הלויים כל-שבת
 לוי חלק ונחלה עם-ישראל
 אשי יהיה ונחלתו יאכלון :
 ונחלה לא-יהיה-לו בקרב
 אחיו

צור רעטען אדער צור
 לינקען : דאמיט ער אונד
 זיינע נאָקאָממען לאַנגע
 יאָהרע בייה דער רעגירונג
 בלויבען מאַגען אין ישראל :
 יח (א) ריא פרוטער אויז
 דעם שטאַטמע לוי
 אונד דער נאַנצע שטאַט לוי
 זאָלל קיין טהייל אונד קיין
 ערבע אונטער ישראל בע-
 קאַממען : פֿאַן אָפּפֿערן דעז
 עוויגען אונד זיינעם ערבי-
 טהיילע זאָללען זיא אונטער-
 דאָלט האַבען : (ב) אייגענטרום זאָלל ער אונטער זיינען ברודערן ניכט בעוויטצען :
 דער

תרגום אונקלוס

רשי

ימינא ושמאלא פדיל דיוריד ימינ
 על-ממלכתיה הוא ובניו בקרב ישראל :
 יח (א) לא יהי לכהניא לויאי כל
 שבתא דלוי חלק ואחסניא
 עם-ישראל קרבניא דוי ואחסנתיה
 יכלון : (ב) ואחסניא לא-יהי פגז
 אחיו

אל נביא : למען יאריך ימים . מכלל האתה
 שומע לאו וכן מניי בשאל שאמר לו שחזל
 שבעת ימים תיחל עד ביאי לך להעלות שלות
 (ס א' י') וכתיב ויחל שבעת ימים (ס
 יג) ולא שיר הבטחתו לשמור כל היום ולא
 הספיק להעלות העולה עד שגא שחזל יאמר
 לו נסכלת לא שמרת וגו' (ס) ועתה ממלכתך
 לא תקום הא למדת ששכיל מצוה קלה של
 נביא נענש : הוא ובניו * מניד שאס כנו הנן
 למלכות הוא קודם לכל אדם :
 יח (א) כל שנט לוי . בין תמימין בין בעלי עומין : חלק בנייה : ונחלה . בארן :
 אשי ה' קדשי המקדש (ס'א קדשי הקדשים) : ונחלתו . או קדשי הנביל תרומו
 ומעשרות אבל נחלה נמורה לא יהי לו בקרב אחיו ובספרי דרשו ונחלה לא יהי לו ונחלת
 אר : (ב) בקרב אחיו . ונחלת חמשה ואיני יודע מה היא ונראה לי שארן כנען שמעבר
 הירדן וחילך בקראת ארץ חמשה עממין ואל סיחון ועג שני עממין אשורי וכנעני ונחלת
 אר לרבות קני וקניזי וקדשוני . וכן דורש בפרשת מתנות שאמרו לאהרן על כן לא יהי
 לוי וגו' להזהיר על קני וקניזי וקדשוני . שוב נמצא בדברי רבי קלונימוס הכי נהסיק
 נספרי

באור

לבבו , מוסב על כל אזהרות האמורות למעלה , כי רבוי הסוסים והנשים וכסף זהב ילד
 התכשאות ורוממות כמו שברנו למעלה : ואמר הרמב"ן ז"ל נרמז כאן בתורה אסור הגאווה ,
 כי הכתוב ימנע המלך מנאות ורוממות הלב על אחיו , וכ"ש האחרים שאינם ראויים לכך ,
 כי צראוי להתרומם ולהתגדל וזהירט להיות לבבו שפל ככל אחיו הקטנים ממונו , כי הגאווה
 מדה ענוכה ומחמסת אבל האלהים אשילו במלך , כמ"ס תועבת ה' כל גבה לב : ולבלתי סור ,
 שב על וקרא בו למען ילמד :

יח (א) חלק , בנייה , במה שללו ישראל בהכנסם לארץ , ובמה שישללו אחרי כן :
 ונחלה , בארן (ספרי) : אשי ה' ונחלתו , אשי ה' קדשי מקדש , ונחלתו או קדשי
 הנביל

תרגום אשכנזי

שפטים יח

אֲחִיו יְהוֹה הוּא נִחַלְתּוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם לֹא : ס : וְזֶה יְהִי מִשְׁפַּט
הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעַם מֵאֵת זִבְחֵי
הַזִּבְחַת אֲסִישׁוֹר אֲסִישָׁה וְנָתַן
לְכֹהֵן הַזֹּרֵעַ וְהַלְחִיִּים וְהַקְּבָה :
ד רֵאשִׁית דְּגַנְךָ תִּירְשֶׁה וְיִצְהַרְךָ
וראשית

דער עויגע איזט זיין אייגענ-
טהימליכען ערבגוט, וויא ער
איהם פֿערהייסען דאָט :
(ג) דיוען איזט דיא געביהר
דער פּריוטער פֿאַן דעם
פֿאַרקע, ווען יעמאַנדה זיך
איינען אָכוען אָדער איין
שאַף שלאַכטעט : זאָ גיבט
ער דעם פּריוטער דאָן שול-
טערשטיק דיא קינבאקען
אונד דען מאַגען : (ד) פֿערנר
זאָללזט דוא איהם דיא ערוטלינגע פֿאַן דיינעם געטריידע : דיינעם מאָוטע אונד דיינעם
וויא
אַעלע,

תרגום אונקלוס

רש"י

אֲחִיהִי מִתָּנִן דִּי־יִהֵב לִיה יִי אֲנִין
אֲחִסְנִיתִיה כְּמֵא דִי מְלִילִילִיָּהּ יִגְדִין יִחֵא
דְחִין לְכַהֲנָא מִדְּעִטָּא מִן נְכִסֵּי נְכִסְתָּא
אֲמִיתִזֹר אֲסִישׁוֹר וְיִתֵּן לְכַהֲנָא דְרֵעָא
וְלִרְעָא וְקִבְתָּא : (ד) רֵישׁ עֲבֹרְךָ
חֲמִרָךְ וּמִשְׁחָךְ וריש

בספרי ונחלה לא יהי לו או נחלת חמשה .
בקרנ אחיו . אלו נחלת שבעה נחלת חמשה
שנטיס ונחלת שבעה שנטיס ומתוך שמה
ויהושע לא חלקו נחלה אלא לחמשה שנטיס
בלבד שכן משה הנחיל לראובן וגד ומני שנט
מנשה ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולמני
שנט מנשה ושבעה האחרים נטלו מאלוהן
אחרי מות יהושע מתוך כך הזכיר חמשה לבד
ושבעה לבד : כאשר דבר לו . בארנס לא
תנחל אחי חלקך : (ג) מאת העם . ולא מאת
הכהנים : אם שור אם שהי פרט לחיה :
הזרוע . מן הפרק של ארכובה עד כף של
והוא עפאלע . בל"א שולדר . שולדר בלאט :
עם הלשון . דרשי רשומות היו אומרי' זרוע תחת יד
שנאמר ויקח רומח בידו . לחיים .
תחת תפלה שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל .
והקבנה . תחת האשה אקנתה : (ד) ראשית
דגנך . זו תרומה ולא פירש בה שיעור אבל
רבותינו נתנו בה שיעור' עין יפה אחד מארבע'
עין רעה אחד מששים בינונית אחד מחמשים
וסמכו על המקרא שלא לפנות מאחד מששים
שנאמר ושיתם את האיפה מסומר הקטים
(יחזקאל מ"ה) ששית האיפה מני סאה כשאתה
נותן

באור

הגבול, תרומות ומעשרות, אבל נחלה גמורה לא יהי לו בקרב אחיו : (ג) מאת זבחי
הזבח, שנעם : ונתן, הזבח : הזרע והלחיים והקבה, כי אלה טובים מאשר הבשר .
(הראב"ע) : וכתב הרמב"ן זו מנה מסודשת לא נזכרה בתורה, כי במדבר שלא היו זבחים
זור וזה רק שלמים לא הזכירה להם שאינה נזכרת במוקדשים, ועתה כשבאו לכנס לארץ חדשה
להם, וזה טעם מאת זבחי הזבח, כלומר כאשר זבחו הזבח שהתירתי להם וזבחת מבקרך
ומזבאך כאשר צויתך ואכלת בשערך, והנה לא נתן אותה לאהרן בפרשת ויאמר ה' לאהרן
אע"פ שנתן לו עם התרומות והזבחים שאינם נזכרים אלא בארץ, והטעם כי עם הזכיר כל
אשר נתן לו בקודש כי גם הפרס קודש הוא, אבל הזרוע והלחיים והקבה וראשית הגז הן
חולין גמורים אין בהם זולתי מנות המתנה ע"כ, וא"כ אינם בכלל אשי ה' שהקדים למעלה :
(ד) ראשית, תפלה, כש ראשית מולכתו, וכן תרגם אונקלוס ותרגם אשכנזי, או ראשית
מבצר

וְרֵאשִׁירָה גַּם צִאֲנָה תִּתֶן לָוִי :
 ה כִּי בֹו בַחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־
 שְׁבֵטֶיךָ לַעֲמֹד לְשָׂרֵת בְּשֵׁם־
 יְהוָה הוּא וּבָנָיו כָּל־הַיָּמִים : ס
 ו וְכִי יבֹא הַלְוִי מֵאֶחָד שְׁעָרֶיךָ
 מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גֵר
 שָׁם וּבָא בְּכָל־אֹת נַפְשׁוֹ אֶרֶץ־
 הַמִּקְוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה :
 ז וְשָׂרֵת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו כָּכָל־
 אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי

וויא אויך דיא ערוטלינגע פֿאָן
 דער שוהר דיינען קלײנען
 פֿיהען געבען : (ה) דען איהן
 האָט דער עוויגע דיין גאָטט
 אויז אַללען דיינען שטאַממען
 ערוואָהלט : דאָס ער נעכט
 זיינען נאַכקאַממען צו אַללען
 צייטען , אים נאַמען דען
 עוויגען אים אַמטע שטעהע :
 (ו) ווען איין לוי אויז איר־
 גענד אַיינער שטאַרט אין
 ישראָל , וואָ ער זיך אויף־
 האָלט : נאָך אַייגעם בעלי־
 בען , און דען אַרט קאַממט ,
 דען דער עוויגע ערוואָהלען
 ווירד : (ז) וואָ קאַן ער דען
 דינוט אים נאַמען דען עוויגען
 זיינען גאָטטען פֿערוואָלטען :

לוי

יהוה

וואָ וויא זיינע כרידער דיא לויים , וועלכע דאָזעלכט אים אַמטע שטעהן פֿאַר

תרוגם אונקלוס

ר ש י

וְרֵישׁ גֹּת עֵנָה תִּפְרִישׁ־לִיה : (ה) אַרְי
 בִּיה אֲתָרְעִי יי אֱלֹהֶךָ מִכָּל שְׁבֵטֶיךָ
 לְמִקְוֵם לְשִׁמְיָא בְּשִׁמְא דִּי הוּא וּבְכֹנְהִי
 כָּל־יִזְרְיָא : (ו) וְאַרְיִיִתִי לְיוֹאֵה
 מִחֲדָא מִקְרֹדָה מִכָּל יִשְׂרָאֵל דִּי הוּא־
 דִּר תִּמְן וְיִיתִי בְּכָל־רַעוּת נַפְשִׁי
 לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעִי יי : (ז) וְיִשְׁמֵשׁ
 בְּשִׁמְא דִּי אֱלֹהִיה בְּכָל אַחֲזֵהִי לְיִזְרְיָא
 דְּמִשְׁמֵשִׁין תִּמְן קֶרֶם

נותן חזי סאה לכיר הר אחת מששים שהכור
 שלשים סאין : וראשית גז כחך כשאתה
 גוזז כחך בכל שנה יין ממנה ראשית לכהן
 ולא פירש בה שיעור ודכותו נתנו בה שיעור
 אחד מששים וכמה כאן סייבות בראשית הגז
 חמש קלות שכאמר ושמא כאן עשויות (שמאל
 א' כ"ה) רבי עקיבא אומר ראשית גז שמים
 כאך ארבעה תמן לו הרי חמשה : (ה) לעזר
 לשרת • מכאן שאין שירות לא מעומד : (ו) וכי
 יבא הלוי יכול בבגן לוי ודאי הכתוב מדבר
 תלמוד לומר ושרת יבאו לויים שאין ראויין
 לשירות : ובא בכל אות נפשו : (ז) ושרת
 למד על הכהן שגא ומקריב קרבנות נדבתו או
 עוד למד על הכהנים הנאים לרגל שמקריבין
 כגון מוספי הרגל ואף על פי שאין המשמר
 שלהם

באור

מנחר , כמו בשמים ראש : ראשית דגן חירשך ויצהרך , זו תרומה : והנה עיקר חיוב
 התרומה והמעשר הוא בדגן ותירש ויבנה , לפי שהם עקר מחייתן של בני אדם , והפירות
 לא יתחייבו כי אם מדברי סופרים , ובכל מקום שמוכר הדבר אקרא , אם מכרת בעלמא
 הוא : ואף העבדים והזתים לא יתחייבו עד שיעשה מהם תירש ויבנה : כן העלה הרמב"ן
 ז"ל : (ז) ושרת , ראשי הוא לשרת בכל העבודות ככל אחיו , כן תרגם המתרגם האשכנזי ,
 ויתכן שהכוונה כך היא , כי יבא הלוי ושרת ככל אחיו הלויים או חלק כחלק יא' לו : (ח) לבד
 מטכריו

יהוה: ח חלק כחלק יאכלו לבד
 ממכריו ערהאבות: ס ט כי
 אתה בא אל הארץ אשר
 יהוה אלהיך נתן לך לא
 תלמד לעשות כתועבת הגוים
 ההם: י לא ימצא בך מעביר
 בנך ובתו באש קסם קסמים
 מעונן ומנחש ומכשף: יא וחבר

פאר דעם עויגן: (ח) גלייטען
 טהייל זאלל ער מיט איהנען
 צו געניסען האבען: אויסער
 זיינען איינקינפטען פאן הויזע,
 דוא ער פערקויפען קאן:
 (ט) ווען דוא אין דאז לאנד
 קאממוט, דאז דער עויגע
 דיר איינגיכט: זא לערנע
 ניכט זאלע אכשיליכע דינגע
 טהון, וויא דיוע נאטציאנען
 טהון: (י) ניאמאנד זייא אונ-
 טער דיר צו פינדען, דער
 זיינען זאהן אדער זיינע טאכ-
 טער דורך דאז פייאח פיהרט:

חבר
 דער אהנרונגוקינטע טרייכט, צייטוואהלער (וואלקענבעפראגער) פאגעלדייטער
 (שלאנגענבעשווארער) אדער צויברער: (יא) טהירבעשווארער: שווארץ

תרגום אונקלוס

ר ש י

קדם יי: (ח) חלק כחלק ייכלו בר
 מטשרתא רייתי בשבתא רבדתקיני
 אבתא: (ט) ארי את עליל לארעא
 ריי אלהך יתיב לך לאתילף לטיעבר
 כתועבת עקטיא האני: (י) לא
 ישתבח בך מעביר בריה וברתיה פנירא
 קסם קסמין מעונן ומנחש וחרש:
 (יא) ורשין רשן

סלהס: (ח) חלק כחל' יאכלו' מלמד שחלקין
 בעורות ובבשר שעירי חטאת יכול אף בדברים
 הבאים שלא מחמת הרגל כגון תמידין ומוספי
 שבת וכדורים וכדבות תלמוד לימר לבד ממכרו
 על האבות חין ממה שמכרו האבות בימי דוד
 ושואל שנקבעו המשמרות ומכרו זה לזה טול
 אתה שנתך ואני אטול שנתו: (ט) לא תלמד
 לעשות. אבל אתה למד להבין ולהורות
 כלומר להבין מעשיהם כמה הם
 מקולקלים ולהורות לבניך לא תעשה כך
 וכך זה הוא חק הנכרי: (י) מעביר בנ
 ובתו באש הוא עבודת המולך עושה מדורות
 אש מכאן ומכאן ומעבירו בין שתייהם: קיסם קסמים
 אש חלק חס לא חלק וכן הוא אומר עמי בעש יסאל ומקלו יגיד לו (הושע ד'): מעונן רכי
 עקיבא אומר אלו טתני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל. וסכמים אומרים אלו
 אומי

אזיהו קיסם האומות את מקלו ואומר
 אש חלק חס לא חלק וכן הוא אומר עמי בעש יסאל ומקלו יגיד לו (הושע ד'): מעונן רכי
 עקיבא אומר אלו טתני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל. וסכמים אומרים אלו
 אומי

באור

ממכריו על האבות, הטעם כי אם מכר ביתו שירש מאבותיו כאשר כתוב ויבא ממכר בית
 ועיר אחותו, והוא פי' על האבות, לא יאמר לו הנה יש לך לא תאכל עוד, אלא חלק כחלק
 יאכלו. (הראב"ע), והמתרגם אשכנזי תרגם מלבד מה שיוכל למכור כל תבואות ביתו מחנותיו
 שנעיריו: (ב) כי אתה בא, כמו כי תבוא: כתועבת הגוים ההם, כלל ואח"כ יפרט לא
 ימצא בך ינו: (י) מעביר בנו, ע"ז היתה, כי יש גם היום בימינו גוים רבים עובדי האש.
 (הראב"ע): קסם קסמים, יתכן היותו אש כלל, ופירושו חותכי משפט, האומרים כי
 כן יהי' בלא ספק וכן נזרין, וקרוכ ממש קסם על שפתי מלך (משלי ט"ו י"א), שדבר המלך
 סותף המשפט, אחת דבר ולא תשוב, והפרט מעונן ומנחש ומכשף. (הראב"ע): מעונן
 ומנחש ומכשף, בארנו גם ויקרא, (י"ט כ"ז): והנה לר"ע שאומר בסנהדרין מעונן זה
 נותן

חבר ושאל אוב וידעני ודרש
 אל־הַמֹּתִים: יב כִּי־תֹעֲבַת יְהוָה
 כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹהֵי וּבְגִלָּל הַתְּוֹעֲבֹת
 הָאֵלֹהִי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ מִוְרֵישׁ
 אוֹתָם מִפְּנֵיךָ: יג תָּמִים תִּהְיֶה
 עִם

שווארצקינטלער, צווייבען
 דייטלער אָדער טאַרטען
 בעפֿראַגער ווייב: (יב) דען
 ווער דווען טהוט איזט דעם
 עוויגען איין גרייאל: אונד
 עבען אום דווער גרייאל
 וויללען טרייבט דער עוויגע
 דיין גאַטט יענע פֿאַר דיר
 און: (יג) דוא מוסט דין גאַנץ

תרגום אונקלוס

רש"י

דָּשׁן וְשָׂאִיל בְּבִדְיוֹ חִכְרוּ וְתַבְעוּ טָן
 מִתִּיבָא: (יב) אַרְיִי טַרְחָקָא דִּי בְרִדְדָא עֲבַד
 אַלְיוֹן וּבְדִיל תְּוֹעֲבַת הָאֵלִיוֹן יִי אֱלֹהֵי
 מְתִירָה יִתְחַזֵּן טָן קְדֻשָּׁה: (יג) שְׁלִים
 בְּרַחֲלִיתָהּ

אוחזי העינים: מנחש • פתו נפלה מפיו בני
 הפסיקו בדך מקלו כפל מידו: (יא) וסוכר
 סכר • שמרף נחשים או עקרבים או שאר
 סוית למקום אחד: ושאל אוב: זה מכשפות
 שמו פיתוס ומדבר משחיו ומעלה את המת
 בנית השחי שלו: וידעוני: מכנים עכס סיה
 שמה ידוע לתוך פיו ומדבר העכס על ידי
 מכשפות: ודורש אל המתים • כגון המעלה
 בזכרותו והנשאל בגלגלת: (יב) כל עושה אלה
 אלה אפילו אחת מהן: (יג) תמים תהי' עם ה' אלהיך • התהלך עמו בתמימות ותנפה לו
 ולא

באור

נתן עונה, שאומר עונה פלוגית יפה להתחיל, יתורגם (כייטוועהלר): ולרבנן דאמרי זה
 האוחז את העינים, ראוי שיתורגם (אויגןפרבלענדר), ויש פותרין אותו מגזרת עכן, והוא
 הרואה בענן דמות כרות ומעיד מהן העתידות (וואלקןבפראגד): ומנחש הוא המביט בעופות
 בכנסייהם או בגפנין (הרמב"ן): (יא) וחבר חבר, שמרף נחשים או עקרבים או שאר
 סוית למקום אחד (סנהדרין ס"ח), ובספרי משמע שאומר דברים על הנחש או על העקרב
 שלא יזיקוהו: וראש"ע פי' אלו האומרים שיחברו השדים ושאל אוב וידעני, מבואר כפי'
 קדושים (ויקרא י"ט ל"א): (יב) כי תועבה ה' כל עושה אלה, הטעם כי תועבת ה' הוא
 עושה כל עושה אלה ומשך מלת עושה אל הקודם, או יאמר שעושה אלה הוא בעצמו תועבה
 נגד ה': ובגלל התועבת האלה ה' אלהיך שוריש אותם מפניך, העיד לט' הכתוב שהמעשים
 האלו הם מתועבים מכל השכל, אף אם לא אסרם הכתוב, כי ענש עליהם את הגוים והורישם
 מן הארץ בגלגלם: (יג) חמים תהיה עם ה' אלהיך, שלם עמו, שגם בדרושת העתידות
 לא תדרוש זולתו, אבל תדרוש את ה' ע"י נביא או אוריס ותימים: וכתב הרמב"ן במנין המצות
 שהוסיף על דברי הרב ז"ל (מטה ח'), ענין הנזוה הואת שניחד לבנו אליו לבדו יתעלה,
 ובאמין שהוא לבדו עושה כל, והוא היודע אמתת כל עתיד, ומחט לבדו נדרוש הנאות,
 ולא נדרוש מהעברי שמים ולא מוולתם, ולא ננטח שיבאו דבריהם על כל פנים, אבל אם נשמע
 דבר מהם, נאמר הכל בידי שמים, כי הוא משנה המערכת כרצונו, מפר אותות בדים
 וקנסמים יהולל, ובאמין שכל הנאות תהיכה אליטי כפי התקרבת לעבודתו: והמזוה הואת
 נכטוה נה אנרהס אביטו כאשר צא לכרות לו ברית לת לו זרע אמר התהלך לפני והי' תמים:
 כי הי' הוא ע"ה יסוד באמינה וחולק על הכשדים, שהיו מייחסים הכוחת כלם לשמש ולירח
 ולטובכים, והוא ראה שיש עליהם יוצר ומנהיג, טובו עוד איהי' תמים עמו, ולא יתן בלב
 שיהא בזולתו שום אמת ולא יסתכל בענינם כלל, ע"ש: וכבר ידעת שלדעת הרמב"ם ז"ל
 אלו היו בדברים הללו ממש, לא היו התורה אוסרתן אלא הקפן לדעת הנאות כתעב מנחש
 ענשו

עם יהוה אלהיך: חמישי יד כי
 הגוים האלה אשר אתה יורש
 אותם אל מעננים ואל קסמים
 ישמעו ואתה לא בן גרתי לך
 יהוה אלהיך: טו גביא מקרבך
 מאחריך כמני יקים לך יהוה
 אלהיך אליו תשמעון: טז ככל
 אשר שארת מעם יהוה אלהיך
 בחרב ביום הקהל לאמר לא
 אסף רשמע את קול יהוה
 אלהי ואת האש הגדלה הזאת
 לא אראה עוד ולא אמות:

אז דעו עוויגען דיין גאטט
 האלטן: (יד) יענע פאלקער,
 דיה דויה פערטרייבזט,
 הארען פרייאלדיך אללערלייא
 צייטוואהלער אונד אהנדונגו-
 קינטלער: דוא אבער, דיר
 האט דער עוויגע דיין גאטט
 זאלכעו ניכט בעשידען:
 (טו) איינען פראפעטען אויז
 דינגעס מיטטעל, אויז דיינען
 ברידערן, וויא איך בין, ווירד
 ער דיר שטעללען: דעם
 אוהר געהארבען זאללט:
 (טז) זא וויא דוא אס בערגע
 חרב, אס טאגע דער פער-
 זאמטלונג דען עוויגען דיינען
 גאטט געבעטען אונד גע-
 שפראכען האזט: לאס מיר
 דיא שטיממע דעו עוויגען
 מיינען גאטטעו ניכט מעהר
 הארען, אונד דיזעו ענט-
 זעטצליכע פייאר ניכט מעהר זעהען,

ויאמר

דא זאנוט בין איך דעו מארדעו: דא

תרגום אונקלוס

רשי

בדחלתיה דיי אלהה: (יד) ארי עממיה
 האליו די את ירית יתהון מן מענניא
 ומן קסמיה שמעיו ואת לא בן יתיב
 לך יי אלהה: (טו) גביא מבינה מאחך
 כותי יקים לך יי אלהה מניה
 תקבלון: (טז) ככל די שאלתא טן קדם
 יי אלהה בחורב ביומא דקהלא למימר לא אוסיף למשמע יתקל מימרא
 דיי אלהי ויתאשתא רפתא קרא לא אחויו עוד ולא אמות: ואמר

ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבא
 עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו:
 (יד) לא כן נתן לך ה' אלהיך לשמוע אל
 מעוכנים ואל קוסמים שהרי השרה שכינה על
 הכביאים ואורים ותומים: (טו) מקרבך
 מאחריך כמוני כמו שאני מקרבך מאחריך יקים
 לך

באור

עצמו, אבל בעבור שהכל המה ואין עם מועיל, הם מפסידו הכסף ומביאות אותה אל דעות
 ואמונות בדויות בדרכי ההשגחה העליונה, ומקרבות אותה אל ע"א, ואין ראוי לעם קדוש
 מחזיקי דת האמת לתת לב בדברי דושי: ומפרשים אחרים נחלקו עליו, ואמרו שלמי הנראה
 מפשטות הכתובים ומאמרי חז"ל יש שורש דבר כמנא עם, ואף על פי כן התורה אסרתן,
 כדי שלא יירא רע, ולא יחל כל טוב, כי אם ממנו יתעלה לבדו: ואנו לא להכריע באנו:
 כי אם לפרש הכתובים: (יד) ישמעו, כן דרכם תמיד, והם רגילים בכך, כמו ככה
 יעשה

שפטים יה

תרגום אשכנזי צא

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵי הַיְמִינִי וְאֶשֶׁר
דִּבְרוּ: יִי נְבִיא אֲקִים לָהֶם
מִקֵּרֵב אֶהְיֶהם כְּמוֹד וְנִתְּתִי
דְבָרִי בְּפִיו וְדִבַּר אֲלֵיהֶם אֶת
כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶנוּ: יִי וְהָיָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרֵי אֲשֶׁר
יְדַבֵּר בְּשֵׁמִי אֲנֹכִי אֲדַרְשׁ מֵעַמּוֹ:
כִּי אִךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזְדָּ לְדַבֵּר
דְּבָר בְּשֵׁמִי אֶת־אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתוּ
לדבר

(יז) דא דען דער עויגע צו
מיר שפראך: זיי האבען
וואהל גערעדעט! (יח) איך
ווייל איהנען אויך איינען
פראפעטען וויזו איהרען
ברידערן, ווייז דוא ביזט
שטעללען: דיועם ווייל איך
מיין ווארט אין דען מונד
לעגען, אונד ער זאלל איהנען
פארטראגען, וואז איך איהם
בעפעהלע: (יט) ווער אלודען
מיינעם ווארטע אונגעווארט
זאם איזט, דאז דער פראפעט
איז מיינעם נאמען פאר
טראגט: פאן דעם ווייל איך
עז פאדערן: (כ) יעדאך איין

פראפעט, דער דען פֿרעפעל בעגעהט, אין מיינעם נאמען צו פֿערקנידיגען, וואז איך
איהם ניכט בעפֿאהלען האבע, אָדער

תרגום אונקלוס

רשי

וַאֲמַר יי לי אתקינו דמלילו: (יח) נְבִיא
אֲקִים לָהֶם מִקֵּרֵב אֶהְיֶהם כְּמוֹד וְנִתְּתִי
דְבָרִי בְּפִיו וְדִבַּר אֲלֵיהֶם אֶת
כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶנוּ: יִי וְהָיָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרֵי אֲשֶׁר
יְדַבֵּר בְּשֵׁמִי אֲנֹכִי אֲדַרְשׁ מֵעַמּוֹ:
כִּי אִךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזְדָּ לְדַבֵּר
דְּבָר בְּשֵׁמִי אֶת־אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתוּ
לדבר

לך תחתי וכן מנביא לנביא: (כ) אשר לא
נתינו לדבר אבל נתינו לכבירו: ואשר
פתגמי נבואתי בפומיה וימליל עמהון ית כל די אפקדיניה: (יט) ויהי גברא
די לא יקבל לפתגמי די ימליל בשמי ממדי יתפעמניה: (כ) ברם גביא
די ירשע למללא פתגמא בשמי ית די לא פקדתייה למללא

באור

יעשה איוב: ואחא, ויז הנגוד עם כפל הכתי, אבל אתה: לא כן נחן לך, שלא יתאמת
בך דברי המעוננים והקוסמים, כמאמרם אין מוזל לישראל (רע"ט): (טו) כמני, המיישר
אותך כמוני: ואין זה סותר למה שנאמר ולא קם עוד נביא בישראל כמשה, כי זהו בנסיבת
הנועלה ומדרגתו, אבל בנסיבת סבת ותכלית שלימותו להורות את עם ה' בדרך הישר
ולתוכיחם על פניהם כל נביאי השם שווין: אליו השמעון, אם יבוא לשעתו: וכן הוא
בספרי, אליו תשמעון, אפילו יאמר לעבור על אמת מן המצות (חן מע"א) לפי שעה,
שומעין לו: (טז) ולא אמות, קצר הענין וסמך על זכרונו שאמרו קרב אתה ושמע וגומר
ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלינו איך ושמענו ועשינו, כלומר שאלו ורכו בשליחות
הנביא: (יח) נביא אקים להם, זה מאמר השם לא נוכח בפרשת יתרו, ויתכן שלא בא לא
למשה לבדו, והעד נביא אקים להם מקרב אחיהם כמון, והוא לא הזכירו עד כאן שהוא
מקומו הראוי לו, לפי שהוא סמך לפעירתו, ורצה שאמינו ביהושע ובנביאים הבאים אחריו
למען לא יסורו מן הדקדק אשר הולכים בסכמתו ובתבונתו הרבה: (יט) אשר ידבר, הנביא:
אנכי אדרש מעטו, והנה מיתתו בידי שמים: (כ) ואשר, כמו לו אשר: ידבר בשם
אלהים

לְדַבֵּר וְאֵשְׂרֵי־דְבַר בְּשֵׁם אֱלֹהִים
 אַחֲרַיִם וּמֵת הַנְּבִיא הַהוּא :
 כֹּה וְכִי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ אֵיכָה
 נִדְעָ אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבַּרְתָּ
 יְהוָה : כִּי אֲשֶׁר יִדְבַר הַנְּבִיא
 בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יְהִי הַדְּבָר
 וְלֹא

אָדַעַר אִים נֶאֱמַעַן אַנְדֶּרֶר
 גֶּאָמְטֶער צו פֶּערקִינְדִיגֶען :
 דֶּערזעלכֶּע פֶּראָפֶּעט זאָל
 שְׂטֶערבֶּען : (כא) ווִירדֶּעזט
 דוּא אָבֶער אִין דִּינֶעם
 הערצֶען שפּרעכֶּען : וויא קאָן
 אִיד ערקֶענֶען , וועלֶכֶּען
 וואָרט דער עוויגֶע ניכֶט געֶ
 שפּראַכֶּען האָט ? (כב) ווען
 דער פֶּראָפֶּעט אִים נֶאֱמַעַן
 דעז עוויגֶען עטוואָז פֶּערקִינְ

דיגט, אונד עז געשיהט ניכט,

אונד

תרגום אונקלוס

ר ש י

לְטַלְלָא וְדִי יִטְלִיל בְּשׁוּם טַעוֹת
 עִמְטִיָא וְיִתְקַטֵּל נְבִיא הַהוּא : (כא) וְאִרִי
 תִּמְר בְּלִבְּךָ אֲכַדִּין נִדְעָ יִתְפַּתְנִיָא דִי
 לֹא טַלְלִיָה יִי : (כב) דִי יִטְלִיל נְבִיא
 בְּשֵׁמַיָא דִי וְלֹא־יְהִי פִתְנִיָא וְלֹא

ידבר בשם אלהים אחרים: אפילו כיון את
 ההלכה לאסור את האסיר ולהתיר את המות:
 ומת בחק שלשה מיתתן בידי אדם המתנבא
 מה שלא שמע וזה שלא חומר לו וכאמר לחברו
 ומתנבא בשם עבודת אלילים אבל הכוונת את
 כבודו והעובר על דברי נביא והעובר על
 דברי עמו מיתתן בידי שמים שנאמר אנכי
 אדרוש מעמו: (כא) וכי תאמר בלבבך

עתידין אתם לומר כשיבא חכמה בן עזר ומתנבא הנה כלי בית ה' מושבים מבבלה עתה
 מהרה (ירמיה כ"ו) וירמיה עומד וזוח על העמודים ועל הים ועל יתר הכלים שלא גלו
 עם יבניה בבלה יובאו עם גלות נדקוהו: (כב) אשר ידבר הנביא ויאמר דבר זה עתיד
 לבא עליכם ותראו שלא יבא הוא הדבר אשר לא דברו ה' והרוב איתו ואם תאמר זו כמתנבא
 על העתידות הרי שגא ואמר עשו כך וכך ומפי הקדוש ברוך הוא אני אומר כבר נגטחו
 שאם בא להדיחך מאחת מכל המצות לא תשמע לי אלא אם כן מומחה הוא לך שהוא נדיק
 גמור

באור

אלהים אחרים, הטעם שרובה להדיח את עם ה' להאמין שאל כבר הוא אמת והוא שולטו
 אליהם: ומה הנביא הרוא, מיתתו בידי אדם עפ"י ב"ד: (כא) איכה נדע, כשיבנה
 לשעה איזו מצוה, כגון אליהו בזה הכרמל, ויהושע שהקיף יריחו בשנת, וזהו את הכהנים
 לשאת הארון בירדן, ולעמוד שם עד שיצברו כל העם: (כב) ולא יהיה הרבר ולא יבא
 הוא הרבר אשר לא דברו ה', המעיין יראה שלמעלה (י"ג ו'), אמר והנביא ההוא או
 חולם החלוס ההוא יומת, אף שגא האות והמופת, לפי ששם ידבר על הנביא שנסית ומדיח
 את עם ה' להכחיש במציאות השם, או שלמות אחת משלמות הבורא, או שיבנה לעבוד
 עבודה או לעשות מעשה שמתנגדת אל ציור שלמות הבורא חכמתו וטובו ויכלתו, או לעקור דבר
 מן התורה המאוממת לנו בדרכים שאין לפקפק עליהם כלל, והנה בנביא כזה לא נשנית אם
 יבוא האות אם לא יבוא, כי אין בכח האות והמופת להכחיש דבר המאוממת לבו ע"י מופת חותך
 שכלי, או בהגלות ופרסום רב כמעמד הנבחר: מעתה אם יבנה לעבוד ע"א או כל דבר
 השותר להקש השכל הישר, אף לפי שעה, אין לשמוע אליו, ואולם כאן ידבר בנביא שטוען
 לשעתו על א' מהמונות שאין כותרם מתנגד לציור השם ושלמותו, כי אינם שכליים רק שעיני'
 ואפשר שיאנס השם לפי הזמן והמקום, ולכן נגטרך להשגיח אם יבוא את אשר דבר בשם ה'
 או בשמע אלץ בעת ההוא באותה מצוה שעינית, ואם לא יבוא או בודין דבר הנביא ולא תגור
 ממנו

שפטים יח יט

וְלֹא יָבֵא הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא־
דִּבְרוּ יְהוָה בְּדוֹן דְּבָרוֹ הַנְּבִיא
לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ : ס יט ח בִּי
יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אֶת־
אֲרָצוֹ וַיִּרְשָׁתוּ וַיִּשְׁבֹּת בְּעֵרְוֵיהֶם
וּבְבִתְיֵיהֶם : ז שְׂרֹשׁ עָרִים
תִּבְדִּיל לְךָ בְּתוֹךְ אֲרָצְךָ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ :
ח תִּכְיֶן לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־

גבול

תרגום אשכנזי צב

אונד טריפט ניכט איין, זא
האט דער עוויגע דיועד ווארט
ניכט געשפראכען : דער
פראפעט האט ען איין
פֿרעפֿעלמוטרה ערראכט ,
אונד דוא דארפוט דיק פֿאר
איהם ניכט שייאן :

יט (ח) ווען דער עוויגע דין
גאטט דיא פֿאלקער

אויוראטטען ווירד , דערען
לאנד ער דיר איינגעבען
ווילל : דוא ווירוס זיא איין
גענאטמען האבען אונד אין
איהרען שטארטען אונד היין
ערן וואהנען : (ז) זאללוט
הוא דיר אין דעם לאנדע ,
דאז דער עוויגע דין גאטט
דיר איינצונערומען געבען

ווירד , דרייא שטארטע אויוואנדערן : (ג) דיא שטראסען צו דענזעלבען אין גוטען
שטאנד ועטצען : אונד

ר ש י

תרגום אונקלוס

וְלֹא יִתְקִים הוּא פִּתְקֵא דִּי לֹא מְלִיחָה
בְּרִישֵׁע מְלִיחָה גְבִיא לֹא תִדְחַל
טוּיָה :

יט (א) ארי ישציי אלהד ית עטטיא
די יי אלהד יחוב לך ית
ארעהון ומירתנון ומיתב בקרניהון
ובבתיהון : (ב) תלת קרויון תפריש לך
בנו ארעה דיי אלהד יחב לך
לטותה : (ג) שתקין לך אורחא ותתלית ית

נמור כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב בצמח
בשעת איסור הנמות כדי לגדוה את ישראל
הכל לפי טורף שעה וסייג הפירנה לכך כאמר
אין תשמעין : לא תגור ממטילא תמנע עמך
מללמד עליו חובה ולא תירא ליענש עליו :
יט (ג) תכין לך הדריך . מקלט מקלט הו'
כתו' על פרשת דרכים : ולשת את גבול
ארבעי שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה
של עיר מקלט כשיעור מהלך שיש ממנה עד
השנייה וכן משנייה לשלישית וכן מן השלישית
עד

תחום

(ג) שתקין לך אורחא ותתלית ית

באור

ממנו : ולא יבאו וכו' , כן הנטיח השם שכל עת שירצה לחדש מצוה או לשנות בה דבר לפי שעה ,
יקיים את דברי שמוע' ע"י אות או מופת , וכן עשה ביהושע ואלהיו שנעשו על ידיהם כפלאות
וגסים , והיתה שליחתם מבוחרת ומחוקקת :

יט (ג) חכין לך הדרך , להיות הערים בעקים זיהא דרכו מוכנת ומיושנת (הראב"ע) :
ושלשה אח גבול ארצך , שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט
כשיעור מהלך שיש ממנה עד השנייה וכן משנייה לשלישית וכן מן השלישית עד הגבול השני של
ארץ

גְבוּר אֶרְצָךָ אֲשֶׁר יִגְחִילְךָ יְהוָה
 אֶל־הַיָּד וְהָיָה לְנוֹם שְׂמֹה כָּל־
 רִצְחָה: ד וְזֶה דְבַר הַרְצָחָה אֲשֶׁר־
 יִנּוֹם שְׂמֹה וְחֵי אֲשֶׁר יִכָּה אֶת־
 רֵעֵהוּ בְּבַל־יִדְעֵת וְהוּא לֹא־
 שָׁנָא לֹו מִתְמַל שְׁלֶשֶׁם: ה וְאֲשֶׁר
 יָבֵא אֶת־רֵעֵהוּ בִיעַר לְחַטֵּב
 עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגְּרוֹן לְכַרֵּת
 הָעֵץ וְנָשַׁל הַבְּרוֹזַר מִן־הָעֵץ
 וּמָצָא אֶת־רֵעֵהוּ וּמָת הוּא יִנּוֹם

אונד דיא גראנצע דעו לאנז
 דעו, דאז דיר דער עוונגע
 דיין גאטט צו בעזיטצע געבען
 ווירד, (דורך דזע שטארטע)
 אין דרייא גלייכע קרייזע אב
 טהיירען: דאס דער טאד
 של אגער בעקוועהם דאהין
 פליהען מאגע: (ד) וא מוס
 אכער דער טאד שלאגער בע
 שאפען זיין, דער דורך זיינע
 פלוכט דאהין דאז לעבען בע
 האלטען זאלל: עה מוס זיינען
 נאכטען אומגבראכט האבן,
 אהנע פארזאטן, אהנע איהן
 פארהער געהאסט צו האבען:
 (ה) ער גערט עטווא מיט
 זיינעם נאכטען אין דעוואלד
 ביימע צו פעללען: אונד איך

אל

דעם ער מיט דער אקוט אין דער האנד אויזהאלט דען מוס צו פאללען, פארהרט דאז
 אייזען פאם שטיהלע אב אונד טריפט דען אנדערן, דאס ער דראן שטורכט: איין
 זאלכער קאן אין איינע פאן

ר ש"י

תרגום אונקלוס

תחום אדער די יחסניגד יי אלקה ויהי
 למערוק תקן כל קטולא: (ד) ודין
 פתגם קטולא דיי מערוק לתקן ויתקין
 דיי קטולא ית חכריה בלא מדעיה והוא
 לא שני ליה מאתמלא ומקרקטוהי:
 (ה) ודי יעזל עם חכריה בחורשא
 למקץ אעין ותתמדיג ודיה בכרולא למקץ
 אעין וישתליף בכרולא מן אעא
 לחרא

עד הגבול השני של ארץ ישראל: (ה) ומדחה
 ידו. כשנא להפיל הגרון על העץ ותרגומו
 ותתמדיג ידיו לשון וכשמה ידו להפיל מכת
 הגרון על העץ כי שמו הנקד (שמואל ב' ו')
 תרגם יונתן ארז מרגוהי תוריא: וכאל הנחל
 מן העץ. יש מרגוהי תוריא שמו הנחל
 מקמו ויש מהם תוריא שישל הנחל לחתיכה
 מן

באור

ארץ ישראל. (רש"י), והראב"ע פי' שתחלק הארץ לשלש, וכן תרגם המתרגם האשכנזי:
 (ד) אשר יכה, ימית וכן ת"א דיקטול, וכן בתרגום אשכנזי: מחטול שלשם, מעולם
 ובעל לה"ק כשיזכיר זמן העבר בלתי עיוולד ילך לאחור עד יום השלישי: (ה) אח, כמו עס:
 לחטב, לכרות לגזור כמו מחוטב ענין: וגרחה ידו, כשנא להפיל הגרון על העץ,
 ותרגומו ותתמדיג ידיו לשון וכשמה ידו להפיל מכת הגרון על העץ, כי שמו הנקד (שמואל
 ב' ו') תרגם יונתן ארז מרגוהי תוריא. (רש"י), וכן תרגם המתרגם האשכנזי כשזכיר
 ידו להפיל הגרון בחוקה על העץ: ונשל, כמו וכסע, מגורת כי ישל ויתך רק זה כאל פעל
 עומד

אֶל-אֶחָת הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחִי :
 וּפְנֵי-יַרְדֵּךְ גַּאֲלֵה הַדָּם אַחֲרַי
 הַרְצֵחַ כִּי יַחַם לְבָבוֹ וְהַשִּׁיגוּ
 כִּי-יִרְבֶּה הַיַּרְדֵּךְ וְהַכְּדוּ נַפְשׁ
 וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט־מוֹת כִּי לֹא
 שָׁנֵא הוּא לֹא מִתְמוֹל שְׁלֹשׁוֹם :
 עַל-כֵּן אֲנִי מְצוֹנֶה לֵאמֹר
 שְׁלֹשׁ עָרִים תִּבְדֹּר לָךְ : ח וְאִם-
 יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-גְּבֻלְךָ
 כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּךְ וְנָתַן לָךְ

פֶּאָן דִּיזְעוּן שְׁטֹאֲדִטְעוּן וְיִינַע
 פֶּלֹכֶט נַעְהַמְעוּן אֹונד וְיָךְ דִּיאָו
 לַעֲבַעַן רַעֲטִמְעוּן : (ו) זְאָנוּט
 דִּירְפִטֵּע דַּעַר בַּל־וֹטְרֶאָכְעַר
 אִין דַּעַר עֵרוֹטְעוּן הִיטְצַע וְיִינַעוּ
 גַּעֲמִיטְהוּ דַּעַן טֹאֲדִשֶׁל אֲגַעַר
 פֶּעַר־פֶּאָלְגַעוּן : אֹונד וְזַעוּ דַּעַר
 וְזַעַג לֵאֲנַג וּוְאָרַע , אֹוּיָךְ
 אִיִּינְהֶאֲלַעַן אֹונד אֹוּמְכַרִינְגַעוּן :
 דִּיאַ עַר דִּיאָךְ דַּעַן טֹאֲד גִיכֶט
 פֶּעַר־דִּינִט , אִינְדַּעַם עַר גַּעֲנַעוּן
 דִּיאַ פַּעַר־זְאָן קִינַע פֶּיִינְד =
 שְׂאָפֶט פֶּאָרְדֶּהֶר גַּעְהֶאכֶט :
 (ו) דִּיאָרוֹם גַּעֲכַע אִיךְ דִּיר דַּעַן
 כַּעֲפַעְהַל : דִּיאַ זְאָל־זֹוט דִּיר
 דִּרְוּיָא שְׁטֹאֲדִטְעוּן אֹוּוּזְאָנָא
 דַּעַרְן : (ח) וְזַעוּ דַּעַר עֹוּיַע
 דִּיִּין גֶּאָטֶט דִּינַע גַּרְאָנְצַע עַר =

את

וְיִיטְעַרְט , וְיִיִא עַר דִּינַעוּן פֶּאָטְעַרְן צוּגַעֲשׁוּוְאָרַעַן : אֹונד גִּיבֶט דִּיר דִּיאָו

תרגום אונקלוס

לְחַדָּא מִן-קְרוּנֵא הָאֵלִין וְיִתְקַוּם :
 (ו) דִּלְמָא יִרְדוּף גַּאֲלֵה דְמָא בְּתַר קְטוּלָא
 אַרְי יַחַם רַבִּיָּה וְיִדְבַקִינִיה אַרְי תַּסְנִי
 אֹוִרְתָא וְקַטְלִנִיה נַפְשׁוֹלִיה לִית חוֹבַת
 דִּי־דְקַטוּל אַרְי לֹא שְׁנִי הוּא לִיָּה מִאֲתַמְלִי
 טַפְקַד־לָךְ לְטִיטֹר תַּלַּת קְרוּיִן תַּפְרִישׁ לָךְ : (ח) וְאִם יִפְתִּי יִי אֶלְחַדָּא יַת
 תַּחוּמֶיךָ קְטָא דִּי קַמִּים לְאַבְתָּךְ וְיִתַּן לָךְ

רש"י

מִן הַעֵץ הַמִּתְבַּקֵּי וְהִיא נְתוּזָה וְהַרְגִי : (ו) מִן
 יַרְדוּף מֵאֵל הַדָּם לְכַךְ אֵינִי אֹוִם לְהַכִּין לָךְ
 דְרָךְ וְעִרְי מִקְלַט רַבִּי : (ח) וְאִם יִרְחִיב
 כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּח לְתַת לָךְ אֶרֶץ קְנִי וְקִנְיִן וְקַדְמוּכִי :
 (ט) וְיִסְפַּת לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ - הִרִי תִשַׁע שְׁלֹשׁ

עַל-כֵּן אֲנִי מְצוֹנֶה לֵאמֹר
 שְׁלֹשׁ עָרִים תִּבְדֹּר לָךְ : (ח) וְאִם יִפְתִּי יִי אֶלְחַדָּא יַת
 תַּחוּמֶיךָ קְטָא דִּי קַמִּים לְאַבְתָּךְ וְיִתַּן לָךְ

באור

עוֹמֵד , וְכַשׁ גִּיִּים רַבִּים יוֹכֵא : (הֲרֹאֵב ע) : וְהַרְשַׁב־ס כַּתֵּב , הַבְּרוּל הוּא הַגְּרוּן שְׁקִרוּ בְרוּל ,
 כְּדַכְתִּיב אִם קַהֵה הַבְּרוּל , שִׁישְׁלִיךְ הַגְּרוּן חֲתִיכַת בַּקַּעַת מִן הָעֵץ , וְלַדַּעַתוֹ וְכַשׁ פַּעַל יוֹכֵא
 וְעִנְיִנוּ כִּךְ הוּא וְכַשׁ הַבְּרוּל מִן הָעֵץ כְּלוּמַר שֶׁהַגְּרוּן יִבְקַע הָעֵץ וְיִגְזֹר מִמֶּנּוּ , וְאוֹתוֹ חִלַּק הָעֵץ
 הַגְּזֹר יוֹכֵא אֶת רַעֲבּוֹ : וְאוֹלַם הַמִּתְרַגֵּם הַאֲשַׁכְּנוּ תַּרְגֵּם כְּדַעַת הֲרֹאֵב ע , וְכִי מִרְבּוּתוֹ
 שְׁאִמְרוּ כַּשֵּׁמֶע הַבְּרוּל מִקְתּוֹ : וְסַצָּא , הַבְּרוּל שְׁכַמֵּט : (ו) גַּאֲלֵה הַדָּם , כֹּל גַּאֲלֵה תּוֹבַע
 מִחֲבִירוֹ דְכַר שִׁישׁ לוֹ זְכוּת עֲלָיו . אִם יִגְאֲלֵךְ טוֹב יִגְאֲלֵה (רוֹת ג' י"ג) , אִם יִתְבַּע מִיַּד הַיְיִבִּים
 וְהִיאִיט זְכוּת שִׁישׁ לוֹ עֲלֵיךְ לְפִי שְׁאֵת הִיִּית כְּשׁוֹא לְאַחַד מִשְׁפַּחְתּוֹ . אוֹ דְדוֹ אוֹ בֵּן דְדוֹ יִגְאֲלוּ
 זְכוּת שִׁישׁ לוֹ עֲלָיו , לְפִי שְׁהוּא מִשְׁפַּחְתּוֹ הוּא תּוֹבַע אוֹתוֹ מִיַּד , וְלִכֵּן לֹא כַּאֲמַר אִם אִישׁ אַחַר
 יִגְאֲלוּ כִי אֵין לְאַחַר זְכוּת עֲלָיו יוֹתֵר מִיַּד : וְכֵן כֵּאֵן קְרוּבוֹ שֶׁל הַרוּג תּוֹבַע אֶת דְּמוּ מִיד הַהוּרַג
 זְכוּת שְׁהוּ לֹא עֲלָיו יוֹתֵר מִזְּלוֹתוֹ : וְהַכְּהוּ נַפְשׁ , דְרָךְ קַבְרָה וְהַכְּהוּ מִכַּת כַּפֵּשׁ בְּמִקּוּם אֲתַנָּא
 כַּשְׁנֹו : (הֲרֹאֵב ע) : (ח) וְאִם יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ , כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְתַת לָךְ אֶרֶץ קְנִי , קְטָא ,
 וְקַדְמוּכִי : (רַש"י) , חִין מִשְׁכַּנְהָ עַמִּים שֶׁהִנְטִישׁ לְתַת לְהַם מִיד כְּשׁוֹאֵם אֵל הָאֶרֶץ : (י) דָּם

נקי

את כל הארץ אשר דבר
 לתת לאבתך: ט כי רתשמור
 את כל המצוה הזאת לעשתה
 אשר אנכי מצוה היום לאהבה
 את יהוה אלהיך וקבלת
 בדרךיו כל הימים ויספת לך
 עוד שלש ערים על השלש
 האלה: י ורא ישפך דם נקי
 בקרב ארצה אשר יהוה אלהיך
 נתן לך נחלה והיה עליך
 דמים: פ

ראו נאנצע לאנד איין , ראו
 ער דיינען פאטערן צו געבען
 פערשפראכען : (ט) ווען דוא
 נעמליך דאז געכאטה גענויא
 בעאכאכטעזט , ראו איך דיר
 יעצט געבע : דען עוויגן דיינען
 גאטט צו ליבען אונד יעדער
 צייט אין זיינען וועגן צו וואגן
 דעלן : זא זאללום דוא נאך
 דרייא שטארטע צו דיזען
 דרייאן הינצוטהון : (י) דא
 מיט אין דעם לאנדע , וועלכען
 דער עוויגע דין גאטט דיר
 צום ערבנטע גיכט , קיין און
 שולדיג בלוט פערגאסען
 ווערדע : אונד דאדורך בלוט
 שולד אויף דין קאממע :
 (יא) טראגט אבער יעמאנד
 האס ווידער זיינען נאכזטען ,
 לויארט איהם אויף , פאללט
 איבער איהן הער אונד

יא וכי יהיה איש שנא לרעהו
 וארב לו וקם עליו והכהו נפש

איבער איהן הער אונד

וטת

תרגום אונקלוס

רש"י

יתכל ארעא די טליל לטתן
 לאבתך : (ט) ארי תטר יתכל
 תפקדתא דרא לטעבדה די אנא
 טפקיד לך יוטא דין לטרתם יתין
 אלקה ולטהך באורחן דתקנוד
 לרעהו

שבעה הירדן ושלש שבארן כנען ושלש לעתיד
 לבא : (יא) וכי יהי איש שנא לרעהו ע"י
 שנאתו הוא בא לידי וארב לו מכאן אמרו עבר
 אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה
 חמורה לפי שעבר על לא תשנא סופו לבא לידי
 שפיכות דמים לכך נאמר כי יהי איש שנא
 לרעהו

קרטוהי כל יוטא ותוסף לך עוד תלת קרנן על תלת אליו : (י) ולא
 ישתפך דם וכאי בגו ארעה דיי אלקה יתיב לך אחסנא ויחי עלך חובת
 דין דקטור : (יא) נארייהי גבר שני דתכריה ויכטן ליה ויקים עלוהי ויקטלניה
 נפש

ויטות

באור

נקי , דם של נקי : דמים , תביעת דמים , וכן תרגם אונקלוס ומתרגם אשכנזי : (יא) וכי
 יהיה איש שנא לרעהו , על ידי שנאתו הוא בא לידי וארב לו , מכאן אמרו עבר אדם על
 מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה , לפי שעבר על לא תשנא סופו לבא לידי שפיכות
 דמים

דמים

שפטים יט

תרגום אשכנזי צר

וּמֹת וְנָס אֶל־אֶחָת הָעָרִים הָאֵלֶּ:
יב וְשִׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ
כִּשְׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם
וּמֹת: יג לֹא־תִחַס עֵינֶךָ עָלָיו
וּבְעֵרַת דַּם־הַנֶּקִי מִיִּשְׂרָאֵל

וטוב

אונר ברינגט איהן אום : אונר
פֿרֿוֿיהט אין אײנע דױער
שטאָרטע : (יב) זאָ זאָל־לען
דיא אָלטעזטן זײנער שטאָרט
הינשיקען , איהן פֿאָן דאָ אַבֿי
האָלען לאַסען : אונר דעם
בלוטראַפֿער אין דיא האַנדע
לײפֿערן : (יג) דױא מוסט
זײנער נײַכט שאַנען : זאָנדרען
ישראל פֿאָן פֿערגיסונג און־

שולדיגען בלוטן רײניגען ,

זאָ

תרגום אונקלוס

רשׁי

וימות ויערוק לתרא טו־קרניא
האלו ייניו שלחון סבי קרתייה וינדברון
יתיה כמתן ויטסרון יתיה ביד גאל
דקיא וימות: (יג) לא־תחוס עינך עלותי
ותפלי אשרי־דם־זכאי מישראל
וייטב

לרעהו וגומר שהיה לו לכתוב וכי יקום איש
וארב לרעהו והכהו נפש : (יג) לא תחוס
עיניך שלא תאמר הראשון כבר נהרג למה
אתו הורגים את זה ומחאו שני ישראלים
הרוגים

באור

דמיוס * (רשׁי) : (יב) ונחנו אותו ביד גאל הדם , כבר בארנו בפ' ואלה מועדי שפסוקות
הכתוב כמו שאמרו רז"ל בתפלה אחד שנג ואחד מויד גולה : כי כל עוד שלא הורגנו בני
הדם להיות כל זכותם ודיניהם מסור ביד ב"ד , היו הקרובים וגואלי הנרצח רודפים אחרי
הרוצח ותובעים ממוט את דם הנהרג , וכן הדבר נהוג בכל האומות הקדומות , אשר שמענו
את שמעם : ויחאו מזה תקלות רבות ואפיקת דם נקי , כי גואל הדם בחוס לבבו על מיתת
קרובו לא יתן על לב להבחין בין שנג למויד : לכן נותה התורה להכיל את הרוצח מיד גואל
הדם , טרם עמדו למשפט , להכין ערי מקלט , והי' כל מכה נפש בין שנג בין מויד יטם
שמה וינבל : אחרי כן ישלחו ב"ד ויקחו אותו משמה להעמידו למשפט , וישפטו בין הרוצח
והגואל , ואם ימלאו שכנגה הרג , ישיבו אותו אל עיר מקלטו : ואם במויד רצח , ימסרו
אותו ביד הגואל , והוא ינקום את נקמתו ממוט , כן משמע מפסוקות הכתובים בפ' ההיא ,
והוא מה שאמר הכתוב במקום הזה ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת , שהגואל ימיתו , כאשר
כפל שם גואל הדם הוא ימית את הרוצח (במדבר ל"ה י"ט , כ') : כן היה הדבר בתפלה ,
ואולם אחרי כן ראו שטוב להם למסור כל דיני מיתה וגאולת הדם ביד השופטים , ונתנו בני
הדם מעט לרוחם , לבלתי שלוח ידם במכה נפש , טרם יבררו ב"ד השנג הוא אם מויד ? ולא
הנרץ עוד ההרג לגלות מיד , כי גואל הדם שמר לו את הדבר , עד עמדו למשפט , ומיד
כשהרג לקטוהו ב"ד ושפטוהו , ואם בשנג הרג שלחוהו אל אחת מערי מקלט וסי , ואם מויד
הי' , ב"ד ימיתוהו : ולזה דקדקו רז"ל לומר , בתפלה אחד שנג ואחד מויד גולה : (יג) לא
החוס עינך עליו , שלא תאמר הראשון כבר נהרג , למה את הורגין את זה , וכמחא שני
ישראלים הרוגים ? (ספרי) : דם הנקי , שפיקת דם הנקי , וכן ת"א : ולכ"ז נקי הוא תואר
לדם , ואולם בעבור שלא אמר הדם הנקי , משמע שהוא סמוך , דם של נקי , והיה טעם
דם כענין והי' עליך דמיוס , שפי' תביעת או טוב דמיוס , אף כאן פי' חובת דם של נקי הנהרג :
לא

וא ויירד עו דיר וואהלגעהן :
 (יד) אין דעם ערבגוטע, דאָז
 דוא אין דעם לאַנדע, וועלכען
 דער עוויגע דיין גאָטט דיר
 איינצונעהמען גיבט, בעוויצען
 ווירט, וואָלל'זט דוא דיא
 גראַנצען דיינען גאַכבאַרן,
 דיא פֿאַן דען אַלטען געצאָגען
 וואָרדען, ניכט פֿאַן דער
 שטעללע דיקען : (טו) איין
 איינציגער צייגע וואָלל ניכט
 גירטיג זיין ווידער איינע
 פּערוואָן, דאָז פֿערברעכען
 אָדער דיא זינדע מאַג זיין פֿאַן
 וועלכער אַרט מאַן וואָללע :
 דורך דיא אויזואַגע צווייאַר
 אָדער דרייאַר צייגען מוס דיא זאַכע
 בעקראַפֿטיגט ווערדען : (טז) ווען
 איין

ומזב לך : ס ששי יד לא תסיג
 גבול רעה אשר גבלו ראשנים
 בנחלתך אשר תנחל בארץ
 אשר יהיה אלהיה נתן לך
 לרשתה : ס טו לא יקום עד
 אחד באיש לכל עון ולכר
 חטאת בכל חטא אשר יחטא
 על פי שני עדים או על פי
 שלשה עדים יקום דבר : טז כ

יקום
 איין

תרגום אונקלוס

רש"י

וייטב לך : (יד) לא תשיגי תחומא
 דחברך די תחומי קדמאי באחסנתך
 די תחסן בארעא דיין אלהך יחייב
 לך לטיירתה : (טו) לא יקום סהיד
 חד בגברא לכל עון ולכל חובין
 בקלחט די יחטי על מימר תרין
 סהדין או על מימר תלתא סהדין
 יתקים פתגמא : (טז) ארי יקום

הרוגים : (יד) לא תסיג גבול לשון נסוגו
 אחור (ישעיה מ"ב) שמחזיר סימן חלוקת
 הקרקע לאחור לתוך שדה חבירו למען הרחיב
 את שלוהלא כבר נאמר לא תגזול מה תלמוד
 לומר לא תסיג למד על העוקר תחום חבירו
 שעובר בשני לאוין יכול אף בחופה לארץ תלמוד
 לומר בנחלתך אשר תנחל וגו' בארץ ישראל
 עובר בשני לאוין ובחופה לארץ אינו עובר לא
 משום לא תגזול : (טו) עד אחד זה דכה
 אב כל עד שבתורה שניש אלא אם כן פרע לך
 צו אחד : לכל עון ולכל חטאת להיו' חבירו
 בעכש על עדותו לא עוכש גוף ולא עוכש ממון
 אבל קס הוא לשבועה. אמר לחבירו תן לי מנה שהלוייתך אמר לו אין לך בידי כלום ועד אחד
 מעיד שיש לו חייב להשבע לו : על פי שני עדים ולא שיכתבו עדותם באגרת וישאלו
 לבית דין ולא שיעמיד תורגמן בין העדים ובין

באור

(יד) לא תסיג, כמו נסוגו אחור, עומדיך את המזכר אחור להרחיב את שדהו מכמות שגבלו
 אותו ראשונים (רש"י ורשב"ם) : בנחלתך אשר תנחל בארץ, הסנת גבול אף בחופה
 לארץ אחור אלא שדבר הכתוב בהווה לפי שהם באים לרשת את ארץ ישראל : (טו) לא יקום
 עד אחד, לא יהיו דבריו קיימים שיחזרו דין על ידם, לכל עון ולכל חטאת, להיו' חבירו
 בעכש על עדותו, לא עוכש גוף, ולא עוכש ממון, אבל קס הוא לשבועה (ספרי) : על פי,
 ולא שיכתבו עדותן, ולא שיעמוד תורגמן בין העדים והדיינים (גיטין ע"א) : (טז) עד חטא,
 על

יָקוּם עַד-חַמֶּס בְּאִישׁ לַעֲנוּת
 בּוֹסְרָה: י וְעַמְדוֹ שְׁנֵי-הָאֲנָשִׁים
 אֲשֶׁר-לָהֶם הַרִיב לִפְנֵי יְהוָה
 לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשְּׂפָטִים אֲשֶׁר
 יִהְיוּ בַיָּמִים הַהֵם: יח וּדְרָשׁוּ
 הַשְּׂפָטִים הַיָּטֵב וְהִנֵּה עַד-שֶׁקֶר
 הַיָּעַד שֶׁקֶר עָנָה בְּאֲחִיו:
 יט וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם
 לַעֲשׂוֹת

אין פאלשער צייגע ווידער
 יעמאנד אויפגעקאממען:
 איהן איינער איבערטערעטונג
 צו בעשולדיגען: (יז) זא זאל=
 לען ביידע מאַננער, דיא דען
 רעכטזשטרייט האַבען, פֿאַר
 דעם עוויגען שטעהן: נעמליך
 פֿאַר דען פּרויטערן אונד
 ריכטערן, דיא אַלודען זיין
 ווערדען: (יח) דיא ריכטער
 זאללען גענויא אונטערזוכען:
 ווען דער צייגע פֿאַלש אױס=
 געזאגט אונד ווידער זיינען
 ברודער פֿאַלשען צייגנים גע=
 געבען: (יט) זא זאללט איהר
 איהם טהון, וואו ער
 זיינעם

תרגום אונקלוס

רש"י

יָקוּם סְהִיד-שֶׁקֶר בְּנֶכֶד לְאַסְתָּרָא בִּיה
 סְטִיָּא: (יז) וַיִּקְוִמוּן תַּרְוִין גְּבַרְוִין דִּי-
 לְהוֹן דִּינָא קְדָם-יְיָ קְדָם-כֹּהֲנֵינָא וְדִינָא
 דִּי יְהוֹן בִּיּוֹמֵינָא הָאֵינִין: (יח) וַיִּתְּבַעוּ
 דִּינָא יָאוּת וְהָא סְהִיד-שֶׁקֶרָא סְהִידָא
 שֶׁקֶרָא אֲסָחִיד בְּאֲחִוּי: (יט) וַתַּעֲבְרוּן
 לִיה בְּמָא דִּי חָשִׁיב לַמַּעֲבַד
 כִּיךְ אַתָּה לְנַהוּג בּוֹ סְבוּד: (יח) וּדְרָשׁוּ הַשְּׂפָטִים הַיָּטֵב ע"פ הַמּוֹזִיין אוֹתָם שְׂבוּדָקִים
 וְמוֹקְרֵי אֵת הַבָּאִי לְהַזְיִים בְּדַרְשֵׁיהּ וּבַמְקִירָה: וְהִנֵּה עַד שֶׁקֶר. כָּל מִקּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר עַד צִשְׁנִים
 הַכְּתוּב מִדְּבַר: (יט) כַּאֲשֶׁר זָמַם. וְלֹא כַּאֲשֶׁר עָשָׂה מִכָּאן אֲמָרוּ הַרְגוּ אֵין כַּהֲרִיגִין: לַעֲשׂוֹת
 לְאֲחִיו

הדיינים: (טז) לענות בו סרה * דבר שאינו
 שהוסר העד הזה מכל העדות הזאת כינד
 שאמרו להם והלא עמנו הייתם אותו היום
 במקום פלוני: (יז) ועמדו שני האנשים *
 בעדים הכתוב מדבר ולמד שאין עדות צנאים
 ולמד שצריכין להעיד עדותן מעומד: אשר
 להם הריב * אלו בעלי הדין: לפני ה' * יהי
 דומה להם כאלו עומדין לפני המקום שנאמר
 בקרב אלהים ישפוט (תהלים פ"ג): אשר
 יהיו בימים ההם * יפתח בדורו כשמואל בדורו
 כריך אתה לנהוג בו סבוד: (יח) ודרשו השפטים היטב * ע"פ המוזיין אותם שבדקים
 ומוקרי את הבאי להזימם בדרישה ובמקירה: והנה עד שקר. כל מקום שנאמר עד צנאים
 הכתוב מדבר: (יט) כאשר זמם * ולא כאשר עשה מכאן אמרו הרגו אין כהרגין: לעשות
 לאחיו

באור

על שם סופו: (יז) שני האנשים, כמשמעו אשר להם הריב, ובדרשה בעדים הכתוב
 מדבר: (יח) עד שקר הער, העד כמות שהוא, דהיינו עד שקר: שקר ענה באחיו,
 לא די שהעיד שקר לא שהעיד שקר באחיו: (יט) זמם, חשב בלבו: ואמרו רז"ל כאשר זמם
 ולא כאשר עשה, מכאן אמרו הרגו אינן כהרגין (מכות ח') ועקר הדבר לפי שעדים זוממין
 מדוש הוא, ואין לך בו אלא מה שעדשה התורה צפי', כאשר זמם, ואין לך לדון בק"ו
 שיהרגו אם עשו, כי אולי לא נתן לכפרה: והמפרשים נתנו טעם לדבר, לפי שהמשפט
 לאלהים הוא, ואין ראוי לחשוב שמה שעשה צ"ד אחרי הסקירה והדרישה, הי' בטעות,
 לבד מהנוק הגדול והקלוקל שיצא מזה לכללות האומה, שיאמרו כל העם שצ"ד הרג שלא כריך
 וספק דם נקי, אבל ראוי לחשוב שאותו שמת הי' ראוי לאותו מיתה, והעדים שהעידו עליו
 גדקו בדבריהם, כי מאי חזית דסמכית אהני, סמוך אהני: אבל כאשר זממו הזוממין
 לעשות

לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבְעֵרַת הָרֶעַ
 מִקְרָבָהּ: * וְהַנְּשָׂאִים יִשְׁמְעוּ
 וַיֵּרְאוּ וְלֹא יִסְפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד
 בְּדַבַּר הָרֶעַ הַזֶּה בְּקִרְבָּהּ:
 כֹּה וְלֹא תַחֹם עֵינֶיךָ נַפֶּשׁ בְּנַפֶּשׁ
 עֵין בְּעֵין שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל
 בְּרֶגֶל: * ס כ א כִּי־תֵצֵא
 לְמַלְחָמָה עַל־אִיבֶךָ וּרְאִיתָ סוֹס
 וּרְכַב עִם רֶב מִמֶּךָ לֹא תִירָא
 מֵהֶם כִּי־יְהוּהוּ אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ

וינעם ברודער צו טהון, דען
 אַנשלאג געהאַבט, אונד דען
 באַזעוויכט אַזוי אַזיך וועג-
 שאַפֿען: (כ) דאַמיט דו-
 איכריגען עז דהאַרען, זיך
 פֿירכטען: אונד ניכט טעהר
 דערגלייכען באַזע דינגע פֿאַר-
 געהמען מאַגען ביי- דיר:
 (כא) דוא מוסט ניכט פֿער-
 שאַגען: דען לעבען געהאַרט
 פֿיר לעבען, אויגע פֿיר אויגע,
 צאַהן פֿיר צאַהן, האַנד פֿיר
 האַנד, פֿוס פֿיר פֿוס:
 כ (א) ווען דוא געגען דייע
 פֿיינדע צו פֿעלדע
 ציהענט אונד זיהענט ראַס
 אונד וואַגען אויגען פֿאַלקען
 דאַן צאַר־רייכער איזט אַלן
 דוא, זאָ פֿירכטע דיך ניכט פֿאַר איהגען: דען דער עוויגע דיין גאַטט, דער

המעלך

דער עוויגע דיין גאַטט, דער

תרגום אונקלוס

רשי

לְטַעֲבַר לְאַחֵיהֶי וּתְפַלִּי עִבֵּד דְּבִישׁ
 טְבִיגָה: * (פ) וְדִישְׁתְּאָרְוֹן יִשְׁמְעוּן
 וַיִּרְחֲלוּן וְלֹא יִסְפוּן לְטַעֲבַר עוֹד
 כְּפִתְגָמָא בִישָׁא תְדִין בִּיגָה: * (כא) וְלֹא
 תַחֹם עֵינֶיךָ גַּפְשָׁא חֲלָף־נַפְשָׁא עֵינָא
 חֲלָף עֵינָא שְׁנָא חֲלָף שְׁנָא יֵדָא חֲלָף
 יֵדָא רֶגְלָא חֲלָף־רֶגְלָא:
 כ (א) אַרִי תְפוּק לְאַנְחָא קְרָבָא עַל־
 בְּעַל־יַדְךָ וְתַחֲוִי סוּסוֹן וְרִתִּיבִין עִם
 סַגִּי טַגְדָּא לֹא תִרְחַל טְנַהוּזִין אַרִי * אֱלֹהֶיךָ
 טְטַרִיחָה *
 כְּסַעֲרָה

לאַחיו * מה תלמוד לומר לאחיו למד על זוממי
 בת כהן כזאה שאיך כזריכה אלא כמיתת
 הבעל שהיא כחכך כזאמר היא כזאש כזרף
 היא ולא כזעלה לכך כזאמר כאן לאחיו כזאש
 זמס לעשות לאחיו ולא כזאש זמס לעשות
 לאחותיו אכל ככל שאר מיתו' הזוה הכתו' אשה
 לאיש וזוממי אשה כזרגין כזוממי איש כגון
 שהעידוה שהרגה את הנפש שחללה את השבת
 כזרגין כמיתה שלא מיעט כאן אחותו אלא
 כזקום איש לקיים בתן הזוה כמיתת הבעל:
 (כ) ישמש ויראו * מכאן שזריכין הכרזה איש
 פלוני ופלוני כזרגין על שהזשו כבית ד'
 (כא) עין בעין * ממון וכן אן כזאן וגו':
 כ (א) כי תנא למלחמה * כזוך הכתוב
 יציאת מלחמה לכאן לומר לך שאין
 מחוסר אכר יונא למלחמה * ד"א לומר לך אש
 עשית

באור

לעשות, ויכרזו עליכם שהם שומתין על שנקאו להטעות את האופטים, יראה צוה חריכות
 הדיינים להוציא דין אמת לאמתו, ויהי' מראש על פני כל העם, למען לא יוסיפו לעשות
 וגו' (ר' חסדאי ור' אב'): (כא) ולא תחום, אל תאמר כיון שלא יצאה עדותם אל הבעל,
 למה יענשו? אל תעשה כן: גפוש בגפוש, אש זמס להרגו כזומס, זומת: עין בעין וגו', אש
 רנה

שפטים כ

תרגום אשכנזי צו

הַמַּעֲלָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: כִּי הָיְתָה
בְּקִרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וַנִּגַּשׁ
הַכֹּהֵן וְדַבֵּר אֶל־הָעָם: ג וְאָמַר
אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתֵם
קְרִבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־
אִיבֵיכֶם אֶל־יְרֵךְ לְבַבְכֶם אֶל־
תִּירְאוּ וְאֶל־תַּחֲפוּ וְאֶל־

דער דיק און מצרים גע-
פיהרט האט: שמעוה דיר
בייא: (ג) ווען איהר נון צום
שמרייטע העראן נאָהט: זאָ
ואלל דער פרוטער הער-
פארטרעטען, דאָ פֿאַלק
אנדערען: (ג) אונד צו איהנען
ואגען, האָרע ישראל! איהר
ציהט יעצט ווידער אייערע
פֿינגרע אין דען קריג: אייער
הערץ פֿערצאגע ניכט,
פֿירכטעט אייך ניכט, וויד
ניכט מוטלהאָן אָדער

תעצו

תרגום אונקלוס

רש"י

כסעדה דאסקה טארעא דמצרים:
(ג) ויהי בקרבכון לאגחא קרבא
ותקרב בהנא ויטליל עם עמא:
(ד) גייטר להון שמע ישראל אתון
טתקרבין יוטאדיון לאגחא קרבא על
בעלי דקביכון לאדיזוע לקבון לא
תרחלון ולא תתבהתון ולא

עשית משפט נדק אתה מונטח אהם תנא
למלחמה אתה טכט וכן דוד הוא אומר עשיתי
משפט ונדק כל תניחתי לעשקי (תהלים
קי"ט): על אויבך. יהו בעיך כאויבים א
תרחס עליהם כי לא ירחמו עליך: כום ורכב
בעיני כלס כסום אחד וכן הוא אומר והכית
את מדין כאיש אחד (זופטים ו') וכן הוא
אומר כי בא סוס פרעה: עס רב מעך.
בעיך הוא רב אבל בעיני אינו רב:
(ב) כקרבכם אל המלחמה. סמוך לנחתכם
מן הספר מנביל חרנכם: ונגש הכהן המזוק

לכך והוא הנקרא משוח מלחמה: ודבר אל
אפילו אין נכס וכות אלא קריאת שמע בלבד כדאי אתם שזשיע אתכם: על אויביכם אין
אלו אויבים שאם תפלו בידם אינם מרחמים עליכם איןן כמלחמת יהודה עם ישראל שנאמר
להלן ויקושו האנשים אשר נקטו בשעות ויחזיקו בשניה וכל מערומיהם הלבשו מן השלל
והבגדים והנעילום והאכילום וישקום ויסוכום וינהלום בתמורים לכל כושל ויניאום ירחו ציד
התמרים אבל אחיהם וישבו שומרון (דברי הימים ב' כ"ח) אף על אויביכם אתם הולכים
לפיך התחוקו למלחמה: אל ירך לבבכם א תיראו ואל תחפון ואל תערטו. ארבע אוהרו'
כנגד ארבעה דברים שאלכי החומות עשים מניפין בתריסויהם כדי להקיפן זה לזה כדי
להשמיע קול שיחפון או שכנגדם יטו ורומס' צסוסייהם ומנהילין אותם להשמיע קול שעטת
פרסות סוסייהם וכוותין בקולם ותוקעין בצופרות ומימי עשמיעי קול: א ירך לבבכם.
מנהלת סוסים: א תראו מהגפת תריסין: ואל תחפון מקול הקטנות: ואל תערטו.
מקול

באור

רנה לחייבו משון, לשלם דמי האנר, ככה יתחייב גם הוא, והס' ד ביני מינונות:

כ (ב) כקרבכם אל המלחמה, סמוך לנחתכם מן הספר ונביל חרנכם: ונגש הכהן
המשוח לכך, והוא הנקרא משוח מלחמה: (ג) אל ירך לבבכם, כלל וחס' כ' יפרט:
אל תיראו, מקול המונס: ואל תחפון, לטוס' (הרמב"ע), ויתכן שעל טכסיסי המלחמה
ידבר

אָדער נידערגעשלאָגען פֿאַר
 איהנען: (ד) דען דער עוויגע
 אייער גאָטט איזט עו, דער
 מיט אייך געהט: פֿיר אייך
 מיט אייערן פֿינדען צו שטריו-
 טען אונד אייך הייל פֿע צו
 לייזטען: (ה) הירווף זאללען
 דיא אַמטלייטע פֿאַר גענדע
 אַנדעדע אָן דאָן פֿאַלק האַל-
 טען: וועלכער מאָן איין הויז
 נייא ערבויאט אונד נאָך ניכט
 בעצאָגען האַט, דער געהע
 אונד קעהרע נאָך הויזע:
 דאָס ער ניכט אים קריגע אום-
 קאָממע, אונד איין אַנדערער
 עו בעציהע: (ו) וועלכער מאָן
 איינען וויינבערג געפֿלאַנצט
 אונד נאָך דיא ערזטע וויין-

תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם: ד כִּי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם הִהְיֶה עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם
 לָכֶם עִם־אֲיִבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ
 אֶתְכֶם: ה וּדְבַרוּ הַשְּׂטָרִים אֲלֵ-
 הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר
 בָּנָה בֵּית־חֶדֶשׁ וְלֹא חָנְכוּ יָלְדָּה
 וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּנֵי־יְמוֹת בְּמִלְחָמָה
 וְאִישׁ אַחֵר יִחַנְכֶנּוּ: ו וּמִי־הָאִישׁ
 אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְלֹא חָלְלוּ יָלְדָּה
 וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּנֵי־יְמוֹת בְּמִלְחָמָה

ואיש

לְעוֹעַ נִיכֵט געהאלטען, דער געהע אונד קעהרע נאָך הויזע: דאָס ער ניכט אים קריגע
 אומקאָממע:

ר ש י

תרגום אונקלוס

מקול הצוחה: (ד) כי ה' אלהיכם וגומר
 הם נאים בנפשו של צדק ודס ואתם נאים
 בנפשו של מקום פלשתים נאו בנפשו של
 גלות מה היה סופו נפל בחרב ונפלו עמו:
 ההולך עמכם זה מחכה הארון: (ה) ולא
 חנכו לא דר בו חטך לשון התחלה: ואיש
 אחר יחנכנו ודבר של עגמת נפש הוא זה:
 (ו) ולא חללו לא פדאו בשנה הרביעית
 שהסירות טענין לאוכלן בירושלים או לחללן
 בדמים
 אחרון יחנכנו: (ו) ומן בקרא די
 לביתה דלמא יתקטל בקרבא

ולא תתברון מן קקטיהון: (ד) אריי
 אלקבון דמדבר קדטיכוין לאנתא
 לבון קרבדעם פֿעלידֿדֿקבכוין
 למפרק יתכוון: (ה) ויטללון סרבא
 קדסֿעטא למיטר טרֿנקרא די בקא
 ביתאֿדחתא ולא חנכיה יתה ויתוב
 לביתיה דלמא יתקטל בקרבא וגבר
 נצב בקרא ולא אחליה יתה ויתוב
 וגבר

באור

ידבר שיעז הכל על סדר ראוי בלי חסון ובהלכה: ואל הערצו מפניהם, כשיקרטו אליך
 פנים א פנים: (ד) ההלך עמכם, כמו הוא ההולך עמכם: לכם, בשנילכס: (ה) חנכו,
 כמו חנוכת המזבח, והטעם מחלת תשמים בדבר שלא בשתמש מעולם בקרא חינוך: ואיש
 אחר יחנכנו, ודבר של עגמת נפש הוא זה. (ו) ויש לך לחוס עליו, כי ה' אלהים הוא
 הנלחם ואיך צריך לחיל רב, לכן תחשול על צוה וכוונת זמארה: (ז) חללו, עגרת
 חלילים, כי וכהנה ה' (בעת הצביר) לחול בכרמים. (הראב"ע), והמותר האשכנזי
 פתרו מלשון תחלה, שלא החל לבנות בו: והרד"ק פירוש מלשון חולין, שלא פדאו, והענין
 אסד

וְאִישׁ אַחֵר יִחַלְלֵנוּ: ז וּמִי-
הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא
לָקַחָהּ יֶלֶד וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פֶּן-
יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר
יִקְחָנָה: ח וַיִּסְפוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר
אֶל-הָעָם וַיֹּאמְרוּ מִי-הָאִישׁ
הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבב יֶלֶד וַיֵּשֶׁב
לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמָּס אֶת-לֵבב אָחִיו
כְּלָבְבוֹ: ט וְהָיָה כְּכֹלֵת הַשְּׂטָרִים
לְדַבֵּר

אונד איין אנדרער דיא
ערוטע וויינלעזע הארטע :
(ז) וועלכער מאן זיך מיט
איינער פרויא פערלאבט ,
דיא הייראט אבער ניכט
פאללצאגען האט, דער געהע
אונד קעהרע נאך הויזע: דאס
ער ניכט אים קריגע אומ-
קאממע, אונד איין אנדרער
זיא הייראטע: (ח) דיא אמת-
לייטע זאללען פארטפאהרען
אן דאן פאלק צו רעדען,
אונד שפרעכען: וועלכער
מאן פורכטזאם אונד פער-
צאנטען הערצענו איזט, דער
געהע אונד קעהרע נאך
הויזע, דאס ער דאן הערץ ווינער ברידער ניכט זא פייג מאכע, וויא דאן זייניגע איזט:
(ט) ווען דיא אמתלייטע
איהרע

תרגום אונקלוס

רש"י

וְגַבְרֵי אֲחֵרֵי יִחַלְלֵינָהּ: (ז) וּמִי-גַבְרֵי דִי
אָרַשׁ אֶתְתָּא וְלֹא נִסְבָּה יֶהֱדִי וְיִתּוּב
לְבֵיתֵיהּ דְּלִטְמָא יִתְקַטִּיל בְּקַרְבָּא וְגַבְרֵי
אֲחֵרֵי יִסְכְּנָהּ: (ח) וַיִּוְסְפוּ סְרַבְיָא
לְמַלְלָא עַסְדֵּעֵמָא וַיִּיטְרוּן טוֹדְגַבְרֵא
דְּדִחִיל וְתַכְרִי לְקָא יֶהֱדִי וְיִתּוּב לְבֵיתֵיהּ
וְלֹא-יִתְבַּר יִתְלַבָּא דְּאֲחֵרֵי כְּלָבְיָהּ:
(ט) וַיְהִי בְּדִישְׁצוֹן סְרַבְיָא
לְמַלְלָא
לכסות על החתנים בשביל עבירות שנידם
אומר שזא בנה בית או נעע כרס או ארס

בדמים ולאכול הדמים בירושלים: (ז) פן
ימות במלחמה ישוב פן ימות שאס לא ישמע
לדברי הכהן כדאי הוא שימות: (ח) ויספו
השטרים למה נאמר כאן ויספו מוסיפין
זה על דברי הכהן שהכהן מדבר ומשמיע מן
שמע ישראל עד להושיע אתכם ומי האיש ושני
ושלישי כהן מדבר ושטר משמיע וזה שטר
מדבר ושטר משמיע: הירא ורך הלבב ר'
עקיבא אומר כמשמעו שאינו יכול לעמוד
בקשרי המלחמה ולראות חרב שטפה ר' יוסי
הגלילי אומר הירא מעבירות שבידו ולכך
תלתה לו תורה לחזור על בית וכרס ואשה
שלא יביטו שהם בעלי עבודה והדואהו סוחר
אשה

באור

אחד: (ז) ארש, אירוסין הוא ההסכמה שבין איש לאשה להיות לזה זכות על גופה שלו
ולזו זכות על גופו של זה לתשמיש ולגדל הבנים ולתקן עניני הבית כטודע: ולא לקחה,
בשואין, והיא גמר מעשה ההסכמה המדוברת בשעת אירוסין: (ח) הירא, להכות אחר:
ורך הלבב, לסגול מכת אחר: (הראב"ע), ונהפוך הוא לדעת הירא ממכה ורך הלבב
להכות אחר, כי רכות הלבב הוא רחמנות וקושי הלבב הוא אכזריות כמו שנאמר ולא יקשה
לבבך, והכלל מי שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה: את לבב, כתב הראב"ע את יראה
נוסף, רק עשו כאשר פירשתיו ענש הדבר עכ"ל: כוונתו כי ימאס מבנין כפעל, ועל פי
דרכו

תרגום אשכנזי

שפטים כ

לְדַבֵּר אֶל־הָעַם וּפְקִדוֹ שְׂרִי
צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעַם: ס שְׂבִיעִי
כִּי־רַקֵּב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם
עֲלֶיהָ וּקְרֹאתָ אֵלֶיהָ לְשָׂרוֹם:
וְהָיָה

איהרע רעדע און דאָז פֿאַלק
בעשר־אַסען: ואָ זאָל־לען
אוינגע העער־פֿיהרער און דיא
שפיטצע רען פֿאַלקען טרע־
טען, אונד דיא מוזטרונג
פֿאַרנעהמען: (י) ווען דיא
פֿאַר איינע שטאַרט קאָממוט,
זיא צו בעקריגען: ואָ מוסט

דיא איהר צוערזט הען פֿירדען אַנביטען: אַנטוואָרטעט

רש"י

תרגום אונקלוס

לְטַלְלָא עִמָּעָטָא וַיִּטְּן רַבֵּי חִילָא
בְּרִישׁ עָטָא: (י) אַר־יִתְקַרֵּב לְקַרְתָּא
לְאַחַת־קַרְבָּא עָלֶיהָ וְתִקְרִי לָהּ טְלוֹן
דְּשָׂלָם: וְהָיָה

אשה: (ט) שרי צבאות: שמעמידין זקפין
מלפניהם ומלאחוריהם וכשילין של גדול
בידיהם וכל מי שרונה לחזור הרשות בידו
לקפח את זקפיו: זקפין בני אדם עומדים
בקנה המערכה לזקוף את הטפלים ולחוקם
בדברים שזכור אל העלממה ולא תנוסו שתחלת
כפילה ניסה: (י) כי תקרב א עיר. במלחמת
הרשות

באור

דרכנו גם נפעל יבא הפעול עם חלת את: (ט) ופקדו, מנורת סקודי (הראש"ע),
והטעם שישינו היטב בתקן ובסדר המצנה, ולשון הרמב"ן, כי המורה תנוה כדרך הארץ
ותעשה הנשים עם יראיו בהסתר, ואין הספק לפניו לשנות טעמו של עול' זולתי כאשר אין
שם דרך בהכללה אחרת או להודיע שמו לגריו לעתים כאשר הי' בקריעת ים סוף: בראש
העם, כי הכל נמשך אחר הראש, והעם הנכב באחור עושה כמעשה העם הנכב בראש: כן
כוונת המתרגם האשכנזי שיהיו שרי צבאות הפוקדים, לא הנפקדים, וסדר הטעמים מסכים
עמו, כי חלת צבאות מועמדת בטעם מלך: וחין סתירה גדלה אמר שרי הצבאות, כי מלאנו
רבים כמותו: והמפרשים פי' שיהיו שרי צבאות הנפקדים, שאמר הדבור הזה יעמידו המועמדי'
שרי צבאות להיות בראש העם: (י) כי תקרב אל עיר להלחם עליה, במלחמת הרשות
הכתוב מדבר כמו שמשורש נענין כן תעשה לכל הערים הרחוקות מן מלך לשון רש"י, כתב
הרב זה מספרי שטעם שם כלשון הזה במלחמת הרשות הכתוב מדבר, והכוונה לרבותינו אינה
בכתוב הזה אלא לומר שהפרשה נסופה תחלק בין שתי המלחמות, אבל קריאת השלום אפי'
במלחמת מטה הוא שחייבים לקרא לשלום אפי' לשנאה עמוס, שהרי משה קרא לשלום לביטון
מלך האמורי ולא הי' עיבר על עשה ולא תעשה שכתוב כי הפרס תחיימום ולא תחיה כל נשמה,
אבל הפרש שניניהם כאשר לא תשלים ועשה אלאמה שניה הכתוב ברמזות להכות כל
זכורה ולהחיות להם הנשים והטף הזכרים, ונעברו העמים האלה יטה להחרים גם הנשים
והטף, וכך אמרו רבותינו במדרש אה הדברים רבה, והוא עיר בתנחומ': ובגמרת ירושלמי
אמר ר"ש בר' נחמני יהושע בן נון קיים הפרשה הזו: מה עשה יהושע? הי' שלח פרוסדיענמא
בכל מקום שהי' הולך לכבוש והי' כותב בה: מי שחנקם להשלים, יבא וישלים, ומי שחנקם
ליגדו, יגדו, ומי שחנקם לעשות מלחמה, יעשה מלחמה: הברגאי פנה, הנבעוכים,
שהשליחו עשה להם יהושע שלום, שלמים וחדד מלכים שבו להלחם הפילם הקב"ה וכו'.
וכך אמר הכתוב בכולם: לא היתה עיר אשר האלימה את ישראל בלתי החי ויושבי גבעון,
את

שפטים כ

תרגום אשכנזי צח

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ תַעֲנֵנָּה וּפְתַחֲהָ לָנוּ יְהוָה כָּל־הַעַם

(יא) אַנטוואָרטעט זיין דיר
נון אויך פֿרידליך, אונד טהוט
דיר אויף: זאָ זאָלל אַלל־עו

הנטצא

פֿאַלק, דאָ
יבקר

ר ש י

תרגום אונקלוס

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ תַעֲנֵנָּה וּפְתַחֲהָ לָנוּ
יְהוָה כָּל־הַעַם רִישׁתְּכַח

הרעות הכתוב מדבר כמו שמפרש בענין כן
תעשה לכל הערים הרחוקות וגו': (יא) כל
העם הכמאס בה' אפי' אתה מונא בה משנעה
חומות

באור

את הכל לקחו במלחמה, כי זאת ה' היתה לצוק לבס לקראת המלחמה וגו' (יהושע י"ט י"ט
כ'), מכלל שאם רבו להשלים היו משלימים עמם: ונראה שיש הפרש עוד בשאלת השלום,
שנערים הרחוקות בשאל להם לשלום ושיהיו לנו למס ויעבדונו, אבל בערי העמים האלה בשאל
להם לשלום ומס ועבדות על מנת שיקבלו עליהם שלא לעבוד ע"א, ולא הזכיר הכתוב זה
בפרשה הזאת שכבר נאמר לנו בעובדי ע"א לא ישנו בארנך פן יחטיו אותך לי כי תעבוד את
אלהיהם. ויתכן שלא נצטרך להודיע להם רק השלום והמס וההשעבוד, ואחרי שיהיו
עושעבדים לנו, נגיד להם שאנו עושים משפטים בע"א, בה ובעיבדיה בין יחיד בין רבים,
וכן מה שנאמר כאן למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם, ואמרו בספרי, הא
אם עשו תשובה אינן נהרגים כשנעשה עוונות. והתשובה הוא, שיקבלו עליהם שבע מנות
שנצטוו בני נח, לא שיתגיירו להיותם גירי נדק: ובמסכת סוטה אמרו, שכתבו התורה על
האבנים שבבעים לאון, וכתבו למטה למען אשר לא ילמדו אתכם, הא אם עשו תשובה מקבלים
אותם: ורש"י פי' שם להודיע לחומות היושבים סוף מגבולם של ארץ ישראל שלא נצטוו להחרימם
אלא על אותן שנתקד הגבולים כדי שלא ילמדו אותם מעשה קלקולם, אבל אותם היושבים סוטה
לה אומרים להם אם אתם חוזרים בתשובה נקבל אתכם, ובתוכה אין מקבלים אותם
שוממת יראה הם עושים ע"כ. ואינו נכון, כי בערי העמים האלה אשר ה' אלהיך נתן לך
נתלה בהם שאר למען אשר לא ילמדו אתכם שאם עשו תשובה (שיקבלו ז' מנות בני נח), אינן
נהרגין, וכן אמר בהם לא ישנו בארנך פן יחטיו אותך לי, כי תעבוד את אלהיהם, הא
אם עשו אלהיהם מותרים ליטב שם, וזה הענין שעשה המלך שלמה שכתוב בו: וזה דבר המס
אשר העלה המלך שלמה לבנות את בית ה' ואת ביתו ואת המזבח ואת קומת ירושלים וגו' וכל
העם היותר עין האמורי החתי והפרזי החוי והיבוסו בניהם אשר נותרו אחריהם בארץ לא יכלו
בני ישראל להחרימם ויעלם שלמה למס עובד עד היום הזה ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד
(מלכים א' י"ט ט"ז), והענין הזה בתורה עשו, כי קבלו עליהם שבע מנות בני נח, ודבר
ברור הוא כי כיון שנתנם שלמה עושי מלאכתו נצרה ידו עליהם ויכול היה להחרימם (ומה
שנאמר ולא יכלו בני ישראל להחרימם לא על יכולת הגוף נאמר לא על יכולת הנפש לפי שעשו
תשובה), אלא שיהי' מותר לקיימם כמו שכתבנו (הרמב"ן), ומלבד שראויותו נכונות ונדוקות
הנה דעתו מסכמת יותר א' חסן השם כי לא בנות המת יחסן כי אם בשוב הרשע מדרכו ומיה,
והארכנו בזה יותר מפני המתרעמים על ה' ועל מנותיו בענין המנהג שנהגו ישראל עם שנעה
עוונות שנדמה להם אכזריות בחיך הנורא: וקראת, קרא אליה מטה, ויתכן שהוא רשות.
(הראב"ע), והמתרגם האשכנזי תרגמו מטה, כדעת הרמב"ם והרשב"א ז"ל: (יא) ר'ט"ט
ועבדוך, ענין המסים שיעלה עליהם מלך ישראל או הסנהדרין מס לבנות בית למלך וערו
המסכנות אשר לו, וכן לבנין בית השם (וענין העבדות), והשעבוד שיוכל כל איש מישראל
ליקח מהם לחטוב עניו ולשאוב מיימו ונותן לו שכר הראוי, מה טעם למס עובד הכתוב בשלמה
שקבלו עליהם מסים ועבדות כדן התורה, לא כענין שכתוב יהי כי חוק ישראל וישם את
הכנעני למס והורס לא הורשו כי אם אינו מוכיר עבדות, אבל כמלך שנותן שוחד למלך תקוף
מעט

הַנְּמִצָּא-כָּהּ יִהְיוּ לָךְ לְמִס
 וְעִבְדוּךָ: יי וְאִם-לֹא תִשְׁלִים
 עִמָּךְ וְעָשִׂתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה
 וְצָרָת עֲלֶיךָ: יי וּנְתַנָּה יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְהִכִּיתָ אֶת-כָּל-
 שׂוֹכְרֵהָ לְפִי-חֶרֶב: יי רַק הַנְּשִׂים
 וְהַסָּפָה וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה
 בְּעִיר כָּרְ-שָׂלָלָהּ תָּבוֹן לָךְ
 וְאָכַלְתָּ אֶת-שָׁלַל אִיבֶיךָ אֲשֶׁר
 נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ: טו כֵּן
 תַּעֲשֶׂה לְכָל-הָעָרִים הַרְחֵקָה
 מִמָּךְ מֵאֵד אֲשֶׁר לֹא-מִעֲרִי

דאן דארין געפונדען ווירד ,
 דיר צינזבאר אונד אונטער-
 טהאן זיין: (יב) ווילל ויא זוך
 אבער ניכט פרידליך ערגע-
 בען , זאנדערן מיט דיר
 שטרייטען : זא בעל-אגרע
 זיא : (יג) ווען זיא דער עוויגע
 דיין גאטט דיר זאין דייע
 האנד גיכט : זא ברינגע אללעו
 מאנליכע אין דערזעלכן מיט
 דעם שווערדטע אום :
 (יד) וויבער אבער , קינדער ,
 פיה אונד וואו זאנט אין דער
 שטאדט אן בייטע אנצוטצע-
 פען איזט , קאנט דוא פליג-
 דערן : אונד דיא בייטע דער
 פיינדע , דיא דיר דער עוויגע
 דיין גאטט אין דיא האנדע גע-
 ליפערט , פערצעדערען :
 (טו) זא זאללזט דוא פער-
 פאהרען מיט דען שטאדטען
 דער פאלקער , וועלכע זעהר ווייט
 פאן דיר ענטפערנט וינד : אונד ניכט צו דען
 שטאדטען

הגויים

דער פאלקער , וועלכע זעהר ווייט פאן דיר ענטפערנט וינד : אונד ניכט צו דען דיזער

תרגום אונקלוס

רש"י

דִּישַׁתְּכָה כָּהּ יִהְיוּ לָךְ לְמִסְקֵי טָסִין
 וַיִּפְלְחוּנְךָ: (יב) וְאִם-לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ
 וְתַעֲבֹד עִמָּךְ קָרֵב וְתִצְוֶה עֲלֶיךָ:
 (יג) וַיִּמְסַרְנָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְתִטְּחֶנּוּ
 ית-פל-דכורה לפתגם דחרב :
 (יד) לחוד נשיא וטפלא ובעירא וכל
 די יתי בקרתא פל-עדא תבזו לך
 ותיכול ית עדא דשנאך די יתב
 אלקה לך : (טו) כן תעבד לכל-קרנא
 די-דתיקין טנד לתרא די לא
 עטמא

אונות שכטיות להכריע אתה ראוי לקיימם :
 למס ועבדך : עד שיקבלו עליהם מסיס
 ושעבד : (יב) ואם לא תשלים עמך ועשתה
 עמך מלחמה . הכתוב מנארך שאם לא תשלי
 עמך סופה להלחם בך אם תניחנה ותלך :
 וזרת עליה אף להרעיבה ולהמית ולהמית
 מיתת תחלושים : (יג) וכתנה ה' אלהיך בידך .
 אם עשית כל האמור בענין סוף שה' כותנם
 בידך : (יד) והטף . אף טף של זכרים ומה
 אני מקיים והכית את כל זכורה בגדולים :

באור

מקרו

ממנו שלא ילחם בו . (מדברי הרמב"ן) : (יד) והטף , אף טף של זכרים , ומה אני מקיים
 והכית את כל זכורה ? בגדולים . (רש"י) : (טו) הערים הרחוקה , שאינם משכנה עמומים
 ולא

הַגּוֹיִם הָאֵלֹהִה הֵנָּה: טו רַק מֵעַרְי
הַעַמִּים הָאֵלֹהִה אֲשֶׁר יִהְיֶה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה לֹא
תְהִיָּה כָּל נִשְׁמָה: י כִּי תַחַרְס
הַחַרְיָמִם הַחַתִּי וְהַיִּמֹּרִי
הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי
כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
יח לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ
אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כָּכָל תּוֹעֵבֹתֶם
אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְהִטָּאתֶם
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ס יט כִּי
תִצְוֶה אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים
לְהִלָּחֵם

דיוער פֿאַלקער היר געהאָ
רען: (טו) הינגעגן אין דען
שטאַרטען דיוער פֿאַלקער,
וועלכע דער עוויגע דיין גאָטט
דיר צום ערבגוטע איינטיכט:
זאללוט דוא קיינע זעעלע אָם
לעכען לאָסען: (י) זאָנדערן
אַללע פֿערבאַנען, דען חתי,
אַמרי, כנעני, פּרזי, חוי
אונד יבּוסי: וויא דער עוויגע
דיין גאָטט דיר געבאָטהען
האַט: (יח) דאָמיט זיא אייך
ניכט לעהרען זאָלכע גרייאל
אויזאויכען, וויא זיא איהרען
גאָטטערן צו ערהרען אַויז
געאייכט דאַכען: וואָרויך
איהר אייך גענען דען עוויגען
אַייערן גאָטט פֿערוינדיגען
ווירדעט: (יט) ווען דוא פֿאַר
איינער שטאַרט לאָגע צייט
ליגען מוסט, אום

תרגום אונקלוס

רש"י

עֲשֵׂנָא הָאֵלִין אַנְוִין: (טו) קחור מקרני
עֲשֵׂנָא הָאֵלִין דִּי יִי אֶלְתָּךְ יְהִיב לָךְ
אַחַסְנָא לֹא תִקִּים כָּל נִשְׁמָא: (י) אַרְי
גֵּזְרָא תַגְמִרְנִין חַתִּי וְאַמִּרְאִי
כְּנַעֲנָא וּפְרִזִּי חִוִּי וַיְבוּסִי כְּמָא
דִּירְפִקְדִּי יִי אֶלְתָּךְ: (יח) פֿדיל דלא ילפון יתכון לטעבד פכל תועבתהון
דִּי עֲבָדִי לְטַעֲוֵתְהוֹן וְתַחֲזִכִּין קִדְמִי אֶלְתָּכֶון: (יט) אַרְי תִּצְוֶה לְקַרְתָּא יוֹמִין
סגאין

(י) כאשר סך - לרבות את הנדבאי:
(יח) למען אשר לא ילמדו - האל אס עשו
תשובה ומתגיירין אתה השאי לקבלם:
(יט) ימים - שנים: הכים - שלשה מבאן
אמרו אין נרין על עיירות של נכרים פחות
משלשה ימים קודם לשבת ולמד סתות בשלום
שנים
דִּירְפִקְדִּי יִי אֶלְתָּךְ: (יח) פֿדיל דלא ילפון יתכון לטעבד פכל תועבתהון
דִּי עֲבָדִי לְטַעֲוֵתְהוֹן וְתַחֲזִכִּין קִדְמִי אֶלְתָּכֶון: (יט) אַרְי תִּצְוֶה לְקַרְתָּא יוֹמִין
לאגחא

באור

ולא מודעו של עמלק: (טו) לא חזיה כל נשמה, בתנאי ואס לא תשלים עמך, כ"כ
הרמב"ם ז"ל, שכאשר ישלישו ויקבלו עליהם עם ועבדות ושבע מכות כבי נח, אין הורגין כל
באם אף במלחמת טובה, שהיא עם שבע אומות ועמלק, ולדעת הראב"ד לא יטרבו במלחמת
הרשות לקבל עליהם מכות כ"כ, כי אס להיות להם: ואולם בשלא ישלימו, לא חזיה כל נשמה
במלחמת עושה, (פרק ו' מהלכות מלכים): (י) והיבוסים, ולא הזכיר הנדבאי כי הוא
המעט והקטן שבהם - (הראב"ע): (יח) והטאתם, כי אז תחטאו לה' אביכם: (יט) כי
הארם עץ השדה, הרי כי מאמא בלשון דלמא, שזא האדם ען השדה להכנס בתוך האומר
(ע) כו א 1 26 מכניך

לְהִלָּחֵם עֲלֶיךָ לְתַפְשָׁה לְאֵ-
 תִשָּׁחִית אֶת־עֵצָה לְגִדָּה עֲלֶיךָ
 גִּרְזֹן בִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאִתּוֹ לֹא
 תִכְרַת בִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה
 לִבָּא מִפְּנֵיךָ בַּמִּצּוֹר: כ רַק עֵץ
 אֲשֶׁר־תִדַּע בִּי לֹא־עֵץ מֵאֲכַל
 הוּא אִתּוֹ תִשָּׁחִית וְכִרְתָּ וּבְנִית
 מִצּוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה
 עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ: פ

אום זיא צו בעשטרייטען אונד
 צו עראבערן, זא זאללזט דוא
 דיא ביימע ניכט פערדערבען,
 אונד מיט דער אקוט דראן
 פאהרען, דען דוא קאנט יא
 פריכטע דאפאן געניסען,
 אונד מוסט זיא אלזא ניכט
 אויוראטטען: איזט דען דאז
 דואלץ אויף דעם פעלדע
 וויא איין מענש, דען מאן
 דורך באללזוערק איינשרענג-
 קען מוס? דיא ביימע זינד יא
 אייערע פיינדע ניכט, דענען
 איהר צו שארען זוכען מוסט:
 (כ) יעדאד זאלך איין בוים,
 פאן וועלכעס דוא פערזיכערט

ביזט, דאס ער ניכטו עסבארען טראגט, דען קאנט דוא פערדערבען אונד
 אומהויען: אום איין באללזוערק אום דיא שטאדט צו בויען, דיא מיט דיר קריג פיהרט,
 ביה זיא דאזינער ליגט:

תרגום אונקלוס

ר ש י

רִאגְחָא עֲלֶיךָ לְמִכְבָּשָׁה לְאֵת־תְּחִיל
 ית־אֵילָנָה לְאַרְטָא עֲלֹוּהֵי פְרוֹלָא אַרְי
 מִנְיָה תִיכּוּל וְיִתִיָּה לֹא תִקּוּי אַרְי
 לְאֵת־בְּאִנְשָׁא אִיזוּן תְּקִלָּא לְמַעַל מִן
 קַדְמָךְ בְּצִירָא: (כ) לְחֹזֵר אֵילוֹן
 הַתִּדְעֵ אַרְי לְאֵת־אֵילוֹן דְּמִיכַל הוּא יִתִיָּה
 תְּחִבַּל וְתִקּוּי וְתִבְנֵי כְּרִבּוּטִין עַל־

שנים או שלשה ימים וכן הוא אומר
 וישך דוד בקלג ימים שנים (שמואל ב' א')
 ובמלחמות הרעות הכתוב מדבר: כי האדם
 עץ השדה. הכי כי נשמש כלשון דלמא שחא
 האדם עץ השדה להכנס בתוך המצור מפניך
 להתייכר ביסורי רעב וכמא כאנשי העיר למה
 תשחיתנו: (כ) עד רדתה. ל' רדוי שתהא
 כסופה לך:

קרתא די חיא עקרא עמך קרב עד דתכבשה: ארי

באור

מפניך להתייכר ביסורי רעב וכמא כאנשי העיר למה תשחיתנו (רש"י), וכן תרגם המתרגם
 האשכנזי: ואולם הי' ראוי להיות כי עץ השדה אדם, לפי שהתיימה היא על העץ לא על
 האדם, לכן כתב הרשב"ע שהטעם כי חיי האדם הוא עץ השדה, וכמוהו כי נפש הוא חובל,
 כי חיי נפש הוא חובל, וזוהו לא תכרת דבק עם לבא מפניך במצור, הנה לא תשחית עץ פרי
 שהוא חיים לכן אדם רק מותר שתחבל מוננו ואסור לך להשחיתו כדי שתבא העיר מפניך
 במצור, ע"כ: ויהי לפי זה מאמר כי האדם עץ השדה עוסגר, וזוהו לא תכרת (כי האדם
 עץ השדה), לבא מפניך במצור: ואף שכפי דרכי הנגינה יהי' המאמר העוסגר שובל בסופו
 יותר מבתחלתו, ופה מלת תכרות באתנח, ומלת השדה צוקף, לא נחוש לזה, וראוי אם
 כן לתרגם הכתוב כזה (מוזט זיא אלזא ניכט אבהוואן דען דויס ביימי דעם פעלדס ערהאלטן
 57

שפטים כא

תרגום אשכנזי ק

כא א כִּי־מֵצָא חֹלֵל בְּאֶרְצָה
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
 לְרִשְׁתָּהּ נֶפֶל בְּשָׂדֶה לֹא נֹדֵעַ
 מִי הַכְּהֹן: וַיִּצְאוּ זְקֵנֶיךָ וּשְׁפָטֶיךָ
 וּמִדְּרוֹ אֶל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת
 הַחֹלֵל: וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה
 אֶל־הַחֹלֵל וּלְקָחוּ זְקֵנֵי הָעִיר
 הַהוּא עֲגֹלָת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־
 עֹבֵד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא־מִשְׁכָּה בְּעַל:
 וְהוֹרְדוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהוּא אֶת־
 הָעֲגֹלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר

כא (א) ווען מאן אין דעם
 לאנדע, דאז דער
 עוויגע דיין גאטט דיר צום בע-
 זיטצע איינגעבען ווילל, איינען
 ערשלאנגען פינדעס, דער
 אויף דעם פעלדע ליגט:
 אהנע דאס מאן ווייס, ווער
 איהו ערשלאנגען דאס:
 (ב) זא וואללען דינע אלטען
 טען אונד ריכטער הינאווי-
 גערן: אונד ביז אן דיא
 שטארטע מעסען, דיא אום
 דען ערשלאנגען הערום
 ליגען: (ג) וועלכע שטארט
 מן דיא נאכוםע אן דעם ער-
 שלאנגען אויט: דערועלבען
 אלטעזטען וואללען איינע
 רינדקאלבע נעהמען, וועלכע
 נאך ניכט צור ארבייט גע-
 ברויכט ווארדען, אונד אן
 קיינעם יאכע געצאגען האט: (ד) דינע קאלבע וואללען דיא אלטעזטען דער שטארט
 אין איינען הארטען גרונד פיהרען,
 דער

תרגום אונקלוס

רש"י

כא (א) אר־ישתבח קטילא
 בארעא די וי אלתה יהיב
 לה למירתה רמי בחקלא לא ידוע
 מן קטליה: (ב) ויפקון סבה ודיגך
 וימשחין לקרנא די בסחרנות קטילא: (ג) ותהי קרתא דקריבא לקטילא
 ויסקון סבי קרתא ההיא עגלת תורין די לאאתפלה בה די לאנגידת
 בניר: (ד) ויתתון סבי קרתא ההיא יתעגלתא לנחל ביר די לא

כא (ב) וינאו זקניך מיוחדים שבזקניך
 חלו סנהדרו גדולה: ומדרו ממקום
 שהחלל שוכן: א הערים אשר סביבות החלל
 לכל נד לידע אינו קרובה: (ד) אל כחל
 איתן

באור

דז לעבן דער מענטש אום דיא שטאט דורך באללוערקי איינזשערענקן: (פ) ער ררחה,
 עד רדת חמותיה כלכתיב עדדדת חמותיך הנזבות והנזורות (רש"י), וכן הוא בתרגום
 אשכנזי: ורש"י פי' מלשון רדוי שתהא כפוסה לך, ויהי' כמו רדתך אותה, וכן ת"א אבל
 לא מלאנו ההוראה הזאת כי אס נזורש רדה, ועל הרוב תבא עם צי' השמוט, כמו ורדו
 בנתת היס (בראשית א' כ"ט), לא תרדה בו (ויקרא כ"ה מ"ג):
 כא (א) נפל, שוכן, כמו על פני כל אחיו נפל: הכהו, הכאת מיתה, עיין למעלה
 (י"ט ד'): (ב) זקניך, זקני הערים הקרובות והשופטים (הראב"ע): ומדרו,
 ממקום שהחלל שוכן (קטוה מ"ח): (ג) הקרבה אל החלל, א מקום החלל, וקרוב הדבר
 שאיס

לא יעבד בן ולא יזרע וערפו
 שם את העגלה בנחל: ס ונגשו
 הכהנים בני לוי כי בם בחר
 יהוה אלהיך לשרתו ולברך
 בשם יהוה ועל פיהם יהיה
 כל דבר וכל נגע: ו וכל זקני
 העיר יהיו אלה הקורים אלה
 ירחצו את ידיהם על העגלה
 הערופה בנחל: טפטור ו וענו
 ואמרו ידנו לא שפכה את
 הדם הזה ועינינו לא ראו:

שפכו קרי כפר

דער ניכט בעארבייטעט אונד
 בעואעט ווערדען קאן: אונד
 איהר היר דאז גניק אכהויאן:
 (ס) זאדען זאללען דיא פרוי-
 טער אוו דעם שטאממע לוי
 דונצוטערעטען: (דען זיא
 האט דער עוויגע דען גאטט
 ערוואהלט, ווינען הינט צו
 פערזעהען, אונד אין ווינעם
 נאמען דען זענען אויזצו-
 שפרעכן: אונד נאך איהרעם
 אויזשפרובע ווערדען אללע
 שטרייטזאכען אונד פער-
 לעטצונגען ענטשידען):
 (ו) אונד אללע ארטעזעטען
 דערעניגען שטארט,
 וועלכע דעם ערשלאנגען אס
 נאכזען אזוט: זאללען
 איבער דער קאלכע, דער
 אים טהאלע דאז גניק אכ-

געשלאגען ווארדען, דיא האנדע וואשען: (ז) אונד זאללען געגען איינאנדער שפרע-
 כען: (דיזע נעמליך דיא אלטעזעטען) אונזרע האנדע האבען דיזען כלוט ניכט פער-
 גאסען, אונד אונזרע אויגען ען ניכט געזעהען: יענע

תרגום אונקלוס

רשי

לא יתפלח ביה ולא יזרע וינקפו
 תמן יתעגלהא בנחלא:
 (ס) ויתקרבון כחניא בני לויא אחי
 בהון אתרעי יי אלהה לשמשותיה
 ולברכא בשמא דוי ועל מיטריהון
 יתיפל דין וכל טכת שטיגרו: (ז) וכל

איתן. קשה שלא נעבד: וערפו. קינן
 עורפה בקופין אמר הקב"ה תבא עגלה בת
 שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקו' שאינה
 עושה פירות לכפר על הרגתו שזו היא
 המוחזקת לעשות פירות: (ז) ויטו לא שטכה.
 וכי עלתה על לב שוקני בית דין שופכי דמים
 הם אלא לא ראיניהו ופטרניהו בלא ימונות
 וכלא

סבי קתא התיא דקריבין לקטילא יסתון יתדיהון על עגלתא דנקיפא
 בנחלא: (ז) ויתיבון ויטרו ידנא לא אשדא יתדקטא קדין ועינגא לא
 חזאה:

כאור

שליש מאכסיה הרגו: (ד) איהן, תקיף וקשה: לא יעבד, כמו לא נעבד, וכן לא זרע
 זהו לפי פשוטו ורבותיו ז"ל אמרו לחרות ולזרוע בו לעולם: וערפו, יסירו עורף העגלה
 (ד) וכל נגע, כבר פירשתיו במסוק כי יפלא מנין: (ז) וענו ואמרו, הזקנים אומרו
 ידינו

שפטים כי תצא כא

תרגום אשכנזי קא

ס כפר לעמך ישראל אשר
פדית יהודה ואלהתן דם נקי
בקרוב עמך ישראל ונכפר
להם הדם: ט ואתה תבער
הדם הנקי מקרבך כיתעשה
הישר בעיני יהודה: ס סדר כי תצא
י כיתצא למלחמה על איבך
ונתנו

(פ) יעגע, געמליך דיא פרוי
טעד ערוודערן) פערניב,
א עוויגער! דעם פאלקע
ישראל דאן דוה ערלאזט
האזט, אונד רעפנע עו אוהם
ניכט אלו יאונשולדוג פער-
גאסנעו בלוט צו: אלוהען
אוזט אוהנען דוועו בלוט פער-
זאהנט: (ט) הוא אכער האזט
אויף דווע וויזע דיא אנקלאגע
אונשולדיגעו בלוט פאן דיר
וועגעשאפט: ווען דוא דאן
געטהאן, וואו אין דעו אויגען

דעו עוויגען רעכט אוזט: (י) ווען דוא ווידער פיינדע צו פערדע ציהוט: דער

תרגום אונקלוס

ר ש"י

(ח) כחניא יטרון כפר לעמך ישראל
די פרקתא יי ולא אתתן חובת דם
זכאי בנז עמך ישראל ויתכפר להון
על דמא: (ט) ואת תפלי חובת דם
זכאי מבינה ארי תעבד דקשר קדם
י י

ובלא לוייה הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל:
(ח) וככפר להם הדם הכתוב מנשרם
שמעשו כן יכופר להם העין: (ט) ואתה
תבער מיגיד שאם נמנא הכורג אחר דנתערפה
העגלה הרי זה יהרג והוא הישר בעיני ה':
(י) כי תצא למלחמה במלחמת הרשות
הכתוב מדבר במלחמת ארץ
ישראל

(י) ארי תפוק לאתא קרבא על פועלי דקרב ויטסרינון

באור

ר'ינו לא שפט, והכהנים עונים אחרים כפר לעמך ישראל, כן הוא דעת כל המפרשים
וכן הוא בתרגום אשכנזי: ר'ינו לא שפכה, ה"א שפכה תחת סימן החנים כמו שפכה
אשור: ולשון רש"י וכי עלתה על לב אוקסי בית דין אופכי דמים הם, אלא לא ראינו
ופטרנוהו בלא מונית ובלא לוייה: (ח) דם נקי, שפיכות דם של נקי, כלומר שלא יארע
עוד כזה הנמנא חלל, או שלא נטעה בדין אם נחקור על הרוצח שלא נחזיק את הנקי
לרשע: ונכפר, חסד תי"ו (כי ראוי להיות ונתכפר), כמו ונוסרו כל הנשים, והם שנים
בנינים, בנין התפעל עם בנין נפעל. (הראב"ע): ושעם מות עגלה ערופה ותכן שהוא
להסיר גנות ומשד מעל זקני העיר הקרובים אל החלל שהם אינם נמנעים מן המשד שהעליו
עיניהם מן הרוצח ונתנוהו לברוח או שעודנו בעירם ולא יעשו בו משפט כראוי והנה רמיזת
ידים משל לנקיין הלב ועל כן אמרו ידיו לא שפכו ועיניו לא ראו, לנקות עצמם מן המשד,
ועריפת העגלה ירמוז לכשימנאו את הרוצח לא יחוסו עליו רק ימיתוהו בלי סמלה כמו העגלה
אשר הסירו את ערפה, ונחל איתן תואר אל המשפט שהוא אלכל חוק ותקיף מזכר לא יושט
ולא ינטה וקשה היא כאלמה שעודנו קרקע שלם ולא רוככה ע"י עבודה חדישה: (ט) הדם
הנקי, העם אם תמנא הרוצח תדיט במשפט ותהרגנו, וכן אמרו בש"ס (כתובות ל"ו),
מגיד שאם נמנא הכורג אחר שנתערפה העגלה הרי זה יהרג, והוא הישר בעיני ה', וכן
כתב הרשב"ס: ויהי לפ"ו כי מלשון דהא: אמנם לדעת המתרגם האשכנזי והראב"ע נאור
הכתוב ואתה תבער, הוא שכל ידי המוטה האת אם תקיימה ותעשה הישר בעיני ה', הרי
בערת את שניש של שפיכות דם נקי מקרבך, ויהי כי תעשה כמו אם תעשה:

כי תצא

תרגום אשכנזי

כי תצא כא

וַנִּתְּנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּידְךָ וּשְׁבִית
שְׁבִיבָה: יֵא וּרְאִית בְּשִׁבְיָה אִשְׁת
יִפְתַּח-הָאָר וְחִשְׁקָת בָּהּ וְלִקְחָת
לָךְ לְאִשָּׁה: יב וְהִזְבַּאתָ אֶל-
תּוֹךְ בֵּיתְךָ וּגְלַחָה אֶת-רֵאשִׁי
סוּעֶשְׂתָהּ אֶת-צַפְרָנֶיהָ: יג וְהִסִּירָה

דער עויגע דיין גאטט גיכט
איהן דיר אין דינע האַנד ,
דאָס דוא פֿאַן איהם
געפֿאַנגע וועגפֿיררוט :
(יא) אונטער דען געפֿאַנגען
ערבליקוט דוא איינע פֿרויענו-
פערזאָן פֿאַן שאַנער גע-
שטאַלט : אונד דוא האַזט
לונט צו איהר , ויא דיר צור
פֿרויא צו נעהמען : (יב) ואַ
זאַללוט דוא ויא פֿאַרדער אין
דיין הויז ברינגען : דאַועלכזט

את
ואלל ויא וך איהר הויפט האר אכשעערען אונד דיא
נאגעל בעשניידען : (יג) דאַן קלייד

תרגום אונקלוס

רש"י

וַיִּמְסְרֶנּוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּידְךָ וּתְשִׁיבִי
שְׁבִיבָהוּ : (יא) וְתַחֲזִי בְּשִׁבְיָה אֶתְתָּא
שְׁפִירָת חַיִּוּ וְתַחֲרְעִי בָּהּ וְתִסְבְּחָ לָךְ
לְאִנְתָּו : (יב) וְתַעֲלֶנָּה לְגוּ בֵּיתְךָ
וְתַגְלַחַת יַת רֵישָׁהּ וְתַרְבִּי יַת-טוֹפְרָהּ א :
(יג) וְתַעֲרִי ית

ישראל אין לומר ושנית שביו שהרי כבר נאמר
לא תחיה כל נשמה ושנית שביו לרבות
כנענים שנתוכה ואעפ"י שהם משנעה אומות :
(יא) אשת אפילו אשת איש : ולקחת לך
לאשה לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע
שאם אין הקב"ה מתירה יאכל באיסור אבל
אם נשאה סופו להיות נשאה כאומר אחריו כי
תהיין לאיש ונמר וסופו לילד ממנה בן
סודר ומורה לכך נסמכו פרשיות הללו :

ותעשה את צפרניה : (יג) והסירה את שמלת שביה לפי שהם
נאים

באור

(י) כי תצא למלחמה, במלחמות הרשות הכתוב מדבר, שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר
ושנית שביו, שהרי כבר נאמר לא תחיה כל נשמה (רש"י) :
וכן הוא חף לדעת הרמב"ן שהנאתי למעלה, כי אם לא יסליוו שבעה עמונים הרי נאמר לא
תחיה ואם יסליוו עמוס ויהיו להם לחם עבוד אז לא יוכלו לשנות מהם שני : שביו, שני
מוט, ולפי שעל הרוב יורה הכתוב על הקטין לכן סמכו רבותיו ז"ל עליו לומר לרבות כנענים
שנתוכה ואף על פי שהם משנעה אומות : (יא) אשה, חסר הנסמך ודרשו רז"ל אפי' אשת
איש : יפת חאר, נעניו (הראב"ע), ובספרי ענין אפי' כעורה ת"ל וחשקת בה :
וחשקת בה, שתחשקה לקחת לך לאשה, כי אחר כן יאמר ובעלתה, וכמוהו וחקק אותה
לי לאשה (שיעודה להיות אשתו) (הראב"ע), וכן הוא בתרגום אשכנזי : (יב) ועשאה את
צפרניה, לשון הרמב"ן תגדלם כדי שתתנוול דברי רש"י בדברי ר' עקיבא, וכן פי' אונקלוס :
והנה לדעתם יהי' ועשאה כמו ועשת את התבואה (ויקרא כ"ב כ"א), כי הנמיחה תקרא
עשייה, אבל בספרי אמר ראיה לדברי ר' אליעזר לא עשה רגליו ולא עשה שפשו (שמואל ב' י"ט
כ"ג), והיא ראיה גדולה, לכך אנו אומר כי כל אלה משפטי אבילות הם והכל נמשך אל
ובכתה את אביה ואת אמה, יונה שתגלח את ראשה כדרך האבילות כענין שנאמר ויגז את
ראשו (איוב א' כ'), וכן גז כורך (ירמי' ו' כ"ט), וכן קשימת הנפרטים אבילות כגלות הראש,
כי מנהג הנשים הי' לגדלם ולכבדם במיני הפך והנכעוטים עד כאן דבריו בקונטרס, וכן תרגם
המתרגם האשכנזי, והרמב"ם ז"ל פסק כר"ע : (יג) והסירה את שמלת שביה, חף
זה מרבה אבילות, שהבגדים שיונאות הם למלחמה היו נאים ומקושטים ביותר : ובכתה את
אביה

כי תצא כא

את שמלת שביה מעליה
וישבה בביתך ובכתה את
אביה ואר-אמה ירח ימים
ואחר כן תבוא אליה ובעלתה
והיתה לה לאשה: ויהי
אם לא חפצת בה ושלחתה
לנפשה ומכר לאתמכרה

בכסף

תרגום אשכנזי קב

איהרער געפאנגענשאפט
אבלעגען, אין דיינעם הויזע
בלויבען אונד איינען מאנאטה
לאנג איהרען פאטער אונד
איהרע מוטטער בעוויינען:
אלודען קאנט דוא צו איהר
קאסטען, איהר בייאואוואגען,
אונד זייע דיינע פרויע זיין
לאסען: (יד) ווען דוא אבער
קיין געפאללען מערהר אן
איהר פאנדעוט, זא מוסט
דוא זיא פער אבשיידען אונד
זיך זעלבוט איבערלאסען:

פערקויפען דארפוט דוא זיא ניכט: דוא

תרגום אונקלוס

את כסות שביה טנה ותיב בביתך
ותכפית אמה ואת אמה ירח יזטין
וכתר בן מעור לנתה ותבעלינה ותחי
לה לאתו: (יד) ויהי אם לא תתרעי
בה ותפטרנה קנפשה וזכנא לא
תזכננה

בכסף

רש"י

נאום שהגסרים נותיהם מתקשות במלחמה
בשיל להזנות אחרים עמהם: וישנה בביתך
בני' שמתמש בו ככנס ונתקל בה יוצא ונתקל
בה רואה נכבית' רואה בנוולה כדי שתתגנה
עליו: ובכתה את אביה כל כך למה כדי
שתהא בת ישראל שמה חו עכנה בת ישראל
מתקשת חו מתכול': (יד) ויהי אם לא
חפצת בה הכתוב מבשרך שסופך לשאתה:
לא

באור

אביו, העשם לדעת הראש' ע שנתנה לה התורה זמן כמשפט הטובים על מנת לכבוד אביה
ואמה שמתו במלחמה, והסקול הדעת מחייב כל אדם לכבד את אביו ואת אמו בחיים ובמות:
ותכן שלא היה הכתוב שנתנה את ראשה ומסיר מעלת שביה מעליה ותנכה את אביה ואת
אמה, אלא שדבר הכתוב נכוונה: והכוונה כך הוא, אחרי שזדע שפ"י הרוכ השבוים
והגולים אל ארץ אחרת יקוננו על ארץ אבותם שגלו משם, וישליכו מעליהם את מלבושיהם
הנאים ויגלחו את שערם, לפי שזואיסם נס, ונאנחיס על אבותיהם שמתו או שספרדו מהם
בלי תקוה לראותם עוד עד שלם, ויהי' הדבר מנונה ומאוס מאד, אם נעת הנכי והנער
הזה תרטה לבוא אליה להקיש שקד ותאותך, ולנה כל עמה: והלא באשמו אערו חו' לאם
מזעזרת אסור לבוא אליה עד שיפייסנה תחלה, ק"ו בשביה שמזעזרת ומקוננת תמיד:
לכן אמר הכתוב והבאתה אל תוך ביתך ותניחנה חודש ימים, כדי שתוכל לעשות כדרך
המקוננים לגלח ראשה ולעשות נפרטים ולהסיר מעלתה מעליה ולנכות את אבותיה ואחרי כן
הזמן יקל נערה ובפסה תשיב אליה ויהי' לבה שנת באהבתך, או תנא אליה ובעלתה, וכן
דעת הרב העזרה: (יד) ושלחתה לנפשה, תשלחנה לרבוטה, לפי שביאה ראשונה הותרה
לו בעוד לא נתגיירה, ואחר שיטנה בביתך כמשפט, אם חפץ בה, והיא רוצה להכנס תחת
כנפי השכינה, הרי זו מתגיירת וסובלת ככל הגרים, ותנשא לו ע"י התובה וקדושיין: ואם
לא חפץ בה, משלחה בלא גט: וכן אם לא רתה להתגייר, מקבלת שבע מצות ב"כ ומשלחה
לנפשה, והרי היא ככל הגרים התושבים, ואינה נושאה, שאסור לישא אשה שלא נתגיירה.
(מדברי)

בכסף לאתתעמור בה תחת
 אשר עניתה: ס טו כיתהי
 לאיש שתי נשים האחת אהובה
 והאחת שנואה וילדו בנים
 האהובה והשנואה ויהיה הבן
 הבכור לשניא: טו והיה ביום
 הנחילו את בניו את אשר
 יהיה לו לא יוכל לבכר את
 בן האהובה על פני בן השנואה
 הבכור: יו כי את הבכור בן
 השנואה יכיר לתת לו פי שנים

דוא דארפוט זיא ניכט צור
 שקלאפען מאכען, דא דוא
 זיא געשוואכט דואזט:
 (טו) ווען איין מאן צוויי
 וויבער האט, דיא איינע ווירד
 גערעכט, דיא אנדערע גע-
 האסט, אונד ביידע געבאָה-
 רען איהם זאָהנע, דיא גע-
 ליכטע אונד דיא געהאָסטע:
 זאָ אַבער דאָס דער ערוט-
 געבאָהרנע זאָהן דער פֿער-
 האָסטען אַיזט: (טז) אונד
 דיא צייט קאָמט, דאָס ער
 זיינען קינדערן פֿערטהיילען
 ווילל, וואָו ער אין פֿערמאָגען
 האָט: זאָ קאָן ער דען זאָהן
 דער געליכטען ניכט פֿיר דען
 ערוטגעבאָהרנען מאַכען,
 אונד דעם ווירקליכען ערוט-
 געבאָהרנען זאָהן דער געהאָסט-
 טען פֿאַרציהען: (יז) זאָנדערן מוס דען ערוטגעבאָהרנען דער פֿעהרהאָסטען פֿרויאַן אַן
 ערקעננען, איהם פֿאָן אַללעם,

בכל

טען פֿאַרציהען: (יז) זאָנדערן מוס דען ערוטגעבאָהרנען דער פֿעהרהאָסטען פֿרויאַן אַן
 ערקעננען, איהם פֿאָן אַללעם,

תרגום אונקלוס

ר ש י

בכסף לא תתגר בה חלף דעניתה:
 (טו) ארי תהיו לגבר תרתין נשיו חדא
 רחיקתא וחדא שניאתא וילידו ליה
 בניו רחיקתא ושניאתא ויהי בקרא
 בוכרא לשניאתא: (טו) ויהי ביוקרא רחיקתא
 רשולבברא ית בר רחיקתא על אפי בר שניאתא
 בוכרא: (יז) ארי ית בוכרא בר
 שניאתא יפריש לטתן ליה תרין חולקין

לא תתעמר בה. לא תשתמש בה בלאן פרסי
 קורין לעבדות ושמו עימרא מוסדו של רבי
 משה הדרשן למדתי כן: (יז) פי שנים. כנגד
 שני אחים: בכל אשר ימלא לו מלאן סאן
 הכבוד

בכל

באור

(מדברי הרמב"ם ז"ל ה"מ"ט): לא תתעמר בה, לא תשתמש כספחה, כי
 אס תהי' חפסית, וכל זה כפי ושלחתה לנפשה, לרנוכה. שלא ימכרה ולא יחזיקנה בניו
 כספחה, וכן הוא בספרי: והס"י ורמב"ן ז"ל מלאו אורח להודאה זאת בלאן פרסי ובלאן
 הערבי: עניתה, בניאם ראשונה: (טו) האחת אהובה, מוסכ על תהיין לאים, והטעם
 האחת תהי' לאים אהובה: לשנואה, תואר האם: (טז) ביום הנחילו, בגריות גוס,
 או ביום מותו והוא שכיב מרע או ב"ד ונחילו. (הראב"ע): לבכר, לעשותו בכור לענין
 ירושה: על פניו בן השנואה הבכר, בעוד ולפי עקן השטאה הכבוד קיים, ויתכן שהיה
 כש לפני, וכן תורגם בל"ת: (יז) יכיר, יודה שהוא בן הכבוד וגו' משפט הכבודה ליטול פי
 שנים

לא תשתמש בה בלאן פרסי
 קורין לעבדות ושמו עימרא מוסדו של רבי
 משה הדרשן למדתי כן: (יז) פי שנים. כנגד
 שני אחים: בכל אשר ימלא לו מלאן סאן
 הכבוד

כי תצא כא

תרגום אשכנזי קג

בְּכֹל אֲשֶׁר יִמְצֵא לְךָ בְּיַדְהוּא
רֵאשִׁית אֲנִי לְךָ מִשְׁפֵּט
הַבְּכֹרָה: ס יִתְּיָהוּהָ לְאִישׁ
בֶּן סוּרֵר וּמִזֹּרֶה יִינְנֵנוּ שְׁמַע
בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְרוּ
אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֶל־יְהוָה:
יִתְּפָשׂוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ
אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר
מִקְדָּשׁוֹ: כ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ

וואו פֿאַרהאַנדען אַזט,
איינען צווייאַפֿאַכען אַנטהייל
צו געכען: דען דיוער אַזט
ערוטלינג זיינער קראַפֿט,
איהם געבירטה דאָן רעכט
דער ערוטגעכורטה: (י) ווען
יעמאַנד אַיינען אונגעהאַר-
זאַמען ווידערשפענוטיגען
זאַהן האַט, דער דער שטימט
מע זיינען פֿאַטערן אונד
זיינער מוטטער ניכט גע-
האַרעכט: זי אַ האַבען אַיהן
אויך געציכטיגט, אונד ער
ווילל דעננאָך ניכט געהאַר-
ען: (י) זאָ זאָללען אַיהן
פֿאַטער אונד מוטטער ער-
גרייפֿען: אונד פֿאַר דיא אַלטעווען דער שטאַרט, אין דאָן טהאַר זיינען אַרטען
בריינגען: (כ) אונד צו דען אַלטעווען זיינער שטאַרט שפרעכען: דיוער

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּכֹל דִּי יִשְׁתַּבַּח לִיה אֲרִי הוּא רִישׁ
תּוֹקֶפִיָּה לִיה חוּנָא בְּבִרְתָּא: (י) אֲרִי
יְהִי לְגִבּוֹר בְּרִשְׁטֵי וְקִרְדוֹ לִיתוּהִי
מְקַבֵּיל לְטוֹטְר אַבּוּהִי וְלְטוֹטְר אַמִּיה
וּמְלַפִּין יְתִיה וְלֹא מְקַבֵּל טְנַהוּן: (י)
וְיַחְדָּוּ בֵּיה אַבּוּהִי וְאִמִּיה וְיַפְקִוּ יְתִיה
לְקַדְמֵי־סְבִי קַרְתִּיה וְלְתַרְע בֵּית דִּין
אַתְרִיה: (כ) וְיִיטְרוּ לְסְבִי קַרְתִּיה
בִּנְנָא

הבכור נוטל פי שנים בראיו לבא לאחר מיתת
האב כעומדוק: (יח) סורר יסר מן הדרך:
ומורה מסרב בדברי אביו לשון עמרים:
ויסרו אותו מתרין בו בפני שלשה ומלקין
אותו: בן סורר ומורה י אינו חייב עד שיגנוב
ויאכל תרומה בשר וישתה חמין לוג יין שאמר
זולל וסובא ונאמר אל תהי בסובאי יין בזוללי
בשר למו (משלי כ"ג) וכן סורר ומורה כהרג
על שם סופו הניעה תורה לסוף דעתו סוף
שמכלה מעון אביו ומבקש לישודו ואינו מוכא
ועומד בפרש' דרכים ומלכטס הכריות אמרה
תורה

באור

שנים: פי שנים, שיקח שני חלקים, אם שנים יתשבו שלשה (הראש"ע): כי הוּא
ראשית אנו, הנודע, עם הישר ידבר וכל ישראל בחזקת ישרים (הראש"ע): (יח) בן
סורר ומורה, כמו כפרה סוררה, הולך טובב בתאות לבו ומורה כנגד מצות אבותיו, והס
לא יקשו ממנו כי אם הטוב והישר, כי כל ישראל בחזקת ישרים: בקול אביו, בתיכחת
אביו: ויסרו אותו, מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו (רש"י), והוא מנמרח דסנהדרין
(דף ע"א): ואנקלוס תרגם ומלפין יתי, ונראה מפשטות הכתוב שכל זה מן התנאים,
שאביו ואמו יסרו אותו בדברי תוכחה ומוסר, או בגערה וכאזה, או בשוט וזנט, ועם כל זה
לא שמע אליהם, או יתפשו בו ונו': וסבר נאמר לשון יסר על דברי תוכחה והתראה בלבד,
שמע בני מוסר אביך (משלי א' ח'), בדברים לא יוסר עבד (שם כ"ט ד'), אבל בן סוררין
(5) כו א 1 27 יוסר

בִּנְנוּ זֶה סוּרָר וּמִרְהֵ אֵינְנוּ
 שְׁמַע בְּקִלְנוּ זַוְלָל וּסְבֵא :
 כֹּחַ וְרִגְמוּנוּ בְּלֵאָנְשֵׁי עִירוֹ
 בְּאַבְנִים וּמָרָז וּבְעֵרַת הָרֶע
 מִקִּרְבֶּךָ וּכְלֵי־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמָעוּ
 וִירְאוּ : ס שְׁנֵי כֹס וּכְיִיְהוֹיָה
 בְּאִישׁ חֶסֶד מִשְׁפַּט־מִוֶּרֶת
 וְהַוֹמָת וְתַלְיָת אֹתוֹ עַל־עֵץ :
 לֵא

דיוער אונזער זעהן איזט אויף
 געהארטאם אונד ווידער
 שפענוטיג, ווילל אונז ניכט
 פאלגען : איזט אין לידער
 לייכער שלעמער אונד
 טרונקענבאלד : (כא) זא
 זאללען איהן אללע לייטע
 דער שטארט מיט שטיינען
 צו טאדעווירפען, אויף זאלבע
 ווייזע זאללזט דוא דען באזע
 וויכט אויז בונעם מוטטעל
 שאפען : דאזיט עז גאנץ
 ישראל הארע, אונד זיק
 פירכטע : (כב) ווען יעמאנד
 איין פערברעכען בענאנגען,

וירא

ווארויף דיא טאדעזשטראפע געהארט, אונד ווירד הינגערניכטעט : אונד אין איין האלץ
 געהאנגט : זא

תרגום אונקלוס

רש"י

בִּנְנָא דִין סָמִי וְסָרָר לִיתוּחֵי טַקְבַּל
 לְמִיטְרָנָא נְלִיל בְּשַׁר וּסְבִי חָסֵר :
 (כא) וְרִגְמוּנֵיהּ בְּלֵאָנְשֵׁי קַרְתִּיהּ
 בְּאַבְנֵיהּ וְיִמְרָז וְתַפְלֵי עֵבִיר דְּבִישׁ
 טִבִיגְדָּךְ וּכְלֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁמָעוּ וְיָדְחִלוּ :
 (כב) וְאִרְיֵיתִי כִגְבֵר חוּכְתֵי דִין דְּקַטְוֹל
 וְיִתְקַטַּל וְתַצְלוּכַּ בְּתִיהַ עַל צְלוּבָא :
 לֵא

תורה ימות זכאי ואל ימות חייב : (כא) וכל
 ישראל ישמעו ויראו : מכאן שרין הכרזה
 בבית דין כלוכי נכקל על שהיה בן סורר
 ועורה : (כב) וכי יהיה באיש חטא משפט
 עות - סמיכות הפרשיות מניד שאם חסיס
 עליו אכזי וואמו סוף שילא לתרבות רעה יעבור
 עבירות ויתחייב מיתה בבית דין : ותלית אותו
 על עץ : רבותינו אמרו כל הנסקלין נתלין
 שנאמר כי קללת אלהים תלו והמכרך השם
 נסקילה

באור

יושר בדברים : (כ) זולל, מפרש זולל בשר, רק הוא שם כלל לטתן בכל מה שיתאיה כל
 מה שינוקש ממנו : וסבא, מרצה לשמות והוא המשכר * (הראב"ע) : נמי שהוא משולט אל
 התאוות ואיטו נתן חק וגבול לתשוקותיו הוא סורר מדרכי החכמה וצורה בקול העושר : והכה
 על דעת רז"ל בן סורר ועורה איט קטן, לפי שהקטן פטור מכל העונשין ומכל המצות, אבל
 הניא שתי שערות : ואף שאין עליו עתה חטא משפט עות, על שם סופו היא כדון,
 וזה עשס וכל ישראל ישמעו ויראו, כי לא הומת בגודל חטאו, אלא ליסר בראת הרבים,
 ואלא יהיה תקלה לאחרים : אמרה תורה ימות זכאי, ואל ימות חייב : (כב) וחלית אתו,
 רז"ל אמרו כל הנסקלין נתלין : (רש"י), ויהי לפי ותלית מתשובת התנאי : אמנם או דברי
 יחיד הם, והלכה כדברי חכמים, שאינו נתלה אלא הענדה והעונד ע"ז, ואמרו שזהו טעם
 כי קללת אלהים תלו, שאמרו מפני מה זה תלו ? על שברך את השם, או עבד ע"ז, ולפי
 גם ותלית אותו חלק מהתנאי, שאשר יתחייב תלו ותלה אותו, או לא תלין וגו' : וע"ז
 הפסע כי קללת אלהים תלו כמ"ש רש"י, אבל אדם הנברא בגלם אלהים כשהוא תלו זלונו
 על חלקו הוא, שאדם עשו בדעת דיוקנו, וישאל השם בניו : משל לשני חסיס תאומי שהז

כי תצא כא כב

תרגום אשכנזי קד

כג לא תלין נבִּלְתוֹ עַל־דַּעֲיָן
כִּי־קָבֹר תִּקְבְּרֵנוּ בַיּוֹם הַזֶּה וְהוּא
כִּי־קָלַת אֱלֹהִים תְּלִי וְרֵא
תִּטְמוֹא אֶת־אֲדָמְתְךָ אֲשֶׁר יְהוּה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה : ס
כב א לא תראה אֶת־שׁוֹר
אֲחִיךָ אִם אֶת־שׁוֹי נְדָחִים
וְהִתְעַלְמַת מֵהֶם הֲשֵׁב תְּשִׁיבֵם
לְאֲחִיךָ : ז וְאִם־לֹא קָרוֹב אֲחִיךָ
אֱלֹהֶיךָ וְלֹא יָדַעְתּוּ וְאִסְפְּתוּ אֶל־

(כג) זא זאלל זין לייכנאם
ניכט איבערנאכט אים האלצע
בלויבען, זאנדערן דוא מוסט
איהן דעוועלבען טאגן בע
גראבען, דען איין געהאנג
טער איזט איינע גרינגשאצונג
גאטטעז: זונד דוא מוסט
דאן ערדרייך, דאן דער
עוויגע דיין גאטט דיר צום
בעזיטצע גיבט, ניכט פער
אונרייניגען:

כב (ח) ווען דוא דייענע
ברודערן אכוען
אדער שאף זיהוט, דאן זך
פערלויפען האט, זא מוסט
דוא דיר איהנען ניכט ענט
ציהען: זאנדערן זאללוט זיא
צו דייענעם ברודער צוריק

פיהרען: (ב) איזט אכער דיין ברודער פאן דיר ענטפערנט, אדער דוא ווייסט ניכט,
זעס עז אנגעהארט: זא נים עז צו דיר

תרגום אונקלוס

ר ש י

לא־תִּבְתֶּי נִבְלְתִיָּה עַל־צְלִיבָא אַרְי
טְקִבֵר תִּקְבְּרִינִיָּה בַיּוֹמָא הַהוּא אַרְי
עַל דְּחַבְקָדִים אֲצִטְלִיב וְלֹא תִסְאֵב
נַת אַרְעֵךְ בְּיָד אֱלֹהֵךָ יִחַב לְךָ
אֲחִיסָא :

במקילה: (כג) כי קללת אלהים תלוי. ולזולו
של מלך הוא שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל
הם בני ישראל לשני אחים תאומים שהיו דומין
זה לזה אחד נעשה מלך וא' נתפס ללכטיות
וכתלה כל הדוא' אותו אומר המלך תלוי.
כל קללה שנמקרא ל' הקל חלול כמו והוא
קללני קללה נמרצת (מלכים א' ב' ח') :

כב (א) והתעלמת. כונש עין כאלו אינו
רוחני: לא תראה והתעלמת. לא
תראה אותו שתעל' ממנו זהו פשוטו ורבותינו
אמרו

כב (ה) לא תחזי נת תוצא ראיהך
או יתאמרוה דמען ותתפכש
טנהון אתבא תתיבען לאחוק :

(ג) ואם לא קריב אחוק לנתך ולא ידעתיה ותקנשניה לגו

באור

דומים זה לזה, האחד נעשה מלך, והשני נתפס ללכטיות וכתלה, כל הדואה אותו אומר
המלך תלוי: כל קללה שנמקרא לשון הקל חלול (גרינגשאצונג), כמו והוא קללני קללה
נמרצת (מלכים א' ב' ח'): (כג) ולא תטמא אח אדמתך, מוסט על כי קבר תקברנו:
והשעור לא תלין נבלתו על העץ, כי קללת אלהים תלוי, כי אם קבר תקברנו ולא תטמא
את אדמתך, כי הי' אפשר שיכניענו בלח קבורה, וניה לקברו שלא יטמא בו כונש או מחיל
כהברי הרשב"ם, ואמר דר' ל' שונות קבורה חף בשאר מתי ישראל בכל מקום ובכל זמן:
כב (א) לא תראה, מוסט על והתעלמת, ושיעורו אם תראה לא תתעלם: והתעלמת,
כונש עין כאלו אינו רואה (רש"י): (ב) ולא ידעתו, או אם לא ידעתו כמו מכה

אין דיין הווי, אונד לאם עו
 כייא דיר זיין, כיו דיין ברודער
 נאצפראנט, דאמיט דוא עו
 איהם ווידערנעבען קאנט:
 (ג) עבען אלוף זאללוט דוא
 טהון מיט זיינעם עזעל, עבען
 אלוף מיט זיינעם געוואנדע:
 עבען אלוף מיט אללעם פער-
 לאהרנען: דאז דינעם כרוי-
 דער פאן דואנדען געקאמ-
 מען, אונד פאן דיר געפונדען
 ווארדען: דוא קאנט דין
 נכט ענטציהען: (ד) זיהענט
 דוא דינען ברודער עזעל
 אדער זיינען אכען אויף דעם
 וועגע הינפאללען, נא מוסט
 דוא דין איהנען נכט ענטי-
 ציהען: זאנדערן איהם אויף-
 ריכטען העלפען: (ה) קיינע
 פרויאנושערוואן זאלל גע-

תוך ביתך והיה עמך עד דרש
 אחיך אתו והשבתו לו: וכן
 תעשה לחמורו וכן תעשה
 לשמלתו וכן תעשה לכה-
 אבדת אחיך אשר תאבד
 מזמנו ומצארתה לא תוכל
 להתעלם: ס ד לא תראה
 את חמור אחיך או שורו
 נפלים בדרך והתעלמת מהם
 הקם תקים עמו: ס לא
 יהיה כלי גבר עלי אשה ולא

ילכש

רצטהע אינעו טאנגעו טראגען,

אונד

רש"י

תרגום אונקלוס

אמרו פעמים שאתה מתעלם וכו': (ב) עד
 דרוש אחיך. וכי תעלה על דעתך שימנהו לו
 קודם שידרשהו שלא דרשהו שלא יהא רמאי:
 והשבתו לו. שתהא בו השנה שלא יאכל
 כניתך כדי דמי ותתבעם ממנו מכאן לדרו
 כל דבר שעושה ואיכל יעשה ויאכל ושאינו עושה
 ואיכל ימכר: (ג) לא תוכל להתעלם. לכבוש
 עיך כלי אינך רואה אויב: (ד) הקם תקים.
 זו טעיה להטעין משאי שכל מעליו: עמו.
 עם נעליו אבל חס הליך וישב לו ואמר לו הואיל
 ועליך מנה חס רצית לטעון טעון פטור:
 (ה) לא יהי כלי גבר על אשה. שתהא דומה
 לאיש

לגז ביתך ויהי עמך עד דרשיתבע אחיך
 ימיה ותתיבניה ליה: (ג) וכן תעשה
 לחמוריה וכן תעבד לקסאמיה וכן
 תעבד לקלדאבדתא דאחויך די תיכד
 טעיה ותשכחנה לית לה רש
 לקסאמיה: (ד) לא תחוי יתדבקרא
 דאחויך או תזביה רשון פאחוקא
 ותתקבש טנחון אקטא תקים עמיה:
 (ה) לא יהי תקיד וידגבר על
 אמת ולא יתקן

באור

לבו ואמי. (דעת הרמב"ם), וכן הוא בתרגום אשכנזי: ואספתו, אם היית עם אונקלוס
 שתפקדו ביד מאן. (ראש"ם): והשבתו לו, שתהא בו השנה, שלא יאכל כניתך ויהי
 דמי ותתבענו ממנו. מכאן אמרו כל דבר שעושה ואיכל יעשה ויאכל, ושאינו עושה ואי
 ימכר. (רש"י), והדברים מכוונים לעומק טעם הכתוב: (ג) לא תוכל, אינך רשאי
 (ד) נפלים, כישעשו שנתו הנליהם ונפלו ולא יוכלו לקום בלי עזר המקים מפני הש
 שעליהם

כי תצא כב

תרגום אשכנזי קה

יִלְבַּשׁ גִּבּוֹר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה כִּי
תֹעֲבַבְתָּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֲשֵׂה
אֵלֶּה : פ

ו כִּי יִקְרָא קוֹץ־צְפוּר י לִפְנֵיךָ
בְּדֶרֶךְ בְּכָל־עֵץ י אוֹ עַל־הָאָרֶץ
אֶפְרָחִים אוֹ בִיצִים וְהָאֵם
לִבְצֹת עַל־הָאֶפְרָחִים אוֹ עַל־
הַבִּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־
הַבָּנִים : ז שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת־

אונד קיינע מאנופערואן דאז
געוואנד איינער פרוי'א אף
טהון : דען ווער דיזען טהוט,
איזט איין גרייאל פאר דעם
עוויגען דינעם גאטטע :
(1) ווען דיר אויף דעם וועגע
איין פאגעלנעזט מיט קיכל'יין
אדער אייערן אויפשטאסט,
אם ביימע, אדער אויף דער
ערדע, ווא דיא מוטטער אויף
דען קיכל'יין אדער אייערן
זיטצט : זא זאללזט דוא ניכט
ביידע, דיא מוטטער זאסט
דען יונגען אויזהעבען : (1) דיא
מוטטער מוסט דוא פליגען
לאסען

האם

תרגום אונקלוס

ר ש י

יתמו גבר בתקוני אמת ארו טרחק
קדם יי אלהה בל עביד אליו : (1) ארי
תערע קנא דצפרא קדטה באורחא
בכל ארן או על ארעא אפרוחין או
ביעין ואקא רכיעא על אפרוחין או
על ביעין לא תסב אקא על קניא : (1) שלחא תשלח ית

לאים כדי שתלך בין הנשים אמן זו לא לשם
ניאוף : ולא ילבש גבר שמלת אשה לילך לישב
בין הנשים ד"א שלא ישיר שער הערוה ושער
של בית השחי : כי תועבת לא אסרה תורה
לא לבוש המביא לידי תועבה : (1) כי יקרא
פרט למוסין : לא תקח האם בעודה על
בניה
אמא

באור

שעליהם, וכן הוא בתרגום אשכנזי : (ה) לא יהיה כלי גבר, נסמכה (המטה) בעבוד
זאת למלחמה, כי האשה לא נבראת כי אם להקים זרע, ואם היא תלח עם אנשים למלחמה
תבא בדרך לידי וטות, וכן לא ילבש גבר, והטעם זכר שלא נתמלא זקטו יתערב בין הנשים
וינאף הוא והן ואין מי יודע : וזה יורה כי מנהג ישראל הי' וכן ברובי המלכויות להיות מלבוש
האנשים אינו כמלבוש הנשים רק הפרש בנייהם : (הראב"ע) : לא ילבש גבר, אכקלוס
תרגם לא יתקן גבר בתקוני דאתתא, וכן ארז"ל שכל המתקן עצמו בתקונים המיוחדים לנשים
קייב מלקות : כגון המלקט שערות לננות מתוך שחירות, מראשו או מוקטו, וכן הנזבע
שערותיו, כדרך שהנשים עושות : (1) כי יקרא, כמו נקרא נקראתי והם מגורת מוקרה :
אפרחים, אל"ף טסף, כמו אל"ף ובאזרועך : (הראב"ע) : לא תקח, הטעם לדעת כל
המפרשים כי אכוריות הוא בלב להיות אם על בניס רועשה, כי יש לבהמות חיות ועופות
דאנה גדולה בזה, ואין הפרש בין דאנת האדם ודאנות הבהמות על בנייהם, כי אהנת האם
זמנית לבני בטנה אינו כמשך אכרי השכל והדבור, אבל הוא מפעולת כח המחשב המצויה
בבהמות כאשר היא מצויה באלים : ועיין גם' המורה עוף יותר : (2) למען ייטב לך, שהשם
יקמול

וְהָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ
 לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהוֹדִיָּה
 יָמִים : ס שְׁלֹשִׁי ח בִּי תִבְנֶה
 בֵּית הַדָּשׁ וְעָשִׂיתָ מֵעַקֵּה לַגֶּד
 וְלֹא תֵשִׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי
 יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ : ט לֹא־תֹרַע
 בְּרַמֶּה כְּלָאִים פֶּן־תִּקְדָּשׁ
 הַמְּלֵאָה הַזֹּרַע אֲשֶׁר תֹּרַע
 וְתִבּוֹאת הַזֶּכֶם : ס י לֹא
 תִּחְרַשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמֹר יַחֲדוּ :
 לא

לאסען, אונד דיא יונגען
 קאנט דוא דיר נעהמען : דא
 מיט עז דיר וואהלגעהע אונד
 דוא לאנגע לעבוס : (ח) ווען
 דוא איין נייאעז הויז בויעט,
 זא מאכע איין געלאנדער
 אבען אום דיא אלטאנע :
 דאמיט דוא ניכט בלוטשולד
 אויף דיין הויז ברינגט, ווען
 עטווא יעמאנד דערונטער
 פיעלע : (ט) דוא ואללזוט
 דינען וויינבערג ניכט מיט
 פערמישטען ארטען בעזאען :
 זאנט ווירדע זא וואהל דיא
 פרוכט דען זאמענ, דען דוא
 אויוואעזט, אלז דער ער-
 טראג דען וויינבערג, דיר
 פערבאטען ויין : (י) דוא

ואללזוט ניכט מיט איינעם אבען אונד איינעם עזעל צוגלייך אקערן : דוא

רש"י

תרגום אונקלוס

אָמַר וְיָת פְּנִיָּה תִּסְבֵּל לָךְ כְּדִיל דְּיֵיטֵב
 לָךְ וְתִזְרִיד יוֹמִין : (ח) אַרְיִ תִּבְנִי בֵּיתָא
 חֲדָתָא וְתַעֲבַד תִּיקָא לְאַרְבָּה וְלֹא־
 תִּשְׂוֵי חֹבֵת דִּין־דְּקַטוּל בְּבֵיתְךָ אַרְיִ
 יִפֹּל דְּנִפִּיל מִנֶּיָּה : (ט) לֹא־תֹרַע
 בְּרַטָּה עֲרוּבִין דְּלִטָּא תִּסְתָּאֵב דְּקִיעַת
 זְרַעָא דִּי תֹרַע וְעֵלְלַת פְּרִטָּא :
 (י) לֹא־תִּחְרַשׁ בְּתֹרַא וּבַחֲמֹרָא פְּתָרָא :
 לא

בניה : (ז) למען ייטב לך וגו'. אם מנחם
 קלה שאין בו חסרון כיום אמרה מורה לענין
 ייטב לך והתרכת ימים ק"ו למתן סכרן של
 מנות חמורות : (ח) כי תבנה בית חדש יאם
 קיימת מנות שלוח הקן סופך לבנות בית חדש
 ותקיים מנות מעקה שמורה גורר' מזה ותגיע
 לכרם ושדה ולבגדים נאים לכך נסמכו פרשיו'
 הללו : מעקה . גדר סביב לגג ואנקלוס תרגם
 תיקא כטן תיק שממר מה שכתוב : כי יסול
 הטפל ראוי זה ליסול ואע"פ כן לא תתגלגל
 מיתתו על ידך שמגלגלין זכות על ידי זכאי
 וקובה ע"י קיוב : (ט) כלאים טטה ושעורה
 וחרטום במטלת יד : סן תקדש . כתרגומו
 פסתאב

באור

יחזול עליך חייטב לך . (הראב"ע) : (ח) מעקה, אין לו ריע ועשוי ידוע ומקומו וסוף גדר
 סביב לגג : רמים, כתרגום אונקלוס חובת קטול, וכן הוא כתרגום אשכנזי : הנפל, כקדש
 על פס סוטה, וכן יומת הנות, ובגדי ערווה תפשיט, ויתרוננו הכמים, ומלות רבות לאין
 מספר נקדחו על פס סופס (הראב"ע) : (ט) כלאים, קבלו רבותיט שהיא חטה ושעורה
 וחרטום במטלת יד (קדושין ל"ט) : פן תקדש, כש כי תקדש, ולא תגענו סן תעוהון
 (כרמית ג' ג'), והטעם כי יאסר לך כקודש : המלאה הורע, כמו עלאת סורע נסמיכות
 פן תסחר מן, העלאת מן הורע, והטעם התבואה : (י) יחרו, כמד אהד : (יא) שעטנו,
 לטן

גא
 ופ
 ת
 ט
 א
 ע
 ש
 ה
 ו
 ט

(ח)
 טח
 לד
 בח
 לוח
 טל
 א
 א
 אב

לשן
 שיה
 לשנו
 עבר
 לשן

כי תצא כב

וְלֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטְנֹו צִמְרוֹ
וּפְשָׁתָיִם יִהְיוּ : ס יב גְּדָלִים
תַּעֲשֶׂה לָּךְ עַל־אַרְבַּע בְּנִפּוֹת
בְּסוֹתֶךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶה־בָּהּ : ס
יג כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָנָהּ
אֵלֶיהָ וּשְׁנֵי־הָאֵהָבָה : יד וְשָׁם לָהּ
עָלִיתָ דְבָרִים וְהוֹצֵא עֲלֶיהָ
שֵׁם רַע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה
הַזֹּאת לָקַחְתִּי וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ
וְלֹא־מִצֵּאתִי לָהּ בְּתוֹלָיִם :
טו וְלָקַח אָבִי הַנֶּעֱרָ וְאִמָּהּ

הנערה קרי והוציאו

תרוגם אשכנזי קו

(יא) דוא זאללזט קיין גע-
וועכע טראגען, ווארין וואל-
לען אונד ליינען פערמענגט
איזט: (יב) שטרע זאללזט
דוא דיר מאכען: אן דען פיער
פליגעלן דיינעו מאנטעלן,
מיט וועלכעס דוא דיר בע-
דעקוט: (יג) ווען יעמאנד
איינע פרוי נימט: אונד
וואהנט איהר בייה, ווירד
איהר אבער נאכהער גראם:
(יד) לעגט איהר פאלשע בע-
שול דינגען אויף: אונד
בריינגט זיא אין איבעלן רוף:
שפריכט נעמליך, דויע פרויא
האבע איך גענאממען, אונד
אלו איך מיך צו איהר טהאט,
פאנד איך דא צייכען דער
יונגפערשאפט ניכט: (טו) זא
זאללען פאטער אונד

מוטטער דער יונגענפרויה דיא

רש"י

תרגום אונקלוס

תסתאכ כל דבר הנתעב על האדם בין לשנא
כגון הקדש בין לגנאי כגון חסור נופל בו לשון
קדוש כמו א תגע בי כי קדשתך (ישעי' ס"ב):
המלאה זה מילוי ותוספת שהורע מוסיף:
(י) לא תחרוש בשור ובחמור הוא הדין לכל
שני מינין שבעולם הוא הדין להנהיגם יחד
קצורים זוגים כהולכ' אום משא: (יא) שעטנו
לשון ערוכ' ודבותינו דרשו אוע טווי וכו':
(יב) גדילים תעשה לך אף מן הכלאים לכך
סמכן הכתוב: (יג) וכל איה ושנאה סופו:
(יד) וסס לה עליית דברים עבירה גוררת
עבירה עבר על לא תשנא סופו לבא לידי לשון
הרע: את האשה הזאת מכאן שאין אומר
דבר

(יא) לא תלבש שעטנו צמר וכתן
טחפר כחדא: (יג) כרספדין תעבד
לך על ארבע כנפי כסותך דתתכסי
בה: (יג) ארייסב גבראתתא ויעול
לותה וישננה: (יד) וישווי לה תסקופי
מלין ופיקעלה שום ביש ויימר ות
אתתא תדא נסבית ועלית לותה ולא
אשכחית לה בתולין: (טו) וייסב
אבוהא דעולטתא ואמיה ויפקון

באור

לשון עירוב, ור"ד שועי טוי וכו' (רש"י), עיין (כמדבר י"ט י"ט): (יב) גדלים, צינית צריך
שהיא גדול וקלוע, וכן גדלים מעשה שרשרת: (יד) עליה, כש סבות (המביאות אותו
לשנא אותה) דברים הן חמת או סקר (הראב"ע): ולשון רש"י עבירה גוררת עבירה,
עבר על לא תשנא (כמו שאמר ושנאה), סופו לבוא לידי לשון הרע: והוצא, מפיו: בתוליים,
לשון רכיס ולא יתפרדו, וכן במקורות וקוקים ועלומים (הראב"ע): (טו) ולקח אבי הנערה
ואמה

והוציא את בתולי הנער אל
 זקני העיר השערה: טו ואמר
 אבי הנער אל הזקנים את
 בתי נתתי לאיש הזה לאשה
 וישנאה: י והנה דרווה שם
 עלירת דברים לאמר לא
 מצאתי לבתך בתולים ואלה
 בתולי בתי ופרשו השמלה
 לפני זקני העיר: יא ולקחו זקני
 העיר והוא את האיש ויסרו
 אתו: יב וענשו אתו מאה כסף

דיא בעוויזע איהרער יונג
 פערשאפט נעהמען: אונד
 פאר דיא אלטעזטען דער
 שטאדט אין דאז טראגאר
 ברונגען: (טו) דער פאטער
 דער יונגען פרויא זאלל צו
 דען אלטעזטען שפרעכען:
 מיינע טאכטער האבע איך
 דיועם מאנגע צור פרויא גע-
 געבען, ער איזט איהר אבער
 גראם געווארדען: (יז) נונג
 מערהר בירדעט ער איהר
 פאלשע בעשולדיגונגען אויף,
 אונד שפריכט, איך האבע
 בייה דיינער טאכטער דאז
 צייכען דער יונגפערשאפט
 ניכט געפונדען, היר אבער
 זינד דיא בעוויזע פאן מיינער
 טאכטער יונגפערשאפט:

וניתנו
 היהמים זאלל מאן דאז בעטטוך פאר דען אלטעזטען דער שטאדט אויברייטן: (יט) זא
 זאללען דיא אלטעזטען דער שטאדט דען מאן פארנעהמען: אונד איהן ציכטיגען:
 (יט) איבער דעם אויך אום הונדערט שקל בעשטראפען, אונד

תרגום אונקלוס

ר ש י

ויפקון את בתולי עולטתא לקדם
 סבי קרתא ולתרע בית דין אתרה:
 (טו) וייטר אבוקא דעולטתא לסבא
 יתברתי וקבית לגברא תרין לאנתו
 וישנאה: (יז) והא הוא שני תסקופי טליו לטיקר לא אשכחית לכתך בתולין
 זאלין בתולי ברתי ויפרסון שושיפא קדם סבי קרתא: (יח) וידפרון סבי
 קרתא והיא ית גברא וילקון יתיה: (יט) ויגבון טניה טאה סלעין הקסן
 ויתנו

דבר אלא בפני בעל דין: (טו) אבי הנערה
 ואמה מי שגדלו גדולים הרעים יתבזע עליה:
 (טו) ואמר אבי הנערה מלמד שאין רשות
 לאשה לדבר בפני האיש: (יז) ופרשו השמלה
 כדי זה משל מחורין סדכרים כשמלה:
 וישנאה: (יז) והא הוא שני תסקופי טליו לטיקר לא אשכחית לכתך בתולין
 זאלין בתולי ברתי ויפרסון שושיפא קדם סבי קרתא: (יח) וידפרון סבי
 קרתא והיא ית גברא וילקון יתיה: (יט) ויגבון טניה טאה סלעין הקסן
 ויתנו

כאור

ואמה, כי זטת הבת תחל כבוד אבותיה בעבור שלא השניחו עליה ולמדוה מוסר נשים,
 ויתכן שהשער אביה או אמה, ואם היא יתומה יוציאה ממנוה ב"ד: השערה, מקום שהוקנים
 כוסדו יחד להשניח על ענין הקבון ולשכוח את העם כי הי' זה בשער העיר כנודע לכל קורא
 דברי הימים הקודמים: (טו) אבי הנערה, או אמה, ולא הונרך עוד לפרש: ועוד שהקנס
 לא יכתן לאם, אם אין לה אב, והלכה כדברי האומר יתומה קנסה לעבמה: (יז) והנח
 הוא שם, רק לפי שנראה הוא שם לה סבות כתבות להרמיקה מעליו: (יח) אתו, ע"ז
 הכפט

כי תצא כב

תרגום אשכנזי קו

וַנִּתְּנוּ לְאָבִי הַנְּעֻרָה כִּי הוֹצִיא
שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל
וְלֹא-תִהְיֶה לְאִשָּׁה לְאִיּוֹבֵל
לְשִׁלְחָהּ כְּרִימָיו : ס וְאִם-
אָמַרְתָּ הֲיִהְיֶה הַדְּבָר הַזֶּה לֹא-
נִמְצָאוּ בְּתוּרִים לְנֶעֱר :
כא וְהוֹצִיאֵנוּ אֶת-הַנְּעֹר אֶל-
פֶּתַח בַּיִת-אֲבִיהָ וּסְקִלוּהָ אַנְשֵׁי
עִירָהּ בְּאֲבָנִים וּמָתָהּ כִּי-עָשְׂתָהּ
נְבֻרָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוֹת בַּיִת
אֲבִיהָ וּבְעֵרַת הָרַע מִקְרִבָּה : ס

אונד דעם פֿאַטער דער יונגען
פֿרויא געבען, דאָרום דאָס
ער אויף איינע יונגען אין
ישראל איינען זיבלען רוף
אויגעבראַכט : אויך מוס זיא
זיינע פֿרויא בל ייבען, אונד
ער זאלל זיא צייטלעכענע
ניכט פֿערשטאַסען קאַנגען :
(כ) וואָרע עז אַבער וואָר :
דאָס בייא דער יונגען פֿרויא
דיא צייכען דער יונגען-
שאַפֿט ניכט געפֿונדען וואָר-
דען : (כא) זאָ זאלל מאָן דיא
יונגעפֿרויא פֿאַר דיא הויז-
טרוירע איהרען פֿאַטערן
פֿיהרען, אונד דיא שטאַרט-
לייטע זאללען זיא צו טאַרע
שטייניגען, דאָס זיא דיא
שאַנדטראַט בעגאַנגען, אין
איהרען פֿאַטערן הויז אונ-
צוכט צו טרייבען : זאָ זאללזט דיא דאָן באָזע אויז דיינער מיטטע וועגשאַפֿען :

הנערה קרי

הנערה קרי כי

תרגום אונקלוס

רשי

ויתנו לאבא דעולמתא ארי אפיק
שום ביש על בתולת בת ישראל
וליה תהי לאנתו לית ליה רשו
למפטררה כל יומיה : (כ) ואם-

(יח) ויסרו אותו : מלקות : (כ) ואם אמת
היה הדבר בעדים והתראה שנתה לחזר
אירוסין : (כא) אל פתח בית אביה : האו
גדולים שגדלתם : אנשי עירה : כמעמד אנשי
עירה : לזנות בית אביה : כמו בבית אביה :

קושטא הנה פתגמא הרין לא אשתתחו בתולין לעולמתא : (כא) ויפקדו
יתעולמתא לתרע בית אבוקא וירגמונה אנשי קרתא באבניא ותטות ארי
עכרת קלנא בישראל לזנאה בית אבוקא ותפלי עביר דביש טביגד :

ארי

באור

הפסע ויסרו אותו בדברי תוכחה וביישו אותו לעיני כל בני השער, ואולם רבותי קבלו
שהוא מלקות וכן ת"א וילקון יתיה, ומתרגם אשכנזי תרגמו בענין שסובל שני הפירושים :
(יט) מאה כסף, לתת מאה כסף : לאבי הנערה, תחת אשר רצה לחלל כבודו : כל
יסיו, הי' יכול לשלחה בנט בלא הוצאת שם רע, אלא שלא רצה לתת לה כמותר הנתולות,
לכך ישנא שלא יוכל לשלחה כל ימיו, וזהו גדר ראוי ומיוחס אל המעשה : (כא) נבלרה,
ת"א קלכא, וכן תרגם מתרגם אשכנזי, יתכן שם נבלה לא יאמר כי אם על אמת מפעולות
רעות הנמשכים מן הפפעלויות הכפס השפלות והנכזות, כמו תאות המשגל או הכילות, לפי

תרגום אשכנזי

כי תצא כב

כב כִּי יֵצֵא אִישׁ שֹׁכֵב עִם-
 אִשָּׁה בְּעֵלְתוֹ בְּעַל וּמִתּוֹ גַּם-
 שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם-
 הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבְעֵרָהּ הִרְעָה
 מִיִּשְׂרָאֵל : ס כִּי יִהְיֶה נָעַר
 בְּתוּלָה מֵאֶרְשָׁה לְאִישׁ וּמוֹצֵאָהּ
 אִישׁ בְּעֵיר וְשֹׁכֵב עִמָּה :
 כד וְהוֹצֵאתֶם אֹת-שְׁנֵיהֶם אֶל-
 שַׁעַר הָעִיר הַהוּא וּסְקַלְתֶּם
 אֹתָם בְּאֲבָנִים וּמִתּוֹ אֶת-

(כב) ווען יעמאנד אנגעטראג-
 פֿען ווירד , דאס ער בייא
 איינער פֿרויא שלאָפֿט , דיא
 איינען ערוועמאן האָט , זאָ
 זאללען זיא ביידע שטערבען ,
 דער מאָן , וועלכער בייא דער
 פֿרויא געשלאָפֿען האָט ,
 זאָמט דער פֿרויא , זאָ זאללזט
 דוא דאָן באָזע פֿאָן ישראָל
 וועגשאָפֿען : (כג) ווען זיין
 זונגפֿרויאליכעו מאָדלען מיט
 יעמאנדען פֿערלאָבט איזט :
 עו פֿינדעט זיא אָבער זיין
 אנדרער אין דער שטאָרט ,
 אונד שלאָפֿט בייא איהר :
 (כד) זאָ זאללט איהר זיא
 ביידע אין דאָן טהאָר דער-
 זעלבען שטאָרט פֿיהרען ,
 אונד מיט שטיינען זי טאָדע ווערפֿען :

הנער
 דאָ

אונד מיט שטיינען זי טאָדע ווערפֿען :

תרגום אונקלוס

רש"י

(כב) אָרִי יִשְׁתַּכְּחֶנּוּ גִבּוֹר שֹׁכֵב עִם אֶתְמָא
 אֶתְתּ גִּבּוֹר וְיִתְקַטְלוּן אֶתְתְּרִיחֹן
 גִּבּוֹר דְּשֹׁכֵב עִם אֶתְמָא וְאֶתְמָא וְתַפְלִי
 עִבְרִידֵי דְכִישׁ טִישְׂרָאֵל : (כג) אָרִי תְּהִי
 עוֹלְטָמָא בְּתוּלְמָא דְטָאָרְסָה לְגִבּוֹר
 וְיִשְׁבְּחִינָה גִבּוֹרָא בְּקָרְמָא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה : (כד) וְתַפְקִין יַתְּרִיחֹן לְתַרְעֵי קָרְמָא
 תְּהִיא וְתַרְגְּמוּן יַתְּהֹן בְּאֲבָנִיא וְיִסְתְּרוּן יַתְּ-

(כב) ומתו גם שניהם • להוציא מעשה חדודים
 שאין האשה נהנית מהם • גם לרבות הנאים
 מואחריהם • דבר אחר גם שניהם
 לרבות הולד שאם היתה מעוברת אין מוחליין
 לה עד שתלד : (כג) ומנאה איש בעיר •
 לכיכך שכב עמה פירשה קוראה לגנב הא או
 יסנה
 וישבחינה גבורה בקרמא וישכוב עמה : (כד) ותפקין יתריחון לתרעי קרמא
 תהיא ותרגמון יתהון באבניא ויסתרון ית-

באור

שהם מעונות ובאסות כנבלה , כי נבלה עשה לשכב את בת יעקב , ככל שזו וכנבלה עשו , אבל
 כל הפעולה הרעה ••••• הנמשכת מן התשוקה המוקת אבל אינה נכזת ומנוכה , כמו
 הגלות , האכזריות והכעס וכיוצא בהם לא יאמר נבלה כי אם עון , רשע , פסע וכדומה :
 בית אביה , כמו בבית אביה , והטעם שלא אמרה לתורת אביה ומוסר אמה ותללה כבודם :
 ולשון הרשע'ם לזנות בית אביה שיש עדים שזינתה אחר גנתקדשה , וכן בארו רז"ל בכתובות
 (דף מ"ז) , וידוע על זה מלת לזנות , כי הנערה אשר לא אירסה , לא תקרא זונה בשכנה
 עם אקד העם : (כב) שניהם , הנה האשה לא תנשא כי אם לאיש אחד , אבל האיש נושא
 נשים רבות , אעפ"כ ימות גם הוא ששכב את אשת רעהו , והנה מלת גם הוא להשוות האיש
 לאשה שזיי גמור , וכן כי תועבת ה' אלהיך גם שניהם נסמך (כ"ג י"ט) • וכן התיימה על
 הרמב"ן שפירש שם בעצמו גם שניהם על זה הדרך וכאן פירשו באופן אחר ונטה מעטק פשוטו
 על

כי תצא כב

תרגום אשכנזי קח

הַנֶּעֱרַר עַל דְּבַר יְהוָה לֹא-
 צָעִקָה בְּעִיר וְאֶת-הָאִישׁ עַל-
 דְּבַר אֲשֶׁר-עָנָה אֶת-יְהוָה
 רָעוּ וּבִעֲרֹת הָרַע מִקְרָבָהּ: ס
 כה וְאִם-בְּשָׂדֵה יִמְצָא הָאִישׁ
 אֶת-הַנֶּעֱרַר הַמְאָרְשָׁה וְהַחֲזִיק
 בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת
 הָאִישׁ אֲשֶׁר-שָׁכַב עִמָּהּ לְבָדוֹ: טו
 כו וְלִנְעָר לֹא-תַעֲשֶׂה דְבַר אֵין
 לְנֶעֱרַר חֵמָא מוֹת כִּי כַּאֲשֶׁר
 יָקוּם אִישׁ עַל-רַעְיוֹנוֹ וּרְצִחוֹ

הנערה קרי
 ראו מאדכען, וייל עז ניכט
 אום הילפע גערופען, דא עז
 אין דער שטאדט געשאחע,
 אונד דען מאן ווייל ער דיא
 פרוי זיינען נאכטען גע-
 שוואכט האט: דאז באזע
 מוסט דו פאן דיר וועג-
 שאפען: (כה) האט אבער
 דער מאן דאז פערלאכטע
 מאדכען אויף דעם פעלדע
 אנגעטראפען, זיא ערגריפען
 אונד ביא איהר געשלאפען:
 זא זאלל דער מאן דער ביא
 איהר געלעגען, אלליין
 שטערבן: (כו) דעם מאדכען
 אבער זאללוס דו ניכטו
 טהון, דאז מאדכען האט דען
 טאר ניכט פערשולדעט:
 דען עבען זא אלו ווען יעמאנד
 איבער זיינען נעבענמענשען

לנערה קרי
 נפש

הערפיעלע אונד בראכטע איהן אום, זא

תרגום אונקלוס

ר ש י

עוּלְטָתָא עַל עַסְקָא לֹא צִוְּתָא בְּקִרְתָּא
 וְיִתְבַּרְא עַל עַסְקָא דִּי עֵינֵי יִתְאַתָּת
 חֲבֵרִיהּ וְתַפְלִי עֵבִיד דְּבִישׁ טְבִינָה:
 (כ) וְאִם-בְּחַקְלָא יִשְׁכַּח גְּבַר יִתְ-

ישנה בביתה לא אירע לה: (כו) כי כאשר
 יקום וגו' לפי פאטו וכו משמע כי אטסה
 היא ובחוקה עמד עליה כאשר העומד על
 סביבו להרגו ורבותי דרשו כי הרי זה בל
 ללמד וכמנא למד וכו':

עוּלְטָתָא דְּטָאָרְסָא וְיִתְקַף בָּהּ גְּבַרָא וְיִשְׁפּוּב עִמָּהּ וְיִתְקַמַּל גְּבַרָא דְּשָׁכִיב עִמָּהּ
 בְּלַחְזוּדְהִי: (כ) וְלַעוּלְטָתָא לֹא-תַעֲבֹד טְדַעַם לִית לַעוּלְטָתָא חוּבַת דִּי דִּיר
 דְּקַטּוּל אָרִי כְּטָא דִּי יָקוּם גְּבַר עַל-חֲבֵרִיהּ וְיִקְטַלְנָהּ

באור

טל מקרא: (כג) כי יהיה, כאשר יארע זה הדבר (הראב"ע), וכבר זכרנו שכאשר יקדם
 הפעל אל הסועל לא ינטרף לשמור את המין ואת המוסר: איש, אחר: (כד) ענה,
 שכן, והנה כל שכינה ואם איננה באונם נקראת עינו, כל זמן שאיננה במסן ובכרון גמור,
 לפי שהנערה המאורסה אעפ"י שנתרנית לו, כנראה מוכנתה על דבר אשר לא נעקה, עם
 כל זה מן הסתם לא היה ברצון גשור ובחירה חפזית, אלא שיכרה תקפה עליה אחרי
 שנתפשה: וכן תחת אשר עניתה, קרא הכתוב עניו לשכינה, אעפ"י שלא חננה, רק לפי
 שנשנית ולבה לא ארצה ואל מולדתה, לכן לא נתרנית לו עד שחנה, כדרך האשה א בעלה,
 שלבה סגור מכל נער ומכל יראה והיא מוסרת עמוה לו במסק ובנפש חפזיה: ומעתה אין צורך
 לדברי הרמב"ן: אשח רעהו, הנה הכתוב קרא המאורסה אשת רעהו, ולא נוכל לדעת
 האריות כי אם בדברי קבלה (הראב"ע): (כו) כי כאשר יקום, לפי פאטו וכו משמעו,
 כי

נֶפֶשׁ בֶּן הַדָּבָר הַזֶּה: כו כי
 בְּשֹׁדֵה מִצְאָה צִעְקָה הַנֶּעֱרָה
 הַמְאֲרֶשֶׁה וְאִין מוֹשִׁיעַ לָהּ: ס
 כח כִּי־יִמְצָא אִישׁ נֶעֱרָה בְּתוֹלָה
 אֲשֶׁר לֹא־אֲרָשָׁה וּתְפִשָׁה וּשְׂכָב
 תַּעֲמֶה וְנִמְצָאוּ: כט וְנָתַן הָאִישׁ
 הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנֶּעֱרָה
 חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלֹדֶתֶּיהָ לְאִשָּׁה
 תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לְאִיּוֹבֵל שְׁלָחָהּ
 כָּל־יָמָיו: ס כג א לְאִיּוֹבֵל
 אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲבִיו וְלֹא יִגְלָהּ

וְאִיזוּ דְיוֹעֵזוּ אוֹיֵךְ: (כו) ער
 טראָף וּזא אויף דעם פֿעלדע
 אָן: דיא פֿערלאַבטע יונגפֿער
 קאָן וואָהל גערופֿען האַבען,
 אָהנע דאָס איהר יעמאַנד צו
 הילפֿע קאָטמען קאָנטע:
 (כח) ווען יעמאַנד איין יונג
 פֿרייאַרליכען מאַדלען, דאָז
 ניכט פֿערלאַבט אַיזט אַנ
 טריפֿט, ערגרייפֿט אונד בע
 שלאָפֿט: אונד זיא ווערדען
 בעטראָפֿען: (כט) זאָ וואָלל
 דער מאַן, דער דאָז מאַדלען
 בעשלאָפֿען, איהרעם פֿאַטער
 פֿונפֿציג שקל וילבער געבען:
 אונד זיא וואָלל זיינע פֿרויא
 זיין, ווייל ער זיא געשוואָכט
 דאָט: ער וואָלל זיא זיין
 לעבענלאַנג ניכט פֿערשטאַסן
 קאָנגען: (א) ניאמאַנד וואָלל זיינען פֿאַטערן פֿרויא היראַטען:

תרגום אונקלוס

רש"י

נֶפֶשׁ בֶּן פִּתְגָמָא דְרִין: (כו) ארי
 בְּחִקְלָא אֲשֶׁכְחָה צֹחָא עוֹלָמְתָא
 דְּמֵאֲרֶסָה וְלִית דְּפְרִיק לָהּ: (כח) ארי
 יִשְׁכַּח גְּבֵר עוֹלָמְתָא בְּתוֹלְתָא דִּי לֹא
 טֵאָרְסָא וְיַחֲרֶנָּה וְיִשְׁכּוּב עִמָּה וְיִשְׁתַּכְּחִין: (כט) וְיִתֵּן גְּבֵרָא דְשֹׁכֵב עִמָּה
 לְאִבּוּתָא דְעוֹלָמְתָא חֲמִשִּׁין סָלְעִין דְּכֶסֶף וְלִיהָ תְּהִי לְאִתְּתֵי חֲלָף דִּי עָנָה
 לִית־לִיהָ דְּשִׁוּ לְמִפְטָרְהָ כָּל יוֹמֵיהּ:
 כג (א) לֹא יִסַּב גְּבֵר יַת אִתְּתֵי אֲבִיהָ וְלֹא יִגְלִי:

בג (א) לא יקח אין לו נה לקוסין ואין
 קדושין תופסין נה: ולא יגלה כנף
 אביו אומרת ינס של אביו הראויה לאביו
 והרי כבר הזהר עליה משום ערות אחי אביך
 אלא
 טארסא ויחרנה וישכוב עמה וישתכחין:
 לאבותא דעולמתא חמשים סלעין דכסף וליה תהי לאיתת חלף די ענה
 ליתליה דשו לטפטרה כל יומיה:
 כג (א) לא יסב גבר ית אתת אביו ולא יגלי:

באור

כי אנוסה היא ובחזקה בא ועמד עליה כאדם העומד על חבירו להרעו (רש"י): ורצחו נפש,
 שהרגו: (כו) צעקה, יתכן שצעקה, או טעמו אם צעקה אין מושיע לה, ולא ידעתי בדון
 הצעקה אם היא נערה שהחזיק בה האיש והיא כלחמת בזבכל כמה ונוכה ולוחות בגדיו או
 בשערותיו להמלט ממוט ולא ידעה לנעוק למה תסקל? אלא הצעקה בכוונה לדון בה מן הסתם,
 בעיר מפתיה ובסדה אנוסה, ואולם בדרך כלל אם יש לה מושיעים בין בעיר בין בסדה חייבת,
 אין לה מושיעים בין בעיר בין בסדה פטורה (מודברי הרמב"ן): (כח) וחפשה, באנוסה
 הכתוב מדבר: (כט) לאבי הנערה חמשים כסף, כעבור מזהר הבתולות, ומכאן יש ספק
 שזוהר הבתולות הוא חמשים כסף:
 כג (א) אשה אביו, אנוסת אביו: ולא יגלה כנף אביו, על דעת רבותינו בשומרת
 ינס של אביו הכתוב מדבר, ויתכן שהוא דרך כלל על אלאנת או גרושת אביו בין שהיא

כי תצא כג

תרגום אנלכנוי קט

בְּנֵי אֲבוֹתָיו : ס בְּלֹא יִבְאֵהוּ
 פְּצוּעֵי דַבָּר וּכְרוּתֵי שִׁפְכוֹת
 בְּקִהְלֵי יְהוָה : ס ג בְּלֹא יִבְאֵהוּ
 מִמִּזְרַח בְּקִהְלֵי יְהוָה גַּם דְּרוֹר
 עֲשִׂירֵי לֹא יִבְאֵהוּ לְוֹ בְּקִהְלֵי
 יְהוָה : ס ד לֹא יִבְאֵהוּ עִמּוֹנֵי
 וּמִזְאֵבֵי בְּקִהְלֵי יְהוָה גַּם דְּרוֹר
 עֲשִׂירֵי לֹא יִבְאֵהוּ לְהֵם בְּקִהְלֵי
 יְהוָה

אונד וייגעו לאטערו דעקע
 אויפֿרעקען (דיא עהרערבי)
 טינקייט געגען וייגען פֿאטער
 פֿערלעטצען: (כ) ווער צער-
 ריבנע אָדער אויגעשניטנע
 האָרען האַט, זאָלל ניכט אין
 דיא געמיינע דעו עוויגען
 קאָממען: (ג) זיין שאַנד-
 פֿלעק (דער אין עהעכרוך
 אָדער בלוטשאַנדע ערציגט
 וואָרדען) זאָלל ניכט אין דיא
 געמיינע דעו עוויגען קאָמ-
 מען: זעלבוט נאָך דעם צעהני-
 טען גלידע זאָלל ער ניכט אין
 דיא געמיינע דעו עוויגען

קאָממען קאָננען: (ד) קיין עמוני אונד מואבי זאָלל אין דיא געמיינע דעו עוויגען קאָמ-
 מען זעלבוט נאָך דעם צעהנטען גלידע זאָלל ניממערמעהר יעמאָנד פֿאָן איהגען
 אין דיא געמיינע

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּנֵי אֲבוֹתָיו : (כ) לֹא יִדְבִי רַפְסִיקָא
 וְדִטְחַבֵּל לְמַעַל בְּקִהְלֵי דֵינִי : (ג) לֹא-
 יִדְבִי טַטּוּרָא לְמַעַל בְּקִהְלֵי דֵינִי אִף
 דְּרָא עֲשִׂירֵי אָה לֹא יִדְבִי לִיה לְמַעַל-
 בְּקִהְלֵי דֵינִי : (ד) לֹא יִדְבִי פְּצוּעֵי
 וּמִזְאֵבֵי לְמַעַל בְּקִהְלֵי דֵינִי אִף דְּרָא
 עֲשִׂירֵי אָה לֹא יִדְבִי לְהוֹן לְמַעַל בְּקִהְלֵי

אלא לעבור על זו בשט לאין ולסמוך לה לא
 יבא ממזר ללמד שאין ממזר לא מחייבי כריתות
 וק"ו מחייבי מיתו בית דין שאין בעריות מיתות
 בית דין שאין בה כרת: (ב) פצוע דבא
 שנפגעו או נדכאו בניס שלו: וכרות שפכה
 שנכרת הגיד ושוב אינו יורה קילוח זרע אלא
 שופך ושותת ואינו מוליד: (ג) לא יבא ממזר
 בקהל ה' לא יבא ישראלית: (ד) לא יבא

באור

אשתו או אטוסתו או שבויתו או יבמתו מאחר שאינו פירש כנפיו עליה, כמו שנאמר ופרשת
 כנפיך על אחתך (רות ג' ט'), אסור לבנו לגלות כנפיו ולבוא אליה ואף אם לא בדרך אישות:
 (ב) פצוע דבה, שנפגעו או נדכאו בניס שלו (יבמות ע"ז): וכרות שפכה, שנכרת הגיד
 שלו: ושליה איברים הם, שבהם הזכר מוליד, בגיד ובגניבים ובשבילים, שבהם הזרע
 מתבטל, והם הנקראים חוטי בינים, ומכיון שנפגע אחד משליה הללו, או נכרת או נדוך,
 אינו אינו מוליד: בקהל ה', לישראל בת ישראל: וחז"ל אמרו שלא נאסר כי אם הסרים בידי
 אדם: וכתב בספר החניך, משרשי המנהג הזאת להרשיקנו לנלתי הפסד כלי הזרע באוס
 נד, כידוע במלכים שסמרים הזכרים למותם שומרים לכאס: ויש מן הזכרים הפחותים
 שרונים בדבר, כדי לזכות את אולתן המלך ולהרויח משון, ואנחנו עם קדוש בדעתנו כי כל
 הסרים בידי אדם יפסל מהתקבר עוד עם בת ישראל ומלשכת בית או דרך אישות, נרשיק
 הענין וכמאם אותו: ועם טענה זו נמאש טעם בחלוק האסור, בין נפסד בידי אדם לנפסד
 בידי שמים עכ"ל: (ג) ממזר, שם לאיש ממזר מאתיו ויודעיו שלא יודע מאין בא כלשון וישב
 ממזר באשדוד והכרתי נאון וגו' (זכרי' ט' ו'), יאמר שלא ישב באשדוד וולתו איש נכרי וזר
 שיעבור

בין
 יו או
 תם,
 יבת,
 טוסה
 וסוף
 ומרת
 והית

דעו עוויגען קאממען :
 (ה) ווייל זיא אייך ניכט צופאָר
 געקאממען זינד מיט בראָד
 אונד וואַסער , אויף דעם
 וועגע , אַלז איהר אויז מצרים
 גינגט : אונד ווייל ער דען
 בלעם זאָהן בעור אויז פחור
 אין ארם נהרים , ווידער דיך
 געדונגען האַט , דיך צו פֿער-
 פֿלוצען : (ו) אָבער דער עוויגע
 דיין גאָטט וואַללטע דעם
 בלעם קיין געהאָר געבען ,
 אונד פֿערוואַנדעלטען דעסען
 פֿלודן אין ועגען : דען דער
 עוויגע דיין גאָטט ליבט דיך :
 (ז) דאַרום וואַללוט דוא
 ניאמאלו איהר

יְהוָה עַד-עוֹלָם : הַעֲלֵךְ-דָּבָר
 אֲשֶׁר לֹא-קִדְמוֹ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם
 וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם
 מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׂכַר עֲלֶיךָ
 אֶת-בַּלְעָם בֶּן-בְּעוֹר מִפְתּוֹר
 אֲרָם נְהָרִים קִלְקֵלְךָ : וְלֹא-
 אִבָּהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל-
 בַּלְעָם וַיִּהְפֹּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ
 אֶת-הַקִּלְלָה לְבִרְכָה כִּי אֲהַבְךָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ : ז' לֹא-תִדְרֹשׁ
 שְׂרָמָה

רש"י

תרגום אונקלוס

עמוכי • לא ישא ישראלית : (ה) על דבר •
 על הענה שיעשו אתכם להחטיאכם : בדרך •
 כשהייתם בערוף : (ו) לא תדרוש שלמים •
 מכלל
 בלעם בר בעור כפתור ארם די ער פרת ללטייתך : (ז) ולא אבי יי אלהיך
 לקבלא טוד בלעם וחסד יי אלהיך לה ית לנשין קברין ארי רחמיה יי אלהיך :
 (ו) לא תתבע שלמהון

באור

שיעבור בו כי יכרית גאון פלשתיים ממוטי • והנה הטולד לאיש מאשת אביו הוא ירחיק אותו ולא
 יודה בו לבשתו ולכלמתו מן המעשה הרע שעשה , גם אמו תשליכנו כלילה כענין האסופי הזכר
 בתלמוד , וכן כל הערויות כדברי רבותינו בקדושין : ירושלמי , אמר ר' אבהו מהו ממזר ?
 מוכז • (הרמב"ן) , וכן תרגם המתרגם האשכנזי : (ה) על דבר אשר לא קרמו , מנינו
 אוכל בכסף תשכירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי כאשר עשו לי בני עשו היושנים בשעיר
 והמואבים וגו' (לעיל ב' כ"ט ל') ? והנראה כי הכתוב הרחיק שני האחים האלה שהיו גמולי
 חסד מאברהם שהגיל אביהם ואמם מן המרוב והשני , ובזכותו שלחם השם מתוך ההפכה ,
 והיו חייבים לעשות טובה עם ישראל , והם עשו עמהם רעה , הא' שכר עליו בלעם בן בעור
 והם המואבים , והאחד (והוא עשו) לא קדם אותי בלחם ובמים , כמו שכתוב אתה עובר
 יהוים את גבול מואב את ער וקרבת ועל בני עמון (שם ב' י"ט ד') , והנה הכתוב הזהירם אל
 תבוסם ואל תתגר בם , והם לא קדמו אותם כלל , כי היה הכתוב אומר כאשר עשו לי בני
 עשו והמואבים והעמוכים , אבל לא הזכיר עמון מפני שלא קדמו אותם , והנה עמון הרשיע
 בזה יותר מכולם , כי בני עשו והמואבים כאשר ידעו שהחירו ישראל שלא יתגרו בם הוציאו
 לחם ומים חון לגבולם , ועמון לא אבה לעשות כן , וזה טעם לא קדשו שלא יבאו לקראתם
 בלחם ובמים כאשר עשו האחרים , ולכך הקדים הכתוב עמוכי והקדים להזכיר פשעו ע' ד אשר
 לא קדשו ואחרי כן הזכיר מואב וקטעו

ש
 (ה)
 הו
 הו
 לו
 ב
 על
 ט
 ש
 (ה)
 רק
 א
 ת
 ב
 א
 א
 ה
 ה

כי תצא כג

תרגום אשכנזי קי

שְׁלָמִים וְטָבָהֶם בְּלִימָה
 לְעוֹלָם : ס רביעי ח לֹא־תִתְעַב
 אֲדָמִי כִּי אֶחֱיָהּ הוּא לֹא־תִתְעַב
 בּוֹצְרֵי כִּי־גַר הָיִיתָ בְּאֶרֶץ :
 ט בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דוֹר
 שְׁלִישִׁי יָבֵא לָהֶם בְּקִרְוֹ
 יְהוּה : ס י כִּי־תֵצֵא מִחֲנֹה
 עַל־אִיבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל־דְּבַר
 רַע : יא כִּי־יְהִי בְּךָ אִישׁ אֲשֶׁר

איהר גליק אונד וואהל צו בע-
 פארדערן זוכען: דיין לעבען-
 לאנג: (ס) רען אדמי זאללזט
 דוא ניכט שייאן, דען ער איזט
 דיין ברודער: דען מצרי
 זאללזט דוא ניכט שייאן, דען
 דוא ביזט איין פֿרעמדלינג אין
 זיינעם לאַנדע געוועזען:
 (ט) דיא קינדער דיא זיא אים
 דריטטען גלירע צייגען: זאל-
 לען אין דיא געמיינע דען
 עויגען קאממען קאנגען:
 (י) ווען דוא אין איינעם
 לאַגער ווידער דיא פֿינדע צו
 פֿעלרע ציהעוט: זא מוסט
 דוא דיך פֿאר זאללעם שאַר-

ליבען רויטען: (יא) ווען יעמאנד

דורך

תרגום אונקלוס

רשי

שְׁלָמִים וְטָבָהֶם בְּלִימָה לְעוֹלָם :
 (ס) לֹא תִרְחִיק אֶרְצָאָה אֲרִי אֶחֱוָה
 הוּא לֹא־תִרְחִיק טַעֲרָאָה אֲרִי הַר
 הָיִיתָ בְּאֶרְעִיהּ : (ט) בָּנִין דִּיתִירְדוּן
 לְהוּן דְּרָא תְּלִיתָאָה דְּכִי לְהוּן לְטַעַל
 בְּקַהֲלָא דִּי : (י) אֲרִי תַפּוֹק מִשְׁרִיתָא
 עַל בְּעָלֵי דְבִבְךָ וְתַסְתַּמַּר טַבַּל
 טַדְעַם בִּישׁ : (יא) אֲרִי יְהִי קְדָבְרֵי
 לֹא
 פִּתְעַבּוּ : (י) כִּי תֵצֵא מִחֲנֹה וְנִשְׁמַרְתָּ

מכלל שנאמר עמך ישב בקרבך יכול אף זה כן
 תלמוד לומר לא תדרוש שלום: (ח) לא
 תתעב אדומי לגמרי ואף על פי שראוי לך
 לתעבו שיבא במרב לקראתך: לא תתעב
 מזרי מכל וכל אעפ"י שזרקו זכוריהם ליאור
 מה טעם שהיו לכס אכסניא בשעת הדחק
 לפיכך בניס אשר יולדו להם דור שלישי וגו'
 ושאר אומות מותרין מיד הא למדת שהמטות
 לאדם קשה לו מן ההורגו שההורגו הורגו
 בעולם הזה והמטותיו מוכיחו מן העולם הזה
 ומן העולם הבא לפיכך אדום שקדמה במרב
 לא נתעב וכן מזריים שבעושו ואלו שהמטות
 שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: (יא) מקרה
 לילה

באור

(ואשר שדר עליך) • (הרמב"ן): לקללך, ואם נהכך לא מדעת מואב או מדעתו עשה כן
 דק ולא אנה ה' וגו' והסדק וגו': (ז) לא תדרש שלום, אעפ"י שהם בני משפחתם ואזכירם
 אברהם אהב את אביהם כאב, לא תהיו להם כאחים דורשי שלימים לפי שהפרו ברית אחיה
 תמלה • (מדברי הרמב"ן): (ח) לא תתעב אדומי, מכל וכל אעפ"י שראוי לך לתעבו שיבא
 במרב לקראתך (ומה טעם? כי חסיד הוא, וראוי לך למחול על סרחונו), וכן המזריים
 אעפ"י שזרקו זכוריהם ליאור, ומה טעם? שהיו לכס אכסניא בשעת הדחק לפיכך אינם
 אסורים אלא עד דור שלישי • (מדברי רש"י): (י) מחנה, זהו המחנה שיבא א האויב ושם
 הארון והוא מחנה קטן, ואיננו מחנה גדול, כי שם מחיכות עשויות, ובכח א המלחמה
 הם קרובים סביבות הארון • (הראב"ע): דבר רע, כי הידוע ממנהגי המטות היוצאות
 למלחמה

חורף נאמטל יסען צופאלל
 אינריין ווארדען: זא מוס ער
 הינזי פאך דאז לאגר געהען,
 אונד ניכט ווידער הינין קאט-
 מען: (יב) געגען אבענד זאלל
 ער זיך באדען: אונד ווען דיא
 זאנגע אונטערגעהט, דארף
 ער ווידער אין דאז לאגער
 קאממען: (יג) אויסען פאך
 דעם לאגער זאללזט דוא
 איינע געלעגענהייט האבען:
 דאהין דוא צור נאטטה געהען
 קאנט: (יד) אונד זאללזט,
 געבען דיינער פעלדריסטונג:
 אויך איין שויפליון האבען:
 ווען דוא נון אויסערהאלב דען
 לאגערן דיך זעטצען וויללזט,
 זאללזט דוא דאמיט גראבען,
 אונד הערנאך צושאררען וואו פאן דיר
 גענאנגען איז: (טו) דען דער עוויגע
 דיין גאטט

לא־יְהִי־מָהוּר מִקָּרְהַ לִּילָה
 וַיֵּצֵא אֶל־מַחֻץ לַמַּחֲנֶה לֹא
 יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: יב וְהָיָה
 לַפְּנוֹת־עֶרֶב יִרְחֹץ בַּמַּיִם וַיִּכְבֵּא
 הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה:
 יג וַיֵּד תְּהִיָּה לְךָ מַחֻץ לַמַּחֲנֶה
 וַיֵּצֵאת שָׂמָּה חוּץ: יד וַיִּתֵּר תְּהִיָּה
 לְךָ עַל־אֹזֶנְךָ וְהִיָּדָה בְּשִׁבְתְּךָ
 חוּץ וַחֲפַרְתָּהּ בָּהּ וּשְׁבַת וּכְסִית
 אֶת־צִאתְךָ: טו כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ

מתהלך

אונד הערנאך צושאררען וואו פאן דיר גענאנגען איז: (טו) דען דער עוויגע דיין גאטט

רשי

תרגום אונקלוס

לילה • דבר הכתוב בהווה: ויבא אל מחוץ
 למחנה • זו מכות עשה: לא יבא אל תוך
 המחנה • זו מכות לא תעשה ואסור ליכנס
 למחנה לילה וכל שקן למחנה שכינה:
 (יב) והיה לפני ערב סוף להערב שמש
 ישוב שמינו מהור בלא הערב שמש: (יג) ויד
 תהיה לך • כתרגומו כמו איש על ידו: מחוץ
 למחנה • סוף לעין: (יד) על אוזניך • לבד
 משאר כלי תשמישך: אוזניך • כמו כלי זיין:
 (טו) ולא יראה נך • הקב"ה ערות דבר:
 לא

לא יהי דבי מקרי ביליא ויפוק
 למקרא למשריתא לא יעול לגו
 משריתא: (יב) ויהי למפני רמשא
 יסחי במיא וכמעל שמשא יעול לגו
 משריתא: (יג) ואתר מתקן יהי
 לך מקרא למשריתא ותפוק תקן
 לקרא: (יד) וספתא תהי לך על
 ויגד ויהי בשיתקך לקרא ותחפר קה

שכנתיה

ותתוב ותקסי ית מפקהך: (טו) ארי יי אלהך

באור

למחנה כי יאכלו כל תועבה, ויגזלו ויחמסו, ולא יתבואו אפילו בניאוף וכל נבלה, והישר
 בבני אדם נטעו יתלבש אכזריות וקמה כנאת מחנה על אויב, ועל כן הזהיר הכתוב וכשמרת
 מכל דבר רע, וע"ד הפשט היא אזהרה מכל הנאסר • (מודברי הרמב"ן): (יא) מקרה
 לילה, שיבא ממונו שכבת זרע, ודבר הכתוב בהווה שפי' הרוב הוא בלילה: (יב) לפנות
 ערב, כאשר יתחיל הערב לפנות, והוא סוף להערב שמש: וכבא השמש, הוא ערב:
 (יג) ויד, כתרגומו אתר מתקן (גלעגנהייט), וכמוהו איש על ידו (במדבר כ' י"ז): מחוץ
 למחנה, משעם הנקיות והכריזות: (יד) ויחד, הוא כלי שופרין בו הקרקע ועשוי בצורת
 ותך

בי תצא כג

תרגום אשכנזי קיא

מתהלך בקרב מחנה להצילך
ורתה איביך לפניך והיה
מחנה קדוש ולא יראה בך
ערות דבר ושב מאחריך : ס
טו לא תסגיר עבד אל-אדניו
אשר ינצל אליך מעם אדניו :
י עמך ישב בקרבך במקום
אשר יבחר באחד שעריך
בטוב לו לא תוננו : ס יח לא
תהיה קדשה מבנות ישראל

וואנדעלט אין דיינעם לאגער ,
אום דיר הילפע צו ליווען ,
אונד דיינע פיינדע דיר אין
דיה האגער צו ליפען ,
דארום מום דוין לאגער הייליג
געהאלטען ווערדען : דאמיט
ער ניכט עטוואז אונאנשטאנ-
דיגעזו בייה דיר געוואהר
ווערדע , אונד פאן דיר אבי
געהע : (טו) דוה זאלל'ז
קיינען קנעכט זיינעם העררן
אויוליפערן : דער בייה דיר
פאר זיינעם העררן שוטן
זוכט : (י) לאס איהן בייה דיר
וואהנען , אן וועלכעם ארטע
עז איהם געפאללט , אין
איינער דיינער שטאדטע ,
ווא עז איהם בעליבט : דוא

ז
ז

זאלל'ז איהן ניכט דריקען : (יח) אונטער דען טאכטערן ישראל'ז זאלל קיינע
אפענטליכע הורע :

תרגום אונקלוס

רש"י

שבתיה מהלכא בגז מישריתך
לשוכותך ולמטמר סנאך קדשך
ותהי מישריתך קדישא ולא יתחוו
בך עבירת פתגם ויתוב מישריתך טלאיטכא לה : (טו) לא תמסר עבד עטמין
ליד רבועיה דישתוב לותך מורקדם רבועיה : (י) עמך יתיב פינג באתרא
די יתרעי בחדא מורקרוך בדייטכ ליה לא תוננויה : (יח) לא יתהי אתתא
טבת ישראל רגבר עבד

באור

עד : על אונד , לכד מאר כלי תשמיש כלי זיין , (רש"י) וכן תרגם אונקלוס ונתרגם
אשכנזי , ואלף אונד טוקף : וכסיה אח צאחד , כי כל דבר נראה לעינים והיא ענוה יוניד
דמות גחזי בנפס . (ראב"ע ורמב"ן) : (טו) מחניך קדוש , ולכן תשמר מכל פעולה או דבר
משמית ומזיק שהם אס עין או טמא וליכס קדוש : ולא יראה , השם : ערוח רבר , על
דעתי סע ערוה טפל על הדבר הראוי לכבוד , והוא ענוה : מעתה ערות דבר , הא גלמי
הדבר הענוה הראוי להעליו : ושב מאחריך , הטעם שלא ילך לפניך כי כן כתוב .
(ראב"ע) : (טו) לא תסגיר עבד , בלכתם במלחמה יתכן שיכרח למחניהם עבד וליכנו ישראל :
מעם אדניו , גם הוא ליכנו ישראל , כי הוא נא לכבוד השם הנקרא על ישראל , ואם יסגירו
ישראל אדוניו הנה זה חטל השם (ראב"ע) : (י) לא תוננו , לא תנערו ותקניטנו : (יח) לא
תהיה קדשה , אזהרה לב"ד שלא יניחו אחת עבדות ישראל להיות בפרשת דרכים כענינים
על הדרך לומה או שתתקן לה קובה של זכות כמנהג ארצות זרים , יושבות על הפתח בתומים

וְלֹא־יְהִי־קֹדֶשׁ מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל :
 יֵט לֹא־תָבִיא אֶתְנֶן זֹנָה וּמַחִיר
 כָּל־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־
 נָדָר כִּי תֹעֲבַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 גַּם־שְׁנֵיהֶם : ס כ לֹא־תִשָּׂא
 לְאֶחֶיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֶכְלָא
 נשך

אונד אונטער דען זאָהנען
 ישראל'ז קיין אָפּענטל'יכער
 הורער געדולדעט ווערדען :
 (יט) קיינען הורענלאָהן נאָך
 הונדעגעלד זאָללזט דוא אין
 דאָז הויז דען עוויגען דיינען
 גאָטטען, אַלזאָיין געליבדע ,
 ברינגען : דען ביי דען אַיזט
 דעם עוויגען דיינעם גאָטטע
 איין גרייאל : (כ) דוא זאָללזט
 פֿאַן דיינעם ברודער קיינע
 צינוע נערומען, ווערער אַן געלדע, נאָך פֿרוכט :

תרגום אונקלוס

ר ש י

וְלֹא יִסָּב גִּבְרָא טַבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶתְמָא
 אָטָא : (יט) לֹא־תַעֲלִי אַנְר וְגִיתָא
 וְחֹלְפֹו פִּקְבָא לְבֵית טַקְרָשָׁא דִּי
 אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נְרָא אַרִי טַרְחַק קְדָם־
 יְיָ אֱלֹהֶיךָ אַף תַּרְוִיהוּן : (כ) לֹא תַרְבִּי
 לְאֶחֶיךָ רַבִּית כֶּסֶף רַבִּית עֲבוּר
 רבית

מופקרת מקודשת ומזומנת לזנות : ולא יהיה
 קדש' מזומן למשכב וזכור' ואונקלוס תרגם
 לא תהא אתתא מבנת ישראל לגבר עבדא שאף
 זו מופקרת לבעילת זנות היא מאחר שאין
 קדושין מופסין לו בה שה'י הוקשו לחמור
 שנאמר שבו לכם פה עם החמור עם הדומה
 לחמור ולא יסב גברא מבני ישראל אתתא אמה
 שאף הוא נעשה קדש על ידה שכל בעילותיו
 בעילות זנות שאין קדושין מופסין לו בה :
 (יט) אתנן זונה. כתן לה טלה באמתנה פסול
 להקרבה : ומחיר כלב' החליף זה בכלב :
 סלת : (כ) לא תשיך' אזוהרה ללוה שלא יתן

גם שניהם' לרבות שנייהם כגון חטים ועשאן
 רבי' למטה ואח' כ אזוהרה למטה את כספק
 לא

באור

ובכנורות כענין שכתוב קחי כנור סובי עיר זונה נשכחה וגו' (ישעיה כ"ג ט"ז), וכן זהיר
 לב'ד על הקדשו ע"ד הפשט אפי' שיסבב עם הנשים בקובה אשר יעשה לו מזומנת לזנות או
 שיסבב בעיני' על הדרך' (מדברי הרמב"ן) : (יט) אתנן, כמו מתן והאל"ף טסוף והטו"ן
 כפול כפ"א נאטפיה וכרי"ט סגריד, והטעם מה שלקחה הזונה שנתנו הזוכים אחריהם כי
 הוא אסור : ומחיר כלב, (דבר הכתוב תמורת הכלב), כי הוא דרך בזיון' (הראב"ע) :
 וי"א כלב הוא כתי לזכר הנשכב : והיה בימים ההם מנהג עובדי ע"ז לקדש הזונית והזכרים
 הנשכבים לענביהם ולהביא אתנן תועבותיהם בבתי האלילים לכדר : והדבר מפורסם בספרי
 הימים שכן עשו אכשי ארץ מצרים וארץ כנען : גם שניהם, כבר פירשתי שהיא להשית שט
 דברים שזו גמור, וכאן השיה מחיר כלב לאתנן זונה והוא באמת תועבה גדולה כי כי נעשתה
 תועבת הזמה, אחר שה' יתעב גם שניהם : (כ) לא חשיך, יש הפרש בין תשך לתשיך,
 והטעם שלא תקבל מאחריך שיתן לך רבית, וגם הוא עובר על מצות רבית, והנה המלה
 יוצאה לשנים פעולים, ורבים אמרו כי תשיך כמו תשך ואין הפרש ביניהם, וכמו כן פעולים
 רבים במקרא' (הראב"ע), ולשון הרמב"ן גם זו מנהג מבוארת, יוסיף בבאן אזוהרה גם
 ללוה מה שאין כן לכל דיני ממוניות שאם רבה הוא לזון בנכסיו רשאי, אבל מפני רגילות
 החטא הזה זהיר בוגם ללוה ע"כ : והוא כמו שארז"ל (בפ' אזהרה נשך), שהיא אזוהרה ללוה
 שלא יתן רבית, שלא יגרם למלוה להיו' טשך : ואזוהרה למלוה מאת כספק לא מתן לו כנשך
 (ויקרא)

כי תצא כג

תרגום אשכנזי קיב

נִשְׁךְ כָּל־דְּבַר אֲשֶׁר יִשְׁךְ :
כא לנכרי תשיך ולאחיך לא
תשיך למען יברכה יהוה
אלהיך בכל משלח ידך על
הארץ אשר אתה בא שמה
לרשתה : ס כג כִּי־תֵדָרְגָדָר
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵז
לְשִׁלְמוֹ כִּי־דָרַשׁ יִדְרְשֵׁנוּ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מֵעַמְּךָ וְהָיָה בְךָ חֵטָא :

נאך זאנוטען איינע צינזע ,
דיא צום שארען גערויכט :
(כא) פאן איינעם אויולאג-
דער קאנוט דוא צינזע נעה-
מען , אכער ניכט פאן דיינעם
ברודער : דאמיט דער עוינזע
דיך , אין דעם לאנדע , דא היין
דוא קאטמוט , אום עז צו בע-
זיטצען , אין אללעס דיינעם
געווערבע זעננע : (כג) ווען
דוא דעם עוינזען דיינעם
גאטטע איין געליכדע טהווט ,
זא פערויימע דיא צייט ניכט ,
זאלבען צו ענטריכטען : דען
דער עוינזע דוין גאטט פאר-
דערט עז פאן ביר , אונד עז

וכי

ווירד ביר צור וינדע גערעכנעט : ווען

תרגום אונקלוס

רש"י

רבית כל מדעם דמתרבי : (כא) לבר
עטמין תרבי ולאחוד לא תרבי כדיל
די יברכה יי אלהך בכל אושמות
ידך על ארעא דראת עליך קתמן למיתה : (כג) ארי תדור נדר קתם יי
אלהך לא תאחר לשלטותיה ארי סתבע יתבעניה יי אלהך טנה ויהי כך
חוקא :

לא תתן לו כנסך : (כא) לנכרי תשיך . ולא
לאסיך לאו הנא מכלל עשה עשה לעבוד עליו
בשני לאוין ועשה : (כג) לא תאחר לשלמו .
שגה

באור

(ויקרא כ"ה ל"ז) : והנראה לי בארשי המורה הזאת , כי כבר הקדמנו פעמים רבות , שרצון
ומצן טמן התורה היה שלא נרצה בעסק ובסחורה ובמלאכות ההדר , אבל יעבוד איש את
אדמתו וישמור את זאמו , ויעשה מלאכת הבורך והתועלת בלבד , ולא ירבו להם כסף חרב ,
ויסתפקו כמה שחננס השם איש על סלקו ועל נורו : זה טעם השעטה והיובל : ומן הידוע
שהסוסר משחק רב , חף אס יתן רבית , יוכל להרוויח בממון שלו מחכירו , ולא יגיע לזולתו
זיס היזק על ידי זה , אבל עובד האדמה או בעל המלאכה , או מי שעסקו ובסחורתו מועטת ,
אס ינטרך לתת רבית , לא ירוויח כדו פרנסתו , אס לא יעלה על דמי פירותיו או מלאכתו
או סחורותיו , וזוה הוא מייקר השער , או יסיה סיי צער ועוני : ולכן הזהיר גם את הלוי
שאף אס ירצה להטק בנכסיו אינו ראוי , שסושו להויק אחרים ע"י כך , חזו טעם למען
יברכה ה' על הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה : ומה שאמר לנכרי תשיך , הוא לעם נכרי
זהם סוחרים בארץ , לאסוף הון ולהתעשר ע"י סחורות רבות , ויוכל אתה ליקח ממנו רבית ,
כערך הסחורה שהוא עושה בממוק : כי אין הרבית כאשר מנד השכל , אבל יש בו מן הראוי
לבעלי הסחורה : ורע"ס כתב שגם זה מורה על הלוי , שאס התנה יתן לו הרבית , ואי יעבוד :
(כג) כי דרש ידרשנו , משל ככני אדם שיקבא מה שגדרת * (הראב"ע) : (כד) מוצא
שפחך

תרגום אשכנזי

כי חצא כג

כג וְכִי תִחְדַּל לְגַדֵּר לֹא יִהְיֶה
 בְּךָ הַטָּא: כד מוֹצֵאת שְׁפִתֶיךָ
 תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדְרַתָּ
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר
 יִדְבַרְתָּ בְּפִיךָ: ס חֲמוּשֵׁי כה כִּי
 תֵּבֵא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְהִנְחַרְתָּ
 עֲנָבִים בְּנִפְשֶׁךָ שְׁבַעךָ וְאֵל
 כְּלִיךָ לֹא תִתֵּן: ט כִּי תֵּבֵא
 בְּקִמַּת רֵעֶךָ וְקִטְפַת מְלִילָתָהּ
 בְּיָדְךָ וְחֲרַמְשׁ לֹא תִנְיֶף עַל

(כג) ווען דוא דאָ געלאָבען
 אונטערלאָסענט: טהוט דוא
 קיינע זינדע: (כד) וואָ אָבער
 איין מאל אויך דיינען ליפּפען
 גענאָנגען, מוסט דוא זאָרג
 פֿאַר טיג בעאָכטען: זאָ
 וויא דוא דעם עוויגען דיינעם
 גאָטטע פֿרייאַווילליג אָן
 געלאָבט, נעמליך מיט דעם
 מונדע אויגעשפּראַכן האָנט:
 (כה) ווען דואַ איין דיינען
 גאָטטען וויינבערג קאָממט,
 זאָ קאָנט דוא טרויבען עסען,
 זאָפֿיל דוא וויללוט, ביז דואַ
 זאָטט האָבענט: אָבער איין
 דיין געפֿאָס מוסט דוא ניכט
 טהון: (כו) ווען דוא איין דיינען
 גאָטטען זאָטפֿעלד קאָממט,
 זאָ קאָנט דוא מיט דער האַנד

אָערען אַברופּפֿען: אָבער דוא זיכעל דאַרפֿוט

תרגום אונקלוס

ר ש י

(כג) וְאֲרִי תִתְּנֶנּוּ מִלְטַדָּר לֹא יִהְיֶה
 חֲזָקָא: (כד) אֲפָקוֹת שְׁפִוּתָהּ תִּטַּר
 וְתַעֲבֹד כְּטָא דִּי־יִדְרִיתָא קִדְּמֵי
 אֱלֹהֵהּ נִרְבַּתָּא דִּי מְלִילָתָא בְּפִיךָ:
 (כה) אֲרִי תִתְּנֶנּוּ בְּכַרְטָא דְחִכְרָהּ וְתִיכּוּל
 עֲנָבִין בְּנִפְשֶׁךָ שׁוֹבַעךָ וְלִטְנָה לֹא תִתֵּן:
 (כו) אֲרִי תִתְּנֶנּוּ בְּקִטְתָּא דְחִכְרָהּ
 בְּיָדְךָ וְנִינְלָא לֹא תִנְיֶים עַל קִטְתָּא

שְׁלֵשׁ רַגְלִים וְלִמְדוּהוּ רַבּוּתִיטוּ מִן הַמִּקְרָא:
 (כד) מוֹנֵא שְׁפִוּתָהּ תִּשְׁמֹר: לִיתֵן עֵשָׂה עַל
 לֹא תַעֲשֶׂה: (כה) כִּי תֵבֵא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ
 בְּפוּעַל הַכְּתוּב מִדְּבַר: וְאֵל כְּלִיךָ לֹא תִתֵּן:
 מִכָּאן שֶׁלֹּא דְבַרְהַּ תּוֹרָה אֵלֶּא בְּשַׁעַת הַנְּכִיר
 בּוֹזֵן שֶׁאֵתָּה נִתֵּן לְכַלּוֹי שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אֲבָל אִם
 בֹּא לַעֲדוּר וְלִקְשָׁק אִינוּ אוֹכֵל: כַּכְּשֶׁךָ
 כַּמָּה שֶׁתִּרְבֶּה: שְׁבַעךָ: וְלֹא אֲכִילָה נִסָּה:
 (כו) כִּי תֵבֵא בְּקִמַּת רֵעֶךָ: אִף זוּ בְּפוּעַל
 הַכְּתוּב מִדְּבַר:
 וְתִקְטוּף מְלִילָהּ

דחברך

באור

שפתיך, איך דאוי לאדם לכהל את פיו ולהוציא דבר משפתיו, טרם יתבונן ויתקור בלבו את
 תכלית הדבור הסוף הטוב יהיה אם יע? והיו א"כ כל דבר שפתיים סוף העצה והמחשבה
 הנכונה: והנה גנאי לאשכנז לשנות ענתו ומחשבתו הנכונה בלי טעם וסבה, לכן תשמור
 ועשית, וכן טעם אשר דברת בפיו: (כה) כי תבא בכרם רעך, לנטור, מותר שתאכל
 חמושי (הראב"ע), והוא ע"פ מה שדרשו רבותינו ז"ל בפועל הכתוב מדבר: שבעך, עד שבעך:
 בליך, כמו עדיך: (כו) וקטפת, כמו את ראש יניקותיו קטף (יחזקאל י"ד), וענינו
 כריתת הכד בידך (אנפליקון): מלילה, ידועות מהמקום, והטעם ראשי השכלים שנתבטלו
 כל זרען הכתובים לפול מהר כענין וכלאש שגולת ימנו: וחרמש, מגל: לא תניף, לפי
 דעת

כי תצא כג כד

קַמַת רַעַךְ : ס כד א כִּי יִקַּח
אִישׁ אִשָּׁה וּבַעֲלָהּ וְהָיָה אִם-
לֹא תִמְצָא-הֶן בְּעֵינָיו כִּי-מִצָּא
בְּהַעֲרוֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר
כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ
מִבֵּיתוֹ : ב וַיֵּצֵאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה
וְהָיְתָה לְאִישׁ-אַחֵר : ג וְשָׁנְאָה
הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר
כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ
מִבֵּיתוֹ אִם כִּי יָמוּת הָאִישׁ
הָאֲחֵרוֹן

תרגום אשכנזי קיג

דארפוט דוא ניכט אן דיינען
נאכזשען זאט בריינגען :
כד (א) ווען יעמאנד איינע
פרווא ניממט אונד
עהלויכט : זיא פערליהרט
אבער נאכהער ויינע גונזט ,
אינדעם ער עטוואן שאנד-
ליכען אן איהר ווארגענאם-
מען , ער שרייבט איהר איינען
שיידעברייף גיבט איהן איהר
אין דיא האנד אונד לאסט זיא
אויז ויינעם הויזע : (ב) זיא
פערלאסט ויין הויז : געהט הין
אונד ווירד איינען אנדערן
פרווא : (ג) דויער צווייאטע
מאן ווירד איהר אויך גראם :
שרייבט איהר איינען שיידע-
ברייף , גיבט זאלכען איהר אין
דיא האנד , אונד לאסט זיא אויז ויינעם הויזע : אדער דער צווייאטע מאן שטירבט ,
דער

תרגום אונקלוס

דחכרה :
כד (א) ארייסב גבר אתתא
ויבעלנה ויהי אםלא
תשבחדחמין בעיניהו ארי אשבת
כה עבירת פתגם ויקתוב לה גט
פטורין ויהי בידה ויפטרינה
מביתה : (ב) ותפוק מביתה ותקד ותהי לגבר אחרון : (ג) וישננה גברא
בתראה ויקתוב לה גט פטורין ותתן בידה ויפטרינה מביתה או ארי ימות גברא
בתראה

רש"י

כד (א) כי מצא בה עדות דברי משה
עליו לגרסה שלא תמצא הן בעיניו :
(ס"א משה שלא תמצא הן בעיניו) : (ב) לאיש
אחר אין זה הן זוגו של ראשון הוא הוכיח
רשעה מתוך ביתו תה הכניסה : (ג) ושנאה
האיש האחרון הכתוב מכאן שסופו לשנאתו
ואם לאו קושרתו שאלו כי ימות : (ד) אחר
אשר
ביתא
באור

באור

דעת רבותינו ז"ל שאף כאן בפועל מדבר , יתכן שהוא רק דרך משל כלומר שלא תקח לפרש
כי אם שכלים מעטים כדרך הקיטף , לא כדרך הקוכר :
כד (א) אם לא תמצא הן בעיניו , עוד : כי מצא וכו' , כנראה מדברי הראשונים
שנספחו היה כתוב ומצא מה , כי בחבורו שלפנינו מציין ומצא בה ואומר תה לבונו ,
ולא יוכל לגלות כי אין לו עדים , וכמעט או מצא בה כמו מוכה חבו ואינו ע"כ : עדות דבר ,
דבר מנוכח ומשום , ועל דרך הפשט לא על דבר ומה בלבד כאמר לא על כל דבר מניחה שעב
ידו לא תמצא עוד הן בעיניו : ספר כרוחה , הכורת בינו לבינה , ומכאן כל זכות שיש לו
על נופה , ויש לה על נופו : (ב) ויצאה מביהו , שלא תשוב עוד שם וכדע הדבר שילח
מביהו

תרגום אשכנזי

כי תצא כד

דער זיא צור פרויא גענאם מען: (ד) זא דארף זיא דער ערוטע מאן, דער זיא פאן זיך געלאסען האט, ניכט ווידער צו זיך נעהמען, דאס זיא זיינע פרויא ווערדע, נאכדעם זיא זיך האט פעראונרייניגען לאזען, דען דויעז איזט פאר דעם עוויגען איין גריאל: אונד דוא זאללוט דאז לאנד, דאז דיר דער עוויגע דיין גאטט צום בעזיטצע ניכט, ניכט מיט זינרען בעפלעקען: (ה) ווען יעמאנד נייאליך איינע פרויא גענאממען, זא זאלל ער ניכט מיט דעם העערע צו פערלדע ציהען, אויך צוקיינעם אנדערן

הואחרון אשר לקחה לו לאשה: לא יוכל בעלה הראשון אשר שקחה לשוב לקחה להיזרת לו לאשה אחרי אשר הטמאה כיועבה הוא לפני יהוה ולא תחטא אתהארץ אשר יהוה אלהיך נתן לה נחלה: ס שש
כי ייקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבר עליו
ככל

רש"י

תרגום אונקלוס

אשר הטמאה לרבות כוטה שנסתרה: (ה) אשה חדשה שהיא חדשה לו ואפילו אמנה פרט למחזיר גרושתו: ולא יעבור עליו דבר הנכב: לכל דבר שהיא נורד הנכב לא לספק מים וזון ולא לתקן דרכים אבל החוזרים משורכי המלחמה על פי כהן כנון בנה בית ולא חנכו או ארש אשה ולא לקחה מבסיקין מים וזון ומתקנין את הדרכים: יהיה לביתו אף בשביל ביתו אם בנה בית וחנכו ואם נטע כרם וחללו אינו זו מביתו בשביל טורכי המלחמה: לביתו זה ביתו יהיה

כתראה דנסכה ליה לאנתו: (ד) לית ליה רשו לכעלה קדמאה די פטרה לטתב יטסכה לטהני ליה לאנתו בתר די אסתאבת ארי טרתא היא קדם יי ולא תחוב נת ארעא דיי אלהי יתיב לה אחסנא: (ס) ארי יסב גבר אתתא תרתא לא יפוק בתילא ולא יעבר עלוהי לכל

באור

מהיותה בביתו (הראב"ע): והיתה לאיש, על ידי נשואין: (ד) אשר הטמאה, כנגד בעל ראשון, והנה טעמו טמאה היא לו בעבור שידעה איש אחר, דגשות הטי"ת בתסרון ת"ו התפעל, וכן הכנס את הנגע (במדבר י"ב נ"ה). (הראב"ע): כי תועבה, כי אם בעלה יוכל לשוב לקחתה יחלישו בשותיהן זה לזה, יכתוב לה גט בערב ובבקר היא שנה אליו, חס טעם ולא תחטא את הארץ להזכיר בית דין על כך. (הראב"ע): (ה) אשה חדשה, יש אומרים בתילה, ולדעת רבים חדשה כנגדו, כי יוכל להשיב אשתו גרושה אם לא נטמאה ועל כן חדשה. (הראב"ע): ומתרגם אשכנזי תרגם שלא עבר כי אם וזין עוועט נשנא, וכל זה בכלל חדשה: לכל דבר, הלמ"ד נוסף, וכן השלישי לאבטוס. (הראב"ע): לדעתו תיבות לכל דבר נוסף האומר, שלא יעבור עליו כל דבר, והנושא נרדף שיהיה על משקל ישר במבואר

כי תצא כד

לְכֹדֶבֶר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה
אֶחָת וְשָׂמָח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר
לָקָח: וְלֹא־יַחְבֵּל רֵחִים וּרְכָב
כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֵבֵר: ס ז כִּי
יִמָּצָא אִישׁ גָּנֹב נֶפֶשׁ מִיָּהוּי
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְּרוּ־בּוֹ
וּמָכְרוּ וּמָת הַגָּנֹב הַהוּא וּבְעֵרַת
הָרַע מִקֶּרְבֶּךָ: ס ח הַשְּׂמֹר
בְּנִגְעֵי־הַצָּרַעַת לִשְׂמֹר מְאֹד

ולעשות

תרגום אשכנזי קיד

אֲדַעֲרֹן אֶפְעַנְטִילִכְעֹן דִּינֹטַע
אֲנַנְעֵהֶאֲלַטְעֹן ווערדען: זיין
גאַנצען יאהר זאָלל ער פֿיר
זיין הויז פֿרײַה זיין, דאַמיט
ער דיא פֿרויא, דיא ער גע-
דייאראַטעט, ערפֿרײַאע:
(ו) מאַן זאָלל דען אונטער-
טען אָדער אָבערוּטן מײַהלען.
שטײן נײַכט צו פֿפֿאַנדע נעה-
מען: דען דאַן דהײסט דאַן
לעבען צו פֿפֿאַנדע נעהמען:
(ז) ווירד יעמאַנד בעטראַפֿען,
דער אײנע פֿערזאָן פֿאַן זײנען
ברידערן, נעמלײך פֿאַן דען
קינדערן ישראָל'ז, געשטאַה-
לען, צום שקלאַפֿען געמאַכט

אונד פֿערקויפֿט האַט: זאָ זאָלל דער רײב שטערבען, דאַן באַזע זאָללזט דוא פֿאַן דיר
וועגשאַפֿען: (ח) זײא זאָרגפֿאַלטיג, בײא דער פֿלאַגע דען אויזזאַטצען, אָללעז גענויא

צו

תרגום אונקלוס

רש"י

לְכֹדֶבֶר פָּנֵי יְהוִי לְבֵיתָהּ שְׂמָחָה
חָדָא וְיִחְדֵי יַת אֶתְתֵיהּ דִּי נְסִיב:
(ו) לֹא יִסַּב מִשְׂכּוֹנָא רִיחָא וְרִכְבָּא
אַרִיכְהוֹן מְתַעְבֵּר מְזוּן לְכָל נֶפֶשׁ:
(ז) אַרִי־שְׂמִיכָה גְבַר גָּנֹב נֶפֶשׁ אִישׁ
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְגַּר בָּהּ
וְיִזְכְּנֵיהּ וְיִתְקַטֵּל גָּנֹב הַהוּא וְתַפְלִי
עֲבִיר דְּרִי־שׁ טַפְיָגָד: (ח) אֶסְתַּמֵּר
בְּטַכְתֵּשׁ סְגִירוֹ לְטַמֵּר לַחְדָּא

יִהְיֶה לְרַבּוּת אֶת כְּרֹמוֹ: וְשִׂמְחָה יִשְׂמַח אֶת
אִשְׁתּוֹ וּתְרַגְמוּ וּיְסַדֵּי יַת אֶתְתֵיהּ וְהִתְרַגְסוּ
וּיְסַדֵּי עִם אֶתְתֵיהּ טוּעָה הוּא שְׂאִין זֶה תְּרַגְמוּ
שֶׁל וְשִׂמְחָה אֵלּא שֶׁל וְשִׂמְחָה: (ו) רְחִים יִחַד
הַתְּחַתּוּנָה: ז רַכְבָּהּ יִחַד הַעֲלִיּוּנָה:
לֹא יִסַּב לֹא יִמְכֹּר לֹא בִּיא לְמַשְׁכָּבוֹ עַל חֻבּוֹ בְּבֵית דִּין
לֹא יִמְשַׁכְּבוּ בְּדַבְרֵים שְׂעוּשִׁין בְּהֵן אֹכֵל נֶפֶשׁ:
(ז) כִּי יִמָּצָא בְּעַדֵּי וְהִתְרַגְסָהּ וְכֵן כָּל יִמְכֹּר
שְׂכִתוּרָה: וְהִתְעַמְּרוּ בָּהּ אִיבּוֹ חֵיבֵד עַד שִׂשְׂתַּמַּח
צו: (ח) הַשְּׂמֹר בְּנִגְעֵי הַצָּרַעַת שֶׁלֹּא תַמְלוֹשׁ
סִימוּנֵי טוּמְאָה וְלֹא תִקַּח אֶת הַנְּהַרְתָּ: כִּכֵּל
אֲשֶׁר יִזְכְּרֶה אֶתְכֶם אִם לְהַסְגִיר אִם לְהַמְלִישׁ
ס

באור

כַּעֲבוּר בְּהַקְדָּמָה, לְכֹן אֲמַר שֶׁהַלַּמ"ד טַסְףּ וְאִיט מַשְׂמַח כְּלוּם: וְאֹלַם יִתְכַּן שְׂמִיבּוֹת לְכָל
דְּבַר הוּא הַתְּכַלִּית, שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עַל הַנְּבִיא לְתַקַּן עֲבִיבוֹ, לְהַסְפִּיק מִיִּם וּמוֹן, אִם לְשִׂמּוֹר אֶת
הָעִיר מִן הָחַיִּיב, וְכֵן דְּרָשׁוּ חַז"ל בְּמַסְכַּת סוּטָה, יִכּוֹל בְּנִבְיָא הוּא דְלֹא יִנָּח וְכו', אִם יִהְיֶה
הַמְּאִמֵּר חֶסֶר הַסּוּעַל, וְעִנְיָנוּ וְלֹא יַעֲבֹר עֲלָיו הַעֲבוּר, לְאוּם דְּבַר: עֲבִיבוֹ שְׂמִיבּוֹת הַמַּלְכּוּת
הָעֲבוּר עַל בְּתֵי הַיְּהוּדִים לְטוּתָם אִם לְהַזְקִירָם עַל עֲבִיבוֹ הַקְּבוּץ הַמְּדִינִי, לֹא יַעֲבֹר עֲלָיו, כִּי
הוּא יְהוִי נָקִי מִכָּל עוֹל וּמוֹכֵל מִסַּע שְׂנֵה אֶחָת: וְיִשְׂמַח הַלַּמ"ד כְּדִינּוֹ, וְכֵן מִתּוֹרָם בְּל"א:
וְשִׂמְחָה, כְּדִי שׂוֹכֵל לְשִׂמְחָה, וְכֵן הוּא בְּתַרְגּוֹם אֲשַׁכְּנוּי: (ו) לֹא יַחְבֵּל, הַטַּעַם: רֵחִים,
סַס שְׂמִים וְלֹא יִסְרְדוּ, וְהוּא הַאֲכָן הַשְׂמִיבּוֹת הַתְּחַתּוּנָה, וְרַכְבָּהּ הַאֲכָן הַעֲלִיּוּנָה, שְׂכִדְמָה כְּאִלּוּ
דוֹכְנַת עַל הַתְּחַתּוּנָה, זְכֵן תְּרַגְסוּ הַמְּתַרְגְּמֵי אֲשַׁכְּנוּי: כִּי נֶפֶשׁ, סִי נֶפֶשׁ, וְכִכֵּל רְחִים
וְרַכְבָּהּ

וְלַעֲשׂוֹת כְּכָל אֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ
 הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם
 תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: ט זְכוֹר אֶת
 אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמֵרִים
 בְּדַרְךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ס
 בֵּית־תְּשֻׁבָה בְּרַעַךְ מִשְׁאֵר
 מֵאֲוִמָּה לֹא־תָבֵא אֶל־בֵּיתוֹ
 לְעֵבֶט עֵבֶטוֹ: יא בַּחוּץ תַּעֲמֹד
 וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אֶתְּהַ נְשִׂיָהּ בֹן
 יוֹצֵא אֱלֹהֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה:
 יב וְאִם־אִישׁ עֲנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב
 בְּעֵבֶטוֹ

זו בעאכאמטען אונד צו ע-
 פאלגען: וויא אייך דיא פריז-
 טער אויז דעם שטאממע לוי
 נאך מיינער פערארדנונג,
 אונטערזויזען ווערדען, זא
 זאללט איהר צו טהון בע-
 דאכט זיין: (ט) דענקע דראן,
 ווא דער עוויגע דיין גאטט
 דער מרים געטהאן: אויף
 דעם וועגע, אלז איהר אויז
 מצרים גינגט: (י) ווען דוא
 דינעם נאכוטען עטווא צום
 דארלעהען געגעבן: זא מוסט
 דוא ניכט צו איהם אין דאן
 דווי גערען, איהם זיין
 פפאנד אבצונערדמען:
 (יא) דרויסען זאללט דוא
 שטעהען בלויבען: אונד דער
 מאן דעם דוא לייהעזט, זאלל
 דיר דאן פפאנד הערויזברענגן:
 (יב) ווען ער איין ארמער מאן איזט: זאללוט דוא דיך ניכט נידערלעגען, אונד

תרגום אונקלוס

ר ש י

לְתָדָא וְלְטַעֲבַר כְּכָל דִּי־לִפְנוֹן יִתְכַוֵּן
 בְּהֵנָּא לִינְיָא כְּטָא דִּי־פְקַדְתִּינּוּן
 תְּמַרוּן לְטַעֲבַר: (ט) הוּי דְכוּר יִת
 דִּי עֵבֶר יִי אֱלֵהָ לְמֵרִים בְּאֲרֻחָא
 בְּמַפְקָכוֹן טַמְצָרַיִם: (י) אֲרֻחַתְרִישִׁי
 בְּחִבְרָה רְשׁוּת טַדְעָם לֹא־תַעֲלוּ
 לְבֵיתֶיהָ לְמַסַּב מִשְׁכּוֹנֶיהָ: (יא) בְּבָרָא תְקוּם וְגִבְרָא דִּי אֶת רִישֵׁי בֵיהּ יִפְקַלְקַל
 יִתְמַשְׁכוּנָא לְבָרָא: (יב) וְאִם־גִּבְרָא טַסְפִין הוּא לֹא תִשְׁכּוֹב כַּמִּשְׁכּוֹנֶיהָ

אם לטהר: (ט) זכור את אשר עשה ה' אליך
 למרים. אם באת להזהר שלא תלקה בנרעת
 א תספר לשון הרע זכור העשוי למרים שדברה
 באחיה ולקחה בנגעים: (י) כי תשה ברעך.
 תחוב בחניך: משאת מאומה. חוב של כלום:
 (יב) לא תשכב בעטו. לא תשכב וענושו
 אשך

באור

ורכז כל כלי אותן שהיא מתכנס על ידם, כי אם יקח כלי מלאכתו לנשכון במה יסיה אל
 עמו ואת ביתו: (ז) מאחיו, לא מאחיו ממש דוקא כי אם מאחיו שהם בני ישראל
 (ח) השמר בנגע הצרעת וגו', שאפי' הוא מלך כעוהיו לא יכדוהו, אלא יסגר מחו
 למחנה, וישנ בדד, כאשר יורו הכהנים, וזה זכור את אשר עשה ה' אליך למרים וגו'
 שהיתה כניאה ואחות משה ואהרן, וישראל היו טרודים ללכת בנאחם ממנרים, ואעפ"י
 תסגר שבעת ימים, והעם לא כסע עד האסף מרים, ומכ"ש לשאר בני אדם. (הרשב"ם)
 (י) משאת מאומה, חוב של כלום: לעכט עבטו, לקחת ממנו עשאת: (יב) ואם איש
 עני

כי תצא כד

תרגום אשכנזי קטו

בַּעֲבֹטוֹ: יג הַשֵּׁב תֵּשִׁיב לוֹ אֶת
הָעֹבֹט כִּבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ וְשָׁכַב
בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְכָבָהּ וּלְךָ תִּהְיֶה
צְדָקָהּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס שְׂבִיעִי
יֵד לֹא תַעֲשֶׂק שָׂכִיר עֲנִי וְאֲבִיוֹן
מֵאֲחִיד אוֹ מִגֵּרָה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ
בְּשַׁעֲרֶיהָ: טו בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שָׂכָרוֹ
וְלֹא תִבֹּא עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ כִּי עֲנִי

הוא

אונד דאָ פֿאַנד בייא דיר
בעהאלטען: (יג) זאָנדערן
מיט זאָנען אונטערזאָנג
איהם דאָ פֿאַנד ווידער-
געבען, דאָס ער אונטער
זיינער דעקע שלאָפֿע, אונד
דיך וענגע: דיר ווירד עו פֿאַר
דעם עוויגען דיינעם גאָטטע
צום אַלמאָזען גערעכנעט
ווערדען: (יד) דעם אַרמען
אונד דירפֿטיגען טאָגעלאָה-
נער: ער זייא פֿאַן דיינען
ברידערן, אָדער איין פֿרעם-
דער, דער און דיינעם לאַנדע
אונד אין דיינעם טרוואַרע

וואָהנט, זאָללוט דוא רען לאָהן ניכט פֿאַר ענטהאלטען: (טו) דעוועלבען טאָג זאָללוט
דוא איהם זיינען לאָהן געבען, דאָס דיא זאָנע ניכט דאָריבער אונטערגעהע, דען

ער

רש"י

תרגום אונקלוס

בְּשִׁבְעֵי: (יג) אֲתָבָא תִּתְּב לִיה
יְתִדְמִשְׁכּוֹנָא פִּטְעֵר שְׁמִשָּׁא וַיִּשְׁכּוֹב
בְּכִסְוֵתֶיהָ וּבִרְכָבָהּ וּלְךָ תִּהְיֶה זְכוּתָךְ
יֵד אֱלֹהֶיךָ: (יד) לֹא תַעֲשׂוֹק אֲגִירָא
עֲנִי וּמִסְבִּינָא מֵאֲחִיד אוֹ מִגֵּרָה דִּי
כְּאַרְעָה בְּקִרְוָה: (טו) בְּיוֹמֶיהָ תִּתֵּן
אֲגִירָה וְלֹא תַעֲוֹל עֲרוּהִי שְׁמִשָּׁא אֲרִי
עֲנִי

הוא

עניא

אנלך: (יג) כבוא השמש. אם כסות לילה
הוא. ואם כסות יום החזירה נבקר וכבר
כתוב בואלה המשפטים עד כא השמש
תשיבו לו. כל היום תשיבו לו.
וכבוא השמש תקחו: וברכך. ואם אינו
מברכך מכל מקום ולך תהיה נדקה: (יד) לא
תעשק שכיר. והלא כבר כתוב אלא לעבוד
על האביון בשני לאוין לא תעשוק שכר שכיר
שהוא עני ואביון ועל העשיר כבר הזהיר לא
תעשוק את רעך: אביון. התאב לכל דבר:
מגדך. זה גר בדרך: בשעריך. זה גר תושב
האוכל כבלות: אשר באררך. לרבות שכר

בהמה

באור

עני, יקר עני כאשר אין לו עבוע אשר כיוצא בו, הא אילו היה לו שני כלים מאותו המין
נוטל אחד. מחזיר אחד בין שהוא עני או עשיר בכספים רבים. (הרמב"ן): לא השכב
בעבטו, לא תשכב ועבטו אנלך: (יג) ושכב בשלמתו, כדי שיוכל לשכב בשלמתו:
וברכך, ואם אינו מברכך מכל מקום ולך תהיה נדקה, (רש"י), ויתכן שיאמר שעל ידי
החזרת העבוע תהיה נחמד לבריות וברוך ואשוב לשמים, ולך תהי' נדקה לפני ה': צדקה,
יש הפרש בין נדק לנדקה, שנדק לא יאמר כי אם על המחויב מכאן המשפט, ונדקה
כללת גם הנמשך. מפאת החבינה והנדיבות, אף אם לא יחייבו המשפט קיוב נמור: מעתה
שער הכתוב בשתחזיר המשכון כבוא השמש יחשב לך כאלו חננת את העני ונתת לו דבר משלך:
(יד) לא תעשק, המונע מחבירו מה שהוא חייב לו, נקרא עושק: שכיר עני ואביון,
זהוה הכתוב מדבר, שהעניים והאביונים משכירים עצמם: (טו) ביומו תתן שכרו, גם

זה

ל א 30 1

(5)

ער איזט ארם, אונד וואר-
טעט מיט פֿערלאַנגען אויף
דען לאָהן. דאָמיט ער ניכט
איבער דיך צום עוויגען ריפֿע,
אונד עו דיר צור זינדע גע-
רעכנעט ווערדע: (טו) פֿאַ-
טער זאָללען ניכט פֿיר קינ-
דער אונד קינדער ניכט פֿיר
פֿאָטער הינגעריכטעט ווער-
דען יעדער זאָלל פֿיר זיין אייג-
נעז פֿערברעכֿן הינגעריכטעט
ווערדען: (י) דאָזרעכט דען
פֿרעמדען אונד וואַזען
זאָלל'זט דוא ניכט בייגען:

הוא ואֵליו הוא נשא את־נפֿשו
וְלֹא־יִקְרָא עָלָיְךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה
כִּי תֵצֵא חָטָא: ס טו לֹא־יֹמְרוּ
אֲבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־
יֹמְרוּ עַל־אֲבוֹת אִישׁ בְּחַטָּאוֹ
יֹמְתוּ: ס יז לֹא תִטֶּה מוֹשֶׁפֶט
גֵּר יִרְחֹם וְלֹא תִחַבֵּל בְּגֵד
אֶל־מְנָה: יח וְזָכַרְתָּ כִּי עַבְדְּ

היית
אונד פֿאַן איינער וויטוען ניכט דאָז קלייד צום פֿפֿאַנדענעהמען: (יח) בעדענקע,
דאָ

רש"י

תרגום אונקלוס

בהמה וכלים: (טו) ואֵליו הוא נשא את נפֿשו.
אל השכר הזה הוא נשא את נפֿשו למות עלה
בכבש ונתלה באילן: והיה כן חטא. מכל
עקום אלא שממחרין ליפרע ע"י הקורא:
(טו) לא יומתו אבות על בנים. בעדות בנים
ואם תאמר בעון בנים כבר כאמר איש בחטאו
יומתו אבל מי שאינו איש מת בעון אביו
והקטנים מתים בעון אבותם בידי שמים:
(יז) לא תטה משפט גר יתום. ועל העשיר
כבר הזהיר לא תטה משפט ושנה בעני לעבור
עליו בשני לארץ לפי שנקל להטות משפט עני
יותר משל עשיר לכך הזהיר ושנה עליו: לא
תחבול. שלא בשעת הלואה: (יח) וזכרת.

הוא וְלִיָּהּ הוּא סִפֵּר יַת נַפְשׁוֹ וְלֹא
יִקְרִי עָלֶיךָ קְהֵלִי וְיָחִי כִּי חֹקֵא:
(טו) לֹא־יֹמְרוּתוּ אֲבֹתוֹן עַל־פִּיִּם בְּנִין
וּבָנִין לֹא־יֹמְרוּתוּן עַל־פִּיִּם אֲבֹתוֹן אִנְשֵׁי
בְּחֻבִּיָּה יֹמְתוּתוּן: (יז) לֹא תִצְרִי דִין
גֵּיזֵר יִתֵּם וְלֹא־תִסַּב מוֹשֶׁבֶטָא לְבוֹשׁ
אַרְטָלָא: (יח) וְזָכַרְתָּ אֲרִי עַבְדָּא
הוּיָתָא

על מנת כן פדיתוך לשמור חקתי אפילו
חסרון

באור

זה צהויה, כי המנהג לשכור הפועל על יום אחד, ולערב הוא יוצא (ומבקש שכרו): ואֵליו,
אל השכר הזה הוא נשא את נפֿשו שיקנה בו מזון להחיות נפֿשו. (הרמב"ן): נשא ארץ
נפֿשו, מקוה ומתאוה לו, וכן הטאת עמי יאכלו ואל עינם ישאו נפֿשם (הושע ד' ט').
מתאוים הכהנים לאכול חטאות שיביאו על עינם. (רש"י): ולא יקרא עליך, למען לא
יקרא: (טו) לא יומתו אבות, על השאלה איך אמר הכתוב לא יומתו אבות ובמקום
אחר אמר שיקד עון אבות? יש לומר, כי לא יומתו אבות על בנים מטה על ישראל,
ושיקד עון אבות על בנים הוא הפוקד וכבר פירשתיו במקומו. (הראב"ן), וכן דעת הרשב"ם,
וכן הוא בתרגום אשכנזי, אבל אונקלוס תרגם על פוס בנין, בעדות בנים, וכן פי' רש"י:
והוא מדרש חו"ל המקובל, שנאמר מלקבל עדות הקרובים קנתם על קנתם: (יז) משפט גר
ירחום, לפי שנקל להטות משפט עני יותר משל עשיר לכך הזהיר ושנה עליו. (מדברי רש"י):
(יח) וזכרת כי עבד היית, ולא היה לך ראות לזכות בדבר כי מה שקנה עבד קנה רבו,
הנה כל מה שיש לך עתה הוא לפי שפדך ממכרים, ולכן אל ירע עיניך לשמור חקתי ואעפ"י

כי תצא כד

תרגום אשכנזי קטו

היית במצרים ויפקד יהוה
אלהיך משם על פני אנכי מצורך
לעשות את הדבר הזה : ס
כי תקצר קצירך בשדה
ושבחת עמר בשדה לא תשוב
לקחתו לגר ליתום ולא למנה
יהיה למען יברכה יהוה אלהיך
בכל מעשה ידך : ס כ כי
תחבט ויתך לא תפאר אחריו
לגר ליתום ולא למנה יהיה :

דאס דוא איין שקל אפע גע-
וועזען ביזט אין מצרים, אונד
דער עויגע דין גאטט האט
דיך פאן ראנגען ערלאזט :
דארום בעפעהלע איד דיר,
זא צו טרוזן: (יט) ווען דוא
אויף דעם אקערפעלדע איינ-
אערנדעוט, אונד פערניסעוט
דאזעלכוט איינע גארבע, זא
קעהרע ניכט אום, דיאזעלבע
צו האלען: זאנדערן לאסע
דיא דעם פרעמדען, דעם
וואזען אונד דער וויטווע
בלייבען: דאמיט דיר דער
עויגע דין גאטט אין אללען
דיינען פעררויכטונגען זעננע:
(כ) ווען דוא דיינען אעל-
בוים שיטטעלזט, זא פפליקע

ניכט נאך: לאס זאלכעו דעם פרעמדען, דעם וואזען אונד דער וויטווע שטעהען:
ווען

ר ש י

תרגום אונקלוס

תויתא בטצרים ופקד יי אלהך
מתקן על פני אנא טפקד לך למעבר
ותפתקא תרין: (יט) ארי תחצור
תצוד בחקלה ותתנשי עומרא כחקלא
לא תתוב למסביה לגיורא ליתקא
ולא דרטלתא יחי גדיל די וקרבך יי
אלהך בכל עוצרי ירך: (כ) ארי
תחבוט ויתך לא תפלי בתרך לגיורא
ליתקא ולא דרטלתא יחי: ארי

חסרון כיס בדבר: (יט) ושכחת עומר ולא
גדיש מכאן אמרו עומר גיש טו סאתים ושכחו
אינו שכחה: בדעה: לרבות שכחת קמה
שכח מקנתה מלקטור: לא תשוב לקחתו
מכאן אמרו שלאחריו שכחה שלפניו אינו שכחה
שאינו בכל תשוב: למען יברכה יי ואף על פי
שכחת לידו שלא במתכוין ק"ו לעושה במתכוין
אמור מעתה נפלה סלע מידו ומלאה עבי
ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה: (כ) לא
תפאר: לא תטול תפארתו ממנו מכאן אמרישין
פילה

באור

שט חסרון כיס בדבר, ולדעת הראב"ע והרמב"ן הוא חודר על אזהרות הגר: (יט) למען
יברכה, כי כחת משלך במחשבה, השם יתן לך משל באלות: (הראב"ע): (כ) תחבט,
כמו חבט חטים (שופטים ו' י"א), וענינו התנועה והנדנדת באלין כדי שישרו פירותיו ממנו,
והוא פעל, יחבט קצת (ישעי' כ"ח כ"ז) נכין כפעל, וכן כל אלותיות אשה ע"ר כאשר יבנה
מהם נכין כפעל, ואלה הם: לא יאמר ולא יחסן, יאגן, יעבד בו, יראה כל זכורך,
כי כן המשפט: לא תפאר, לא תחפש הפארות והם הסעיפים (ליטול גם מהם הפירות
שלא נשאו על ידי הנדנדת), וכן ותעש בדים ותשלה פארות (יקוקא י"ז ט"ז). (הראב"ע):
יהיה, הנשאר עליו, וזכור הכנוי אף שלא בא שם הגוף, והוא כמו בלע"ז נא"ן אימפער
סאנאלע

תרגום אשכנזי

כי תצא כד כה

כא כי תבצר ברמך לא תעולר
אחריד לגר ליתום ולא למנה
יהיה: כב וזכרה כיעבד היית
בארץ מצרים ער-בן הנבי
מצודק לעשות את הדבר
הזה: ס כה א כיהיה ריב
בין אנשים ונגשו אל המושפט
ושפטום והצדיקו את הצדיק
והרשיעו את הרשע: ז והיה

(כא) ווען דוא וויינלעווע
האלטעוועט, זא שטעללע קיינע
נאבלעווע אן: לאס עז דעם
פֿרעמדען, דעם וואַינען אונד
דער וויסמע שטערדען:
(כב) בעדענקע דאס דוא איין
שקלאפע געוועזען ביזט אין
מצרים: דארום בעפעהרלע
איד דיר, זא צו טהון:
כה (א) ווען לייטע איינען
שטרייט מיט איין-
אנדער האבען, אונד קאמ-
מען פֿאַר געריכט, אל וואַ
זיא געריכטעט ווערדען: מאן
שפריכט דען גערעכטען לאַז,
אונד פֿעראורטהיילט דען

אונגערעכטען: (ב) ווען נון

רש"י

תרגום אונקלוס

(כא) ארי תקטוף ברקך לא תעלל
בתך לגיורא ליתמא ולא רמלמא
יהי: (כב) ותדבר אריעבדא הויתא
בארעא דמצרים ער-בן אנא מפקד-
לך למעבד ית פתגמא הרין:

פיהא לאילן: אחריד. זו שכחה: (כא) לא
תעולל. אם תמצא בו עוללות לא תקחנה ואי
זו היא עוללות כל שאין לה לא כתף ולא כסף
יש לה א' מהם הרי היא לבעל הבית וראיתי
בגמרא ירושלמית איזו היא כתף פסיגין זה
ע"ג זה כסף אלו התלויות בשדרה וירדות:
כה (א) כי יהיה ריב. סופס להיות
נגשים אל המשפט אמור מעתה אין
שום יוצא מתוך מריבה מי גרם ללוט לפרוש
מן הצדיק הוי אומר זו מריבה: והרשיעו את
הרשע ייכול כל המתחייבין בדין לוקין תלמוד
לומר וזהו אם בן הכות הרשע פעמים לוקה
ופעמים אינו לוקה ומי הלוקה למוד שן
הענין: לא תחסוס שור בדישו

כה (א) ארי יהי דין בין גברא
ויתקרבון לדוניה וירושן
ויוכחו ית זבאה ויתוכחו ית חיקא:
(ב) ויהי

באור

סאכ"אלי: (כא) העולל, כמו הלא טוב עוללות אמרים מבניד אביעור (סופטים ח' ג')
והטעם אם תמצא בו עוללות לא תקחם, וזו"ל ביארו אי זו היא עוללות? כל שאין לה לא
כתף ולא כסף (פיהא ל"ט), והם הענבים שלא כתבשלו כל צרכן, והן מחוברות בשדרה
אחת אחת, אינן שוככות זו על זו, ואינן תלויות וירדות: (כב) וזכרה, מנא
למעלה (בפסוק י"ח):

כה (א) ריב בין אנשים, על דרך הפסע ידבר הכתוב כשאחד מעבד את חבירו
בהבאה, או סוגע בכבודו, ומכאן סמכו רבותינו על העדים שהעידו שהוא בן גרוסה
או בן חלוצה והחשו (ולא בוכל לקיים ועשיתם לו כאשר זמם), שילקו: ושפטום, הסופטים:
אה

כי תצא כה

תרגום אשכנזי קיו

אִם-בֶּן הַכּוֹת הַרְשָׁע וְהַפִּילֹ
הַשֹּׁפֵט וְהַכְּרִיז לְפָנָיו כְּדִי
רַשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: ג אַרְבַּעִים
יָבֵנוּ לֹא יוֹסִיף פְּנֵי-יֹסִיף לְהַכְתּוֹ
עַל-אֱלֹה מִכְּדֵה רַבָּה וְנִקְלָה
אֲחִיד לְעֵינֶיהָ: ד לֹא-תַחֲסֵם
שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: ס ס כִּי-יֵשְׁבוּ
אחים

דער אונגערעכטע גייסערל
צוכט פֿערדינט: זא זאלל
איהן דער ריכטער אין זיינער
געגענווארט הינלעגען, אונד
נאך זיינעם פֿערברעכען,
איהם איינע בעשטימטע
אנצאל גייסעלשלאגע געבען
לאסען: (ג) פֿירציג שטרייכע
זאלל ער איהם געבען לאסען,
אבער ניכט מעהר: דאמיט
ער ניכט איבער דויע צאל צו
זעהר גייסלען לאסען, אונד
דיין ברודער פֿאר דייען
פֿערבינדע דעם אכזען דאן מויל
צוזאממען

אויגען גאר צו פֿעראכטליך געהאלטען ווערדע: (ד) פֿערבינדע דעם אכזען דאן מויל
ניכט, ווען ער דרישט: (ה) ווען ברידער

תרגום אונקלוס

רש"י

אם-כר תיב לאלקאה חיקא וידטניה
דינא וילקניה קדמוהי כטסת
חוקתיה במנין: (ג) ארבעין ילקניה
לא יוסף דלטא יוסף לאלקויתיה
ער-אליו טתא רבא גייקל אחוד
לענה: (ד) לא תחיד פום תורא
בדישיה: (ה) ארי יתבון אחין

בדישו • לאו שלא כתק לעשה: (ב) והפילו
השופט • מלמד שאין מלקין אותו לא עומד
ולא יושב אלא מוטה: לפניו כדי רשעתו •
ולאחריו כדי שמים מכאן אמרו מלקין שתי
ידות מלאחריו ושלש מלפניו: במספר וחיבו
נקוד במספר למד שהוא דבוק: לומר במספר
ארבעים ולא ארבעים שלמים אלא
מנין שהוא סוכס ומשלם לארבעים והן
ארבעים מסר אחת: (ג) לא יוסף • מכאן
אזהרה למכה את חבירו: ונקלה אחיך • כל
היום קוראו רשע ומשלק קראו אחיך: (ד) לא
לכל בהמה חיה ועוף העושים במלחכה שהיא
יכול יחסמו מנחון
תלמוד

באור

את הצדיק, על שם סוטי: (ב) בן הכוח, בחי' רק, כמו בן טון, והטעם כמו בן בליעל
(בן מות אתה), שראוי להכותו לפי שהכה חבירו (או הלשין עליו וזערו • (הראב"ע):
והפילו השופט, בזויו וכן והכהו, והעד לפניו • (הראב"ע), וכן הוא בתרגום אשכנזי:
כדי רשעתו, במספר המכות היה נראה לנו שיש עין שיזכה עליו עשר גס' עשרים ופחות
ויותר, והעד כדי רשעתו, רק לא יוסף על ארבעים, לולי דברי הקבלה והוא לבדו האמת •
(הראב"ע): (ג) ארבעים, מכות: ונקלה, שיתבזה אחיך כשתכט מכה רבה בלי מספר,
כי אז יחסבו הרואים שהוא קבל וזויו כל כך עד שאיך צריך לחמול עליו ותכטו כפי רנוך
והכה תכלית העונש הוא להשיב הנעגש אל דרך הישר, והרואה את עצמו צווי וספל צעני כל
יושני שער עירו לא ישוב אל הטוב לשלם: (ד) תחם, כן דרך הדישה בארבות ההם,
שתדוש בהמה את התבואה בדגליה, ואמר שלא יבלום את פי השור בשעה שהוא דש, והמנהג
הזאת היא מטעם רחמנות על בעלי חיים: (ה) כי ישובו אחים, אחים ממש כמו שדרשו
בתיבטו ז"ל, וכן תרגם העתרגם האשכנזי, ורבים אמרו שהוא גם על שאר קרובים ורחוקים
מבנה

אחים יחדיו ומת אחד מהם
 ובן אין לו לא תהיה אשת
 המת החוצה לאיש זר יבמה
 יבא עליה ולקחה לו לאשה
 ויבמה: ויהיה הבכור אשר
 תלד יקום על שם אחיו המת
 ולא יבמה שמו מישראל:

ואם

שטארבנען ברודערן בייאבעהאלטען: דאמיט דעסען נאמעניכט אין ישראל
 אונטערגעהע:

רש"י

תרגום אונקלוס

אחיו כהדא וימות חר מנהון ובר
 כית-ליה לאתתיה אתת-מיתא לקרא
 לגבר אחיו יבמה יעול עליה ויסקבה
 ליה לאתתו ויבמנה: (ו) ויהי בוקרא
 די תלד יקום על שמה דאחיותי
 מיתא ולא יתמתי שמה מישראל:

תלמוד לומר לא תחטום זור מכל מקום ולמה
 נאמר דים לומר לך מה דים מיוחד דבר שלא
 נגמרה מלאכתו (למעשה ולחלה) גדולו מן
 הארץ אף כל כיוצא בו יבא החולב והעונן
 והמחבן אפין גדולו מן הארץ יבא הלש והמקטף
 שכנמרה מלאכתו לחלה יבא הבדל בתמרים
 ובנרוגרות שכנמרה מלאכתן למעשה: (ה) כי
 ישבו אחים יחדיו שהיתה להם ישיבה אחת
 בעולם פרט לאשת אחיו שלא הי' בעולמו:

יחדיו המעמידים כנחלה פרט לאחיו מן האם: וכן אין לו עין עליו בן אונת או בן
 הכן או בת הכן (ס"א או בן הבת) או בת הבת: (ו) והיה הבכור גדול האחים הוא
 מייבם אותה: אשר תלד פרט לאיילונית שאינה יולדת: יקום על שם אחיו זה שייבם
 את אשתו יעול נחלת המת בכספי אביו: ולא ימתי שמה פרט לאשת סרוס שמה מחיו:
 השערה

באור

מצוה ועטן עליהם הראב"ע כי אין שם זכר יבום כי אם גאולה, ועוד מה ענין להזכיר יחדיו
 ואם היו במדינה אחת או בחצר אחד, אלא שהכונה על אחים ממש ויחדיו שהיו יחדיו בעולם
 כעושר בתלמוד: ובן אין לו, על דעת רבותינו לא הותרה אשת אח ליבם כי אם כשמת
 ולא הכיח בנים כלל: החוצה, דהיינו לאיש זר: ויבמה, וע"י כשאין הלו יקיים מצות
 יבום, וכן הוא בתרגום אשכנזי. ואין מקום לטענת המכחישים ששנו שזה אית כי איננה
 יבמה כמו שזכר הראב"ע ולא נאריך בדבריהם: (ו) יקום על שם אחיו, לפי הפשט אחיו
 מוסב על היבם, שהבן אשר תלד היבמה יקרא על שם אחי היבם, אם על שם ממש, שינתן
 לו שם כשם דודי אמת, או לנחלה, שיהיה כאילו הוא זרעו היורש אותו, ויקרא תמיד על
 שמו, וכמו שהבן אף שאין שמו כשם אביו הוא נקרא על שמו ומקיים שם לאביו, שאומרים
 זהו בן פלוני, כן יהי' בן היבמה: וזה נראה יותר, שהרי נבועו נאמר ולא יכרת שם
 המת עטם אחיו, ומשער מקומו, ולא קראו אותו מחלון: וכענין הזה פירש רש"י ז"ל שם
 במגילת רות (ד' י'), להקיים שם המת על נחלתו, מתוך שאשתו יונאה וכאה כנחלה,
 ועכשית ונשיאה, אומרים זאת היתה אשת מחלון, שש נוכר עליה

כי תצא כה

תרגום אשכנזי יח

וְאִם-לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת
אֶת-יְבִמְתּוֹ וְעַל-תָּהּ יִבְמֹתוּ
הַשְּׂעִירָה אֶל-הַזִּקְנִים וְאָמְרָה
מֵאֵן יְבָמִי לְהִקִּים לְאָחִיו שֵׁם
בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבָמִי :
וְקָרְאוּ-לוֹ זִקְנֵי-עִירוֹ וְדִבְרוּ
אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חִפְצָתִי
לְקַחְתָּהּ : וְנִגְשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו
לְעֵינֵי הַזִּקְנִים וְחִלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַר

(ו) ויילל אבער דער מאן זיינע
שוואַגרין ניכט הייארפֿטען :
וְאָ געחט זיא הינויף אין דאָז
טהאַר , צו דען אַלטעזטען ,
אונד שפּריכט , מיין שוואַגער
ווייגערט זיך זיינען ברודערן
נאַמען אין ישראל צו ער-
האַלטען , ער ווילל מיך ניכט
צור ברודערעווע : (ח) דיא
אַלטעזטען דער שטאַדט
זאַללען איהן רופֿען לאַסען
אונד מיט איהם רעדען : ווען
ער דען אויפֿטריטט אונד
שפּריכט : איך מאַג זיא ניכט
נעהמען : (ט) זאָ טרעטע דיא
שוואַגרין הינצו אים אַנגעוויכט

רגלו

דער אַלטעזטען , ציהע איהם דען שוה

פֿאַן

תרגום אונקלוס

רשי

(ו) וְאִם-לֹא יִצְבִּי גִבְרָא לְמַסַּב יִת-
יְבִמְתִּיה וְתַסַּק יְבִמְתִּיה לְתַרְע בֵּית-
דִּינָא לְקַדָּם סְבִיא וְתִיטֵר סְרִיב יְבָמִי
לְאַקְמָא לְאַחֻדְהִי שְׂמָא בְּיִשְׂרָאֵל לֹא
אַבִּי לְיְבִמְתִּיה : (ח) וְיִקְרִיז לִיה סְבִי
קְרָתִיה וְיִמְלָלוּן עִמֶּיה וְיִקְוִם וְיִיטֵר לֹא רְעִיתִי לְמַסַּכָּה : (ט) וְתַתְּקָרִיב יְבִמְתִּיה
לְוַתִּיה לְקַדָּם סְבִיא וְתִשְׂרִי סִינִיה טַעַל

(ו) האַצרה . כתרואו לתרע בית דינא
(ח) ועמד . בעמידה : ואמר . בלשון הקודש
ואף היא דכריה בלשון הקודש : (ט) וירקה
בכניו . על גבי קרקע : אשר לא יבנה . מכאן
למי שחלן שלא יחזור ויבס דלא כתיב אשר לא
בנה אלא אשר לא יבנה וכיון שלא בנה טוב
לא

(ט) וְתַתְּקָרִיב יְבִמְתִּיה
רגליה

באור

עליו עכ"ל , אף אנו כאמר כן בכן היבמה : אמנם בעבור שגלת אחיו רחוקה ממלת יבמה ,
אמר רז"ל שהיא יעסנה על מלת הנכור הקרובה , ודרשו בו , שיהיה גדול האחים מייבס ,
וכאן ישול חלק המת בכספי אביו , ושהאילונית אינה מתיבמת וכן אשת הסרים , ששמו מחוי ,
וכתב הרמב"ן שזהו כלל חסוכתא , ועל דעתו דרש גמור הוא , מכני אחיו שדרכו לחזור על
האם הקרוב : (ו) לא אבה , מאן בדבור , לא אבה במקשה : יבמי , האמת כי היר"ד
סימן הסעל . (הראב"ע) : (ח) ודברו אליו , אולי ישוב ונחס : ועמד ואמר , ואם בכל
זאת יעמוד ויאמר : לא חפצתי , איכני חסן , עבר במקום הווה וכן רבי : (ט) וחלצה
נעלו , לקנות מוננו ירושת אחיו המת , כמו שמניט בבעז דרך חרן לפי פשוטו . (רשב"ם) :
ואינו ככון , כי אדרבה בעז הוכרך לקנות הגדה מיד כעמי וזה האות שהכל לאלמנת העת
בלא בניס בירוסה ולא תגערך לקנותה ען היבס או הניט , כי לדעתו הגואל והיבס משפט אחד
להס , אשרי שהביא ראיה מבעז : ואולם אנחנו בדרך הראב"ע כלך שיש הבדל רב בין יבס
לגואל , והראיה יראה שס כאמר וישלף כעלו , שלף איש נעלו (רות ד' ז' ח') , והוא הסרת
הנעל בנחת ולקטין שהקונה ישלף . בעבמו נעלו מעל רגלו , וכאן יאמר ושלכה והוא הסרה

במקף

פֶּאֶן דַּעַם פֹּסַע אֲב, שפּיאַע
 פֶּאֶר איהם אַוּוּ, אַוּנַד
 שפּרעכע: זאָ געשעהע דעם-
 יעניגען, דער זיינען ברודערן
 הוּוּ ניכט ערבוּיאַען ווילל!
 (י) אַלזרען זאָלל ער אַין
 ישראַל דען בייאַנאַמען פֿיה-
 רען, דאַז הוּוּ דען באַר-
 פֿיסערן: (יא) ווען צוויי-
 מאַננער אים צאַנקע העפּטיג
 אָן אַיינאַנדער געראַטהען,
 אַוּנַד דיא פֿרויא דען אַיינען
 ווילל איהרען מאַן פֶּאֶן דער
 האַנד דען שלאָגערן רעטטען,
 געהט דוּן אַוּנַד ערגרייפֿט
 דווען בייא דער שאַם:
 (יב) זאָ הוּיאַע איהר, אָהנע
 פֿערשאַגען, דיא האַנד אַב:
 (יג) האַלטע אַין דיינער

רַגְלֹו וירקוה בפניו וענתה
 ואמרה ככה יעשה לאיש אשר
 לא יבנה את בית אהיו:
 ונקרא שמו בישראל בית
 חלוץ הנער: ס יא פי יבצו
 אנשים יחדו איש ואהיו וקרבה
 אשת האחד להציל את אישה
 מיד מברו ושרחה ידה
 והחזיקה במבשיו: יב וקצרה
 את כפה לא תחום עינך: ס
 לא ייהיה לך בכיסך אבן

טאַשע ניכט צוויאַרלייג געוויכט, גראַסען זאַבן

רש"י

תרגום אונקלוס

לא יכנה: (י) ונקרא שמו וגו'. מנוס על
 כל העומדים עם לומר חלקו הנעל: (יא) כי
 יבנו אנשים. כוונת לבא לידי מכות שנאמר
 מיד מכהו אין שלום יולא מתוך ידי מות:
 (יב) וקצרה כפה. מומן דמי בשתו. הכל
 לפי המניין והמתניין או אינו אלא ידה ממש
 כאמר כאן לא תחום מה להלן מומן אף כאן מומן:
 (יג) גדולה וקטנה. גדולה כשמכחשת את
 הקטנה

רגליה ותרזק באנפוחי ותתב ותיטו
 כרין יתעבד לנקרא די לא יבניתי
 ביתא דאחוזי: (י) ויתקרי שטיה
 בישראל בית שרי סינא: (יא) ארי
 יבצו גברין פתרא גבר ואחוזי
 ותתקרב אתת חד לשוקא ית בעלה
 מיד שחוזי ותושיש ידה ותתקין
 בבית פתתתיה: (יב) ותקוץ ית ידה לא תחום עינך: (יג) לא יהי לך
 בכיסך מתקל ומתקל

באור

צתוקף ובחוקה כענין כדוק מזדה נחלן, ואין חליפה זו אלא בזיון וחרפה, שהיא תבונה
 לעיני כל ותחלק נעלו בחוקה, וירקה בפניו עד על זה הפירוש: וראיתי בתרגום דות שתרנס
 בעלו כרתק יד ימיניה, לפי שלא כאמר שם מעל רגלו, כמו שכתוב כאן, כי ה' שם לקיץ,
 וכאן לבזיון: בפניו, לפניו ע"ג קרקע. (רש"י): וראש"ע כתב ודרך הפשט לפני הנעל,
 כמו והיא כתובה פנים ואסור: אשר לא יבנה, כמו ואבנה גם אנכי ממנה, ושם מובאר:
 (י) שמו (בעת החליפה) שם כיטיו דרך בזיון כמו שאמרנו: (יא) והחזיקה במבשיו, תאסו
 בחוקה במבשו ובטיו, והוא ענות מכת לגלות דבר הנסתר שהיא עלוה, גם הוא מוקום מסוכן:
 ומבשיו יגזרת בושא. (הראש"ע): (יב) את כפה, כי האוחז אוחז בכף לא כיד, ורבותינו

וְאֵבֶן גְּדוֹלָה וְקַטְנָה: יד לֹא-
 יִהְיֶה לָּךְ בְּבֵיתְךָ אִיפֶה וְאִיפֶה
 גְּדוֹלָה וְקַטְנָה: טו אֶבֶן שְׁלֵמָה
 וְצֶדֶק יִהְיֶה-לָּךְ אִיפֶה שְׁלֵמָה
 וְצֶדֶק יִהְיֶה-לָּךְ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ
 יַמֶּיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר-יִהְיֶה
 אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָּךְ: טז כִּי תֹעֲבֹת
 יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כְּרַעֲשֵׁה אֱלֹהֵי
 כָּל עֲשֵׂה עוֹל: פ
 זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂה לָּךְ
 עֲמֶלֶק

גראסען אונד קליינען :
 (יד) האלטע אין דיינעם הויזע
 ניכט צווייארלייא שעפעל ,
 גראסען אונד קליינען :
 (טו) פאלליג אונד ריכטיג
 געוויכט , וויא אויך פאלליג
 אונד ריכטיג מאס זאללוט
 דוה האבען : דאמיט דוה
 לאנגע אויף דעם ערדרייכע
 לעבנט , דאז דער עוויגע דיין
 גאטט דיר איינגיכט : (טז) דען
 וועלכער דיזען טהוט , ווער
 אונגערעכטיגקייט פֿעראויכט ,
 איזט דעם עוויגען , דיינעם
 גאטטע , איין גרייאל :
 (יז) געדענקע דראן , וואז
 דיר עמלק געטראן :
 אויף

תרגום אונקלוס

ר ש"י

וּמִתְקַל רַב הַזְעִיר : (יד) לֹא יִהְיֶה לָּךְ
 בְּבֵיתְךָ מְכִילָא וּמְכִילָא רַבְתָּא
 וְזַעֲרָתָא : (טו) מְתַקְלִין שְׁלֵמִין דְּקִשׁוּמַּת
 יִהְיוּ לָךְ מְכִילֵן שְׁלֵמִין דְּקִשׁוּמַּת יִהְיוּ
 לָךְ בְּדִיל דִּיזְרַכּוּן יִזְמַךְ עַל אַרְעָא דִּי
 אֱלֹהֵיךָ יִהְיֶה לָּךְ : (טז) אֶבֶן שְׁלֵמָה
 וְצֶדֶק יִהְיֶה-לָּךְ אִיפֶה שְׁלֵמָה
 וְצֶדֶק יִהְיֶה-לָּךְ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ
 יַמֶּיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר-יִהְיֶה
 אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָּךְ : (טז) כִּי תֹעֲבֹת
 יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כְּרַעֲשֵׁה אֱלֹהֵי
 כָּל עֲשֵׂה עוֹל : פ
 זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂה לָּךְ
 עֲמֶלֶק

הקטנ' שלא יהא כוטל בגדול' ומחזיר בקטנה :
 (יד) לא יהיה לך * אס עשית כן לא יהי לך
 כלום : אבן ואבן * משקלות : (טו) אבן שלמה
 וצדק יהיה לך * אס עשית כן יהיה לך הרבה :
 (יז) זכור את אשר עשה לך וגו' * אס שקרת
 לך בריל דיורכון יזמך על ארעא דיי אלהיך יהיה לך : (טז) אבן שלמה
 וצדק יהיה לך * אס עשית כן יהיה לך הרבה :
 (יז) זכור את אשר עשה לך וגו' * אס שקרת
 עמלק

באור

אמרו שהא כמו עין תחת עין , וטעמו עונש ממון : (יג) בכיסך , מקום למאזנים , או יוגיא
 מן הכיס בדרך רמאות , והראשון הוא נכון , והעד כים אחד יהיה לכלט (משלי א' י"ד) ,
 משקל אחד , ומגורת תכוסו על הזה ואס הוא משורש אחר * (הראב"ע) : גדולה וקטנה ,
 שלא יהא כוטל בגדולה ומחזיר בקטנה * (ספרי) , לא כוטל כמו שמחזיר ומחזיר כמו שטעל :
 ולשון רשב"ם גדולה וקטנה , שעשה שני חטאי וקוקים אחד גדול ואחד קטן לרמית בני אדם
 שפגשוקל שני חטאי וקוקים ביחד הרז הוא וקוק כחתיכה אחת מנומנס ושר , ולכן חמר אבן
 שלמה , וקוק שלם מנומנס כחתיכה אחת תעשה שלא יוכל לרמות , ודבריו רחוקים מן
 הפסע , כי מה יעשה עם איפה ואיפה : (טז) שלמה , שתהיה גדולה כאבן הזוק ולא יהיה
 בה סוס חסרון : וצדק , שלא יהיו בה חלולים יותר מבאבן הזוק , שאז איננה כבדה כאבן
 הזוק חף שהיא גדולה כמותה : וכן איפה שלמה על הקפה מבחן וצדק על חללה מבכמים :
 והנה אבן הוא למשקל ואיפה למדידה , ובדרך כלל יזכיר לכאן מין ממיני המדידה ויכלול גם
 עדידת הגודל כמו האמה : (טז) כל עשה אלה , אבן ואבן איפה ואיפה , והכלל כל עשה
 לא א' I 31 עול

עמלק בדרך בצאתכם
 מצרים: יח אשר קרה בדרך
 ויזנב בך כל-הנהגה שלים אחריו
 ואתה עיף ויגע ולא ירא
 אלהים: יט והיה בהגית יהוה
 אלהיך: קך מכל-איביך
 מסביב בארץ אשר יהוה
 האלהיך נתן לך נחלה לרשתה
 תמחה את-זכר עמלק מתחת

אויף דעם וועגע, אלו איהר
 אויז מצרים צאגט: (יח) ווייז
 ער דיק אויף דעם וועגע
 איבערפיעל, אונד ריזנטער
 דיר הער דיא שוואכען ער-
 שלוג, דיא צוריק בלייבען
 מוסטען, עבען דא דוא
 פערשמאכטעט אונד מידע
 ווארט: אונד פירכטעטע
 גאטט ניכט: (יט) ווען דיר נון
 דער עוויגע דיין גאטט, אין
 דעם לאנדע דאז ער דיר צום
 בעוויטצע איינגעבען ווילל,
 פאן אללען דיינען פיינדען
 אוסהער ווירד רוהע פער-
 שאפט האבען, זאללזט דוא

השמים

דאז אנדענקען עמלק'ז אויזטילגען אונטער

תרגום אונקלוס

רש"י

עמלק באזרחא בטיפקבוו טמצרים:
 (יח) דאָרעך באזרחא וקטיל בך כלל
 בחורטתאחריו בתרה ואת משלתו
 ולא ולא דחיל טודקדס: (יט) ויהי
 כד יגיש אלוקהך מכל בעלי דקבך
 טסחור סחור בארעא דיי אלקהך יתיב
 לך אחקנא למירתתא תמחי ותדכרנא
 דעמלק מתחת שמיא לא

במדות ובמשקלות הו' דואג מגרוי האויב שגא'
 מלואי מרמה תועבת ה' (משלי י"ח) וכתוב
 בתריה בא' זדון ויבא קלון: (יח) אשר קדך
 בדרך' לשון מקרה. ד"ח לשון קרי וטומאה
 שהיה משמחן במשכב זכור. ד"ח לשון קור
 וחוס נכד והפסידך מרמיחתך שהיו כל החושי'
 יראים להלחם בכס ונא זה והתחיל והראה
 מקום לאמרים משל לאמנטי רותחת שאין כל
 צריה יכולה לירד בתוכה בא בן בליעל אחד
 קטן וורד לתוכה העפ"י שנוכה הקרה אות
 בפני אחרים: ויזנב בך. מכת זנב חותך
 מילות וורק כלפי מועלה: כל הנשפלים
 אחריו. חסרי כח מחזות חטאם שהיה הענין
 וינמא שם העם למי' וכתוב אחריו ויבא עמלק:
 מלהרע לך: (יט) תמחה את זכר עמלק

באור

עול צפה ובמעשה בסתר או בגלוי: (הראב"ע): (יח) אשר קדך, מלשון מקרה וקרי,
 שהתנגד לך, עיין מה שכתבנו על מלת קרי, בס' נחמתי: ויזנב בך, כרת זנבך, והם
 הנשפלים אחריו, שלא יהי' בס' כח ללכת, יתכן להיות מלת נשפלים כמו נשפלים, וכן
 כנש כשב' (הראב"ע): ואחה עיף, כמא למים כי נרפידים בא עמלק וס' כתוב וינמא
 העם למים: ויגע, מן הדרך: ולא ירא, שבא עמלק, והוא פעל עבר, (הכוונה שאינו
 תואר, כמו עיף ויגע, כי הי' ראוי לבא בסמיכות, כמו כי ירא אלהים אתה): כמו כי
 פנד מחד (שעת י"ח ח'), כי זקן ינחק, כאשר אהב (בראשית כ"ז ע'), (הראב"ע):
 (יט) בהגית, הטעם כי זאת המכות תמי' אשר שירשו את הארץ, ואקטה הארץ ומלמחה
 מכל סביבותיה, כי כל זמן שיתעסקו עם מלחמות הקדושים איהם,

כי תצא כי תבא כה כו

תרגום אשכנזי קכ

השמים לא תשכח: פ סדר כי תבוא
כו א והיה כיתבוא אל הארץ
אשר יהיה אלהיך נתן לה
נחלה וירשתה וישבת בה:
ולקחה מראשית כל פרי
הארמה אשר תביא מארצך
אשר יהיה אלהיך נתן לך
ושמח

אונטער דעם היממעל: דייען
פֿערגים ניכט:
כו (ה) ווען דו וואו אין דאָז
לאַנד קאָמסט,
דאָז דער עוויגע דיין גאָטט
דיך צום ערבנוטע איינגעבען
ווירד: דו ווירסט עז איין
גענאָממען אונד בעזעצט
האַבען: (ב) זאָ זאָלזט דו
פֿאַן דען ערבנוטען לאַנד פֿריי־
טען אַללערלייאַ אַרט, דיא
דו פֿאַן דעם לאַנדע איין
בריינגט, דאָז דער עוויגע דיין
אין

תרגום אונקלוס

רש"י

לא תתגשי:
כו (ה) ויהי ארי תעול לארעא
די אלהיך יהיב לך אחסנא ותירתה
ותתב בה: (ב) ותסב טריש כל איבא
דארעא די תעל מארעך די יי אלקה
יהב לך ותשוי

שלא יהא שם עמלק סוכר אפילו על הנהמה
לומר בהמה זו משל עמלק היתה:
כו (א) והיה כי תבוא וירשת
וישבת מניד שלא
כתחייבו בנבוכרי' עד שכבשו את הארץ וחלקוה:
(ב) מראשית ולא כל ראשית שאין כל הפירו'
חייבין בנבוכרי' לא שבעת המינין בלבד כאמר
כאן ארץ ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגו'
מה להלן משבעת המינים ששבתה בהם
ארץ ישראל אף כאן שבת א"י שהן שבע מינין: וזת שנין וזת אגורי שמוט אגור בתוכו: ודבש
הוא דבש תמרים: מראשית אדם וירד לתוך שדהו ורואה תאנה שנכרה כורך עליה גמי
לסימן ואומר הרי זו ביכורים: אשר

באור

אינם חייבים להלחם בעמלק: המחה, שורש מחה הונח על מחיקת הכתב מעל הספר,
כמו עסקי כל מספרך (שמות ל"ב ל"ג), והוא אל על הכליון וההשמדה, כאלו היה שם חכר
אדם חקוק בזכרון וודעו וזכרו, ומשכרת האדם עד שרשו ואין לו שארית בארץ, ישבת
ויאבד שמו וזכרו, וכן ולא ימחה שמו מישראל (לעיל כ"ה ו'): אה זכר עמלק, זכו והמחה
מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק נשור ועד זה (שמואל א' ט"ו ג'), שלא יאמר זה היה מעלל
עמלק, ודברי התורה כלל, ודברי שמואל הנביא פרט: (הראב"ע): לא חשבת, אשר
זכור לחוק, וכן מנות רבות בתורה (הראב"ע), ויתכן שלא תשכח שב על תמחה את זכר
עמלק, כלומר שתזכור מה שעשה לך עמלק, ואל תשכח להאביד שמו וזכרו:
כו (א) וירשחה וישבתה בה, לאמר שתירשנה ותשב בה: (ב) אשר תביא מארצך,
הפירות אשר תביא אל ביתך מן השדה תפריש מיהם ראשיתם, ולא נתן הכתוב בו
שיעור אלא פרי אחד פוטרי כל העין (מדברי הרמב"ן): בטנא, כדמות סל, וזכרו
עמלק, וזאת המנוה על הקרובים אל מקום המקדש (הראב"ע), ולא ידעתי מאין הוביא
דכרו אלו? כי האמת שכל ארץ ישראל חייבת בנבוכרים, רק מערי סיקון ועז וסורי אמרו
שאין מביאין מהם בכורים אלא מדבריהם: ואמרו הקרובים מביאים תאנים וענבי והרסקים
מביאין

וּשְׁמֵיךָ בַמַּגָּל וְהִלַּכְתָּ אֶל-
 הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם: וּבָאתָ
 אֶל-הַכְּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים
 הַהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי
 הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי-בָאתִי
 אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
 לֵאבֹתַיִנוּ לָתֵת לָנוּ: וְרָקַח
 חֲכֵהֵן הַטָּמֵא מִיַּדְךָ וְהִגִּיהוּ לְפָנַי

אין איינען קארב לעגען :
 דאמיט אן דען ארט הינגעהן ,
 דען דער עוויגע דיין גאטט
 ערוואהלען ווירד , זיינען
 גאטען דאזעלבוט רעוידירען
 צו לאסען : (ג) אונד צו דעם
 פרויטער קאממען , דער צו
 דער צייט זיין ווירד : אונד צו
 איהם שפרעכען : איד קאממע
 דורטיט פאר דעם עוויגען
 דינעם גאטטע צו ערקעננען ,
 דאס איד אין דאז לאנד גע-
 קאממען בין , דאז דער עוויגע
 אונזערן עלטערן צוגעשוואה-
 רען , אונד צו געכען : (ד) דער
 פרויטער זאלל דיר דען קארב
 אויז דער האנד נערהמען :

טובח

אויז דער האנד נערהמען : אונד פאר דען אלטאר דען

תרגום אונקלוס

רש"י

וְתִשְׂאוּ בַסֶּלָא וְתִקַּח לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעַי
 יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְאַשְׁרָאָה שְׂכֵנִיתָּהּ תִּטְּוֹן :
 (ג) וְתִיתִי לְוַת־בְּהֵמָה דִּי יְהִי בְיוֹטֵיא
 הָאֲנֹוֹן וְתִטְר לִיה חֲנִיתִי יוֹטֵא־דִּין
 קַרְסֵדִין אֶל־הַךְ אֶרֶץ־עֲלִית לְאַרְעָא דִּי מְנִים יְיָ לְאַבְתְּתָנָא לְתִטְּוֹן לָנָא : (ד) וְיִסַּב
 בְּחֵמָה סָלָא טוֹרְדָה וְיִצְנַעְגִּיָה קַרְס

(ג) אשך יהיה בימים ההם . אין לך לא כהן
 שנייך כש שהוא : ואמרת אליו . שויך כפי
 טובה : הגדתי היום . פעם אחת בשנה ולא
 שתי פעמים : (ד) ולקח הכהן הטמא מידך
 להטיף
 קרסדין ארץ עלית לארעא די מנים יי' לאבבתנא לתטון לנא : (ד) ויסב
 בחמה סלא טורדה ויצנעגיה קרס

באור

וביאין גרונרות ומוקין (בכורים פ"ג) : אל המקום אשר יבחר , כמו שאל ראשית בכור
 אדמתך תביא בית ה' אלהיך , שלא יקריב בכורים בלחד משערו : (ג) אשר יהיה בימים
 ההם , לפי הפשט כן דרך הלשון , כאלו אמר ויהי בימים ההם ובאת אל הכהן : וז"ל
 דרשונו : הגדתי היום , הטעם כדי שיאיש הקטנים , או היה כדמות הודיה שהם
 הסלים שבוטחו , והעד הפרו . (הראב"ע) : וכן כתב הרמב"ן כגואו אל הכהן יאמר לפני
 ולפני העומדים עליו , מודה אני שנאתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותי לתת לנו , ואח"כ
 יקח הכהן הטמא מידו והוא יענה ויאמר ארמי אבד : ולדעת המתרגם האשכנזי טעם הגדה
 כמו ריכה אני להגיד , או באתי להגיד , והוא בנין הנקרא בל"ע (אפסאטיף) , (איד מעכט
 אן זאגן) , והענין שיאמר אל הכהן , למה הוא באתי ? כדי שיקח הכהן את הטמא ויטיט
 קודם שיקרא עקרה בכורים , ואח"כ יקרא ארמי אבד וכו' : ולי המבאר נראה שז"ל וענין
 ואמרת הוא כמו וכבר ענית ואמרת , וכן רבים נמקרא , והטעם שמיד שהבוא אל המקדש
 אשר יבחר ה' תענה ותאמר לפני ה' אלהיך , בייך לביט , ארמי אבד אני עד אשר באת
 ה' , ואח"כ ובאת אל הכהן ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלהיך כי באתי וכו' , כלומר כגון
 הודיתי לה' ואתה טוב מעני , ולקח הכהן הטמא מידך והגיתו לפני מוצת ה' , וטעם והגיתו

פ"ג

כי תבא כו

חרגום אשכנוי קבא

מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: הִי וְעֲנִיתָ
וְאָמַרְתָּ לְפָנָי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֲרָמִי אֲבִד אָבִי וַיִּרְדַּ מִצְרַיִמָּה
וַיִּגַר שָׁם בְּמִתֵּי מַעַט וַיְהִי שֵׁם
לְגוֹי גָדוֹל עַצוֹם וְרַב: וַיִּרְעוּ
אֶתְנֹו הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲגֹנוּ וַיִּתְּנוּ
עֲלֵינוּ

דעו עוויגען דיינען גאטטען
נדערוועטצען: (ה) דזירוף
זאללוט דוא פאר דעם
עוויגען דיינעם גאטטע פאל
גענדע רעדע האלטען, מיין
פאטער, דער צו ארם
ווארגוטע, מוסטע הערום
איררען, צאג נאך מצרים,
לעבט דאזעלבוט אלז פֿרעמד
לינג מיט איינער קליינען
פאמיליע: אונד ווארד צו
עלינו

איינער גראסען מאַכטיגען אונד צאלרייכען נאַטציאָן: (ו) דיא מצרים אַבער בע-
האַנדעלטען אונז איבעל, אונטערדריקטען אונז: אונד

חרגום אונקלוס

ר ש י

מִדְּבַחַא יִי לַהֲקָה: (ה) וְתִתִּיב וְתִמְרָה קָדָם
יִי אֱלֹהֶיךָ לְבוֹ אֲרַטָּאָה בְּעָא לְאֹזְבָרָא
יִתְדָאָבָא וְנָחַת לְמִצְרַיִם וְדַר תְּסִין כְּעַם
זְעִיר וְהוּהוּ תְסִין קְעַם רַב וְתִקְרִיף
וְסַעִי: (ו) וְאַבְאִישׁוּ לְקָא מִצְרַאִי
וְעִינָא וַיְהִיבּוּ עֲלֵנָא

להניף אותו כהן מניח ידו תחת יד הבעלים
ומניף: (ה) וענית. לשון הרמת קול:
ארמי אובד אבי. מזכיר חסדי המקום ארמי
אובד אבי לכן בקש לעקור את הכל כשרדף
חסד יעקב ובשביל שחשב לעשות חשב לו המקו'
כאלו עשה שאומות העולם ע"א חושב להם
הקב"ה מחשבה כמעשה: וירד מצרימה ועוד
חסרים בלו עלינו לבלותינו שאחרי זאת ירד
יעקב

באור

ע"י הכהן, ואתה תשתחוה לפני ה' ותלך לך ותשמח בכל הטוב וגו': (ה) וענית ואמרת,
יתכן שישאלו הכהנים לאמר מה זה שהנחת? על כן וענית, או כדמות תחלה, וכן ויען איוב
הראשון (איוב ג' א'). (הראש"ע): והעקד שכל עניי' היא הרמת קול כעין שיר, והוכח
על המאוררים במקלות, העושים אלו לקראת אלו, ומשם הוא שאל על כל הרמת קול בשיר:
אבד, מלת אובד מהפעלים שאינם יוצאים, ואילו היה ארמי על לכן היה הכתוב אומר מאביד
או מאבד, ועוד מה טעם לאמר לכן בקש להאביד אבי וירד מצרימה, ולכן לא סבב לרדת א'
מצרים, והקדוה שארמי הוא יעקב, כאלו אמר הכתוב כאשר היה אבי בארם היה אובד,
והטעם עני במזון, וכן תנו שבר לאובד (משלי ל"א ג'), והעד ישתה רשכת רישו (שם שם
ד'), והטעם כי לא ירשתי הארץ מאבי כי עני היה כאשר בא אל ארם גם גר היה במצרים
והוא היה במתקומעט ואחר כן שב לגוי גדול ואתה ה' הוצאתנו מעבדות לחירות ותתן לנו ארץ
טובה, ואל יטעון הטוען איך יקרא יעקב ארמי, והנה כמוהו יתרא הישמעאלי והוא ישראלי.
(הראש"ע): ואין טעמו עולה יפה, כי מה טעם עני היה כאשר בא אל ארם, ונראה מה
היה בלאתו מארם שנאמר עליו ויפרוק האיש מאד מאד ויהי לו נאן רבות ושפחות ועבדים וגו'
(בראשית א' ל"ג): והראש"ע שאמר שעל אברהם נאמר שהיה (גר בארץ ארם), ואובד וגולה
משם כדכתיב לך לך מארצך, ואובד לשון תועה הוא כדכתיב תעיתי כשה איבד (תהלים ק"ט
קס"ט), לכן אובדות היו עמי רושיהם התעו (ירמי' ג' ז'), כלומר מארץ נכריה בלו אבותינו
לארץ הזאת, ונתנה השם לנו, וכן תרגם המתרגם האשכנזי: ומה יעשו בניגד שם במתי
מעט ויהי שם לגוי גדול עמים ורב ש"כ על יעקב נאמר? ולכן יראה שעל שניהם ביחד על
אברהם ויעקב ידבר ולא על אחד מהם בנפרד. ואל יקשה עליך אבי, שהאנת כולם יחדיו
בקריתו

הרגום אשכנזי

כי תבא כו

אונד לעגטען אונז שוועהרע ארבייט אויף: (1) וויר שריען צו דעם עוויגען, דעם גאטטע אונדער פארעלטערן: דער עוויגע ערדארטע אונדער שטיממע, אונד האטטע איין איינזעהן אין אונדער עלענד, מיהועל יגקייט אונד דראנג- זאל: (2) פיהרטע אונד אויז מצרים הערויז מיט שטאר- קער האנד, אויזגעשטרעק- טעם ארמע, מיט גראסער אונד פורכטבארער טהאט: דורך צייפען אונד וואונדער: (3) בראכטע אונד אן דיוען ארט: אונד גאב אונד דיוען לאנד איין, איין לאנד, וואף מילך אונד האניג פליסט:

(*) ננמערד ברינגע איך הירמיט

עלינו עבדה קשה: ונצעק אל- יהוה אלהי אבותינו וישמע יהוה את קולנו וירא את ענינו ואת עמרנו ואת לחצנו: ח ויצאנו יהוה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים: ט ויבאנו אל המקום הזה ויהת לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש: י ועתה הגה הבאתי

את

דיא

רש"י

תרגום אונקלוס

יעקב למצרים: כמתי מעט: בשנעיס נפש: (1) וצרינא (2) אל המקום הזה: זה בית המקדש: ויתן לנו את הארץ כמשמעו: (3) והנחתו מגיד שנטול וליא ותנא ודחיקנא: (4) ואפקנא ייטטצרים פידא תהיפא וכדדעא טררטא וכחונגין רבבין ובקאתין ובטופתין: (5) ואיתנא לאתרא תרין ויהכילנא יתדארעא תרא ארעא עבדא חלב ודבש: (6) וקען תא איתתי ית

באור

בקרואו אב, להיותם אבן ישראל שורש המשפחה והעם, ויתורנס (פאמיליענשטאם): ולא יזכיר כי אס ראשי הטלולים והתטודות שהונדך אברהם לתעות מארט כשהי' זקן ובעל משפחה רבה, והי' גולה עם שרה אשתו ולוט בן אסיו ועבדיו ואמהותיו וכל עקניה וכל רכואו: וכן יעקב ברדתו מצרימה היה זקן ושבע ימים נבער נפשו על הרעבון ועל בניו, הונדך לעקוד כמותו ובניו ועבדיו וכל סילו, לגור בארץ לח לו, ולטלולים כאלה קאים מואה, ויזכיר בקולר הטלולים והעקרים שאירעו לאבות המשפחה והתללות שאירעו לרעם אחריהם, עד אשר הניח ה' להם ונטעם בארץ מצוהלה ארץ זבת חלב ודבש: במתי, כעד, כי לא נמנאו לשון יסיד: ומתים לשון רבים, וענינו נמסר בני אדם: גדול עצום ורב, גדול בשם, ענום בכח, ורב במספר: (1) ענינו, כטעם ויעטנו: כלל הנרות המרחיקות את האושר יקרואו עובי או עני בחטף, (עלענד): עטלנו, מוסב על ויתנו עלינו עבודה קשה, והטעם בנבין הערי' ובכל עבודתם אשר עבדו נהם נפדך: לחצנו, כטעם אביס לאמר כלו מעשיכס (הרמב"ם): (2) המקום הזה, חלק שולם האס: (3) ועתה הגה הבאתי, לא ע"י נעשתה

זאת

כי תבא כו

את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי יהוה והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחוית לפני יהוה אלהיך: יא ושמת בכל השנה

השוב

תרגום אשכנזי קכב

דיא ערוטען פֿריכטע דעו ערדרייכו דאָר, דאָז דוא, אַ עוויגער! מיר געגעבען האָט: הירמיט לעגוט דוא עו פֿאַר דעם עוויגען, דיינעם גאָטטע, נידער, בעטעזוט פֿיירליך אָן: (יא) אונד אַלוי דען זאָללוט דוא פֿערגניגט זיין מיט אַללעם

תרגום אונקלוס

ית ריש איבא דארעא די יתבת לי יי ותתעבית קדם יי אלהך ותסגוד קדם יי אלהך: (יא) ותתדי בקל שבתא

ר ש י

שנטעל אחר הנפת הכהן ואוחזה בידו כשהוא קורא וסחר ומכיף: (יא) ושמת בכל השנה מכלן אמרו אין קורין מקרא בכורים לא בזמן שנתה מעברת ועד התג שאלס מלקט תבואתו ופירותיו וייטו ושמו אבל מהתג ואילך מביא ואינו

באור

זאת כי אם בחסדך זכיתי זה, וכסדר הזה הוכיח יהושע לישראל בעבר הנהר ישנו אבותיכם מעולם (יהושע כ"ד ב'), עד שהבאתים משם ונתתי להם (הרש"ס): והנחתו, על ידי הכהן, או שהיו שני הנחות והן תטופות, אחת על ידי כהן, קודם המקרא, ואחת על ידי הנעלים לאחר שיקרא (ספרו):

שמע כל את אשר ספרו לנו אבותי מהדר והתפארת הבכורים, ומהכבוד והמורא בסדר הבאתם: אמרו העשירים מביאים אותם בקלות של זהב וכסף והעניים בסלים של ערבה קלפה, (והיא הטנא הנזכרת בכתוב, שהאכרים ועובדי האדמה יביאו בהם את הפירות): ואם הביא עניים הרבה, לא הביא אותם בתערובת, אלא שערים מלמטה ומטה מלמעלה וזתים על גביהם, ותמרים על גביהם, ובין כל מין ומין דבר מפסיק, כמו הובין ועלין: ומקיף לתאנים בחובלית ענבים מנחון, ותורים ובני יונה תלווי' מן הכד לעטר את הבכורים: וכל העיירות של מעמד מתקנים לעיר של אותו מעמד, כדי שלא יהיו יחידים, שנאמר ברכעם הדרת מלך: ובאים ולנים ברחובה של עיר, ובספר המונה אומר קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו, האור הולך לפניהם, וקרנו מנופות זהב, ועטרה של זית בראשו: והחילוב מכה לפניהם, והם חוללים בכל הדרך ומשוררים, שמחתי באומרים לי בית ה' כלך וגו', עד שהגיעו קרוב לירושלים: כשהגיעו לשם שלחו לפניהם שלוחים, ועשרו את בכוריהם: הפקות והסגנים והגזברים ונאצים לקראתם חון לירושלים: לפי כבוד הנכנסים היו היוצאים: וכשהם נכנסים בשערי ירושלים עונים, עומדות היו רגלינו בשערך ירושלים: כל בעלי תומות שירושלים עומדים לפניהם כשהם עוברים עליהם, ושואלים בשלוםם ואומרים אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום, (כמו שנאמר, ברכת ה' אליכם, ברכת אתכם בשם ה'): והם מהלכים בחומות ירושלים, והחילוב לפניהם, עד שהגיעו להר הבית: הגיעו להר הבית, אפילו חגריפס המלך, נוטל הוא בעצמו סלו על כתפו, ואומר הללויה הללו אל בקדשו עד כל הנשמה תהלל יה: הולכים וקורין, עד שהגיעו לעזרה, ושותקין: התחילו הלויים לשורר ארומתך ה' כי דליתנו וגו': הנחלות שבאחורי הסלים היו עשות, ומה שבידם נותנים לכהנים: עזרה הסל על כתפו, קורא הגדתי היום וגו', ומוריד סלו מעל כתפו, והכהן מניח ידו תחת יד בעלים ומכיף, וקורא ארמי אובד אבי, עד סוף כל הפרשה, וסחר ומכיף (לדעת ספרי) ומשתחוה ויובא: למשמע אהן תשמח כפשו על כבוד בית אלהינו אשר היה עימי קדם, כהלו כרו על ראשו, עם היען והחבלה על כל אשר אבד ממוט בעונו, מאז קודר הלכנו בלחץ אויב, ועל זה כאמר מה תשתוחחי נפשי ומה ערמי, הוחילי לאלהים וגו': (יא) בכל השנה

אללעים גוטען, דאס דער עוויגע דיון גאטט דיר אונד דען דייניגען געגעבען האט: דוא אונד דער לוי נעכזט דעם פֿרעמדלונג, דער בייא דיר וואָהנט: (יב) ווען דוא אים דריטטען יאהרע, דאָ איוט אים צעהנטיאהרע, אללע צעהנטען דיינען איינקאָמ־מענו פֿאלליג אַבגעטראָגען: אונד דעם לוי, דעם פֿרעמד־לונג, דעם וואָווען אונד דער וויטווע געגעבען האָוט, דינע האַכען עו אין דיינען טהאַרען פֿערצעהרט, אונד זיך דאָ פֿאָן געוואָסטיגט: (יג) זאָ זאָללוט דוא פֿאַר דעם עוויגען דיינעם גאָטטע שפּרעכען, איד

הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתְךָ אֲתָהּ וְהָלֹךְ וְהָגֵר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ: ס שני כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂי הַזְבוּאִהֶיךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לְלוֹי לֵגֵר לַיהוֹם וּלְאֶלְמָנָה וְאֶבְכָרְוּ בְשַׁעֲרֶיךָ וּשְׁבָעוּ: יג וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעַרְתִּי

תרגום אונקלוס

רש"י

ואינו קורא: אתה והלוי. אף הלוי חייב בזכורים אם נטעו בתוך עריהם: והגר אשר בקרבך. מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר לאבותיו: (יב) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית. כשתגמור להפריש מעשרות של שנה השלישית קבע זמן הביעור והידוי בערב פסח של שנה הרביעית שנאמר מקנה שלש שנים תוביא וגו' כאמר כאן מקן וכאמר להלן מקן שבע שנים לענין הקהל מה להלן רגל אף כאן רגל אי מה להלן סג הסוכות אף כאן סג הסוכות תלמוד לומר כי תכלה לעשר מעשרות של שנה השלישית רגל שמועשרות כלין זו והו פסח שהרבה אילנות יש שנלקטו אחר הסוכות כמלאו מעשרות של שלישית כלין בפסח של רביעית וכל מי ששה מעשרותיו הכריכו הכתוב לבערו מן הבית: שנת המעשר. שנה שאין טוהג בה אלא מעשר אחד משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה שנה ראשונה של שמוטה טוהג בה מעשר ראשון כמו שכתב כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר ומעשר שני שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויכהרץ הכי שתי מעשרות ובה ולמדך כאן בשנה השלישית שאין טוהג מאותן שתי מעשרות אלא האחד ואי זה זה מעשר ראשון ומתם מעשר שני

טבתא די יתב לך יי אלתך ולאנש ביתך את וליוואה וגיורא די בינה: (יג) ארי תשצי לעשרא יתכל מעשר עללתך בשתא תלתאה שתא דמעשרא ותמן לליוואה לגיורא ליתשא ולאדטלתא ויכלון בקרוב וישבעון: (יג) ותמר קדם יי אלתך פריתי

באור

השוב, בכל הפירות שנתתי ראשיתם לה': (יב) כי תכלה לעשר, יזהיר למי ששה מעשרותיו איבערו מן הבית (מדברי רש"י): ומלת לעשר פעל טוסף מן עשרה, ענינה לתת המעשר: בשנה השלישית, והיא שנת המעשר, שנה שכלו בו כל מיני מעשר, לפי שנשתי שנים הראשונות מעשרים מעשר ראשון ומעשר שני, ובשלישית מעשר ראשון ומעשר שני, ולא כעל

כי תבא כו

בערתי הקדש מן הבית וגם
נתתיו ללוי ולגר ליתום
ולאלמנה בכל מצותך אשר
צויתני לא עברתי ממצותך
ולא שכחתי: יד לא אכלתי
באני ממנו ולא בערתי ממנו
בטמא ולא נתתי ממנו למת

שמעתי

תרגום אשכנזי קבג

איך האבע דאז הייליגע אויז
דעם הויזע וועגעשאפט, איך
האבע אויך זאלכעז דעם לוי,
דעם פֿרעמדלינג, דעם וואיזען
אונד דער וויטווע געגעבען,
נאך אללע דעם געבאָטע,
דאָז דוא מיר געבאָטען האָט
איך האָבע פֿאָן דיינען בע-
פֿעהלען ניכטו איבערטרעטן,
אונד ניכטו פֿערגעסען:
(יד) איך האָבע ניכטו דאָפֿאָן
אין מיינער טרויאער פֿער-
צעהרט, ניכטו דאָפֿאָן צו

אונריינעם געברויך פֿערווענדעט, אויך דעם טאָדען ניכטו דאָפֿאָן געגעבען: איך

תרגום אונקלוס

רשי

פֿליתי מעשר קודשא כן פֿיתא ואף
יהבתייה ללויאה ולגרוא ליתמא
ולארטלמא ככל פֿקודידי פֿקודתי
לא עברתי מפֿקודך ולא אתגשיתי:
(יד) לא אכלית באכלי טגיה ולא
חלפת טגיה בטמא ולא יהבית טגיה
למת קבלית

שני יתן מעשר עמי שאלמר כאן ונתת ללוי את
אשר לו הרי מעשר ראשון לגר ליתום ולאלמנה.
זה מעשר עמי: ואכלו בשעריך ושבעו. תן
להם כדי שבען מכאן אמרו אין פֿוחתין לעמי
בגורן פחות מחמי קב טמים וכו': (יג) ואמרת
לפני ה' אלהיך. התודה שנתת מעשרותיך:
בערתי הקדש מן הבית. זה מעשר שני וכטע
רבעי ולמדך שאם שהה מעשרותיו של ב' שנים
ולא העלם לירושלים שניך להעלותם עכשיו:
וגם נתתו ללוי. מעשר ראשון וגם לרבות
תרומה ובכורים: לגר ליתום ולאלמנה. זה
מעשר עמי: ככל מצותיך נתתם כסדרן לא
לקדמתי תרומה לבכורים ולא מעשר
לתרומה ולא שני לראשון שהתרומה קרויה ראשית
שהיא ראשונה משכעשה דגן וכתוב
מלאכתך ומעך לא תאחר לא תשנה את הסדר:
לא עברתי ממצותיך. לא הפרשתי ממין על
שאינו מיומן החדש על הזמן: ולא שכחתי.
מלברכך על הפרש' מעשרי': (יד) לא אכלתי
באני ממנו. מכאן שאסור לאונן: ולא בערתי
ממנו בטמא. בין שאני טמא והוא טהור בין
שאי

באור

במא עוד מעשר שנתחייבו בו הנעלים: (יג) בערתי הקדש, שהוא המעשר: מן הבית,
וגם לא הפקדתי רק נתתו לאשר אני חייב לתת לו, ללוי ולגר וכו'. (הראב"ע): לא
עברתי, בודון: ולא שכחתי, כי חזקה עלי מצותך: (יד) באני, באכלי, שאסור
לאונן, והטעם לפי שאמר ושמת בכל המעשרות: בערתי ממני בטמא, לא הייתי משמש
בו לדבר טמא, וכן תרגם המתרגם האשכנזי: למח, לעשות לו ארון ותכריכין. (ספרו),
וכבר הקשו רז"ל על זה, שהרי אפי' לחי אסור, כעפ"ש בכתוב, שהמעשר שני אין מחליפין
אותו חוץ לירושלים לא על כסף נורה, וירושלים לא יקנה בו כי אם דבר אכילה: והרמב"ם
בכתובו כתב שהכונה לא עשיתי בו דבר שאין סיי האדם תלוים בו, כלומר טרף אחר חוץ
מאכילה ושתייה, וגם זה דחוק בלשון הכתוב: ואמרו קצת המפרשים שהכונה לא נתתי ממנו
קדשת הנראה לאכל, וקצתם הזכירו שהיה מנהג אנשי מנרים להקריב את ראשית פרי

אדעתם

לב א 1 34

(5)

שְׁמַעְתִּי בְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי
 עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתַנִּי
 קטו הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קֹדֶשׁ מִן
 הַשָּׁמַיִם וּבָרַךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־
 יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאָרֶץ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
 נָתַתָּה לָנוּ כִּי־אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
 לְאַבְתָּיִנו אֲרִצְן זִבְתָּ חֲלָג

איך בין דער שטיממע דעו
 עויגען מיינעו גאָטטעו גע-
 האַרזאָם געוועזען, איך האָבע
 אַללעו געטהאָן, וויא דו-
 מיר געבאָטעו דאָזט :
 (טו) שוואַע דערצאָב פֿאָן
 דינער הייליגעו וואָר-נונג ,
 פֿאַם היממעל, אונד ועגנע
 דיין פֿאַלק ישראל, אונד דאָז
 ערדרייך, דאָז דוא אונו גע-
 געבען דאָזט : וויא דו-
 אונזערן עלטערן צוגעשוואָ-
 רען, איין לאַנד, וואָ מיר-
 אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

קבלית לטיקרא דני אלהי עבדתי
 ככל די פקדתני : (טו) אסתבי טברוז
 קודשך טן שטיא וברך ית עמך ית
 ישראל וית ארעא די יהבת לנא בקא
 די קיטתא לאקהתנא ארע עבדא חלג
 ורכש

אחי טהור והוא טמא והיכן הזהר על כך לא
 תוכל לאכול בשעריך זו אכילת טומאה כמו
 שנאמר בפסולי המוקדשים בשעריך תאכלנו
 הטמא והטהור וגו' אבל זה לא תוכל לאכול
 דרך אכילת שעריך האמור במקום אחר :
 ולא נתתי מונט למת' לעשות לו ארון ותכריכין :
 שמעתי בקול ה' אלהי הכניסתי לבית הבחירה :
 עשיתי ככל אשר צויתני : שמחתי ושמחתי בו :
 (טו) השקיפה ממעון קדשך עשינו מה
 שגזרת

באור

אדמתם לאילול איו"ם, הנקראת להם אס כל עבדי האדמה והאכרים, והיו אוכלים אותם
 ביללה ואכילות על מות איו"ם ובעלה " איו"ם שנהרגו על ידי אכיהם טי"ן, כדק
 האילולים ההם שכל עבודתם נהי ויללה ועב, ואולי נקראו על כך עבדים : ושלה כיון הכתוב
 באמרו לא אכלתי באוני וגו', כלומר כתועבת ארץ מצרים לא עשיתי, שלא אכלתי מראשית
 פרי אדמותי בעבדון רוי, לא בערתי מונט דבר בטומאת הגלולים, ולא נתתי מונט למת,
 כמעשה הסבלים ההם, כי אס שמעתי בקול ה', נתתי מעשר ראשון ומעשר עני לראש
 להם, ומעשר שני אכלתי בטומאה ותודות והלל לפני ה' אלהי : ואס כן הוא ראוי שיתורם
 בל"א (איך האני ניכטס דאסאן מיט וועהקלאנגען פרזעהרט, ניכטס ט אוכריינס גברוך
 פרווענדט, איך ניכטס דעס טאדען גווידעט) : ודברי טעם הם, אף לא ירטיקו את דבר
 דו"ל במשנה, שאמרו לא נתתי מונט למת, לא לקחתי מונט ארון ותכריכין למת ולא נתתי
 לאוננים אחרים, ומשמעות זה כו"ש הרמב"ן ז"ל שהוא מתודה על כל ענין אכילות, אכילות
 שלו ושל אחרים, ומכני אכילות של אחרים יזכיר גם הארון והתכריכין, אעפ"י שאפי' לק
 אסור, כי הכלל שלא נתן מונט דבר למת : עשיתי ככל אשר צויתני, כלל שאחרי הפרט :
 (טו) השקיפה, ענין הגאחה, המביט בפרטי הדבר עם הכוונה להטותם אל התכלית,
 נקרא משקיף : וכשהוא מלשון הכטה גרידא, יאמר בלשון כפעל, כמו וכדק משמים נשקף,
 וכן בעד אשכנזי נשקפתי, לפי שהעומד במקום גבוה ומביט הוא נשקף למביטים אליו, אכן
 המשגש האמתי הוא משקיף ואינו נשקף : וברך, עוד : אח עמך, ולא יאמר אותי ולא
 ביטי

כי תבא בו

דבש : ס שלישי טז היום הזה
יהוה אלהיך מצוד לעשות
את החקים האלה ואת
המושפטים ושמרת ועשית
אותם בכל לבבך ובכל
נפשך : י את יהוה האמרת
היום להיות לך לאלהים
וללכת בדרכיו ולשמר חקיו
ומצותיו ומשפטיו ולשמע
בקרו

תרגום אשכנזי קכד

אונד האניג פליסט : (טו) אן
דיועם הייטיגען טאגע בע-
פיהלט דיר דער עוויגע דין
גאטט , אללע דיוע געועטצע
אונד רעכטע צו בעאכאכטן :
ראם דוא זיא פאן גאנצעם
הערצען אונד גאנצער זעלע
אויצואיכען בעדאכט זיין
ואללוט : (יז) דוא האוט פער-
אנלאסט , ראם דער עוויגע
דאן גענענווייטיגע בינדינס
איינגעגאנגען : וויא ער דיר
גאטט זיין , דוא אכער אין
זיינען וועגען וואנדעלן , זיינע
געועטצע , פערארדנונגען
אונד רעכטע בעאכאכטען ,
אונד

תרגום אונקלוס

דבש : (טו) יזא הרין יי אלהיך
מפקדך לשעבד ותקומיא האלון
יית דיניא ותשר ותעביד יתהון בקל-
לקך ובכל נפשך : (יז) ית יי חשבת
יזא ריו למתני לה לאלהא ולטהר
באורתו דתקו קדוהי ולקטר
קטוהי ופקדוהי ודינוהי ולקבלא
למטריה

ר ש י

שמרת עלינו עשה אתה מה שעליך לעשות
שמרת אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם
בעתם : אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו
לתת לנו וקיימת חרן זנת חלב ודבש :
(טו) היום הזה ה' אלהיך מנך . בכל יום
יהיו בעיניך מדשים כאלו בו ביום נשעית
עליהם : ושמרת ועשית אותם . נת קול
מברכתו הנאת בכורים היום תשנה לשנה
הנאה : (יז) האמרת והאמירך . אין להם
עד מוכיח במקרא ולי נראה שהוא לשון הפרש'
והנדה הנדלתי לך מאלהי הנכר להיות לך
לאלהים

באור

בתי אכל יתפלל בשום האומה טלה ונברכתה , כי הטובה שבאח לו נחלת חרן זנת חלב
ודבש לא בשבילי לבדו נאתה לו אלא לפי שהוא חלק מכלל ישראל ולהם נתנה הארץ , ונברכת
הכלל יתבסך הפרט : ואח הארטה אשר נחמה לנו , חרן זנת חלב ודבש כאשר נשבעת
לאבותינו , כן שיעור הכתוב , וסן דעת רש"י ורמב"ן ומתרגם אשכנזי : (טו) היום הזה ,
אלה דברי משה : ושמרת , ואתה תשמרם : (יז) אח ה' האמרת , אתה הוקקת שאמר
הקב"ה ונתרצה להיות לך לחסהך כי הדבר תלוי בו ליעשות הוא אלהיך ויושיעך מתוך שקבלת
מטותיו , וגם הוא האמירך , הפעילך שאמרת ונתרצית שתהיה לו לעם לפי שעשה נסים
וגבורות עד שנתרצית להיות לו לעם , האמרת פאישרי רא בלע"ו , ובל"א (ואגן מאכין) ,
שהוא בנן הפעיל , ויהיה פעל האמרת יוצא לשנים פעולים . (הרשב"ם וכו"כ הרשב"ע
בסר ר' יהודה הלוי) : ושעור הכתוב כך הוא , על ידי שנכנסת עם ה' אלהיך צברית במועד
הר סיני , גרמת וסכנת מאמר השם ורטוטו שיהיה הוא לך לאלהים ואתה תלך בדרכיו ותשמור
חקיו ומשפטיו ותשמע בקולו , והוא גרם וסכב שנתרצית בו , שתהיה לו לעם סגולה ותשמור
כל

אונד זיינער שטיממע גע-
הארבען וואלל'וט: (יח) זא
וויא דער עוויגע פאן זיינער
זייטע פעראנגלאסט האט,
דאס דוא איינגעגאנגען, זיין
אייגענטהימליכען פאלק צו
זיין, וויא ער ריר פערדייטען:
אונד זיינע געבאטהע אללע
צו בעאבאכטען: (יט) דאס
ער דיך אונטער אללען
נאטציאנען, ריא ער געמאכט
האט, אן רוהם אנועהן אונד
ווירדע וואללע דיא האכוסטע:
אונד זיינער פערדייטונג גע-
מאס, איינע דעם עוויגען
דיינעם גאטטע הייליגע
נאטציאן זיין לאסען: כו (ה)

בְּקִלּוֹ: יי ויהוה האמירך היום
להיות לו לעם סגולה כאשר
דברך ולשמר בר מצותיו:
יש ולתתך עליון על כל הגוים
אשר עשה לתהלה ולשם
ולתפארת ולהיתך עם קדש
ליהוה אלהיך כאשר דבר: כ
כו א ויצו משה וקני ישראל
אתהעם לאמר שמר את

משה אונד ריא אלטעסטען ישראל'ז גאכען דעם
פאלקע פאלגענדען בעפעהל: בעוואהרט
אללע

רשי

תרגום אונקלוס

לאלהים והוא הפרישך אליו מעמי הארץ להיו'
לו לעם סגולה ומנחתו להם עד והוא לשון
תפארת כמו יתאמרו כל טועלי און (תהלים
צ"ד): (יח) כאשר דבר לך והייתם לי
סגולה: (יט) ולהיותך עם קדוש כאשר
דבר והייתם לי קדושים:
כו (א) שמר את כל הטובה לשון הויה
גד'נט כלע'ז (גארדא'נט כל'א בע'
אבאכטענד

למטריה: (יח) וי חטבה יוצא דין
למחוי ליה לעם חביב קטא די טליל
לך ולמטריה פקיהותי: (יט) ולמטריה
עלאה על כל עמטיא די עבר
לתושבתא זקשום ולרבו ולמטריה עם
קדיש קדם יי אללה קטא די טליל:
כו (ה) ופקה טשה וסבי ישראלית
עטא למיטר טרו ית כל

באור

כל מצותיו והוא יתן אותך עליון וגו': כי זהו ענין כריתת הנרית, שהיא הנטשה וקיום דבר
בין אדם לחבירו, כל אחד מהם יהיה לבו נכון בטוח בכל דברי הנרית שיקיימו משני נדדים:
(יש) ולתתך, דבק עם להיות לו לעם סגולה: עליון, בחשיבות, וזהו כלל, לתהלה לשם
פרט: לתהלה, הוא השבח הראוי על מעשה או הכנה ישרה: לשם, אם ההנהגה היא
תדע לרבים ותשובת מהם, או המנהיג בה יקנה לו שם: ולתפארת, כי תתפאר עליהם
לעשות בהם כל אשר תחפץ תגור אומר ויקס לך, כענין פן יתפאר עלי ישראל לאחר ידי
הושיעה לי (זופטיס ז' צ') (הרמב"ן), ולדעת המתרגם האשכנזי תפארת הנאמר כאן
על פאר והוד הנפש ויקרו, שכן יתעלו ישראל על כל הגוים ע"י המצות והנהגות הנאותות
והנכבדות, והוא הנכון:

כו (א) ויצו משה וקני ישראל, אחרי שהשלים משה את דבריו וזה לוקמים שידברו גם
הם, וזכירו בעם לשמור כל המצות, כי כל עם הולך בענת זקניו, וכתוב אשר אנכי
מבט

כל
את
הע
ז
וה
וש
על
הו
תב
אל
ח
כל
יו
ית
ל
פת
א
מ
וע
יה
ה
כל
ש
י
ה
ח
מ

כי תבא כז

כָּל-הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
אֵתְכֶם הַיּוֹם: 1 וְהָיָה בַיּוֹם אֲשֶׁר
תַּעֲבִרוּ אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶל-הָאָרֶץ
אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ
וְהִקְמֹתָ לָךְ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת
וְשָׂדֶת אַתֶּם בְּשִׂיד: 2 וְכִתַּבְתָּ
עֲלֵיהֶן אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת בְּעֵבֶרךָ לְמַעַן אֲשֶׁר
תָּבֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶרֶץ זָבַת
חֶלֶב וְדִבְשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֱלֹהֵי-אַבְרָהָם לָךְ: 3 וְהָיָה
כַּעֲבֹרְכֶם

תרגום אשכנזי קכה

אללע דיא געכאטהע, דיא
איך אייך הייטע געכויטהע:
(ב) ווען אייך אייך דיין
ירדן דינאיבער קאמט:
אונד דאן לאנד בעטרעטעט,
דאן דער עוויגע דיין גאטט
דיר איינגעבען ווילל, וואָ
ריכטע דיר גראַסע שטיינע
אויף, אונד איבערציהע זיא
מיט קאלק: (ג) זאכאלד דוא
דינאיבער געגאנגען ביט,
שרייבע דארויף אללע
וואַרטע דינער לעהרע: וואָ
ווירט דוא און דאן לאנד
קאממען, דאן דער עוויגע
דיין גאטט דיר גיבט, איין
לאנד, וואָ מילך אונד האַניג
פליסט, ווואָ דער עוויגע,
דער גאטט דינער פאַר-
פאַהרען דיר פֿערהייסען
האַט: (ד) ווען אייך

תרגום אונקלוס

כל תפקדתא די אגא טפקד יתבון
יזא דיין: (ב) ויהי ביומא די תעברון
ית ירדא לארעא דיי אלקה יתיב
לה ותקים לה אבנין רכרכין ותסוד יתחון פסידא: (ג) ותכתוב עליהון תדבל
פתגמי אוריתא הרא בטעברך כדיל די תעול לארעא דיי אלקה יתיב לה
איע עברא חלב ודבש כטא די טליל יי אלקה דאכסתה לה: (ד) ויהי
כטעברכון

רש"י

אנאכטענד): (ב) והקמת לך • צירדן ואחר
כך תבוא משם אחרות ותבנה מהן מזבח כהר
עיבל כמנחת אתה אומר שלשה מיני אבנים
היו
לה ותקים לה אבנין רכרכין ותסוד יתחון פסידא: (ג) ותכתוב עליהון תדבל
פתגמי אוריתא הרא בטעברך כדיל די תעול לארעא דיי אלקה יתיב לה
איע עברא חלב ודבש כטא די טליל יי אלקה דאכסתה לה: (ד) ויהי
כטעברכון

באור

מזה אתכם ולא אכזבו, כי עיקר הדבור למשה והוקמים ידיו קולם לאמר לעם שמינו והאזינו
ועשו, וכן ויטו משה והכהנים הלויים אל כל ישראל, כי אמרו הכהנים לעם הסבת ושמע
ישראל, וינסה אחר היום הזה כהיית לעם, אבל ראב"ע אמר כי שמור כל המצוה הזאת מכית
האבנים אשר יזכיר ואיננו נכון • (הרמב"ן): שטר את כל המצוה, לשון הוזה גרדכ"ט
לע"ז • (רש"י), ובל"א (כאנאכטענד): (ב) ושדת אותם בשיר, תפוסם כתיב עשר ידוב
שמראהו לבן, למען יעמדו יומים רבים: (ג) אחר כל דברי התורה הזאת, לדעת המכרש'
יטה שיכתבו עליהן כל מנין המצות והאזהרות לבד כמו הכתובות בהלכות גדולות, וכתב
הרמב"ן ו"ל ויתכן שהיו האבנים גדולות מאד, או שהיה מועצה הכניסים: בעברך, מיד
אחר אשר תעברו את הירדן: למען אשר תבא, כי השם יעורך, אה החלית לשמור
מצותיו • (הראב"ע): (ד) והיה כעברכם, בתחלה טיה דרך כלל להקים אבנים ועמה
יחל

איהר איבער דען ירדן גע-
 גאנגען זייד: זא ריכטעט דיזע
 שטיינע, דיא איך איך יעצט
 בעפעהלע, אויף דעם בערגע
 עיכל אויף: אונד איבערציהע
 ויא מיט קאלק: (ה) דא-
 זעלכוט ביאע דעם עוויגען
 דיינעם גאטטע צו עהרען,
 איינען אלטאר: אויז שטיי-
 נען, כרינגע אבער קיין
 אייזערנען ווערקצייג דראן:
 (ו) אויז גאנצען שטיינען
 זאללזט דו- דען אלטאר
 דעו עוויגען דיינען גאטטעו
 ביאען: אונד אויף דעם-
 זעלבען, דעם עוויגען דיינעם
 גאטטע צו עהרען, גאנצע-
 אפער דארברונגן: (ז) אויך
 פריידענאפער שלאכטען,
 אונד דאזעלכוט פערצעהרן,
 אונד פאר דעם עוויגען
 דיינעם גאטטע פערנגיגט
 זיין: (ח) אויף דיא שטיינע
 זאללזט דו- אללע ווארטע
 דיוער לעהרע מיט דייטליכער

בעכרכם את הירדן הקימו
 את האבנים האלה אשר אנכי
 מצוה אתכם היום בחר עיכל
 ושדרת אתם בשיד: ו ו כ נ י ת
 שם מזבח יהוה אלהיך מזבח
 אבנים לאתניף עליהם ברזל:
 ו אבנים שלמות תבנה את-
 מזבח יהוה אלהיך והעלית
 עליו עולת יהוה אלהיך:
 ז וזבחת שלמים ואכלת שם
 ושמתה לפני יהוה אלהיך:
 ח וכתבת על האבנים את-כל-
 דברי התורה הזאת באר
 היטב: ט וידבר משה

והכתבים

אונד

שריפט פערצייכנען: (ט) פערנער שפראך משה

תרגום אונקלוס

רש"י

היו שנים עשר בירדן וכנגדן בגלגל וכנגדן
 בהר עיכל כדאיתא בנ"ח סוטה: (ח) נאל
 היטב
 בסעכרכון יתדיקנא תקיטון ית-
 אבניא האליון די אגא מפקד יתכון
 יזמא דין כמורא דעיכל ותסוד יתהון
 בסידא: (ה) ותבני תמן מדבחה קדסיי אלהיך מדבחה אבניו לאדתיים
 עליהון ברזלא: (ו) אבניו שלטין תבני ית מדבחה דיי אלהיך ותסיק עלוהי
 עליו קדסיי אלהיך: (ז) ותבוס נכסת קדשיי ותיכול תמן ותחד קדם
 יי אלהיך: (ח) ותכתוב על אבניאית כל-פתגמי אורייתא דקא פרישיא את:
 (ט) וטיליל משה

באור

חל לבאר יותר: (ה) ובניית שם מזבח, זאת המזבה הראשונה לביאתם לבנות להם מזבח
 חדש להודות לטם שהחלו להיות בארץ. (הראש"ע): והנה יקריבו עולות לה' ושלמים לשמחה,
 שיאכלו

כי תבא כו

והכהנים הלויים את כל ישראל
לאמר הסכת ושמע ישראל
היום הזה נהיית לעם ליהוה
אלהיך : ושמעת בקול יהוה
אלהיך ועשית את מצוהו
ואת חקיו אשר אנכי מצוה
היום : ס חמישי יא ויצו משה
את העם ביום ההוא לאמר :
י אלה יעמדו לברך את העם
על-הר גרזים בעברכם את-
הירדן שמעון ורני ויהודה

ויששכר

תרגום אשכנזי קכו

אונד דיא פרוטער אויו דעם
שטאממע לוי צו דער געזאמ-
טען נאציאן : פערנים אונד
מערקע עז ישראל ! דיועז
טאגעז כיוט דוא איינע דעם
עוויגען דיינעם גאטטע גע-
ווירמעטע נאטציאן געוואר-
דען : (י) דוא מיסט אל און
דער שטיממע דען עוויגען
דיינען גאטטעז געהארקען :
אונד זיינע געבאטהע אונד
געועטצע , דוה איך דיר
הייטע געבע , בעאבאכטען :
(יא) משה גאב דעם פאלקע ,
דעוועלבען טאגו , נאך פאל-
גענדען בעפעהל : (יב) פאל-
גענדע שטאממע זאללען
אויף דעם בערגע גרויזים
שטעהן , דעם פאלקע דען
זעגען צו ערטהיילען , ווען

איהר איבער דען ירדן געגאנגן זיין ווערדעט : שמעון לוי יהודה

רש"י

תרגום אונקלוס

היטב בשנעים לשון : (ט) הסכת כתרנונו :
היום הזה נהיית בכל יום יהיו בעיניך כל
היום זאת עמו נברית : (יב) לברך את העם .
כדאיתא במסכ' סוטה גשה שנעים עלו לראש
הר

וכהניא ליואי לקל ישראל לטיטר
אצית ושמע ישראל יזמא הדיו
הויתא לעם קדם יי אלהיך : (י) ותקבל
לטיטרא דני אלהיך ותעבד ית

פקודוהי ויתקטוהי די אגא טפקרה יזמא דין : (יא) אפקד משה ית עמא
כיוזמא תהוא לטיטר : (יב) ארין יקוטון לברכא ית עמא על טקרא דגרזים
בטעכרכון ית ירדנא שמעון ולוי ויהודה
ויששכר

באור

שיאכלו עם בני ישראל על המזבח וישמחו יחד , על שהשיגו אל מזבחה ותלויה נפשם זה שנים
דעות : (ח) באר היטב , כתיבה מזבחת ובראית יפה למען ירון הקורא בה : (ט) והכהנים
הלויים , כאשר כתוב חוקני ישראל (משנתי ישראל) , והעיקר משה , (הראב"ע) : הסכת ,
חין ריע לו במקרא , והטעם האזין : היום הזה נהיית לעם , יש הכדל בין היום הזה ובין
זה היום , כי בכל מקום שנאמר זה היום יורה שהכל באותו היום הדבר להיות מה שהוא ,
כמו זה היום עשה ה' נגילה (תהלים קי"ח כ"ו) , אך זה היום שקיינהו מלאכי (איכה ב' ט"ו) ,
כלל היום הזה כאשר אף אם הכל הדבר להיות מקודם זמן רב רק אם באותו היום שעומד
המדבר בו עודנו לא פסק והוא עודנו מה שהיה , וכן כל היום הזה האמורים בפרשה זו :
(יב) לברך את העם , כדאיתא במסכת סוטה (ל"ו) , גשה שנעים עלו לראש הר גרזים
וששה

יששכר יוסף אונד בנימן :
(יג) פאלגענדע אבער זאללען
צור פערפלוכונג אויף דעם
בערגע עיכל שטעהן: ראובן
גד אשר וכולן דן אונד נפתלי:
(יד) דיא לויס זאללען מיט
לויטער שטיממע זועכזעלן:
ויזע, געגען יעדערמאן פאן
ישראל אויזרופען: (טו) פער-
פלוכט זיין, ווער איין גע-
דוויאנען אדער געגאסנען
בילד, איינען גרייאל דען
עוויגען, איין ווערק דער
האנדע איינען קינטלערו,
פערפערטיגט

ר ש י

יששכר יוסף ובנימן: יג ואלה
יעמדו על הקללה בהר עיבל
ראובן גד ואשר וכולן דן
ונפתלי: יד וענו הלויים ואמרו
אל כל איש ישראל קול
רם: טו ארור האיש אשר
יעשה פסל ומסכה תועבת
יהוה מעשה ידי חרש ושם
בסתר

תרגום אונקלוס

הר גרזיזים ושם לראש הר עיבל והכהנים
והלויים והארון למטה באמצע הפכו לויס פניה'
בלכי הר גרזיזים ופתחו בצרכה ברוך האיש
אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו' ואלו שאו ענין
אמן חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו
בקללה ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' וכן
כולם

יששכר יוסף ובנימן: (יג) ואלה
יקימו על לוטיא פטורא דעיבל
ראובן גד ואשר וכולן דן ונפתלי:
(יד) ויתכון לינאי ויטרוו לקל-אגש
ישראל קל רם: (טו) לייט גקרא דו
בסתרא

באור

ושם לראש הר עיבל, והכהנים והלויים והארון למטה באמצע, הפכו לויס פניהם כלפי הר
גרזיזים ופתחו בצרכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו', אלו ענין אמן, חזרו
והפכו פניהם להר עיבל ופתחו בקללה ואומרים ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' וכן כולם עד
ארור אשר לא יקים. (רש"י): ועל דרך הפשט הצרכה היא ברוך אתה בעיר, והקללה הק'
זה. (הראב"ע): (יד) וענו, כזו ויען איוב, ולדעת המתרגם האשכנזי בעבור שאו ענין
נגד לו, פעם בצרכה פעם בקללה: (טו) טעשה ידי חרש, ארור החרש אשר יעשה פסל
או מסכה, אף אם אינו משתחוה למעשה ידיו ואינו עובד לו שנס העשייה בסתר אסורה
אולי יאבד ממנו וימנאט אחר ויגרום זה שיעלה זכרון האלילים והעבודה המזוקנת אליהם על
דומן ועל לבנו ויטעה בו: ושם בסתר, כל הארדוים שנים עשר כנגד שנים עשר שבטים,
וכלם עבדות שרגילים להיות בסתר הם כמו שאמרם בכולם חן משנים שרגילים להיות
פעמים בגלוי ופעמים בסתר, והן: ע"ז, ומכה רעהו, ולכך פירש בגמיהם בסתר, שעל
עבירות שגלוי לא באו לקלל, כי אם ב"ד ועגשוהו על הגלויות כמו שכתוב בסוף כל הקללות
הנסתרות לה' אלהיו, הוא יקח נקמה מן הנסתרות שהרי נתקללו בשם הקב"ה, אבל הנגלות
לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת, מלקות, סקילה, שריפה, הרג,
וחנק: הלא תראה אין כתוב כאן ארור שוכב עם אשת רעהו, כי מה לך ליכנס בבית אחרים
ולא יליו עניך, מוקלה אביו, במקום בית גדולו אין אחרים רגילים הם, וכן מסיג גבול
בגנבה הוא עושה, שאם יראה ימחה נידו, וכן משנה עוד ומטה משפט כל אלה דברי סתם:
שוכב עם אשת אביו, וזה במקום שהיא גדל עם ואין רואה: עם כל נהמה, אין זה כי אם
בסתר

כי תבא כז

תרגום אשכנזי קכו

בַּסֵּתֶר וְעֵנִי כָּל־הָעַם וְאָמְרוּ
 אָמֵן : ס טו אָרוּר מִקְלָה
 אָבִיו וְאָמוֹ וְאָמַר כָּל־הָעַם
 אָמֵן : ס יז אָרוּר מִסִּיג
 גְּבוּל רֵעֵהוּ וְאָמַר כָּל־הָעַם
 אָמֵן : ס יח אָרוּר מִשְׁגָּה
 עוֹר בְּדַרְדָּר וְאָמַר כָּל־הָעַם
 אָמֵן : ס יט אָרוּר מִמָּה
 מִשְׁפַּט גְּרִיתוֹם וְאֶרְמִנָּה וְאָמַר
 כָּל־הָעַם אָמֵן : כ אָרוּר שִׁכְבֵּי
 עַם־אִשְׁתֵּי אָבִיו כִּי גִדְּהָהּ
 בְּנֵי אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעַם
 אָמֵן : ס כא אָרוּר שִׁכְבֵּי

אונד אן איינען פֿערבאָרגען
 אָרט זעצט : אונד דאָ גאַנצע
 פֿאָלק זאָלל דרויף אַנטוואָר
 טען , אונד שפרעכען , עז
 ווערדע וואָהר ! (טו) פֿער-
 פֿלֹזכט זייא , ווער פֿאַטער
 אונד מוטטער פֿעראַכטליך
 האָלט : אונד דאָ פֿאָלק
 שפרעכע , עז ווערדע וואָהר !
 (יז) פֿערפֿלֹזכט , ווער זיינען
 נאַכזטען גראַנצע פֿערריקט :
 אונד דאָ פֿאָלק שפרעכע ,
 עז ווערדע וואָהר ! (יח) פֿער-
 פֿלֹזכט ווער איינען בלינדען
 איררע פֿיררט אויף דעם
 וועגע : אונד דאָ פֿאָלק
 שפרעכע עז ווערדע וואָהר !
 (יט) פֿערפֿלֹזכט , ווער דאָ
 רעכט דעז פֿרעמדען , דעז
 וואַזען אונד דער וויטווע
 בייגט : אונד דאָ פֿאָלק
 שפרעכט , עז ווערדע וואָהר !
 (כ) פֿערפֿלֹזכט , ווער זיינען

פֿאַטער פֿרויא בעשלאָפֿט , דען ער דעקט זיינע פֿאַטערז קלייד אויף (האַנדעלט
 ווידער ריא עהרפֿורכט , ריא ער זיינעם פֿאַטער שולדיג איזט) : אונד דאָ פֿאָלק
 שפרעכע עז ווערדע וואָהר ! (כא) פֿערפֿלֹזכט , ווער

תרגום אונקלוס

רש"י

בַּסֵּתֶרָא וְיִתְיַבֵּן כָּל עַמָּא וְיִיטְרוּן
 אָמֵן : (טו) לִישׁ דִּיקְלֵי אַבוּהִי וְאִמֵּיהּ
 וְיִיטְרֵי כָּל־עַמָּא אָמֵן : (יז) לִישׁ דִּישְׁעֵי
 חֲתוּמָא דְחֻבְרִיהּ וְיִיטְרֵי כָּל־עַמָּא אָמֵן : (יח) לִישׁ דִּישְׁעֵי עוֹרָא כְּאוֹרְחָא
 וְיִיטְרֵי כָּל עַמָּא אָמֵן : (יט) לִישׁ דִּישְׁעֵי דִין גִּיּוֹרָא יְתָם וְאַרְמְלָא וְיִיטְרֵי כָּל־
 עַמָּא אָמֵן : (כ) לִישׁ דִּישְׁבוּב עַם־אִתָּת אַבוּהִי אָרִי גְלִי כְּנִפְסָא דְאַבוּהִי וְיִיטְרֵי
 כָּל־עַמָּא אָמֵן : (כא) לִישׁ דִּישְׁבוּב

כולס עד ארוך אשר לא יקום : (טו) מקלה
 אביו מולל לשון ונקלה אחיד : (יז) מסיג
 גבול מחזירו לאחוריו וגוכ את הקרקע לשון
 והוסג אחור (ישעי"כ"ט) : (יח) משנה עור
 חתומא דחבריה ויטרי כל-עמא אמן : (יח) ליש דישעי עורא כְּאוֹרְחָא
 ויטרי כל עמא אמן : (יט) ליש דישעי דין גִּיּוֹרָא יְתָם וְאַרְמְלָא ויטרי כל-
 עמא אמן : (כ) ליש דישבוּב עם־אִתָּת אַבוּהִי אָרִי גְלִי כְּנִפְסָא דְאַבוּהִי ויטרי
 כל-עמא אמן : (כא) ליש דישבוּב

באור

בַּסֵּתֶרָא וְיִתְיַבֵּן וְיִיטְרוּן וְיִיטְרוּן וְיִיטְרוּן , האם רגילה בכית בתה (הרמב"ם) : (טו) מקלה , לשון קלון
 גזוין , והוא פועל יזכא : (יח) משנה , מתעה : (יט) מטה משפט גר , כי אין לו עזר ,
 (5) לנ א 33 1 וכן

ווער ביא אירגענד איינעם
 פֿיהע ליגט : אונד דאָ פֿאַלק
 שפרעכע, עז ווערדע וואָהר!
 (כג) פֿערפֿלוכט, ווער זיינע
 שוועזער בעשלאָפֿט, זיינע
 פֿאַטערז אָדער זיינער מוטֿ-
 טער טאָכטער : אונד דאָ
 פֿאַלק שפרעכע, עז ווערדע
 וואָהר ! (כג) פֿערפֿלוכט,
 ווער זיינע שוויגערמוטטער
 בעשלאָפֿט : אונד דאָ פֿאַלק
 שפרעכע, עז ווערדע וואָהר!
 (כד) פֿערפֿלוכט, ווער זיינען
 נאָכטען רוימליך שלאָגט :
 אונד דאָ פֿאַלק שפרעכע, עז
 ווערדע וואָהר ! (כה) פֿער-
 פֿלוכט, ווער בעשטעכונג
 אָנניסמט, איינע אונשולדיגע
 פֿערזאָן צום טאָדע צו פֿער-
 אורטהיילען, אונד דאָ פֿאַלק
 שפרעכע, עז ווערדע וואָהר!
 (ט) פֿערפֿלוכט, ווער דוּיאַ וואָרטע דיזער לעהרע

עם כל בהמה ואמר כל העם
 אמן : ס כג ארור שכב עם
 יתהו בת אביו או בת
 יתמו ואמר כל העם
 אמן : ס כג ארור שכב עם
 התנהו ואמר כל העם
 אמן : ס כג ארור מכה רעהו
 בסתר ואמר כל העם
 אמן : ס כג ארור לקח שחד
 להכות נפש דם נקי ואמר כל
 העם אמן : ס כו ארור אשו
 לא יקים את דברי התורה

הואת

ניכט

(ט) פֿערפֿלוכט, ווער דוּיאַ וואָרטע דיזער לעהרע

תרגום אונקלוס

רש"י

הסומא בדבר ומציאו ענה רעה : (כד) מכה
 רעהו בסתר * על לשון הרע הוא אומר ראיתי
 ביסודו של ר' משה הדרשן אחד עשר ארורים
 יש כאן כנגד אחד עשר שנים וכנגד שמעון
 לא כתב ארור לפי שלא היה בלבו לנרצו לפני
 עתו כשנרדק אחד שנים לכך לא רצה לקללו :
 (כו) אשר לא יקים * כאן כלל את כל התור'
 כולה וקבלו עליהם נאליה ובשנועה :
 שג

עם כל בעירא ויימר כל עמא אמן :
 (כג) ליט דיישכוב עם אקתיה בת
 אכיהי או בת אמה ויימר כל עמא
 אמן : (כג) ליט דיישכוב עם חטותיה
 ויימר כל עמא אמן : (כד) ליט דיישכוב
 לחבריה בסתר ויימר כל עמא אמן
 (כה) ליט דייקבל שוחדא לטקט

נפש דם זכאי ויימר כל עמא אמן : (טו) ליט די לא יקים ית דפתקא
 אורייתא

הרא

באור

וכן יתום ואלמנה : והנה גם הוא בסתר, אבל אם יטה הדין משפט אחרים יערערו על
 ויפרסמוהו, והגר והיתום והאלמנה אין להם כח * (ראש"ע) : (כה) ארור לקח שחד
 לפי דעת רבים שהוא הדין, ולפי דעתי שהוא עד שקר * (הראש"ע), והוא הנכון לפי שאם
 להכות נפש דם נקי, ואם על הדין הרי כבר נאמר ארור מטה משפט : (כו) ארור אשר
 לא יקים, על כל עבירות שנסתר * (הראש"ע), ועם לעשות אותם כי יש מכות עשה שום
 לעבור

כי תבא כו כח

וְזָאת רַעְשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר
בְּלִי-הַעַם אָמֵן : פ
כח ה וְהָיָה אִם-שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר
לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם וּנְתַתֶּךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עֲלִיּוֹן עַל כָּל-גּוֹי הָאָרֶץ:
וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל-הַבְּרָכוֹת
הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגְךָ כִּי תִשְׁמָע בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ג בְּרוּךְ אַתָּה
בָּעִיר וּבְרוּךְ אַתָּה בַשָּׂדֶה:
בְּרוּךְ פְּרִי-בְּטֶנְךָ וּפְרִי
אֲדָמָתְךָ וּפְרִי בְּהֵמָתְךָ שָׁנָה
אֶלְפִיד

תרגום אשכנזי קכח

ניכט אננימט , ויא צו בעאב
אכטען : אונד דאן פאלק
שפרעכע , עו ווערדע וואהר !
כח (א) ווען דו-א נון דער
שטיממע דען
עוויגען דינען גאטמען גע-
הארבען , אונד אללע גע-
באטתע , דיא איך דיר יעצט
געבע , זארגפאלטיג בעאב-
אכטען ווירוט : זא ווירד דיק
דער עוויגע דיין גאטט צור
האכזמען אללער נאטציאנען
אויף ערדען מאכען :
(ב) אללע ריזע זעגענווינשע
ווערדען איבער דיק קאטמען
אונד דיק טרעפען : ווען דוא
דער שטיממע דען עוויגען
דינען גאטמען גער-זארבען
ווירוט : (ג) געזעגעט ווירוט
דוא זיין אין דער שטאדט :
אונד געזעגעט אויף דעם
פעלדע : (ד) געזעגעט דיא
פרוכט דינען לייבען , דיא

פִּרוּכְט דִּינֵעוּ עֲרֻרְרֵיכֵוּ אונד דיא פִּרוּכְט דִּינֵעוּ פִּיהֵעוּ : דיא צוכט דינער

תרגום אונקלוס

הָרָא לְמַעַבְדַּי יְתְהוֹן וְיִימַר כָּל-עַמָּא אָמֵן :

כח (א) וְהָיָה אִם-קָבְלָא תִקְבַּל לְמַטְרָא דִּי אֱלֹהֵךָ לְמַטְרָא יְתִדְכֹּל-
פְּקוּדוֹתֵי דִי אָנָּא סְפַקְדַּי לְךָ יוֹמָא דִּיּוּ וּנְתַתֶּנְךָ יְיָ אֱלֹהֵךָ עֲלֵאָה עַל
כָּל-עַמְּטֵי אַרְעָא : (ב) וְיִיתֵן עֲלֶךָ כָּל בְּרֻכְיָא הָאֵלִיּוֹן וְיִדְבַּלְתֶּנְךָ אֲרִי תִקְבַּל
לְמַטְרָא דִּי אֱלֹהֵךָ : (ג) בְּרִיד אֶת בְּקֻרְתָּא וּבְרִיד אֶת בְּחֻקְלָא : (ד) בְּרִיד
וְלִדְאֲדֻרְטֵעָה וְאֶבְרָא דְאַרְעָה וְלִדְאֲ הַבְּעִירָה בְּקֻרְיָא
תורך

באור

לעבר עליה בסתר , כגון לא תראה שור אחיך ואת שני כדחיס והתעלמת מהם או לא תראה
קוה שובלך רוכן תחת משאו והתעלמת מעמו (לעיל כ"ב א' ג') , וודווייהם : וטעם לא יקום ,
לא יקבל עליו להקים :

כח (א) עליון על כל גוי הארץ , זאת הנכרה כלל , שלא תהיה אומה בעולם כמוכס
בהנלסה ואושר , ואח"כ יפרט : (ב) והשיגך , ואם לא תנקשם , והטעם שלא
תנע' (הראב"ע) : (ג) בעיר , בכל מלאכה וסחורה שאתה עושה בעיר : בשדה , בנרייה
וכנעיעה

דיינער רינדער אונד דער צו-
 וואָסו דיינעו קליינען פֿיהעו :
 (ה) געוענגעט דיין קאַרב
 אונד דיין באַקטראַג : (ו) גע-
 זענגעט ווירט דוא זיין ווען
 דוא אַנקאַממזט , אונד גע-
 זענגעט ווען דוא אויזגעהוט :
 (ז) דער עוויגע ווירד מאַכען ,
 דאַס דוא פֿינדע , דיא ווירדער
 דיק אויפֿשטעהען , פֿאַר דיר
 הער געשלאַגען ווערדען :
 ווען זיא אויף איינעם וועגע
 געגען דיק אויזציהן , ווערדען
 זיא אין זיכען וועגען פֿאַר דיר
 פֿליהען : (ח) אויף דעו עוויגען
 בעפֿעהל ווירד דער זעעגען
 קאַממען אין דיינע פֿאַרראַטוּ
 קאַממען אונד אין אַללעו
 געווערבע , דאַן דוא פֿאַרניממזט : זא דאַס דוא אין דעם לאַנדע , דאַן דער עוויגע
 דיין

אלפיך ועשרת צאנך :
 ה ברוך טנאך ומשארך : ששי
 ו ברוך ארתה בבאך וברוך
 אתה בצאתך : ז יהו יהוה את
 איביך הקמים עליך נגפים
 לפניך בדרך אחר יצאו אליך
 ובשבעה דרכים ינוסו לפניך :
 ח יצו יהוה אתך את הברכה
 באסמך ונכל משלה ידך
 וברכה בארץ אשר ידוה
 אלהיך

רשי

תרגום אונקלוס

כח (ד) שגר אלפיך • ולדות נקדך
 שהנהמה משגרת מועיה : עשתרת
 כאנך • כתרנטי ורבותיט אמרו למה נקרא
 שם עשתרות שמעירו' את בעליהן ומחזיקו'
 אותם כעשתרות הללו שהן סלעים חזקים :
 (ה) ברוך טנאך • פירותיך ד"א טנאך דבר לח
 שאתה מסנן בסלים : ומשארך • דבר יבש
 שנאר בכלי ואינו זכ : (ו) ברוך אתה בנואך
 וברוך אתה בנאתך • שהא יביאתך מן העולם
 בלא חטא כביאתך לעולם : (ז) ובשבעה דרכי'
 ינוסו לפניך • כן דרך הננהלים לבנות
 מתפורין

תורה ועדרי ענך : (ס) ברוך סלך
 ואצותך : (י) ברוך את פטיעלה וברוך
 את בגיפקה : (י) יתו ייתכעלי דכד
 דקטיון עלה תביריו קדשה באורחא
 תרא יפקו לומד ובשבע אורתו
 יערקו סין קדשה : (ח) יפקה יי עטרת
 פרסתא באוצרה וכלל אושטות ידך
 ויברכה בארעא דיין אלהך

באור

ובנטיעה • (הראב"ע) : (ה) ברוך טנאך ומשארך , דרך משל שכל בליך יהיו מלאים ,
 משארך הוא כלי שנותנים בו הנפק , וטנאך כלי שנותנים בו הפירות : (ו) בבאך , כשתבא
 מן הדרך או תבא אל הדרך תמנך , והטעם בכל אשר תעשה תכלית • (ראב"ע) : (ז) נגפים ,
 שיהיו נגפים לפניך : ובשבעה דרכים , כן דרך הננהלים לבנות , מתפורין לכל נד :
 (ח) יצו ה' אתך את הברכה , דרך נחות , כלו הנרכה ענש קיים , והאס יטוה אותו שיהיה
 אתך תמיד באסמך וילוה אותך בכל משלת ידך : באסמך , באוצרותיך , שיהיו מלאים דין
 תירוט

כי תבא כח

תרגום אשכנזי קכט

אלהיה נתן לך: ט יקיימך יהוה
 לו לעם קדוש כאשר נשבע
 לך כי תשמור את מצות יהוה
 אלהיה והלכת בדרכיו: י וראו
 כל עמי הארץ כי שם יהוה
 נקרא עליך ויראו ממך:
 יא והוחרך יהוה למזכה בפרי
 במנה ובפרי בהמרה ובפרי
 אדמתך על האדמה אשר
 נשבע יהוה לאבותיך לתת לך:
 יב יפתח יהוה לך את אוצרו
 הטוב את השמים לתת מטר
 ארצה בעתו ולברך את כל-

דיין גאטט דיר גיכט, לויטער
 זעגען דאסען ווירט: ז
 (ט) דער עוויגע ווירד דיר צו
 איינער הייליגען נאציאן אויף
 ריכטען, ווייז ער דיר צו
 געשווארען דאס: ווען דוא
 דיין געבאטהע דעו עוויגען
 דייען גאטטעו בעאכאט
 טעזט, אונד אין זיינען וועגען
 וואנדעלזט: (י) אללע פאל
 קער דער ערדע ווערדען
 זעהען, דאס דוא נאך דעם
 נאמען דעו עוויגען גענעננט
 ווירט: אונד זיך פאר דיר
 פירכטען: (יא) דער עוויגע
 ווירד דיר אן אללעס גוטען
 איבערפלוס געבען, אן פרוכט
 דייען לייבען, דייען פיהען
 אונד דייען ערדרייכו, אין
 דעם לאנדע דאן דער עוויגע
 דייען עלטערן צוגעשווארען
 דאס, דיר איינצוגעבען:
 (יב) דער עוויגע ווירד דיר זיך
 דייען לאנדע צור רעכטען
 דייען

מעשה

וואהלטהאטיגען בעהאלטנים, דען היסטעל אויפטהון, דייען לאנדע צור רעכטען
 צייט רעגען געבען, אונד אללעו ווערק

תרגום אונקלוס

אלסה יחב לך: (ט) יקיימך יהוה ליה לעם קדוש כמא די קים לך ארי תמר ית
 פקדיא דיי אלסה ותקד כאורחן דתקין קדמוי: (י) ויחזון כל דעממי
 ארעא ארי שטא דיי אתקרי עלך וידחלוו מנה: (יא) ויזתרנה יי לשכא
 כולדא דטיעה וכולדא דבעירך וכאבא דארעד על ארעא די קים יי לאכבהך
 למתן לך: (יב) יפתח יי לך ית אוצריה שכא ית שטיא למתן כמר ארעד
 בערניה ולברכא ית כל-

באור

תירוש וינהר כדכתיב וימלאו אסמך שבע (משלי ג' י') (הרש"ס): (ט) יקיימך ה', יעמידך
 לעם קדוש על ידי שתשמור את מצות ה' וגו': (י) וראו, ראית הלכ: כי שם ה' נקרא,
 שיהא משאלותיך בהראותו כי אתם עמו (הרש"ס): (יא) והוחרך, אם תהיה רעה
 בארץ, רעב ומארה, אתה תותר לטובה (הרש"ס): (יב) ודעת המתרגם האשכנזי שטעם
 והוחרך שיהא לך יתרון בכל מיני עתה: וכן פי' רש"ס: (יב) אה אוצרו הטוב, וקח
 את

מַעֲשֵׂה יָדָךְ וְהַלְוִיֹת גּוֹיִם רַבִּים
 וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: יי וְנִתְנַדְּ יְהוָה
 לְרֹאשׁ וְלֹא לְזֹנֵב וְהִיִּירָה רַק
 לְמַעַלְהָ וְלֹא תִהְיֶה לְמַטָּה כִּי
 תִשְׁמַע אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶּה הַיּוֹם לְשָׁמֹר
 וּלְעֲשׂוֹת: יד וְלֹא תִסּוֹר מִכָּל־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם יְמִין וּשְׂמֹאל
 לֵלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 לְעַבְדָּם: פ

טו וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר לְעֲשׂוֹת
 אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְחֻקְתַּי אֲשֶׁר

אנכי

דיינער האַנדע וועענגען: זאָ
 דאָס דוא פֿילען פֿאַל קערן
 ווירט פֿאַרשיסען קאַנגען,
 אונד ניכטו צו כאַרגען נאַטהיג
 דאָבען: (יג) אויף דיווע
 וויווע ווירד דין דער עוויגע
 אַללע צייט איינע געביטענדע
 אונד נשׂמאלו איינע אַב־
 האַנגיגע נאַציאָן ויין לאַסען,
 דוא ווירט איממער דיא
 אַכער האַנד דאָבען, אונד
 ניאמאלו אונטערליגען: זאָ
 לאַנגע דוא דיא געכאַטהע
 דעו עוויגען, דיא איד דיר
 יעצט זאָרגפֿאַלטיג צו בע־
 אַכאַטען געבע, בעפֿאַלגוט:
 (יד) אונד פֿאַן דען וואַרטען,
 דיא איד דיר הייסע געביטהע,
 ווערער רעכטו נאָך לינקו אַב־
 וויכוט: עטוואַ אַנדערן גאַט־
 טערן נאָך צו וואַנדעלן, אונד
 אַיהענע צו דינען: (טו) ווען
 דוא אַכער דער שטיממע דעו
 עוויגען דיינעו גאַטטעו ניכט
 בעהאַרכוט, אונד ויינע פֿער־

אַרדטנגען אונד געזעטצע, דיא

תרגום אונקלוס

עזבדי ידך ותצויף לעטטין סניאין ואת לא תווף: (יג) ונתנגד יי לתקוף
 ולא לחלש גתהי ברם לעילא ולא תהי לתתא ארי תקבל לפקודיא דיי אלהי
 די אגא טפקדלך יוטא בין לטטר ולטעבד: (יד) ולא תסמון טבל פתגטיא
 די אגא טפקד נתבון יוטא בין יטינא ושטאלא לטקה פתר טעות עטיטיא
 לטפלחהון: (טו) ויהי אם לא תקבל לטטרא דיי אלהי לטטר לטעבדית
 כל־פקודתי וקיסוהי די

אנא

באור

את השמים: והלויה, עד שתוכל להלוות גוים רבים: (יג) לראש ולא לזנב, לראש על
 העמים, ולא לזנב, חף לאחד מאר כל העמים שצולם, כי יתכן שיהי ראש על עמים
 רבים חנכ לעם אחד ככד מוטו (הרמב"ן), והראש הוא המושל בכל איברי הגוף, והזנב
 הוא הכתף והתלוי מאחרי, ויתכן מזה כוונת המתרגם האשכנזי: (יד) ללכת אחרי
 אלהים אחרים, דכך עס ולא תסור: והציגך, שתינע ככסך וכשכלך להשמר מהס
 ולהסירם

כי תבא כה

תרגום אשכנזי קל

אָנְכִי מִצִּיּוֹן הַיּוֹם וּבָאוּ עָלַי
כָּל-הַקְּלָלוֹת הָאֵלֹהִים וְהַשִּׁיגוֹן :
טו אָרוּר אֲתָה בְּעִיר וְאֶרְוֹר
אֲתָה בְּשָׂדֶה : יי אָרוּר מְנַאֲךָ
וּמִשְׂאֵרְתֶּךָ : יח אָרוּר פְּרִי
בְּטַנְךָ וּפְרֵי אֲדָמְתֶּךָ שָׁגַר
אֶל-פִּיךָ וְעִשְׂתֵּרֶת צֶאֱנֶךָ :
יט אָרוּר אֲתָה בְּכֶאֱךָ וְאֶרְוֹר
אֲתָה בְּצֵאתֶךָ : כ יִשְׁלַח יְהוָה
בְּךָ אֶת-הַמָּאֲרָה אֶת-הַמְּהוּמָה
וְאֶת-הַמְּגַעֲרָה בְּכָל-מִשְׁרָח
יָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הַשְּׂמֹד
וְעַד-אֲבֹרֶךָ מִזֶּה מִפְּנֵי רַע
מַעֲלִיךְ

דיא איך דיר יעצט פֿאַר-
טראַגע ניכט גענויא בעאַכ-
אַכטעזט, זאָ ווערדען אַללע
דינע פֿליכע איבער דיר קאַט-
מען, אונד דיר טרעפֿען :
(טו) דוא ווירזט פֿערפֿלֹכט
זיין אין דער שטאָרט : אונד
פֿערפֿלֹכט אויף דעם פֿעלדע :
(יז) פֿערפֿלֹכט ווירד זיין דיין
קאַרב אונד דיין באַקטראַג :
(יח) פֿערפֿלֹכט דיא פֿרוכט
דיינען לייבען אונד דיינען
ערדרייכוֹן : דיא צוכט דיינער
רינדער אונד דער צוואַכֵּן
דיינען קליינען פֿידעוּ :
(יט) פֿערפֿלֹכט ווירזט דוא
זיין בייא דיינעם אַנקאַממען,
אונד פֿערפֿלֹכט בייא דיינעם
אוינגעהן : (כ) צו אַללעם
געווערבע, דאַן דוא פֿאַר-
נימוט, ווירד דער עוויגע,
אונגליק, צערריטטונג אונד
פֿערדערבען זענדען : זאָ דאַס
דוא גאַר באַלד ווירזט אויפֿגעריבען ווערדען, אונד צו גרונדע געהן מיסען, אום דער
באַזען

תרגום אונקלוס

רש"י

אנא מפקד לך יומא דין וייתן עלך
כל קטנא האליו וירבקה : (טו) ליש
את בקרתא וליט את בחקלא : (יז) ליש
סלה ואצותה : (יח) ליש וקדא דמעה ואבא דאקעה פקרי תורה וערבי ענה :
(יט) ליש את במעלה וליט את בטפקה : (כ) יגרי יי בך יתמארתא
ותישנשיא ויתמופיתא בכל אושטות ירה די תעבר עד דתשתצי
ועד דתיבד בפריע טון קדם בישות

מתורין לכל נד : (כ) המארה • חסרון כנו
זרעת ממארת : מהומה • שגשג קול בהלות :
שחפת
עוברך

באור

ולהסירם שלא יטאו עליך : (כ) את המארה, וכיעת המנוקש ככל דבר שהאדם עושה :
את המהומה, ערטוב וטירוף הדעת עד שתחזר באונגעיים מתנגדים אל התכלית הנרצה :
נאח המגערה, ההפסד וההשקפה כמו שאמר הנביא גוער לכס את הורע (מלאכי ב' ג') ,
וכן

תרגום אשכנזי

כי תבא כה

באזען טראט וויללען, דאס
דוא מיך פערלאסען האזט :
(כא) דער עוויגע ווירד דיר
דיא פעוט אנהאנגען : דיא
דיך פאלליג אויוראטמען
ווירד, אויז דעם לאנדע,
דאז דוא אוינצונערומען
צוהעזט : (כב) דער עוויגע
ווירד דיר מיט שווארלוזט,
ענטצינדונג, פֿיבער, בראנד,
דיררע, שווינדווכט

מעלליך אשר עזבתני : כא ירבק
יהוה בך את הדבר עד כלתו
אתך מעל האדמה אשר אתה
באשמה לרשתה : כב יכבה
יהוה בשחפת ובקדחת
ובדלקת ובחרחר ובחרב
ובשרפון

רש"י

תרגום אונקלוס

(כב) שחפת • שנארו כסחף ונפוח : קדחת •
לשון כי אש קדחה באפי והוא אש של חולים
מלמ"ו בלע"ז (ובל"ל מאלדע"ווי • והוא מל"ל
ד"ו פ"ע • בל"א פיבר היטענע) שהיא חמה
מאד : ובדלקת • חמה יותר מקדחת ומיני
חלאים הם : ובחרחר • חולי המחמוו תוך
הגוף וכחא תמיד למים ובלע"ז אישטרדימנט
(ובל"ל איסארדע"מאכט בל"א איכנערליכע
היטענע • בראנד) לשון וענמי חרה מני חרב
(איוב ל') כחר מפות מאש (ירמיה'ו) : ובחרב •
תבואה שנשדוה : שדפון • רוח קדים אש"ידיה (והוא עלידע"ר או כיע"לל בל"א אויז געו
קלאספט) : ירקון • יונג ופני התבואה מכסיפון ונהפכין לירקון קמ"א בלע"ז (והוא
שחמוים

עזבתך דשקקתא דחלתי : (כא) ירבק
יי בך יתמונתא עד רישאי יתך
מעל ארעא דיאת עליל-דתמן
למירתה : (כב) ימתנה יי בשחפתא
ובקדחתא ובדלקתא ובחרחרא
ובחרבא

באור

וכן תרגום כולם המתרגם אשכנזי : רע מעלליך, והוא אשר עזבתני : (כא) ירבקה'
בך את הדבר, תחת אשר טוב את הנכרה ללנותך ינו את הדבר להיות דבוק בך תמיד :
(כב) בשחפת, שנארו כסחף ונפוח : ובקדחת, לשון כי אש קדחה באפי (דברים ל"ב כ"ב),
והוא אש של חולים מלמ"ו בלע"ז, (ונראה שהוא מאוב, ובל"ל מאלדע"ווי, נקרא מל"ל ד"ו פ"ע,
ובל"א פיבר היטענע), שהיא חמה מאד : ובדלקת, חמה יותר מקדחת, (ואילו הוא חולי
קדחת הפוסק וסחר, ולפי שנראה כאילו האש נדלק ונכבה נדלק ונכבה נקרא דלקת) :
ובחרחר, חולי המחמוו תוך הגוף וכחא תמיד למים, ובלע"ז אישטרדימנט (נראה שבל"ל
אישטרדימע"ט ובל"א איכרליכי היטעני, בראנד), לשון וענמי חרה מני חרב (איוב ל' ל'),
כחר מפות מאש (ירמיה'ו ל') • (רש"י) : ובחרב, מגורת חרב, וגם הוא מין חולי הגוף
כחציו : ובשרפון ובירקון, לדעת רש"י הם מכת התבואה שנשדוה, שדפון רוח קדים
אשליד"ה בלע"ז (ובל"א אוינקלאפט), עיין פ' מקן (בראשית מ"א ז'), ירקון, יונג,
ופני התבואה מכסיפון, ונהפכין לירקון קמ"א בלע"ז שחמוי"ם, בל"א (געלב) : לפי
שבלה"ק תינת ירוק מאשפת לשלש מיני כנע, לכנע התכלת והכרתיו והשעוה, לכך כתב
הלע"ז, לומר שהוא ירק כשעוה : ויתכן גם אלה מכות הגוף דומות למכת התבואה, שדפון,
הוא רוח המכלה הבשר מעט מעט, עד שיזמה הגוף לתבואה הנשדפת מרוח קדים, ירקון,
חולי ידוע, שתשך המרה ותתערב עם הדם, ויהפכו פני האדם לירקון, וכל כנע ידמה
לו כירוק, כן תרגום המתרגם האשכנזי : עד אבדך, תרגום עד דמיבד, כלומר עד אבד
אותך

וּבִשְׂדֵפוֹן וּבִירְקוֹן וּרְדִפוֹךְ עַד
 אֲבֵרְךָ: כִּי וְהָיוּ שְׂמִיךְ אֲשֶׁר
 עַל־רֵאשֵׁי נַחֲשֵׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־
 תַּחְתֶּיךָ בְּרוּל: כִּי יִתֵּן יְהוָה אֶת־
 מַטֵּר אֶרְצְךָ אֲבָק וְעֶפֶר מִן־
 הַשָּׁמַיִם יֵרֵד עֲלֶיךָ עַד הַשְּׂמַיִם:
 כִּי יִתְּנֶךָ יְהוָה יְנַגֵּף לְפָנֶי אֵיבֶיךָ
 בְּדֶרֶךְ אֶחָד תֵּצֵא אֵלָיו וּבִשְׁבַעַת
 דְּרָכִים

שווינדרוסט אונד געלבווסט
 פלאגען: דיאדיך פֿערפֿאלגען
 ווערדען, כיו דוא צו גרונדע
 געהוט: (כג) דער היממעל
 איבער דינעם הויפטע ווירד
 עררען: אונד דיא ערדען
 אונטער דיר אייזערן זיין:
 (כד) דינעם לאַנדע ווירד
 דער עוויגע שטויב אונד זאנד
 שטאַט רעגענו געבען: פֿאַם
 היממעל (אוי דער אַבערן
 לופט) ווירד ער איבער דיק
 העראַבפֿאללען, כיו דוא
 פֿערטילגט ווירוט: (כה) פֿאַר
 דינעם פֿיינדע דער ווירד
 דער עוויגע דיק געשלאגען ווערדען לאַסען: ווען דוא אויף איינעם וועגע געגען איהן
 אויזציהוט, ווירוט דוא
 אין

תרגום אונקלוס

רש"י

וּבְחֶרְבָא וּבְשֵׂדֵפוֹנָא וּבִירְקוֹנָא
 וּרְדִפוֹךְ עַד־רְדִיבְךָ: (כג) וְהָיוּ
 שְׂמִיךְ דִּי־עֵלְיוּ רֵישֵׁי חֲסִינֵין פִּתְחֵשָׁא
 טְלָא־חֲתָא טַטְרָא וְאֶרְעָא דִּי־תַחְתָּתָךְ
 תְּקִיפֵא־בְּכַרְזֵל טְלַמְעַבְד פִּירִין:
 (כד) יִתֵּן יְיָ יַת־מַטֵּר אֶרְעָךָ אֲבָקָא
 וְעֶפְרָא מִן־שָׁמַיָא יַחֲזִית עֲלֶיךָ עַד
 דְּתַשְׁתַּצִּי: (כה) יִתְּנֶךָ יְיָ תְּבִיר קַדָּם
 שְׂנָאָךְ בְּאֹרְחָא חֲרָא תַפּוּק לְוַתִּיה
 וּבִשְׁבַעַת אֹרְחֵין

שמיים כל"א געלב): עד אבדך תרגום
 עד דתיבד כלומר עד אבוד איתך שתכלה
 מאלך: (כג) והיו שמיך אשר על ראשך
 כחשת קללת הללו משה מפי עבדו אמרן
 ושנהר סיני מפי הקב"ה אמרן כחשעו וכן
 כאמר ואם לא תשמע לי ותלכו עמי בקרי
 ובאן אומר לקול ה' אלהיך ידבק ה' בך
 יכסה ה'. הקל משה בקללותיו לאמרן כלשון
 יסוד וגם כן בקללה זו הקל שנראשנות הוא
 אומר שמיכס כברזל וארנכס כחשעה שלא
 יהיו השמים מויעין כדרך שאין הברזל מויע
 ומתוך כך יהא חורב בעולם והארץ תהא מועת
 כדרך שהנשפת מויע והיא מרקנת פירותיה
 וכאן הוא אומ' שמיך כחשת וארנכך ברזל איהו
 שמים מויעין אעפ"י שלא הוריקו מטר מכל
 מקום לא יהיה חורב של אבדון בעולם והארץ לא
 תהיה מויעה כדרך שאין הברזל מויע ואין
 הפירות מרקיבין ומכל מקום קללה היא בין
 שהיא כחשת בין שהיא כברזל לא טוביא פירות
 וכן השמים לא יריקו מטר: (כד) מטר ארנכך
 אבק ועפר ייקא דבתר מטר מטר יורד ולא
 כל נורט ואין בו כדי להרביץ את העפר והרוח
 באה ומעכה את האבק ומכסה את
 ענן הורעים שהן לחים מן השמים וכדכך
 בהם ומעשה טיט ומתיבש ומרקיבין: (כה) לזעור
 לאימה

באור

איתך, שתכלה מאלך: לשון רש"י כוונתו שפעל אבדך עומד: (כג) שמיך אשר על ראשך,
 ולא השמים כולם כדי שתדע שנתטאך בא זאת לידך: נחשח, כחשת וכן ברזל: (כד) אבק
 ועפר, ברוב החורב וכח הרוחות. (הראש"ע), עד שאם יהיה לפעמים מטר טרם ירד על
 הארץ יתערב עם אבק ועפר שיעל למעלה ע"י החורב והרוחות וכשיפול לא ישקה את הארץ:
 (5) לך א I 34 ואולם

דרכים תגוס לפניו ודחית
 לזעוה לבל כמלכות הארץ
 כי והיתה נבלתך למאכל לכל
 עוף השמים ורבהמת הארץ
 ואין מחריד: כי יכבה יהוה
 בשחין מצרים ובעפלים ובגרב
 ובהרס אשר לא תוכל להרפא:
 כי יכבה יהוה בשגעון ובעורון
 ובתמהון לבב: כי והיית ממשש
 בצהרים כאשר ימשש העור

אין זיכען וועגען פאר איהם
 פליהען: אונד ווירט אללען
 רייצען אויף ערדען צום ענט
 זעטצען ווערדען: (ט) דין
 לייכנאם ווירד אללעם גע
 פאגעל דעו היממעלו, אונד
 דעם פיהע דער ערדען צור
 שפייע דינען: אונד ניאמאנד
 ווירד דא זין, דער זיא פער
 שייכע: (כו) דער עוויגע
 ווירד דין פלאגען מיט דען
 באזען געשוויררען פאן
 מצרים, מיט פייכטווארצען,
 גרינד אונד קרעטצע: דאפאן
 דוא טכט זאללזוט הייל
 ווערדען קאנגען: (כח) ער
 ווירד דין פלאגען מיט וואהני
 זין, בלינדהייט אונד כעשטיר.

ובטחורים קרי באפלה

צונג: (כט) אם העללען מיטטאג ווירט דוא הערוסטאפען, וויא איין בלינדער אים

ר ש י

תרגום אונקלוס

אורחו תערוק טורזמיה ותחילוע
 לכל טלכות ארעא: (ט) ותחי
 נבלתך משגרא לטבל לקלעופא
 דשמיא ולקעירא דארעא זלית
 דטניד: (טו) יטחנה יי בשחנה טצרא
 ויבטחורין ובגרבא ובחרס יבש די לא תיכול לאתסאה: (כח) יטחנה
 יי בטפשותא ובסטיותא ובשעטימות לבא: (כט) ותחי ממשש כסיהרא בטא
 די ממשש עירא

לאימה ולזיע שיזעו כל שומעי מכותך ממך
 ויאמרו חיי לנו שלא יבא עלינו כדרך שכל על
 אלו: (כו) בשחין מצרים רעה היא מאד
 לח מנפנים ויבש מנחון כדאיתא בכבורות:
 גרב שחין לח: חרס שחין יבש חרס:
 (כח) נתמהון לבב אומם הלכ אשטור דיסין
 בלעז
 ובטחורין ובגרבא ובחרס יבש די לא תיכול לאתסאה:
 יי בטפשותא ובסטיותא ובשעטימות לבא:
 די ממשש עירא

בקבלא

באור

ואולם מה טעם מן השמים ירד עליך עד השמידך? לכן דעת המתרגם האשכנזי שהכוונה אם
 ימטיר ה' מן השמים, לא ימטיר גשם, כי אם חבק יעפר מגנחי ההרים הרמים, שהם
 יבשים, עד אשר השמידך: ואל יקשה בעיניך מלת מטר, כי הוא שם לכל מה שנופל מן
 חויר השמים על הארץ, וכן וה' המטיר על בבל ועל עמורה גפרית ואש (בראשית כ' כ"ד),
 ימטיר על רשעים פחים אש וגפרית (תהלים י"ח ו'): וכן דעת הרשב"ם: (כה) לזעוה
 לאימה ולזיע, שיזעו כל שומעי מכותך ממך ויאמרו חיי לנו שלא יבא עלינו כדרך שכל על
 אלו: (רש"י), וכן תרגם המתרגם האשכנזי: (כו) ואין מחריד, ואין משיב ומברית אותם
 ממכה כי אין עובר: (כו) יכבה, הנשאים יכו בשחין (הראב"ע): ובעפולים, ונקרא
 ובטחורים

כי תבא כח

באפלה ולא תצליח את דרכיך
והיית אך עשוק וגוול כל
הימים ואין מושיע ל אשה
תארש ואיש אחר ישגלגלה בית
תבנה ולא תשב בו כרם תטע
ולא תחלקנו: לא שורך טבות
לעיניך ולא תאכל ממנו חמרך
גוול מלפניך ולא ישוב רך
צאנך נתנות לאיביך ואין לה

ישכבנה קרי מושיע

תרגום אשכנזי קלב

אים פינטערן הערום טאפט,
אונד וירוזט אויף אללען
דיינען וועגען קיין גליק
האבען: אונטערדריקט אונד
בערויבט וירוזט דוה זיין צו
אללען צייטען: אונד ניא
טאגד ווירד דיר הערלפען:
(ל) דוה וירוזט דיר איינע
פרייא אנטרויען לאסען, אונד
איין אנדרער ווירד זיא בע
שלאפען, דוה וירוזט איין הויז
בייען, אונד ניכט דארין
ווארנען: איינען וויינבערג
פלאנצען, אונד ניכט דוה
ערוטע וויינלעזע דהאלטען:
(לח) דוין אכז ווירד פאר
דיינען אויגען געשלאכטעט ווערדען, אונד דוה וירוזט ניכט דראפאן עסען: דוין עוועל
ווירד פאר דיינעם אנגעזיכט מיט געוואלט הינוועג געפיהרט, אונד דיר ניכט ווידער
צוריק געבראכט ווערדען: דוין קליינען פיה ווירד דיינער פיינרע בייטע זיין, אונד
דיר

ר ש י

תרגום אונקלוס

בקבלא ולא תצליח יתאזרחך ותהי
כרם עשוק ואנים כליוזטיא ורית
דפרק: (ל) אתתא תירוש וגבר
איתרון ישכבינה ביתא תבני ולא
תתיכביה כרשא תצוב ולא תחלנייה
טניה חמרך יתיאנים טוהקדמך ולא יתוב לך עגך טסיריון לבעלי דרכך
ולית לך

באור

ונטורדים, והם היוכאים במקום הנסתר, על כן כתוב ובעפולים והוא מגזרת ויבא א העופל:
(הלאכ"ע): כגרב, שסין למ: וחרם, שסין יבש כחרם (רש"י): (כח) בשגעון, טרוף
הדעת ובלבול המחשבה, שהרעיונות והסעיפים יונאים מן מנהג וחקי הכסף: ובעורון, על
כח המשכיל בכסף, שיהא עור מהשיג אום דבר ולזיירו על דרך האמת כמו שהוא חק לכסף:
ובחמהוין לבב, לדעת רש"י הוא אומם הלכ אשטורדו"שן בלע"ז, (ובל"א בטייבונג), והוא
מענין ויתמכו האנשים (בראשית מ"ג ל"ב), היו כמשתוממים, מבלי ענה: ואם יסמך אל
הלכ, יורה על התכונה בכסף להיות תמיד כמאומם, לא ידע מה לעשות, והיא רעה גדולה:
(כט) והייה ממשוש בעהרים, מרוב הצער והדחנה: העור באפלה, יש עור שיקבל
מעט כונה, צעת זרוח השמש בגבורותיו: ולא תצליח את דרכיך, תצליח פעל יוצא,
והטעם לא תערוך את מעשיך שיוכלו להצליח: עשוק וגוול, מאויב ואין מושיע, והחל לפרש
ד' יהי העשוק (הלאכ"ע): (ל) ישגלגלה, וקקרא ישכבנה, אתה תארש אשה לראות
קיים

תרגום אשכנזי

כי תצא כד

דיר ווירד ניאמאנד העלפען :
 (לג) דינע זאָהנע אונד טאַט-
 טער ווערדען איינעם אַנדערן
 פֿאַלקע פרייז געגעבען זיין ,
 דינע אויגען ווערדען צוועהען
 אונד נאָך איהנען טאַגליך
 שמאַכטען : אַבער דוא ווירזט
 קיינע טאַט האַבען : (לג) דיא
 פֿריכטע דינען ערדרייכען
 אונד אַללער דינער אַרבייט
 ווערדען ליטע געניסען דיא
 דוא ניכט קעננזט : דוא ווירזט
 צו אַללען צייטען אונרעכט
 אונד געוואלט ליידען מיסען :
 (לד) איבער דינען אַנבליק ,
 דער דיר פֿאַר אויגען זיין
 ווירד , ווירזט דוא פֿאַן זינגען
 קאַטמען : (לה) דער עויגע
 ווירד דיר מיט באַזען געשווי-
 רען פלאַגען אָן דען קניאען
 אונד היפֿטען , פֿאַן דער פֿוס-
 זאָהלע ביז צום שייטעל , דאָפֿאַן דוא
 עויגע ווירד דיר אונד דינען קאַנג , דען
 דוא איבער דיר ועטצען ווירזט , אונטער
 אַין פֿאַלק טרייבען ,

מושיע : לב בְּנִיךָ וּבְנֵי־בְנֵיךָ נְתַתִּים
 לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רְאוּת וּכְלוּת
 אֲלֵיהֶם כָּל־הַיּוֹם וְאִין לְאֵר
 יִדְּךָ : לג פְּרִי אֲדָמָתְךָ וּכְרִי-
 יִגְיעֶךָ יֹאכֵל עִם אֲשֶׁר קָרִיא
 ידערת והיית רק עשוק ורצוין
 כָּל־הַיָּמִים : לד וְהֵיית מְשַׁע
 מִמֶּרְאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה :
 לה יִכְבַּח יְהוָה בְּשִׁחִין רַע עַל־
 הַבְּרִיִּים וְעַל־הַשִּׁקִּים אֲשֶׁר
 לֹא־תוֹכֵל לְהִרְפֹּא מִכָּף רַגְלֶךָ
 וְעַד קִדְקֶדְךָ : לו יוֹרֵךְ יְהוָה

אתך
 זאָהלע ביז צום שייטעל , דאָפֿאַן דוא ניכט ווירזט געהיילט ווערדען קאַנגען : (לו) דער
 עויגע ווירד דיר אונד דינען קאַנג , דען דוא איבער דיר ועטצען ווירזט , אונטער אַין
 פֿאַלק טרייבען ,

רש"י

תרגום אונקלוס

(לב) וכלות אליהם . מנסות עליהם שיטו
 ואינם שנים כל תוסלת שאינה בזה קרויה
 לעמא אחרון ועינך חזון ויסופן
 בגללהון כל יזמא ולית הילא בידך : (לג) אבא דארעך ובליליא אתך ייכול עם
 דלא ידעת ותתי לחזר עשיק ורעיע כל יזמא : (לד) ותחי משתמי מתייו
 עינך התתי חזון : (לה) יתחנה יי בשיתגא בושא על דרכוכין ועל שוקין די
 לא תיכול לאתסאה מפרסת רגלך ועד כותך : (לו) יגליי יתך

באור

קיים נעומים עמה ואים אחר יקחנה לשגל ולפגש , היום ישלנה ויחזר יהדמנה : תחללנו
 עיין למעלה כבאור (כו) : (לב) ועינד ראות , איתם הולכים בשני : וכלות אליהם
 מנסות אליהם שיטו ואינם שנים : כל תוסלת שאינה בזה קרויה כליון עינים . (רש"י) ,
 עיני המנסה תמיד על הדבר המקוה מוטו , ואם יארבו הימים והתקוה לא תבוא , כלא העינים
 כלות אליה , ויאמר גם על הכסף המתאוה , נכספה תם כלתה נפשי (תהלים פ"ד ג') :
 לא ידך , נעתק הלמד מידך ונא אל אל , שהראוי חין אל וקח בס לידך , וכן יס לא יד
 לשעות עמכס רע (בראשית ל"א כ"ט) , וכן ת"ת ולית הילא בידך : (לג) ורצוין , בעל כרחך
 תכבול

כי תבא כח

אתך ואת מלכך אשר תקים
עליך אל-גוי אשר לא ידעת
אתה ויביתך ועבדת שם
אלהים אחרים עין ואבן:
לו והיית לשמה למשל ולשנינה
בכל העמים אשר ינהגה יהוה
שמה: לח זרע רב תוציא השדה
ומעט התאסף כי יחסלנו
הארבה: לט ברמים התפע

ועבדת

ווינבערגע פלאנצען

חרגום אשכנזי קלג

דאז דווא אונד דיניע פאר
פאהרען ניא געקאנט האבען.
דא ווירוזט דוא אלודען פרעמ-
דען גאטטערן דינען, פאן
האלץ אונד שטיין: (לו) אל-
לען פאלקערן, אונטער
וועלכע דער עוויגע ריך פער-
שטאסען ווירד, ווירוזט דוא
צום ערשטוינען, צום בייא-
שפיל אונד צור ווארנונג-
לעהרע זיין: (לח) דוא ווירוזט
פיל זאמען אויף דען אקער
ברינגען: אונד וועניג איין-
זאממעלן, דען דיא הייא-
שרעקען ווערדען עז אב-
פרעסען: (לט) דוא ווירוזט

אונד

חרגום אונקלוס

אתך וית-טלך די תקים עלך לעם
די לא ידעת את ואכהתך ותפלה
תמן לעטמא פלחיתעותא אעא
ואכנא: (לו) ותהי לצרו למתל
ולשועי בכל עטמא די-ידברגה וי
לתמן: (לי) בר זרע סגי תפיק תקלא
וועיר תקנוש ארי יחסלגיה גוכא:

ברמין תצוב

ותפלה

רש"י

כליון עינים: (לו) לשמה אס"ו עטורדיסין
בלע"ז (בל"א טור בעייבונג צום ערשטוינין)
כל הדואה אותך יסום עליך: למשל כשתבא
מכה רעה על אדם יאמרו זו דומה למכת
פלוני: ולשנינה לשון ושננתם ידברו כך
וכן תרגומו ולשוני לשון ספור ואשתי:
(לח) יחסלנו יאכלנו ועל שם כך נקרא
חסיל

באור

תסבול חסם ועול כי אין לאל ידך ואין מושיע: (לד) מטראה עיניך, שכל מקום שעיניך
פונים לא יראו כי אם חסם ועול צרות ובהלות הרוב ועטות שני וספוק על ירכים: ולדעת
הראב"ע שב אל הסעוד ממראה עיניך שיראה גופו מלא שחין והוא רחוק: (לה) על הברכים
ועל השקים, כי נהיות השחין שם קשה לסור (הראב"ע): (לו) ואת מלכך, אם תשים
עליך מלך: ועבדת שם אלהים אחרים, זה הוא הגדולה שנקללות, שיהיו נדחים מעל
ה', כמו שנארט למעלה: (לז) לשמה, אס"ו אשטירדיסין (ובל"א טור בעייבונג, טום
ערשטוינין): כל הדואה אותך יסום עליך (רש"י): למשל, כשתבא מכה רעה על אדם
יאמרו זו דומה למכת פלוני (רש"י): ולשנינה, מנורת ושננתם, שידברו כך דברי חדודים
ושנונים, (ויתורגם בל"א טור שטאכלרעדי), (עין מה שכתבנו על תיבת ושננתם): או
שישנו את בניהם לומר הזירו שלא תענאו כמוהם, וכן מתורגם בל"א: (לח) תוציא השדה,
בעודך בארבע יבוא עליך שנת רעב (הראב"ע): יחסלנו, יכלנו, ועל שם כך נקרא חסיל
שמכלה הכל (רש"י): (לט) לא חשחה, בשעת הנכיר: ולא האגר, תקבן, והוא כעל
אגרה בקביר (משלי ה' ח')

אונד בעארבייטען: אבער דען
 וויין וועדער טרינקען, נאך
 איינלעגען, דען דער וואורם
 ווירד זיין פערצערען:
 (מ) אעלבויםע ווירוזט דוא
 דאבען אין אללען דיינען
 גראנצען: אבער דוא ווירוזט
 דין ניכט מיט אעלע זאלבען,
 דען דין אעלבוים ווירד
 דוא כעערען אבווערפען:
 (מא) זארהנע אונד טאכטער
 ווירוזט דוא צייגען: אבער
 ניכט האבען, דען ויא ווערדען
 אין דוא געפאנגענשאפט
 געהען מיטען: (מב) אללע
 דיינע ביימע אונד לאנד-
 פריכטע: ווירד דאן אונגע-
 ציפער פערדערבן: (מג) דער

ועבדה ויין לא תשתה ורא
 האגר כי תאכלנו התלעת:
 מ זיתים יהיו לה בכרובים
 ושמן לא תסוך כי ישל זיתך:
 מא בנים ובנות תוליד ורא יהיו
 לה כי ילכו בשבי: מב כל עצה
 ופרי אדמתך יירש הצלצל:
 מג הגר אשר בקרבך יעלה
 עליה מעלה מעלה ואתה תרד
 מטה מטה: מד הוא ירוך ואתה
 לא

פערעמדע, דער זיך בייא דיר אויפהאלט, ווירד זיך איבער דין איטמער טעהר ער
 העכען: אונד דוא ווירוזט איטמער מעהר הערונטער קאממען: (מד) ער ווירד
 דיר לייזען, דוא אבער
 ניכט

רש"י

תרגום אונקלוס

חסיל שמכלה את הכל: (מ) כי ישל יסיר
 פירותיו לשון ונשל הנחל: (מב) יירש הצלצל
 יעשו הארבה רש מן הפרי: יירש יעני:
 צלצל מין ארבה ואי אפשר לפרש יירש
 לשון ירושה שאם כן היה לו לכתוב ירש ולא
 לשון הורשה וגרושין שאם כן היה לו לכתוב
 יורש

ותפלח ותטרא לא תשתי ולא
 תקנזש ארי תיכלניה תולעתא:
 (מ) זיתיו יהיו לה ככל תחומך ומשחא
 לא תסוך ארי יתרון זיתך: (מא) בגין
 ובגין תליר ורא יהיו לה ארי יהבך
 בשביא: (מב) כל אילנה ואפא דארעה
 יחסיניה סקאה: (מג) תותב ערל רי בינד יהי סלק עיל טנה לעיל לעלא
 ואת תהי נחית לתתא לתתא: (מד) הוא ירוך ואת
 לא

באור

(הראב"ע): (מ) כי ישל, כמו ונשל גי'ס, וכן ישל קצירו מן ומלתם, וכן
 אחריתו כנחש יסך (משלי כ"ג ל"ב), מן נסך הנחש, לשון יפעל (הרשב"ם), והראב"ע
 כתב שהוא מבני כפעל: (מב) יירש הצלצל, יעשו הארבה רש מן הפירות (רש"י),
 וכן תרגם המתרגם האשכנזי: וצלצל, מלה מרובעת אין לו ריע, ופירושו לפי מקומו
 מין שרץ המכילה הפירות: ולדעת הרמב"ן צלצל הוא חיל האויב הנא עליהם ונקרא החיל
 כן בעבור שימיעו קול במחנה מלשון צלצלי שמע וצלצלי תרועה, והוא רסוק: ודקדוק מלת
 ירש כתב רש"י שאיננו מלשון ירושה שאם כן היה לו לכתוב יירש (בשיר"ק), ולא לשון הורשה
 ויגרושין

לא תרֹנוּ הוּא יְהוָה לְרֹאשׁ
 וְאַתָּה תְהִיָּה לְזִנְבִי: מִי וּבָאוּ
 עֲלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֹהִים
 וְדַפּוּךָ וְהַשְׁגוּךָ עַד הַשְׁמֹדָה
 כִּי־לֹא שָׁמַעַתְּ בְּקוֹל יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו
 אֲשֶׁר צִוָּךְ: מִי וְהָיוּ בְּךָ לְאוֹת
 וּלְמוֹפֵת וּבִזְרָעְךָ עַד־עוֹלָם:
 מִי תַחַת אֲשֶׁר לֹא־עֲבַדְתָּ אֶת־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב
 לֵבָב מֵרֵב כָּל: מִי וְעֲבַדְתָּ אֶת־
 אֱיִבֶיךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחֲנוּ יְהוָה בְּךָ
 בְּרַעַב וּבְצָמָא וּבַעִירָם וּבַחֶסֶר

ניכט איהם : ער ווירד דער
 העררשענדע אונד דוא דער
 אַב־זאַנגגע טהייל זיין :
 (מה) אַללע דזע פֿליכע
 ווערדען איבער דך קאַממען,
 דך פֿערפֿאַלגען, אונד איין־
 האַלען, ביזט דוא פֿערטילגט
 ווערדעט: ווייל דוא דער
 שטיממע דעז עוויגען דייעז
 גאַטטעז ניכט האַזט געהאַר־
 כֶּען וואַללען, דוא פֿעראַרד־
 נונגען אונד געזעטצע צו בע־
 אַבאַכטען, דוא ער דיר פֿאַר־
 געשריבען האַט: (מי) דזע
 פֿליכע ווערדען אַן דיר אונד
 דייען נאַכקאַממען, צו
 עוויגען צייטען, צום צייכען
 אונד בעווייז דייען: (מי) דאַ
 דוא דעם עוויגען דייעם
 גאַטטע ניכט וואַללטעז מיט
 פֿערגגיגען אונד פֿראַהליכעם
 געמיטהע דייען: אַלז דוא
 אין אַללעם איבערפֿלוסע

לעכטעז: (מי) זאָ ווירזט דוא נונמעהר דייעם פֿיינדע, דעם דך דער עוויגע צושיקען
 ווירד, אין הונגער, דורזט, בל־אָזע אונד מאַנגעל אַן אַללעם, דייען מיסען:
 דזער

תרגום אונקלוס

רש"י

לא תרֹנוּ פֿיניא הוּא יְהוָה תְּקִיף וְאַתָּה תְּהִי
 חֵלֶשׁ: (מה) גייתון עלך פֿל־לוט־א
 האַרין ווירד פֿונד גירד פֿונד ער דתשתיצִי ארי לא־קבלתא לְמַטְרָא דִּי אֱלֹהִים
 לְמַטְרָא פֿקידוּתִי וְקִימּוּתִי דְּפִקְדָה: (מי) ויהוּן בך לָאָת וּלְמוֹפֵתִין וּבְכִנְיָה עַד־
 עֲלֵמָא: (מי) חלף די לא פֿלחמא קרם יי אַלקה פֿחדוּא וּבִשְׁפִירוּת לְבַא מְסַנִּי
 מִלָּא: (מי) ותפלה ית בעלי דבכך די יגרינון יי בך בכפנא וּבְכַחוּתָא
 וּבְעֶרְטְלוּתָא וּבְכַסִּירוּת

באור

מירושין כי (מלבד אין טעם גירוש העמים והפירות) היה לו לכתוב יורש, אלא שהוא
 יעס רש ועני מן הפירות ויכלם: (מג) מעלה מעלה, מאר הפעל, העלייה תהי' ממעלה
 אל מעלה, בלי ירידה או הפסק: וכן מטה מטה: (מד) הוא יהיה לראש, כטעם ענד
 ליה לאיש עליה (הראב"ע): (מו) לאות ולמופת, על מריכס ופשעכס הקסה: עד
 עלם, זמן רב, וכן וענדו לעולם: (מז) מרב כל, אשר תתחזה, או כל טוך, (הראב"ע):
 יראה

דיוער ווירד איין אייזערנען
 יאך דיר אויף דען האלדן
 לעגען, ביו ער דיק פֿערטילגט
 דראבען ווירד : (מט) דער
 עויגע ווירד פֿאן פֿערנע ,
 פֿאם ענדע דער ערדע, איין
 פֿאלק, זא שנעלל אלז דער
 אדלער פֿליגט, איבער דיק
 הערפֿיהרען, איין פֿאלק,
 דעסען שפראכע דוא ניכט
 פֿערשטעהן ווירזט : (כ) איין
 פֿרעכען פֿאלק : דאז דיא
 פֿערזאן דען אלטען ניכט
 אנויהט : אונד זיך דען יונגען
 ניכט ערבארמט : (כא) דיוען
 ווירד דיא פֿרוכט דיינען פֿיהען
 אונד דיינען לאנדען, ביו זו
 דיינער פֿערטילגונג פֿערזעהן
 רען : עז ווירד דיר וועדער
 געטריידע, מאזט נאך אעל,
 וועדער צוכט דער רינדער
 נאך יונגע דען קליינען פֿיהען
 איבריג לאסען : זאנדערן דיק
 פֿאלליג זו גרונדע ריכטען :
 (כב) אין אללען דיינען טהאן

כל ונתן על ברזל על צוארך
 עד השמידו ארתי : מט ישא
 יהוה עליך גוי מרחק מקצה
 הארץ כאשר ידאה הנשר גוי
 אשר לא תשמע לשנוי : גוי עז
 פנים אשר לא ישא פנים לזקן
 ונער לא יחן : נא ואבר פרי
 בהמרתך ופרי אדמתך עד
 השמידך אשר לא ישאיר לך
 דגן תירוש ויצהר שגר אלפיך
 ועשתרת צאנך עד האביון
 אתך : כז והוצר לך בכר
 שעריך עד רדת חמרתך
 הגבהת והבצרות אשר אתה

בטח

רען ווירד עז דיק בעלאגערן, ביו דיא האהען אונד פֿעוטען מויארן, אויף וועלכע דוא
 דיק

רש"י

תרגום אונקלוס

טוב : (מט) כאשר ידאה הכשר פתאום
 ודך מכלחת ויקלו סוסיו : לא תשמע לשנוי
 לא תכיר לשנוי וכן תשמע חלוס לפתור אותו
 וכן כי שומע וסוף איכטי נדרי בלע"ז
 (אנטאנדל"ע כל"ס פערשטעהן) : (נב) עד
 רדת

כולא ונתן גיר דברזלא על צוארך
 עד דישצי יתך : (מט) ייתי יי עליך עם
 מרחיק טסיפי ארעא כמא דמשתדי
 נשרא עמא די לא תישמע לישניה :
 (כ) עם תקיף אפיו די לא נסיב אפיו
 לסבא ועל ינקא לא מרחים : (כא) ויכול ולקא דבעירך ואבא דארעך עד
 דתשתיצו די לא ישאר לך עבורא חטרא ומשחא פקרי תורה ועדרי ענה
 עד דיוביר יתך : (כב) וייעזק לך כבל קרנך עד דיקבוצ שונה רטיא וקריכיא
 רחין

דיאת

כי תבא כה

תרגום אשכנזי קלה

בַּטֶּחַ בָּהֶן בְּכָל־אֲרָצָה וְהִצַּר
לָהֶן בְּכָל־שְׁעָרֵיהֶן בְּכָל־אֲרָצָה
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵיהֶן לָהֶן :
נַ וְאִכְלִיתָ פְרִי־בִטְנֶךָ בֶּשֶׂר
בְּנִיךָ וּבְנֵיתֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶן
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶן בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק
אֲשֶׁר־יִצְיִק לָהֶן אִיבָה : כד הָאִישׁ
הַיָּרֵד בָּהֶן וְהִעֲנַג מֵאֵד תִּרְעַע

עינו

דיך פֿערלאַסענט, אין דיינעם
לאַנדע דאַרנידערליגען ווער
דען : זאָ ווירד עז דיק אַנגוט
גען אין אללען טהאַרען דיינען
לאַנדען, דאַז דיר דער עוויגע
דיין גאַטט געגעבען האַבען
ווירד : (נג) אין דער בעלאַג
רונג אונד ענגע, אין וועלכע
דיין פֿיינד דיק טרייבען ווירד,
ווירט דוא דיינע אייגע לייב
פֿרוכט, דאַז פֿלײש דער
זאַהנע אונד טאַכטער, די
דיר דער עוויגע דיין גאַטט
געגעבן האַבען ווירד, פֿרעסען
מיסען : (כד) דער וויכליכסטע

אונד וואָהללײטיגסטע מאַן אונטער אייך : ווירד

תרגום אונקלוס

ר ש י

יָחִיז לְאִשְׁתֵּיבָא בְּהוֹן בְּכָל־אֲרָעָה
וַיַּעֲזֹק לָהֶן בְּכָל־קְרוֹתָהּ בְּכָל־אֲרָעָה דִּי
יָחִיז אֱלֹהֵיהֶן לָהֶן : (נג) וְתִיבֹל וְלָרָא
דְּמַעַד בֶּשֶׂר בְּנֵהּ וּבְנֵיתָהּ דִּי יָחִיב לָהֶן
אֱלֹהֵיהֶן בְּצִוְרָא וּבְעִקְתָּא דִּי עֵיִק לָהֶן
שְׁנָאָה : (כד) גְּבָרָא דְרַבִּיךָ בְּהַן וְדְרַבְּנֵיךָ
לְתַרְא תְּבָאֵשׁ עֵינֵיהּ

רדת שומותיך לשון רדוי וכנוש : (נג) ואכלת
בשר בניך במיני מחמת זיהוי כרים על העיר
ויהיה שם מיניק עקת רעבון : (נד) הרך בך
והענוני הוא הרך הוא הענוג לשון מיניק
ומתענג ומרד מוכיח עליהם שניהם אחד
אעפ"י שהיא מוכיח ודעתו קשה בדבר מילום
ימתק לו לרעבון בשר בניו ובנותיו עד כי תרע
עינו בבניו הנותרים מתת לאחד מהם מבשר
בניו אחיהם אשר יאכל . ד"א הרך בך
הרממני ורך הלכב מרוב רעבתנות יתאכזרו
ולא יתנו מבשר בניהם השמיים לבניהם
הנותרים

באור

(מט) יראה, יעוף, וכן וירא על כנפי רוח : לא חשמע לשוני, לא תכיר לשוני, וכן
תשמע חלום לפתור אותו (בראשית מ"א ט"ו), כי שומע יוסף (שם מ"ב כ"ג), אינטנדר
בלע"ז, (ובל"א פרשטעהן) . (רש"י) : (ג) עז פנים, שפניו שומרים את תמונתה ולא ישתו
לא מן הכוס ולא מן המעלה והמנינה, והוטעם אשר לא יאז פנים ולא יחון : (גב) והצר,
מענין מזור : עד ררח, רש"י פי' לשון רדוי וכנוש, והטעם עד אשר ירדה וישלוט בסומותיך
הנביות וגו', וכן ת"א : וכבר כתבנו למעלה (כ"ב), שיתכן יותר לומר שהוא משרש ירד :
עד אשר ירדו מנגהם שומותיך הנביות והנביות, וכן ת"י והמתרגם האשכנזי : אשר נתן,
וכן פסוק כ"ב, זמן מורכב, יהי עבר בעתיד (ווירד געבן האנן) : (נג) פרי בטןך,
במזון ובמנוח אשר יציק : (נד) הרך בך והענוג, הוא הרך והוא הענוג לשון פיניק, ושתענג
ומרד מוכיח עליהם שניהם אחד, אעפ"י שהיא מוכיח ודעתו קשה בדבר מילום ימתק לו
לרעבון בשר בניו ובנותיו עד כי תרע עינו בבניו הנותרים מתת לאחד מהם מבשר אחיהם
אשר יאכל . ד"א הרך בך, הרממני ורך הלכב מרוב רעבתנות יתאכזרו, ולא יתנו מבשר
השמיים לבניהם הנותרים . (רש"י) : והנה שני הדרכים הללו קרובים בענין, ועל הרוב
המטכק 35 א לה א (5)

ווירד געגען זיינען ברודער , זיינע געליבטע פרויא אונד צעגען דיא קינדער , דיא ער איבריג לאסט , מיסגינטיג זיין : (כה) אונד קיינעם פאן אוהגען פאן דעם פלייש זיינער קינדער , דאזער פערצעהרען זינד : געבען וואללען , ווייל איהם זאנט ניכטז איבריג בלייבט : אין דער בעלאגרונג אונד ענגע , אין וועלכע דיק דער פיינד אין אללען טהארען ברינגען ווירד : (טו) דיא ווייב ליכטע אונד וואהלליוטיגוטע פרויא , דיא אויז פערצעטלונג אונד ווייכלייכקייט איהרע פוסוואלען ניאמאלז אויף דיא ערדע צו זעטצען פער- זוכט דראט : ווירד געגען איהרען געליבטען עהעמאן ,

עיניו באהיו ובאשת חיקו וביתר בניו אשר יותיר : נה מהתו לאחד מהם מבשר בניו אשר יאכל מבלי השאיר לו כל במצור ובמצוק אשר יציק לו איבה בכרשערה : ט הרפה כד והעננה אשר לאנסתה כהרגלה הציג עלהארץ מדהתענג ומרד הרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתיה : נו ובשלייתה היוצרת מבין חסד אי רגליה

איהרען זאָהן אונד איהרע טאכטער זאָ מיסגינטיג זיין : (טו) דאָס זיא איהרע נאָם געבורטה , דיא איהר רש"י

תרגום אונקלוס

הנותרים : (נו) תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבנתה הגדולים : (נו) ובשלייתה כיה מנהזן מבשר מנהזי די ייכול מדלא אשתאר ליה כולא כצירא וכעקתא די יעיק לה שגאד בקלקרוה : (טו) דרביקא כד ודטפנקא די לא גסיאת פרסת רגלה לאחקתא עלארעא טהתפנק ומרביקא תכאש עינה כגבר קיטה וכברה ובכרתה : (טו) ובועיר כנקא דייפקון

באור

המפונק הוא רך הלב ורחמני : ונראה שהנחם התוארים הללו על הרגילות והתכונה נכנס לרדוף אחר תענוג והנחת החשים , ולטוס מכל מחלוב ונע : והרגיל באחת משתי אלה הוא עלול גם לא השני , כי המרגיל את עצמו בתענוגי בני אדם , לא יוכל לסבול שום נער ומחלוב , והנחם מכל מחלוב גופני , נוטה אל העונג והדשן : והוא אם כן נרדפות נענין : אלא שהנחם הרכות על בחינת הסוד מן המחלוב , והעונג על הנש"א דשן החשים : וכלו שניהם להרגיל ההפלה , אף הרך והענוג לא ירחם על בניו ולא יקח מלאכול את נאדם : והוא הרך עם ב"ת שאחריו עניט היותר רך והיותר ענוג (סופרלאטיף) , כמו היפה ננשים , וכן מותרגס כל"א : (נה) מבלי השאיר לו , האויב : כל , מאומה מכל : (נו) תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה , הגדולים מתת להם , וגם בשלייתה ובבניה אשר סלד תרע עינה , כי מחבר כל

כי תבא כח

רְגֵלֶיהָ וּבְבִגְיָהּ אֲשֶׁר תֵּלַד כִּי-
תֵאבְדֶלֶם בְּחֶסֶד-כָּל בְּסִתְרֵךְ
בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יֵצִיק לָךְ
אִיבָךְ בְּשַׁעֲרֶיךָ: כח אִם-לֹא
תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-דְּבָרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר
הַזֶּה לִירְאָה אֶת-הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד א
וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
וְהַפְּלֵא יְהוָה אֶת-מַכְתָּרְךָ וְאֶת
מִכּוֹתַי זֶרַעַךְ מִכּוֹת גְּדֻלַּת
וְנִאֲמָנוֹת וְחֵלִים רַעִים וְנִאֲמָנִים:
וְהִשִּׁיב בְּךָ אֶת כָּל-מִדּוֹתֶיךָ

מצרים

תרגום אשכנזי קלו

אויז דעם לייבע קאממט :
אונד דיא קינדער דיא זיא
געבאָהרט , אויז מאַנגעל אָן
אַללעס , היימליך אויף-
פֿרעסען ווירד : אין דער בע-
לאַגרונג אונד ענגע , אין
וועלכע דער פֿיינד דיק אין
דיינען טהאַרען ברינגן ווירד :
(כח) ווען דוא ניכט אַללע
וואַרטע דיוער לעהרע , דיא
אין דויעם בוכע פֿערצייכנעט
זינד , וואַרגפֿאַלטיג בעאַכאַט-
טען ווירזט : דיוען פֿערהערר-
ליכטען אונד פֿורכטבאַרען
נאַמען , דען עוויגען דיינען
גאַטט צו פֿירכטען : (כט) זאָ
ווירד דער עוויגע דיר אונד
דיינען נאַכקאַממען אויסער-
אַרדענטליכע פֿלאַגען צו-
שיקען : שוועהרע אונד אַף-
האַלטענדע פֿלאַגען , כאַזע

אונד אנהאלטענדע קראַנקהייטען : (ס) אַללע זייכען מצרים'ז , פֿאַר

תרגום אונקלוס

מנה ובכנהא די תלוד אריי-תכלנו
בחסרות פולא בסתרא בצירא
ועקתא די יעיק לה שגאך בקרוד :
(כח) אבדלא תטר למעבר ית-גל-פתגמי אוריתא תרא דכתיבין בספרא
דיון למרחק ית-שטא יקרא ודחילא הדיון ית יי אלהך : (כט) ויפריש יי
ידטתה וית קחת בגך קחו ורככו וטהיטנו ומכתשין בישין וטהימניו :
(ס) ויטיב בך ית כל-טכתשי

רשי

הקטנים בכלן תהא עינה צרה כשתאכל את
האחת עליהן לאשר אכלה מן הבשר :
(נט) והפלא ה' את מכותי מופלאות
ומבדלות מאשר מכות : ונאמנות ליסרך
(כח) אבדלא תטר למעבר ית-גל-פתגמי אוריתא תרא דכתיבין בספרא
דיון למרחק ית-שטא יקרא ודחילא הדיון ית יי אלהך : (כט) ויפריש יי
ידטתה וית קחת בגך קחו ורככו וטהיטנו ומכתשין בישין וטהימניו :
(ס) ויטיב בך ית כל-טכתשי

מצרים

באור

כל תאכלס כסתר , שלא יודע , ותגטרך לתת מהם לאיש ולבנה ולבתה : כן הוא לכו
בכח הטע' : (נו) ובשליחה , הוא מקו' הולד בשבתי כנען אמו' (הראב"ע) : (נח) ליראה ,
חס לא תשמר מוסף עבמי וחסר עמו , והענין אס לא תשמר ליראס : (נט) והפלא , להיו'
זנה מופלא שלא כרסה ולא כשע כמורו : ורשי' באלו מענין הנדלה ואמר שיהיו מופלאות
ומבדלות מאשר מכות , וכן דעת הוטרנס האשכנזי והענין אסד : ונאמנות , שלא יסודו ,
כן וקעתיו יחד במקום כחונן (ישע"י כ"ב כ"ג) , ויהי ודיו אמוכה (שמו' י"ז י"ב) , (הראב"ע
הטע"ס) , וכן הוא בתרגום אשכנזי : (ס) מדוה , יתכן שהוא שם כלל לכל מיני טלילים
ומכאובות

מִצָּרִים אֲשֶׁר יִגְרֹת מִפְּנֵיהֶם
 וּדְבַקוּ בְּךָ: ^{סא} גַּם כָּל־חֲלֵי וְכָל־
 מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כָרְחוּב בְּסֵפֶר
 הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֶם יְהוָה עֲלֶיךָ
 עַד הַשְּׂמֹדֶד: ^{סב} וְנִשְׁאַרְתָּם
 בְּמִתִּי מֵעַט תַּחַת אֲשֶׁר הֵייתֶם
 כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי לֹא
 שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
^{סג} וְהָיָה כִּי־אֲשַׁר־שֵׁשׁ יְהוָה
 עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם
 ולהרבות

פֶּאָר וועלכען דוא דיק
 שייאענט, ווירד ער דיר
 ווידער צווענדען: דאָס זיא
 דיר אָנהאַנגען: (סא) אויך
 אַללע אַרטען פֿאַן קראַנק־
 הייט, אונד פּלאַגע, דיא אין
 דעם בוֹכע דיווער לעהרע ניכט
 ערווערנט וואָרדען: ווירד
 דער עוויגע איבער דיק קאַמ־
 מען לאַסען, ביז צו דיינער
 פֿאַלליגען פֿערטיל־גונג:
 (סב) איינע גרינגע אַנצאַל
 ווירד פֿאַן אייך איכריג בלוי־
 בען, דאָ איהר פֿאַרהין און
 מענגע דען שטערנען אים
 היממעל גלויך וואַרעט: דאָ־
 רום דאָס דוא דער שטייטמע
 דעז עוויגען דיינעז גאַטטעז
 ווירט אונגעהאַרזאָם געוועזען ויין: (סג) זאָ וויא זיך דער עוויגע צופֿאַר פֿרייאַטע,
 אייך גוטעז צו טהון

וירט אונגעהאַרזאָם געוועזען ויין: (סג) זאָ וויא זיך דער עוויגע צופֿאַר פֿרייאַטע,
 אייך גוטעז צו טהון

ר ש י

תרגום אונקלוס

מִצָּרִים דִּי דְחַלְתָּא טוֹמְקִדְטִיהוֹן
 וּדְבַקוּן בְּךָ: ^{סא} אַף כָּל טְרַע וְקִלְיָ
 טַחָא דִּי לֹא בְּתִיבּוּן בְּסֵפֶר אֲוִיִּתָא
 הָדָא וַיִּתְּנוּ יְיָ עֲלֶיךָ עַד דְּתִשְׁמַעֲצִי:
 (סב) וְתִשְׁתַּאֲרֹן בְּעַם זְעִיר חֲלָף דִּי
 הָוִיתָן כְּכֹכְבֵי שָׁמַיָא לְסַנֵּי אֲרִי לֹא
 קַבְּלְתָּא לְטִיטְרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ: ^{סג} וַיִּתְּ
 פִּטְאֲדִרְתִּי יְיָ עֲלֵיכוֹן לְאִזְטָבָא לְכוֹן
 וּלְאַסְנָא

לקיים שליחותן: (ס) אשר יגרת מפניהם
 מפני המכות כשהיו ישראל רואים מכות
 משונות הכחות על מזכרים היו יראים מהם
 שלא יבוא גם עליהם תדע שכן כתוב אם שמוע
 וגו' כל המחלה אשר שמתי במזכרים לא אשים
 עליך: אין מיראין את האדם אלא בדבר
 שהוא יגור ממנו: (סא) יעלם לשון עלייה:
 (סב) וכשאתם במתי מעט תחת וגומר
 מועטין חלף מרובין: (סג) כן ישש ה'
 את אויביכם עליכם להאזיב וגו': ונסחתם
 לשון עקירה וכן בית גאים יסח ה' (משלי
 ע"ג

באור

ונוכחות: אשר יגרת מפניהם, מפני המכות כשהיו ישראל רואים מכות משונות הבאות
 על מזכרים היו יראים מהם שלא יבוא גם עליהם תדע שכן כתוב והיה אם שמוע תשמע
 כל המחלה אשר שמתי במזכרים לא אשים עליך (שם ע"ו כ'), אין מיראין את האדם אלא
 בדבר שהוא יגור ממנו (רש"י): ואמר מפניהם ודבקו על מדה שהוא לשון יחיד, כי
 דרך המקרא וכן ועדותי זו אלמדס (הראב"ע): (סא) אשר לא כתוב, לשון זכר
 החלי לפי שהוא בראש המאמר: יעלם, יעלה אותם עליך: (סב) הייתם, וכן שמעת
 ותיבת

ונוכחות: אשר יגרת מפניהם, מפני המכות כשהיו ישראל רואים מכות משונות הבאות
 על מזכרים היו יראים מהם שלא יבוא גם עליהם תדע שכן כתוב והיה אם שמוע תשמע
 כל המחלה אשר שמתי במזכרים לא אשים עליך (שם ע"ו כ'), אין מיראין את האדם אלא
 בדבר שהוא יגור ממנו (רש"י): ואמר מפניהם ודבקו על מדה שהוא לשון יחיד, כי
 דרך המקרא וכן ועדותי זו אלמדס (הראב"ע): (סא) אשר לא כתוב, לשון זכר
 החלי לפי שהוא בראש המאמר: יעלם, יעלה אותם עליך: (סב) הייתם, וכן שמעת
 ותיבת

כי תבא כח

תרגום אשכנזי קלו

וְלִהְרִבּוֹת אֶתְכֶם בֵּן יֵשׁוּעַ יְהוָה
עַל יָכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם
וְלִהְשָׁמִיד אֶתְכֶם וּנְסַחֲתֶם
מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר-אַתָּה בָּא-
שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ: סד וְהִפִּיצָךְ
יְהוָה בְּכָל-הָעַמִּים מִקְצֵה
הָאָרֶץ וְעַד-קְצֵה הָאָרֶץ וְעַבְדָּתְךָ
שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא-
יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאַכְתִּיד עִץ וְאֶבֶן:
סוּ וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְגִּיעַ וְלֹא-

אונד איך צו פֿערמעהרען :
עכען זאָ ווירד ער זיך פֿרייאַן
איך צו גרונדע צו ריכטען
אונד צו פֿערטילגען : איהר
ווערדעט אױז דעם ערד-
רייכע, דאָז דוא יעצט אױן-
צינעהמען הונציהעזט, מיט
דער וואורצעל רהערױז-
געריסען : (סד) אונד פֿאָן
דעם עױגען אונטער אַללע
פֿאַלקער, פֿאָן אײנעם ענדע
דער ערדע ביז צום אַנדערן,
פֿערשטרייאט ווערדען, אַלל-
וואָ דוא ווירט פֿרעמדען
נאַטטערן, פֿאָן האַלץ אונד
שטיין, דיא דיר אונד דינען
פֿאַרפֿאַררען אונבעקאַנט
זינד, דינען : (סו) דאָז
פֿיר דינע פֿוסזאָהלען קיינען

יהיה

202

וירוט דוא אונטער דינען פֿאַלקערן זעלבזט קיינע בלייבענדע שטאַטטע, אונד
פֿיר דינע פֿוסזאָהלען קיינען
רוהפלאַטץ

תרגום אונקלוס

רש"י

וְלֹא-סָנְאָה יִתְכּוֹן בֶּן יְחִדִּי יְיָ עַל יִכּוֹן
לְאוֹכְרָא יִתְכּוֹן וְלִשְׂצָאָה יִתְכּוֹן
וְתַטְלִטְלוֹן מֵעַל אֲרֻעָא דִּי אֲתָּה עֲלִיל
לְתַטְּוֹן לְטִירְתָּהּ : (סו) וְיִבְרַרְנָה יְיָ
בְּכָל-עַמְטִיָּא מְסִיפֵי אֲרֻעָא וְעַד סִיפֵי
אֲרֻעָא וְתַפְלַחוּן תַּטְּוֹן לְעַמְטִיָּא פְּלַחִי-
טַעוּתָא דְלֹא יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאַכְתִּיד אֲרֻעָא וְאַכְנָא : (סו) וּבְעַמְטִיָּא הָאֵינּוּן לֹא
תִּנְחַח וְלֹא-

ט"ז) : (סד) ועבדת שם אלהים אחרים .
כתרגומו לא עבדת אלוהות ממש לא מעלים
מס וגולגוליות לכוארי עבדת אלילים :
(סו) לא תרניעילא טטח כמו חאת המרגעה
(ישעי' כ"ט) : לב רגו' לב חרד כתרגומו
דקיל' כמו שאל מתסת רגזה לך (סו י"ד) *
שמעו עמיס ידגוון * מוסדות השמיס ידגוון *
תה לים

באור

ותיבת ש, זמן מורכב, יחי' עבר בעתיד, וכאלה רבים נפרשה זאת: כי לא שמעת,
ובתחלת אמר וכשארתם והייתם, וכן דרך הכתוב לשנות ולהחליף מיוחד לרבים ומרבים ליחיד
במקום שינדקו שניהם, כמו כאן המדבר אל עם לפעמים ידבר בלשון יחיד, לפי שהוא עם
אחד, ולפעמים בלשון רבים, לפי שכל עם מקובץ מאישים רבים: (סג) בן ישיש, כי על
דרך האמת כל מוסר ותוכחה הבא מן החכמה העליונה היא לתכלית טוב ואישר אמת, וכ'
הטוב ישמח בהיטיבו: ואולם (במגילה דף י'), שמו מלת ישיש טועל ינא, ואמרו ישיש את
אויביכם עליכם, וזהו דרך דרש, ואנקלוס והתרגום האשכנזי תרגמו על פי פשוטו: ונסתחם,
לשון עקירה, וכן בית גמיס יסח ה' (משלי ט"ו כ"ה) * (סד) ועבדת שם אלהים אחרים,
אנקלוס

יהיה מנוח לבך רגלך ונתן
 יהיה לך שם לב רגו וכליון
 עינים ודאבון נפש: **סו** והיו חייך
 תלאים לך מנגד ופחדת לילה
 ויומם ולא תאמין בחייה:
סו בבקר תאמר מיריתן ערב
 ובערב תאמר מיריתן בקר
 מפחד לבבך אשר תפחד
 וכמראה עיניך אשר תראה:

רוהפלאטין פינדען: זאנדערן
 דער עוויגע דיין גאטט ווירד
 אויך דאזעלכזט דיין הערץ
 אונרוהיג, דייע אויגען פֿער-
 שטאכטענד, זאגד דייע
 זעלע פֿאללער קוממער זיין
 לאסען: (סו) דיין לעבען ווירד
 דיר געגענאיבער שוועבען:
 דוא ווירזט נאכט אונד טאג
 אין פֿורכט זיין, זאגד דיין
 לעבען ניאמאל פֿיר זיכער
 האלטען: (סו) דעו מאָרגענו
 ווירזט דוא זאגען, אָך וואָרע
 עו דאָך שאָן אָבענד! אונד
 דעו אָבענדו, אָך וואָרע עו
 דאָך שאָן מאָרגען! זאָ פֿאַל-

לער פֿורכט ווירד דיין הערץ, אונד זאָ שרעקליך דעך אַנבלויק זיין, דעו דוא
 פֿאַר אויגען האָבען ווירזט: **פיט**

תרגום אונקלוס

ר ש י

יהי טנוח לפרסות רגלך ויטני לך תקון
 לב רחיל וחשבות עיניו ויפתת
 נפש: (סו) ויהיו חייך תלו לך טקביל
 ותהי פחד כליליא וכיטמא ולא
 תחייטיו בחייה: (סו) בצפרא תיטר
 טוהיתן רטישא וכרטישא תיטר טו
 יתן צפרא טתווחות לקך די תהי תנוה:

(תהלים י"ח): וכליון עינים ימנפה ליזועה
 ולא תנא: (סו) חייך תלואים לך על הספק
 כל ספק קרוי תלוי שמו אמות היס בחרב
 הנאה עליט ורבותיט דרזזה הוקח תנאה
 מן השוק: ולא תאמין בחייה זה הסומך על
 הפלטר: (סו) בבקר תאמר מיריתן ערב
 ויהיה הערב של אמש: ובערב תאמר מיריתן
 בוקר של שחרית שהכרות מתחוקות תמיד
 כל שעה מרובה קללתה משלפניה:
 באכיות

ויתויו עיניך די תהי תנוי:

באור

אנקלוס תרגם לעומת פלטי טעותא, ויתרגם אשכנזי לא כטה מפשוטו של מקרא
 (סה) לא הרגיע, לא תנוח, כמו חמת המרגמה (ישעי' כ"ח י"ח) (דש"י), וכן הוא
 בתרגום אשכנזי: ואף שאמר ולא יהיה מנוח לבך רגלך, יתכן שיכפל הענין במלות שונות,
 או יאמר לא תרגיע על מנוחת הלב: לב רגו, לב סרד, כתרנוש רחיל, כמו שאלו מתקת
 רגזה לך (שם י"ד ל"א): וכליון עינים, מנפה ליזועה ולא תבאי (דש"י): ודאבון נפש,
 הוא הכער הקבוע ודבוק בנפש, ואיטו ככער שהוא על זמן מה ועובר מעט מעט, לא שהוא
 יגדל וירבה תמיד: (סו) תלאים, באל"ף תחת ה"א השורש, והעעס כדבר התלוי באויר
 שאין לסמוך עליו, וכל ספק קרוי תלוי: והוסיף להסליג באמרו מנגד, שיהיה כדבר התלוי
 רחוק ממנו, מול עיניו, והוא רחוק אותו, מושיט את ידו אליו ולא ידע אם ישיג, חכו
 וכפדת לילה ויומם ולא תאמין בחייה: יומם, עיני פ' בטלח (שמות י"ג כ"א): (סו) מיריתן
 ערב, העמיד לבוא, שכן דרך הסוליס (הרש"כ"ס): וכן תרגם המתרגם האשכנזי,
 ובתלמוד

כי תבא כח

סח וְהִשְׁבִּיבְךָ יְהוָה מִצָּרִים
בְּאֲנִיּוֹת בְּדָרְךָ אֲשֶׁר אֶמְרֵתִי
לָךְ לֹא־תִסֶּיף עוֹד לְרֹאֲתָהּ
וְהִתְמַכְּרֶהֶם שָׁם לְאִיבֶיךָ
לְעִבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאִין
קִנְיָה: ס סט אֱלֹהֵי דְבָרֵי
הַבְּרִית אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה לְכַרֵּת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלֶּבֶד הַבְּרִית
אֲשֶׁר־כָּרַתְתָּם בְּחֶרֶב: פ שביעי

ויקרא

תרגום אשכנזי קלח

(סח) מיט שיפען פאלל ווירד
דער עויגע ריך ווידער נאך
מצרים פיהרען לאסען: אויף
דעם וועגע, דאפאן איד דיר
פערשפראכען, הוא זאלל
טעוט איהן ניאמאלו ווידער
זעהען: דאזעלכזט ווערדעט
איהר אייך אייערן פיינרען צו
שקלאפען אונד שקלאפינען
פיייל ביטען, עז ווירד אבער
קיון קויפער דא זין:
(סט) דיועז וינד דיא ווארטע
דעז בונדעז, דען דער עויגע
דעם משה בעפאהרלען מיט
דען קינדערן ישראל'ז אים
לאנדע מואב צו שליסען:
אויסער דעם בונדע, דען
ער מיט איהנען געשלאסען
אם חרב:

רש"י

(סח) נאניות . בספיט' נשניה: והתמכרתם
שם לאויבך . אתם מנבאים להיות נמכרים
להם לעבדים ולשפחות: ואין קונה . כי יגורו
עליך הרג וכליון: והתמכרתם . בלע"ז
איטרוו'נדרין ווי"ש (והוא ע"ט ווא"ש)
דעוואנדר'ע ווא"ז בל"א איהר ווערדט אייך
פערקויפן) ולא יתכן לפרש והתמכרתם בלאשון
ונמכרתם ע"י מוכרים אחרים מפני שנאמר
אחריו ואין קונה: (סט) לכרות את בני
ישראל . שיקבלו עליהם את התורה באלה
ובשנועה: מלבד הברית . קללות שנת"כ
שנאמרו

תרגום אונקלוס

ויתכבד יי למצרים בספיטן באורחא
דיאקורית לך לא תזסיף עוד למחנה
ותודבנותי תטון לבעלי דכבך לעבדיו
ולאמקו וולית דקני: (סט) אליו פתגמי
קטא דייפקיד יי יתמשה למגור
עם בני ישראל בארעא דמואב בר
מן קטא דייגור עמחון בחורב:

וקרא

באור

ובתלמוד אמרו מי יתן ערב של אמש, מי יתן בקר של שחרית (סוטה דף מ"ט), לפי שהנרות
מתחזקות תמיד, וכל שעה מרובה קללתה משלפניה: בטראה עיניך, בארתיו למעלה
פסוק ל"ד: (סח) מצרים, כמו מצרימה: באניות, בספיט נשניה' (רש"י):
והתמכרתם, בלע"ז איטרוונדרין ווי"ש, (נקרא ע"ט ווא"ש דעוואנדר'ע ווא"ש, הכוונה
שהיא פעולה חזרת, ווערטוט רעניפראקוס, כי כן ישמש בנין התפעל על הרוב, ובל"א
(איהר ווערדט אייך פערקויפן): ולא יתכן לפרש והתמכרתם, בלאשון ונמכרתם ע"י מוכרים
אחרים מפני שנאמר אחריו ואין קונה' (רש"י), והכוונה אתם תבקשו למכור עצמכם ואין
קונה, כי יגורו עליך חרב וכליון: אשר כרת אהם בחרב, תוכחות שנפרשת אס במקות
הברית נמכות השם בערבות מואב: אשר כרת אהם בחרב, תוכחות שנפרשת אס במקות
שכתוב בסופן ביד משה בהר סיני, הוא הר חורב' (הרש"ס), וכן פי' רש"י:
ויקרא

כמ (ב) משה הילט איינע רעדע אן גאנצען ישראל, אונד שפראך צו איהנען, איהר האכט אללען געזעהנען, וואו דער עוויגע אין מערים אן פרעה, ווינען בעדינטען אונד ווינעם גאנצען לאנדע, פאר אייערן אויגען אויגעאיכט האט: (ג) דיי גראסען פערזוכונגען, דאפאן דיי אויגען צייגע ווארום: יענע גראסע צייגען אונד וואונדערזענדיקע: (ג) אבער בוז אויף דען הייטיגען טאג האכט איהר, דורך גאטליכען פערזאגניס, קיין דערץ געצייגט, דאן פערשטאנדיג ווארע, קיינע אויגען, וועלכע זעהען, קיינע אהרען, וועלכע דארען: איד

כמ א ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל אשר עשה יהוה לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו: 3 המסות הגדולות אשר ראו עיניך האתת והמפיתים הגדלים ההם: 4 ולא נתן יהוה לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה: ואולך

ר ש י

תרגום אונקלוס

שכאמרו בסיני: כמ (ג) ולא נתן ה' לכם לב לדעת להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו: עד היום הזה שומעתי שאתו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמ"ג ויתנה אל הכהנים בני לוי בלו כל ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך עליה ויאמרו לנו יום נחת לא לבס נתנה לנו נתנה ושמח משה על הדבר ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעסוג' היום הזה הננתי שאתם דנקים וחפטים בנקים

כמ (ב) ויקרא משה לכל ישראל ויאמר להון אתון חיותון ית כלדי עבר יי לעיניכון בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדיו ויקבל ארעיה: (ג) גסין רכרבוין דחזאן עיגה אתיא ומזפתיא רכרבוין האינון: (ג) ולא יחב יי לכון לכו לטרדע ועינין למחוי ואודגין למשטין עד יזקא קרין: ורברית

באור

כמ (א) ויקרא משה, אחרי שהשלים לאמר להם דברי הנבית קראם עוד שבע ישרות אתם ראיתם וגו', כי לא הלכו מלפניו שהכל מחובר הוא (הרמב"ן), ועם ויקרא הוא לעורר אונם על דבריו: אחם ראיתם, לשון הראש"ע ואחרי כן ואולך אתכם ואחרי כך ויכח עונ, כי יש מהם שראו האותות שעה השם כמנדים, והם והבאים אחריהם ראו מופת המן שלא אכלו לחם וזולתו, ואלה הננים ראו כי השם עורס וכוו שני המלכים (ב) המסות הגדולות, שניסה בם פרעה וכל עבדיו, או שניסה אתכם כמו מעמד הר סיני והולכה במדבר מ' שנים שנאמר לבעבור נקות אתכם (שמות ד' ט'): (ג) ולא נתן ה' הטעם כי מנתו העלילה הראשונה (הראש"ע), ועל דרך זה תרגם המתרגם האשכנזי ואולס

כמ (א) ויקרא משה, אחרי שהשלים לאמר להם דברי הנבית קראם עוד שבע ישרות אתם ראיתם וגו', כי לא הלכו מלפניו שהכל מחובר הוא (הרמב"ן), ועם ויקרא הוא לעורר אונם על דבריו: אחם ראיתם, לשון הראש"ע ואחרי כן ואולך אתכם ואחרי כך ויכח עונ, כי יש מהם שראו האותות שעה השם כמנדים, והם והבאים אחריהם ראו מופת המן שלא אכלו לחם וזולתו, ואלה הננים ראו כי השם עורס וכוו שני המלכים (ב) המסות הגדולות, שניסה בם פרעה וכל עבדיו, או שניסה אתכם כמו מעמד הר סיני והולכה במדבר מ' שנים שנאמר לבעבור נקות אתכם (שמות ד' ט'): (ג) ולא נתן ה' הטעם כי מנתו העלילה הראשונה (הראש"ע), ועל דרך זה תרגם המתרגם האשכנזי ואולס

ד ואולך אתכם ארבעים שנה
 במדבר לא בלו שלמתיכם
 מעליכם ונעלה לא ברתה
 מער רגלך: לא אכלתם
 ויין ושכר לא שתיתם למען
 תדעו כי אני יהוה אלהיכם:
 ותבאו אל המקום הזה ויצא
 סיון מן חשבון ועוג מן
 חשבון וקראתנו למלחמה
 ונבם: ונקח את ארצם

(ד) איך האבע אייך נונמעהר
 פירציג יאהרע אין דער וויזטע
 הערומוגעפיהרט: דיא קלוי
 דער וינד אייך אינדעסען ניכט
 פאם לייבע געפאללען, אונד
 דיא שווע ניכט פאן דען
 פיסען: (ה) בראך דאבט
 איהר ניכט געגעסען, אויך
 קיינען וויין אדער אנדער
 שטארקע געטראנקע גע-
 טרונקען: אויך דווען אום-
 שטאנדען זאללט איהר ער-
 קעננען, דאס איך, דער
 עויגע, אייער גאטט זייא:
 (ו) אלו איהר אין דווער
 געגענד אנקאמט: צאג סיון
 קאניג צו חשבון, אונד עוג
 קאניג צו בשן ווידער אונד צו
 אונד

עגל

ונתנה

פעלדע, אלליין וויר שלוגען זיא: (ו) נאמען איהר לאנדע איין, אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

(ה) ודברית יתכון ארבעין שנין
 בטדברא לא פליאת בסותכון טנכון
 וטסאך לא ערו טעל רגלך:
 (ו) לחמא לא אכלתון וחטרתת
 ועתיק לא שתיתון כדיל דתדעון
 ארי אגא יי אלהכון: (ו) ואתיתון
 לאתרא הרין ונפק סיון טלכא
 וחשבון ועוג טלכא דטתון
 לקדטותנא לאתרא קרבא ומחנינון:

במקום: (ו) ותבאו אל המקום הזה עתה
 אתם רואים עמכם בגדולה וכבוד ש תנעטו
 במקום ואל ירום לבנכם ושמתם את דברי
 הנברית הזאת: ד"א ולא נתן ה' לכם לב לדעת
 שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת
 עשנתו עד ארבעים שנה ולפיכך לא הקפיד
 עליכם המקום עד היום הזה אבל מכאן וילך
 יקפיד ולפיכך ושמתם את דברי הנברית
 הזאת וגומר:

אחם

(ו) ונסכנא יתאדעהון ויהבנה לאחסנא

באור

ואולם יתכן לפרשו על דרך תימה, אחרי אשר ראיתם את כל אשר עשה ה' וכל המסות
 האותות והמוסות הגדולים והטראים האם לא נתן לכם ה' עד עתה עינים לראות ולב לדעת
 ולהתבונן ואזנים לשמוע בקול דברו: לב לרעה, בעבור שנסו השם עשר פעמים, ולא הזכירו
 האותות שאלו (הראש"ע): (ה) לחם לא אכלתם, לדעת הראש"ע לא אכלו לחם כלל
 במדבר, ולדעת הרשב"י ז"ל לא אכלו לחם אלא שיעקר מחיתם היה במין: למען
 תדעו כי אני ה', כטעם כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מונח פי ה':
 (ו) וחבאו אל המקום הזה, כאשר באתם אל המקום הזה נעשו לכם אותות כי ויבא סיון
 (5) לו א 1 36 וג'

תרגום אשכנזי

כי תבא נצבים כמ

אונד גאבען עו דען שטאטמען
ראוכן אונד גר: ווייז אויך
דעם האלבען שטאטמע
כנשה צום ערבגוטע: (ח) בע-
אבאטעט אלזא דיא ווארטע
דויען בונדען אונד טהוט
דערנאך: זא ווערדעט איהר
גליק האבען, אין אללעם
וואו איהר פארנעהמעט:
(ט) איהר שטערקט יעצט
אללע פאר דעם עוויגען,
איערם גאטטע: שטאמדייפ-
טער דער געשלעכטער,
אלטעווען אונד אטמלייטע,
אויך יעדער געמיינע אין
ישראל: (י) אייערע קינדער,
ווייבער, אונד דער פֿרעמדע,
דער אים לאגער ביא אייך
איוט: פֿאן האלצהויאער

וְנִצְבִּיתֶם

בין

רש"י

(ט) אתם נצבים מלמד שכינסם משה
לפני הקב"ה ביום אותו
להכניסם צברית: ראשיכם שנטיכם
ראשיכם לשנטיכם: זקניכם ואשריכם
החשוב חשוב קודם ואחר כך כל איש ישראל:
(י) מחוטב עניך מלמד שבאו כנעניים
להתגיייר ביום משה בדרך שבאו נכנעוים בנימי
יהושע וזהו האמר נכנעוים ויעשו גם המה
בעדמה (יהושע ט) ונתנם משה חוטבי ענים
וואבי
קביכוזן וסרביכוזן כל אנשי ישראל:
משיריתך מלקט אגוד עד טלי

וְנִצְבִּיתֶם לְנַחֲלָה לְרֵאוּבֵנִי וּלְגַדִּי
וּלְחֻצֵי שִׁבְטֵי הַמְּנַשִּׁי: וְשָׁמַרְתֶּם
אֶת־דְּבַר־יְהוָה הַזֶּה וְעָשִׂיתֶם
אֹתָם לְמַעַן תִּשְׁכַּלּוּ
אֶת־כְּרֵאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: פ
אַתֶּם נֹצְבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רֵאשֵׁיכֶם
שְׂבִיטֵיכֶם זְקֵנֵיכֶם וְשָׂרֵיכֶם
כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל: ט
נְשִׂיכֶם וְגֵרֶךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ
בְּחֻנְךָ בְּחֻטְבֵּךָ עַד־עַד שְׂאֵן

טייטך

תרגום אונקלוס

לאחסנא לשבטא דראובן ולשבטא
גדד ולפלגות שבטא דמנשה:
(ח) ותתרון ית פתגמי קיטא דרין
ותעברון ותהון בדיל דתצלקחון ותכל
די תעברון:
(ט) אתון קיטין ויטא דרין כולכוזן
קדם יי אלקכוזן בישויכוזן שבטיכוזן
(י) טפלכוזן נשיכוזן וגיורך די פט
טייטך

באור

וגו' זכו פשוט, וכן תרגם המתרגם האשכנזי: (ז) לראובני, תחסר מלת שבת ותוכן מעשיו
(ח) למען חשכילו, כמו תגליתו, והוא פעל יזכא לשני פעולים והעד אשר תעשו, כמ
ויהי דוד בכל דרכיו משכיל (שמואל א' י"ח י"ד) • (הראב"ע), וכן תרגם אונקלוס והמתרגם
האשכנזי: ויתכן גם לפרשו כפשוטו, שתשכילו מעתה וכלתה ותתבוננו את כל אשר תעשו,
ולא תקו עוד נמקרי לב ונתונים אל היצר כעבדים לאדונייהם: העשון, הטו' נוסף:
(ט) אחם נצבים היום כלכם, כדכתיב לעיל ויקרא משה אל כל ישראל, ואמר להם
שכנסם היום לפני הקב"ה ביום שש, כדי להעבירם
בכריתו

נצבים כט

תרגום אשכנזי קמ

מימיה: יא לעברך בכרית יהוה
אלהיה ובאלתו אשר יהוה
אלהיה ברת עמו היום: שני
במען הקים אתך היום לו
לעם והוא יהיה לך לאלהים
כאשר דבר לך וכאשר נשבע
לאבתך לאברהם ליצחק
וליעקב: יג ולא אתכם לבדכם
אנכי ברת אתה ברית הזאת

בין ואשר שאפער: (יא) ראם
דוא דורך דיא שטיקע דען
בינרניסען געהוט (דען בונר
אנגערמעוט), אונר דען
פער איידיגטונג פארך (איים
איבערטערטונג פאלל) איבר
נעהמוט: מיט וועלכעס דער
עוויגע דיק הייטע פערפלייכט
טעט: (יג) אום דיק הירמיט
צו וינעם פאלקע אנצונעה
מען: אונר דיין גאטט צו ויין,
וויא ער דיר פערדוויסען:
אונר דינען פארפארען,
אברהם יצחק אונר יעקב צו
געשווארען האט: (יג) ניכט
מיט אייך אלליין: זעטצע איך
דויען בונר אונר

ואת

ר ש י

תרגום אונקלוס

טיקד: (יא) לאעלותך בקיטא דיי
אלהך ובמוקמתיה די יי אלהך גור עטך
יוטא דין: (יג) בדייל לאקטא יתך
יוטא דין קדמוהי לעטא והוא יהוה
לך לאלהא בטא דיי שליללה ובטא
דייקים לאקתך לאברהם וליצחק
וליעקב: (יג) ולא עטכון בלחודריכון
אנא גור יתקוטא תיין וית

ואנכי מיס: (יא) לעברך להיותך עובר
בברית ולא יתכן לפרשו כמו להעבירך שם
כמו לשותכם אותם (צפ' ואתחנן):
לעברך בברית דרך העברה כך היו כורתי
בריתות עושין מחיבה מכאן ומחיבה מכאן
ועוברים בנות' כמ' העגל אשר כרתו לשנים
ועברו בין בתרו (ירמ' ל' ד): (יב) למען
הקים אותך היום לו לעם כל כך הוא נכנס
לערוץ למען קיים אותך לפני לעם: והוא
יאה לך לאלהים לפי מדבר לך ונשבע
לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת
לכך הוא אוסר אתכם בשנועות הללו שלא
תקיטוהו

באור

בבריתו ובאלתו, כי בברית הראשונה של מתן תורה לא היו שם אלות וקללות, והוסיפם
עתה עיראתו פן נפתה לב קתם לשקויו ע"א, כמו שיאמר כי אתם ידעתם וגו': ראשיכם
שבשיתכם, ראשיכם לשביתכם כ' פ' רש"י, וראש"ע כתב שהוא כמו האלה שרה אמו והנבואה
עודד הנביא, וכן הוא ראשיכם ראשי שביתכם: ודעת הרמב"ן ש' שהוא כלל ואחריו פרט:
הכלל ראשיכם וכל שביתכם, והפרט וקניכם ושוטריכם שהם הראשים, וכל איש ישראל הם
השבוים שזכר, והוסיף לפרוט הטף והנשים: (יא) לעברך, שם הסועל, והכ"ף איט כנוי
הסועל, כי אם כנוי הסועל אשר חלו פוחס פעולת ההעברה, עובר שלך, להיותך עובר,
ולא יתכן לפרשו להעבירך, אלא כמו לעשותכם אותם (לעיל ד' י"ד): בבריתך, דרך
העברה כך היו כורתי בריתות עושין מחיבה מכאן ומכאן, ועוברים בנותם, כמו שאמר העגל
אשר כרתו לשנים וועברו בין בתרו (ירמ' ל' ד' י"ח): והנה מלת עבר ע"ש ב"ת הוא ע"ש
הברית, ובלא ב"ת הוא הפרת הברית, וכבר זכרנו זה בפ' צ"ח (בראשית ט"ו י"ד):
(יב) למען הקים אחר היום לו לעם, הברית הוא הוא שיקים ה' אותך לעם סגולתו, כדי
שיהיה

תרגום אשכנזי

נצבים כט

אונד דיוען פֿעראיידיגונג
פֿלויך פֿעזט: (יד) זאנדערן
מיט דעם, וועלכער היר פֿאָר
דעם עוויגן אונזערם גאָטטע,
מיט אונז צוגעגען איזט: אונד
אויך מיט דעמיעניגען דער
היר ניכט צוגעגען איזט:
(טו) איהר עראינגערט איך
נאָך, וויא וויר אונז אין מצרים
אויפֿגעהאלטען האָבען: אונד
דערנאָך צווישען פֿערשידנען
פֿאָלקערן גערויזט זינד,
דיא איהר אַנגעטראָפֿען:
(טז) איהר האָבט איהרע
גרייאל, אונד דיא אַבשיי-
ליכע גאָטצענבירלדער: פֿאָן
האַלץ, שטיין

ואת־האלה הזאת: יד כי את
אשר ישנו פה עמנו עמר היום
לפני יהוה אלהינו ואת אשר
איננו פה עמנו היום: שליש
טו כי אתם ידעתם את אשר
ישבנו בארץ מצרים ואת
אשר עברנו בקרב הגוים אשר
עברתם: טז ותראו את
שקוציהם ואת גלליהם עין
ואכן

רשי

תרגום אונקלוס

תקייטוהו אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם
עד כאן פירשתי לפי פשוטו של פירשתי ומדרש
אגדה למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקבלות
לפי שמשנו ישראל מזה קבלות חסד שמים
חן מארבעים ותשעה שנתורת כהנים הוריקו
פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו התחיל
מזה לפייסם אתם נצבים הוי' הרבה הכעסת'
למקום ולא עשה אתכם כליוה והרי אתם
קיימין לכניו: היום כיום הוא קיים
והוא מאסיל ומאיר כך האיר לכם וכך עתיד
להאיר לכם והקבלות והייסורין מקיימין אתכם
ומזיבין אתכם לכניו ואף פרשה שלמעלה מזה

וית־טומאתה קרא: (יד) ארי ית־ט
ראיתוהי קרא עטמא קאים יזמא דין
קדם יי אלהנא וית גמ דלתוהי קרא
עטמא יזמא דין: (טו) ארי אתון דעתון
ית די ית־בנא בארעא דמצרים וית די
עברנא בנו עטמא די עברתון:
(טז) ותויתון וית־שקוציהון וית
טענתהון אעא ואכנא

פיוסין הם אתם ראיתם אשר עשיתו • ד' אתם נצבים לפי שהו ישראל יוצאין מפרגם
לפרנס מנשה ליהושע לפיכך עשה אותם מנצה כדי לרזם וכן עשה יהושע וכן שמואל התנינו
ואשפטה אתכם (שמואל א' י"ב) כשיצאו מידו וכנסו לידו של שאול: (יד) ואת אשר אינו
פה ואף עם דורות העתידים להיות: (טו) כי אתם ידעתם וגומר • ותראו את
שקוציהם • לפי שראיתם האומות עובדי אילים ושמואל השיא לב אחד מכם אותם ללכת אחריה:
(טז) ותראו את שקוציהם • על עם שהם מאוסים כשקנים: גלליהם • שמוסרקים
ומאוסין

באור

שיכיה הוא לך לאלהים, ובהיות התכלית נכבד כל כך נריך שתהיה קבלתו בתכלית השלמות
(רע"ט): (יד) ישנו, ט"ז טוסף: ואת אשר איננו פה, והם הדורות הנאים, ולכן
נריך שתודיעם שמתנת הארץ ויתר העובות אשר הועתקו על ידכם אליהם, לא היו כי אם
על תנאי קיום הכרית, ובאותו התנאי נעצמו התנחלתם אותם לכניכס אחריכם: (טו) ב'
אחם

וְאָבְנֵי כֶסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּוָהֶם :
 י פְּנֵי יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אֶזְרָאֵלֶּשָׁה
 אִזְרָאֵלֶּשָׁה אִזְרָאֵלֶּשָׁה אִזְרָאֵלֶּשָׁה
 לְבַבְוּ פָּנָה הַיּוֹם מֵעַם יִהְיֶה
 אֱלֹהֵינוּ לְלַכְתָּ לְעַבְדָּ אֶת־
 אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פְּנֵי יֵשׁ בְּכֶם
 שְׂרָשׁ פָּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה : יח וְהָיָה
 בְּשִׁמְעוּ אֶת־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים
 הַזֹּאת וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבְבוּ לֵאמֹר
 שְׁלוֹם יִהְיֶה לִי כִּי בְשִׂרְרוֹת לְבִי

שטין, זילבער אונד גאלד,
 דיא זיא האטטען, געועהען;
 (ז) זאללטע עטווא אין באן
 אדער ווייב, געשלעכט אדער
 שטאם אונטער אייך זיין,
 דעסען הערץ זיך שאן יעצט
 פאן דעם עוויגען אונזערן
 גאטט אבגעוואנדעט האבע,
 דען גאטטערן דיוער פאלקעך
 נאכצוואנדעלן, אונד איהנען
 עו דינען: זאללטע איינע
 ווארצעל אונטער אייך זיין,
 דיא זא גיפטיגען אונד ביטרע
 קרויט דערפארבראכטע:
 (יח) איין מענש, דער ווען
 ער דיוען פֿעראייניגונגפֿולד
 הארט, זיך זעלבסט אים
 דערזען זעגעט, אונד

אלך

שפריכט מיר ווירד ער וואהל זיין, ווען איך דעם דינקערל

תרגום אונקלוס

וְאֲבָנֵי כֶסֶף וְזָהָב דִּי עִמָּוָהוֹן :
 (י) דִּלְטָא אִית בְּכוּן גְּבֵר אֶזְרָאֵלֶּתָא
 אִזְרָאֵלֶּתָא אִזְרָאֵלֶּתָא אִזְרָאֵלֶּתָא
 יזְמָא דִּין מְדַחֲלָתָא דִּין אֱלֹהֵנָא לְמִתְקָד
 לְמִפְלַח ית טַעוֹת עֲטִיבָא הָאֲנִין
 דִּלְטָא אִית בְּכוּן גְּבֵר מְהַרְהַר חֲטָאִין
 אִזְרָאֵלֶּתָא : (יח) וְיִהְיֶה בְּטִשְׁטֵיבָה ית
 פִּתְגָמֵי מִזְמָתָא הָדָא וְיִחְשַׁב בְּלִבֵּיהּ
 לְמִימְרֵי שְׁלֵמָא יְהִי־לִי אֲרִי בְּהַרְהוּר
 לְבִי אֲנָא

רש"י

ומאוסין כגלל: עץ ואבן. אותן של עצים
 ושל אבנים ראיתם בגלגל לפי שאין הנכרי ידע
 שמה יגבנו אבל של כסף זהב עמהם נחדתי
 משכיתם הם לפי שהם יראים שמה יגבנו:
 (יז) פן יש בכס וזומר. לפיכך נרדף אני
 להשביעכם: פן יש בכס. שמה יש בכס:
 אשר לבנו טנה היום. מלקבל עליו הנביות:
 שרש פרה ראש ולענה. שרש מגדל עשב מר
 כנידון שהם מרים כלומר מפרה ומרבה רשע
 בקרבכם: (יח) והתברך בלבבו. לשון ברכה
 יחשוב לבבו ברכת שלום לעצמו לאמר לא
 יבואני קללו הללו אך שלום יהי לי והתברך
 בנדי רח ש"י צלע"ו והוא בענין סוחר
 מע"ס (ובל"א וירד זיך זעגן) כמו והתגלח
 והתפלל

באור

אחת ידעתם וגו', לפי שראיתם האומות עובדי אלילים, שאל השיא לב אחד מכם אותו
 ללכת אחריהם: (טז) שקוציהם, על שם שהם מאוסים כשקנים: גלגיהם, שמיסרחין
 ומאוסין כגלל: (יז) ראש ולענה, עשבים מרים או ממימים, ושם כן בלה"ק, והטעם
 שרש ממימים ומגדל מרדות, כלומר מפרה ומרבה רשע בקרבכם: והנקלם תרגמו על ההרהור
 ומחשבת הלב, כי הוא נסתר וסופו להגלות, ע"י הרעות היוצאות ממנו, כמו השרש המוסף
 כרסום רעים, וסמים אמיתים: (יח) והתברך בלבבו, יחשוב לבבו ברכת
 שלום

אלך למען ספות הרוה את-
 הצמאה: יט לא יאברה יהוה
 סלה לו כי אז יעשן אף יהוה
 וקנאתו באיש ההוא ורבצה
 בו כל האלה הכתובה בספר
 הוה ומחר יהוה את שמו
 מתחת השמים: כ והבדילו
 יהוה לרעה מכל שבטי ישראל
 ככל

מיינען דערצענו נאך-
 וואנדלע: אונד דיא פאללע-
 רייא אויף דען דרוט הייפע
 (דיא נאטירליכע בעגירדען
 מיט איבערמיטהיגען פער-
 מערהרע): (יט) איינעם
 זאללען ווירד דער עוויגע
 ניממערמעהר פערגעבען
 וואללען: פילמעהר ווירד
 דער צארן דען עוויגען אונד
 זיין אייפער איבער איינען
 זאללען מאן רויכען, אללע
 פערפלונג, דיא אין דיזעם
 בוכע שטעהט, ווירד זיך אויף
 איהן לעגען: אונד דער עוויגע

ווירד זיינען נאמען אונטער דעם היממעל אוונטאלגען: (כ) איהן ווירד ער אוין
 אללען געשלעכטערן ישראל'ז צום

תרגום אונקלוס

רש"י

אמא אויל בדיל לאוסקא ליה חטאי
 שלהתא על תינתא: (יט) לא ייבי
 יי קטשבק ליה ארי קבו יתקף רימא
 דין ותמתיא בנקרא ההוא וידבקון
 ביה כלל וטיא דקתיכון בספרא הדון
 וימחי יי יתשטיה מתחות שמיא:
 (כ) ויפרשניה יי לבישא מכל שבטיא
 דישראל
 ככל

והתפלל (מלכים א' ח'): בשריות לבי אך
 במראית לבי כמו אשורט ולא קרוב כלומר מה
 שלבו רואה לעשות: למען ספות הרוה לבי
 שאוסיף לו פורענות על מה שעשה עד הנה
 בשוגג והייתי מעביר עליהם ועדם עתה
 שאזכרם עם המויד ואכרע מוט הכל וכן
 תרגם אונקלוס בדיל לאוסקא ליה חטאי שלותא
 על זדויתא שאוסיף לו אטי השגנות על הזדוט:
 דוה שוגג שהוה עושה כאדם שבור שהוה
 עושה שלא מדעת: כמאה שהוה עושה
 מדעת ובתאוה: (יט) יעשן אף ה' על ידי
 כעם הגוף מתחמם והעשן יוצא מן האף וכן
 עלה עשן באפו (שמואל ב' כ"ב) ואעפ"י שאין
 שהיא רגילה ויכולה לשמוע כפי דרך הארץ: וקנאתו
 אנסורטעמו"כ (בל"א אייפר) אחזית לבשת
 בספר התורה הזה ולמעלה הוא אומר בספר

זו לפני המקום הכתוב משמיע את האזן כדרך
 לשון חיומה אנסורטעמו"כ (בל"א אייפר) אחזית לבשת
 (כ) הכתובה התורה

באור

שלוס לעצמו, לאמר לא יבואוני קללות הללו, אך שלום יהיה לי: והתנוד (כנדי"א שו"א)
 בלע"ז, ובל"א (ווירד זיך ועגנן), כמו והתגלגל והתפלל. (רש"י), כי הוראת בנין התפעל
 על הרוב פעולה חזרת (ווערטט רעזיפראקוס): בשררות לבי אלך, בשכחית לבי,
 כמו אשורט ולא קרוב (במדבר כ"ח י"ז), כלומר מה שלבו רואה לעשות. (רש"י), והרעב
 פי' התאוה הגוברת ונתחזקת בלב תקרא שרירות כלשון חכמים שריר וקיים, וכן בשריר
 צטט (איוב מ' ע"ז): למען ספות הרוה את הצמאה, רוח וצמאה הם שנות העקרה,
 או התוארים המופשטים, שדרכם לנא על עשקל נקיבה, כמו אשורט פעמים רבות: והנה
 הדוה

כָּל אֱלֹהֵי הַבְּרִית הַכְּתוּבָה
 בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה: כֹּה וְאָמַר
 הַדָּוָר הָאֲחֵרוֹן בְּנִיכֶם אֲשֶׁר
 יִקְוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנְכַּרְי אֲשֶׁר
 יבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־
 מִכּוֹרֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶת־
 תַּחְלָאֵיהֶּ אֲשֶׁר־חָלָה יְהוָה בָּהּ:

גפרית

וְאֶרְלִכְעוּ כַעַל אֶרְעוּ הָאֵט: רַעוּ

צום אונגליק אויוואַנדערן:
 נאך אינהאַלט אללער פֿער-
 איידיגונגפֿליכע, דיא אין
 דיזעם בוכע דער לעהרע
 פֿערצייכנעט זינד: (כא) אין
 דער שפּאַטעזטען צוקונפֿט,
 ווען דיא קינדער, דיא נאך
 אייך לעבען ווערדען, אונד
 דער אויוואַנדער, דער אויו
 ענטפֿערנטעם לאַנדע קאַמט:
 דיא פּלאַגען דיזען לאַנדעו,
 אונד דיא זייכען וואַרנעהמען,
 מיט ווערלכען דער עוויגע

רש"י

תרגום אונקלוס

בְּכָל לְוִי קָטָא דְכְתִיבִין בְּסֵפֶר
 אֲוִרְתָא דִּדְוִין: (כא) וְיִיטֵר דְרָא
 בְּתַרְאָה בְּנִיכִין דִּי יִקְוּמוּ מִבְּתַר־יִכּוֹן
 וְכִר עֲטִימִין דִּי יִתִּי מֵאַרְע רְחִיקָא וְיִרְוּוּ
 וְתִמְחַתָּא דְאַרְעָא הַזֵּיא וְיִתְמַרְעָהָ
 דִּיאַמְרַעֵי בָהּ: גופריתא

התורה הזאת נס כל חלי וכל מכה וגו' הזאת
 לשון נקבה מוסב אל התורה. הזה לשון זכר
 מוסב אל הספר ועל ידי פיסוק הטעמים הן
 נחלקים לשתי לשונות בפרש' הקללות העפחה
 נתונה תחת בספר והתורה הזאת דבוקים זה
 לזה לכך אמר הזאת וכאן העפחה נתונה
 תחת התורה נמצא ספר התורה דבוקים זה
 לזה לפיכך לשון זכר נופל אחריו שהלשון נופל
 על

באור

היה כנו לתאות המותרות ולחטא מתוך זכע, כענין ושמן ישרון ויבצע (לקמן ל"ב ט"ו),
 והזמאה כנו לתאות הדברים הנגזרים, כמו החוטא לתאבון: ומלת ספית לשון תוספת
 כמו ספית חטאת, והוא מקור סמוך, ואין למען במקום הזה כתיבת טעם, בשרירות לבי
 אלך, בעבור שאספה, אבל הוא כמו לספית, יאמר הכתוב כי בעבור זה יהיה כך, כי בכל
 סנה עם עלול יאמר לזען, בין שיעשה אדם הגורם לרעותו בעלול, כמו למען אשר יטב לך,
 בין שיהיה שלא יודעתו, כמו למען לחוג לב (יחזקאל כ"א כ'), למען יכרת (הושע ח' ד'):
 והשעור הכתוב אם ילך אחרי שרירות הלב ומראית העין, ולא יתן מחסום לתאות הדברים
 שש בהם נורד ותועלת, סופו שיוסיף עליהם תאות הדברים שאין נורד ותועלת בהם, כי
 אם זדון היכר וגאון הזובע: (יש) יעשן אף, על ידי כעס הגוף מתחמם והעשן יוכא מן
 האף, וכן עלה עשן באפו (שמואל ב' כ"ב ט'), ואעפ"י שאין זו לפני המקום, הכתוב משמיע
 את האוזן כדרך שהיא רגישה, ויכולה לשמוע, כפי דרך ארץ (רש"י): וקנאותו, לשון
 חמה, אכפזנטמיכ"ט, והוא בל"א (אייסר), אפיות לבישת נקטה ואיכו מעביר על המדה
 (רש"י): (ב) הכחובה בספר החורה הזה, ולמעלה הוא אומד בספר התורה הזאת
 (דברים כ"ח כ"ח), הזאת לשון נקבה מוסב אל התורה, הזה לשון זכר מוסב אל הספר,
 וע"י פסוק הטעמים הן נחלקין לשתי לשונות, בפ' הקללות העפחה נתונה תחת בספר,
 והתורה הזאת דבוקים זה לזה לכך אמר הזאת, וכאן העפחה נתונה תחת התורה נמצא
 ספר התורה דבוקים זה לזה, לפיכך לשון זכר נופל אחריו, שהלשון נופל על הספר.
 (רש"י)

כִּי כִּי גִפְרִית וּמִלֶּחֶ שְׂרֵפָה כָּל־
 אֶרְצָהּ לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח
 וְלֹא יִעֲלֶה בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב
 כַּמִּדְּהַפְּכֵת סָדָם וְעַמֻּרֵה אֲדָמָה
 וְצִבְיִים אֲשֶׁר הִפְךָ יְהוָה בְּאֶפְסוֹ
 וּבַחֲמָתוֹ: ^כ וַאֲמָרוּ כָּל־הַגּוֹיִם
 עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כִּכְהָ לָאָרֶץ
 הַזֹּאת מָה חֲרִי הָאֵף הַדָּדוּר
 הַזֶּה: ^{כד} וַאֲמָרוּ עַל אֲשֶׁר עִזְבוּ
 אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם
 אֲשֶׁר בָּרַת עִמּוֹם בְּהוֹצִיאָם
 אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{כה} וַיִּלְכוּ
 וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ
 לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּם

(כג) דעו ערדבאדעו, דער
 דורך דען בראנד, וויא אין
 שוועפעל אונד זאלן פער-
 וואנדעלט איוט: ניכט בע-
 זאעט ווערדען קאן, ניכט
 הערפארבריינגט, אויך ניכט
 איינמאל אונקרויט יאויף-
 שיסען לאסט: אונד דעם
 סדום עמרה אדמה אונד
 צבויים גלייכט, דיא דער
 עוויגע אים צאָרן אונד
 גריממע אימגעקעהרט האט:
 (כג) זא ווערדען אללע פאל-
 קער פראגען, ווארום האט
 דער עוויגע דיזעם לאנדע
 אלזא געטהאן? ווארדער
 דויער גראסע גריממיגע
 צאָרן? (כד) אונד מאן ווירד
 אנטווארטען, ווייל זיא דען
 בונד פערליסען, דען דער
 עוויגע, דער גאטט איהרער
 פארפארדען: מיט איהגען
 געשלאסען, אלו ער זיא אויף
 דעם לאנדע מצרים פיהרטע:
 (כה) היינעגען, דינטען אג-
 דערן גאטטערן אונד בעטען זיא אן: גאטטער, דיא זיא ניכט קאנטען, דיא

וצבויים קרי ולא

דערו גאטטערן אונד בעטען זיא אן: גאטטער, דיא זיא ניכט קאנטען, דיא

תרגום אונקלוס

רשי

על הספר: (כה) לא ידעום. לא ידעוניהם
 גבורות
 לא תזרע ולא תצמח ולא יסקפה
 כל עשבא כמהפכתא דסדום ועמרה אדמה וצבויים די הפך יי ברוגיה
 ובחמתיה: (כג) נייטרון כל עטמא עלטה עבר יי כדון לארעא קרא
 מהדתקוף רוגוא רבא תרון: (כד) נייטרון על די שבקו יתקיטא דיי אלהא
 דאכהתחון די גור עטהון באפקותיה יתהון מארעא דמצרים: (כה) ואילו
 ופלחו לטעות עטמא וסגידו להון דחלו דלא ידעונן ולא

באור

(כג): (כג) ואמרו כל הגוים, הוא הדור האחרון והגברי הכאמרים למעלה, ומנה
 בעבור שארכו הדברים, כמשפט הלשון: (כה) אשר לא ידעום, לא הכירו ונביאותם
 ויכלתם נאום פנים: ולא חלק להם, השם, שלא נתן אותם שרים על ישראל, כאשר
 שנים

וְלֹא חָלַק לָהֶם: כו וַיַּחַר-אֵף
 יְהוָה בְּאֶרֶץ הַהוּא לְהֵבִיא עֲלֵיהֶּ
 אֶת-כָּל-הַקְּלָלָה הַבְּתוּבָה
 בְּסֵפֶר הַהוּא: כז וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה
 מֵעַל אֲדָמָתָם בְּאֵף וּבַחֲמָה
 וּבִקְצָף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַח אֶת-אֲרֵץ
 אַחֲרֵת כַּיּוֹם הַהוּא: כח הַנְּסֻתוֹת
 לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגִלָּה לָנוּ
 וְלִבְנֵי נֹו עַד-עוֹלָם לַעֲשׂוֹת
 אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה

דיא ער איהנען אויך ניכט
 בעשירדען האט: (כו) דארום
 איזט דער צאָרן דעו עוויגען
 איבער דיזעו לאַנד וואַ ענט-
 בראַנגט: דאָס ער אַללע
 פֿליכע אויף דאָזעלבע קאָמ-
 מען לויס, דיא אין דיזעם
 בוכע געשריבען שטערען:
 (כז) דאָרום שטיס זיא דער
 עוויגע אויז איהרעם לאַנדע
 מיט צאָרן, גרים אונד
 גראַסער אונגענאָדע: אונד
 וואַרף זיא אין איין אַנדערז
 לאַנד, וויא יעצט געשעהען
 איזט: (כח) פֿערבאַרגע
 דינגע זינד דעם עוויגען אונ-
 זערם גאָטטע פֿאַרבעהאַל-
 טען: וואַז אַבער אַפֿענבאַר
 ווירד, געהט אונד אונדע קינדער אַן, דאָס וויר נעמליך טהון וואַללען אַללע וואַרטע
 דיזער

י"א נקודות הזאת

תרגום אונקלוס

רשי

וְלֹא אָטִיבָא לְהוֹן: (כו) וְתִקַּף רִגְוֹן
 וַיַּחֲרֵא הָהוּא לְאִיתָאָה עֲלֵהֶי-
 תְּבִלְוִיטִיא דְּכִתְיִבִין בְּסֵפֶרָה הַרְיִן:
 (כז) וַיִּשְׁלַחֵנוּן יי טעל אַרְעָהוֹן בְּרִגְוֹ
 וּבַחֲמָתָא וּבַתְּקוּף רַב וְאִנְגִּלְוִין לְאַרְע
 אַחֲרֵי כַיּוֹמָה הַרְיִן: (כח) דְּטַמְטְרִין
 קְרַם יי אֱלֹהֵיָה וְהַנְּגִלְוִין לָנָא וְלִבְנֵיָא
 עַד-עוֹלָמָה לְמַעַבְדַּת יַת כָּל פְּתִגְמִי
 אֲרִיָּתָא

גבורות אלוהות ונקלוס תרגם לא אטיבא
 להון לא הטיבו להם שום טובה - ולכן לא
 חלק אותם אלוה שנתרו להם לא חלק להם
 שום גמלה ושום חלק: ולא חלק להם לא
 נתנם לחלקם: (כז) ויתשם ה' - בתרגומו
 ועלטיבון וכן הכני כותשם מעל אדמתם
 (רמיה י"ב): (כח) הנסותרות לה' אהינו -
 ואם תאמרו מה בידיו לעשות אתה מעניש
 את הרבים על הרבוי היסוד שנאמר כן יש
 בכס אש וגו' ואמר כך ודאו את עוכות הארץ
 היא והלא אין אדם יודע טמונותיו של סבירו
 אין אנו מעניש אתכם על הנסותרות שהן לה'
 אלהינו והוא יפרע מאותו יסוד אבל הנגלות
 לנו

הרא

באור

גמס על האומות, כי אין שום מול או שר אשרי מעלה מתקן עביו האומה הנבחרת, כענין
 שאמר אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים ואתכם לקח ה' וגומר (לעיל י"ט כ')
 (כח) הנסותרות לה' אלהינו, מי שיעבוד ע"ז בסתר, משפטו ביד השם לבדו, כי לפניו
 גלו כל תעלומות לב, ואין אדם יודע טמונותיו של סבירו: אבל אם היתה בגלוי חוב לנו
 ולבנינו לבשר הדע מקרבנו, ואם לא נעשה בהם דין, יענשו הרבים על פשעי יסוד, כמו
 שאמר למעלה:

הזאת: רביעי שני ס ל א והיה
 כי יבאו עליך כל הדברים
 האלה הברכה והקללה אשר
 נתתי לפניך והשבת אל לבבך
 בכל הגוים אשר הדייפת יהוה
 אלהיך שמורה: ז ושבת עד
 יהוה אלהיך ושמעת בקולו
 ככל אשר אנכי מצוה היום
 אתה ובניך בכל לבבך ובכל
 נפשך: ג ושב יהוה אלהיך
 את שבורתך ורחמך ושב
 וקבצך מכל העמים אשר

דיוער לעהרע: ל (א) ווען
 נון קינפטין אללע דיוע דינגע
 איינטרעפן, זעענען אונד
 פלוד, וויא איך זיא דיר פאר-
 געלעגט האבע: דוא ניממוט
 עו אונטער דען פאלקערן,
 דארוין דיר דער עוויגע דיין
 גאטט פערשטאסען האט, צו
 הערצען: (ב) בעקעהרום דיר
 צו דעם עוויגען דינעם
 גאטטע, אונד געהארקוט
 זיינער שטימע, וויא איך
 דיר הייטע געביטהע: דוא
 אונד דינע קינדער, פאן
 גאנצעם הערצען אונד גאנץ
 צער זעלע: (ג) זא ווירד
 דער עוויגע דיין גאטט זיך
 אויך דינער ערבארטען:
 אונד דיר אויז דער געפאנגענע
 שאפט צוריק פיהרען, אויז
 אללען פאלקערן, אונטער

וועלכע דיר דער עוויגע

ר ש י

לנו ולבנינו לנער הרע מקרבינו ואם לא נעשה
 דין בהם יענשו את הרבים. נקוד על לנו
 ולבנינו לדרוש שאף על הנגלות לא ענש את
 הרבים עד שעברו את הירדן משקנלו עליהם
 את הסנעה בהר גריזים ובהר סיני ונעשו
 ערבים זה לזה:

ל (ג) ושב ה' אלהיך את שבותך. היה
 לו לכתוב והשיב את שבותך רבותינו
 למדו מכאן כניכול שהכינה שרויה עם ישראל
 בשרת גלותם וכשנגאלו הכתיב גאולה לענשו
 שהיא ישוב עמהם. ועי'ל אנדול יום קבוץ
 גליות ובקושי כאלו הוא ענשו כריך להיות
 חוסו בידיו מעש איש איש ממקומו כעטין שאל
 ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל (ישעיה
 כ"ד) ואף בגליות שאר האומות מטיבין כן
 ונכתיב

כאור

תרגום אונקלוס

הדא:

ל (א) ויהי ארבי ייתון עלך כל
 פתגמאי האליון פרכו ולושו
 די יתכית קדמך ונתתיב ללפך בקל
 עטמאי די אנלך וי אלהך קתסן:
 (ב) ותשוב לרחלקא דיין אלהך
 ותקביר לטיטריה ככל די אנא טפקין
 לה יוסא דין את ובקך בקל לקך
 ובכל נפשך: (ג) ונתיב וי אלהך וי
 שכי גלותך וירחם עלך ויתנו
 ויבגשנה טבל עטמאי די בדרך

ל (ג) ושב, כמו והשיב: ועל דעת ר' יהודה המדקדק הראשון הוא מעטין השקט
 והכח

הַפִּיצָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂמֹחַ :
 ד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל גְּדִיחָהּ בְּקִצְהָ
 הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶהּ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶהּ : ה וְהִבִּיאֶהָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
 יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וּיְרַשְׁתֶּהּ וְהִיטְבַּחְךָ
 וְהִרְבֶּה מְאֹד מֵאֲבֹתֶיךָ : ו וּמַלְא יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֶת־לִבְּךָ וְאֶת־לִבְּ
 וְדַע לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן
 חִיֶּיךָ : ח מִיִּשְׁוֹ שְׁלִישֵׁי ז וְנִרְאֵן יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ

דיין גאטט צערשטרייאעט
 האט, ווירד ער דך ווירער
 פֿערזאממעלן : (ד) וואָרענט
 דוֹה בִּין אָן דאָן ענדע דען
 היממעלן פֿערשטאָסען : זאָ
 ווירד דער עוויגע דיין גאטט
 דך פֿאָן דאָהער זאָממעלן
 אונד איינהאַלען : (ה) אִין
 דאָן לאַנד צוריק ברינגען ,
 דאָן דיינע פֿאַרפֿאַרדען בע־
 זעסען האַבען , דאָס דוּא ען
 ווירער בעזיצענט : אונד ווירד
 דך גלוקליכער אונד צאָהל־
 רייכער מאַכען , אַל־וֹ דיינע
 פֿאַרפֿאַרדען געוועזען :
 (ו) דער עוויגע דיין גאטט
 ווירד אויך דיין אונד דיינער
 נאַכקאָממען הערן בעשני־
 דען (דיא אויזשוויפֿענדע בע־
 גירדען אונד נייגונגען דען

הערצענו, וויא איינען ווילדען אויוואוכו, אויוואטטען) : דאָס דוּא דען עוויגען דיינען
 גאטט פֿאָן גאַנצעם הערצען אונד גאַנצער זעלע ליכוט, אום דיינער ערהאַלטונג
 וויללען : (ז) אַללע ריזע פֿערפֿלוכונגען אַבער

תרגום אונקלוס

קָדַד יי אֱלֹהֶיךָ לְתַמְנִן : (ד) אֱמִיִּי גְלוּתְךָ בְּסִיפֵי שְׂמִיָּא מִתַּמְנִן יִכְנַשְׁנֶךָ יי
 אֱלֹהֶיךָ וּמִתַּמְנִן יִרְבֶּרְנֶךָ : (ה) גִּיעֲלֶנְךָ יי אֱלֹהֶיךָ לְאַרְעָא דִּירִיתוּ אֲבָהֶתְךָ וְתִירְתָהּ
 וְיִזְטִיב לְךָ וְיִסְגִּינֶךָ מֵאַבְהֶתְךָ : (ו) וְיִיעֲרִי יי אֱלֹהֶיךָ נִת מִפְּשׁוֹת
 לְכַאֲדִבְנֶךָ לְטַרְחִם יִתְיִי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְכָה וּבְכָל נַפְשֶׁךָ בְּדִיל חִיָּה : (ז) וְיִתֵּן יי
 אֱלֹהֶיךָ

באור

והנחה, הטעם שישיש הנלות ויניח להם מחרתם, חיה לא יתכן וולת שישיש א מקומם,
 כי הנלה מחרתו לא ישקוט, חף אס יהי' שס בתענוגים גדולים : (ד) בקצה השמים, כנגד
 ארץ ישראל : (ה) והיטבך והרבך מאבתיך, הדבר מנאר שכל היעודים הללו לא נתקיימו
 לא היו ולא כנראו עד היום הזה, כי בימי בית שני לא היתה הנאולה שלימה כידוע, אבל כל
 הפרשה הזאת הנטחה לעתיד במהרה בימינו, כמ"ס הרמב"ן ז"ל : (ו) ושל ה' אלהיך אה
 לבבך, כל דבר יתר הוצא מן השעור הראוי אל התכלית וראוי להסירו ולהשליכו יקרא
 ערלה, והסרתו יקרא מילה : והנה ערלת הלג כנו למחשבות הנלי שא, ומזקות דברי
 מותר, הושתעים את השכל ומונעים אותו מדעת טוב ורע, והסרתם יקרא מילת הלג :
 אמר כאשר תשדל לבוש אל ה' אלהיך, גם הוא יעור אותך ויכין את לבבך אל אהבתו
 באופן שתכיר טובו וקסדו ולו תאהבו בהכרח, וזה יעשה למען יהיו לך חיי עד : וסגיבין כס
 אהמו

אֱלֹהֶיךָ אֵת כְּרִי-הָאֱלֹהִים הָאֵלֹהִים
 עַל-אֵיבֶיךָ וְעַל-שִׁנְאֵיךָ אֲשֶׁר
 רָדְפוּךָ: וְיָאֵתָה תְּשׁוּב וּשְׁמַעַת
 בְּקוֹל יְהוָה וַעֲשִׂית אֶת-כָּל-
 מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם:
 ט וְהוֹתִירָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל
 מַעֲשֵׂה יָדְךָ בְּפָרִי בְטָנְךָ וּבְפָרִי
 בְּהִמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדַמְתָּךְ לְטֹבָה
 כִּי יֵשׁוּב יְהוָה לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ
 לְטוֹב כַּאֲשֶׁר-שָׁשׂ עַל-אֲבֹתֶיךָ:
 י כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 לְשָׁמֹר מִצְוֹתַי וְהִקְתִּי וְהִכְתוּבָה
 בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה בֵּית-תְּשׁוּב
 אֶל-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ
 וּבְכָל

וירד דער עויגע דין גאטט
 אויף דינע פיינדע אונד
 האסער לעגען, דיא דין
 פערפאלגט האבען: (פ) דוא
 וירוזט אל'ודען פארטפאה
 רען, דער שטיממע הען
 עויגען צו געהארבען: אונד
 אללע זיינע געבאטרוע צו
 האלטען, דיא איך דיר הייטע
 געביטרהע: (ט) אונד דער
 עויגע דין גאטט וירד דיר
 אין אללעם דינען פאכ
 האבען, אן פרוכט דינען
 לייבען, דינען פיהען אונד
 דינען ערדרייכו אים גוטען
 אינען פארצוג געבען: דען
 ער וירד זיך וירדער פרייאען
 דיר וואהל צו טהון, זא וויא
 ער זיך איבער דינע פאר
 פאררען געפרייאט האט:
 (י) ווען דוא נעהמליך דער
 שטיממע רען עויגען דינען
 גאטטען געהארואם זיין,
 אונד זיינע געבאטהע אונד
 געועטצע, דיא אין דינעם

צוכע דער לעהרע פערצייכנעט זינד, בעאבאטטען: אונד דין פאן גאנצעם הערצען

רש"י

תרגום אונקלוס

וַשַׁנְתִּי אֶת שְׁנוֹת בְּנֵי עַמּוֹן (ירמיה מ"ח)
 דַּכְבָּה וְעַל-שִׁנְאֵיךָ רָדְפוּךָ: (פ) וְאֵת
 תְּתוֹב וְתִקְבַּל לְמִיטְרָא דִּי וְתַעֲבַד יֵת כָּל פְּקוּדוֹתֵי דִי-אֲנָא טְפַקְדִּי לְךָ יִזְטָא
 דִּין: (ט) וְיִוְתַרְגֵּךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל עֲזָבֵי יָדְךָ כּוֹלְדָא דְטַעֲדָא וּכּוֹלְדָא דְכַעֲרָךְ
 זְכָאבָא דְאַרְעָךְ לְטָבָא אַרִי יִתֵּיב יְיָ לְטַחְדֵי עֲלֶיךָ לְטָב פְּטָא דִי-חַדִּי עַל-
 אֲבֹתֶיךָ: (י) אַרִי תִקְבַּל לְמִיטְרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ לְטַטְר פְּקוּדוֹתֵי וּקְיֻמוֹתֵי דְפְתִיכִין
 בְּסֵפֶר אֲזַרְיָתָא הַדִּין אַרִי תְתוֹב דְּחַלְמָא דִּי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ
 וּבְכָל

באור

שאמר הנא לטהר מטייעין איתו, כי כאשר יוסף האדם לשקוד על דלתי הסכמה ולהשתדל
 בעשות הטוב, כן יעבד לבו מכל סיני, וכן יוסף לו אמוץ נגד תעתועי היצר, וכל המשתדל
 לאהוב

נצבים ל

תרגום אשכנזי קמה

וּבְכֹל־נַפְשׁוֹ : ס ששׁוּ יא כִּי
הַמְצִיאוֹתָ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי
מַצִּיֵּךְ הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הוּא
מִמֶּךָ וְלֹא־רַחֲקָה הוּא : יב לֹא
בַשָּׁמַיִם הִיא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה
לָנוּ הַשָּׁמַיִמָה וַיִּקְרָה לָנוּ
וַיִּשְׁמַעֵנוּ אֶת־הַוַּנְעִשְׁנָה : יג וְלֹא־
מֵעֵבֶר לַיָּם הוּא לֵאמֹר מִי
יַעֲבֹר־לָנוּ אֶרֶץ־עֵבֶר הַיָּם וַיִּקְרָה
לָנוּ וַיִּשְׁמַעֵנוּ אֶת־הַוַּנְעִשְׁנָה :
יד כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד
בְּפִיךָ וּבַלְּבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ : ס

אונד מיט גאנצער זעלע צו
דעם עוויגען דיינעם גאטטע
בעקעהרען ווירוס : (יא) דען
דיוען געכאטה, דאן איך דיר
יעצט געבע : איזט דיר ניכט
פֿערבאָרגען, אױך ניכט
פֿערנע : (יב) עז איזט ניכט
אױס היממעל : דאָס הוּא
עטוואַ זאָגען מאַכטעזט,
ווער שטייגט פֿיר אונז אין דען
היממעל הינאוּף, אױס עז
הערונטער צו האַלען אונד
אונז בעקאָנט צו מאַכען, זאָ
וואַללען וויר עז האַלטען :
(יג) עז איזט אױך ניכט יענ־
זייט דען מעערו : דאָס דוא
עטוואַ זאָגען מאַכטעזט, ווער
רייזט פֿיר אונז איבער דאָן
מעער, אום זאָלכען העריבער
צו האַלען, אונד אונז בעי־
קאָנט צו מאַכען, זאָ וואַללען

ראה
יב
יג

וויר עז האַלטען : (יד) זאָנדרען דאָן וואַרט איזט דיר גאָנץ גאָהע : דוא האַזט עז אױס
מונדע אונד דען בעגרוף דאָפֿאָן אױס הערצען, וויא זאָלכען צו בעאַכאָטען זייא :
זיהע

תרגום אונקלוס

וּבְכֹל־נַפְשׁוֹ : (יא) אַרִי תִפְקֹדָתָא הָדָא
דִּי אֲנִי טִפְקֹד־לְךָ יוֹטָא דִּין לֹא־
טִפְרִשָׁא הִיא טַנְדָּה וְלֹא רַחֲקָא הִיא :
(יב) לֹא בַשָּׁמַיָא הִיא לְמִיטְר טוֹן־סְקֵר
לָנָא בַשָּׁמַיָא וַיִּסְבָּה לָנָא וַיִּשְׁמַעֲנָנָא
יְתָה וַנְעַבְרָנָה : (יג) וְלֹא־יִמְעַבְרָא

רש"י

(יא) לא נפלאות הוא ממש • לא מכוסה היא
ממש כמו שנאמר כי יפלא ארץ יתכסי ותרד
פלאים (איכה א') ותרד במטמוניות מכוסה
חכמה בטען : (יב) לא בשמים היא • שאלו
היתה בשמים הוית נרדף לעלות אחריה
ללמדה : (יג) כי קרוב אריך • התורה נתנה
לכם

לִיטָא הִיא לְמִיטְר טוֹן יַעֲבֹר־לָנָא לַעֲבֹר יִמָּא וַיִּסְבָּה לָנָא וַיִּשְׁמַעֲנָנָא יְתָה
וַנְעַבְרָנָה : (יז) אַרִי־קָרוֹב לְנִתְךָ פִּתְנָטָא לְתִרְאָא בְּפוּטְךָ וּבְלִבְךָ לְטַעֲבָרִיהּ :
הזי

באור

לאהוב את השם סופו שיאהנט : (ט) והוחיך, יתן לך יתרון על כל העמים : (יא) נפלאות,
מופרכת ומובדלת מן החכמה, שלא תוכל לעשותה : (יב) לא בשמים היא, פירוש נפלאות, כי
השמים הם מופלאים מנבי האדם : (יג) מעבר לים, פירוש רחוקה : (יד) בפיו ובלבבך,
שכל המצות עיקרם הלב, ויש מהם זכר בפה לחזוק הלב ויש מעשה כדי שזכיר בפה •
(הראש"ע)

טו ראה נתתי לפניך היום את
 החיים ואת הטוב ואת המות
 ואת הרע: טז אשר אנכי מצוה
 היום לאהבה את יהוה אלהיך
 ללכת בדרכיו ולשמר מצותיו
 וחקתיו ומשפטיו וחיית ורבית
 וברכה יהוה אלהיך בארץ
 אשר אתה בא שמה לרשתה:
 ז ואם יפנה לבך ולא תשמע

(טו) ויהי! איך לענע דיר
 יעצט לעבען אונד גליקועליג-
 קייט, טאד אונד אונגליקוע-
 לינקייט פאר: (טז) דען איך
 האבע דיר געבאטען, דען
 עוויגען דייען גאטט צו
 ליבען: אין זיינען וועגען צו
 וואנדעלן, אונד זיינע גע-
 באטרוע, געזעטצע אונד
 העפטע צו האלטען: אין
 וועלכעם פאללע דוא דיין
 לעבען ערהאלטען, אונד
 צונעהמען ווירט, אונד דער
 עוויגע דיין גאטט דיך אין
 דעם לאנדע, דארין דו
 געהוט, עז איינצונעהמען,
 זענען ווירד: (ז) ווען ויך אבער דיין הערץ אבווענדען

ונדחת

אונד

זענען ווירד: (ז) ווען ויך אבער דיין הערץ אבווענדען

תרגום אונקלוס

רש"י

(טו) תני דיי יהכית קדמך יוטא דין ית
 תני ית טבתא ית טותא ית
 בישתא: (טז) די אנא ספקידלך
 יוטא דין למרחם ית אלהיך לטהר
 בארצתו דתקנה קדמיה וקדמיה
 פקדוהי וקטוהי ודינוהי ותחי ותסגי ויברכך ית אלהיך בארעא די את
 עליל תפון למידתה: (יז) ואם יתפני לבך ולא תקבל ותטעי

לכס בכתב ובעל פה: (טו) את החיים ואת
 הטוב. זה תלוי בזה אם תעשה טוב הרי לך
 חיים ואם תעשה רע הרי לך מות והכתוב
 מפרט והולך היאך: (טז) אשר אנכי מצוה
 היום לאהבה. הרי הטוב וכו' תלוי: וסיימת
 ורבית. הרי החיים: (יז) ואם יפנה לבבך

הרי

באור

(הראש"ע), והמעשה גרודא בלא לב הוא כגוף בלא נשמה: יאמר בכל עת וככל מקום
 שתראה אף אם תהיה נדח בקנה השמים, תוכל לשור אל ה' אלהיך ולעשות ככל אשר נזק,
 אם תתודה בפה עונך ועון אבותיך, ותכונן את לבך לאהבה איתו ולדבקה בו כל הימים,
 והדברים האלו ברשותו ובחירתו של אדם הם כתובים, קרובים אליו מאוד: (טו) החיים,
 הידועים, והם המאוששים והנחמנים, כלל כל הנרכות והטובות כלם: הטוב, הפרטי,
 כעושר וכוונת הגוף ומחמה וכבוד ודומיהם, ועוד ורע הפך: (טז) לאהבה את ה' וגו',
 עקר ותכלית לכל המצות כלם, ואם אין אהבת המקום אין כלום: ללכת בדרכיו, כי
 האוהב מתאוה ומשתוקק להדבק עם הנאהב, הולך אחריו להיות קרוב לו, בכל מקום שהוא
 פונה, וכן יעשה כמעשהו למשן הדמות לו בכל יכלתו: כן האוהב את השם ישתדל להדבק
 בו, ללכת בדרכיו כפי אשר הם ידועים לנו, והם דרכי החכמה וההנהגה והיושר והחסד
 והתמיכה, ומהנת בני אדם, והנכונות לבת עם ה' ועם בריותיו: והמעלה הנשגבה הזאת
 אשרי מי שזוכה אליה נקראה קרבת אלהים, אשר עליה אמר המשורר ואני קרבת אלהים
 לי טוב (תהלים ע"ג כ"ח), כי אין בטובה למעלה ממנה, ולה אנו מנפים ומיחלים לכה"ב:
 וחקתיו, אף אם לא מדע למה נתנו, די לך לדעת שהם דרכי השם ב"ה: וחיית, וכו'
 תשובת

וַנִּדְחָהּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים
 אֲחֵרִים וְעַבַדְתָּם: ^{מפסיר יח} הַגִּדְתִּי
 לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבַד הָאֲבֵדוֹן
 לֹא־תֵאָרִיכֵן יָמַי־עַל־הָאָדָמָה
 אֲשֶׁר אֲתָה עֹבֵר אֶת־דִּירְךָ
 לְבֹא־שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ: ^{יט} הָעֵדְתִי
 בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
 הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נָתַתִּי
 לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרַת
 בְּחַיִּים לְמַעַן תִּחַיֶּה אֶתְּהָ וְזָרַעְךָ:
 כִּי לֹא־תִּהְיֶה אֶרֶץ־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 לְשִׁמְעַ

אונד אונגעהארזאם זיין
 ווירד: ווען דוא אויף אבוועגע
 געראטעזט, אנדרע גאטטער
 אנבעטעזט, אונד איהנען
 גאטטעווינזטליכע עהרע ער-
 צייגזט: (יח) זא פערקינדיגע
 איך אייך הירמיט, דאס איהר
 אומקאממען: אונד ניכט
 לאנגע אין דעם לאנדע בלוי-
 בען ווערדעט, דאהין דוא
 איבער דען ירדן געהוט, אום
 זאל כעז אהינצונערהמען:
 (יט) דיממעל אונד ערדע
 רופע איך הירמיט צו צייגען
 איבער אייך אן: דאס איך
 דיר לעבען אונד טאד, פאר-
 געלעגט האבע, זעענען אונד
 פלוך: וואהלע דאז לעבען,
 דאמיט דוא אונד דינע נאך-
 קאממען ערהאלטן ווערדעט:

(כ) ליבע דען עוויגען דינען גאטט, געהארבע

תרגום אונקלוס

רש"י

וְתַשְׁעִי וְתִסְגֹּר לְטַעוֹת עַמִּי
 וְתִפְלַחנִי: ^(יח) חַיִּיתִי לְכוֹן יוֹטְאָדִין
 אֲרִי מִיכָד תִּיבְרוֹן לֹא תוֹרְכוֹן יוֹטִין עַל
 אֲרַעָא דִּי אַתְּ עֹבֵר יַת יִרְדְנָא לְטַעַר
 לְתַטְּוֹן לְמִרְתָּהּ: ^(יט) אֶסְהַדִּית בְּכוֹן
 יוֹטְאָדִין יַת שְׁמִיָא וְיַת אֲרַעָא חַיִּי
 וּמִוֹתָא יַחְבִּית קְדֻשָּׁךְ בְּרוֹן וְלִוְטִין
 וְתִתְרַעִי בְּחַיִּי בְּדִיל רְתַחִי אֶת וּבְנֶךָ:
 (כ) לְמִרְתָּם יַתִּי אֱלֹהֶךָ לְקַבְּלָא

הרי הרע: (יח) כי אבד תאבדון. הרי
 המות: (יט) העדותי בכס את השמים ואת
 הארץ. שהם קיימים לעולם וכאשר תקרא
 אתכס הרעה יהיו עדים שאני התריתי בכס
 בכל זאת. ד"א העידותי בכס את השמים
 וגו'. אמר להו הקב"ה לישראל הסתכלו בשמים
 שבראתי לשמש אתכס שמש שנו את מדתם
 שמש לא עלה גלגל שמה מן המזרח והאיר
 לכל העולם כענין שנאמר (קהלת א') חרות
 השמש וכן השמש הסתכלו בארץ שבראתי
 לשמש אתכס שמש שמה מדתה שמש זרעתם
 אותה ולא כמחה או שמש זרעתם חטי' והעלתה
 שעורים ומה או שנעשו לא לשכר ולא להפסד
 מקבלין

אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין

באור

תשובת התנאי, אז תסיה: ורביח, בכל טוב: (יו) ואם יפנה לבכר, מעש ה' אלהיך,
 שלא ללכת בדרכיו: (יח) כי אבד האבדון, פירוש המות והרע, כי יאבדו הם ובניהם
 וקנינס: (יט) את השמים ואת הארץ, שהם קיימים לעולם, וכאשר תקרא אתכס
 הרעה יהיו עדים שאני התריתי בכס בכל זאת, וכן אמר על הארץ תהיה בנו לעדה: ובחרת
 בחיים, יש לך לבקור נפיים טובים ומאשרים, ופירש כי הקיים המאשרים הם לאהבה את

תרגום אשכנזי

נצבים וילך ל לא

בעה ארבע וינער שטיממע , הארטע דיק אן איהן : דען היראויף בערוהט דינע ער- האלטונג אונד דיין לאנגען לעבען, דאס דוא אויף דעם ערדרייכע בלייבט, וועלכען דער עוויגע דינען פארפאה- רען אברהם יצחק אונד יעקב צוגעשווארען, איהנען איין צוגעבען :

לשמע בקלו ולדבקר דבו פי הוא חייך וארד ימיד לשבת על האדמה אשר נשבע יהוה לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם : פ לא ח וילך משה וידבר את הדברים האלה אל-כל ישראל : ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא-אובד עוד לצאת ולבוא ויהוה

לא (א) משה גינג היין : אונד הילט נאך פערנער פארגענדע רעדע אן גאנץ ישראל : (ב) ער שפראך צו איהנען, איך בין נונמערור רונדערט אונד צוואנציג יאהר אלט, אונד קאן ניכט מערער פאר איין יארו אונד איינגעהן (איער אנפיהרער ויין) :

אויך

תרגום אונקלוס

רש"י

מקבלין פורענט לא שנו את מדתם אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם טעאתם תקבלו פורענות על אחת כמה וכמה : ובפרת נחוי' חני מורה לכס שתבחרו בחלק הסיים כחדם האומ' לבנו בחר לך חלק יפה בכחלתי ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברו' לך וע' כאמר (תהלים ט"ו) ה' מנת חלקי וכסוי אתה תומך גורלי הכסת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך :

לקבלא פטיטריה ולקרבא לדתלמיה ארי הוא חייך ואזרכות יוסף לטחב על-ארעא די קים יי לאקהתך לאברהם ליצחק וליעקב לטמן להון :

לא (א) ואול טשה ומליל ית פתגמיא האלון עם-בר-ישראל : (ב) ואמר להון פר- טאה ועשרין שנין אנא יזמא דיין לית אנא יביל-עוד לטיפק ולטיעל ויי

לא (א) וילך משה לא אוכל עוד לבאת ולבא יכול שתשש כמו תלמוד לומר לא כהתה עיני ולא כס לתה אלא מהו לא אוכל חיי רשאי שבעלה ממני רשות ונתנה ליהושע : (ב) וה' אמר אלי

באור

ה', כמו שנארנו, ואין אושר והצלחה לנפש האדם זולת אהבת השם יתעלה : (כ) הוא חייך, לאהבה את השם, כי אהבה הוא מקור הפעל (דס ליפן), ויתכן לבא בלשון זכר, ואם יהיה שם המקרה (דיא ליבע), יבא בלשון נקבה : לא (א) וילך משה, התעורר לזה, כמו וילך איש מבית לוי (שמות ב' א'), וילך ויעבד (לעיל י"ז י"ג) : נתן א לבנו לנחם את ישראל על מיתתו : (ב) בן מאה ועשרים שנה, זקן ושבע ימים, ואין להקטעב על מיתתי : לא אוכל עוד לצאת ולבוא

וילך לא

וַיְהִי הַיּוֹם אָמַר אֱלֹהֵי לֹא תַעֲבֹד אֶת-
הַיִּדְּוָן הַיִּדְוָה: אֵל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
הוּא יַעֲבֹד לְפָנֶיךָ הוּא יִשְׁמֹד
אֶת-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ
וַיִּרְשָׁתֶם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵד
לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: שְׁנֵי

ועשה

תרגום אשכנזי קמו

אויך האט דער עוויגע צו מיר
געזאגט, דוא זאללזט ניכט
איבער דען ירדן געהען:
(ג) דער עוויגע ריין גאטט
וויירד זעלבזט פאר דיר הער
ציהען, ער וויירד דינע פאל-
קער פאר דיר הער פערטיל-
גען, דאס דוא איהר לאנד
אין בעזיסן געהמעזט: יהושע
וויירד אייער אנפיהרער זיין,
וויא דער עוויגע געשפראכען
האט: דער

תרגום אונקלוס

וַיֵּאמֶר לִי לֹא תַעֲבֹד יתְּרִדְנָא דְרִיּוֹן:
(ג) יי אלהיך הוא עבד קדשך הוא
ישעי ית עטמיה האלון מן קדשך
ותרתני יהושע הוא עבד קדשך
כטאדי מליה יי: ויעבד

רש"י

אלי • זהו פירוש לא אוכל עוד ללכת ולבוא
לפי שה' אמר אלי: אנכי היום • היום מלאך
ימי ושטתי ביום זה כולדתי וביום זה אמות •
ד"ל ללכת ולבוא בד"ת מלמד שנסתמו ממנו
מסורת

באור

ולבוא, יכול שתש כחו, ת"ל לא כהמה עיני ולא נס למה (לקמן ל"ד ו') • אלא מהו לא
אוכל? אינו ראוי שנעלה ממנו הרשות וכחכה ליהושע: כן פי' רש"י ז"ל ולפי דבריו מאמר
וה' אמר אלי וגו' ענינו לפי שה' אמר לי: ואין הפי' הזה נכון בעיני הרמב"ן ז"ל, ועל דעתו
אמר משה לשרא דברים אשר לא כן, כדי לנחמם, וגם זה אינו מחזור: ויתכן שאין בעצמיות
לא כהמה עיני ולא נס לימה, שנאמר על כל כחתי כאשר היה בימי נעוריו, בלי שני כלל,
כי אם שהוא וקן ברוח משתמש בכל חסיו ובכחות נפשו בשלמות, ואולי שעם כל זה הרגיש
בעצמו שאין לו עוד מדת הנבונה והכח לשאת את משא העם ערסם וריבם, וללכת ולבוא
לפניהם למלחמה, ומנהיג האומה הזאת ושר נבא מלחמת ה', לא די לו שיהיה ברוח משתמש
בחסיו ובכחות נפשו כראוי, כי אם נריך שיהי' נבונה קול ודב פעלים, שוקד להאגיד בעניני
האומה ולדעת נרכיה ולפקוד עליה מן הנקר עד הערב, וגם בלינה לא ישכב לבו, כי
יתקד למחשבות רבות ותחבולות עמוקות ליישר הנהגותיה בעשות השלום, אף כי בנאמת
על איביה, לא ייעץ ולא יעז מרוב ענין ועבודה קשה, ואין בזה תפארת לוקן, וכבר אמר
החכם תפארת בסורים כחם והדר זקנים שיבה, (משלי כ' כ"ט) • וגדולה מוי אמרו רז"ל לא
אוכל עוד ללכת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעייטת החכמה,
וכונתיהם על דעתי לא שנעלמו ממנו דרכי התורה והחכמה, אלא שנתמעט בו הכח למסור
את חכמתו לאחרים, ולהפיק את מעייטת בינתו לחון • ולזה דקדקו לומר מסורות ומעייטת
החכמה: כי להורות לאחרים וללמדם חכמה ובינה נריך שקידה רבה והשתדלות דבריו ומשא
וחן, ואין זה בכח ותולדות הזקן: והוא לא אוכל עוד ללכת ולבוא בדברי תורה, הכוונה
להורות לכס את דרכי ה' וללחום מלחמת תורתו, כי והו ענין ללכת ולבוא: וה' אמר אלי,
גם אם הייתי יכול ללכת ולבוא, הנה ה' אמר אלי לא תעבור: (ג) ה' אלהיך הוא עבד
לפניך וגו', אין לכס נרך בהנהגתי, כי ה' ישמיד היום לפניך, והוא בזה את יהושע
(5)

תרגום אשכנזי

וילך לא

(ד) דער עוויגע ווירד איהנען
 (דיוען פאלקערן) טהון, וויא
 ער סיהון אונד עוג, דען
 בידען קאניגען פאן אמרי,
 אונד איהרעם לאנדע גע-
 טהאן: דיא ער פערטילגט
 דאָט: (ה) וָ ווירד דער
 עוויגע אויך דיוע נאציאן פאָר
 איך היגעבען: אונד איהר
 ווערדעט מיט איהנען פער-
 פאָהרען נאך רעם געבאָטהע,
 דאָן איך איך געגעבען:
 (ו) וויד כעהערצט אונד
 טאפפער! פירכטעט איך
 ניכט, אונד לאסט אייערן
 מוטרה ניכט וונקען פאָר
 איהנען! דען דער עוויגע דיין
 גאָטט, ער זעלכזט ציהט מיט
 דיר, ער ווירד דיא דאָנר
 ניכט פאָן דיר אַבציהען אונד
 דך ניכט פערלאָסען:
 (ז) דעם יהושע ריף משה צו,
 אונד זאָנטע איהם אין געגען-
 וואַרט גאַנץ ישראל, וויא כעהערצט אונד טאפפער! דען דוא ווירזט מיט דיועם פאלקען

ד ועשה יהוה להם כאשר עשה
 לסיחון ולעוג מלכי האמרי
 ודארצם אשר השמיד אתם:
 ה ונתנם יהוה לפניכם ועשיתם
 להם ככל המצוה אשר צויתי
 אתכם: ו חזקו ואמזו אל-
 היראיו ואל תערצו מפניהם
 כי יהוה אלהיך הוא
 ההלך עמך לא ירפה וקרא
 יעזבד: ס שלישי חמישי ז ויקרא
 משה ליהושע ויאמר אליו
 לעיני כל ישראל חזק ואמץ
 כי אתה תבוא אתהעם הזה
 אל

רשי

תרגום אונקלוס

(ד) ויעבד יי להון כטא דעכד לסיוחון
 ולעוג מלכי אמוראיה ולא דארעהון ד
 יצאי ותהון: (ה) ויטטרנון וקדטיטון
 ותעברון להון ככל תפקידתא ד
 פקדית נתכון: (ו) תקיפו ואלטיטו לא
 תדחלו וקלא תתברון טודקדטיטו
 ארי וי אלהי טיטריה טדבר קרטך לא ישבקנד ולא גרתיקנד: (ז) וקרא
 משה ליהושע ואמר ליה לעיני כל ישראל תקפו ואלם ארי את תעול עס דענט
 לארעא

כאור

שיעבור לפניך, כי כנר ראיתם עה שעשה הים לסיוחן ולעוג: (ה) ועשיתם להם, לשם
 מככותם: (ו) לא ירפך, לא יתן לך רסיון להיות נעזב ממנו, כ"כ רש"י ז"ל: וכונת הו
 ז"ל שלא תאמר לא ירפך, לא יעשה תותך רפה, שאין נזה חדום, אבל כונת הכתוב ל
 ירף

וילך לא

חרגום אשכנזי קמח

אֶרֶץ-אֲרָץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לְאִבְתֶּם לָתֵת לָהֶם וְאֶתְהוּ
תִּנְחַלְנָה אוֹתָם: ה וַיְהוֹה הוּא י
הַלֵּךְ לְפָנָיִךְ הוּא יְהִי עִמָּךְ
לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יֵעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא
וְלֹא תִחַת: ט וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת-
הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתֵּן אֶל-
הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת-
אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל-כָּל-
זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: רכיעי י וַיְצִו מֹשֶׁה
אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים
בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה בְּחַג
הַסְּכוּרִת: יא בָּבוֹא כָּל-יִשְׂרָאֵל

אין דאן לאנד קאממען ,
דאן דער עוויגע איהרען
עלטערן צונעשווארן האט ,
איהנען צו געבען: אונד דו
ווירט ויא דאזעלבוט איין-
זעמען: (ח) דער עוויגע
זעלבוט איזט ען, דער פֿאָר
דיר הערציהט, ער ווירד דיר
ביאשטעהן, ווירד ווינע האנד
ניכט פֿאָן דיר ציהען אונד דין
ניכט פֿערלאסען: פֿירכטע
דיך ניכט אונד ויא אונער-
שראָקען! (ט) משה שריב
דיוע גאנצע לעהרע אויף:
איבערלאפערטע ויא דען
פרוטערן, דען זאָהנען לוי ,
דיא דען עוויגען בונדולאדע
טרונען: אונד אללען אלטען-
טען פֿאָן ישראל: (י) אונד
גאָב איהנען ראָביא פֿאלגענע-
דען בעפֿעהל: אָם ענדע פֿאָן
זיבען יאהרען, צור צייט דען
פֿרייאַהרו, אָם היטטען-

לראות

פֿעזט: (יא) ווען גאנץ ישראל קאממט, פֿאָר

חרגום אונקלוס

ר ש י

לְאָרְעֵא דִי קָמִים יִי לְאַכְתָּהוֹן לְטַמֵּן
לְהוֹן וְאֵת תַּחֲסֻגָּה יִתְהוֹן: (ח) וַיִּי
הוּא מְדַבֵּר קְדָמָךְ מִטְרִיבָה יְהִי בְּסַעֲדָךְ
לֹא יִשְׁקָדְךָ וְלֹא יִרְמִיָּקְךָ לֹא תִרְחַל
וְלֹא תִתְקַבֵּר: (ט) וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה יֵת
אוֹרִיתָא תְּדָא וַיְהִיבָה לְכַתְּבָא בְּנֵי לֵוִי
דְּנִשְׁלִין יֵת אֲרוֹן קֹדֶשׁ דִּי וְלְכָל-סְבִי יִשְׂרָאֵל: (י) וַיִּפְקֵד מֹשֶׁה יִתְהוֹן לְמִטְרָה
מִסּוּף שִׁבְעֵי שָׁנִין בְּזִמְנֵי שְׁתָּא דְּשְׁמִיטָתָא בְּחַג דְּרִטְטִילִיא: (יא) בְּמִיתֵי כָּל-
יִשְׂרָאֵל

כרחס הכל תלוי בך עול מקל והקד על קדקדן
דבר אחר לדור ולא שני דברים לדור:
(ח) ויכתב משה ויתנה כסגמל' כלה כתנה
לכני שבו: (י) מקן שבע שנים בשנה
ראשונה של שמיטה השמינית ולמה קורא אותה
שנת השמיטה שעדיין שביעית כוכנת בה נקניד
של שביעית הוצא למכאף שביעי: (יא) תקרא
את

דנטליון ית ארון קודש דיו ולכל-סבי ישראל: (י) ופקד משה יתהון למטר
מסוף שבע שנין בזמן שתא דשמיטתא בחג דרטיליא: (יא) במיתיי כל
לאתחזאה

באור

יך ממנו, ולא יתן לו רסין לבלתי היות בעורתי: (ז) כי אחת חבוא את העם היה, את
כמו עס, כתרומתא ארי את תועול עם עמז הדין: (ט) ויכתב משה את הספר הזה, ואת
שגמרה כלה בתנה לכני שבו, שהס מורי התורה: (י) מקץ שבע שנים, בשנה ראשונה
של

לראות את פני יהוה אלהיך
 במקום אשר יבחר תקרא את
 התורה הזאת נגד כל ישראל
 באזניהם: יב הקהל את העם
 האנשים והנשים והטף וגרך
 אשר בשעריך למען ישמעו
 ולמען ילמדו ויראו את יהוה
 אלהיכם ושמרו לעשות את
 כל דברי התורה הזאת:
 ובניהם אשר לא ידעו ישמעו
 וירמדו ליראה את יהוה
 אלהיכם כל הימים אשר אתם

פאר דעם עוויגען דיינעם
 גאטטע, אן דעם ארטע, דען
 ער ערוואהלען ווירד, צו ער-
 שיינען: ואללוט דוה דויע
 לעהרע, אין ביאזיין פאן
 גאנץ ישראל, לוויט פאר-
 לעזען. (יג) דאן גאנצע פאלק
 מוזט דוא דאזעלכזט צוזאם-
 מען קאממען לאמען, מאג-
 נער, וויכער, אונד קינדער
 נעבזט דעם פרעמדלינג, דער
 זיך אין דיינען טהארען אויף-
 האלט: דאמיט זיי הארען
 אונד לערנען, פאר דעם
 עוויגען אייערם גאטטע עהר-
 פורכט האכען, אונד אללע
 ווארטע דויער לעהרע אויף
 דאן גענוואוטע בעאבאכט-
 טען: (יג) אונד דאמיט אויך
 דיא קינדער, דיא נאך אונ-
 וויסענד זינד, הארען אונד

חיים לערנען, פאר דעם עוויגען אייערן גאטט ערוורכט האכען: זא לאנגע איהר
 אין

תרגום אונקלוס

רשי

לאתנא קדם יי אלקה באתרא די
 יתרעי תקרי ית אורייתא קרא קדם
 כל ישראל ותשטענון: (יג) פנזש
 יתעמא גובריא ונשיא וטפלא וגירד די בקרדו כדיל דישטענון וכדיל
 דיילפון וידחלו קרבני אלהבון ווטרון לטעכד ית כלפתגמי אורייתא
 קרא: (יג) ובניהון די לא ידעין ישטענון וילפון לטדחל קדם יי אלהבון
 כל יומיא די אתון

את התורה הזאת המלך היה קורא מתחלת
 אלה הדברים כדאיתא במסכ' סוטה על נימה
 של עץ שהיו עושין בעזרה: (יב) האנשים
 ללמוד: והנשים לשמוע: והטף למה
 יתעמא גובריא ונשיא וטפלא וגירד די בקרדו כדיל דישטענון וכדיל
 דיילפון וידחלו קרבני אלהבון ווטרון לטעכד ית כלפתגמי אורייתא
 קרא: (יג) ובניהון די לא ידעין ישטענון וילפון לטדחל קדם יי אלהבון
 כל יומיא די אתון

באור

של שנטה, שהיא הסנה השמינית, ולמה קורא אותה שנת השמטה, שעדיין שביעית טהרת
 צה בקביר של שביעית הוצא למוצאי שביעית. (רשי'): (יא) תקרא את התורה הזאת,
 המלך היה קורא מתחלת אלה הדברים כדאיתא במסכת סוטה (דף מ"א), על נימה של עץ
 ושהיו עושים בעזרה: (יב) למען ישמעו ולמען ילמדו, האנשים והנשים, כי גם הם שומעות
 ולמדות ליראה את ה': (יג) ובניהם אשר לא ידעו וגו', הם הטף, כי ישמעו וישאלו
 והאבות ירצו להם ויחנכו אותם, כי אין הטף יוגקי שדים, אבל הם קעמי השנים הקדושים
 לכתחלה

וילך לא

תרגום אשכנזי קמט

חיים על האדמה אשר אתם
עבדים את ה' יהוה שמו
לרשתה: פ חמישי ששי

יד ויאמר יהוה אל משה הן
קרבו ימיה למוות קרא את-
יהושע והתיצבו באהל מועד
ואצונו וילך משה ויהושע
והתיצבו באהל מועד: טו וירא
יהוה באהל בעמוד ענן ויעמוד
עמוד הענן ערפתח האהל:
טז ויאמר יהוה אל משה הנך
שכב עם אבותי וקם העם

אין דעם לאנדע לעבט, דא-
הין איהר יעצט איבער דען
יורן געהן ווערדעט, אום עז
איינצונערדמען: (יד) דער
עוויגע שפראך צו משה, נון
מעהר אונט דינע צייט
דערצאן געקאממען, דאס
דוא שטערבנט: רופע דעם
יהושע, אונד שטעללט איך
בידע אין דאן שטיפטזעלט,
דאס איך איהם מיינע בע-
פעהלע ערטהיילי: משה אונ-
ד יהושע גינגען הין אונד שטעל-
טען זיך אין דאן שטיפטז-
זעלט: (טו) דער עוויגע
ערשין אים צעלטע, אין
איינער וואלקענווילע: דאס
וואלקענווילע שטונד אים
אייננאנגע דער דייטטע:
(טז) אונד דער עוויגע שפראך
צו משה, ווען דוא ביא דינען
אונד

הזה

פארפארען רוהען ווירוט: זא ווירד איינזט דווען פאלק זיך אויפלאהענען

תרגום אונקלוס

רשי

קטין על ארעא די אתון עברין ית
ירנא פטון למירתה: (יד) ויאמר יי
למשה הא קריבו ימיה למות קרי

ותיהושע ואתעדרו במשבן ומנא ואפקרניה ואזר משה ויהושע ואתעדרו
במשבן ומנא: (טו) ואתגליי במשבןא בעטורא דעננא וקם עמקא דעננא
על דתדע משבנא: (טז) ואתר יי למשה הא את שביב עם אבותך ויקום
עמא

הרין

באור

לכתחיל, והו טעם ולמדו ליראה בעתיד, כי למעלה אמר ולמדו ויראו: אבל רבותינו ז'
אמרו האכזים ללמוד, והנשים לשמוע, והסוף למה בא? ליתן שכר לזניאיהם (הרמב"ן):
(יד) ואצונו, כמו שאמר להלן ויבו את יהושע: (טו) וזנה, הונת על האשה הנוגדת בצעלה
ונתנת את אהבתה לבנותי ראוי, והוא אל על העונב את השם ושנד האלילים: נכר הארץ
גיי הארץ (רש"י), כונתו שאין נכר תואר לאנשים שאין הכמוך תואר הנכסין, אבל
תקרא המתואר, כאלו אמר אחרי אלהי עם נכר, שהוא עם הארץ, ונקרא נכר, שהוא
נכרי לישראל (והנה בזה תלונת הרמב"ן ז"ל): ולכן נכר אתורגם בל"א (באלכאר)
שנס

הָיָה זֶנְחָה אַחֲרַי אֱלֹהֵי נֹכַח
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בְּא־שְׁמוֹ
 בְּקִרְבוֹ וְעִזְבוֹנֵי וְהִפֵּר אֶת־דְּבָרֵי
 אֲשֶׁר כִּרְתִּי אֹתוֹ: י' וְחָרָה אִפִּי
 הֵיכְלִי בַּיּוֹם הַהוּא וְעִזְבוֹתַיִם
 וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לְאֵל
 וּמִצָּאָהוּ רַעוֹת רַבּוֹת וּצְרוּת
 וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַרְבִי
 אֲיִן אֲרֵהוּ בְּקִרְבִי מִצִּיּוֹנִי
 הִרְעוֹת הָאֱלֹהִים: י"א וְאֲנֹכִי הִסְתַּר
 אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל
 הִרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה בִּי פְנֵה אֶל
 אֱלֹהִים אַחֲרָיִם: י"ב וְעַתָּה כְּתֹבוּ
 לָכֶם

אונד דען גאטטערן דער
 באַרבאָרִישען אײנוואָרְהנער
 דען לאַנדען, דאַהין עז מיט
 טען אונטער זיא קאָמט, נאָך
 בוהלען עז ווירד מײך פֿער
 לאַסען, אונד דען בונד
 ברעכען, דען אײך מיט איהם
 געמאַכט האָבע: (יז) אַלודען
 ווירד מיין צאָרן ווידער דאַ
 זעלבע ענטפֿלאַממען, אײך
 ווערדע זיא פֿערלאַסען, אונד
 מיין אַנטליץ פֿאַן איהנען אַבִי
 ווענדען, עז ווירד פֿאַן אַנדערן
 פֿערצעהרט ווערדען, אונד
 ווען עז דען פֿאַן פֿילען אונד
 גליקופֿאַללען אונד דראַנג
 זאַלען ווירד היימגעוועכט ווער
 דען, זאָ ווירד עז דעראַיינט
 צור ערקענטנים קאָממען
 אונד שפרעכען, האָבען מײך
 ניכט אַללע דיזע אונגליק־
 פֿאַללע בעטראַפֿען, ווײל
 מיין גאָטט ניכט מעהר בײא
 מיר איזט? (יח) אײך אָבער ווערדע דען זעלבען טאַגען מיין אַנטליץ פֿאַר איהם פֿער
 בערגען, וועגען אַללע דען באַזען, דאַז עז געטהאַן, דאַס עז זײך נעמליך צו אַנדערן
 גאָטטערן געווענדעט האָט: (יט) שרײבט אײך אַלזאָ פֿאַלגענדען

j

מיר איזט? (יח) אײך אָבער ווערדע דען זעלבען טאַגען מיין אַנטליץ פֿאַר איהם פֿער
 בערגען, וועגען אַללע דען באַזען, דאַז עז געטהאַן, דאַס עז זײך נעמליך צו אַנדערן
 גאָטטערן געווענדעט האָט: (יט) שרײבט אײך אַלזאָ פֿאַלגענדען

תרגום אונקלוס

וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי כִּמוֹ שְׂאִיט רֹאֵה נֹכַחַס: (יז)
 חַת הַסִּירָה חֹאֵת הַלּוֹיטוֹ הַשְּׁמַיִם עַד
 דְּחַלְתִּי וַיִּשְׁנֹן יִתְדִקְוִטִי דִי גְזֵרִית עִקְהוֹן: (יח)
 הָיָה וְאַרְחִיקֵנוּ וְאֶסְלַק שְׂכֵנֵתִי טְנַהוֹן וַיְחַזוּ לְטִיכַל וַיַּעֲרֵעוּ יִתְהוֹן בִּישׁוֹן
 סְנִיאָן וַיַּעֲקוּ וַיִּיטֵר בִּיזְמָא הָהוּא תְּלָא טְדִלִית שְׂכִינְת־אֱלֹהֵי בִינִי אֲרַעֲנִי
 בִּישִׁיא הָאֲלִין: (יח) וְאֵנָּה סְלִקָּא אֶסְלַק שְׂכֵנֵתִי טְנַהוֹן בִּיזְמָא הָהוּא עֲלִי
 בְּלִדְבִישִׁיא דִי עֲבָדוּ אֲרִין אֶתְפִּנְיָא בְּתַר טְעוֹת עִטְמִיא: (יט) וְכַעַן כְּתֹבוּ
 לָכֶן

באור

שננס הוא הנחת הראשונה על אדם נכרי, והוא אל על רוע המזג והמדות האנושיות: בקרבן
 שם על נכר, נקרב העם הנכר: (יז) והסתרת פני, הסתיר השגשגתי מהם, אין על
 ולבני

ולבני
 משם
 מיד
 אחי
 אהיה
 למש
 השמ
 על
 בשל
 שמה
 קען
 השיר
 להס
 יואן
 זאט

וילך לא

תרגום אשכנזי קנ

לְכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וּלְמִדָּה
 אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְרֵי בְּפִיהֶם
 לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת
 לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל : שְׁשֵׁי שָׁבוּעֵי
 כִּי־אָבִיָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ וְ
 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּיו זָכַר
 חֶלֶב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׁבַע וְדָשָׁן
 וּפְנֵיהֶם אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וַעֲבָדוּם וַנֵּאצְוֵי וְהִפַּר אֶת־
 כְּרִיתִי

פֶּאָל גַּעַנְדֵּעַן גַּעַזְאֲנַג אִיקָה ,
 לְעֵהֶרֶט אִיהֶן דִּיא קִינְדֵּעַר
 יִשְׂרָאֵל , דָּאָס זִיא זְאָלְכֵעַן
 אִיוּוֹעַנְדִּיג לַעֲרַנְעֵן : דָּאָמִיט
 מִיר דִּיוֹעַר גַּעַזְאֲנַג אִיקָ צִיגַע
 זִיִּיא גַּעַנְעֵן דִּיִּיא קִינְדֵּעַר
 יִשְׂרָאֵל'ז : (כ) רַעַן אִיקָ וְעֵרְדֵּעַ
 דָּאָז פֶּאָלֶק אִין דָּאָז לֵאנֵד
 בְּרִינְעֵן , דָּאָז אִיקָ זִינְעֵן
 פֶּאָרְפֶּאָהֶרֶען צִוגַע שׁוּוֹאָרַעַן ,
 וְעֵלְכֵעַן פֶּאָן מִילַךְ אֹונֵד הָאָנַג
 פֶּלִיסֵט , עוּ ווִירֵד דָּאָזְעֵלְבוּט
 אִים אִיבַעֲרֶפֶלִוּס צוּ עֶסַעַן
 הָאָבַעַן , אֹונֵד אִין וּוְאָהֲלֵלוּט
 לַעֲבַעַן : אֹונֵד זִיךְ אֶלְוֵדַעַן צוּ
 אַנְדֵּרֶן גַּאָטְטֶעֶרן וְעֵנְדֵּעַן ,
 אִהֲנַעַן גַּאָטְטֶעֶרִינְזִטְלִיכֶע עֵהֶרַע צוּ עֵרְצִיגֵן , עוּ ווִירֵד מִיר פֶּעֲרֵדְרוּס מַאָכֵעַן וּוְאָלְלֵעַן ,
 אֹונֵד

תרגום אונקלוס

רש"י

קִנּוּ יִתְדֵי וְשִׁבְחָתָא הָרָא וְאֶלְפָה
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְרֵי בְּפִיהֶם כְּדִיל
 וְתִהְיֶה לִי תוֹשִׁבְחָתָא הָרָא לְסִיחֵי בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל : (כ) אֲרִי אֶעֱלִינֶנּוּ לְאֶרְעָא
 הַיְּקִימִית לְאַבְתָּתְהוֹן עֲבָדָא חֶלֶב וּדְבַשׁ וַיִּיכָרוּן וַיִּשְׁבַּעוּן וַיִּתְפַּנְקוּן וַיִּתְפַּנְנוּ
 בְּתַר טְעוּת עֲמִמְיָא וַיִּפְלְחוּן לְהוֹן וַיִּרְגְּזוּן קִרְטִי וַיִּשְׁנֹן יִתְ קִמְי : וַיְהִי

באור

ולני אל העם הזה , כמו שאיני רואה בנרתם : והיה לאכל , לכל מבקשי נפשו , כי כן
 משפט העם הזה , כאשר יסלק השם מומנו השגחתו הפרטית , ועלים מומנו עין חמלתו ,
 מיד והיה לאכל , כי נריו רבים : (יח) הסתיר אסתיר , חף אס יכירו כי אשמים הם , לא
 אחוש להם ולא אגאלם בנרטה לבדה והרחור תשובה , כ רעה גדולה עשו , בלכתם אחרי
 אלהים אחרים , עד אשר ישיבו לי בתשובה גמורה , והתודו את עונם ואת עון אבותם , כמ"ש
 למעלה (ויקרא ט' ו') : (יט) את השורה הזאת , השירה אשר אנני לך עתה , והיא האזינו
 השמים עד וכפר אדמתו וקראה שירה כי ישראל יאמרו תמיד בשיר וזמרה , וכן נכתבה
 על מקצב שירי , בהנמדת הדלתות , עם ההפסק במקומות הנשימה , כמואר בפרשת
 בשלח ומשפט השירים בלה"ק : ולמד , הטעמים הקאים שיבאר להם : שימה בפיהם ,
 שתהיה השירה שגורה בפיהם : ומלת ולמד גס שימה זרה , כי המשפט להיות ה"א ולמד
 קטן , ותחת הדל"ת פת"ח קטן * (הראב"ע) : לעד בבני ישראל , כמו שאמר להלן וענתה
 השירה הזאת לפניו לעד , כטעם לא תענה ברעך , שהשירה הזאת תעיד לישראל שכך הגדתי
 להם מראש , וכך התריתי גם על כל המובאות חותם : (כ) ונאצוני , והכעיסוני , וכן כל
 גזון לשון כעס * (רש"י) : ונראה שהונח על הממאס ומבזה ברטון לבו הדבר המעולה והיקר ,
 נאצו כל תוכחתי (משלי א' כ"ט) , וענת עלין כאצו (תהלים ק"ז י"א) , וכן הסעל הכבד
 מטט

בְּרִיתִי: כֹּל זֶה הָיָה כִּי תִמְצָאן אֹתוֹ
 תְּרַעוּרָה רַבּוֹת וְצָרוּרָה וְעִנְתָּהּ
 הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעַד כִּי
 לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי
 אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם
 בְּטָרָם אֲבִיָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּעְתִּי: כִּי וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־
 הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא
 וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 כִּי וַיִּצְוֵ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן

אונד זיינען בונד ברעכען: (כא) ווען עו אל ודען פאן גראסען אונגליקפאללען אונד דראנגואלען ווירד היימגעזוכט ווערדען: זא מאג דיזער געזאנג אלס זייגע ווידער דאזעלכע שפרעכען, דען ער ווירד פאן זיינען נאכ קאממען ניאמאלו פערגעסען ווערדען: איך קעננע גאר וואהל זיינע נייגונגע, דיא עו שאן יעצט געצייגט האט, בעפאר איך עו נאך אין דאז לאנד ברינגע, דאז איך צוגעשווארען האבע: (כב) משה שריב אלוא פאל גענרען געזאנג אויף: אונד לעהרטע איהן דיא קינדער

ויאמר

ישראל: (כג) יהושע אבער דער זארון נון בעפאלהל ער (דער עוויגע), אונד

תרגום אונקלוס

רשי

וכן כל מלח לשון כעס: (כא) וענתה השירה
 הוֹאת לִפְנֵי לַעֲדִי שֶׁהִתְרִיתִי בּוֹ בְּתוֹכָהּ עַל
 כָּל הַמּוֹכֹת לְעַמּוֹ: כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ
 טָפוּם בְּנִיהוֹן אָרִי גִלְיָקִי יִצְרָהוֹן דִּי אֲנוּן עֲבָדִין יוֹטָא־דִין עַד־לָא
 אֶעֱלֵנוּן לְאָרְעָא דִּי־קִיטִית: (כב) וכתב משה ית תושבחתא דרא ביוקא
 הַהוּא וְאֶלְפָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (כג) ופקד ית־יהושע בן־נון ויאמר

וכן כל מלח לשון כעס: (כא) וענתה השירה הוֹאת לִפְנֵי לַעֲדִי שֶׁהִתְרִיתִי בּוֹ בְּתוֹכָהּ עַל כָּל הַמּוֹכֹת לְעַמּוֹ: כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ טָפוּם בְּנִיהוֹן אָרִי גִלְיָקִי יִצְרָהוֹן דִּי אֲנוּן עֲבָדִין יוֹטָא־דִין עַד־לָא אֶעֱלֵנוּן לְאָרְעָא דִּי־קִיטִית: (כב) וכתב משה ית תושבחתא דרא ביוקא הַהוּא וְאֶלְפָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (כג) ופקד ית־יהושע בן־נון ויאמר

באור

עמנו, ואת אשרת קדוש ישראל נאלו (ישעיה ה' כ"ד): והועתק הבנין הכבד ממנו אל ענף הכעס, לפי שהמלח מוליד כעס ומרין בלב העושהו, ובחזק השם יתעלה יאמר לשכך את האוזן כלשון בני אדם: (וסי' וטובע בךך ניאן ה' (תהלים י' ג'), נראה שהוא כפל הענין שאמר בראש הכתוב, כי הלל רשע על תאות נפשו, שהרשע מתהלל את עמנו בלכתו אחרי תאותו, והבוטע מתברך בלבבו על אשר ניאן את השם): (כא) לפניו, כעד העומד תמיד לבגדו ומעיד בו: כי ידעתי את יצרו אשר הוא עושה היום, כטעם כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, שהיא הידיעה בפועל, כי הידיעה בעתיד ידעיה בכח: ואם לא סתאוי ישראל במדבר ולא נודע יצרו בפועל, לא היה הנקן שיעיד בהם שירה לומר הגלוי לפניו שתטאוי ואעידה בכס שתמנאנה אתכם רעות רבות וצרות כזה וכזה, אבל היה הראוי שיתן להם התורה בידיעה שתס אס תאבו ושמעטם טוב הארץ תאכלי, ואם תמאנו ומריתם

וילך לא

תרגום אשכנזי קנא

וַיֹּאמֶר חֹזֶק וַאֲמִץ כִּי אֶתְּהַ
תְּבִינָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם
וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ: כִּד וַיְהִי
כַּבְּלוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דְּבָרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עֹד
הַיּוֹם: שְׂבִיעִי כֹה וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־
הַלְוִיִּם נְשֵׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה
לֵאמֹר: טו לָקַח אֵת סֵפֶר

אונר שפראך, וייא בעהערצט
אונר טאפפעה! דען דויה
זאללזט דיא קונדער ישראל'ז
אין דאז לאנד ברינגען, דאז
איך איהנען צוגעשווארען:
אונר איך ווילל מיט דיר זיין:
(כד) אלו משה דיא ווארטע
דיוער לעהרע פאלליג אויף=
געשריבען האטטע זון אין
בוך: ביו צו איהרעס ענדע:
(כה) גאב ער דען לויים,
וועלכע דיא בונדזלאדע דען
עוויגען טרוגען, פאלגענדען
בעפעהל: (כו) געהמעט דיוען

התורה

תרגום אונקלוס

רש"י

וַאֲמַר תִּקַּף וְאָדָם אָבִי אֶת תְּעַל ית
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאָרְעָא דִּי קְטִיט לְהוֹן
וְיִטְרִי יְהִי בְּסַעֲדָךְ: (כד) וַהֲוֶה פִּרְ-
שִׁיעֵי מֹשֶׁה לְטַכְתֵּב ית פִּתְגָמֵי
אוֹרִיתָא דָא עַל סֵפֶרָא עַד־דְּשְׁלִימוּ:
(כה) וּפְקֹד מֹשֶׁה ית־לִינְיָא וְנְטְלֵי אֲרוֹן
קִיטָא דִּי לְמִיטְרָא: (כו) סוֹכְבֵי ית סֵפֶרָא

הרי צו הנטחה לישראל שאין תורה משתכחת
מורעם לגמרי: (כג) ויטו את יהושע בן נון -
מוסב למעלה כלפי שכינה כמו שמפורש אל
הארץ אשר נשבעתי להם: (כו) לקוח כמו
זכור שמור הלך: מנד ארון ברית ה' כחלקו
בו חכמי ישראל כבנא בתרא יש מהם אומרים
דף היה בולט מן הארון מנחם ושם ה' מוכת
יש

דאוריתא

באור

ומריתם חרב תאכלו: אבל עתה שנודע גם להם יצא הרע ולבם הזונה יגיד להם כל הקורות
אותם כענין שאמר מדעתי כי קשה אתה ויגיד ברזל ערסך ומנחך נחובה, ולא יגיד לך מאז
צטרם תבא השמעתך (ישעי' מ"ח ד' ה'), ע"כ לשון הרמב"ן ז"ל. והוא עיון דק, שהידיעה
בעתיד לא תבטל הבחירה החפשית, כי לא תכריע את רצון האדם כלל, אבל אלו הודיע
הקב"ה את ישראל את הידוע לו בעתיד, כבר היתה בחירתם בטילה, כי דבר אלהים לא ישוב
ריקס, והיה מוכריע ומכריח את רבונם לעשות כאשר דבר ה'. לכך לא התרה בזה, כי אם
מתוך מעשיהם הנודעים גם להם, אשר הוא עושה היום: (כב) ויכתב משה את השירה
הזאת, שכתב גם את השירה בספר התורה אשר נתן לכהנים: (כג) ויצו ארז יהושע,
מוסב למעלה כלפי שכינה, כמו שמפורש אל הארץ אשר נשבעתי להם: (כד) ויהי כבילות
במשה, סודר ומבאר דרך פרט את האומר למעלה דרך כללי שכתב את השירה הזאת ולמדה
את בני ישראל, עתה הוא מבאר דבריו, איך ומתי עשה זאת? ואמר שכאשר כלה לכתוב
את דברי התורה עד תומם, טוה את הלויים שיקחו את הספר ויכיתו אותו בארון, ונתחלה
יקהילו אלו את הוקטים והאטורים, והעם יאסף עמהם, כדי שיעיד בזה, וכן עשו, והוא
דגור באזניהם את כל השירה, והעיד בזה את השמים ואת הארץ: (כו) לקוח, עקוד

הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְשַׁמַּתֶּם אֹתוֹ מִצַּד
 אַרְצוֹ בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה
 שֵׁם בְּךָ לְעֵד: כו כִּי אֲנֹכִי יָדַעְתִּי
 אֶת־מִרְיָךְ וְאֶת־עֲרֹפְךָ הַקָּשָׁה
 רִיבִי בְּעוֹדֵנִי חַי עִמָּכֶם רַחֲמֵי
 מִמְּרִים הָיִתָּם עִם־יְהוָה וְאֵת
 כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי: ספסור כח הַקְּהִילוּ
 אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבִטֵיכֶם
 וְשַׁמְרִיכֶם וְאֶדְבַרְהָ בְּאָזְנוֹתֵיכֶם
 אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֶעִידָה
 בָּכֶם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
 כט כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי

בוד דער לעהרע, לעגט עז
 צור זיידע דער טנדול אדע
 דעז עוויגען אייערו גאטטעז:
 אלווא עז צייגע ווידער דיק זיין
 זאלל: (כו) דען איד קעננע
 דינע ווידערשפענוטיגקייט
 אונד הארטנאקיגקייט: דא
 איהר איך יעצט, וויל איך
 לעבע אונד מיט איך בין,
 געגען דען עוויגען ווידער
 שפענוטיג בעצייגט, וויל
 פילטעוהר נאך מיינעם
 טאדע? (כח) פערזאממעלט
 אללע אלטעזען אייערער
 שטאממע אונד אייערע אַמט
 לייטע צו מיר הער: איך וויל
 איהנען דויע ווארטע פאר
 לעזען, אונד היממעל אונד
 ערדע ווירד זיין צו צייגען
 געדומען: (כט) מיר איזט
 וואהלבע, אנט, דאס איהר

נאך מיינעם טאדע

ר ש י

תרגום אונקלוס

דאזוי תא קבין גתשוון יתיה טקט
 ארזו קטא דין אלהבון ויסי תקו ט
 לסהיר: (כו) ארי אגא דדענא ית
 סרפנתך ויתקדלה קשיא הא ש
 אגא קים עטכון יזטא דין טסר
 הויתון קדסין ואף ארי כתר דאטות
 (כח) אכנשו לותי ות כל סבי שבטי
 וסרפכון ואמליל קדשיהון ו
 פתגמא האליו ואסתר כהון ית שטא
 ויתדארעא: (כט) ארי ירעית בת
 דאטות ארי חבלא

ויש אומרים מנד הלכות היה מונח בתוך
 כארון: (כח) הקהילו אלי ולא תקשו איתו
 היום כחטונות להקהיל את הקהל לפי שנאמ'
 עשה לך ולא השליט יהושע עליהם ואף בחייו
 נגזרו קידם יום מותו לקיים מה שנאמר אין
 שלטון ביום העות (קהלת ח'): ואעידה בס
 את השמים ואת הארץ ואם תאמר הרי כבר
 העיד למעלה העידותי בכס היום וגו' התם
 לישראל אמר אבל לשמים ולארץ לא אמר
 ועכשיו בא לומר האזינו השמים וגומר:
 (כט) אחרי מיתי כי השחת תשחיתן והרי
 כל ימות יהושע לא השחיתו שנאמר ויעבדו
 העם את ה' כל ימי יהושע (שופטים ב') עכאן
 שתלמידו של חכם חביב עליו כגוש כל זמן
 שיהושע קי היה נראה למעשה כאלו הוא חי:
 האזינו

באור

במקום כווי, כמו זכור שמר הלק: מעד ארון ברוח ה', כחלקו צו סכמי ישראל, נכנ
 בתרא יש מהס אומרים דף היה בלעט מן הארון מנחם וסס היה מונח וי"א מנד הלכות
 היה

וילך האזינו לא לב

תרגום אשכנזי קנב

הִשְׁחַח תִּשְׁחַחֲוּ וְסַרְתֶּם מִן־
הַדָּרַךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם
וְקִרְאת אֶתְכֶם הִרְעָה בְּאַחֲרֵית
הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הַרְעָה
בְּעֵינַי יְהוָה לְהַכְעִיסוּ בְּמַעֲשֵׂה
דֵיבָנִים: ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי
בְּרִיקָה לְיִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי
הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָס: פ

אין דאן פֿערדערבען שטיר-
צען, אונד פֿאן דעם וועגע
אבקאממען ווערדעט, דען
איך איך געבאָטהען האָבע:
זאָ ווירד איך דען דאָן אונז
גליק טרעפֿען אין דער שפּאַ-
טערן צייט, ווען איהר
ווערדעט טהון, וואו אין דען
אויגען דען עוויגען באָוע
איזט, אונד איהן בעליידגען,
דורך אייערער האַנדע
אַרבייט: (ל) משה לאָ דער
גאַנצען פֿערוואַמלנג ישראל
פֿאַר גענדען געזאַנג פֿאַר,
בין צום ענדע:

שש צורת השירה ימצא בסוף הספר

לב ח האזינו חשמים ואדברה
ותשמע והארץ אמרי פי:
יערף

לב ח (ח) הארט איהר הימ-
מעל, איך רעדע!
ערדע, פֿערניס מיינען מונדען
וואַרטע! מיינע

רש"י

תרגום אונקלוס

תכלא תחבלון ותסטון טודאורתא די
פקדית ותכזון ותערע ותכזון פישתא
בסוף יזטיא אריתתעברון ית דביש
קדם יי לארגוא קרטוהי בעזכדי
יזכון: (ל) וטליל משה קדם כל-
הלא דישראל יתפתגמי תושבחתא
קרא עד דשלימו:

לב (א) האזינו השמים * שלטי
מתרה כהם בישראל
ותהיו עדים בדבר שכך אמרתי להם שאתם
תהיו עדים וכן ותשמע החק ולמה העיד
בהם שמים וארץ אמר משה אני בארודם למחר
אני מת חס יאמרו ישראל לא קבנט עלינו
הברית מי בל ומכחיס לפיכך העיד בהם
שמים וארץ עדים שהן קיימים לעולם ועוד
שחס יזכו יבאו העדים ויתנו שכרם הנפן
תתן פריה (וזכריה ח') והארץ תתן יבולה
והשמים יתנו טלם ואם יתחייבו תהיה בהם
יד העדים תחלה ועבר את השמים ולא יהיה
מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואם כ
ואבדתם מהרה על ידי האומות: (ב) יערף
כמטר

לב ח (ח) אציתו שמיא ואמקיל
ותשמע ארעא
מטרי פוקטי: יבסם

באור

סיה עוכח בתוך הארון (רש"י): (כט) כי ידעתי אחרי מוהיכי השחת השחחון, שעורו
כי ידעתי עתה כי השחת תשחתן אחרי מותי: כי תעשו את הרע, כאז תעשו:

לב (א) האזינו, מנורת און' ודרך הכתובים להעיד בדברים שהם עומדים וקיימים,
וכן שמעו הרים (מ"כה ו' ב'), גם חבן יהושע, וגם כתוב כי היא
שמעה: והענין שהשמים והארץ יעידו לישראל שכך אמר משה קודם מותו, וכך התרה
בהם

תרגום אשכנזי

האזינו לב

ב יַעֲרַף כַּמְטֵר לְקַחֵי הַזֶּל כַּמְטֵר
אִמְרָתִי בְּשַׁעֲרֵיכֶם עֲלֵי־דְשָׁא
וּכְרַבִּיבִים עֲלֵי־עֵשֶׁב: ג כִּי שֵׁם
יְהוָה אֶקְרָא הִבּוּ גִדְל לְאֵלֹהֵינוּ:
ד הַצֹּר הַתָּמִים פָּעְלוּ כִּי קָרָה

(ב) מיינע ר' עהרע טרופע ,
וויא רענען , מיינע רעדע
פֿרֿ'יסע וויא טהווא : וויא
שטורמניסע אויף'ז גרינע ,
וויא פֿרֿ'אטערעגען אויף'ז
גראז : (ג) ווען איך רעדע עוויגען
נאמען אַנדֿרֿע : ערקענט
דיא גראַסע אונזערע גאָטטען:
(ד) דער פֿעלוענשוטץ ! ויין

דרכיו

דען

טהון , איזט אָהנע פֿעהל ,

תרגום אונקלוס

ד ש"י

ב יִבְסֵם כַּמְטֵרָא אוֹלְפָנִי יִתְקַבֵּל כַּמְטֵרָא
מִמְרֵי כְרוּחֵי מִטְרָא דְנִשְׁבִּין עֲלֵי
דְתָאָה וּכְרַסִּיבֵי טַלְקוּשָׂא דְעֲלֵי
עֵשְׂבָא : (ג) אֲרִי בְּשֵׁטָא דִּי אֲרִי
מִצְלֵי חִבּוּ רַבּוּתָא קָרָם אֱלֹהֵינָא
(ד) תְּקִיפָא דְשִׁלְטִין עוֹבְדוּחֵי אֲרִי

כמטר לקחי • זו היא העדות שתעידו שאני
אומר בכביכס תורה שנתתי לישראל שהיא
חיים לעולם כמטר הזה שהוא חיים לעולם
כאשר יערפו השמים טל ומטר : יערף • לשון
יטיף וכן יערפו דשן (תהלים ס"ה) יערפו טל
(בזאת הברכה) : תול כעל • שהכל שמחים
בו לפי שהמטר יש בו ענבים לבדיו כגון הולכי
דרכים ומי שהיה בודומלא יין : כשעירים
לשון רוח סערה כתרומו כרוחי מטרא מה
הרוחית הללו מחזיקין את הענבים ומגדלין
אותם אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן :

ארתתיה

וכרביבים • טיפי מטר נראה לי על שם
דשא • ארבי רין בלע"ז (והוא הערבא'ל
עשב קלח אחד קרוי עשב וכל מין ומין
קרוי עשב : (ג) כי שם ה' אקרא • הרי כי משמש בלשון
כאשר כו כי תבאו אל ה'
כשאקרא ואזכיר שם ה' אתם הבו גודל
לאהיכו וכרכו שמו מכאן אמרו שעובדי ברוך שם
מלכותו אשר ברכה שבמקדש : (ד) הטר תמים פעלו
אף על פי שהוא חזק כשם
פורענות

כחן נקרא רביב כמה דאת אמר רובה קשת :
קריטרוערק) עטיפת הארץ מכוסה בירק :
קרוי עשב : (ג) כי שם ה' אקרא • הרי כי משמש בלשון
כאשר כו כי תבאו אל ה'
כשאקרא ואזכיר שם ה' אתם הבו גודל
לאהיכו וכרכו שמו מכאן אמרו שעובדי ברוך שם
מלכותו אשר ברכה שבמקדש : (ד) הטר תמים פעלו
אף על פי שהוא חזק כשם
פורענות

באור

בהם , ובה יארע להם אם יחטאו לה' : ונספרי אמרו שבעיד בהם את השמים ואת
שלא שט את מדתם , מעת הבריאה עד עולם שומרים את פקודתם , ושמחים לעשות
קונס • שחא גלגל חמה איט עולה ען המזרח , שחא זרעתם חטים והארץ הנמיחה ששק
או שחא פרה איכס דסה , וחמור איטו עוען והולך , ומה אלו וכו' : (ב) יערף , ירד ,
יערפן דשן (תהלים ס"ה י"ב) , יערפו טל (לקמן ל"ג כ"א) , מגזרת יערף מונחיתם (ח
י' ב') , ויתכן שהוא מעבין עורף , שהמטר יורד על עורף הב"ח : לקחי , ענינו הים
מה שראוי לאדם שיקחטו אל לבו : כשעירם , י"א דקים כשערות , ואחרים אמרו חוקים
סערה : ואנקלוס תרגמו כרוחי מטרא , וכן פירש' ז"ל : וכרביבים , טיפי מטר , נרא
על שם שהוא יורה כחן נקרא רביב , כמה דאת אמר רובה קשת (בראשית כ"א י') • ועקרה
שהתפלל משה שיהיו דבריו כעל ומטר היורדים על הארץ להולידה ולהנמיחה כן יכנסו
בלב שומעיהם , ולא יאובו ריקם , כי אם יעשו פרי : דשא , ארבי רין , בל"א (קריטרוערק)
עטיפת הארץ מכוסה בירק : עשב , קלח אחד קרוי עשב , וכל מין ומין לעבמו קרוי
(ג) כי , כאשר אקרא ואזכיר את שם ה' , נס אתם תטו כבוד לה' אלהיכם : ואמרו חז"ל
שעובדי ברוך שם כבוד מלכנו אחר ברכה שבמקדש (תענית דף ט"ז) : (ד) הצור ,
צמוד תמיד , טענו ומטום נאמן לחיסיכנו : ואמר הראב"ע אל תתמה כי כן יאמר
כאריה ישאן , כי לא יוכל העדבר

האזינו לב

תרגום אשכנזי קנג

דרכיו משפט אל אמונה ואין
עור צדיק וישר הוא: ה שחת
לו לא בניו מומם דור עקש
ופתלתל

דעו רעכט איזט אלל זיין
פערפאררען: איין גאטט
דער טרייע, אהנע קריממע,
גערעכט אונד רעדליך איזט
ער: (ה) דער שאנדפולעק
זיינער קינדער, איזט ער
טיקישעו

איהם? א ניין! איהנען צום פערדערבען: פערקעהרטען, טיקישעו

תרגום אונקלוס

רשי

דינא אלהא טהיטנא דטורקמזיה
עולה לאדניפיקטורקדם דזבאי וקשיט
הוא: (ה) תכילו להון לא ליה פניא
די פלחור לטעותא דרא דאשני
עזברזיה ואשתניאו

פרענט על עוברי רכזי לא בשטף הוא מביא
כי אם בדין כי תמים פעלו: אל אמונה
לשם לנדריקים נדקתם לעולם הבא ואעפ"י
שאחר את תנמולס סופו לאמן את דבריו:
ואין עיל. אף לרשעים משלם שכר נדקתם
נעולם הזה: נדיק וישר הוא. הכל מנדריקים
עליהם את דינו וכך ראוי וישר להם נדיק נפי
הנביות וישר הוא וראוי להנדיקו: (ה) שחת

לוגו. כתרנומו סבולו להון ולא ליה: בניו מומם. בניו היו והשחתה שהשיתו היא
מומם: בניו מומם. מומם של בניו היה ולא מומו: דור עקש. עקוס ומעוקל כמו ואת
היסרה יעקשו (מיכה ג). ובלשון משנה חולדה שכינה עקומות ועקוסות: ופתלתל.
אנטודטיליע"ר בלע"ז (בל"א פערדרעהט) כפתיל הזה שגדלנין אותו ומקיסין אותו סביבו

באור

לדמות מעשי השם כי אם אל מעשיו, כי הכל מעשיו, וכן צור לבני, צורי ומשגבי ורבים
ככה: ובספרי אמרו הנור הנזיר, שהוא צר העולם תחלה וצר בו את האדם. דבר אחר
הנור התקיף: חמים, בלי עודף ובלי מחסור, אין בפעולותיו, שהם הנבראים כלם,
דבר לבטלה שיהיה למותר, כי אם כלם לתועלת ותכלית טוב נדנה מאת השם ותעלה, אף
לא קשר בפעולותיו דבר מכל מה שתגזור החכמה העליונה שיהיה ראוי, או טוב ומועיל
ומביא אל תכלית נדנה: כי כל דרכיו משפט, כל דרכיו הם דרכי משפט, נגזרים בחכמה
עליונה, ובסקלים בפלם האמת ומשפט נדק: והנה במעשה בני אדם יבא בהם העוה, שהוא
העודף או החסר, אם מפאת חסרון הרצון שלא ירצה נגזירת החכמה וילך אחר נטיית
הלב והיזר או מנד חסרון ההשגה וסבלות הנפש לדעת משפט החכמה ודרכיה,
ואולם במעשי השם אין מקום לזה, כלם נמשכים אל החכמה וחרובים במשפט ישר, לכך כל
פעל ה' תמים: ובספרי אמרו תמים פעלו, פעולתו שלימה על כל באי העולם, ואין להרהר
אחר מדותיו, ואין אחד מהם שיסתכל ויאמר אלו היו לי שלשה עינים, אלו היו לי שלשה
ידיים, אלו היו לי שלשה רגלים, אלו הייתי מהלך על ראשי, אלו היו פני הסוכים לאחרי,
כמה היה נאה? ת"ל כי כל דרכיו משפט, יושב עם כל אדם ואחד נדין, ונותן לו מה שראוי
לו. וכן אין אחד מהם שיסתכל ויאמר מה ראו אנשי דור המבול שנשפטו
במים, ומה ראו אנשי מגדל שנתפזרו מסוף עולם ועד סופו ומה ראו אנשי
סדום ועמורה להשתטף באש וגפרית, ומה ראה אהרן ליעול כהונה, ומה ראה דוד
ליעול מלכות, ומה ראו קרח ועדתו שתבלעם הארץ? תלמוד לומר כי כל דרכיו משפט:
אל אמונה, שיש להמך ולבטוח עליו: ואין עור, בדרכיו או עמו, אין הקב"ה מקפח
שכר כל בריה: צדיק, הפך העול, ההולך בדרכי הנדק לעשות לזולתו כראוי לו, וקרא
נדיק: וישר, הדק היותר קצר, הוא הדק הישר, והוא הפך המעוקם והעקש: וכן
דרכי החכמה יקראו ישרים, שהם מוליכים אל התכלית הנאות בדק היושר קצר: וההולך
בדרכים ישרים נקרא ישר וכן אמרו בספרי נדיק וישר הוא, שהוא מתנהג בשרות עם כל
באי עולם: (ה) שחת לו, רבו הפירושי' בנסוק הזה, והדרך היותר נאות לפסקי הטעמים,

וּפְתַחְתֶּם: וְהָלִיחוּהָ תִגְמְלוּ-
 זֹאת עִם נֶכֶל וְלֹא חֶכֶם הָרֹא-
 הוּא אֲבִיד קִנְיָה הוּא עֲשֵׂה
 וַיִּכְנַנְךָ: שְׁנֵי זָכָר יְמוֹת עוֹלָם בֵּינוֹ
 שְׁנוֹת דְּרֹדֵר שְׂאֵל אֲבִיד
 וַיִּגְדָּה וְקִנְיָה וַיֹּאמְרוּ-לָהּ:
 ח בְּהִנָּחַל עֲלֵינוּ גוֹיִם בְּהַפְרִידוּ
 ה' רכתי והיא תיכה בפני עצמה בני
 אלו דער האָזטע נאַטציאָנען איינזעטצטע, אלו

שקישעו געשרלעכט!
 (ו) דאָנקוט דוא וָ דעם
 עוויגען? ניכטווירדיגען,
 אונזוויגען פֿאַלק! איזט ער
 ניכט דיין פֿאַטער, דער דיק
 ערוואָרבען, דער דיק גע-
 מאַכט, דער דיק בערייטעט
 האָט? (ז) געדענקע דער
 אוראַלטען צייטען, בעטראַכט-
 טעט דיא יאַהרע פֿאַריגער
 געשלעכטער: פֿראַגע דיינען
 פֿאַטער, ער ווירד דיר פֿער-
 קינדיגען, דיינע אַלטען, ויא
 ווערדען דיר זאָגען: (ח) אַלו דער האָזטע נאַטציאָנען איינזעטצטע, אלו

תרגום אונקלוס

רש"י

וַאֲשֶׁת־נִיאוּ: (ו) הַאֲדָרָם יִי אֲתָן
 גְּמִלִין דְּאֲעֵטָא דְּקַפִּילֹא-אֲוִרִיתָא
 וְלֹא חֲפִיטוּ הִלְאֵהוּא אֲבוּךָ וְאֲתִי-
 דִּילִית הוּא עֲבָדָךָ וְאֲתִקְנָךָ: (ז) אֲדָבָר
 יוֹטִין דָּטִין עֲלֵטָא אֲסִתְפַּל בְּשֵׁנֵי דִר
 וְדִר שְׂאֵל אֲבוּךָ וְיִתְוִי לָךְ סִבָּה וְיִטְרוּן
 לָךְ: (ח) בְּאֲחֻסָּא עֲלֵהָ עֲשִׂטָא
 בְּפִרְשֵׁיתֶיהָ בני

הגדול • פתלתל מן התיבות הכפולות כמו
 ירקרק הדמדס סחרחר סגלגל: (ו) הלה'
 תגמלו זאת • לשון תימה וכי לפניו אתם
 מעניבין שיש בידו ליפרע מכס ושהיטיב לכם
 בכל הטובות: עם נבל • שכתו את העשו
 להם: ולא חכם • להבין את הטולדות שיש
 בידו להיטיב ולהרע: הלא הוא אביך קיך •
 שקיך שקיך בקן הסלעים ובארן חוקה
 שתקך בכל מיני תקנה: הוא עשך • תומה
 באומות: ויכונך • אחרי כן בכל מיני נסים
 וכן מכס כהנים מכס נביאים ומכס מלכים
 כך שהכל תלוי בו: (ז) זכור ימות עולם •
 מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו: בינו שנות דור ודור • דור אנוש שהניף עליהם מי
 אוקיטוס ודור המבול ששטפס • ד"א לא נתתם לנכסם על שעבר: בינו שנות דור ודור •
 להכיר להבא שיש בידו להיטיב לכם ולהכחיל לכם ימות המשיח והשולם הבא: שא אביך •
 אלו הנביאים שנקראים אבות כמו שנאמר באלהיו אבי אבי רכב ישראל (מלכים ב' ב'):
 אקניך • אלהי הכהנים: ויאמרו לך • הראשונות: (ח) בהנחל עליון גויים • כשהנחיל הקב"ה
 למכעיסיו

באור

הוא כמו שפירש"י ז"ל, שתהיה מלת בניו מחוברת עם מומם, לפי שתיבת לא מועמדת בטעם
 שפחא, ולדברי הראש"ע והרמב"ן היה ראוי לחבר לו עם בניו: וכך שעור הכתוב, שחת לו?
 דרך שאלה, וכי לו שחת מום של בניו? לא! אין הדבר כן, כי אם את בניו בעצמם שחת
 מומם, ויהיה שחת מושך ענמו ואחר עמו וכן מומם, כאלו אמר שחת מומם לו? לא • בניו
 שחת מומם: והטעם כמו אם שחת מה תפעל בו ודכו פשעך מה תעשה לו (איוב ל"ה ו'),
 כל שחת בני האדם וכל מרים לא יטיב מום בפעל השם, כי הוא תמים, אבל משחתם בהם
 מום גם: דור עקש, עקום ומעוקל, כמו ואת הישרה יעקבו (מיכה ג' ו'): ופתלתל,
 אנטורטייל"יש (בל"א פרדרעהט) כפתיל הזה גדולין אותו ומקיפין אותו סביבות הגדיל •
 פתלתל מן התיבות הכפולות, כמו ירקרק הדמדס סחרחר סגלגל" (רש"י), והנה עקש
 פתלתל הסך הנדויק והישר: (ו) ה לה' הגבולו זאת, לשון תימה, וכי כך אתם עושים לפני
 כשם

האוינו לב

תרגום אשכנזי קנר

בני אדם יצב גבלת עמ׳ם
למספר בני ישראל : ט כ׳
חלק יהוה עמו יעקב חבל
נחלתו : י ימצאהו בארץ מדבר
ובתהו

אלו ער דייא זאהנע ארם׳
פערטהיילטע : זעטצטע ער
דיא גראנצען דער פאלקער ,
נאך אנצאהל דער קינדער
ישראל׳ : (ט) דען דען עוויגען
אנטהייל אויט זיין פאלק :
יעקב דיא שנור זיינען ערב׳
רייכו : (י) ער שטאנד איהם
בייא אין וויזטעם לאנדע ,
אין

תרגום אונקלוס

רש״י

בני אנשא קים תחומי עמטיא למנין
בני ישראל : (ט) ארי הולקא דיי
עמי היעקב ערב אתםנתיה : (י) ספק
צדקיהון בארע מדברא ופית

למכעיסוי את חלק נחלתן הניסן ושטפן :
בהפרידו בני אדם כשהפין דור הפלגה הי'
צידו להעבירם מן העולם ולא עשה כן אלא יצב
גבולות עמים קיימם ולא אהרם : למספר בני
ישראל בשביל מספר בני ישראל שעתידין
לנאת מבני שם ולמספר שבטים בשם של בני
ישראל שירדו למצרים הניב גבולות עמים
זאת לפי שהי' חלקו כבוש בנייהם ועתיד לנאת
ומי הוא חלקו עמו ומי הוא עמו יעקב חבל נחלתו והוא השלישי באבות המשולש בשלש
זכויות זכות אביו זכותו הרי שלשה כחבל הזה שהוא עשוי בשלשה גדילים
והוא ובניו היו לו לנחלה ולא ישמעאל בן אברהם ולא עשו בנו של יצחק : (י) ימצאהו
בארץ מדבר : אותם מנא לו באמנים בארץ המדבר שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו
מה

צחונא

באור

הס , שיש צידו ליפרע מכס , ושהטיב לכם בכל הטובות : עם נבל , ששכחו את העשוי להם *
(רש״י) , שהשוכח את הטוב ומשלים רעה למטיב יקרא נבל (אונדאנקבארר) , והוא הפך הנדיב ,
העומל טוב חנם , בלי תקות שכר : ולא חכם , להנין את הטובות ולדעת כי לנפשו גמלו
הרעה הזאת : הלוא הוא אביך , שהולידך וגדלך : קנר , שמך קנין לו , כמו קונה שמים
וארץ , שהביאם מן האין א הים : וכל הוה קנין של המהווה אותו , והוא שלו , ועל הכוונה הזאת
תרגם אונקלוס ואת דיליה הוא : הוא עשך , תקן עניןך ועשה אותך אימה באומות : ויכנר ,
הוסיף על כנך : (ז) זכר ימות עולם , היה לך בזכור ימים מקדם , ולהנין את כל מה
שעשה לישראל בדורות הקודמים , ואם לא ידעת , שא את אביך ואת זקניך , כי הם היודעים
ומבינים : (ח) בהנחל עליון גוים , כאשר הנחיל את גויי הארץ ונתן לכל אימה ואימה את
ארנם : בהפרידו בני אדם , כאשר הפריד בני אדם ללאומות בארציהם : יצב , הנכון
שהוא פועל עתיד תחת פועל עבר , כמו ימצאהו , ויטכנהו : והטעם שנהשגחתו הקדומה
כאשר גזר על כל אימה ולשון איה מקום תחנותה , באיזה נוף תנחול , ומה יהיו גבולותיה
סניב , בחר בארץ הקדושה והניב גבולותיה להיות נחלה לעם סגולתו , כי היא באותה
ומתיקנת למספר בני ישראל : כן נראה לפרש הכתובים ע"פ עומק פשוטן , וע"פ דרכי מליצת
השיר ונסותה : והרש"ס פי' בהפרידו בני אדם , אשר מיתת נח ובניו אברהם שכתוב שם
משם נפרידו איי הגוים איש לבאטו : ואם תוואא שהניב גבולות עמים , בני כנען שנים עשר
כנגד מספר בני יעקב שהיו שנים עשר , שתמנא כנען וי"א בניו שנים עשר , וכתיב שם ויהי
גבול הכנעני מזידון וגו' (בראשית י"ט) , לפי שכל אלו היו לישראל , אבל בכל שאר בני נח
לא פירש בהם שום גבול : שוב מנאתי כמה פנים במדרש למספר בני ישראל , כי כנען ובניו
כמו כך שנים עשר היו עב"ל , והם דברים אל טעם : (ט) חבל , גרל כמו חבלים , כי
צחבל ישורו הארץ : (י) ימצאהו , כמו ומנא להם (במדבר י"א כ"ב) , לא ומנא לנו ההר
(יהושע

אין דער איינאָדע גראַסליכעו
געהיילו : אומרינגט עו, גיבט
אַכט דאַרויף, בעוואַהרט עו,
וויא דאָ אַויגענבילד :
(יא) וויא דער אַרלער זיין
געזט בעוואַכט, איבער זיינען
יונגען שוועבט : ברייטעט
זיגע פֿליגעל אַזו, ניממט
אונד

וּבְרָחוּ יְלֵלָהּ יִשְׁמַן יִסְבְּבֶנּוּ
יְבוֹנְנֶהוּ יִצְרְנֶהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו :
יֵא כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ עַל-גּוֹזְלוֹ
יִרְחֵף יִפְרֵשׁ כְּנָפָיו יִקְחֶהוּ :
ישאהו

ר ש י

תרגום אונקלוס

פה שלא עשו ישמעל ועשו שכאמר חרח משעיר
לנו הופיע מהר פארן : ובתהו ילל ישימן .
אלן זיה ושמוה מקוס יללת תניס וככות
יעכה אף שם במשכו אחר האמנה ולא אמרו
למשה היאך נכא למדברות מקוס זיה ושמוה
כענין שכאמר לכתך אחרי במדבר (ירמיה
3) : יסובנהו שם סכנס והקיפס בענכיס
וסכנס בדגליס לארבעה רוחות וסכנן
בתחתית ההר שכסאו עליהם כגינית :

אַחֲנֵנָא אַתְר דְּלִית דְּמֵיָא אֲשֶׁרְנֻן סְחָד
סְחָד לְשִׁבְנֵתִיה אֲלֶפְנֻן פְּתִימֵי
אֲזִרְתָּא נְטִרְנֻן כְּכַבֵּת עֵינֵיהוֹן :
(יא) כְּנֶשֶׁר אֲדַמְחֵשׁ לְקִנְיָה עַל כְּנֻזְיָה
מְתַחֲזֵפֵה מְפָרֵשׁ גְּרַפּוּהֵי מְקַבְּלֵהוֹן
מנטלהו

יטכנהו שם בתורה ובינה : יכרנהו . מנחש שרף ועקרב ומן האומות : כאישון עינוי הא
השחור שבעין שהמאור יוצא הימנו ואנקלוס תרגם יומאהו יספיקהו כל זרכו במדבר סח
ומנא להם . לא ימנא לנו ההר (יהושע ט"ז) . יסובנהו אשריטן סחור סחור לשכינתו וכת
עועד באמצע וארבעה דגליס לארבע רוחו : (יא) כנשר יעיר קנו נהגס ברשעים ובתמ
כנשר הזה רחמני על בניו ואינו נכנס לקטו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בני
בכנפיו בין אילן לאילן בין עוכה לקברתה כדי שיעורו בניו ויהא בהם כח לקבלו : יעיר קנו
יעורר בניו : על גוזלו ירסק . אינו מכביד עמו עליהם אלא אחספך טוגע ואינו טוגע אף
הקב"ה

כאור

(יהושע ט"ז י"ז), הספיק לו את זרכיו במדבר, כן ת"א : ובתהו ילל ישימן, ארן זיה
ושמוה, מקוס יללת תניס וככות היענה, שישום האומע מקולס, שם היה נמנא להם
בעודלס : יסבנהו, במלכיו לשמרם ולחלסם : יבוננהו, משרש בין, שנתן להם כנה,
והיא התורה, כן ת"א וכן פירש"י ז"ל, ויהיה פעל יוצא א פעול זולתו, ויתכן שיהי עושה,
כי אף הבנין הכבד משרש הזה הוראתו לפעמים בלתי יובחת, והשעור כמו יבין אותו או
כמו וירא און ולא יתבונן (איוב י"א י"א), כלומר השגית עליו בהשגחה פרטית ושמר אותו
כאישון עינו, וכן נראה מהמשך הנואמר הקודם והמאוחר, כי יסבנהו יבוננהו יכרנהו
כנראה הם מענין אחד, ואינם אלא כפל לשון : יצרנהו, הקב"ה לישראל, כמו האישון
האומר את העין, שקורין פלפייר"א (אויגן ליד), ולפי שמכסה את העין ומחשיך אותו נקרא
אישון, וכמו אמרני כאישון בת עין . כטוגע כננת עיני . הוא שקורין פרטיל"א (אויגן ספסל),
שרואין בה (הרשב"ם) : וחנקלוס תרגם כננת, וכ"כ הרד"ק בשרשים שנת עין נקראת
אישון על שם נורת האש הנראה בתוכו, ואמר אישון להקטין, וכן דרך העברים להקטין על
תוספת אותיות ע"ש, ולכן תרגם המתרגם האשכנזי (אויגן בילד) : (יא) יעיר קנו, מעיר
ומכענעו ומקומו לשאת אותו על אצרתו, כמו העירות מנפון ויאת (ישעי' מ"א כ"ה), הנה
אעיר עליכם (שם י"ג י"ז), כאמריאיו אייקוס לעקוס קורא אותו לשון הערה : הרשב"ם
וכן פירוש הרשב"ע : ואולם יש לפותרו מענין השגחה, כנשר הזה שעיניו פקוחות על קו
להרסיק

האזינו לב

תרגום אשכנזי קנה

ישאֵהוּ עַל-אַבְרָתוֹ : יב יְהוָה
בְּדַד יִנְחֵנוּ וְיִצֵּן עִמּוֹ יְהוָה
נִכְרָ : שלישי יג יִרְכְּבֵהוּ עַל-בְּמֹתַי
אֶרֶץ וַיֵּאבֵל חֲנוּבַת שָׂרִי וַיִּנְקְהוּ
דבש

אונד טראַגט עו האָך אויף
זיינען שווינגן : (יב) זאָ פֿיהרט
דער עוויגע דים פֿאַלק : ער
אלליין, קיין פֿרעמדער גאַטט
מיט איהם : (יג) ער לויט איהן
דיא האָהען דעז ערדבאַלד
ערשטייגען, דיא פֿריכטע
דער פֿעלדער פֿערצעהרען :
האַניג

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּחֹזֵר הִזֵּן עֲתִיד לְאַשְׁרֵי הַחַיִּים
בְּעֵלְמָא דְהוּא עֲתִיד לְאַתְחַדְתָּא
וְלֹא יִתְקַנּוּ קְדָמוּהִי פּוֹלְחֵן טַעֲנָאן :
(יג) אֲשֶׁרֵנוּן עַל-תּוֹקְפֵי אֶרְעָא
וְאֲזַבְלִינֵנוּ בְּזַת שְׂנֵאֵיהוֹן וַיְהִי
לְהוֹן

הקב"ה שדי לא מצאנוהו שניא כח (איוב ל"ז)
כשבא ליתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אמת
לא מחבבה רוחות שנאמר ה' מסיב בא חרח
משעיר הופיע מהר פאךן ואתא מרבנות קדש
אלה מתימן יבא (חנוקה א') זר רוח רביעי' :
יפרוש כנפיו יקחהו' כשבא ליטלן ממוקוס
למוקוס אינו נוטלן ברגליו כאשר עופות לפי
שאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה
לעוף ופירח עליהם לפיכך נושאן ברגליו מפני
הנשר אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ לפיכך
נושאן על כנפיו אמר מוטע שיכנס החץ בי ולא
נשרים כשנסעו ממרים אחרים והשיעו על היס היו
זורקים בהם חטים ואבני בלסטראות
מיד ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה
ממרים וגו' : (יב) ה' בדד' ה' לבטח נהגם
במדבר : ואין עמו אל נכר' לא היה כס באחד
מכל אלהי הגוים להראות כחו ולהלחם
עמם' ורבותינו דרשוהו על העתיד וכן תרג'
אונקלוס ואני אומר דברי תוכחה הם להעיד
השמים והארץ ותהא השיחה להם לעד
שסופן לבגוד ולא יזכרו לא הראשונות
שעשה להם ולא הטלדות שהוא עתיד לעשות
להם לפיכך נריך ליישב הדבר לכאן ולכאן
וכל הענין מוטע על זכור ימות עולם בינו
שנות דור ודור כן עשה להם וכן עתיד לעשות
כל זה היה להם לזכור : (יג) ירכיבוהו על
במותי ארץ' כל המקרא כתרומתו : ירכיבוהו
על שם ארץ ישראל גבוה מכל הארצות :
ויאכל תבוא' שדי' אילו פירות ארץ
ישראל שקלים לטוב ולהתבשל מכל
פירות הארצות : וינקוהו דבש מסלע
ממעשה באחד שאמר לבנו בסכני הבא
לי

באור

להרחיק ממנו כל נזק, וכן משמע מהמשך המאמר, ואין ערך המליצה כבאר הזה שהוא
רחמני על בניו, משגיח על קטן, מרחף על גזליו להסטיק להם את נרכס, וכאשר ירצה
ליטלן ממוקוס למקוס יפרוש כנפיו וגו' : על גזוליו ירחף, אינו מכבד עמו עליהם, אלא
מחוסף, כוגע ואינו כוגע : יפרש כנפיו, הנשר מגביה לעוף מכל עופות, ואינו ירא אלא
מן החץ, לפיכך נושא את גזליו על כנפיו, אמר מוטע שיכנס החץ בי, ואל יכנס בבני :
ואמר יקחהו לשון יחיד, הכוונה כל גזל וגזל, או יתכן שהוא מוטע על הקן שזכר : (יב) ה'
ברד ינחנו, הוא לבדו הוכיחם מממרים ונהגם במדבר לבטח : ואין עמו וגו', כני לשם או
לישראל. והענין כי אין לישראל שר ומושל מכל בני האלים שיכחם או יעזור בהכחותו, בלתי
השם לבדו, כי הוא חלקו ונחלתו כאשר הזכיר : (יג) ירכיבוהו וגו', על שם ש"י גבוה מכל
הארצות : ויאכל חנובת שרי, אלו פירות ח"י שקלים לטוב ולהתבשל מכל פירות הארצות :
ותטבת שדי ענינו מה שיביא האדה מגזרת חיל יטוב (מהלים ס"ב י'), ומלת שדי תואר השם
על משקל סכס, והיו"ד תחת ה"א, כמו שלו הייתי (איוב ט"ז י"ג) : וינקוהו דבש מסלע,

דבש מפלע ושמן מחל מיש
 צור: יד המאת בקר וחלב צאן
 עם חלב פרים ואילים בני
 בשן ועתודים עם חלב כליות
 חמה ודם ענב תשתה חמר:
 טו וישמן ישרון ויבעט שמנת
 עבית כשית ויטש אלוה עשהו
 וינבל

האניג אזיו דעם פעלוען
 זויגען, אעל אזיו הארטעם
 קיזעל: (יד) ראם פאן קיהען,
 מילך פאן שאפען: פייזטע
 לאממער, ווידער בשן'ו,
 אונד באקקע, מיט דעם
 גירענפעט פאם ווייטצען:
 דא טראנקוט ווייניגט פאן
 טרויבענבלוט: (טו) דא ישרון
 פעטט ווארד, שלוג עו אזיו
 (דא ווארדוט פייזט אונד דיק
 אונד וואהל בעלויבט): עו
 פערליס דען גאטט, דער עו
 געמאכט

תרגום אונקלוס

ר ש י

להון בות שלישי קרויו ונקסי יתקין
 ברביו תקיפין: (יד) יתב להון בות
 טלכיהון ושלטיהון עם עותר
 רברקניהון ותקפהון עמא דארעהון
 ואחסנתהון עם בות חיליהון
 ומשריתהון והם גבריהון אמשד
 כמיא: (טו) ועתה ישראל ובעט אצלח
 תקוף קנא נכסין ושבק פולחן אלהא
 דעבריה וארגיו

לי קציעות מן הכנית הלך ומלא הדבש נק על
 פיה חמר לו זו של דבש היא חמר לו השקע ידך
 לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה: ושמן
 מחלמיש טור' אלו זיתים של גוש חלב: בשתי
 ארץ' לשון גובה: שדי' לשון שדה: חלמיש
 טור' תקטו וחוקי של סלע כשאני דבוק למינה
 שלאחרי נקוד חלמיש כשהוא דבוק נקוד
 חלמיש: (יד) חמאת בקר וחלב צאן'
 זה היה בימי שלמה שנחמר עשרה בקר
 בריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן (מלכים
 א' ה'): עם חלב כרים זה היה בימי עשרת
 השבטים שנחמר החובלים כרים מצאן (עמוס
 ו'): חלב כליות חטה זה היה בימי שלמה
 שנחמר ויהי לחם שלמה וגו' (מלכים א' ה')
 הזיתים במזרקי יין (עמוס ו'): חמאת בקר'
 חלב של צאן וכשהוא דבוק נקוד חלב כמו בחלב אמו:
 כבשים היו: חליות חטה' חטים שמיים כחלב כליות
 וגסין ככוליא: ודם ענב
 וגו' היה שמה טוב וטעם יין חסוב: חמר' יין
 בלשון חרמי' חמר חין זה שם דבר אלא
 לשון חסוב טעם וי' ט' ט' ט' ט' ט' ט' ט' ט' ט' ט'
 תרגום של אונקלוס אשריטון על תוקפי ארעא וגו':
 (טו) עבית' לשון עובי: כשית' כש
 כסית

באור

דרך משל, כמו יטפו ההרים עמים (יואל ד' י').
 יובלו כי כן כתוב (הראב"ע): וחרמיש, שם מקרה נוענין
 חזק ותוקף, פעמים יסוף טור אל חלמיש,
 וענינו כמו תואר, טור חזק ויתקף, ופעמים
 שיכמד חלמיש אל טור והכוונה מחזק הטורים,
 דרך מליצה, וכן חרבות טורים עם טור חרבו:
 (יד) חמאת בקר, הוא שומן הנקלט מעל גבי החלב:
 (רש"י), והוא בל"א (ראה או בוטטר): כרים
 כבשים המסוממים במרעה: ואילים בני בשן,
 שגדלים צהר בשן, שהיו שמיים:
 חלב

האזינו לב

תרגום אשכנזי קנו

וַיִּנְבֵר צוֹר יִשְׁעָתוֹ: טו יִקְנֶאֱהוּ
 בִּזְרִים בְּתוֹעֵבָת יַבְעִיסֹהוּ:
 ח יִזְבְּחוּ לַשְּׂדִים לֹא אֱלֹהֵי אֱלֹהִים
 לֹא יִדְעוּם חֲדָשִׁים מִקֶּרֶב בָּאוּ
 לֹא
 קָאמלינגען וויט קורצעס ,

געמאכט , פֿערפֿאכטעטע דען
 פֿעלזען ווינען חילזו: (טו) ער
 אייפֿערט איהן דורך פֿרעמדע
 וועזען: קראנקט איהן דורך
 שייזאלע: (ח) זיא שלאכטען
 דען טייפֿעלן, אונגאטטערן,
 גאטטליכען וועזען, דיא זיא
 ניכט קאנטען: נייאען אָף
 דיא

תרגום אונקלוס

רש"י

וַאֲרִיזוּ קְדֵם־תִּקְפֹּא דְפִרְקִיהּ:
 (טו) אָקניאוי קדמוהי בפולחן טעניאן
 בְּתוֹעֵיבָתָא אָרְגִיזוּ קְדֵמוֹהִי:
 (י) דִּבְחֵהוּ לְשִׁדִּין דְּלִיתֵיהֶון צְרוּךְ
 דְּתַלְוּ דְּלֹא יִדְעִינן חֲדָשִׁים דְּמִקְרִיב
 אֲתַעֲבִידָא
 לֹא
 הנעידו חמתו וקנאתו: בתועבת * בפעשים תעובים כגון משכב זכור וכשפים שנאמר
 בהם תועבה: (טו) לא אלוה * כתרגומו דלית בהון צרוך אלו היה בהן צרוך לא היתה
 קנאה כפולה כמו עכשיו: חדשים מקרוב באו: אפילו האומות לא היו תלילים בהם
 ככרי שהי' רואה

כסית לשון כי כסה פניו בחלבו (אית ט"ו)
 כאדם הזמן מפניו וכסליו וכסליו מבחן
 וכן הוא אומר ויעש פמה עלי כסל (סג)
 כסית * יש לשון קל בלשון כסוי כמו וכוסה
 קלון ערום (משלי י"ב) ואם כתב כסית דגש
 היה נשמע כסית את אחרים כמו כי כסה
 פניו: וינבל טור ישועתו * נגהו ובזוהו כמו
 שנאמר אשוריהם אל היכל ה' וגו' (יחזקאל
 ח') אין לך כגול גדול מזה: (טז) יקניאיהו *
 הנעידו חמתו וקנאתו: בתועבת * בפעשים תעובים כגון משכב זכור וכשפים שנאמר
 בהם תועבה: (טו) לא אלוה * כתרגומו דלית בהון צרוך אלו היה בהן צרוך לא היתה
 קנאה כפולה כמו עכשיו: חדשים מקרוב באו: אפילו האומות לא היו תלילים בהם
 אותם

באור

חלב כליות חטה * חלץ הכליות הוא הרך והמזכר, ואמר שיאכל החלק החשוב והטוב
 שנחטה, והוא הסולת: חמר, יין בלשון ארמי, ואינו שם דבר, אלא לשון משובח נטעם
 ויכר"ש בלע"ז ובל"א (וויזינג) * רש"י: ואמר תשתה לנכח, כאדם המדבר לחבירו, כל כך
 הוא רב עד שתשתה דם עכש שהיא מין העכבים בכל עת שתראה ותשעשע בו טעם יין משובח
 ועוב: והנה הארץ רבת דגש ושמן ובשר ולחם ויין וכל פירות, מהו תנובות שדי: (טז) ישראל,
 ישראל, ויתכן להיות מגורת ישר, והטעם זה שהיה ישר, כאשר נעשה שמן נהפך לאחר:
 ויבעט, כסוס המבעט ברגליו לאחור, דרך ציון ושרירות הלב: שמנת עבית כשירה,
 נראה שהוא מאמר מוסגר לכן בא בלשון טובה, בעל השיר המספר בלשון נסתר מה שיאמר
 לטראל באחרית הימים, מסב פניו אל השומע המשתומם על אמרו וישמן ישרון ויבעט, ואומר
 לו כן הדבר שמנת עבית כשית, בא עבר במקום עתיד כדרך הנבואות: עבית, לשון עובי:
 כשית, כמו כסית, לשון כי כסה פניו בחלבו (איוז ט"ו כ"ו), כאדם שזמן מפניו וכסליו
 נכפלים מבחן, וכן הוא אומר ויעש פמה עלי כסל (סג), לשון (רש"י): כשית, יש לשון
 קל בלשון כסוי, כמו וכוסה קלון ערום (משלי י"ב ט"ו), ואם כתב כסית דגוש, היה נשמע
 כסית את אחרים, כמו כי כסה פניו: וינבל, נגהו ובזוהו כמו שנאמר אשוריהם ל היכל
 ה' וגו' (יחזקאל ח' י"ז), אין כגול גדול מזה * (רש"י), והנה הוראת שרש נבל קרוב לענין
 נפילה, אלא שהיא כפולת הדבר ממעלתו ויתרוט, עד ששכ נמאס וכזבה * יאמר על העלה
 הכמוסה, כנגול עלה (ישעיה ל"ד ד'), ועל הגין הכמוס והמדולדל, וכן נבל (שם כ"ח
 ד'), וגוית הב"ח המתה הנמאסת וכעורה תקרא נבלה, וכן על האדם הנפול ויורד ממעלת
 האדם ומזוה את נפשו, יאמר שהוא נבל * ואין לך צווי מכפוי טובה, ולכך המשלם רעה תסת
 טובה

לא שערום אבותיכם: יח צור
 ירדה השמי והשבת אל
 מהללך: רביעי יט וירא יהוה
 וינאץ מפעם בניו ובנותיו:
 כ ויאמר הסתירה פני מהם
 אראה מה אחריתם כי דור

דיא אייערע פֿאַטער ניא גע-
 פֿירכטעט: (יח) דאָכטעזט
 און דען פֿעל־זען ניכט, דער
 דיך געבאַר: פֿערגאַסעזט
 גאַטט, דער דיך הערפֿאַר
 געבראַכט: (יט) דים זאַה
 דער עוויגע, ערגרימטע, גע-
 קראַנקט פֿאַן זיינען זאַהנען
 אונד טאַכטערן: (כ) שפראַך,
 טיין אַנטרליץ זיילל אַיך
 זייהנען פֿערבערגען, אונד
 זעהען, וואָז איהר ענדע וויא!

תהפכת

דען

ועהען, וואָז איהר ענדע וויא!

תרגום אונקלוס

רש"י

לא אתעסקו בהון אבהתכון:
 (יח) רחלת תקיפא די בראך
 אתנשיתא שבקתא פולחן אלהא
 דעברך: (יט) וגלי קדמי ותקמי
 רוגזיה טדארגיוו קדטוהי בניו ובני:
 (כ) ואמר אסלק שכנתי מנהון גלי
 קדמי מדהיחי בפופיהו ארי דרא
 ראשניו

אותם היה אומר זה כלם יהודי: לא שערום
 אבותיכם - לא יראו מהם לא עמדה שערותם
 מפניהם דרך שערות האדם לעמוד מחמת
 יראה כך נדרש בספרי ויש לפרש עוד שערום
 לשון ושעירים ירקדו גם (ישעיה י"ג) שעירים
 הם שדים לא עשו אבותיכם שעירים הללו:
 (יח) תשי * תשכח ורבותי דרשו כשנא
 להטיב לכם אתם מכעיסין לפניו ומתישים
 כמו מלהטיב לכם: אל מחללך * מוכיחך
 מרחם לכן יחולל חילת * (תהלים כ"ט) חיל
 כיוצא (שם מ"ח): (כ) עה אחריתם * מה
 תעלה

באור

טובה יקרא ככל ביחוד, כמ"ש למעלה פסוק ו': ויזה הענין אל תכנל כסא כבודך (ירמיה
 י"ד כ"א), אל תפחיתו ואל תורידו מגדולתו, וכן פה ויכנל צור יאשתו, לפי משנתו
 ומעשיו המקולקלים דמה לגנות ולגנות את צור יאשתו, ולהשפילו מגדולתו וכבודו:
 (טז) יקנאהו, ענין הקנאה מבוחר שהוא רגש הנפש על העבדת הכבוד או האהבה מראי
 לבלתי ראו לו, ואמר כי במחשבתם הנעירו קנאתו בעבדם לאלהים אחרים שהם זרים:
 בהועבה, הם האלילים ושריפת הבנים לאלהים אחרים, שכל זה מתישב לפני אלהים אמת:
 (יז) לא אלה, שהם אינם אלהים: לא ידעום, לא ידעו מהם דבר בעדות החושים
 והשכל, שהוא הידיעה, אף לא שמעו מהם בקבלה והעתקה מפי אבות, וזהו לא שערום
 אבותיכם: חדשים מקרוב באו, אפילו האומות לא היו רגילים בהם: נכדו שהיה רואה
 אותם אומר זה כלם יהודי * (כפרי): ואמר מקרוב על זמן מועט, כי הזמן והמקום קרובים
 בענין: לא שערום אבותיכם, לא יראו מהם, לא עמדו שערותם מפניהם, דרך שערות
 האדם לעמוד מפני היראה, כך נדרש בספרי, ויש לפרש עוד פערום לשון ושעירים ירקדו
 (ישעיה י"ג כ"א), שעירים הם שדים, לא עשו אבותיכם שעירים הללו * (רש"י): (יח) חשו,
 משך נשה, היו"ד במקום ה"א למ"ד הפעל, ומשפטו תשעה, ועקרו תנשה, אלא שבא הנט
 הנעלם תמורת הדגש, וענינו כפיל עם תשכח, דבר הנביא ותמה: איך תשכח הגור
 אשר ילךך: טחלךך, מוכיחך מרחם, לשון יחולל חילת (תהלים כ"ט), חיל כיוצא
 (שם מ"ח ז'): (יט) בניו ובנותיו, אנשים ונשים, כי היו הנשים בדור החורבן נכמדות לע'
 ביותר כמבואר בגמ' (כ) ויאמר, מחשבות האל ורצונו לעשות כן, יקרא מאמר, כדון
 ויאמר

האזינו לב

תרגום אשכנזי קנו

תִּהְיֶה הַפֶּתַח הַמָּוֶה בְּנֵי־אָמֶן
בָּם: כֹּה הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא-אֵל
בְּעֵסוּנִי בְּהַבְלִיָּהִם וְאֲנִי אֶקְנִיאֵם
בְּלֹא-עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסֵם:
כִּי בִּי-אֵשׁ קָדְחָהּ בְּאִפִּי וְתִיקַד

דעו זיא וינד פֿערקעהרטער
אַרט, קינדער אָרזע רעד-
ליכקייט: (כח) זיא רייצטען
מיד מיט אונגאַטטערן,
קראַנקטען מיד מיט איהרעם
אַבערגלויבען: איד רויצע זיא
מיד אַיינעם אונפֿאַרקע,
קראַנקע זיא מיט אונפֿער-
שטאַנדיגעם געזינדערל:
(כב) ענטגלאַמען איוט דאַז

עד

פֿיאר מיינעד צאַרנו, ברענגט ביז

תרגום אונקלוס

רש"י

דֹּאשְׁנִי אֶטוֹן בְּנִיא דְלִית בְּהוֹן הִיטְנוּ:
(כח) אָנוּן אֶקְנִיאֵי קְדָמִי בְּלֹא דְחֵלֵא
אַרְגִּיזוּ קְדָמִי בְּמַעֲוֵתְהוֹן וְאַנְא אֶקְנִינוּ
בְּלֹא עֵם בְּעַמָּא טַפְשָׁא אַרְגִּנוּן:
(כג) אַרְיִ-קְרוּם-תַּקְרוּף בְּאִשָּׁא נְפִקַד
טוֹדְקְדָמִי בְּרַגְוִי שִׁצִּי

תעלה בהם בסופם: כי דור תהפכות המה
מהפכין רזוני לכעם: לא אמון בם: אין
גדולי נכרים בהם כי הוריתים דרך טובה
וסרו ממנה: אמון לשון יהי אמון (למגילת
אסתר) טורי טורה בלע"ז (בל"א ערניהונג
נוכט) ד"א אמון לשון אמונה כתרנומו
אמרו בסניני נעשה וכשמע ולשעה קלה בטלו
הנשחתם ועשו העגל: (כא) קנאוני
הנעירו חמתו: בלא חל' בדבר שאינו אלה:
בלא עם: באומה שאין לה שם שנאמר הן ארץ כשדים זה העם לא היה (ישעיה כ"ג) בעשו
הוא אומר בזוי אתה מאד (עובדיה א'): בגוי נבל אכעיסם: חל' הכופרים וכן הוא אומר
אמר נבל בלבו אין אלהים (תהלים י"ד): (כב) קדחה בערה: ותיקד' נכס עד
היסוד: ותאכל ארץ ויבולה ותלהט: ירושלי' המיוסדת על ההרים שנאמר ירושלים הרים
סניב

באור

ויאמר אלהים הנאמה במועשה בראשית: (הרמב"ן): והנה עד הכה דברי משה והוא מדבר
בלשון עבדו, ומכאן ועד סוף הפרשה דברי השם: אסתירה פני משה, אסיר מהם השגחתי,
וכן ת"א חסלק שכיבתו מכהין: מה אחריו, תעלה בהם בסופם: כי דור תהפכת המה,
מתהפכים מענין לענין, ואינם אלהים האמת והטוב, לחזק בו ואלא לזון ממנו: אמן,
שם דבר כמו אמונה, אין בהם ענין קיים ונאמן, שראוי לבטוח עליו, כי ההולך בדרך
אמת הוא נאמן ועליו יש לבטוח, אבל אין בטחון באוהב תהפוכות: וכ"כ רש"י, והוא מספרו,
ח"ל ד"א אמון לשון אמונה כתרנומו, אמרו בסניני נעשה וכשמע ולשעה קלה בטלה הנשחתם
ועשו עגל: וצדק ראשון פירש אמון לשון אמונה (אסתר ב' ז'), טורי טורה בלע"ז
(בל"א ערניהונג, נוכט), אין גדולי נכרים בהם, הוריתים דרך טובה וסרו ממנה (קיוכר
אהני ערניהונג): (כא) קנאוני, קל העי' להקל על הלשון: בלא ארל, בדבר שאינו
אלוה: בהבליהם, בדבר שאין בו ממש' ואמרו בספרו, יש לך אדם עובד לנבל דבר
שרואה אותו, אבל הם עובדים לבבואה, ולא לבבואה בלבד, אלא להביל זה שעולה מן
הקדירה: והמתרגם האשכנזי תרגמו (אברגלויבן), שהוא האמונה בדבר בטל שאינו כלום,
וכן בכמה מקומות כנה העבדים והאליילים בשם הנבי הגוים, הנבל המה, וכדומה: בל"א
עם, בגוי שאין לו ניווסים ומנהגים מסודרים, ואינו ראוי להתחסב בין עמים משובחים,
ויתכן שרמו על הכשדים כמ"ש רש"י והרמב"ן, שנאמר בהם הן ארץ כשדים זה העם לא היה
(ישעיה כ"ג י"ג), שלא היה נאשב לגוי, והקט"ה גדל אותם, וצוה תבער קנאת ישאכל:

בגוי

עַד־שֶׁאֵוֹל תִּהְיֶינָה וְהָאֵכֵל אֶרֶץ
 וַיִּבְלָה וַתִּלְהַט מִזֹּסְדֵי הָרִים :
 כַּגִּי אֶסְפָּה עֲלֵימוֹ רָעוֹת חַצֵּי
 אֶבְלָה־בָּם : כִּי מִזֵּי רַעֲב וּלְחָמִי
 רִשָּׁף וּקְטָב מִרִירֵי וְשֵׁן־בְּחַמַּת
 אֶשְׁלַח־בָּם עִם־חַמַּת זַחְלֵי

כיון הוין דיא אונטערזוטע
 האללע, פערצעהרט ערד-
 רייך אונד געוואכט, ענטציג-
 דעט דער בערגע גרונדפען-
 טען : (כג) אללעו אונגליק
 ווילל איך איבער זיא פער-
 האנגען : מיינע פפילע ווידער
 זיא פערשיסען, אללע :
 (כד) פאן הונגער פערשמאכ-
 טעט, פאם פויבער פער-
 צעהרט, אונד גיפטיגען

זייכען : צאהן דעו רויכטהירו רייצע איך ווידער זיא, זאמט דעם גרים דער קריכענדען
 אים

תרגום אונקלוס

רש"י

עַד־שֶׁאֵוֹל אֶרְעִיתָא אָסַף אֶרְעָא
 וְעַלְקָתָהּ וְשִׁיזֵי עַד סִיפֵי טוּרָא :
 (כג) אָסַף עַל־הַזֶּן בִּישֵׁן מִקְתָּשֵׁי אֶגְרֵי
 בָהֶזֶן : (כד) נִפְיָחִי בְּפִן וְאֶבְלֵי עֵז
 וּבְתִישֵׁי־רוּחִין בִּישֵׁן וְשֵׁן חַיֹּת בְּרָא
 אֶגְרֵי בָהֶזֶן עִם חַמַּת תַּנְיָנָא דְזַחְלִין
 כעפרא

סניב לה (שס קכ"ה) : (כג) אספה עליו
 רעות : אחר רעה על רעה לזון ספו שנה
 על שנה (ישציה כ"ט) ספות הרזה (פרשת
 כזבים) עולותיכם ספו על זנחיתכם (ירמיה
 ז') : ד"א אספה אכלה כמו סן תספה : סני
 אכלה כס : כל חני אשלים כהם וקללה זו
 לפי הטורענות לזכרה היא חני כלים והם
 אינם כלים : (כד) מזי רעב : אנקלים תרגם
 כפיחי כסן ואין לי עד מוכיח עליו ומשאו של
 רבי משה הדרשן מטולחא שמעתי שעירי רעב
 אדם כחוש מנדל שער על בשרו : מזי :
 רשף : השדים כלחמו בהם שנאמר ובני רשף
 יגביהו עוף (איוב ה') והם שדים : וקטב
 מרירי : זכריתות שד שמו מרירי : קטב כריתה
 כמו אהי קטבך שאל (הושע י"ג) : וזן
 בהמות : מעשה היה והיו הרחלים טשכין
 וממיתין : חמת וחלי עפר : ארם נחשים
 המהלכים על גחונם על העפר כמים הזחלי'
 על הארץ וזילה לזון מרובת המים על העפר
 וכן

באור

בנוי גבל, הנופל מיתרון האדם ושלמושו ושכ כזוה וממאס, כמו שאמר בעשו, בזוי אתה
 מאד (עובדי' א' ב') : (כב) קדחה, בערה : וחיקר, בכס עד היסוד : ארץ ויבלה,
 ארנכס ויבולה : ותלהט, מגורת להט המדב : הרים, הרי ישראל : (כג) אספה,
 אכלה, והטעם כמו חני אכלה כס, שלא תשאר קן שלא יירה כס, אף כאן לא תשאר רעה
 שלא אביא עליהם, וכן אי' בספרי, הריני מוכיח ומביא עליהם כל הטורעניות כלם כאחת :
 (כד) מזי רעב, ענינו שרופי רעב, וכן בארמית למזא ואתוכא (דניאל ג' כ"ב), ואעפ"י
 שאין מ"ס למזא שרש : (הרד"ק) : ולחמי רשף, רשף חום הגשמת יקרא רשף (גליוט),
 וינא רשף לרגליו (חבקוק ג' ה'), רשפיה רשפי אש (שיר' ס' כ'), והושאל אל סולי החמימות
 שהוא הקדחת, וטעם ולחמי רשף כמו אכולי הקדחת, וכן מתורגם בל"א : וקטב מרירי,
 קטב כזש נקודות, וכן קטב ע"מ אהל, שניהם מענין כריתה, והוא סולי הבח לאדם פתאים
 וממיתו, ות"י לחטוב עבים, למקטב קיסין : (רד"ק) : והוא אס נדרף לדבר, כמ"ס אהי
 דנדרף מות, אהי קטבך שאל (הושע י"ג יד), בל"א (פעסט, זיכ"י), ומרירי תואר משרש
 מרר, וכוויהו במרירי יוס, (גיפטיג) : חמת וחלי עפר, ארם נחשים המהלכים על גחונם
 על

האוינו לב

תרגום אשכמי קנה

עפר: כס מחויץ השכל הרב
ומחדרים אימה גם בהור גם
בתולה יגק עם איש שיבה:
כו אמרתי אפאיהם אשבתה
מאנוש זכרם: כו לולי כעם
אויב אגור פן יגברו צרימו

אים שטויבע: (כה) דרויסען
ואלל דאז שווערד אויפרייבן,
אונד אין דען צימסערן
טאדעוואנגוט: דען ייגלינג
אונד דיא יונגפרויא, דען
זייגלינג אונד דען גרויאען
אלטען: (כו) איך דאכטע,
פערניכטען ווילל איך זיא!
איהר אנדענקען אונטער
מענשען פערטילגן: (כו) אל
לין איך שייאע דיא קראנקונג
ווירדען

פ

רעו פיינדעו, דיא געגנער ווירדען דיא ווארהייט פערקעננען: ווירדען

תרגום אונקלוס

רשי

בעפרא: (כפ) ספרא תתפיל חרבא
וטתנגיא חרנת טותא אף עולטהון
אף עולטהון ינקיהון עם סביהון:
(כו) אמרית יחול רגוני עליהון
ואשצנון אכטל טן בני אנשא
דוקניהון: (כו) אלולפן רגנא
דשנאה בניש דלמא יתרברכ בעס
דקבא דלמא

וכן כל מרוצת דבר המשפך על העפ' והולך:
(כה) מחוק תשכל חרב. מחוק לעיר תשכלס
חרב גייסות: ומחדרים אימה כשנורח וכמלט
מן החרב חדרי לבו נקופים עליו נחמת אימה
והוא מת והולך בה. ד"א ומחדרים אימה
בניש תהיה אימת דבר כמה שנאמר כי עלה
מות בחלוכינו (ירמיה ט') וכן תרגם אכקלוס.
ד"א מחוק תשכל חרב על מה שעשו בחונות
שנאמר ומספר חונות ירושלים שמתם מונקות
לנש (סס י"א): ומחדרים אימה על מה
שעשו בחדרי חדרים שנאמר אשר זקני ישראל
עושים איש בחדרי משכיתו (יסוקאל ח'):
(כו) אמרתי אפאיהם. אמרתי בלבו אפאה אות' ויש לפר' אפאיהם אשיתם פאה להשליכ'
מעלי הפקר ודוגמתו מנינו בעורא ותתן להם ארן שבעה גוים ותחלקם לפאה (נחמיה ט')
להפקר וכן חבדו מנחם ויש פותרים אותו כתרגומו יחול רוגני עליהון ולא יתכן שאס כן
היה לו לכתוב אפאיהם אחת לשמוע ואחת ליסוד כמו אלוך (ישעיה ע"ה) אשמינכס
צמו פי (איוב ו') והא' התיכונה אינה ראויה בו כלל ואונקלוס תרגם אחר, לשון הבריייתא
השני בספרי החולקת תיבה זו לשלש תיבות אמרתי אף אי הם אמרתי באפי אתנכס כאלו
אינש שיאמרו דואיהם עליהם איה הם: (כו) לולי כעם אויב אגור. אס לא שבעם האויב
כטס

באור

על העפר כמים הזוחלים על הארץ, וזילה לשון מרוצת המים על העפר, וכן כל מרוצת
דבר המשפך על העפר והולך. (רש"י), וכמוהו כוחלי ארץ (מיכה ז' יז'): (כה) מחוק
תשכל חרב וגו', שער הכתוב החרב מנחוק והאימה מנפנים תשכל בחור ובתולה יונק ואיש
שיבה: ומחדרים אימה, כשנורח וכמלט מן החרב חדרי לבו נוקפי' עליו נחמת אימה.
והוא מת והולך בה. (ספרי), ד"א ומחדרים אימה, בבית תהיה אימת דבר, כמו שנאמר
עלה מות בחלוכינו (ירמיה ט' כ'), וכן ת"א. (רש"י): (כו) אפאיהם, יש מפרשים שהוא
מן פאה, אשיתם פאה להשליכס מעלי הפקר, או אפאיהם בכל פאה: ואולם בעבור שהעם
כטול עם אשניתה מאכזב זכרם משמע שיאבדס ועשה עמהם כלה: וי"מ אחרה אפי בט
והכונה אכריתם, ויבא העעם כטול עם אשניתה כמשפטו, לא שהיה ראוי להיות אכפיהם
והעעם אכקף בט: ואונקלוס תרגם אחר לשון הבריייתא השנייה בספרי החולקת התיבה לנ'
תיבות, אמרתי אף אי הם, אמרתי באפי אתנכס כאלו אינש, שיאמרו עליהם הרואים
איה

כִּן יֹאמְרוּ יְדֵנוּ לְמָה וְלֹא יִהְיֶה
 פֶּעַל בְּרֹזָאֵת: כח כִּי־גֹי אֲבִר
 עֲצוֹת הַמּוֹה וְאִין בְּהֵם
 הַבּוֹנֵה: חמישי כט לֹא חֲכָמִין
 יִשְׁכִּילוּ זֹאת יִבְיֵנוּ לְאַחֲרֵיתָם:
 ל אִיכָה יִרְדֶּף אַחַד אֶלֶף וְשָׁנִים
 יִנִּסּוּ רַבָּה אִם־לֹא כִי־צוּרִם
 מִכָּרִם וַיִּהְיֶה הַסְּגִירָם: לא כִּי

ווירדען שפרעכען, אונזרע
 מאַכט איוט האַך, דער עוויגע
 טהאַט דים אַללעז ניכט:
 (כח) דען עז איוט איין פֿאַלק
 פֿאַן שאַדליכען אַנשלאַגען:
 אונד קיינע פֿערנונפֿט איוט
 בייא אַזיהנען: (כט) וואָרען
 זיא וויזע, זיא ווירדען בע־
 דענקען: אונד דען אויזאָנג
 איבערלעגן: (ל) וויא קאַנטע
 אַזינער טויזענד יאַנען,
 צווייא, מיריאדען פֿליכטיג
 מאַכען: דהאַטטעס אַיהר
 פֿעלזענשוטץ זיא ניכט פֿער־
 קויפֿט, דער עוויגע זיא ניכט פֿרייז געגעכען? (לא) איהר

פֿעלו

תרגום אונקלוס

ר ש י

דלִקֵּא יִיִקְרוּן יְדֵנָא תַקִּפַּת לְנָא וְלֹא
 טְדַקְרִיםֵינוּ תְּנִת כְּלִדָּא: (כח) אַרִי
 עִם מְאֲבָרֵי עֲצָה אָנִין וְלִית בְּהוֹן
 סְבָלְתָנִי: (כט) אֶלֹ חֲכִימֵנוּ אִם־תַּקְלֵנוּ
 כְּדָא סְבָרוּ טַהֲדִיקֵי בְּסוֹפְהוֹן:
 (ל) אַכְדִּין יִרְדֶּף חַד לְאַלְפָא וְתַרְוִין
 יַעֲרָקִין לְרַבּוֹתָא אֶלְתֵּין אַרִי תַקִּפְהוֹן
 מְסָרְתֵינוּ וַיִּי אִשְׁלַטְנֵנוּ: (לא) אַרִי

כנס עליהם להשחית ואם יוכל להם ושחיתם
 יתלה הגדולה זו ובאלהיו ולא יתלה הגדולה
 זו וזהו שא' סן ינכרו נדשו ינכרו הדבר
 כתלות גבורתם בנכרי שאין הגדולה שלו וסן
 יאמר ידו רמה וגו': (כח) כי איתו גו
 אובד עטת המה: ואין בהסתבונה שאלו היו
 חכמים ישכילו זאת איכה ירדוף וגומר:
 (כט) יבינו לאחרייתם יתנו לב להתבונן
 לסיף פורענותם של ישראל: (ל) איכה ירדוף
 אחד ממש אלף מישאל: אם לא כי צורם
 מכרם זה הסגירם מכרם ומכרם נדיט
 דליכר'ר בלעז' (ליורע'ר בל'א הינענן)
 איבערלאסן: (לא) כי לא כבורט כורם
 כל

באור

איה הם? ולכן תרגמו המתרגם האשכנזי (פרטיכטן): ועם אמרתי בלבי, כלשון בני אדם,
 או יאמר היה הרצון לפני בודת הדין שאפורם או אכלם ושיהיה זכרם נשנת בני אדם, לל
 כעם אויב אגור: (כו) אגור, אפסד, מגורת ויגר מואב (במדבר כ"ג ג') והכתוב דבר כדק
 בני אדם להבין הזומעים: ינברו, כסך וכירו, כמו ויתנכר אליהם (בראשית מ"ב ח'):
 והטעם הנכרי ינכרו הדבר לתלות הגבורה בנכרי שאין הגדולה שלו: (כח) כי גוי אבד
 עצות, הנכון אזה הנוי הם כרי ישראל: ומלת אובד שם התאר, והיא סמוכה על כן נסתת
 הני"ת וידוע כי מלת אבד מהפעלים העומדים, רק פי' עבות שב אל אובד, כמו טבלת
 עליה, וכן ותאבדו דרך (תהלים ב' י"א), שהיא סמוך אל דרך (הראב"ע), וע"פ דרכו
 עבות תאר הפעל וכן דרך: (כט) לוחכמו, אילו היו חכמים, היה להם להשכיל את זאת,
 ולהבין לאחרייתם, כי כן פעל השם לישראל בעבור עונם, וכאשר ישבו יקם מאויביהם:
 (ל) איכה ירדף וגו', היה להם לימר איך ירדוף אחד ממש אלף מישאל, מה שהיו רגילים
 לעשות לנו: אם לא כי צורם מכרם, נדיט, לפי שטאו לו: ולשון רש"י מכרם ומכרם
 נדיט

האוינו לב

תרגום אשכנזי קנט

לא כצורנו צורם ואיבינו
פלילים: לב כי מגפן סדם גפנם
ומשדמות עמרה ענבמו ענבי
רוש אשכלת מרתת למו:
לב חמת תנינם יינם וראש
פתנים אכור: לב הרא הוא

פעלו איזט יא ניכט, ווייז
אונער פעלו: ועלכזט אונרע
פיינדע מאגען ריכטער זיין!
(לב) איהר וויינשטאק איזט
דער וויינשטאק סדום, אונר
פאם פערדערבטען געפילדע
עמרה: איהרע בעערען
גיפטיגער ארט, זיי טראג
גען פערגיפטנדע טרויבען:
(לב) וואוט דער דראכען איזט
איהר וויין: גרויאוואמע גאללע

כטס

דער אטטערן: (לד) אין מיינעם ראטהשלוס ליגט

תרגום אונקלוס

רש"י

לא בתקפנא תקפהון ובעלי דקבנא
הווי דינגא: (לב) ארי כפודענות עמא
דסדום פודענותהון ולקוהתהון בעם
עמרא טחתהון בישין פרישי חוין
ותשלמת עובדיהון כפרותהון:
(ג) הא כמתת תנינא פס
פודענותהון וכרישי פתני חוין
אכוראין: (לד) הלא כל עובדיהון

כל זה היה להם לאויבי' להבין שהם הסנירס
ולא להם ולא להיהם הנחשן שהרי עד הנה
לא יכלו כלום אלהיהם כנגד צורט. כי לא
כסלעטו סלעט. כל צור שנמקרא לשון סלע:
ואויבינו פלילים. ועכשיו אייבינו שפטיס
אותנו שהרי צורט מכרט להם (ס"א) הרי
שנרטו מכרט להם: (לב) כי מנפן סדום
גפנס. מוסב למעלה אמרתי בלבי אפאיהם
ואשנית זכרם לט ש מעשיהם ונעשי סדום
ועמורה: שדמות. שדה תבואה כמו ושדמות
לא עשה אוכל (חנקוק ג') בשדמות קדרון
(מלכים ב' כ"ג): ענבי רש. עשב מר:
אשכלות מרורות לשויימסקה מר ראוי להם לפי מעשיה'
עובדיהון כמרורותהון: (לג) חמת תנינים יינם. כתרנו
פודענותהון הנה כמרורת נחשים כוס משפה פודענותם:
וראש פתנים. כוסם שהיא אכור
לנאך אויב אכורי יבא ויפרע מהם: (לד) הלא הוא כעוס עמדי.
כתרגומו כסבורים הם
שכפתי מעשיהם כולם גנחים ושמורי' לפני: הלא הוא פרי גפנס
ותבואות שדמותם כעוס עמדי

באור

נדונו דליכ"ר בלע"ז, כל"א (הין געבן, איברלאסן): (לא) כי לא כצורנו צורם, כל
זה היה להם לאויבים להבין שהם הסנירס, ולא להם ולא להיהם הנחשן, שהרי עד הנה
לא יכלו כלום אלהיהם כנגד צורט. כי לא כסלעטו סלעט. כל צור שנמקרא לשון סלע.
(רש"י): ואויבינו פלילים, אויבינו עמא יספטו ויודו כי נאגב ומרומם צורטו מנורם:
(לב) כי מגפן סדם גפנם, ישוב למה שאמר למעלה, שהוא גוי אובד עצות, לא יוכלו ולא
יבינו ולא יתכנו כי אם להרע. כי הנזמח משרש רע לא יעשה רק פרי רע ומר: ומשרמח,
שדה תבואה: כמו ושדמות לא עשה אוכל (חנקוק ג'), בשדמות קדרון (מלכים ב' כ"ג
(י), ויש אומרים שהוא כדדף לגפנים: ויתכן שהוא כמו ושדמות עמרה, מענין שדמן,
כי המ"ס והפ"א ממונא אסד, וכן ושדמה לפני קמה (ישעיה ל"ז ב'), שהוא כמו ושדפה,
כי (במלכים ב' י"ט כ"ו) אמר במקומו ושדפה לפני קמה, וכן מתורגם בל"א: (לג) חמת
תנינם וגו', ואמר מגפנים וענבים כאלו לא יעשה יין כי אם הדומה לחמת תנינים, שהוא
מרתת נקשים, ולראש פתנים, שהוא אכורי להמית את כל העושים ממנו: (לד) הלא הוא

כטס

41 I

מא א

(5)

ליגט פֿערבאָרגען : אין מיינען
שאַטצען ליגט פֿערזיגעלט :
(לה) מין איזט ראָכען אונד
פֿערגעלטען , ווען איהר פֿוס
ווירד גלייטען וואָללען : דען
איהר אונגליקזשאַג ווירד
קאָממען , איהרע צוקונפֿט
אויילט דערבייא : (לו) ווען
דער עוויגע ווינעו פֿאלקען ,
זיך אַננימטט , אונד וועגען
זיינער דינער זיך בעדענקט :

כַּמֶּם עֲמֹדֵי חָתוּם בְּאֹצְרוֹתַי :
לֵה לִי נָקֶם וְשִׁלְמִים לַעֲתֵת תְּמוּמֹתַי
רַגְלִים בִּי קְרוּב יוֹם אִידִם וְחֵשֶׁב
עֲתֵדָת קְלָמוֹ : לוֹ בִּי־יָדִין יְהוָה
עֲמוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנַחֵם בִּי
יִרְאֶה בִּי־אֲזֵלֶת יָד וְאֶפְסֵי עֲצוּר
וְעוֹז

ווען ער זיהט, דאס אללע מאכט צערראנגען, דאהין איזט בעוואהרסו אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

עמדי : (לה) לי נקם ושלם * עמי נסן ומשמך
כורענות נקם ושלם להם כמעשהם הנקם
ישלם להם גמולם * ויש מפרשים ושלם שם דבר
כמו ושלום והוא מגזרת והדבר אין בהם
(ירמיה ה') כמו והדבור ואימתו שלם להם :
לעת תמוט רגלם * כשתתום זכות חנותם שהן
במוכין עליו : כי קרוב יום אידם * משאחזה
להביא עליהם יום אידם קרוב ומזומן לפני
להביא על ידי שלוחים הרבה : וקם עתידות
למי * ומהר יבואו העמידות להם * וקם * כמו
ימהר יחיה (ישעיה ה') עד כאן העיד עליה *
מזה דברי תוכחה להיות השירה הזאת לעד
כשתבא עליהם הסורענו ידעו שאני הודעתים

עֲבָדֵי הַזֶּן גִּלְוֹן קָרְטִי גְנִיזוֹן לְיוֹם דִּינָא
בְּאֹצְרוֹ : (לה) קָרְטִי פּוֹרְעֵנִי וְאֶנְא
אֲשִׁלֵּם בְּעָדוֹ דִּיגְלוֹז טַאָרְעָהוֹן אִרִי
קָרִיב יוֹם תְּבָרְהוֹן וְטַבֵּעַ דְּעִתּוֹ
לְהוֹן : (לו) אִרִי־דִין יִי דִינָא דְעִתּוֹ
וּפּוֹרְעֵנִי דְעִבְרֵהוּ צִדִיקָא יִתְפָּנֵעַ
אִרִי־גִלְוִי קָרְטוֹהִי דְבְעָדוֹ דְתַתְּקֵי
עֲלִיהוֹן מִתַּת־שָׁנְאָה יְהוֹן טַטְלִטְלוֹן
וְשִׁבְקִין

מראש מבוא ואלך העיד עליהם דברי תחומין שיבואו עליהם ככלות הסורענות ככל שא
למעלה והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגומר הנבחה והקללה וגומר ושב ה' אליך את
שניתך וגו' : (לו) כי ידיו ה' עמו * כשישטיט אותו ביסורין הללו האמורות עליהם כמו כי
בס ידיו עמים (איוב לו') ייסר עמים כי זה איט משמש בלשון דהא לתת טעם לדברים א
מעלה חלה לשון תחלת דבור כמו כי תבואו א הארץ כשיבואו עליהם משפטים הללו ויתחנן
הקב"ה

באור

כַּמֶּם עֲמֹדֵי חָתוּם וְאֶמְרֵי הַמִּפְרָשִׁים שֶׁהוּא שֶׁכַּעַל פְּרִי גִפְתָּם וְתִבְוֹת שְׂדֵמָתָם : וְעַל
דַּעֲתִי יִתְחַיְלֵנִי מִכֶּאֱדָן דְּבַרְהִי הַנְּחֻמֹּת לְשִׁבְלִי , וְיִשׁוּב עַל הַנֶּקֶם וְהַשְׁלֵם לְבָרִיו וְיוֹם אִידִם שִׁזְכֹּר
בְּפִסְוִק הַבַּיִת , וְיִשְׁמַר שֶׁהוּא נִגְזַר וְחָתוּם בְּאֹצְרוֹתָיו , וְלֹא יִחַזַר לְבֹא בְעֵתוֹ , כֹּאֲשֶׁר תְּמוּט רַגְלֵם ,
כֹּאֲשֶׁר יִרְאֶה כִּי אֲזֵלֶת יָד וְגו' : (לה) לִי נָקֶם וְשִׁלְמִים , תְּשַׁלֵּם שֶׁם דְּבַר , כֹּמוֹ וְדַבַּר אֵין לְהֵם
(שׁוֹפְטִים י"ח'), עֲמוֹ נִכּוֹן וְמוֹתֵן הַנְּקָמָה וְתִשְׁלֵם הַגְּמוּלָה : לַעֲתֵת תְּמוּט רַגְלֵם , כֹּאֲשֶׁר
תְּמוּט רַגְלֵי הַחַיִּוֹת לִפְסִיל : בִּי קְרוּב יוֹם אִידִם , כֹּאֲשֶׁר יִקְרַב יוֹם הַמְּגִבָּל לְפּוֹרְעֵנֹתָם :
כֹּאֲשֶׁר יִמְהַר הַעֲתִיד לְבֹא עֲלֵיהֶם , וְחֵשֶׁב כֹּמוֹ יִמְהַר יִחְיֶה (ישעיה ה' י"ט) , וְאִמַר עֲתִידוֹת
לְשׁוֹן רַבִּים עַל כַּעַל יָחִיד , כְּמַשְׁמַט הַפַּעַל הַקָּדָם לְפִעוּל , שֶׁלֹא יִשְׁמַר הַמִּסְפָּר : (לו) כִּי יָדִין
ה' עִמּוֹ , כִּי יֵשֶׁה הַשֵּׁם דִּין עִמּוֹ , וְיִנְקוּם נִקְמָתָם : וְחֵנְחָם , לְשׁוֹן הַסֵּךְ מִתְּחִלָּה לְהַטִּיב לוֹ
לְהַרְע , כֹּאֲשֶׁר יִשׁוּב הַקְּב"ה לְרַחֵם עַל עֲבָדָיו : בִּי יִרְאֶה וְגו' , כֹּאֲשֶׁר יִרְאֶה אֲזֵלֶת יָד , וְכֹל
כְּמוֹ שֶׁל יִרְאֶה בְּגִלּוֹת הַחַל : וְהַתִּיב תַּחַת ה' אֵל , כִּי שְׂתִיחֵן סִימְנֵי הַנְּקָמָה , וְכִן וְשִׁבְתָּ לְכַאֵף
(יִתְקַח)

האזינו לב

תרגום אשכנזי קס

ועזוב: לו ואמר אי אלהימו צור
חסיו בו: לה אשר חלב זבחימו
יאכלו ישתו יין גסיכם יקומו
ייעזרכם יהי עליכם סתרה:
ט ראו עתה כי אני הוא
ואין אלהים עמדי אני אמת
ואחיה

אונד בעפעזטיגטו: (לו) דען
ווירד ער שפרעכען, וואָ זינד
טון איהרע גאָטטער? דער
פעלוענשוטץ, אויף דען זיא
טרויאטען? (לח) דיז
איהרער אַפּפּערפּעט פּער-
צעהרטען, אונד טראַנקען
איהרען אַפּפּעררווין: זיא
מאָגען אויפּשטעהן, אונד
אייך העלפּען, מאָגען אייך
בערעקונג זיין: (לט) ער-
קענט טון, דאַס איך, איך אלליין עז בין, אונד נעכען כּזר קיין גאָטט: איך קאָן טאָרטען
אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

והיטיקין: (לו) וימר אן דחלתהון
מקיפא דתו רחיצין ביה: (לח) די
מרב בקסתהון הו אכלין שתו חמר
מסביהון יקומין בען ויסעדונכו יהון
עליכו קמו: (לט) חזו בען ארי אָא
אָא הוא ולית אָלהא ברטני אָא
טטית וטח

הקנ"ה על ענדיו לשב ולרסם עליהם:
יתנסם. לשון הפך משכנה להטיב או להרע:
כי יראה כי אולת יד. כשיראה כי יד האויב
הולכת וסחוקת מאד עליהם ואפס בהם עזר
ועזוב: עזר. כושע ע"י עזר ומושל שיעזר
בעם: עזוב. ע"י עזב. עזר הוא המושל
העוזר בעם שלא ילכו מפחדים בנאתם לכבא
על האויב בלשון לע"ז מייכט"יט (וכראה ש"ל
מייכט"י נאכט בל"א אויףרעכט האלטענד):
עזר. הוא הנושע במעזר המושל. עזיב
מחוק כמו ויעזבו את ירושלים עד הקומה (כחמיה ג') איך לא עזבה עיר תהלה (ירמיה'
מ"ט): (לו) ואמר * הקדוש ברוך עליהם אי אלהימו עבודת אלילים שעבדו: כזר מסובו.
הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והגנה כלומר שהיו בטוחין בו להגן עליה' מן הרעה:
(לח) אשר חלב זבחימו. היו אותן אלוהות אוכלים שהיו מקריבים לפניהם ושמים יין
בביכס: יהי עליכם סתרה. אותו הטור יהיה לכם מקסה ומסתור: (לט) ראו עתה
הביט

באור

(ומקאל מ"ו י"ז): עזר, טשע על ידי עזר ומושל שיעזר בעם: עזוב, על ידי עזב.
טזר הוא המושל העוזר בעם, שלא ילכו מפחדים בנאתם לכבא על האויב, בלשון לע"ז
מייכט"יט, וכרש"י כ"י מייכט"יט, וכראה ש"ל מייכט"יט והוא בל"א (אויףרעכט האלטענד):
עזר, הוא הנושע במעזר המושל: עזוב, מחוק, כמו ויעזבו את ירושלים עד הקומה
(כחמיה ג' ח'), איך לא עזבה עיר תהלה (ירמיה מ"ט כ"ה): לשון רש"י שדפים, וכ"י
שד"י ניכף עזר מייכט"יט (אויףרעכט גהאלטן), עזוב אינפור"כד, (גשטערקט, בפעם.
טשע, בנ"ח): (לו) ואמר, הקנ"ה עליהם אי אלהימו ע"א שעבדו: צור חסיו בו,
הטור שהיו מתכסין בו מפני החמה והגנה, כלומר שהיו בטוחין בו להגן עליהם מפני הרעה:
(לח) אשר חלב זבחימו יאכלו, היו אותן אלוהות אוכלים, שהיו מקריבים לפניהם: יהי
עליכם סתרה, אותו הטור יהי לכם מקסה ומסתור: והכוונה שכאשר יראה השם שאולת יד
עמל, ויד האויב הלוך ונדר עליהם, עד שלא יסאר להם עזר ועזוב, אז יקדש שמו בעולמו
וכער הגלגלים מן הארץ, והאלילים כליל יחלף: (לט) ראו עתה זנו', אתם אומרים איה
אלהיכם, עתה תראו כי אני הוא יסיד בעולמו, שליט לעשות בו כרצוני, ואין מוסר בידי.
עמדי

וְאַחֲרֵיהֶן מִחֲצֵיתִי וְאֲנִי אֲרַפָּא וְאֲנִי
 מִיָּדַי מִצִּיל: שְׁשִׁי מ כִּי אֲשָׂא אֶרֶץ
 שָׁמַיִם יָדַי וְאָמַרְתִּי הִי אֲנֹכִי
 לְעֵלַם: מֵא אִם שְׁנוֹרְתִי בְרַק
 חֲרָבִי וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּטֵּי יָדַי אֲשִׁיב
 נֶקֶם לְצָרֵי וְלִמְשַׁנְאֵי אֲשֵׁלֵם:
 מֵב אֲשַׁפֵּיר חֲצִי מִדָּם וְחֲרָבִי
 תֹאכַל בָּשָׂר מִדָּם חָלָל וְשִׁבְחִי

מראש
 מִיָּדַי מִצִּיל שְׁשִׁי מ כִּי אֲשָׂא אֶרֶץ עַרְשֵׁלָא
 מֵא אִם שְׁנוֹרְתִי בְרַק חֲרָבִי וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּטֵּי יָדַי אֲשִׁיב
 נֶקֶם לְצָרֵי וְלִמְשַׁנְאֵי אֲשֵׁלֵם מֵב אֲשַׁפֵּיר חֲצִי מִדָּם וְחֲרָבִי
 תֹאכַל בָּשָׂר מִדָּם חָלָל וְשִׁבְחִי

אונד בעלעכען, קאן פֿער-
 וואונדען אונד אויך היילען,
 פֿאן מיינער האנד עררעטעט
 ניאמאנד: (מ) אויך העבע
 מיינע האנד גען היממעל
 עמפאר: אונד שפרעלע,
 זא וואר איך עוויג לעבע!
 (מא) ווען איך מין בליטצענע
 דען שווערד געוועזט, ווען
 מיינע האנד נאך גערעכטיג-
 קייט גרייפט: זא איבע איך
 ראכע אן מיינע געגנער,
 אונד פֿערגעלטע מיינען
 האסערן: (מב) מאכע מין
 געשאם פֿאן בלוטע טרינקען, מין שווערד ואלל פֿלייש פֿערצעהרען: פֿאן ערשלאגן
 נער אונד געפֿאנגנער בלוט,

רש"י

תרגום אונקלוס

וְטַחֲי קַחֲנָא וְאַף טַסִּינָא וְלִית טַחֲנִי
 טַשׁוּב: (מ) אָרִי אַתְקַנְתָּ בְּשִׁטְיָא כִּי
 שְׂכַנְתִּי וְאַתְרִית קַיִם אָנָא לְעֵלְטִין:
 (מא) אִם עַל חֲרָבִין כַּחֲזוּ בְרַקָּא
 טַסּוּף־שִׁטְיָא וְעַרְסוּף־שִׁטְיָא
 תַּתְגַּלִּי־חֲרָבִי וְתַתְקַף בְּדִנָּא יָדִי
 אֲתִיב פּוֹרְעֵנוּתָא לְשִׁנְאֵי וְלִבְעֵרִי
 דְכַבִּי אֲשֵׁלֵם: (מב) אָרִי גִירִי טַרְקָא
 וְחֲרָבִי תַקְטִיל בְּעַמְטִיָּא בְּדָם קַטְלִין
 וְשִׁבְחִין לְאַעֲדָאָה כְּתַרְיִן טַרִישׁ

הבינו מן הסודות שהנחתי עליכם ואין לכם
 מושיע ומן התשובות שאשיעכם ואין שוחה
 בידי: אחי אחי הוא. אחי להשפיל ואני להריף:
 ואין אלהים עמדי עומד כנגדי למחות:
 עמדי דוגמתי וכמוני: ואין מידי מניל.
 הפושעים בי: (מ) כי אשא אל שמים ידי.
 כי בחרון אפי אשא ידי אל עמי בשבועה:
 ואמרתי חי אנכי לשון שבועה הוא (כמו חי
 אחי נאס ה' אם לא כאשר דברתם בלזני אף
 כאן) אחי נשבע חי אנכי: (מא) אם שנותי
 ברק חרבי יאם אשכן את להב חרבי כמו למען
 היה לה ברק (יחזקאל כ"א) פלג דור בלע"ז
 (כ"ל ספלג דור * בל"א גלענכנד): ותאחזו
 במשפט ידי להניח מדת רחמים בלזני
 שהרעו לכם אשר אחי קנפתי מעט והמה עזרו
 לרעה

באור

עמדי, דוגמתי וכמוני: ואין מידי מניל, הפושעים בי: (מ) כי אשא אל שמים ידי
 נשבע בדבר קיים, כדרך בן אדם הנוגע בחפץ כשהוא נשבע: חי אנכי לעלם, כאשר את
 חי, כן אעשה זה, לשון שבועה: (מא) אם שנותי ברק חרבי, אם אשכן את להב חרבי
 כמו למען היה לה ברק (יחזקאל כ"א ט"ו), פלג דור * (רש"י), והוא פלאניטורד, (גלעטט)
 בל"א: והאחזו במשפט ידי, ידי תאחזו את מדת המשפט, להחזיק בה ולנקום נקם: לז
 פורענות (יחזקאל כ"א בלע"ז, ובל"א (גרעכטיגקייט): אשיב נקם לצרי, כי אחי קנפתי
 מעט, והם עזרו לרעה, ככתוב והם עשו לישראל את כל הרעות אשר עשו, לא נעשו
 שענדו ע"ז כוהים, כי אם נעבור שלא רנו לעשות כוהים, ולא רנו לעבור את מל
 אלהים

האזינו לב

תרגום אשכנזי קסא

מִרְאֵשׁ פְּרַעוֹת אוֹיֵב: מִן הַרְגִּינוּ
 גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דַם-עַבְדָּיו יִקּוּם
 וְנִקְמָה יִשָּׁב לְצַרְיוֹ וְכִפֵּר אֲדָמָתוֹ
 עִמּוֹ: פ ש ש שביעי
 מִד וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת-כָּל-
 דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּאָזְנֵי
 הָעָם

פֶּאָם עֲנִטְבִּלְאָסְטֵעֵן שְׂאָדֵעֵל
 דַּעֲזוּ פֶּיִנְדַּעֲזוּ: (מג) דְּוִידַעֲזוּ!
 פֶּרִיזִט גִּלְוִקְלִיד זִיִּן פֶּאָלֶק!
 דַּעֲזוּ עַר רַעֲכֵט זִינְעַר דִּינְעַר
 בִּלּוֹט: אִיבֵט רַאֲכַע אָן זִינְעַ
 גַּעֲגִנְעַר, אִיזֵט דַּעֲם עַרְדֵּרִיכַע
 אֹונֵד דַּעֲם פֶּאָלֶק פֶּעֲרֹזְאָהֵנֵט:
 (מד) מֹשֶׁה קָאָם אֹונֵד טֵרוֹב
 אֶלְלַע וּוְאָרְטַע דִּיזַעֲזוּ גַע-
 זַאֲנָגוּ דַּעֲר נַאֲטְצִיאָן פֶּאָר:
 עַר

תרגום אונקלוס

רש"י

מִרְיֵשׁ-שִׁנְאָה וּבְעֵל-רִבְקָא:
 (מג) שִׁבְחֹו עֲטִמְיָא עִמִּיה אֲרִי
 פּוֹרְעֵנּוֹת-עַבְדוּהִי צְדִיקְיָא יִתְפָּרַע
 וּפּוֹרְעֵנּוֹתָא יִתִּיב לְשִׁנְאוּהִי וַיִּכְפֹּר עַל-
 אֲרַעִיה וְעַל-עִמִּיה: (מד) וַאֲתָא מֹשֶׁה
 וַיְלַלֵּל יִתְדַבֵּר-פְּתִגְמִי תְּשַׁבַּחְתָּא הָרָא
 קֶדָם

לרעה (זכריה א') * ד"א ותאחו ידי את מדת
 המשפט להחזיק בם ולנקום נקם: אשיב נקם
 וגו' למדו רבותינו באגדה מתוך לשון המקרא
 שאמר ותאחו במשפט ידי לא כמדת בשר ודם
 מדת הקב"ה מדת בשר ודם זורק קץ ואינו יכול
 להשיבו והקב"ה זורק חסיו ויש בידו להשיבן כאלו
 אוחזין בידו שהרי ברק הוא חטו כאמר כאן ברק
 חרבי ותאחו במשפט ידי והמשפט הזה לשון
 פורענות הוא בלע"ז יושטיכי"אה (שיסטי"ס
 בל"א דאז רעכט * גערעכטיגקייט):
 (טב) אשכיר חזי מדם * האויב: וחרבי
 תאכלי * בשרם: מדם חלל ושניה * זאת תהיה להם מען דם חללים (ס"א חללי דם)
 ישראל ושניה ששנו מהם: מראש פרעות אויב * מפשע תחלת פרעות האויב כי כשהקדוש ברק
 הוא נפרע מן האומות פוקד עליהם עונם ועונות אבותיה' מראשית פרעה שפרנו בישראל:
 (מג) הרטיט גוים עמו * לאותו הזמן ישנחו האומות את ישראל דאו מה שנתה של אומה

באור

אלהיהם, והם אם כן נרי האל ומשאיו, ולכן הרעו לעם סגולתו: (טב) אשכיר חזי
 מדם, דרך מליצת השיר, חזי ישנו דם האויב עד שיסכרו: מדם חלל ושביה, שנ על
 אשכיר, ועשש ושניה הפגיעים שנהם: מראש, שנ על הנשר שזכר, והשעור, אשכיר חזי
 מדם חלל ושניה, וחרבי תאכל בשר מראש פרעות אויב: פרעות, כמו וראשו יהיה פרוע
 (ויקרא מ"ג נ"ה), לשון סתירה ופרכה: (מג) הרגינו גוים עמו, כתרנומו שנתו עמא
 עמיה, אחס נזיי הארץ תנו כבוד לעם ה': כי דם עבדיו יקום, שפיכת דמיהם: וכפר
 אדמתו עמו, ויפיים אדמתו ועמו על הנרות שעברו עליהם ושעשה להם האויב: וכפר,
 לשון רצון ופיוס, כמו אכפרה פניו (בראשית ל"ב כ'), אכתייה לרונגיה: אדטרו, כענין
 רגית ה' את ארנך, שנת את שנות יעקב (תהלים פ"ה ג'): והנה בארנו את כל הפרשה
 הזאת כפי שטת רבי נחמיה בספרי, שדרשה כלה כלפי האומות עובדי ע"ז, ותמי יהודה
 דורשה כלה כלפי ישראל, לא שמאמעות פשטות הכתוב כשטת ר' נחמיה, ובה הלש הרגנו
 ורשכ"ס וראש"ע: ועל פי דרכו תכליל השירה הזאת כל עניני האומה, וכל המוכחות אותה
 מיום נאחה מארץ מצרים עד סוף כל הדורות, וכן אמרו רז"ל בספרי, גדולה שירה זו שיש
 בה עכשו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבא, ויש לעולם הבא: והוא ענין נפלא עד מאוד,
 כאשר יוסף הקוראן המשביל להנות ולכתובין בפרשה הזאת, כן יוסף להפליא עליה
 ולשע

ער אונר הושע וארזן נון : **הַיְעָם הוּא יְהוָה וְהוֹשַׁע בְּיַדְיוֹ :**
אלו

ר ש י

תרגום אונקלוס

א שדנכו בהקנ"ה בכל התלאות שעברו עליה' וקדם עמא הוא והושע בר נון :
ולא עזבוהו יודעים היו נטיבו ובשכחו : כי
דס ענדיו יקיס * שפיכות דמיהם כמשמעו :

וכקם ישיב לכרו * על הגזל ועל החמס כענין שאמר מזכרים לשמה תהיה ואדום למדבר
שמה מחמס בני יהודה (יו"ד) ואומר מחמס אפיך יעקב (עונדיה א') וגו' : וכפר אדמתו
עמו * ויפיוס אדמתו ועמו על הכרות שעברו עליהם ושעשה להם החויב : וכפרי לשון
רצו ופיוס כמו שכפרה פניו אנכייה לרזוגיה : וכפר אדמתו * ומה היא אדמתו * עמו כשעמו
מתכמים ארצו מתנחמת וכן הוא אומר רצית ה' ארצך כמה רצית ארצך שבת שבת יעקב
(תהלים פ"ה) * בפנים אחרים היא נדרשת בספרי ובחלקו בה רבי יהודה ורבי נחמיה ר'
יהודה דורש כולה כנגד ישראל ורבי נחמיה דורש כולה כנגד האומות רבי יהודה דורש
כלפי ישראל אמרתי אפאיהם כמו שפרשתי עד ולא ה' פעל כל זאת כי גוי אובד עטות המה
אנדרו תורתו שהיא להם ענה נכונה ואין בהם תנוכה להתבונן איכה ירדוף אחד מן האומות
אף מהם אם לא כי טורס מכרם כי לא כטורט טורס הכל כמו שפירשתי עד תכלית ור' נחמיה
דורש כלפי האומות עובדי אלילים כי גוי אובד עבות המה כמו שפירשתי תחלה עד
ואויביכו פלילים : (לב) כי מנפן סדום גפנס * של אומות ע"ה : ומשדמות עמורה וגו' * ולא
ישמו לבם לתלות הגדולה בי : ענבינו ענבי רוש * הוא שאמר לולי כעם איוב אגור על
ישראל להרעילם ולהמרידם לפיכך אשכלות מרודות לנו להלעיט אותם על מה שעשו
לבני : (לג) חמת תניני' יינס * מוכן להשקותם על מה שעשו להם : (לד) כמנס עמדו * אותו
הטום שנא' כי טום ביד ה' וגו' (תהלים ע"ה) : (לה) לעת תמוט רגלם * כענין שאמר
תרמסנה רגל (ישעיה כ"ו) : (לו) כי ידון ה' עמו * בלשון זה משמש כי ידון בלשון דהא ואין
ידון לשון יסורין אלא כמו כי יריב את ריבם מיד עושקיהם * כי יראה כי אולת יד וגו' :
(לז) ואמר אי אלהינו * האיוב יאמר אי אלהינו של ישראל כמו שאמר טיטום הרשע כשגידר
את הכרכת כענין שנא' ותרם אויבתי ותכסה בוסה האומרה אלי איז ה' אליהיך (טיבה ו') :
(לט) ראו עתה כי אני וגו' * אז יגלה הקנ"ה ישועתו ויאמר ראו עתה כי אני חני הוא מחתו
באת עליהם הרעה ומאתי תבא עליהם הטובה : ואין מידו מניל * מי שיכיל אתכם
מן הרעה אשר הביא עליכם : (ס) כי אשא א שמים ידי * כמו כי נשאתי תמיד אני מערה
מקום שכינתי בשמים כתרנומי אפי' חלש למעלה ונבור למטה אימת עלינו על התחתון
וכל שכן שנבור למעלה וחלש מלמטה : ידי * מקום שכינתי כמו איש על ידו * והיה בידו
להפרע מכם אבל אמרתי שמי אנכי לעולם איני עומה לפרוע לפי איש לי שקות בדבר אני
חי לעולם ובדורות אחרונים אני כפרע מהם והיכולת בידו לפרע מן המתים ומן הקיים
מלך בשר ודם שהוא הולך למות ממהר נקמתו לפרע בסיוו כי שמת ימות הוא או אויבו ונמלך
שלא ראה נקמתו מנוט אבל אני חי לעולם ואם ימותו הם ואיני כפרע בחייתן אפרע
במותן : (סא) חס שנותי ברק חרבי * הרבה חס יש שאינם תלויין כשאשפן ברק חרבי ותאחו
במשפט ידי ט' כמו שפירשתי למעלה : (סב) הוא והושע בן נון * שנת של דיוני היתה
נעלה

באור

ולשמוח בה ולהנחם על ידה מכל התלאות והנרות אשר עברו עלינו מיום גלותנו עד עתה ,
כי אין בהם דבר אשר לא הוגד מראש באירה הזאת הקטנה בדבור והנשנה בענין : ובאשר
באיתנו לשעבר גלות ושעבוד ועלמול , כמו שהעיד בנו מלכנו מסוקקטו , כן תתחוק כלבנו
התקוה לעתיד , שינחם ה' עלינו לעת הכמוס עמדו , להוציא למרסר רגלינו , ולהקיס
אותנו לולעם כשנים קדמוניות : ואמר הרעב"ן ז"ל : אלו היתה האירה הזאת מכתב אחד מן
הקוים בכפנים , שהגיד מראשית אחרית , היה ראוי להאמין בה מפני שנתקינו כל דבריה

האזינו לב

תרגום אשכנזי קסב

מה ויכל משה לדבר את כל
הדברים האלה אל כל
ישראל: ויאמר אלהים שימו
לבבכם לדברי ה' אשר
אנכי מעיד בכם היום אשר
הצום את בניכם לשמור
לעשות את כל דברי התורה
הזאת: כי לא דבר רק הוא

(מ) אלו ער דיוע ווארטע
אן דיא גאנצע גאטציקע
אויגעזעצטע דאטטע:
(נ) ועצטע ער הינצו, נעה-
מעט דיא רעדען וואהל צו
הערשען, מיט וועלכען איד
איין דייטע פערמארהנט
האבע: דאמיט איהר זי
אייערן קינדערן אויגשארפט,
דאס זי בעווארען
אונד טהון נאך דען ווארטען
דיוער לעהרע: (ו) דען עז
אויט קיינע זאכע, דארטן
אויך

תרגום אונקלוס

רש"י

טכס

(ס) ושיצו משה לטללא יתכל-
פתגמיא האלון עם כל ישראל:
(ט) ואמר להון שווי לבבון לכל
פתגמיא די אגא טסהיד בבון יומא
דין די תפקדונו ית בניבון לטטר
לטעכד יתדכלל פתגמי אוריתא
קרא: (טו) ארה לא פתגם ריקן הוא

נטלה רשות מזה וכתנה לזה העמיד לו משה
מתרגמן ליהושע איהא דורש בחייו כדי שלא
יאמרו ישראל בחייו רבך לא היה לך להרוס ראש
ולמה קוראהו כאן הושע לומר שלא זכה דעתו
עליו שאפי' שנתנה לו גדולה השפיל עמו
כאשר מתחלתו: (טו) שימו לבבכם לך
אדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו מכוונים לדברי
תורה וכן הוא אומר בן אדם ראה בעיניך
ובאזניך שמע ואים לבך (יחזקאל מ') וגומל
והרי דברים ק' וזוה תננית הבית שהוא נראה
לעינים ומודד בקנה לך אדם שיהיו עיניו
ואזניו ולבו מכוונים להבין דברי תורה שהן כהרדיון תלין בשערה עאלכו: (טז) כי לא
דבר רק הוא מכס' לא לחנם אתם יגיעים בה כי הדנה שכל תלי בה כי הוא חייכם ד'א
אין לך דבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בה מתן שכל תדע לך שכן אמרו חכמי ואחות
לוטן

באור

עד הנה, לא נכלל דבר אחד מהם, ואף כי אמרו כאמין וכנפה בכל לב לדברי האלהים מפי
בניאוי הכאמין בכל ביתו עכ"ל: (מד) הוא והושע בן נון, שהרי לשניהם כזה הקב"ה
בדכתיב קרא את יהושע והתיכנו באל מועד ואזנו וגו' (לעיל ל"א י"ד), וכן אמרו חכמי
זנת של דיוני היתה, נטל רשות מזה וכתנו לזה: (טה) ויכל, כאשר כלה, אז אמר אלהים:
(טו) שימו לבבכם, לך אדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו מכוונים לדברי תורה. וכן הוא
מומר בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ואים לבך (יחזקאל מ' ד'), והרי הדברים ק' וזוה
תננית הבית שהוא נראה לעינים ומודד בקנה, לך אדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו מכוונים
להבין, דברי תורה שהן כהרדיון התלויים בשערה, על אחת כמה וכמה (רש"י): דמו
דברי התורה להרדים התלויים בשערה, לפי שאין אדם והנלחנתו הנגזית תלויים בהם, והם
סוגיים לפעמים על סגרא דקה בשערה, כאפס בינה ובין מכוול הטעות, ואם חנתק
ישנו ההרים התלויים בהם: ונריכה אס כן לכונת הלב יותר מחכמות ויריעות שעניניהם
טללים תחת המוש, ואפשר שיכנו בפעל מוש, כדבר הנמודד בקנה, או שאל עליהם עופת
שאי, שאי אפשר לטעות בו: (טז) כי לא דבר רק הוא טכס, דבר בלתי קטור, שאין בו
לא

מִכֶּם כִּי־הוּא חִיִּיכֶם וּבְדַבַּר
 הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל־הָאָדָמָה
 אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן
 שָׂמָּה לְרִשְׁתָּהּ : פ
 מִח וַיִּדְבַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַצֵּם
 הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר : מַטְּ עַל־הָאָרֶץ
 הַזֶּה הָעֹבְרִים הַזֶּה הַיַּרְדֵּן נָבוּ אֲשֶׁר
 בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יַרְדֵּן
 וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי
 נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָוָה :

מפסוד

ומט

איך עטווא וועניג גערלענען
 איזט, זאנדערן אייער גליק
 ליכעו לעבען האנגט דאפאן
 אב: אונד נור דארורד קאנגט
 איהר אין דעם לאנדע לאנגע
 בלייבען, וועלכעו איינצונעה-
 מען איהר יעצט איבער דען
 ירדן געהן ווערדעט: (מח) אן
 עבען דיועם טאגע שפראך
 דער עוויגע צו משה:
 (מט) געהע אויף דאזגעכירגע
 עברים, אויף דען בערג נבו,
 דער אים לאנדע מואב,
 געגען ירחו איבער ליגט:
 אונד בעזיהע דאז לאנדע
 כנען, וועלכעו איך דען קינ-
 דערן ישראל'ז צום אייגענ-
 טרוסטע געבען ווילל:
 אויף

רשי

לוטן תאכע ותמכע היתה פלג גומר לפי
 שאמרה איני כדאי להיו' לו לאשה הלואי וזהו'
 פלגאו וכל כך למה להודיע שנתו של אברהם
 שהיו שלטונים ומלכים מתאיים לידבק בזרעו:
 (מח) וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה:
 בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה נאמר
 בכת בעצם היום הזה נא נא וגומר במראית
 אורג של יום לפי שהיו בני דודן אומרים בכך
 וכך אם אט מרגישין בו אין אט מניחין אותו
 ליכנס בתיבה ולא עוד אלא אט טעלין כשיליס
 וקר דומות ומבקעין את התיבה אמר הקב"ה
 הריני מכניסו בתי היום וכל מי שיש בידו כח
 למתו יבא וימחה במוצרי' נאמר בעצם היום
 הזה הוציא ה' לפי שהיו מורים אומרים בכך וכך
 אותם לגלות ולא עוד אלא אט טעלין קייפות וכלו זין והורגין בהם אמר הקב"ה הריני
 מוציאן בתי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה אף כאן במיתתו של משה נאמר
 בעצם היום הזה לפי שהיו ישראל אומרים בכך וכך אם אט מרגישין בו אין אט מניחין אותו
 אדם שהוציאט ממזרים וקרע לטו את היסוד והוריד לטו המן והגיו לטו את השליו והעלה
 לטו את הנאר ונסן לטו את התורה אין אט מניחין אותו אמר הקב"ה הריני מכניסו בתי היום
 תו'

תרגום אונקלוס

מִכֶּם כִּי־הוּא חִיִּיכוֹן וּבְדַבַּר
 הַזֶּה תֵּאָרִיכוֹן יָמִין עַל־הָאָדָמָה
 אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִין אֶת־הַיַּרְדֵּן
 שָׂמָּה לְרִשְׁתָּהּ : פ
 מִח וַיִּדְבַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַצֵּם
 הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר : מַטְּ עַל־הָאָרֶץ
 הַזֶּה הָעֹבְרִים הַזֶּה הַיַּרְדֵּן נָבוּ אֲשֶׁר
 בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יַרְדֵּן
 וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי
 נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָוָה :

באור

לא טובה ולא רעה, ואין ראוי להתכוין עליו: (מח) בעצם היום הזה, היום שאמר השירה
 על

האזינו לג

ג וּמֹת בְּהַר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלָה
שְׁמֵהּ וְהֶאֱסַף אֶל עַמּוּךְ בְּאֲשֶׁר
מֵת אֶהְרֹן אָחִיךָ בְּהַר הַיְהוּדָה
וַיֶּאֱסַף אֶל עַמּוּי: נא על אֲשֶׁר
מַעַרְתֶּם בִּי בַחֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִי-מְרִיבַת קֹדֶשׁ מִדְּבַר-צֶן
עַל אֲשֶׁר לֹא-קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי
בַחֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי מִנְּגִד
תִּרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ וְשִׁמּוּהָ לֹא
תָבוֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אֲנִי
גֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

וזאת

דאז איך דען קינדערן ישראל'ז איינגעבען ווילל: דיוען

תרגום אשכנזי קסג

(ג) אויף דיועם בערגע, דען
דוא בעשטייגוט, זאללוט
דוא אלזרען שטערבען, אונד
צו דינעם פאלקע אייך
געטהאן ווערדען: זא וויי
אהרן אויף דעם בערגע הר
געשטארבען, אונד צו זיינעם
פאלקע איינגעטהאן ווארדען:
(כא) ווייל איהר איך ווידער
מיד פֿערגאנגען, מיטטען
אונטער דער נאטציאן, בייא
דעם שרייטוואסער קדש,
אין דער וויזטע צין: אינדעם
איהר מיד ניכט פֿערהערר
ליכט האבט, פֿאר דען קינ-
דערן ישראל'ז: (נג) זא
זאללוט דוא דאז לאנד פֿאן
פֿערנע זעהען: אבער ניכט
הינקאטמען, אין דאז לאנד,
דיוען

ר ש י

תרגום אונקלוס

(ג) וּמֹת בְּטוֹרָא דִּי אַתְּ סְלִיק לְתַמְנִן
וְתַתְּכַנְשׁ לְעַמְךָ בְּטוֹרָא דִּי טִית אֶהְרֹן
אֶחָד בְּהוֹר טוֹרָא וְאַתְּכַנְשׁ לְעַמִּיָּה:
(כא) עַל דִּי שְׁקִרְתִּין בְּמִיִּסְרֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמִיִּטְצוֹת רָקִם מִדְּבַר-צֶן
עַל דִּי לֹא-קִדְשִׁתִּין יְתִי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: (נג) אַרְי טְלַקְבַל תַּחְוֵי יְת-
אַרְעָא וְלְתַסֵּן קֹא תַעוֹר לְאַרְעָא דִּי
אַנָּא יְהִיב לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ודא

וכנ': (ג) כאשר מת אהרן אחיך בלחות מיתה
שראית וקמדת בה שהפשיט משה את אהרן
נגד ראשון והלבישו לאלעזר וכן שני וכן שלישי
וראה כמו בכבודו אמר לו משה אהרן אחי עליה
למטה ועלה פשוט ידך ופשוט פשוט רגליך ופשוט
עטם עיניך וענם קמך פך וקמך והלך לו אמר
משה אשרי מי שמת במיתה זו: (גא) על אשר
מעלתם בי גרמתם למעול בי: על אשר לא
קדשתם אותי גרמתם לי שלא אתקדש אמרתי
לכם ודברתם אל הסלע והם הכוה והזכרכו
להכותו פעמים ואלו דברו עמו וכתן מימיו בלא
הכאה היה מתקדש שם שמים שהיו ישראל
אומרים ומה הסלע שאינו לא לשכר ולא
לפורענות אם זכה אין לו מתן שכר ואם חטא
אינו לוקה כך מקיים מות בוראו חטו לא כל שכן: (נג) כי מנגד תראה וגו' כי אם לא
תראה עכשיו לא תראה עוד בסוף: ומה לא תבוא כי ידעתי כי תבינה היא לך על
כן אני אומר לך עלה וראה:

וזאת

באור

(גא) על אשר מעלתם בי, בלחנו נכספר (במדבר כ' י"ג): (נג) מנגד, מרחוק:
מב א 42 I זואת (5)

לג א וזאת הברכה אשר ברכך
 משה איש האלהים את בני
 ישראל לפני מורחזו: ויאמר
 יהוה מסיני בא וזרח משעיר
 לכזו הופיע מתר פארן ואתה
 מרכבת

לג (א) דיזעו איזט דער זעגען, וועלכען משה, דער גאטטליכע מאן, דען קינדערן ישראל'ן פאר זיינעם טאָרע ערטהיילטע: (ב) ער שפראך: עוויגער! (ג) סיני וואַנדל'טע אייג' הער: פאַן שעיר גינג אינהען אייף: פאַם בערגע פארן שטראַלטע, אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

לג (א) וְדָא בְרַכְתָּא דִּי בְרַךְ
 מִשֶּׁה נְבִיאָ דִּי יְהוָה
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְדָם מוֹרְחָזוּ (ב) וַיֹּאמֶר
 מִסִּינַי אֲתַגְדִּילִי וְזוֹחַר יִקְרִיב מִשְׁעִיר
 אֲתַחְזִיר לְגֹא אֲתַגְלִי בְּגַבְרַתְיָהּ עַל-
 מוֹקְדָא דְפֶאָרְן וְעַמִּיהָ רַכְבַּת

לג (א) וזאת הברכה לפני מותו סוף למיתתו אש לא עכשו אימתי: (ב) ויאמר ה' מסיני בא פתח תחלה בשנתו של מקום ואח"כ פתח בצרכיהם של ישראל ובשנת שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל וכל זה דרך רמז הוא כלומר כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה: מסיני בא יבא לקראתם כשנאו להתניב בחמתית ההר כחתן היובא להקביל פני כלה שנאמר לקראת האהים למדנו שיבא כנגדם: וזרח משעיר למי שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רנו: הופיע מהר פארן שהק

באור

לג (א) וזאת הברכה, מוסב למעלה, וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי האירה הזאת עד תומם, האזיט האזיט וגו', וזאת הברכה אחר התוכחה של האזיט חזר וברך בערס יעלה אל הכר למות עס, כלומר זאת האירה הזאת הברכה (רש"י): (ב) ה' מסיני בא, הרנה שירות בשגנות מתסילות מנעמד הר סיני, כי הוא תהלת האומה ויתרונה מעל כל עמי הארץ, כי לא נעשה כן לכל גוי, ושם כרת ה' ברית עם ישראל, ועשאם לעם סולתו והיה להם למלך, והם קבלו עליהם על מלכותו, וח"כ משם התחלת עבני האומה ותקון סדורה, וראוי לפתוח בו תחלה, וכן עשתה דבורה באירתה (שופטים ה'), וחנניקוק בתפלתו (ג' ג'), וכן במומור (תהלים ס"ח) (אשר שרו בה על דעתי כאשר העלו ארון ברית ה' מעיר דוד אל מקומו, ולזה תחלתו יקום אלהים יפוט אויביו, כמו שאמר משה בנסוע הארון: ותין ראיה משם לדברי הראש"ע שאמר הכל במלחמות ידבר): והנה פה שער הכתוב כך הוא, התפלל משה לשם, ואמר אהה ה'! יסי ראובן ואל ימות וגו', ובעצור שהזכיר השם סדר בשנתו, ואמר דרך מאמר מוסגר שהוא מתוקק ישראל ומלכס, והוא ושיעס, והוא מקור כל העובות וההכללות: מסיני בא, הרחה לישראל ונתן להם את תורתו: וזרח וגו', הר סיני ושעיר ופארן קרובים, והכוונה שכל הכדדים הנריק האור והופיע רכב אלהים עד שאל סיני, וכן אמר דוד המלך ע"ה רכב אלהים רבותים אלפי גאון ה' גם: וחנניקוק אמר אלוה מתיון יבא וקדוש מהר פארן סלה, וכן דבורה הזכירה שעיר ואדום (מדברי הרש"י): הופיע, האיר: ואחה, ובא: סרבבת קדש וגו', כוונת הכתיב על דעתי מתוך רבנות קדש, וזרח ובא אש של תורה לישראל, עימינו של הקב"ה, ומלת אתה מושכת עבמה ואשרת עמה, כאלו אמר ואתה לש

וזאת הברכה לג

מִרְבֵּבֶת קֹדֶשׁ מִיְמֵינוּ אֲשֶׁר־
לָמוֹ: אֶף חִבֵּב עַמּוּם בְּרִ-
קֹדְשׁוֹ בִּידֶךָ וְהֵם הָבּוּ לְרַגְלֶךָ
כתיב חד וקרי תרין ישא

תרגום אשכנזי קסד

אונד קאם אויו הייליגען
מיריאדען: אנו וייגער רעכע
טען פייארונגלוטרעלייגיאן:
(ג) וועלכע דיא פארקער
פערפליכטעט, אללע הייליג
גען אין דיינע געוואלט:
הינגעשטרעקט צו דיינען פייסען, עמפאנגען

תרגום אונקלוס

ר ש י

רַבֵּבֶת קֹדְשׁוֹ בְּתַבְיִטְיָנָהּ מִיָּמֵינוּ
אֲשֶׁר־תָּא אֲרִיתָא יְהֵב לָנָא: (ג) אֶף
חִבְבֵּנוּ לְשִׁבְטָא בְּרִ-קֹדְשׁוֹתֵי בֵּית
יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוֹרָא אִפְתִּינִן מְטַעְרִים
וְאִנּוּן דְּמִדְּבָרֵינוּ תַּחֲזֹת עֲנָהּ נַטְלִין
חִבֵּב עַמּוּם גַּם חֲבֵה יִתִּירָה אֲצֵב אֵת הַשִּׁבְטִי
עֲתִיד לְהוֹלֵךְ כְּשֹׁמֵר הַקֶּבֶץ לְיַעֲקֹב גַּו וְקֵהֵל גַּוִּים יִהְיֶה מִיָּד: כֵּל קֹדְשׁוֹ בִּידֶךָ נִפְשׁוֹת
הַדְּרִיקִים נִנְחֹת אִתּוֹ כְּעִנִּין שִׁכְחָ וְהִיתָה נִפְשׁ אֲדוּמִי נִרְוֵה בְּנִרְוֵה הַחַיִּים אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ
(מִשְׁאֵל א' כ"ה): וְהֵם תָּבוּ לְרַגְלֶךָ וְהֵם רִאשִׁים לְכָךְ שֶׁהָיוּ מִכּוֹ עֲמָן לְתוֹךְ תַּחֲמִית
הַכֵּר לְרַגְלֶךָ בְּסִינֵי תִּכּוּ לְשׁוֹן טוֹעֵלוֹ הַתּוֹכּוֹ
למך

באור

אֵת דַּת מִרְבֵּבֶת קֹדֶשׁ, דְּהֵיִינוּ מִיְמֵינוּ אֵל הַקֶּבֶץ אֵתָה לְמוֹ דַּת אֵל. וְתַנִּין מוֹה עֵינֵי מִ"ס
מִרְבֵּבֶת וּמִ"ס מִיְמֵינוּ, שְׁלַחְנוּ כֵּל הַמְּפָרָשִׁים בְּפִירוּשׁוֹ: וְהַמְּתַרְגֵּם הַאֲשַׁנְזִי הַתְּאֵמָן לְתַרְגֵּם
אֵת אֲשֶׁר־תָּא אֲרִיתָא מִן אֵשׁ דַּת, בְּתִיבָה אֲשַׁכְּמִית הַדּוּמָה לָהּ, אֶף שְׁלֵא הוֹרְגֵלָהּ
הַהַרְבֵּבָה הַיְהוּא בְּל"א: (ג) חִבֵּב עַמּוּם, עַל דַּעַת הַמְּפָרָשִׁים, הוּא מְלַשֵּׁן חֲבֵה, הַיְדוּעַ
מִדְּבָרֵי רַז"ל, וְלֹא כְּמוֹת עוֹד בְּמִקְרָא. וְלִי נִרְאָה שֶׁהוּא מְלַשֵּׁן חוֹב, שֶׁמִּלְּפָנָיו וְחִיבָתָם אֵת
רִאשִׁי (דְּנִיחָל א' י"א), וְכֵן אֲבֹלְתוֹ חוֹב יִשִּׁיב (יִחְזַקְאֵל י"ו): עֵינֵי הַחֹב הוּא הַיּוֹת הַאֲדָם
מִכְרַח ע"פ הַדָּק וְהַיּוֹשֵׁר לַעֲשׂוֹת דְּבַר מַה, (אֲוֹלְדִיגְקִיט פְּפִלִיכֵט), בִּינֵי יִהְיֶה פְּשִׁלָה אִו
קִשְׁלַת פְּשִׁלָה, (אֲוֹלְדִיגְקִיט צו טוֹהֵן אֲדֵר צו לִינֵן). הֵן בְּדַבְרֵי מִיָּמֵינוּ אִו בְּגִיף: וְהַכְּבֵד מִיָּמֵנוּ
הוּא יוֹבֵא לְאַחַר, וְחִיבָתָם אֵת רִאשִׁי, עַל יִדְכֵם יִהְיֶה דִין עֲלֵי וְהַכְּרַח שֶׁאֵתָן אֵת רִאשִׁי לְמִלְךָ:
וְהֵנָּה חוֹבֵב מִבְּנֵי הַמְּרֻבָּע וְהוּא יוֹבֵא, וְשַׁעֲוֵר הַכְּתוּב, אֲשֶׁר־תִּזְכָּר (פְּרַפְלִיכֵטֵט), הַכְּרִיחַ
ע"פ הַדָּק וְהַדִּין אֵת הַעַמּוּם, דְּהֵיִינוּ כֵּל קֹדְשׁוֹ, תַּחַת יַד הַשֵּׁם יִתְעַלָּה, וְהוּא עֵינֵי הַכְּרִיחַ
שְׁכַרְתָּ ה' עִם יִשְׂרָאֵל לְהוֹיֵת לְהֵם לְמִלְךָ, וְכֹאשֵׁר וְכֹחַר עוֹד. וְעַמּוּם הֵם יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ אַחֲרִיךָ
בְּנֵימֵין בְּעַמּוּמִךָ (שׁוֹפְטִים ה' י"ד), עַמּוּם הֵר יִקְרָאוּ (לְקַמֵּן פְּסוֹק י"ח): וְהֵם, הַעַמּוּם
חֲבוּ, לְשׁוֹן טוֹעֵלוֹ הַתּוֹכּוֹ לְתוֹךְ מִרְגְּלֵיךָ, כֵּן פִּירֵשׁ י"ז, וְיִהְיֶה מְלַשֵּׁן תוֹךְ: וְרַז"ק הַבִּיא:
בְּשֵׁר תִּכְהֵ, וְעַל דַּעַתוֹ שֶׁאֵין לוֹ אֵת בְּמִקְרָא, וְכֹאשֵׁר לְפִי מִקּוּשׁוֹ, נִתְחַזְּרוּ וְהִלְכוּ לְרַגְלֶךָ.
וְעַל פִּי דְרָבִי בְּבֹאֵר הַכְּתוּבִים הַלְלוּ יִתְבָּן כְּדְבָרֵי הַאֲוִמֵר שֶׁהִי'וּ בְּמִקּוּם ה' אֵל, כְּתִי'וּ תְּרַגְּלֵתִי
לְאַפְרִים (הוֹשַׁע י"ט), וְהַכּוֹכָה כְּעוֹשֵׁר בְּתַרְגּוּם אֲשַׁכְּנוּ (הַיְנַגְשִׁירֵט): יִשָּׂא מִרְבֵּבֶתֶךָ,
כְּשֵׁל עֲלֵיהֶם עוֹל פְּקוּדֶיךָ, וּמִקְבָּלִים גּוֹיֹתֶיךָ וְדַתֶיךָ, וְכֹאשֵׁר הַמְּלִיכָה כְּדֶרֶךְ הַעַם הַיִּשְׂרָאֵלִים
עֲלֵיהֶם מִלְךָ, שֶׁהֵם מִשְׁתַּקּוּיִם לְעוֹמְתוֹ וְטַפְלִים עַל פְּתִיחַם לְרַגְלֵיךָ, וְהוּא טוֹתֵן לְהֵם אֵת חֲקִי
וְגוֹיֹתוֹ

ישא מדברתיך: ד תורה צוה
לנו משה מורשה קהלת
יעקב: ה ויהי בישרון מר
בהתאסף ראשי עם יחד שבטי
ישראל: ו יחי ראובן וארמית

עמפפאנגען ויא דיין ווארט:
(ד) דיא לעהרע, דיא משה
אונז געבאט: צום ערבטהייל
דער געמיינע יעקב'ז: (ה) דא
ווארד ער קאניג איבער
ישרון: אלו דיא הייפטער
דעו פאלקעו פערזאממעלט,
אוינמיטרויג ווארען דיא
שטאטמע ישראל'ז: (ו) א ,

דאס ראובן גליקליך לעבע, ניאמאלו אונטערגעהע: דאס

תרגום אונקלוס

רש"י

גמלין על-מיטך: (ד) אודיתא ית
לנא משה מסדה ירותא לכנישת
יעקוב: (ה) ויהוה בישראל מלכא
באתכנשות רישי עמא בתרא שבטי
דישראל: (ו) יחי-ראובן בחי-עלמא
ובותא-תנינא לא-ימות ויקבלון

לתוך מרגלותיך: ישא מדברותיך. כשאו
עליהם עול תורתך: מדברותיך: המ"ס בו
קרוב ליסוד כמו וישמע את הקול מדבר לוי.
ואשמע קול מדבר לוי (יחזקאל ב') כמו מתדבר
אלי אף זה מדברותיך מה שהיית מדבר
להשמיעני לאמר להם טורפלידורש והוא
ע"ש טורפלעדאיער"ש (ובל"א דיינע אונטער-
דעזונגן). ואונקלוס תרגם שהיו טורפעים על
פי דברך והמ"ס בו שימוש משמעת לשון מן

אומות העולם שהראית לאומות פנים אחרת
כל דרוקיה' ושניה' דנקובך ולא משג מחתך
והם מתמנעים ומתכנסים לתחת כלך: יחי
מדברותיך: מקבלים גזירותיך ודתותיך בשעת
מורשה היא לקהל יעקב אחזניה ולא כעזניה:
מלכותו עליהם, בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם:
ראשי אלו שאנרכם. דבר אחר בהתאסף: כהתאספם יחד
באגודה א' ואלום ציטתם: (ו) יחי ראובן. בעולם הזה: ואל ימות
לעולם

בשעת חיתתן של כל קדושי בידך. והם תוכו לרגליך. והם מתמנעים ומתכנסים לתחת כלך: יחי מדברותיך: מקבלים גזירותיך ודתותיך בשעת מורשה היא לקהל יעקב אחזניה ולא כעזניה: מלכותו עליהם, בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם: ראשי אלו שאנרכם. דבר אחר בהתאסף: כהתאספם יחד באגודה א' ואלום ציטתם: (ו) יחי ראובן. בעולם הזה: ואל ימות לעולם

באור

וגזירותיו: מדברתיך, המ"ס בו קרוב ליסוד, כמו וישמע את הקול מדבר אליו (במדבר פ"ט), ואשמע קול מדבר (יחזקאל א' ל'), כמו מתדבר אלי, אף זה מדברותיך מה שאמר מדבר להשמיעני לאמר להם טי"ש טורפלידורש, והוא ע"ש טורפלעדאיער"ש, ובל"א דיינע אונטערדעזונגען). (רש"י): ומה שאמר הרב שהמ"ס קרוב ליסוד, ענינו שאינו משג לשון מן, כי אם לסימן הבנין: ואמר ישא לשון יסוד, הטעם כל אחד ואחד: (ס) חזרה צוה לנו משה, מה היו המדברות הללו? היא התורה אשר לטו משה, להיות לנו מורשה קהלת יעקב, הטעם לטו קהלת יעקב: ואל יקשה בעיניך האתנח שבמלת משה, כי על פני נתוח המואמר הידרי מלת מורשה מקבלת למלת תורה, וקהלת יעקב מקבלת למלת לנו: ואלו צוה בודדת בלי זוג, וכן מלת משה, והשעור תורה צוה לנו משה. — מורשה — קהלת יעקב — ולזה בא האתנח על מקומו הראוי לו: (ה) ויהי בישרון מלך, או היה ה' למלך על ישראל שקבלו עליהם עול מלכותו באסיפת ראשי העם: יחד שבטי ישראל, באגודה אחת ואלו ציניהם, ולב אחד לכלם, התקשרו בקשר אחון ובאו נברית עם מלכם: והנה הענין הוה הקב"ה, וכן אמרו דו"ל במס' ראש השנה מלכויות תלתא הוא דהויין, ה' ימלך לעולם ועד (שמות ט"ו י"ח), ה' אלכיו עשו ותרועת עמך בו (במדבר כ"ג כ"ה), ויהי בישרון מלך יחי

וזאת הברכה לג

תרגום אשכנזי קסה

ויהי מתיו מספר : ס : וזאת
ליהודה ויאמר שמע יהוה קול
יהודה ואל עמו רביאנו ידיו
רב לו ועור מצריו תהיה : פ
וללוי אמר תמיד ואוריה
לאיש

דאם זוינער מאנשאפט אנט
צאהל זיך ערהאלטע !
(f) אונד דיועז פיר יהודה ,
ער שפראך : ערדארע ,
עווינער ! יהודה'ז שטיממע ,
אונד ברענג איהן צו זוינער
נאטציאן : זיינע מאכט זייא
איהם גענוג : אונד דוא איהם
הילפע ווידער דען פיינד :
(ח) פאן לוי שפראך ער ,
געצימען

דיינע חמים אונד אורים

רשי

תרגום אונקלוס

ויקבלון בנותיה אחסנתהון כמניגהון :
(ו) וקא ליהודה ויאמר קבל יי
צלותיה דיהודא במפקיה לאגתא
קרבא ולעמיה תתיכניה בשלם דיהו
יעבדון ליה פורענותא בשנאוהו וסעד
מבעלדך בניה הני ליה : (ס) וללוי
אמר תומיא ואנריא אלבשתא
לגבר

לעולם הבא שלא זכר לו מעשה בלהה : ויהי
מתיו מספר * נמנין נמנין שאר אחיו דוגמא
היא כענין שנאמר וישכב את בלהה ויהיו בני
יעקב שנים עשר שלא יבא מן המנין : (ו) וזאת
ליהודה * סמך יהודה לראובן מפני שניהם
הודו על קלקול שבדים שנאמר אשר חכמים
יגידו וגו' להם לבדם וגו' ולא יבא זר בתוכם
(איוב ט"ו) * ועוד פירשו רבותינו שכל ארבעים
שנה שהיו ישראל במדבר היו עמוות יהודה
מתגלגלים בארץ מפני כדו שקבל עליו שנאמר
וחטאתי לאבי כל הימים אמר משה מי גרם
תפל' דוד ושלמה ואסא מפני הכושים והאשפט
מפני העמונים ויחזקיה מפני סנחריב : ואל עמו תביאנו * לשלום מפני המלחמה : ידיו
רב לו * יריבו ריבו וינקשו נקמתו : ועור מצריו תהיה * על יהושפט נתפלל על מלחמת
רחמת גלעד ויעקב יהושפט וה' עזרו (דברי הימים ב' י"ח) * ד"א שמע ה' קול יהודה *
כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה ואף כשחלקו ארץ ישראל נתל שמעון
במתן טרלו של יהודה שנאמר מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון (יהושע י"ט) * (ומפני מה
לא ייחד לו ברכה בפני עמו שהיה בלבו עליו על מה עשה בשישים) : (ח) וללוי אמר *
ועל

באור

(ו) יחי ראובן , כל חיים סתם שנמקרא הם חיים מאושרים ומגלחים * התפלל משה על
ראובן שיהיה סיי אושר והצלחה ולא יכרת שבטו מישראל לעולם , ויהיו אנשיו במספר בני ישראל :
הטעם שלא יגרום החטא והכעס שכעס עליו אביו בחללו יטעו , להכרית שמו מישראל * וזהו
כענין שנאמר שם וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו , ושמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים
עשר (בראשית ל"ה כ"ב) , הודיע שלא יבא בחטאו ממספר השבטים * (רש"י והרמב"ן) :
והראב"ע כתב שאלת אל מושכת אחר עמה , והכוונה ואל יהי מתיו מספר , כי כל דבר
שיספר הוא מעט , וכן ואני מתיו מספר (שם ל"ד ל') , התפלל עליו שיהיה אנשיו רבים :
(ז) שמע ה' קול יהודה , בנאתו על האויב , כי הוא יעלה בתחלה : ואל עמו הביאנו ,
אל מקומו בשלום : ידיו רב לו , יספיקו לו ידיו , ואין לו צורך למו שיעזר איתו , כי אם
עזרת השם לבדו * ויא מלשון מריבה , ידיו יריבו ריבו וינקשו נקמתו : וטעם שלא ברך את
שמעון לדעת רש"י והראב"ע בעבור עון פעור , כי היו העובדים שמעונים , ויתכן שיעזבו
בעבור שאביו הפיטו בישראל , ויתברך גם הוא מברכת שאר השבטים אשר הוא בתוכם , ונפרט
בחלק

לְאִישׁ חֲסִידָךָ יֵאָמֵר נְסִירָתוֹ
 בְּמוֹסָהּ תִּרְיֶבְהוּ עַל־מֵי מְרִיבָהּ
 ט הָאָמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא
 רָאִיתִיו וְאֶת־אָחָיו לֹא הִכִּיר
 וְאֶת־בָּנָיו לֹא יָדַע כִּי שָׁמְרוּ
 אִמְרֹתֶיךָ וּבְרִיתֶיךָ יִגְזְרוּ
 מִשְׁפָּטֶיךָ לִיעֲקֹב וְרַחֲוֶרֶתֶיךָ
 לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁמְרוּ קְטוֹרֶת בְּאִפְךָ
 וּבְקִילֵךְ עַל־מִזְבְּחֶיךָ יֵאָמֵר בְּרַךְ

געציימען דעם פֿראַממען: דען
 דוא צו משה פֿערוועטעט:
 מיט דעם דוא האָדערטעט
 אַם האָדערטעט: (ט) ווער
 פֿאַן פֿאַטער אונד מוטטער
 שפּריכט, אַיך זאָה אַיזן
 נִיכט: ווער נִיכט קעגנט זיינע
 ברודער, נִיכט ווייז פֿאַן
 זיינען זאָהנען, (זיא האַלטען
 בלאַס דיין וואָרט, אונד
 היטען דיינען בונד): (י) דיא
 נור אונטערווייזען יעקב אַין
 דיינע רעכטע, אונד ישראל
 אַין דיינע לעהרע: דיא נור
 לעגען רייכערוערק פֿאַר
 דיינע נאָזע, גאַנצעוואָפֿער

אויף דיינען אַלטאַר: (יא) ועגעט,

יהוה

עוויגער

תרגום אונקלוס

ר ש י

לְגִבְרָתָא שְׂתַכַּח חֲסִיד קַדְשֶׁךָ דִּי
 דְּנִסִּיתוּהִי בְּנִסְתָּא וְהָהּ שְׁלִים
 בְּחִנְתוּהִי עַל־מִיטְצָתָא וְאִשְׁתַּכַּח
 טְהִיטָן: (ט) דַּעַל אַבּוּהִי וְעַל־אִמּוּהִי
 לֹא רַחֵם בְּרַחֲבֵי טוֹרֵיךָ וְאִפִּי
 אַחֲוֵהּ וּבְנֵוֹהִי לֹא נָסִיב אַבִּי נְטִרוֹ
 טְטִרְתִּיטְטִרְתִּי וְקִטְרָה לֹא אִשְׁנִי:
 (י) כְּשִׁרְיִן אֲלוֹן דִּילְפּוֹן דִּינְךָ לִיעֲקֹב
 וְאִוְרִיתֶךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשׁוּן קְטוֹרֶת־
 בּוֹסְטִין קַדְשֶׁךָ וְנִטִּיר לְרַעְוָא עַל־
 טְרַבְתְּךָ: (יא) בְּרַךְ יי

ועל לוי אמר: תמויך ואוריך כלפי שכניה
 הוא מדבר: אשר נסיתו במטה שלא נתלונט
 עם שאר המלכים: תריבה וגו' כתרעמו
 ד"א תריבה על מי מריבה כסתקפת לי לבא
 בעלילה אם תמה אמר שמעוכא העורים אהרן
 ומרים מה עשו: (ט) האומר לאביו ולאמו לא
 לא ראיתיו כשפטאו בעבל ואמרתי מי לה'
 אלי כאסכו אלי כל בני לוי ונתימים להרוג את
 אבי אמו והוא מישראל או את אחיו מאמו או
 בן בתו וכן עשו ואי אפשר לפרש אביו ממש
 ואחיו מאביו וכן בני ממש שהרי לויס הם
 ומבט לוי לא חטא א' מהם שנאמר כל בני
 לוי: כי שמרו אמרתך לא יהיה לך אלהים
 אחרים: ובירתך ינטרו ברית מילה
 שאותם שטלדו באדבר של ישראל לא מלו את
 בניהם והם היו מולין ומלין את בניהם:

(י) יודו משפטך ראויין אלו לכך: וכליל עולה: (יא) ממן מתנים קעיו ממן קמא

באור

בחלק יהודה, כמו שנאמר מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון, כי היה חלק בני יהודה רב
 מהם ויכתבו בני שמעון בתוך נחלתם (יהושע י"ט ט'): ויחד נרכה ללוי אף שגם עליו אמר
 הזקן חלקם כיעקב ואכילם בישראל (בראשית מ"ט ז'), בעבור כבוד אהרן, ועוד כי
 מברכות השנט הזה יתברך כל ישראל, שהיו קרובותיו להם לרצון לפני השם (מדברי
 הרמב"ן): (ח) וללוי אמר, על לוי, או בעבור לוי אמר אל השם: הטיך ואוריך, נגד
 המשפטים והתורות אשר יטור להלן אמר עשפט האורים והתמים ראוי לזש שהוא חסידך:

ט

חאת הברכה לג

תרגום אשכנזי קסו

יהוה חילו ופעל ידיו תרצה
מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן
יקומון : ס יב לבנימן אמר
ידיד יהוה ישכן לבטח עליו
חפף עליו כל היום ובין כתפיו

עווגער ! זיין פערמאגען ,
לאס דיר זיין טהון געפאלע
לען ! פערדויע זינער געגנער
לענדען , ניה מאגען זינע
דאסער אויפקאממען !
(יב) פאן בנימן שפראך ער ,
דעו עווגען ליבלינג ! דורך
איהן געוויכערט , ווירד ער
רוהיג וואהנען : ער בעשיצט

שבן
איהן אללע צייט , וואהנט צווישען
זינען

תרגום אונקלוס

רש"י

וי נכסוהי וקירכו ירוהי תקבל פרענא
תבר חרצא דשנאיה ודבעלי
דכבוהי דלא יקוטון : (יב) לבנימן
אמר דחייטא דני ישבי ררוחצן
עלוהי יהי טגן עלוהי כל יומא
ובארעיה תשרי

מכת מתנים כענין שכאמר ומתניהם תמיד
המעד (תהלים ס"ט) ועל המעוררין על
הכהונה אמר כן ד"א ראה שעתידין משמאלאי
ובניו להלחם עם היונים וכתפלל עליהם לפי
שהיו מועטים שנים עשר בני משמאלאי ולאעזר
כנגד כמה רבבות לכך כאמר בך ה' חילו
ופעל ידיו תרצה : ומשנאיו מן יקומון : מחץ
קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה :
(יב) לבנימן אמר . לפי שברכת לויס
עבודת הקרבנות ושל בנימין בית המקדש בחלקו סמכן זה לזה וסמך יוסף אחרי שאל
הוא משכן שילה היה בניו בחלקו שאל וימאס באל יוסף וע' (שם ע"ת) ולפי שנית עולמים
חניב משילה לכך הקדים בנימין ליוסף : חוסף עליו . מכסה אותו ומגן עליו : כל
היום . לעולם משנכחדה ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר : ובין כתפיו שכן בגובה
אלו היה בית המקדש בניו לא סמך עשרים ושלש אמה מעין עיטס ואם היה דעתו של דוד
לבנותו

באור

לו ולורעו אחרי : אשר נסיהו במסה , לא היה בתוך המועדים על ה' לנסותו כי ה' לבנו
שלם עמך : חריבהו על מי מריבה , כיצת עמו והתאכפת בו על מי מריבה , וגזרת עליו
שלא יעבור לפני העם לארץ , אבל מ"מ חסידך הוא , אוהב כדק ומישרים , לא ימנעוהו דבר
משמור תורה ומלעשות משפט : (ט) האמר לאביו וגו' , לא ישא פניו לאיהב ולא יחן את
רעהו בדבר אמת וכדק , ישמור אמתך ויכבוד את בריתך , ולא יחוש לחבו ולחשו לאסוי
וגנביו : וכן ת"א דעל חנוהי ועל אמויה לא רחם כד חבו מן דינא : (י) יורו וגו' , ולזה ראוי
הוא להורות לעם ה' המשפטים והתורות , ולהיות מהם מקריבי קרבן , והם הכהנים ,
(יא) ברך ה' חילו , בך נכסיהם , באופן שיספיק להם מעט עסק בם , ויהיה להם פנאי
לכבד ולהורות : ופעל ידיו , הקרבנות : מחץ מתנים קטיו , מחץ קמיו מכת מתנים ,
ומתנים תאר הפעל : ומשנאיו מן יקומון , מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה (רש"י) ,
ומעין כפול כדרך השירים , כי שעורו מחץ מתנים קמיו מן יקומון , ומחץ מתנים משנאיו מן
יקומון : והכוונה אתה ה' תלחום את מלשונות השבט עם קמיו ומשנאיו , למען יכוח להגות
ולכרות , לשפוט ולהקריב : (יב) ישכן לבטח עליו , בנימן שהיא ידיד ה' ישכן לבטח על
ה' : חפף עליו , מכסה אותו ומגן עליו תמיד : כל היום , לעולם משנכחדה ירושלים לא
שרתה שכינה במקום אחר : ובין כתפיו שכן , בגובה אלו היה בית המקדש בניו (רש"י) ,
גמפרי איתא בית הכסירה ה' בניו בחלקו של בנימין וכראש תור יבא מחלקו של בנימין לחלקו

שָׁכֵן : ס שלישי יג וְלְיוֹסֵף אָמַר
 מְבֹרָכַת יְהוָה אֲרֻצּוֹ מִמְּגֵד
 שָׁמַיִם מִטֶּל וּמִתְהוֹם רִבְצָת
 תַּחַת : יד וּמִמְּגֵד תְּבוֹאֵת שֶׁמֶשׁ
 וּמִמְּגֵד גֶּרֶשׁ יִרְחִים : טו וּמִרֹאֵשׁ
 הַיָּרֵד־קָדָם וּמִמְּגֵד גְּבֻעוֹת
 עוֹלָם : טז וּמִמְּגֵד אֲרֶץ וּמִלְאָה
 וּרְצוֹן שָׁכְנֵי סְנֵה רִבְוֹאֲתָהּ
 לראש

ויינען שולטערן : (יג) פֿאַן
 יוסף שפראך ער , פֿאַן גאַטט
 געזעגענט איזט זיין לאַנד :
 פֿרוכטבאַר דורך דען טרוויא
 דען היממעלן , אונד וואַסרונג
 אזוי דער טיפֿע : (יד) מיט
 פֿריכטען , דיא דיא זאָנגע
 רייפֿט : מיט פֿריכטען פֿאַן
 דעם טריב דער מאַנדע :
 (טו) מיט דען געווירצען אור-
 אַל־טער בערגע , מיט דען
 פֿריכטען עוויגער היגעל :
 (טז) מיט פֿריכטען זיינען
 זעגענפֿאַללען לאַנדען , פֿאַן
 דער גענאָדע דעסען , דער

מיר אים דאָרנבוש ערשינען : דיזע קאַממע אויף

תרגום אונקלוס

ר ש י

תְּשֵׁרֵי שְׁכֵנְתָא : (יג) וְלְיוֹסֵף אָמַר
 מְבֹרָכָא מִן קָדָם יי אֲרֻעִיהַ עֲבָדָא
 מִגְּדִינֵי מִטְלָא דְשָׁמַיָא מִלְעֵלָא
 וּמִטְבוּעֵי עֵינָן וּתְהוֹמֵי דְעֵינָן
 מִטְעֵמְקֵי אֲרַעָא מִלְרַע : (יד) וְעֲבָדָא
 מִגְּדִינֵי וְעֵלְלָן מִיְכוּל שְׁטַשְׁאָא עֲבָדָא
 מִגְּדִינֵי מִרִישׁ יִרְחַ בִּירְחַ : (טו) וּמִרִישׁ
 טוּרִיא פִּפְרִיא וּמִטּוּב רָטֹן דְלֵא
 פִּסְקֹן : (טז) וּמִטּוּב אֲרַעָא וּמִלְאָה
 וּרְעֵי לִיָּה דְשֶׁבְנִתְיָה בְּשִׁטְיָא וְעַל
 מִשְׁפָּה אֲתַגְלִי בְּאַסְנָה יִתּוֹן קַל אֲלוֹן
 לרישא

לכנותו כדאיתא בשמיטת קדשים אמרו נחתי
 ביה טרתא מאס דכתיב וכן כתפיו שכן אין
 לך נאה באור יותר מכתפיו : (יג) מבורכת
 ה' ארצו' שלא היתה נכחלת השמים ארץ
 מלאה כל טוב כארצו של יוסף : מעגד . לשון
 עדנים ומתק : ומתהום . שהתהום עולה
 ומלמלח אותה מלמע' אתה מולא בכל השכני'
 ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב :
 (יד) ומעגד תבואות שמש' שהיתה ארצו פתוח'
 לחימה וממתקת הפירות : גרש ירחים' יש
 פירו' שהלכנה מבשלתן וואו הן קשואין ולטעין'
 ד"א גרש ירחים' שהארץ מגרשת ומעליא
 הפירות מחדש לחדש : (טו) ומראש הררי
 קדם : ומבורכת מראשית ביטול הפירות
 שהרריה מקדימין לבכר ביטול פירותיהם'
 ד"א מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים :
 גבעות עולם . גבעות העושות פירות לעולם
 ואינן פוסקות מעובר הגשמים : (טז) ורצון שוכני סנה' כמו שוכן סנה' ותהא ארץ
 מבורכת רצונו וכחת רוח של הקב"ה הנגלה עלי תחלה בסנה : רצון . כחת רוח ופיוסוק
 כל

באור

של יהודה שנאמר וכן כתפיו שכן : (יג) מבורכת ה' ארצו , ארצו של יוסף מבורכת מכל
 הארצות' (ספרי) : מטגד , לשון עדנים ומתק : מטל , שהיה על מצוי נה בכל שעה :
 (ספרי) : ומתהום רבצה חדה , מלמד שהיתה מרובצת במעיינות (סס) : (יד) תבואת
 שמש , שהיתה ארצו כתיחה למטה (סס) המבשלת וממתקת את הפירות : גרש ירחים ,
 יש פירות שהלכנה מבשלתן , וכיא גרשת ומעליה אותן : דבר אשר גרש ירחים , שהארץ
 מגרשת

זוֹאת הַבְּרָכָה לֵג

תַּרְגוּם אֲשַׁכְנִי קָסוּ

לְרֵאשׁ יוֹסֵף וְלְקַדְקֵד נְזִיר
אֲחָיו: י' בְּכֹר שׁוֹרוֹ הַדֶּר לִז
וְקִרְנֵי רֵאִם קִרְנֵי בְּהֵם עַמִּים
יִנְגַּח יַהֲדוּ אֶפְסֵי אֶרֶץ וְהֵם
רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אֶלְפֵי
מִנְשָׁה: ס רִבְעֵי יֹת וְלִזְבוּלָן
אָמַר שְׂמֵחַ זְבוּלָן בְּצִיֵּיתָהּ

אויף דאָז הויפט יוסף'ן, אויף
דיא שיידעל דען געקראנטען
אונטער דען ברידערן:
(י') ויין ערוטגעבאר-רנער
שטיר! פאן מאיעזמאמישעם
אנועהען, זיינע הארנער זינד
וויא דען וואלדשטירן האר-
נער, מיט איהונען שמאסט
ער דיא פאלקער צו הויפען,
ביואן דאָז ענדע דען לאַנדען:
זיין זינד דיא מיריאדען
אפרים'ן, אונד דיא טויזענדע
דען שטאָמען מנשה:

ויששכר

(יח) צו זבולן שפראך ער: פרייאע דין זבולן בייא דיינעם אויזצוגע: אונד

תַּרְגוּם אֲוִנְקָלוֹס

רִשׁוֹי

לְרִישָׁא דְיוֹסֵף וְלִגְבְּרָא פְּרִישָׁא
דְאַחֵיהּ: (י') רָפָא רִבְבוֹתֵי זִינְוָא לִי
וְגִבּוֹרֵן דְאַתְעִבְדָּא לִי טוֹדְקָדִם
תּוֹקְפָא וְרוּטָא דִילִיּהּ בְּגִבּוֹרֵתֵיהּ
עֲמִטָּיָא יְקַטֵּל פְּחָדָא עַד-סִיפֵי אֶרְעָא
וְאַנּוּן רִבּוֹתָא דְבֵית אֶפְרַיִם וְאַנּוּן
אֶלְפֵיָא רִבִּית מִנְשָׁה: (יח) וְלִזְבוּלָן
אָמַר חֲדִי זְבוּלָן בְּטַפְקֵהּ לְאַחְשָׁא קִרְבָּא
עַל-פְּעֵלֵי דְקִבְקָהּ וְיִשְׁשַׁכֵּר

כל רצון שמקרא: תבואתה - ברכה זו לראש
יוסף: נזיר אחיו - שהופרש מאחיו במכירתו:
(יז) בכור שורו - יש בכור שהוא לשון גדולה
ומלכות שנאמר אף אני בכור אתנהו (תהלים
פ"ט) וכן בני בכורי ישראל: בכור - מלך
היוצא ממנו והוא יהושע: שורו - שבוטו קשה
כשור לכבש כמה מלכים: הדר לי - נתן לו
שנא' ונתת מהודך עליו: וקרני ראס קרניו -
שור כמו קשה ואין קרניו נאות אבל ראס
קרניו נאות ואין כמו קשה נתן ליהושע כמו של
שור ויפיו קרני ראס: אפסי ארץ - שלטים
וא' מלכים אפשר שכלם מארץ ישראל היו לא
אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו פלטרין
נחלת בני תבואת גוי' (ירמיה ג'): והס רבנו'
אפרים' אותם המנוגסים הם הרבנות שהרג יהושע שנא מאפרים: והס אלפי מנשה - הם
לפים שהרג גדעון במדין שנאמר חבצ וכלמע בקרקר וגו' (שופטים ס'): (ד) ולזבולן אמר -
אלו

בְּאוֹר

פגרת ומזוואה מחדש לחדש, וכן נראה ממשקלו: (טו) ומראש, הנוסח המעולה והזקק
יקרא ראש, וכן בשמים ראש (שמות ל' כ"ג), או הוא כנוי לכל דבר חשוב ומעולה, והיה
פה סס כרדף למגד: הררי קדם וממגד גבעות עולם, שהס מששת ימי בראשית והנרכה
מניה בהס, מה שאין כן בהרים וגבעות שנתחדשו וכתהו אחרי כן: והכוונה שארצו מבורכת
בכל דבר טוב ומשובח, בתבואת ארץ המישור ובנרכות הררי עד, אס בדברים שבמזמים
עליהס, או בנחמים בתוכס, והיו: (טז) וממגד ארץ ומלאה, מאשר היא מלאה,
מוטמוטיות שבה: ובספרי אמרו מלמד שארצו של יוסף מליאה ואינה חסירה כל ברכה:
דנ"י אמר, אדם מעמיד ספינתו בחלקו של יוסף, אין צריך חוק ממנה כלום: ורצון שכני
סנה, ותהיה ארצו מבורכת רעונו ונמת רוחו של הקב"ה הנגלה עלי בתחלה בסנה: ורצון -
פסח רוק ופיוס, וכן כל לשון רצון שמקרא' (דס"י), ומלת שוכני כמו שוכן לי: תבואתה,
(5) מג א 43 י הנרכה

ויששכר באהליך: יט עמים
הר יקראו שם יזכרו זכתי
צדק כי שפע ימים יינקו ושפני

אונד דוא יששכר אין דיינען
דיסטען: (יט) זיא לארען
פאלקער איין צום בערגע,
דארט שלאכטען זיא שולד.
לאזע אפער: דען זיא זייגען
איבערפלוס דער מעערע,
אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

ויששכר בטהרה לטעבד זמני
טועדיא בירושלם: (יט) שקטיא
דישראל לטור בית טקדשא
יתבנישון תמן יקסון נכסת קדשין
לרענא ארי נכסי עקטיא ייכלון
וקיטון דמטטרון בתלא מתגלין

אלו חמשה שנים שברך באחרונה זבולן גד דן
ונפתלי ואשר כפל שמותיהם לחוק ולהגבירם
לפי שהיו חלשים שכל השנים: הם הם
שהולך יוסף לפני פרעה שנאמר ומקנה אחיו
לקח חמשה חמשים לפי שנראים חלשים ולא
ישים אות' לו שהי מלחמתו: שמה זבולן נכחתך
וישכר באהליך: זבולן וישכר עשו שותפות
זבולן לחוף ימים יזכין ויזכר לפרקמטיא
בשפיות וישכר ונותן לתוך פיו של ישכר

והם יושבים ועוסקים בתורה לפיכך הקדים זבולן לישכר שתרמו של ישכר ע"י זבולן
היתה: שמה זבולן נכחתך: הגלת נכחתך לסמור: וישכר הגלת בישיבת אהליך לתור
ליטב ולעבר שנים ולקבוע חדשים כמו שנאמר ומבני ישכר יודעי בינה לעתים ראשיהם
מאתים (דברי הימים א' י"ב) ראשי סנהדרין היו עוסקים בכך ועל פי קביעות עתות
ועטרותיהם: (יט) עמים של שני ישראל: הר יקראו: להר המורה יאספו כל אסיפה ע"י
קריאה

באור

הברכה הזאת, והתחננו שנים סיומין התי"ו והה"א, כמו עזרתה ישועתה נצרתה י (ראב"ע):
(יז) בכור שורו, הוא יהושע, שהוא ראשין לבית יוסף: הדר לו, נתון לו, שנאמר ונתת
מהודך עליו (במדבר כ"ד): וקרני ראם קרניו, קרני הראם הם רמים ומחודרים:
והם רבבות וגו', הקרנים שזכר הם שנים, רבנות אפרים ואלפי מנשה: (יח) בצאתך,
שמה כצאתה יוצא באניות למסחר, ולהניח ברכה לארצך, כי זבלן לחוף אניות יזכין:
באהליך, שמה במנוחתך באהליך. כי ראה מנוחה כי טוב, כאשר אמר הזקן נברכת
(בראשית ע"ו): (יט) עמים, של שני ישראל: הר יקראו, כאשר יזכרו יורדי הים,
מביאים כל הון יקר אל ארצם, בהמון סניג לירושלים, לזכות שם זנחי תודה, ולסמך
נפלאות ה' בקהל עם, כמו שאמר המזמור (תהלים ק"ו), והשלמים והתודות הבאים אל
על החטא נקראים זנחי נדק: שפע ימים יינקו, ישכר זבולן יהיה להם עושר רב, כי
יצא להם שפעת נכסים מן הים, אשר הם שוכנים על ידו, ועל ידי כסוי טמוני חול,
כדתני רב יוסף (פרק קמ"א דמגילה דף ו'), שפוני זה חלון, טמוני זו טרית, חול זו זכוכית
לכנה: ופי' רש"י חלון דגשלה מן הים להרים, וזכוכית נדמו תכלת, ונמכר בדמים יקרים,
(ועיין מ"ט מזה בפרשת תרומה ה' ד'): טרית, מין דג שקורין טוכיגא, (והוא מין דג טהור
גדול מאוד, הנקרא כן בלשון רומי, עיין ערוך): וזכוכית לכנה הוצא מן החול, כדאמרינן
ב' ישיבת השבת חול של זבלן חזיב מאר חולות והלוי לזכוכית לכנה: והנה הזכוכית נעשה
במלחכה מחול דק עם אפר הנקרא פאטאשי: כאשר יתערבו יחד חובטו באש, יתרכבו
ויתכבו יונבלו, עד שיוצבו כעין מתכת: נגר חך, וכאשר יתקררו יאובי לקשותם, ויהיו
גוף כליל: ובספורי דברי הימים אשר לאומות הנידו שהמלחכה ההיא לא נדעה בימים
הקדמונים כי אם לחנאי נור ונידן, והיה הדבר סוד חמוס ביניהם, כי עשו על ידי מסחר
רב, בהניאם את הזכוכית באניות לארץ מרחק, ומכרוהו שם בדמים יקרים: והנה זבלן
הי'

וזאת הברכה לג

תרגום אשכנזי קסח

טמוני חול : ס כ ולגד אמר
ברוך מרחיב גר כרביא שכן
ומרה זרוע אהי קדקד : כא וירא
ראשית לו בישם חלקת

מחקק

אונד פערבאָרגנע שאַטצע
דעו זאָנדעו : (כ) צו גר
שפראַך ער : גערל אָבט זייא ,
דער גר ווייטע גראַנצען גאַב :
ער לענט ויך הין , וויא איינע
לאַזוין , פֿערצעררט אַרם
אונד שייטעל : (כא) שאַן האַט
ער דען אַנפֿאַנג ויך ערוועהען ,
צום

תרגום אונקלוס

מתגליו להון : (כ) ולגד אמר בריך
ראפתי לגד פליתא שרי ויקטול
שלטונין עם מלכין : (כא) ואתקבל
בקדמיתא ריליה ארי תמן

באחסנתיה

ר ש י

קריאה היא ושם זכמו ברגלים זכמי נדק :
כי שפע ימים יינקו ישאכר זכילון ויהא להסי
פכאי לעסוק בתור : ושכמי טמוני חול כסוי
טמוני חול טרית נאלון חכוכית לבנה היוכאי
מן היס ומן החול זכלקי של ישאכר זכילון הי'
כמו שאמור במס' מגילה זכילון עם חרף נפשו
למות (שופטים ה') משום דכפתלי על מרומי
סדה (סס) היה מתרעם זכילון על חלקי לחמי
ובסוף בארו (סס ז') ותרגומו ומטלל בכורי ארזא . ד"א עמים הר יקראו ע"י פרקמיטא
של זכילון תגרי אומות העולם באים אל ארנו והוא עמוד על הספר והם אומרים הואיל
וננטערטו עד כאן כלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של אומה זומה מעשה והם רואים כל
ישראל עובדים לאלוהי א' ואוכלים מאכל א' לפי שהנכרים אלוהו של זה לא כאלוהו של זה
ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה והן אומרים אין אומה כשרה כזו ומחגיגתן עם שנאמר שם
זכמו זכמי נדק : כי שפע ימים יינקו . זכילון וישאכר היס טתן להם מומן בשפע : (כ) ברוך
מרחיב גר . מלמד שהי' תחומו של גר מרחיב והולך כלפי מורח : כלפיא שכן . לפי שהיה
סמוך לספר לפיכך נמשל באריות שכל סמוכי' לספר צריכים להיות גבורים : וערף זרוע אף
קדקד . הרוניתן הון נכרין חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת : (כא) וירא ראשית לו .
מה ליעול לו חלק בארץ סיחון ועוג שהיא ראשית כבוש הארץ : כי שם חלקת . כי ידע
אשר

באור

היה על ירך זידון , כמ"ש וירכתו על זידון (בראשית מ"ט י"ג) , וחול של זכילון חסוב משאר
חולות וראוי לזכוכית לבנה כמו שזכרנו , ויתכן שהיו אנשי זכילון וישאכר בעלי החכמה והמלאכה
היקרה ההיא ומכרו את הזכוכית לאנשי זידון , והם הובילו למרחקים ועשו בהם סמורה ,
או שאנשי השבט בעצמם הביאו אותו לארצות אחרות באניות , וכל הספינות הבאות מן החוף
הבוא אל ארץ רחוקה על שם הנדוכיים נקראו , כי היו טור ונדון המפורסמים שבאזוים לעשות
מלאכה במים רבים : ואפשר שעל זה רמז באמרו ושפני טמוני חול , דרך מליצת השיר , שהשפע
טמון חולס בחול , ובלתי טדע לזולתם : ושפני , לשון כסוי כמו שנאמר ויספון את הבית
(מלכים א' ו' ט') , ובסוף בארו (סס ז' ג') . כן פירש רש"י ז"ל : ויתכן שהוא מלשון חשיבות
וחיקת הכבוד , וכן מבאנו בתרגום שני (אסתר א' י"ב) , ולא בסנת יתהון , כנדה אותם ,
ועד שם (ו' ו' ד) , גברי עלמא לא ספנית , גבורי העולם הוה לא כבדתי , וכן מבאנו במ"ק
(דף כ"ח א') : מלן חשיב מאן ספין : ויהיה השעור פה דברים יקרים ומשובים הטמונים
בחול : (כ) ברוך מרחיב גר , מלמד שהיה תחומו של גר מרחיב והולך כלפי מורח . (ספרי) :
(כא) וירא ראשית לו , ראה ליעול לו חלק בארץ סיחון ועוג , שהיא ראשית כבוש הארץ :

תרגום אשכנזי

וזאת הברכה לג

מחַקֵּק סִפּוֹן וַיִּתֵּן רֵאשִׁי עִם
צִדְקַת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטָיו
עִם־יִשְׂרָאֵל : ס חֲמוּשֵׁי כֵּב וּלְדָן
אָמַר דָּן גִּיד אֲרִיָּה יוֹנֵק מִן
הַבֶּשֶׂן : כג וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי

צום ערבטהייל פֿום געזעטן
געבער, דען ער פֿערעהרט :
ציהט פֿאַר דעם פֿאַלקע
פֿאַראַן, איבט גערעכטיגקייט
דעז עוויגען, ערפֿיללט געגען
ישראל ווינע פֿאַרליבט :
(כג) פֿאַן דן שפראַך ער,
דן איזט וויא איין יונגער
לאַווע, דער פֿאַם בשן העראַב
שפרינגט : (כג) פֿאַן נפֿתלי שפראַך ער,

שבע

נפֿתלי

תרגום אונקלוס

ר ש י

בִּאֲחֻסְנִיתִיה טְשָׁה סִפְרָא רִבָּא
דְיִשְׂרָאֵל קְבִיר הוּא נִפְק וְעַל בְּרִישׁ
עֲטָא וּכְוֹן קְרַם יִי עֵבֶר וְדִינֹוּהִי עִם
יִשְׂרָאֵל : (כג) וּלְדָן אָמַר דָּן תִּקְוִי
כְּגִיד אֲרִיָּוֹן אֲרִעִיָּה שְׂתִיָּא טוֹן־נִפְתָּלִיא
דְנִגְדָּוִו טוֹן־טַתְנִוֹן : (כג) וּלְנִפְתָּלִי אָמַר
נִפְתָּלִי שִׁבְעֵ

אשר שם נכחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק
והוא משה : ספון : אותה חלקה סטונה
וטמונה מכל בריה שנאמר ולא ידע איש את
קבורתו : ויתא . גד : ראשי עם : הם היו
הולכים לפני החלק בכבוש הארץ לפי שהיו
גבורים וכן הוא אומר ואתם תעבדו חלוצים
לפני אחיכם וגו' : נדקת ה' עשה : שהאשטו
דבריה' ושמו הכתבתם לעבוד את הירדן עד
שכבשו וחלקו . ד"א ויתא משה ראשי עם .
נדקת ה' עשה . על משה אומר : (כב) דן
גיד אריה . אף הוא היה סמוך לספר לפיכך
הירדן יובא מחלקו מוערת פמיאם והוא לשם
(יהושע י"ט) חייטקו וקילוחו מן הכבש . ד"א מה
זיטק זה יובא ממקו"ל' ונחלק לשני מקומות
כך שבו של דן נטלו חלק בשני מקומות תחלה
נטלו בנפסות מערבית עקרון ובניבותיה
ספקו להם ובאו ונלחשו עם לשם שהיא פמיאם
והיא בנפסות נורחית שהרי חלק יובא מוערת
פמיאם והוא במורקה של ארץ ישראל ובה
המלח שהיא במור' יהודה שנטל בדרומה של
ארץ ישראל כמו שמפורש בספר יהושע (א)
והוא

באור

כי שם חלקה, כי ידע אשר שם נכחלתו, חלקת שדה קבורת מחוקק והוא משה : ספון
אותה חלקה סטונה וטמונה מכל בריה, שנאמר ולא ידע איש את קבורתו (לקמן ל"ד)
(רש"י) : ומתרגם אונקלוס משמע שאלת ספון מוכב על מחקק, וכן היה ראוי בעבור היות
לשון זכר, אלא שהטעם מפריד ביניהם : ולפי מ"ש למעלה בכאור מלת ספוני, יתכן לומר
שגם פה ענינו מלשון חשיבות, וכך פי', ראוי לשול לו ראשית, במקום אשר נתן לו המחוקק
את חלקו, והיו המחוקק הוא ספון וחשיבו אצלו, כי עשה כאשר צוהו, ומהו? ויתא רש"י
עם וגו' : ויתא, גד : ראשי עם, הם היו הולכים לפני החלק בכבוש הארץ, לפי שהיו
גבורים, וכן הוא אומר נחשו בעבר חלוצים לפני ה' וגו' (במדבר ל"ב"ג) . (רש"י) : צדק
ה' עשה, שאלא בידו את אשר דבר בפיו, שנדרו בני גד לבאת עם ישראל להלחם עם אויביהם
ולא הזכיר ראובן, ויתכן כי זה נעבוד שהיו בני גד גבורים יותר מבני ראובן . והנה זה
הימים לעד שאמר על בני גד לפני אריה פניהם, ולא תמא לן בבני ראובן . (ראב"ע)
(כב) יונק מן הבשן, מה זיטק זה יובא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבו של
נטלו לו חלק בשני מקומות, וכן הוא אומר ויבא גבול בני דן מהם, ויעלו בני דן וילחשו
(ספרו)

וזאת הברכה לג

תרגום אשכנזי קסט

שבע רצון ומלא ברכת יהוה
ים ודרום ירשה: ס כד ולא אשר
אמר ברוך מבנים אשר יהי
רצוי אחיו וטבל בשמן רגלו:
כה ברזל ונחשת מנעלך וכימך
דבאך

נפתלי האט דעו עוויגען
גענאדע, אונד זיינען זעגענד
איבער פלום: אבענד אונד
מיטטאג איזט זיין בעזיטן:
(כד) פאן אשר שפראך ער,
פאן אללען זאהנען ווירד אשר
געזעגענט: בער ליבט בייא
זיינען ברידערן, טונקט זיינען
פום יאן אעל: (כה) אייזען
אונד ערץ ויז דיין ריגעל!

דיין אלטער ויז דיין ריגעל ויז

רש"י

תרגום אונקלוס

שבע רעוא ומלי ברבן טוקדס יי
טערכ יסדיגוסר ודרוטא ירת
(כד) ולא אשר אמר ברוך טברכת
בניא אשר יהי רעוא לאחיה ויתרבי
בתפוקי מלכין: (כה) תקיף כפרזלא
ונחשא וכימי עולמתך תקפך

והוא שנאמר ויזא נבול בני דן וילחמו עם לשם
וגומר יזא נבולס מכל אותו הרוח שהתחילו
לנחול בו: (כג) שבע רטון שהיתה ארצו
שבעה כל רטון יושביה: ים ודרום ירשה ים
ככרת נפלה בחלקו ונטל מלא חבל חרס
בדרומה לפרוש חרמים ומכמורות: ירשה
ל' זויי כמו עלה רש והטעם שלמעלה ברו"ש
מוכיח כמו ירש ידע לקח שמע כשמוסיף בו
ה"א יהיה הטעם למעלה שמעה ידעה סלחה
מנינו בלפס בית ל' זויי דטעמיהון מלעיל:
לך בכל השנטיס שנתברך בבנים כאשר ואיני
לאחיו בשמן אנטיקטון ובקפלאות והם מרצים
הוא חבי ברזות שהיו בנותיו נאות והוא שנאמר בדברי הימים (שס א' ז')
בשמן רגלו שהיתה ארצו מושכת שון כמעין ומעשה שנכטרטו אנשי לודקיא לשמן מכו להם
פולטוסטום א' וכו' כדאיתא במנחות: (כה) ברזל ונחשת מנעליך עכשו הוא מדבר
כנגד

כאור

(ספרי): (כג) שבע רצון, שם התאר מוסב על כפתלי, ורטון מוסב על השם הנאמר אחריו,
והשעור אתה נפתלי, הכך שבע רטון ה' ומלא ברכת ה': לפי שהיתה ארצו מלאה כל טוב -
ובספרי מלמד שהיה נפתלי שמח בחלקו בימים ובדגים וספניות: ומלא ברכת ה', זו בקעת
גטסר' (ספרי): ים ודרום, ים זה ים של סופני ודרום זה ימה של עבריה' (ספרי):
ירשה, לשון זויי, כמו עלה רש (דברים א' כ"א), והטעם שלמעלה ברו"ש מוכיח, כמו
ידע ידע לקח שמע כשמוסיף בו ה"א יהיה הטעם למעלה שמעה ידעה סלחה לקחה חף כאן
ירשה לשון זויי, ובמסורת הגדולה מנינו בלפס בית ל' לשון זויי דטעמיהון מלעיל,
(רש"י): (כד) ברוך מבנים אשר, ע"ד הפשט כטעם יהי רצוי אחיו, יאמר שיהיה אשר
מוברך מפי כל בני יעקב אביהם, ורצוי לכל אחיו. והטעם כי ארצו שונה, ומשם יבואו
המעדנים לכל השנטיס, וכלם יברכוהו. ואנקלוס תרגם ברוך מברכת בניא כראש שר"ל
שיתר השנטיס יבואו לו איש את ברכת ארצו, ומסיר השמן שנמנה בחלקו לרוב, ויהיה אם כן
הוא ממוכך בכל הטוב הנמנה לכל השנטיס, והוא טעם רצוי אחיו, שימכרו לו ויקנו ממנו
לרצון להם. (מדברי הרמב"ן): וכן איתא בספרי שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנטיקטון
ובקיפלאות, והן מרצים לו בתבואה: וטבל בשמן רגלו, שארצו של אשר מושכת שון כמעין
(ספרי): ואמר טבל בשמן ע"ד מל"ה כטעם כנס ציין לבואו: (כה) ברזל ונחשת מנעלך,
ארנך

תרגום אשכנזי

וזאת הברכה לג

דבאך: כו אין כאל ישראל
רכב שמים בעזרה ובגאותו
שחקים: ששי כו מענה אלהי
קדם ומתחת זרעת עולם

וויא דיינע יונגענד: (כו) ניכטו
גלייכט דיינעם גאטטע,
ישראל! ריא היממעל רעגירט
ער, דיר צו העלפען, לענקט
מיט זיינער ערהאבנען מאכט
דיא וואלקען: (כו) (דיא
ווארונג דעז אוראלטען
גאטטען, אונד דיא עוויגען

ויגרש

טריויבט ארמע דער אונטערוועלט:

תרגום אונקלוס

רש"י

תקקד: (כו) לית אלהא באלהא
דישראל דשקנתיה בשמיא
ותקפיה בשמי שמיא: (כו) קדור
אלהא דטלקדטין ובמיטריה
אתעביר עלטא ותריך

כנגד כל ישראל שהיו נטויהם יושנים בערי
הספר וטעלים אותה שלא יוכלו האויבים
ליכנס בה כאלו היא סגורה במנעולי ובריחי'
של ברזל וכחשת ד"א ברזל וכחשת מנעולך
ארנכס כעולה בהרים שחובצין מהם ברזל
וכחשת וארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ
ישראל: וכימין דבאך וכימיס שהם טובים
לך שהן ימי תחלתך ימי נעורך כן יהיו ימי

זקנתך שהם דואנים זבים ומתמוטטים. ד"א וכימין דבאך וכימיס שהם טובים לך כמינין
ימין כל הימי אשר אתם עושים רגטו של מקו' יהיו דבאך שכל הארצות יהיו דובאות כספ
וזהב לארץ ישראל שתהא מבורכת בפירות וכל הארצות מתפרנסות הימנה ומושיכות לה
כספם וזהבם אשקור"נט (ג"ל עקול"נט בל"א חויספלוס) הכסף והזהב כלה מהם שהן
מויבות אותו לארנכס: (כו) אין כו יאורן. דע לך יאורן שאין כאל בכל אלהי העמיס לח
כטורך נורס: רוכב שמים הוא אותו אלוה שנעורך. ובגאותו הוא רוכב שחקים:
(כו) מעונה אלהי קדם מען הם השחקים לאלהי קדם שקדם לכל אלהים וברר לו שקי'
לשבתו

באור

ארנך תהיה כעולה בהרים שחובצין מהם ברזל וכחשת, ורש"י ז"ל כתב שעכשו הוא מדבר
כנגד כל ישראל, ארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל, כאלו הארץ סגורה על ידם
במנעולים ובריחים של ברזל וכחשת: וכימין דבאך, וכימיס שהם טובים לך, שהן ימי תחלתך
ימי נעורך, כן יהיו ימי זקנתך שהם דואני ומתמוטטים. (רש"י), וכן מתורגם בל"א:
דבר אחר וכימין דבאך, וכימיס שהם טובים לך, כמינין ימין, כל הימיס אשר אתם עושים
רגטו של מקום, יהיו דבאך, שכל הארצות דובאות כספ וזהב לארץ ישראל, שתהא מבורכת
בפירות, וכל הארצות מתפרנסות ממנה, ומושיכות לה כספם וזהבם אשקור"נט (ג"ל
אשקול"נט, והוא חויספלוס בל"א) הכסף והזהב כלה מהם, שהם מויבות אותו לארנכס.
(רש"י): (כו) אין כאל ישראל, אחר שגמר ברכת כל שנט ושנט, שב לברך הכלל, ואמר
דע לך יאורן, שאין כאל בכל אלהי העמיס ולא כטורך נורס: רוכב שמים, הוא אותו אלוה,
שנעורך ובגאותך הוא רוכב שמים ושחקים ממעל: (כו) מענה אלהי קדם, השחקים שהם
למען לאלהי קדם, שקדם לכל נמצא, וה"א מעונה תחת למ"ד נתחלת התיבה, כ"כ רש"י
ז"ל: והרש"י כתב שיותר נכון לומר שהיא ה"א הנקבה, וכן מצינו ומוענתו בציון (תהלים
ע"ג): אלא שגפי זה היה ראוי להיות מעונה: ומתחת זרעה עולם, כראה שגס זה מוסב
למועלה. בעזרך ובגאותך הוא רוכב זרועות עולם מתחת, והיה פה עולם המציאות בכלל
(וועלט), לא הזמן לבד: או תהיה הסוכה זרועות תחת, שהן מינית עולם, וכן מתורגם
בל"א

וזאת הברכה לג

תרגום אשכנזי קע

ויגדש מפניך אויב ויאמר
השמוע: כח וישכן ישראל במטה
בדר עין יעקב אל ארץ דגן
ותירוש אף שמיו יערפורטר:
כט אשריך ישראל מי כמוך
עם נושע ביהודה מגן עורך
ויאשר הרב גאותך ויבחשו
אויבך לך ואתה על במותימו

תדרוך

טרייבט פיינדע פאר דיר
אויז, שפריכט, ראטטע
אויז! (כח) אונד ישראל
ווארנט זיכער, אכגעזאגן
דערט יעקב'ז קוועללע,
אין איינעם לאנדע פאין קארן
אונד מאזט: דעסען רוימ
מעל טריפען פאן טהווא:
(כט) וואהל דיר, ישראל!
ווער אויז דיר גלייך? פאלק!
דעם דער עוויגע בייאשטאנד,
לייזטעט, ער אויז דיינער
הילפע שילד, אויז דיינער
ערהאבנען זיגע שוועררט:
דיינע פיינדע שמייכלן דיר,

דוא טרייטוט איינהער אויף

רש"י

תרגום אונקלוס

ותנה טרדקטק שגאה ואטר שצי:
(כח) ושרא ישראל לרוחצון
בלחודיהון בעין ברקתא דבריבנין
יעקבא אבהון לארעא עקרא עפאר
חמור אף שגא דעלניהון ישטשוון
בטלא: (כ) טוקה ישראל לית דכונה
עמא דפארקניה טוקדס יי תקוף
בסעדה וכן קדמוהי נצחו גבריתך
ותתברון שגאך לך ואת על פריקי
צוארי מלכיהון תדרוך:

לשנתו ומעונתו ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע
שוכני: זרועות עולם. סיחון ועוג ומלכי כנען
שהיו תקטו וגבורתו של עולם. לפיכך על כרחי
יחדו וזוועו וכחם חלש מפניו לעולם אימת
הגבוה על הנמוך והוא שהפח והגבורה שלו
בעורך: ויגדש מפניך אויב. ואמר לך השמוע
אותם: מעונה. כל תיבה שזריכה למ"ד
בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה: (כח) בטח
בדך. כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת
תלנתו מסורין ואין זריכי' להתאסף ולישב
יחד מפני האויב: עין יעקב. כמו ועיני כעין
הבדולח כעין הברכה שברכס יעקב לא כבדך
שאמר ירמיה בדך ישנתי (סס ט"ו) אלח כעין
הבטחה שהנטיחם יעקב והיה אלמים עומכס
והשיב אתכס א ארץ אבותיכס: יערטי. יטפו:
על ברכתו של יעקב ויתן לך האלמים מעל
אפרע להם הברכות אמר להם עה לי לפרוע
תשועתך בה' אשר הוא מגן עורך (ואשר הוא)
שאמרו מארץ רחוקה בלו עבדיך וגו' (יהושע
ט): ואתה על במותימו תדרוך. כענין שאל
(סס ו'):

מערכות

באור

כל"א: ויגדש מפניך אויב, ויאמר לך השמוע אותם: (כח) בדר, כדל מיתר האומות:
עין יעקב, מי שיבא מועין יעקב, וכן ומימי יהודה יבאו (ישעיה מ"ח א') (הראב"ע):
והשעור וישכן ישראל בטח בדר, וישכן עין יעקב בטח בדר: אל ארץ, כמו הארץ, וכן
והתפללו אל המקום הזה: (כט) מי כמוך, נגיים: מגן עורך, שלא יגע בך רע: ואשר
חרב גאותך, חרב שבו תמגא על אויבך: ויבחו ויבחו את שנתם,
ויכנעו לך, כענין שאמר והשתחו על כפות רגליך כל מלכין (סס ט"ד):

אויף איהרען האהען :
 לד (א) משה גינג הערויף
 פאן דער עבנע
 מואב אויף דען בערג נבו ,
 דיא שפיטצע דען פסגה ,
 וועלכען געגען ירחו איבער
 ליגט : אונד דער עוויגע לים
 איהן דאז גאנצע לאנד זעהען ,
 גלעד בידון : (ב) גאנץ נפתלי ,
 דאז לאנד אפרים אונד
 מנשה : אונד דאז גאנצע
 לאנד יהודה , ביו אן דאז
 אויסערזטע מעער : (ג) דיא
 מיטטאגליכע לאנדער , דען
 קרים דען ירדן , דאז טהאל
 פאן ירחו , דער פאלמענ-
 שטארט ביו צער : (ד) אונד
 דער עוויגע שפראך צו איהם ,
 דיזען איזט דאז לאנד , פאן
 דעם איך אברהם יצחק אונד
 יעקב צוגעשווארען , אונד
 געזאגט , דייעם זאמען
 ווילל

רשי

תדרך : ס שביעי לך א ויעל
 משה מערבת מואב אר-הך
 נבו ראש הפסגה אשר על-פני
 ירחו ויראהו יהוה זאת-כל
 הארץ את-הגלעד עד-דן :
 ואת כל-נפתלי ואת-ארץ
 אפרים ומנשה ואת כל-ארץ
 יהודה עד תים האחרון :
 ואת-הנגב ואת-הכפר בקעת
 ירחו עיר התמרים עד-צער :
 ויאמר יהוה אליו זאת הארץ
 אשר נשבעתי לאברהם ליצחק
 ויעקב לאמר לזרעך אתננה

הראיתך

תרגום אונקלוס

לך (א) וסליק משה ממישע
 דמואב לטורא דנבו ויהוה
 רמתא די על אפי ירחו ואתויה
 כל-ארעא ית-גלעד עד דן : (ב)
 כל גפתי לויית-ארעא דאפרים ומנשה
 וית כל ארעא דיהודה עד ים
 בתרא : (ג) וית דרוטא וית מישע
 בקעתא דירחו קרתא דדקליא עד
 צער : (ד) ואמר יי ליה דא ארעא
 דקיימית לאברהם ליצחק וליעקב
 למיטר לכנה אתננה אחויתך

לך (א) מערבות מואב אל הר נבו . כמה
 מעלות היו ופסען משה בפסיעה א' :
 את כל הארץ . הראהו את כל ארץ ישראל
 בשלותה והמליקין העתידים להיות מליקין
 לה : עד דן . הראהו בני דן עובדי עבודה
 זרה שנאמר ויקומו להם בני דן את הפסל
 (זופטים י"ט) והראהו שטון שעמיד לנאת
 ממנו למשיע : (ב) ואת כל נפתלי . הראהו
 ארצו בשלות' וחורבנה והראהו דבורה ונרק
 מקדש נפתלי כלחמים עם סיכרא וחילותיו :
 ואת ארץ אפרים ומנשה . הראהו ארצם
 בשלותה ובחורבנה והראהו יהושע כלחם עם
 מלכי כנען שבא מאפרים וגדעון שבא ממנשה
 כלחם עם מדין ועמלק : ואת כל ארץ יהודה .
 בשלותה ובחורבנה והראהו עלטת בית דוד
 ונחמכס : עד תים האחרון . ארץ הנערב
 בשלותה ובחורבנה . ד"א תקרי תים האחרון
 שעתידין ליארע לישראל עד שיסיו המתים : (ג) ואת הנגב . ארץ הדרום . ד"א משע
 המספלה שאל' ויעל בנגב ויבא עד סנרון : ואת הכפר . הראהו שלמה יובק כל' ד' :
 המקדש

וזאת הברכה לך

חרגום אשכנזי קעא

הִרְאִיתִיךָ בְּעֵינַיִךָ וְשָׂמָה לֹא
תֵּעָבֵר: ^(ס) וַיָּמַת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶר-
יְהוָה בְּאֶרֶץ מִזְרָאֵל עַל-פִּי יְהוָה:
וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי בְּאֶרֶץ מִזְרָאֵל
מִזֶּדֶן בֵּית פְּעוֹר וְלֹא-יָדַע אִישׁ
אֶת-קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
וּמֹשֶׁה בֶן-מֵאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה
בָּמָתוֹ לֹא-כָהַתָּה עֵינָיו וְלֹא-גָם
לָחָה: ^(ס) וַיִּכְבְּדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-
מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מִזְרָאֵל שְׁלֹשִׁים
יּוֹם וַיִּתְּמוּ יָמָיו בְּכִי אֶבְל מֹשֶׁה:

ויהושע

וילל איד עז איינגעבען: איד
האבע עז דין מיט דייען
אויגען זעהען לאסען, אבער
הינקאממען זאל לזוט דוא
ניכט: (ס) אלו שטארב
משה, דייער דעז עוויגען אים
לאנדע מואב, נאך דעם בעי
פעהלע דעז עוויגען: (ו) ער
בעגרוכ איהן אין דעם טהאלע
אים לאנדע מואב, געגען
ביח פעור איבער: אונד נוא=
מאנד האט ביו אויף דייען
טאג זיין גראבמאל וואהר=
גענאממען: (ו) משה וואר
הגדרערט אונד צוואנציג יאהר
אלט, אלו ער שטארב: זיין
אויגע וואר ניכט דונקעל אונד
דיא לעבענוואפטע האטמען
ניכט אבגענאממען: (ס) דיא
קינדער ישראל'ז וויינטען אום

משה, אין דער עבנע מואב'ז: דרייסיג טאגע: זאדען וואר דיא טרויארצייט אום משה
צו ענדע:

יהושע

ר ש י

המקדש שנאמר בכפר הירדן יקם המלך
במעבה האדמה (מלכים א' ז'): (ד) לאמר
לזרעך אתגנה הראיתך כדי שתלך ותאמר
לאברהם ליצחק וליעקב שנעיה שנשבע לכה
הקב"ה קיימה וזהו לאמר לכך הראיתיה לך
אכל גורה היא מלפני שמה (ס"א שמה) לא
תעבור שגלולי כך הייתי מקיימך עד שתראה
אותם בטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם:
(ה) וימת שם משה אפסר משה מת וכתב
וימת שם משה אלא עד כאן כתב משה ומכאן
ואילך כתב יהושע ר' מאיר אומר אפסר ספר
התורה חסר כלום והוא אומר לקו' את ספר
התורה הזה אלא הקב"ה אומר ומשה כתב
בדמע: על פי ה' בנשיקה: (ו) ויקבור
אותו הקב"ה בכבודו רבי ישמעאל אומר הוא
קבר את עצמו זהו ה' משלשה אתין שהי' ר'
כזו יביא אותו הוא יביא את עצמו כיוצא בו
והשילו אותם עין אשמה וכי אחרים משיאין
פגור קברו היה מוכן משעת ימי בראשית
לספר על מעשה פעור זה ה' מן הדברים
שנכחו בערב שבת בין השמות: (ז) לא כהתה עיט
אף משמת: ולא כס' למה:
לחלוטית שגו לא שלט בו רקבון ולא כהפך תאר פניו:
(ח) בני ישראל הזכרים אבל באהרן

חרגום אונקלוס

אחיותיך בעיניך ולתמו לא תעבר:
(ס) ומית תמו משה עברא דייבארעא
דמוזאב על-טימרא דיי: (ו) וקבר
יתיה בחילתא בארעא דמוזאב לקביל
בית פעור ולא ידע אנש ית-קבורתיה
עד יומא הדיון: (ו) ומשה בדרמאה
ועשריו שנין פרהמית לא-כהת עיניה
ולא-שנא ויריקרא דאפוהי: (ס) וכו
בני ישראל ית משה כמישריא דמוזאב
פלתין יומין ושליטו יומי בביתא
אבלא דמשה: ויהושע בר

שמעאל דורש כן כיוצא בו כיום מלאת ימי
והשילו אותם עין אשמה וכי אחרים משיאין
פגור קברו היה מוכן משעת ימי בראשית
לספר על מעשה פעור זה ה' מן הדברים
שנכחו בערב שבת בין השמות: (ז) לא כהתה עיט
אף משמת: ולא כס' למה:
לחלוטית שגו לא שלט בו רקבון ולא כהפך תאר פניו:
(ח) בני ישראל הזכרים אבל באהרן

ט ויהושע בן-נון מר-א רות
 חכמה כרסמך משה את-ידיו
 עריו וישמעו אליו בני-ישראל
 ויעשו כאשר צוה יהוה את-
 משה: י ולא-קם נביא עוד
 בישראל כמשה אשר ידעו
 יהוה פנים אל-פנים: יא לכה
 האתה והמופתים אשר שלחו
 יהוה לעשות בארץ מצרים
 לפרעה ולכה עבדיו ולכה
 ארצו: יג ולכל היר החוקק
 ולכל המורא הגדול אשר
 עשה משה לעיני כרי-ישראל:

(ט) יהושע זארון נון וואר
 מיט דעם גייזטע דער וויזוהייט
 ערפיללט, דען משה האטטע
 זיינע האנדע אויף איהן גע-
 לעגט: דיא קינדער ישראל'ן
 געהארטטען אונד פאלגטען
 איהם, וויא דער עוויגע דעם
 משה בעפאהרלען: (י) ען
 שטאנד אכער אין ישראל
 קיין פראפעט ווידער, וויא
 משה וואר, אויף: מיט דעם
 דער עוויגע פאן אנטליין צו
 אנטליין אומגענאנגען ווארע:
 (יא) אין אנועהונג דער צייכען
 אונד וואונדער, דיא איהן
 דער עוויגע געזאנדט, אין
 דעם לאנדע מצרים אויז צו
 פיהרען: געגען פרעה, זיינע
 דינער, אונד זיין גאנצען
 לאנד: (יג) אונד אין אללען
 מאכטיגען אונד פירכטערלי-
 כען טרהאטען, דיא משה
 געטראן, פאר דען אויגען
 דען גאנצען ישראל'ן:

ר ש י

יגומר כלמלכ שיטה סכסוף סוף

חוק

חרגום אונקלוס

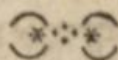
בר-נון את-סלי-רות חוכמא ארי סמך
 משה ית ידוהי וקבילו טגיה נון
 ישראל ועבדו כמא די פקד יי נת
 משה: (י) ולא-קם נביא עוד בישראל
 כמשה די אתגלי ליה יי אפיו באפיו:
 (יא) לכה אתיא ומופתים די שלחו
 יי למעבד בארעא רמצרים לפרעה
 ולכה עבדוהי ולכה ארענה:
 (יג) ולכל ידא תקפתא ולכל חווא
 רבא די עבד משה לעיני כרי-ישראל:

מתוך שהיה רודף שלום וכוונתו שלום בין אדם
 לרעהו ובין אשה לבעלה כאמר כל בית ישראל
 זכרים ונקבות: (י) אשר ידעו ה' פנים אל
 פנים. שהיה לבוגר בו ומדבר אליו בכל עת
 שרונה כענין שאמר ועתה אעלה אל ה'
 עונדו ולא שמעה מה יטה ה' לכם: (יב) ולכל
 היד החזקה שקבל את התורה בלשון בידיו:
 לכל המורא הגדול. נשים ונבדות שנמדבר
 הגדול והמורא: לעיני כל ישראל. שנשח לבו
 לשכור הלוטות לעיניהם שאמר ולא שרם
 לעיניכם. והסכימה דעת הקב"ה לדעתו
 שאמר אשר שרת יישר כחך ששרת:

חוק

שבח ותהלה לדר מרומא, להשלום תורת ה' המיטה.

סכום פסוקי הספר דברים תשע מאות וחמשים וחמשה • הנץ סימן :
 וחציו • ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך :
 ופרשיותיו י"א • אסרו חג בעכוהים סימן :
 וסדריו כ"ז • יפית אמינה יגיד צדק סימן :
 ופרקיו ל"ד • אודה יי' ככל לבב סימן :
 מנין הפתוחות שלשים וארבעה
 והסתומות מאה ועשרים
 וארבעה • הכל מאה
 וחמשים ושמנה פרשיות •
 וכסא ככוד
ינחילים
 סימן :

סכום
 הפסוקים
 של כל התורה •
 חמשת אלפים ושמנה
 מאות וארבעים וחמשה •
 ואור החמה יהיה שכעתים סימן •
 וחציו • וישם עליו את השן ויתן אל
 החשן את האורים ואת התמים • מנין
 פתוחות של כל התורה • מאתים ותשעים • יבא
 דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו סימן : והסתומות שלש מאות
 ושבעים ותשעה • או אסרה אסר על נפשה בשבעה סימן :
 נמצאו מנין כל הפרשיות פתוחות וסתומות • שש
 מאות וששים ותשעה • לא תחסר כל בה סימן :

לציבור

אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית
 עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים על פני לא תעשה לך
 פסל כל תמונה אשר בשמים וממעל ואשר בארץ
 מתחת ואשר במים ומתחת לארץ לא תשתחוה להם ולא
 תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על
 בנים ועל שלשים ועל רבעים לשנאי ועשה חסד לאלפים
 לאהבי ולשמרי מצותיו: מצותי ק' ס לא תשא את שם יהוה
 אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר ישא ארשמו
 לשוא: ס שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוה יהוה
 אלהיך ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכה ויום השביעי
 שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך
 ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרך אשר
 בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוך וזכרת כי עבד היית
 בארץ מצרים ויצאה יהוה אלהיך משם ביד חזקה ובזרע
 גטויה על כן צוה יהוה אלהיך לעשות את יום השבת: ס
 כבוד את אביך ואת אמך כאשר צוה יהוה אלהיך למען
 יאריך ימך ולמען ייטב לך על הארמה אשר יהוה אלהיך

נתן לך: ס
 תרצח: ס ולא תנאף ס ולא
 תגנב: ס ולא תענה ברעך עד
 שוא: ס ולא תחמד אשת
 רעך: ס ולא תתאוה
 בית רעך שרדו ועבדו ואמתו שורו ותמרו וכל אשר
 לרעך: ס

ליהוד

אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית
עבדים : לא יהיה לך אלהים אחרים על פני : לא
תעשה לך פסל כל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר
בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ : לא תשתחוה
להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון
אבות על בנים ועל שלשים ועל רבעים לשנאי : ועשה
חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותיו : מצותי ק' ס לא
תשא את שם יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את
אשר ישא את שמו לשוא : ש' שמוזר את יום השבת
לקדשו כאשר צוה יהוה אלהיך : ששת ימים תעבד ועשית
כל מלאכתך : ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה
כל מלאכה אתה ובנך ובהמתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך
וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך
במנוח : וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאה יהוה אלהיך
משם ביד חזקה ובזרע נטויה על בן צוה יהוה אלהיך לעשות
את יום השבת : כ' כבוד את אביך ואת אמך כאשר
צוה יהוה אלהיך למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך עד
האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך : ס לא
תרצח ס ולא תנאף ס ולא
תגנב ס ולא תענה ברעך עד
שוא : ס ולא תחמוד אשת
רעה ס ולא תאווה
בית רעה שדדו ועבדו ואמתו שורו וחמרו וכל אשר
לרעה : ס

(*) צורת כתיבת שירת האזינו

בראש עמוד

ואעידה נם את השמים ואת הארץ כי ידעתי
 אחרי מותי כי השחת השחרון וסרתם מן
 הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה
 באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני יהוה
 להכעיסו במעשה ידיכם וידבר משה באזני כל
 קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד חמס
 פ ש"ש

האזינו השמים ואדברה
 יערף כמטר לקחי
 כשעירם עלי דשא
 כי שם יהוה אקרא
 הצור חמים פעלו
 אל אמונה ואין עול
 שחת לו לא בנו מומם
 הליהוה תגמלו זאת
 הלוא הוא אביך קנך
 זכר ימות עולם
 שאל אביך ויגדך
 בהנחל עליון גוים
 יצב גבלה עמים
 כי חלק יהוה עמו
 ימצאו בארץ מדבר
 יסכננהו יבוננהו
 כנשר יעיר קנך
 יפרש כנפיו יקחרו
 יהוה ברך ינחם
 ירכבו על כמותי ארץ
 וינקדו דכש מסלע
 חמאת בקר וחלב צאן
 ואילים בני כשן ועהודים
 ודם ענב תשחה חמר
 שמת עבית כשית
 וינבל צור ישערו
 כתועבת יכעסרו
 אלהים לא ידעום
 לא שערום אבותיכם
 וחשכה אל מחללך

וחשמע הארץ אמרי פי
 חול כטל אמרתי
 וכרביבים עלי עשב
 דמו גדל לאלהינו
 כי כל דרכו משפט
 צדיק וישר הוא
 דור עקש ופתללהל
 עם נבל ולא חכם
 הוא עשך ויכנך
 בינו שנות דר ודר
 זקנך ויאמרו לך
 בהפרידו בני אדם
 למספר בני ישראל
 יעקב חבל נחלהו
 ובהרו ילל ישמן
 יצרנהו כמישון עינו
 על גווליו ירחף
 ישארו על אברו
 ואין עמו אל נכר
 ויאכל הנובת שדי
 ושמן מחלמיש צור
 עם חלב כרים
 עם חלב כליות חטה
 וישמן ישרון ויבעט
 ויטש אלוה עשרו
 יקנארו בורים
 יוכחו לשדים לא אלה
 חדשים מקרב מצו
 צור ילך השי
 וירא יהוה וינאץ

(*) באוס אחת מכל שיטות הצירה לא יתא הכוונת באמצע פחות משיעור סתומה ואם
 שינה מסול וגם לזכר בראשי השיטון שלא לשנות חכיו אחת מהנה * גם כ"ל
 לכתיבה ולאחרים שיטה שלימה פנוי' וחת הצירה תהיה לעד לכתוב *

שירת

האזינו

מכעם בניו ובנתי
 אראה מה אחריתם
 בנים לל אמן נם
 כעסוני בהבליהם
 בגוי נבל אכעיסם
 וחיקר עד שאול תהחית
 ותלהט מוסדי הרים
 חצי אכלה נם
 וקטב מירי
 עם חמת וחלי עפר
 ומחררים אימה
 יונק עם איש שינה
 אשכחה מאנוש זכרם
 פן ינכרו צרימו
 ולא יהוה פעל כל זאת
 ואין בהם תבונה
 יבינו לאחריהם
 ושנים יניסו רבבה
 ויהודה הסגירים
 ואיכנו פלילים
 ומשרמת עמרה
 אשכלת מררת למו
 וראש פתנים אכור
 החום באוצרתיו
 לעת חטוט רגלם
 וחש עהרה למו
 ועל עבריו יתנחם
 ואפס עזור ועזוב
 צור חסיו ט
 ישרו יין נסיכם
 יהי עליכם סהרה
 ואין אלהים עמדו
 מחצתי ואלני ארפז
 כי אשה אל שמים ידי
 אם שנתיו ברק הרבי
 גשיב נקם לצני
 גשכיר חצי מרם

ויאמר אסתירה פני מהם
 כי דור תהפכת המה
 הם קנאוני בלא גל
 ואני אקנואם בלא עם
 כי גש קדחה בגפי
 וחאכל ארץ ויבלה
 אספה עלימו רעות
 מוי רעב ולחמו רשף
 ושן בהמת השלה נם
 מחוץ השכל הרב
 גם כחור גם בתולה
 גמרתו אפאיהם
 לולי כעס אובי אגור
 פן יאמרו ידנו רמה
 כי גוי אכר עצרה המה
 לו חכמו ישמילו זאת
 איכה ירדף אהר אלף
 אם לל כי צורם מכרם
 כי לל כצורנו צורם
 כי מגפן סדם גפנם
 ענבמו ענבי רוש
 חמת חנינם יינם
 הלל הוא כמס עמדי
 לי נקם ושלם
 כי קרוב יום אידם
 כי ידון יהוה עמו
 כי יראה כי אולת יד
 וזמר אי אלהימו
 אשר הלב זכחימו יאכלו
 יקומו ויעורכם
 ראו עתה כי אני הוא
 אני גמרת ואחיה
 ואין מירי מציל
 ואמרת חי אנכי לעלם
 ורזחזו במשפט יד
 ולמשנאי נקם השלם
 ודברי תלבל בשר

שירת

האזינו

מדם	הלל	ושבירה	מראש	פרעות	אויב
הרנינו	גוים	עמו	כי	דם	עבריו
ונקם	ישיב	לצריו	וכפר	אדמתו	עמו
פ	ש"ש				

ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם הוא והושע בן נון ויכל משה לדבר את כל הדברים האלה אל כל ישראל ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר חצום את בניכם לשמר לעשות את כל דברי החזרה הזאת כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם

(*) עשרת הדברות

(ו) אנכי ה' אלהיך, סתומה: הוצאתיך, נתניר בלבד, מ"ט: מארץ מצרים, במרחק טפחא לבד: עבדים, באתנח לא ברביע: (ז) יהיה, בלא גלגל: על פניו, הט"ו נקודה בקמן ופתח, כמ"ג בדברות ראשונות: (ח) תעשה, במאריך ובלא גלגל: לך, בלא פסק: פסל, בפסק והפ"ח רפה: כל חסונה, ואלה שמות, וכל תמונה, משנה תורה, כל תמונה, וכן במסורת פראת ואלה חשיב כל תמונה דואלה הדברים עם ד' כל בלא ו"ו דסבירין וכל: בשמים, בפסק: סחחח, הראשון התי' ובקמן ופתח, כמ"ג נפ' יתרו: (ט) לא, אין טו טפחא רק מאריך: ועל שלשים, ואלה שמות, על שלשים משנה תורה ועל שלשים: (י) לאהבי, במדוייקים התי' בפסק: ולשמרי מצותו, המדפיסים קטאו באגנה בעשות מצותיו קרי, ובעלם מהם מה שממר בסוף הפרשה ג' מצותו חסר ו"ד כלומר דכתיבי מצותו וקריין מצותיו, ואין זה מהם רק קריין מצותיו ב"ו ד לבד, וכן כתב החוקוני, מצותו כתיב מצותו קרי ע"כ, חיה חד מן מלין דכתיבין ו"ו בסוף תיבותא וקריא ו"ד, וכאמר בסיון בריש שמואל ובריש זרמי', וכן כתב הרמ"ה ז"ל, מצותי דעקב אשר שמע אברהם חסר ו"ו כתיב וחסר ו"ו תניין כתיב וכל אורחיה דכתיב חסר ו"ו בלאוד קדים לתי' וכתוב ו"ד בתר תי' בר י"ו חד דכתיב ו"ו בתר תי' חלוסי ו"ד, וסיון ולשמרי מצותי דדברות אחרות' וממר עליה תו כתב תי קרי, גם בעל מבקת בהן כמשך אחרי המדפיסים ונפל בראש וו שמו, ולא שם אל לבו מה שכתב לקמן בסוף האי סדרה ולשמרי מצותי כתיב וקריא מצותיו ג' בתורה כי האי גוואל, וסיון האל הנאמן, התשמר מצותי אס לא דעקב, ועשית את מצותי דכיתבא עכ"ל, והיינו במסרה דילין: (יא) שמור, ואלה שמות זכור, משנה תורה שמור, והוא חד מן ג' וניס מתחלפין, קדמאה זיין תניינא ש"ן: צוד, בפסק והוא דגושה: (יב) חעבר, העין כחסף פתח: (יג) ועברך, במקף: ועברך ואמחק, ואלה שמות עבדך ואמחק, משנה תורה ועבדך ואמחק: (יד) אלהיך, בשני פשטין, רונה לומר אין בה"ח גריז אלא פשט: (טו) לא תרצח, הגד"י נקודה בפסח וקמן, כמ"ג בפרשת יתרו: ולא תנאף, ואלה שמות לא תנאף, משנה תורה ולא תנאף: ולא תגנב, ואלה שמות לא תגנב, משנה תורה ולא תגנב, ולא תגנב, סתומה וטעה המדטס שלא עשה פיסקא: תגנב, בלא אולא: ולא תענה, ואלה שמות לא תענה, משנה תורה ולא תענה: (יז) ולא תחמר אשה רעך, ואלה שמות לא תחמד אשת רעך, מ"ת ובלא תחמד אשת רעך: ולא תחאווה כוח רעך, ואלה שמות לא תחמד בית רעך, משנה תורה ולא תחאווה בית רעך: שדרהו ועבדו ונאסחו שורו וחמרו, ואלה שמות ועבדו ונאסחו שורו וחמרו, משנה תורה שדרהו ועבדו ונאסחו שורו וחמרו: שורו וחמרו, בפסוק זה נמקח במסורת ש"ג קרתי, פירוש שדרהו שורו הם נלי ו"ו בתחל' המלה, ושארל נסקין ו"ו, ומפני שיש טעות במסרה קטנה שדטוס, הונכרתי לכתבה לעפ"י שהיא פשוטה, ואנב ארמין למדנו פירוש קרמין, והוא הקן מלת נסבין שפירושה לוקחין. מ"ט.

(*) כדי לילך בעקבי דברות הראשונות כמוכות בפרשת יתרו חלוקות לקורא ביחיד ובצבור, עשיתי ככה עם חלה, ובחילוקי הטעמים הלכתי אחרי הקומאים יותר מוגהים וענה הקהלות רובם ככולם:

סדר

הפטרות

מספר דברים

ושבת ראש חדש • ומחר חודש • ושבת תשובה •
ויום א' וב' דר"ה • ויו"כ • ויום א' וב' דסכות •
ושבת חה"מ • ושמיני עצרת וש"ת :

עם

פירש"י , ובאור ותרגום אשכנזי

נדפס

ב"ק"ק אפענבאך יע"א

שנת ה'קס"ט לפ"ק

(5)

ורכא
קודם
כל
כל
ובין
לא
סיס :
בשותם
מכות
מכות
שמות
ער וכו'
יון עד
וכתוב
לבו מה
וכיון
כיוסר
קדושה
עבד
אלהוה
ה בפתח
תנאף :
המדטס
גורה ולא
תמד אש
גארה בית
זכה תורה
יו , סיוה
דה קטנה
והוא הקד
ובכבוד
הים ועתה

לוח הפטרות

כפי מנהגי הקהלות

דברים	בישעיה סי' א'
ואתחנן	בישעיה סי' ס'
עקב	בישעיה סי' ס"ט וסי' נ' ונ"א
ראה	בישעיה סי' נ"ד ונ"ה
שופטים	בישעיה סי' נ"א ונ"ב
כי תצא	בישעיה סי' נ"ד
כי תבוא	בישעיה סי' ס'
נצבים	בישעיה סי' ס"א ס"ב וס"ג מחילין פסוק י' שוש אשיש
וילך	בישעיה סי' נ"ה ונ"ו סן ררשו ה'
<p>כמנהג קצת קהלות אשכנזי ומוסרי' נ' פסוקים במיכה נס' ז' מי אל כענך ואלס כל פרשת נצבים בין ר"ה וי"כ או האשכנזים מתחילין בהפטר' נ"כ בהושע סי' י"ז שונה ישראל עד ופושעו יכאלו נס' . ואח"כ מתחילין ביובל נס' ב' פסוק ע"ו תקט שופר נציון עד ולא יבושו עמי לעולם :</p>	
האזינו	בשמואל ב' סי' כ"ב להאשכנזים
לט"ב	בשחר' בירמיה סי' ח' וט' . ולמנחה כמו בשאר העניות עבור דרשו
לר"ה	ביו' א' בשמואל א' סי' א' וסי' ב'
לר"ה	ביו' ב' בירמיה בסי' ל"א
לי"ב	בשחר' בישעיה בסי' נ"ו וסימן נ"ח עד כי פי ה' דבר :
למנח'	בחר' עשר יונה א' ב' ג' ד' : בסוף מוסיפים פסוקי' מי א' כמון
ליום א'	דסכות בח"ע זכרו' סי' י"ד
ליום ב'	דסכות במלכים א' סימן ח'
לשב' ח"ה	ביחזקאל סי' ל"ח ול"ט מן פסוק והיה ביום ההוא עד סוף ל"ט וטתן את הארץ :
לש"ע	במלכים א' סי' ח' עד אשר חפץ לעשות
לש"ת	ביהושע סי' א' עד רק חזק ואמץ :

מומורי תהלים לומר בכל שבת מעין הפרשיות

דברים	על נהרות נבל סי'	קל"ז	כי תצא	לדוד עשכיל סי'	ל"ב
ואתחנן	תפלה לשעה סי'	צ'	כי תבא	נבוא אליו סי'	נ"א
עקב	הודיט לך סי'	ע"ה	נצבים	מוטור ר"ה סי'	פ"א
ראה	ס' מלך תגל הארץ סי'	צ"ו	וילך	מוטור יזה"כ סי'	ס"ה
שופטים	תפלה לדוד סי'	י"ן	האזינו	מוטור סכות סי'	ע"א
<p>וזאת הברכה מוטור שמיני עברת סי' ד"ב .</p>					

ברכות הפטרות

קודם הפטרה יברך

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים
מוזבים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת: ברוך אתה יי
הבוחר בתורה ובמשה עבדו ובשראול עמו ובנביאי
האמת וצדק:

ואמר קריאתה יברך ברכות האלו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם צור כל העולמים
צדיק בכל הדורות האר הנאמן האומר ועושה מדבר
ומקיים: כי כל דבריו אמת וצדק:

נאמן אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריה ודבר אחר
מדבריה אחר לא ישוב ריקם. כי אל מלך נאמן אתה.
ברוך אתה יי האל הנאמן בכל דבריו:

רחם על ציון כי היא בית חיינו ולעוברת גפש תושיע
במהרה בימינו. ברוך אתה יי משמח ציון בבניה:

שמחתנו יי אלהינו באליהו הנביא עבדך ובמלכות בית
דוד משיחך. במהרה יבא ויגל לבנו. על כסאו לא ישוב
זר ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי כשם קדשך
גשבעת לו שלא יכפרו גרו לעולם ועד. ברוך אתה יי
מגן דוד:

ע"כ נמול וכן ציוס כסור למנחה

בזאת אומרים ג"כ על התורה

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת
הזה. שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה לכבוד
ולתפארת. על הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים
אותך יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד. ברוך
אתה יי מקדש השבת:

על

לראש השנה

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים (ועל יום השבת היום)
ועל יום הזכרון הזה • (ועל יום טוב מקרא קודש הזה) • שנתת
לנו יי אלהינו לקדושה ולמנוחה ולכבוד ולתפארת: על הכל
יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמו בפי כל
חי תמיד לעולם ועד: ודברך (מלגנו) אמת וקיים לעד • ברוך
אתה יי מלך על כל הארץ מקדש (השבת) וישראל ויום הזכרון:

ליום הכפורים

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים (ועל יום השבת היום)
ועל יום הכפורים הזה • (ועל יום סליחת העון הזה) • ועל יום
מקרא קדש הזה) • שנתת לנו יי אלהינו לקדושה ולמנוחה
לכבוד ולתפארת (למחילה ולסליחה ולכפרה ולמחול בראי
כל עונותינו) • על הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך
יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד • ודברך (מלגנו)
אמת וקיים לעד • ברוך אתה יי מלך מוחל וסולח לעונותינו
ולעונות עמו ישראל ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה מלך
על כל הארץ מקדש (השבת) וישראל ויום הכפורים:

לסוכות ולשמיני עצרת

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים (ועל יום השבת היום)
ועל יום חג הסוכות הזה • לשמיני עצרת לשמיני חג העצרת הזה •
(ועל יום טוב מקרא קדש הזה) • שנתת לנו יי אלהינו לקדושה
ולמנוחה לששון ולשמחה לכבוד ולתפארת • על הכל יי אלהינו
אנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמו בפי כל חי תמיד
לעולם ועד • ברוך אתה יי מקדש (השבת) וישראל והזמנים:

הפטרת דברים

תרגום אשכנזי ג

(ישעיה א' א' - ל')

(א) דאן געוויסט, וועלכעו ישעיה
זאָרן אמיץ זאָהע פֿאַן יהודה
אונד ירושלים, אין דען רענירונגזאָהרען
עזיהו, יוחם, אחו, יחזקיהו, קאַניגע
פֿאַן יהודה. (ב) האָרט איהר היממעל!
פֿערנים ערדע! דען דער עוויגע שפּריכט.
קינדער דיאָבע איד ערצאָגען, אונד
עמפּאָר געבראַכט: זיי עמפּאָרען זיך
ווידער מיך. (ג) דער אַכּו קענטט זיינען
הערדן, דער עוועל זיינען זייגען.
טהימערו קריפּע, ישראל קענטט
ביך

חזון יהוה וירושלם בימי עזיהו
יותם אחו יחזקיהו מלכי
יהודה: (ב) שמעו שמים
והאזיני ארץ כי יהוה דבר
בנים גדלתי ורוממתי והם
פֿשעו בי: (ג) ידע שור קנהו ויחמור אבום בעליו ישראל לא
ידע

רש"י

(א) חזון ישעיהו בן אמוץ וגו'. אמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמיה
מלך יהודה אחים היו: אשר חזה על יהודה וירושלים והלא על כמה אומות
נתבא משא בכל משא מואב הא למדת שאין זה תחלת הספר ולא נקרא הם' על שם החזון הזה
וכן שנינו בבבליהא במכילתא בשנת מות המלך עזיהו תחלת הספר אלא שאין עוקדם ומאחר
בסדר והדברים מוכיחים שהרי ביום הרעש יום שננטרע עזיהו נאמר ואשמע את קול ה' אומר
את מי אשלח ומי ילך לטו ואומר הנני שלחני למדנו שהוא תחלת שליחותו וכנראה זו כאמרה אחרי
כן ועל זו לבדה נחמר אשר חזה על יהודה וירושלם כשם שאמר על משא כל אומה ואומה משא
אומה פלונית חף כאן כתב חזון זה חזה על יהודה וירושלם ולפי שהם תוכחות קושי קראם
חזון שהוא קשה מעשרה לשונות שנקראת נבואה כמו שאמר בנ"ר וראיה לדבר חזון קשה הוגד
לי: בימי עזיהו ויותם אחו יחזקיהו מלכי יהודה. ארבעה מלכים הללו קפח בימי ביום
שננטרע עזיהו שרתה שכינה עליו ונתבא כל ימי המלכים הללו עד שעמד מנשה והרגו:
(ב) שמעו שמים והאזיני ארץ. ומשה אמר האזינו השמים ותשמע הארץ למה שינה ישעיה את
הלשון שטרובתינו בדבר זה מדרשות רבים בפרשת האזינו בספרי ובחלקו חכמים עליהם ואמרו
אין הדבר כן אלא בזמן שהעדים באים ומעידים וכמלאו דבריהם מכוונין עדותן קיימת
ואם לאו אין עדותן קיימת אילו לא בא ישעיה ונתן שמיעה לשמים והאזנה לארץ היו שמים מעידי'
ואומרים כשנקראו לעדות זו בימי משה שאמר העדותי בכס היום בהאזנה שמעו והארץ מעידה
אני נקראתי בלשון שמיעה ואין עדותן עכוונת בא ישעיה וחלף את הדבר כמלאו שניהם מעידי'
בלשון האזנה ובלשון שמיעה: כי ה' דבר. שיהיו עדים בדבר והיכן דבר האזינו השמי' ודבר'
כך שנויה במכילתא: (ג) קונוהו. מתקנו בחרישה ביום ומאחר שהרגילו בכך יודע בו אבל חמור
אטום אינו מביין בעליו עד שיאכילנו וישראל לא נתפקח לידע כשור כשקראתיו ישראל יהיה שמוך
והודעתיו קנת חוקותי והם עובדי כמסורם ביחזקאל ואומר איש את גלגלו וגומר ואף לאחר
שהובאטים מונכרים והאכלתים את המן וקראתם את עמי בני ישראל ולא התבוננו כחמור: ד"א
ידע שור קנהו מכיר השור קונהו להיות מוראו עליו לא שינה מה שגורתי עליו לומר איני מורס
היו' ושמור לא אמר לבעליו איני טוען היום ומה אלו שנבראו לשמשכם ואינם לא לקיבול שכר ולא
לשילום פורענות אם חוטאים לא שינו את מדתם שגורתי עליהם וישראל שהם זוכים ומקבלים
שכר

באור

(א) חזון הוא מעשרה לשונות שנקראת נבואה רש"י: (ג) לא ידע, אחי, וכן תרגם הארמי
לא אליף למדע דלתי: (ד) נורו, כמו ויכרו מקדשי בני ישראל, שהוא לשון
פרישה

יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנֵן: (ד) הוּא
 גוֹי חַטָּא עִם כְּבֹד עֲוֹן זָרַע
 מִרְעִים בְּנִים מִשְׁחִיתִים עֲוֹבוֹ
 אֶת־יְהוָה גָּאֲצוּ אֶת־קְדוֹשׁ
 יִשְׂרָאֵל גָּזְרוּ אַחֲזֹר: (ה) עַל־
 מַה תָּבוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה בְּלִי
 רֹאשׁ לַחֲלִי וְכָל־לֵבָב דָּוִי:
 (ו) מִבְּקִרְגֵּל וְעַד רֹאשׁ אֵין־בּוֹ
 מָתָם פָּצַע וְחִבּוּרָה וּמִכְּבַּח מְרִיָּה
 לֹא־זָרוּ וְלֹא חִפְּשׂוּ וְלֹא רִבְּכָה
 בְּשִׁמּוֹן: (ז) אֲרֻצְכֶם שְׁמִמָּה
 עֲרִיבֶם שְׂרָפּוֹת אִשׁ אֲדַמְתֶּם
 לַנְּגֻרָכֶם

מיד ניכט, מיין פאלק האט דיוע איין-
 זיכט ניכט. (ד) א וינדיגע נאטציאן,
 פרעפעלבערלאזטעטו פאלק, איבער-
 טהאטער ברוט, א וויזגעארטעטע
 קינדער! ויא האבען דען עויגען פער-
 לאסען, דען הייליגען ישראל'ז גע-
 שמאהט, וינד פאן איהם געוויבען.
 (ה) וואהין זאללט איהר נאך געשלא-
 גען ווערדען, ווען דיא עטפארונג צו-
 ניממט? דאז גאנצע דוויפט איזט
 קראנק, דאז דערקן שמאכטעט.
 (ו) פאן פויסזעהלע בוז שייטעל, ניכטו
 איזט אונפערזעהרט; אללעו וואונדען,
 שטרימען אונד אייטערביילען! אדהגע
 היילפולפער, אדהגע זאלבע, פאן קיינעם
 אעלע געליגדערט. (ז) אייער לאנד
 איזט אדע, אייערע שטאדטע פאם
 פייאר פערזעהרט, דיא אקקער —
 אונטער

רש"י

שכר ואם חוטאים מקבלים פורענות: לא ידע. לא אזו לידע וידעו ודשו בעקב ועמי לא נתן
 לב להתבונן: (ד) הוי. כל הוי שבמקרא לשון קיובל וקינה כאדם הניגח מלבו וטעק אה חלק
 שיש מהם מועטים שהם לשון בעקת קריאת קול כמו הוי הוי וטבו מארץ נפין ותרגומו חבלו לשון
 הכרזה: הוי. יש לזעוק על גוי קדוש שנהפך להיות חוטא ועם שנאמר בו כי עם קדוש אתה
 נהפך להיות עם כבד עון: עם כבד עון. כבדות עון כבד אדם שהוא כבד פי' שנט בלע"ז
 (פעו' אנט. בל"א שוועהר. בעשוועהרט): כבד. שם דבר של כבדות פי' שנטו' מא בלע"ז בל"א
 שוועהרר לחסט) ודניק עם תיבת עון: זרע מרעים. והם היו זרע בדרך ה' נכיס היו להקדוש
 ברוך הוא ונהפכו לעשיתים. נאטו' הרניו: גזרו אחזר. אין מיר בכל מקום לא ל' פרישות
 וכן הוא אומר ויטרו מקדשי בני ישראל נזיר אחיו אף כאן מורו נסונו לאחוריהם מאכל המוקס:
 (ה) על מה תכו וגו'. אדם שלקה וסחר על סרוטו סבירו מוכיחו ואומר לו על זה לקיתה וזיך
 נותן לב לומר על סודתן זה לקיתי לא אשוב לעשית עוד אף כאן על מה תוכו מאחר שעדיין אתם
 מוסיפים סרה לסור מאחרי המקום הלח כבר כל ראש לחלו ולמה לא תניטו: (ו) מתוס' לשון
 תמימות שלם מאין מכה: פגע. מכת קרב: חבורה. לשון חבלה: ומכה טריה. תינגס
 יוכתן מרססא כתותה ומרוססת: טריה. דמיי' כדה בלע"ז (כרש"י כ"י דמונ' בי' והוא כמו
 דעמח' כשער. דאז יוקען). ובלשון גמרא יש טרייה לרשייה ומכחם פי' לשון לקות כלומר לחה
 ורטובה תמיד נבעת מיש' טה בלע"ז. (כמו מיש' בל"א פיכט. אייטריג): לא זירו. הכנעי'
 הללו לא זורו על ידי רופאים חבקת סממני תחבושת ל' יזורה על טיהו גפרית ומכחם פירש לשון
 רפואה

באור

פרישה כלומר נכדלו ופרשו מן האל: (ח) על מה, פשוטו שמוסב על המקום כלומר באזה
 מקום תוכו עוד אם תוסיפו סרה, הלא כבר כל ראש לחלו וכי' וכן תרגומו בל"א: (ו) מתום,
 לשון תמים, כלומר אין בו תמים ושלם בלי מאכזב: (ז) כמהפכת זרים, כאילו הפכו אותה
 זרים

לַגְדֹּדְכֶם זָרִים אֲכָלִים אֲתָהּ
 וּשְׁמִמָּה כְּמֵהֶפְכֶת זָרִים :
 (ח) וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן בְּסִכְּהָ
 בְּכָרֶם כְּמִלּוּנָה בְּמִקְשָׁה בְּעִיר
 נְצוּרָה : (ט) לֹא־יִהְיֶה צְבָאוֹת
 הַתִּיר לַגּוֹשְׁרִיד כְּמַעַט כְּסָדָם
 הַיֵּינֻז לְעִמּוּדֵי דָמִינוּ : (י) שָׁמְעוּ
 דְּבַר־יְהוָה קְצִינֵי סָדָם הָאֻזִּינוּ
 תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עִם עִמּוּדָה :
 (יא) לְמַה־לִּי רַב־זַבְחֵיכֶם יֹאמֶר
 יְהוָה שְׁבַעֲתִי עֲלוֹת אֵילִים

וחלב

רש"י

אונטער אייערן אויגען, פֿערצעהרען
 זײַ פֿײַנדע, אַללעו פֿערוויזטעט,
 וויא נאָך פֿײַנדלײַכער פֿערהעערונג.
 (ח) טאַכטער ציון אַללײן איזט איכריג,
 וויא איינע לויבע אים וויינבערגע, וויא
 איינע וואָכטערהײטטע אים קירבױז.
 פֿעלדע, וויא איינע פֿערהעערטע
 שטאַדט. (ט) דאָטטע דער גאַטט
 צבאוֹת רײַז גערינגע צופֿלױכט אַונז
 נײַט געלאָסען, וויר ווירדען סדום
 גלײַך, עמורה אָהנלײַך זײַן. (י) האָרט
 דעו עוויגען רעדע, העררען פֿאַן סדום!
 פֿערנעהמט דיא לעהרע אַונזרעו גאַט.
 טעו, פֿאַלק פֿאַן עמורה! (יא) וואָצו
 אייערער אָפֿפֿערמענגע? שפּרײַכט דער
 עוויגע. אײך בין וואָטט, בראַנדאָפֿפֿער
 פֿאַן ווירדערן, דעו

רפואה כמו אין דן דיך למור: ולא חובשו ל' רפואה: ולא רוככה בשמן. לא רוככה מכתם
 בשמן כמשפט שאר מכות ואין נוכל כאן לומר לא רוככו בשמן שאין מרככין אלא במקום המכה
 אבל המור והחבושה נוכל לשונם על כל הגוף לפיכך נוכל גם ל' רבים לא זורו הנגעי' ולא חובשו
 ויכתו פתח כל המקרא בלשון דוגמא על שהם מלובלבים ומנוגעים בעין ותרגם מכף הג' ועד
 ראש מקטנם ועד גדולם אין בו מתוס אין עוב בו פגע וחבורה פגע ועוטת ומטאים לא זורו וגו'
 כלומר לא כתפתא לשון בתשובה שלימה ולא רוככה בשמן אפי' כד הירחור תשובה אין בלבם:
 (ו) לנגדכם זרים אוכלים אותה. לעיניכם יאכלום אויביכם: ושמה. מכס כנחלה הנהפכת
 לזרים והיא שמה מבעליה כד תירגם יונתן: (ח) ונתרה בת ציון. ריקנית מיושביה כי יגלו
 מתוכה כאשר תותר סוכת הכרם שעשה נוצר ובעת יבנה הכרם מניח סוכתו והולך.
 בת דקטפויה לאחר שכברו אותה: כמלונה במקשה. כאשר תשוב המלונה שעשה נוצר בראש
 המקש' לשמור קישואין שלו ומשתלקט מניחה והולך זו שבכרם קרויה סוכה לפי שהוא גר שם יומ'
 ולילה ביום שומרה מן העופות ובלילה מן הנגבים אבל הקישואין קשין הם ואין לירא מן העופות
 ואין נריך לשומרם ביום לפיכך נקראת מלונה על שהיא ליכת הלילות. כערסל מכתותא המשכב
 המלונה. ביוקעיא במקשה. בתר דאנעויהי לאחר שלקטוהו והוא לשון המשנה שלג אנעיות
 ביום: נטורה. בעיר שרין עליה יעושין סוכות סביב להסתתר שם החיילות וכשמסתלקין
 מעליה מניחין אותה והולכין כל זה תירגם יונתן: (ט) לולי הותיר לנו שרוד. מאליו וברחמיו
 ולא נבדקוטינו: כמעט כסדום היינו. כולנו כליים: (י) קציני סדום. שרים שמעשיה' כסדו'
 מכאן אמרו אל יפתח אדם פיו לשטן: (יא) מריאים. בהמות נאן פטומות: לא חפנתי. אחר
 שאתם

באור

זרים. ולמפרשים דעת אחרת בזה: (ח) ונתרה בת ציון, כלו' ציון לבדה היא כשאר עדיין
 וע' אמר בפסוק שלאחריו לולי ה' הותיר לנו שרוד כמעט, דהיינו העיר ציון אשר היא רק
 פלוטה מועטת, בבחינת שאר הערים אשר שרופות אש: בעיר נצורה, בעיר חרבה מאנשיה,
 דד"ק. ושעורוה' היא כשאר לנו, מ"מ היא חריבה: (י) קציני סדום, לפי שהזכיר למעל'
 כסדום היינו, כנה עכאז קציני יהודה בשם קציני סדום, וכמו שכתב הרד"ק שעשו מעשה
 סדום

וְחָלַב מְרִיאִים וְדָם פְּרִים
 וּכְבָשִׁים וְעֵתוּדִים לֹא חִפְצָתִי:
 (יב) כִּי תִבְאוּ לִרְאוֹת פְּנֵי מִי
 בִקְשׁוּ אֶת מִידְכֶם רְמוֹס חֲצֵרִי:
 (יג) לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מִנְחַתִּי
 שְׂוֵא קִטְרֹת תוֹעֵבָה הִיא לִי
 חֲדָשׁ וְשֶׁבֶת קָרָא מִקְרָא לֹא
 אוֹכַל אֲנִי וְעֵצְרָה: (יד) חֲדָשִׁיכֶם
 וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנֵאָה נִפְשֵׁי הָיוּ
 עָלַי לְטָרַח נִלְאִיתִי נִשְׂא:
 (טו) וּכְפַרְשֵׁיכֶם כְּפִיכֶם אֲעֲלִים
 עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תִרְבוּ תַפְלָה
 אֲיַנְנִי שְׁמַע יְדֵיכֶם דְּמוֹס מְלֵאוּ:
 (טז) רַחֲצוּ רַחֲצוּ רַחֲצוּ רַחֲצוּ רַחֲצוּ
 מַעַלְלֵיכֶם מִנְּגֵד עֵינַי חֲדָלוּ

דעו פֿיינטען פֿיהען אונשליטט זאטט ,
 דער שטירע , לאָממער , אוגד באַקקע
 בלוט , מאַג אײך ניכט . (יב) וואָסוּ קאַממט
 אײהר , ערשיינט פֿאַר מײנעם אַנטליץ ,
 ווער פֿאַרדערט פֿאַן אײך : מײנען פֿאַר
 דהאַף בעטרעטען . (יג) ברױנגט מיר
 ניכט מערר פֿרוכט־אַזע אַפֿפֿער —
 אײהר דופֿט אײזט מיר אײן גרױארל ;
 נײאמאַנד , רוהעטאַג , פֿעזטליכע פֿער-
 קינדיגונגען : אײך ערטראַגע זײ ניכט ,
 זינדרליכעו לעבען אונד פֿײארליכע
 פֿערזאַמלונג ! (יד) יאָ אײערע נײא-
 מאַנדע אונד פֿעזטע , דײא גאַטטהײט
 האָסט זײא ; זײא זינד מיר צור לאַזט ,
 אונערטראַגליך . (טו) שטרעקט נור
 אײערע האַנדע עמפֿאַר — מײן בליק
 ווענדעט זיך וועג , הײפֿט געבעט אױף
 געבעט — אײך דהאַרע עז ניכט :
 אײערע דהאַנדע טרײפֿען פֿאַן בלוט .
 (טז) וואָשט אונד רױניגט אײך , שאַפֿט
 וועג פֿאַן מײנען אױגען דײא פֿרעפֿעל-
 טהאַטען , לאַסט

הרע

רש"י

שאתם עובדים על תורותי זבח רשעים תועבה : (יב) מי בקש זאת מידכם רמוס חצרו . אהת
 שאין לבבכם שלם עמי : (יג) לא תוסיפו הביא מנחת שוא . מנחה אבי בכס לא תביאו לי מנחת
 שוא שלכם שהעשן העולה ממנה קיטור של תיעוב הוא לי ולא נחת הרוח : חדש ושבת קרא
 מקרא לא אוכל וגו' . ולקרא מקרא חדש ושבת שאתם מוסיפין לקרוא עבדת ואסופיה בהם לא
 אוכל לסבול און סבלבכס הנוטה לעבודה זרה והעברה עמו שאין שני הדברים האלו ראויין יחד
 לקרוא עברה ליחסף לפני והאון סבלבכס לעבודה זרה ואין אתם מוסיפין אותו מתוך לבבכם :
 (טו) ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם . לפי שידכם דמוס מלאו . דמוס רניסה : (טז) רחצו
 הזבי . פתח לפי שהוא מנורת רחץ רחצו קמן לשון עבר שהוא מנורת רחץ : רחצו הזבי הסירו
 חדלו למדו דרשו אשרו שפטו ריבו לכו נא . עשר אזהרות של ל' תשובה יש כאן כנגד עשרת ימי
 תשובה וכנגד מלכויות וכוונות ואופרות : חדלו הרע . חדלו מועשיכם הרעים : הרע . כשו
 להרע ואין כריך לכתוב מהרע שכן לשון המקרא טפל על נשון חדלה וחדל לעשות הפסח עד כי
 חדל

באור

סדוס ועמורה , בעשקס העמיים ובהעותס המשפט : (יג) און ועצרה , כלומר בלבבכם רק
 און , ובכל זאת אתם נעצרים בביתי לבוא לפני : (טו) חדלו הרע , חדלו מועשיכם הרעים ,
 רש"י

הרע: (יז) למדו היטב דרשו
 משפט אשרו חמוץ שפטו
 יתום ריבו אלמנה: (יח) לכו
 נא ונוכחה יאמר יהוה אם
 יהיו חטאיכם כשנים כשאלג
 ילבינו אם יאדימו בתולע
 בצמר יהיו: (יט) אם תאבו
 ושמעתם טוב הארץ תאכלו:
 (כ) ואם תמאנו ומריתם הרב
 תאכלו כי פי יהוה דבר:
 (כא) איכה היתה לזונה קריה
 נאמנה מראתי משפט צדק
 ילין

לאסט באזהיט פֿאהרען; (יז) לערנט
 גוטען איבען, ערפֿארשט דינה גע-
 זעטצע, בערוהיגט דען אונטערדריק-
 טען, שאַפט דען וואַיזען רעכט, נעהמט
 דער וויטווען קלאַגע אָן. (יח) וואַהלאַן!
 לאַסט אַונז רעכטען, שפּריכט דער
 עוויגע, וואַללען אייערע זינדען, וויי-
 שאַרל אַכראַט, ווייס וויי שניעע ער-
 שיינען? וואַללען זיאַ ראַטה וויא קירמז-
 וואַרמבליט, וויי ווייסע וואַללע
 גלאַנצען? (יט) געהאַרעט וויללוג: זאָ
 געניסט אַוהר דען לאַנדען זעעגען!
 (כ) ווייגערט אַונד עמפּאַרט אַיהר
 אייך: דאַן פֿריסט דאַן שוועררט: זאָ
 אַויז דען עוויגען אורטהייל! (כא) בורג
 דער טרייאַע. אַך רוֹה ביזט צור
 בוהלרין געוואַרדען! אַללערעדליכע!
 אייגוט

רש"י

חבל לסטול כל' חבלה הספירה חדלו העשייה חף כאן תחלו הרעה: (יז) למדו רפי נקוד
 והוא מגזרת למוד היו למדין להיטיב הלמד לעצמו הוא ממשקלית ל' קל לפיכך כוונ' ל' רבים שלו
 נקוד כתי' רק כמו אמרו שמעו אבל המלמד לאחרים הוא ממשקלית ל' כבד המדגיש ואם בא לכונ'
 את הרבים הוא נקוד למדו וכן דרוש מגזרת דרוש אבל אשרו דברו ספרו כמו בארו: אשרו חמוץ
 ומגזרת אשר לפיכך ל' ציווי לרבים נקוד פתח כמו אשרו דברו ספרו כמו בארו: אשרו חמוץ
 החזיקו את הגזול והוא ל' משכה אשרטוהי או אישר חילי ישר כקך. ל"א הדריכוהו בכתיב אמת
 לזכות בשל' ל' באשרו אחזה רגלי, ואשר בדרך לנדך: חמוץ גזול ודומה לו מכף מעול וחמוץ:
 (יח) לכונא וביכחה יחד אני ואתם וכדע מי כרח על מי ואם אתם סרחתם עלי עודכי נותן
 לכם תקוה לשוב: ואם יהיו חטאיכם כשנים כתימים לפני כאודם שנים אלביכם כשאלג: יאמר
 ה' תמיד הוא אימר לכם כן כמו על פי ה' וט' דבר אשר לכונא וביכחה מה כתוב למעלה
 ממנו חדלו הרע למדו היטב ואחר שתשובו אלי לכו נא ונוכחה יחד להודיעני עשיתם מה שעליתם
 עשה מה צדיק ואני אימר אם יהיו חטאיכם כשנים כשאלג ונ'. כתולע כנע שנובעין בו ארום
 גרעינין הם ויש תולעיין בכל אחד ואחד: (כ) כי פי ה' דבר. והיכן דבריהבאתי עליכם הרב:
 (כא) לזונה תועה מעל אהיה: קריה שהיתה כאמנה ומליאת משפט ונדק היה לן בה ועתה
 מרנתי: מלאתי משפט. כגון רבתי עם: נדק ילין בה תמיד של שחר ה' מכפר על העבדו של
 הלילה ושל בין הערבים מכפר על של היום. ד"א שהיו מליכין בה דיני נפשות כשלא היו מוכחין
 לו זכות ביום הראשון לא היו נזמין דינו עד למחרת אולי יונאוו לו זכות ועתה כעשו רוכחין
 ומניו בפסיקתא רבי מנחם ב"ר אושעיא אמר ארבע מאות ושמוני' בתי כנסיות היו בירושלים
 כמניין

באור

הש"י: (יז) למדו היטב, כתרגומו איפו לאוטבו: חמוץ, כתרג' זכו דאניס: (יח) כשנים,
 הפעל דמה למראה ארום: בתולע, הוא שם רמש ויקרא כל' ערבי קערמעץ, ומדס הרמש
 ** (5)

יִלִּין בָּהּ וְעַתָּה מִרְצָחִים :
 (כב) כִּסְפָךְ הָיָה לְסָגִים סְבָאךְ
 מִהוֹל בְּמַיִם : (כג) שְׂרִידֵי סוּרְרִים
 וְחִבְרֵי גִבְנִים כָּלוּ אֶתְּךָ שֶׁחָדַד
 וְרָחַף שְׁלֹמֹנִים יְתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ
 וְרִיב אֶלְמָנָה לֹא יִבּוֹא אֵלֵיהֶם :
 (כד) לָכֵן נָאִם הָאֲדוֹן יְהוָה
 צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוּא אֲנִיחָם
 מִצָּרֵי וְאֶנְקָמָה מֵאֹיְבָיו :
 (כה) וְאֶשִׁיבָה יָדַי עֲלֶיךָ וְאֶצְרָךְ
 בְּכַף סָגִיר וְאֶסִּירָה כָּל־
 בְּדֵילֶיךָ : (כו) וְאֶשִׁיבָה שְׁפָטֶיךָ
 כְּבִרְאשֹׁנָה

איינוט רודהעשמאָרט דער גערעכטיג־
 קייט — איצט מאָרדער ; (כב) דיין
 זילבער איזט שלאַקקען , דיין וויין מיט
 וואַסער פֿערפֿעלשט . (כג) דייןע
 פֿירוטען — אַבטרייניגע אונד ריכט־
 גענאָסען . אַללעז ליכט בעשטעכונג —
 אַללעז יאָגט נאָך לאָהן . דעם וואַיזען
 שאַפֿט ניאמאָנד רעכט , דער וויטווען
 קלאַגע קאָממט ניכט פֿאַר . (כד) פֿיר־
 וואָהר ; זאָ שפּריכט גאָטט צבאוֹת ,
 ישראָל'ז שוּטץ ; ווערע ! איך
 פֿאַרדרע גענוגטוהונג פֿאַן מיינען ווידער־
 זאָכערן ; געדומע פֿאַן דען פֿייגדען
 ראַכע . (כה) מיינע רהאַנד פֿאַרדירט
 איבער דיק הין . לייטערט ריין דיין
 שלאַקקען , שוידעט אַב אונעדלעז
 מעטאַלל . (כו) איך ועטצע דיר ריכט־
 טער איין וויא

רש"י

כוכיין מלאתי בגמטריא ועתה מרצחים הרגו את אוריה הרגו את זכריה : (כב) כספך היה
 לסיגים . שהיו עושין מעות של נחשת ומכפין איתן בכסף להונות בהם : סבאך מהול במים .
 עסקין שלכם מעורבים במים כדאיתא בפסיקתא : מהול . מעורב ואין לו דמיון במקרא :
 ומדרש אגדה פותר לשחוק אמרתי מהולל מעורבב : (כג) סוררים . סרים מן הדרך הישרה .
 ורודף שלמונים . תלמויין תירגם יונתן אמרין גבר לחצריה עבד לי עב בדיני ואשלים לך בדין
 שופט שהיה גזלן והגנזל טעק עליו בפני שופט אחר זה אמר לו בדקני היום ואני אשלים לך נמויך
 כשיכעקו עליך בפני הוי רודף תשלוט גמולות : וריב אלמנה לא יבא אליהם . האלמנה בזה
 לבעוק והיתום יונא חו פיגעות בו ושאלתו מה הועלת בצעקתך לפני השופט והוא אומר כל הוי
 הזה יצעתיו לו במלאכ' ויפסי לא הועלתיו חו חזרת לאחוריה ואומרת ומה זה שהוא איש לא הועיל
 אני לא כל שכן הוי יתום לא יפוטו וריב אלמנה לא יבא אליהם כלל : (כד) נאם האדון שהכל
 שלו ובידו לעקור אתכם ומארככם ולנטוע בה אחרים : אביר . תוקט של ישראל : הוי . לשון
 הזמנה והכרזה ודומה לו הוי הוי וטסו מארץ נפון . ידעו הכל כי אנתם מצרי שהכעיסו
 צמעטיהם : (כה) ואשיבה ידי עליך . מכה אחר מכה עד כלות הפושעים : כבוד ל' צרות
 כב"ן בלע"ז (בל"א זייפע . וכן בירמיה ב' כ"ג) ולאטו ל' נקיון כמו ובר לבב על שם שהוא מנקה
 הכגד מכתמויו : סיג . הוא שב למועלה כמו כספך היה לסיגים תערוכות נחשת בכסף קרוי
 סיג אף כאן תערוכות רשעים עם הכארים אני אכלה הפושעים שהם הסיג : כל בדיליך . גדיל
 המעורב בכסף כלומר הרשעים שניך גדיל איטע"י"ס בלע"ז (והוא עטע"ג . בל"א נין :
 כבדראשונה

באור

זהו כעשה מראה אדום , וזה הוא אשר קידן אותו כל' אשכנזי קארמעוין : (כב) כספך ,
 שהיו עושום מטבע שקר : (כג) סוררים , סרים מן הדרך הישרה : שלמונים , תלמויין , וכע
 שתרגם יונתן עבד לי עב בדינא ואשלים לך בדין :

הפטרת דברים

תרגום אשכנזי ו

וויא אין פארצייט, געבע ראטהגעבער
דיר וויא פארמאלו. דאן נענטט מאן דין
ווידער: שטארט דער גערעכטיגקייט,
בורג דער טרייאע. (כו) יא ציון ווירד
דורך רעכטזופלעגע, דיא ווידער
קעהרנדען דורך טונגענד ערלאזט.

הפטרת תשעה באב

(א) „איך פערניכטע, איך פערניכטע
טאט, ויא, שפריכט דער עוויגע! קיינע
„טרויבע בלייבע אס שטאקקע,
„קיינע פייגע אס בויע, אונד וואו
„איך איהנען זאנט פערליהען —
„עו שווינע דאזין.“
(ב) וואו וויילען וויר דען נאך? פער
זאממעלט איך! וויר וואללען אין פעוטע
שטארטע אונד ווערפען אונד אונזערן
אונטערגאנג דארט שטילל ערווארטען.
דען דער עוויגע אונזער גאט! האט
אונזערן אונטערגאנג בעשלאסען, האט
מיט דראכענדיגט אונד געטראנקט,
דיאווייל

בבראשנה ויעצין בבתחלה
אחריו כן יקרא לך עיר הצדק
קריה נאמנה: (כו) ציון
במשפט הפדה ושביה
בצדקה:

הפטרת תשעה באב

(ירמיה ה' יג — ט' כד)

(א) אסף אסיפם נאם
יהוה אין ענבים
בנפן ואין תאנים בתאנה
והעלה נבל ואתן להם יעברום:
(ב) עלמה אנחנו ישבים
האספו ונבוא אערי המוצר
ונדמהשם בי יהוה אלהינו
הדמנו וישקנו מיראש בי

חטאנו

רש"י

(ט) כנראשונה אעמיד לכס זופטים כזרים: (כו) במשפט תפדה. על ידי שיהו זה עושי
משפט תפדה משנותיה: ושניה. עושי תשובה שנתוכה:
(א) אסף אסיפם. לפון כליוה כמו אסיף אסף כל מעל פני האדמה: אין ענבים בנפן.
לא יותר דבר: והעלה נבל. ל' כמו פלייש טיש בלעז (משנבש בדפוס ל' כמו
שו' י"ק ט') כמו וכנובלת מתאנה כאלה טבלת עליה: ואתן להם יעברום. כל זאת תהיה
להם על כי נתתי להם חוקים ועברו עליהם: (ב) ונדמה שם. וכדום שם נשכ שם דועים
ואבלים

באור

(א) אסיפם, ענינו כשרשו ל' סוף וקץ, ודומה לזה ענין אסף שהוטלה אל"ף בתחלתו
ונעשה שרשית בפעל, ויש לשמור הכלל הזה בפעלים: אין ענבים וגו', לא
יותר דבר (רש"י): ואתן להם, עתיד מהוסף לעפר, כלומר וכל מה שנתתי להם עד עתה:
יעברום, יעברו מהם, וכן חוקתני ותוכל, חוקת ממני, בני יכאזי, יכאזומני (מתר"ק) ולדע'
סד ען חזרוה המ"ם במקום ט"ן כוספת, כמו יעברון: (ב) על מה וגו', יש להעיר בהמשך
המדה שפעם ידבר הנביא בשם ה', ופעם בשם עמו, ופעם בשם עמו: אנחנו יושבים,
בכפרים ובערי המישור כנעוטים (רד"ק). והנכון שיכלל בו כאן ג"כ ענין המתנה והתמאמות
(וויילן): ונדמה שם, יש מפרשים ענין כריתה וי"מ ענין שתיקה, אולי שכן הנביא לבל שני
הענינים יחד, כלומר כמות שם וכמות בלי תלונה, כי יש לנו להנדיק את הדין עלינו אחרי
שזמאנו לה': חדמנו, נזר עלינו הכריתה וכאלו כבר הכריתנו כי לא ינאם: מי ראש,
מטעם

דיאווייל וויר איהם געזינדיגט האבען :
 (ג) אומזאנוט דהאפפען וויר אויף
 פרידען : עז ווירד ניכט גוט ; אומזאנוט
 אויף בעסרונגזייט — וואו שאן טאדען=
 שרעקקען איוט . (ד) שאן הארט מאן
 פאן דן אויז דאז שנויבען זיינער ראסע
 ערבעכט דיא ערדע פאן דעם לארמענ=
 דען געטאזע זיינער העלדענשאר ; זיז
 קאממען, פערשלינגען דאז לאנד אונד
 וואז עז פיללט, דיז שטאדט זאמט
 זייהרען בעוואהנערן . (ה) „יא ! איך
 „ שיקקע שרלאנגען זונטער זיך ,
 „ אטטערברוט , דיא קיין צויבער באנד ,
 „ דיא זאללען איך פערזואונדן , שפריכט
 „ דער עוויגע ! “ (ו) איך שטרעבע אום=
 זאנוט דען זשמערין צו אונטערדריקקען ,
 מיין הערין זאממערט לויט אין מוז .
 (ז) דוואך דיז פלעהנדע שטימוע
 מיינען פאלקען אויז פערנעם לאנדען ;

חטאנו ליהוה: (ג) קוה לשלום
 ואין טוב לעת מרפה והנה
 בעתה: (ד) מדין נשמע נחרת
 סוסיו מקול מצהלות אביריו
 רעשה כל הארץ ויבואו
 ויאכלו ארץ ומלואה עיר
 וישבי בה: (ה) כי הנני משלח
 בכם נחשים צפענים אשר
 אין להם לחש ונשכו אתכם
 נאם יהוה: (ו) מבליגיתי עלי
 יגזן עלי לבי דוי: (ז) הנה קול
 שועה בתעמי מארץ מרחקים
 ב' טעמים היהוה

ד ש י

ואכלים: מי רום . כס ללוט ניש כרושי חיון ראש פתנים הוא ארס שבשינוי: (ד) נחרת סוסיו
 עטישו' כחיריו: מדין נשמע' על דפלקו לעגלח דבדן: מכהט' אביריו . נהלת משחק סוסיו ומלש
 במקום אחר סוסים נקראים אבירים מדהרות דהרות אביריו לשון סוס דוהר ויזכתן תירגס מק
 מפסיעות גברות: (ה) נחשים נפעונים' לסוף שבשים גנה נפשה נפשו ואוטס חזנו שלא זינע
 לקול חכר המלחשו שנאמר אשר חין להם לחש: (ו) מבליגיתי עלי יגזן' כמו הבגתי וחס זכר
 הוא מ"ש איטיב"מכן בלעז' (מיינע בערוהינינג' בעוויילינינג) כלומר אם אמרתי הכלה
 ואתאפק עלי יגוני: עלי לבי דוי' מקול נבואות הנגלות אליו בפרעניות הבאות: (ז) הנה קול
 שועת בת עמי' אני שומע שסופן לנשוק נארץ מרחקים ולמה כל זאת הלל ה' בניין ואם יושא
 יונק

באור

מטעם וראש פתנים אכור, לשון ארס: כי חטאנו לה', כמו ואל משה אמר עליה אל ה'
 (ג) קוה לשלום, נראה שתיבות על מה בפסוק הקודם מוסכית אחרות עמה: מרפה, נה
 כמו באל"ף: בעתה, חמת המות, כי כבר באים האויבים לבלענו, וכבר נשמע מדין ונ'
 (ד) מדין, נטול ארץ ישראל לנד נסין אשר משט פתחה הרעה: נחרת סוסיו, עטישת סוס
 ונקראת כן על שם הנקורים שהם נקבי האף: מקול מצהלות אביריו, ת"י מקל פסיעו
 גברות: ויאכלו ונ' ? ד"מ על הכליון הגמור שיפעט בארץ: (ה) כי, כבר הערנו נה
 שלפעמים טעם כי לאמת הענין, וכאלו בא הנביא לאמת נס נס ה' מה שאמר בשם העם
 (ו) מבליגיתי, שם בשקל מרבית שהי' בתלמו מרביתית, ואמר הנביא התחוקי הוא כנד הן
 ולא אוכל כי עלי לבי דוי (מרד"ק) וטעם עלי כטעם וכפשו עליו תאכל כלומר בקרבו . וטעם
 ההתחוקות כנד היען הוא כמה שמיב הנביא לעניו שהם ראוים לכך ונעכאים כפי הדין, מ"ל
 כשישמע קול שועת עמי יכאב לבו עליו, וידעה לו כאלו כבר ישמע הקול הזה מארץ מרחקים
 אחר

הפטרת תשעה באב

קִיְהוּהָ אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּה
אֵין בָּהּ מַדּוּעַ הִכְעַסוּנִי
בַּפְּסָלִים בְּהַבְלִי נִכְרִי: (ח) עֵבֶר
קִצִיר כֶּלֶה קִיץ וְאַנְחָנוּ לֹא
נִשְׁעֲנוּ: (ט) עַל־שֶׁבֶר בַּת־
עַמִּי הַשְּׁפַרְתִּי קִדְרָתִי שְׁמָה
הַחֻקִּיתִנִי: (י) הַצְרִי אֵין
בְּנִלְעַד אִם־לִפְאֵי אֵין שֵׁם כִּי
מַדּוּעַ לֹא עֲלִתָה אֲרַבְתָּ בַת־
עַמִּי: (יא) מִי־יִתֵּן רֵאשִׁי מִיָּם
וְעֵינֵי מִקּוֹר דְּמַעַה וְאַבְכָּה יוֹמָם
וְלַיְלָה אֵת חֲלָלִי בַת־עַמִּי:
(יב) מִי־יִתְּנֵנִי בַמְדַבֵּר מְלוֹן
אֲרָחִים וְאַעֲזֹבָה אֶת־עַמִּי
וְאֵלֶכָה

תרגום אשכנזי ז

„איזט דען דער עוויגע ניכט צו ציון?
„וואללטעט איהר קאניג ניכט אין
„איהר; — ווארום האבען זיך מיר
„ערצירנט מיט איהרען גאטצענע
„בילדערן? מיט דען אויולאנד
„טאנד? — (ח) דיא אערנדטע איזט
„פאראיבער, דער וואסמער פאראיבער,
„אונד נאך איזט אונז ניכט געהאלפען.
(ט) אך! דער אונפאלל מיינען פאלקען
רייסט מיר אויך מיט נידער; טרוביון
אומהיללט מיר; מיר איבערוואלטעט
דיא פערצווייפלונג. (י) איזט דען קיין
באלואס מעהר צו גלעד? קיין ארעט
מערהר דארט? דאז מיינען פאלקען
היילונג ניכט געדייהען קאן? (יא) א,
דאס מיין הויפט פאלל וואסער, איין
טהרענענקוועלל מיין אויגע ווארע!
דאמיט איך טאגע לאנג אונד נאכטע
לאנג איבער דיא ערשרלאנגען מיינען
פאלקען וויינען קאנטע. (יב) אדער
דאס מאן מיר אין דער וויזטע איינע
הערבערגע געבע, זא וואללט איך מיין
פאלק פערלאסען, אונד

ר ש י

ימנא להם: (ח) עבר קציר כלל קין. נפיו לעזרת מזרים לא באה אמרטי יעבר הקציר ויהי ע
פניו ויבאו והנה עבר זמן הקציר באייר חזון הקין בתמוה ולא באו: (ט) קדרתי. ל' שחרות
וחיפל: שמה תעהן: החוקתני. אחרתי: (י) הכרי אין בגלעד. שהכרי בא משם כמו שאל
עלי

באור

אחרי גלותם. וכמו שזכר נפ' הבא: (ז) הה' אין בציון, ואיך ילטו בנו האויב. ותוך כדי
דבור משיב הנביא לעצמו בשם ה' מדוע הכעיסוני וגו' להבליג על היגון, אמנם עוד מעט וישוב
ונבור הדוי כשישמע קול שועת עמו, עבר קציר וגו', כלומר כבר עבר זמן אחר זמן שפסו לעזרה ולא
בהבלי, עם נכר: (ח) עבר קציר וגו', והטעם על הדאגת והנער המאפילים נפש
באה: (ט) קדרתי, לשון שחרות ואיפל (רש"י), מענין חוקתני ותוכל, כלומר
החדם: שמה, כמו שמה, והוא ענין תמהון: החוקתני, מענין חוקתני ותוכל, כלומר
התחזקה עלי: (י) הצרי אין בגלעד, אמר דרך משל אם אין כרי בגלעד אם רוכא אין אם
לרפאות עמי ממוכות. וגלעד היה מקום הנרי כדכתיב עלי בגלעד וקחי כרי, וטעם ארוכת
רפואת (מרד"ק): (יא) מי יתן, שיהיה ראשי כל מיס ויזוז דרך עיני בכבי, וכן תהיה עיני
מקור דמעה שלא יפסוק (הכ"ל). ויבקש הנבוא על זה לפי שהכרי הוא חני נחמה צמה שהוא
מועט כאב הלב קצת, והבוכה ימנא בו נשימות מה: אח חללי, אמר הרד"ק ח"ל מי שבוכים
עליו נעשה כפעול לכבי ואם לא ישיגו, כן דרך ל' העברי וכן אמר ויבך אותו אביו, וכן נעשה
זה

ואלכה מאתם כי כלם מנאפים
 עצרת בגדים: (יג) וידרכו את
 לשונם קשתם שקר ולא
 לאמונה גברו בארץ כי מרעה
 אל רעה ויצאו ואתי לאידעו
 נאם יהוה: (יד) איש מרעהו
 השמרו ועל כל אח אחת בחטו
 כי כל אח עקוב יעקב וכל
 רע רכיל יהלך: (טו) ואיש
 ברעהו יהתלו ואמם לא ידברו
 למדו לשונם דבר שקר העוה
 גלאו: (טז) שבתך בתוך מרמה
 במרמה מאנו דעת אותי נאם

אונר פאן איהנען געהן. רען, אללע
 וינד זיא עהערעכער, איינע ראטטע
 באזעוויכטער; (יג) שפאנגען איהר
 געשאס, דיא ליגענהאפטע צונגע;
 געברויכען איהרע מאכט צו ניכטו
 רעדליכען אים לאנדע; פערוינקען
 פאן לאזטער אין לאזטער אונד וואל
 לען מיינער ניכט וויסען, שפריכט
 דער עוויגע. (יד) מאן היטע זיך
 פאר זיינעם בוזענפריינדע, מאן פער
 טרויע קיינעם ברודער מעהר, רען
 יעדער ברודער הינטער געהט, יעדער
 פריינד פערלוימדעט: (טו) זיא שפאט
 טען איינער דעם אנדערן, רעדען דיא
 ווארהייט ניכט, איכען איהרע צונגע
 אים ליגענרעדען, בעפלייסען זיך רען
 אונרעכטו טהון. (טז) דיא וויטצעזט
 אונטער לויטער טרוג: אונד רען
 טרוגען האלבער וואללען זיך מיך
 ניכט ערקענגען, שפריכט

יהוה

רשי

עלי גלעד וקחי צרי כלו וכי לא היו להם אנשים נדיקים עמי ללמוד ויטיבו דרכיהם: ארוכות.
 רשות אינפלשא טרא בלעז (בל"א פלאסער אויף לעגן): (יב) עצרת בוגדים: כניסו בוגדים.
 (יג) וידרכו: לזה נופל בהזמנת הקצת לירות חן וקצת הוא ארכלי טרא בלעז (כמו ארכלעט
 בל"א ארמברוסט) וברגלים דורכין אותה לכך קורא אותה דרכה והנביא המאיל לשונם לקצת
 שקר שדרכו לשונם קצת בשקר: מרעה אל רעה: מעבירה אל עבירה: (יד) עקוב יעקוב.
 ארוב יארוב: (טו) העוה גלאו: יגעו וטרמו לעות את דרכם העוה כמו הכבד את לבו להשות:
 (טז) שבתך בתוך מרמה: כשהן יושבין חושבים מחשבות מרמה ובמרמה החליפו יראתי ומאמו
 דעת

באור

זה השמוש בל' אחר חילתי העברי (כמו בל"א ער בווינטע איהן) לפי שנעברו נעשה הנביא הרי
 הוא כלו מקבל הפעולה: (יב) יחנני, יתן לי, כלו מי יתן לו מקום מנוחה במדבר ואלכה שם
 לבלתי ראות ברעה אשר יונא את עמי כי אם נס ראויים לכך כי כלם גו', ע"מ איכסה איכל
 ואראה באכדן מולדתי: כי כלם מנאפים גו', כאוס ה', כל מה שידבר הנביא לחובת העם
 תולה ברוב השם: עצרת בוגדים, כנסיית בוגדים (רש"י): (יג) וידרכו את לשונם, שהיא
 כיוו קצתם שזימיטו לירות בו ישרי לב ע"י החני' אשר יתנו עליו, והם השקר והרכילות שזיקו בו
 רעיהם, ואני תרגומתי כפי הענין: ולא לאמונה גברו בארץ, מה שהם מתגברים ומתחזקין
 על החלשים לא לאמונה שיפטעו משפט חמת ויזעו העושקים כי אם להיכך (מרד"ק):
 (טו) למדו לשונם, הרגילו כמו פרא למוד מדבר (הנ"ל): העוה גלאו, יגעו וטרמו לעות
 את דרכם, העוה כמו הכבד את לבו, להעיות (רש"י): (טז) שבתך בתוך מרמה, כלו
 בתוך עם מרמה שלא תוכל להשיב'י, כי בשביל המרמה מאנו דעת אותי לבלתי יעטרט לעזוב
 דרכם

יהוה: (יז) לכן בזה אמר יהוה
 צבאות הנני צורפם וכחנתים
 ביראיך אעשה מפני בת-עמי:
 (יח) חץ שוחט לשונם מרמה
 דבר בפיו שלום את-דעהו
 ידבר ובקרבו ישים ארבו:
 (יט) העל-אלה לא-אפקד-בם
 נאם-יהוה אם בגוי אשר-כזה
 לא תתנקם נפשי: (כ) על-
 ההרים אשא בני ונהי ועל-
 נאות מדבר קינה בי נצתו
 מבלי-איש עובר ולא שמעו
 קול מקנה מעוף השמים ועד-
 בהמה נדרו הלכו: (כא) ונתתי
 את-ירושלם לגלים מעון תנים
 שחוט קרי ואת

„ שפריכט דער עוויגע . (יז) פֿירוואַר !
 „ זאָ שפריכט דער עוויגע צבאות, איד
 „ לויטרע זיא, איד פריפע זיא; דען
 „ וואָז זאָלל איד טהון דאָ עז מיין פֿאַלק
 „ דאָך איינמאַל איוט . (יח) אַל-ליין,
 „ געשאַרפֿטער פֿייל איוט איהרע
 „ צונגע; דיא רעדע לויטער פֿאַלש;
 „ מיט דעם מונדע שפריכט מאָן פֿרײַנד-
 „ ליד צו דעם נאַכטען, אונד אים
 „ הערצען שטעלל־ט מאָן איהם דיא
 „ פֿאַללע . (יט) זאָלל איד זאָלכעז ניכט
 „ אָן איהנען אַהנדען? זאָלל אָן זאָלכעם
 „ פֿאַלקע איד ניכט ראָכע נעהמען? “
 (כ) אַויף יענע בערגע ערהעבע איד
 קלאַג- אונד וועהגעזאַנג, שטיממע אָן
 דאָן טרויערליד אָב דיא פֿלורען דעז
 פֿעלדעז . פֿעראַדעט לייגען זיא, פֿאַן
 קיינעז וואַנדערעז פֿום בעטרעטען; מאָן
 האָרט ניכט מעהר דער העערדע בריל-
 לען; פֿאַם פֿאַגעל אין דער לופֿט ביו צום
 פֿיהע איוט אַללעז וועגעשטייכט, דאָפֿאַן
 געוויכען . (כא) „ איד מאַכע אַויד
 „ ירושלים צום שטיינרויפֿען, דער
 דראַכען

רש"י

דעת אותי: במרמה כשביל המרמה: (יז) הנני צורפם בייסורין: מפני בת עמי. מן
 קדם חובי כנישתא דישרזל: (יח) חץ שחוט לשונם. משך כמו זהב שחוט וכן ושחטה שטים
 טר"יט בלע"ז (בל"ט געבאנגען). ל"א ל' שחטה ממש טראַכ"טט כמו טראַכ"קשאַנג . בל"א
 שטיינד) וכן חבדו מנחם וכן תירגם יומתן כגיר די מחריף: ובקרבו ת"י ובמעוהו: (כ) על
 ההרים. על חורבן ההרים: ועל נאות מדבר. טוה רועים שנמדנרות נאות ל' טוה וכן נאות
 אלהים וכן לביתך כזוה קדש: נכתו. לשון טיה וכן נכתה: נדרו הלכו. סופן לילך חמשים
 ושטים שנה לא עבר אים ביהודה מגלות נדקיהו עד פקידת כורש מלך פרס חמשים ושטים שנה
 היו ורמו לדבר ועד בהמה ששכונה בגיומטריא כ"ב והשטן מכון במסכת אגלה: (כא) לגלים.
 דגורין

באור

דרכם: (יז) לכן, לשון שבועה, אמר האל יתברך הנני כבר צרפתיים ובחנתיים בצרות לדאות
 אם יאובו אלי, כי איד אעשה אחרי שהם נקראים עמי, אענם כלו סיגים אין עושה טוב אין
 גם אחד, בפיו ידבר שלום וגו', וכיון שהפסיק השלום ביניהם חי אפשר להם להתקיים לפני, כן
 נראה לי המשך המאמרי: (יח) חץ שחוט, משך כמו זהב שחוט, כאלו הוא כמשך על העשתי
 לחדו (מרד"ק): (יט) העל אלה, המעשים כח חפיקוד בהאנשים האלו: (כ) על ההרים,
 על חורבן ההרים (רש"י): (כא) ונתתי את ירושלים, מאמר השם, כלו לא בלבד הפרזי
 ונאות

" דראַבען וואָהנונג ; לאַסע ירוּדה'ן
 " שטאַדטע צו איינאַדען ווערדען אוין
 " מאַנגעל אַן בעוואָהנער . " (כב) ווער
 " איזט דער וויזע מאַן , דער עז בע-
 " מערקט ? אָדער צו דעם דעז עוויגען
 " מונד עז גערעדעט ? ער זאָגע עז אַן :
 " וואָרום איזט דאָן לאַנד צערניכטעט ,
 " צערשטאַהרט וויא אַינע וויזטנייא ,
 " פֿאַן קיינעם וואַנדערער בעזוכט ?
 " (כג) אונד דער עוויגע אַנטוואַרטעט :
 " דיאווויל ויִא מיינע לעהרע פֿער-
 " לאַסען , דיִא איך איזהנען פֿאַר-
 " געלעגט , מיינער שטיממע ניכט גע-
 " האַרכט דראַבען , אונד איזער ניכט
 " נאַכגעוואַנדעלט וינד . (כד) זאָנדערן
 " ליבער איזהרעו הערצענו דינקעל גע-
 " פֿאַלגט האַבען , אונד דען נאַטצען
 " נאַכגעוואַנגען וינד , וויא איזהרע פֿאַטער
 " ויִא געלעהרט האַבען . (כה) פֿיר-
 " וואַר ! זאָ שפּריכט דער עוויגע צבאוח ,
 " דער גאַטט ישראל'ן ! איך שפּיווע
 " דיזען פֿאַלק מיט ווערמוט , טרענקע
 " ויִא מיט דראַצענגיפֿט . (כו) צער-
 " ט שטרייע ויא אונטער פֿאַלקער , דיִא
 " וועדער ויא נאָך איזהרע פֿאַרפֿאַהרען
 " געקאַנטט האַבען , אונד שיקקע דאָן
 " שווערד הינטער ויא דריין , ביז איך
 " ויא אויפֿגעריבען האַבע . " אַלואַ

וְאֶת־עַרְיִי יְהוּדָה אֲתָן שְׁמִמָּה
 מִבְּלִי יוֹשֵׁב : (כב) מִי־הָאִישׁ
 הַחֶכֶם וַיְבִן אֶת־זֹאת וְאִשֶׁר
 דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וַיַּגִּדָה עֲלֵיהֶן
 מָה אֲבָרָה הָאָרֶץ נִצְתָה
 כַּמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר : (כג) וַיֹּאמֶר
 יְהוָה עַל־עֵינֵיכֶם אֶת־תּוֹרָתִי
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיהֶם וְלֹא שָׁמְעוּ
 בְּקוֹלִי וְלֹא הִלְכוּ בְּדִבְרֵי וַיִּלְכוּ
 אַחֲרֵי שְׂרָרוֹת לִבָּם וְאַחֲרֵי
 הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לְמַדּוּם אֲבוֹתָם :
 (כד) לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵאַכִּילֶם אֶת־
 הָעֵם הַזֶּה לַעֲנָה וְהַשְׁקִיתִם
 מִי־רֹאשׁ : (כו) וְהִפְּצוּתִים
 בְּגוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הַמָּוֶה
 וְאַבּוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם
 אֶת־הַחֶרֶב עַד בְּלוֹתִי אוֹתָם :
 כה

ר ש י

דגורין : (כב) מי הקב"ה שיבין זאת ומי הכבד אשר דבר פי ה' אליו שיגידה ומי יגיד על מה
 אבדה הארץ כל הפורענות הזה : (כה) לענה עש ער : מי ראש ארם נחש : (כט) מי
 השליט

באור

ונאות הרועים כי אם נס המוצרים אשר באספו שמה להמלט על כפסם אתן שמונה והנה קול
 שדי זה במקום השמונה והדממה שזייר הנביא בפ' הקודם , הוא טורח מאד , וירכה ההתפעלות
 בלב השומע ככלב המליך : (כד) ויבן את וואח , מעצמו , או אמר פי ה' דובר אליו הטעם על
 מה וגו' : ויגידה , טעם משקל הנקבה נעבור הכלתי מפורש : (כה) אלהי ישראל , באת
 הכנוי הזה כאן לאמר אף שהם סרו מ"מ הוא אלוהיהם להענישם על שטותיהם , או יהיה הטעם
 לאמור כי אף ששמו הגדול נקרא עליהם מ"מ אין נשיאת פנים בדבר לכלתי הענישם כדן :
 מאבילם את העם , כל הכנוי קודם הידיעה כמו ותראקו את היגלד והדומים (ד"ק) :
 כה

(כו) כה אמר יהוה צבאות
 התבוננו וקראו למקוננות
 ותבואינה ואי החכמות שלהו
 ותבואנה: (כה) ותמהרנה
 ותשנה עלינו נהי ותרדנה
 עינינו דמעה ועפעפינו יזלו
 מים: (כט) כי קול נהי נשמע
 מציון איה שדדנו בשנו מאד
 כי עובנו ארץ כי השליכו
 משכנותינו: (ל) כי שמענה
 נשים דבר יהוה ותקח אונכם
 דבר פיו ולמדנה בנתיכם נהי
 ואשה רעותה קינה: (לא) כי
 עלה מורת פחלונינו בא
 בארמנותינו להכרית עולל
 מחוץ בחורים מרחקות:
 דבר

(כו) אלו שפראך דער עוינגע צבאות!
 דרום מערקט דרויף, אונד רופט דיי
 קלאגע פרוואען, דאס זיא קאטמען;
 שיקט נאך דען דיכטער רינגן, דאס זיא
 קאטמען. (כה) האס זיא הערבייא
 איילען, אונד אנשטיממען איבער אונד
 דען וועהגעזאנג; דאמיט אונזרע אויגען
 זיין טהראנען צערפליסען, אונזרע
 אויגען לידער פאן וואסער איבער-
 שטראמען. (כט) הארד! וועלך קלאגע
 געטאן פאן ציון אויז: אך! ווייז אונד
 גלוקליך, ווייז בעשאמט זינד וויר! וויר
 מיסען דאז פאטערלאנד פערלאסען;
 אונזרע וואהנונגען האבען אונד זיין
 געשטאסען. (ל) זא הארט אויף
 גאטטען פערקינדונג, איהר פרויען!
 אייער אהר פערנעהמע ויינען מונדען
 רעדע, אויף דאס איהר אייערן טאג-
 טערן דאז קלאגע ליד לעהרט, דער
 געשפילן דען טרויער געזאנג. (לא) דען
 דער טאד איזט אין אונזרע פענזטער
 איינגעשטיגען, אין אונזרע פאללאסטע
 איינגעדורנגען, ראטטעט פאן דען
 שטראמען דיי קנאכען וועג, דיי
 יינגלינגע פאם מארקטע. רעדע

רש"י

השליכו משכנותינו: את שוכניהם ויש עוד לומר כי השליכו האויבים את משכנותי לארץ: להכרית

באור

(כו) כה אמר ה' צבאות, אי אפשר להמשך למה שלאחריו, בעבור מלת ותשינה עלינו, ואין
 להביא ראיה מכתוב עמו אכבי בנרה שכבר כתוב אחריו אשכנזה ואכבדהו, לכן כראה לישעם
 ההמשך כזה, אמר הנביא אסרי שכה אמר ה' כנאות הנבי מאכילס וגו' לכן התבוננו על זה
 וקראו וגו', ובוה יתישב גם טעם מלת התבוננו כאן. ורבותינו ז"ל דרשו מה שדרשו: ואל
 החכמות, בדברי הספד וקינה (רד"ק): (כח) וחרדנה, פועל עומד, ומרוב הכבי דמה
 הענין כאלו העין נתכת ויורדת בדמעה (הנ"ל) וטע' שם דמעה תואר הפעל, כלו' שלחלוקי'
 העין תרד ירידת דמעה אחת אחת (טהרענענד כל"ה): (כט) נשמע, עבר מנבין נפעל: כי
 השליכו משכנותינו, אותנו חונה על דרך ולא תקיח הארץ חתכם ואין בוזת גדול מזה שינא
 אדם מוכרח מביטו לפיכך בוזתו מאד (רד"ק): (ל) כי שמענה, אף כאן טעם מנת כי לאמת
 הענין: שמענה דבר ה', מה שדבר לעשות לעמו כדי שתוכלנה ללמד לריעותיכם מה
 שתקוננה בקינתם: (לא) כי עלה טוח בחלונינו, דרך משל שאי אפשר להשמר ולהסגר
 מעניו, כי בחלונות באבנו: להברית, טעם למ' התכלית, כי על ידו שבא המות בארמנו

(לב) „רעדע, זאָ שפּריכט דער עוויגע,
„אונד דיא אָזער דער מענשען זאָללען
„הינפֿאללען, וויא קאָט אויף דעם
„פֿעלדע, וויא דיא גארבע הינטערם
„שניטטער, דיא קיינער אויפֿניממט.“

* *

(לג) זאָ שפּריכט דער עוויגע פֿערנער:
דער קרלוגע ריהמע זיך זיינער קלוגֿ
דייט ניכט, ניכט דער העלד זיינען
העלדענמוט, ניכט דער רייכע זיינען
דייכטרומוט. (לד) זאָנדערן דאָמיט
ריהמע זיך, ווער שאָן זיך ריהמען ווילל,
דאָס ער אייגוערדען, ערקעננען מיך
געלערנט, וויא איך דער עוויגע גנאָדע
אונד גערעכטיגקייט אונד וואָהלוואָללען
איבע אויף ערדען; דאָס אָן זאָללען
איך געפֿאללען דאָכע, שפּריכט
דער עוויגע.

הפמרת ואתחנן

(ישעיה ט' א' — כ"ו)

(א) נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יְאֹמֶר
אֱלֹהֵיכֶם: (ב) דִּבְרוּ
עַל־לֵב יְרוּשָׁלַם וּקְרֹאוּ אֵלָיו
כִּי מְלֵאָה צָבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֹנָהּ
כִּי

(א) טראָזטעט! טראָזטעט מיין פֿאָלק!
שפּריכט אייער גאָטט.
(ב) שפרעכט מוטרה דעם דערצען
ירושלים איין, פֿערקינדירט איהר:
געענדיגט וויא איהרע ליידענוצייט,
איהרע זינדע פֿערוואָהנט, פֿילפֿאָך

רש"י

(לא) להכרות עולל מחן י מן הזיק כמו וחזכות תשים לך בדומה: (לג) אל יתהלל חכם • אל
תתהללו לומר חכמים חכמתו הנה בדברי מאסתיים וחסמות מה לכם חס האכלתם וידעתם אותו
או תתהללו בחכמתכם: (לד) השכלי כמו הכבד חכמי לייכס בלעז:
(א) נחמו נחמו יחזר על נבואותיו העתידות לפי שמכאן ועד סוף הספר דברי נחמות
הפסיק פרהסו זו בינס לבין הספרות נחמו אתם נביאי נחמו את עמי

באור

להמית שם, וכרתו העוללים מהחזכות והכחזורים והרסנות שלא יבואו עוד שמה: (לב) כח
גאם ה', דבר ונפלה, כלומר כמעט שנזרה הנזירה בן תהיה: כעמיר, ששכחו הקינור
וכשאר מאחריו ואין מאסף אותו בן יהוה פגריהם כנשכחים על פני השדה ואין קובר אותם
(רד"ק): (לג) אל יתהלל וגו', וזכר סגלו התכונות השלם כי החכם ינכס פעמים רבות
בתקנותיו

הפטרות ואתחנן

תרגום אשכנזי

לְקַחְהָ מִיַּד יְהוָה כְּפָלִים
 בְּכָל־חַטָּאתֶיהָ: (ג) קוֹל קוֹרָא
 בְּמִדְבַר פְּנֵי דְרַךְ יְהוָה יִשְׁרוּ
 בְּעִרְבָהּ מַסְלָה לְאֱלֹהֵינוּ:
 (ד) כָּל־גֵּיא יִנְשֵׂא וְכָל־הַר
 וְנִבְעָה יִשְׁפְּלוּ וְהִירָה הַעֲקֵב
 לְמִישׁוֹר וְהִרְכָּסִים לְבִקְעָה:
 (ה) וְנִגְלָה בְּכֹד יְהוָה וְרָאוּ כָל־
 בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי יְהוָה דִּבֶּר:
 (ו) קוֹל אָמַר קָרָא וְאָמַר מָה
 אָקְרָא כָּל־הַבָּשָׂר חֲצִיר וְכָל־

פִּילפֶּאךְ הָאֵט וּיָא גַעלִיטֶטֶען פֶּאָן גַּאטֶטֶען
 הָאָנֵד אִיהֶרֶר טִיסִיעֶטֶהָטֶען וּוֶעגֶען •
 (ג) „דִּיא שְׁטִיטֶמֶע עֶרשְׂאָרֶלֶט: אִין
 וּוִיזֶטֶען בָּאֶהֲנֵט דַּעם עוּוִיגֶען דַּען וּוֶעג ׃
 „ אִין אִינֶאָדֶען אֹונֶועֶרם גַּאטֶטֶע דִּיא
 „ שְׁטֶרָאֶסֶע • (ד) יַעדֶען טֶהאַל עֶרֶהֶעֶבֶע
 „ וּזִךְ, בַּעֶרְג אֹונֵד הִיגַעֶל זִינְקֶע אִיין ׃
 „ קֶרוֹטֶמֶער פֶּפֶּאָד וּוֶערדֶע גַּעֶרָאָדֶע
 „ בָּאָרֶן, שְׁטִי־לֶען הָאָהֶע צוֹר עִכְנֶען
 „ פֶּל־אָכֶע ׃ (ה) גַּאטֶטֶען מֶאִיעוּטֶמֶאָט
 „ אָפֶּעֶנְבֶּאָרדֶעט זִיךְ, יַעדֶע קֶרֶעֶאָטוֹר
 „ עֶרֶקֶעֶנֶט: דִּים וּוִיא דַּען עוּוִיגֶען אֹוִי־
 „ שְׁפֶרוֹךְ • (ו) פֶּעֶרֶקִינֶדֶע! — עֶרשְׂאָלֶלֶט
 „ דִּיא שְׁטִיטֶמֶע, אִיךְ שְׁפֶרָאָךְ: וּוֶעם
 „ פֶּעֶרֶקִינֶדֶע אִיךְ: הִינֶפֶּאָלֶלִיג אִוִיט אַלֶּלֶען
 „ פֶּלִישׁ וּוִיא גֶרָאָו, אַלֶּלֶע

חסרו

רש"י

עמי: (ב) כי מלאה נבאה • תרגום יוכתן עתידא דתימלי מעם גלותא כמו כי מלאה נבאה ויש
 פתרון נבאה כמו הלח נבא לאטע עלי ארץ: כרעה: כתיב: כי לקחה וגו' ארי קבולת כוס
 תכחומין טן קדם ה' כחילו לקת על חד תרון בכל טובהו ולפי פאשו יתכן לפרש כי לקחה
 טרעטות כפנים ואם תאמר היאך מדתו של הקדוש ברוך הוא לשלם לאדם כפליה נחטאו מנינו
 מקרא מלח ושלמתי ראשונה משנה עונם וטעמת: (ג) קול • רוח הקודש קורא במדבר דרך ה'
 לשון גליותיה לתוכה: (ד) כל גיא ינשא • וההר ישפל הרי דרך חלקה וסוה וטמה: והרכסים •
 הרים הסמוכים זה לזה ומתוך סמיכתן מורד שניניהם זקוף ואינו מעיקס שיהא נוח לירד
 ולעלות: הרכסים • כמו וירכסו את הארץ: לבקעה • קנפכ"ח בלע"ז (בל"ח עננעם פעלר •
 אקיר) ארץ חלקה וסוה: (ו) קול • מאת הקדוש ברוך הוא אומר אלי קרא: ואמר • רוחי חלני
 עה אקרא והקול משיבו את קרא כל הנשר חניר כל שרי עלבויות תהפך גדולתם ותהי' כחניר •
 וכל חסרו כנין השדה • כי חסד לאומים טעמת • ד"א סוף אדם לשות לפיכך אם אומר לעשות
 חסד

באור

בתפלותיו ובערמותו, וכן הגבור ינצל בכחו ובגבורתו, וכן העשיר יפדה נפשו מיד האויב
 בעשרו, כן מנהג העולם ברוכ, ואמר להם הנביא כי לא ינצלו באלה כי אם במה ינצלו
 בהשכל וידוע את ה' ללכת בדרכיו לעשות חסד משפט ובדקה בארץ כי כן עושה אותם הוא
 (הכ"ל): השכל וידוע אותי, שאני ה' וגו', ושאלה חפנתי גם לראות בצריותי שעושים
 כך, כן נראה לי הענין:

(ב) צבאה, זמנה, כלומר זמן שהיה לה להיות בגלות, (רד"ק): נרצה עונה, כתרנומי
 אשתנקו לה טובהא: (ג) במדבר פנו, לפי שאמר אחר כן ונגלה כבוד ה'
 אחר פה דרך משל לפנות הדרך ולומר המכילה לבעבור שיעבור בו אלהים: (ד) והרכסים,
 הוא לשון גבהות: (ה) וראו כל בשר, כלומר ידעו כל אדם כי ה' דבר, וראו הוא לשון
 הנכת הלב, רד"ק: (ו) ואמר טה אקרא, רוחי אומר אל הקול מה אקרא, מרש"י, ועל
 כן מתרגם בל"א כאלו נאמר ואומר • ושער הכתוב, הנביא אומר אל הקול אל מי אדבר
 ואודיע

חסדו כציון השדה: (ז) יבש
 חציר נבל ציון כי רוח יהוה
 נשבה בו אבן חציר העם:
 (ח) יבש חציר נבל ציון ודבר
 אלהינו יקום לעולם: (ט) על
 הרגבה עליך מבשרת ציון
 הרימי בכת קולך מבשרת
 ירושלם הרימי יתיראי אמרי
 לערי יהודה הנה אלהיכם:
 (י) הנה אדני יהוה בחזק יבוא
 וזרעו משלה לו הנה שכו
 אהו ופעלתו לפניו: (יא) כרעה
 עדרו ירעה בורעו יקבץ
 טלאים ובחיקו ישא עלות
 ינהל: (יב) מי מדד בשערו
 מים ושמים בורת תכן וכל
 בשלש

אללע זינע טוגענד וויא פעררען
 בלוטע. (ז) גראז דאררט, בלוטע
 וועלקט, ווען גאטטעו ווינד דאריבער
 וועהט. פירוואהר! דאז פאלק איזט
 הינפאלליגען גראז. (ח) לאס גראז
 דאררען, בלוטע וועלקען: גאטטעו
 ווארט בעשטעהט עוויגליך. (ט) אויף
 האהען בערג קלום הינאן, היילפער-
 קינדרין ציון! ערהעב' מאכטיגליך
 דיא שטיממע, היילפערקינדרין
 ירושלים! ערהעבע זיא, זייא ניכט
 באנגע. זאגע דען שטארטען יהודה:
 שוועט — אייער גאטט — (י) ער,
 דער עוויגע! גאטט! קאממט מיט אלל-
 געוואלט, מיט מאכטיגעס העררשער
 ארם. בייא איהם איזט גראסער לאהן,
 פערגעלטונג פאר איהם. (יא) דעם
 הירטע גלייך ווידעט ער דיא העערדע,
 זיין ארם אומפאהט דיא לאממער;
 טראגט אין זינעם שאסע זיא, לייטעט
 זאנפט דיא זינענרען: — (יב) ווער
 מיסט מיט האהלער האנד דיא וואסער
 אללע? ווער מיט אינער שפאנגע
 דיא היטמעל? ווער

רש"י

חסד הרי הוא כציון השדה אשר יושלל ויבש ואין לשמוע עליה שאין בידו לקיים שמה ימות שכשנש
 חציר נבל ציון כשמת האדם בטלה הבטחתו חבל דבר אלהינו יקום כי הוא חי וכידו לקיים לטיב
 על הר נבזה עלי ובשרי מבשרת ציון כי משי החי לעולם היא הבטחת הכבודה: (ז) נבל. כמו:
 (ט) מבשרת ציון. כנייא דמבשרין לציון ובחיקים אמה הוא אומר רגלי נבשר וכו' קל כוכר לא וכו'
 יש כנקבה ומאחר פעמיו עד הקן: (י) בחזק יבוא. על האומות ליפרע: הנה שכרו אתו
 מוזמן אתו לכדיקים: וכעולתו: סכר פעולה שעליו ליתן להם: (יא) כרועה. אשר עדרו ירעה
 בורעו מוקבץ טלאים ובחיקו נושאם: עלות ינהל. מנקתא יניח מדבר הלשון המיניקות
 ינהל. כמו מנהל: (יב) מי מדד וגומר. כל זה היה בו כח לעשות וכל שכן שיש בו כח לשער
 הבטחות הללו: בשעלו. בהליכתו שנאמר דלסת בים סוסיך: בשעלו. כמו במשעול הכרמים
 שבו: שעל שם כלי הוא וכן בשעלי שעורים: תכן. אמול' איר בלע'ז: וכל בשליש

באור

ואודיע דברך הלא המה וגם חסדס כציון השדה אשר יבש וכבל. ועל זאת הקול במסוק:
 (ח) יבש חציר, אף אם יבש חציר וכו' הלא דבר אלהים יקום לעולם ובעבור זאת חל תמוע
 וילקרו ומהודיע מה שאומר א'ך והוא הנה ה' אלהים בחזק יבוא וכו': (י) בחזק, כתרעמו
 בתקוף: (יא) כרועה, מהפסק הזה מתחילים דברי הנביא, ויאמר על ה' שהוא ירעה את

בַּשָּׁלֶשׁ עֶפְרַיִם הָאָרֶץ וְשָׁקֵל
 בַּפְּלִים הָרִים וּגְבֻעוֹת בְּמֵאוֹנִים:
 (יג) מִי־תִבֶן אֶת־רוּחַ יְהוָה
 וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֵנוּ: (יד) אֶת־
 מִי נֹעֵץ וַיְבִינֵהוּ וַיִּלְמְדֵהוּ
 בְּאֶרֶץ מִשְׁפָּט וַיִּלְמְדֵהוּ דַעַת
 וְדַרְךְ הַבּוֹנֹת יוֹדִיעֵנוּ: (טו) הֵן
 גּוֹיִם כְּמֶר מְדֵלִי וְכִשְׁחָק
 מֵאוֹנִים נִחְשְׁבוּ הֵן אֵיִם כְּדָק
 יִשׂוּל: (טז) וְלִבְנוֹן אֵין דִּי כְּעַר
 וְחִיתוֹ אֵין דִּי עוֹלָה: (יז) כָּל־
 הַגּוֹיִם כְּאֵין נִגְדוּ מֵאִפְסֵם וְתִהְיוּ
 נִחְשְׁבוּ־לוֹ: (יח) וְאֶל־מִי
 תִּדְמִיּוּן אֵל וּמַה־דְּמוּת תַּעֲרֹכוּ
 לוֹ: (יט) הַפֶּסֶל נִסְדָּךְ חָרָה שׁוֹעֲרָךְ

בוהב

רש"י

בשליש • מדד בשלישיות שליש מדבר שליש יסוב שליש ימים ונהרות • ל"א בשליש מגדל עד אמה
 שליש לאבנעות ומנחס פי' שהוא שם כלי וכן ותשקמו בדמעות שליש: ושקל בפלס הרים • הכל
 לפי הארץ הר כבד תקע בארץ קשה והקלים בארץ רכה: (יג) מי תבן • את רוח הקדש בפי
 הכנביאים ה' תכנו וכדי הוא להחמין: ולאי עכתי • יודיענו רוחו כן תירגם יונתן ולפי משמעו
 ואיש ענתו מוסב לראש המקרא מי תבן את רוחו ומי איש ענתו אשר יודיענו להקב"ה ענה:
 (יד) את מי נועץ ויבינהו • האיש להקדוש ברוך הוא הן כל גוים לפניו כמר מדלי ואיך ינמרו לו:
 את מי נועץ • כמו שנועץ עם הכנביאים כמו שנא' באברהם וזה' אמר המכסה אני מאברהם וגו':
 ויבינהו וילמדו באורח משפט • את מימן האמונת עשה כן שלימדו חכמה כמו שעשה לאברהם
 שנתן לו לב להכירו מאיליו ולהבין בתורה שנאמר' וישעור משמרתו ואומר למען אשר יבנה וגומר
 וכליותיו היו בונעות חכמה שנאמר אף לילות יסרוני כליותי: (טז) הן גוים כמר מדלי • ואין
 סובין לו להעמיד מהם לכנביאים לגלות סודו: כמר מדלי • כטיפה מרה האטפטפת מאולי
 הדלי ומשקע טנופת המים ורוקבין העץ לימוכי' דא בלע"ז (ג"ל לימא"כעם • כל"א שלמיכט):
 שחק מאזנים • שהנחת מעלה עיטש ומשתחק: כדק • אבק דק: ישול • כאבק הנישא
 ועולה ע"י רוח כדוק אשר ינטל: (טז) אין די בעה' על מנחתו: וסיתו • של לבטן אין די
 עולה • ד"א ולבטן אין די בער וגו' לכפר על עון העכו"ם: (יז) כאין נגדו' כאין הם בעיניו
 ואינם

באור

גמו כרועה את עדרו וכו': (יב) בשעלו, אגרופו: בשליש, מדה גדולה: (טז) כמר
 מדלי

בַּזְהָב יִרְקַעְנִי וּרְתִיקוֹת בַּסֶּף
 צוֹרֶה: (כ) הַמִּסְכָּן תְּרוֹמָה עֵץ
 לֹא יִרְקַב יִבְחַר חֲרָשׁ חֶבֶם
 יִבְקֹשׁ לוֹ לְהַכִּין פֶּסֶל לֹא יִמּוֹט:
 (כא) הֲלוֹא תִדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמְעוּ
 הֲלוֹא הַגֵּר מֵרֹאשׁ לָכֶם הֲלוֹא
 הַכִּינּוּתֵם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ:
 (כב) הַיֹּשֵׁב עַל־חֹג הָאָרֶץ
 וַיִּשְׁבִּיהַּ פְּחַנְבִּים הַנוֹטֵה כְּדֹק
 שָׁמַיִם וַיִּמְתַּחֵם פְּאֵהֶל לְשֶׁבֶת:
 (כג) הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאֵין שְׁפִמִּי
 אָרֶץ בְּתוֹהוֹ עֲשֵׂה: (כד) אֶף בַּל־
 נִשְׁעוּ אֶף בְּרִי־זָרְעוֹ אֶף בַּל־
 שָׂרַשׁ בְּאָרֶץ גְּזֻעַם וְגַם נִשְׂף
 בְּרָהֶם וַיִּבְשּׁוּ וַסְּעָרָה בְּקֶשׁ

מיט גאלדבלעד בעלענט, מיט וילבער-
 קעטטע פֿערצירט? (כ) אָדער יענעם
 דירפֿטיגען העבע, דער איינען בוים
 ריין פֿאָן וואָרמפֿראָס וואָהלט, נון
 וויזען טייטער אויסוואַלט, איין אונפֿער-
 גאַנגליך בילד צו פֿערטיגען? (כא) וויא?
 איהר וויסט עז ניכט, האַבט עז ניא גע-
 האַרט? וואָ אייך לאַנגוט קונד גע-
 טהאַן איזט, וואָ פֿאָן וועלטענגרינדונג
 דער איינזיכט נאָהע ליגט. (כב) ער,
 דער איבער ערדקרייז אונד איהרען
 הייאשרעקגלייכן בעוואָהנערן טהראַנט;
 ער, דער דיא היטמעל אוידעהנטע
 וויא טעפֿפֿך, וויא געצעלטע אוי-
 שפּאַנגטע צום בעוואָהנען. (כג) ער
 וואַנדעלט פֿירטען אין ניכטו,
 ערדענריכטער אין אייטלע וועזען.
 (כד) דאָס איהר שטאַם זיך ניכט
 וויטער פֿלאַנצט, קיינען זאַמען
 ברינגט, קיינע וואָרצעל פֿאַסט,
 הויכט דער ווינד זיא אָן: זיא טראַקנען.
 איין שטורם פֿיררט זיא וועג
 וויא

תשאים

רש"י

ואיכס חשובין לפניו: (יט) כסך. לשון מסכה: כסך חרש. חרש של ברזל כוסכו מברזל או
 מנחשת ואח"כ הטרף מרקש בטסי זהב ומנפיהו עלמעה: רתוקות. שללאות: (כ) המסכן
 תרומה. או אם בא לעשותו של עין הלומד להבחין להבדיל בין עין המתקיים לשאר עינים ען
 גלא ירקב מהר יבחר: המסכן. המלומד כמו ההסכן הסכני. תרומה הפרשה ברית
 העמים: (כא) הלא תדעו. מוסדות הארץ מי יסדה וזוהי היה לכס לעבוד: (כב) חוג.
 לשון מחוגה עוגל קומפ"ש בלע"ז (מסורש פ' בראשית כ' ט"ז): ויוצניה. לפטו כחגבים:
 כדוק. כיריעה טי"ל לא בלע"ז (והוא טאלל בל"ח לייטואנד. געוועב. וכן פי' רש"י ויקרא
 כ"א כ'): (כד) אף כל נטעו. אף הרי ד' הם כמי שלא נטעו: אף כל זרעו. ועוד יתיר
 מכאן שיזוראו ויעקרו כאילו לא זורעו, זריעה פחות מנטיעה: כל שורש בארץ גזעס. לכשיעקרו
 לא ישרים הגזע בארץ איהא מחליף כל שורש שבמקרא טעעו בלות ראשונה ובקדה הרי"ש פתח
 חה טעמו למטה ונקוד קמן לפי שהוא לשון פועל איכ"רטי נין בלע"ז (והוא אכרא"כניע. בל"ח
 איין געווארבלט): (כו) מי ברא אלה. כל הנבא אשר תראו במרום: מרוב אונים. שיש ט
 ויהוא אמן כח אים מן השבא לא נעדר שלא יקרא בשם:

ותאמר

באור

מדלי, כטפה הדובקת בדלי, שהוא דבר מעט נגד מי הדלי: ישול, כאבק הטיא ועולה
 ע"י הרוח. רש"י: (יז) טאפס, פחות מאפס: (כ) המסכן תרומה, כמו ילד מסכן,
 שהוא לשון עוני, ושעורו כמו שכתב רד"ק למעלה אומר אם תדמו אלהים אל המסל אשר כסך
 קרש

הפטרת ואתהגן

תרגום אשכנזי יב

השָׁאֵם: (כה) וְאִי־מִי תִדְמוּנִי
וְאִשׁוּהָ יֹאמֶר קְדוֹשׁ: (כו) שְׁאוֹר־
מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי־בְרָא
אֱלֹהֵי הַמּוֹצִיא בְּמִסְפָּר צְבָאִים
לְכֹלֶם בְּשֵׁם יְקָרָא מַרְבֵּי אוֹנִים
וְאִמְיִן פֶּחַ אִישׁ לֹא נִעְדָּר:

וויא שטאָפּפֿעלן • (כה) וועם וואָללֿט
איהר מיך דען נאַכבילדען, דעם איד
גלײַכע? שפּריכט דער דייליגע!
(כו) העכט גען היממעל איירע אויגען;
זעהט, ווער שוף דיזע? ער, דער דיזער
העערעצאָהל הערפֿאַרגעבראַכט, געננט
מיט נאַמען ויא • דעם אַללגעוואָלטיגען,
דעם אַללפֿערמאַגענדען ענטגערזט
דיזער וועזען קיינעם •

הפטרת עקב

(ישעיה מ"ט י"ד — נ"א ד')

הפטרת עקב

(א) וְהֵאמֹר צִיּוֹן עֹבְדֵי
יְהוָה וְאֲדֹנָי
שִׁבְחָנִי: (ב) הַתְּשַׁבַּח אֱשֵׁרָה
עוֹלָה מֵרַחֵם בֶּן־בְּטָנָה גַם־
אֱלֹהֵי תְּשַׁבַּחְנָה וְאַנְכִי לֹא
אֲשַׁבְּחֶךָ: (ג) הֵינְי עַל־כַּפַּיִם
חֻקְתֶּיךָ הַיּוֹמִתֶיךָ נִגְדֵי תַמִּיד:

(א) ציון שפּריכט נאָך איממער: דער
עוויגע האָט מיך פֿעררלאָסען,
גאַטט האָט מיין פֿערגעסען • (ב) קאָן
איין ווייב איהרען זיגלינג פֿערגעסען?
פֿערגעסען לייבזפֿרוכט מיטטערליכע
געגענליכע? געשעהע עז אויך: א יך
פֿערגעסע דיין ניא • (ג) זירזע! ווייא
אויף דאָגדען געצייכנעט ביזט דו
מיר, (ד) דייע מוואָרן מיר שטעטז
געגענווערטיג • שנעלל

מהרו

רש"י

(א) וְהֵאמֹר צִיּוֹן • היא היתה סטרה שזכחתי: (ב) התשכח אשה עולה • עולל
שלה: מרחם בן בטנה • מרחם על בן בטנה: גם אלה תשכחה • אפי'
אם אלה תשכחה אנכי לא תשכח: (ג) על כפיים • על כפי רואה אני כאילו את חקוקה על
כפי לראותך ולזכרך תמיד • ד"א על כפיים מעל ענכי כבוד כמו על כפיים כסה אור: (ד) מהרו
בניך

באור

חרש, ומנפה בכסף או בזהב כי המה אלילי העשירים ואחר כן אמר או אם תדמו אלהים אל
הפסילים אשר עושים להם העניים מן עץ:
(ב) מרחם בן בטנה, אמרו המוסרסים שהוא כפל ענין במלות שונות, והר"י אברבנאל
פירש שכן בטנה נושא המאמר ושעורו השכח כן בטנה אהבת אמו
ועל

(ז) חיינע רעדענספֿרט דיו נור חיינאָהלו פֿערקאָמט • וואָהרטיינליך חיינע
חנטפֿיונג חוין דען חלטען געברויך, לייצען חוין דיו חזנד (חזער חירגענד
חיינען חזערן טהייל דעו קארפֿער) ענטוועדער לו אַחטן חזער חוין לזכרענטען •
ער בלייבנעטע וף וואָהלו דען טטחנד רער פֿערזען, חלו וועט יוז חנגעהפֿרטע • היד
וואָ

(ד) שנעלל איזט דיינער זאָהנע ווידער-
 קונפֿט, דיינע צערשטאַרער אונד צער-
 טריממער ענטאיילען. (ה) ערהעבע
 דיינע אויגען אומדער, אונד שוואַע!
 וויא פֿערוואַטמעלט אַללע צו דיר קאַמ-
 מען. זאָ וואָרד איך עוויג דוואַרע!
 שפּריכט דער עוויגע, וויא שאַנער שמוק
 זאַללען זיא דרך בעקליידען, אומגעבען
 דרך וויא ברויטגעשמיידע. (ו) יענע
 אָדען צערשטאַרטען פּלאַטצע, יענען
 טריטמערפֿאַללע לאַנד, זיהע! איזט
 דען בעוואָהנערן צו ענג, נון פֿערדערבער
 ענטפֿערנט זינד. (ז) יא פֿאַרמאַלו
 פֿערוואַזטע מוטטער! כאַלד דוואַרט
 דיין אָהר, דער קינדער שטיממע: צו
 ענג איזט מיר דער אָרט, שאַף מיר
 רוים צום נידערלאַסען. (ח) כאַלד
 פֿראַגט דרך דיין הערץ: ווער שוף
 דינע קינדער מיר? וואַר איך ניכט
 קינדערלאַן

(ד) מָה־רָוּ בָּנִיךָ מִהֶרְסִיךָ
 וּמִחֲרִיבִיךָ מִמֶּנּוּ יֵצְאוּ:
 (ה) שְׂאִי־סָבִיב עֵינֶיךָ וְרֵאֵי כָל־
 נִקְבְּצוּ בְּאוֹלָךָ חֵי־אֲנִי נֹאסִי
 יְהוָה כִּי כָל־כְּעָדֵי תִלְבְּשֵׁי
 וְתִקְשְׂרִים בְּכַלְהָ: (ו) כִּי
 חֲרַבְתִּיךָ וְשִׁמְמַתִּיךָ וְיִאֲרֶץ
 הֶרְסַתְךָ בִּי־עַתָּה תִצְרִי מִיֹּשְׁבֵי
 וְרַחֲקוּ מִבְּלַעֲיֶיךָ: (ז) עוֹד
 יֹאמְרוּ בְּאוֹזְנֶיךָ בְּנֵי־שִׁבְלֶיךָ
 צִרְלִי הַמְּקוֹם גְּשׁוּלֵי־לִי
 וְאַשְׁכְּהָ: (ח) וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ
 מִי יִלְדֵלִי אֶת־אֱלֹהֵי וְאֲנִי
 שְׂכוּלָה

רש"י

בניך - לשון: (ו) תצרי מיושב - תהי צרה מרוב יושבים שיבאו לתוכך יהי להם המקום נר
 מלבנות להם בתים: (ז) בני שכוליך - בני שזהו שכולה מהם: גשה לי - התקרב לך
 אחר בשבילי ואשכח: (ח) גלמודה - שול"ח כלע"ז (והוא כמו זעל"עע כל"א אייבואס) וכן
 כתב הרד"ק יסידה ושוממה: וסורה - מוסרת מכל אדם הכל אומרים עלי סורו מונה:
 יד

באור

ועל פי זה מתורגם כל"א: (ג) חומותיך, המרבות: (ד) מהרו, לשון אל ארנס:
 מהרסיך, כלומר אותם אשר הרסו והחריבו אותך מהרו לבנות מחד ולעובד: (ו) תצרי,
 יהיה המקום נר מלבנות להם בתים, רש"י: (ז) שכוליך, שעורו לפנים היית שכולה מהם
 אבל עתה יאמרו כר לי המקום וכו': (ח) גלמודה, כתרנומו ויסידה ורש"י כתב שולח
 כלע"ז (והוא זאליטער, אייבואס): וסורה, מוסרת מכל אדם הכל אומרים עלי סורו מונה,
 רש"י

וזל"ז ע: בלחם ויכנליך חדער חנסויליך לייגען, דחם דיוח נחסליחן דעם עוויגען חונפֿער
 געטויליך חיוט - ער החט זיך הענטוילער וווינט לו רעדען, חיינ לייכען געטויליך חוס
 עטוויחו: ניכט לו פֿערגעסטען (זיהע אברכנאל) - נחך דיועד חנאערקונג ווחרע חן
 הפטרת ויקרא פסוק י"ג דיוח חיבערזעלונג ווהיכתב ידו לה' פֿאָהגענדער געטטויליך
 בעריכטיגען - יענר שרייבט אין ווינר האַנד: איך בין דעם עוויגן חלוף ניכט וויח
 (רד"ק) חונד דיוח חנדרע (אפֿרטיט) עו ערקוהרען, חוס פֿיגעריכטען ווידערען חוס
 ווירקליכען זיננע דעם ווירטעם.

הפטרת עקב

תרגום אשכנזי יג

שכולה וגלמודה גלה וסורה
ואלה מי גדל הן אני גשארתי
לבדי אלה איפה הם: (ט) כזה
אמר אדני יהוה הנה אשא א-
למים ידי ואלעמים ארמים נסי
והביאו בנגד בחצן ובנתך
על כפתך תנשאנה: (י) והיו
מלכים אמניך ושרותיהם
מיניקותיך אפים ארץ
ישתחוו לך ועפר בגליך
לחכו וידעת כי אני יהוה
אשר לא יבשו קני: (יא) היקח
מגבור מלקוח ואם שבי צדיק
ימלט: (יב) כירכה ו אומר יהוה
בם שבי גבור יקח ומלקוח
עריץ ימלט ואת יריבך אנכי
אריב ואת בניך אנכי אושיע:
והאכלתי

קינדרלאן אונד איינזאם? פערבאָננט
אונד פֿערזווען? ווער צאָג זיין מיר
אויף? איך וואָר יא אײנצעלן אונד
פֿערלאַסען? וואָ לעכטען זיין דען?
(ט) דען וָאָ שפּריכט גאָטט דער הערר:
איך העכע עטפּאָר צו פֿאַלקערן מינע
האַנד, פֿרעמדען נאַטציאָנען ערהעכע
איך דאָו פּאַניר, אונד זיין ברינגען
דיא זאָהנע אים אַרם, דיין מאַכטער
אויף שולטערן דיר געטראָגען.
(י) פֿירזען זינד איהר פֿלעגע פֿאַטער,
ערלע פֿרויען איהרע זיגערניגן, פֿאַר
דיר פֿאַללען זיין אויף דאָו אַנטליץ
נדער, לעקען דינער פֿיסע שטויב.
דוא לערנזט דאָן, דאָס איך דער עוויגע
בין, דער מיר פֿערטרוואַט ווירד נייא
צו שאַנדען ווערדען. — (יא) ווער
ענטרייסט דעם מאַכטיגען אָבער דיין
בייטע? וויא ענטריננט דער גערעכטע
דער געפֿאַנגענשאַפֿט? (יב) ויהע! וָאָ
שפּריכט דער עוויגע: יאָ ענטריסען
ווערדען דעם מאַכטיגען דיא געפֿאַנגען,
דיא בייטע ענטריננט דעם געוואַל־ט־
טהאַטיגען, דען איך פֿיררע דינען
שטרייט, איך עררעטטע דיא קינדער
דיר. פֿאַן

רש"י

(ט) ודי. כסי סימן להביא גלויות: כס. פירקא בלע"ז (מפורש במדבר כ"א ח') כמו וכנס
על הנבטה והוא סימן קיבוץ ונותנין בראשה בגד: כסוכן. איש"ל בלע"ז (כמו עים עלא.
בל"א חקסיל. שולדר. וכן פירש"י ירמיה ל"ח י"ב. תהלים קכ"ט ז') ודומה לו בעזרא וגם אכי
חלמי בערתי: (יא) היוקח מגבור מלקוח. כסבורים אתם שאי אפשר לקחת מעשו מלקוח
שבו של יעקב הנדיק: (יב) ואת יריבך. ועם מריבך אכי אריב: (יג) והאכלתי את מוכיך.
לקיח

באור

כ"י: (ט) נסי, פירקא בלע"ז (והוא פערש, ובל"א שטאני) כמו וכנס על הנבטה
כ"י: בחוצן, זרוע: (יא) היקח, הם דברי האונות איך יוקח מגבור מלקוח שלקח בן
ליך יקחו ישראל מתחת ראשיט, מרד"ק. והנביא שאל ומאיב וידבר בפני עמנו כאו האומות
* * * (5)
4 I

(יג) פֶּאֶן אִיִּנְגַעִם פֶּלִישׁ זָאֲלֵעֵן אֹנְטֵעֶר־
 דְּרִיקֶר צֶהֲרֵעֵן, פֶּאֶן אִיִּנְגַעִם כְּרֹאֵם
 וְיֵא פֶּאֶם וְיִינְמָאֹז טְרוֹנְקֵעֵן וְעֵרְדֵעֵן •
 דָּאָם יֵעֲדֵעוּ גַעֲשָׂאָפּ עֵרְקֵנְעֵעֵ : דָּאָם
 אִיךְ דֵּער עוֹנֵעֵ דִין רֵעִטְטֵער בּוֹן ,
 אִיךְ , דֵּער מַעֲכִטְגֵע יַעֲקֹב' דִין עֵרֵ
 לָאָעֶר • (יד) זָאָ שְׁפִרִיכְט דֵּער עוֹיִנְעֵ (ג)
 וּזָאָ אִיזט דֵּען אִוִּיעֶרֶר מוֹטְטֵער שׁוֹדֵעֵ
 כְּרוֹף וּזָאָטִיט אִיךְ זֵיא עֲנִטְלוֹם ? וּזָאָ דֵּער
 גְלִיבִינְעֶר , דֵּעם אִיךְ אִיךְ פֶּעֶרְקוֹפֶט ?
 אָבֵער אַךְ ! אִוִּיעֶרֶר זִינְרֵעֵן וְעֵנְעֵן
 וּזְאוֹרְדֵעֵט אִיחֶר פֶּעֶרְקוֹפֶט , אִוִּיעֶרֶר
 פֶּרֶעֶפֶלְטֵהָאָטֵעֵן הָאָלְבֵּער , עֲנִטְלוֹם
 דִיא מוֹטְטֵער אִיךְ • (טו) וּזְאוֹרוֹם מוֹסֵט
 אִיךְ קָאָמְעֵן — נִיאַמָּאָנְד פֶּינְדֵעֵן ,
 רופֶּעֵן — קִינֵע אַנְטוֹאָרְט רֵזָאָרֵעֵן •
 אִיזט זֵיא עֵרְמָאָטְטֵעֵט מִינֵע עֵרְלֵאָוִעֶנְרֵע
 הָאָנְד , פֶּעֶהֲלֵט דִיא קֶרָאָפֶט מִזֵּר אִיךְ
 צו עֵרְרֵעִטְטֵעֵן ? מִזֵּר ! דֵּער אִיךְ הוֹרֵךְ
 שְׁעֵלְטֵעֵן , מַעֲרֵע אִוִּוטְרָאָקֵע , דִיא
 שְׁטְרָאָמֵע וּזָאָדְלֵע אִוִּן טִיזְטֵע , דָּאָם אִוִּי
 וּזָאָסֵער מָאָנְגֵעֵל אִוִּיהֶרֶע בַּעוֹזָאָרְזֵנְעֶר
 עֵרְשְׁמָאָפֶטְטֵעֵן דָּאָם זֵיא חִינְשְׁטֵעֵדִמְעֵן
 פֶּאָר דוֹרְשֵׁט • (טז) יֵא זַעֲלֵמֹז דִיא
 הִימְמֵעֵל חֵלְלֵע אִוִּן אִין שׁוֹנְאָרְזֵעִים
 דוֹנְקֵעֵל , קִלִּיד זֵיא אִין אִין מֵרוֹאֵער
 גַּעוֹזָאָנְד — (יז) גָּאָטֵט 3 דֵּער הֵעֵר
 פֶּעֶרְלִיה

(יג) וְהֶאֱבַלְתִּי אֶת־מוֹנִיךָ אֶת־
 בִּשְׂרָם וְכַעֲסִים דָּמָם יִשְׁכְּרוּן
 וְיָדְעוּ כָּל־בִּשְׂרָר כִּי אֲנִי יְהוָה
 מוֹשִׁיעֶךָ וְגִאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב •
 (יד) כֹּה אָמַר יְהוָה אֵלֵינוּ סִפְּרֵ
 כְּרִיתוֹת אֲמֹכָם אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּהֶן
 אֶל מִי מִנְּוֹשֵׁי אֲשֶׁר־מִכְרַתִּי
 אֶתְכֶם לֹא הֵן בַּעֲזוֹנֹתֵיכֶם
 גַּמְפִּרְתֶּם וְכַפֵּשׁעִיכֶם שְׁלַחְתָּהֶן
 אֲמֹכָם : (טו) מִדְּרֹעַ בָּאתִי וְאִין
 אִישׁ קִרְאֵתִי וְאִין עוֹנֵה הַקְּצוֹד
 קִצְרֵה יָדִי מִפְּדוּתִי וְאִם־אִין־בִּי
 כֹּחַ לְהַצִּיל הֵן בַּנְּעֻרְתִּי אַחֲרֵי־בֵי
 יָם אֲשֶׁר־סִגְהַרְוֹת מִדְּבַר הַכֹּאֵשׁ
 דָּגַת־מַיִן מִיָּם וְחִמּוֹם בַּצִּמָּא :
 (טז) אֲבִישׁ שָׁמַיִם קִדְרוֹת וְשָׁקֵל
 אֲשׁוּם בְּסוֹתָם : (יז) אֲדַנִּי יְהוָה
 נָתַן

הש"י

לחית השדה את בשרם • מוֹנִיךָ לָאָן אֵל מוֹנִיךָ אֲכַלְתָּ דְבָרִים הַמְּקַנְתְּרִים לוֹתֵךְ בְּגִידוֹפִיָּהם ;
 וְכַעֲסִים מִתֵּן יָיִן : דָּאָם יִשְׁכְּרוּן • כִּן מִדְּרֹעֵן אֲתָם הִנְיִלִי לְשִׁמֵּת דָּם וְיֵי הַס אֶל עוֹף הַשָּׁמַיִם
 כִּן תִּירָגֵם וְיִמְתֵן : (טו) מִדְּרֹעַ בָּאתִי • לְכַתְּרֵב אֲלִיכֶם וְאִין אִישׁ מִכֶּם פּוֹטֵה אֵי : (טז) חֲלִמְטֵ
 שָׁמַיִם

באור

אֲכַלְתָּ כוֹאֵת : (יג) וְכַעֲסִים , יָיִן מִתּוֹק : (יד) אֲמֹכָם , כֹּהֵל כֹּלֵל יִשְׂרָאֵל כֹּשֵׁם אִישׁ , וְהַפְּרֵט
 כֹּשֵׁם בְּנִים , כְּדֶרֶךְ הַנְּבִיאִים בְּמִקְוֹת אֲנֹת : (טו) מִדְּרֹעַ בָּאתִי , מוֹסֵס לְמַעַלֵּה שְׁמֵר קָן
 בַּעֲזוֹנֹתֵיכֶם

- (2) חִיין חִנְדֵּעֵרוֹ קַחֲפִיטֵעֵל , דִּמּוֹ אִיט דֵּעֵן פֶּחֶרֶהֲעֵרְגֵעֵהֲעֵנְדֵּעֵן גִּחֵר נִיכְט לְוֹחֲחֵאָטִין
 הַעֲנָט •
- (3) דֵּער חִיבֵעֵרְגֵחֵנְג פֶּחֶן גִּחֲטֵטֵעֵו רַעֲדֵע חוֹיף דִּיח רַעֲדֵע דֵּעו פֶּרְחֵפֶטְטֵעֵן חִיט
 קִיחֵן , פֶּבֵּעֵר נִיכְט חוֹיגֵעוֹחֶהֲנִיךְ — דֵּער חִידֵּעֵעֵן גִּחֵק חִיט חוֹיגֵעֵפֶחֶר דִּיוֹעֵר
 דִּיח

הפטרות עקב

תרגום אשכנזי יד

נתן לי לשון למודים לדעת
 לעות ארתיך דבר יעיר
 בבקר בבקר יעיר לי און
 לשמע בלמודים: (יח) אדני
 יהוה פתח לי און ואנכי לא
 מריתי אחר לא נסוגתי:
 (יט) גוי נתתי למבים ולחיי
 למרמים פני לא הסתרתני
 מבלמות ורק: (פ) ואדני יהוה
 יעורר לי על-כן לא גבלמתי
 על-כן שמתני פני בחלמיש
 ואדע

פעלוליה מיר איינע בערעדטע צינגע,
 גאב איינזיכט מיר לעהרבעגירונגע שיקליך
 צו אינטערדיכטען, אויפגעפארדערט
 יעגליכען מארגען ווערדע איך, אויף-
 געפארדערט צום אויפגארבען וויא
 טרויאר יינגער. (יח) יא גאטט דער
 הערר, האט דאן אחר מיר געאפענט.
 אונד איך בין אונגערארוואם ניכט,
 איך ווידערשטרעכע ניכט. (יט) גערן
 גאב איך דען שלאגערן טייגען היקען
 טייגע וואנגען דען רויפענדען פרייס;
 פערבערג דאן אנטליץ ניכט דער
 שמאך, דעם שפייעל ניכט. (4)
 (כ) גאטט דער הערר! ווירד מיר אויך
 בייאשטעהען, דארום וויך איך שאם.
 ראטה ניכט. פעל וענפעזט צייג איך
 טיין געזיכט, וואהלאייגעדענקט

ר ש י

שמים. ככל השמים שרי האמות כשאי בא ליפרע מן האמה: (יו) נתן לי לשון לימודים.
 ופעיה היה אומר ה' שלחני ונתן לי לשון הראוי ללמד כדי לדעת לעות את העיפים וכמאס
 לשמוע את דברי הקב"ה דבר לעות. מכאם סיברו במחלוקת עת לעשות לה' לקבוע להם עתים:
 יעיר לי און. מעורר את אונזי ברוח קדשו: לשמוע בלימודים. כמשפט הלימודים האמת
 והנכונה: (יח) פתח לי און והשמייעני את מי אשלח שלחתי את עמוס והיו קירין אותו פסילוס
 שלחתי את מיכה כו' כדאיתא בפסיקתא דנחמו נחמו: ואני לא מריתי. מליך בשליחתי
 ולא נסוגתי אחר אלא ואמר הכני שלחני: (יט) נתתי למבים. הוא אמר לי ופעיה
 בני טרדנים הם בני טרדנים הם על מנת שלא תכעם עליהם אמרתי לו על מנת כן: (כ)
 וה' אלהים יעורר לי. אס יקומו עלי

באור

בעבותתכם נכרתם כי מדוע באתי ואין איש היה לשוב אלי: (יו) לשון למודים, לשון
 אשמים מורגלים בלמוד שתקן לשוב לדבר נחות: לעות, לאמר דבר בעתו. (רש"י ור"ק):
 יעף, כלומר מי שהוא עיף וכמא לשמוע דבר ה': בבוקר בבוקר, כלומר יום יום יעיר
 לי

דיח נחליהן הוא קיין פערטרוימען לו גאטט. עו פעעהוס דיוס ניכט מן אהטם. דאן
 לייגט דיו גחלנע נחטור, חכר חויך מן חויפעררונגען פען וייטען וייטעס פרפעפעטען,
 דארויף לו אערקען פעעהוס עו ניכט. דיוטען בגינסטיגטע ער לו דעס נאטע איט
 גרעטען רעדנער טאווענטען, חונד איט חויטעס אוהט אהגע גלייטען, חוס דען טרעף
 דער כהונע חווי לו הוואטען, חונד זיך מן חיהרען טיאפעליכען כהנדעלונגען ניכט
 לו קעהרן, וועלכען ער לוועלט עווער חונד טאערן פערקנדיגט.
 (4) דער האפטטע גרעך חייסרער פרוכטונג חויס אפרגענוחנד — חונד וויף
 ניכט? חויט דאן טפיען חוויט פאגעזיכט, חונד חויך דיועו אפטעט דער גאטט-
 זיבע אמן ניכט.

וּאֲדַע כִּי לֹא אֲבוֹשׁ: (כא) קְרוֹב
 מִצְדִּיקֵי מִי־יָרִיב אֶתִי נֶעֱמְדָה
 יָחַד מִי־בֶעַל מִשְׁפָּטֵי יִשְׁאֵלֵי:
 (כב) הֵן אֲדַנִּי יְהוָה יַעֲזֹר־לִי מִי־
 הוּא יִרְשָׁעֵנִי הֵן כָּל־סֶבֶד
 יִבְלוּ עֵשׂוּ אֶכְלֶם: (כג) מִי בְכֶסֶד
 יְהוָה שָׁמַע בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר
 הִלֵּךְ חֲשָׁכִים וְאֵין נֹגֵה לוֹ יְבִטֵחַ
 בְּשֵׁם יְהוָה וַיִּשְׁעַן בְּאֱלֹהָיו:
 (כד) הֵן כָּל־כֶּסֶד קָדְחֵי אִשׁ מְאוּרֵי
 וַיְקוֹת לָבוֹד בְּאֹר אֲשֶׁם
 וּבְזִיקוֹת פְּעֻרָתָם מִי־דֵי הִתְחַד
 זֹאת לָכֶם לְמַעַצְבָּה תִּשְׁבְּכוּ:
 (כה) שָׁמְעוּ אֵלַי רִדְפֵי צִדֵּק
 מִבְּקִשֵׁי יְהוָה הִבִּיטוּ אֶל־צוּר
 הַצְּבָתָם וְאֶל־מִקְבַּת בּוֹר
 נִקְרָתָם: (כו) הִבִּיטוּ אֶבְרָתָם
 אֲבִיכֶם

אויז דעם איהר געהויאן, שויאט נאך דעם ברוך אויז דעם איהר ערגאכען זייט. (כו) בליקט אויף אברהם אייערן

רש"י

עלי: (כא) קרוב מצדיקי. הקב"ה קרוב לי לזכותי בדין: (כב) עש. תולעת הכנדים: (כג) בקול ענדו. בקול הכנאים: אשר הלך חשכים. אפילו צרה צרה עליו יבטח נסה כי הוא יצילהו: (כד) הן כולם. שאינם שומעים בקול כנאיו: קודמו אש. עברתו עליכם: עשאי ויקות. מחזיקי ויקות הן גבן ונחלי אש הנורקין בקלע ויש לו דוגמא בלשון ארמי ויקקין דבר

באור

לי, יעיר אזני שיהיה שומע כלמודים והנה חזי תלמוד לשם. ראב"ע: (כג) אשר הלך חשכים, כטמר אף אם ילך בסוסך אם יבטח בה, אז יהיה ה' אור לו ויצילהו מכל רע: מאורי

(5) חז"ל אחרים דער חנפאנג זיינער איט דעם פֿהרהערגעהגדן ניכט לווהאטן. דהנא ענדען רעדע.

וואהלאזינגעדענקט דאס איך ניכט צו שאנדען ווערדע. (כא) מין רעכטן פֿערטרעטער איזט מיר נאהע — ווער ווילל מיט מיר שטרייטען — וואהלאן, וויר טרעטען אויף, וואָ איזט מין ווידער זאכער — ער טרעטע נאהער. (כב) יא דער דווערר מין גאטט, שטערהט מיר ביא, ווער ווילל טיך פֿערדאממען? (אללע פֿערגעהן זיא, וווא פֿערשליסנעו געוואנד, וווא פֿאן מאטטען אויפגע צעהרט). (כג) וואָ איזט ער אכער, דער גאטט אונטער אייך פֿירכטעט, אויף זיינעו קנעכטעו שטיממע האַרנט? איממער וואַנדלע ער אים דונקעל. דאָס קיין ליכט ערהעללט, ער פֿער טרוואע נור אויף דעו עוויגען גאמען, פֿערלאַסע זיך אויף זיינען גאטט. — (כד) איהר הינגעגען, דיא איהר דאן פֿיאר אנפֿאכט, דיא גלוט שטעטן פֿערמעהרט — וואַנדעלט נור הין אין אייערו פֿיארן גלאַנץ, נור הין אין גלוט זעלבוס ענטצינדעט. — איך שפרעכע דאן אורטהייל איבער אייך אויז — איהר ווערדעט דעם אונגליק ערליגען. (כה) האַרט 5) מיר צו, דיא איהר נאך טוגענדן שטרעכט, אונד דען עוויגען זוכט. בליקט אויף יענען פֿעלו

אויז דעם איהר געהויאן, שויאט נאך דעם ברוך אויז דעם איהר ערגאכען זייט. (כו) בליקט אויף אברהם אייערן

הפטרת עקב

אֲבִיכֶם וְאֶל־שָׂרָה תִּחְוֶלְלֶכֶם
כִּי־אַחַד קָרָאתִיו וְיִאֲבָרְכֶהוּ
וְאָרְבֶּהוּ: (כו) כִּי־נָחַם יְהוָה
צִיּוֹן נָחַם כָּל־הַרְבֵּלְתֶיהָ וַיִּשֶׁם
מִדְבָּרָה בְּעָדָן וְעִרְבַתְהָ בְּגֵן
יְהוָה שָׁשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמְצָא כָּהֵן
תּוֹדָה וְקוֹל זְמִירָה:

הפטרת ראה

(ישעיה נ"ד י"א — נ"ה ה')

(א) עֲנִיָּה סַעֲרָה לֹא נַחְמָה
הִנֵּה אֲנֹכִי מִרְבִּיץ
בְּפוּךְ אֲבִנָּי וַיִּסְרֶהֶיךָ
בַּסְּפִירִים: (ב) וְשִׁמְתִי כְדָבָר
שִׁמְשֵׁתֶיךָ

ר ש"י

תרגום אשכנזי טו

אייערן אנהערר, אויף שרה הין אייערע
אורער צייגרין, איינצעלן וואר ער אלז
איך איהן בערוף, איך זעגעטע אונד
מאכטע צאל רייך איהן. (כו) זא בע
דענקט דער עוויגע ציון, בעדענקט
איהרע טריממער; שאפט איהרע וויז
טען אין ערן, דיא איינארען אין
גאטטען גארטען אום; וואננע אונד
פריידע וויילען דא, אללעו טאנט דאנק
אונד לאבגעזאנג.

הפטרת ראה

(א) אַרְמוֹעֲלִיגַע, דַעם שְׁטוֹרִם פֿרִיין
געגעבענע, אונגעטראָזטעסע
שטאַרט! זיהע! איך (גאָטט) בעלעגע
מיט עדרלער פֿאַרבע ריינע שטיינע,
גרינדע דיק אויף זאָפֿפֿירן. (ב) דורך
קרויטאללע זאָלל דאָ זאָננענליכט דיר
שיינען

דער כך וכך זיקתא פסיק לך: לכו באור אשכס. לפי דרככם תלקו: מידי. תהא גמולכם
זאת לכם: (כה) אל טור חוכמתם. ממונו: ואל מקבת צור. שטקבין וחוכבין בה את הנזרות
אשר נוקרתם בה. נוקרתם. ל' נקרת הצור, יקרוה ערבי כחלומי הוא הצור הוא אברהם
אביכם ומי היא המקבת היא שרה אשר חוללתכם אשר ילדתכם לשון כי חלה גם ילדה:
תחוללתם. אשר תלד אתכם: (כו) כי אחד קראתיו. כי אחד היה ימידי בארץ כנען אשר
הגליתיו עם מארצו וממולדתו. קראתיו. רביתו וגלתי לשון קרואי העדה וכאם שהוא היה
יחיד וגלתיו כן אגדל אתכם שאתם יחידים לי: (כו) וערבתה. אף הוא לשון מדבר כמו
בארץ ערבה ושומה אלא שהערבה כבר היה בה ישוכ והערבה: תודה. קול הודייה:

(א) סוערה שלכה סוער ברוב צרות. מרבין צפוך. רונף רכפתך באבני טיף:

באור

(כד) מאורי זיקות, מחזיקי זקות והוא כפל הענין במלות שונות: מידי היחה זארה,
כלומר חכי נזרתי שתשכבו לעעבנה, והיא מלאן עכב ואבל: (כה) אל צור חצבהם, כונתו
על אברהם, וכן מקבת צור כונתו על שרה ופסוק שלאחריו פירש דבריו וכונתו: (כו) כי
אחד קראתיו, שעורו כאשר קראתיו וידעתיו היה אחד כלומר במתי מעט ואחר כן נזכרתיו
והרבתי וכתתיו לגוי גדול, וכאשר עשיתי זאת עם אביכם, כן אעשה עם כיון אכחם אותה
ותהיה עוד רבתי בגוים רבתי במדינות אף שהיא עתה בדודה ועזובה, וזה שאמר בפסוק אחד
זה כי נחם ומלת כי כמו כן כדרכו לפעמים:

(א) וסערה, בסער הגלות והפרשה הזאת מחוברת לפרשה שלמעלה שמדבר שם א' ירושלים
הקריבה

שיינען, פֿאָם געשטיין, פֿיארפֿאַרבען,
 ערבוואַע אײך דיא טהאַרע; דען גאַנצען
 אומקרויז פֿאָן ערלען שטיינען, דיר.
 (ג) אַללע דייע קינדער זאָללען דען
 עוויגען לעהרלונגע, אונד דיוער קינדער
 גליק גראָס זיין. (ד) דורך טונגענד
 בעשטערוזט דו — פֿערנע זיין דיר
 יעדער רויב — דווא האַסט נישטו צו
 פֿירכטען, פֿערנע יעדע אונטער־
 דריקונג — דיר נאַהט זיך קיינע.
 (ה) ווער ווילל זיך צוואַממען ראַטטען,
 אָהנע מיין בעפֿעהל. ווער זיך ווידער
 דיך ראַטטעט, אונטערלויגט דיר —
 (ו) זיהע, אײך שוף דען וואַפֿענשמידט,
 איהן, דער צו גלוט דיא פֿלאַממע
 בלאַזט, אום פֿערדערבליך ווערקצייג
 צו פֿערטיגען. אײך שוף יעדע פֿער־
 הערענדע קראַפֿט — (ז) אַבער ווערק־
 צייג ווידער דיך געפֿערטיגט, געדייהט
 נישט, יעדע צונג געוועצט ווידער דיך,
 פֿערדאַממוט דווא אים געריכט — דיס
 איזט ערכטהייל דער גאַטטעו דינער,
 איהר טונגענד לאָהן פֿאָן מיר, שפּריכט
 דער עוויגע. (ח) וואָהלאַן! איהר
 דורטציגען, נאַהרט אײך דען וואַסער
 איהר

שמש־הַיָּוֵה וְשַׁעֲרֵיךָ לֹא־בִנְיָ
 אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּרֵיךָ לֹא־בִנְיָ
 חֶפְצִי: (ג) וְכָל־בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי
 יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךָ:
 (ד) בְּעִדְקָה תְּבֹנְנֵי רַחֲמֵי
 מַעֲשֵׂק כִּי לֹא תִירָאֵי וּמִמְחַתָּה
 כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלֶיךָ: (ה) הֵן
 גִּזְרֵי יְגוּר אִפְסֵי מְאוֹתַי מִיַּגְרֵי
 אֶתְּךָ עֲלֶיךָ יְפוּל: (ו) הֵן אֲנֹכִי
 בְּרֵאתִי חֶרֶשׁ נִפְחַ פֶּאֶשׁ פֶּחֶם
 וּמִזְצִיא בְּלִי לְמַעֲשָׂהוּ וְאֲנֹכִי
 בְּרֵאתִי מִשְׁחִיָּה לַחֲבֵל: (ז) כָּל־
 בְּלִי יוֹצֵר עֲלֶיךָ לֹא יִצְלַח וְכָל־
 לְשׁוֹן תִּקּוּם־אֶתְּךָ לְמִשְׁפָּט
 תִּרְשָׁעֵי וְאֵת גַּחְלֵה עֲבָדֵי יְהוָה
 וְצִדְקָתָם מְאוֹתַי נְאֻם־יְהוָה:
 (ח) הוֹי כָּל־צִמָּא לְכוּ לַמַּיִם
 וְאִשֶּׁר

רש"י

(ב) כדכד. מין אכן טובה: שמותיך. יונתן תירגם אעך ומנחם חברו עם ישאשיטם
 ויש פותרין לשון שמש פלומות שחמה זורחת בהן ועשין כנגדו מחיכה במיני זכוכי
 זכעים לבוי. ומדרש תילים פתר שמותיך ושמש ומנן שיני החומה: לאבני אקדח. יונתן
 תירגם לאבני גומריין תרגום נחלים פתר אקדח לשון קדחי אש והם מין אבנים טובות טעורת
 כלפידים והוא קרבוכל קלא לשון גחלת ויש פותרין לשון מקדח אבנים גדולות שכל הלל הפתח
 קדוח בתוכו והמוזות והמפתן והסף כולן מתוך החזן הם: לאבני חסן. לאבני כירך:
 (ד) רחקי מעושק. כמו התנערי מעפר תרחקי מן העושקים אותך: (ה) הן גזר יגור אפס
 מאותי. הן ירא יגור מגזרת רעות אותו שאין אנו עמו הוא עמו: מי גר אתך. מי אשר
 כאסף עליך למלחמה או מי גר מי שנתגרה בך. ורבותינו פירשוהו בגדים לומר שאין מקבל
 גדים לזנות משיחתי ואף בפשוטו של מקרא יתכן מי שנעזו גדים אתך בענייתך עליך יוכל
 בעשייתך

באור

החריכה: (ד) רחקי מעושק, כמו תרחקי וכן ומות בהר כשו ותמות, (מדר'ק)
 ושערו העושקים אותך עד הכה יתרחקי מניך: (ה) גזר יגור, לשון אסיפה הוא
 כשו

וַאֲשֶׁר אֵין-לוֹ כֶסֶף לְכוֹ שְׁכָרוֹ
 וְאָכְלוּ וּלְכוֹ שְׁכָרוֹ בְּלוֹא-כֶסֶף
 וּבְלֹא מַחִיר יֵין וְחֶלֶב: (ט) לְמַה
 תִּשְׁקָלוּ כֶסֶף בְּרֵאֵי-לֶחֶם
 וַיִּינְעַכְם בְּלוֹא לְשִׁבְעָה שְׁמֵעוּ
 שְׁמֹעַ אֵלַי וְאָכְלוּ טוֹב וְתִתְעַנְנָה
 בְּדָשָׁן נַפְשֵׁכֶם: (י) הֲטוֹ אֲזַנְכֶם
 וּלְכוֹ אֵלַי שְׁמֵעוּ וְתַחֲיֵי נַפְשֵׁכֶם
 וְאֶכְרַתְהוּ לָכֶם בְּרִית עוֹלָם
 חֲסֵדֵי דוֹד הַנְּאֻמָּנִים: (יא) הֵן
 עַד לְאוּמִים נִתְּתִיו נְגִיד וּמְצֻיָּה
 לְאֻמִּים

איהר געלדארמען, קאממט, ערווערנט
 אונד געניסט, יא קאממט, ערווערנט
 אהנע גערד אונד אהנע פרייו: וויין
 אונד מילך. (ט) ווארום געכט איהר
 אייער זילבער פאר אונבראד, (6) אייער
 ארבייט פאר אונזאטיגענדו (6) דין.
 א, הארכט, הארכט דאך אויף מיד,
 געניסט דעו גוטען; דיא זעלע לאבע
 זיך אין וואהללוזט. (י) נייגט דאך אייער
 אהר, אונד קאממט צו מיר. געהארכט:
 אונד אייער גייזט ווירד זיך ערקוויקען.
 זיך מאכע מיט זייך זיינען עוויגען
 בונד, אויף טרייאע הולדפערוויכרונגען
 דעם דוד צו געואגט. (יא) זערוט!
 דען פאלקערן איין גראסער צייגע אונט
 ער בערופען, ער בלייבט איתגען פירוש
 אונד

ר ש י

עשירותך כמו על פני כל ארץ כפל: (ו) הנה אנכי אשר בראתי חרש המתקן כלי ואנו
 אשר בראתי משחית המחבל כלומר אני הוא שגורתי כך את החיוב ואני הוא שהתקנתי לו
 פורענות: ומצינו כלי למעשהו. לטובך גומרו כל זורכו: (ז) כל כלי יוצר ענין: כל כלי
 זיין אשר ילמטהו ויחדוהו בשילך להלחם כך: יוצר ל' חרבות לודים, אף תשיב נור חרבו:
 (ח) הן כל צמא. הוזה ל' קריאה וזימן וקיצון הוא ויש הרבה במקרא הוי וטבו מלרן
 כסין: לכו למים. לתורה: שברו. לכן לשבור בר קנו: יין וחלב. לקח טוב מיין וחלב:
 (ט) למה תשקלו כסף. למה תגרמו לכם לשקול כסף לחויביכם בלא לחם: (י) חסדי דוד
 שאגשול לדוד חסדיו: (יא) עד לאומים. שר וגדול עליהם ומכיר ומעיד דרכיכם על פניה.

ב א ו ר

כמו וגורו עליו עוים: אפס מאותי, שלא בנאותי (רד"ק): עליך יפול, כלומר אותן אשר
 יגורו אתך, יפלו תחתך. ויש אומרים שגלת מי מושך חסרת עמה ושעורו מי גר אתך, מי
 עליך יפול כמו על פני כל ארץ כפל שהוא גם כן כלשון גר והוא דרך שאלה: (ו) הן אנכי,
 שעורו כמו שכתב רש"י ורד"ק כיון שאני עשיתי העושה ואני בראתי המשחית לחבל, כן בידי
 להגין עליך לבלתי תאונה אליך כל רע: (ח) לכו למים, כנוי על התורה ועל מצות ה'
 ואמר

(6) דינע לזוהאענעלונג חייט חייט דייטטען חונגעוואהנליך, דאך העבע חייך זיח
 געוואקט, וויין קיין חנדרעס ווארט דען בגרין זח קורן חונד זיח דייטליך
 חוידריקט. מענדלם זארו חייכערענט לא—עם עבענעוואס חוין דינע חרט:
 אונפאלק. חויסער דינער חויטפריטעט, חויט, זיח חוין ניכט טפרחצווידריג, דאך
 דיח פארטיקעל חון פריינענדע קרפט החט, חונד חייגענטליך דיח חכווענהייט
 דעסיינגען בעגריפס בעליינעט, וועלכען דאס ווארט איט וועלכען זיח
 לזוהאענעלונג חויט, חוידריקט.

לְאֲמִים: (יב) הֵן גִּזְי לֹא-תִדְעוּ
תִּקְרָא וְגִזְי לֹא-יִדְעוּךָ אֵלֶיךָ
יִרְצוּ לְמַעַן יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ
וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּיַד פִּאֲרֹה:

הפטרת שופטים

(ישעיה נ"א י"ב — נ"ב ח')

(א) אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא

מִנְחַמְכֶם מִי-אֵת
וּתִירְאִי מֵאֲנוּשׁ יָמוֹת וּמִבֶּן
אָדָם חֲצִיר יִנְתֵן: (ב) וְתִשְׁבֹּחַ
יְהוָה עֲשֵׂה נֹטָה שָׁמַיִם וַיִּסַּד
אָרֶץ וְתִפְחַד תְּמִיד כָּל-הַיּוֹם
מִפְּנֵי חֲמַת הַמַּצִּיק בְּאֲשֶׁר בּוֹנֵן
לְהִשְׁחִית וְאֵיהָ חֲמַת הַמַּצִּיק:
(ג) מִתֵּר צִעָה לְהַפְתֵּחַ וְלֹא-
יָמוֹת

אונד געביטהער • (יב) פִּירוּוָּאֵהֵר! אִיין
דיר אונבעקאנטען פֿאַלק ווירזט דוּא
העררופֿען, נאַטציאָנען דיא דיר גיכט
קעננען, אַיילען צו דיר הֵן, אום דען
עוויגען דיינען גאַטטען וויללען, דען
הייליגען ושראל'ז וויללען, דער דיר
פֿערהעררליכט •

הפטרת שופטים

(א) אִיךְ זעלבסט, אִיךְ זעלבסט בין
אִיהר טראָזטער! — ווער ביזט
דוּא, דאַס דוּא שטערכליכען מענשען
פֿירכטעזט, אַינען ערדענוואָהן דער
וויא גראָז דאַהין וועלקט • (ב) וואָרום
פֿערניסעזט דוּא דען עוויגען דיינען
שאַפֿער, אִיהן, דער דיא היממעל
שפּאַנגט אונד דיא ערדע גרינדעט,
פֿירכטעזט אונאוויפֿהאַרליך יעדען טאַג,
דען וויטריכט גרים, דער גערזטעט צום
פֿערדערען אִיזט • וואָ כּל־יִיכט דען
דיזען וויטריכט גרים? (ג) ניין! שנעלל
זאַלל דער אונטעריאָכטע פֿרייאַ ויין,
ניכט

רש"י

(יב) הֵן גִּזְי לֹא תִדְעוּ תִקְרָא • לַשִּׁימוּשׁ אִם אֵלֵי תִשְׁמַע לִשְׁם ה' הַנִּקְרָא עֲלֶיךָ:
(א) מִי אֵת • בַּת נְדִיקִים כְּמוֹתָךְ וּמִלֵּאָה זְכוּת לְמַה תִּירְאִי מֵאֲנוּשׁ אֲשֶׁר סוֹפוֹ לְמוֹת;
(ב) וְתִשְׁבֹּחַ ה' עוֹשֵׂה • וְלֹא כִשְׁעֵנֶת עֲלֶיךָ: הַמַּצִּיק • מוֹשְׁלֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם הַמַּשְׁעִבִּים
צֶכֶם: כֹּאשֶׁר כּוֹנֵן כּוֹדֵשׁ: וְאֵיהָ חֲמַת הַמַּצִּיק • מִתֵּר בַּת וְאִינֵנִי: (ג) מִתֵּר כּוֹעֵה לְהַפְתֵּחַ
אִפְּלֵי נִקְבֵי קֶסֶף עֲלֵיו וּבְרִיךְ הוּא לְהַפְתֵּחַ בְּהִיטָךְ הַמַּעֲיֵם כְּדֵי שֶׁלֹּא יָמוֹת לִשְׁחַת וּכְיוֹן שְׂמִיחָה
לְהַפְתֵּחַ לְמוֹתוֹת רַבִּים שֶׁאִם יִתְּמַד לְחַמוֹת אִף הוּא יָמוֹת: כּוֹעֵה • לִשְׁוֹן דְּבַר הַעוֹמֵד לְהוֹת
נִזְקֹק כְּמוֹ אֲמוֹר בְּמוֹאֵב שְׂדֵימָהוּ הַנִּבְיָא לִיַּן הַשִּׁקֵּט אֵל שְׂמַרְוֹ וְלֹא הוֹדֵק מִכְּלֵי אֵל כְּלֵי וְנִלְמַד
שֵׁם

באור

ואמר למה תִּשְׁבֹּחַ בְּלֹא לֶחֶם כּוֹנֵנוּ עַל עֲבוֹדַת אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר הֵמָּה לֹא אֱלֹהִים כְּדַמּוּן
לֹא לֶחֶם:
(א) מִנְחַמְכֶם, כֹּאן מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן רַבִּים וְאָמַר מִי אֵת וּתִירְאִי הוּא לִשְׁוֹן נִקְבָה וְאִם כֹּאשֶׁר
וְתִשְׁבֹּחַ וְתִתְּמַד הוּא לִשְׁוֹן זְכוּר יִתִּיד כִּי בֶן דָּרֶךְ הַמִּקְרָא אִם כּוֹנֵנוּ עַל הַכֹּלל
מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְאִם כּוֹנֵנוּ עַל הַפְּרָעִים מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן יָחִיד וְאִם כּוֹנֵנוּ עַל הַכֹּכָבִים מְדַבֵּר
בְּלִשׁוֹן נִקְבָה, מְדַבֵּר: חֲצִיר יִנְתֵן, כְּתַרְגּוּמוֹ לִי כְּעִסְכָּא תַּשִּׁיב, וְנִתְּמַד לִי הַדְּמִיָּן לְחֻזֵק
הַדְּמִיָּן

ימות לשחת ולא יחסר לחמו:
 (ה) ואנכי יהוה אלהיך רגע הים
 ויהמו גליו יהוה צבאות שמו:
 (ה) ואשם דברי בפיך ובצל ידך
 כסיתיה לנטע שמים וליסוד
 ארץ ולאמר לציון עמי אתה:
 (ו) התעוררי התעוררי קומי
 ירושלים אשר שתית מיד יהוה
 את כוס חמתו את קבעת
 כוס התרעלה שתית מצית:
 (ו) אין מנהל לה מכל בנים
 ילדה ואין מחזיק בידה מכל
 בנים גדלה: (ח) שתים הנה

קראתך

רש"י

שם ושלחתי לו כועים וכעוהו וכליו יריקו: ד"א מהר כועה אותו האויב המזיק שהוא עכשו
 סגור מתנים חלון כח ימחר להפתח ולהיות חלם. כועה. חוגר כמו כועה ברוב כמו: ולא
 ימות. המסור בידו לשחת אכל הלשון ראשון מדרש אגדה הוא בפסיקתא רבתי: (ד) רוגע
 היס. לשון עזרי רגע פרום כ"א בלע"ז (כמו פראג"בער בל"א רונגלין. חין שרומפין):
 (ה) לנטוע שמים. לקיימא עמא דאמר עליהון יסנן ככוכבי שמים: וליסוד ארץ. ולשכלל
 כנישתא דאמיר עליהון יסנת כעפרא דארעא: (ו) קבעת. תירגס ונתן פיילי והוא שם כוס
 ולי כראה קיבעת אלו השמרי' הקבועים בתחתית הכלי ומצית יורה עליו כוה שאלמר שמריה
 ומנו: התרעלה. הוא משקה המטמטס ומתים כח האדם כאסור וקסור ומעושף כמו הנרושים
 הרעלו והשדו' והרעלות שהוא לשון עיטוף במסכת שבת מדות רעולות מין סרבל כאה להתעטף
 בו. תרעלה אינטו' מיסמנט בלע"ז (כ"ל איטיר' דיסמנט. עיין ראש' א' ב'): מצית. חנוט' עיר
 בלע"ז (משונס כדפוס כ"ל כמו בוסקאל כ"ג ל"ז אוב"ראש' בל"א אויז וויגען): (ח) שתים
 הנה

באור

הדמיון: (ג) צועה, הטעם כמו קסור ומלת להפתח לעד והוא כמו יושב במסור ובמטוק
 (ראש"ע) ומטעם זה תרגומו בל"א (דער אונטריאכטי): (ד) רוגע, כמו הליך להרניעו
 ישראל, שהוא לשון השקט ומנוחה: (ה) לנטוע שמים, וכל זה אכסה אליך עד שיביא עת
 לנטוע שמים וליסוד ארץ וכן אמר הנבי ברזא שמים החדשים וכו' (עירד"ק): (ו) אין מנהל
 לה, אחר שדמה הנביא אותה לשכורת באמרו שתית כוס חמתו, ובאמרו התעוררי התעוררי
 דרך משל לאדם שישתכר, הוסיף עוד לדבר בדמיון הזה ואומר האם חין לה מכל בנים אשר
 ילדה מנהל ומחזיק בידה, כדרך השכורים להיות להם משען לכל ימולו: (ח) שתים הנה,

קראתיך מי יגוד לך השם
 והשבר והרעב והחרב מי
 אנהמך: (ט) בניך עלפו שכבו
 בראש כל חוצות כתוא מכמו
 המלאים חמת יהוה גערת
 אלהיך: (י) לכן שמעתי נא זאת
 עניתי ושבתי ולא מיין: (יא) בזה
 אמר אלהיך יהוה ואלהיך יריב
 עמו הנה לקחתי מידך אתי
 בוס התרעלה את קבעת בוס
 חמתי לא תוסיפי לשתותה
 עוד: (יב) ושמתי ביד מוגיך
 אשר אמרו לנפשך שח
 ונעברה ותשימי כארץ גוף
 וכוהין לעבדים: (יג) עורי עורי
 לבשי ענה ציון לבשי בגדי
 תפארתך ירושלם עיר הקדש
 כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל
 וטמא: (יד) התנערי מעפר
 קומי

טראף דיק, ווער יאממערטע דיין •
 פֿערהעערונג אונד פֿערדערבען, הינגער
 אונד שווערדט — ווער טראָזטע דיק —
 (ט) דייע קינדער לאָגען געפֿיהללאָז ,
 הינגעוואָרפֿען אויף אַללען שטראַסען ,
 וויא נעטץ אומשטריקטען טהיר, איבער-
 לאָרען פֿאַם צאָרנאייפֿער דעז עוויגען ,
 פֿאַם שעלטען דייעז גאַטטען • (י) אָבער
 גון פֿערנים דייעז דוא בעדראָנגטע! דיא
 דוא טרונקען , אָבער ניכט פֿאַם ווייע
 ביוט • (יא) זאָ שפּריכט דיין הערר דער
 עוויגע , דיין גאַטט , דער זיין פֿאַלק
 רעכט , זיהע! איך געהמע אזוי דער
 האַנד דיר דען טוימעלקעלך, דען העפֿען
 פֿאַללען צאָרנבעכער , ניא זאָלזט דוא
 איהן מעהר טרינקען • (יב) איך געבע
 איהן אין דייער טראָנגען האַנד אין
 דיא האַנד דערער , דיא צו דיר שפּראַך
 כֿען: קריממע דיק , וויר שרייטען איבער
 דיק דיין • דאַס וויא שטראַסע וואָרד
 דיין ריקען , וויא פֿרייאר וועג דען פֿאַר-
 איבערוואַנדלנדען • (יג) וואָהלאַויף ,
 ציין , וואָהלאַויף , בעקליידע דיק מיט
 שטאַרקע! ציך אַן דיין פֿייאר שמוק ,
 ירושלים הייליגע שטאַרט! ניכט מעהר
 ענטווייהט אַונבעשניטנעך אונד אונ-
 ריינער , הורך זיינע געגענוואָרט דיק •
 (יד) שייטטעל אָב דען שטויב ,
 קאַם

רשי

הנה קראתיך • לבות כפולות שמים שמים: מי אנהמך • מי אביא לך לנחמד ולומר אף אומה
 פלובית היא לקח' דוגמתך: (ט) עלפו • לשון עייפות כמו תתעלפנה הכתובות בלמח שמי'ר
 בלע'ז (מביאח בחיכה ב' י"ח): כתוא מכמר • הסקר כתוא זה שנסל למכמר • תוא כמותאו
 חמר: (י) ושכרת ולא מיין • ושכרת דבר אשר שלא מיין: (יא) יריב עמו • אשר ידין דין
 עמו: (יב) מוגיך • מניעך ומטלטליך כמו והנה ההשן כחוג קרוס'ליר בלע'ז (קרו'לער •
 בל"ח ערשיטין • בועגין): שמו ונעבורה • על גביך: (יד) התנערי • איסקר'רא בלע'ז (והוא
 עקורע'ר

באור

כרות כפולות שמים שמים, (רש"י): (ט) כתוא מכמר, כתוא זה שנסל למכמר, וטעם
 הוא כמו ותאו חמר הכמר בתורה בהפך האותיות כמו ככ ככ: (יב) מוגיך, מן לשון כ

קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם הִתְפַּתְחוּ
 מוֹסְרֵי צוּאֲרֶךְ שְׁבִיָּה בֶּת צִיּוֹן :
 (טו) כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חֲנַם
 נִמְבָּרְתֶם וְלֹא בִכְסֵף תִּנְאָלוּ :
 (טז) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
 מִצְרַיִם יִרְד־עַמִּי בְרֵאשִׁנָּה
 לְגוֹר שֵׁם וְאֲשׁוּר בְּאִפְסֵ עֵשְׂקוֹ :
 (יז) וְעַתָּה מַה לִּי־פֹה נְאֻם יְהוָה
 כִּי־לָקַח עַמִּי חֲנַם מִשְׁלוֹ
 יִהְיִילוּ נְאֻם יְהוָה וְתָמִיד כָּל־
 הַיּוֹם שְׁמִי מִנְאֵץ : (יח) לָכֵן יָדַע
 עַמִּי שְׁמִי לָכֵן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־
 אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר הַנְּגִי :
 (יט) מִה־נָּאוּ עַל־הַהָרִים רִגְלֵי
 מִבְּשָׂר מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם מִבְּשָׂר
 מִזֹּב מִשְׁמִיעַ יִשׁוּעָה אָמַר לְצִיּוֹן

מלך רשיי

קאם, בעשטייג דען טהראן, ירושלים!
 ענטשלאגע דיך דיינען האלוען פעסעלן,
 געפאנגע טאכטער ציון! (טו) דען זא
 שפריכט דער עויגע: אומזאנט זייד
 איהר פערקויפט, אהנע געלד וועררעט
 איהר ערלאזט. (טז) יא דים איזט גאטט
 דען העררן אוישפרוך. צוערזט מצרים
 (מיין פאלק קאם נור הין אום דא צו
 ווילען) דאן פעראיכטע אשור ארהנע
 אורזאך גרוואזמקייט; (יז) וואו ווידער
 פאָהרט מיר? שפריכט דער עויגע!
 אומזאנט איזט מיין פאלק ווענגעפיהרט.
 דיא טיראנגען פראהלאקקען, זאגט דער
 עויגע! אונד מיין נאמע ווירד אונאויפֿֿ
 האַרליך ערצירנט. (יח) פירוואהר!
 מיין פאלק זאלל מיינען נאמען ער
 קעננען, פירוואהר דויען טאגען ער
 קעננען; דאס איך עו בין דער רופט:
 היר בין איך. (יט) ליבליך שאַלט אויף
 בערגען, טריטט גליקליכער באַטען זיא
 רופען, פֿרירע! פֿערקינדען וואַנגע!
 פֿערברייטען הייל! זיא רופען: ציון,
 ער

עקור"ער" בל"א ריין מאכען) כמעט את הטלית: קומי. מן הארץ מגורת לארץ תשב:
 שבי. על הכסא: התפתחי. הוי נרתת: מוסרי. קריג"לש בלע"ז (ברש"י כ"י קווינג"אלאש.
 והוא לטין איטאליא. בל"א באנדען. וכן פי' רש"י בירמיה כ"ז ב'): שניה. כמו שבויה:
 (טו) חנם נמכרתם. על עסקי חנם הוא יצר הרע שאינו לכס לשכר: ולא בכסף תנאלו.
 אלא בתשובה: (טז) מצרים ירד עמי וגו' הם המצרים היו להם קנת טוב עליהם שנגשו
 להם אכסניא וכלכלים אבל אשור באפס ובחנם עשקו: (יז) מה לי פה. למה אני אהא
 ומהא בני כאן: יהילילו. מתפארים לאמר ידינו רמה: מנאן. מתנאן והרי זה דוגמת
 ושמע את הקול מדבר אליו: (יח) ידע עמי. כשאגאלס יכירו מי שמי אדון שליט ומושל
 כמשמעו

באור

ה' הונה והוא מגורת יגון: (טו) מצרים ירד עמי, שער הכתוב מצרים ואשור באפס עשקו,
 ואמר ירד עמי הוא כמו מאמר מוסר כלומר מצרים אשר שם ירד עמי בראשונה: (יח) הנגי,
 כלומר אני הוא אשר דברתי לכס הנגי לעורכס, ומלת הנגי פעול הדבור: (יט) מה נאו
 על ההרים, מאורר הכביא שיר קדש על הגאולה אשר זכר למעלה והשיר הזה מסיים בעלת
 טשאי כלי ה', והוא כלו מחמדים מוסד על ב' ב' תיבות ומעט על ג' וב' תיבות בדלתות.
 ואף שהפטרה הזה מסיימת בפסוק הזה, הגנו כל השיר עד תשלומו לבלתי שפת יופי השיר
 הזה

תרגום אשכנזי

הפטרות שפטים

ער העררשט, דיין גאטט! (כ) האָרד — שטייט דער וואָסער! וויא שאַלט איהר טאָן, וויא וויכט אללעו פֿער איינט! יא ויא זעהען, זיא זעהען: דער עוויגע קעררט נאָך ציין ווידער. (כא) טאָנט עז לויט! פֿראַהלאַקט אללעוואָמט! ירושלים'ז טרימטער! ער טראָזטעט! דער עוויגע, זיין פֿאַלק, ירושלים האָט ער ערלאָזט. (כב) זיכט באַר איזט דעז עוויגען הייליגער אַרם, יא זיכטבאַר אללעו פֿאַלקערן. דער ערדען ענדען שויאן, אונזערז גאָטטעז הייל. (כג) הינוועג! הינוועג! וויכט פֿאַן דאַננען! ענטווייהטע! ריהרט ניכטז אָן, וויכט אויז איהרער טיטטע, דאָס ריין זיא בלייבען, זיא, דעז עוויגען הייליגע געראַטרזע טראָגער. — (כד) זאָ וואַנדעלט איהר — ניכט מיט איילע — זאָ ציהט איהר איין — ניכט אַלז פֿליכט — לינגע — פֿאַר אייך געהט דער עוויגע איינהער, ישראל'ז גאָטט בעשליסט דען צוג.

מֶלֶךְ אֱלֹהֶיךָ: (כ) קוֹל צִפְּרִיךָ
נִשְׁאָו קוֹל יְחִדּוֹ יִרְנְנוּ כִּי עֵין
בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוֹב יְהוָה צִיּוֹן:
(כא) פִּצְחוּ רִנְנוּ יְחִדּוֹ חֲרֻבוֹת
יְרוּשָׁלַם בִּי־נַחֵם יְהוָה עִמּוֹ גַּם
יְרוּשָׁלַם: (כב) חֲשֵׁף יְהוָה אֶת־
זְרֹעַ קִדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם
וְרֵאוּ כָל־אֲפְסֵי־אֶרֶץ יִתְּתֵנּוּ
יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: (כג) סוּרוּ סוּרוּ
צִאוּ מִשָּׁם טָמֵא אֵל תִּנְעֹזוּ צִאוּ
מִתּוֹכָהּ הִבְרוּ נִשְׁאֵי כָלִי יְהוָה:
(כד) כִּי לֹא בְחַפְזוֹן תִּצְאוּ
וּבְמִנוּסָה לֹא תֵלְכוּן בִּיהוָה
לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמֵאִסְפְּכֶם אֵת
יִשְׂרָאֵל:

הפטרות כי תצא

הפטרות כי תצא

(א) פֿראַהלאַקע, אונפֿרוכטבאַרע!
דיא דוא ניא געבאָהרען! כריך
אין זיבעללידער אויז אונד וויכצע,
דיא

(ישעיה נ"ד א' — י"ד)

(א) רְנִי עֲקֵרָה לֹא יִלְדָה
פִּצְחֵי רִנָּה וְצִהְלֵי
לֹא

ר ש"י

למשמעו: לכן ציית • גאלתס יציט כי אכי הוא המדבר והנני קיימותי: (כ) צופיך • צופים
שנעמידין על החומות והטגדלים לבשר ולראות מי בא לעיר: (כב) חשף • גלה: (כג) צאו
מתוכה • יתוך הגלות כי כל נחמות האלו האחרונות אינן אלא על גלות האחרון: טמא אל
תגעו • סקן יהיו לכם מליגע צם: הצרו • הטהרו: נשא' כלי ה'. הכהנים והלויים שהייתם
גושאים כליו נמדבר: (כד) כי הולך לפניכם • שני דברים שנסוף המקרא הוא מיישנן גי
דברים

באור

זהו אם נפסיק צין הפרקים כי מה רב טובו ומה רב יפיו: (כד) כי לא בחפזון, אחר סוף
האיר קחר לדבריו הראשיים נענין הגאולה שתי' לא בחפזון ובמהירות מפני יראת הרוח'
בי אם ביד רעה כי ה' אלהים הולך לפניכם:

הפטרת כי תצא

חרגום אשכנזי יט

לֹא חָלָה בְּיָרְבֵיִם בְּנֵי־שׁוּמְמָה
 מִבְּנֵי בְּעוֹלָה אָמַר יְהוָה :
 (ב) הֲרַחֲבֵי וּמְקוֹם אֲהַלְךָ
 וַיְרִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יִשׂוּ אֶל־
 הַחֲשָׁבִי הַיְאֹרִיכִי מִרְתְּרֶיךָ
 וַיִּתְדוּרְתֶיךָ חֻקִּי : (ג) בְּיַיְמֵינוּ
 וְשִׁמְאוֹל תִּפְרָצִי וּוְרַעַךְ גּוֹיִם
 יִירָשׁ וְעָרִים גְּשֻׁמוֹת יוֹשִׁיבוּ :
 (ד) אֶל־תִּרְאֵי כִי־לֹא תִכְוָשִׁי וְאֶל־
 תִּבְלְמִי כִי־לֹא תִחְפְּרִי כִי
 בָשֶׁת עֲלוֹמֶיךָ תִּשְׁכַּחִי וְחֶרְפַּת
 אֱלֹמֶנוֹתֶיךָ לֹא תִזְכְּרִיעוֹד :
 (ה) כִּי בְעַלְיֶיךָ עֲשִׂיךָ יְהוָה
 צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֵאלְךָ קְדוֹשׁ
 יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקְרָא :
 (ו) כִּי־כֹאשָׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת

רוח

רש"י

דיא דוא מוטטערוועהען ניא געפיהלט!
 דיא קינדער דער פערלאסנען איבער=
 טרעפען איינז דער פערמעהלטען
 קינדער, שפריכט דער עוויגע. (ב) ער=
 וויטרע דיינען צעלטען דוים, שפאננע
 ויז אויז, דיינער וואהנונג טעפפיקע,
 אונטערלאסע ניכט, פערלאנגרע דיא
 זיילע, בעפעוטיגע דיא פפלעקע :
 (ג) דען דוא בערייטעט דיק אויז צור
 רעכטען אונד צור לינקען; דיינע נאך=
 קאממען ערבען נאטציאן, בעפאלקערן
 אדע שטאדטע. (ד) ויז ניכט באנגע;
 דוא ווירוז ניכט צו שאנדען. ויז ניכט
 בעשאמט; דוא זאללזט ניממער ער=
 ראטהען. דען יונגפרייליכען שטאנדען
 שאם ויז פערגעסען, דען וויטוען
 שטאנדען שמאך ווערדע ניא געדאכט.
 (ה) ער, דיין שאפפער, אויז דיין גע=
 מאהל, עוויגער צבאורת ויין נאמע.
 ישראל'ז היירליגטער דיין ראכער,
 אללער לאנדער גאטט גענאננט.
 (ו) ויז פערלאסנער, טיף געקראנקטער
 פרויא,
 רופט

דברים שבראשו כי לא בחסון תלאו מה טעם כי הולך לפניכם ה' לנחותכם הדרך ומי שלוחו
 מקדים לפניו לנחותו הדרך חן יביאתו בחסון. ובמנוסה לא תלסון לפי שמאסיפסם אלהי
 ישראל הולך מאחריכם לשמור אתכם מכל רודף כמו וכסע דגל מחנה דן מאסף לכל המחנות
 ההולך אחרי המחנה קרוי מאסף לפי שהוא ממתין את הנחשלים ואת הנכשלים וכן הוא אומר
 ביהושע והמאסף הולך אחרי הארון :
 (א) רני עקרה. ירושלם אשר היתה כלא ילדה : לא חלה. לשון לידה הוא שהולדה
 על ידי חיל וקבלים יולדת : מבני בעולה. בת אדום : (ב) ישו. למרחוק :
 מיתריך. הם חבלים דקים התלויים בשולי אהלים וקאורים צתדות שקורין קני"ל לש בלע"ז
 ותוקעין בארן : (ג) תפרושי. תגברו : (ד) עלומיך. נעורך :
 כי

באור

(א) מבני בעולה, כלומר כאשר שושבת עם בעלה ונטיה, והפוכה האלמנה והשכולה
 שהיא שוממה, והטעם על ירושלים שהיא כאלמנה (מרד"ק) :
 (ב) הרחיבי וגו', ד"מ שרחיב משכנה כדי שתכיל רוב הבנים שתלד : (ד) כי בישות
 עלומיך, טרם שנבחר לעם סגולה, וימי מערתם במצרים : וחרפת אלטנוחך, אחרי
 שצטאו וגלו : (ו) כי חמאם, כשתמאם, פעמים שכועס עליה מעט (רש"י) ומהו שאומר
 תבעל

רוח קראך יהוה ואשת נעורים
 כי תמאס אמר ייחיהו:
 (ו) ברגע קטן עובתך וברחמים
 גדולים אקבצך: (ח) בשצף
 קצף הסתרתני פני רגע ממוך
 ובחסד עולם רחמתך אמר
 גאלך יהוה: (ט) כימי נח זאת
 לי אשר נשבעתי מעבר מינח
 עוד על הארץ בן נשבעתי
 מקצף עליך ומגערך: (י) כי
 ההרים ימושו והגבעות
 תמוטינה וחסדי מאתך לא
 ימושו וברית שלומי לא תמוט
 אמר מרחמך יהוה:

רוח דער עויגע דיר צו ; וויא צו
 יוגנדליכו עהינגאס , פֿעראכטט איינזט
 שפריכט דיין גאטט צו דיר . (ו) איינען
 קליינען אויגנווינק פֿערלים איך דיר ;
 ערבארמונגנזפֿאלל נעהמע איך דיר
 ווידער אויף : (ח) אין קורצעם גרים
 פֿעהריללט איינע ווילע איך מיין אנטליץ
 דיר , אבער איינער עוויגקייט דויער
 וועהרט מינע גנאָרע . שפריכט דיין
 רעטטער , דער עויגע . (ט) וויא צו
 נח'ו צייטען , זאָ וויא דיינע רעטטונג .
 שוואור דאָמאלו איך ; ניא זאָלל פֿלוט
 ווידער דיאָ ערדע איבערשטראָמען ;
 זאָ שוואָרע איך איצט , ניא ווידער דיר
 צו צירנען , דיר צו שעלטען . (י) גע-
 בירגע מאַגען ווייכען , היגעל זיך אויף-
 לאָזען : מינע הולד ווייכט פֿאָן דיר ניא ,
 מיין פֿרידענובונד ווירד ניא אויף-
 געלאָזט . זאָ שפריכט דער אַלל-
 ערבארטער , דער עויגע .

וואָהלאויף

קומי

רשי

(ו) כי תמאס . כשתמאס פעמים שכועס עליה מעט : (ח) בשצף קצף . מכתם פתר חזק
 חף ודונס אמר כמעט קנף כמו ברגע קטן עובתך וכן תירגם יונתן : ובחסד עולם . שיתקיים
 עד עולם : (ט) כי מי נח זאת לי . שכועה בידי והולך ומפרש דברו כאשר נשבעתי מעבור מי
 נח וגו' : (י) כי ההרים ימושו . חף אס תכלה זכות אבות ואמהות חסדי מאתך לא ימושו :

באור

הנצל לאשה הזאת , ברגע קטן וגו' : (ו) ברגע קטן , יפה אמר הראב"ע ז"ל יש מרגע
 שפירושו מלאן רוגע היס וגליו והעד וברחמים ע"כ , ולפי יתורגם הכתוב בל"א (אין קורנש
 אונוויללען פֿעהרשטיס איך דיר , אונד נישט גראַסר ליבי נעהמי איך דיר ווידר אויף) כי יש
 רחמים שהיא לשון אהבה כידוע : (ח) בשצף קצף , מכתם פתר חזק חף , ודונס אמר כמעט
 קנף כמו ברגע קטן , וכן תרגום יונתן בשעה זעירא סלקי' אפי שכנתי זמן זעירא מיכד (רש"י) ,
 וכן פי' הריק"ס והראב"ע . אולם בשעה זעירא הוא תרגום ברגע קטן ולא תרגום בשצף קצף ,
 גם איך יתכן כפילת מלת זעירא בתרגום הכל , ובאמת טוסח התרגום שלפנינו מאזכר הו ,
 כי לא מכינו ט תרגום הכתוב ברגע קטן וגו' מכל וכל , נראה כאלו כתעבט תרגום אלו ב'
 הכתובים לחדא , תחלתו מפסוק הראשון וסופו מפסוק הב' . אמנם היותר נראה בפי' הכתוב
 הוא שטעם שצף בגדי"ק הוא כטעם שטף בטי"ת , להיותם אותיות מתחלפות , כידוע לבעלי
 המבטח , ואמר שהקנף לא בא כי אס פֿזעיפה מהירות , וכאשר בא כן ילך , אבל החסד שא
 בוידת הרחמים והאהבה התקוע בלבו הוא יתקיים לעולם , ויהי' תרגום בשצף קנף בל"א
 (היס אויבכרדך דעם גארנש) : (ט) כי מי נח , יש משתקת בספרים במלה הזאת , ברוב
 הספרים

(ישעיה ס' א' — כ"ב)

(א) קוֹמוּ אֲזוּרֵי כִּי־בָא
אֲזוּרָה וּבְכוֹד

יְהוָה עֲלֵיךָ זָרַח: (ב) כִּי־הִנֵּה
הַחֲשֵׁךְ יִכְסֶה־אֶרֶץ וְעַרְפֵּל

לְאֻמִּים וְעֲלֵיךָ יִזְרַח יְהוָה
וּבְכוֹדוֹ עֲלֵיךָ יִרְאֶה: (ג) וְהִלְכוּ

גוֹיִם לְאֲזוּרָה וּמַלְכִים לְנִגְיָה
זָרָה: (ד) שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ

וּרְאֵי כָּל־שֶׁנֶּקְבְּצוּ בְּאוֹרְךָ בְּנֵי־
מִדְּיָן וּבְנֵי־עַלְצָד

תְּאֻמָּנָה: (ה) אִזּוֹ תִּרְאֵי וְנִהְרַתְּ
וּפְחַד וּרְחֹב לְבָבְךָ כִּי־יִהְיֶה־פֶּה

עֲלֵיךָ הַמּוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יִבְאוּ
לָךְ: (ו) שִׁפְעַת גַּמְלִים תִּכְסֶּה

בְּכַרֵּי מִדְיָן וְעֵיפָה כָּל־שֶׁבַע
יִבְאוּ וְהִבּוּ וְלִכְוֹנָה יִשְׁאוּ וְתִהְיֶה־לָּהֶם

יְהוָה

רש"י

(א) וּזְאֵה־לְאוּיָהּ! עֲרֵה־יִטְרַע דִּין! דִּינָא

טַאג בְּרִיכְתּוֹ הַעֲרַפְאָר ,
גַּאטְטען מַאֲיַעזמאַט געהט אויף איבער

דיר! (ב) זִיהֶע! נַאָךְ דַּעַקְט פֿינזטערניס
דיא גאַנצע ערדע , טיפֿען דונקעל דיא

פֿאַלקער אַללע , נור איבער דיר
שטראַלט דער עוויגע , איזט זיכטבאַר

זיינע העררליכקייט . (ג) צו דיינעם
ליכטע וואַללען נאַטציאָנען הין , פֿירזטען

צו דיינער שטראַהלען גלאַנץ . (ד) ער־
העב דיא אויגען אומהער אונד שוואַ!

וויא פֿערוואַממעלט אַללען צו דיר
וואַנדעלט ; פֿאַן ווייטער פֿערנע קאַממען

דיא זאַהנע , דיא טאַכטער אויף אַרמען
הערגעפֿיהרט . (ה) דוא ערבֿעכוט —

פֿאַן פֿריידען איבערשטראַמט , ער־
ציטטערזט — שטאַרקער שלאַגט דין

הערץ . דען וועלטמעערו גיטער ווענדען
דיר זיך צו , דער פֿאַלקער שאַטצע

ווערדען דיר געבראַכט . (ו) איין
קאַמעעלענהעער בערעקט דיר דיא

עכנע , מדין'ן אונד עיפֿה'ן שנעללע
לייפֿער , אַללע פֿאַן שבֿא קאַממענד ,

אונד גאַלד אונד וויירויך טראַגענד ,
פֿערקינדֿיגען

פֿערקינדֿיגען

פֿערקינדֿיגען

באור

(ד) על - עד תאמנה . על גיססי כסלים של מלכים תהיכה אמונות : (ה) אז תראי
ונהרת . בכין תחזן ותנהרין : ופחד ורחב לבבך . ויתמה וירחב לבך : כיהפך
עליך המון ים . ארזי יתחלף לך עותר מערבא : חיל גוים . ככסי עמומיא : (ו) שפעת .
רוב בכרי מדין הוגני מדין הם גמלים בחורים וכן בכרה קלה : ועיפה . גם הם מבני מדין עיפה
ועפר

הספרים הם שתי מלות , ויש ספרים שהיא מלה אחת כמו כימי נדת דותה , וכן תרגם יונתן
כיומי נח , מ"מ הענין אחד (מרד"ק) :
(א) אורי , לשון צוי כמו בואי : כי בא אורד , הגיע זמן ישועתך שיהיה לך אורה גדולה ,
(רד"ק) : (ב) יכסה , מושך אחד עמו ושערו , וערפל יכסה לאומים :
(ד) על צד , כתרגומו בל"א ושעור תאמנה כמו ויהי אומן את הדסה : (ה) אז תראי ,
לדעת התרגום הארמי ורד"ק יהיה פרושו לשון ראה , אבל הראב"ע פרשהו לשון מורא וכת'
והעם כאשר יבואו המלכים אליך ויביאו בכיך אז תראי כאלה שירא בבוא לו תשועה פתאום
כאשר יקרה להמונא אבידה רב הערך וכו' וכן תרגומו בל"א : ונהרת , הרד"ק פרשהו
מלשון

פֶּעֶר קִינְדִיגֵעֵן דַּעַז עוֹיגֵעֵן רוּחַם • (ז) דַּעַר
 קאדערענען העערדע זאממעל טע זיך
 צו דיר, נביות ווידדער זינד דיינעם
 דינוטע בעשטימט • דאן בעשטייגען
 זיא, וואהלגעפאלליג מיר, דען אלטאָר,
 זאָ שטיקט איד מיינער העררליכקייט
 דעז • (ח) ווער זינד יענע דיא וויא
 וואלקען שנעלל, וויא טויבען צו איהרעם
 געזטע פליגען? (ט) יא! מיר האררען
 דיא פֶּעֶרנען קיזטען, חרשיש שיע
 געהען פֶּאַראַן, כרינגען דיינע זאָהנע
 פֶּאַן ענטפֶּערנטעם לאַנדע, אונד מיט
 איהנען גאַלד אונד זירלכער, אַללעז
 דעז עוויגען דיינעם גאַטטע, אַללעז
 ישׂראל'ז הייליגען, דער ריך פֶּעֶרהערר
 ליכט • (י) דאן בוואען פֶּרעמדלינגע
 דינע מויארן • איהרע פֶּירוטען וואַרטען
 דיר אויף • (יא) שילוג ריך צוואַר זיך
 מיינעם צאָרנע, אַבער גנאָדענפֶּאַלל
 ערבאַרם איד ריך דיין • (יב) וויא
 אַפֶּען שטעהען דיינע טהאַרע, טאַג
 אונד נאַכט אונפֶּערשלאסען, אויף צו
 נעהמען דער פֶּאַלקערן שאַרען, אונד
 איהרע העררשער אים טריאוספֶּף •
 (יג) פֶּירוואַהר! פֶּאַלק אונד ריך

דאן

יְהוָה יִבְשְׂרוּ: (ז) כָּל־צֹאֵן קִדְרִי
 יִקְבְּצוּ לָךְ אֵילֵי גְבוּרָה
 יִשְׂרָתוּנְךָ יַעֲלוּ עַל־רִצּוֹן מוֹבְחֵי
 וּבֵית תְּפֹאֲרֹתַי אֶפְאַר: (ח) מִי
 אֱלֹהֵי כָּעֵב תַּעֲוִפִּינָה וּכְיוֹנִים אֵל־
 אֲרַבְתִּיהֶם: (ט) כִּי־לִי וְאִיִּם
 יִקְוּ וְאֲנִיֹּת חֲרָשִׁישׁ בְּרֹאשְׁנָה
 לְהִבְיֵא בְנֶיךָ מִרְחֹק בַּסֶּפֶס
 וְזַהֲבִים אֲתֶם לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 וְלִקְרוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בִּי פֶּאַרְךָ:
 (י) וּבְנֵי בְנֵי־גִבּוֹר חוֹמֹתֶיךָ
 וּמַלְכֵיהֶם יִשְׂרָתוּנְךָ בִּי בַקֶּפֶס
 הַבֵּיתֶיךָ וּכְרִצּוֹנֵי הַחֲמֹתֶיךָ:
 (יא) וּפְתָחוּ שַׁעֲרֶיךָ תָּמִיד יוֹמָם
 וּלְיַלָּה לֹא יִסְגְּרוּ לְהִבְיֵא אֱלֹהֶיךָ
 חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם נְהוֹגִים:
 (יב) כִּי־הִגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר

לא

רש"י

ועפר: (ז) ואילי נביות • בכרי נביות: (ט) ראשונה • כמו כנראשונה בימי שלמה כעין
 שנאמר כי אני תרשים לעלך בים אחת לשלש שנים תבא אני תרשים וגו': תרשים • סס סיס:
 לשם ה' אלהיך • שנקרא עליך כי ישמעו שמעו ואם נבחרתו ויבאו: כי פארך • נתן לך פאר:
 (י) וכרצוני • וכהרצונו לך אימולא סיו' מנט בלע"ז (א) מל"ג אפעו מל"ג • כל"א טו מיינער
 בעוויליגונג • עיין ראשית ל"ג י'): (יא) ופתחו • שערך תמיד • לשון פיתוח מתשקולת
 לשון כנע על סס שפתיחתן פתיחת עולם פתיחת תמיד כמו שגב מלשון שגירה כך פתחו
 מלשון פתחו טי"שאו ביר"טש בלע"ז (טעם אופער"טס כל"א דיינע אפגע טהיר • וכרש"י כ"א

אשרוכט

באור

מלשון אורה כש ואל תופע עליו כהרה, וראב"ע אמר שפרשו תרובי פה ופה, אבל החכם
 הנותגס אשכנזי פרשהו כעומק כונת המלה בהנחתו הראשונה שהיא לשון כהר ועל כן תרגמוהו
 (פאן פריידן איברטערעהמט): ופתח ורחב לבבך, והנה יהיה פחד מעורב עם שמחה
 וזאת רחב לך הסך הנרה, (ראב"ע): (י) שפעת, לשון רבוי כתרגומו שירת: יעלו על
 רצון, מקרא מקורם הוא ואעורו יעלו רצון על מובחי, ומלת רצון היא כמו תואר הפעל, על
 שנקסר

לא יעבדוהו יאבדו והגוים חלב
 יחרבו: (יג) כבוד הלכנון אליך
 יבוא ברוש תדהר ותאשור
 יחדו לפאר מקום מקדשי
 ומקום רגלי אכבד: (יד) והלכו
 אליך שחוח בני מעבדיך
 והשתחוו על כפות רגליך כל
 מנאציק וקראו לך עיר יהוה
 ציון קדוש ישראל: (טו) תחת
 היותך עוברה ושנואה ואין
 עובר ושמתוך לגאון עולם
 משוש דור ודור: (טז) וינקת
 חלבו גוים ושר מלכים תינקי
 וידעת כי אני יהוה מושיעך
 וגאלך אביר יעקב: (יז) תחת
 הנחשת אביא ויהי ותחת
 הברזל אביא כסף ותחת
 העצים נחשת ותחת האבנים

ברזל

רש"י

דאז דיר ניכט דינט, מוס אונטער
 געהן, איהרע פאלקערשאפט פערטילגט
 ווערדען. (יג) וואס לבנון ערהאבען
 האט ווירד דיר איינגעבראכט, ערליע
 טאנען, אונד פֿיכט אונד ציפרעסען
 בוים, זיא שמיקען מיינען הייליגטהומן
 שטארטע, פֿערהעררליכען מיינען
 טהראנן זיסן. (יד) נידערגעביקט
 טרעטען דייער אונטערדריקקער זאגען
 צו דיר הין, ווער פֿארמאלו דין גע-
 שמאדט, ווירפט נדער זיך צו דייען
 פֿוסען טרייטט, זיא נעננען דין נון גאטט-
 שטארט ציון דעו הייליגען ישראל'ן.
 (טו) שטאטט דוא זאנט פֿערלאסען,
 געהאסט אונד אונבעווכט ווארט,
 מאכע איך דין נון צום שטאלץ דער
 וועלט, צום וואננעזיסן קאממענדער
 געשלעכטער. (טז) דער פֿאלקער מילך
 זאלל דין פֿערנער טרענקען, פֿירטען
 איבערפֿלום ערנאהרען; זאללזט אוננע
 ווערדען דאס איך דער עוויגע דיין
 רעטטער, איך דער מאכטיגע יעקב'ן,
 דיין ערלאזער בין. (יז) שטאטט דעו
 ערצעו פֿיהרע איך גאלד דיר צו,
 שטאטט דעו אייזען, זילבער, ערץ
 אן האלצען שטאטט, אונד אייזען
 שטאטט

שרוכט אוביר"ט טז בלע"ז כמו זערא"נג אופע"רטס בל"א ווערדן געפענט זיין: (יג) ברוש
 תדהר ותאשור מיני עבי יער לבנון: (יד) ציון קדוש ישראל ציון דאיתרעי ביה קדישא
 דישראל ציון של קדוש ישראל: (טז) ושר מלכים לשון שדים ותינקי יורה עליו: (יז) תחת
 הנחשת שנטלו ממך: ושמתי פקודתך שלום ואימי פרכסיך שלם ואלטונייך נוכח: פקודתך
 פקודים שלך ורבותיט אמרו הפקודות שבו עליך בגלותך והטגשים שלסקוד יהיו לשלום
 ולנדיקה

באור

אנחסר הלמ"ד: (יא) נהוגים, יהיו נהוגים אליך, והארמי תרגמו ומלכיהן זקיקין לשון
 אסורים: (יג) הלבנון, העצים הטובים שבו, ואח"כ מפרש מה הם כמו ברוש תדהר וכו'
 (מרד"ק): ומקום רגלי, כמו שאמר במקום אחר ולא זכר הדום רגליו והוא דרך משל להמקום
 אשר בו ה' יראה: (יד) ציון, של קדוש ישראל או שאלת עיר למעלה אושכת אחרת עמה
 ותשלוטו ציון עיר קדוש ישראל: (טז) ושור, לשון שדים והוא דרך משל על רוב ויתר טובים,
 * * * (5) 1 6 (מרד"ק)

שטאטט דער שטיינע . פֿרירע זאלל דיין
 אויפֿזעהער , גערעכטיגקייט דיין לאַנד-
 פֿפלעגער זיין . (יח) פֿאַן קיינעם פֿרעפֿעל
 האַרעט מאַן אין דיינעם לאַנדע , פֿאַן
 צערשטאָהרונג פֿאַן פֿערדערבען ניכטו
 אין דיינען גראַנצען , פֿאַן הייל זאללען
 דיאָ מוואַרן , פֿאַן לאַכגעזאָנגע דיאָ
 טהאַרע ערטאָנען . (י) ניכט דיאָ זאָנגע
 ערליכטעט דיר דיאָ טאָנע מערהר ,
 ניכט מערהר גיכט דיר העללע דעו
 מאַנדעו שיממער , דער עוויגע , אַזוט
 דיר עוויגעו ליכט , דיין גאָטט דיר הערר-
 ליכער גלאַנץ . (כ) גיממער געהט דיר
 אַזונטער דינע זאָנגע , דיין מאַנד
 וועכועלט ניכט דיאָ געשטאַלט , דען ער ,
 דער עוויגע , אַזוט דיר איממערדוואַרנ-
 דעו ליכט . — זאָ ענדיגען זיך דינע
 טרוואַרטאָגע . (כא) דיין פֿאַלק —
 זאללע טוגענדהאַפֿט , בעוואָהנען דיאָ
 ערדע איממערזוואַרונד , זינד מיינער
 פֿפֿלאַנצונג שפּראַסלינגע , געשאַפֿע
 מיינער רואַנד . מיר צום פֿריון .
 (כב) דער קליינטע ווירד

ברזל ושמתי פקודתך שלום
 וגשׁיך צדקה: (יח) לא־ישמע
 עוד חמם בארצך שׁר ושׁר
 בנבולׁיך וקראת ישועה
 חומתׁיך ושׁעריך תהלה:
 (יט) לא־יהיהלך עוד השמש
 לאור יומם ולננה הירח לא־
 יאיר לך והיהלך יהוה לאור
 עולם ואלהיך לתפארתך:
 (כ) לא־יבא עוד שמשך וירחך
 לא־יאסף כי יהוה יהיהלך
 לאור עולם ושלמו ימי אבך:
 (כא) ועמך כלם צדיקים לעולם
 יירשו ארץ נצר מטעו מעשי
 ידי להתפאר: (כב) הקטן
 מטעי קרו
 יהיה
 רשׁי

ולדקה: (יט) לא יהיה לך עוד . לא תזכרכו לאור השמש: (כ) לא יאסף . לשן אסט
 גהס הכניסו אורס: (כא) להתפאר . שאהיה מתפאר בס טרוונ'טיר בלעז (והוא טיר
 וזאנ'טער . בל'ט טו ריהען . וכן פי' רשׁי בישיעה מ'ה כ'ה): (כב) בעתה אחישנה . וכן
 אחישנה לא זכו בעתה:

באור

(מד"ק): (יז) ושמתי פקודתך , לדעת המפרשים נחמר פה מלת אכזי ושערו ושעתי אכזי
 פקודתך לך לשלום וכו' אבל אין טורח לזה כלל כי הנביא מדבר פה בדרך משל שיהיה השלום
 בעמנו פקיד על ישראל והנזקה נוגס , כלומר כל כך יהיה הכל באהבה ובאמונה באין פון
 ובאין טוהה , והוא כאות מיוחד לכבוד זוכי המליכה , וכן תרגומו כל"ה: (יח) וקראת ישועה
 כתרגומו ויערען מורקן על אורך ועל תרעך יהן משבתן: (יט) לא יהיה , כלומר כל כך
 יהיה אורך גדול שהוא חור ה' , עד שלא תצטרך כלל לאור השמש כי לא יחשב לכלום:
 ולנוגה הירח , אחיוב בזה עיה שאמר ולנוגה בלמ"ד . שמלת יאיר מוסב על השמש , כי
 כאשר נודע הירח מקבל אורו ע"י קרני השמש ותשלום העקרא כן הוא השמש לא יאיר לטובה
 הירח לך . ועם לנוגה כמו בעבור גנה , והמתרגם אשכנזי תרגמו כפאטו וכפי כאות אל
 הטובה: (כב) בעתה אחישנה , כשיבוא עתה אמהר לעשות כאשר דברתי:

(א) שוש אשיש , הנביא מדבר במקום ישראל באובס מהגלות: יבהן פאר , יגדל פארו
 בעלנושים באים כי הכהן שהוא עובד האל הוא ראש העם וכו' וכן וכו'

הפטרת כי תבא

יהיה לאלה והצעיר לגוי עצום
אני יהוה בעתה אחישנה :

הפטרת נצבים

(ישעיה ס"א י' — ס"ג י')

(א) שוש אשיש ביהוה תגל
נפשי באלהי כי
הלבישני בגדי ישע מעיל
צדקה יעטני כחתן יבתן פאר
וכבלה תעדה בליה : (ב) כי
בארץ תוציא צמחה וכננה
ורועיה תצמיח כן אדני יהוה
יצמיח צדקה ותהלה נגד כל
הגוים : (ג) למען ציון לא
אחשה ולמען ירושלים לא
אשקוט עד יצא כננה צדקה
וישועתה כל פיד יבער :
(ד) וראו גוים צדקה וכל
מלכים כבודך וקרא לך שם
חדש אשר פי יהוה יקבנו :

והיית

רש"י

תרגום אשכנזי כב

ווירד צו טווענד , דער אונגעאכטעמע
צו מאכטיגעס פאלקע ווערדען , איד ,
דער עוויגע ! פאללבריינגע אייל יג צור
בעשטימטען צייט .

הפטרת נצבים

(א) אינני פרייא איד מיד דעו עוויגען ,
דיא זעלע פראהלאקט מיינעו
גאטטעו , ער קליידעט מיד אין הייל ,
אומהיללט מיט דער טוגענד מאנטעל
מיד . בעקראנצט מיד , וויא ברויטונאם
זיך קראנצט , וויא ברויט אין געשמידע
שאן געשטיקט . (ב) פירוואהר ! וויא דיא
ערדע געוואכע טרייבט , וויא דעו
גארטענו פלאנצען קיימען , זא שפריסט
דורך גאטט דעו העררן , טוגענד אונד
רוהם פאר אללען פאלקערן דיר עמפאר .
(ג) ציון ! דיר שוויגע איד ניכט ,
ירושלים איד בערוהיגע מיד דיין ניכט ,
ביו וויא מארגענשיממער אויפגעהט דיין
גליק , דיין הייל וויא פלאממענדע פאלקעל
ענטברענגט ; (ד) ביז דייןע גליקועליגקייט
דיא פאלקער אללע ; דיא פירוטעו אללע ,
דיא העררליכקייט זעהען ; ביז זיא מיט
יענעם ניאען נאמען דין נעננען , דען
גאטטעו אוישפרוך דיר בעשטימט ;
ביז

(א) כחתן

אשר ילבש לבושי פאר ככהן גדול : וככלה תעדה כליה . תכשיטה : (ב) כי
כארץ תיכיא כמחה וגומר : (ג) למען ציון . אחשה ולא אחשה על מה שעשו
לה : לא אשקט . לא יהא שלום לפני עד יבא ככיגה נדקה : (ד) יקבנו . יפרטנו : (י) נעולה .
מיושבת

באור

דוד כהנים היו (מרד"ק) : (ג) למען ציון , הנביא מדבר דברי ה' . וציון וירושלים היא ככל
ענין במלת שונות , וכן לא אחשה ולא אשקוט (מרד"ק) : (ד) יקבנו , יפרטנו : (ח) הפקדתי
שומרים , הם אנבלי ציון וירושלים : המזכירים , יס אימרים שהם דברי הנביא ל בני הנלות ,
ואולי שהם דברי השומרים , וטעם המזכירים כלומר אתם תשר תמיד תזכירו את שם ה' לעבד
ככל

(ה) ביו דוא אין דעו עוויגען האַנד
 פראַכטפֿאַללע קראַנע, אין גאַטטען
 רעכטע וויאזט דעררשער דיאדעם.
 (ו) דאן געננט מאן דין ניכט מעהר:
 פֿערלאַסנע! דין לאַנד ניכט מעהר
 וויסנייט! דוא הייסט פֿערנערהין
 וואָהלגעפֿאַלליגע! דין לאַנד, פֿער-
 מאַהלטע! דער עוויגע דאָט אן דיר
 וואָהלגעפֿאַללען, דין לאַנד איזט פֿער-
 מאַהלט: (ז) וויא יינגלינג דעם מאַדלען
 זיך פֿערמאַהלט, פֿערמאַהלען זיך דיר
 דינע קינדער, וויא בריוויגאם דער
 בריוו זיך פֿריוויגט, זאָ פֿריוויגט זיך
 דינער, גאַטט! — (ח) אויף דינען
 מויארן ירושלים! האָב וואַכטער זיך
 בעשטעללט, דען גאַנצען טאָג, דוא
 גאַנצע גאַכט, ניא זאָללען זיא שוויגען.
 "א איהר גאַטטען פֿערעהרער! פֿלעגט
 "ניכט דער רוהע. (ט) לאַסט איהן
 "ניכט רוהען, ביו ער ווידער הער-
 "שטעללט, ביו ער ירושלים צום לאָב-
 "געזאַנג דער ערדען מאַכט. (י) גע-
 "שוואַרען דאָט יא דער עוויגע, ביא
 "זינער רעכטען, ביא זינער אַללמאַכט
 "געשוואַרען: דין קאַרן געבע זיך
 "ניכט מעהר דען פֿינדען צור שפּיזע,
 "דיין מאַזט דען פֿרעמדען ניכט צו
 "טרינקען פֿריוו, ניכט הין דינער אַרבייט
 "שווערע פֿרוכט. (יא) ווער ערנדעט
 "זאָלל עסען אונד גאַטט לאָבען,
 ווער

(ה) והיית עטרת הפארת ביד
 יהוה וצנוף מלוכה בקה
 אלהיך: (ו) לא יאמר לך עוד
 עווכה ולא רצה לא יאמר עוד
 שממה כי לך יקרא הפציבה
 ולא רצה בעולה כי חפץ יהוה
 בך וארצה תבעל: (ז) כי
 יבעל בחור בתולה יבעלה
 בניה ומשוש חתן על בלה
 ישיש עליך אלהיך: (ח) על
 חומתיך ירושלים הפקדתי
 שמרים כל־היום וכל־הלילה
 תמיד לא יחשו המזבירים את
 יהוה אל־דמי לכם: (ט) ואל־
 תחננו דמי לו עד־יכוֹנֵן ועד־
 ישים את־ירושלים תהלה
 בארץ: (י) נשבע יהוה בימיני
 ובזרוע עוז אִם־אתן את־דגנך
 עוד מאכל לא־יבך ואִם־שתו
 בני־גבר תירושך אשר יעֵת
 בו: (יא) כי מאספיו יאכלוהו
 והללו אר־יהוה ומקבציו

ועניף קרו ישתהו

רשי

עיושבת: (ז) כי יבעל ונחור. ארי כמה דמיתב עולם עם בתולתא כן יתיתבון בניי
 בנייכי: (ח) על חומתיך ירושלים רבותינו דרשוהו כמשמעו מלאכים המזכירים את ה' על
 חורבנה לבנותה מתי אמרי אתה תקום תרחם ניון כי נחר ה' בניין כדאיתא במסכת אבות
 רובתן תירגס חומתיך חבות הראשונים המנינים עלינו כחומה: הפקדתי שומרים לכתב
 ספר זכרותם שלא ישתכח זכות' מלפני: לא קשו מלהזכיר זכותם לפני: המזכירים את

יִשְׁתַּחֲוּוּ בַחֲצֵרוֹת קִדְשֵׁי :
 (יב) עֲבְרוּ עֲבְרוּ בַשְּׁעָרִים פִּנּוּ
 הַדֶּרֶךְ הָעַם סָלוּ סָלוּ הַמַּסְלָה
 סִקְלוּ מֵאֲבֵן הָרִימוּ גַם עַל-
 הָעַמִּים : (יג) הִנֵּה יְהוָה הִשְׁמִיעַ
 אֶל-קִצֵּה הָאָרֶץ אָמְרוּ לְבַת-
 צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעֶךָ בָּא הִנֵּה שְׁכַרְוּ
 אֹתוֹ וּפְעַלְתּוֹ לִפְנֵי : (יד) וְקִרְאוּ
 לָהֶם עִם-הַקִּדְשׁ גְּאוּלֵי יְהוָה
 וְלֵךְ יִקְרָא דְרוּשָׁה עִיר לֹא
 נִעֲזְבָה : (טו) מִיְיָוָה בָּא מֵאֲדוֹם
 חֲמוּץ בָּגָדִים מִבְּצֻרֵהוּ הַרְדּוֹר
 בִּלְבוּשׁוֹ

„ ווער דיא טרויבען לויט זאלל טרינקען ,
 „ אין מיינען הייליגטהומ פֿאָרהאַפֿען .“
 (יב) וואַנדעלט הון : וואַנדעלט הין דורך
 דיא טהאַרע ! באַהנט דעם פֿאַלקע דען
 וועג ! עבנעט , עבנעט , דיא שטראַסע !
 רייסט הינוועג דיא שטיינע ! ערהעכט
 אַללען פֿאַלקערן איין פֿאַנר ! (יג) ביז
 צור ערדענגראַנצע ערשאַלל־ט דען
 עוויגען רוף , זאָגט דער טאַכטער ציון :
 דיין עררעטטער קאַממט ! גראַסער
 לאַהן איזט מיט איהם , פֿאַר איהם דיא
 פֿערגעל־טונג . (יד) זיא נענט מאַן :
 געווייהטעו פֿאַלק , גאַטטערלאַזטע דך :
 פֿאַלקער בעווכטע , ניכט פֿערלאַסנע
 שטאַרט . (טו) (פֿראַגע) ווער איזט
 יענער דער פֿאַן אדום קאַממט , מיט
 בעפֿלעקטעס קליידע פֿאַן בצרה ? אין
 מאַיעוטאַטישעם

ר ש י

ה' . את זכות האבות : א דמי לכס . אל תחרישו : (יא) יאכלהו . מוסב על דגנך : ישתחו .
 מוסב על תירושך : עברו עברו בשערים . אמר כביא עברו ותובו בתרעיא אפנו לבא דעמא
 לאורח תקנא : (יב) סולו סולו המסלה . כבשו הדרך בנין לוק מין בלע"ז . (והוא באטט"ע
 ל"ע שמע"ג . בל"א באהנעט דען וועג) סולו לשון מסלה הוא : סקלו מאבן . סקלו
 המסילה והשליכו אבני מוכסול לכדדין . מאבן מהיותם שם אבן וכנגד יצר הרע הוא
 אומר ויש עוד לפתרו על תיקון הדרכים לקבון הגלויות . סקלו אישפירי"אין בלע"ז (ברש"י
 כ"י אישפ"רין והוא עפיער"ער בל"א ענטשטיינין . פון שטיין רייטיגען) : הרימו נס . כלונס
 פיר"קא בלע"ז (מבואר במדבר כ"א ח') אות הוא שיקבנו אלי ויביאו לי את הגולים אללם :
 (יג) הנה שכרו . מוכן לתת לעבדיו מוכן אמו : ופעולתו . שכר הפעולה שפעלו עמו לפניו
 הוא מוכן לתת : (טו) מי זה בא מאדום . נתנבא הנביא על שאמר הקב"ה שעתיד לעשות
 נקמה באדום והוא עמנו בכבודו הרג את שר שלהם תחלה כענין שאמר כי רותה בשמים חרבו
 ואחר כך על אדום תרד וכבר בועט פניו שהרג הרג רב והנביא מדבר בלשון מלחמות בני אדם
 לבושי בגדים . ובהרגם הרג הדם נתן על בגדיהם כי כן דרך הכתובים מדברים בשכינה
 כדרך בני אדם לשבר את האזן מה שהיא יכולה לשמוע וכן וקולו כקול מים רבים דימה הנביא
 קול חזק שלו לקול מים רבים לשבר את האזן כדרך שאיפשר לה לשמוע שאין להבין ולהאזין
 ברוב גבורות אלהיט להשמיע כמות שהיא : מי זה בא מאדום . ישראל אומר מי זה וגו' ובח
 חמוץ בגדים כבועים בדם וכל דבר שהוא מתכאן ברישו ובמראיתו טפל בו לשון חמוץ : מנברה .
 אמרו רבותינו שתי טעיות היה עתיד שרו של רומי לטעות כסבור הוא שצברה היא בנר במדבר
 שהיתה עיר מקלט ושועה שאין קולטת אלא שנג והוא הרג את ישראל מניד ועוד יש מדרש אגדה
 על

באור

בכל לבב א תתנו דמי לכס . וכל הפסוקים למטה עד עברו המה דברי השומרים : (טו) מו
 זה בא , הענין הוא אינו נמשך למעלה רק עומד בפני עצמו והמה כשאלות ותשובות . ומלת
 זה

בְּלוֹשׁוֹ צִנְעָה בָּרַב כַּחוֹ אֲנִי
 מְדַבֵּר בְּצַדִּיקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ :
 (טו) מִדְּנֹעַ אָדָם לְלוֹשֵׁף
 וּבְגִדֵיךָ בְּדֶרֶךְ בְּנֵת : (יז) פֹּרְחָהוּ
 דְּרַכְתִּי לְבִדִי וּמַעֲמִים אֵין אִישׁ
 אִתִּי וְאֲדַרְבֶּם בְּאִפִּי וְאֶרְמָסֶם
 בְּחַמְתִּי וְיֵי נִצָּחִים עַל-בְּגֵדִי
 וְכָל-מְלוֹשֵׁי אֲנָאֲלָתִי : (יח) בִּי
 יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלִּי
 בָּאָה : (יט) וְאֶבִּיט וְאֵין עוֹד
 וְאֲשַׁתּוֹמֶם וְאֵין סוֹמֵךְ וְתוֹשֵׁעַ
 לִי וְרַעִי וְחַמְתִּי הִיא סִמְכַתְּנִי :
 (כ) וְאֶבּוֹס עַמִּים בְּאִפִּי
 וְאֲשַׁבְּרֶם בְּחַמְתִּי וְאֲוֹרִיד
 לְאֶרֶץ נִצָּחִים : (כא) חֲסִדֵי יְהוָה
 אֲזַכִּיר תְּהִלּוֹת יְהוָה בְּעַל כָּל
 אֲשֶׁר

מאיעזוטאטושעם ויגועוואנד געהיללט ,
 דאהער שרייטענד אין גראסער קראפט ?
 (אנטווארט) איך : איין טוגענדלעהרער
 איין מאכטיגער רעטטער . (טו) (פראגע)
 ווארום איזט ראטה דיין קלייד , דיין גע-
 וואנד וויא איינעז קעלטערטרעטער ?
 (אנטווארט) (יז) טראט דיא קעלטער
 איך אלליין , אויז קיינעם פאלקע איין
 מאן מיט מיר , צערקעלטערטע וויא
 אין מיינעם צארן , צערשטאמפטע ויא
 אין מיינעם גרום , פאן איהרעם בלוטע
 בעשפריצט דאז געוואנד , בעפלעקט
 אללע קליידונג , בעפלעקט . (יח) אין
 מיינעם הערצען גליהטע טאג דער
 ראכע , דער מייניגען רעטטונגוואנד-
 וואר דא . (יט) איך שויאטע אומהער —
 קיין העלפעל ! איך ערשטוינטע — ניא
 מאנד אונטערשטיצט ! וף העלפע-מיר
 מיין ארם , אונטערשטיצע מיך מיין
 צארגמוטה . (כ) צערטראט פאלקער
 אין מיינעם גרום , צערטאלסטע ויא
 אין מיינעם צארן , דוין צור ערדע
 שטראפט איהר בלוט . (כא) דעז עוויגען
 גנאדע ווילל איך זינגען , דעם עוויגען
 לאבלידער , וויא הולדרייך ער זיך
 אונז .

ר ש י

על שהספיקה בצרה מלך לדודם בשנת מלכה הראשון וימלך תחתיו יונב בן זרח מבצרה ונצרה
 משואב הוא כעביין שחומר על קרית ועל בצרה : זה שהיה הדור בלכטאז וכוונה וכאזר כרוב
 כחו והקב"ה משיבו אתי הוא שעתה לפני לדבר בנדקת האטות ובנדקת דורו של צרה ונד קתי
 גם היא עמה ונגלתי להיות רב להושיע והם אומרים מדוע אדום ללכוסך מדוע בגדיך אדומי :
 (יז) ומעמים אין איש אתי . מתישב לפני להלחם : נכחם . דמם שהיא תוקט ונכחוט של
 אדם : אנאלתי . כמו בגואלו כדס : (יט) ואביט ואין עוזר . לישראל : ומתי היא סמכתי .
 חמתי יש לי על העכו"ם אשר אני קספתי מעט על עמי והמה עזרו לרעה היא סמכתי חזקה
 ידי ועוררה את לבי ליפרע מהם ואלע"פ שאין ישראל ראויין והגוים לגאולה : ואשתומם .
 לשון שתיקה וכבר פירשתי למעלה ושתומם כי אין מפגיע : (כ) ואכוס . לשון מתגלל כדס
 ודוקך כרגלים כמו מתכוססת בדמך וכמו כוסטו את כחלתי : נכחם . נבדות ככחוסם :
 (כא) קסדי ה' אזכיר . הנביא אשר אזכיר את ישראל את קסדי ה' : ורב טוב . אזכיר אשר
 גמל

באור

זה מוסב על השם צ"ה כנאו לנקוס נקמתו ונקתן הגלות : חטון בגדים , נבוע אדום וכל
 דבר שהוא עתאן בריוו ובשרשיתו כוסל בו לשון סימון (רש"י) : (יז) פורה , לשון נת :
 נצחם

אֲשֶׁר-נִמְלְנוּ יְהוָה וּרְבִי-טוֹב
 לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-נִמְלַם
 בְּרַחֲמָיו וּכְלַב חֶסְדָּיו :
 (כב) וַיֹּאמֶר אֶךְ-עַמִּי הַמָּה בָּנִים
 לֹא יִשְׁקְרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ :
 (כג) בְּכָל-צָרָתָם וְלֹא צָר
 וּמִלֶּאךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם בְּאַהֲבָתוֹ
 וּבְחַמְלָתוֹ הוּא גֹאֲלֵם וַיִּנְטֵלֵם
 וַיִּנְשָׂאֵם כָּל-יְמֵי עוֹלָם :

הפטרת וילך ושת

(הושע יד ב' — עד י"ד)

הפטרת וילך ושבת תשובה

(א) אֵי יִשְׂרָאֵל! קַעְרוּעַ צוֹרוֹק צוּ
 דִּינַעֵם גֹּאֲטֵט דַּעַם דְּהַעֲרָן!
 דַּעַן דּוֹא בִּזְט דּוֹרֵךְ דִּינַע וּזְנַע גַּעַ
 וּזְנַקַּעַן. (ב) כְּרִינְנַט נוֹר גַּעֲבַעַפַּע מִיט,
 אֹנֵד וּוַעֲנַדַּעַט אֵיךְ צוֹם דְּהַעֲרָן
 שְׁפַרַּעֲכַט : "דוֹא! דַּעַר דּוֹא
 אֶלְלַעַר

(א) שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ כִּי בָשַׁלְתָּ
 בְּעֵזְבֹנֶךָ : (ב) קַחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים
 וּשׁוּבוּ אֶל-יְהוָה אֱמַרוּ אֵלָיו כָּל-
 תְּשׂא

ר ש י

גמל לבית ישראל ברחמיו : (כב) אך עמי המה . אעפ"י שנלוי לפני שיבגדו בי מכל מקום ענוי
 והרי הם לפני כננים אשר לא ישקרו : (כג) ככל צרתם . שהביא עליהם : לא צר . לא היצר
 להם כפי מעלליהם שהיו ראויין ללקות כי מלאך כניו הוא מיכאל שר הפנים ממשמשי לפניו :
 הושיעם . תמיד בשליחתו של מקום :
 (א) שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל . שבארץ יהודה פן יקרה אתכם באמרון לכך נסמכו העניינים משל
 למלך שמרדה עליו מדינה שלט המלך פולימרכוס ואמר להחריבה הי' אותו
 פולימרכוס בקי ומיושב אמר להם טלו לכ' ימים ואם לחו אני עושה לכם כדרך שעשיתי למדינה
 פלובית ולאפרכיז פלובית ולחברותיה לכך נאמר תאשם שומרון ואומר טובה ישראל עד ה' אלהיך
 בדאיתא בסיפרי בפרשת וישב ישראל בשעים : עד ה' אלהיך . תני בשם ר' מאיר טובה ישראל
 בעוד

באור

נצחם, כנוי לדם, ונקרא כלפי שהיא חיי האדם ומעמדו : (יט) ואשהומם, שעורו
 השתוממתי על שאין אחד סומך, וה' ב"ה מדבר פה כדברי בני האדם . כדרך השיר והמליצה :
 (כא) חסדי ה', פה מתחיל הכניא להתפלל אל ה' ולהתקין על עם ישראל בגלות והקנה
 הזאת נמשכת עד פרשה ס"ה, ומסדרי ההפטרות הפסיקו בענין, ויסיימו במלת וינטלם
 וינשאם, לסיים בנאמתא : (כג) ומלאך פניו, משכב סבות להושיעם, והסבות יכאן
 מלפניו לא שיהיו מקרה, והסבה תקרא כל"הק מלאך (מרד"ק) :

"אללער זינדען פֿערגיכזט, ניס אויך
 "אונזרע בעסרונג אן, וויר וואָללען
 "שטאַטט דער פֿאַררען דאַנק דיר
 "אָפּפֿערן. (ג) אשור זאלל אונזרע
 "צופֿלכט ניכט מעהר זיין, זיינע ראָסע
 "וואָללען וויר ניכט בעשטייגען, אייגענע
 "דאָנרעווערק ניכט מעהר אונזרע
 "גאַטטער נענגען. דען נור בייא דיר
 "פֿינדעט דאָז פֿערוואַזטע פֿאַלק ער-
 "באַרמען." (ד) דאַן (שפּריכט גאַטט)
 "ווערדע אויך איך זיא פֿאַן איהרען אויז-
 "שוויפֿונגען דהיילען, זיא הול־דרייך
 "ליבען, ווען מיין צאַרן בעזאַנפֿטיגט
 "איזט. (ה) וויה טהויה ווערדע איך
 "ישראל זיין, עז ווירד וויה ראָזע בליהען,
 "וואורצעל שלאַגען וויה לכּנון'ז וואַלד.
 (ו) זיינע שפּראַסלינגע ברייטען זיך אויז,
 פּראַכט־אַלל וויה דער אַעלבוים, וויה

תּשֶׁא עֵוֹן וּקְחֵטוֹב וּבְשִׁלְמָה
 פְּרִים שְׁפִתֵינוּ: (א) אֲשׁוּר לֹא
 יוֹשִׁיעֵנוּ עַל-סוֹם לֹא נִרְכָּב
 וְלֹא-נֹאמַר עוֹד יִהְיֶנוּ לְמַעֲשֵׂה
 יְדֵינוּ אֲשֶׁר-בָּךְ יִרְחַם יְתוֹם:
 (ב) אֲרַפֵּא מְשׁוֹבְרָתָם אֹהֲבָם
 נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ:
 (ג) אֱהִיָּה כְּטַל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח
 בְּשׁוֹשְׁנָה וְיִהְיֶה שְׂרָשׁוֹ בְּלִבְנוֹן:
 (ד) יִלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו וְיִהְיֶה בְּיַהּ הוֹדוֹ
 וְרִיחַ לּוֹ בְּלִבְנוֹן: (ו) יִשְׁבוּ יִשְׁבֵי
 קִמְצַן בּוֹקִים

לכנון דופטענד. (ו) אללע קאטמע זיא צוריק, דיא

ר ש י

בעוד שהוא ה' במדת הרחמים ואם לא אהיך מדת הדין עד דלא יתעביר סניגוריא קטיגוריא:
 כי כשלת * בלא לך מכשולים בעד עונך: (ב) כל תשא עון * כל עונותינו סלח: וקח טוב *
 ולמדנו דרך טוב ד' לא מעט מעשים שבידינו קח בידך ושפטנו אחריהם וכן דוד אומר מלפניך
 משפטי יא עיניך תחזקה מישרים (תהלים יז) ד' לא וקח טוב וקבל הודיה מאתנו שנאמר טוב
 להודות לה' (שם ט"ב): ונשלמה פרים * שהיה לנו להקריב לפניך נשלם אותם בריבוי דברי
 שפתינו: (ג) אשור לא יושיענו * עוד זאת אמרו לפניו לא נבקש עוד עזרת אדם לא מאשור
 ולא ממצרים: על סוס לא נרכב * זו היא עזרת מצרים שהיו שולחים להם סוסים כמו שאמרו
 לישיעיה (ישעיה כ') לא כי על סוס נטום ועל קל נרכב: ולא נאמר עוד * למעשה ידינו שהם
 אלהינו: אשר בך * לבדך תהי תקותנו המרחם יתומים: (ד) ארפא משובתם * אמר הכניח
 כך אמר לי רוח הקודש מאשר שיאמרו לפני כן ארפא משובתם ואוהבם כנדבת רוחי אע"פ
 שאינן ראויין לאהבה אתנדב לאהבתם כי שב אפי מוננו: (ה) ויך * הטל את שרשיו ויכליתם
 כלבטן כשרשי אילני הלבטן שהם גדולים: (ו) ילכו יונקותיו * יסנו בנין ובני ויהי כוית
 מנרתא

באור

(א) ער ה', כמו אל ה', והעד עדיך כל נצר יבואו: (ב) קחו עמכם דברים, אט
 שואל מכם לא כסף חלב ולא עילות, אלא תשובה ודברי רבוי כלבד: כל
 השא עון, הפוך כל עון תשא וכן מקום שם קבר (מרד"ק): וקח טוב, מעט הטוב שבידינו
 שאנו מתודים על חטאינו ומבקשים סליחה עליהם: ונשלמה, תחת פרי קרבנות חטאת
 חכתי תודות, ודוי ותודת שפתי: (ג) על סוס לא נרכב, זוהי עזרת אשור ומצרים שהי'
 שולחים להם סוסים כמו שאמרו לישיעיה' לא כי על סוס נטום ועל קל נרכב (מרש"י): אשר
 בך, כל' כי בך לבד ירחם יתום ולא באשר * יש אשר הרבה שהיו במקום כי * ועטע יתום
 דרך כלל על כל הנריך לעזרה, ובפרט על עם ישראל שמדובר בו עתה: (ד) ארפא משובתם,
 אם אתם תעזו כן הוא יענה אתכם ארפא וגו' (רד"ק): אוהבם נדבה, אוהבם אהבה
 נדבה

בְּצִלוֹ יִחַיֵּי הַגֵּן וַיִּפְרְחוּ בְּגִפְנֵי
 זְכָרוֹ כִּיִּין לְבָנוֹן: (ח) אֶפְרַיִם
 מִה־לִּי עוֹד לְעֶצְבִּים אֲנִי עֲנִיתִי
 וַאֲשׁוּרֵנוֹ אֲנִי בְּכְרוֹשׁ רַעֲנָן
 מִמִּנֵּי פְרִיָה נִמְצְאָה: (ט) מִי
 חֶכֶם וַיִּבֶן אֱלֹהֵי נְבוֹן וַיִּדְעֶם כִּי־
 יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יְהוָה וַצְדִיקִים
 יִלְכוּ בָם וּפְשָׁעִים יִכְשְׁלוּ בָם:

יואל ב' טו — עד כ"ו

(א) תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן
 קְדְשׁוֹ צֹמ
 קְרָאוּ עֲצָרָה: (ב) אֶסְפְּרֶם
 קְדְשׁוֹ

רש"י

די' עהעדעם אין וינעם שאַטטען
 לאַגערטען, לעבען אויף וויא גרינען
 קארן, בליהען וויא וויינשטאַק, וויא
 לכטוֹז וויין האַכבערויהמט. (ח) אַפְרַיִם!
 בעדאַרפֿוֹ נעבען מיר דער גאַטצען נאָך?
 אײך אַלליין ערהאַרע, בעוואַהרע דײך,
 בײן דיר אײן שאַטטענרײכער בוים,
 אונד טראַגע פֿריכטע דיר. (ט) ווער
 ווייזע איזט דער מערקט עז וואַהל,
 ווער פֿערנונפֿט האַט דער זידיט אײן,
 וויא גערעכט דעז דהעררן וועגע וינד.
 געטראַזט וואַנדערלן פֿראַממע דרויף
 אײנרהער, נור פֿרעפֿלער פֿינדען
 אַנשטאַם דאַרט.

(א) בלאַזט דיא פּאַזוינע צו ציון, ועצט
 פּאַזטטאַג אָן, רופֿט ענטהאַל-
 טונג אויז; (ב) פֿערזאַממעלט דאַז פֿאַלק,
 ברייטעט

מנרתא דקודשא זויהוון ודיסהון כרית קטרת צופמיא: כלבנון. כבית מקדשא: (ז) ישובו
 יושבי בבלו. אותן שהיו כבר יושבים בכל הלבנון שדימה צו ישראל ובית המקדש ועכשיו גלו מעמו
 וישובו אליו: זכרו כיין לבנון. כדוכרן יבכות חכוכרתא דעל חמר עתיק דמיתנסיד בבית מקדש
 שהיו תוקעין בחכוכרות על הנסכים כשהלויס אומרים בשיר: (ח) אפרים. יאמר מה לי
 עוד ללכת אחרי העצבים וישב מע"א מוככבים ומולות ואני אענהו מנרתו: ואשורנו. אראה
 בעכוו: אני כבדוש רענן. אני לו ככסף להיות אחוז ידו בי כבדוש רענן הככסף לארץ אאדס
 אחוז בענפיו כלומר אהיה מצוי לו: ממני פריך נאנא. והלא אני הוא שכל טובתך מאתי באה:
 (ט) מי חכם. בכס ויבן אלה מי חכם ויתבונן לתת לב לכל אלה וישוב אלי: ופושעים יכשלו
 בם. בשגילם על שלא הלכו בהן כן תרגום יונתן:

באור

כדנה מלב עוב (הכ"ל): (ז) זכרו, רוחו כמו אזכרתה לה' (הכ"ל), והעקר שהוא מורכב
 מצ' הענינים יחד, שיהי' רוחו נודף בכל מקום, כזכרון ושם יין לבנון ההולך למרחוק בעבור
 טובו, (ועיין מה שכתב הדמש"מן ע"פ וירח ה' את ריח הניחוח): (ח) מה לי עוד לעצבים,
 בלו', הכי אני כריך עוד לעזרת העבדים אם ארצה להטיב לך, הלא אני לבדי עביתי ואשורנו
 ואין עמי אל ככר, וזה טעם כפילת הכנוי אני עביתי: ואשורנו, אשים עיני צו לטובה:
 אני כבדוש רענן, לך לגנותך תחת כל ענפי, וגם אני אשביעך, מפריי שיהיו כמזאיש לך
 די והותר. ומה שאמר פריך, כלומר הנריכות לך: (ט) מי חכם ויבן אלה, כי ישדים דרכי
 ה', וההנדיקים ילכו בם, וההפושעים יכשלו בם, כי בסכלותם יתלו התקלה בם לאשור
 אין מסדר ומנהיג העולם, ולפיכך אינם שנים ויאבדו. אבל לו היו דרכי ה' באופן שהיו
 כלם מוכרחים ללכת בעוב דוקא כאשר חפץ באשר איננו חפץ, הנה היתה הנחירה נמנעת
 ועופ המעשה בכפא משכלת אינו טוב מיסרי, וזה העקר כידוע לבעלי החכמה והמוסר:

בעריוטעט דיא געמיינדע פֿאַר, בערופֿט גרייזע, ברינגט קנאַבען, טראַגט זייג-לינגע הערבייא; דער ברויטונאַם פֿער-לאַסע זיין פֿעזטליכעו ציממער, דיא ברויט איהר שטאַטליכעו געמאַך; (ג) צווישען דער האַללע אונד דעם אַלטאַר לאַסט דיא פרוזטער, דינער דעו עוויגען, וויינען אונד בעטען: „אַך, עוויגער! שאַנע דאָך דינעו פֿאַלקעו, גיב דיין ערבטהייל ניכט דער „שאַנדע פֿריוו, דאַס היידען איבער זיא „העררשען. וואַרום זאָללען דיא „פֿאַלקער האַהנען: וואַ אונט איהר „גאַטט? “ (ד) זעהט! דער עוויגע רעכט זיך זיינעו לאַנדעו, ערבאַרמט זיך זיינעו פֿאַלקעו ווידער. (ה) ער אַנטוואַרטעט, דער דערער! אונד שפּריכט צו זיינעם פֿאַלקע: „איך „שיקקע אייך קאַרן אונד מאַזט אונד „אַער, דאַס אין דער פֿיללע איהר „עו געניסט, אונד לאַס ניא צום „שפּאַטט דער היידען אייך ווידער „ווערדען. (ו) ענטפֿערנע פֿאַן אייך יענע פֿלאַגע אויז נאַרדען, פֿערווייזע

קדשו קהל קבצו וקנים אכספ
 עוללים ויזנקי שדים יצא חתן
 מחררו וכלה מחפתה: (ג) בין
 האולם ולמזבח יבכו הכהנים
 משרתי יהוה ויאמרו חוסה
 יהוה על-עמך ואתה נחלתה
 לחרפה למשל-בם גוים למה
 יאמרו בעמים איה אלהיהם:
 (ד) ויקנא יהוה לארצו ויחמל
 על-עמו: (ה) ויען יהוה ויאמר
 לעמו הנני שלח לכם את
 הידן והרתירוש והיציורו
 ושבעתם אתו ולא-אתן אתכם
 עוד חרפה בגוים: (ו) ואת
 הצפוני ארחיק מעליכם
 והדהתיו

רשי

(ב) קבצו וקנים • ממשקלות שלח קצין לי לשון רפי וקל: (ג) למשול בם גוים • לשון משל ושניכה: לחרפה • לנידוסין: (ד) ויקנא ה' לארצו • לשון המקנא אתה לי (במדבר י"ח) נכנסה בלבו נרתה וכלחס במלחמתה ונתעסק בנרכיה ורבותיו פירשו לשון התראה התרה בגובאי על עסקי ארצו: (ה) חרפה • גידוף שיקראו אתכם ססירי לחם: (ו) ואת הנטוני • יש לפתרו על חיל הארבה ועליו טפל לשון והדחתו אל ארץ טיה ושמוה • ד"ח העם הנא מנסין מלכי אשור ורבותיו אומרים זה יצר הרע שנסון בלבו של אדם: הקדמוני • המורתי ורבותיו שפירשו כיצר הרע דראשו שני הימים הללו במקדש ראשון ובמקדש שני וכן פירשוהו על שם פניו במקדש ראשון ושני והחריבם לפי התרגום שפירשו על חיל מקדש אשור ב"ל פניו אל היס הקדמוני מקנת קילו אשלח למורק ומקנתו למערב: גתנתו • גתנתו יורה

באור

(ד) ויקנא ה' לארצו, התננא הנביא כי אשר שיעשו תשובה יקבל האל יתברך תפלתו ויאזן יקנא לארצו: (ו) ואח הצפוני, קרא הארבה נטוני שאל להס מפאת נסון: הים הקדמוני • פי' המורתי והוא יס ככרת או יס המלח שהס למורק ארץ ישראל, והיס האחרון הוא שקרא אותו בתורה יס הגדול שהוא למערב ארץ ישראל, ואשרו פניו ר"ל ראשו, כל כך היה גדול חיל הארבה שהי' מחזיק מים המורתי לים המערבי (מרד"ק), וכבר דעה לעיל חיל הארבה לקיל גר ואיוב שיש לו לרוב פנים ואשור ואמצע, וכדמיתותם בל"ח

"פֿערױווע זײַ אין דױררען װױטען
 "לאַנד, אײַהר פֿאַרטראַכ נאָך דעם
 "מעערע צו אָטען, אונד אײַהר נאָך"
 "טראַכ נאָך דעם מעערע צו װעטען.
 "דאָרט שטײגע זײן שטאַנק עמפּאַר,
 "פֿערברײטע פֿױלען גערוך אומהער,
 "דיאױויל ער גרױנצט געױטהעט."
 (ז) פֿירכטע נײַט מעהר, אָ פֿלור! זײַא
 פֿראַהליך אונד הײטער! ער האַט
 װאונדער געטראָן, דער עױגע!
 (ח) פֿירכטע נײַט מעהר, װײדענדען
 פֿידה! שאַן גרױנען דיא אָדען אַנגער
 װידער, טראַנט דער בוים זײנע פֿירכטע
 װידער, אונד װײנשטאַק אונד פֿײגען
 בוים ביטען אײהרען רײכטהום דאָר.
 (ט) אונד אײהר, צױן'ן זאָהנע! זײד
 פֿראַהליך אונד פֿרײעט אײך דען עױגען
 אײערן גאַטטען, דער װאָהלטהאַטיגען
 רעגען אײך װידער שענקט, פֿרײהרעגען
 אונד שפּאַטרעגען שטראַהמט צו רעכט
 טער צײט אײך צו. (י) דאָן פֿיללען
 זך דיא שײנען מיט געטריידע, דיא
 קעלטער מיט מאַזט אונד אַעל, איכער
 שטראַהמענד פֿאַלל. (יא) "זאָ ער"
 "זעטצע אײך אײך דיא יאָהרע
 "װידער, דיא הײאשרעק אונד יערד"
 "קרעכו אונד גרױלל אונד קאָפּער אײך
 "פֿערדאָרבען, יענען שרעקליכע העער
 "װאָמיט אײך אײך הײמגעזוכט. (יב) דאָן
 פֿרײזט

וְהִדְחִיתִי אֶת-אֶרֶץ צִיֵּה וְשִׁמְכוֹה
 אֶת-פְּנֵי אֶל-הַיָּם הַקְּדֹמִי וְסוּפוֹ
 אֶל-הַיָּם הָאֲחֵרִין וְעַלְהָ כְּאִשׁוֹ
 וְזָעַר צִחְתָּהוּ בִּי הַגְּדִיל
 לַעֲשׂוֹת: (ו) אֶת־תִּירְאֵי אֲדָמָה
 גִּילִי וְשִׁמְחִי בִּי-הַגְּדִיל יִהְיֶה
 לַעֲשׂוֹת: (ח) אֶת־תִּירְאוֹ בְּהַמּוֹת
 שְׂדֵי בִּי דִשְׂאוּ נְאוֹת מְדַבֵּר בִּי
 עֵץ נֶשֶׂא פִרְיוֹ תֵאָנֶה וּגְפֵן נִתְּנוּ
 חֵילָם: (ט) וּבְנֵי צִיֵּן גִּילוּ וְשִׁמְחוּ
 בִּיהוֹה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־נָתַן לָכֶם
 אֶת־הַמּוֹרָה לְצַדִּיק וְיִוָּרֵד לָכֶם
 גֶּשֶׁם מִזְרָה וּמִלְקוֹשׁ בְּרֵאשִׁיֹן:
 (י) וּמִלְאוּ הַגְּרָנֹת בֵּר וְהַשִּׁיקוּ
 הַיִּקְבִּים תִּירוֹשׁ וַיִּצְדָּהָר:
 (יא) וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת־הַשְּׂנִים
 אֲשֶׁר אָכַל הָאָרֶבָה הַיִּלָּק
 וְהַחֲסִיל וְהַנּוֹם חִילֵי הַגְּדוֹל
 אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בְכֶם: (יב) וְאֶכְלֶתֶם
 אֶכּוֹל

רש"י

מרה עליו שהוא לשון זיהום ושינוי: כי הגדיל לעשות דעה שפסע ידו בגדולים: (ז) אל
 תראי אדמה ארץ ישראל (אס) תשיבו בתשובה: (ט) את המורה את נביאכם המורים
 אתכם לשון כי כדו לנדק אתכם: מורה ומלקוש כמו יורה ומלקוש (דברים י"ח): בראשון
 בניסן אפי" שהיורה היא רביעה ראשונה היוצרת על הזרע והיא במרחשון אותה שנה בניסן
 זרעו כמו שמפורש במסכת תענית שגדלה התבואה באחד עשר יום: (י) והשיקו לשון השמעת
 קול

באור

כל"א: כי הגדיל לעשות, הארבה הגדיל לעשות דע בארץ (רש"י ורד"ק): (ז) אל תראי,
 וזאת הנביא עד ושלמתי: כי הגדיל ה' לעשות, טוב כנגד שהגדיל הארבה לעשות דע
 (רש"י ורד"ק): (ט) ויורד לכם וגו', כת"י ומחית לבין מער בכיר צעדיה ולקישא בידם
 ניסן

תרגום אשכנזי

הפטרת וילך ושת

פריזוט איהר ביא פאללעם גענוס דען
עוויגען אייערן גאטט, דער וואונדער-
דינגע פֿיר אייך געטראגן, דאס מין
פאלק ניא ווידרום צו שאנדען ווירד.
(יג) „מאן זאלל ערקענגען, דאס איד
„אונטער ישראל טהראגע, איך דער
„עוויגע אייער גאטט ויזא אונד קיינער
„מעהר. יא! ניא זאלל מין פאלק צו
„שאנדען ווידער וועררען.“

אכול ושבו ע והללתם את שם
יהוה אלהיכם אשר עשה עמכם
להפליא וקרא יבשו עמי
לעולם: (יג) וידעתם כי בקרב
ישראל אני ואני יהוה אלהיכם
ואני עוד וקרא יבשו עמי
לעולם:

הפטרת וילך ושת ולתצ

בקצת מקומות מוסיפין אלו הפסוקים

(יד) מי יל כמזד נשא עון ועבר על פשע לשארית נחלתו לא
החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא: (טו) ישוב ירחמנו יכבוש
עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם: (טז) תתן אמת
ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם:

תרגום אשכנזי

הפטרת וילך ולתצ

(א) זוכט דען עוויגען, ווייל ער צו
פֿינדען, רופט איהן אן, ווייל ער
נאהע איזט. (ב) דער גאטטלאזע
לאסע וויגען וועג, דער

(ישעיה ק' נ"ה ו' — ער נ"ו ח)
(א) דרשו יהוה בהמצאו
קראו בהיותו

קרוב: (ב) יעזב רשע דרכו ואיש

רשי

קול כשהקולות יורד מן הגת א טח היקב והיא הכור שלפני הגת: (טז) תתן אמת ליעקב
תירגם יוכתן חיהב קוסטא ביעקב לבטוהי כוה דקיימתא ליה בבית אל טובות אברהם לורעי
בתרוהי כוה דקיימתא ליה בין בתריא תדכר לנא עקידת יצחק. תתן לבו באמת אשר הנעת
ליעקב האמת לבו דכרך אשר הנעת ליעקב (בראשית כ"ט) כי לא אעונך: חסד לאברהם
שכר

באור

ניסן, ובדרך זה מתורגם בל"א: (י) והשיקו, כמו והניפו מן הניף את מי ים סוף ל
פניהם כלומר שהיו היקבים מלאים עד שיכופו היין או השמן על פניהם: (יא) ושלמת וגו'
מאמר השם ב"ה: (יב) ואכלתם וגו', מאמר הנביא, וגם הוא קורא את ישראל עש
כדכתיב על שגר בת עמי: (יג) וידעתם וגו', מאמר השם ב"ה, וכאלו מקיים דברי הנביא
ולא

וְאִישׁ אֶחָד מֵאֵלֶּיךָ וַיֵּשֶׁב אֶת־
 יְהוָה וַיִּרְחַמְהוּ וַאֲלֹהֵינוּ כִּי־
 יִרְבֶּה לְסִלּוֹתָהּ: (ג) כִּי לֹא
 מִחֲשָׁבוֹתַי מִחֲשָׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא
 דַּרְכֵיכֶם דַּרְכֵי נֶאֱמַר יְהוָה:
 (ד) כִּי־גִבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן
 גִּבְהוּ דַּרְכֵי מַדְרֵיכֵיכֶם
 וּמִחֲשָׁבוֹתַי מִמִּחֲשָׁבוֹתֵיכֶם:
 (ה) כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם
 וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא
 יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוֶה אֶת־הָאָרֶץ
 וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע
 לַזֶּרַע וְלֶחֶם לְאֹכֵל: (ו) כֵּן יִהְיֶה
 דְּבַר־יְהוָה יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב
 אֵלַי רִיקִים כִּי אִם־עֲשֵׂה אֶת־אֲשֶׁר־
 אָמַרְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר־
 שָׁלַחְתִּי

דער זינדענפאללע מאן זיינע ענט-
 ווירפע; קעהרע ווידער צום עוויגען,
 ער ערבארמט זיך זיין; ווענדע זיך צו
 אונזערם גאטט, דעם אללפערגעבער.
 (ג) מיינע געדאנקען זינד ניכט דיא
 אייעריגען, אייערע וועגע ניכט דיא
 מייניגען, שפריכט דער עוויגע. (ד) האך
 ערהאכען, וויא דער היממעל איזט
 איבער דיא ערדע, זא ערהאכען זינד
 מיינע וועגע פאן דען אייעריגען, מיינע
 געדאנקען פאן אייער געדאנקען. (ה) זא
 וויא רעגען אונד שנעע פאם היממעל
 נידערפאללט, ניא לעער צורוק קעהרט,
 ערוט דיא ערדע וואסערט, בעפרוכטעט
 אונד גרינגענד מאכט, ערוט דעם
 זעעמאן זאט, אונד שפייע צום עסען
 שאפט: (ו) זא איזט דער אויזשפרוך,
 דען דיא גאטטהייט טהוט; ניא קעהרט
 ער פרוכטלאז ווידער, ער פאללבריינגט
 וואו איך בעשל אסען, פאלל ציהט
 גליקליך, וואצו
 איך

אֵלַי רִיקִים כִּי אִם־עֲשֵׂה אֶת־אֲשֶׁר־
 אָמַרְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר־
 שָׁלַחְתִּי

ר ש י

שכר חסד אשר לאזברהם אשר טוב לבבו לשומר דרך ה' לעשות צדקה ומשפט ולכך לא כאמר
 וחסד חלל חסד האמת שתאמת לטו את הבטחת יעקב היא תהיה תשלום גמול חסדו של אזברהם:
 אשר כשבעת בעקידתו של יצחק כי כשבעתי כאב ה' ויען אשר עשית וגו':

(א) בהמצאו קודם גזר דין בעוד שהוא אומר לכם דרשוני: (ג) כי לא מחשבותי
 מחשבותיכם אין שלי ולכם שוות לכך אני אומר לכם יעזוב רשע דרכו
 ויתפוש את דרכי: ואיש און מחשבותיו ויתפוש את מחשבותי לעשות הטוב בעיני: (ד) כי
 גבהו שמים וגו'. כלומר כי יש הבדל וחילוק מעלת ושנח בדרכי יותר מדרכיכם ובמחשבותי
 יותר ממחשבותיכם כגובה שמים על הארץ אתם כותנים לב למרוד בי ואני נתן לב להשיג
 אתכם: (ה) כי כאשר ירד הגשם והשלג ולא ישוב ריקס אך ייטיב לעולם כן דברי אשר יא
 מפי

באור

ולא יטשו עמי לעולם, וחלף זה במדברים ענין כאה מאוד בדבור כבואי:
 (א) בהמצאו, קודם גזר דין בעוד שהוא אומר לכם דרשוני (רש"י), וכן אמר הראב"ע
 קודם חתום הגזירות, והרי"קס אמר בענין שימצא לכם, וכן בהיותו קרוב, בענין שהיה
 קרוב, תו היא דרישה בכל לב והנכון שטעמו בעבור המצאו, כלומר בהיות שזה דרכי להיו'
 קרוב לכל קוראיו באמת ובלב תמים, לא כמו שאתם חושבים להתיאש מן התשובה שלא יקבל
 אתכם

שְׁלַחְתִּיּוֹ: (ו) כִּי כְשִׁמְחָה תִצְאוּ
 וּבְשָׁלוֹם תּוֹבְלוּן הַהָרִים
 וְהַגְּבֻעוֹת יִסְצְחוּ לְפָנֵיכֶם רִנָּה
 וְכָל־עֲצֵי הַשָּׁרָה יִמְחֲאוּ־כָף:
 (ח) תַּחַת הַנְּעֻצוֹן יַעֲלֶה בְרוֹשׁ
 תַּחַת הַסַּרְפָּד יַעֲלֶה הַדָּם וְהִיא
 לִיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא
 יִכָּרֵת: (ט) בַּה אָמַר יְהוָה
 שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וְעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי
 קְרוֹבָה יִשְׁנֹעַתִי לְבוֹא וְצַדִּיקִי
 לְהַגְּלוֹת: (י) אֲשֶׁר־יִגְוֹשׁ
 יַעֲשֶׂה־זֹאת וּבֶן־אָדָם יַחְזִיק
 בַּה שִׁמֵּר שַׁבָּת מִחֻלּוֹ וְשִׁמֵּר
 יְדוֹ מִמַּעֲשׂוֹת כָּל־רָע: (יא) וְאֵל־
 יֹאמַר בֶּן־הַגִּבּוֹר הַגְּלוּ־אֶ־יְהוָה
 לֵאמֹר הַכְּדֵל יַבְדִּילֵנִי יְהוָה
 מֵעַל עַמּוֹ וְאֵל־יֹאמַר הַסְּרִים

איך איהן געוואנדעט . (ו) נון צידעט
 איהר פראהלאקקענד אויו , ווערדעט
 אין פרידען פארטגעלייטעט ; הארט
 בערג אונד היגעל יובעללירער שאללען ,
 דעו פערלדעו ביימע האנדעקלאפפען
 הוישען . (ח) שטאטט דעו דארנבושעו
 שפריסען צעדערן , שטאטט ווילדען
 שטרויק'ן בליהען מירטען אויף ; דעם
 עוויגען צום האהען רוהם , איין רענק
 מאל אימסערדווארנד , אונפערגאנגליך ,
 עוויג ! (ט) זא שפריכט גאטט : האלטעט
 נור אויף רעכט , אונד איכט טוגענד
 אויו ; מיין הייל נאהט באלד העראן ,
 באלד אפגעבאר מינע אללגיטע .
 (י) הייל דעם שטערבליכען , דער זיא
 איכט ! הייל דעם ערדענוואהן , דער
 פעזט דרויף האלט ! דער דען רוהע
 טאג פייערט , איהן ניכט ענטוויידהט ,
 זיינע האנדע טרייא בעוואכט , דאס
 זיא קיין באזעו טהון . (יא) לאס ניכט
 דער פערמדלינג , דער דעם עוויגען זיך
 צוגעזעללט , קלאגען : „ אך ! גאטט
 „ האט פאן זיינעם פאלקע מיך גע
 „ שידען ! דאס דער פערשניטנע ניכט
 „ זאגע :

אך

רש"י ותחת קרי הן

שפי להודיעכם על ידי הנביאים לא ישוב ריקם אך ייטיב לכם אם תשמעו להם . ומדרש אגדה
 כי לא תחשבותי וגומר אין דיני כדיוכי בשר ודם חתם מי שמוהה בדין מתחייב אבל אני שוהה
 יעזב ירוחם : (ו) כי בשמחה תנאו . מן הגלות : ההרים והגבעות יפנחו לפניכם רנה .
 זיתנו לכם פריים וכנחם ויהט יושביהם : (ח) תחת הנעצן וגומר . רבותינו דרשו תחת
 הכשעים יעלו כדיקים : נעצן וסרפד . מיני קינים הם כלומר הרשעים יאכדו והכדיקים
 יטלו ומשלתם : (י) יעשה זאת . שומר שנת ונו' : הכדל יבדילני ה' . למה אתגידר הלא
 הקב"ה יבדילני מעל עמו כשישם שכרם : (יא) ואל יאמר הסרים . למה איטיב דרכי ומעללי

באור

אתכם , כי כן דרך האדם להנקם ממי אשר חטא לו , אבל לא כמחשבותיכם ונו' : (ו) כן
 יהיה דברי , כי אמלא כל אשר דברתיא נביאי , והו כי בשמחה תנאו והגלות ונו' (הראב"ע) :
 (ז) ההרים והגבעות , ד"מ ר"ל שימח כל העולם : יסחאו כף , יכו כף , תרגום זיך
 ומחא , כאלו יניעו ענפיהם ויכוס זה בזה לסימן שמחתן , כאדם השומח שיכה כף חל כף
 מתוך התפעלות השמחה , וכן אמר המאורר בתהלים (כ"ה ס') נהרות יסחאו כף , והכל
 עד"ע

"אך! איך בין יא נור איין דיררער
 "בוים!" (יב) דען דים פֿערהייסט דען
 פֿערשניטנען. גאָטט! "ווען זיא מיינע
 "רוהעטאָגע פֿייערן, לעבענוואַנדעל
 "וואָהלען מיר וואָהלגעפֿאלליג, אונד
 "שטאַנדעאָטט טרייאַ מיינעם בונדע
 "בלייבען. (יג) דאָן שטיפֿטע איך אין
 "מיינעם הויזע, אין מיינען מויערן,
 "איהגען דענקמאַל אונד גוטען נאָמען,
 "דויראנדער אַלז איהן וואָהן. אונד
 "טאַכטער שטיפֿטען; שטעטער נאָך.
 "רוהם איזט איהר טהייל, עוויג,
 "אונפֿערגאַנגליך!" (יד) אויך דער
 פֿרעמדען קינדער, דיא צום עוויגען זיך
 געזעללען, דיא איהם דינען, זיינען
 נאָמען ליבען, גערנע זיינע קנעכטע
 זיינען; יעדען דער דען רוהעטאָג
 פֿייערט, איהן ניכט ענטווייהט, שטאַנדע
 האָפֿט טרייאַ מיינעם מונדע בלייבט:
 (טו) "פֿיהרע איך איינזט צו מיינעם
 "הייליגען בערגע, ערפֿרייע זיא אין
 "מיינעם אַנדאַכטו הויז, נעהמע בראַנדע
 "אונד שפּייעאָפֿער, אויף מיינעם
 אַלטאַר

הן אני עין יבש: (יב) כִּי-כֹה ו
 אָמַר יְהוָה לְסָרִיסִים אֲשֶׁר
 יִשְׁמְרוּ אֶת-שִׁבְתוֹתַי וּבְחֲרוּ
 בְּאֲשֶׁר הִפְצֵיתִי וּמְחַוִּיקִים
 בְּבְרִיתִי: (יג) וַנִּגְרַתִּי לָהֶם
 בְּבֵיתִי וּבְחֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב
 מִבָּנִים וּמִבְּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֲתֵן
 לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִבְרַת: (יד) וּבְנֵי
 הַנְּכַר הַגְּלוּיִם עַל-יְהוָה לְשִׁרְתוֹ
 וְלֹא-הִכָּה אֶת-שֵׁם יְהוָה לְהִיּוֹת
 לוֹ לְעַבְדִּים כָּל-שֹׁמֵר שִׁבְת
 מִחֻלּוֹ וּמְחַוִּיקִים בְּבְרִיתִי:
 (טו) וְהִבִּיאֹתִים אֶל-הַר קֹדְשִׁי
 וְשִׁמְחֵתִים בְּבֵית הַתְּפִלָּה
 עוֹלְתֵיהֶם וּבְחִיהֶם לְרָצוֹן-עַל-
 מוֹבְחֵי

ר ש י

הן אני כעץ יבש מאין זכרון: (יב) ומחויקים. אומזים: (טו) לכל העמים. ולא לישראל
 לבדם כי אף לגרים: (טו) עוד אקבץ עליהם. מן האומות שיתגוררו וכלו עליהם: לכקבצו.
 נוספים על קבוצי ישראל:

ביום

באור

עד"מ: (ח) הנעצוץ, וכן הסרפד ממיני הקונים הגדלים במדבר, ולהיפך ברוש והדס
 מיני אילנות טובות, והנה יחדש פלא לשום מדבר לארץ פרי בשום לכיון חה יהיה לה' לשם
 לאות עולם (ומדברי הראב"ע): (ט) שמרו משפט, כי אז קרובה יצועתי לבוא וכדקתי
 קרובה להגלות, וכבר עבאר במקום אחר ההבדל שבין דקק לבדקה, שטעם האחרון על
 המנינה לפני משורת הדין: (יג) יד, מקום כמו יוד תהיה לך, אבל זה אינו מקום גופני
 כי אם במקום מעלה ושבת, וכן ברך ה' מוקומו, וכענין הנמשל בדברי רז"ל ממלא מקום
 אבותיו (רד"ק): (יד) הגלויים על ה', כמו אל ה', וכן ותפלל על ה' דמנה (הכ"ג):
 שומר שבת מחללו, ידוע כי שבת סימן התי"ו לבקבה, אולי זה בא כאילו אמר עוס שבת
 (ומדברי ראב"ע): (טו) לכל העמים, לא לישראל לבד, כי אם אף לגרים (רש"י), אן
 בדרך

מוֹבְחֵי כִי בֵיתִי בֵית־חַפְלָה
יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים : (טו) נָא
אֲדַנִּי יְהוָה מִקְבֵּץ גִּדְחֵי יִשְׂרָאֵל
עוֹד אֶקְבֵּץ עֲלָיו לְגִקְבְּצָיו :

הפטרת האוינו

(שמואל ב' ק' כ"ב עד כ"ג)

(א) וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־
דִּבְרֵי הַשִּׁירָה
הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצֵּיל יְהוָה אֶת־
מִצְרַיִם מִיַּד אֲיִכָּוִי וּמִיַּד שָׂאוּל :
(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה סְלַעִי וּמִצְדֹתַי
וּמִפְלִטַי־לִי : (ג) אֶל־הֵי צִוִּי
אֶחְסֶה־בּוֹ מִגִּבֵּי וּקְרַן יִשְׁעֵי
מִשְׁגַּבֵּי וּמִנוֹסֵי מִשְׁעֵי מַחֲמֵם
הַשְּׁעֵנִי : (ד) מִהַלֵּל אֶקְרָא יְהוָה
וּמֵאֵיבֵי אֲשַׁע : (ה) כִּי אֶפְסְנִי

משברי

רש"י

(א) ביום ה' אותו • לעת זקנותו לאחר שנברו עליו כל צרותיו וכיבדו מכלם •
ומכף שאול • והלא שאול בכלל היה אלא שהיה אייבו ודודכו יותר מכלם
כיבדו בו תשעה עשר איש ועשהאל כיבדו בו לכו ויהא את הארץ ואת יריחו וכיבדו בו והחזיק
שלמה אהב נשים נכריות ואת בת פרעה : (ב) סלעי ומצודתי • לשון חזק הם סלע כמשמע
מצודת יערים שקרוין פלייש"אין בלע"ז (משונב בדיסם ג"ל כמו בשופטים ו' ב' ובתהלים ל"א
ג' פלייש"אין בל"ח פחליסארען • שוען גיטער) ועל שם נס שנעשה לו בסלע המחלקות והמורה
צחורה : ומפלט לי • מפלטי עם נבא ישראל כמלחמה ופעמים שהיא מפלט לי כאשר לנח
כגון מן יסבי בבוט : (ג) צורי • לשון סלע שהסלע מחסה לעוברי דרך מן המטה והרחוקות
אבר"חמש בלע"ז (והוא אבריע"מאנג • בל"ח בעשיטונג • בעדעקונג • וכן פי' רש"י ישעיה ל'
ב' • ובזואל ה' ח') : ומניסי • שהייתי נס אליו לעזרה : אחסה • לשון כיסוי שהייתי מחססה
לעזרה לסומכני : (ד) מהלל אקרא ה' • כתרנונו בקראי לו אהודט לפי כי מאיביאני טוטח
שאושע ויתכן לפתור אקרא ואושע לשון כוזה : (ה) אפסני • הקיפוני : משברי מות • כתרנונו
כאיתתא

„ אלטאר וואהלגעפאלליג אויף • מייען
„ טעמפעל נענטט מאן דאן : הויז דער
„ אנדאכט אללער פאלקער ! “ (טו) עו
שפריכט'ו גאטט דער דערר , דער
פערשטאסנען ישראל'ו זאממלער !
„ זאָ פֿערמעררע זיך איינזט ווינער
„ צערשטרייאטען צאהל . “

הפטרת האוינו

(א) פֿאַלגענדעו געריכט זאנג דוד
דעם עוויגען צו עהרען , אלו
ער איז פֿאַן אללעו ווינען פֿיינדען ,
אונד בעזאנדערו פֿאַן דער דאָנר
שאול'ו עררעטטעטע • (ב) זאָ זאָנג ער :
עוויגער ! מיין שוטצעלו ! מינע פֿעזטע !
מיין עררעטער ! (ג) גאָטט ! מיין האָרט
אויף דען איך טרויע ! מיין שילד ! מייען
היילו האָרן ! מינע בורג ! מינע צופֿלוכט !
מיין העלפֿער , דער פֿאַר געוואָלט
טהאָטיגקייט מיך שיצט ! (ד) געלאַכט ,
דיך איך , זיין גאָטט , אונד וואָר פֿאַם
פֿיינדע ערלאָזט • (ה) דען שאָן אום
רינגטען מיך דעו

(* הגה השירה הזאת כבר מובארת בספר זמירות ישראל שיר י"ח , ואכתנו
לא נעמוד עתה כי אם על איזה השנים , שנפלו בהטסת שלפנינו :

משברי מות נחלי בליעל
 יבעתני: (ו) חבלי שאול סבני
 קדמני מקשימות: (ז) בצר
 לי אקרא יהוה וא-הי אקרא
 וישמע מהיכלו קולי וישועתי
 באזניו: (ח) ותגעש ותרגש
 הארץ מוסדות השמים ירגו
 ויתגעשו כי חרה לו: (ט) עלה
 עשן באפו ואש מפיו תאכל
 גחלים בערו ממנו: (י) ויט
 שמים וירד וערפל תחת
 רגליו: (יא) וירכב על כרום
 ויעף וירא על כנפי דרום:
 (יב) וישת השף סביבתיו סבוח
 ויתגעש קרי חשרת

דעו טאדעו וועללען; שרעקטען מיך
 דיא שטראהמע דער אונטערועלעט;
 (ו) דער האללען באנד' אומשטריקטען
 מיך; איך ווארד פאן שרלינגען דעו
 טאדעו ערגריפען. (ז) אבער אין דער
 אנגוט רוף איך צום העררן, שרייב
 הינויף צו מיינעם גאטטע. ער דארט
 מיין פלעהען אויז ויינעם טעמפעל;
 מיין געכעט דרינגט איהם צו אהרען.
 (ח) דיא ערדע בעכטע, ווארד ער-
 שיטטערט; עז וואנקטען דעו היממעל
 פפילער; ויא בעכטען דא ער צארניג
 ווארד. (ט) דאמפף שטיג אויף, אלו
 ער ערגרימטע; אויז ויינעם מונדע
 צעהרענד פיאר, גלוטפלאם לאדערט
 דאפאן. (י) ער נייגטע דען היממעל;
 פוהר הערנידער; אונטער ויינען פיסען,
 דיוטערז געוואלק. (יא) ער פאהרט
 אויף כרוכ'ז ריקקען, שוועבט דאהער,
 ערשיינט אויף פליגעלן דעו ווינדען.
 (יב) מאכט פיינוטערניס צום געצעלטע
 אום

רש"י

פאיתחא דיתבא על מתברא כן שם מושב האבניים שהאשה יולדת שם: כחלי. גייסות שוטפות
 כחל: (ו) חבלי. כתרנונו משריין כמו חבל כביאים: קדמוני. באו לפני: (ז) נכר לי
 אקרא ה' וישמע וגו'. כן דרך לשון הווה מדבר לשון עבר ולשון עתיד כפעם אחת: (ח) ויתגעש
 ותרגש. לא על כיסוס שאירעוהו כאמר אלא על כיסוס שנעשו לישראל וראש המקרא מחובר
 על סופו: כי חרה לו. כי משמש כאן לשון כאשר וכן פתרונו וכשחרה לו מפני מכעיסיו נתגעשה
 ונתרעשה הארץ ומוסדות השמים רגזו ורעשו: (ט) עלה עשן באפו. כן דרך הכועס יוצא
 עשן מכסיריו וכן עלה עשן באפו חהו כל לשון חרון חף שהאף נוסח ומעלה הכל: ואש מפיו
 תאכל. מנחלת דבר פיו תאכל אש ברשעים: (י) ויט שמים. להקסם מאויביו ממכרי' ומפרעה:
 (יב) וישת חשך סביבותיו. לסוכה כענין שנאמר והי הענן והחשך מפסיק בין מכרי' לישראל:
 קשרת

באור

כדרך תפלת שלמה: (טז) עוד אקבץ עליו, מן האומות שיתגווירו וכלו איהם: לנקבציו,
 כוספים על קבוצי ישראל (הכ"ל):

(ה) משברי מות, מלשון כל משברך וגליך עלי עברו, והוא כפל ענין של כחלי בליעל:
 (ז) וישועתי באזניו, תבוא, וכן הוא בתהלים: (ח) מוסדות השמים
 ירגזו, הם ההרים הגבוהים אשר ראשם מגיע השמימה, ונראה כאילו יסמכוהו שלא יפול:
 (יב) חשרת, פירשו לשון קשור וחסור ואסיפה: (כח) ועיניך על רמים תשפיל, עריכים
 שהם

אום זיך הער, וואסערפלוטען, וואלקע
 אויף וואלקע. (יג) אויך ליכטגלאנץ
 געגענאיבער ענטברענגט פלאממענער
 בליטץ. (יד) ער דאנגערט פאם
 היממעל העראב, דער עוויגע! דער
 האכטע לאסט זיינע שטיממע הארען;
 (טו) ווירפט פפילע, שטרייעט אוס-
 דער, שליווערט בליטצע ריזן;
 (טז) זיכטבאר ווארד דען מעערן אור-
 קוועלל, אויפגעדעקט דער ערדען
 גרונד, דורך דען עוויגען דראהען, דורך
 דען אדעם זיינען צאָרנהויכו. (יז) מיר
 רייכט ער אויך דער האָהע זיינע האַנד,
 ערגריפט אונד ציהט מיך אויך ברויזעני
 דען פלוטהען. (יח) עררעטעט מיך פאן
 פיינדען געוואלט, פאן ווידערואלערן,
 מיר צו מאַכטיג. (יט) זיא איבערפילען
 מיך אין אונפאללו שוואנגערן טאָגען,
 אָבער גאָטט וואָרד טיינע צופערזיכט.
 (כ) דער פיהרט מיך אויך, אין ווייטען
 רוים; עררעטעט מיך, דען ער האָט
 לוזט אן מיר. (כא) גאָטט טרווט מיר
 וואָהל נאָך טיינער פראַמטיגקייט, בע-
 לאָהנט טיינער האַנדע רויניגקייט.
 (כב) דען איך האַלטע דיא וועגע דען
 העררן, בין גיכט רוכלאָן ווידער טיינען
 גאָטט. (כג) זיינע רעכטע האַבע איך
 שטעטן פאָר אויגען, אונד וויילע פאן
 זיינען לעהרען גיָה. (כד) מיין הערין
 איזט אונגעטהיילט מיט איהם; איך
 דיטע מיך פאָר איבערטרעטונג.
 (כה) דרום פֿערגיכט דער הערר נאָך
 טיינער אונשולד מיר, נאָך

חֲשַׁרְת־מִים עֲבִי שְׁחָקִים
 (יג) מִנְגָה נִגְדוּ בְּעֵרוֹ גַּחְלִי אֲשֶׁר
 (יד) יִרְעַם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֲלִין
 יָתֵן קוֹלוֹ: (טו) וַיִּשְׁלַח חֲצִיִּם
 וַיִּפְּצֵם בְּרִקְוֵיהֶם: (טז) וַיִּרְאֵן
 אֶפְיָקִיִּים יָגְלוּ מִסְדּוֹת תְּבֵל
 בְּגַעְרַת יְהוָה מִנְשֻׁמַּת רִחַן
 אָפוּ: (יז) יִשְׁלַח מִמְרוֹם יְקֻחֵנִי
 יִמְשְׁנֵי מַמִּים רַבִּים: (יח) יִצְלֵנִי
 מֵאִיבֵי עֵז מִשְׁנֵאֵי כִי אֶמְצֵן
 מִמּוֹנֵי: (יט) יְקַדְּמֵנִי בְּיוֹם אִיבֵי
 וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעַן לִי: (כ) וַיִּצָּא
 לְמַרְחָב אֶתִּי יִחְלָצֵנִי כִּי־חָפְזִי
 בִּי: (כא) יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצַדִּיקְתִּי
 כִּבְרַת יְדֵי יוֹשִׁיב לֵי: (כב) כִּי
 שְׁמַרְתִּי נִדְרֵי יְהוָה וְלֹא
 רִשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהֵי: (כג) כִּי־בֵל
 מִשְׁפָּטוֹ לִנְגָדִי וְחִקְתִּיו לֹא־
 אָסוּר מִמִּנְדָּה: (כד) וְאֵהִיָּה
 תָּמִים לוֹ וְאַשְׁתַּמְרָה מֵעוֹנֵי:
 (כה) וַיֵּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצַדִּיקְתִּי
 מִשְׁפָּטוֹ קָרִי כִּבְרֵי

רש"י

חֲשַׁרְת־מִים עֲבִי שְׁחָקִים • וְאִין הִיב הַסֵּךְ עֲבִי שְׁחָקִים הִיוּ שָׁן חוֹשְׁרִין עִים עַל הַחֶרֶן • חֲשַׁרְת־
 לָשׁוֹן כִּכְרָה הוּא שְׁחָךְ עַל הַחֶרֶן דִּק דִּק וְכֵן הוּא חוֹשֶׁר בְּאֶגְרוֹת הַרְבֵּה חוֹשְׁרִין חוֹתֵם כִּכְרָה •
 וְעַם לְבַתּוֹר חֲשַׁרְת־ לָשׁוֹן קָשֶׁר שׁוֹחֲקֵרִין הַשְּׁמִים נִעְבִּים עַל יְדֵי הַעִים כְּשֶׁוֹשְׁרֵיהֶם הַחֹמֶר
 בְּחַסְטֵי הַחִסּוֹנָה שֶׁהֵם זְרוּעוֹת הַיָּם הַשֶּׁךְ הַקָּדוֹן וְקִיּוּרָן עֵינֵלוֹה יָסֵד: (יג) מִנְגָה נִגְדוּ •
 שֶׁלֹּא תִחַמֵּר בְּחֵךְ הוּא שְׂרִי אֵלֶּה הַנּוֹגֵה לְפָנֵים עֵן הַחִסּוֹנָה וְחַסְטֵיהֶם אֵשֶׁר לְפָנֵינוּ בְּעֵרוֹ גַּחְלֵי
 אֵשׁ שֶׁנִּשְׁתַּלְּחֵן חֲסִים עַל מַנְרִים: (טו) יָגְלוּ מִיִּסְדּוֹת תְּבֵל • שֶׁנִּקְרַע הַתְּהוֹם כְּשֶׁנִּקְרַע יֵם סוּף
 כְּנִקְרַעוֹ כָּל מִינּוֹת שֶׁעוֹלָם: מִכֶּסֶת • מִכֶּסֶת כִּי־חַטָּא: (יח) כִּי־חַטָּא • כִּי־חַטָּא: כִּי־חַטָּא
 כְּצַדִּיקְתִּי

כְּבָרֵי לְגַגְד עֵינָיו: (כו) עַם-
 חֲסִיד תִּתְחַסֵּד עִם גְּבוֹר תָּמִים
 תִּתְמָם: (כז) עַם-נֹבֵר תִּתְבַּר
 וְעַם-עֲקֹשׁ תִּתְפַּל: (כח) וְאֶת-
 עַם עֲנֵי תוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל-
 רַמִּים תִּשְׁפִּיל: (כט) כִּי-אַתָּה
 גִּירֵי יְהוָה וַיְהוּה יִגְיֶה חֲשָׁבִי:
 (ל) כִּי בָכָה אֲרוּץ גְּדוּד בְּאֱלֹהֵי
 אֲדֹלַג-שׁוֹר: (לא) הָאֵל תָּמִים
 דַּרְכּוֹ אֲמַרְתָּ יְהוָה צְרוּפָה מִן
 הוּא לְכֹל הַחַסִּים בּוֹ: (לב) כִּי
 מִי-אֵל מִבְּלַעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוֹר
 מִבְּלַעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ: (לג) הָאֵל
 מַעֲזוּי חֵיל וַיִּתֵּר תָּמִים דַּרְכּוֹ:
 (לד) מִשׁוּהָ רַגְלֵיךָ בְּאֵילֹת וְעַל-
 בְּמַתֵּי יַעֲמִידֵנִי: (לה) מִלְּמוֹד
 דְּרָכֵי קְרִי רַגְלֵי קְרִי יָדֵי

נאך מיינער רייניגקייט פֿאַר זיינען
 אויגען. (כו) דוא ביזט דעם גיטיגען
 אַלל־גיטיג; דעם טרייאגעווינטען,
 טרייאגעוונט; (כז) פֿערפֿאַהרזט מיט
 ריינען, ריין; ביזט טיקקעפֿאַללען אונט־
 פֿערזאָהנליך. (כח) אונטערדריקטען
 לייטען שטעהענט דוא בייא, אונד
 זענקוט דיינען צאָרנבליק אויף שטאלצע
 גידער. (כט) דוא ביזט מיין ליכט,
 אַ עוויגער! דער הערר מאַכט פֿינטער-
 נים מיר צום ליכט; (ל) מיט דיר
 דורכברעכע איך קריגזשאַר; מיט
 מיינעם גאַטטע זעטצע איך איבער
 מויאר. (לא) ער—גאַטט—זיין וועג
 איזט וואַנדעללאַז; דען העררן פֿער-
 הייסונג ריין דורכלייטערט, אַללען דיא
 איהם טרויען, איזט ער אוין שילד.
 (לב) דען ווער איזט, אויסער דעם
 העררן, איין גאַטט? ווער אָהנע אונזערן
 גאַטט, איין האַרט? (לג) דער גאַטט,
 דער זיגוהעלס מיר איזט, אַללע מיינען
 וואַנדעל אין האַרמאַניא אויפֿלאַזט.
 (לד) באַלד מיינען פֿום, דעם דזירשע
 גלייך בעפֿליגעלט; באַלד מיד אויף
 מיינען האָהען זיכער שטעללט. (לה) ער
 איבט

רש"י

(כא) כדקתי • כשיצאו אחריו למדבר וסמכו על הצמחיו : (כו) עם חסיד תמים נבר
 כנגד שלשה אבות שלם הקנה גיבול נדקתם לנביהם : (כז) עם עקש • פרעה : תתפל
 לשון נפתל ועקש ובספר תהלים כתוב תתפל • ד"א ישלח ממרום יקחני על עבמו אמר כשהי
 נחפו ללכת מפני שאלו בסלע המחלוקת והיה קרוב להתפס ומלאך בא א שאל לאמר מהר ולכס
 כי כשבו פלשתים : (לא) אמרת ה' נרופה • ברורה מבטיח ועושה : (לב) ויתר תמים דרכי •
 מכל גכסול ומכל חטא ומכל עבוכה עד כי היה שלם וכבוש : (לה) וכמת קשת נחושה זרועתי •
 וכדרכה קשת נחושה על זרועי שיש בי כח לדרכה קשתות היו תלויים לדוד בביתו והיו מלכי
 האומות באין ורואים אותו ואומרים זה לזה אתה סבור שהוא יכול לדורכן אין זה אלא לייראנו
 ודוד

באור

שהם רמים בעיניהם אבל בעיניך הם שפלים : (לב) ויתר תמים דרכי, מלשון סתם אנחות
 מוטה, מתיר כל הסתירות והעקמומיות שבדרכי לעשותו שלם ותמים בלי חסרון ומעוות,
 כלומר מיישר דרכי, וזה שאמר פעם יעשי כצנור אומץ לעמוד בלי פחד, ופעם יתן לי קלות
 ברגלי למוס, הכל כפי שהשעה נריכה לו, ואין הפחזות הזאת סותר את אמנות הלב לעת
 אחרת

איבט צום קאמפפֿע מיינע האַנד ,
 לעהרט מיינען אַרם דען עהרנען כאַגען
 זענקען . (לו) גאַכזט צום שילדע מיר
 דיין הייל ; זעלבזט דייע ציכטיגונג
 מאַכטע מיך גראַס . (לז) ווייטערזט
 מיינע טריטטע אונטער מיר , דאַס מין
 געלענק ניכט קראַפֿטלאַז ווערדע .
 (לח) נון זעטע אַיך מיינען פֿינדען
 נאָך , אונד ראַטטע זיך אויז , אונד
 לאַס ניכט אַב בוז אַיך זיך אויפֿגעריבען .
 (לט) פֿערטילגע — הויע נידער —
 זיך קאַממען ניכט אויף , זיך שטיצען
 דיין צו מיינען פֿיסען . (מ) זאָ האַסט דוא
 מיך צום קאַמפֿע געריזטעט ; זאָ בייגזט
 דוא מיינע ווידערזאָכער אונטער מיר ;
 (מא) זאָ ווענדעזט דוא מיר צו דען
 פֿינדען נאַקקען , מיינער דאַסער
 נאַקקען ; אַיך באַנדיגע זיך . (מב) זיך
 ווענדען זיך , דאַ ניאַמאַנד היילפֿט ,
 צו גאַטט עמפֿאַר , דער האַרם זיך
 ניכט . (מג) דרום צערשטאַסע אַיך
 זיך צו ערדען שטויב , צערטרעטע ,
 צערמאַלמע זיך , וויא נאַסענקאַטד .
 (מד) דוא שיעזט מיך פֿאַר מיינען
 פֿאַלקען מייטרייא , בעוואַהרוט מיך אויף
 צום הויפט ענטפֿערנטער רייכע , מיר
 אונבעקאַנטען פֿאַלק דינט מיר .
 (מה) דער באַרבאַרען זאָהנע
 שטייכעלן

ידי למלחמה ונחת קשת
 נחושה זרעתי : (לו) ותתן לי
 מנן ישעך וענרתי תרפני :
 (לז) תרחיב צערי תחתי ולא
 מעדו קרסלי : (לח) ארדפה
 איבי ואשמידם ולא אשובעד
 בלתם : (לט) ואכלם ואמחצם
 ולא יקומון ויפלו תחת רגלי :
 (מ) ותורני חיל למלחמה
 תבריע קמי תחתי : (מא) ואיבי
 התה לי ערף משנא
 ואצמיתם : (מב) ישעו ואין
 מושיע אליהוה ולא ענם :
 (מג) ואשחקם בעפר ארץ
 כטיטחוצות אדקם ארקעם :
 (מד) ותפלטי מריבי עמי
 תשמרני לראש גוים עם לא
 ידעתי יעבדני : (מה) בני נבר
 יתכחשו

רשיי

ודוד שומע ונוטלן ומכתתן לכניהם חריכת קשת לאון זיחת הוא וכן חרף נחתו בי : (לו) וענתך
 תרכני . גדלת לי מדת ענותותך : (לז) תרחיב צעדי . כשאדם מדבק בגליון לו הוא סתם
 ליפול וכן הוא אומר בלכתך לא ינר צעדיך : קרסולי . עקיבי : (מב) ישעו ואין מושיע עמי
 הרי זה מקרא מסורס ישעו אל ה' ולא ענם ואין מושיע כמו ישעיה האדם א עושהו כמו ישעיה
 ומנחם חכרו עם ישעיה אל הכל ופטר בו לאון עתירה ונפול הלשון על המעתיך ועל הנעתך
 כמו ויעתר יצחק לה' ויעתר לו ה' אף כאן ישעו ואין מושיע נופל על המפלה וישעיה נופל
 על הלשון על מי שמתפללין לפניו : (מג) ארקעם . ארמסם והרבה יש בשפיר יחזקאל רוע
 ברנלך ורקעך כרגל : (מד) מריבי . מודאג ואייתופל ואול והזיפס : תשמרני לראש גוים
 ככנתי

באור

אחרת : (לו) וענוהך חרבני , אם הטעם מלשון ארץ כי ענתני כפי שחרגשו הרמב"ן
 כלומר

הפטרת האזינו

תרגום אשכנזי לא

שמייכעלן מיר, זינד אויף'ז געריכט מיר
אונטערטהאן. (מו) דיא זאהנע דער
בארבארייא פערשמאכטען, ציטטערן
אזוי איהרען פעוטען דערפאר.
(מו) עוויג לעבט דער דערר! פרייז
מיינעם הארטע! פעהרעררליכונג דעם
גאטטע מיינעז היילז! (מח) דעם גאטטע,
דער מיר ראכע גיכט, אונד צווינגט
פאלקער אונטער מיר; (מט) דער מיך
אזוי מיינען פיינדען הערפאר רייסט,
מיך פאר עמפאררען זיכערט, פאן
יענעם אונגערעכטיגקייט ליבענדען
מיך רעטטעט. (נ) דארום דאנק איך
דיר, עוויגער! אונטער דען היידען, אונד
רוהרע דיר מיין זאיטענשפיל. (נא) דיר
דער זיינע קאניג רעטטונגטוהורם
איזט, דער וואהל טרוט זיינעם
געואלכטען, דוד אונד זיינעם זאמען
עוויגליך:

יתבחדשור לי לשמוע און ישמעו
לי: (מו) בני נבר יכלו ויחגרו
ממסגרותהם: (מו) חיה יהוה
וכרוך צורי וירם אלהי צור
ישעי: (מח) האל הנתן נקמת
לי ומריר עמים פחתני:
(מט) ומוציאי מאיבי ומקמי
תרומני מאיש חמסים
תצילני: (נ) על-כן אודה יהוה
בגוים ולשמך אומר:
(נא) מגדיל ישועת מלכו
ועשה חסד למשיחו לדוד
ולורעו עד-עולם:

הפטרה ליום א' דר"ה

הפטרת יום א' דר"ה

(א) עו לעבטע איין אנגעוועהנער מאן
צו רמחים צופים אויף

(שמואל א' א' — עד ב' י')

(א) ויהי איש אחד מן-הרמתיים צופים מהר

מגדול קרי

רש"י

צפנתני לכך. ויודע אנדה אמר דוד רבונו של עולם הצילני וידינו של ישראל שאם אטחו או
אדה את ישראל בעבודתי אזי כענש אלף לראש גוים תשימני והם יעבדוני ועליהם לא אענש:
(מה) יתכשו לי. וחמת יראה יאמרו לי כוזבים: לשמע און ישמעו לי. אפי' שלא צפני
יגורו מפני למשמע אזניהם לסור אל משמעת: (מו) בני נבר יבולו. ילאו לשון עלה כבל
פלישטי" רונט בלע"ז (כמו שמות י"ח י"ח בל"א ווערדן סער וועלקן): ויחגרו. לשון פסחים:
מוסגרותם. מקושי יסורי מכגר שאני מייכרן בהם: (מו) חי ה'. העושה לי כל אלה:
(א) ויהי איש אחד. הכל לפי הסדר משה מסר את התורה ליהושע ויהושע לזקנים ושופט
מסר לשופט עד שהגיע לעלי וממנו לשמואל כמו שצינו חקנים לכניאים: מן
הרמתיים

באור

כלומר אפילו היסורים ששלחת בני היתה הכונה בהם להגדיל אותי: (מו) ישעו, א' ה' בהיות
שאין להם מושיע אחר, אבל גם הוא לא יענש: (נא) מגדול ישועה, כמגדול בעיר שהיא
מכוס נגד האויב:

(א) איש אחד, צד"ה מפורש יחוסו שהיה מצני קהת בן לוי, ולהם היה נחלתם בהר
אפרים, כדכתיב בק' יהושע ולמאספות בני קהת הלויים וגו' את שכם
ואת

מִהָרָא אִפְרַיִם וְשִׁמּוֹן אֶלְקָנָה בֶן־
 יִרְחָם בֶּן־אֵלִיהוּא בֶן־תַּחֲוִי בֶן־
 צֹפָן אֶפְרַתִּי: (ב) וְלוֹ שְׁתֵּי בָנָיו
 שֵׁם אֶחָת חָנָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית
 פְּנִינָה וַיְהִי לְפָנֶיהָ יְלָדִים וּלְחָנָה
 אֵין יְלָדִים: (ג) וְעַלָּה הָאִישׁ
 הַהוּא מָעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה
 לַהֲשִׁתְחַזֵּר וְלִזְבַּח לַיהוָה
 צְבָאוֹת בְּשִׁלְהָ וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו
 עָלָי חֶפְנִי וּפְנַחַם בְּחָנִים
 לַיהוָה: (ד) וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח
 אֶלְקָנָה וַנָּתֵן לְפָנֶיהָ אֶשְׁתּוֹ
 וּלְכַל־בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מְנוֹת:

אויף רעם בערגע אפרים, נאמענו
 אקנה, זאָהן ירוחם'ז, זאָהן אליהוא'ז,
 זאָהן תחוו'ז, זאָהן צוף'ז. (ב) ער
 האַטטע צוויי פֿרויען, דערען זיינע
 חנה אונד דיא אַנדערע פנינָה היס.
 פנינָה האַטטע קינדער, חנה אבער
 ניכט. (ג) דיזער מאַן זאָג אַללע
 יאהר פֿאָן זיינער וואָהנשטאָרט הינויף,
 דען עוויגען צבאור אַנצוכעטען אונד
 איהם צו אַפֿערן אין שילה, וואָזעלכוט
 דיא ביידען זאָהנע עלי'ז, חפני אונד
 פנחס, דאָן פֿרויטעראַמט פֿערריכטען.
 (ד) איטמער נון ווען אלקנה אַפֿערטע,
 אונד זיינער פֿרויא פנינָה אונד אַללען
 איהרען זאָהנען אונד טאַכטערן דער
 גאַבען מאַנכערלייא פֿאַרלענטע.
 (ה) פֿערדראָס עז איהן, דער חנה נור
 זיינע זיינענע גאַבע פֿאַרלענען
 צו קאַנגען, דען

(ה) וְלְחָנָה יָתֵן מְנוֹת אֶחָת אֵפְסִים

ר ש י

הרמתיס נופים * שתי רעות היו שמויות ודורות ו אחת זו ויזכתן תירגס טופים מת למידי גבאי' :
 אלקנה * לוי היה מבני אביסוף בן קרח כתייחס בדברי הימים : אפרתי * יזכתן תירגס נטורח
 דכית אפרים * וזורה אנדה אפרתי בן פלטיץ אנגיטס אדם חשוב כמו אפרון במשיה לר'ש לטן
 חן : (ג) ועלה האיש * לטן הויה עולה היה מוזן מועד לעעד לשילה * ומדרש אנדה נדק
 שהיה עולה בשנה זו לא היה עולה בשנה אחרת כדי להשמיע ישראל ועשו כשותו : (ד) והי
 היום * והוה יום שעדל : (ה) מנה אחת אפס * סולק סד בסירי כרסוי להתקבל בסנר כניס
 יפות

באור

ואת מנשיה בהר אפרים : הרמתיס צופים, איירו שתי רעות היו שמויות זו אחת זו, ואמר
 הכד"ק ח"כ פירשו מאחת משתי רעות, ואין כודך לזה כי יתכן ג"כ שמויה העיר עממה הית'
 מונחת על שתי רעות, כמו העיר רועל וקנסעטחטינה שכל אחת מהן מונחת ג"כ על שבע
 רעות : אפרתי, בן פלטיץ, אנגיטס אדם חשוב (רש"י) : (ג) סימנים ימימה, משנה
 לשנה כמו ומרת את התקה הזאת למועד עמיס ימימה ויהי עולה בתג האסיף שהו זין
 השמחה ויש פותרים אויט מרגל לרגל, והראשון יותר נכון, כי בן כתיב (פ"ז) וכן יעשה שנה
 בשנה מדי עלותה בית ה' (מדברי הר"י אברבנאל) : (ד) והי היום ויזבח אלקנה ונתן
 לפנינה וגו', ולחנה יתן מנה אחת אפס, ע"ד הכתוב והי' כל מבקש ה' יבא מתוך למחנה,
 והטעם שכל עת שהיה זבח והיה נתן לפנינה מנות רבות בעבור בניה ובנותיה, היה נתן
 לחנה מנה אחת לבד אפס, וכפי' היפה של הריקס ז"ל, נכעם ועכב, לפי שה' סגר את
 רחמה ולא היו לה בנים שיתן לה מנות רבות כמו לבני פנינה, והוא היה אוהב אותה והוא
 מתאוה להיות לו מנחה כניס : וה' סגר רחמת, ת"י ען קדם ה' אפענע מנה ולד, וכן
 שתורגס

הפמרת יום א' דרה

תרגום אשכנזי לב

כי את חנה אהב ויהוה סגר
 רחמה: (ו) וכעסתי צרתה
 גם כעס בעבור הרעמה פי
 סגר יהוה בעד רחמה: (ז) וכן
 יעשה שנה בשנה מדי עלתה
 בבית יהוה כן תכעסנה ותכבה
 ולא תאכל: (ח) ויאמר לה
 אלקנה אישה חנה למה תכבי
 ולמה לא תאכלי ולמה ירע
 לבבך הלא אנכי טוב לך
 מעשרה בנים: (ט) ותקם חנה
 אחרי אכלה כשרה ואחרי
 שתה ועלי הפהן ישב עלי

הר' ברגש הכסא

רשי

דעו ער ליכטע זיא; דער עוויגע אבער
 האטטע איהר לייבפֿרוכט פֿערוואַנט.
 (ו) איבער דעם מאַכטע איהר איהרע
 אייפֿערוויכטיגע געשפּילן נאָך מאַנען
 פֿערדרום דאָרויך דאָס זיא זיא אַפֿט
 מיט דעם פֿאָרוואַרפֿע בעאונרוהיגטע,
 דאָס דער עוויגע איהר לייבפֿרוכט פֿער
 זאָגט האַבע. (ז) זאָ גינג'ו אַללע יאָהר;
 איממער ווען זיא הינויף רייזטע צום
 הויזע גאַטטען, קראַנקטע דיוע זיא,
 דאָס זיא וויינטע אונד ניכט אָם.
 (ח) דאָן פֿלעגטע איהר מאַן אלקנה
 וואָהר צו איהר צו זאָגען: וואָרום
 וויינט דוא, חנה! אונד איסענט ניכט,
 אונד כּוונט זאָ מיספֿערגניגט? בין איך
 דיר ניכט בעסער אַלזו צעהען קינדער?
 (ט) אוינט שטאַנד חנה אויף נאַכרעם
 אין שילה וואָר געגעסען אונד געטרוג
 קען וואָרדען, אַלזו דער פּריוטער עלי
 עכען

יפה: (ו) צרתה: אשת בעלה. פנינה: גס כעס. כעס אחר כעס תמיד לכך נאמר גם
 היתה אומרת לה כלום קנית מעפירת לבנדך גדול או חטוק לבנדך קטן: בעבור הרעימה.
 שמתאונן ורבותיו חמרו בעבור הרעימה שתתפלל ולגס שמים נתכוננה: בעד רחמה. כנגד
 רחמה וכן כל לשון בעד: (ז) וכן יעשה: אלקנה שנה בשנה נותן לה חלק מובחר להראותה
 שמחבבה וצרתה לפי חיבה שבעלה מראה לה כן תרגנה גם היא להכעיסה: (ח) אנכי טוב לך
 מחבנדך: מעשרה בנים. שילדה לי פנינה: (ט) אכלה בשילה: לח מפיקה"ח והחל"ף חטף
 קמן והוא כמו אחרי אכלה בשילה ואחרי שתה והלשון נוכל בין לזכר בין לנקבה אחרי אכלה
 ל' פועל כמו לאכילה לשון לפעול: ועלי הפהן יושב על הכסא: אותו היום ישב על כסא גדולה
 שכתמנה

באור

מתורגם בל"א: (ו) וכעסחה וגו', כל' מלבד הכעס שהיה לחנה ולאישה מפאת חסרון
 הנשים עמנו, הנה כעסחה גם צרתה במה שכוונה להקניטה ולאמר לה צפה מלא שה' סגר
 בעד רחמה וסגודאי א"כ רעה היא בעיניו, כן נראה לי טעם הכתוב: צרתה, כל שתי
 נשים לחים אחד נקראות צרות לפי שאינן אורבות זו לזו ברוב, וכן במשנה פטרות צרותיהן
 (ר"ק) ובלשון הכתוב (ויקרא י"ח) ואשה אל אחותה לא תקח לזרו: הרעימה, מן רעמו
 בנים (יחזקאל כ"ז) ענין זעם, והרי"ש דגושה שלא כמשפט (ר"ש כ' מלך): (ז) וכן יעשה,
 כפי פשט הכתוב לא יחזור כי אם לענין פנינה בלבד שכן תעשה בכל שנה ושנה מדי עלותה
 בית ה' שכן תכעיסנה, ובא א"כ זכר במקום נקבה ורבים ככה (מדברי הר"י אברבנאל), ומד
 קן סבריא חמה שעורו כמו וכן יעשה: (ח) ויאמר לה וגו', אולי שגם זה היום מדי עלותה,
 ובדמותה בל"א: הלא אנוכי טוב לך, כתרגומו הלא רעותא עבא לך כלומר רצוני אליך
 ואהבתי אותך טוב לך מעשרה בנים, וטעם עשרה כמו ואפו עשר נשים, שבע כסאמתיכם,
 והדומים

הַבָּסָא עַל־מִוֹת הַיָּבֵל יְהוָה :
 (י) וְהָיָא מִרְתַּת נַפְשׁ וְתַחֲפִלָּה
 עַל־יְהוָה וּבִכָּה רַחֲבָבָה :
 (יא) וְתִדְרַךְ נִדְרָה וְתֹאמַר יְהוָה
 צְבָאוֹת אֲסִדְרָאָה תִּרְאֶה וּבִעֲנֵי
 אִמְתֵּךְ וּזְכַרְתִּנִּי וְלֹא־תִשְׁכַּח
 אֶת־אִמְתֵּךְ וְנִתְתַּרְהָ לְאִמְתֵּךְ
 זֶרַע אַנְשִׁים וְנִתְתַּו לַיהוָה כָּל־
 יְמֵי חַיָּו וּמִזֶּרֶה לֹא־יַעֲלֶה עַל־
 רֵאשׁוֹ : (יב) וְתִהְיֶה בִּי הַרְבֵּתָה
 לְהַתְּפַלֵּל לִפְנֵי יְהוָה וְעַל־שְׁמוֹ
 אֶת־פִּיָּה : (יג) וְחֲנֻנָּה הִיא
 מִדְּבַרְתָּ עַל־לֶבֶת רַק שִׁפְתֶיךָ
 נַעוֹת

עבען אויף איינעם שטוהלע אם איינ-
 גאנגע דען אללערהייליגסטען זאם .
 (י) זיא אבער זעהר בעטריכטען מוטהען
 וואר , אונד פלעהטע וויינענד צום
 עוויגען . (י) טהאט אויך דאז געליבדע ,
 אונד שפראך : עוויגער ! גאטט צבאות !
 ווען דוא אויף דאז לידען דיינער מאגד
 זיהעזט , מיך בעדענקוט אונד מיינער
 ניכט פערגיכעזט , זאגדערן מיר , דיינער
 מאגד , איין מאגלעכען קינד שענקוט ,
 זא זאלל עז אויף אלל זיין לעבען דעם
 עוויגען געווייהט זיין , אונד קיין שער-
 מעסער איבער זיין רוויפט פאהרען .
 (יב) אלו זיא נון זא לאנגע פאר גאטט
 פלעהטע , פינג עלי אן איהרען מונד
 צו בעאבאכטען . (יג) דען חנה שפראך
 פיר זיך אלליין , זא דאס איהרע ליפפען
 צוואר

רש"י

שבתמנה שופט על ישראל : על מוחת . כש אכל מוחות : (יא) ה' צבאות * למה כתיב שם
 זה כאן אמרה לפניו רבש"ע שני צבאות בראת בעולמך העליונים לא פרים ולא רבים ולא מחים
 והתחתונים פרים ורבים ומתים אם אני מן התחתונים אהיה פרה ורבה ומתה ואם אני מן
 העליונים לא אמות זו מנאתי באגדה של ר' יוסי הגלילי ורבותינו דרשו במסכת ברכות מה שדרשו
 עד הנה לא היה אדם שקראו להקב"ה צבאות אלא כך אמרה לפניו רבותו של עולם מכל צבאי
 צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך ליתן לי בן אחד : אם ראה תראה * רבותינו דרשו ש
 במסכת ברכות מה שדרשו : אמתך * האמור שלשה פעמים במקרא כנגד שלשה דברים שהאדם
 מטוה עליהם : זרע אנושים . נדויקים כמה דאת אמר אנושים וידועים : ונתתו לה' *
 שיהא ראוי לתתו לה' : ועורה . תרגם יונתן וזרות איכא לא תהא עלויה : (יב) שומר את
 פיה . מנפה מתימכסוק כך תרגמו יונתן ועלי אורוך לה עד דתפסוק שומר לשון המתנה כמו
 שומר את הדבר לא תשומר על שפתיה : (יג) וישמנה עלי לשברה * שלא היו רגילין להתפלל
 בלש

באור

והדומים להם (מדברי רד"ק) : (ט) והקם חנה , בשנה הזאת קודם שהרתה : אכלה
 וכן שחה , העוקר בתוספת ה"א , כלומר אחרי שאכלו האוכלים , כי היא הבכה ולא תאכל :
 (י) וחחפלל על ה' , שעורו כש אל : (יא) ותדור נדר , מלבד התפלה שלא זכר הכתוב ,
 כדדה גם אותו הנדר שזכר בהיותו העקר בעבור הספור הבא בספר , והעד כי הרגתה
 להתפלל : זרע אנשים , בניס זכרים : (יב) והיה כי הרבחה וגו' , ספר שנהיות מרתה
 בתפלה ונתחטטו עלי הכהן סיה שומר את פיה וועיין באריכות תפלתה , אם נכשתה
 שהיתה ארוכה ואם באיכותה שקולה לא ישמע והיתה מדברת על לבנה , ולזה קטנה עלי לשכח

נְעוּז וקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע וַיַּחֲשֹׁבָה
עָלַי לְשִׁכְרָה: (יד) וַיֹּאמֶר אֵלַיָּהּ
עָלַי עַד מָתַי תִּשְׁתַּכְּרִין הַסִּירִי
אֶת־יַיִךְ מֵעַל־יָד: (טו) וַתַּעַן
חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנָי אִשָּׁה
קִשְׁת־רוּחַ אֲנֹכִי וַיַּיִן וְשִׁכְרָה לֹא
שָׁתִיתִי וַאֲשַׁפֵּךְ אֶת־נַפְשִׁי
לְפָנֵי יְהוָה: (טז) אֶל־תִּתֵּן אֶת־
אֲמַתְךָ לְפָנַי בַּת־בְּלִיעַל כִּי־
מֵרֹב שִׁיחִי וּכְעָסִי הִבְרַתִּי עַד־
הַנְּהַ: (יז) וַיַּעַן עָלַי וַיֹּאמֶר לְכִי
לְשָׁלוֹם וַאֲהִי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־
שְׁלַתְךָ אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ מֵעַמּוֹ:
(יח) וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שְׁפָחֶתְךָ
חֵן בְּעֵינַיִךְ וַתִּתְּנֵהּ הָאִשָּׁה
לְדֹרְכָה

צוואר זיך בעוועגטען, איהרע שטוממע
אבער ניכט לויטבאר ווארד; דארום
הילט זיא עלי פֿיר בעטרונקען: (יד) אונד
זאגטע צו איהר: וויא לאנגע ווילל־זי
דזא נאך בעטרונקען בלייבען? מאַכע,
דאס דזא דען וויין ווידער לאַז ווירזט.
(טו) חנה אבער אנטווארטעטע אונד
שפראך: ניכט דאך מיין הערר! איך
טראגע איין בעשוועהרטען געמיטה אין
מיר, אונד האַכע וועדער וויין נאך זאָנט
שטאַרקען געטראַנק געטרונקען, זאָגט
דערן מיין געמיטה דזיר פֿאַר גאַטט
אויזגעשיטטעט. (טז) האַלטע דיינע
דינרין פֿיר קיין נידערטראַכטיגען ווייב.
וואַרליך, אויז גראַסעס הערצלייך אונד
קוממער דזאכע איך זאָ לאַנגע גע-
שפראַכען. (יז) אונד עלי ווידערטע,
אונד שפראַך: זאָ צידע דען איין
פֿרירען; מאַגע דאך דער גאַטט ישראָל
דיר דאָ געוואָהרען, וואַרום דזא איהם
געבעטען האַסט! (יח) אונד זיא אַנט-
וואַרטעטע: לאַס דיינע דינרין פֿערנער
געוואָגענהייט פֿינדען אין דיינען אויגען.
דאָרויף גינג דזא פֿרויא איהרען

רש"י

בלחש: (טו) לא אדוני. לא אדון אתה בדבר הזה גילית עמך שאין רוח הקדש שורה עליך
סתדע שאיני סבורת יין: (טז) אל תתן את אמתך. כלפי שאמרה לו דבר קשה חזרה ופייסתו
אלא יתכנה הספק ובזיון לפני כרתה בת בליעל. כי מרוב שיחי דברתי לפניך קושי: שיחי.
יש מקומות שהוא לשון אנוכיות לב. ד"א מרוב שיחי וגו' כתרגומו ארי מסני אקכוזי וארגוזתי
אוריכות בבלו עד כען: כעסי. שברתי מכעסת אותי: אל תתן. כמו ש תתני בכפש כרי:
(יז) את שלתך. ססר אל"ף לדרוש בו לשון בניס כמו ובסליטה היוכאת וגו': יתן את שלתך.
כארה שנתקבלה תפלתה: (יח) תמצא שפחתך חן. לבקש עליה רחמים: ופניה לא היו
לה

באור

משני הנדדים האלו (הר"י אברננט): (יד) השחכרין, תעמיד בשכורתך, והנון נוספת:
הסירי אח יינך, ע"י שינה: (טו) אל החן אח אמתך לפני בח בליעל, לדעת קצת
המפרשים הטעם אל תתן אותי לפני ה' כבת בליעל, ולדעת קצתם אל תתני לשמנה לפני
בת בליעל הזאת היא פניכה. אולם בכל זה העקר ססר מן הססור, והכסון אל תתן את
אמתך באותו מקום ובאותה מדרגה שאתה נותן בו את בליעל, וטעם לפני כמו תחת, וכן
הדרך גם בל"א לאמור (האלטי מיד ניכט פיר) שענינו הראשון כענין מלת (פאר), כידוע
לאדקדקים זה הלשון: בליעל, תואר לרע מוחלט, שאין בו שום מעלה: (יז) יתן, אולי
שהוא מנכין התנאי והבקשה וכדמתורגם בל"א: (יח) ופניה, פנים של זעם (רש"י), וכת"י
ואסין 9 I (5) *

הפטרת יום א' דרה

לדרבה ותאכל ופניה לא הויה
 לה עוד: (יט) וישבימו בפקד
 וישתחוו לפני יהוה וישבו
 ויבאו אל ביתם הרמתה וידע
 אלקנה את חנה אשתו
 ויזכרה יהוה: (כ) ויהי לתקופת
 הימים ותהר חנה ותלד בן
 ותקרא את שמו שמואל כי
 מיהוה שאלתיו: (כא) ויעל
 האיש אלקנה וכל ביתו לזבח
 ליהוה את זבחה הימים ואת
 נדרו: (כב) וחנה לא עלתה ביה
 אמרה לאישה עד יגמל תבער
 והביאתיו ונראה את פני יהוה
 וישב

איהרעו ווענו, נאם שפיוע צו זיך, אונד זארה ניכט מעהר זאָ מיסמיטהויג אויז. (יט) דען זאָנדערן מאָרגענו מאַכט בען זיא זיך זעמטליך אויף, ביקטען זיך נאָכמאל'ן פֿאַר דעם עוויגען, אונד קערורטען נאָך איהרעם הויזע צורוק נאָך רמה. אונד אלקנה וואָהנטע זיינער פֿרוי'ה חנה בייא, אונד דער עוויגע בעראַכטע זיא: (כ) דען אַלז דאָן יאהר הערום וואָר, דאָ וואָר חנה שוואַנגער געוועזען אונד געכאַר איינען זאָהן; דען נאָנטע זיא שמואל, דען (זיא שפראַך) איך דוואָכע מיר איהן פֿאַן גאַטט ער' בעטען. (כא) דאָרויף צאָג דער מאַן אלקנה מיט אַללען זיינען הויז'לייטען ווידער הינויף, דעם עוויגען דאָן יאהר' ליכע אַפּפֿער צו ברינגען, דאָן ער גע' לאַכט האַסטע. (כב) חנה אַבער רייזטע ניכט מיט, זאָנדערן שפראַך: בוז דער קנאַכע ענטוואָהנט איזט; דאָן ברינגע איך איהן זעלבוס, דאָס ער פֿאַר גאַטט ערשיינע,

רש"י

לה. פנים של זעם: (יט) ויבאו אל ביתם וידע אלקנה. מוכאן לאכנסנאזי שאסוד נתשמש המטה: (כ) לתקופת הימים. מייבט תקופת שתיים ימים שנים שילדה לששה חדשים ושני ימים מכאן שהולדות לשבעה יולדות למוקטעים: שמואל. על שם אל ועל שם העושה נקרא כי מוטו שאלתיו: (כא) את זבח הימים. ית דבת מועדיה: ואת נדרו. נדרים שנדר בין רגל לרגל היה מקריב ברגל: (כב) עד יגמל. לסוף עשרים וארבעה חדשים שקד וזין מיטק לינק: וישב עם עד עולם. עולמם של לויים חמשים שנה שנאמר ויבן חמשים שנה ישוב מבטח העבודה וכך היו ימי של שמואל חמשים ושתיים שהרי עלי שפט את ישראל ארבעים שנה וזוים תמלת סנה נתמנה אופט נא אותה שנה לשיכורו של שמואל נשתיירו שלשים ותשעה ושש

באור

ואסין צוסיין: (יט) וידע, וזכרה, שני ווי'ן המחברים צומן, שעורו וכאשר ידע אחרי זה את חנה אשתו זכרה השם לטובה: (כ) ויהי לתקופת הימים, ותלד בן, ופי' ותהר שנגר הרמה (עודברי ד"ק), וכן מתירגס בג"ל וזו"ל אמרו בראש השנה נפקדה חנה ע"כ משפירין זאת הפרשה בזה היום: שמואל, הורכבה המלה בזה הטעם מן כי מה' שאלתיו, כי מ' בחיות שמואל שאול ויסגס בחיותיתיו מאל, כאלי אמרה שאול מאל (הכ"ל) והנכון כדעת הרלב"ג שאמר לא ידקדקו קוראי השמות כל קד, כי נקרא שם נח לאמר זה יבטמו אף שהיה ראוי לקראו בעבור זה ענחס: כי מה' שאלתיו, חכמה מלת אמרה, ובת"י ארי אמרת מן קדש ה' שאלתיו (הכ"ל): (כא) את זבח הימים, רונה לומר זבח שהיה עושה מימים ימימה כמו שזכר, ובאמרו ואת נדרו, רשו למה שנדר לה' לעלות שעה שנה בשנה (הכ"ל) אברבנאל

הפטרות יום א' דרה

תרגום אשכנזי לד

וַיֵּשֶׁב שָׁם עַד עוֹלָם: (כג) וַיֹּאמֶר
 לַיהוָה אֱלֹקֵי אִישָׁה עֲשֵׂי הַטּוֹב
 בְּעֵינַיִךְ שְׂבִי עַד גְּמֻלָּךְ אֶתֹּ
 אֲדֵי יָקָם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ וְתִשָּׁב
 הָאִשָּׁה וְתִינַק אֶת־בְּנֵה עַד־
 גְּמֻלָּהָ אֶתֹ: (כד) וְתַעֲלֶהּוּ עִמָּהּ
 בַּאֲשֶׁר גְּמֻלָּתוֹ בַּפְּרִים שְׁלֹשָׁה
 וְאִיפֹה אַחֲרַי קָמָה וְנָבַל יִין
 וְתִבְאָהוּ בֵּית יְהוָה שְׁלוֹ וְהַנְּעַר
 נָעַר: (כה) וַיִּשְׁחָטוּ אֶת־הַפֶּה
 וַיִּבְאוּ

אונד אויך אויף איממער דאָוער־לבוט
 בלויבע . (כג) אונד איהר מאַן אלקנה
 זאגטע צו איהר : טהוע וואָז דיר נוט
 דינקט . בלויבע צו הויזע ביו דוא איהן
 ענטוואַהנט האַזט ; דער עוויגע ווירד
 געוויס זיין וואָרט ערפֿיללען . דיא פֿרויא
 בליב אַלואַ צו הויזע אונד זייגטע איהרען
 זאָהן , ביו זיא איהן ענטוואַהנט האַטטע .
 (כד) זאָ באַר־ד זיא איהן אַבער ענט־
 וואַהנט האַטטע רייזטע זיא מיט איהם
 הינויף , נאָם אויך דרייא שטירע מיט ,
 אונד איין איפֿר־ה פֿיינעד מעהל , אונד
 איינען שלויך וויין , אונד בראַכטע איהן
 זאָ נאָך דעם הויזע גאַטטען צו שילה ;
 וויא וואַהל דער קנאַבע נאָך זעהר יונג
 וואָר . (כה) וואַהרענד מאַן דאָ אַפֿפֿער
 שלאַכטעטע , בראַכטען

רש"י

פירנס את ישראל משמת עלי שלש עשרה שנה שהרי יום שנת עלי גלה הארון ושם בשדה פלשתים
 ארבעה חדשים עשם כל לקרית יערים עד שהעלהו דוד משמלך שבע שנים בחברון על יהודה
 והמליכיהו כל ישראל עליהם וכתוב ויהי מקץ שנת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו
 עשרים שנה לא מהן שבע שנים שמלך דוד בחברון כנזכר משגלה הארון עד שמת שאול שלש
 עשרה שנה וארבעה חדשים ושמאל מת לפני שאול ארבעה חדשים : (כג) אך יקם ה' את
 דברו את שאלת ממנו זרע אנשים ועלי בישרה ברות הקדש ואלהי ישראל יתן את שאלתך
 יקם ה' את דברו זהו לפי פשוטו ומדרש אגדה רבי כחמיה בשם רבי שמואל בר יצחק אמר בכל
 יום ויום בת קול יוצאת ומפוצצת בעולם ואומרת עתיד דרוק ח' לעמוד ושמו שמואל וכל אשה
 שהיתה יולדת בן היתה קוראת שמו שמואל כיון שהיו רואים את מעשיו היו אומרים אין זה
 שמואל כיון שגילד זה וראו מעשיו אמרו דומה אזה הוא חיה שאמר יקם ה' את דברו שיהא זה
 שמואל הנדיק : (כד) ואיפה אחת קמת שמעתי בשם רבינו יצחק הלוי איפה אחת קמת שלש
 סאין להוכיח ממנה שלשה עשרונים סלת הראוי לפר האחד כדתנן לחם הפנים עשרים וארבע
 עשרונים מעשרים סאין עשרון סלת לסאה חטין : ונבל יין . לנסך : והנער נער ורביא הוב
 יביק : (כה) ויביאו את הנער א עלי לראות שנתקיימה נבואתו ורבותיו דרשו מה שדרשו
 שהורה

באור

אברבנאל) ובדרך זה הוא מתורגם בל"א : (כב) עד יגמל הנער , הרי זה מקרא קצר
 אשכ עד יגמל הנער , כנראה ממענה אישה , שבי עד גמלך אותו : עד עולם , כל ימי חייו
 אין עולם כי אם זמן רב : (כג) אך יקם ה' את דברו , הנה מה שאמר לה עלי יתן ה' את
 שאלתך היה בעיני אישה דרך נבואה כאלו אמר זאת על פי ה' , ובהיות שאלתה שיהי' לה זרע
 אנשים להשאלתה לה' אמר אך יקם ה' את דברו שיהיה הכן ויהיה לעבודתו . וטעם אך כטעם
 אך טוב לישראל אלהים , כלומר בטוח אני בו שיקם את דברו : (כד) והנער נער , כלומר
 עודט נער קטן ורך ואעפ"כ לא השתינה לו עד שיתחזק אלא מיד כשגמלתו העלתהו עמה בית
 ה' (מדברי הרד"ק) , וכן מתורגם בל"א , ואמר עוד ח"ל , וי"מ והנער נער חרוף יודע בין
 טוב לרע כמו הנער שמנער את הפסולת מן הכשתן ע"כ , ויתכן לפ"ז גם לתרגמו בל"א (דער
 קנאבע

בראשטען זיא דען קנאבען פֿאַר עלי .
 (כו) אונד ריא מוטטער שפראך : אום
 פֿערצייהונג, מיין הערר ! זא וואָהר רוא
 לעכזט, מיין הערר ! איך בין ריא פֿרויא ,
 ריא היר פֿאַר דיר געשטאַנדען , דען
 עוויגען אַנצופֿלעהען . (כו) זיהע ! אום
 דווען קנאָבען האָבע איך איהן געכעטען ,
 אונד דער עוויגע האָט מיר מיינע
 ביטטע געוואָררט . (כח) איך האָבע
 איהן אָבער אויך צו גלייך דעם עוויגען
 געווידמעט ; זייט זיינעם דאַזיין איזט ער
 שאַן דעם דינוטע דען עוויגען געווייהט .
 אונד שמואל ביקטע זיך ראָזעלכזט פֿאַר
 דעם עוויגען . (כט) חנה שטיימטע
 איין דאַנקליד אָן ; זאָ זאַנג זיא : מיין
 העררן פֿראַהלאַקט דורך דיר , אַ גאַטט !
 גראַס ווירד מיינע מאַכט , אַ דערר !
 דורך דיר . לויט ערווירדע איך מיינען
 פֿיינדען זון , דען

ויבאו את הנער אל-עלי .
 (כו) ותאמר בי אדני חי נפשך
 אדני אני האשה הנצבת עמך
 בזה להתפלל ליהוה : (כו) א
 הנער הזה התפללתי
 יהוה לי את-שאלתי אשר
 שאלתי מעמו : (כח) וגם אנכי
 השאלתי הו ליהוה כל-הימים
 אשר היה הוא שאול ליהוה
 וישתחו שם ליהוה :
 (כט) ותתפלל חנה ותאמר
 עלן לבי ביהוה רמה קרני
 ביהוה רחב פי על אויבי כי
 שמחתי

ר ש י

שהורה הלכה שאיז נריך כהן לשחית קדשים כדאיתא בנבוכד : (כו) בי אדוני . לת עיק
 עליו שיהא תלמידך ולפי מדרש רבותי שלא יעניסוהו מיתה : (כו) אל הנער הזה התפללתי
 אל תחמר זה ימות ונתן לך חמר : (כח) וגם אנכי השאלתי הו . באדם המשאל כלו לרע
 או משאלי בני לשמו : הוא שאול . אפרוב טין בלעז (כעז אמפרוב טע בל"א גלעהנט) כלומר
 אין חמר ראשי לעכא הקב"ה נעשה עליו שואל כי השאלתי לו ועליו להחזיר לי : וישתחו שם
 ששאל ויש אומרים אלקנה : (כט) רחב פי על איבי . על פניה : (ל) ואין טור כאלהו
 אין

באור

קנאזי וואר אויפגועקט מענין ער : (כו) בי אדוני , דרך כבוד לאיש גדול וחשוב כשתחילין
 לדבר עמו לבקש מנוט מחילה על מה שיעררדיס איתו : חי נפשך , הנני משבעתך סתן
 עיניך על הנער הזה ותלמדו כי אני האשה שהתפללתי אל ה' (מדברי רד"ק) : עמכה, ה"ח
 נוספת כה"א והיו לאות על ידכה : (כו) אל הנער הזה , שעורו נעבור : (כח) וגם אנכי
 כלומר תלנד השאלה הוואת הנה נס נדרתי או הנדר בתפילתי שאתנה לה' : כל הימים אשר
 היה , אמרו שהווא תחת יכיה , והוא נכון כמשעו כלומר מיום הולדו כבר הוא שאול לה' :
 וישתחו , ששאל , אעפ"י שלא היה בן שתי שנים למדוהו להשתחוות לה' (רד"ק) :
 (כט) ותתפלל , אין תפלה לבין נעקה דוקא , כי כבר נעמא אורש פלל נס על ענין העין
 המתענה , כנאמר (בראשית מ"ח) ראה פניך לא פללתי , ולכן כל דבור שיש בו מחשבת
 רעות ועמוקות , ונעלה מדבור הגדה פשוטית , יקרא נסח הפלה , כעיקרם (גדכיט) בל"א
 הכא מפעל אשכנזי (דענקן) , כזה טעם כלו תפלות דוד בן ישי , שיש בהן ג"כ שירי תהלות,
 וכן תפלה למשה , תפלה לחבקוק על גזירות , וכן כאן ותתפלל חנה , שבאות שרה שיר תורה:
 רמה קרני , העוקף יקרא קרן לפי שהוא המקום הגבוה שבנהמה נס הקדשים תוקף היה
 (רד"ק)

דען איך פרייע דינער הילפע מיך .
 (ל) קיין הייליגער איוט , דען דוה ,
 א הערר ! דען ניכטו איוט אהנע דך ,
 מאכטיג קיינער , דען אונזער גאטט .
 (לא) שפרעכט ניכט זא פארט אים
 מער שטאלצער אונד שטאלצער , קיין
 טראץ ענטקאממע אייערם מונד —
 דען גאטט איוט דער געדאנקען הערר ;
 אונד טהאטען צופערלאסיגקייט שטעהט
 נור בייא איהם . (לב) העלדען באגען
 ברעכען , אונד שוואכליכע אומגורטעט
 מאכט ; (לג) איבערואטטע פערדינגען
 זיך אוס'ו בראך , אונד הונגריגע וואנדעלן
 פרייא אומהער ; אונד פרוכטבאר ווייב
 געביהרט זיבענפאך , אונד דיא קינדער
 רייכע פערשמאכטעט קינדערלאזן .
 (לד) דען דער עוויגע איוט'ו , דער
 טארטעט אונד

שמחתי בישועתך : (ל) איך
 קדוש ביהוה כייאין בלתך
 ואין צור באלהינו : (לא) אל
 תרבו תדברו גבהה גבהה יצא
 עתק מפיהם כייא דעות יהוה
 ולא נתבנו עללות : (לב) קשת
 גברים חתים וגבשלים אורו
 חיל : (לג) שבעים בלחם
 נשכרו ורעים חדרו עד
 עקרה ילדה שבעה ורבת בנים
 אמללה : (לד) יהוה ממיה
 ולו קרי ומחיה

רש"י

אין ציור כאלהינו הנר טרה בתוך טרה : (לא) א תרבו . תדברו . כל גסי הרוח אשר שעתם
 מבלעת ובשביל פנינה שהיתה מתגאה עליה היא מדברת לפי פאטו ולפי מדרשו כתרגומו שתרגם
 יונתן : עתק . חזק ד"א עתק ל' סרה כמו ועתק משם ההרה , ינא דבר סרה מפיהם : כי
 א דעות ה' . יודע מה בלבבכם : ולו נתכנו עלילות . כל מעשה האדם כמין לפניו : נתכנו .
 לשון מניין כמו ותוכן לבנים תתנו : (לב) קשת גבורים חתים וגו' . כך אומתו של הקב"ה
 מתיא את הגבורים ומחזיק את החלשים משבוע את הרעבים ומרעיב את השבעים : (לג) שבעי'
 בלחם . ולא כרוכים להיות נשכרים לאום מלאכה מרעיבם ונשכרו בלחם פרכסתם ורעבים שהיו
 טורחים ויגעים על מזונות חדלו מטרחס : עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים וגומר . צעוד
 שהעקרה יולדת שבעה בנים רבת בנים חמללה וקוברת בניה חנה ילדה שבעה שנאמר כי פקד
 ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות וכשתנה יולדת א' פנינה קוברת ב' ועשרה בנים
 היו לה שנאמר הלא חכמי טוב לך מעשרה בנים של פנינה שבילדה חנה חרבעה קברה פנינה
 שמונה וכשתעברה ילד חמשה כשתטפה פנינה לרגליה ובקשה רחמים וסיו ובקראו על שמה
 אלו

באור

(רד"ק) : (ל) כי אין בלחך , אין אום דבר כמנא בלתך כי אתה מסובב הכל : ואין צור
 כאלהינו , אין חזק כאלהינו (רד"ק) , ואמר קדוש וחזק , שבמקום שאתה מוכא גבורתו שם
 אתה מוכא קדושתו , וכבר הארכנו בזה הענין במקום אחר : (לא) אל תרבו , אל שזכר
 עומד במקום שנים אל תרבו וחל ינא : ולא נתבנו עלילות , כתיב באל"ף וקרי בו"ו , ופי'
 הכתיב כי לא נתכנו עלילות בני אדם אס לא יחטון הא , ופי' הקרי כי לו לבדו נתכנו העלילות
 לא לבני אדם כי הוא עושה כאשר ירצה , ובן אדם אומר ולא יעשה דבר ולא יקימנה , ופי'
 עלילות מעשים (רד"ק) : (לב) קשת גבורים חתים , הם וקשתם , וזכור שני דברים
 הנכסמים זה על זה הענין נופל על הקרוב כי חתים נופל על גבורים אע"פ שהענין הו' מורה
 על קשת (רש"ן מלך) : (לג) ורעבים , מתחלה ונשכרו חדלו מלהשתכר ומלטריח על טרפס
 כי נעשו שבעים ברחון הטורא יתנרך (רד"ק) : עד עקרה , כלומר השגתה הטורא יתעלה
 תגיע

הפטרת יום א' דרה

ומחיה מוריד שאל ויעל :
 (לה) יהודה מוריש ומעשיר
 משפיל אה-מרום : (לו) מקים
 מעפר דל מאשפת ירים אבון
 להושיב עם-נדריבים וכסא
 כבוד ינחלם בי ליהודה מעין
 ארץ וישת עליהם תבל :
 (לז) רגלי חסידו ישמר ורשעים
 בחשך ידמו כילא בלח יגפר
 איש : (לח) יהוה יחתו מריבו
 עלו בשמים ירעם יהוה דין
 אפסי-ארץ ויתדעו למלכו
 וירם קרן משיחו :

אונד בעלעכט ; שטירצט צור גרופט ,
 אונד ציהט הערויף ; (לה) מאַכט אַרם
 אונד רייך , ערנידריגט אונד ערהעכט ;
 (לו) ריכטעט דען גרינגען אויף פֿאַם
 שטויב ; עררעכט דען אַרמען פֿאַם
 קאַטאָ ; נעכען פֿירומען איהן צו ועטצען ,
 דיא עהרע אונד טהראָן ער צוגעטהיילט .
 דען דעם עוויגען זינד דער ערדען
 פֿפֿיילער , ער האָט דען ערדבאַלל אויף
 זיא בעפֿעזטיגט ; (לז) בעוואָהרט אויך
 זיינער פֿראַטמען טריטטע — אונד
 פֿרעפֿלער קאַטמען אים פֿינזטערן אום ;
 דען ניכט דורך מאַכט זיגט דער מענטש .
 (לח) ניין ! ער צערשמעטטערט זיינע
 ווידערזאַכער , דער עוויגע . דאָנגערט
 פֿאַם היממעל אויף זיא העראַכ ; ריכט
 טעט דיא מאַכטיגען דער ערדע ; גיכט
 זיינעם קאָניגע דיא מאַכט , ערהעכט
 דיא הערשאַפֿט זיינען געוואַלכטען .

הפטרה יום ב' דרה

הפטרת יום ב' דרה

(ירמיה לא ב' — עד כ)
 (א) כח אַמר יהוה מצא חן
 במדבר עם שרדי
 חסידיו ק' מדיבון ק' חרב
 רש"י

(א) זאָ שפּריכט דער עוויגע — איך
 זאָה פֿאַן פֿערנע איהן , הינט
 צירוען ישראל צו בערוודיגען —
 פֿאַלק

אלו דברי ר' נחמיה רבי יהודה אומר בני בניו הרי הן ככנים ויום אומרים שבעה בניו שרדי
 כמניין שאל : (לו) חסידיו . חסידו כתיב חסידיו קרי בין יחיד בין רבים וכן יחתו מריבו
 מר ביוקרי בין יקיד בין רבים : (לח) עליו בשמים ירעם עלו כתיב אפי' עלו בשמים מרעם
 עליהם

באור

תניע כל כך עד שמי שהיתה עקרה כמוני תרבה להוליד , וטעם שבעה אינו סך מסוים דוקא ,
 אבל כשירבה למר רבים יאמר שבע , כמו אומללה יולדת השבעה שהיא כמו ורבת בניו אומללה
 דכאן , וטעם אומללה נכרתה כמו שמתו בניו (מדברי הכ"ל) : (לו) מאשפות , ל' יחידות חסד-
 אחות וקטנו מבין אשפות בתמורת הנח בלש (הכ"ל) : וכסא כבוד ינחולם , כמו מיקים
 מעפר דל להושיבו עם נדריב' ועם אותן אשר כסא כבוד ינחיל , כן נרח' לי שער הכתוב : מצוקי
 ארץ , כמו עמודי ארץ , כלומר שהכל שלו , ולכן הוא יעשה בו כרצונו הטוב : (לז) ירמו ,
 יכרתו , והטעם כענין ודרך רשעים באפילה וגו' : (לח) יחתו , בנין נפעל מהכסטים :
 עליו , על כל אחד משריביו : ידן אפסי ארץ , אפי' הגדולים ומלכי ארץ יענט , אם הולכים
 בדרך תהו , ובהקך יתן שו למלכו שרונה בו , כעבור שהולך בדרך עינים :

חרב הלך להרגיעו ישראל :
 (ב) מרחוק יהיה נראה לי
 ואהבת עולם אהבתיך על-כן
 משכתיך חסד : (ג) עוד אבנך
 ונבנית בתולת ישראל עוד
 תעדי תפוך ויצאת במחול
 משחקים : (ד) עוד תטעי
 כרמים ביהרי שמרון נטעו
 נטעים וחללו : (ה) כי ישיום
 קראו נצרים ביה אפרים קומי
 ונעלה

"פאלק! דאן אין דער וויזטע איינזט
 " מיינע הולד עמפפאנד ! שווערד
 " ענטראננענו ! (ב) איך בין מיט אונ-
 " פעראנדערליכער ליבע דיר צוגעטהאן ,
 " דארום ניגע נאך פערנער איך דיר
 " מיינע גנאדע צו . (ג) ערבוואע ווידרום
 " דיך צום אונאומשטאסליכען געביידע ,
 " זונגפרייליכען ישראל ! דאן לעגט
 " דוא שמוק אונד הארפע ווידער אן ,
 " אונד ציהעזט איינהער אים פראהה
 " ליכען רייהענטאנץ . (ד) פאלאנצוט
 " וויינגארטען אויף שומרון'ז בערגען
 " ווידער , פאלאנצוט זיין אונד לאזוט
 " איין . " (ה) דאן איזט דער טאג ,
 " דאס וואכטער ווידער רופען אויף
 " אפרים'ז געבירגען : אויף ! לאסט

רש"י

עליהם ומורידים : ידן אפסי ארץ . שפטן ומייסקן יושעי"נא בלע"ז (עיין דברים ל"ב מ"א) :
 (א) מצא קן . צעיני דור המדבר : שרידי חרב . מזכיר והעמלקי והכנעני : הלך
 להרגיעו ישראל . בהולכס למחיל ארץ מרגועס : (ב) מרחוק . בזכות אבות :
 כראה לי . אני הכניא ואמר לי לאמר לכנסת ישראל אהבת עולם אהבתיך : (ג) עוד אבנך
 ונבנית . בנינים שנים היו לך על ידי אדם לבך חרבו עוד אבנך אתי בעצמי בנין שלישי ונבנית
 לעולם : תעדי . תתקשטי : (ד) וחללו . בשנה הרביעית יחללו את כריו לפדותו בכסף :
 (ה) נוצרים . נופים בראשי מוגדלים גבוהים קול כשמע למרחוק . ל"א נוצרים כמו נוצר חסד
 לאלפים לשון שמירה כלומר יש יום שיקראו אותם ששמרו התורה ויאמרו קומו וכן תירגם יוכתן
 ארי אית אריכות יומיא יבגי טובא דעתיד למית'י לכדיקיא דכטרו אודיתא מלקדמין : (ו) ונחלו
 בראש

באור

(א) כה אמר ה' , לישראל , אתה עם אשר כנר מצא קן לפני במדבר ואשר עתה עם
 שרידי חרב אויב שגלה וענה אותך , הנה אהבת עולם אהבתיך וגו' .
 ומאמר הלך להרגיעו וגו' זהו מאמר הכניא , אמר כאשר ראה את ה' מרחוק הלך להרגיע
 ישראל , שמע שכה דבר אליהם : להרגיעו , מטעם ומנחו מרגוע לכפשכס (ירמיה ו')
 כלומר לדבר על לבם , וכדמותורגס בל"א , וטעם הפעול אחרי הכנוי כמו להם לבני ישראל
 (יהושע א') : (ב) עולם , כולל כן העבר כן העתיד , ומושך אחר עמו , אהבת עולם אהבתיך
 על כן משכתיך עולם חסד , וב' הפעלים לשון הוה הם : (ג) עוד אבנך , כי העדה הפזורה
 כמו הבנין ההרוס שיתפזרו אבניו ועצו וכשיבנה יתקבצו (רד"ק) . והכנון שהוא מענין אולי
 אבנה מונח (בראשית ט"ז) , שירבו בניו והיו לעם עמוס , ועיין הבאור גם : ונבנית ,
 לעולם , כי אני אבנך , לא כבנין צער ורם הנסרס מהר (מדברי רש"י) , ובה הדרך מתורגס
 בל"א : בחולת ישראל , כאלו אמר תתחדש נעוריה : תעדי , תתקשטי : (ד) נטעו
 נטעים , אמרו שהוא עבר במקום עתיד , ואין כורך לזה , כי אמר אותן הנטעים שנטעו
 הכרם הם גם יחללוהו , לא כמו שהיה בימי הנרה , שהאויבים חללו הפירות , וטעם וחללו
 עבר המהוסך לעתיד : (ה) כי יש וגו' , הנטען שטעם כי כאן לאמת , וכן כי כה אמר ה' :
 רנו

וְנִעְרָה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃
 (ו) בִּי־כֶה וְאָמַר יְהוָה רַגְנִי
 לִיעֶקֶב שִׁמְחָה וְצַהֲלוּ בְּרֵאשֵׁי
 הַגּוֹיִם הַשְּׁמִיעוּ הַלְלוּ וְאָמְרוּ
 הוֹשִׁעַ יְהוָה אֶת־עַמּוֹת אֶת־
 שְׂאֵרֵי־יִשְׂרָאֵל׃ (ז) הַגְּבִי מִבְּאֵר
 אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וּקְבַצְתֶּם
 מִיִּרְבַּת־אֶרֶץ בָּם עוֹר וּפְסָתָהּ
 הָרָה וַיִּלְדֶת יַחְדוֹ קָהֵל גְּדוֹל
 יָשׁוּבוּ הַנְּהָ׃ (ח) בְּכִי יִבְאוּ
 וּבְתַחֲנוּנִים אוֹכִילִם אוֹלִיכִם
 אֶל־נַחְלֵי מַיִם בְּדַרְךָ יִשְׂרָאֵל
 יִכְשְׁלוּ בָּהּ בִּי־הֵיטִי לְיִשְׂרָאֵל
 לֶאֱבֹב וְאֶפְרַיִם בְּכָרִי הוּא׃
 (ט) שְׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה גּוֹיִם
 וְהִגִּידוּ בְּאָזְנֵי מִמְּרָחֵק וְאָמְרוּ
 מוֹרָה

לאסט אונז נאך ציון ריווען, צום עוויגען
 אונזערם גאטט! (ז) דען וואָ שפּריכט
 דער עוויגע: „רופט פֿיר יעקב לויטען
 „פֿריידענרוף! וויכצט פֿרויאהייט איהנען
 „צו אונטער אללען פֿאלקערן! שטימט
 „אן דען לאַבגעזאנג! פֿרויזט אונד
 „זינגט: דער עוויגע האָט זיינעם
 „פֿאלקע געהאלפֿען, דעם איבעררעוט
 „ישראל'ן. (ז) יאָ! איד ברויגע זיז
 „הער פֿאַם פֿערנען נאָרדען; פֿער־
 „זאממעלע זיז פֿאַן דער ערדע גראַנ־
 „צען; זעלכזט בלינדער אונד לאַהמער,
 „אונד שוואַנגרע אונד געבאָהררין,
 „קעהרען זעמטליך מיט צורוק. זיינע
 „גראַסע פֿאלקו פֿערוואַמלונג! (ח) אין
 „זאנפֿטער ריהרונג ציהען זיא דאָהער;
 „איד פֿיהרע מיט שאַהונג זיא, לייטע
 „זיא אָן שטיללען וואַסערבאַכען, אויף
 „עכנעם פֿפֿאָרע, וואָ קיין אַנשטאַם זיא
 „בערדאָהעט; דען איד בין ישראל
 „זיין פֿאַטער, אַפֿרים זיזט ערוט־
 „געבאָהרנער מיר. — (ט) פֿער־
 „נעהמעט גאַטטען וואָרט, איהר פֿאַל־
 „קער! פֿערקינדעט אין פֿערנען לאַנדען
 אונד זאָגט אָן:
 דער

רש"י

בראש הגוים * במגלות נבוהים כדי שישמעו למרחוק: (ז) גם עור ופסת * אפילו הנחשלים
 שנהם לא אחסם: (ח) בככי יבאו * על ידי תפלה ותשובה: (ט) מורה * ספריינט בלפי
 סיפוראנד

באור

(ו) רגנו ליעקב, שמחה, אמר הרד"ק השוקדס מאזמר, והשעור כה אמר ה' ליעקב רגנו
 שמחה פי' במחנה, ואין נוכך לכל זה, כי טעם רגנו הוא לשון קריאה בעלמא, כמו ותעטר
 הרנה במחנה, והי' א"כ שמחה פעול הקריאה, וטעם ליעקב כטעם אמרי לי אחי הוא,
 וכדמתורגם כל"א: וצהלו בראש גוים, ת"י ודונו בריש גלי לעיני כל עממיא: הושע,
 העבר לנסתר, וכתי עמך תחת עמו, וכת"י פריק ה' ית עמיה: (ז) מארץ צפון, כי רוב
 הגלות נכסון (רד"ק), דהיינו נכסוט של ארץ ישראל: במ עור ופסת, כל כך יטוילו ננסת
 שאפי' העור והפסת שיהיו גם וההרה והיולדת ילכו לחטט ולא יכשלו בהליכתם (מדברי הנ"ל):
 (ח) בככי יבואו, יש בכי של שמחה כמו ויבך על טוחרו עוד, והדומים, כן הוא זה מרוב
 שמחה שיבואו לארנס יבכו (הנ"ל): ובתחנונים אוכילם, ענין תפלה ורחמים כמו בלתי
 היות להם תמנה (יהושע י"ח) והדומים (הנ"ל): ואפרים בכרי הוא, כל כך תכני הוא
 עלי כנן הכסור לאצו, וכת"י ואפרים תכני הוא קדמי (הנ"ל): (ט) מורה ישראל יקבצו
 כלומר וידעו הגוים כי לא נכחם הגוהו אס לא נרנתי האל שהרי על כרחם יוכזא ויהו מרשטם
 וישיבוהו

מִזְרַח יִשְׂרָאֵל יִקְבְּצֵנוּ וְשִׁמְרוּ
 בְּרַעְיָה עֲדָרוּ: (י) כִּי־פָדָה יְהוָה
 אֶת־יַעֲקֹב וַגְּאֹלוֹ מִיַּד חֲזָק
 מִמֶּנּוּ: (יא) וּבָאוּ וְרִנְנוּ בְּמִרוֹם־
 צִיּוֹן וַנְּהַרְוּ אֶל־טוֹב יְהוָה עַל־
 דָּגְנוֹ וְעַל־תִּירְשׁוֹ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־
 בְּנֵי־צֹאן וּבְקָר וְהִיתָה נַפְשָׁם
 כְּבֶן רֶוֶה וְלֹא־יִסְיֹפוּ לְדַאֲבָה
 עוֹד: (יב) אִו תִּשְׂמַח בְּתוֹלָהּ
 בְּמַחֲוֹל וּבְחָרִים וּזְקָנִים יַחְדוּ
 וְהִפְכֹתִי אֲבָלִים לְשִׁשׁוֹן
 וְנַחֲמֹתִים וְשִׂמְחֹתִים מִיְגוֹנָם:
 (יג) וְרִוִיתִי נַפְשׁ הַבְּהֵמִים דִּשְׁן
 וְעַמִּי אֶת־טוֹבִי יִשְׁבְּעוּ נְאֻם־
 יְהוָה: (יד) בְּהוֹ אָמַר יְהוָה קוֹל
 בְּרַמָּה

ר ש י

דער ישראל אומדער געשטרייעט,
 זאממעלט איהן נון ווידער, אונד
 היטעט איהן, וויא דער הירט דיא
 העערדע היטעט. (י) דען דער עוויגע
 ערלאזט יעקב, עררעטעט פאן דער
 האנד דען מאכטיגען איהן. (יא) זינגענד
 ציהען זיא ציון'ז הייליגע אנהאעה הינויף,
 אונד שטראהמען צום זעגען גאטמען
 הינצו, צו קארן אונד מאזט אונד אעל,
 אונד זינגען שאפען אונד רינדערן;
 דאס איהרע זעעלע איינעם געזאמטיג
 טען גארטען גלייכט, אונד קיינע זארגע
 פערנער זיא פלאגט. (יב) דאן פרייעט
 זיך דאן זינגפרייליכע מאדלען אים
 רייהענטאנץ, אונד זינגלינג אונד גרייז
 ניממט טהייל דארין, זא וואנדלע
 "איך איהרע טרויער זיין וואננע,
 "טראזטע אונד ערקוויקע זיא פאן
 "איהרעם טריבואל; (יג) זאמטיגע מיינע
 "פריזער מיט זאננעהמליכקייט, אונד
 "מיין פאלק געניסט מיינע זעגענע
 "פיללע" דען עוויגען ווארט איזט
 דים! — (יד) זא שפריכט דער עוויגע
 צו יענער שטימע, דיא

(סעפארט) כט בל"א דער כערשטרייאר דער טרעכניר: (יא) ונהרו יאספו כמו נהר:
 (יג) דשן שון: (יד) קול כרוה נשמע. קול ברום עלמא אשתמע קל בית ישראל דבכן על
 ירמיה כביח כד שלח יתיה כנזר ארן מרמחא לטוב מאחרי הגולים אל גדליהו בן אחיקס כמו
 שאמר בספר זה: רחל מבכה על בניה מדרג אנדה אמר שהלכו אבות ואמהות לפיכך את
 הקב"ה על שהעמיד מבנה כלם כהיכל ולא נתפייס ככנס רחל אמרה לפניו רבוטו של עולם
 רחמי מי מרובים רחמיך או רחמי בשר ודם הוי אומר רחמיך מרובים והלא אחי הכנסתי כרתי
 בתוך ביתי שכל עבודה שבנד יעקב את אבא לא אבד אלא בשבילי וכשבאתי לחופה הכניסו את
 אחותי ולא די שמתקתי אלא שמרתתי לה סימני אף אתה אס הכניסו כניך כרתך כביתך שתוק
 להם אמר לה יפה לעדת סניגורים יש אכר לפעולתך לכדקתך שאמרת סימנס לאחותך:
 מתנודד

באור

ישבוהו לארצו, והו שאמר אס"כ כי פדה ה' את עמו (מדברי הכ"ב): (יא) במרום ציון,
 ת"י בעור בית מקדשא דאתבני בניון: ונהרו, יאספו כמו נהר (רש"י): לראבה, להעבב
 ולדאג, והוא מקור נפלים לאהבה את ה' אלהיך (רד"ק): (יב) ובחורים וזקנים יחדיו,
 גם הם ישמחו על מחול הבתולות בעבור הסנה שסבתהו: (יג) דשן ת"י, ותפניקין, וכן
 עתורנס בל"א: (יד) כה אמר ה', מכני קילך מבכי וגו', אלא שרובה הכביא לעורר על
 הקול הזה אידבר ה' אליו, איוה הוא, ואמר שהוא ברמה נשמע, וזוה רחל המבכה על
 * * * (5)

ברמה נשמע נהי פכי
 תמרורים רחל מבכה על
 בניה מאנה להנחם על פניה
 כי איננו: (טו) כהו אמר יהוה
 מנעי קולך מבכי ועיניך
 מדמעה כי יש שכר לפעולתך
 נאם יהוה ושבו מארץ אויב:
 (טז) ויש תקוה לאחריה נאם
 יהוה ושבו בנים לגבולם:
 (יז) שמוע שמעתי אפרים
 מתנודד יפרתני ואוסר פעגל
 לא למד השיבני ואשובה כי
 אתה יהוה אלהי: (יח) כפי אחרי
 שובי נחמתי ואחרי הודעי
 ספקתי על ירך בשתי וגם
 נבלמתי כי נשאתי חרפת
 נעורי

דיא מאן צו רמה הארט; ווימטערעדען
 קלאגע-געטאן; רחל בעווינט איהרע
 קינדער, פֿעהרווינערט אַללען-טראַזט,
 דיאווייל זיא פֿערטריבען זינד — (טו) זאָ
 שפּריכט דער עיוגע: „האַלטע אַזיין
 „פֿאַם ווינען דיא שטיממע, פֿאַן
 „טרהראַנען דאָן אַזיין! דינע טוגענד
 „פֿינדעט איהרען לאָהן — דער עיוגע
 „פֿערשפּריכטו! — זיא קעהרען ווידער
 „אויז פֿינדען לאַנד. (טז) דינער נאָך-
 „קאָממענשאַפֿט שפּריסט דהאַפֿנונג
 „אויף — דער עיוגע פֿערשפּריכטו! —
 „זיא קעהרען ווידער, דיא זאָרהנע,
 „אין פֿאַטערליכען לאַנד. (יז) דען שאַן
 „האַרע אפֿרים איך רייעפֿאַלל יאָט-
 „סערן: דוא ציכטיגטעזט; דאָך נאָם
 „דיא צוכט איך אַן, וויא אונגעלעהריג
 „קאַלב. אַך, ניס טיך ווידער אויף!
 „איך קעהרע אַיצט גערנע ווידער.
 „ערקעננע, דאַס מיין נאָטט דוא
 „זייעזט, אַ עווינער! (יח) דען אין טיך
 „געקעהרט נון, פֿיהלע איך רייע,
 „ערפֿאַהרענד, שלאַגע איך אַן דער
 „היפֿטע טיך, שטעהע בעשאַטט אונד
 „ערראַטהנד דאָ. אונד טראַגע דיא
 שמאך
 סייער

רש"י

(יז) מתנודד - קומפלי"נד בלע"ז (מבואר בהפטרת מעות ורמיה א' ו') לשון עי וכת לך:
 יסרתני ביסודין אתה הקב"ה: כעגל לח לומד פ"ט אנוויי"לנין בלע"ז (כמו פ"ס ענווילי"ל"נע
 בל"א מ"ט דעס טעאכעל געוועהנט. עיין ג"כ אפטי"ס ג' ל"ח) לשון מלמד הנקר הייתי
 בתחלה לכך חטאתי לך: (יח) נחמתי - איך מתחרט על תועבותי: הודעי - שהטוננתי
 בעצמי שמעלתי אפרי"טוי בלע"ז (והוא עין הכעל אפרעב"דרע. בל"א ערפאהרן. געוואהר
 ווערן

באור

בניה וכיון שהפסיק עי"ז את העיני חזר לכפול ולזמור כה אמר ה', כדרך הלשון תמיד:
 קול ברמה נשמע, אמר על ד"מ על עזרת השבטים שראשם אפרים וכה האם לכלם והיא
 רחל כתלו זוכה על בניה, (רד"ק), חה ג"כ טעם ברמה שהוא כהר אפרים, ואע"פ שאין
 קבוצתה שם, הנה מ"מ שם היא זוכה בחלק בנה בטורה, או ע"ד שהעיר הרב המבאר בס'
 פת"הש להרח"מ ז"ל בס' ויהי עיד כבדת ארץ (עיין שם) בכי תמרורים, כי יש בני של
 שוחה, כנ"ל. כי איננו, פ"י העם (רד"ק): (טו) נאום ה', אשר לא יכזב ולא יתנמס,
 ולכן בא באמצע המאמר לאמת ההנעקה אזכר, וחזירו כשהיו: (טז) לאחריהך, שם כולל
 כל

הפטרת יום ב' דרה

תרגום אשכנזי לח

נעוריי: (יט) הבן יקיר לי אפרים
אם ילד שעשועים כיימדי
דברי בו וזכר אזכרנו עוד על-
בן המו מעי לו רחם ארחמנו
נאם יהוה:

ואמר

רש"י

"מיינער יוגענד זינדען . (יט) איזט
"אפרים מיין ליבלינג וזאָהן? מיין
"האלדעז קינד? דאָ וואָ אינגליך איד
"זיין געדענקע? איבער אללען אויף
"דרוק זיין געדענקע? יא אלל מיין
"אינגערן שפּרובט פֿיר איהן; איד
"ליבע, איד ליבע איהן נאָך! דעז
"עוויגען וואָרט איזט דים!"

וערדן): חרפת נעורי ייכולים אויבי לחרפני על חטאות נעורי: (יט) הבן יקיר לי אפרים .
בן דברי שכונה כלומר הוא מתנודד ואני לבי כהפך עלי לרחם שאל בני יקיר הוה כמו שאין לו
לא בן א' שהוא עושה לו כל רעיו: שעשועים . אישכנזי"ת כן בלע"ז (מפירש בהפטרת שנת
ל"ס נישעיה ס"ו י"ב): מדי דברי בו . בכל עת שאני מדבר בו . ומדרש ויקרא רבה דידיבורי
שנתתי בו שלימדתי תורת לרחם עליו:

באור

כל הננים הטולדים מאיש מה , וכן ואחריתך בחרז תפול (יחזקאל כ"ג) : (יו) שמוע שמעתי
וגו' , כלומר כבר ראיתי שהוא חזר בתשובה , ולכן יש תקוה לאחריתך : מחנודר , זוכה
זוהם , מלאין מי יגוד לך : יסרחני , בימים שעברו , אמנם אנכי קבלתי זה המוסר כעגל
לא לומד המוקבל המכות שמכין אותו מבלי לעשות בכל זה רצון קינהו , אבל עתה השיבני
ואשובה , כי אתה ה' אלהי , ומוקבל אני עלי עול מלכותך , כן נראה לי שעור הכתוב , וזה
ש"י ולא אלפנא כעגל לא מלך : (יח) כי אחרי שובי , אל לבי על המעשים שעשיתי , הכני
מתחדש עליהם , ואשרי שהתבוננתי על מעמדי הנני בושתי ובהלמתי , כי מה שנשאתי וסבלתי
היא חרפת חטאות נעורי : (יט) הבן יקיר לי , מה זה שאני זוכר אותו תמיד כאלו הוא בן
יקיר לי שלא חטא לי מעולם , ואם ילד שעשועים , כאב שמשתעשע עם בני החביב לו (רד"ק) ,
ואמרו דרך שאלה , ותשובתו בלדו על בן המו מעי לו וגו' דרך במליצה כזה מאוד : מדי
דברי בו , כמעט מרבים העם להביא מדי המלכה , כי מתולדות האוהב שיתאזה לשפק
תשוקת נפשו בדבור מהנאסב לו ומאודותיו , ואומר כהן שהוא זכור זכרנו עוד יותר מדי שיכולה
הלשון לדבר בו , כל כך ענמה אהבתי לו , והכל עד"מ אבל השם ב"ה : על בן המו מעי לו ,
כאלו אשר כמשיב לנפשו אמת שהוא בן יקיר לי , ועל בן וגו' : רחם ארחמנו , כפי ההמשך
יתכן שהוא מעבין ארמקד ה' חוקי , וכן הוא מתורגם בל"א :

איינלייטונג

פאלגנדי איבערזעטטע לוייה רעדען , חויה דען אַרְחָקֶעל. חונד טטרף־רעדן
דעס פּרָפֿאַציעטען ישעיה זינד פֿון חונדערן פֿרָחֶאעטען ווייזען לור
הפטרה , אָדער לוס פֿאַענטליכען פֿערלעטען פֿון פֿערזעהנונג־טחגע בעסטטיאט
וואָרדען . דיה ווּהַהוּ דיה דיע וואָנער געטרַפֿען , קאַניטע ניכט גליקליכער
זיין . ווירקליך חויה פֿולען הייליגען רעדענוואַלונגען דיה וויר בעזיטלען ,
האַטטען זיח קיינע חויה־העכען קאַנען , דיה וויל־אַרען חונה־פֿאַטו קיינע דערען
חונה־פֿאַט דיעס הייליגען טחָר רער בוסע חונד רייע וואָנעטעטער , חונד דער
חוי־פֿאַרְקֿאַקייט ווירדיגער גווען וואָרען , וואָ דיע רעדען דעו ישעיה .
עו

עס זינד צווייא רעדען, קבטשן זיח גויההלוך אין אונזרען מחוריים
לוחאטן גערדוקט סטעהן, חונד דעוועגטן פיר זיינע געהאלטען ווערען
קאנטען דיח ערשטי סטעהט קאפיטעל נ"ו פאנגעט אים פער: יד פון
חונד ענדיגעט זיך אים טום דעו קאפיטעל: דיח לוייטע איז דעו גחלע
קאפיטעל נ"ח.

עס איז וועהרטייליך, חונד דיח פאראמען ווייזען סיינן עו שטילטווייג
ל"ו בעטשטייגען, דעו קאפיטעל נ"ו לוייח רעדען אין זיך פאסט, דעו חוץ
דיח לוייטע האלפט דעו קאפיטעל: אים דער ערסטען האלפט אין קיינע
פארבינדונג סטעהט. לוחר החט דיע פראוטהונג דיח חויטקריטעט דער
קאפענטחטרען ניכט פיר זיך, זעו וועלכע גויההלוך יעדע קאפיטעל: נור פיר
זיינע פארטליינדע רעדע האלטען, דיח זיח אין זייהרען ערקוהרונגען
ל"ו פארבינדען ווען, חכער בייח גויהרר חונטערוואונג ווירד זיך פאלייכט דעו
פאלייכע גאיהל זיינע גאטהרען לעווער: פיר דיח ענטגעגנזעליטע איינע בעטשאמ
טעהן חונד טפריי חונד זינהאלט סיינען אין כידען האלפטען גחלע פערטירען
ל"ו זיין, חונד ניכט דען אינדעסטען לוחאמענהאנג ל"ו פעררעסטען.

דעס זיח וויח זיח חיהק וועלע זעו פיל חויט חונטערייטיג, דעו דיח לוייטע
העלפט זרער דיח ערשטע דער חיבערזעלטען רעדען, חוין פיר זיך
בסטעהנדס גחלנס חויט, דחם פנפאנג, איסטעל חונד ענדע החט: אעהר
בדורפטע עס לור געגטווערטיגען פכויכט ניכט. בייסע רעדען דיח חונרע
ווייזען לור פארלעונג חויל דיען הייליגען טאג בעטשאמעס האכען,
קאממען דערין חיבערמיין, דעו אין בידען גחטש חעו געגענווערטיג פארקעסטעלען
חונד רעדענד חייגעפיהרט וויכד, דיס גיכט חיהנען בידען גאליכע פייחאליכקייט
חונד אפזיעסטחם אין פכויכט דעס חיהנהאלטס חכער זינד זיח פארטירען.
דיח הויפטזעלע דער ערשטען רעדע זינד קירלזיך דיע:

(1) זעו האך ערהאכען אויך דעו הייליגסטע חונד עוויגע וועזען איז, זעו
חויט עו דאך דעס רייענדען געכייגעטען לורוקקעהרענדען זינדע
געגענווערטיג, ניאס חיהן אים פאסטער פראן חויל, חונד געוועהרט חיהק טרעסט,

(2) דיח טפריי גחטטעס הזט נור דיח בעטרונג דעס אענטען לוס ענטלעונק
חויט דיע ערפאגעט, זעו קעהרט גליק חונד רוח ווירד, זרער וויח
דער ערהאכני רעדער זיך חוידריקט: חוירפול טעהנט דיח פארקוהקקערע
באטשעט, פרידי! פרידי!

(3) דער פערסטחקטע פערברעכער חוילין, דער חויל זיינען חיררעוועגען פארט
ווענדלעט חויל דיח סטיאמע ויינע געוויסני ניח חערט, חונד זיך ניכט בעטען
זויל, נור דער בלייכט פאן דער טרעוועלחאלטן האפונג חוידעטאקטען. זיין הען
איזט (חבעראחהו איז חונרעק גחטטליכען פרושעטען ל"ו רעדען) וויח הויגטעוהג
טעו אעער, פאן (זייענשפאטען) טפריאענד חונד ברזיענד: חיהק זיח קין
פרידע!

זעו חונלערקעננבאר אין דיער רעדע, פיינד, ווירדע, חונד הייליגע
בערערוחאקייט הערסט, זעו ווירד זיח דענאך פאן דער לוייטען חיבערטרעפטען
אין חיינער פארעדע פן היילער חונד סיינהייזגע, לעהרט גחטש זעלכסט, וועס
אכטער חונד וועהרער גחטטעסריהנסט חויט: דיח גרענקען-פאליגע חויט נחטיליך,
קאמר חונד דייטליך, חכטהען חיק האכסטען גרעדע ערהאכען חונד פאטעטיט
זיח בדארך קיינער ווייטלייכטיגען ערקוהרונג: דער הויפטחיהנהאלט דערזעלבען
חויט, דחם ניכט קאסטיווחונגען, גייסלונגען דעס קארפער, חוירליכע לייכען
דער ריע, פארער וויטס חונד חונלערטחונדליכעס געבעט דעס עוויגען חונגענהע
זיח

זיין, וואָנדרן טהאַטִיגע אויסאיכונג אַהרִיאַטער פֿאַליטען געגן אונזער
 נעכטנאָענטען. דיס זיין איין גאַטטגעוואַלדיגע פֿאַסטען. (*
 אַיט וועלכער בערעדוואַקייט איזט זיכער דזען אַלץ זיכטליך דער איינ
 בילדונגסקרַחֶט דאַרגעטעלט. גאַטט ווירד רעדער זיינגעפֿיהרט: זיהע די
 טייכהיליגען ווייז זיך דעם טעאָפֿעל נאָהרען, זאַגט ער לו זיינעם פֿרֿאַטען
 זיך וועלען אַיך, אַלס ליכטען זיך ווירקליך טוגנד חונד גערעכטיגקייט; זיך פֿאַרטען
 נאָך רעכטעסגעוועלטען, זיך ווינטען זיך גאַטט לו נאָהרען, זיך בעטען—גאַטטע:
 טטיאָמע טווייגט—דיז טטיאָמע דער בעטענדען, ווירד געהאַרט—דיז הייליכער!
 זיהר געבעט איזט ניכט חונטערווערפֿונג, ניכט רייע, מיזט אוררן, מיזט
 אונזלורידענהייט איזט גאַטט פֿאַרזעהונג. „וויר פֿאַרטען, וויר פֿייניגען חונט
 אונזאַזונט דוז האָרטע עז ניכט.“ גאַטטעס טטיאָמע ערהעכט זיך—ווידער,
 ניכט אַעהר לוז פֿרֿאַטען, ניין לו דען זינדערן זעלבסט ווענדעט ער זיך—ווייז
 ערהעכטען חונד חונטערווערטעט מיזט דזיע ווענדונג!—עלענדע! זייערע הענדלונגען
 זינד ווידערספֿרוך, זיהר פֿאַטעטע—חונד האָנגט דאָך זייערן בגירדען נאָך;
 זיהר פֿלעהט חונט ערבֿ ראַען—חונד האָכט זעלבסט קיין ערבֿראַען, זיהר
 איזט—הענדעלט זיך זייערע איטברידער—טווייגעט! (פֿער: ד'ה'), חונד, פֿאַהרט דיז
 גאַטטליכע טטיאָמע פֿאַרט, איינט זיהר עטוואַ דזען זייערע גאַטטסדינטליכע
 הענדלונגען, זייערע פֿייניגען איר זינגעהט זיין?—ניין! (פֿ'ו') נון פֿאַגען
 ביס פֿ'ו' דזיך זעהרען דער טוגנד חונד דער אַהרִיאַט חין קורלען זעלטען, וועלכע
 פֿאַלע ענטהאַלטען וואָן לור אַהרִיאַטעט דעם אַענטען חונד זיינעם פֿערהאַלטען געגען
 זינע איטברידער ערפֿאַררויך מיזט. לו גלייכער לייט, ווירד דעם פֿאַרהאַלטען,
 ערלויבונג זויי דעם זעלדען, חונד פֿריידע חונד גליקעליגקייט לוגעניכערט. נון טוט
 זיך פֿערו: זיך זיך ווייז פֿערווען זינגערייהט, ווייז גאַטט ריח בעטטיאָאונג דעם
 טבתֿ זעהרט: עס מיזט דער טאָך דער רועה חונד דער זעלן לוסט, ווייז וויר פֿאַן
 געטפֿאַטען רחמטען, חונד דער הייליגען גאַטטעס פֿאַרדער דער ערפֿילונג חונטער
 פֿאַליטען נאָדענקען זיין.
 חין דער ווייטערן ענטוויקלונג דער טאַנהייט דזיער רעדען האָט אַחן דעם
 זינדעכטיגען זענער ניכט פֿאַרזייען וואָלען. יע אַעהר חונד יע טיפֿערער דעם
 זיכהאַלט דזיער רעדען נאָדענקען ווירד, יע גרַמטער ווירד דער נוסלען חונד
 דזען פֿאַנגיגען זיין, וועלכע ער דאַרויז ליהען קאָן.

(* דזען וואָרט צום וועלכען ניכט אנדערסט אַלס דורך פֿאַטען איבערזעלט ווערדען
 קאָן, כדזייטעט חין דער חורטפֿרַחֶט ניכט באַזעס ווייז חין דייטען, ענטהאַלטונג
 פֿאַן טפֿיזען, וואָנדרען עז הייסט חין זאַלגעלייטען, ענטהאַלטונג פֿאַן אַללן שעדליכן
 בעגירדן אונד האַנדלונגן, פֿאַן וועלכען דורך טוגנד בעווירקט ווירד.)

(ישעיה נ"ו י"ד עד נ"ט)

(א) מאַלט באַרן , מאַלט באַרן ,
 עכנעט דען וועג ; שאַלט אַזוי
 מיינען פֿאַלקען פֿאַר יעדען הינדערניס
 פֿאַרט . (ב) זאָ שפּריכט דער האַהע
 אונד ערהאַבנע : (עוונד דוירנדער אונד
 הייליגער אַזט ויין נאַמע) ! האָך אונד
 אים הייליגען טוראַנע איד , אַבער
 איד בייא צערקנירשטען , בייא געכיינע
 טעם געמיטהע , בעלעכע היא געכיינטען
 גייזטען , בעלעכע דייא צערקנירשטען
 הערצענו וינד . (ג) איד האַרדע ניכט
 אַיטמערזוואַהרענד , צירנע ניכט אַויף
 עוויגע צייטען : ווען העו מענשען גייזט
 פֿאַר טיר אין גראַם זיך היללט , אַז
 גראַם זיך היללען , דייא זעלען דייא
 אַז ערשאַפֿען . (ד) צור שטראַפֿע
 זיינער פֿרעפֿעלטראַמען , צירנסע אַז
 וואַהל , אונד שלוג איהן האַרט ; פֿער
 באַרג טיין אַנטליץ צירנענד ; דען פֿער
 ווילדערט הינג ער זיינעם הערצען נאָך .
 (ה) אַז זערהע איהן ריינענד ווידער
 קעהרען , טן הייל איד איהן , לייטע
 איהן , בעלאַהן מיט טראַזט , איהן
 אונד דייא מיט איהם טרווארטען .
 דער

(א) וְאָמַר סְלוּ סְלוּ פְּנֵי
 דְרָךְ הַרְמוֹ
 מְשׁוֹל מִדְּרָךְ עַמִּי : (ב) כִּי
 כֹּה אָמַר רַם וְנִשְׂא שִׁבּוֹן עַד
 וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ
 אֲשֵׁבּוֹן וְאֲתִדְבָּק וּשְׁפִלְרוּחַ
 לְהַחְיוֹת רוּחַ שְׁפִלִים וּלְהַחְיוֹת
 לְבַדְבָּאִים : (ג) כִּי לֹא לְעוֹלָם
 אֲרִיב וְלֹא לְנֹצַח אֶקְצוֹף כִּי
 רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וְנִשְׁמָוֶה אֲנִי
 עֲשִׂיתִי : (ד) בְּעוֹן בָּצְעוּ קִצְפֹתַי
 וְאִבְהוּ הַסֵּתֵר וְאֶקְצֹף וְיִלְךְ
 שׁוֹכֵב בְּדֶרֶךְ לְבוֹ : (ה) דְּרָכֵי
 רְאִיתִי וְאַרְפְּאוּהוּ וְאִנְהַרוּ
 וְאַשְׁלֵם גַּחְמִים לוֹ וְלֹא אֲבִלוּ :
 בורא

רש"י

(א) וְאָמַר סְלוּ סְלוּ . כֹּה יֹאמֵר הַנְּבִיא בְּשֵׁי כַּנְּסוּ כַּנְּסוּ מִסִּילָה סִילוּהָ מִי יַעַר
 הַרְע מִדְּרָכֵיכֶם : הַרְמוֹ מְשׁוֹל . הַרְמוֹ מְשׁוֹל . סְלוּ סְלוּ הַנְּבִיאִים כַּנְּסוּ מִסִּילָה סִילוּהָ מִי יַעַר
 אִם הַרְמוֹ הַרְע : (ב) מְרוֹם וְקָדוֹשׁ . אֲנִי שׁוֹכֵן וְנִשְׂא אֲנִי עַם דְּכֹחַ וְשִׁפְלֵי רוּחַ אֲנִי מְרַכֵּן
 שְׂכִיתִי עַל שְׁפִלִים וְנִדְכָּאִים שׁוֹכְנֵי עֲנִי וְשִׁפְלִים : (ג) כִּי לֹא לְעוֹלָם אֲרִיב . אִם אֲנִי יִשְׁרֹן
 עַל הָאָדָם אֵין מְסֻרֹתַי עָלָיו לְאִירֵךְ יָמָיו וְלֹא קִנְפִי לְנֹצַח : כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף . כֹּה אָמַר רוּחַ
 הָאָדָם שֶׁהוּא מִלְּפָנַי שְׂנִיתָן בְּיָמֵי יַעֲטוֹף יוֹדֵה וְיִכְנַע עַל מַעֲטוֹ כְּמוֹ הַעֲצִיפִים בְּרַעַב נַעֲטוֹף
 טוֹלֵל , וְהַנְּשָׂמוֹת אֲנִי עֲשִׂיתִי . כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי כִּי זֶה עֲשִׂיתִי כִּלְשָׁן כֹּה אָמַר כְּמוֹ כִּי תִרְאֶה כִּי תִתֵּן
 כְּלוֹמֵר כְּמִדְּרוֹשׁ נַעֲטַתְּ וְהוּא נִכְנַע אֲנִי מִכֵּטֵל רִיבִי וְקִנְפִי מִעֲלִיוֹת (ד) בְּעוֹן בָּצְעִי . גּוֹלְתִי :
 קִנְפֹתַי . תִּתֵּן וְאִכְהוּ הַסֵּתֵר כִּי תִמִּיד מִכְּרֹתוֹ וְאֶקְצוֹף וְעַל כִּי הֵיךְ שׁוֹכֵב בְּדֶרֶךְ לְבוֹ וְכֹרֵם אֶת
 הַמִּקְרָא וְכֵן פִּירוּשׁוֹ בְּעוֹן בָּצְעוּ וְיִכְנַע בְּדֶרֶךְ לְבוֹ קִנְפֹתַי וְאִכְהוּ : (ה) דְּרָכֵי רְאִיתִי .
 כַּהֵנָּה

הנה הפטרה הזאת מירכבת משתי נבואות של הנביא ישעיה ע"ה, הכתובות בספרו זו אשר
 זו , ואשר הראשונה ממנה תשורר על התשובה שאין להתיאש ממנה, ואין
 לך דבר שעומד בפניה, והשנייה תשורר על התשובה האמתית מה היא שלא שק ולא תענית
 גרמין, כי הם תשובה ומעשים טובים :

הפטרה לשחרית י"ב

מ תרגום אשכנזי

(ו) דער שאַפּפּער ווילל! יערעם מונד
ענטפּליסט דיא באַטשאַפּט : פּרידע !
דעם פּערנען אונד דעם נאַהען פּרידע !
דער עוויגע שפּראַכ'ן : איך היילע איהן .
(ז) פּרעפּלער אַבער זינד וויא אויף
געווייהל טען מעער , דאַז ניכט רוהיג
וועררען קאַן ; שטעט וויהלען זיינע
וואַסער וואַגען , שלאַם אונד אונראַטה
אויף . (ח) קיין פּרידע ! זאַגט מיין
גאַטט , דיזען פּרעפּלערן .

(ו) בּוֹרָא נּוֹב שְׁפִתַּי שְׁלוֹם ו
שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב אָמַר
יְהוָה וּרְפָאתָיו : (ז) וְהַרְשָׁעִים
בְּיָם נִגְרַשׁ כִּי הַשְׁקֵט לֹא יוֹכֵל
וּנְגַרְשׁוּ מִיַּמּוֹ רֶפֶשׁ וְטִיט :
(ח) אֵין שְׁלוֹם אָמַר אֱלֹהֵי
לְרָשָׁעִים :

קאפיטל נ"ח

(א) רוף עז מיט לויטעם טאן , לאַם
ניכט אַב ! וויא פּאַזוינענרוף
ערשאַלל דיא

(א) קְרָא בְּגִרְזֵן אֶת־חֲשׁוֹךְ
בְּשׁוֹפָר הַיָּם
קולך
ניב קרי

רש"י

כשהוא נכנס מלפני שבתהו כרה : ארפאהו ואנחהו . אוליכהו בדרך מרפא או ואנחהו לשון
הנחה ומרגוע : לו ולאכליו . למנטעריס עליו : (ו) בורא . אני לו ניב שפתים חדש כלפי
שבתהו כרה עד עתה והכח קראו עליו תגר יקרא לו שלום שלום : לרחוק ולקרוב . שניהם
שוין מי שבתיון והורגל בתורתו ועבודתי מנעוריו ומי שנתקרב עתה מקרוב לשוב מדרכו הרעה
אמר ה' ורפאתיו מחילוי ומחטאיו : (ז) והרשעים . שאין טכין לב לשוב : כים נגרש . הים
הזה גליו מתגאים לרום למעלה ולבאת חן לגבול הצול אשר שמתו גבול לים וכשמגיע שם הוא
כשבר על כורתי וכל זה גל חבירו רואה וחיט חוזר בו כך הרשע רואה את חבירו לוקה ברשעו
וחיט חוזר בו ומה הים רפשו וסריותו על פיו כך הרשעים סריותם צפיהם כגון פרעה אמר מי
ה' סתקרב אמר מי בכל אהי הארצות נכוכד כנר אמר אדמה לעליון , כים נגרש כים אשר נגרש
שגרש כל היום רפס וטיט : (ח) אין שלום . כלפי שאמר לכדיקים ולבעלי תשובה שלום שלום
לרחוק וגומר חזר ואמר אין שלום לרשעים :

באור

(א) הרימו מכשול , זו האטאיס : (ב) כי כה אמר רם ונשא , אשר זוכן עד וקדוש
שמו , אע"פ שמרוס וקדוש אשכין מ"מ אשכין גס את דכא וספל רוס
וגו' : (ג) כי רוה , שער הכתוב אס הרוח אשר אני עשיתי והנשמות אשר אני עשיתי מלפני
יעשוסי וישפכו שיה לפני לסלוח להם ויחזרו למוטט : (ד) בעון , כי אע"פ שבעון בנעו קצפתי
ואגהו והוספתי להסתיר פני ולקטוף פעם אחר פעם כל עוד שהלך שובב בדרך לבו , מ"מ מיד
כשראיתי דרכיו דרכי תשובה הנה ארפאהו וגו' : (ו) בורא ניב שפחים , כל' הוא אשר אס
פה לאדם וברא בו ניב שפתים , הוא יחדש ג"כ עתה דבר שפתים לאמור שלום שלום וגומר ,
והתרגום כפי הענין : לרחוק ולקרוב , כלומר שלום יהיה לרחוק , זהו בעל תשובה שהיה
רחוק ונתקרב עתה , כמו לקרוב אל הכדיקים שהיו קרובים כבר , וטעם רפאתיו על הרחוק
שנתקרב : (ז) והרשעים , וי"ו לעודר על ההיפך : כים נגרש , אשר השקט לא יוכל , כי
אס כל רגע ורגע יבוא גל אחר גל אל השפה ויגרשו מימיו רפס וטיט מקרקע הים אל
הנשה , כן הרשעים לעולם לא יכחו מעשות מעשים מגויים ומכוערים עד שימותו וכמו שאמר
במ"א שם חדלו רשעים רגו :

לעמי

דוא שטיממע! איבערצייג מיין פֿאַלק
 זיינער מיסעטהאַטען, דאַז הוויז יעקב'ז
 זיינער זינדען. (ב) ניכט וואָהר? זיין
 זוכען מיך טאַג פֿיר טאַג, וואָללען
 גערנע מיינע וועגע ערקעננען. גלויך
 איינעם פֿאַלק דאַז וויבקיך טונגענד
 איבט, דאַז זיינען גאַטטען לעהרען ניא
 פֿערלאַסען, פֿראַגען זיין נאָך רעכט-
 געוועסען; וויא זאָ זעהנליך ווינשען
 זיין, זיך גאַטט צו נאָהרען! (ג) „אַך!
 „וואָרום פֿאַזטען וויר! דוא זיהענט עו
 „ניכט? וויר פֿייניגען אונרע זעלען!
 „אַך! דוא מערקוט ניכט דרויף.“
 אַכער זעלבוט אַם פֿאַזטטאַג, האַנגט
 איהר יא אייערן בעגירדען נאָך, אונד
 דראַנגט אייערע שולדנער האַרט.
 (ד) וואָרליך! איהר פֿאַזטעט נור צו
 שטרייט אונד האַדער, אום צו אונטער-
 דריקען מיט אונגערעכטער פֿויזט.
 אַ פֿאַזטעט פֿאַרטהין זאָ ניכט מעהר!
 לאַסט אייערע שטיממען ניכט היממעלאַן
 ערשאַללען: (ה) וויא? דאַז וואָרע איין
 פֿאַזטען, וואָהלגעפֿאַלליג מיר, ווען דען
 גאַנצען טאַג איין ערדענוואָהן דען לייב
 קאַזטייאַם? ווען געקריממט זיין הויפט וויא שילפֿראַהר וואַנקט?

קולך והגד לעמי פֿשעם ולבתי
 יעקב חטאתם: (ב) ואותי יום
 יום ידרשו ודעה דרכי יחפצו
 כגוי אשר צדקה עשה ומשפט
 אהיו לא עוב ישאני משפט
 צדק קרבת אלהים יחפצו
 (ג) למה צמנו ולא ראית ענינו
 נפשו ולא תדע הן ביום צמנו
 המצאנו חפץ וכל עשנו
 תנבשו: (ד) הן לריב ומתו
 תצומו ולהכות באגרוף רשע
 לא תצומו ביום להשמע
 במרום קולכם: (ה) הכות יתו
 צום אבחרהו יום ענות ארץ
 נפשו תלכך באגמן ראש
 ושק
 ווען

ר ש י

זכור

לעמי פשעם • אלו תלמודי חכמים שכל זגנתם פשע זגנת תלמוד עליה וזון
 ולבית יעקב חטאתם • אלו עמי הארץ שאף זדונם זגנה: (ב) ואותי יום
 ידרשו • כענין שנאמר ויפתוהו כפיהם: ודעת דרכי יחפצו • חפצים לשאול הוראות לחכמים
 כאילו רוצים לקיימום: כגוי אשר נדקה עשה וגו' • כך ארזים אותם תמיד משפט נדק וזון
 דעתם לקיים וכשהן נחמין כענין חומרים למה נמנו ולא ראית ואני אומר הן ביום צמנו
 תמצאו חפץ כל חפצי נרכיכם תתם עמנים למלא ואף בגול וחמם: (ג) וכל עשנו כיום
 קוב שלכם הנעשים על ידיכם אתם נגשים אותם ביום טובהם: (ד) לא תנשו כיום
 כמשפט היום לשנור לנבכם כדי שימנע קולכם נמרום: (ה) הלכותי • ה"א זו תמיח כלת
 שטה

באור

(א) לעמי, לאלו שקוראים אותם בשם עמי, ובמה אותי יום יום ידרשו, כאלו יודעו
 אשר נדקה עשה, ובחמת לבם כל עמם ובכל עת יוספו חטא על פשע
 (ג) למה צמנו, כן יחמרו אלו החכמים, והקב"ה ישיבם הן ביום טובהם וגו': (ה) חמם
 חפץ, כל חפצי נרכיכם אתם עמלי' למלא ואף בגול וחמם (רס"י) ורד"ק אמר כי ביום חמם
 יתחמטו העם ויראה אדם את בעל חובו ויבקש ממנו קפלו כלומר חובו, הנה א"כ אין טובה
 לבל

הפטרה לשחרית י"ב

ושק ואמר יציע הלזה תקרא צום ויום רצון ליהוה: (ו) הלוא זה צום אבחרהו פתח חרצבוה לשע החר אנדוח מוטה ושלח רצוצים חפשים וכל מוטה חנהקו: (ז) הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כיתראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם: (ח) או יבקע בשחר אורך וארכתך מהרה תצמה ודלך לפניך צדקך כבוד יהוה יאספק: (ט) או תקרא ויהוה יענה תשוע ויאמר הנני אסתיר מתוכך מוטה שלח אצבע ודבר-און: (י) ותפק לרעב בפשך ונפש גענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים

תרגום אשכנזי מא

וען זאק יאונד אששע דען מענשען גאנץ פעהיללט? יאונד דים נענטט איהר פאזטען? איינען טאג דעם עוויגען אנגענעהם? (ו) ניין, פירוואהר! דים איזט איין פאזטען, וואהלגעפאלליג מיר: דער באסרהייט קעטטען לאזען; פאן דער בירדע לאסט בעפרייאען; דען געפעסעלטען פרייאהייט געבען, אונד דער שולטער יעדען יאך ענט- העבען. (ז) א בריך דעם הונגריגען דיין בראך, אפנע דעם טריבען עלענדען דינע טהיר, זיהענט דוא איהן נאקט, בעקליידע איהן. ענטציהע דיק ניכט דעם דער דינען פליישען איזט. (ח) דאן ווירד וויא מארגענראטה דיין ליכט דורכברעכען, גענעוונג דינער זעעלע שנעלל ענטשפריסען; דאן וואללט דיא טוגענד פאר דיר הער; גאטטען מאיעוטאט בעשליסטע דען צוג. (ט) דאן רופ איהן אן: דער עוויגע אנטווארטעט; פלעהע געטראזט, ער שפריכט: היר בין איך. אבער ענטפערנע ערוט אויז דינער מיטטע, דריקענדע בירדע, טיקקישען פיינגערציג, פערליימדרישע רעדע. (י) דען הונגריגען לאכע דינע זעעלע גערנע, זאטטיגע גערנע שמאכטענדען געמיטרה. דאן געהט אים דונקעלן אויף, דיין ליכט, דיא פיינטערנים

רש"י ווירד

שמא לכופ באגמין ראשו אני כריך אגמון הוא כמין מחט כסוף וכדין בו דגים וקורין לו אי"ס בלע"ז (כ"ל חמ"ו כמו ישעיה י"ט ה' . ובגיתן י"ח ע"א . כל"א פ"א אנעל): הלזה תקרא כוס . לסון תמיה לפיכך ההי"א נקודה חטף פתח : (ז) חרצבוה . לזון קשור ואיסור : מוטה . העיית משפט . וכל מוטה תנתקו . תרגם יוכתן וכל מיסטי דין תסלקן : (ז) ועניים מרודים . כאכמים וכאנקים על צרתם כגון עיני ומרודי אריר כשיחי : ומכשרך . ומקרוכך : (ח) יבקע כשאר . כעמוד השחר הבוקע בעבים : וארוכתך מהרה . ורפואתך מהרה כמו אעלה ארוכה לך : (י) ותפק לרעב נפשך . בתנחומי דכרים טובים : (יא) כמכחות . בעת כמאון

באור

לאל כי אס לנרכיכס : עצביכס, מונכס, כמו ועצנך נבית נכרי, כי הממון יגיע האד' ועצבונו (רד"ק), ורש"י אמר בעלי חוב שלכס הנענבים על ידיכס אתם נוגשים אותם ביום צומכם וכן הוא מתורגם: (ד) כיום, כמאפט יוס צומכם: (ז) ומכשרך, ומי שהוא כשר וגם כמך, זה ריעד: (ח) וארוכתך, ורפואתך: (ט) שלח אצבע, לתת כיומיס לעד

בצהרים: (יא) ונחה יהודה
 התמיד והשביע בצחצחות
 נפשך ועצמותיך יחליץ והיה
 כגן רוה וכמוצא מים אשר לא
 יבזבו מימיו: (יב) ובנו מקדש
 חרבות עלם מוסדי דור ודור
 תקומם וקרא לה גדר פרו
 משוכב נתיבות לשבת:
 (יג) אם תשיב משבת הגדה
 עשות הפציה ביום קדוש
 וקראת לשבת ענג לקדוש
 יהיה מכבד וכבודתו מעשות
 דרכיה כמוצוא הפצה ודבר
 דבר: (יד) אז תתענג על יהודה
 והרפכתיה על במותי ארץ
 והאבלתיך נחלת יעקב אביך
 כי פי יהיה דבר:

ווירד העללע מיטטאגאנאנע • (יא) דאן
 לייטעט דך דער עוויגע איממער •
 וואהרענד • ערקוויקט דייען גינט אין
 דירער צייט, אונד פֿערר־ייהט דעם
 געביין איממער נייאע קראַפֿט, וואהלגע •
 וואַסערטעם גאַרטען גלייכום דוא דאן,
 גלייכום פֿרושען וואַסער־קוועללען,
 דערען שטראַמע ניה פֿערויגען •
 (יב) בויאַעזט אויפֿ'ז נייאע דער פֿאַר־
 וועלט אַדע טריממער; זענקוט אויפֿ'ז
 נייאע דער פֿעזטע גרונד פֿיר פֿאַלגע־
 צייט • דאן נענגט, ווידערהערשטעללער!
 דיא נאַוועלט דך! דען מאַן, דער צו
 וואהנויך ווילדע שטיגע אומשאַפֿען •
 (יג) ווען אַם שבת דייע טרימטע
 ראַזטען; ווען אַן סיינעם הייליגען טאַגע
 געווערבע רוהען, ווען דוא דען שבת:
 לאַזט דער זעעלע נענגוט; גאַטטען
 הייליגונג גאַנץ געווייהט; געווייהט,
 דורך ראַזטען פֿאַן וועלטגעטיממער,
 ווען דיא זעעלע פֿאַן אייטלעם וואונש,
 דער כונד פֿאַן לעערען רעדען שווייגט;
 (כב) אַ דאן פֿינדעזט דוא ביים עוויגען
 זעעלע־ענרוהע געוויס, עררזעכוט דורך
 איהן איבער אַללע ערדענהאָען דך,
 געניסעזט דייען פֿאַסערן יעקב'ז

גאנצען ערבע זאָ שפּריכט דען עוויגען מונד :

רשי

כמאן ובטרת כך תירגשו יוכתן : יחליץ • זיין כמו חלוצי זכא : (יב) משוכב כתיבות לשבת •
 תירגם יוכתן מתיב רשיעיה לאורית • משוכב • כמו משיב לשבת ליישובו של עולם : (יד) כחלת
 יעקב חביד • כחלה בלא מנרים שנאמר ופרצת ימה וקדמה וגומר לא כאברהם שנאמר לו
 הארץ אשר אתה רואה, ויעקב שמר את השבת שנאמר וימן את פני העיר שקבע תחמין עם
 דמדומי חמה כך פי' ר' שמשון :

באור

שקר, וכתרגום הארמי אסטיות דין מרעו בלנבע : (יא) בצחצחות, בעת יובש יחליץ,
 חיון, כלומר יחזיק : (יב) וקורא, מבנין פועל, כלומר השם הזה יהי' נקרא לך : משוכב,
 ליכנה דמשתמע לתרי אפי, ח' ענינו כמו משיב, ב' לשון פרוע ומוענין שיבב דלעיל, והעם
 משיב כתיבות אומנות להיות כתיבות מסודרות ויושבות, וכן הוא מתורגם : (יג) וקראת
 לשבת עונג, ותקרא אותו ג' כ לקדוש ה' מוכבד, כלומר לקדושת השם ולדעת הדל'ק
 שעורו כך, וקראת לשבת עונג וקראת לקדוש ה' מוכבד, ויהי' כפל ענין במלות אונת :
 מעשות ררכיך, מ"ס ההרחה, כלומר לכלתי עשות : (יד) כי פי ה' רבר, כבד מנאפ
 במ"א שגלת כי ענינו לפעמים כענין מלת כן, כלומר כזאת וכזאת דבר פי ה' :

ימי חיי הנביא ונבואתו.

אמרו צירושלמי פרק החליל יונה בן אמתו היה משכנ אשר בן האשה שכלכלה את אליהו והוא היה אשר מת שהחיה אליהו, ור' יוחנן אמר שהיה משכנ וזבולן, כי הוא נבא על ירבעם בן יואש, כמו שכתוב בס' מלכים (מ"ב י"ד) כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתו הנביא אשר מגת החפר, והמוקים הזה בתלמוד בבלי, כמו שכתוב (יהושע י"ט) ומשם גתה חפר, אמר ר' לוי יפה למדנו ר' יוחנן אמו היתה מאשר ואביו מוזבלון ע"כ. היוצא לנו בדרור מהכתוב הנזכר הוא שחיה ונבא יונה בימי ירבעם בן יואש מלך ישראל, ובאותו הזמן מלך עזיה על יהודה וירושלים כנזכר בכתוב (מ"ב סט), וא"כ היו הנביאים שנבאו עמו בפרק אחד, ישעיה הושע ועמוס, כנזכר בתחלת ספר כל אחד מאלו הנביאים, ולדעת קצתם שהנביא הרד"א בהקדמתו לספר תרי עשר גם יואל נבא בזמן הזה. אבל מוכה אע"פ שנבא גם הוא עם הושע ועמוס וישעיה בפרק אחד, כפי עדות הכתוב בתחלת ספרו, מ"מ נראה גם משם שהוא לא נבא בימי יונה, כי ירבעם מת בימי עזיה, ומיכה לא נבא כי אם בימי יותם בן עזיה והללח, ולא מצינו שנבא יונה בימי אשר המלכים שאלכו אחרי מות ירבעם. אולי מת גם הוא בזה הזמן, או שקצרה נבואתו מטעם הנזכר במכילתא, אמרו גם יונה תבע כבוד הבן ולא תבע כבוד האב, ר"ל חש לכבוד ישראל ולא לכבוד האל יתברך, מאי נאמר בו ויהי דבר ה' אל יונה בן אמתו שנית, שנית דבר עמו ולא שלישי, וכשנבא בגמרא (יבמות ב"ט) ויהי דבר ה' אל יונה בן אמתו שנית לאמר שנית דברה עמו שכינה שלישי לא דברה עמו, והקצו והא כתוב הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתו הנביא, אמר רבינא על עסקי נטוה קאמר, רב נחמן בר יצחק אמר הכי קאמר כדבר ה' וגו' כשם שנהפך לנטוה מרעה לטובה כך בימי ירבעם בן יואש כהפך להם לישראל מרעה לטובה. ופי' רש"י ז"ל על עסקי נטוה הוא שלא דבר עמו אלא שני פעמים, והקצו גם ע"ז בתוספות ותימה דאמאי אצטריך למכתב שנית ולא שלישי, והרבו גם בדבורים (עיין סט), וקשה שלדבר זה משמע שעל מאמר רבינא לחוד שידך הקושיא, והלא בלא"ה יקשה מאי אצטריך לאשמעין, ויש לעיין בדבריהם כהנה וכהנה, אבל אין כאן מקומו, ואי לא באתי כי אם לתרץ דברי הגמרא ע"פ המכילתא, דהיינו שזה קמשמע לן שהחטא גרם שלא דבר עמו עוד אלא פעם שנית ולא שלישי לפי שנתבע וגו'. אלא איש עוד לכאורה להקשות בתחלה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, אחרי שמינעת הנבואה היתה לטובה, מאי הקשה לו מכתוב אשר דבר וגו', אולי היתה הנבואה הזאת קודם מעשה נטוה, וטעם הדגש אחר שחטא דבר עמו פעם שנית ולא שלישי; ואם נחשוב לאמר שהיה בקבלה אצלם שהיתה מאוחרת בזמן, מאי מפרק ליה על עסקי נטוה לא דבר עמו אלא פעם שנית, הכי זה עונש אחרי שלא היה עוד לדבר עמו בזה העסק כי כבר שבו, והראי' שלא גרם החטא ממה שדבר עמו מעסקים אחרים; ועוד איך יתכן דעת רב נחמן שלא דבר עמו כלל בעסק ירבעם, אחרי שהי' מקיבל אצלם זמן הדבור הזה. ונראה לי לפרש המגן המאמרים כזה אחר שאמר פתם שנית דבר עמו ולא שלישי, משמע מזה הלשון שלא דבר עמו מכל וכל כי אם שני פעמים ולא יותר, ושפיר הקשה והא כתיב יגו' שאם גם הקדים נבואת ירבעם, מ"מ היה הדבור השני בעסקי נטוה הדבור השלישי שהיה אליו מזה ה', ואיך יאמר שלא דבר עמו כי אם ב' פעמים? אמר רבינא על עסקי נטוה קאמר, כלומר מלת שנית שנזכר אינו על כלל הנבואות כי אם על עסקי נטוה לבד, והטעם אחרי הדבור הראשון על נטוה, הוא שחטא בו, לא דבר עמו עוד אלא פעם שנית ולא פעם שלישי. ורב נחמן אמר דברים כמשמען שבאמת לא דבר עמו לא בדבר נטוה ולא בדבר אחר לא פעם שנית ולא שלישי, וטעם אשר דבר דרך דוגמא וק"ל. והנה לדעת רב נחמן אפשר שהקדים מעשה יונה גם לימי ירבעם בן יואש ואינו מוכח מקרא בזמן מה היה, ואולי שטעם זה אמרו (ב"ב י"ד, ופסחים ל"ט) הושע ישעיה עמוס ומיכה בפרק אחד נתבא, ולא מנו גם יונה עם שלשה הראשונים וכנ"ל, לפי שלא היה ברור אצלם

מבוא הספר

אם נבא לירבעם אם לא, ואפשר שלא נבא כלל בארץ ישראל. ולדעת בעל ס"ע שנבא ליהוא, מ"ו אפשר שבימי ירבעם בן בנו לא נבא עוד. אלא שנכל זה נראה לע"ד יש להוכיח שאירע מעשה נטוה סמוך לאותו הזמן שהשיב ירבעם נבול ישראל מידי הארמים, אשר על כן הביא הדוגמא ממנו. בימים ההם היה מלכות אשור הלך וגדול, עד שנימי שלמנאסר, השלישי אחרי פול ששלך בנטוה כעשר שנים אחרי מות ירבעם בן יואש, היו רוב מלכי אשור האדיות עבדים למלך אשור, כדכתיב (מ"ב י"ז) ויבא מלך אשור מנבל ומוכותא וגומר ובימי שנחריב ששלך אחריו כתיב (שם י"ט) אמנם החריבו מלכי אשור את הגוים ואת ארצם, עד שגא נבוכדנצר וכבש כל הארצות ומרד במלך אשור והחריו את נטוה, כאשר נודע מדברי חז"ל ומדברי הימים לאמלכות הארצות.

ב

כותב הספר

לפי מה שהביאו בגמרא (ב"ב ט"ז) לא כתבו הנביאים עצמן איש איש ספרו, כי אם שנים וירמיה לבדם. ופי' נרש"י ישי' לא כתבו שהרגו מנשה, יחזקאל מפני שלא נתנה נבואה ליכתב בחונה לארץ, ושנים עשר נביאים (חן חגי זכריה ומלאכי שהיו מאנשי כה"ג) מתוך שהיו נבואותיהן קטנות, והקצו בתוספו והא ירמיה נמי נבוכה לארץ הוה ונתנבא שם כמה נבואות ולא מנינו שחזר יותר לא"י (עיין שם). ולע"ד נראה הדבר בהיפך, שכן הרמיו לתת פעם על המעט היוצא מן הכלל, ולא על הרוב. ולכן נאמר דרך סברה שכל הנביאים לא כתבו נבואותיהם על ספר, כי אחרי שקראום בפרהסיא בין העם והוכיחום על פניהם כבר עשו עלימותם, ואם שהיו דבריה דברים קדושים הראוים לקיימם, ובפרט מה שנבאו על האומות לאחר, הנה ידעו שהיו תקועים בלב אנשי ימידי סגלה הטעים אונם לקולם והולכים בדרכי ה', הן הנה יכתובם על ספר או ילמדום לבניהם ולתלמידיהם דור אחר דור" וגם ירמיה הנביא לא היה כותב את נבואותיו, לולי שהיה לו הדבר הזה בהדיא מאת ה' (ירמ' ל') לאמר כתב לך את כל הדברים אשר דברתי אליך אל ספר ובמקום אחר (שם ל"ו) קח לך מגלת ספר וגו', ואין לך ראי' גדולה מזו שלא היה הדבר מן ההרגל. ושמואל הנביא לא כתב נבואותיו, אלא כפי מה שהיו נכללים בספר העתים שעברו על ישראל, וכמו ש' מלכים שכתב ירמיה שנכללו בו ג"כ איזה נבואות מנביאים אחרים. והנה הרמ"א כתב בהקדמתו לפירוש תרי עשר למה בכל י"ב הנביאים האלה לא קרא הכתוב אחד מהם ספר כי אם נבואת נחום שאמר מאת נטוה ספר חזון נחום האלקישי, והשיב שאר הנביאים ספרו נבואותיהם כמו ארזו חזון וכתבו אותן הנבואות כפי מה שישימשו מפייהם, וגם יונה שנבא על נטוה הלך שמה וקרא את הקריאה בפיו ובלשונו, אמנם נחום לא הלך אל נטוה אבל כתב נבואתו על ספר ושלחה לשם, ולכן אמר הכתוב ספר חזון נחום, כי בספר נמנחה נבואתו זאת. ולבאורה נראה שזה נגד הגמרא, כי הם אמרו (שם שם) אנשי כה"ג כתבו יחזקאל תרי עשר וגו', והרי נחום נכלל ואם נאמר שכתבם על הרוב, למה לא אמרו נחום כתב ספרו? אמנם כשנעייין היטב במאמר חז"ל יבדקו דבריו בכלל אם לא בפרט, וכסנתיה אם לא מטעמיה. כי אם נאמר דברים כמשמען, וטעם כתבו שעד הנה לא היו נכתבים כלל, יפלו בזה כמה ספיקות. (א) ממה שנמנח הנס כתובים על דברי נתן הנביא ועל דברי גד החזה ועל נבואת אחיה השלני ועוד, מה בינם לבין שאר הנבואות שאלו נכתבו ואלו לא נכתבו, בין ע"י עבמם בין ע"י ארש הדבר שזה ההבדל? ואם תמצי לומר המעשה שהיה כך היה. (ב) הנה ידוע שכל הדברי האלה כבר היו נשכחים בימי אנשי כה"ג, כי ללא כן הכניסו גם אלה בספרי הקודש, כי גם רוח ה' דבר ומלתו על לשונם. ואף יסבול הדעת לאמר שכל אלו הדברים הכתובים נאבדו וכשתכחו, ואותן הדברים שלא היו מסודרים שלא היו נכתבו, ואם כך הסבול נותנת, לא היו אנשי כה"ג וסכמי תלמוד לכתוב מה שכתבו לחזק התורה. (ג) אמרו חזקיה וסיעתו כתבו משלי וגו', מדכתיב (משלי כ"ה) גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה, והלא המאמר הזה בעצמו סותר לדבריהם מב' נביאית. (א) שאין לשון העתקה נספל כי אם יכתב לכתב, (ב) ממה שאמר גם אלה שהעתיקו אנשי חזקיה ומשלי שלמה הם, משה

שהראשונים זוכר לא העתיקו, והם אמרו בתם כתבו משלי, וכל משלי במשמע? לא הנכון
 כמו שפירשו גם רוב המפרשים, אלה משלי שלמה האחרונים היו מפורסם אלה ואנה בספריו,
 ומשם העתיקום אנשי חזקיה לחברם עם משליו הראשונים, שהיה כבר ספר בפני עמנו,
 וחזרו וכתבו כלם על מגלת ספר אחת והיה מאז והלאה למחברת אחת, והם אמרו חז"ל
 חזקיה וסיעתו כתבו משלי, כונתם זה הספר המטוי עתה בידינו המכונה בשם משלי והדעת
 נותנת ספק הענין גם בדברי הנביאים, כי הם אמרו ודרשו והוכיחו כאשר חל עליהם הרוח,
 ותלמידיהם המה בני הנביאים הנזכרים לרוב בספרי הקודש כתבו דבריהם לבלי ישכחו *)
 אכן בהיות שנבאו בזמנים שונים ובמקומות שונות ולא סבבם תמיד כל חבל בני הנביאים,
 לא היו הכנולאות ככתבות יחד על ספר אחד, כי אם כל בן נביא כתב אותה הכנולאה ששמע
 מפי רבו על קלף מיוחד, זה בכה וזה בכה * וכשבא חזקיה ורצה להחזיק תורה ולהאדירה
 צוה ללקוט כל כנולאות ישעיה ולכתבם יחד על מגלת ספר אחד שתכונה מאז והלאה ספר ישעיה,
 וכן לקט כל משלי שלמה, וכל שירי שלמה הנמצאים עוד בזמנו, וכל דברי קהלת * *)
 ואחריו באו אנשי כנסת הגדולה ולקטו כנולאות יחזקאל וכתבם על מגלת ספר אחד שקראו
 יחזקאל, וכמו כן קטבו כנולאות הושע ויאל עמוס עובדיה יונה מיכה נחום חבקוק לפניה
 לספרים קטנים, וקראו לכל אחד בשם הנביא, וכתבו בראשם דבורי ההתחלות, כמו דבר
 ה' אשר ה' א הושע, דברי עמוס, חזון עובדיה, מאז ננוה וגו', ומשום מש דאידי דזוטרא
 מרכס, חזרו כל אלו במגלת ספר אחד עם שלשת הספרים חגי זכריה ומלאכי שהיו בזמנם
 ומחברתם, וקראו כל המגלה הזאת בשם תרי עשר, ודייק בלישנא אנשי בה"ג כתבו יחזקאל
 תרי עשר וגו', ולא אמרו כתבו הושע ויאל וגו'. ומעתה לא קשה מידי מנחום שכבר ה' כתבו
 על ספר כסדרת האברבנאל, אבל לא מטעם זה קראוהו בשם ספר, כי אם לפי שהכנולאה
 בעצמה מתחלה נשלחה לננוה בספר אגרת, ולא נקראה בפה ובקול כאשר הכנולאות, וטעם
 ספר חזון אגרת של חזון (ברש"ע עטיטער ברוין, עפיטאען), אבל מאחרי כן ובימי אנשי
 בה"ג לא זו בלבד כי אם גם דברי שאר הנביאים כבר היו כתובים אחת וכלל, חזן
 מיונה ושלמה הנביאים האחרונים * יונה דכתיב ביה וננוה היתה עיר גדולה לאלהים,
 היתה מכלל שבומי הכותב כבר נחרבה, והם לא היה כי אם בימי נבוכדנצר, כמאמר חז"ל
 (מגלה י"א) בשנה ראשונה כבש ננוה בשנה שניה כבש יהויקים, ולא וחסוב בשנות המלכים
 מירבעם בן יואש עד מלך נבוכדנצר ותמנא יוטר מק"ץ שנה, בכל הזמן הזה לא היה
 נכתב עדיין, כי אם מקובל בפי יחידי סגלה איש מפי איש, והסברא נותנת הטעם לפי
 שינוה הלך יחידי לננוה ולא ה' בן נביא עמו וכלל * ובימים האלה כבר החלו הנרות
 והלכו ורבו עד חרבן הבית בימי נדקיהו כעשרים שנה, ואחריו הגלות המר שנשים שנה,
 ולא נראה שבעת הזאת נכתב הספר, כי אם אחרי שעלו מבבל ובאה הרוחה במקום
 האנחה, והחזירו אנשי בה"ג את התורה ליושנה, אז כתבו גם המעשה ההוא והגם שאירע
 ליונה בין כתבי הקודש * וקצת ראוי ממה שהתחיל ויהי דבר ה' שהוא התחלת הספור
 מיד, ואינו דומה כלל למאמר דבר ה' אשר היה ושאר ההתחלות בספר תרי עשר שהם
 דשומי הספרים וכלל * וכן בשלשת הספרים האחרונים חגי זכריה ומלאכי שהיו עמם
 ונכתבו בזה הזמן, אמר בשנת שמים וגו' היה דבר ה' ביד חגי, ולא דבר ה' אשר היה
 וגו', ובזכריה כמהו, ובמלאכי מאז דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי, ולא אשר היה ביד
 מלאכי, ודוק * ויש לדבר בדברים האלה כהנה וכהנה, אלא שאין להאריך עוד אחרי עמדתו
 על כונתו שכותב הספר היה אחד מאנשי כנסת הגדולה.

השאלה

* ואפילו ירמיה שאל לו הצווי על הכתב לא כתב בעצמו כי אם קרא ברוך בן נריה,
 וכתוב ברוך מפי ירמיהו את כל דברי ה' אשר דבר אליו על מגלת ספר (ועיין
 במ"ה למגלת איכה לרעי היקר ר' אהרן בן וואלף ש"י) *

** ועיין במ"ה למגלת שיר השירים שמברתי בברוך רעי הכל *

ליהוא
 ז שארע
 כן הניח
 המלך
 לבי שאר
 זר ובימי
 עד
 דרי חז"ל
 אם שמו
 הכנולאה
 מתוך
 שם כזה
 יחזקיה
 לא
 הם כבר
 החזקות
 ס בדברי
 ירמיה
 לחזקיה
 לת ספר
 וזאתו
 ב ירמיה
 י עשר
 זמר עשר
 חזן
 קרא את
 ה שם
 שזה נגד
 בכלל
 במאמר
 דברים
 א) ממה
 זי ועוד
 אחרים
 הדברי
 דס, כי
 הכתובים
 הסברא
 חזקיה
 חזקיה
 ל כי אם
 משמע
 ים

בהערת איזה שאלות שנפלו בזה הספר .

השאלה הראשונה , כבר העירו עליה המפרשים , למה שלח השם צ"ה כנאיו

לכנותו , אשר לא עשה לכל נוי מלבד עם סגולתו אשר
בחר בו ? ומה שאמר הרד"א הטעם , כדי שיהיו מעותדים להיות כלי זעמו של הקב"ה
להחריב בו את ישראל , הנה למה לא עשה כן גם למזרים ולבבל שהיו ג"כ כלי זעמו של
של הקב"ה להחריב את עמו , שלדעתו היו אנשיהם ג"כ רעים וקטאים כמו אלה , ואחר
שלא החריבם אף בלי עשאו תשובה , הלא בזה הדרך יתנהג ג"כ נגד האשורים . ולכן יתיר
כרעה מה שאמר הרד"ק , כי הקב"ה משגיח אף באומות העולם כשהם עושים חטא , והוא
מפסיד הישוב והשג"ה רוכה בישוב העולם , ואולי שאר המדינות אף שעברו עבירות לא עשו
חיים בתוכם ובינם לבין עמם . אמנם יקשה למה לא שלח גם לסדום מלאכים מזהירים
אותם לשוב ? ואם שהיתה נגלית לפניהם שלא יעשו תשובה , הלא גם בישראל ידע שלעטי
במלאכיו ואעפ"כ שלחם אליהם השכם ושלות ?

השאלה השניה , מה ראה יונה למנוע את עמו מהכנזאה הזאת ? וגם על זה

כבר העיר הרד"א , והשיב על שני הטעמים שכתבו חז"ל בזה
הדבר . הטעם האחד , מפני שאומות העולם היו קרובים לתשובה ושלא לחייב את ישראל .
על זה אמר , שהוא באמת טעם חשוב מאוד , לפי שאולי באוב אנשי כנזאה בתשובה יבטלו
ישראל מעונותיהם וישובו אל ה' וירחמו . הטעם השני , שהם יונה שיאמרו בדאי הוא
ונביא שקר . על זה השיב שאי אפשר באדם נד שיאמרו זה , כי אם יעשו תשובה כבר
האמינו בכנזאותו , ואם לא יאמינו בה לא ישובו ויתקיימו דבריו . ואמר הוא שיונה הבין
אמת הענין שנה הקב"ה להגיל את אזור כדי להכריז בו את ישראל , ואיכפה וכל
וראה ברעה אשר יאכל את עמו , ומפני זה ברע . ויש לתמוה מאוד , והרי הקושיא במקומה
עומדת אולי באוב אנשי כנזאו ? גם מה הועיל בזה שמה את פי ה' והאסיף חטאו על
פגע עמו , ואם יאכה ה' ישלח באשר ישלח וימלא חספו , ומה ריות אז לישראל אם יאבדו
באלימותו או בשליטות אשר , אשר בשביל זה כנזאו נטאותו שהוא עין פלילי ?

השאלה השלישית , והיא החשונה שבכלן , שכאשר כתובן בהספורים האלה

נשתעמו מאוד לראות שכל מה שזכר בהם מועשי הנכרים
יורה על תמימותם ונדקוהם וישרת לבם , ולהיסק כל מה שיסופר מועסקי הנביא ומועשי
יורה על מוג רע מאוד . כי הנה אנשי הספינה שהיו עובדי אלילים , מיד כשנא עליהם
הסער פשטו במועשיהם ושאו תשובה וקרא לאלהיהם שהיה אליהם לפי דעתם ; ואחרי
שנגרר להם שמת ה' נסנה זאת , ירדו אותו זרעה גדולה ; ואע"פ שידעו שיונה הבין
עליהם הרעה הזאת , בכל זה לא נקאו לקחת נקמתם מוטו , כי אם חתרו ויגעו להצילו ;
ואשראו שאי אפשר בזה , התפללו לה' להתפללו לה' לכלתי השית עליהם חטאת כנסה האיש הזה ; ואחר
הנלחם זכחו זנחי תודה וידרו כדרים לה' . וגם אנשי כנזאו מיד האמינו בה' ועשו תשובה
גיורה ושלמה מגדולם ועד קטנם . אבל מה עשה הנביא בכל הזמנים האלה ? מתפלל
ארה את פי ה' ולא עשה מנותו , ולא אמר לו שלח ביד תשלח ולא אשוב אני את רעת עמי ,
אבל ברע מלפניו כעבד הנורה מלחון בשר ודם , ויפה אמרו באכילתא על זה . ושל לעבד
שברח מרבו כהן , אמר אנרה לי לבית הקברות מקום שאין הרב יכול ללכת אחרי , אמר
לו רבו יש לי עבדים כחיותך להוציאך משם , כך אמר יונה אלך לחובה לארץ שאין שכינה
שורה שם , אמר לו הקב"ה יש לי שלוחים כחיותך להוציאך משם שנאמר וה' הטיל ונ' ;
ואחר שנא עליו הסער נבהל ונרדם על חטאו , אבל לא עשה תשובה והתפלל לה' לאמר
חטאתי והנני מוכן לעשות רצונך ; וגם אחרי שהוכרח להתודות חטאו לתנשי הספינה כי
נפל עליו הגורל , עודנו עמד במרדו ויבחר מבשר משק נסאו ושימלא רטון ה' , ואין זה
דומה כלל למאמר אנשי הנביאים ע"ה מחני נא עמך , כמו שחשב הרד"א , כי הוא
אמר זה בתפלתו אל ה' לשובת ישראל , אולי ירחם ה' את עמו בעבור שהיה נקי מבע ,
ואם ראה יונה ארענא של ישראל היה לו גם הוא להתפלל בעבורם , אבל במה ירנה להם

להם • כי הנה מדרגת ישראל נגד שאר העמים נמשלת למדרגת הנביא נגד שאר האנשים
בהיות שה' אלהים קרוב אליהם ככל קראם אליו, ואענין תנא תורה ודבר ה' מירושלים אל כל
העמים כי יהפך להם שפה ברורה לעבדו כלם שכס אחד, וידמו בזה לנביא ה' הנשלה לחץ
מרחקים להודיע גדולתו, והנה עם זה היו מתפארים בדנקות ה' וככל זה לא עשו מכותיו כי
אם כל התועבות אשר שם, כמו שאמר יעשי' כגוי אשר נדקה עשה ומשפט אלהיו לא עשו
ישראלוני משפטי נדק קדבת אלהים ימפטון, וירמיו' אמר אל תבטחו לכם אל דברי שקר לאמור
היכל ה' היכל ה' וגומר הנטוב רטוט וגו' ובאתם ועמדתם לפני נבית הזה אשר נקרא שמי עליו
ואמרתם נגלנו וגו' (ועיין כל הפרשה שם) • אמר יונה אברם ואשטוף בים ויראו שלא כגלתי
אע"פ שאני נביא כי אם נענשתי על אשר מריתי את פי ה', אולי יקחו מוסר ויחזרו למוטב,
וכזה נאמר שפיר ששם נפשו בכפו לטובת עמו: וה' הטוב שראה כוננו הטובה עשה לו גם והקב"ה

ולפי

כאמר טעם ויונה ירד אל ירכתי הספינה ויטכב וירדם, שנכונה ירד וישכב שם
בשעה שאינה הנונה לכך להתרחות כנרדם, כדי שיאמרו ויחזרו ויחזרו ויחזרו ויחזרו
להטילו אל הים, אלא שנין כך וכך הפילו גורלות ויפול הגורל על יונה • וזהו אומרו כי יודע
אני כי בגלי הסער הגדול הזה עליכם, שלכאורה נראה אך לעומר, אבל הטעם כי יודע
אני זה כבר אף בלי הגורל, וגם בל"ה הייתי מנגלה אליכם הדבר הזה מעצמי •

ג כבר

העיר הרד"א בהקדמותיו לספר תרי עשר על ההבדל שנין דבור לאמירה בנבואה
ואמר ענין רבויר מורה על ביאת השפע ממנו יתבדק בדבור ספורש מלה במלה
וענין אמירה יפול על ביאתה ע"י החודעות שכלי • ובגמרא שהבאנו לעיל שנית דבר עמו
שלישית לא, הקשה מהרש"א ו"ל והא' שכתב ויאמר ה' ההיטב מרה לך, והשיב שאין זה דבור
אלא הוכחה בעלמא • ומן היותר נראה לישב, שאין זה דבור מפורש כי אם התודעות שכלי,
כי התודעות השכלי היא הנבואה המדויקת תמיד בנביא, והדבור המפורש יתפעל לנגד
לפעמים נעת הנוקד • ועוד אמרו (פסחים ל"ב) כל אדם שזועם אם הוא נביא נבואתו
מוסתלקת ממנו מאליה דכתיב כי לולי פני יהושפט וגו', וכתיב ועתה קחו לי זמנן וגו', חנה
דבר אחתי אשר הוטעם בתולדות הנפש • ואין הטעם אמסתלקת לגמרי, כי אם לפי שעה כל
זמן שהכעס צרוי בחיק, וכשתתקרר הדעת תשוב אליו, כי כן מוכח ממשעה אליה שיהיה
למשל • וכיון שאמר מסתלקת ממנו שזע מניה שמתלה היתה מדויקת בו, וא"כ הטובה על
ההתודעות השכלי, וכן כתיב גם ויאמר אליהם כה אמר ה' וגו' • ובה נתייר הסתמיות בדרך
אלפנינו, כי אין הטעם שהנביא מרה כל כך עד שדרך השם יתעלה להוכיחו על פניו, כי אם
כמו שנראה עתה ע"י באור כל הפרשה באופן הנא •

אחרי שראה שנחס ה' על הרעה אשר דבר לעשות לנטוה ולא עשה בעבור שישבו מדרגתם
הרעה וסון החטם אשר בכפיתם, ואסוף משנית עליהם לטובה אף שלא תהיה
שנו עלי, וירע לו רעה גדולה, לא על הטובה שעשה ה' לנאשי נטוה, כי אם על רעת
בני ישראל שלא ישובו גם הם וישוב ה' לרחמם, ויחר לו שיהי' גורל האנשים האלה טובה
מגורל עם ה'. זה טעם הכפל וירע ויחר • ויהפלל אל ה' ויאמר הלא זה רכביו עד היותו
על אדמתו, כלומר תמיד הוכחתי את עמי לאמור השטם והאיות אהבו כי אז תשכילו ואל
תגליחו, ואל תבטחו בזה שנקרא שם ה' עליכם • על כן קדמתי לברוח תרשישה ככלי,
סיקחו מוסר מונו ויחזרו למוטב ותשיג להטיב עליהם, כי ידעתי כי אל חנון וגו' • ועתה
אחרי שלא הי' בודי להגילם, וכבר עשיתי את שליחותי להגיל את נטוה, קח נא את נפשי
במני, כדי שלא אראה ברעת עמי • כי אחרי שראה נסתלקה ממנו נבואתו ויהיה כאחד האדם
לשאול את נפשו למו' מתוך כערה שחייט מן הנא' לאיש אלהים • אמר' עד מעט וכתקדמה דעתי
ותשוב אליו ההתודעות השכלי, ויאמר אליו רוח ה' אשר בקרבנו, ההיטב מרה לך! הלא
לא נתחדש שום דבר לרעת ישראל, ואדרבה הי' לך לשונות שמתה גדולה על שהסבות טובה
לעיר גדולה כזה והיית השליח להגלתם • מתוך כך ויסו' ה' את הקוקיון וישמח יונה שמחה
גדולה על יופי הצמת הזה, כי יותר שהנפש היא מעולה במדרגה ושלמה בעצמה יותר
תשמח בשליחות כל דבר וולתה יין הדומם עד החי המדבר • ויסן ה' תולעה וגו' ויחלק
וישאל נפשו למוות, ויחר לא כתיב אבל מפני הענין נסתלקה ממנו הרוח, כי אין השכינה
צורה כי אם משך הרוח, ויהי כי הסעיד ה' אותו ותשכ נפשו ורוחו אליו, ולקח מהמעט
הזה

הזה אשר שלח לו ה' מוסר השכל, ויאמר לו רוח ה' אשר בקרבו הייטב שימרה לו על הקיקיון, וטעם מרה על דרך בנין התנאי כדרך הפעלים לפעמים, כי נאמת לא נזכר שמרה, והשיב שהטיב ימרה לו עד מוח, כלומר כל ימי חייו ימרה לו, ולא יתנחם כנפסם הראשון, כי עתה יטעור על השמחה ובטולת שמחה לא על הטובה מה. ויאמר ה' (לא כתיב פאן אליו, כי אין הטעם עוד על רוח ה' אשר בקרבו, כי אם על מחשבת השם יתעלה מה שרצה לגלות בזה המעשה) אם כן שיש לך לחוס על הקיקיון הזה, ולשמח בו שמחה גדולה, אשר אתה לא הסבותו, ואשר אינו מהברואים היותר השלמים, כי בזמן קצר יתהוה ובזמן קצר יאבד, איך לא אחוס אני ושמח בקיום נכוה העיר הגדולה אשר אני הסיבותי ואשר יש בה הרבה מהברואים היותר מעולים במדרגה כמדרגת הנומח. ובהיות שהנביא גם הוא הסיב הכלת העיר על ידי שליחותו ה' לו גם הוא לשמח שמחה גדולה עליה מעל הקיקיון, אשר לא עמל בו ולא גדלו. זאת השיב אל לבו על כן שנה הרוחה אל נפשו.

ד מעתה אין לחוש עפ"י הודעת המעשה שאירע ליונה יאמרו משא פנים יש בדבר, ואעפ"י שטעם כעשה לו גם, אחרי שהודיע בפרהסיא כוונתו הטובה באמרו על כן קדמתי לברוח תרשישה וככ"ל. אבל כמה תועלות ולמודיות של מוסר יש בזה הספור, וכמו שזכיר עתה בהחלק הבא.

ה

הועלת הספר

התועלת הא' מה שכלמד מתוכו, שכלנו ביד האל כחומר ציד היוצר ולכל אשר יחפון יטנו, כי הוא הפיר ענת אנוש הניח מחשבות אדם, וענתו לעולם תעמוד וזכה ויהי. כי אע"פ שברח יונה ורצה לאבד נפשו בים, וכבר הטילוהו שמה, וכלעו דג, בכל זה הוסבו סבות גדולות וכפלאות עד שאלא את רצון בוראו.

התועלת הב' מה שכלמד מתוכו, שהשם ב"ה שמח בברואיו וחס עליהם מאד עד בהמה ועד צמח האדמה ורוצה בשוב העולם, ושהוא אל חנון ורחום ארך אפים ורב חסד וחס על הרעה.

התועלת הג' מה שכלמד מתוכו, כי הקב"ה משגיח אף על אימות העולם, ואם להשיב להם, וחומל על בעלי תשובה מאיזה עס שיהיו, כי איז אחד לכלנו ואל אחד בראנו.

התועלת הד' מה שכלמד מתוכו, שאל יתוכח אדם עם בוראו במחשבותיו, ושאל ימרה לו על מה שיסוב אליו מאתו יתברך כי הכל מוכן א השלימות, ואם שהוא נראה רע מנד אחד, בכל זה הוא טוב יותר מנד אחד, כמו מעשה הקיקיון שהיה רע ליונה מנד גופני, אבל היה טוב לו מנד רוחני, שלקח ממנו מוסר השכל והשלים את נפשו עי"ז.

התועלת הה' מה שכלמד מתוכו, שאין לך דבר שעומד בפני תשובה, לא שהתשובה האמתית לא לענות אדם נפשו ולא לכוף באגמון ראשו, כי אם רדוף ברוך בקש אמת ואהוב שלום. וכמו שאמר מיכה הנביא, הגיד לך אדם ומה ה' דורש מורך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והכנע לכת עם אלהיך. והנביא זכריה אמר, כה אמר ה' גבאות נוס הרביעי ונוס החמישי ונוס השביעי ונוס העשירי יהי לבית יהודה לשאון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו.

ו

בסגנון הלשון

דבר ידוע הוא מה שהביאו חז"ל בגמרא (סנהדרין כ"ט) ששני נביאים אינם מתנבאים בסגנון אחד מהדברים, כי כל אדם יש לו אופן מיוחד בסדור דבריו מולתו. ויש

תועלת 12 I (5) **

תועלת גדול לתלמידים לעמוד על ההבדל הזה שבין אחד לחבירו ואזה דרך צמר זה לשמן זה
מחשבותיו ואזה דרך הלך האחר, וכיוצא בזה. והנה בהנבוא שלפנינו מתפחד התלמיד
הואת לב' פנים: (א) בסגנון הגדת הספור. (ב) בסגנון דבור הטעמינה.
בסגנון הסליחה יש להעיר שלא זו בלבד שהיא הולך על אותו הדרך הנמשך גם תהלים
אל כל גם רוב מאמרי התפלה הנזכרת בפרשה הנ', כבר באו על מקומם.
באזה מנחמדי תהלים, וכמו שזכיר בכל אחד בפרט ובאחד בסגנון הספר.
בסגנון ההגדה יש להעיר על מה שיבאר הכותב לשעש בפעל השויל על ענין השלטה ומה
משאר הכתובים, וכן יבטל פעל וימן ד' פגעים במקום שאחרים ישמש
בלשון ויט או וישלח, וכמו כן יאהב להכפיל ולסדר גם המוקרה אחרי הפעל לעורר על
ההפלגה, ויראו האכזים יראה גדולה, וירע אל יונה רעה גדולה, וישבח יונה שמוחה
גדולה במקום וירדו מאוד וכו'. ובפעלת השמחה כבר עמאטוה במקרים אחרים (מ"א דה'
וכחמה), אבל לא נב' הפעולות האחרות. גם ספינה על האניה לא נמשך עוד יותר בספר
מכ"ך, וכמו כן פעל יחעשת גם פעל ויהתרו על ההזקק במאונות. גם טלה ודובל על
אכזי הספינה לא נמשך כי אם כי וכספר יחזקאל. מלת ער נפתח במקום עוד בחולם ע
ובאיוב לבד. מאמר והאניה חשבה להשבר הוא ימידי בתוכנתו, ולא נמשך דוגמתו בספר
הקודש. וכן חביר ית' הג' אליו לפעולת ההגלה להציל לו במקום להניחו. וכן טעם מקור
ההיטב בזה המוכן, ובה האוסף מהחבור במסרון מלת אשר כמו העיבו אשר דברו וענין
הרכבה משהים עשרה ששערו יותר, חבירו לבד נקלה, בקר ובאן הרבה היה לי מהל
אשר היו לפני בירושלים. גם יאהב לשמש באות ש בטולה ומחוכרת במקום אשר, ומתור
עלות בשלטי, באשר לטי, בשלי. וענין בן לילה אחד ואין שני לו בשאר הספרים. וכן
ענין אשר לא ידע בין יסון לשמאל לתאר הילדים הקטנים.

ז

בענין הרג

המעתיקים

בדורות הראשונים, אשר לא נודע להם דג יותר גדול מהתנין החזק במ
גרענלאנד אבל יש הקרח, הנקרא בל"א (ווח'א'יט), אשרו זה היה
הדג שבלע את יונה, ואם שהיה לא יתרחק לעולם בטעמו מרחק רב כזה ממקום משבו יורדת
צפון להמנח בים האמנעי, אשר גם העיבו אכזי הספינה את יונה אל הים, יש לומר זה
טעם וימן, שהיתה באמת נריכה הזמנה לכך בהנחה פרעית מאת השם יתעלה. אולם
הקיימים היותר ששורה היא גרונו אינו רחב כל כך שיכול לבלוע אדם בפעם אחת, כי אם נר
כערך ארבע אנגעות, אשר נצביל זה כל טרפו ומנוט אינו הי אס דגים קטנים, כמו הדג
המליח (הערינג) והדומה. ובאות גם על זה יש לאשר אין משיבין על הסם. אכן לפי מה
שהבאנו כבר במ"א (עלסקף למדש תמוח תקע"ט) בשם הרלב"ג שכשיעשה ה' המופתים יסב
עליהם הסבות אשר עתם יהיה יותר מועט מהזרות בשופת ההוא אבל הטבע, ואחרי שנימים
האחרונים עמדו חכמי הטבע על אזה עיני דגים מהתנינים הגדולים שגרונו רחב מאוד,
וכמנאים גם בים האמנעי, מן הנראה לתלות בליעת יונה בהם. ובעבור זה לא אמע מהקורא
מה שזכרתי מזה בס' הנחמד ראשית למורים שחבר רעי היקר ר' ברוך לינדא בל"א. גם
כרשעים ב' מינים הראים שיכול עליהם ההסכמה בזה המועשה. האחד בסדר התנינים,
המכונה (קנאעווקט) או (פחט'א'יט), גדול בתנין אך מאונה ממש בנחאכלו ובתננותו,
כי רחבו גדול מאוד ויגע ממש עד חצי גופו, גרונו רחב מאוד עד כי יוכל לבלוע שור שלם בפעם
אחת, עשכו בים הגדול הנפוכי, ולפעמים היה תועה גם בנימים אחרים באיראפא, וזה
יוכל להיות שהיה מקדם בים האמנעי לבלוע את יונה כדבר ה'. השני בסדר האופיניעון,
המכונה הטורף אדם (דער אענטען טרעסר) * אדכו עשר עד שנים עשר אמות, וענין
ארבע

* ובלשון רומי שמו (קאניס קאר'אריחוס) גם יקרא בל"א (דער הונד
דעש נעשטונסט), ואכזי הולנדיז קורין אותו (דער יקנאס ט'יט).

ארבע גם חמש אמות, וגרובו רחב מאוד עד כי יוכל לבלוע בהמות גדולות שלם בלי ללעיסם, וכבר נדו הדינים אחד ממינו ומכאן נבטטו סוס שלם (***) ומעשה פלא היה בשנת תקי"ח נפל מלך אחד מתוך הספינה לים, ובהרף עין התקרב דג ממיין ההוא ובלע הנופל, וכאשר ראו זאת אנשי הספינה ויורו המורים בקאנאקן והלחיטוהו עד הקיאו את המלך הנבלע, והמה חים הוכיאוהו מן הים חי בלי הזק והשפתה, ואז רדפו אחרי הדג הלו המיכה והמיתוהו, והרב החובל נתן אותו למתנה להמלך הנמלט אשר הסישו עמו בכל חרבות איראפא להראות הדג הגדול הזה אשר משקלו היה שלשת אלפים וימתיים ועשרים וחרבע לטראות, ויוכל להיותבי ממיין הזה היה גם הדג שבלע את יונה הנביא כדבר ה' . ע"כ דברי רעי הנ"ל .

והנה מה שאירע להמלך ההוא, אף שלא כל יומא מתרחש מעשה כזה, מ"מ לא הי' דרך כזו, כי אם בדרך התולדות לבד, כי היכרח הדג להקיא ע"י הכאת כלי ברזל השורף באותו רגע שבלעו, וערס ירד האיש תוך נטטו . אבל מה שקרה להנביא ע"ה שקי שלשה ימים ושלשה לילות בנעי הדג מבלי שאיפת רוח הקד מנחון א"ל לעמוד בלעדו אפילו רגע אחד, אין זה כי אם מעשה נס מאת מי שעשה כל האותות והמופתים הגדולים אשר ראו אבותינו .

ה

בענין הקיקיון .

שנן חכמים בפרק ז' דשבת מאי קיק, ריש לקיש אומר קיקיון דיונה, אמה רבה בר בר חנה לדידי חזי לי קיקיון דיונה ולגלבינא דמי ואבי פסקי רבי ועל פוס חנותא מדלן יתיה ומספרטוהי עבדין משחא, ואמרו הגאונים שהוא העשב הנקרא בלשון ערבי אלכרוע ואינוה נא מה שלקטתי מספרי יודעי התולדות .

בחלק אינען יש עשב גדול מאוד ודומה ממש לעץ, המכונה בלשון ערבי אלכרוע, ויודעי הנמחים יקראו לו בלשון רומי ריציניום, והרופאים יכנו את השמן הנעשה מגרעיניו אלום קיקיונים, כי כן יקראו במזרים לאותו הנמח בשם קיקי, ובל"א יכונה וואונדרבוים, בעבור משיגו הנפלאים מאשיגי שאר הנמחים, כגון השטת נבוע עליו ופרסיו למראות יפות וסוכות ברגעים קטנים, ושיגדלו בו פרחים ופירות כעת אחת ועוד כהנה . הנמח ההוא יפה מאוד מאוד, כן בעליו כן בפרסיו, והוא נמשא לפעמים גם אלכרו בהגנות ופרדסים, אלא שאל יגבה שם כי אם לאורך ה' אמות, אבל במחז הדרומי שבחלק אויז הוא מצוי לרוב, וסם יש לו קומת עץ תאנה . והחכם ניאבוהר ספר במסעיו לארץ הערבי, שהוא ראה אחד בקטנותו, ובימים מועטים נתגדל למעלה כגובה עץ הנזכר . כשהוא בארץ מילדתו בחלק אויז גדולים עליו כאורך אמה, ועל ידי התחברותם עם הקנה יתפרשו כל כך שיעשו כל גדול ונחמד . ומן קיומו בארץ הנגב היא עד שני שנים, אבל מתכונתו רכה וענוגה למאוד, ואם תגיע אליו מכה קטנה במחט והדומה יבש מיד . ולכן חלק לו הנורא מין חרוף מאוד כדי שלא יזיקוהו הרעשים ושרצי העוף, ואין התולעת שולטת בו כי אם לזמנים רשוקים מאוד . וזה שאמר הכתוב וימן ה' תולעת, שהיתה צריכה הזמנה מיוחדת לכך . ומתוך שאמר וימן ה' אלהים קיקיון, משמע שמתחלה לא עמד שם . אולי הי' גדולו בתוך הארבעים יום שנין הקריאה והתפלה, כמבואר בפנים הספר .

יואל בריל

(**) והחכם פראפעסאר אייכהארן נספרו מבוא החזרה מספר בשם קכס אקר שפעס אחד מצאו נבטטו איש רכב, שלם מוין בכליז .

(א) דעם יונה , ואָרְחֵן דְּעוּ אַמִּיתִי ,
 וואָרד דאָ וואָרט דעו עוויגען
 אַלֹּאָ: (ב) אויף! געדע נאָך נגוה ,
 יענער גראָסען שטאַרט , אונד רופֿע
 איבער ויִיא אויז (דען אונטערנאָנג) ,
 דען איהרע באַוהייט איזט פֿאַר מיד
 געקאַממען . (ג) דאָך יונה מאַכטע זיך
 אויף נאָך תרשיש צו ענטפֿליחען פֿאַר
 דער ערשיינונג דעו עוויגען , אונד
 רייזטע נאָך יפו . דאָרט פֿאַנד ער איין
 שיף , דאָ עכען נאָך תרשיש אַבגעהען
 וואָללטע , בעצאלטע דאָן מיטהול־אָהן ,
 אונד שטיג היינין . אום מיט איהגען נאָך
 תרשיש צו רייזען , אונד וָ דער פֿערנערן
 ערשיינונג

הפטרת יום כפור במנחה בת"ע סימן א'
 (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה
 בְּדֹאמְתֵי לֵאמֹר:
 (ב) קוּם לֵךְ אֶל־גִּינוֹה העיר
 הַגְּדוֹלָה וְקִרְא עֲלֶיהָ כִּי־עֲלִתָהּ
 הָעֵתָם לִפְנֵי: (ג) וַיִּקַּם יוֹנָה
 לְבָרֵךְ תְּרַשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה
 וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֹנִיָּה וַיֵּבֶר
 תְּרַשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ
 לָבוֹא עִמָּהֶם תְּרַשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי

יְהוָה ר ש י

(ב) וקרא עליה את קריאתי: (ג) לברוך תרשישה ים שמה תרשיש והיא כמות
 לארץ אשר אברהם לי הים שאין השכינה שורה בה'ל אמר לו הקב"ה קוּם
 יש לי שליח' כונן כן לשלוח אחריו ולהביאך משם משל לעבד כהן שנתן מן רבו וכנס לבית
 הקברות אמר לו רבו יש לי עבדים כונן כן לשלוח אחריו ולהביאך משם ומה ראה יונה שא
 רצה לילך אל נינוה אמר העמים קרובי תשובה הם אם אומר להם ויעשו תשובה כמאמתי עשית
 את ישראל שאין שומעין לדברי הנביאי': ויתן שכרה ואלין דרך יורדי הים
 לקת

באור

א (א) רבר ה', כמשמעו דבורו , או שהוא טעם טווי , כטעם יבא דבר מלכות (אשר
 ח') כי נתעב דבר המלך אל יואב (ד"ה א' כ"ח) ורבים עוד , ויתורגם (דעו
 בפעולה) , והענין אחד: (ב) נגוה , עיר המלוכה למלכות אשור , על הנגר מדקל , והיא
 נחרבת ע"י נבוכדנצר , כאשר נבא עליה נחום: וקרא עליה , את קריאתי (רש"י) , והדק
 אמר ולא כתב מה יקרא עליה , אלא ממה שקרא עליה בסוף ונטה נהפכת למדת כי זאת
 הקריאה אמר לו שיקרא עליה ע"כ , ולדעת הראב"ע הטעם שיקרא עליה כי עלתה , כלומר
 שעלתה רעתם לפני , ולא יתכן זה , כי אז היה אומר , וקרא שם , או באזניהם או אליהם ,
 עתה שאמר עליה , הטעם בהפכת על מה שנגזר עליה , וכי עלתה הוא מאמר השם ב"ה אל יונה
 למה יקרא עליה הנזירה הזאת: (ג) תרשישה , לדעת קתנים היא קארטאגא העיר הנגזלה
 בימי קדם , וזה שאמר הראב"ה בשם ר' מנשר שהיא עיר תונס באפריקי , אשר היא באמת לא
 היתה נבנית בימים ההם , אבל נדע שהיא נבניה סמוך למקום עיר קארטאגא הישנה שהיתה
 חוף בים האמנעי . ולדעת קתנים תרשיש הוא טארטעסס בארץ היספאניען שהיא בארץ
 איראקא ונכסן לים האמנעי , ואפריקי מדרום לים הזה: מלפני ה' , מפני ה' לא נאמר ,
 כי אין יחשוב הנביא לברוח מפני ה' אשר מלא כל הארץ כבודו , וכתוב אנה מפניך אברהם , אלא
 מלפני ה' , כלומר מהמקו' המוכנה לפני ה' , זה ארץ ישראל אשר נאמר עליו עיני ה' אלהיך
 דורש אותה תמיד , והי' רוצה ללכת לחיבה לארץ , כדו שלא תשרה עליו עוד רוח נבואה , ויהי
 מוכרח ללכת אל ננוה , מטעם הנזכר במ"הם: יפו , מעירו או מירושלים ירד אל יפו שהיא
 על שפת הים וסוף חניות (באשרבית דרונית לארץ ישראל) , והנכנס בים יקרא יורד , כי שם
 הים הוא מקום נתיך כנגד שער היבשה (מדברי רד"ק): באה תרשיש , טעמו מלרע , ר"ל
 שהיתה

יְהוָה : (ד) וַיְהוֹה הַטִּיל רוּחַ
 גְּדוּלָה אֱלֹהִים וַיְהִי סַעַר-גְּדוּל
 בַּיָּם וְהָאֱנִיָּה חֹשְׁבָה לְהִשְׁבֵּר : (ה)
 וַיִּירָאוּ הַמַּלְחִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל-
 אֱהִיוּ וַיִּטְּלוּ אֶת-הַכֵּלִים אֲשֶׁר
 בְּאֵנִיָּה אֱלֹהִים לְהַקֵּל מֵעֲלֵיהֶם
 וַיּוֹנֶה יָרֵד אֶל-יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה
 וַיִּשְׁכַּב

ערשיינונג דען עוויגען צו ענטגען-ען
 (ד) אבער דער עוויגע עררעגטע איינען
 העפטיגען ווינד געגען דיא זעע רחוק ,
 דאז מעער ווארד זעהר שטירמיש ,
 אונד דאז שיק דראהטע צו שייטערן .
 (ה) דאריבער געריטהען דיא שיפולייטע
 אין פֿורכט , אונד בעטעטן יעדער צו
 זיינעם גאטטע , אונד ווארפען דיא
 געראטהע דיא אים שיפע ווארען אין
 דיא זעע , אום דאזוועלבע צו ערלייכטערן .
 יונה אבער וואר אין דען רוים הינאב
 געשטיגען ,
 א.ד.

רש"י

לתת שכר הספינה עד שעת היציאה והוא הקדים ולא עוד אלא שנתן שכר כולה: (ד) חשבה להשבר כדמה כאלו היא נשברת: (ה) המלחים בני אדם המנהיגים את הספינה: איש אל אלהיו

באור

שהיתה מוכנת ללכת ולבוא תרשישה (הכ"ל): ויחן שכרה, לא כל שכרה, רק מה שהוא קייב ליתן בחלקו (הראש"ע): (ד) הטיל, השליך, כמו שלש אנכי נוטל עליך, והוא דרך משל כאלו פתח כניכול נאדי הרוחות אשר הם נרורים בתוכם, ואסך רוח גדולה אל הים, ושהשי נוטל ונטל דומים בעניניהם, כאשר שי נטב וינב: אל הים, שנשב הרוח מן היבשה אל הים, ועל כן לא יכלו אח"כ להשיב אל היבשה, ולפי שהים ממשרב לארץ ישראל היתה א"כ הרוח רוח קדים, אשר קשה לעולם על הספינות העוברות בזה הים מוערב למורס, ואשר נאמר עליו ברוח קדים תשבר אניות תרשיש: והאניה חשבה להשבר, פירושו אנשי האניה חשבו שתשבר האניה (רד"ק) וכן הוא גם כן דרך ל"א לתלות בכיונא בזה פעולה רכונית בדבר שאין בו ריבון כלל, ולאמר (דאש שיף וואלטי נרברעכן): והראש"ע מדמה המאמר הזה לארץ כי תחטא לי, ור"ש'ן מלך למאמר וכל הארץ באו, והדברים אינם דומים באמת, כי האנשים יטאו גם יבואו אבל לא יטאו לעולם בים: (ה) המלחים, תופשי המאשיס (רד"ק), והוא מענין מנולת עהור קודש שפירושו מעורב לפי שמהפכים את המים במאשיות כשמנהיגים את הספינה כשהם יושבים כאדם המהפך בכף בנים לערבן במים, וכל דבר שחדש רוחה לערב יפה יפה מהפכו באנבע או בנודך (ר"ש'ן מלך), והראש"ע הביא בשם יפת כי מלח היו מוליכים: ויונה ירד, ו"ו המורה על הפוך הענין הקודם, כי הוא לא צעק אל ה', גם לא עשה מה שפויכלתו להכיל האניה בהעלת כלים וכיוצא בזה, כי כבר אמר לו לבו ורוחו שמת ה' נכסה זאת בעבור צריחתו מלפניו, והתחיל לדאוג שמה יחשוב לו ה' עון, על שחנע מלעשית רטוט, ועי' זכפלה עליו אימת תרדמה וענין תרדמה אמרו המפרשים שהוא שינה חזקה, אמנם מלבד שאי אפשר לישן בסער גדול כזה, הנה כבר העיר התורני הרב החכם מוה' נפתלי הירן ויזל כ"י (במאסף לחודש תשרי תקמ"ד), והוכיח שם שענינו בהלת הרעיון המגפלת לפי שעה פעולת החושים וכלי המעשה שנאדם, כמה שמכונה בל"א (אייני צטייבונג): וירכתי הספגה, א אחת מירכתי הספינה כמו ויקבר בערי הנלעד (הראש"ע ורד"ק) אבל הכי שכתו לירכתיס ימה (שמו"ב"ו) שאי אפשר לפרש בהכרח כי אש על צלע אחת והעקר שיש הבדל רב בין ירך לירכתיס, אשר הוא שם רבו כולל, בשם מפרשים מלקחיים והדומה (עיין המאסף לחדש כסליו תקמ"ה), ולכן הנחתו ראשונה על כל זוית (אין וויקבל), להיותו מוגבל תמיד משני ירכתיס, ולפי שהזויות הן בקנה האחרון של אלו הפאות, הוכח אח"כ השם הזה על כל פזה אחרות שצמקיס מוגבל מזה העעס ולירכתי המשכן ימה (שמות כ"ו), ופירושו רש"י לשון סוף כתרנומו ולסיפי, וכתרנוס הרמב"ן

וַיִּשְׁכַּב וַיְדַרְסֵם: (ו) וַיִּקְרַב אֵלָיו
 רַב הַחֹבֶל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה לָּךְ
 נַרְדַּם קוֹם קְרֵא אֶת-אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ
 יַתְעַשֶׂה הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֵאבֹד:
 (ז) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ לֵבֹן
 וּנְפִילָה גֹרְלוֹת וְגִדְעָה בְּשִׁלְמֵי
 הָרֵעָה

אונד לאג וויא זינלאן דא. (ו) דא טראט
 דער שיפורטסטאן צו איהם הין, אונד
 רעדעטע איהן אן: ווארום ליגוט דוא
 זא זינלאן דא? אויף! רופע דינען גאטט
 אן. פילל ייכט ניכטט דווער גאטט זיך
 אונרער אן, דאס וויר ניכט אונטער
 גערען. (ז) אינדעם האטטען דיא
 שיפורטיסע איינער צום אנדערן גע-
 שפראכען. קאמט לאסט אונז לאזען
 אונד דארורך ערפארען, וועם
 אונטער

ר ש י

אלהיו. מן כל אומות של עובדי כוכבים ומולות היו אם: (ו) רב החובל. שר המלחים שלף הם
 נקראים חובלי הים ונכריי"ל בלע"ז (בל"א שטייארודער. וכן (יחזקאל כ"ז) וברש"י כ"ז
 נכריי"ר בל"א גאווענדער. בעפעלהוואנער): מה לך נרדס. מה לך להיות נרדס אין
 עתה עת רדס: יתעשת ל' מתעבה וכן עשתותיו (תהלים קמ"ז) ומלכא עשית (דניאל י'):
 (ז) לכו ונפילה גורלות. רחמים היו אשר ספיקות הולכות נים בשלום ושלום משתברת אע"פ
 בשליל

באור

הרמב"ן מן סס (דיא הינטרוואנד), ומה הונח על הקצה האחרון שכלל גבול (דיא אייטרסטי
 נרענני), מזה מרום הים ירכתי לבטון (מ"ב י"ט) על הקצה האחרון שבראש הלבטון, ולהסיק
 תורד אל ירכתי הבור (ישעי' י"ד) אל הקצה העמוקה שבבור, וכן (ש"א כ"ד) בירכתי המערה
 (אין דעם איינערסטען ווינקל דער העלי), גם (ירמיה ל"א) וקבנתי מירכתי ארץ (סוף דען
 אייטרסטן ווינקל דער ערדי), גם (יחזקאל ל"ט) ירכתי בטון (דאז אייטרסטי בארדן), וכן
 הענין כאן אל המקום התחתון שנספיקה המכונה בל"א (דער אייפערס) הוא מקום המושבות
 והסחרות ודירת העוברים ובעלי הספינה כשהם נוחים מנלאכתם, וכשהם עוסקים במלאכתם
 הם על פני הספינה המכונה בל"א (דאז פודעק), וזה טעם יונה ירד, וכן מ' הארמי נקית
 לארעית גדא דאילפא: (ו) רב החובל, הגדול שבספינים כי הספינים נקראים חובלים לכו
 שמועכים ומתירים חבלי הספינים כפי סמכתם, וכן מ' רב ספינה, או שהיא אם כלל לספנים,
 והטעם על הגדול הינהיג את הספינה אשר על פיו ימכו ויתירו הספינים את החבלים (ד"ק).
 ולדעת רש"י יכול אם חובל על אותו המושט הגדול התקוע באחורי הספינה, ואשר בו יפנו חוטי
 לאיזה נד שירט, המכונה בלשון נרפת (גיברנאליע) ובל"א (דאט שטייער), והמליך אותן
 הוא אחד מן הממונים על המלחים (דער שטייערמאן). ור' משה הכהן אמר שהוא מענין
 תחבולה ויהי' לפ"ז טעם החובל, אשר הוא חובל תחבולות להנהיג את הספינה, כי נרדן באמת
 תחבולה גדולה לזה. והנאמן רב סעדי' פירש כי הספינה בעצמה נקראת חובל, לפי שהנכונת
 פ"י ספנים, או אולי לפי שהיא עשה תחבולה במים כשהיא עוברת על פניה מענין חבול חבלנו
 לך, והטעם ראש הספינה: מה לך נרדס, ע"ד שאר הרנ"ה ב"י במקום הנ"ל, אין ראוי
 לאדם שינהל כל כך נפשו ויאבד כל תקוה בעד שתאנהו תרדמה, אבל ראוי לו שימתוק וינקט
 לו הכלה ועור, הנה כמו כשון נרה וו ואבנתו מתחוקים ואופכים שיפה לפני האלהים
 שיוצינו, גם עשינו בהטלת הכלים מה שבידנו לעשות, קים גם אמה ועשה את שלך, קרא
 אל אלהיך, כי לדעת העכו"ם בימים ההם, מושל האחד מהאלהים הרבים אשר להם על
 מד נה וו ואלוה אשר על עדינה אחרת, ולפי שהיה המעשה בעוד לארץ ישראל, חפשו שמש
 האיש הזה עתה בידי אלהי ישראל לעזר, ואולי זה טעם האלים בה"א: יתעשה, לשון
 מתעבה וכן עשתותיו ומלכא עשית דניאל (רש"י), ויפה אמר הרמב"ם שהוא כמו אדני יתעב
 לו (תהלים מ'), שפירושו יתבונן לי וימאנע עשתותיו לעזרתי, וכן הענין כאן: (ז) לכו ונפילה
 גורלות

הרעה הזאת לנו ויפלו גורלות
 ויפלו הגורל על יונה: (ח) ואמרו
 איך הגידה נא לנו באשר למי
 הרעה הזאת לנו מה מלאכתך
 ומאין תבוא מה ארצך ואי
 מזה

ר ש י

אונטער אונז וויר דויען אינגעמאך צו
 צו מעסען האבען. זיא לאזטען, אונד
 דאז לאז פיערל אויף יונה: (ח) דא
 שפראכען זיא צו איהם: זאגע אונז
 דאך, דוא! אום דעסענטוויללען אונז
 דויען אונגלוק איבערקאמט, וואז איזט
 דיין אונטערנעהמען? ווא קאמוט דוא
 הער; וועלכען איזט דיין פאטערראנד?
 אונד

בשביל אחד מומנו הוא. כן מנינו בפרקי דר' אלעזר: בשלמי. במעשיו של מי מומנו: (ח) הגידה
 כל לנו באשר למי. למי חטאת אשר בשביל כן הרעה הזאת לנו: מה מלאכתך. שמה פשעת
 באונטערך: ומאין תבוא על אנשי אותו מקום כגורה גזרה אפי' אין אתה נה: ואי מזה עם
 אתה

באור

גורלות, וכי כל האניות שיש להם סער בים מפילים אנשים גורלות בשלמי הרעה, אלא רואים
 היו שאר ספינו' הולכות בים בשלום ואלהם משתברת אמרו בשביל אחד מומנו הוא, כן מנינו
 בפרקי דר' אליעזר (רש"י וראב"ע ורד"ק). וכפי אשר ספרו לנו רוסמי הקורות כן היתה מחשבת
 העכו"ם בימים ההם, וכאשר בא סער על עיבורי ימים תלוקו תמיד בכעס אליליהם על אחד
 מחבורתם: בשלמי, טעם הני"ת כטעם בעבור, וענין בעבור של מי כענין בעבור מי, כי
 של (מלה מורכבת מן אשר אל) הוא סימן יחס ההצטרפות (געניטיף) והוא יסוד כל היחסים,
 לפי שאין יחס בלי צרוף ב' דברים, וכן כאן מחובר יחס הסבה עם מי שהוא מיוחס אליו ביחס
 ההצטרפות, וכן הענין בכל מלות היחס, ושאר לך כי זה כלל גדול בדקדוק ובמ"א נרחיב
 הדבר אי"ה בזה הענין: הרעה הזאת לנו, כפי משמעות הענין יחברו אלו המלות בהטעמים,
 ויעמוד מלת בשלמי במפסיק יותר גדול כמלת הזאת, ובעל הטעמים לא כן עשה, כי אם חבד
 מלות הרעה הזאת ויתר מלת בשלמי, ולכן נראה שדיוק במלת לנו על מה שהובא לעיל בשם
 פרקי דר' אליעזר כזה, נפילה גורלות ונדעה בשלמי הרעה הזאת, אשר היא לנו לבד ולא
 לאניות אחרות העוברות בים, כדעת הר"י אבנדאכה, או כאמר שטעם לנו כטעם הלו אתה
 אם לנרנבו (פאן דען אונזריגן), ויהיה השעור בשלמי לנו (כלומר מומנו) הרעה הזאת, ובשביל
 זה יפסק הרעה הזאת מילת לנו: ויפילו גורלות, אמר הר"י אבנדאכאל שמה יש סמך בכתוב
 שלא עשו הגורל פעם אחד בלבד, אבל עשו פעמים רבות גורלות ומימיים מתחלפים ובכל אחד
 מהם נפל הגורל על יונה, וע"י הסבמות ידעו כי כסון הדבר מעם האלהים ושאינו מקרה
 בלבד, כי הנה הגורל יחמד על אחד כמו אך בגורל יחלק את הארץ, אמנם גורלות הוא כאמר
 באמת על רבו והטות מיני גורלות, אך שגגה היא היוצאת מכסניו, כי אז היה ג"כ מן הראוי
 לאומר ויפלו הגורלות על יונה, גם מה טעם וכתן אהרן על שני השעירים גורלות, שלא היה כי
 אם גורל אחד בב' פתקין, והאמת כי בבחינת הפעולה שהיא אמת יאמר בלשון יחיד אך
 בגורל יחלק והדומה, ובבחינת הפתקין אשר יפילו בהם רבים וכפי מהספר האנשים אשר
 להם חלק בגורל, יאמר לשון רבים ויפילו גורלות, ועל יונה לא נפל כי אם גורל אחד, דהיינו
 האחד מן הפתקין שכתוב שמו עליו. ועל שאלתו איך יוכל הגורל לתת משפט אמתו בדבר הזה
 והגורל יסול בהכרח באחד מהם בתום לבנו ובנקיון כפיו, הנה אין זאת קושיא כלל על שומרי
 הבלי אש. וחלילה לחשוב שחלק גורל כזה כחלק הגורל אשר על פי' להגיד האמת, ואם עד
 לרוב יסכימו בדבורם האחד, נחמד תנוד שהיא מקרה או שהיא דרך רמאות, ולעולם לא יעלה
 על לבנו לאומר שהיא דרך נבואה. לא שנכדון אלפנינו סגב השם ב"ה עצמו שיפול הגורל על
 יונה כדי שיוטל על הים, וכמו שמכינו שהגרה רוחו על בלעם הרשע כדי לברך את ישראל:
 (ח) באשר למי, והלא כבר ידעו בשל מי הרעה הזאת עליהם? ולכן פי' רש"י בשל מי הראשון
 על

אונד פאן וועלכעם פאלקע ביזט דוא ?
 (ט) ער ערווידערטע איהנען : איך בין
 איין עברי , אונד בעטע דען עוויגען , דען
 גאטט דען היממעל וואן , דער דאן מעער
 אונד דאן טראקנע לאנד ערשאפען האט .
 (י) דראכ פירכטעטן ויך דיא מאנגער
 ועהר , אונד פרוגען איהן : וואו האזט דוא
 דען געטהאן ? אלו זיא נון ערפוערען ,
 דאס ער פאר דער ערשיינונג דען
 עוויגען ענטלויפע , וויא ער איהנען גע-
 שטאנדען האטטע . (יא) זאגטען זיא
 צו איהם : וואו זאללען וויר דיר טהון ,
 דאמיט דאן מעער אום אונז הער רוהיג
 ווערדע ? דען דיא זעע געהט איממער
 האהער אונד שטירמשער . (יב) ער
 אנטווארטעטע איהנען : געהמעט מיך
 אונד ווירפט מיך אין דאן מעער , זא ווירד
 עו

מוה עם אתה : (ט) ויאמר
 אליהם עברי אנכי ואת יהוה
 אלהי השמים אני ירא אשר
 עשה אתהים ואת היבשה :
 (י) ויראו האנשים יראה גדולה
 ויאמרו אליו מהזאת עשית
 כי ידעו האנשים כי מלפני
 יהוה הוא ברח כי הגיד להם :
 (יא) ויאמרו אליו מה נעשה לך
 וישתק הים מעלינו כי הים
 הולך וסער : (יב) ויאמר איהם
 שאונוי והטילני יי הים וישתק
 הים

ר ש י

אתה שמת עתך קטאו : (י) מה זאת עשית למה עשית כן לכרות מפני עשיל כזה : (יג) ויחבון האנשים

באור

על המוטא , במעשו של מי מחטו , ובאשר למו הכ' על הנחטא שלי , למי חטאת אשר בשבילי
 הרעה הזאת לט' . והיות נכון הוא כדעת הרד"ק הגידה נא לנו אתה באשר למו הרעה הזאת
 לנו מה מלאכתך וכו' , וכן הוא מתורגם : ולדעת בעל הטעמים נראה שאין ענין באשר למו
 כענין בשלמי הקודם , אבל המלות נפרדות כאן , וטעם באשר כטעם בגאס הוא כגון
 (דיואוייל) , ושער הכתוב כזה הגידה נא לנו מה מלאכתך וכו' , באשר כלומר אחרי שלמי
 הרעה הזאת בעבורך הלא לט' , ולכן מוטל גם עליך להגיד לנו וכו' , ולפ' ויהי באשר
 וכו' כעין מאמר מוסגר , ולכן מועמד מלת לט' כטעם אתנח : טה מלאכתך , שאתה הנה
 לעסוק בזה הדרך אשר הולך עליה ואשר על כן הוא שאל לפני אלהיך : וסאין חבוא , כן
 הוא דרך כ"א להרבות בשאלות אם כבר הוסיף לשאול , או אולי חשבו לעמוד ע"י שאלות רבות
 על האמת אם לא יעידה ברטנו : ואי מזה עם אתה , מ"ס השמוע כמו הסך , ומי זה עם
 אתה , או יתפרש בלי הסך , זה העם אשר אתה עומט אי זה הוא (הרד"ק) , וגם זה נראה
 עוד מאמר הסך , ואי עם מזה אתה , אבל כונתו לומר כזה , אי אשר יאמר עלי מזה עם
 אתה , ויהי לפ' מזה עם אתה מאמר הנעשה לשם , כאשר כבר הערנו כמה פעמים על זה
 הדרך בלשון עגו"י : (ט) ויאמר וכו' , בב' דברים השיב להם תשובה על שאלתם , כיון שאלתם
 להם עברי אטו כי ידעו עשו וזרטי , וכיון שאמר ה' אלהי השמים אתי ירא השיב להם על שאלתם
 מה מלאכתך , כי אין מלאכתו מלאכת מרמה אבל הוא ירא את ה' ולא עושה כל עול (הרד"ק)
 ואת ה' אני ירא , כבר העיר הר"ט כ"י אבל יראה שאחריה מלת את חיבה כי אם יראת
 ריווחות ולא יראת עונש , וכן הטעם כאן , שהיא עובד אותו : (י) ויראו האנשים יראה
 גדולה , כבר מבואר במ"א שאע"פ שלדעת עובדי אליילים יש אלוהות רבות ממדרגות אונת ,
 אשר חיבה מהם יושל על מדינה זו ואיזה מהם על מדינה אחרת , אלו כים ואלו כיבשה , אלו

הַיָּם מֵעַלְיָכֶם כִּי יוֹדַע אֲנִי כִּי
 בְּשָׁלִי הִסְעָר הַגָּדוֹל הַזֶּה
 עֲלֵיכֶם: (יג) וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים
 לְהֵשִׁיב אֶל־הַיָּבֵשָׁה וְלֹא יָכְלוּ
 כִּי הָיָם הוֹלְךָ וְסֹעֵר עֲלֵיהֶם:
 (יד) וַיִּקְרְאוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ
 אֲנֹה יְהוָה אֵל נֹאכָדָה בְּנַפְשׁ
 הָאִישׁ הַזֶּה וַיִּתֵּן עָלֵינוּ דָם
 נִקְיָא כִּי־אַתָּה יְהוָה כֹּאֲשֶׁר
 חִפְצָתָ עֲשִׂיתָ: (טו) וַיִּשְׂאוּ אֶת־
 יוֹנָה וַיִּטְלֵהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֵד הַיָּם
 מוֹעֵפוֹ: (טז) וַיִּרְאוּ הָאֲנָשִׁים

עז רוחג ווערדען אום אייך הער . דען
 איך ווייס גאר וואהל, דאס מיינטוועגען
 נור אייך דויען אונגליק איבערקאממען .
 (יג) דיא מאננער שטרעכטען איממער
 נאך אגז לאנד צוריק צו שטייערן ,
 קאנטען אבער ניכט , אינדעם דיא
 זעע איהנען זעהר העפטיו ענטגעגען
 שטירמע . (יד) דא ריפען זיא ענדליך
 צום עוויגען אונד שפראכען : א גאטט !
 לאס אונז ניכט דויען מאננען וועגען
 שטראפאלליג זיין , אונד רעכנע אונז
 ניכט אונשולדיג פֿערגאסנען בלוט צו .
 דען דוה גאטט ! ביזט עז יא ; הוה
 טהועזט וויא דיר געפאלליג איזט .
 (טו) דארויף ערגריפען זיא דען יונה ,
 אונד ווארפען איהן אין דאן מעער ,
 דאן אלזובאלד אויפהארטע צו שטירמען .
 (טז) דיא מאננער בעצייגטען גראסע
 עהרפורכט

יראה

רש"י

האנשים יגעו ועסקו כחות במחלת: (יד) בנפש האיש הזה בעון שנאלק יד בנפשו :
 (טז) וידרו נדרים . שיתניירו :

באור

ברוח ואלה באש אלה בהרים ואלה ביצרים , מ"מ הכירו סבה עליונה המזהה על כל , אשר
 קראו בשם אלהי האלהים ואמרו שהיא יושב בשמים , וכדכתיב ממזרח שמש עד מבואו מהולל
 שם ה' , ולכן כאשר אמר יונה לאנשי הספינה שאת ה' אלהי השמים הוא ירא אשר עשה את הים
 ואת היבשה יראו האנשים יראה גדולה אחרי שגלו הכעס בהא התקיף הזה : מה זאה עשיה ,
 אם כן הדבר כאשר אמרת שאתה ירא ה' , מה זאת איפה עשית אשר בעבורו הוא כועס עליך ,
 ואחרי כי ידעו האנשים כי מלפני ה' הוא בורח , כי הגיד להם זאת על שאתם מה זאת עשית ,
 ויאמרו אליו מה נעשה לך וגו' , כן נראה לי שער הכתוב , וכן תרגמתי : (יא) וישחוק הים ,
 מקול שאון גליו , וכן (תהלים ק"ט) וישמחו כי ישתיקו (הרד"ק) : כי הים הולך וסוער , כי
 אין לנו תוחלת שיסתוק הים , כי הנה הולך וסוער יותר (הכ"ל) : (יב) כי יודע אני וגו' ,
 ולכן נוטב שאמות אכי הסייב לבדו משתמותו אתם הנקיים כלכם עמדי : בשלי , בעבורי כלו'
 בחטא אשר לי (הכ"ל) ואינו מוכרח לזה כדמציאר לעיל (פ' ז') : (יג) ויחתרו , החזיקו במשטות
 להשיב את הספינה אל היבשה , כי תופש המשוט ומוליכו בים היא כחות בים (רד"ק וראב"ע) ,
 ובשרשים או ויחתרו במחשבתם , כלומר חקרו וחפשו עלות ותחבולות שיוכלו להמציא הספינה
 אל היבשה ע"כ , ודומה לזה אמר רש"י ז"ל יגעו ועזקו כחות במחלת , ובתרגומו הרכבתי אלו
 העניינים יחד ונהנה מחסידות אנשי הספינה , שאע"פ שהרשה להם להטיל בים לא אבו שמוע
 אליו לשלוח ביד , אולי יוכלו להנילו בהשיבם הספינה אל היבשה , וגם אחרי כן כשראו שאי
 אפשר בלי זה התפללו מתחלה לה' ורקצו ידיהם בנקיון : (יד) בנפש האיש הזה , בעון
 שנאלק יד בנפשו (רש"י) : נקיא , באל"ף על דרך בעלי האל"ף כמו נביא נשיא (רד"ק) : כי
 אהה ה' , הסכמת לזה , וכאשר חפנת עשית , איננה כי אם מה שעלה על רעונך להעשו' :
 (טז) ויובחו זבח , איך זנחו בספינה אלא פירושו כתרגומו ואמרו לדבא , וטעם וידרו

ערה פורטט פאר דעם עוויגען , בראש-
טען איהם דאנקאפפער , אונד טהאטען
איהם געליכרע .

ב (א) דער עוויגע אבער שיקטע איין
גראסען סעעראונגעדייער
דען יונה צו פערשלינגען : אונד יונה וואר
אין דעם לייבע דיווען אונגערהייער
דריי טאגע אונד דריי נאכטע .
(ב) יונד בעטעטע צו דעם עוויגען
זיינעם גאטטע אויך דעם לייבע דיווען
אונגערהייער . (ג) אונד שפראך : אין
בוינער נאטח רוף איך דען עוויגען און ,
אונד ער ערהארט מיך ; פלעהע אויך
דער האללע טיפוטען שלונד : — דוא
הארט ויך דענאך טייגע שטיממע .
אונד

יראה גדולה את־יהוה ויבחר
זבח ליהוה וידרו נדרים :

ב (א) וימן יהוה דג גדול לבצע
את־יונה ויהי יונה במעי
הדג שלשה ימים ושלשה
לילות : (ב) ויתפלל יונה אל־
יהוה אלהיו ממעי הדגה :
(ג) ויאמר קראתי מצרה לי
יהוה ויענני מבטן שאור
שועתי שמעת קולי :
ותשליכני

באור

נדרים , שאל נדרים זולתי זבח כמו לתת נדקה לעניים (רד"ק) , והראב"ע אמר יונתו אחרי
באדם . ובראשית הקורות נמצא כמה פעמים שיזכרו העכו"ם לאלהיהם בספינה , כי בלתי
הספינות ההולכות על הים יש מקום לאסות ולגשל ולללות וגם לזנות וזכר . ולזה יתכן גם כן
דטעם כמשמעו יזכרו זבח בספינה , וידרו נדרים להביא עוד קרבנות כשיהיו על היבשה .
אולי נדרו שיזכרו עוד לתקופות השנה , או בכל שנה וסנה לזכרון זה היום :

ב (א) וימן , זמן שהי' עם בלתי מקום שהטילו יונה אל הים : והיו וגו' , אין כח בלתי
למית במעי הדגה כפי שעה וזמן כי זה המספר רק נחשבה גם (הראב"ע) , ועוד
גם אשר שלא נדהם אלא עמד בדעתו ובשכלו והתפלל (רד"ק) : (ב) ויתפלל יונה , כמסתובב
במאמרו החפלה הזאת נראה בעינינו יותר מדרך התודה כמדרך התחינה , והטעם כי כאשר
היה שלשה ימים במעי הדג והרגיש בעלמו שהיה סו ואלם בגוט , הבין שאין זה כי אם דרך פלא
מאת ה' אלהיו , והיה בטוח בעזרתו ושיזכרו לגמרי מן הנצרה הזאת , וע"י ההתפעלות הזאת
חניה שנתה ומציה תקיה , רחם לנו לאסוף השיחה הזאת לפני אל . והסכלל כי אין טעם חפלה
לשון געקה דוקא , כי אם יונת השם הזה על כל שיחה שיטפד ח"ס לפני אל מרוב התפעלות לנו ,
עזה ותפלל חנה ומאסה עלן לבי צה' , שפלה תפלת תודה , וכן כלו תפלות דוד בן נשי ,
ובניהם שירי תודה והלל . והעקר שהוא מענין רחם פניך לא פללתי , לשון עיון ומחשב' , וכן
יאמר גם בל"א (אין נדיכט) שהוא גם נגור מסעל (דענקען) : כמעני הדגה , מהמקום שהי'
עם , וכן מועמקים קראתיך : הדגה , יתכן שהיתה דגה נקבה , ומה שאמר דג גדול הוא
בנחית עם המין הסולל זכרים ונקבות , כמו ויכי לי אור ומשור , חף שהיה לוג"כ פרות ואתנות
כמזכר עם בכתוב . אבל אין הענין הזה דומה לזהדגה אשר בראש (כדעת הרד"ק) , כי עם
הוא גם הכלל המופשט על כל הארנים שביאור , ולא על דגה אחת פרטית כמו כאן :
(ג) קראתי , וכן כל העברים שנתפלה הזאת כלם לשון הוה הם , או כלשון הודקדקים ענד
בלתי נאלם עדיין : מצרה לי , אין זה מ"ס הנורמות מפני הנצרה , כי אם מ"ס הגבול , כלומר
מתוך הנצרה קראתי , והספל לעד מבטן שאור שועתי . ובידורו (תלים ק"כ) אל ה' בנצרתה
קראתי ויענני , שגם עם הצו"ת יחס הגבול ולא יחס הכנה . וטעם מצרה לי כמו מצרה עלי ,
וכן מוזמר לדוד אל דוד , והיסוד ביחס ההנטרפות וכאלו נכתב מצרתי : מבטן שאור , מקום
עמוק היסך שמים שהוא מרום (הראב"ע) כלומר אע"פ שאזכיר בתחית העמוק ואתה נתכלת
קרום

הפטרת יונה ב

תרגום אשכנזי נ

(ד) ותשליכני מצולה בלבב ימים וגהר יסבבני כר-משבריק וגליק עלי עברו : (ה) ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך אך אוסיף להביט אל היכל קדשך : (ו) אפפוני מים עד נפש תהום יסבבני סוף חבוש לראשי : (ז) לקצבי הרים

(ד) אונד ווירפוט דוא שאן אין מעערז פלוטען מיך, דאס רייסענדער שטראם מיך אומניכט, דייע וועללען, דייע וואגען אללע, הינשמירצען איבער מיך ; (ה) דאס פערצאגט איך ווערנען קאנטע, פערווארפען בין איך וועג פאן דייען אויגען : — איך ווערדע דענגאך ווידער זעהען דייען טעמפעל דה יליג טראם . (ו) מאגען וואסער מיר אגז לעבען דרינגען, דען אבגרונד טיפען מיך אומפאנגען, אונד מעערז גראז מיין דהויפט אומווינדען ; (ז) מאג בין אן דער

רשי

ב (ג) מנתן שאלו שעתו . מנתן הדג שהו כשאלו לי : (ד) כל משבריק וגליק . כל נחשולתי דימח על שם שהנחשול משבר ומפרק את היס : (ה) ואני אמרתי כשהשליכוני אל היס הכני מת ונגרשתי מנגד עיניך : אך ראיתי שקיימתני כל אלו הימים ידעתי כי אוסיף להביט אל היכל קדשך : (ו) סוף חבוש לראשי . ימח דסיף תלי לעיל מן ריש' שהראוהו הקב"ה יס סוף ואיך עברו ישראל בתוכו שהיו שתי עיני הדגה כמין שתי חלכות ומסתכל ורואה כל מה שביס : (ז) לקצבי הרים ירדתי לסוף מדת ההרים הקבועים על התהום ירדתי : אני אמרתי האן

באור

הדום מ"מ הגיעה אליך קול תפילתי כי השמתך עד לאין חקר : (ד) וחשליכני מצולה , כל' אע"פ שהשליכתי מנולה וגו' עד שאני אמרתי בחפזי נגרשתי וגו', מ"מ אוסיף להביט עוד אל היכל קדשך, ואס גם אפפוני וגו', אני לא אחוש לזה כי בטוח אני איתה תעל משחת קיי , כי נראה לי העשך הכתובי : וגהר יסובבני , אמר הראב"ע כי במקום התחברות היס עם הנהר היה זה והעקר שכל פחיות מים יקרא נהר, וכן גם הדרך בל"א לאמור (דעם מעררם שטרעמי) . וטעם יסובבני, זמן מורכב מהיס ועתיד ע"ד כל עוד שהערנו עליו בס' זמירות ישראל . וחד מן חבירי אמר טעמו הסוף ויסובבני נהר, כמו ותשליכני מנולה : כל משבריק וגו', חבירי בס' תהלים (מ"ב ח') : (ה) ואני אמרתי וגו', חבירו ואני אמרתי בחפזי נגרשתי מנגד עיניך (תהלים ל"א) : נגרשתי מנגד עיניך, כלומר מהשמתך עלי עד שחשתי שהסרת פניך ועיניך ממני, אך עתה שעשית עמי הנס הגדול הזה ועודני כי במעי הדג, ידעתי שאוסיף עוד להביט אל היכל קדשך בבית המקדש ומקום הכנראה אס שאני ברחתי מעכו, ופי' להביט להתפלל נגד ההיכל (הרד"ק) : (ו) אפפוני מים עד נפש, סבבני מים עד שכמעט באו לתוכי וקחו נפשי ממני טרם שבלעני הדג, וחבירו (תהלים ס"ט) כי באו מים עד נפש : סוף חבוש לראשי, יש סוף הגדול בקרקע היס המכונה בלע"ז זאר גאסא ובל"א (זעע גראז), והוא דק וארוך עד שנפים עליו המרוקים על פני המים, והקנה שהם עולים בו הוא לפעמים ירוק ולפעמים אדום, כאותו המין המצוי לרוב בים סוף, אשר על כן קראו לו בזה השם, ומאותו הטעם קראו לו ג"כ יס האדום, מנבע האדום המתפשט ע"י הסוף על פני כל המים . וטעם חבוש כרוך, והוא ד"מ שברדתו בחזקה אל התהום נתלם מהסוף הזה וככך בראשו, או טעם לראשי כפי' הרד"ק על ראש הדג שבלעו כי הוא היה כמו ראשו כל זמן שהיה במעיו : (ז) לקצבי הרים ירדתי, לסוף ההרים אשר בים, כלומר לעקריתם שהוא קרקע היס וקן וקנב אסד הוא, וכת"י לעקרי טוריא נחתית (הרד"ק), והראב"ע אמר מקומות שיכרתו שם ההרים

דער בערגע ווארצעל הינאכ איך
פֿאַהרען, דוא אונטער וועלט מיט איהרען
עוויגען רינגעלן מיך אומשליסען: — הוא
ציהעזט הערפֿאַר מיין לעבען אויז דער
גרוֿפֿט, עוויגער! מיין גאָטט! (ח) אונד
וויילר מיין גיזט אין מיר פֿערצאָגען:
זאָ גערענקע איך דיינער, הערר! דאָס
צו דיר עמפֿאַר שטיינט מיין געבעט, אין
דיינען הייליגען וואָרהנויטן. (ט) דוא
אויף אייטלען אַכער גלויבען האַלטען,
ווערדען איהרע פֿראַטמינגקייט באַלד
פֿערלאַסען. (י) איך אַכער אַפֿערע דיר
אונטער לויטען דאָנקגעזאָגען, בעצאָלע
גערנע, וואָז איך אַנגעלאָבט. — הילפע
שטעהט נור בייא גאָטט! (יא) אונד
דער עוויגע בעפֿאַהל דעם אונגעווייער,
אונד עז שפּיא דען

הָרִים בְּרִיחֵיהֶם הָאָרֶץ בְּרִיחֵיהֶם
בְּעֵדֵי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשְׁחַת חַיִּי
יְהוָה אֱלֹהֵי: (ח) בְּהַתְּעַטֵּף עָלַי
נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה זָכַרְתִּי וַתָּבוֹא
אֵלַי תְּפִלָּתִי אֶל־הֵיכַל קִדְשֶׁךָ: (ט)
מִשְׁמָרִים הַבְּלִי־שׁוֹא חֲסִדֶיךָ
יַעֲזֹבוּ: (י) וְאֲנִי בִקּוֹל תּוֹדָתְךָ
אֶזְכָּרְהֶנְךָ אֲשֶׁר גִּדַּרְתִּי
אֶשְׁלֹמָה יִשׁוּעַתְּךָ לַיהוָה:
(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָג וַיִּקְאֶת
יונה

רש"י

הארץ בריחיה בעדי כנגדי לעולה מומי סנר ולא אלא לעולם בעדי כמו וסגרת הלדת בעדי
(מלכים ב' ד') וכן כל בעד שמקרא עור בעד עור (איוב א') אכר כנגד אכר: לעולם שם בעדי
נה שאמר לעולה ואני אמרתי נגרשתי ואני אמרתי הארץ בריחיה סגורים בעדי לעולם
ותעל משחת חיי אכל כבר רחיתי כאן גיהנם ומשם העביתני והכני עתה כנגד חסד
ההיכל שבירושלים כענין שנאמר אך אוסיף להביט אל היכל קדשך ותבא ליד תפילתי אל היכל
קדשך: (ח) בהתעטף בלאשתלהות וכן בהתעטף נפשם וכן בעטף עולל (איכה ב'):
(ט) משמרים הבלי שאי אמתן אומות העולם שבועדים ע"א מוכבנים ומולות: חסדים יעשו
יראה הקדוש ברוך הוא שכל חסדים וטובות; מאתי יעזבו אכל אכי איני כן אלא בקול תודה טובה
לך כן תרגום יונתן: ובמקרי דרבי אלעזר דרשו כלפי העלמים שבועו חסדים שהיו מטיבים לעל
מוכבנים ומולות ותגייירו: (י) ישועתה לה' נדדי שלמים ותודה אשלים לשם ישועת אשר לה
ישועתה

באור

הכרים מוגרת ויקבץ ען ע"כ, והוא א"כ דרך משל, והראשון יותר נכון: הארץ בריחה
בעדי לעולם, כלומר שכבר סגרה הארץ בריחיה בעדי שהם בריחים לעולם, אשר כל הנזים
שמה לא ישובו עוד לעולם, מ"ו כבר העלית משחת חיי, במה שהזכרת דג לבלעני ואני קי
במעיו, ויזה אני חביר שאתה ה' אלהי המצות כי בפרט אף לעולה מדרך הטבע. או טעם
ותעל לשון היה כאשר הפעלים, כלומר הנה בעוט אני כך שאתה המעלה משחת חיי:
(ח) בהתעטף עלי נפשי, במעמדי עתה, באין היותי עוד כמלט מכרה זאת מכל וכל, הנה
את ה' ופרתי, ידו הגדולה ורכ טובו, ושתבוא אלי תפילתי אל היכל קדשו, כאשר נביתו נח
בתשונות הדג, ואז טוב לי רעיווד רוחה לנפשי. ומכירו אשפך לפניו שיחי בהתעטף עלי חסד
(מהליסקו"ב), וכתב עוד ותתעטף עלי רוחי וזכרתי ימים מקדם הניתי בכל פעליך סתמי
ידי אליך (שם קמ"ג). ולשון בהתעטף אמר רד"ק טפל על רוב הנרה שתקבר נפש האדם ט,
ועיין להלן (ד' ח'): אל היכל קדשך, הוא השמים, וכן נאמר בהיכל קדשו ה' בשמים מן
כסאו, ועל הדרך הזה נאמר ותבוא תפלתם למשן קדשו השמים (הרד"ק): (ט) משמרים
הבלי שוא, אנשי הכפינה שהיו עובדים אלילים והם משמרים הבלי שאי, ידעתי שאחר שגלה

הפטרת יונה ב ג

תרגום אשכנזי נא

יִוְנָה אֶל־הַיַּבְשָׁה : ג (א) וַיְהִי
 דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שְׁנִיחַ
 לֵאמֹר : (ב) קוּם לֶךְ אֶל־נִינְוֹה
 הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקִרְא אֵלֶיהָ אֶת־
 הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר אֵיךְ :
 (ג) וַיִּקַּם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוֹה
 כְּדַבַּר יְהוָה וַנִּינְוֹה הִיְתָה עִיר־
 גְּדוֹלָה לְאֱלֹהִים מֵהֶלֶךְ שְׁלֹשָׁת
 יָמִים : (ד) וַיַּחֲלִי יוֹנָה לְכוֹא בְּעִיר
 מֵהֶלֶךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר
 עוֹד אַרְבַּעִים יוֹם וַנִּינְוֹה
 נִהַפְכָת

דען יונה ויודרום אַנְזֵ לַאֲנַד .
 ג (א) . אונד דאַז וואָרט גאַטטען וואָרד
 דעם יונה צום צווייאטען מאל ,
 וויא פֿאַלגט : (ב) מאַכע דיק אויף אונד
 געהע נאָך ננוה , יענער בערייהומטען
 שטאַרט , אונד רופֿע אין איהר אויז דיא
 פֿערקינדיונג דיא איך דיר איינגעבע .
 (ג) אונד יונה מאַכטע זיך אויף , אונד גינג
 נאָך ננוה , וויא איהם דער עוויגע בע־
 פֿאַהלען האַטטע , ננוה אַכער וואָר איינע
 גראָסע שטאַרט פֿאַר גאַטט , דרייא
 טאַגע ריזע גראָס . (ד) נון האַטטע יונה
 ערוט איינע טאַגעריזע ווייט אין דער
 שטאַרט צוריקגעלעגט , דאַזעלבוט
 איזינגערופֿען אונד געשפּראַכען .
 נאָך פֿירציג טאַג אונד ננוה
 געהט .

באור

מן הכרה יעזבו חסדם , שיראו את ה' וזעקו אליו וכדרו נדרים , לא יקיימו מה שזכרו וישבו
 לעבודת אלוהיהם , אבל אני לא כן כי בקול תודה אזכרה לך , וטעם משמרים אינו פעל יוצא
 אלא הוא כמו שומרים (הנ"ל) . וזכרו שאתי השומרים הכלי שאז ואני אל ה' בטמתי (תהלי'
 ל"א) : (י) ואני אובחה , כפל הכנוי להעיר על הפך הקודם , וכדמבואר : אשר נדרתי ,
 עתה במעי הדג , כי כן אמר אזכרה לך . וחזרו לך אזכרה זכת תודה ובזם ה' אקרא כדרי לה'
 אשלים (תהלים קי"ו) : ישועחה לה' , פי' ואומר אז בקול תודה גדול כי הישיעה לה' לבדו
 שהושיעני בפלא גדול שעשה לי (מדברי הרד"ק) וחזרו לה' הישועה (תהלים ג') . ולדעת
 הראש"ע הכה הוא כעק עתה כמקוה לעזר ישועתה לה' לבקש , הוא יעשה את שלו ואני אעשה
 את שלי : (יא) ויאמר ה' לדג , העיר את רכובי שיקראו אל היבשה (רד"ק) . וכן אמר
 הראש"ע דרך משל שהכריחו לעשות חפץ השם . ועיין מה שכתב הרמב"ם על זה בספרו המורה
 (סוף ב' פ' מ"ח) :

ג (ב) אשר אנכי דובר אליך , שתהיה העיר נהפכת על רעתה , ובפ' ד' הוא מפורש ,
 ולא כתבו כאן שלא להכפיל הענין : (ג) עיר גדולה לאלהים , כל דבר שיובא
 להגדילו סומך אותו לאל דרך הגדלה , כמו כהררי א , ארוי א , שלהבת יה , מאפל יה (רד"ק) ,
 והראש"ע הוכיח מזה הלשון שלא היו עובדי פסילים כי אם חסידים עבדי ה' , והוא מה שנגד
 המפורסם , ועל שהביא ראוי מזה שלא חזר בתשובתם שזכרו מונחות הבעלים ונדעו הפסילים ,
 גם למה ישלח ה' כביאו להם , הכה זה מתיישב באופן שאמר הרד"ק ז"ל במאמר כי עלתה רעתה
 לפני ה' , למד כי האל יתברך משגיח אף בעבדו' כשתגדל רעתם בחמס , וכן בדור
 המבול ובאכסי סדום כי מלאה הארץ חמס , והחמס מפסיד היישוב , והאל יתברך רונה בישוב
 העולם , אבל בשאר עבירות אינם חסידים לפניו שישיג עליהם אלא בישראל לבדם כמו שאמר
 (עמוס ג') רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם ע"פ .
 ומונה שאמר היתה עיר גדולה כראה שבזמן הכותב כבר היתה נחרבה , וא"כ לא ה' הנביא
 עצמו כותב המעשה שאירע לו על ספר , ועיין במ"ס : מהלך שלשה ימים , אמרו חז"ל מהלך
 אדם ציטוני י' פרסאות ליום , והוא לערך ארבע מיל (מ"ל) , והיתה א"כ גדולה י"ב מיל , וכן
 נמצא בספרי האומות הקודמים המדה הזאת להקיפה : (ד) ויחל יונה וגו' , כל כך היו קרובי
 תשובה

ב
 דברי יונה
 חת תי
 ופתע
 ותבוא
 קדש
 חסדם
 תודה
 נדרתי
 ליהוה
 קראת
 ונה

הדלת נעק
 י' שבע
 גדי לעלה
 כנגד חת
 תי אל הכל
 איכה ב'
 חסד יעזבו
 תודה אזכרה
 שיביט לעל
 צות אשר לה
 ועתה

דין ברוחה
 ה כל הנזים
 עני ואני ח
 יע . או טעם
 משחת קי
 ל וכל , הכה
 נכסיתי כנה
 נטף עלי חמי
 פעליך שמי
 ה האדם ט
 בשמים חן
 משמים חן
 אחר שמל
 ין

נחפכת: (ה) וַיִּהְיֶינּוּ אֲנִישׁ
 בְּיָמֵהּ בְּאֱלֹהִים וַיִּקְרְאוּ צוֹם
 וַיִּלְבְּשׁוּ שָׂקִים מִגְדוֹלָם וַעֲדָה
 קִטְנָם: (ו) וַיַּעַן הַדָּבָר לְמֶלֶךְ
 בְּיָמֵהּ וַיִּקַּם מִסָּאֵן וַיַּעֲבֵר
 אֶדְרֵתוֹ מֵעֲלָיו וַיִּכַּסּ שָׂק וַיִּשָּׁב
 עַל־הָאָפֶר: (ז) וַיִּזְעַק וַיֹּאמֶר
 בְּיָמֵהּ מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וַגְּדָלְיָהוּ
 לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר
 וְהַצֹּאן אֲלֵי־יָטְעֵמוּ מֵאוֹמֶת לֵאמֹר
 יָרְעוּ וּמִים לֵאמֹר: (ח) וַיִּתְחַבְּטוּ
 שָׂקִים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וַיִּקְרְאוּ

געהט אונטער. (ה) דא גלויבטען שאן
 דיא שטאדטלייטע צו נגור. אן דיוע
 פערקינדונג גאטטען, אונד רופטען
 פאזטטאג אויז, אונד קליידעטן זיך אין
 זאקקע, פאן גראס ביז קלויז. (ו) אונד
 אלו דיוע זאגע ענדליך אן דען קאניג
 צו נגור געלאנגט וואר, דא שטאנד אויך
 ער אויף פאן זיינעם טהראגע, לענטע
 זיינען פורפור מאנטעל אב, אונד זעצטע
 זיך אין אששע; (ז) אונד לים אין נגור
 אפענטליך אויזרופען: זא ווילל'יך דער
 קאניג אונד זיינע גראסען, מענש אונד
 פיה ואלל ניכטו געניסען, שאף אונד רינד
 ניכט ווידען, נאך וואסער טרינקען.
 (ח) מענש אונד פיה אין טרויערזאקקען
 געהיללט זיין, אונד יעדער גאטט
 אנרופען

אל

רשי

יצועתה כמו ליצועתה וכן קויה עזרתה לט (תהלים מ"ד) לעזרה שלט: (ד) נחפכת
 נחרבת: (ו) אדרתו לבט יקרוה: (ז) וזעק כיה והכרו: מטעם המלך ו גדוליו טולסכרו:
 (ח) ויקראו אל אלהים בחוקה: חסרו אהיות לבד והולדות לבד חסרו לכבו דבוס של שלם
 אס אין חתם מרחם עלינו אין חטו מרחמים על אט: (ט) מי יודע. עבודות שבדו יסוכ: ומס
 האלהים: כתעט על הרעה לבוס מונח:

באור

תשובה שרם אכלה יונה ללכת כל העיר בנר האשית בדברו וקראו טים. וקתם כתנו טעם
 בדבר הזה, שאנשי האניה היו בעור והעידו עלינו. אמנם מלבד הדרך הרב שיש יפוי לנטה, הנה
 אין כאן בנה כלל לשיטת האנשים האלה אשרי הסערה את כונתם ללכת חרשיה, שהיא
 מחרן כיה כרתוק עורח מחערב: נחפכת, נחרבת (ד"ק) ר"ל כמחפכת סדום ועשורה, כי
 מעשה היו כמעשה (ד"ק): (ה) באלהים, ששרו בדבר אלהים, וכן ת"י בנימרא דה':
 (ו) ויען הדבר, אשר דכה הנביא והרא על העיר (ד"ק): אדרתו, היא אדרת המלכה
 שעליו, ונקראת כן גדולתה ולחשיבותה משרו שהיא ענין סוק וגדולה, (ר"ל ע"ך) וית
 לבושי יקרוה (וינע עהרענקליידער), ואס אדרת טפל בכלל על כל מלבושי כבוש, ופרט על
 חיתו הלבוס המיוחד לגדולים ונזירים שבעט, ובהיות מלבוש המלכות הוא על הרוב מארצון
 תכנה גם כ"א (דער פירטור): (ז) וזעק ויאמר, העביר כרח בעיר על התשובה, ואע"פ
 שהעם היו נזירים מאלהים הוסיף עוד עמו הנהמה והשבת הנול (ד"ק) וטעם עמי הנהמה
 כדי להרכות המעוררות והתפעלות בלב האנשים: מטעם המלך, ר"ל מעצמו וסבלו הוא
 וגדוליו כלם הסכימו נה, וכן וטעם וקניס יקח, כשטתו את טעשו (ד"ק), ועין מה שכתבנו
 על זה בס' זמירות ישראל (ס"ד ל"ד): אל יטעמו מאומה, הנה הפעל הוא כולל בהוראתו
 גם השפיה, וכן כתוב אס יטעם ענדך את אשר טובל ואת אשר אשתה (ש"ע), לא שהפעל
 הראשון בזה הכתוב מוסב על הטיח הראשון שבאחר, והפעלים האחרונים על הנושאים
 האחרים. ודומה לזאת התקופה, אנכי שהם ואנכי מלואים לאסוד ולסוסן: (ח) ויתחבטו וגו',

אין

אנרופן אינברינוטיגליך, אונד אבלאסען
 פאן זיינעם באָזען וואַנדעל, אונד פאָן
 דעם אונרעכט דאָן אָן זיינען האַנדען
 קלעבט. (ט) ווער ווייס, ערבאַרמט זיך
 דינער גאַטט ניכט ווידרום, אונד לאַסט
 פאַהרען זיינען ברענגדען צאָרן, אויף
 דאָס וויר ניכט פֿערל־אַהרען געווען.
 (י) אַלו נון גאַטט איהרע האַנדלונגען
 זאָר. דאָס זיין פאָן איהרעם באָזען
 וואַנדעל צורוק געקעהרט וואַרען: דאָ
 אַנדערטע גאַטט זיינען ראַט־השר־ום
 וועגען דען איבעלן וועלכען ער איהנען
 געדראַהט האַטטע, אונד פֿאַלל־פֿיהרטע
 עז ניכט.

ד (א) דיזען מיספֿיעל דעם יונה זעהר,
 אונד קראַנקטע איהן.
 אונד

א־אלהים בחוקה וישבו איש
 מדרך הרעה ומן ההמם
 אשר בבפיהם: (ט) מי־יודע
 ישוב ונחם האלים ושכ־מחרון
 אפּו ור־א נאכד: (י) ויר־א
 האלים את־מעשיהם כי־שבו
 מדרך הרעה וינחם האלים
 על־הרעה אשר־דבר לעשות־
 להם ולא־עשה: ד (א) ויר־ע־א־
 יונה רעה גדולה ויחר לו:
 ויתפלל

רש"י

ד (א) וירע אל יונה * אמר עכשו יאמרו האמות שאני כניא שקר: (ב) הלא זה דברי *
 יודע

באור

אין הבהמות מתכסות מעצמן, אלא הטעם יתכסו האדם את עצמו בשקיס ויכסו גם את
 הבהמות בהם. וכלל ידוע בלשון שהפעל יבוא לעולם על סדר הנושא הסמוך לו, גם יתכן ענין
 הרבוי על שם האדם להיות שם לקבוץ רב כשם עם וכיוצא בו: ויקראו אל אלהים בחוקה,
 קנתם אמרו הטעם שיצטקו גם הבהמות מחמת הרעב והצמא, והגבין כמו שאמר הראב"ע
 ויקראו האדם, כי כן גם פעל ויתכסו מוכב על האדם לבד וכמו שבארנו, ופעל ישבו כמוהם,
 ויבואו א"כ נושאי הנסתרים שבכל חלו הפעלים על דרך אחד, כראוי לפי דרכי ההגיון. וטעם
 בחוקה, בכל מחמיו לבס: (ט) מי יודע, חולי ישוב אלהים ונחם בשוננו ממעשי הרעים, וכן
 מי יודע יחכני ה' (שם י"ב), חולי יחכני. ות"י מאן ידע דאית ביה חובין יתיב מנהון ויתרחם
 עלוהי מן קדש ה', וכן נראה דעת בעל הטעמים, שהפסיק במלת ישוב במפסיק וותר גדול
 מנמלת ונחם: ונחם, כ"ל שאין זה לשון תרעה כי אם ל' רחמנות, והדומה לו לא אחס ולא
 אכחם, יחד ככמרו נחמי, וכן ת"י ויתרחם עלוהי, ובמ"א הרחמתי הדבור בזה השורש (מאסף
 לשורש מרחשון תקמ"ח): (י) וירא האלהים את מעשיהם, ראה שמעיהם שזה לדבורם,
 וכי שבו בחמת מדרך הרעה, כי הנעקה והתעבית בלי מעשים טיבים אינם תשובי' כלום לפני
 הקב"ה, כמאמר הנביא (ישעי' נ"ט) הכזה יהי' ליום אבחרהו יום עטות אדם נפשו וגו', הלא זה
 לום אבחרהו פתח חרבות רשע וגו' הלא פרום לרעב לחמד וגו', וטעם האלהים אמר הראב"ע
 איתו שהאמינו בו, כוון לפרש ה"א, ובחמת מניוהשם לרוב על זה הדקך בכתובים: וינחם
 האלהים, כי כל דבריו שאמר להרע לבני אדם בתנאי אם לא ישובו אבל אם ישובו יסלח וזו
 המדה היא מיוחדתו יתברך כמו שאמר בתורה, וכן אמר ירמיהו רגע אדבר וגו', וכן יחזקאל
 ובשוב רשע מרשעתו וגו' (ד"ק). וטעם וינחם דברה תורה כלשון בני אדם (ראב"ע), ועמ"ש
 הרמב"ן ז"ל בספר נת"ש על מאמר ויתעב אל לבו, דברים עתיקים ומתוקים, כמתת
 אלהים אשר ברבוי ה', להיבוא כל חכמה בשכלו הוד וכוונת מליו, יבוא שלום יכוח על משכבו:
 ד (א) וירע וגו', אחר כלות הארבעים יום, שראה אז שנתם ה' על הרעה, הרע לו הדבר
 הזה

(ב) אונד ער כעמעטע צום עוויגען ,
 אונד שפראך : אך ! עוויגער ! וואר
 דווען ניכט מיין ווארט , אלו איך נאך
 אין מינעם פאטערלאנדע וואר ? דארום
 וואללטע איך צופאר איהם קאממען אונד
 נאך חרש'ש פליהען . דען איך ווייס נאך
 וואהל דאס דוא איין אללגענאדיגער
 אונד אללכארטהערציגער , לאנגמיטהי-
 גער אונד הילדרייכער גאטט ביזט ,
 דער אנגעדראָהטען איבעלו וועגען זיך
 לייכט איינען אנדערן בעדענקט .
 (ג) אונד טון , עוויגער ! גיט מיר דאן
 לעכען , דען דער טאָד אונט מיר כעסער
 אלו דאן לעכען . (ד) דארויף ער-
 ווידערטע איהם דער עוויגע : קרענקט
 זיך דווען דען מיט רעכט ? (ה) יונד

(ב) וַיִּחְפַּלֵּל אֱלֹהֵיהוָה וַיֹּאמֶר אֲנִי
 יְהוָה הֲלֹא־יְהוָה דְּבָרִי עַד-הַיּוֹם
 עַל-אֲדָמְתִי עַל-בֶּן קַדְמֹנִי
 לְכַרְח מִרְשִׁישָׁה בִּי יַדְעִתִּי בִּי
 אֶתָּה אֶל-חֲנָן וְרַחוּם אֶתָּה
 אֲפִים וְרַב-חֶסֶד וְנָחֵם עַל-
 הָרָעָה : (ג) וַעֲתָה יְהוָה קַח-נָא
 אֶת-נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתוֹ
 מִחַיִּי : (ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה הַיּוֹם
 חָרָה לְךָ : (ה) וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן
 הָעִיר

אָבער דאָטטע גלײַך אַנפֿאַנגלײַך דיא

באור

הזה מאוד , לדעת הדד'ק בעבור ישראל שיתחייבו על ידם , ולדעת רש"י , אמר עבדו
 יאמרו האומות שאני כביא שקר , ועיין במ"ה : (ב) ויחפלה התפלל קח נא את נפשי ואמר
 בתחלת תפלתו אנה ה' הלא זה דברי יג' (רד"ק) רטט שאלה הדברים הראשונים אינם דרך
 תחנון , כי אם דרך טענה וסברא בלבד . אמנם כפי מה שהערכנו לעיל (ב'ב') אין טורף לה
 והטעם שדך שיתחייבו ויחייבו כ' על כל הדבור : הלא זה דברי , מה שהייתי חושב ומדבר
 עם לבי (הכ"ל) : עד היותי , כמו בשדד היותי , וכן עד זה מדבר (איוב א' י"ט) , והעקבה
 עד הוא לשון עוד , כאשר יבין המשכיל , ואין כאן המקום להרחיב הדבור בזה : קרמח
 לברוח , מענין קדמה פניו (תהלים י"ז) , כלומר חשנתי להקדים בריותי לתרשים לפני
 תשובתם כדי שלא יטונו , וטעם קדמתי מבנין התנאי (קאניוונקטוף) , וכדעתו רגס כל' א'
 (ד) ההיטב חרה לך , אם חרה לך מאוד , והיטב ענינו חזק הענין , וכן טחון היטב , שכן
 היטב , וי"מ אם הטוב שאני עושה להם חרה לך (מדברי הרד"ק) . והנה לדעת החזקוני יקרה
 בזה טעם ההיטב חרה לך על הקיקיון , ולדעת הראשון אין הדבור אזה למלך מלכו השליש
 לשאל ליונה הכי מאוד חרה לך , וכאלו התל יתלבו על חרוט . כי מה שאמר הראש'ע הטעם
 למה חרה לך כל כך , מלבד אזה חזק מאוד ואיטו משמע כלל בזה הטעם , איך יתכן התעב'
 להלן , למה חרה לך כל כך על הקיקיון , חרה לי כל כך עד שית' לכן נראה לי טעם היטב
 כטעם הטיבו אשר דברו , היטבת לעשות , שהוא ענין נדק ומשפט (רעכט טוהן) , כל' הכי
 הטבת לעשו' כמה שחרה לך על הדבר הזה ? איך ולמה לא אכתם על הרעה אחרי שחזרו לחוט
 ואם זה רע לישראל , יסורו גם היתה לחוטב , אבל מה שעשיתי אני טוב מאוד , ואיטו כי אם על
 פי נדק משפט ומזרים . ויתכן עוד שכוונה אמר לי ה' מאמר דאשתמע לתרי אפי , הפן א'
 כמו שבארט (איזט' וואהל רעכט געטהאן דאו ונ') , והפן הכי חרה לך מה שהטבת לעשו'
 בסליחתי (קרענקט זיך דען דאו רעכט טהון) . והכניא לא השיבו עוד על זה , אבל הכוונ
 מפניו כי אין להשיב על הטענה הנכס' הוואת (ועיין להלן כ' ט') : (ה) ויצא יונה , שב להסר
 דברו יונה וחזר קרהו לפני מלכות ארבעים יום כדרך ויפגע במקום , ויקח יוסף את שבת
 (הראש'ע) . מה נכסן מאוד , כי מתחלה סגר מיד ענין התשובה והנחמה עם מה שאירע ליונה
 איו , ועתה כהרונה לספר מעשה הקיקיון נריך לתועד לאסוריו ולזכר מקום מושבו סכ' חסן
 לעיר

העיר וישב מקדם לעיר ויעש
 לו שם סכה וישב תחתיה בצל
 עד אשר יראה מה יהיה בעיר:
 (ו) וימן יהוה אלהים קיקיון
 ויעלו מעל ליונה להיות צר
 על ראשו להציל לו מרעתו
 וישמח יונה על הקיקיון
 שמחה גדולה: (ז) וימן האלהים
 תולעת בעלות השחר למחרת
 נתן את הקיקיון וייבש:
 (ח) ויהי כורח השמש וימן
 אלהים רוח קדים חרישית
 נתן השמש על ראש יונה
 ויתעלה וישא את נפשו למות
 ויאמר

דיא שטארט פֿערלאַסען אונד זיך
 אויסערהאלב צור מאַרגענווייטע דער
 זעלבען איינען זיטן געוואָהלט, אונד
 איינע לויבע דאָרט ערריכטעט, אונטער
 דערען שאַטטען ער ווילע, ביז דאָס ער
 זעהע וואָז אין דער שטאָרט פֿאַרגעהט.
 (ו) נון האַטטע גאָטט דער הערר דאָ
 זעלכזט איין קיקיון אַנגעברייטעט; דאָז
 שאַס איצט האָך עמפֿאַר איבער יונה,
 אויף דאָס עז איהם צום שירם דינע
 פֿיר זיין הויפט, אונד פֿאַן זינעם אויף
 מוטא איהן בעפֿרייע. אונד יונה האַטטע
 איינע גראָסע פֿריידע איבער דאָז קיקיון.
 (ז) גאָטט שיקטע אַבער גלייך דעז
 אַנדערן טאַג, אַלז דער מאַרגען אַנ
 בראַך, איינען וואורם. דיזער צערנאָגטע
 דאָז קיקיון, אונד עז וועל קטע אַב.
 (ח) אַלז נון דיא זאָננע שין, אונד
 גאָטט צוגלייך איינען שטיילען הייסען
 אַזוטווינד ענטשטעהען לים, דאָ שטאָך
 דיא זאָננע דעם יונה אויפֿז הויפט,
 אונד ער פֿערשמואַכטעטע שיער. דאָ
 ווינשטע ער זיך צו שטערבען, אונד

רש"י

ירדע חני שאס יחזרו בתשובה לא תחריבם ואהי' סקרן בעיניהם: (ו) וימן. לשון
 הזמנה: להציל לו מרעתו. מחוס השמש. קיקיון. עשב הגדל למעלה בענפים רבים ומיכל וכך
 סמו: (ז) ותך. התולעת את הקיקיון במקום שיאמר לזכר ויך יאמר לשון נקבה ותך:
 (ח) חרישית. אמרו רבותינו בשעה שמנשבת משתקת כל הרוחות ופניה והיא חמה מאלד וכן
 תרגום

באור

לעיר וכנר השמש. וכן מתורגם בל"א: (ז) וימן, עתה אחרי כלות הארבעים יום ואחרי אמרו
 ליונה להיטב מרה לך, זימן את הקיקיון לו לאות שאיכו מן הרחי שימרה לו על סליחתו לשבי':
 קיקיון, הוא עשב שתארכנה פירותיו ותגבהנה ועושה כל (רד"ק), והוא עשב יפה מאוד,
 ועיין תולדותיו במה"ס: להיווח צל על ראשו, אולי שכבר יבשו עני הסכה, או שלא היה כל
 מספיק, כי הקיימות רבה יאוד בהארץ הזאת, ומלבד זה הי' עוד טעם אחר להזמין הקיקיון,
 והוא: להציל לו מרעתו, אמרו המפרשים מרוב חוס השמש, והיותו כבון שהוא מטעם ירדע
 אל יונה רעה גדולה, כי אע"פ שראה שדקו דברי ה' ודרכו, בכל זה לא יבצר הענין הזה
 מהרע לו מהטעמים הנזכרים, ושמחו השם ב' בהקיקיון, כי כן הוא מתולדות הנפש כשירא'
 אדם דבר נאה מאוד, ונוסף עליו שהוא לתועלתו, יתקדר דעתו עליו. ועם להציל לו במקו'
 להצילו, היפך היקרך דברי: (ז) לטחרת, יום שמחתו בקיקיון (ראב"ע): והך, תולעת לשו'
 נקבה, וכן תזכרנו התולעת והטעם שחטכו למטה ואחר שנפסק ממנו לחות הארץ וכתך יבשו
 עליו שהיו לו לכל (רד"ק): (ח) רוח קדים חרישית, אמרו רבותינו בשעה שמנשבת משתקת
 כל

אונד שפראך : ווארליך דער טאָד איוט
 מיר בעסער אלו דאָן לעבען . (ט) אונד
 גאָטט זאָגטע צו יונה : קראַנקט עו דיך
 דען מיט רעכט וועגען דען קיקיון ?
 אונד ער ערוויידערטע : וואָהל קראַנקט
 עו מיך מיט רעכט , צום שטערבען .
 (י) דאָ שפראַך דער עוונגע : ווילל'וט
 דוא דען קיקיון געשאַהנט האַבען —
 דאָן ראָך דורך וויגען פלייס ניכט גראָס
 געוואָרען — דאָן בינגען איינער נאָכט
 וואָרד אונד בינגען איינער נאָכט פֿער
 גינג : — (יא) אונד איד , איד זאָלל'טע
 דעם גראָסען , וויטלייפֿיגען גנוה'ו ניכט
 שאַגען ? — אין דעם מערהר דען
 צוואַלף

וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי
 (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-יוֹנָה הַחִישֵׁב
 חָרָה לָךְ עַל-הַקִּיקִיּוֹן וַיֹּאמֶר
 הַיֵּטֵב חָרָה לִי עַד-מוֹתִי :
 (י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶתָּה חִסַּת עַל-
 הַקִּיקִיּוֹן אֲשֶׁר לֹא-עֲמַלְתָּ בּוֹ
 וְלֹא גִדַּלְתָּ שִׁבְן-לַיְלָה הִיא
 וּבִן-לַיְלָה אָכַד : (יא) וַאֲנִי לֹא
 אָחֹז עַל-נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה
 אֲשֶׁר יִשְׁכְּבָה הָרַבָּה מִשְׁתֵּימִים

רש"י בחירק עשרה

תרג' וכתן שחוקתא : ויתעלף : פאמי'ר בלע' (מבאר באיכה ב' י"א) : (י) לא עמלת בו
 בחרישה חרישה והשקות מים : בן לילה : כמו בן לילה לא גדל אלא לילה א' : (יא) אשר לא
 ידע וגומר : קטנים : ובהמה רבה : בני אדם גדולים ודעתן כבהמה שאינם מכירים מי נחלם :

באור

כל הכוחות מסבוכה והיא חמה מאוד, וכן תרגם יונתן שתיקתא (רש"י), כי רוח קדים יום
 בטבע, אך כשהוא רוח קדים עזה, יתמעט החמימות קצת ע"י הנשיבה, אכן כשתבוא חריש
 היא חמה מאוד מאוד, וכמעט אי אפשר לסבולה : ויתעלף, ענין עלוף משותף לענין עטוף
 כדכתיב ותכס בצנוף ותתעלף, וטעמו כאן טעם העטופים ברעב, וכאלי תכוסה הכס
 באיפל ע"י הנרה, הסך ותחולנה עיניו (שמאל א' י"ד) : (ט) היטב חרה לי, הטבתי לפנות
 בזה חרה לי על הקיקיון . והנה עתה השיב עיד על האלה האלה . לחצנו אדאיו הדין עמו
 מב' בחינות , (א) נכחת ענינו למה יוקם עמו הטובה האלה על לא דבר , (ב) משחת הקיקיון
 למה יוכרת דבר כזה ויפס בזמן קצר כזה, וידמה כאלי ח'ו יאהב השם יתעלה להשחית כל
 טעם וכבה . ועל ב' הטעמות האלו השיב השם ב'ה בכתיבים הבאים, נגד הטעמה הראשונה
 אמר אשר לא עמלה בו ולא גדלתו ולא עלה מעולם על דעתך לעשותו כי אם אכי עשיתיו, ומה לך
 להתרעם כשאתבע את שלי, אכי נתתיו ואני לקחתיו, ומה חין לך בו אם זכות ועשית ירמיהו
 ונגד הטעמה השנייה אמר שכן לילה היה וכן לילה אחד, כלומר חמרי שמדרכו להתרות בזמן
 קצר, חין ההיזק גדול כל כך אם יאבד כמו כן בזמן שיעט, שכל יום ויום יתרחש אשר כמותו
 ומה בכל זאת קסתה עליו ולא תרצה באבדן אשר ימאט, ואיך לא אחוס חני על נטיה העל
 הגדולה שהיא מעשי אשר לכבידי בראתי וולנהשטיע עליה מטובי הגדול, זה בכחינה הראשונה,
 ונגד הכחינה השנייה אמר אשר יש בה הרבה משתים עשרה רטוא אדם וגו', ואשר נריכים כמו
 טבעם לתולדותם יותר מאלפים שנה להתרבות כמו אלה, ותיך אכלם ברנע אחד על לא חסם
 בהם : עד מזה, עד שאשאל לשת מחמת נער החרי הגדול הזה : (י) שבן לילה הוה,
 אמרו המופרשים שהוה כמו בן כן, ושערו כן חודש והדומה, ואני לא ידעתי לבחן הטעם על
 הפירוש הזה, כי אם יהי טעם היה שנתהוה, אך יתכן לומר שכבר הי' בן לילה ברנע שנתהוה
 בו, ואם יהיה טעם הי' על קיומו, אך יתכן שכן לילה אחד והוא היה בן שתי לילות כאשכנז בעלת
 האקר למחרתו . ולכן נראה לי הטעם כשאמש בן עתי הלילה, כלומר שנתך הלילה נתהוה
 ובתך

הפטרת יונה ד

תרגום אשכנזי נד

עֲשֵׂרָה רְבֹו אֲדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ לְשִׁמְאֵלוֹ וּבְהִמָּה רָבָה :

עוֹאֲלָף מֵאֵל צַעְהוֹן טוֹיזְעַנְד מַעֲנִשְׁעֵן זִינְד , רִיא רַעֲכֵטוּ פֶּאָן לִינְקוּ צוֹ אֹונְטֶער־ שִׁידֶען אָנְנֶאָךְ נִיכְט וויסען? — אֹונְד טהירע אָהנע צֶאהל? —

בקצת מקומות מוסיפין אלו הפסוקים

(יב) מִיֵּא כְמוֹךְ נִשְׂא עֵזוֹן וְעֵבֶר עַל־פִּשְׁע לְשִׂאֲרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־ הַחֲזִיק לְעַד אִפּוֹ בִּי־חֶפְזָן חֶסֶד הוּא : (יג) יָשׁוּב יִרְחַמְנוּ יִכְבוֹשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתִשְׁלַךְ בְּמִצּוֹלוֹת יָם כָּל־חַטָּאתָם : (יד) תִּתֵּן אֲמַתְּ לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ מִיְּמֵי קָדָם :

באור

ונתן הלילה אבד, כי גם אחרי עלות השחר כל עוד שלא יבא השמש על פני הארץ יקרא עוד לילה, כת"י די בלילא הדין הוה ובלילא אומרנא אבד. ומד מן חנריא אמר הטעם שבין לילה ובלילה היה אבד, שלא היה שומע בו כי אם יום אחד: (יא) הרבה משחים עשרה רבוא, יותר משתים עשרה רבוא, ורבוא הוא עשרת אלפים (רד"ק): אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו, הם הקטנים אשר לא חטאו כלל, ולמה לא אחוס עליהם אם גם שכפי דעתך לא אחוס לתשובת האבות ולא אסלח להם. ויודעי המצונות אמרו שכפי המספר הזה מהילדים יהי' סך יושבי העיר יותר מק' רבוא איש: ובהמה רבה, שא"פ שאין בהם דעת, מ"מ הם נמדרגת קמי שהיא למעלה ממדרגת הנמות ויש לחוס עליהם יותר מעל הקיקיון:

הגה מסדרי הפטרת תקנו הספר הזה להפטרת מנחת יו"כ מאותן ב' בחיטת שכונו להם בהפטרת שמרית לזה היום, וכמו שהעיר על זה התורני ר' רוד פ"ל כ"י, (א) כדי לעורר על התשובה האמתית, וכדאמרינן במס' תענית, והזקן שבהם אומר לפניו דברי כבושין, אחינאלא שק ולא תענית גורמין אלא תשובה ומעשים טובים גורמין שכן מצינו באנשי נבואה שלא נאמר בהם וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכס הרעה. (ב) שאין לך דבר שעומד בפני תשובה, ואם לאנשי נבואה כן עא"כ שאין לאיש מישראל להתיאש מן התשובה, ולכן סמכו לנבואה זאת עוד ג' פסוקים אחרונים מנבואת מויכה, ומה מתקו דברי רש"י ז"ל שם, כי אפרי שנתנה החסד לאברהם בצרית בין הנתרים הנה הוא דרך האמת לקיים המתנה לבניו הנקראים בשם יעקב, ואלהי האמת לא ישיב דברו הטוב אחר, אחרי שהרימו המכשול מדרכס ותודו למוטב. ולזה הפי' נכון מה שהתחיל ביעקב ולא זכור יצחק בנביהם, כמו שהעיר הרד"א, והוסיף לאמר האמנם כדי לכלול יצחק עם שאר האבות אמר עוד אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם, כי לכל אחד מג' האבות נשבע עליו:

זכריה ק' יד

(א) זידיה דער טאג דעו עוויגען ער-
 שיינט, אונד דאן פאן דיר גע-
 רויכטע ווירד אין דיינען רינגטוואערן
 פערטהיילט. (ב) איד פערזאמלע
 אללע דיא נאציאנען נאך ירושלים,
 דיא שטאדט ווירד עראכערט, דיא
 דייזער בערויכט, דיא ווייבער ענט-
 עהרט ווערדען, דער איינוואוהנער
 האלפטע געפאנגען פארטגעפירט,
 דיא איבריגען אכער דער שטאדט
 ניכט ענטריסען ווערדען. (ג) דען דער
 עוויגע טריט הערפאר אונד קאמפט
 מיט דיינע פאלקערן, וויא ער קאמפטע
 אום סאגע יענער שלאכט. (ד) זיינע פיסע
 שטעהען דאן אויף דעם אעלבערגע פאר
 ירושלים צור מארגענווייטע; דיוער בערג
 ווירד נאך זיינער גאנצען לאנגע פאן
 מארגען בוז אכענד איינען ריס בעקאמ-
 מען, אונד איין זעהר גראסען טהאל
 בילדען, דיא איינע האלפטע דעו בערגען
 ווירד נאך מיטטערנאכט, דיא אנדערע
 נאך מיטטאג אויזווייכען. (ה) דיוען
 טהאל

תרגום אשכנזי

(א) הנה יום-בא ליהוה
 וחלק שללך בקרבך
 הגוים וירושלם למלחמה
 ונלכדה העיר ונשמו הבתים
 והנשים תשגלנה ויצא העיר
 יכרת מן-העיר: (ג) ויצא יהוה
 ונלחם בגוים ההם ביום
 הלחמו ביום קרב: (ד) ועמדו
 רגליו ביום-ההוא עלדהר
 הזיתים אשר על-פני ירושלם
 מקדם ונבקע הר הזיתים
 מחציו מזרחה ומטה גיא
 גדולה מאד ומש העי הה

צפונה וחציו ננבה: (ה) ונקתם גיא

רשי

(א) הנה יום בא לה' חניב להקדוש כרוך הוא: וחלק שללך בקרבך שלל שאלו
 מאויבך יחלקו יושבך בקרבך וכן תרגם יונתן ויפלגין בית ישראל ככס עומת
 בגיך ירושלים: (ב) ויתר העם לא יכרת. לא יגלו כולם ובעה יכוסם להגלות כתיים ולכסת
 הכתים כדי שלא יהא להם פתחון פה לאשו' לא למחמה בלבו כי אם להשתחות בלבו:
 (ג) כיום הלחשו בני קרב' כיו' אגחתי קרב על ימא דסוף: (ד) תחביו' עאלמעתו: מורה
 ויזה' מן המור' למערכ כמו שאסי' והולך: ויש חזו החר כפוני' וגו' הכסבי יעוש מתקש
 וימשך לבד כסון וכן מניני (חכיו) נגבה לבד דרום ויהי' הגיא כימיה' ראשו למור' וסופו למערת:
 (ה) ונקתם גיא הרי י'ת ויקתתם גיא הרי לפי שירושלים הרים סביב לה ויש גיא בין הר סביב
 וכן

באור

(א) וחלק שללך בקרבך, שלל ירושלים תחלק בקרבה כמו שאמר וכאשו הכתים, ונתן
 תרגם ויפלגין בית ישראל ככסי עומת בגיך ירושלים (דל'ק)
 והאמת שהכונה מורכבת מאלו ב' הפנים, כי מתחלה יחלקו הגוים, ואח'כ ימותו בעמה,
 ויתר העם מירושל יהיו החלוקים, כמשמע מתוך הפרשה, ולכן אמר וחלק מבנין שלל מר
 שם פועלו מי ומי החלק: (ב) ויתר העם לא יכרת מן העיר, כי יכא ה' ונלחם להשגו'
 הגוים

טהאל צווישען בערגען שליסט זיך דאן
 ווידער, שטייגט ביז צום בערגריקקען
 עמפאר. איהר פליהט, וויא איהר פאר
 דעם ערדבעען פלאהט אין דעו צייטען
 עוויה'ז קאניג פאן יהודה — דאריבער
 הין ציהעזט דוא עוויגער, מיין גאטט!
 אללע הייליגען מיט דיר. (1) אן דיועם
 טאג — ניכט העללעז ליכט, ניכט טיפע
 פינוטערניס ווירד העררשען — (1) עז
 איזט איין זאנדערבארער טאג, דעם
 עוויגען אלליין בעוואוסט, ניכט טאג,
 ניכט נאכט, געגען אבענד בריכט העללעז
 ליכט

בִּיאֲהָרִי כִּי־יָגִיעַ גִּיהָרִים־אֶ־
 אֶצֶל וְנִסְתָּם בְּאֲשֶׁר נִסְתָּם
 מִפְּנֵי הָרַעַשׁ בִּימֵי עֲזִיָּה מֶלֶךְ־
 יְהוּדָה וְכֹא יְהוָה אֱלֹהֵי כָל־
 קְדוּשִׁים עִמָּךְ: (1) וְהָיָה בַּיּוֹם
 הַהוּא לֹא־יְהִיָּה אֹרֶךְ־יָקְרוֹת
 יִקְפְּאוּן: (1) וְהָיָה יוֹם־אֶחָד
 הוּא יוֹדֵעַ לִיהוָה לֹא־יוֹם וְלֹא־
 לַיְלָה וְהָיָה לַעֲת־עָרֵב יִהְיֶה־

אור רש"י וקפאון קרי

ובין הר הזיתים וכשימשך חצי ההר הזיתים אל הר שנצטוכו יסתם הגיא שזיניהם וכן
 בדרום: כי יגיע גובה גיא שה' בין ההרים: אל אל. אל גובה ראשי ההרים שמכאן ומכאן
 וכן חברו מנחם (ישעיה מ"א) מאגליה קראתיך ופירשו לשון גובה ונסתם בראותכ' המופת הגדול
 הזה: כאשר נסתם מפני הרעש (ס"ו) ויטעו אמות הסיפים ביום שנתגע עזיה: כל
 קדושים מלאכים: (1) לא יהיה אור יקרות וקפאון. יונתן תרגם לא יהיה כהורא אלהין עדי
 וגליד יהי כהורא. לא יהיה אור נגה כי יקרות וקפאון יהיה יקרות לשון כיקר כרים (תהלים
 ל"ז) הוא כמין אור הנראה שמרית על ההרים וכלה והולך: וקפאון. קפוי וחושך ועב כקרח
 שקופ' ומגליד כמו וכנבוכה תקפיאני (איוב י'): (2) והיה יום אחד. והיה הדבר הזה יום אחד
 מיומו של הקדוש ברוך הוא הוא היום יודע שהוא להכנת ישעו של הקדוש ברוך הוא: לא יום
 ולא לילה. לא אור נגה כאור של עולם הנא שאמר (ישעיה ל') ואור חמה יהיה שבעתים כאור
 וגומר ולא לילה ולא עת צרה כנרת שיעבוד המלכויות שמקודם שמו משתכו יהיה ואין בהם
 שיעבוד: והיה לעת ערב. קודם שיגמרו אלף שנה יהיה אור הנגה וכל הטוב האמור על ישראל
 וכן

באור

הנבואים האלה: (ג) ביום קרב, ת"י כיום אגמותיה קרב על ימא דסוף: (ה) ונסתם גיא
 הרי, ת"י ויסתמים חילא דטורא, דומה שהיה קורא ונסתם בשקל כי נכתם עוכך, ופירושו
 אחר שיבקע הר הזיתים יסתם אחר שעה או שעות או יום או יומים, וזה יהי יותר
 אית גדול יסתם אחר שיבקע כי הרעש הנמצא בעולם שנתקע הארץ ממנו לא תסתם אחר
 כן, וכן היה בקיעת הארץ לקרח ולעדו שנסתמה הארץ אחר שנתקעה, כמו שאמר ותכס
 עליהם הארץ. ופי' כי יגיע גי' הרים אל אל, העמק שנעשה בין שני חצי ההר כשיסתם יגיע
 סתומו אל המקום הגבוה שבה שלא תאמר יסתם חצו או שני חלקיו אלא כולו יסתם עד
 המקום הגבוה שבה, ואלל עכינו גבוה, כמו ואל אנילי בני ישראל שענינו גדולי ישראל.
 ומה שאמר הרים והר הזיתים הוא הר אחד לפי שנתקיעתו נעשה שנים. וטעם הרי כמו הרים,
 וכן אנילי ידי וקדע לו חלוני כמו ידיס חלונים (מרד"ק): ובא ה', היפך ונסתם, והטעם
 למלחמה, כמו שאמר ויבא ה' וכלחם: קדושים, מלאכים: (1) אור יקרוח, אור בהיר
 כמו וירח יקר הולך, וקפאון לשון קפוא ועבה, כלומר חושך וכמו שפרש הנביא שלא יהי' לא
 כלו יום ולא כלו לילה, כלומר לא כלו צרה ולא כלו רוחה, אמנם לעת ערב יהיה אור,
 לעת הצרה הגדולה שיבא חצי קעיר בגולה, אז ויבא ה' וכלחם בגוים ההם: (1) יום אחד,
 שאין

הפמרת יום א' דמוכות

אור: (ח) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם הצים איהם הקדמוני וחצים איהם האחרון בקיץ ובחורף יהיה: (ט) והיה יהוה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד: (י) יסוב כל הארץ בערבה מנבע לרמון נגב ירושלים וראמה וישבה תהתיה למשער בנימן

ליכט הערפאר. (ח) אן דוועם טאג שטראסט לעבענדיגען וואסער איז ירושלים, איין טהייל נאך דעם מעערע צו ארטען, איין טהייל נאך דעם מעערע צו ווערטען, בייה פראנט אונד בייה דויטע אונאונטערבראכען. (ט) אן דוועם טאגע ווירד דער עוויגע אלו קאניג דער גאנצען ערדע ערקאנגט, ער דער עוויגע, איינציגען גאטטליכען וועזען, איינציג זיין גאטע. (י) דאן גאנצע לאנד אוסדעהר איזט עכנע דאן, פאן גבע ביו רטון וויי ירושלים' מיט טאגליכע זייטע; זיא אלליין ראנט האך הערפאר, בלייבט פעזט אויף איהרעם פאריגען זייטן, פאם טרהאר בנימן, ביו

ר ש י

וכן תרגם יצחק לא כהור יומא ולא כאפל ליליא: (ח) והיה ביום ההוא כשיבקע הר הזיתים מן המזרח למערב יצאו מים חיים מירושלים וילכו למזרח דרך חותה בקיעה עד הים הקדמוני שהוא למזרחו של עולם קדמה ויחצוהו יסנה למערב אל ים המערבי הוא המעיין שניבא (יחזקאל ד') ומעיין מבית ה' יא הוא הנחל שניבא (יחזקאל מ"ו) וימד אלף ויעברתי במים וגומר: (ט) והיה ה' אחד. שכל האומות מודים לו שהוא אחד ואין עמו אל נכר: ואש אחד * שהוא שמו כוכב נמי כולם: (י) יסוב כל הארץ והסך להיות כל הארץ כערבה ויפלו ההרים ויהי כל העולם כולו מישור וירושלים הר כדי שתראה גבוה על הכל: מנבע לרמון נגב ירושלים * שניט בתוספתא דסוטה לנגב ירושלים מישור הוא תבע רימון טרשין וקרקשים וכן פתרונו מנבע לרמון שהוא מקום הרים משם יתחילו להיות נהרסין לערבה ולמישור ויהיו דומין לנגב ירושלים שהוא מישור: וראמה * מתוך שכל סביבה מישור תראה היא טובה: ויסנה תחתיה * במקומה: עד שער הכניס מגדל חננאל * גם הוא במקומו ומשם יושך לדרך העיר עד יקבי העוף תרגם יצחק שיהי דעלכא פוא"ין בלע"ז (מסורה ראשית מ"א י"ג) כמו שיחין ומערות וכן כל יקבים שבמקרא לשון שיחין הם צור שלפני הגת שהיין זכ לתוכו ומדרש אגדה יקבי העוף ים אוקייטוס שתגיע ירושלים עד סוף כל

באור

שאין שני לו בימי הכריאה, שהוא משונה מכלם, כנראה משגלותיו שוכר, ואשר איכותו טרע לה' לנב: (ח) והיה ביום ההוא, כשיבקע הר הזיתים מן המזרח למערב יצאו מים חיים מירושלים וילכו למזרח ולבאן, והוא משל לתורה האמתית שתפסג על כל העולם כולו, וכמו שוכר נפסוק אחריו כן והוא שנאמר ג"כ נבואות יחזקאל (ד' י"ט), וכנבואת יחזקאל (מ"ו ב') חה והיה ביום ההוא ככר זכר חותה לעיל בתחלת פ' וי', אלא לפי שהפסיק הענין לנבד שטי חיות זה היום על דרך נבי כנ"ל, הכפיל לאמר והיה ביום ההוא בדרך הכתוב: ים הקדמוני, הוא ים המלח למרחק א"י וים האחרון הוא ים הגדול למערב א"י (דאש מיטטללענדטי מעער): בקיץ ובחורף יהיה, שלא יבשו מפני החום ולא יקפאו מפני הקנה כאשר היום, אבל יזלו תמיד בלי הפסק; (ט) והיה ה' למלך וגו', יסבה תרגם יצחק כל הכתוב כפי הענין ח"ל, ותתגל מלכותה דה' על כל יתבי ארעא בעדנא הויה ופלתון קדם ה' כתף חד ארי שויה יביב בעלמא ולית בר מניה, וכזה הדרך מתורגם גם בל"א: ושמו אחד, כי גם אלהים אחדים לא יזכר עוד: (י) יסוב כל הארץ בערבה, כל הארץ סביב ירושלים שהיא עתה הרים סביב לה תהי' לו מישור

בין צום אלטען טהאר, דאז טהאר פנים,
פאן טהורם הננאל'ז, בין צו דען קאניג
ליכען גרובען. (יא) רוהיג וואהנט מאן
נון אין איהר. ערלעבט צערשטאהרונג
פערנער ניכט, דען ירושלים שטעהט
פעזט אונד זיכער. (יב) פאלגענדען
אבער איזט דיא פלאגע, וואמיט דער
עוויגע דיא פאלקער היימווען ווירד,
דיא צום קריגע איבער ירושלים הער-
געצאגען. שטעהנד ווירד דער קארפער
איהנען שווינדען, דיא אויגען אין דען
האהלען, דיא צונגע אים מונדע איהנען
שווינדען. (יג) ענטזעטצליך ווירד דיא
פערוויררונג פאם עוויגען איבער זיא אן
דיועם טאגע זיין. ווירד פריינדען האנד
דעם פריינדע שטיצע זיין, עכען דיוען
פריינדען האנד שטירצט נידער איהן.
(יד) ווירד דאך זעלכזט יהודה שטריי-
טען ווידער ירושלים. בין דאז גוט
אללער נאטציאנען רינגו אומהער אין
איהר פערואטמעלט איזט, גאלד אונד
זילבער אונד קליידונגשטיקקע, אין
גראסער מענגע. (טו) מויל אונד

עד-מקום שער הראשון עד-
שער הפנים ומגדל חננאל עד
יקבי המלך: (יא) וישבו בה
וחרם לא יהיה עוד וישבה
ירושלם לבטח: (יב) וזאת
היה המגפה אשר יגף יהוה
את כל העמים אשר צבאו
על ירושלם המקו בשורו והוא
עמד על רגליו ועיניו תמקנה
בחריהן ולשונו תמק בפיהם:
(יג) והיה ביום ההוא תהיה
מזמרת יהוה רבה בהם
והחזיקו איש יד רעהו ועלתה
ידו על יד רעהו: (יד) וגם-
יהודה תלחם בירושלם ואסף
חיל כל הגוים סביב והבוכסף

תהיה

ובגדים לרב מאד: (טו) וכן

רש"י

כל העולם יקנים שמצבם מלך מלכי המלכים: (יא) חרם לא תהיה: העיר עוד: (יב) המק
צרו והוא עומד זה ניסול אברים: (יג) תהיה מהומת ה' בהם. לערבב חכמתם להפכ'
לגעען: והחזיקו איש ביד רעהו יאחו צו להרגו: ועלתה ידו כל דאליס גבר: (יד) וגם
יהודה

באור

מישור כערבה והיא תרום ותגביה על כל הארץ ותראה גבוהה לעין כל, וזה פי' וראמה
(מרד"ק): סגבע לרמון נגב ירושלים, שנינו בתוספתא דסוטה נגב ירושלים מישור הוא
וגבע ורמון ערשין וקרקשים, וכן פתרונו מגבע לרמון שהוא מקום הרים משם יתחילו להיות
כהפכין לערבה ולמישור, ויהיו דומין לנגב ירושלים שהוא מישור (רש"י): וראמה, בתנועת
הא"ל וזהו המקום וי"ו עי"ן הפעל כחל"ף וקאס שאון, אלא שהאל"ף שם כחה (רד"ק):
תחתיה, על מקומה הראשון, וגבוליה יהיו כמקדם, ואו הן זוכרם עתה לארכה ולרחבה,
דהיינו משער בנימין עד שער הפנים ומגדל חננאל עד יקבי המלך: שער הראשון, אשר
עתה יקרא שער הפנים, כן נראה העעם: (יב) והוא עומד על רגליו, שלא יפול למשכב
כדרך כל הארץ: (יג) והחזיקו וגו', מלשון וידיים רפות תחוק, כלומר כל כך רבה תהי'
המהומה, עד כי כאשר ירבה איש לתמוך את רעהו באהבתו אותו, הנה זה יאשוב שהוא אויבו
ומרים

תהיה מגפת הסוס הפתח
הגמל והחמור וכל־הבהמה
אשר יהיה במחנות ההמה
במגפה הזאת: (טו) והיה כל־
הנותר מכל־הגוים הבאים על־
ירושלם ועלו מדי שנה בשנה
להשתחוה למלך יהוה צבאות
ולחג את־חג הסוכה: (יז) והיה
אשר לא־יעלה מאת־משפחת
הארץ לירושלם להשתחוה
למלך יהוה צבאות ולא־עליהם
יהיה הגשם: (יח) ואם־משפחת
מצרים לא־תעלה ולא־באה ולא־עליהם תהיה המגפה אשר

אונד ראם אונד קאמעל אונד עזעל
אכער, אללעו סהיר אין ריוען לאַגערו,
שטירבט ריזן אין יענער פּלאַנע.
(טו) וואָז נון פֿאָן אללעו דען פֿאַלקערן
אַם לעבען בלייבט, דיא געגען ירושלים
אויגעצאָגען וינד, דיא ציהען הינאוויף
פֿאָן יאהר צו יאהר, איהרעם קאַניגע
צו הולדיגען, דעם עוויגען צבאות, אונד
דאָן לויברויטטענפעוט צו פֿיערן.
(יז) אונד ווערלעז פֿאָן דען געשלעכט־
טערן דער ערדע ניכט רזינויף וואַללט
נאָך ירושלים דעם קאַניגע צו הולדיגען,
דעם עוויגען צבאות, אויף איהן זאָל
קיין רעגען העראַכטרייעלן. (יח) אונד
וואַללט דאָן געשלעכט מצרים' ניכט
רזינויף, דעם אויך זאָנט קיין רעגען
פֿאַללט: זאָ איבערפֿאַללט אַכערמאַל
דיא פּלאַנע זיא, וואַמיט

מצרים לא־תעלה ולא באה

רשי

יגף

זהודה * על כרחה מלקס על ירושלים: (טו) כונפה הזאת * המטרדת למעלה המק כשרו:
(טז) את חג הסוכות * כמו שפירשו ר"ל במסכת ע"א מנה קלה יז לי וסוכה שמה כדליתא
בשמעתא ראשונה: (יז) הגשם * גשמים מתא להנמיח פירות ארבע ומה דחה לגזר עליהם
עבירת גשמים לפי שמכות התנ על הגשמים הם ארבעת מינים אבלובב וניסוך השן לרבות על
המים על שהתנ זמן גשמי שנה הוא ואלו המסקפקין בחג הסוכות לא עליהם יהיה הגשם ק'
למדתי בתוספת' דסוכה: (יח) ואם משכמת מנרים לא תעלה * והן אין לריבים לגשמים
שניטום עולה ומסקה אותה: ולא עליהם * תהיה הגשם שלהם כלומר לא יסקה אותם נלוט
וכן תרגום יוסמן לא עליהם יסק ניטום: תהיה המגפה * של רעב: אשר יגוף ה' * זאת תהיה
עונש

באור

ומרום ידו לבקש רעתו ויקם עליו ויהרגו: (יז) וגם יהודה, אשר אזכר שיהי' חרב אש
ברעה אשר שנס יהודה אשר יבואו עם חיל הגויים ללחום בירושלים (כאשר זכר לעיל במסכת
י"ג) כאשר ידלו המה המגפה שיצלת ה' בהם, ואספו כל חיל הגוים והנ כסף ובגדים, ואחר
כך יבאו יושבי ירושלים ויביו גס הם (מרד"ק) * וטעם חוסף כטעם וחלק שלך דלעיל:
(טו) וכן תהיה מגפת הסוס, כלומר אבל הכהנה לא יבחו להם, כי גס הם ימותו:
(טז) למלך ה' צבאות, שהם הכירוהו למלך על כל הארץ, וכמו אזכר לעיל (פ' ט'):
ולחוב את חג הסוכות, לפי שבאותו זמן תהי' המלחמה ויראו נפלאות הבורא יתעלה ויטו
עדי שנה בשנה לזכרון אותו היום (רד"ק), אי הטעם לפי שהיא חג האסיף אשר כבר כתב
העבודה מן השדה: (יז) ולא עליהם יהיה הגשם, על הארץ שלא יעלו יושביה אותה שנה
לא ירד עליהם מטר (הכ"ל): (יח) ואם משפחת וט', שער הכתוב ואם משפחת מצרים
לא תעלה ולא עליהם יהי' הגשם לעולם, עליהם תהי' המגפה אשר יגוף ה' את הגוים לעונם
על

הפטרת יום א' דמוכות

יִגְדַּף יְהוָה אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֹו לְחַג אֶת־חַג הַסִּבּוֹת : (יט) וְאֵת תְּהִיָּה חַטָּאת מִצְרַיִם וְחַטָּאת בְּלִי־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֹו לְחַג אֶת־חַג הַסִּבּוֹת : (כ) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה עַל־מִצְלוֹת הַסּוֹס קָדַשׁ לַיהוָה וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית יְהוָה בְּמִזְרְקִים לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ : (כא) וְהָיָה בְּלִי־סִיר בִּירוּשָׁלַם וּבִיהוּדָה קָדַשׁ לַיהוָה צְבָאוֹת וּבָאוּ כָּל־הַזְּבָחִים וּלְקַחוּ מֵהֶם וּבָשְׁלוּ בָהֶם וְלֹא־יִהְיֶה בְנַעֲנֵי עוֹד בְּבֵית יְהוָה צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא :

תרגום אשכנזי נו

וואַמיט דער עוויגע יענע פֿאַלקער היימגעווענט; דיאווייל זיא ניכט הינאוויף געצאָגען דאָז לויבדייטטענפֿעזט צו פֿייערן • (יט) דיזען איזט מצרים'ן שטראַפֿע; יענען דיא שטראַפֿע אַללער אויבריגען פֿאַלקער, דיא ניכט הינאוויף ציהען דאָז לויבדייטטענפֿעזט צו פֿייערן • (כ) אין דיזען צייטען ווערדען זעלבוט דיא שעללען דער פֿפֿערדע דעם עוויגען געהייליגט זיין, אונד דער טאַפֿע אים הויזע גאַטטען זאָ פֿיל זיין, אַל־דער בלוט בעקקען פֿאַר דעם אַלטאַרע • (כא) יערער טאַפֿף אין ירושלים אונד יהודה ווירד דעם עוויגען צבאות גע־הייליגט זיין, אונד אַללע אַפֿפֿערער זעלבוט קאַמען, זיא האַרען אונד דאַרינגען קאַכען; אונד קיין כנעני מעהר אים הויזע דעז עוויגען צבאות זיין •

עוד בבית יהוה צבאות ביום ההוא : ויקהלו

רש"י

עונש מצרים ועונש כל העמים כמו שאמר לא עליה יהיה הגשם : (כ) על מצלות הסוס • על הכניעות שתולין לסוס לכני בין עיניו חף אותן יקדישו לעשות כלי שרת למזרקים לדס ולסירות לבשל בשר זבחים לרוב : מצלות הסוס • טכני"כיר בלע"ז (עיין בהפטרות ב' דשבעות) : (כא) והיה הסירות שהם היו לדשן (את הדשן) חף הם יהיו של זהב ושל כסף כמזרקים אשר לפני המזב' : ולא יהיה כנעני • לא יבטרו לסחורה כמו (ישעיה כ"ג) כנעניה ככבדי ארץ • ד"א אין כאן עמי :

צירס

באור

על אשר לא עלו לחוג את חג הסוכות, וטעם אשר בעבור, ורבים כן (מרד"ק) : (יט) זאת וגו', כלל אחר פרט, זאת שזכר, דהיינו המגפה ועזרת הגשם יהי עונש מצרים ואשר הגוים, ופתח במה דסיים, דהיינו עונש מצרים • ואם חטאת ידוע שהיא כופל גם על העונש, כגם עון : (כ) על מצלות הסוס, מצלות הם שתולין בצוארי הסוסים והם מקשקשים, אותם המצלות יהיו קודש לה' שיעשו מהם סירות לבשל בהם בבית המקדש, וטעם על מצלות כאלו כתוב ומפתח עליהם קודש לה', כן יהיו נודעים כי הם קודש (מרד"ק) • וחד מן חבריו אמר שעורו כמו עד, כלומר אפילו מצלות הסוסים יהי קודש : והיה הסירות בבית ה' כמזרקים, פי' רבים כמזרקים, כמו שיהיו רבים המזרקים בבית ה' לזרוק בהם הדם, כי הזבחים יהיו רבים (הנ"ל) : (כא) ולא יהיה כנעני עוד בבית ה', פי' הרי"קס כי על הגנעונים אמר שהיו קוטבי עינים ושאבי מים בבית המקדש לא יהיו שם עוד, כי מגדולי הגוים יהיו עובדי הכהנים :

(א) אם מאנאט אתנים, דאז איזט אם זיבענטען מאנאט פֿערוואַממעלטע זיך גאַנץ ישראל צום קאַניג שלמה, אום דאָן לויבדיגסטענפענט צו פֿייערן. (ב) אַלז נון דיא אַלטעומען ישראל'ז אַנגעקאָממען וואַרען, הובען דיא פֿרוי-טער דיא לאַדע אויף. (ג) אונד טרוגען זיא הינויף נאָך ירושלים, נעכט דעם שטיפֿמוצעלטע, אונד אַללען הייליגען געראַטורען דיא דאַרין וואַרען. דיס פֿערריכטעטן דיא פֿרויטער מיט ביא-הילפֿע דער לויס. (ד) דער קאַניג שלמה אַכער, אונד דיא גאַנצע פֿאַן איהם צוזאַממען בערופֿנע נאַטציאָן מיט איהם, גינגען פֿאַר דער לאַדע איינהער, אונד אַפֿערטען איינע אונזעהלכאַרע מענגע פֿאַן רינדערן אונד שאַפֿען. (ה) ביו ענדליך דיא פֿרויטער דיא בונדו-לאַדע דעו עוויגען אָן איהרען גע-האַריגען אָרט געבראַכט האַטטען, געמליך איינערהאַלב דעו קאַחרו, אין

מלכים א' ה' פסוק ב' עד כ"א
(א) וַיִּקְהֵלוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּלֵיל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּירַח הָאֲתָנִים בְּחַג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: (ב) וַיָּבֵאוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַבְּהֵמִים אֶת-הָאָרוֹן: (ג) וַיַּעֲלוּ אֶת-אָרוֹן יְהוָה וְאֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת כָּל-כֵּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בְּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַבְּהֵמִים וְהַלְוִיִּם: (ד) וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל הַנוֹעֲדִים עָלָיו אָחוּ לְפָנֵי הָאָרוֹן מוֹפְחִים צִאֵן וּבָקֶר אֲשֶׁר לֹא-יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנוּ מֵרֶב: (ה) וַיָּבִיאוּ הַבְּהֵמִים אֶת-אָרוֹן בְּרִיחַ יְהוָה אֶל-מְקוֹמוֹ אֶל-דְּבַר הַבַּיִת אֲדֹנָי קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים

אֶת-אָרוֹן בְּרִיחַ יְהוָה אֶל-מְקוֹמוֹ אֶל-דְּבַר הַבַּיִת אֲדֹנָי קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים

רש"י

(א) בירח האיתנים: תרגם יונתן בירחא דעתיקיא דקרן ליה ירחא קדמאה בתנא וכן הוא שביעה משניתנה תורה וכתוב בניסן הוא ראש חדשים נקרא תשרי שביעי: (ג) ואת חבל מועד: שעה עשה וגו' שלמה משכנה בית ראשון כמו שביעי בתוספת דמותה: אשר באלה: אשר נטה דוד לארון: (ה) כנפי הכרובים: אותן שעה שלמה העמיד על

באור

(א) האתנים, לדעת המפרשים נקרא המושג השביעי בשם זה, לפי שבו איסופים הפוחת והתנולות, והם חיי וסוק האדם, וכן איתנים לבן חזק הוא, ולדעת קו"ל בעבור שגילו בו האבות, ולדעת לפי שבו האדמה קשה ויין הוון לורזע ולעבוד, ויחי' טעמו כעם כחל איתן וכו' ויתירגם לפ' (ברחך שאלאט): בתג, הג' במקום בעבור, והוא קג הסכות, וע"י פירוט זה יתורן קושיה המפרשים: (ג) הבהנים והלויים, הבהנים הארון והלויים האהל, (ד) קוסאר מפרשים: (ה) רביר, למעלה פרהה ו'ו' פסוק י"ט כתב הד"ק שאר מפרשים, הדבר קודש קדשים הוא, וע"ס: (ו) ויאריכו, עשו אותם יותר ארוכים מכל משה, כי אצל משה היה שיעור קודש קדשים עשר אשת ופה עשרים אשם (רלכ"ג)

הפטרות יום ב' דמוכות

הַקְדָּשִׁים אֶל־תַּחַת בְּנֵי־
הַכְּרוּבִים: (ו) כִּי הַכְּרוּבִים
פָּרְשִׁים בְּנֵפִים אֶל־מְקוֹם הָאָרוֹן
וַיִּסְכּוּ הַכְּרוּבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־
פְּדִיו מַלְמַעְלָה: (ז) וַיֵּאָרְכוּ
הַכְּרוּבִים וַיֵּרְאוּ רֵאשֵׁי הַכְּרוּבִים
מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא
יֵרְאוּ הַחוּצָה וַיְהִיו שָׁם עַד הַיּוֹם
הַזֶּה: (ח) אֵין בְּאָרוֹן רֶק שְׁנֵי
לַחֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הֵנַח שָׁם
מֹשֶׁה בַּחֲרֹב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה
עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ט) וַיְהִי בְּצֵאת
הַבְּהֵמִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וַהֲעֵגֶן מֶלֶאךָ
אֶת־בֵּית יְהוָה: (י) וְלֹא־יִכְלוּ
הַבְּהֵמִים לַעֲמֹד לְשֵׁרֶת מִפְּנֵי
הָעֵגֶן כִּי־מֶלֶאךָ כְּבוֹד־יְהוָה
אֶת־בֵּית יְהוָה: (יא) אִזּוֹ אָמַר
שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לְשִׁבְן
בְּעֶרְפֶּל: (יב) בָּנָה בְּנִיתִי בַּיִת

וּבַל

רש"י

תרגום אשכנזי נח

אין ראו אללערהייליגומע, אונטער דיא
פליגעל דער כרוכים. (ו) דען דיא
כרוכים שטאנדען מיט אויגעברייטעטען
פליגעלן איבער דער בונדולארע, זא
דאס דורך זיא זא וואהל דיא לארע אלל
דיא טראגעשטאנגען פאן אבען גאנץ
בעדעקט וואורדען. (ז) דזע טראגע
שטאנגען אבער האטטע מאן אום זא
פיל פערלאנגערט, דאס מאן איהרע
שפיטצען שאן אס איינגאנגע דען קאהרד
אינע וואורדע, יעדאך אויסערהאלב
דעזעלבען ווארען זיא ניכט צו זעהען,
אונד זיא בליבען דאזעלכזט ביו אויף
דזען טאג. (ח) אין דער לארע וואר
ניכטו אלו דיא צווייא שטיינערן טאפעלן,
וועלכע משה אס בערגע חורב ריינין
געלעגט, וואזעלכזט דער עוויגע איינען
בונד געמאכט מיט דען קינדערן ישראל;
נאך איהרעם אויזצוגע אויז מצרים.
(ט) וויא נון דיא פרוטער אויז דעם
הייליגטהום ווידער דעררויזינגען, דא
ערפיללטע דיא וואלקע דען גאנצען
טעמפעל. (י) זא דאס דיא פרוטער
וועגען דער וואלקע איהר אטט ניכט
פערריכטען קאנטען, דען דיא העררליכע
קייט דען העררן ערפיללטע דאז גאנצע
הויז. (יא) דא שפראך שלמה: עוויגער!
דער דזיא פערשפראכזט אין דזער
וואלקע צו טהראנען! (יב) דיר צור
וואהנונג דזאבע איך דזען טעמפעל
געבויעט

באור

(ל"ב"ג): (ח) אין בארון, לשלול מצרי לוחות: אשר ברת, שעורו אשר שם ברת, דהיינו
במרכב שובר, כדכתיב (דברים ה' ב') ה' אל הים ברת עמט ברת במרכב, שמוכס בהדיא
על העשרת הדברות (עיי' שם): (יא) ה' אמר, לדעתי נחמד יחס המלטרף, ושעורו אשר
אמר

זבל לך מכון לשבתך עולמים
 (יג) ויסב המלך את פניו
 ויברך את כל קהל ישראל
 וכל קהל ישראל עמד
 (יד) ויאמר ברוך יהוה אלהי
 ישראל אשר דבר בפיו את
 דוד אבי ובידו מלא לאמר
 (טו) מן היום אשר הוצאתי
 את עמי את ישראל ממצרים
 לאיבחרתי בעיר מבל שבמי
 ישראל לבנות בית להיות שמי
 שם ואבחר בידוד להיות עלי
 עמי ישראל: (טז) ויהי עם
 לבב דוד אבי לבנות בית לשם
 יהוה אלהי ישראל: (יז) ויאמר
 יהוה א-דוד אבי יען אשר היה
 עם לבבך לבנות בית לשם
 הטיבת בי הוה עם לבבך

געבויעט, געווידמעט צור רעווידענץ
 אויף עוויגע צייטען. (יג) דארויף
 וואנדטע דער קאניג זיין אנגעוויכט צום
 פאלקע אונד זעעננעטע עז, וואהרענד
 וועלכער צייט דיא גאנצע פערואסמלונג
 ישראל'ז אויפערעכט שטאנד. (יד) אלו
 דאן שפראך ער: געלאכט זייה דער
 עוויגע, דער גאטט ישראל'ז, דער
 דורך זיינע אללמאכט איצט ערפיללט,
 וואו ער מיינעם פאטער רוד פערדייסען
 האט, אינדעם ער שפראך: (טו) פאן
 דער צייט אן דא איד מיין פאלק ישרא
 אויז מצרים צאג, האבע איד מיר נאך
 ניה אוינע שטאדט אונטער אללען
 שטאטמען ישראל'ז אויזערוואהלט, אום
 מיר דאוועלכזט אוינען טעמפעל בויען
 צו לאסען, ווארויף מיין גאמע גע-
 נאנט ווערדע, (אונד אויך ניא אוינען
 מאן ערקאהרען, צום פירוסען איבער
 מיין פאלק. איצט אבער האבע מיר
 ירושלים ערוואהלט, דאס מיין גאמע
 אויף ניא גענענגט ווערדע, אונד האבע
 דוד ערקאהרען, איבער מיין פאלק צו
 הערשען; (טז) אונד אלו מיין פאטער
 דוד דאסאלו וויללענו וואר, דעם גאמען
 דעו עוויגען, דעו גאטטען ישראל'ז,
 אוינען טעמפעל צו בויען. (יז) איהם,
 מיינעם פאטער רוד, זאגען לויס:
 דווער געפאסטע פארזאטן מיר אוינען

ר ש י

עתה רואה אני שהכונה שורה בכית שנית שהרי כך הכתיב לאני ולאסון בו מתוך ענין וכו'
 והיכן אמר כי בענין אראה על הכפורת (ויקרא ט"ז ב') כך שטייה בספרי: (יב) לנסוק
 עולמים. שמשנבחרה לא הותר הכנות ולא שרתה שכינה במקום אחר: (יד) אשר דבר נשי
 שיתן לו בן שיכנה בית: וכידו מלא קיים את דברו כידו העוכה: (טז) ען היום וגו' את וזאת
 אל דוד אני:

טעמפעל צו בויען אויזט צוואר זעהר נוס
 נור

באור

אמר וכו' כמו שנאמר כי בענין אראה וכו': (יג) ויברך, פה לא נכתבה הברכה רק מסתמך
 להלן, ואחר הברכה אמר ברוך ה' אלהי ישראל וכו'. ויש שפרשים את כוונתו, ושמע
 ויברך עם העם את ה': (יד) לאמר, מלת לאמר מוסב למעלה על דבר בפיו (מדר"ק)
 ואבחר

טעמפעל צו בויען אויזט צוואר זעהר נוס
 נור

הפטרת יום ב' דסוכות

תרגום אשכנזי נט

(יח) רק אתה לא תבנה הבית
כי אם-בנך היצא מחלצ'ך
הוא יבנה הבית לשמי :
(יט) ויקם יהוה את-דברו אשר
דבר ואקם תחת ידך אבי
ואשב על-כסא ישראל כאשר
דבר יהוה ואבנה הבית לשם
יהוה אלהי ישראל : (כ) ואשם
שם מקום לארון אשר-שם
ברית יהוה אשר ברית עם-
אבותינו בהוציאנו אתם מארץ
מצרים :

(יח) נור הוא זאָרלזוט איהן נאָך ניכט
אויפֿיהרען, זאָנדערן דיין זאָהן דער דיר
ווירד געבאָהרען ווערדען, ער ווירד מיר
דען טעמפעל בויען. (יט) אונד זאָ איזט
נון אויך אַללעו ערפֿיללט וואָז דער עוויגע
געשפּראַכען. איך בין אָן מיניען פֿאַטערז
שטאַטט געקאָממען, אונד זיטצע אויף
דען טהראָן ישראל'ז, ווייז דער עוויגע
פֿערהייסען; האַבע אויך ווירקליך דייען
טעמפעל צו עהרען דען עוויגען, דען
גאָטטען ישראל'ז ערבויעט. (כ) אונד
דאָזעלכזט איינען אָרט פֿיר דיא לאַדע
אַנגעוויזען, אין וועלכער דער כונד דען
עוויגען אויפֿגעוואָהרט ווירד, דען ער
מיט אונזערן פֿאַרפֿאַהרען געמאַכט,
אַלז ער זיא אויז דעם לאַנדע מצרים
געפֿיהרט האַט.

הפטרת שחה מדסוכות

הפטרת שחה של סוכות

יחזקאל ל"ח י"ח עד ל"ט י"ז
(א) והיה ביום ההוא ביום
בוא גוג על-
אדמת ישראל נאם אדני יהוה
העלה חמתי באפי :

(א) ווען נון דער בעשטיממע טאָג
ערשיינט, דער טאָג געמל'ך
אָן וועלכעם גוג ישראל'ז לאַנד איבער-
פֿאַללען ווירד, שפּריכט דער דזערר
דער עוויגע, דאָן זאָלל מיין גרים פֿאַר
מיר אויפֿשטייגען. לאַנגזט

ובקנאתי

כאור

(טו) ואבחר בדוד, כתב הרד"ק למה שהקדים לא במרתי בעיר הי' לו לומר ואבחר בירושל'י
וכו' ע"ס. ובאמת הכותב ספר דברי הימים השליש את החסרון, כי שם כאמר לא במרתי בעיר
וכו' ולא במרתי באיש להיות כניד על עמי ישראל, ואבחר בירושלים להיות שמי שם, ואבחר
בדוד וכו' (דה"ב ו"ו ה' ו"ו) וגם בתרגומי השלמות: (יח) היוצא מחלצ'ך, לדעתי
בא לאמר לו בנך אשר יולד לך, ולא בנך אשר תולד לך, כי רמז לו על שלמה אשר תולד לו
אשר הדברים האלה.

ביום

טעם להפסדה האת בשנת ה"מ, מפני שקורין פרשת ראה אתה אומר אלי המספרת
מחרת ה' על עמו בנעשה עגל ואיך כחם על הרעה לעמו, וענין הפסדה האת
קרוב לה :

הפטרות שההמדרסות

(ב) ובקנאתי באשעברתי
 דברתי אסלא ביום ההוא
 יהיה רעש גדול על אדמת
 ישראל: (ג) ורעשו מפני דגני
 הים ועוף השמים ותחת השדה
 וכל הרמש הרמש על
 האדמה וכל האדם אשר על
 פני האדמה ונהרסו ההרים
 ונפלו המדרגות וכל החומה
 לארץ תפול: (ד) וקראתי
 עליו לכל הרי הרב נאם אדני
 יהוה הרב איש באחיו תהיה:
 (ה) ונשפפתי אתו בדבר וכדש
 וגשם שוטף ואבני אלגביש
 אש ונפרות אמטיר עליו ועל
 אנפיו ועל עמיו רבים אשר
 אתו: (ו) ויהרגוהו ויהרגוהו
 והתקדשתי

(ב) לאנגוס שאן האבוע איד עו יאין
 מיינעם אייפער, אין מיינעו צארגעו
 וואסס אויגעשפראכען, דאס עו ריועס
 טאגע ניכט אויבלייבט דאן שרעקליכע
 ערדבעקען, וועלכע אין ישראל'ן לאנד
 ענטשערען זאלל. (ג) פיישע רעו
 מעערו, פאגעל אין ליפטען, ווילה דער
 פלור, זאללען געווירם דאן אויף ערדען
 קריכט, אונד זאללע מענשען אויף דער
 זכערפלעכע דער ערדע, זאללען פאר
 מיינעם צאך צוריק בעבען; בערגע
 זאללען איינשטרענען, וואללע איינ-
 פאללען אונד יעדע מייאר צו בארען
 זינקען. (ד) לויט ווערדע איד אויורופען:
 שווערד איבער איהן אויף זאללען מיינען
 בערגען! דאן זאלל איינע יעדען שווערד
 ווידער ווינען כרווער זיין (דאן הייסט,
 זיא זעלכזט זאללען זיך אונטער איינאנדער
 אויפרייבען) שפריכט דער רוערד דער
 עוויגע. (ה) מיט מארד אונד בלוטבאר
 זייל איד שטראפגעריכט איבער איהן
 האלטען; פלאטערענען, שלאסען,
 פייאר אונד שוועפעל זאלל העראכפאלל
 לען אויף איהן, אונד אויף זיינע הילפן
 טרופפען אונד אויף דיא מענגע פאלקען
 דיא מיט איהם איזט. (ו) דאן ווערדע
 איד האכגעפריזען, געהייליגט

רשי

(א) והיה ביום ההוא- ביום כאנג על אדמת ישראל: (ב) רעש גדול. על ידי קולות
 ורעמים כמו שהיא אומר: (ג) ונפלו המדרגות: אני שומעתי שהם בלעים
 הוקפים אתלויים ובראים כנופלים ואני אומר הם תלמי מגדלים שחופרים סביב חורקים העפר
 באמצע להגביה התל ועשו מדרגות מדרגות אשקלונ'ם בלע'ו כדי שיעמוד העפר ולתקור שכתב
 יפה נוטלין המלכנים מעידי המדרגה: (ד) וקראתי הרב לכל הדי. לכא חרב בהם ועל
 קראתי וחמתי וזה היא חרב שאקרא עליו חרבם של עמם חרב איש באחיו: (ה) ואבני
 אלגביש. אבני ברד המאירות כאבנים טובות שמהם נבין כענין שאמר ראמות ונביא ורביית
 אמרו אל נכ איש אבני ברד שהתקילו לירד על מנר' ועמדו כאויר על גב האיש ומה שהתפלל
 שלא

באור

(א) ביום ההוא, ביום אשר ידעתי: (ב) אם לא, זה דרך ההכנסה בלשן הקדש,
 כלומר שלא יתעבב: (ג) המדרגות, הם הרים עשויים בידי אדם
 סביב

והתקדשתי ונדדתי לעיני
 גוים רבים וידעו כי אני יהוה:
 (ז) ואתה בן אדם הנבא על-
 גוג ואמרת פה אמר אדני
 יהוה הנני אליך גוג נשיא
 ראש משך והבל:
 (ח) ושבתיה וששאתיה
 והעליתה מירבתי צפון
 והבאתיה על הרי ישראל:
 (ט) והביתי קשריה מיד
 שמאלה וחציה מיד ימינה
 אפיל: (י) על הרי ישראל תפול
 אתה וכל אנפיה ועמים אשר
 אתה לעיט צפור כל פנה וחיית
 השדה נתתיה לאכלה: (יא) על-
 פני השדה תפול כי אני
 דברתי נאם אדני יהוה:
 (יב) ושלחתי אש במגוג
 וכישבי האים לבטח וידעו כי
 אני יהוה: (יג) ואת שם קדשי

געהייליגט, אונד פֿערעהרט ווערדען
 פֿאַר פֿילער פֿאַלקער אויגען, ווען זי
 איינזעהען דאָס איך דער עוויגע זיין.
 (ז) אונד נון ווייזאָגע דוא מענשענזאָהן!
 איבער גוג, אונד פֿערקינדע: זאָ שפּריכט
 דער הערר דער עוויגע: זיהע איך וואָר
 בייא דיר, גוג, ערזטער פֿירזט פֿאַן משך
 אונד חובל! (ח) איך האָבע דיק אויף-
 געוויקעלט, דיק אַנגערייצט, הערויף
 געהאַלט אויז דען מיטטערנאַכטליכען
 ווינקעלן אונד נאָך ישראל'ז געבירג היין
 געפֿיהרט. (ט) יעצט שלאָג איך דען
 באַגען דיר אויז דער לינקען, ווערפֿע
 אויז דער רעכטען דען פֿפֿייל נידער.
 (י) אויף ישראל'ז געבירג זאָלזט דו
 הינפֿאַללען, דוא, דייע הילפֿוטרופען
 אונד דער גראַסע טראַס דער בייא דיר
 איזט; דעם גיאר, אַללען רויבפֿאַגעלן
 אונד דעם ווילד דער פֿלור, האָבע
 איך דיק צום פֿראַס בעשטיממט.
 (יא) אויף דעם פֿערלדע זאָלזט דו
 אומקאַממען, דען איך האָבע עז זאָ
 אויזגעשפּראַכען, זאָגט דער הערר דער
 עוויגע. (יב) אויך אין מגוג ווערדע איך
 פֿיאר אַנלעגען, אונד בייא דענען דו
 אויף דען אינזעלן וועגען איהרער זיכער-
 הייט וואָזנען, דאָס זיין ערפֿאַהרען
 דאָס איך דער עוויגע זיין. (יג) מינען
 הייליגען נאַמען ווילל איך

אודיע

רש"י

שלא ירדו כעבין שנאמר לא נתן ארצה לא הגיע לארץ: (ח) ושאתך. כמו והשאתך על עמי כמו

באור

סניב למקום מושבותם מפני אימת זכאם, ועושים להם מדרגות מדרגות לעלות עליהם
 בנקל: (ד) וקראתי עליו לכל הרי חרב, וקראתי לאמור, שיבוא עליו חרב על כל הרי:
 (ה) ונשפטהי אחו, כלומר עליו: אלגביש, הוא אבן הנדר הגדולה ובהירה כזכוכית
 וכמראה הגביש: (ו) וידעו, אחרי שידעו שאני ה' אז והתגדלתי והתקדשתי: (ז) הנני
 אליך, הנה הייתי אליך כלומר אתך: (ח) ושבתיה, כתרומו ואשלתיך, חוקתי את
 לבך לנאת למלחמה: וששאתך, מלשון הכסף השיאני (רש"י): (יב) לבטח, למען שבת
 בטח

הפטרות שחה מדסכות

אודיע בתוך עמי ישראל ולא
 אחר את שם קדשי עוד
 וידעו הגוים כי אני יהוה קדוש
 בישראל: (יד) הנה באה
 ונהיתה נאם אדני יהוה הוא
 היום אשר דברתי: (טו) ויצאו
 ישיבי ו ערי ישראל ובערו
 והשיקו בנשק ומנן וצנה
 בקשת ובחצים ובמקד
 ובלמח ובערו בהם אש שבע
 שנים: (טז) ולא ישאו עצים
 מן השדה ולא יחטבו מן
 היערים כי בנשק יבערו ראש
 ושללו את שלליהם ובוזו את
 בוויהם נאם אדני יהוה:
 (יז) והיה ביום ההוא אתן לגו
 מקום שם קבר בישראל גיא
 העברים קדמת הים וחממת
 היא את העברים וקברו שם
 את גונן ואת כל המונה וקראו

איד פערקונדען אונטער מיינעם פאלקע
 ניא ויילל איד דיען מיינען הייליגען
 נאמען מעהר ענטהייליגען לאפען,
 אונד דיה נאטציאנען זאללען אינגע
 ווערדען דאס איד דער עוויגע וייה,
 געהייליגט אין ישראל - (יד) ויהע עז האט
 איינגעטראפען אונד איזט פאר איבער,
 שפריכט דער הערר דער עוויגע, דאן
 וואר דער טאג דען איד פער הייסען!
 (טו) דארויף ווערדען ווא אינוואהנער
 דער שטארטע ישראל'ז הערוואנעהן,
 אונד ווערדען ברענגען אונד הייסען מיט
 וואפען, שילד, וועהרע! באגען, פפילע,
 קיילע אונד לאנצע; באנצער זיבען יאהרע
 לאנג ווערדען זיא איהר פיאר דאמיט
 אנלעגען - (טז) זיא ווערדען קיין האלץ
 פאם פעלדע האלען, אין דעם געהאלצע
 ניכט פעללען, דען זיא קאנגען וואפען
 ברענגען - דאן גוט איהרער עראברער
 סאכען זיא צור בייטע, אונד פלינדערן
 איהרע רייכער, שפריכט דער הערר
 דער עוויגע; (יז) ענדליך ערשיינט דיא
 צייט דאס איד גוג גראכשטארטע אין
 ישראל פערשטאטטע; דאן טהאל דער
 איבערפאהרט אומליך אן דעם סעענע
 (גונמעהר איזט דיא איבערפאהרט געי
 העטסט) דארט זאלל סאן גוג מיט דער
 באנצען ארמעע בעגראבען, אונד עז
 דארנאך נענגען

גיא

ר ש י

כמו לא ישיא איתו צו: (יג) ולא אחל את שם קדשי שפלותם של ישראל חלול שמו הוא נאמך
 להם עם ה' אלה ולא יכול להכילם: (טז) והשיקו כמו תנור שהסיקוהו בלשון אש: בנשק
 אש"חר מורא"ש בלע"ז: (יז) אתן לגוג מקום שם קבר - מקום שיהא שם קבר להם לפי שהם
 מולעו של יבת שנסה את עדות אביו לפיכך זכה לקבורה: גיא העוברים - גי שם עברים
 את ים כנרת להביא שם פירות גיטור תמיד: קדמת הים - תרגם יונתן כוונת ים גיטור:
 וקדמת

באור

בטס: (יג) ולא אחל, לא אביח עוד לחלל: (יז) וחממת, עתה היא חממת אפן אש
 יכול

הפטרת שחה מדסוכות

גיא המון גוג : (יח) וקברום בית
ישראל למען טהר את הארץ
שבעה חדשים : (יט) וקברו כל
עם הארץ והיה להם לשם יום
הזכר נאם אדני יהוה :
(כ) ואנשי תמיד יבדילו עברים
בארץ מקברים את העברים
את הנותרים על פני הארץ
לטהרה מקצה שבעה חדשים
יחקרו : (כא) ועברו העברים
בארץ וראו עצם אדם וכנה
אצלו ציון עד קברו אהו
המקברים אל גיא המון גוג :
(כב) וגם שם עיר המונה
וטהרו הארץ :

תרגום אשכנזי סא

גיא המון גוג (ראו טהאל דער שלאכט
גוג') . (יח) זיבען מאנאטע לאנג ווירד
ישראל איממער וועג בעגראבען , אום
ראו לאנד ווידער צו רייניגען . (יט) אללע
פאלק אים לאנדע זאלל בעגראבען
העלפען , דאמיט איהנען צום ריהמליכען
אנדענקען בלייבע דער טאג אן וועלכעם
איד מיך גראס געצייגט , שפריכט דער
דער , דער עוויגע ; (כ) אונד מאן
זאלל לייטע אויזאנדערן דיא איממער
ראו לאנד דורכשטרייען , אום נאך-
צוועקען ווא נאך וועלכע איבער דער
ערדע ליגען געבליבען זיין , דאמיט דאז
לאנד ביז נאך פערלויף פאן זיבען
מאנאטען גערייניגט ווערדע , אונד דויע
זאללען טאדטענגראבער מיט זיך
פיהרען ; (כא) ווא נון דיא שטרייענע
דען אויף איהרעס גאנגע איין מענשען-
געביין ערבליקקען , דא ריכטען זיא
זאגלייך איין מערקמאל אויף , אונד דיס
בלייבט זא לאנגע שטעהען ביז דיא
טאדטענגראבער דאז געביין איין גיא
המון גוג בעערדיגט דאזבען ווערדען .
(כב) נאכדעם זיא דאז לאנד גערייניגט
האבען ווערדען , זאלל אויך דיא שטאדט
אויף קינפטיג המונה הייסען : אלו

ר ש י

והוסמת . וסוגרת היא את העובדי' כמו לא תחסום שרוב פגרים שיפלו שם יסדלו את העותרים
מעבור לפיכך יעברו עליהם ויקברו אותם ומנחם פתרו בספרו יחסמו את אפס מלהריק ריח
הפגרי' : (יט) וקברו כל עם הארץ . שמתו שם : והי' להם לשם יכל האומי' יספרו את שם לשבת
ולחמד אין לך כאומה זו רמנים יש לך אדם שקובר את חובו שמועד עליו להורגו : (כ) ואנשי
תמיד אנשים הנותמדים לכך יבדילו ישראל כדי לעבור בארץ ללקט את המסורתי' : מקברי'
את העובדים . מקברים עם העובדים את הפגרי' החוסמים ומעכבים את המעבר שהעובדים
את היס מקברים אות' להנחתם את העובדים עם העובדים כך שמעתי וכן תרגם יונתן : את
הנותרים על פני הארץ . רחוק מן המעבר שאין העובדי' את היס מתעסקים בהם לקיבדם
יקברום אלה המותמדי' ומובלים לכך : מקצה שבעה חדשים . יכלו מרבית הפגרים הנדחי'
לעיני' להקבר ומאז והלאה יקברו בארץ מקום המסתר' נסוקים ובין הקינים ויקברו עם
שימנאו : (כא) ועברו העובדים בארץ . הולכי דרכים שיראו עצם אדם ובנו אכלו כיון סימן
שי

באור

יכול לעבור בו מפני ההרגים : (כ) ואנשי חמיד , שער הכתוב , ויבדילו אנשים עובדים
תמיד בארץ : מקברים את העובדים , שילכו מקברים עם העובדים , והעובדים יקברו
אקרי 16 4 (5)

(מלכים א' ח' פסוק נ"ד עד ס')

(א) ויהי ככלות שלמה להתפלל אלה

את כל החפלה והחחנה

הואת קם מלפני מוכח יהוה

מכלע על ברכיו וכפיו

פרשות השמים: (ב) ועמד

ויברך את כל קהל ישראל קול

גדול לאמר: (ג) ברוך יהוה

אשר נתן מנוחה לעמו ישראל

ככל אשר דבר לאנפל דבר

אחד מכל דברו הטוב אשר

דבר ביד משה עבדו: (ד) יהוה

יהוה אלהינו עמנו כאשר היה

עם אבותינו אל יעזובנו ואל

יטשנו: (ה) להטות לבבנו אין

ללכת בכל דרכיו ולשמר מצותיו

וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו: (ו) ויהי דברי

(א) אלו שלמה דאן געבעט פאלל ענדעט, אונד אויפגערהארט

האסטע פאר דעם עויגען צו פלעהען, שטאנד ער אויף פאן דעם ארטע פאר

דעם אלטאר, אלווא ער מיט גען היממעל אויגעשטרעקטען האנדען

אויף וויגען קניען געלעגען האסטע. (ב) שטעללעט זיך הין, ועענגעטע דוא

גאנצע פערואסטרינג ישראל'ן מיט לויטער שטיממע, אונד שפראך. (ג) גע-

לאכט זיין דער עויגע, דער ווינעם פאלקע ישראל רוהע פערשאפט האט,

אונד ניכט איינע איינציגע ווינער פער הייסונגען אונערפיללט געלאסען, דיה

ער דורך ווינען קנעכט משה פער קינדעטע. (ד) א דאס דאך דער

עויגע אונער גאטט נאך פערנער מיט אונד זיין, וויא ער מיט אונערן פאר-

עלטערן געוועזען, אונד ניא פערלאסע, ניא פערשטאסע! (ה) זאנרערן אונער

הערן ניינע צו איהם דאמיט וויר אין ווינען וועגען וואנרעלן, אונד אללע

וינע געכאטע געזעטצע אונד רעכטע אויזואיבען לערנען, דיא ער אונזערן

עלטערן בעפאלען האט; (ו) אונד א דאס

א דאס

ר ש י

יש כאן עכס של מת כדי שיפראו ימנו הלכי דרכים ועשי טהרות: עד כא אנשי התמיד

העובדים לתקוד וקנחו איתו: (כב) וגם שם שיר העונה. וגם העיר שעה עיר הושיה ערוב

אדם היות עיר הרשעה וגם היות סיל יאנניה שם יקברו: וטהרו את ישראל בארץ את טהרותיהם

ותרושתיהם: העונה לא מפיך ה"א לפי שה"א אחרונה משמשת שם דבר העונה כע

הושיה: באור

אחרי הפגרים ויעמידו לין, והתקברים יקברו איתם: (כב) וטהרו, אחרי שטהרו את הארץ

יקרא שם העיר העונה: (א) החפלה והחחנה, הנוכרת בפרשה שלמעלה: מכרוע על ברכיו, שערו קסין

השקום אשר בהתפללו ה' טרע שם לפני העובת בפרשת כמס לעעלה

א דאס דיזע מיינע וואָרטע דיא אַך
פֿלעהענטליך צום עוויגען געשיקט ,
דעם עוויגען אינזערם גאָטטע נאָהע ויין
מאָגען , מאָג אונד נאָכט , אויף דאָס ער
נאָך דיזער וויזע פֿערפֿאַרדע , געגען
זיינען דינער , אונד געגען ויין פֿאַלֿק
ישראל , בייא דען יעדעזומאָליגען צייט
אומשטאַנדען . (ו) דאָמיט אַללע נאָטע
יאָגען דער ערדע ערקענגען מאָגען ,
דאָס דער עוויגע אַלליין גאָטט זייא
אונד קיינער מעהר . (ח) דאָס אַבער
אויך איהר נור פֿערנער אונגעטהיילטען
דערצענו בלייבט געגען דען עוויגען
אינזערן גאָטט , אונד נאָך ויינען גע
זעטצען וואַנדעלט , אונד זיינע געבאָטע
כעאַבאָטעט , זאָ וויא יעצט געשיהט .
(ט) דער קאַניג שלמה אונד דיא
גאַנצע פֿערזאַמלונג בראַכטען דעם
עוויגען היראויף פֿילע פֿריידענאָפֿער .
(י) דיא אַנצאַל דיזער פֿריידענאָפֿער ,
דיא שלמה דעם עוויגען צו עהרען
ברינגען לים , בעליף זיך אויף צווייא
אונד צוואַנציג טויזענד דינער , אונד
הונדערט אונד צוואַנציג טויזענד שטיק
קליינע פֿיה , וואָמיט דער קאַניג אונד
דיא זאַממליכען קינדער ישראל'ז דאָן
גאָטטליכע רוזן איינווירטען .
(יא) אַן דיזעס טאָגע לים שלמה אויך
דען אינגערן אומפֿאַנג דען פֿאַרהאַפֿן ,
וועלכער פֿאַר דעם טעמפעל וואָר ,
הייליגען , ווייל מאָן דאָזעלכוס פֿילע
דער בראַנדאָפֿער , מעהר אָפֿפֿער ,
אונד

דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי
לפני יהוה קרבים אליהו
אלהינו יומם ולילה לעשות
משפט עבדו ומשפט עמו
ישראל דבר יום ביומו: (ו) למען
העת כל עמי הארץ כי יהוה
הוא האלהים אין עוד: (ח) והיה
לכבכם שלם עם יהוה אלהינו
ללכת בחקיו ולשמר מצותיו
ביום הזה: (ט) והמלך וכל
ישראל עמו ובהים ובה לפני
יהוה: (י) ויזבח שלמה את
זבח השלמים אשר זבח ליהוה
בקר עשרים ושנים אלף וצאן
מאה ועשרים אלף ויחנכו את
בית יהוה המלך וכל בני
ישראל: (יא) ביום ההוא קדש
המלך את תוך החצר אשר
לפני בית יהוה כיעשה שם
את העלה ואת המנחה ואת
חלבי

רש"י

(ג) בכל אשר דבר והיכן דבר והניח לכם מכל אויביכם: (ו) לעשות משפט עבדו ומשפט
עמו . לתבוע עלבונם מיד האויב: (יא) את תוך החצר . דברים ככתבן דבר
רבי

באור

למעלה: (ו) משפט עבדו , מלשון כמספת הכנות יעשה לה , כלומר שיהיו דבריו אה קדושים
לפני ה' , כדי שיעשה תמיד לעבדו ולעמו , כאותו המשפט ובאותו הדרך שזכר בתפלתו ,
כדמתורגם בלשון אשכנז: דבר יום ביומו , כלומר בכל מה שהוא עסק אותו היום ואותו
השעה

צרת
(ס)
למה
יהוה
הנה
יהוה
וכפי
עמוד
קול
יהוה
שר
דבר
אשר
יהוה
יהוה
אל
יהוה
שמד
אשר
התמיד
מרום
תיקם
כל
האין
הם
הם

תרגום אשכנזי

הפטרת שמיני עצרת

אונד דער פֿעטשטיקקען דער פֿריידען
אָפֿפֿער דאָרבריינגען מוסטע , אינדעם
דער קיפֿפֿערנע אַלטאַר אים טעמפעל
צו קליין וואָר , אום אַללע דאָ בראַנד
אָפֿפֿער , טעהל־אָפֿפֿער אונד פֿעטטי
שטיקקען דער פֿריידענאָפֿפֿער צו
פֿאַסען . (יב) צו דויער צייט פֿיארטע
שלמה אונד גאַנץ ישראל מיט איהם ,
דיא גראַסע פֿאַלקזפֿערזאמטלונג פֿאַן
דער איינפֿוהרט צו חטת־בז אן דען
פֿלוס מצרים , אין פֿיערצעהענטאָניגען
פֿעוט , פֿאַר דעם עוויגען אונזערם
גאַטט , געמליך זיבען טאָגע (אייני
ווייהונגפֿעוט) , אונד זיבען טאָגע לויב־
דיטטענפֿעוט) . (יג) אָם אַלטען טאָגע
ענדליך ענטלייס ער דאָן פֿאַלק . דים
זעענעסע זיינען קאַניג אונד צאָג נאָך
דויע , פֿראַהליך אונד פֿערגניגט , וועגען
אַללע דען גוטען , דאָן דער עוויגע ווינעם
קנעכטע דוד אונד ווינעם פֿאַלקע ישראל
ערציגט האַטטע .

חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי מִזְבֵּחַ
הַנֶּחֱשֵׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָמַן
מִהַכִּיל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־
הַמִּנְחָה וְאֶת־חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים :
(יב) וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בְעֵת־הַהִיא
אֶת־הַחֹג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ
קָהַל גָּדוֹל מִלְּבֹא חֲמַת וְעַד־
גָּחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים
אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם : (יג) בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי שָׁלַח אֶת־הָעֹם וַיְבָרְכוּ
אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאַהֲלֵיהֶם
שְׂמֹחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד
עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ :

ויהי רשיי

רבי יהודה . קדש את רשת העזרה בקדושת מזבח להקטיר על הרצפה : כי יזבח הנחת
מזבח האבנים ששה חמת מזבח הנחת קטן מהכיל את העולה ואת הנחת
שהרבה להביא אחר לו רבי יוסי והלא כבר נאמר חלק עולות יעלה שלמה על המזבח ששה חמת
וכשאתה מגיע למזבח אמות ולמזבין עולות זה של אבנים גדול מאל ששה מזבח ששה חמת
מערכתו אמה על אמה חה היה מקום מערכתו כ"ד על כ"ד הרי של שלמה חמש חמת
ושבעים ושש כאל ששה חמת כן היה קודש המזבך את תוך המזבך שקבע בו מזבח של אבנים שמונה
ברצפה יקטן מהכיל כאל ששה הוא אומר כאלם שאמר לחכידו ננס פלוגי וסכול לעבודה :
(יב) מלכת חמת . שהיא נכסונה של ארץ ישראל : עד נחל מנרים . שהיא כנגדו בדרומה של
מבני : שבעת ימים . של חינוך : ושבעת ימים . חג הסוכות נמשא אכלו ושתו כיום הכיפורים :
(יג) לדוד עבדו . להודיע שמחל לו עוונותיו כדאיתא בנעוד קטן בשעה שנקש שלמה להכניס
הארון לבית קדשי הקדשי דבקי שערם זה צוה : ולישראל עשו . שמחל להם על עון יום הכפורים
וינתה בת קול ואמרה כולכם מוחזנים לחיי עולם הבא :

ויהי באור

השעה שדריכין לו אז , וכפי הפרטים שזכר בתפלתו , בהעבר שמים וכו' , בהנגף עיקר וכו' :
(יב) שוכעה ימים ושבעה ימים , דבר זה מפורש בדברי הימים , כדכתיב שם כי חזנת
המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים , וכיום עשרים ושלשה לחמש השביעי שלח את היום ,
ולמוד שאלו ושתו כיום הכיפורים , כש שאמרו חז"ל בפרק קמחא דנעוד קטן : (יג) ביום
ושמיני

יהושע פרשה א'

(א) ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר יהוה ליהושע בן-נון משרת משה לאמר: (ב) משה עבדי מת ועתה קום עבר את-הירדן הוה אתה וכל-העם הוה אל-הארץ אשר אנכי נתן להם לבני ישראל: (ג) כל-מקום אשר תדרוך בך-רגלכם בו לכם נתתיו באשר דברתי ל-משה: (ד) מהמדבר והלבנון הוה ועד-הנהר הגדול

(א) נאדרעם משה דער קנעכט דען עויגען געשטארבען וואר, שפראך דער עויגען צו יהושע דען זאָהן נון' דינער דען משה, וויא פֿאָלגט: (ב) מיין קנעכט משה איזט נון טאָרט, מאַכע דיר אַלזאָ אויף, צי הע מיט דעם פֿאַלקע איבער דען ירדן, אין דאָ לאַנד, וועלכען איך דען קינדערן ישראל' איינגעבען ווילל. (ג) אַללע אָרטער, וועלכע אייערע פֿיסע בעטרעטען ווערדען, זאָללען אייער זיין, וויא איך דעם משה פֿערהייסען האָבע. (ד) פֿאַן דער וויזטע אונד יענעם לבנון און ביז צו דעם גראָסען שטראָם פּרח; פֿאַן דעם לאַנדע דער חתים ביז צו דעם גראָסען

הגדול נהר פֿרַת לַל אֶרֶץ הַחִתִּים וְעַד-הַיַּם

רש"י

(א) ויהי אחרי מות משה • מחובר על סדר התור' המסוימת בפטירת משה זה מחובר לה: (ב) משה עבדי מת • ואילו היה קיים בו הייתי חסן • ורבותינו דרשוהו על שלש אלפי הלכות שנשכתחו בימי אבדו של משה בא יהושע ושאל אמר לו הקדוש ברוך הוא משה עבדי מת והתורה על שמו נקראת לומר לך אי אפשר בא וטרדן במלחמה: (ג) כל מקום אשר תדרוך כף רגליכם • כיוצא בו כאמר למשה ושנינו בספרי אס ללמד על תחומי ארץ ישראל הרי הוא אומר מהמדבר והלבנון הזה וגו' • אס כן למה כאמר כל מקום אשר תדרוך • אף חוכה לארץ משתכבשו את הארץ כל מה שתכבשו חוכה לארץ יהיה קודש ויהיה שלכם: (ד) מהמדבר והלבנון הזה • הוא מדבר קדש • מדבר כן ע"י אדום שהיה במקצוע דרומית מזרחית ודרך שם נכנסו לארץ כמו שאמר והנה אכחנו בקדש (במדבר כ') ומכין שהיה בדרומית מזרחית שאמר והיה לכם פאת נגב ממדבר זין על ידי אדום וגו' (שם ל"ד): ועד הנהר הגדול נהר פרת • זו רחבה מן הדרום לנפין: כל ארץ חתים • בכלל הזה: ועד היס הגדול מבא השמש • לארכה מן המזרח למערב

באור

השמיני, לשבעת ימים האחרונים, דהיינו שמיני עזרת, וכדמפורש בספר דברי הימים • ובעבור זה תקנו להפטיר הפרשה הזאת ביום שמיני עזרת: (א) ויהי אחרי מות, מחובר על סדר התורה המסוימת בפטירת משה, וזה מחובר לה (רש"י), ולכן תקנו להפטיר פרשה זאת ביום שמחת תורה שמינימין בו התורה: (ב) משה עבדי מת, אלו הי' מי לא יכולתם לעבור מפני שנשבעתי שהוא לא יראה את הארץ, עכשיו שמת קום עבדו, זה פשוטו, ולרש"י ולהמפרשים דרך אחרת בזה: (ד) ארץ החתים, כלומר מן ארץ חתים עד היס הגדול, שהוא ממזרח למערב: (ו) להם, מוסב

הפטרת שמונת תורה

הגדול מכול השמש יהיה
 נבולכם: (ה) לא יתיצב איש
 לפניך כל ימי חיך כאשר
 הייתיעם משה אהיה עמך לא
 ארפק לא אעזבה: (ו) חוק
 ואמין כי אמה תנהיל את
 העם הזה אתה הארץ אשר
 נשבעתי לאבותם לתת להם:
 (ז) רק חוק ואמין מאד לשמר
 לעשות בכל התורה אשר צוה
 משה עבדי א תסור ממנו ימין
 ושמאול למען תשכיל בכל
 אשר תלק: (ח) לא ימוש ספר
 התורה הזה מפיה והנית בו
 יוסם ולילה למען תשמר
 לעשות בכל הכתוב בו כי אז
 תצליח את דרכיך ואו תשכיל:
 (ט) הלא צויתיה חוק ואמין א
 תעלן ואל תתחת כי עמך יהיה
 אלהיך

גראסען מעערע געגען זאנגענאונטער
 נאנג, זאלל אייערע גראנגע רייכען.
 (ה) ניאמאנד זאלל דיר זא לאנג דו
 לעכום וידערשטאנד טרוון קאנגען;
 דען וויא איד מיט משה וואר, ווערדע
 איד מיט דיר זיין, נישט מייענע האנד
 פאן דיר אכציהען, ניא איד פערלאסען.
 (ו) צייגע דיר נון בעהערצט זונד איני
 ערשראקקען, דען דוא זאלל זיין דיס
 פאלק אין דאז לאנד זיינעטען
 וועלכען זיהען זיינענעכען איד
 איהרען עלטערן צונעשווארען האבע.
 (ז) וויא אכער איד פענט אינד שטאנד
 האפט אללע לעהרען צו בעאבאכטען
 דוה דיר מיין קנעכט משה פאר
 געלעגט האט, וויכע ניכט דאפאן אכ
 צו רעכטען אדער צו ליעקען, זא
 וירוזט דוא דען איד אין זיינעם גאנגען
 וואנרעל גליקליך זיין. (ח) דיס בוד
 דער לעהרע מוס נישט אויך זיינעם
 מנדע קאממען, דענקע פיל מעהר
 דאריבער נאך, טאג אונד נאכט, דא
 מיט דוא אללען גענויא נאך דעסען איני
 האלט אויזאכען קאנט, אלודאן וירוזט
 דוא אויך אללען זיינען וועגען גליקליך
 זיין, אונד אלל דיין פארהאכען ווירד
 דיר געלינגען. (ט) זעה! איד בעפעהלע
 עז דיר נאך זיינמאל וויא טאפער
 זונד בעהערצט, ניכט צאטהאפט,
 ניכט קליינטיהיג, דען דער עוונגע
 דיין

רשי

למערכ: (ז) חוק ואמין בדך ארץ כמה שהיא אומר כי אמה תנחיל את הארץ: תנחיל
 תשכיל: (ז) רק חוק ואמין מאד בתורה כמו שהיא אומר לשמר לעשות בכל התורה: (ח) ספר
 התורה הזה ספר משנה תורה היה לפניו: והנית בו כל העין שכתורה כל
 כל

באור

מוכב על בני ישראל: (ז) סמנו, מוסכ על ספר, וטובן מעשנו אף שהיא נספר במקרא
 או שערך כדעת החסידים, וזו סבירין מחכה: השכיל, תנחיל, או פרושו, כי לו טוב
 לטוב דרכך על פי השכל הישר, על דרך שאמר קדמונינו לכל שיראת סעלו קודמת לחכמתו
 סכמו

הפטרת שמהת תורה

תרגום אשכנזי סר

אלהיה בכל אשר תלך :

כאן מסויימים הספרדים

(י) ויצו יהושע את שטרי העם
לאמר : (יא) עברו ו בקרב
המחנה וצו את העם לאמר
הבינו לכם צדה כי בעוד
שלשה ימים אתם עברים
את הירדן הנה לבוא לרשת
את הארץ אשר יהיה
אלהיכם נתן לכם לרשתה :
(יב) ולראובני ולגדי ולחצי
שבת המנשה אמר יהושע
לאמר : (יג) וזכור את הדבר
אשר צוה אתכם משה עבד
יהוה לאמר יהוה אלהיכם מניח

דיין גאטט איזט מיט דיר אויף אללען
דיינען וועגען . (י) דירויף בעפאהל
יהושע דען אויפזעהערן דען פאלקען
וויא פאלגט : (יא) געהט אין דעם לאגער
אומהער , בעפעהלט דעם פאלקע אונד
זאגט איהנען : פערוערסט אייך מיט
לעבענומיטטעלן , דען נאך דרייא טאגען
ווערדעט איהר איבער דען ירדן געהן
אום דאן לאנד איינצונעהמען , דאן
דער עוויגע אייער גאטט אייך צום
בעזיטץ גיבט . (יב) צו דען שטאממען
ראובן , גד , אונד דעם האלבען שטאם
מנשה אבער שפראך יהושע : (יג) ער
איננערט אייך דעסען וואו משה דער
קנעכט דען העררן מיט דיוען ווארטען
אייך בעפאהלען האט : דער עוויגע
אייער גאטט האט אייך רוהע פער-
שאפט , אונד דיס לאנד איינגעגעבען ;
(יד) זא זאלען אייערע ווייבער קינדער
אונד פיה בלייבען אין דעם לאנדע
דיסווייטו דען ירדן וועלבען

לכם ונתן לכם את הארץ הזאת : (יד) גשיכם טפכם
ומקניכם ישבו בארץ אשר נתן

רש"י

כד"א והגיון לבי לפסוק . לכך יהנה אימה : (ט) הלא צויתך חוק ואמן . במלחמה כמו שנאמר
אל העיר ואל תחת והיכן כוהו בימי משה שנאמר וכו את יהושע בן נון ונימר : (י) ויכו יהושע .
ביום שזמו ימי בכי אבל משה : (יא) בעוד שלשת ימים . בסוף שלשת ימים בעוד שתהיו כאן שלשת
ימים ואחר תעברו : הכינו לכם צדה . כל דבר הנריך לדרך וכלי זיינס למלחמה אמר להם
לתקן שאם אתה אומר במאכל ובמשתה הרי היו מסתפקים במן שנכליהם עד שזה עשר בניסן
וכן

באור

חכמתו מתקיימת : (ט) הלא צויתך , מלת זכות וכן הלא שמעת בתי (רד"ק) , ורש"י כתב
שלשה פעמים נאמר פה חוק ואמן , הא' על דרך חרץ , והב' לתורה והג' למלחמה :
(יא) הבינו לכם צדה , מיני מאכלים זולת הלחם כי עדיין הי' יורד להם המן (מרד"ק) :
בעוד , כתרגומו בסוף , ומלת עוד יורה בלשוננו על מרחב הזמן (דויער) וממנו הושאל גם
על

הפטרת שמהת תורה

נתן לכם משה בעבר הירדן
 ואתם תעבדו חמשים לפני
 אחיכם כל גבורי החיל
 ועורתם אותם: (טו) עד אשר
 יניח יהוה לאחיכם ככם וירשו
 גם-המה את-הארץ אשר
 יהוה יאחיכם נתן להם ושבתם
 לארץ ירשתכם וירשתם אותה
 אשר נתן לכם משה עבד
 יהוה בעבר הירדן מות
 השמש: (טז) ויענו את-יהושע
 לאמר כל אשר צויתנו נעשה
 ואל-כל אשר תשלחנו נלך:
 (יז) בכל אשר שמענו אל-
 משה בן נשמע אליה רק יהוה
 יהוה אלהיה עמך באשר היה
 עם-משה: (יח) כל איש אשר

וועלכען איהר פאן משה ערהאלטען
 האבט, אללע שטרייטכארע מאנגער
 אבער אונטער אייך מיסען געוואלענעט
 פאר אייערן ברודערן איינהערגעהן,
 אונד איהנען הילפע לייזטען. (ט) ביז
 דער עויגע אייער גאטט, אייערע
 ברודער זא וויא אייך צור רוהע כרינגט
 אונד זיא דאן לאנד איינגערומען,
 וועלכען דער עויגע איהנען איינגעבען
 ווירד; אלודאן קאנט איהר ווירער צו-
 ריקקעהרען אין דאן לאנד דאן אייך
 משה קנעכט דעו עויגען, געגען טארגען-
 זייטע דעו ירדן' געגעבען, אונד עו
 בעוואהנען. (טז) זיא אנטווארטעטען
 דעם יהושע אונד שפראכען, וויא דוא
 אונד בעפעעהלזט וואללען וויר טרוון,
 אונד וואהין דוא אונד שיקוט, ווערדען
 וויר געהן. (יז) וויא וויר דעם משה
 געהארואם ווארען, ווערדען וויר אויך
 דיר זיין; דאס גור דער עויגע מיט
 דיר זיא, וויא ער מיט משה וואר!
 (יח) ווער געגען דיר זיך אונגעהארואם
 צייגען, אונד אירגענד דייגע בעפעעהלע
 ניכט געהארלען ווירד, זאלל דעו טארגען
 זיין: זיא גור בעהערצט אונד טאפער!

ימרה את-פיה ולא ישמע את-דבריה לכל אשר-תצונו
 יומת רק חוק ואמין:

רש"י

וכן הוא אמר רשבות הן מחמת בראשית רבה: (יד) כל גבורי החיל שכתב יעברו חלופים
 (טז) מורס השמש עבר מורסו של ירדן: (יח) ימרה יקניע את דברך:

באור

על המקום: (יד) כל גבורי החיל, מוסב למעלה על ואתם, כלומר כל גבורי החיל כס
 יעברו וכו' ובעל הטעמים מסכים לזאת: (יח) לכל אשר תצונו, למד לכל, היא למד
 הכללית, כלומר יהי מה שיהי, דבר קטן או גדול: רק חוק ואמין, כלומר אין לך לדע
 בעבורי, כי אם עשה ככל מה שניכלתך:

פרשת מפטיר של שבת ור"ה סה

בשבת ראש חודש מוכיחין שני ספרים בראשון קורין שנעה גברי בפרשת השבוע וקדיש לעילא. ובספר שני קורין פרשה זו :

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו : עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה : פ

ובראשי חדשיכם תקריבו עליה ליהוה פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם : ושלושה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפך האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד : ועשרון עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עליה ריח ניהח אשה ליהוה : ונסכיהם חצי ההין יהיה לפך ושלישת ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין ואת עלת הודש בחדשו לחדשי השנה : ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה על עלת התמיד יעשה ונסכו :

הפטרת שבת וראש חודש

בישעה סימן ס"ו

כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי : ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאם יהוה ואליה אביט לעני ונבה רוח וחרד על דברי : שוחט השור מכה איש ונכה השנה ערף כלב מעלה מנחה דם חזיר מוכיר לבנה מברך און גם הזה בחרו בדרביהם ובשקוציהם נפשם חפצה : גם אני אבחר בתעלוליהם ומגורתם אביא להם יען קראתי ואין עונה דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא דפצתי בחרו : שמעו דבר יהוה החרדים אל דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד יהוה ונראה בשמחתכם והם יבשו : קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאיביו :

הפמרת שבת וראש חדש

בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה וכו' : מי
שמע בזאת מי ראה כאלה היו חל ארץ ביום אחר אם יולד
פעם אחת כי חלה גם ילדה ציון את בנייה : האני אשכיר ולא
אוליד יאמר יהוה אם אני המוליד ועצרת יאמר אלהיך :
שמחו את ירושלים וגילו בה כל אהביה שישו אתה משוש כל
המתאבלים עליה : למען תינקו ושבעתם משד תנחמיה למען
תמצו והתענגו מויו בכורה : כי כה אמר יהוה הנני נוסד
אליה בנהר שלום וכנהל שוטף כבוד גוים וינקתם על צד
תנשאו ועל פרבים תשעשעו : באיש אשר אמו תנחמנו
אנכי אנהמכם ובירושלם תנחמו : וראיתם ושש לכם
ועצמותיכם בדשא תפרחנה ונודעה ידי יהוה את עבדיו וועם
את איביו : ביהנה יהוה באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב
בחמה אפו ונערתו בלהבי אש : כי באש יהוה נשפט ובחרמו
את כל בשר ורבו חללי יהוה : המתקדשים והמטהרים אל
הגנות אחר אחר בתוך אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר
יחדו יספו נאם יהוה : ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה
לקבץ את כל הגוים והלשונות ובאו וראו את כבודי : ושמתו
בהם אות ושלחתי מהם פליטים א הגוים תרשיש פול ולוד
משכי קשת תוכל ויון האיים הרחקים אשר לא שמעו את
שמעי ולא ראו את כבודי והגידו את כבודי בגוים : והביאו
את כל אחיכם מכל הגוים ומנחה ליהוה בפסוסים וברכב
ובצבים ובפרדים ובכרכרות על הר קדשי ירושלם אמר יהוה
כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית יהוה
וגם מהם אקח לכהנים ללויים אמר יהוה : כי כאשר השמים
החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם
יהוה בן יעמוד ורעכם ושמכם : והיה מדי חדש בחדשו ומדי
שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה :

הפטרת שבת וראש חודש טו

וַיֵּצְאוּ וַרְאוּ בְּפָנָיו הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִי תוֹלְעֶתֶם לֹא
תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דִרְאוֹן לְכָל־בָּשָׂר :

וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בַּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבַּת בַּשַּׁבָּתוֹ יִבֹּא כָל בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אֱמֹר יְהוָה :

הפטרת מחר חודש

[כשחל ר"ח באחד בשבת] שמואל א' כ' י"ח — ט"ב

וַיֹּאמְרוּ־לוֹ יְהוֹנָתָן מִחֹר חֹדֶשׁ וּנְפַקְדָתָּ בִּי יִפְקֹד מוֹשֶׁבֶךְ :
וּשְׁלֹשֶׁת תִּרְדּוּ מָאֹד וּבֹאֵת אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ
שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁכַּת אֶצֶל הָאֶבֶן הָאִוֶּל : וְאֲנִי שְׁלֹשֶׁת
הַחֲצִיִּם צָדָה אֹרְהָה לְשַׁלְּחֵלִי לְמַטְרָה : וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־
הַנַּעַר לְךָ מִצֵּיא אֶת־הַחֲצִיִּים אִם־אָמַר אֱמֹר לְנַעַר הַנֶּהָה
הַחֲצִיִּים מִמֶּנִּי וְהִנֵּה קָחְנוּ וּבֹאֵה בִּי־שְׁלוֹם לְךָ וְאִין דְּבַר
חַי־יְהוָה : וְאִם־כִּבֶּה אֱמֹר לְעֵלָם הִנֵּה הַחֲצִיִּים מִמֶּנִּי וְהִלָּאָה לְךָ
כִּי שְׁלַחְךָ יְהוָה : וְהַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד־עוֹלָם : וַיִּסְתַּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב
הַמֶּלֶךְ עַל־הַלְּחָם לֶאֱכֹל : וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשְׁבּוֹ בַּפַּעַם ו
בַּפַּעַם אֶל־מוֹשֶׁב הַקִּיר וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אֲבִנֵּר מִצֵּד שְׂאוֹל
וַיִּפְקֹד מָקוֹם דָּוִד : וְלֹא־דִבַּר שְׂאוֹל מֵאוֹמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי
אָמַר מִקְרָה הוּא בְּלִתֵּי טְהוֹר הוּא כִּי־לֹא טְהוֹר : וַיְהִי מִמַּחֲרַת
הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפְקֹד מָקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל־יְהוֹנָתָן
בְּנֹו מִדָּוֶע לֹא־בָא בְּךָ־יֵשִׁי גַם־תִּמְזֹל גַּם־הָיוּת אֶל־הַלְּחָם :
וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׂאוֹל נִשְׂאָל נִשְׂאָל דָּוִד מִעַמְדֵי עַד־בֵּית
לְחָם : וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי נָא כִּי זָבַח מִשְׁפָּחָה לָּנוּ בְּעִיר וְהוּא צְוָה־לִּי
אֲחִי וְעַתָּה אִם־מִצְאָתִי חֹן בְּעֵינֶיךָ אִמְלִטְהָ נָא וְאַרְאֶה אֶת־אֲחִי
עַל־כֵּן לֹא־כָא אֶל־שְׁלַחַן הַמֶּלֶךְ : וַיַּחֲרֵאֲף שְׂאוֹל בִּיהוֹנָתָן
וַיֹּאמֶר לוֹ בְּךָ־נַעֲוֹת הַמַּרְדּוֹת הֲלֹא יָדַעְתִּי כִּי־כַחַר אַתָּה לְבָךְ־
יֵשִׁי

אל קרי

הפטרת מחר חודש

ישי לבשתך ולבשת ערות אמה: כי כל הימים אשר בך ישי
חי עליה אדמה לא תקון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו
אלי כי בך מות הוא: ויען הונתן את שאול אביו ויאמר אליו
למה יומת מה עשה: ויטל שאול את החנית עליו להכתו וידע
הונתן כי כלה היא מעם אביו להמית את דוד: ויקם הונתן
מעם השלחן בחרי אף ולא אכל ביום החדש השני לחם כי
געצב אל דוד כי הכלמו אביו: והי בכקר רץ ויצא הונתן השדה
למועד דוד ונער קטן עמו: ויאמר לנער רץ מצאנא את
החצים אשר אנכי מזרה הנער רץ והוא ירה החצי להעברו:
ויבא הנער עד מקום החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן
אחרי הנער ויאמר הלוא החצי ממך והלאה: ויקרא יהונתן
אחרי הנער מהרה חושה אל תעמד וילקט נער יהונתן את
החצי ויבא אל אדניו: והנער לא ידע מאומה אף יהונתן ודוד
ידעו את הדבר: ויתן יהונתן את כליו אל הנער אשר לו
ויאמר לו לך הביא העיר: הנער בא ודוד קם מאצל הנגב
ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו: איש את
רעהו ויבכו איש את רעהו עד דוד הגדיל: ויאמר יהונתן
לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה
לאמר יהודה יהודה: ביני ובינך ובין ורעי ובין ורעי
עד עולם:

החצים קרו

מגלת איכה

מבוא קצר

המגלה

הזאת, אשר אנחנו קוראים ביום תשעה באב, לקובץ על שריפת בית אלהינו ועל גלות עם ה', היא מגלה נחמדת, לא יערכנה כל הון, נשאת לנו מיימים קדמונים ההם. והיא מלאכה נכבדה — חוברת מן מליץ אלהי — כוללת חמש קינות (עלענין, טרויער געדיכטע) כתובות בעט סופר מהיר — ברוח הקודש מלאות על כל גדלותן בחכמה, מוסר השכל ויראת ה'.

והנה

לפי קבלת חז"ל בהגדת השותפין ובמ"ק (כ"ו א') ה' המקובץ הנעים הזה ירמיהו בן חלקיהו הכהן, נביא ה' וברוך בן כריה כתב קינותיו מפיו על ספר; ומפראי הפסע מאנו בזה, ויאמרו, שירמיהו בעצמו כתבן. יעיין הקורא בספריהם. אך זה הוא אמת ברורה, שירמיהו קובץ אותן. והסבירא נותנת זה, כי הוא ה' בזמן ההוא, וראה בעיניו את כל הכאב הגדול. וגם ממליצות המגלה הזאת יראה זה, ידמה נא כל איש משכיל הספר המונח לפניו עם ספר ירמיהו: או ימצא דמיון גדול ביניהם, במליצות, במאמרים ובסדר המלות (קאנשטרוקציהן. ווארט פיגונג). גם ספר לנו המקובץ בקינות אנו הגבר ענינים ומקרים, אשר קרה לנביא ההוא: נמתו בצור חיי, וכדומה, ואין להאריך.

ועל

דבר כוננת חמש הקינות האלה, יראה, שחברו על זמנים שונים. כי ידענו מאשר ספרו לנו אבותינו הקדושים במלכים, ירמיהו וד"ה, כי לא גלו ישראל גלות בית ראשון בפ"א רק מעט מעט; עיין בספרים הנזכרים. ולפי זה יתכן שחברתה הקינה הראשונה על גלות יהויקים ויהויכין, כי בימיהם נשאו כשדים כלי בית שחירתנו בצלה, ככתוב ביהויכין: ומקנת כלי בית האקים וכו', וביהויקים: ואת כל אוזרות וכו'. ולכן הוא מקובץ: ידו פרש נר וכו', באו גוים וכו', שהם עמוז ומואב, אשר הניקו ליהויקים, כמזכר בנביאים, ובוודאי הרג נבוכדנצר הרג רב בבואו ירושלימה, והעביר תור חרבו על זקן ונער; כי מלחמות עם ועם היו בימי קדם. ההם באכזריות חמה ושטף אף, ככודע. ולכן תמצא גם בקינה הזאת מאמרים מורים על הריגת העם. השניה תקובץ על העת אשר היתה ירושלים שנתים ימים במצור, ואחר כן נלכדה ונתפשה המלך נדקיהו. ובעת ההיא שלחו חצי רעב רעים בתוך ירושלים. וזה ענין לאמותם יאמרו וכו' על נפש עוללך וכו', אשר תאכלנה וכו', מלכה ושירה וכו', שנעו בארץ וכו'. או מוסב מלכה על יהויכין, אשר ה' כלוא בבבל עד מלך אויל מרודך. והנה בשתי הגלויות לא נשרף עדיין בה"מ, ולכן לא נזכר בשתי הקינות הראשונות דבר מזה. הרביעית תקובץ על העת אשר בא שר נבא מלך בבבל, וכלה את יתר הפליטה הנשארת בכליון חרון; ולכן אמר כלה ה' וכו', ויצת אש וכו', תם עוונך וכו'; כי זה ה' קץ הגלות. החמישית כראה שחבר אותה בלכתם מצרימה, או אחר שנתם שמה ימים רבים; ולכן אמר: על הר ציון וכו'. ואולי חוברת להיות לחוק לדור אחרון לתנות לבית ה' ולעמו לעתים ידועים. וזה ענין אבותינו חטאו וכו'; כי דור חורבן הבית, החטאים האלה בנפשותם, אך יאמרו הם: ואנחנו עוותיהם סבלנו; הלא המה היו הרשעים, אשר שכחו אל מחוללם, והמרו עיני כבודו! אך השלישית יקובץ על עצמו, ועל אשר קרה לו בימי המצור. והיא מבחר הקינות האלה; רוח השיר נכסה בה, מלאה מהחל ועד כלה צוף דבש אמרי ספר — דברי חכמה ויראה, לבטוח בעוזר האמיתי, אשר לא לנצח יריב, ולא לעולם יקטוף, רק יוסר למשפט — במקל נועם. וסופה תפלה לשופט כל הארץ לשלם לפעלי און, כמעשה ידיהם:

וכל

זה אינו נגד דעת חז"ל, אשר אמרו בימי יהויקים נכתבה המגילה הזאת; כי הכתוב אמר: ונוסף בזה וכו', והמה שאר הקינות לצד מהראשונה: ואל"ס יתכן לאמור, ברה"ק ראה המקרים האלה וחיבר קינות עליהם.

זבוח

רב לך קורא נעים! למשענת, לבוא אל פרעית הספר הזה. ואלהי השלום יגן בעדך, וישם לך שלום.

מגלת איכה א

א (א) איכה ו ישבה בדרך
 העיר רבתי עם היתה
 באלמנה רבתי בגוים שרתי
 במדינות היתה למם: (ב) בכז
 חכה בלילה ודמעתי על
 לחיה איך לה מנחם מבל
 אהביה כל רעיה בגרו בה היו
 לה

א (א) אך! ויבא ליבט זיא זא אינואם,
 ריבא שטארט! ריא פאלק
 רייכע — אוינע פערלאסנע וויטווע נון!
 פירושין דער פאלקער, לאַנדער בע-
 העררשרין! — אך, זיא אויט נון ציג-
 באר! (ב) זיא וויינט אין שטיללער נאכט,
 איהרע וואַנגע נעצט ריא הויכע צעהרע:
 קיינער טראַזטעט זיא פאן אללע
 איהרען בוהלען; אללע איהרע פריינדע
 פעלען אַב, אונד

רשי

(א) איכה יבנה בדר. ירמיה כתב ספר קיטות היא המגילה אשר שרף יהויקים על האש
 אשר על האש (ירמיה ל"ו) והיו בו שלשה אלפי"א ביתו"ת איכה יבנה איכה יעב
 איכה יועם טוב הוסיף עליו אני הנביר שהיא שלש אלף"א ביתו"ת איכה יבנה איכה יעב
 רבים כהמה (סס) שלשה כנגד שלשה: בדר. גלמוד מיושביה: רבתי עם יו"ד יתירה כמו
 רבת עם שהיה עמה רב. יש מדדשי הגדה הרבה ואני באתי לפרש לשון המקרא כמשמעו: היתה
 כאלמנה. ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אללה: (ב) נכה
 תבכה. שתי נכיות על שני חורבנות: בלילה. שהמקדש נשרף בלילה דאמר מר לעת ערב הניחו
 בו את האור: ד"א בלילה לילה של נכיות מרגלים בתשעה באב גרמה להם. ד"א בלילה שכל
 הנבוכה בלילה השומע קולו טובה עשו: ודמעתי על לחיה. מתוך שהיא טובה תמיד: כל רעיה.
 אהביה

באור

א (א) איכה הוראת העלה הזאת אזה להוראת מלת (ויהא) בל"א; שתיבן פעם לתכונת
 הדבר פעם לשאלה, או לתחייה. ולפי היותה נראה היא מורכבת מן
 א"ך וכה (ויהא) בל"א, ולכך מצינו לפעמים בשני כפין: איככה אלככנה איככה אלככנה
 (שיר ה' ג') ובתולס הקף היא כמו אנה: אז כה הוא (מלכים כ' ו') וזו היא מורכבת מן
 אז (ויהא?) וכה (היער), כאלו יאמר אז "המקום, אשר תאמר כה הוא. וכאשר פי'
 "רש"י ז"ל על מאמר אז מזה באת: בדר. הוא תאר הפעל (אדווערביאז, נענעטווארט),
 מן ארבעה חלקי הלשון, אשר אינם טפלים תחת שני הנטייה: רבתי. היודין מרבתי ורבתי
 טוספות, ולכן הנטייה בהן מלעיל. רבתי הראשון לשון רבני, והשני לשון גדולה: היתה
 כאלמנה, מוסרד נכניה ממה שלמעלה ממנו, וטעמו, שלפי שגלו יושבי העיר משה
 יושבת עתה גלמודה כאמנה, אשר נפרד ממנה חלוף נעוריה, והיא עוזבת חברת מין האטושי.
 ונשגרת גדלת ביתה, להתחבל עליו. ולכך כתיב כאלמנה, ולא לאלמנה, אז אלמנה; כי
 באמת עיר שגלו אז מתו יושביה לא תקרא אלמנה בדברי הנביאים, רק שכולה, כטודע
 לנביאים. וחז"ל אמרו: כאלמנה, ולא אלמנה ממש, אלא כאשה שהלך בעלה למדינת
 הים, וכו'. והיא דרשה נעימה ומשוחת לב; אבל אינה מיושבת להושך פאושו של מקרא:
 לטם. הלמ"ד קמוצה בעבור המפסיק הבא בה"ס. ורבים כמוהו. ולפי האמור בה"ס,
 שהקנה הזאת כתובה על שני הויקיים ויבניה, נכון הוא מה שאמר למם; כי לא נחרבה העיר
 ירושלים עדיין, רק היתה: למם עובד למלך נבל: (ב) בכז. היו במקום ה"א, בחלף
 אה"י: בלירה. מרוב בערה תבכה לילה ויום, ולנה הדיו אינו מניח לה לישן. ומכאן
 ז"ל אמרו בפרק חלק. בלילה, שכל הנבוכה בלילה השומע קולו טובה כנגדו וכו'. ע"ש.
 ובאות דומת הלילה עשרה לעורר לב האדם ונפשו לכל מיני התפעלות, ובפרשות להתפעלות
 רבות כהתפעלות הפעלה, הרקמות וכדומה. וכן אמר המתרגם האשכנזי (אין שטיללער
 נאכט)

לֵה לְאִיכִים: (ג) גַּלְתָּהּ יְהוּדָה
 מֵעַנִי וּמֵרַב עֲבָדָה הִיא יִשְׁבָּה
 בְּגוֹיִם לֹא מִצָּאָה מְנוּחַ כָּל־
 דְּרָפִיָּה הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמְצָרִים:
 (ד) דְּרָכֵי צִיּוֹן אֲבִלּוּחַ מִבְּלִי בְּאִי
 מוֹעֵד כָּל־שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמְמִין
 כְּהִנְיָה נֶאֱנָחִים בְּתוֹלְתֶיהָ נוֹגָח
 וְהִיא מֵרֵלָה: (ה) הָיוּ צָרֶיהָ
 לְרֹאשׁ אִיכָּה שָׁלוּ בִּי־הָהוּ
 הוּגָה

אונד וואַנדעלטען אין פֿיינדע. (ג) דורך
 עלענד אונד טריבונאל פֿאָן איהרער
 דזיימאט פֿערטריבען, ווילל יהודה
 אונטער היידען גערן זיך זעטצען, קאָן
 אָבער קיינען רוהעפֿאַרט עררייכען; דיא
 פֿערפֿאַרלגער עראיילען זיא אָן דער
 גראַנצע. (ד) פֿערפֿאַדעט ליגען ציון'ז
 שטראַסען, פֿאָן קיינעם בעזוכט צור
 פֿעזטליכען פֿייער, דיא טהאַרע מענשען
 לעער; פֿריוטער זייפֿצען מאַדען יאַמ
 מערן; אונד זיא — איזט זיך זעלבוט צור
 לאַזט! (ה) איהרע פֿיינדע אָבער שווינגען
 זיך עמפֿאַר, איהרע ווידערזאָכער לעבען
 גליקליך, (פֿאַם עוויגען קאַממט איהר
 דיזע

רש"י

אוהביה: (ג) גלתה יהודה. מארצה: מעווי. מקמת עוני: ומרוב עבודה. שהכנידו עליהם
 כשדים: היא ישבה בגוים. ובמקום גלתה וישבה שם לא מצאה מנוח: בין המצרים. שיש
 גובה מכאן ומכאן ואין מקום לנוח: המצרים. גבולים של שדה וכרם. ומדרש אגדה בין שבעה
 עשר בתמוז לתשעה באב: (ד) באי מועד. עולי רגלים: כוגות. לשון יגון ואין שורש בתיבה
 לא הגימ'ל לבדה: (ה) שולי יושבים בשלוח: הוגה. הדאיבה והוא לשון יגון: (ו) כאילים לא
 מצאו

באור

כאכט): בגדו. כל המסקר בצריתו ואינו קים במאמרו נקרא בגוד, כמאמר הכניא (ירמיהו
 ג' כ') בגדה אשה מרעה, כן בגדתם בי, בית ישראל: לאויבים. אעירך פה, הקורא
 הנעים! על ההבדל הדק, אשר יש לדעתי הקלושה בין השמות הנרדפים אויב ואכא. והוא:
 שאכא כאמר בין על איש שאכא אחר בקירות לבו, אבל איננו עושה עמו רעה, ויין על איש
 המניק לאחיו בפועל; אך אויב כאמר תמיד על הצר הצורך בפועל, ולא על השונא בכח.
 ולכך תמוא פעמים רבות שאכא בלב, לא תשא אהיך בלבבך וכדומה; ולא איבה בלב. ובמגלה
 הזאת, שכוון המקוץ על ממלכת כשדים, אשר הראתה שנאתה לנו, ונתנה למשיסה יעקב
 וישראל לבחזים — תמוא תמיד מלת אויב, אויבים, וכדומה; לא מלת שונא. והבן:
 (ג) גלחה יהודה. זכר ונקבה, כישראל ומצרים. מ"ס מעווי ומרוב היא מ"ס הסבה,
 כטעם בעבור; כמו מחמם אהיך (עובדיהו א'): ישבה. לפי ושמעות הענין בהשקפה
 דאשונה יקשה טעם השיגוה בין המצרים, כי הוא סותר למאמר ישבה בגוים. והככוון שחסר
 פה פעל העזר (דאז הילפס צייט ווארט, וואללען). והכוונה יהודה בקשה לנוח בין הגוים,
 אבל לא יכלה עשות מומתה, כי אויביה השיגוה על הגבול. וכן אמר האשכנזי (וויל גערן
 זיך זענען). וטודע הוא למדקדקים, שהעברי עני בפעלי העזר. ובאמת מצאנו כתוב,
 שבאו מצרים לעזור לישראל וחיל מלך בבל המכיעם: המצרים. שרשו מצר, וטעמו גבול
 בלשון חז"ל: דינא דבר מצרא; וכן אמר הארמי: בין תחומי: (ד) דרכי, דרך משמש ל"ז
 ול"כ. ורבים כמוהו. ושיעור הכתוב הוא: בעבור שבטלו המועדות, הקרבנות והולכי
 הרגל — חללו הולכי ארחות — ואבלו הדרכים; שמומו השערים. כי אין יונא ואין בא;
 נאכחו הכהנים, כי המה מן המזבח לקחו לחם חקם; — והבתולות כוגות, כי נהפך לאבל
 מחולן בחנים ובמועדים: כוגות. מבטין כפעל. השורק מקום חולם, ושרשו יגה: והיא
 מר לה. כשתסתכל בצרת נפשה, יימר לה מאוד, ותהיה עליה למשא. וכן תרגם
 האשכנזי: (ה) היו, כריה לראש. כריה "עלו עליה מעלה מעלה — היו לראש — והיא

הוֹנָה עַל-רֵב-פְּשָׁעֶיהָ עֲוֹלָתֶיהָ
 הִלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי צָר׃ (ו) וַיִּצְא
 מִן-בֵּית צִיּוֹן כָּל-הַדְּרֹה הָיוּ
 שָׂרִיָּה כְּאֵילִים לֹא-מִצְאוּ מְרִיעָה
 וַיִּלְכוּ בְּלֹא-כֶח לִפְנֵי רֹדֶף׃
 (ו) זָכְרָה יְרוּשָׁלַם יְמֵי עֲנִיָּה
 וּמְרוּדֶיהָ כָּל מַחְמֹדֶיהָ אֲשֶׁר
 הָיוּ מִיְמֵי קִדְם בְּנִפְלַע עֲמֹה בְיַד
 צָר וְאֵין עֲזָר לָהּ רָאוּהָ צָרִים
 שָׁחֲקוּ עַל-מִשְׁבַּתֶּיהָ׃ (ח) חֲטָא
 חֲטָאָה יְרוּשָׁלַם עַל-בֶּן לְנִידָה

דיוע קראנקונג אום איהרער מיסעטהאָ-
 טען סענגע וויללען) אינדען וואָ מאַנכער
 טראָן איהרע שפראַכלינגע געפאַנגען
 פֿאַר זיך הער טרויבט . (ו) יא , ציון
 העררליכקייט איזט נון גאַנץ דאַהין ,
 איהרע פֿירטען גלייכען רונגרינגען
 רעהען , דיא קראַפֿטלאָס פֿאַר דעם
 יאַגער פֿליהען . (ו) איצט אין איהרען
 יאַמטערפֿאַללען טאַגען, דענקט ירושלים
 אָן דאַו פֿערגאַנגע וואָהל-עבען צוריק —
 איצט, דאַ איהר פֿאַלק אין פֿיינדען האַנד
 געפֿאַללען, אונד ניאמאַנד העלפֿען טאַג;
 גרויאזאַמע עז ועהען אונד איהרער פֿער-
 ניכטונג האָהנענד זיך פֿרײען . (ח) וואָהל
 מוס ירושלים געזינדגט האַבען, דאַס
 זיא דער אַכגעוואַנדערטען איינער גלייכט,
 דערען

ר ש י

היתה

מלאו מרעהי כאלים אשר לא מצאו מרעה שאין להם כח לברוח שהחלש כחם ברעב : לפני
 רודף כל חודף שבמקרא חסד זה מלא שנרדפו רדיפה שלימה על כן יסד הסייט מלא רודפתי
 (בסליחות תענית תשני מנהג אשכנזים) וחסרה שנת גאולתי (ישעיה ס"ג) שנת גאולתי בלא חסד
 כתיב : (ו) זכרה ירושלים בגלותה : ימי עניה ימי חורבנה שהביאה לידי עיני ומלחה
 הוא לאן נער כמו וירדתי על ההרס (אפטיס י"ח) אריד בשימי ושהימה (תהלים נ"ה) : כל
 מחמדוהי זכרה כל טוב מחמדוהי שמימי קדם : שחקו על משבתיה . שמועו על שבתות וימסו
 שנה חדשה ושנתה (הושע ב') ומדרש אגדה דורשו בלאן אחר שהיו שבתין בגולה בשבתות וימסו
 טובים ושמיים בשביעות והיו האומות משחקים עליהם ואומרים אומים בארצכם לא שמתם
 ועכשיו בגולה תשמטון : (ח) לנידה לגולה לאן נע וכד (בפרשת בראשית) אישמוכר בלעז
 בדטוס

באור

ירדה מטה מטה — ועולליה הלכו שבי כי ה' הונה . מאמר נוסבר , (פארענטהעניס)
 ולכן הוא שוססק בגנינה יותר, מאשר לפניו במשפט . שבי תואר פעל הלכו, (געפאנגען)
 בל"ח : (ו) כאילים, לא מצאו מרעה, ומפני הרעב הולכים בלא כח לפני זייד הרחפס ;
 או מאמר וילכו בלא כח וכו' מוסב על השמים . והראשון יותר נכון, ועל פיו תרגם האשכנזי ;
 (ו) ימי, חסד בית, ורכים כשהיו . טרודויה שראו רוד מעז, וענינו לאן נער כמו,
 אריד בשימי . ראוה צרים, כנוי הנקבה מוסב על ירושלים שנראש הפסוק, כרים רואים
 מפלת העיר ואמרים לחימה . או הוא מוסב על הנפילה ; כי דרך העברי לדבר בלאן נקנה
 תחת טושטוס (זעבליכען געאלעכטס) בל"ח . וכן מתורגם בל"ח : משבתה הו"ס לטורק
 המסקל . ושמו נטולה והפסקה . וכן תרגם הכשדי : (ח) חטא, חטאה . אמר החוקן
 האלהי אין ספק שירושלים חטאה חטאה גדולה על כן וכו' . ולואת הסנה חובר שם הפעולה
 (כאמען חבשעראקטוס) על הפעל ; כי זה יורה תמיד על חזק והפלגה כנודע . לנידה .
 לגולה, לאן נע וכד ; אישמוכר (עשו ווער, בעוועגען) בלעז (רש"י) והכטון שהוא נודה
 כושמעה, והנח מקום דג ; והמשך הלאן שחמחה בשוליה, כי ראו ערותה וכו' יעד על
 זה . ועטס העל שירושלים הגידה חטאתה כקדום לא במקד, ועז היתה למרפה כאשה דוס
 אשר

היתה כל מבדיה הילוה כי
ראו ערותה גם היא נאנחה
ותשב אחור: (ט) טמאתה
בשוליה לא זכרה אחריתה
ותרד פלאים אין מנחם לה
ראה יהוה את עניי כי הגדיל
אויב: (י) ידו פרש צר על כל
מחמדיה כי ראתה גוים באו
מקדשה אשר צויתה לא יבאו
בקהל לך: (יא) כרעמה
נאנחים מבקשים לחם נתנו
מחמדיהם באכל להשיב
נפש ראה יהוה והביטה כי
הייתי

דערען אנבעטער זעלבוס זיא העראב
געוירדיגט דיאווייל זיא איהרע שאנדע
זארהען - איצט בעוויפצוט זיא'ז אונד
קעהרטע גערן צוריק; (ט) אלו אבער
איהר אונפל אמה אן איהרעם זוימע
האפטעטע, דא בעדאכטע זיא דיא
צוקונפט ניכט; דארום פיעל זיא זאנדער
באר אונד ניאמאנד טראזטעט. אך
עוויגער! זיהע דוא מיין עלענד! דען
דער פיינד ניממט אונאוויפהארליך צו!
(י) שאן לעגט ער דאנד אן איהרע
קאזטבארקייטען, אונד אין איהר הייליג
טהום זיהט זיא בארבארען דרינגען,
פאן דענען דוא איהר בעפאהלען:
"ניא קאטמען זיא אין דייע פערזאממ
"לונג." (יא) איהר אייגען פאלק
אבער ווימערט נאך בראד גיבט זיין
ליבוטען גערן פיר עסען הין, דאז לעבען
נור זיך צו ערהאלטען. א! עוויגער!
שויע הער אונד זיהע, וויא העראב
געוירדיגט

רשי

(בדפוס משנת רע"ח אשמו"ט בלע"ז בל"א הין אונד הער צוענגנד): ערותה. קלובה.
נאנחה. לשון כפעלה ששפיר"ר בלע"ז (סופי"ר בל"א זייפנין). שמעו כי נאנחה אני. הוא שם
דבר ששפיר"ר בלע"ז (בל"א איינע זייפנין): (ט) טמאתה בשוליה. לשון נכחי הוא דם נדתה
כיכר בשולי בגדיה כלומר טמאותיה גלוין הרבה עשאתן בגלוי: לא זכרה אחריתה. כשהיו
קוטעין לא נתנו לב מה תהיה אחריתה לפיכך ותרד פלאים ירדתה כפלות פלאים הרבה שהכל
פלאים שאירע לה מה שלט איבע לכל עיר: (י) ידו פרש צר. עמון ומואב: על כל מחמדיה.
ספרי

באור

אשר לא תנכע לבת. בימי נדת דוותה, ודואים העובדים דם מקורה בשוליה. ועתה מכרת
ירושלים את זאת, ותוהה על הראשונות; אבל אין לשוב עוד. הזלובה. ענין בזיון וקלות.
והוא כע"ז מהפעול, והדגש תחת הנס. נאנחה. כפעלה, עבר מנפעל ששפיר"ר (סופירער,
זייפנין) בלע"ז; ולכן הנון שואית. כי נאנחה אני, שם דבר ששפיר"ר סופירחכטע,
איינע זייפנענדע) בלע"ז; ולזה הנון קמוצה. (רש"י בתוספת). וחשב אחור, גם פה
אסר דבור העזר, וכמו שנתרגם בל"א (קעהרטע גערן צוריק); (ט) פלאים, תואר פעל
ותרד, ירדה שהיא למעלה מן המורגל. ראה ה' וכו'. אחר שאין מנחם לי בכל העולם.
ראה אתה, ה', את עניי, כי הגדיל אויב, ירבה ויפרוץ יום יום; והגדיל פועל עומד
(כייטרום) וסם המקוין את הדברים צפי' ירושלים, כאו היא מדברת, ע"י הגשמה (פערוזחכ
פיקאציון); וכדלקמן כי הייתי זוללה, שהוא מושב בוודאי על ירושלים, כאשר תעיד ה"א
הנקבה: (י) כי ראתה ימורס, ראתה, כיי גוים. עמון ומואב בנה"ס צווחה, לפי דעת
המתרגם האשכנזי ה"א כנוי לנקבה, אף שהיא רפויה; ויש לה דומים בתכ"ך. לא יבאו
וכי' כאשר כתוב לא יבוא עמוכי ומואבי וגו': (יא) זוללה, מלשון זולל וכוונא. ושיעור
הכתוב

היותי זוללה: (יב) לא אליכם
 כל עברי דרך הביטוי וראו
 איש מכאוב במכאבי אשר
 עולל לי אשר הונה יהוה ביום
 חרון אפו: (יג) ממרום שלח
 אש בעצמותי וירדנה פלש
 רשת לרגלי השיבני אחור
 נהגני שוממה כל היום דות:
 (יד) נשקר על פשעי בתי
 ישתרנו על צוארי הבשר
 כחי נתננו אדני בידי לא
 ל ועירא אובל

געוירדיגט איד בין ; (יב) ניא , א איהר
 וואנדער אללע ; ניא איוט ווארלכע
 אונגליק איד כעגענגעט . שוועט גור
 הער אונד זעהט , אב איד דער וואונדער
 אינע מינער וואונדע גלייבט ? דיא דער
 עוונגע מיר געשלאגען , ער סך אס טאגע
 זינען גרייסען פיהלען ליעם ; (יג) פאן
 אכען הער שלידערס פויערן גלוט , ער
 אין מיין געכין , הא ; וויא ורא וויטהעט !
 אונטען לעגט ער מינען טריטטען געטצע
 אין , צייכט סך רוקלינגו נידער , איכער
 לאסט סך דער פערצווייפלונג , רעם
 קוואהלענדען שמערן איסמערדאך .
 (יד) מינער זינדען דיררען יאך בליהעט
 שנעלל אין ווינער האנד , דיא אויגען
 פערפלעכטען וך , אומווירען מינען
 האלו : וף שונאכט ער מינע קראפט ,
 אונטערזירפט

רשי

ספרו תורת גלאור נהם הנחשדים וזהב (תהלים י"ט) הכל נפנו לבו כסף חהב והם נכנסים
 על ספרי תורה כדי לאודפם לפי שכתוב נהם לא יבא עשוי ונושר: אשר נזית לא יבאו בקבל
 לך . חלו עשן ויחלב: (יב) טח אליכם . לשתחא כנרה הזאת עוד על עוברי דת אמרו חכמים
 זכאן לקיבלגן טן התורה רחו מה עשה לי הכישו וראו ונושר: אשר עולל . אשר נעשה לי: אשר
 הונה ה' . אותי ביום חרון אפי גס וז לאון יען: (יג) וירדנה . וירד אותה ושבר אותה על יד
 רידי ויסודין לכך הנין דעשה לשתחא כנאן יחידית כמו יעשה (מלכ"ב) יכרסמנה (תהלים
 פ') ירענה (סג) אהענס לען נקנה כמו זאת אומר העגשות היבשות (יחזקאל ל"ג) שנה כל
 כל חמת ואמת . ד"ח וירדנה כמו וירדה אל כפיו (שופטים י"ד) הריק את השוח גורן ורדה
 השוח מתוכו: (יד) נשקר על פשעי בידו . אין לתיבה זו דמיון בחקרא וכלאן חרמי של פסיקתא
 קורין לרבן מסקדא מלמד הנקר (שופטים ג') ואמר אזי נשקר טייכט ריכט בלעז' (כל"ג
 סוקטדט' מיט פינקטן בעבייכנט . יכן ראשית ל' ל'כ . האע' כ"ח) נקודים מנושרים
 ומסומנים היו פשעי בידו של הקדוש ברך הוא לזכרן לא נשכח מניינס ומל' שיהם: ישתרנו
 נעשו קליעות קליעות ועלו על ביחדי לען משנה אין משרתן את השיעות (כמשכת מועד קטן):
 סלה

באור

הכתוב: ראה, ה', את גדל מפלתי, קדם הייתי זוללת כשר, אוכלת לעדנים—מחוב
 כל; ועתה נחמנים יוצי מחמדיהם נחשט אוכל להחיות נפסם ברעב . או זוללה מעבין ושתח
 קלות, כמו הוליה לטיל . ועל פי זה אמר האשכנזי (העראב געוירדיגט): (יב) לא
 אליכם . אחס עוברי חרות, תהנה הארץ עד קנה, עוד לא (הגיע) אליכם, אשר קרה
 לי; כי הכישו נח וראו וכי . עולל, נעשה, מתכונת (פאסיף), מננין פקד; כי אס ה'
 מננין פקד, מתכונת (אקטיף): היתה הלמד' נבירי (רא' בתוספת): הוגה, פה
 ה"ח . ארשית, לכן היא רשיה; אבל כי ה' הנה האומר למעלה עסיק ה"ח, והיא כמו
 לנקנה: (יג) ממרום, רעות אשכנזי מכל עברי; ומעל אש, ומתקת רשת פרוטה; ולק
 טרי

מגלת איכה א

תרגום אשכנזי ע

אוכל קום: (טו) סלה כל-
 אבירי אדני בקרבי קרא עלי
 מועד לשבר בחורי גת הרך
 אדני לכתולת בתי הודה:
 (טז) על-אלה אני בוכה עיני
 עיני ירדה מים כיררחק ממני
 מנחם משיב נפשי היו בני
 שוממים כי גבר אויב:
 (יז) פרשה ציון בידיה אין

אונטער ווי רפֿט מיך ענדלאָזעם דרוקקע!
 (טו) טריטט אללע מיינע שטאַרקע מאַנ-
 שאַפֿט אין מיר נידער, אונד פֿערקנידעט
 פֿריידענפֿעזט ביים אונטערגאַנגע מיינער
 יוגענד, אַלז טרעטע איינע קעלטער ער,
 דער יונגפֿרייאַליכען טאַכטער יהודה?
 (טז) אַך! היריכער וויינע אַיך, צער-
 פֿלייסט אין טהראַנען מיין אויג, דאַס
 קיינער מיר טראַזט, מוטת מיר קיינער
 צושפּרעכען מאַג, ווען מיינע קינדער
 פֿערגעהן, דורך פֿיינדען אַכערמאַכט.
 (יז) אומאַנזט רינגט ציון דיא האַנדע,
 ניכט

מנחם

רשי

(טו) סלה רמס ורפס לשון סולו סולו המסילה (ישעיה ס"ב): קרא עלי מועד יעודות
 גייסות לבא עלי ורבותיכו דרשו מה שדרשו תמוז דההוא שפא מלויי מלויה של שנה שנייה לנאתם
 מוזכרים לכך אירע חזרתן של מרגלים ליל תשעה באב שעליה הוקבעה בכייתן לדורות: גת
 דרך לשון הריגה כמו פורה דרכתי לבדי (ישעיה ס"ג) כדורך ענבים להוביא יינס כך רמס
 אכשים להוביא דמס: (טז) עיני עיני כלומר תמיד עיני ירד מים כפל הלשון מלמד שאין
 הפגות: (יז) פרשה ציון בידה כמו ופירש ידיו בקרבנו (שם כ"ה) כאדם המולך ודיו מוליכס
 ומביאם

באור

אני שוממה כל היום, תמיד וירדנה. מוסב על האש, והוא ל"ז פה, כמו אש ליהט.
 ועיניו כמו לא ירדנו בפרך (ק' עזרא). וכתי הנקבה על כל אחת מהעצמות, כי עצם ברוב
 ל"כ. שושמה, משתוממת ותופה, מבלי אדע, מה אעשה; כי ריקה אני ממחשבות וענה.
 (פערבווייפעלט) בל"א. דוה, סולנית ובעלת יסוריך: (יד) נשקד, פאכטער בלע"ז
 (פאכטער, סונקטירען, בענטייכנען בל"א). נקודים ומסומנים וכי"ל. (רש"י). והמזכר
 מכל הפירושים דעת המתרגם האשכנזי. ולדרכו עול כמשמעו, דרבן, ושיעור הכתוב:
 עול פשעי המוטל על נווארי — אף שהוא עץ יבש — הנה ביד האלהים המשימהו עליו היה
 למקל שקד לנץ מהר והשריגים נאחזו בסנך — עלו סביב לו; עד שאינו יכול להסיר העול
 הכבד. וזה אמרו לא אוכל קום: בירי. נסמכה המלה הזאת למאמר לא אוכל קום בדרך
 הפשטה (אבשטראקטיאן), וכידון כל המאמר כשם מופשט (אב געשאגענער בנריף) בל"א:
 (אין דיא הענדע דעם ניכט וויעדער אויף קאמומנס) ויש לראשונים בתנ"ך. וגם לה"ע
 ידברו כן; כאשר יאמר האשכנזי: (לאז דורך דיא פינגער זעקן, לאז אויף אוכד אב געהען).
 ובין בדבר! (טו) סלה, רמס, מלשון סלו המסילה. (רש"י). אדני. הוא נוסא המאמר
 (סוביעקט), ובא אחר הנשוא (פרעדיקאט), על דרך שירי. ולכן מלת אבירי מופסקת מעט,
 בטעם פסיק. מועד, היו שמחים בשבירת בסירי ככליל התקדש חג — כשמת הבטיר:
 כאלו הי' דם האדם דם ענבים. וכבר מלאנו משל הריגה בדריכת גת בפי' המלך הגדול,
 בנביאים, ישעיהו בן אמן: פורה דרכתי וכי"ל (ס"ג): לשבור, מקור מקוססם הפעילה,
 ורבים כן. לכתולת. היא ירושלים, ובית יהודה, או כל בית ישראל הוא הבת. (ק' עזרא);
 (טו) בוכיה, יו"ד תחת ה"א, וכן פוריה. עיני עיני, כפול להפלגה. יורדה עומד.
 מרוב הדמעות נמסה עיני וורדת לחן. הוא בני שוממים. אנו בוכיה, על אשר רחק ממני
 מנחם: משיב נפשי, בעת היות בני שוממים בלחן אויב יוכן תרגם האשכנזי: (יז) פרשה,
 כמו

ניצט איינער ציינט זיין ביאלויד אהר ,
 דען דער עויגע איז' דער יעקב מיט
 גרויאזאמען אומגעקען ; ירושלים ואללטע
 צום שיאואאל איהגען זיין - (יח) ער
 איזט גערעכט דער עויגע ! דען אונז
 געהארואם וואר איד איהם - הארט עו
 איהר פאלקער אללע ! אונד זעהט מינע
 גלידען , מינע יינגלינגע , מינע מאדכען
 אין דיא שול אפערייא געפיררט !
 (יט) ואללטע איד מינען פרייערען
 רופען ? אך זיא האכען מיך געטוישט !
 מינען פרויערן ? מינען אלטעווען ?
 אך זיא פערנעהן אין דער שטארט ,
 מיסען זעלכוט נאך שפייע ווען , אויס
 איהר לעבען ז ערהאלטען ! (כ) זעה
 דוא , א עויגער , וזיא אנווט מיר איזט !
 (שאן גל' יחס מין אינגער , פערנעהט
 דאן דערין אין מיר ראם איד זא
 ווידערשפענוטיג וואר) פאן אויסען
 וויטהעט דאן שוועררט , אין דען הייזערן
 דיא פעוס .

מנחם לה צוה יהוה לעקב
 סביבו צרוו היתה ירושלים
 לגדה ביניהם : (יח) צדיק הוא
 יהוה כרפידו מריתי שמעו
 נא כל עמים וראו מכאבי
 בתולתי ובחורי הלכו בשבי :
 (יט) קראתי למאהבי המדה
 רמוני כחגי ווקני בעיר גועופי
 בקשו אכל למו וישבו אתי
 נפשם : (כ) ראה יהוה כי צר
 לי מעי חמרמו נהפך רפי
 בקרבי כי מרו מריתי מחוץ
 שכלה חרב בבית כמות :
 שמעו

רשי

ומבואם ומצער בהם . ד'א פרשה מן לשון סבירה כמו ופודש אין להם (ירמיה ע"ג) לאלל
 לנחשו על מתי . כך מבוא ענתם . ובלשון משנה פרוסות קיימות (כרכות ל"ג) ומשמעו כלום
 המהטער מחובק הת ידיו ומצברם . חוסמות מאלתי : גיה ה' לעקב סביבו צרוו . גיה
 על יעקב זיהו צרוו סביבו חף כגנלו לבבל ולאזור הגלה סכנדרי את איביהם עמון ומאב
 והאיבם חלביהם והם מקנתרז' אותם כמו אחרו במסכת קדושין הוזמניא איכא בבבל מלה
 דעמוני : לגדה . לריחוק לבו : (יט) קראתי למאהבי . לחיותם שמראים עממם כאלהנים :
 המה רמוני . כגן בני ישראל שקרו יבואים לקראת הגלים כשהיו השבאים הולכים אותם
 דרך עליהם ומראים את עממם כאלו מרחמים עליהם והיו שובאים להם מיני מלחים ונדות
 כטחים כמסרים שהיו יין וחובלים ומלאים ורזים לשמות וכשמתור הכוד גשינו והיתה
 קחוס נכנסת במעי והוא את והוא שאמר הכתוב בעיר בערב חליבו (ישעיה כ"א) ועמוד
 לקראת נחל התירום וזשי ארץ תיפח בלתי קדשו טודד : ושיבו את נפשם . כדי שישבו
 את נפשם : (כ) חמרמו . כחבר דש לשון זה בלשון משנה נפלה לאור ובחמרו בני זמניה :
 בבית כמות . בתוך הכית היתה אמות שדים ומויקים ומלאכי שות ומתן סרב האויב משכלת :
 כי

באור

כמו פרטה כטיק , לשון גבוהה ; חפקה זיין את ידיו , ובכרתם , מרוב מרידות לבם ;
 צוה , חפך אחר עשו : גיה צרוו , וטוב היות ירושלים גדה ביניהם . וכן מתורגם ב"א :
 (יח) הלכו בשבי , זה המלאכה נעשה לתואר לשם מכאובי , וכאשר מתורגם ב"א ; ולכן
 פחסרה מלת אר : (כ) ראה , מאלהבי רמוני — יכחמו ווקני גיעו ; ראה אתה , ה' , את
 עניי : חמרמו , ביטו , כמו נחמרו אעיה בלשון רז"ל . (רש"י) . נהפך לכו , נא רחם
 עלי , אכ קרמי ! כי כבר שנתו נקמתו על פשעי ס"כ , עד ששעי בקצו ונהפך לנו בקרבי
 והמחמד

מגלת איכה א ב

תרגום אשכנזי עא

(כא) שָׁמְעוּ כִּי נִאֲנַחַה אֲנִי אֵין
מִנַּחֵם לִי כָּל-אִיבֵי שָׁמְעוּ
רַעְתִּי שָׁשׂוּ כִּי אֶתָּה עֲשִׂיתָ
הַבֵּאתָ יוֹם-קִרְאָתָּ וַיְהִי כַּמְנִי:
(כב) תִּבְאָ כָּל-רַעְתֶּם לִפְנֵיךָ
וְעוֹלָל לָמוֹ כַּאֲשֶׁר עוֹלַלְתָּ לִּי
עַל-כָּל-פְּשָׁעַי כִּי-רַבּוֹת
אֲנַחְתִּי וְלִבִּי דוּוּ:

ב (א) אֵיכָה יַעֲיֵב כַּאֲפֹ וְאֲדָנִי
אֶת-בֵּת-צִיּוֹן הַיְשָׁלִיךְ
מִשָּׁמַיִם

רש"י

(כא) מאן הארט'ו וויא איך יאממען:
ניאמאנד טראזטעט, פיינדע הארען
מיינען פאלל, אונד פראהל-אקקען
דאריבער. — אויך דים איזט פאן דיר
פעהראנגט! — אונד דאך, ברינגט דוא
איהן, דען לאנגוט פערקינדריגטען טאג,
זא זינד זיא מיר יא גלייך! — (כב) איינזט
קאממען אויך איהרע באוהייטען אללע
פאר דייך, אונד דוא ביזט דער ראכער
איהרער זינדען וויא דוא דער מיינען
ווארוט. — אבער אך! צו פיל האב איך
דען יאממען? מיין הערץ דען ליידענז
צו פיל! —

ב (א) איה! וועלך אונגעווייטטער
זיהט גאטטען שטראפגעריכט
איבער ציון? בורג צוואממען! וויא
שליידערט

(כא) כי אתה עשית אתה גרמת לי שהם שונאים אותי שהדלתני מואכלם ומשתיהם ומהתחתן
זה אם נתחתנתי בהם היו מרחמים עלי ועל בני בנותיהם: הבאת יום קראת. הלואי והבאת
עליהם יום המועד שקראת עלי: ויהיו כמוני ברעה: (כב) תבא כל רעתם לפניך. יזכרו
ויפקדו עונותם לפניך: ועולל למו: ופעל למו כמו גם במעלליו יתכבר (משלי י"ב) וכפרי מעלליו
(ירמיה ל"ב):

ב (א) איכה יעיב כ"א והשמים התקררו בעבים (מלכים א' י"ח): משמים ארץ.
לאשר שהגביהם עד לשמים השליכם לארץ בבת אחת ולא מעט מעט מאיגרא
רנח

באור

והמאמר הזה הוא כעין מאמר מוסגר (אין אין געשאבענער זאץ): מרו, וי' תחת ה"א:
בבית כמות, מסודר (פרזענט): מחן שכלה חרב כמות בבית. מבית שכל המות —
ומחן — החרב: (כא) שמעו רעתי ששו, לא די, שאין לי מכחם, לא אף אייבי השומעים
רעתי ששים ושמים: כי אתה עשית, גם זה ממך, זדיקו של עולם! לעבש על עוני
הרבי. ובאמת הוא כער גדול לכבאה לבב, בראותו שמחת אויב ומתקם; כאשר זכר חכם
קדמון, שאלו לאיוב, מה היתה הגדולה בצרותך? והשיב: כקמת האויבים:
הבאת יום קראת, אבל גוי אויב ענות המה; כי אם חכמו, ישכילו, שאם הבאת יום
השילום, אז יהיו גם הם אמללים כמוני. ומלת הבאת עתיד מורכב (פוטורוס עקסאקטוס),
כמו אשר הולדת אחריהם, ודומיו. וכן תרגם האשכנזי: (כב) תבוא, לבטח אדע שתבוא
כל רעתם לפני כסא משפטך, כשתמלא סאתם, ואז תשיב להם גמול, כאשר השבת לי.
אך מ"מ עתה רבות אנחותי, ולבי עלי דוּוּ ועולל. כוּוּ במקום עתיד, כמו תנה הודך
(תהלים ח')

ב (א) יעיב, כע"ו מהפעיל, יוכא. וטעמו יאפיל בעבים (רש"י בתוספת). ונדע.
שהרעם הנקרא כל"א (געווייטטער) הוא משל צפי המסוררים הקדושים
לנקמת ה' במורדים צו. וכן אמר פה, שהשם העלה עכני רעם על ציון, ושלה ברקו,
להבעיר בערה במקדשה ובארמנות, ולהפיל תומותיה החזקות. משמים, גובה גדול
כטעם

מגלת איכה ב

משמים ארץ תפארת ישראל
 ולא זכר הדוס רגליו ביום
 אפס: (ב) בלע אדני לא חמל
 את כל נאזות יעקב הרגם
 בעברתו מכצרי בת יהודה
 הגיע לארץ הלל ממלכה
 ושריה: (ג) גרע בחרי אף כל
 קרן ישראל השיב אחר ימינו
 מפני

שלידערט ישראל'ו שטאל'ן ער פאן
 היממעל'ו האהע אין טיפען אבגרונד
 רהן! זיינער פיסע שעמעל זעלבסט
 ניכט איינגעדענק אום ראפע טאג!
 (ב) רייסט נידער אונפערשאנען יעקב'ו
 פראכטיגע ווארזונגען אללע, פער-
 העערט אין זיינעם גריממע ריא פעזמען
 יהודה'ו מאכט זיא דער ערדע גר'יך;
 אונד שאנדעט ריך אונד אבערהערר.
 (ג) שטוטפסט אין הייסעם צארנע
 ישראל'ו מאכטיגען הארן אב, האלט
 דיה קראפטפאללע רעכטע איהם
 פאם

רשי

רוח לכירא עתיקתא: הדוס רגליו: שרפך מרגלותיו חיה בית המקדש: (ב) נאזות יעקב: כתי
 יעקב: ל' טוה (ישיה ל"ג): הגיע לארץ: השפילס לארץ: חלל ממלכה ושריה: חלו ישראל שתי
 קדוים ממלכת כהנים: ושריה: מדרשי אגדה יש חלו שרים של מעלה שהחליפם המעולה על
 האור מינה על הים והחליף כל החמונים לפי שהיו ברשעי ישראל בעלי שם המפורס ובוטחים
 שישיבו את שרי מעלה להגילם מאז וממים ומחרב ועכאזי כשהי' משביע את שר האל בשמו הוא
 משיב אין מעלה זו כידו וכן כולם: (ג) השיב אחר ימינו: השיב עשנו כמשיב אחר ימינו
 מלהלסט

כאור

כטעם כטורות כשמים; ויפה אמרו חכמינו ז"ל: מאינרא רוח לכירא עתיקתא. הפארת
 ישראל: בית המקדש, שהם מתפארים ונותנים בו. והשליכו לארץ, ולא זכר, כי
 הדוס רגליו הוא: הרום, כשא קען למנוחת הרגלים, (שמעאל) כל'א. ושרה העלה
 הדס, דומה מאוד לשרה הדס, שהיא לשון השחרשות, על שם שהרגלים שחברשים על הכלי
 הזה: (ב) בלע, שחת והושאל מבליעת מחל, שהוא חיבור מן השלם. נאזות: ח' חת
 נ', כמו נזות רועים (ן' עורא). ואפסר יכוון בו גם ענין נאה; והמתרגם האשכנזי חזר שתי
 הכוונות יחד, ואמר: (פרעכטיגע ווארזונגען). ודפ'סת: הגיע לארץ, השפילס עד
 עפר: חלל. קודם הוא דבר שייבדל מחבירו בתור המעלה, וחול הוא השוכו, דבר הוא
 לכל, ואיננו מועד ביתר שאת מאשר פרטי ימינו. וכן אמר פה: חלל השרים, שהוא השרי'
 לעם הארץ, עשה עם ככהן ועבד כדוגיו; וגם האמלכה, שהיתה לפניו מושלת מעלה
 דב — הגה אח"כ היתה כאחת הממלכות השפלות: (ג) גרע, קצין. והאדרש הזה הוא דומה
 מאוד לשרה נד, גרו חילנא, שגם הוא מענין קניינה. וגם גרוד הוא חגרת לוחמיס קטנה,
 נפרדת מן הנבא הגדול (דעטאשעוונט, אבגעוואנדערטע הויסן). קרן ישראל: כח ישראל
 הדרך הדבור גדיעת קרן הוא דרך משל (טראפיס, כילדליק). ימינו, מוסב על ישראל.
 והושל הכח לימין, לפי שהימן היא נאדרת ככת יותר מהשאלל. והמתרגם האשכנזי הכריב
 שתי הכוונות יחד בפתק לשינו, ואמר: (קראפטפאללע רעכטע). ויבער, (אש חמת
 האויב) ביעקב באש להכה: סביב, תואר הפעל (אדווערביאום) ולפעמים הוא גם
 (סינסטאנטיף, בענטווארט), וזה הוא תמיד לשון רבים: סניבים וסניבות, הדברים אשר
 הם סניב לדבר אחר. וקול קבני כולל (פלוראליס טאקטיס): ומתרגם כל'א (היא נענענד).

מגלת איכה ב

תרגום אשכנזי עב

מפני אויב יבער ביעקב כאש
להכה אכלה סביב: (ר) דרך
קשתו כאויב נצב ימיו בצר
ויהרג כל מחמדי עין באהל
בת ציון שפך כאש המתו:
(ה) היה אדני כאויב בלע
ישראל בלע כל ארמנותיה
שחת מבצרו וירב בבת
יהודה תאניה ואניה: (ו) יחמם

פאם פיינדע צוריק, דאס אין יעקב ער
נון וויט העט, גלייך פלאממענדעם
בליטצע, דער אללעו פערצעררט
רינגו אומהער. (ה) ער ועלכזט שפאנגט
דען באגען, וויא דער פיינד, שטעממעט,
וויא דער ווידערואכער זיינע רעכטע,
אונד פעללעט יעדע אויגען רוזט,
אונד שיטטעט גרים אין ציון אויז,
פייערזגלוט! (ה) יא, ער איזט אונזער
פיינד געווארדען, דער עוויגע! פער-
דערבט ישראל, פערדערבט זיינע פאל-
לאזטע, זיינע פעוטונגען אללע, אונד
הייפט אין יהודה אן יאממער אונד קלאגע
געשרייא. (ו) טילגט זיינע

כגן

רש"י

מלהלכס בעד בניו: (ר) דרך קשתו לפי שכן דרך קשתות שהם חזקים לשום רגלו עליהם כשהוא
טופסם לכך נכתב כל דריכה: שפך כאש חמתו כן חיבור המלה שפך חמתו שהיא כאש כי לא
מנינו שפיקה של אש אלא אכל חמה כדכתיב שפך חמתך וגו' (תהלים ע"ט): (ה) וירב
צבת יהודה הרבה נכנסת יהודה: תאניה ואניה צער ויללה: וירב ינקוד יו"ד קמץ קטן שהוא
לשון הרבה את אחריים וירב העם ויעצמו מאד (שמות א') נקוד חירק שהוא לשון רבה הוא את
עצמו וכן כל תיבה שפעל שלה בה"א כגון פנה זנה בנה כן דרכה לשמש כשהוא מחסר מונח ה"א
כשהוא מדבר על עצמו נקוד חירק כגון ויפן פרהה (צפ' וארא) וכשהוא מדבר על אחריים נקוד
קמץ קטן כגון ויפן זכ אל זכב (זופטיס ט"ו) ויגל יהודה מעל אדמתו (מלכים ז' כ"ה) ויגל

באור

וגם הנרפת יאמר (לעם עכויראנס) ברבוי: (ר) כאויב, לא די שהכשיל כחי לכל אוכל
לעזר לי; אבל גם היה בעזרת אויבי, ולחס נס הוא עמדו נצב, ל"ז ימינו ל"כ.
ולשון העברית היא קדומה מאד וחיכנה מורחבת (אויס גענילדעט) כל זרחה; ולכן אל
תתמה, קורא אהוב! אם איננה שומרת כללי הלשון בכל מקום: שפך, חמתו (שהיא)
כאש (רש"י בקושר) וכן מתורגם אשכנזית: (ה) היה ה' כאויב, לאמת מה שאמר צפ'
הקדום דרך קשתו וכו'; באמת באמור, ה' ה' לאויב לנו, כי בלע וגו'. וזה דרך שירי
(דיכטעריש) ארמנותיה—מבצרו. בא פה ישראל ל"ז וכנה, כמזרים ויהודה:
וירב, נחי ה"א מהפעיל, ולכן הוא בשש נקודות: ואניה שרא אנה, והיו"ד מקום ה"א.
והוא נקוד בחטף פתח, ועניו יללה ואנילות; אבל אניה (ספינה) בלב ים (משלי למ"ד)
הוא בחטף קמץ: (ו) ויחמום כל לקיחה בחזקה י"ד וכח נקרא' בל"ע חמום (וועגראכפן,
וועגרייסען אברייסען, אויס דייסען, אויסיעטען, עילגען): גן שם תואר לבעל הגנה,
ע"מ של מהכפולים, דל, חס, עז ודומים; (גערטנער) בל"א: שבו, כוונתו העיקרית
על המקדש, שהוא סכת השם, והטפנית (דיא נעבענבעדייטונג) היא
ענין קובים ודרדרים, מלשון לשיכים צעינים (דברים ל"ג); כי ירושלים היתה קון צעיני
האחים, על כל התועבות, אשר נעשו שמה, כדכתיב, כי על אפי ועל חמתיו וכו'. ושיעור
הכתוב: כאשר הגנן חומם השכים, אשר בגנתו: כן חמם השם סכו, סכו, אשר כהיתה
לשכים צעיניו וכן תרגם האשכנזי: מועדו הבית המיועד לכבודו (זיין שטיפטונגס הויז)
בל"א; שכח ע"י השחתת המקדש נפסקו הקרבנות ונטלו המועדות והוא יונא לשלישי

מנחין

בגן שבו שחרת מעדו שפחה
 יהוה בציון מועד ושפחה ויטאין
 בועם אפס מלך וכהן: (ז) ונח
 אדני מופחו נהר מקדשו
 הסגיר ביד-אויב חומות
 ארמנותיה קול נתנו בבית-
 יהוה כיום מועד: (ח) חשב
 יהוה להשחית חומת בתי-ציון
 נטה קו לא-השיב ידו מפלע
 ויאבד-חל וחומתו יחרו
 אמר לו: (ט) סבעו בארץ
 ש' ועירא שיעריה

זיוע היסטע, וויא דער גארטנער אונ-
 קרויט טולנט; רייסט ויין שטיפטונגוהוין
 זעלבער גידער; לאסט רוהעטאג אונד
 פויערשאג צו ציון אונטערדעהן, אונד
 שאנט אין ווינעם אייפער ניכט קאניג ניכט
 פרוזטער. (ז) פערלאסט ווינען אלטאר,
 פערזוורפט ויין הייליגטהום, איבערגיבט
 דיא פעזשען מיאערן אין פיינדעו האנד;
 נון ערהעבט טאן פריידענרוף אין גאטי
 טעז טעטפעל, אלו ווארע פעזט פער-
 זאסטלונג דארט. (ח) לאנגע שאן
 וואר פאם עוויגען ציון שטורץ בע-
 שלאסטען; נון איזט רוא שטר געשפאנגט;
 נון הארט דיא ראכענדע האנד ער
 לאנגער ניכט צוריק; פאן גראס בוי
 קליין איזט אללעו מויער ווערק איצט
 איינגערויסען, ליגט אין טרויסטערן
 זאסטליך דאנדער. (ט) דיא טהארע
 טיף

ר ש י

מלך נבל את ישראל אזרה (סס י'): (ז) ויחמוס. לשון כריתה וכן יחמוס כגון נסדו
 (איוב ט"ו) נחמוס עקבך (ירמיה י"ג): כגון כמו שחזון ידקית הננה: אולי מענינו
 שבו כתיב שסיך קשתו על בניו כחזקן ביתו כך נדרש במדרש קינות: שחת מעדו בית
 קדשי הקדשים שס היה נועד לבניו שחזר וטעדתו לך שס (בפרשת תרומה): מלך
 וכהן. נדקויהו המלך ושורויהו כהן גדול: (ז) נאל. ביטל וכן נאלת ברית עבדך (תהלים
 פ"ט): כיום נועד. שבו שחזר וטעדתו לך שס (בפרשת תרומה): מלך
 קול שמה: (ח) חשב ה' להשחית. זה ימים רבים שעלתה על דעתו כך שנחמה בו על
 חסי ועל קשתו היתה לו העיר הזאת להסירה ועל פני (ירמיה ל"ב): נטה קו. על
 עמט ליפרע על עוונתו; מבלש. מהשחית: חיל וחומה. אורח ובר אורח חומה נעובה
 שכנגד חומה גבוהה: (ט) עבעו בארץ שעריו. נדרש אגדה לפי שחלקו כבוד לארון
 שנאלח שבו שעריו ראשיכם (תהלים כ"ד) לפיכך לא שלטה בהם נריה ועבעו בארץ ורבותו
 אחרו מעשה ידי דוד היו לפיכך לא שלטו בהם אויבים: אין תורה. אין בהם עורה הוראה:
 יסנה

באור

פגנין פקר, כיון למד דעת (סוף קהלות): (ז) ונח. זה הארש דחיה בהוראתו לשד
 זנה; שניהם לשון עוינות דבר וכתפודות ונענו, עוינת אשה את בעלה, ואהבה את
 האוהב, וכדומה; אך ארש זנה מורה עוינה לגמרי (געבנליכע טרעכנונג, פערלאססונג)
 ולכן נתלפה הה"א בחי"ה, כי קושי העבטת יורה תמיד על סווק הוראה. ולפי שזכר נאומת
 הכהן, זכר גם נאומת התובת ונאומת העקדש: נאר. הרחיק והשליך. והוא מבנין הדגש,
 בלי תשלום: כיום מועד. כאשר היו הרים מאורדים—ועולי הרגל עונים הידד בבית ה'
 בחגים ובמועדים: קן נתנו האויבים בחורבנו קול חדוה וגינה. (רש"י בשינוי לשון):
 (ח) חשב ה' להשחית חומת בתי ציון, זה ימים רבים, ככתוב: כי על אפי וכו' (תש"י)
 סך

שְׁעָרֶיהָ אֶבֶר וְשַׁבֵּר בְּרִיחֶיהָ
 מַלְכָּה וְשָׂרִיָּה בְּנֹזִים אֵין תּוֹרָה
 בְּסִדְנֵי אֵיהָ לֹא־מִצְאוּ חוּזִין
 מִיְהוּדָה: (י) יִשְׁבוּ לָאָרֶץ יְדָמוּ
 זְקֵנֵי בִתְ-צִיּוֹן הָעֵלֹו עֶפֶר עַל-
 רֹאשָׁם חֲגָרוּ שַׁקִּים הוֹרִידוּ
 לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוֹלֵת יְרוּשָׁלַם:
 (יא) כָּלוּ בְדַמְעוֹת עֵינֵי חֲמַרְמְרוּ
 מֵעֵי נִשְׁפָּךְ לָאָרֶץ כְּבִדֵי עַל-
 שֹׁבֵר בִּתְ-עַמִּי בַעֲטָף עוֹלָל
 וַיִּנָּק

טיף אין שוטט פֿערוענקט, דיא ריגעל
 צערבראָצען אונד צערשמעטטערט —
 דער קאָניג אונד דיא פֿירוטען אונטער
 באַרבארען, נירגענחו צורעכטווייזונג,
 זעלבזט פראָפעטען עמפֿאָהען קיינע
 ווייזונגסעהר פֿאָס העררן. (י) דאָרום
 זיטצען ציין גרייזע אויף דהאַרטער
 ערדע שפראַכלאַז דא, דאָז הויפט מיט
 אַשע בעשטרויעט, דען לייב אין זאַקקען
 געהיללט; אונד ירושלים' טאַכטער
 וואַנדעלן מיט געזענקטעם הויפט אומ-
 הער. (יא) מיין אויג פֿערגעדיהט פֿאַר
 טהראַנען, מיין אינגרען גליהט פֿאַר
 קוממער, מייע גאללע ערגיזט זיך, אָב
 דאָז אונגליק מיינעו פֿאַלקען, דעם קינד
 אונד

ר ש י

ישבו לארץ וגומר כמשמעו. ויודע אנדה כנודכנדר הוסיב' לארץ כשמרדו כדקיהו ועבר על
 שבעתו כח ויש לו בדפכה של אנטוכי' ושלח בשביל סנהדרין ובאולקראתו וראה אותם אנשים
 של טורה והוסיב אותם בקתדראות של זהב ואמר להם סדרו לי תורתכם פרשה ופרשה ותרגמיה
 לי כיון שהגיע לפרשת נדרים אמר להם אם הוא רוכה לחזור יכול הוא אמרו לו ילך אל חכם
 ויתיר לו אמר להם אם כן התרתם לנדקיהו את שבעתו כזה ושמטום והוסיבם לארץ וקשרו
 שערות ראשם בזככות הסוכים ונדרום: (יא) חמרמרו. רגז' לירט בלע"ז (והוא
 רעגרילער"נט. בל"א אייגעשרומפען. גערעזטעט) דרך בני מעים בשמשליכם אדם לאור
 כוונים ומתחמרמרים: בעטף. פאמ"יר בלע"ז (והוא פאמע"ר. בל"א פערשאכטען. אונד
 מעכטיג

באור

אך לא שקד על הרעה, כי א אך אפיס הוא. אך לקוף, כאשר הגדילו לעשות רשע, נטה
 קו. של משפט, לענוש הקוטאים (רש"י בשינוי) ועתה לא הסיב ידו עוד מבלע, עד
 שהאביל של וסומה: ויאבל, התיב. ומאמר נטה קו דרך מליצה (פוגירליך), על גמר
 הדין; כאשר יאמר האשכנזי: (דער שטאב איזט געבראכען): חל. היא הסומה הקטנה
 סביב לגדולה (זווינגער, פאר מויער) בל"א; וכן אמר הכשדי: „מפקחא וסורא“, ושרש
 המלה חלל מהכפילים, כי החל משאיר מקיס חלול בינו ובין הסומה, ולכן היא באה תמיד
 בלי יו"ד; אבל חיל ביו"ד הוא מע"ז, וענינו בנא: אמללו. שרשו אמל, וכפול הלמ"ד.
 וענינו חולשת וכריתה, כמו האמללים (נחמיה ב') דומיו (רד"ק). או שרשו מלל, והאל"ף
 תחת ה"א הפעל, והראוי המללו. והטעם: הסומת כפלו — היו לעפר ולשק: (ט) אבר
 ושבר. מניין הדגוש, והפתח מקום נירי: אין הורה. כי מי יורה? מלכה ושריה בנזים —
 ונביאיה — לא מצאו חזון. לכן ידמו זקני נת כיון. מאין עפה. שרש דום כאמר בכל מקום
 על השתיקה העזמה — שתיקת הדבור והמחשבה; (שפראך=אונד זינכלאז זיין) וכן הוא פה:
 מרוב איחס וכעס ידמו זקני ירושלים, ולא ידעו, ויה יעשו: העלו עפר, זה היה מנהג
 האבלים בימי קדם בארצות המזרח, כנידע: הורידו. העו לארץ. וכן אמר האשכנזי:
 (מיט געזענקטעם הויפטע): (יא) כבדי, בא כבד במקום מרה, בעבור האסוה שנייהם;
 כי מין המרה יורד דרך סמפונות על הכבד, ושם יקבל סגולותיו, לפעול בניף כפי פקודתו,
 מאת זכר האדם. וידוע כי בהתפעל האדם מחימה, כעס או יגון, כשפכת המרה אל

ווינק ברחבות קריה
 (יב) לאמתם יאמרו איך דמיון
 ווינקה עטפם כחלל ברחבות
 עיר בהשתפך נפשם אל תיק
 אמתם: (יג) מה אעודך מה
 אדמה לך הבת ירושלם מה
 אשוד לך ואנחמך בתולת
 בת ציון כי גדול כים שברך
 מי ירפא לך: (יד) נביאיך חוו
 לך שוא וחסר ולא גלו על
 עונך להשיב שביחך ויחוו לך
 משאות שוא ומדוחים:
 (טו) ספקו עליך כפים בל
 עברי דרך שרקו ויגעו ראשם
 שכוך קרי על

אונד ויגליגע אין אכל'ען שטראסען
 פאר דינגער פערשטאפטען. (יב) לאלל
 לענד פלעהען ווא איהרע מיטטער אום
 בראך אונד וויין, קריסטען, ווא פער
 וואונדטע, ויך אויף אפגער שטראסע,
 אונד הויכען איהרען גיוט אונד אין דער
 מוסטערשאס. (יג) ווען, א טאכטער
 ירושלים! ואלל צום לינדנדען כייא
 שפיל, איך אהנליך דיר פירען? ווען
 דיר צום טראוס ענטגען שטעללען,
 א יונגפרוואליכע טאכטער צו? אד,
 גראס ווא דאז וועלטטעער אונד דיגע
 וואונדע, ווער קאן נא דיר היילען?
 (יד) דיגע פראפעטען? — ווא האבען
 דורך טרוג אונד אונזן דיר געמאסט
 גיך דין שטראפליכען אונרעכט דיר
 אויפגערעקט, דאס פאן דינער ווילד
 היט נא צוריק דיר בראכטען; אונד
 לאגען דיר נור שכיחה ענדע געויפטע
 דער צוקונפט. (טו) טון שלאגען דייענער
 דיר האנדע צוזאמען אויכער דיר,
 שיטטעלן פערואונדרנד דאז הויפט,
 א ירושלים

רשי

אונטער ווערדן וכן ישעיה כ"א יונה ד' ח': (יג) מה אעודך ומה אדמה לך. למד לך
 מה תתמיה על שברך הלל חף לחמה פלוגית אירע כמותך: מה אשור לך ואכחך כשנחה גרה
 על אדם אומר לו חף נפטיג עלתה כך תנחשוים הם לו: (יד) נביאיך חוו לך שוא וחסר ולא גלו על
 עונך ולא גלו על עונך: (טו) ספקו עליך כפים בל עברי דרך שרקו ויגעו ראשם
 להכריע דרכך על פניך: להשיב שביחך. לומר שאונתך לשון אונתה (ישעיה ל"א) מוכנסים הם
 חסדך כמותך: (יב) ואלל צום לינדנדען כייא שפיל, איך אהנליך דיר פירען? ווען
 דיר צום טראוס ענטגען שטעללען, א יונגפרוואליכע טאכטער צו? אד, גראס ווא דאז
 וועלטטעער אונד דיגע וואונדע, ווער קאן נא דיר היילען? (יד) דיגע פראפעטען? —
 ווא האבען דורך טרוג אונד אונזן דיר געמאסט גיך דין שטראפליכען אונרעכט דיר
 אויפגערעקט, דאס פאן דינער ווילד היט נא צוריק דיר בראכטען; אונד לאגען דיר
 נור שכיחה ענדע געויפטע דער צוקונפט. (טו) טון שלאגען דייענער דיר האנדע
 צוזאמען אויכער דיר, שיטטעלן פערואונדרנד דאז הויפט, א ירושלים

באור

קובתו, ויקח, ויקחו ויניח גם לימות הנורה. וזה טעם נשכך לארץ: בעטף כפעל,
 בקסדן ה"א, והבית מקום כעבוד. וענין הוולה חפיות כוח פשמייר (פחמער, אהנמעכטע
 ווערדען), בלע"ז. (רש"י בשי"קנת): (יב) בהשתפך נפשם: בהתפכס חנה וחנה, כחלל
 חרב, אשר יתגולל בדע, טרם ימות: בהשתפך נפשם: כתי ליתיה. וזכר החס ואל
 החב, לפי שהחנה רכה וענוה יותר מן החיט, וכפחה כעויה יותר אל התפעלות הרמזים:
 (יד) נביאיך, כתמיהה: מי ירפא לך? נביאיך? — הלל חמה היו מחריבין! לא די עלה
 גלו לך עונך הרב ועוכו, להשיך מדרך לא טוב; אך גם התעורר במשאות שוא, למען הוסיף
 חטא על חטא. ויחיה תבין, קורח וזכיל, טעם העפסיון כמות נביאיך: הפל, דברים
 שחין בהם טעם; אפלטעריינט (אפסורדימענט, אכגעשחאקט, אונטערזינפטויג) בלע"ז.
 (רש"י): ולא, גלו. (דעתם) על (אידות) עונך. וכן יאמר האשכנזי (אויפשלוס איבער
 עטולו גענען). וזה טעם על לדעתי הקלטה. עין. כונאעו. אז הוא לשון עונש; לא גלו

על־בת ירושלים הִזאת העיר
 שיאמרו כל־לילת יפי־משוש
 לכל־הארץ: (טז) פִצוּ עֲלֵיךְ
 פִיהֶם בְּלִי־אֵיבֶיךָ שָׂרְקוּ
 וַיִּחַרְקוּ־שֵׁן אָמְרוּ בְּלַעְנוּ אֶיךָ
 זֶה הַיּוֹם שֶׁקִּוְיָנְהוּ מִצְאֵנוּ
 רֵאֵינוּ: (יז) עֲשֵׂה יְהוָה אֲשֶׁר
 זָמַם בְּצַע אֲמַרְתוּ אֲשֶׁר צִוָּה
 מִיַּמֵּי־קֶדֶם הַיָּם וְלֹא חָמַל
 וַיִּשְׁמַח עֲלֵיךְ אוֹיֵב הַיָּם קֶרֶן
 צָרִיךְ: (יח) צַעַק לִבִּם אֶ־אֲדֹנָי
 חוֹמַת בֵּת־צִיּוֹן הַזֹּרֵי־דִי בַגַּחַל
 דְּמַעַת יוֹמָם וְלַיְלָה אֶל־הַתַּנִּי
 פּוֹגַת לְךָ אֶל־הַיָּם בֵּת־עֵינֶיךָ:

א ירושלים! „אויט דױס דױא זאָ בע־
 „ריהמטע שטאַדט? דױא קראַנע דער
 „שאַנדהױט? דען ערדבאַלד וואַננע
 „דױס?“ (טז) דאָן רױסען דױא פֿײַנדע
 דען ראַכען אויף, בלעקען האַהנצישענד
 דױא צאָהנע, ערווידערן: „וויר, וויר
 „האַבען דױא פֿערשלונגען! אײן לאַנגוט
 „געווונשטער טאָג אײזט דױס אַה! אַה!
 „וויר ערלעכטען אײהן! זאָהען אײהן!“
 (יז) זאָ רױאט דער עווונגע וײנען פֿאַר־
 זאַטן אוונגע־פֿײַהרט! דױא לאַנגוט פֿער־
 קינדױגטע דראַהונג אין ערפֿל־לונג גע־
 בראַכט! לױס צו גרונדע רױכטען אַללען
 אַהנע שאַנונג; לױס פֿײַנדע פֿראַהלאַק־
 קען, אונד באַרבאַרען שטאַל צירען!
 (יח) אויז אײהרעם גרױואַזאַמען הערצען
 דרינגט פֿרױדענגעשרײַא בױ צום הױמ־
 מעל עמפּאַר, אַ צײן! לאַס צעהרען
 וויא באַדע פֿלױסען, טאָג אונד נאַכט
 אונאױפֿהאַלטזאַם מיסען זױא רױזערן
 נױא דױא דױנעם אויגע רוהע גאַננען
 אויף

קומי

רש"י

ג' וילך טובב (ישעיה כ"ד): ומדוחים - הדיחוך מעלי: (טז) שרקו - נופח בפיו שׁיב לׁיר
 בלע"ז (סוף לער - כל"ח ציטין - פפיסין - וכן מ"א ט' ח') ורך אלס לעזות כן הרואה דבר
 חשוב שחרב וכלה: כלילת יופי - כל היופי היה שלה: (טז) פכו עליך פיהם - מפני מה הקדים
 פ"א לעי"ן מפני שהיו אומרים בפיהם מה שלא ראו בעיניהם: (יז) בצע אמרתו - כלה גורתו
 כמו יתר ידו ויבצעני (איוב ו"ו): אשר נזח מימי קדם - מה שכתוב בתורה ויספתי ליסרה
 אתכם שבע: (יח) פוגת - העברה טרישאל"מיכט בלע"ז (טרעסא"י עמא"ג - כל"א שׁידרען -
 פלעצליכע בוועגונג - הופפען) כמו ויפג לבו (כפ' ויגש): בת עיכך - שחן של עין שקורין
 פרוכי"ל

באור

לך הרע הנגזר עליך מואת ה' - והמתרגם האשכנזי שכל לקחו הוך, והרכיב שתי הכוזבות
 יחד, באמרו: (שטרעפליכעס אונרעכט): (טז) שרקו, נפשו בפיהם; שיכלר (סיפלער,
 פפיסען, צישען) בלע"ז - והוא סימן תמהון - (רש"י בקיכר): כלילת - שם, והנפרד
 כלילה; כתר היופי - וכן מתורגם אשכנזי: (טז) פצו עליך, האויבים מתפארים כנד
 העוברים ואומרים: מה תתמהו? אכתו בלענו העיר הזאת, והבקענוה אלינו - אתם
 כפלאים על המדאה; אבל אכתו קוויט כבר לזה היום - ועתה מאכנהו - שרקו, זאת
 השריקה היא להתול, כאשר אמר האשכנזי (האהן צישענד): (יז) בצע כלה - אמרתו -
 הסגול מקום חירק - הרים קרן צריד, גדלם ובשאים - ול"ע לטון מזרחית מלאה דבכי משל
 ומליצה (מעטאפהערן) כנודע: (יח) צעק לבס, של שונאים בקול רמה חוק גדול, עב
 שעה אל ה' - ונעקת בני האדם בכללם - כנריק, כרשע - באה אל האלקים; וכן אמר
 לכתריב: ושאנך עלה באומי (ישעיהו ל"ז): חומת בת ציון, אמר המקיץ לחומה, שפוקד
 דמועה

(יט) קומי ו רני בליל לראש
 אשמרות שפכי במים לפי
 נכה פני אדני שאי אליו כפוף
 על נפש עולליך העטופים
 ברעב בראש כל חוצות
 (כ) ראה יהוה והפיטה למן
 עוללת כהאם תאכלנה נשים
 פרים עללי טפחים אסיהר
 במקדש אדני כהן ונביא
 (כא) שכבו לארץ חוצות געו
 וזקן בתולתי ובחורי גפלו
 כחרב הרגת ביום אפקה טבת
 לא חמלת: (כב) תקרא ביום
 מועד מגורי מסכים ולא היה
 ביום אפי יהוה פליט ושריד
 אשר

(יט) אויף! קלאגע לויט גאטטע דורך!
 ביום אנבענין יעדער גאטטוואצע, ער
 גייט דין הערץ, וויא וואסער, פאר
 דעם הערין; העכע דיינע האנדע צו
 אוהם עכפאר, אום דיינער קינדער
 לעכען וויללען, דיא פאר הונגער פער
 שמאטען אן אללען עקקען דער
 שטראסען. (כ) א עוינער! שויע הער
 אונד זיהע! ווען האט דיינע שטראפענרע
 האנד יע זא הארט געטראפען? זאללען
 מיטטער איינע לייבזפרוכט פערצעהר
 דען? דיא מיהואם ערצאנגען קיני
 דער? זאלל אן גאטטען הייליגסרום
 טאן נדערמעצלען, זא פרויסער, אלו
 פראפעט? (כא) קנאכען אינד גרויע,
 זינגלינגע אונד סאדכען, לינגע הויפען
 ווינע אויף דען שטראסען אומהער, דורך
 דאן שווערדס געפעללט! דיא הוא
 געפעללט, אס טאגע דיינע צארנען,
 דוא אהנע סטליידען ערווינדען ליסענט.
 (כב) אלו, גלייד צו איינעם פעזטע, דוא
 מינע פירכטערליכען נאכבארען אללע
 אום טיך צואסמען ריפוט, אונד קיין
 שוואכער איבעררענט, קיין פליכטלינג,

סור אם ראכע טאגע גאטטען בלויכ — דיא

רשי

פרוני'לש בלע' (פרו'נעל כל"א אינגאפעל): (יט) אשמרות - שתי חלקי הלילה שהלילה נתלק
 לשלשה חלקים כמו אשורו רבותי כוונת נרכות: העטופים - אשכנזיין בלע' זפער שוואכטין
 לוכיגעכטיג ווערן. כמו לעיל פסוק י' א' וכן פי' רש' כוונת סנת ט' ע"ג): (כ) עולת
 טפחים - ילדים רכים שעודן גדלים כטפחי איתים ורבותי דרשוהו על דואג בן יוסף שהיה
 אמו מודדתו כטפחים בכל יום ויום לתת והכ לכה"ו לפי מה שהיה גדל ולבסוף חכלתו: אס
 יהרג באקדש ה' כהן ינבא - רוח הקדש משיגתם וכי נאה לכם שהרגתם את זכריהו בן יהודא
 כמו שכתב בדברי הימים (ב' כ"ד) שהוכיחם כשאלו להשתחוות ליואש ועשאוהו ע"א ורוח לבנה
 חת

באור

דומה בהגשמה (פירוטאניפירט) - תה שורגל נפי המליצים הקדושים: מה לך היס מ
 תנוס? (תהלת ק"ר), פנחו הרים רנה (ישעיהו ע"ד), פתח לבסוף דלתך (זכריהו י'),
 ודומים - או תופת כמו בתולת, ע"ד אס קושה היח (זיר ח'). ועל פי זה תרגם האשכנזי:
 בת עינד, אפור אל עין; פרונילש (פרוכעללע, אינגאפעל) בלע' ז' (רש"י) וינבאטו המלה
 כוזת נבית כפולה: בנת עיט (זכריה ב' י"ג): (יט) רני, ארינד ירט מוטוב לב - עקב
 פת נעקת סגר אל פדוכיך, אולי יחך! לראש אשמרות, לראש כל אשמורה: על נפש
 עברה

מגלת איכה ב ג

תרגום אשכנזי עה

אֲשֶׁר-טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֵיבִי

דיא איד זא זארגפאלטיג מיר ערצאג
גען, אד! דער פיינד האט זיא אללע
אויפגעריבען.

כלם :

ג (א) אֲנִי הַגִּבֹר רָאָה עֵנִי

ג (א) איד בין דער מאן דער דאז עלענד
זעלבוט געזעהען, מיט זיינעם
גריממען שרעקקענפאללען רוטדע!

בְּשֵׁבֶט עִבְרָהוּ :

(ב) מיך רים עז פארט, אונד טריב
מיך אומהער, אין טיפער דונקעלהייט,
נירגענדו העללע; (ג) אד! אונד שווינגט
זיינע גייסערל נור איבער מיך איממער=

ב) אֹתִי גַהֲגוּ וַיִּלְךְ חֶשֶׁךְ וְלֹא-

דאר: (ג) אד ביי ישב יהפך ידו

אֶזְרָא : (ג) אֶךְ בִּי יֵשֶׁב יְהִפֹּךְ יָדוֹ

דאר. (ד) ביו פלייש אונד הויט צער=

כָּל-הַיּוֹם : (ד) בָּלָה בְּשָׂרִי וְעוֹרִי

פעצט, מיין געביין צערשמעטטערט
איזט. (ה) באלד צווינגט דער וויטריך
מיך אין פעזטע מויערן, ווא

שָׁבַר עֲצָמוֹתַי : (ה) בָּנָה עָלַי

ויקה

ר ש י

את זכריה בן יהוידע והיה כהן ונביא והרגוהו בעזרה: (כב) תקרא כיום מועד. כמו קראת
לשון הוזה הוא: מגורי. שכיני הרעים להאסף עלי להשחית: אשר טפחתי ורבייתי אויבי כלם.
הילדים אשר טפחתי וגדלתי אותם בא האויב וכלה אותם:

ג (א) אֲנִי הַגִּבֹר רָאָה עֵנִי. היה מתאונן ירמיה לומר אני הגבר ראה עני אשר ראה עוני
מכל הנביאים שנתכבאו על חרבן הבית שבימיהם לא נחרב הבית כי אס בימי:
בשבע עברתי. של רודה ומכה הוא הקב"ה: (ג) אד ביי ישב יאני לבדי לוקה תמיד כי כל תשבות
מכותיו עלי: (ד) בלה בשרי. כמו לבול ען (ישעיה מ"ד). ד"א בלה בשרי ועורי. כמו והארץ
כנגד תבלה

באור

בעבור: (כ) אם תאכלנה? הרובה אתה הרחום וחסון, שתאכלנה גאים פרוץ? וכן
מתורגם אשכנזית: פדים, עיין למעלה מזה, פסוק ד': טפוחים, מגורת טפח, כמנהג
הנשים למשמש ולטפח בילדיהן הקטנים, לרצותם ולשכך דמעותם: עוללי טפוחים,
(געשטרייכעלטע, געליענקאזטע קינדער) בל"א (ן' עורא בהרמנה). או הוא מלשון
מטפחת; (ווינדעלוי וויקקעל קינד) בל"א: (כא) טבחה, בלי חמלה ניוס: (כב) חקרא
אשר קראת: כיום מועד מגורי, שכיני הרעים, או מלשון מורא, אויבי האוימים. והאשכנזי
אמר בשום שכל: (פירכטערליכען נאכבארען): אף ה', שם תחת כנוי, והוא מסגולת
לה"ק. כנודע: אשר טפחתי, ילדים, גדלתי בשמירה מצולה — האויב בא וכלה אותם:

ג (א) אֲנִי, נא קורא נעים! תן לך, בקראך הקינה הזאת; כי היא רמה וכשאה עד
מאוד — מוסרית ופילוסופית (אין מאראלישפיהלאזאפשישעם טרויער
געדיכט), ודברי המסורר בזה מתוקים הם לכפש, ומרפא לשכל. — ראה, אשר ראה
(רש"י): עני, שם ודמה את העני לאיש אכזרי, לא יחמול, אשר בידו שבת הנוגש, לענוש
בו. ובאה מלה זאת בק"ח, ע"מ ואל דמי (ישעיהו ס"ב ו'): עברתו. מוסר על העני,
וכל הפעלים הנזכרים למטה מזה: נהג, ישב, יהפוך וכדומה מוסבים עליו בדרך ההגשמה
שהזכרתי כבר: (ב) ויולך, נפ"ו מהפעיל, ופתח הלמ"ד בעבור ההפסק: חשך, בחושך:
ולא אור, יתרון לשון (פלעא נאסמוס) בזה הוא סגולה (אידיא עיסמוס) לפעמים בלשון
העברים: חנם אין כסף, מת אתה ולא תחיה, אלמנה אני וימת אישי, ודומים: (ג) אד
בי, אני לבדי מוכה תמיד; אד ביי ישב להפוך ידו כל היום; וכל תשבות מכותיו רק עלי הם
(לש"י בהרמנה). ישב יהפך. כמו נדעה נרדפה, נדעה לרדוף: (ד) בלה, קרע. כי
דבר

ויקף ראש ותלעה
 (א) במחשבים הושיבני במתי
 עולם: (ב) גדר בעדי ולא אצא
 הכביר נחשתי: (ג) גם כי
 אועק ואשוע שתם תפלותי:
 (ד) גדר דרכי פגויות נתיבותי
 עזה: (ה) רב ארכהוא לי ארתי
 במסכתרים: (ו) דרכי סורתי
 ויפשחני שמני שומם:
 (ז) דרך קשרתי ויציבני
 במטרי לחץ: (ח) הביא
 בכליתי

ווא ניכטן אלו ביטרען לידען מיך אום-
 גיכט; (א) זענקט מיך אין פינטרע
 גרופט, גלייך לאנגוט פערשטארבען;
 (ב) קערקערט מיך אין, אויף דאס איד
 ניכט ענטוויילע; אונד בעשוועהרט מיט
 עהרנען קעטטען מיך. (ג) יודך הופע
 אונד פלעהע — אבער אד! פרוכטלאז
 האללט דיא פערשלאגנע שטיממע מיר
 צוריק. (ד) באלד, פערלעגט ער מיט
 פערלענשטיקקען מינע וועגע, פער-
 לענקט דיא גרארען פפארע מיר;
 (ה) אויט מיר אין לואאנדער באר, אין
 לאווע אים דיקנט; (ו) פאללט דארט
 אויף איררעם וועגע מיך אן, אונד מאכט
 מיך צום שרעקבילדע! (ז) באלד
 שפאנגט ער דען באגען, שטעללט מיך
 צום צילע ווינען פפילן. (ח) אום
 שייטעט

רשי

תכלה (שם נ"א) כלומר שכנו לארץ חיות נער חקן ולא היה להם כרוכסת וכלה נשים כהם
 גולים: (ה) ויקף הקיפתי: ראש ותלעה. כמו ראש ולענה (פרשת נבכים). ויחדש אנה
 ראש זה כבוכדנצר לגלות יהויכין ותלעה נבזרחין אמר המכה בימי דקיהו והלאה: (ו) גדר
 בעדי. עזה חומה לגנדי להיות כלוא: ולא אצא. הטיב סביבותי מחנות וניסות של אורנים:
 הכביר נחשתי. עזה לרגלי נחשתיים כבדים שלא אוכל לילך פיר"ש בלע"ז (פער"ש. בל"א
 קעטן. באנדען): (ג) שתם תפלותי. שתם תלוות הרקיע בסני: (ד) נתיבותי שיהי אס נחתי
 לכאף איני יונא כדרכים הסלילים בדרך ישרה עפני האויבים ואנא דרך עקלתון: (ה) דוב אורח
 הוא לי. הקדוש ברוך הוא נהפך לי לדוב אורח: (ו) דרכי סורתי. לשון סודים קינים (קבלת
 ז') סוד קיין איתם עפור קינים כדרכי: ויפשחני. לשון סיפוק הרגלים שהעברה על הדרכים
 שאין עופנים ברוך להרחיב בעדיו ויש דוגמא כלשון גמרא האי עמין דכפח דיקלח: (ב) ויציבני
 כמטרי

באור

דבר בלי (פערשילט, פערמאדערט, פערווישטערט) הוא נקרע תלתי, והרכבתו מתפרדת:
 (ה) בנה עלי, בית הסוהר המסובב בחימות נזירות: ויקף. (עלי) ראש. כמו ראש ולענה
 (רש"י): ותלעה, תלעה מרה. וכן אמר הא"בני: (ביטערעם לידען). ואמר בנה על
 העני, כאלו הוא בנה בית האסורים הזה דחוקא בעבורו, הוא דרך הסגנה (ענעדנישט,
 קראפט פאללע רעדענסארט): (ו) עולם. ויין רב. וכן אמר השתרגם האשכנזי:
 (לענגסט): (ז) ולא, שלא. וי"ו תחת שלן: הכביר, עזה כבדים. נחשתי. כבלי
 נחשת, אשר הם סביב לרגלי, ויענעום תלכתי פירוש (פערס, קעטטען, פעסקעלן)
 בלע"ז. (רש"י בשינוי לשון). ואין הדל בין נחשתי לנחשתי: כי אורק קען וק"ת יתחלטי:
 (ח) שהם. בין ויקף' כשך תפלותי. סתומה. עיין. לעולם הזה (ב' ד'). (ט) בנאות,
 צחלקי נור בעתק, אשר נגשו ועברו מחקוים; במאמר האשכנזי המסביל: (מיט פעלענע
 שטיקען): (י) במסכתרים, פעמי העגים אשר נבדה, אשר הוא מסתור לכל עינר; וכן
 פרגס האשכנזי (א"ס דיקקעט): (יא) דרכי, אל דרכי הנעוים: סודר, סר העני;
 ויפשחני

בבִּלְיִתִּי בְּנֵי אֲשַׁפְתּוּ: (יד) הִיִּיתִי
 שְׂחֹק לְכָל־עַמִּי נְגִינָתָם בְּלִי־
 הַיּוֹם: (טו) הַשְּׂבִיעֵנִי בַמְרוֹרִים
 הַרוּנֵי לַעֲנָה: (טז) וַיִּגְרַם בַּחֲצִין
 שְׁנֵי הַכְּפִישָׁנִי בְּאִפְרָיִם: (יז) וְתִזְנַח
 מִשְׁלוֹם נַפְשֵׁי נְשֵׂי־טוֹבָה:
 (יח) וְאָמַר אֲבָד נַצְחִי וְתִזְחַלְתִּי
 מִיְהוָה: (יט) זְכַר־עֲנִי וּמְרוֹדֵי
 לַעֲנָה

שיטטעט ויינען קעכערן פֿערדערבליכע
 ברוט , גאַנץ אין מיינע נירען אויז ;
 (יד) דאָס איז צום האָהן געלאָכטער
 מיינען פֿאַלקען ווערדע ! איהר שפּאַטט
 לייער דען גאַנצען טאָג . (טו) באַלד ,
 מאַכט ער מיך מיט עקעל־האַפּטען
 שפּייזען זאָטט , שטיללט מיינען דורוט
 מיט ווערמוטה ; (טז) צערמאַלמט דיא
 צאָהנע מיר מיט קליינען קיזעלן , אונד
 וואָלצט אים שטויבע מיך אומהער . —
 (יז) זאָ אַללער גליקזעליגקייט בערויכט ,
 פֿערצווייפּעלטע איד אַן בעסרונג שאַן ;
 (יח) שפּראַך : איך בין אין עוויגקייט
 פֿערל־אָהרען ; קיינע האַפּנונג מערער בייִם העררן פֿיר מיך . (יט) דען דאָז
 אַנגעדענקען מיינער ביטטערן ליידען ,
 מיינען

רש"י

כמטרא . העמידתי לנגד חיצוני לירות בני במטרא אשכנזי לא בלע"ז (כמו א סינכאלי בל"א טוס
 זייכען : בוס זיל . וכרש"י כ"ף ברש"י אל . מלה נוספת . דז זיל) : (יג) בני אשפתו . קנים
 שנותנין בתוך אשפה שקורין קויכרא בלע"ז (הוא לשון אשכנז קעכיר . וכן ישעיה כ"ב ו') :
 (טז) ויגרם . ויגרה ודוגמתו גרסה כפשי (תהלים קי"ט) וכן גרש ברנול (בפ' ויקרא) : בחצן
 אכנים דקים שנתוך העפר שהיו לשון המוליס עיסתן בתוך הגומות שחופרים בקרקע והחצן
 ככנס לתוכה בשאר הקדוש ברוך הוא יחזקאל עשה לך כלי גולה (שס"ב) לשמות זו ללוש
 בתוכה חררה קטנה כדי שילמדו הם ויעשו כן כענין שאמר והיה יחזקאל לכס למופת (שס"ד)
 והם היו משתקיים עליו ולא עשו כן לכוף נשתברו איניהם : הכפישני . כפה אותי באפר ככלי
 הכפשי על פני ארבע"ר בלע"ז (ברש"י כ"ף אדכ"טיר בל"א הין געשטרעקט) . ויש דומה במשנה
 פיסון הגמל : במדה כפונה מדר : (יח) ואומר אבד נצחתי . אמרתי בלבי ברוב כרותי אבד
 עולמי

באור

ויפשחני , ש"ן תחת סוף ; פסח (דלג) אלי . וכן מתורגם אשכנזית : שומם , שכל רואני
 יאוס (ז' עזרא) . ועל פיו תרגם המתרגם האשכנזי : (שרעקבילד) : (יב) כמטרא , אל"ף
 תחת ה"א . והמלה ארמית (סיריש) , לשון שמירה ; המקום אשר אומרים ומכוונים לירותו .
 (ביעל) בל"א . (ן' מלך בשינוי קת) : לחץ , אפשר נקרא כלי יריה (געשאס) הקדמון הזה
 כך מלשון חץ (אכנים קטנים חלקים , קיעזעלשטיינע) ; כי בו ירו הקדמונים , כטרע
 מומעשה דוד וגלית : — (יג) בני אשפהו , האכנים , אשר תוכיא האשפה (קויכרא קארקאיס)
 בלע"ז , (קעכער בל"א) ממייעה . (מרש"ן עזרא) . וכל המקרא הזה הוא מאמר כמלך עד
 מאור : (יד) עמי , לדעת החכם המתרגם אשכנזית היו"ד למצ"ע ; והמסורה איננה מסכמת
 עמו : (טו) לענה , כלענה : (טז) ויגרם , וישגר , כמו גרסה כפשי . (רש"י) : בחצין ,
 עיזן למעלה , פ' י"ב : הכפישני , בחלף בומ"ף : (יז) והונח . עומד (אינטראנזיטיבוס ,
 ארכאיבערגעהענד) ; אך למעלה מזה (ב' ז') הוא יוכא (טראנזיטיבוס , איבערגעהענד) .
 ורבים ככה : נשיתי , כל נשייה היא שכחה ברטון , שיסיר האדם דבר מרעיוניו , לבלתי
 תשוב עליו עוד ; וזה ההבדל בין שכח לשכח , כי שכחה היא מקרית מאורך הימים , חסרון
 כח הזכר , וכדומה . ושיעור המשך המקראות פה כן : רעות רבות וכרות עברו עלי , (אמר
 המקובן) מנחמי במעמקי האבון — אז הסרתי מחשבת הטובה מקרב לבי , אמרתי : (יח) אבד
 נצחתי , אהיה אבד כל ימי חיי , באבלי אקבר — לעולמי עד לא יעזבני , כי : (יט) זכר ,
 זכרון

לענה וראש: (כ) זכור תזכור
 ותשיח עלי נפשי: (כא) זאת
 אשיב אל לבי על בן אוהיל:
 חסדי יהוה כי לא תמנו:
 כי לא כלו רחמו: (כג) חרשים
 לבקרים רבה ימונתה:
 חלקי יהוה אמרה נפשי
 על בן אוהיל לו: (כה) טוב יהוה
 לקו לנפש תדרשנו: (כו) טוב
 ויחיל ודומם לתשועת יהוה:
 טוב לגבר כי ישא עול
 בנעוריו: (כח) ישב בדר וידם

מינעו ווערסטוהוואללען טריכואלו. (כ)
 שטעלל טע מינער ועעלע שטעטן
 זך דאך, אונד מינטע מינען מיט
 דאנדער. (כא) דאך ערווירע אדך
 רוען מינען רערען איצט, אונד
 האלטנג קעררט צו איהם שריק:
 (כב) "נאך איזט גאטטען גוטע ניכט צו
 ענדע, ווינע פאטערדולד פאראיכער
 גאנגאך ניכט; (כג) נאך ערנייען ווי
 מיט יעדעם מארגען זיך. זא וויא דען
 דיין פערטרויען גראם! (כד) יא! דער
 הערר איזט מיין טהויל! שפריכט דאן
 מינע ועעלע ווידער, דרום האררע
 אדך ויין. (כה) ער איזט הולדרייך
 רענען ריא אויף איהן האפען, דעם
 געמיטרהע, דאן אינבריינטויג איהן
 ווכט. (כו) וואהל פראסטט עז מיט
 ערגעבענהייט דער גאטטליכען הילפע
 "צו האררען." (כז) וואהל דעם מאנגע,

דער אין פריהער יוגענד שאן געלערנט דען שיקנאלו אדך ערטראגן; (כח) דאן
 איהם צוגעווארפען לאן אין שטיללער אינזאמקייט
 רחמי קרי

רשי

צולמי וסברי: (יט) ושרודי קוים לוינט בלעז (והוא קאמפ לענט בלשון אשכנז קלאגע
 קלאג ליד): (כ) זכור תזכור נפשי את עניי ושרודי ותזכור עלי כך הוא פשוטו למי ענין זמנ
 הוקרא וודרש אגדה זכור תזכור ידעתי שמוך לזכור את העשי לי אבל תזכור עלי נפשי
 להחיותי עד וזמן הזכירה. ומכאן יסד הפייט בואם ידעתי כי יש לך לזכור אבל תזכור עלי נפשי
 עד שתזכור (פרשת זכור): (כא) זאת אשיב אל לבי. אשר אמר לי לבי אברה תיפלתוהי
 אשיב זאת אל לבי ואוסיל עוד וזה הוא זאת אשיב אל לבי: (כב) חסדי ה' כי לא תמנו כל
 העבין עד מה יתאונן ונמר: כי לא תמנו. כמו כי לא תשו, ויש מפרשים כי לא תמנו כמו
 האם תמנו לגווע (נפ' קרח) חסדי ה' הם אשר לא תמנו ולא כלינו בעונינו: (כג) חרשים לבקרים
 מתחדשים הם חסדיך מיום א יום: רבה אמונתך גדול' היא הכנסת' ודבר גדול הוא
 להאמין כך שתקיים ותשעור מה שהכנסת לנו: (כד) חלקי ה' אמרה נפשי ה' חנת חלקי
 (תהלים ט"ז) ודין הוא אלוהיל לו: (כו) טוב ויחיל ודומם. וי' של ויחיל יתירה כמו וי' של
 וזיה וענה (נפ' רשלת). טוב שיחיל אדם וידום וינפה לתשועת ה': (כח) ישב בדר' מי אשכנז

באור

זכרתי עניי המור: (כ) זכור, תזכור נפשי ותזכור לעמר — ולא קשה בי רוחי אדך: (כא) זאת
 אשיב וכו'. עיין לעיל (א' ז'): (כב) "חסדי וכו', התנחם, לבי, עוד לא כל כח טוב
 מולך; חסדי ה' עוד לא תמו (ט"ן תמו תחת אמת כפל) — עוד לא כלו רחמי — עוד
 (כג) חרשים, הם יולדים מתחת יד הטוב והחטיב בנקר בנקר. לכן תהי רבה אמונתך
 וכטונך נו! ועל ידי דברים נחמיים האלה התרוימה נפשי מעפר יונה, ואמרה:
 (כד) חלקי ה', וכו': (כו) טוב ויחיל, וי' תחת עי', שיחיל: (כח) כי נטל קולו
 על

כִּי נָטַל עָלָיו: (כט) יִתֵּן בַּעֲפָר
 פִּיהוּ אוֹלֵי יֵשׁ תְּקוּהָ: (ל) יִתֵּן
 לְמַכְהוּ לַחֵי יִשְׁבַּע בַּחֲרָפָה:
 (לא) כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדָנִי:
 (לב) כִּי אִם־הוֹגָה וְרַחֵם כָּל־ב
 חֲסָדָו: (לג) כִּי לֹא עָנָה מַלְבוּ
 וַיִּגָּה בְּנִי־אִישׁ: (לד) לְדַכְּא
 תַּחַת רַגְלָיו כָּל אֲסִירֵי אֶרֶץ:
 (לה) לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט־דָּבָר נֶגֶד
 פָּנָי עֲלִיּוֹן: (לו) לְעוֹת אֲדָם
 בְּרִיבוֹ אֲדָנִי לֹא רָאָה: (לז) מִי
 זֶה אָמַר וַתְּהִי אֲדָנִי לֹא צוּהָ:

מפי

געלאסען דולדען; (כט) אים שטויבע
 דיינגעווארפען פֿרעווען, אונד דיא
 האַפֿנונג ניא פֿערליהרען; (ל) דעם
 שלאַגער זעלבוט דיא וואַנגען רייכען,
 אונד אַן אַיינגער שמאַך זיך וויידען.
 (לא) דען ניכט אויף אימער פֿערלאַסט
 דער דערער; (לב) ער ציכטיגט נור,
 אונד ניממט דאָן וויידער מיט ערבאַר.
 מען אויף, נאָך זיינער גראַסען גיטע.
 (לג) קוואַהלאַט ער אויז וואַהלגעפֿאַל־
 לען דען, אונד קראַנקט דיא מענשען
 קינדער? — (לד) אויף דאַס דעז ערד־
 באַללז שקלאַפֿען אונטער זיינען פֿיסען
 ער צערמאַלמע? — (לה) וואַרליך,
 אַיינזט מאַנגעו רעכט פֿערדרעווען,
 איזט דעם האַכזטען זעהר פֿערהאַסט.
 (לו) אַיינעם ערדענוואַהנע אונרעכט
 טהון, קאָן דער אַללבעהעררשער ניא־
 מאַלז וואַללען. (לז) אַדער שפרעכע
 יעמאַנד, אונד עז געשעהע, זאָ דער דערער עז ניכט בעפֿאַהלען? — זאָ

רש"י

לו אבל וצרה ישב גלמוד ויפכה לטובה: וידוס. לשון המתנה כמו אם כה יאמרו אליכו דומו
 דיהונתן (שמחלא י"ד): כי נטל עליו. כי בעל הגרות כשא עליו הגזירה זו: (לא) כי לא
 זנח לעולם ה'. לכן טוב לידוס: (לב) כי אם הוגה. אם האדם מביא עליו יגון בשביל עונו
 ואשר כך וריחם כרוז חסדיו. הוגה ויגה לשון תוגה הם: (לג) כי לא ענה. ויגה בני אים
 מלבו ומרטיבו כי העין גורט: (לד) לדכא תחת רגליו. מוסב על כי לא ענה מלבו להיות מדכא
 תחת רגליו וגו' ולא להטות משפט גבר וגו' ולא: (לו) לעוות אדם בריבו. כל אלה ה' לא ראה
 לא כראה לו ולא עלתה לפניו במחשבתו לעשות כן: לא ראה. לא הוכשר בעיניו שיעוותו בית
 דין של מעלה אדם בריבו כמו מה ראית כי עשית וגו' (בפרשת וירא): (לז) מי זה אומר ותהי
 וגו'

באור

על גויס הגורל הזה בחיקו, והוא — מוכרח לקבלו באהבה, אם טוב ואם רע: (לא) כי,
 לא יכה ה' מכה בלתי סלה, רק: (לב) הוגה, ויכר את בן האדם, להשיב כפשו מני
 שחת — לאור באור נדק — ואח"כ ישוב ורחמו, כרב חסדיו. — או אם אין זה — מדוע
 וענה חותנו? (לג) מרבו? — לשוחס: (לד) תחת רגליו, כל דכאי ארץ, ולהרחות, כי
 הוא מלך עליהם? — חיד יתגאה יוצר כל, בהתגברו על אנוש רמה? חיד יסתר רבון כל
 העולמים על שוכני בתי קומר, אשר רוח עברה ואינם? — או חפן אל ברשע ח"ו? (לה)
 להטות משפט גבר? — זה הוא יודאי נגד רטון עליון! כי יוס יוס — אכחכו רואים בעיניו,
 שחוח מכהיו עולמו בחסד, ובריותיו ברחמים. או איכנו משגית על יושבי תבל? וכל תמורות
 המגיעות אלינו אינן מאת, רק מקרה מביאן ומקרה מוליכן? — כוזב האדם האומר כן!
 (לז) מי זה, אומר דבר ותהי? (כא לשון נקבה תחת טומטוס (כייטרוס) כדרך ל"ע) אם אדני
 לא 20 1 (5) **

(לח) זא אויו רעו עויגען מונד עז ניצט
 געקאמטן? — זא גוטען אלו באזען? —
 (לט) וזאז האטטע איין מעגש עז קלאגען
 דען הינדן, ווען זינער זינדען הערר ער
 איזט? (מ) אונזערן זאגערעל לאסט אונז
 אונטערזוכען, פרייען. אונד צום עויגען
 אונז כעקעהרען! (מא) לאסט אויף דען
 האגערען אונז דיא הערצען דימטעלאן
 עז גאטטען טראגן ערהעבען.
 (מב) זאגער — אונזער איזט דיא
 שולד! וויר פֿרעעלעטען אונד זינדיג.
 טען — דיא — קאנטעזט לאנגער ניצט
 פֿערעזייען! (מג) דאז היילטעזט דיא
 איין צאָרן ריך, פֿערפֿאָלגטעזט אונז;
 ערווירגטעזט אָרהע ערבארמען.
 (מד) איין פֿינזטערס שטראַפֿגעוואַרק
 פֿערהיללט, דאָס קיין געבעט דורך.
 דראַנג. (מה) טאָכטעזט צום עקעל
 אונז, צום אַכשייַה דער פֿאַלקער;
 (מו) דאָס אַלל זאגערע פֿינדע
 איבער

(לח) מפי עליון לא תצא דרעו
 והטוב: (לט) מה יתאונן אדם
 חגיבר על חטאיו: (ס) נחפשה
 דרכינו ונחקרה ונשובה עד
 יהוה: (מא) נשא לבבנו אלי
 כפים אֵלֵי בַשָּׁמַיִם: (מב) נתנו
 פֿשענו ומדינו אתה לא
 סלחת: (מג) סבורה באל
 ותרדפנו הרגת לא חמלת:
 (מד) סבתה בענין לך מעבור
 התפלה: (מה) סחי ומאום
 חשימנו בקרב העמים:
 (מו) פצו עלינו פיהם כל
 איכנו

רשי

וגומר: (לח) מפי עליון וגומר. ואם באתי לומר לא מידו בזה אלא הרעה הזאת מקרה היא
 שהיה לי אין זאת כי אם בין רעות בין טובות מי זה אשר ותהי אם ה' לא טוב ומפיו לא תנא קן
 רעה הן טובה אבל מה יש להתאונן חדם חי גבר על חטאיו כל אדם ואדם יתאונן על חטאיו כי
 הם הנוצלים עליו הרעה: (מפי עליון לא תנא) ח' ר' יוחנן מיוס שאמר הקדש ברוך הוא ראה
 נתתי לפניך את החיים ואת השוב וגומר לא יח רעה וטובה ומפיו אלא הרעה בזה מאלוה לטובה
 רע והטוב לעובר טוב לפיכך מה יתאונן למה יתרעם האדם אם לא על חטאיו: (מא) בוא
 לבבנו אל כפים. כאטו נשאים את כפטי אל השמים כשא חף לבבנו עמיהם לשוב להשיב לבבנו
 לפני העוקים נ"ה). ד"א אל כפים. אל העננים אל שמים כמה דאת אמר והנה עב קטנה כקף
 איש עולה (מלכים א' י"ט) וכן על כפים כמה אור (איוב ל"ז). ויודרש רבותינו כשא לבבנו נאעית
 להקדוש ברוך הוא כאדם הרועץ בנקיין כפיו שאמנך מידיו כל שיטף כי מודה ועוז ירוחם (משלי
 כ"ח) והמודה ואינו עוז כטיבל וסרן בידו: (מב) כחט פשעט ומוריט. זה דרכי על ידי
 יצר הרע: אתה לא סלחת. ולך היתה נאה הסליחה כי כן דרכך: (מג) סכות באף. סלחת את
 האף להיות משיטה בניך ובינינו ומרדפתו: (מה) סחי ומאום. הוא כיע כל משנה כחמו וניעו
 במס'

באור

לא טוב? אם: (לח) מפי עליון לא תצא? — (מנין מזה כוננת המפסיק הגדול בעלת מנא)
 גם הרעות, גם הטוב? — ואשרי שאינה נכון הדבר, כי אין רע יודד מן השמים, ואין טרעטת
 בזה על האדם אלא בעוית — (לט) מה יתאונן אדם. בעדו נפיוס, אם הוא גבר בעת
 על חטאיו, וידיו רב לו לבנוס יגרו הרע? — לכן: (ס) נחפשה וכו'. עבר המאוררסה
 ען הפרט אל הכלל עד פ' כ"א. וגם הוא חזר על הפרט כהעברה בעוית, כאשר יבא עוד;
 אל

מגרת איכה ג

תרגום אשכנזי עח

אִיכָנּוּ: (מו) פָּחַד וּפְחַת הִיָּה
לָנוּ הַשָּׂאת וְהַשְׁבֵּר: (מח) פְּלָגֵי
מִים תִּרְדַּ עֵינֵי עַל-שֶׁבֶר בַּת-
עַמִּי: (מט) עֵינֵי נִגְרָה וְלֹא
תִדְמָה מֵאֵין הַפְּגוֹת: (נ) עַד-
יִשְׁקִיף וַיֵּרָא יְהוָה מִשָּׁמַיִם:
(נא) עֵינֵי עוֹלָלָה לְגַפְשֵׁי מְכַל
בְּנוֹת עֵירִי: (נב) צוֹד צְרוּנֵי
בַצֵּפּוֹר אֵיכֵי חָנָם: (נג) צָמְתוּ
בְּבוֹר חַיֵּי וַיִּדְרֹאבֶן בֵּי: (נד) צָפוֹר

איבער אונז מריאומפירען. (מו) אַנגוֹט
אונד פֿערדערבען, צערשטאַהרונג אינד
אונטערנאָנג אַיזט אונזער זאָמטל־יבען
לאָז טון. (מח) אַך, מיין זאָונע
שטראָהמוז פֿאַן טהראָגען איבער, אָב
דאַן אונגליק מיינען פֿאַלקען; (מט) ווירד
אונאויפֿגעהאַלטען אימער פֿליסען,
איינע נִיָּה צו פֿערזיגענדע קוועללע;
(נ) ביו איינז דער עוונע פֿאַם דאָם
מעל, גענאָדיג וויררום אויף אונז הער-
נידער בליקט — (נא) וויאזאָהל מיין
אייגענער אָנגליק מעהר מיד רידרען
קאַנטע, דען אַללע מיינע לאַנדען טאַפֿ-
טער! — (נב) מיר שטעללעטען מיינע
פֿיינדע נאָך, גלייך איינעם פֿאַגליין.
זאָנפֿערשור־רעט; (נג) ענגטען מיין

מִים
לעבען איין אין טיפֿער גרובע, אונד
(נד) שאָן שר־וג

דאָ

רש"י

(במסכת בבא קמא) שכיח מתוך הריאה ויוצא דרך הנרדן: תשימו. לשון הווה הוא: (מו) פחד
ופחת. כשנסנו מפני הפחד נפלטו אל הפתח שמה: השאת. לשון שאייה כמו השאת (ישעיה
כ"ד): (מט) מאין הפגות. מאין חליפין והעברה: (נא) עיני עוללה לכפשי מכל בנות
עירי. ירמיה משפחה כהנים היה ואמר עיני בדמעה עוללה וכווללה פני על כפשי מכל בנות
עירי: עוללה. לשון כוול כמו ועוללתי בעפר קרני (איוב ט"ו): מכל בנות עירי. משפחות
לה לבכו מכל משפחות העיר שהיתה כבחרת לקדושה ולעבודת הקדוש ברוך הוא מכל ישראל:
(נג) צמתו צבור חיי. צבית הכלא: צמתו. אסרו כמו צמת הגידים (במס' סולין) מצעד
לצמתך (שיר השירים) איטריי"טור בלע"ז (בל"א געשומוסן: אין דער ענגע געזאָגן): וידואבן
בי. על פי הבאר כך עשו לדניאל וירמיה דאה ברוח הקדש: צמתו צבור קיי ואף על פי צמתו
צבור

באור

(מא) אל על: (מב) נחנו, הרענו לנו, ולא אמה; אכחנו פשענו ומרינו נגדך—אתה—
לא יכולת לסלח— כי ישר אמה, וכנים משפטיך. אז: (מג) סכוחה, אותך באף וכו':
(מד) מעבור, מ"ס השליחה, לבלתי צבור: (מה) סחי, שס, מנחי ה"א. וענינו טיט
ודברים מאוסים, המושלכים על הקרקע. (מנד"ק): (מח) פלגי מים, אבכה על הרעה,
אשר עשה ה' לבת עמי; (מט) עיני, כוללת תמיד, על כי אין דבר המפיג צרתי. וכן אמר
הכשדי: מדלית פאיג עקתי: (נ) עד, יסקיף וירא ה' (בעין רחמים עלינו) משמים—
ואס: (נא) עיני (מראיתי, כמו עין הארץ) עוללה (עוררה התפעלות, והוא מדרך הקישור
(קאניונקטיב, פערבינדענדען ארט), היתה יכולה לפעול) לכפשי (כנפשי) יותר מכל בנות
עירי. עיין למעלה (ב' י"ב). אזי מצעד על צרת אחי אף סכרתי גדולה יותר מצרתם; כי:
(נב) צוד צרוני אויבי חנם, על לא חום בכפשי. וחנם תואר כשל מדוי; וכן מתורגם
אשכנזית: (נג) צמחו, אסרו וקשרו. כמו מצעד לצמתך: ובצמת ספר לנו ירמיהו בספרו
מעשה זה מעצמו: (ירמיהו ל"ח): וידו, השליכו. והוא מנד הסברא מנכין הדגוס, כי לא
מצאו

מִיָּם עַל־רֹאשִׁי אֲמַרְתִּי נִגְוֹתַי׃
 (נה) קִרְאתִי שְׁמֶךָ יְהוָה מִפֶּה
 תַּחֲתִיּוֹת׃ (נז) קוֹלִי שָׁמַעְתָּ
 תַּעֲלֶם אֲזַנְךָ לְרוּחֹתַי לְשׁוֹעֲתַי׃
 (נח) קִרְבַּת בְּיָוִם אֲקַרְאֶךָ אֲמַרְתָּ
 אֶל־תִּירָא׃ (נח) רַכַּת אֲדַנִּי
 רִיבֵי נַפְשִׁי נִאֲלַתְתָּ חַיִּי׃
 (נט) רְאִי־הִנֵּה יְהוָה עֲוֹתַי
 שָׁפַטָה מִשְׁפָּטַי׃ (ס) רְאִיתָה
 כָּל־נִקְמָתָם כָּל־מַחֲשַׁבְתֵּי־לִי׃
 (סא) שָׁמַעְתָּ חֲרַפְתָּם יְהוָה כָּל־
 מַחֲשַׁבְתָּם עָלַי׃ (סב) שָׁפַתִּי
 קָמִי וְהִגִּיזְנָם עָלַי כָּל־הַיּוֹם׃
 (סג) שָׁכַחְתָּ וְקִיַּמְתָּ הַבִּיטָה אֲנִי
 מִנְּגִינָתָם׃ (סד) תָּשִׁיב לָהֶם
 נְקָמָה יְהוָה כַּמַּעֲשֵׂה יְרֵיהֶם׃
 (סה) תִּתֵּן לָהֶם מִנְּגִינַת־לֵב
 תִּאֲלַתְהֶם לָהֶם׃ (סו) תִּרְדֹּף בְּאֵף
 וּתְשַׁמְדֵם

ראו וואסער איבער מייןען קאפף צו
 זאממען, שאן הילט זיך סוף דער
 אבערוועלט ענטריסען. (נה) רע ריף
 איד דינען נאמן און, א עונער! זיין
 דעו אבנורנדו טיפע. (נז) זונד דוה
 דארטענס מינע שטיממע: א ווענדע
 אויך איצט ריין אהר ניכט אב, דא איד
 אום רעסטונג פלעהע. (נח) דער דוה
 זאנט מיר נארע ווארט, אס מאנע
 דא איד צו דיר ריף; אונד שפראכונט:
 פירכטע ניכטו! (נח) דער דוה מיט
 מינען הארעררעוהארערטונט, א נאטט!
 אונד מיין לעכען אפט פאם זונטער.
 גאנג בעפרייאטענס. (נט) רוא זיהענס
 אויך איצט מיין זונטערעכטען לידען;
 א פירע מיין רעכט מיר אויז; (ס) רוא
 זיהענס איהרען איילער, איהרען ראלי
 זין וידער סוף; (סא) דארט זיהר
 שמארען, נאטט! איהרע שאנדליי
 בען ענטוירפע אללע וידער סוף.
 (סב) מינער וידערואלער רערען, אלל
 איהר טיכטען, ציעלט איסטער נור אויף
 סוף; (סג) בעטערק איהר זיטען, איהר
 שמעהן: איסטער בין איהר שפאטטלער
 איד. (סד) ניכ איהנען באלד דען לאהן,
 א נאטט! דען זיא זיך פערדינט געמאלט.
 (סה) פערגעלטע איהנען מיט הערצענו.
 קראנקונג דין פליך טרעפע זיך,
 (סו) טרייבע זיא אים צארן אוטהער!

רשי

בטור סיי גלוי יוכל לעלות מתוכה לא שני לבס נס לזאת עד שידו אכן בי: (נד) נפו מים
 תומר. שבחן שנה אדם כמים עד מתכו עדיין יס תקוה אבל אם נפו המים על ראשו וימר
 לבדה תקוה אבל אני איני עושה כך אלא קראתי ונ': נפו מים. תוספת העולם: (נו) קרנת
 ביום הקראך. כך היית רגיל ביום הראשונים לקרב אלי ביום קוראיו: (נח) רבת ה' ריבו
 נפשי. ביום שעברו: (נט) רחמי ה' שיתמי. נכרה הולת שעותו בי ארבי: שפטה ומשפטי.
 כאשר עשית כבר: (סה) חננת לבי. שגר לכמה דלת חומר חונק ישראל (הושע י"א) אשר
 חנן כריך בידך (נפר' לך יך). ד"א חננת לב אוטם הלב נרה וחננה אשר היא חנן כנגד לבס
 והחכמה

באור

מלאכי הארש הזה בהוראה זאת בפעל הניסף (הפעיל) - והראוי וידעו; אבל יצא (לעול לז)
 כוח לע"ה והפעיל, והראוי ויגה; כי לא מלאכי בנין דנושעוד... משרש יגה: (נד) צפו,
 מיי תללות על ראשי - אשרתי... נגורתי... מחרן מייס... לו: (נה) קראתי בששך... וחסה

מגלת איכה ג ד

תרגום אשכנזי עט

ותשמידם מתחת שמי יהוה :

בזו אונטער דיינעם היממעל דוא זיא וועגגעטילגט, הערר :

ד (א) איכה יועם זיהב ישנא

ד אך! וויא איזט דאז פיינע גאלד זא גלאנצללאז ווארדען! דאז קעזטליכע

הכתם הטוב תשתפכנה

געשמיידע זא פערראונשטאלטעט, אונד

אבני־קדש בראש כל־חוצות:

דיא ערלען שטיינע אללע אומהער גע= ווארפען, זאין דען ווינקערלען יעדער

(ב) בני ציון היקרים המסלאים

שטראסע: (ב) יענע ווירדענפאללע צאג= לינגע ציון, גדיגעס גאלדע גלייך גע= שאצט: איצט, אך! זא נערינג געאכ= טעט, וויא איררדנען געשירר, געמיינען

בפני איכה נחשבו לנבלי־חרש

טאפפערזוערק. (ג) זערלבוט דיא

מעשה ידי יוצר: (ג) גם־תבין

גרויאזאמוטען אונגעהויער, רייכען דיא

תלצו שר הניקו גוריהן בת־חנים קרי עמי

ברוזט הערפאר, זייגען איהרע יונגען: מיינען

ר ש י

והמפרשו בלשון תוגה ויגון טועה שאין כו"ן נוסלת בו שהכו"ן ביגון איכו שורש אלא כגון כו"ן של המון מגזרת המון גויס וכגון כו"ן של קלון מגזרת נקלה. וככו"ן של כיון מגזרת כיה וכן כו"ן של שדרון מגזרת שדר וכגון כו"ן של שממון שגוען: תאלתך. לשון טאלו שרי כוען (ישעי' י"ט):

ד (א) איכה

יועם זהב. קינה זו נאמרה על יאשיהו כמו שנאמר בדברי הימים הלא היא כתובה על ספר הקינות (דברי הימים ב' ל"ה) ועמו חזר בתוך הקינה את שאר בני ציון: יועם. יכהה כמו דחת מתרגם כהה עמיא: זהב. מראית פנים המזהיב כזהב: ישנא. ישתנה ממראיתו: הכתם. קבוצת כלי נוי הזהב שהם לעדי קרוי כתם: חכמי קודש. בניס המוארים כאבנים טובות. ומדרש אגדה כל רביעית דם שיא מיאשיהו ונכלל תן וכן שנעבו בו היה ירמיה קובר במקומה ועליה הוא קורא תשתפכנה אבני קודש: (ב) המסולאים כפו. המסולאים והכערכי' כפו הרואה אותם אומר ראו תוארם של אלו כמראית פו וכן לא תסולה בכתם אופיר (איוב כ"ח) בכתם טהור לא תסולה (שם). סולו לרוכב צערבות (תהלים ס"ח) לשון הילול וערך הן: נבלי חרש. כדי חרש שמתניס בהן יין כגון נבלי יין (ישעיה ל') ונבליהם ינפטו (ירמיה מ"ח): (ג) גם תבין. אעפ"י שאכזרי הוא חלנו שד כשרואה את בנו בל מרחק.

באור

ה': (נו) שמעח, קול תפלת: נא אל תעלם גם עתה לזכך — אתה אשר: (נו) קרבת, היית קרוב אלי ביום אשר קראתיך — ואשר: (נח) רבת ריבי — גם עתה רוח אתה את העול הכעסה לי — נא שטט: (נט) משפטי: (ס) מחשבותם, היו יחבירו, כל אחד מענין הכפל הקודם לו, כאשר מתורגם אשכנזית: (סח) מגנת, שרש מנן, כמו אמנך ישראל; וענינו שדרון לב, כמאמר הכשדי: תבירת לבא. ובא דגש פחת נח, כי משקלי פעילה (רש"י בהרמבה). וכן תרגם האשכנזי. האלחך, קללתך (ולשון אלה, והת"י לזכרך המשקל) תה' חלק לבחוינו! (סו) הררוף. אתה ה'. שמי ה', שם תחת כנו. ורבים כן:

ד (א) יועם, יכהה, והמלה חרמית (אויס דעם סירושען), (רש"י בשינוי): ישנא, ח' תחת ה"א; שנה מראיתו הכתומה, ונעשה מגיזל: הכתם, קבוצת נוי זהב לתכשיט (געשמיידע); והוא חזר למכתם (קליינזר), (רש"י בתוספת): אבני קודש, נא שם מקרה (אבשטראקעטס) תחת שם תואר; וענינו אבנים קדוש, עיין לעעלה.

כגלת איכה ד

עמי לאכזר בי עינים במדבר:
 (ד) דבק לשון יונק אל-חמו
 בצמא עוללים שאלו לחם
 פרש אין להם: (ה) האכלים
 למעדרים נשמו בחוצות
 האמנים עלי הולע חבקי
 אשפתות: (ו) ויגדל עון בת
 עמי מחטאת סדם ההפוכה
 כמורגנע ולא חלו בה ידים:
 (ז) וכו נזיריה משלג צחוי
 מחלב אדמו עצם מפנינים
 ספיר גזרתם: (ח) חשך
 משחור האדם לא נברו
 ב' טעמים בחוצות

מיינעו פאלקעו טאכטער נור איזט
 גרוואואמע נאך, גלייכט דען שטרויס-
 פאנגעלן אין דער וויזטע. (ד) איהרעם
 וינגלינגע קלעכט פאר הרום דיא צינגע
 אס גויסען; יונגע קינדער פארדערטען
 ברודט: ניאמאנד רייכט עו איהנען.
 (ה) זיא, דיא לעקקערביסען זאנוט צור
 שפיזע האטטען — פערשטאכטען אין
 דען שטראסען איצט; דיא אין פורפור
 גראס געצאגען וואורדען — זיא אום-
 פאסען קאטהויפען איצט. (ו) ווארליך!
 דאן אונגליק מיינער פאטערשטאדט
 איזט גראסער נאך אלו סדום' וואהל-
 פערדינטע שטראפע, דאן אין איינעם
 נוא דאנדער שטורצטע, האן קיינען
 פיינדען האנד געקוואהלט. (ז) איהרע
 ערלען, גלאנצענדער אלו שניען, לויט-
 רער דען מילך, דיא פארבע ראטהער
 דען פנינים, דיא פארם אויז ספיר גע-
 שניטטען גלייך: (ח) אך! איהרע גע-
 שטאללט איזט פינוטרער נון, אלו

קאהלענשווארצע; טאן ערקענט זיא

אין

רשי

ארחוק רעב חולין אדיו מתוך נרתיקו שיש לו כיסוי על דדיו וזוויאיו מתוכו כדי שלא ידאבו בנו
 מכוסה וחסוד לחסודי וכהיקו גדיהן: בת עמי לאכזר. רואים את בניהם נועקים לבחם ואין
 טורח להם שחיהם קודמים להם לחיי בניהם עמנות הרעב: (ה) האומנים עלי חלע' על צדל
 זכענין. האומנים לשון ויבי אומן את הדפה (חסתר ב'): אשפתות. אשפתות של זבל טובים
 על האשפתות בחון: (ו) ויגדל עון וגומר. מודעטתם שוכיח עליהם גדול שנים אבל סדום:
 ההפוכה כזו רגע. שהרי סדום לא נוסכה נרתה כרגע אחד טהפכה: ולא חלו בה ידים.
 ידי החיוב כי על ידי המלאכים נהפכה. ויש עדרהי אנדה ואינה מיושב על סדר הנקראות:
 (ז) זכו סיריה. שדיה כזו סר וכתר ואני אומר נזיכה מושג שהיו מעדלי אער וכלים ביותר
 ומושב על בת עמי: ארש עצם מפנינים. אותם שהיו מלאכה אדום מפנינים ונורתם כזו
 ספיר מתך תארם מפנינים: (ח) משחור. הוא חסם: עצם. לשון מלאכה כמו וכענם השנים
 לטהר

באור

למעלה יורה ('ב' ב'): (ג) חנין, לשון רבים, כאשר הוא בקרי; והעד חלבו, ולא כתבדה
 הוראת המלה הזאת כל נדכה; והאשכנזי תרגומה כפי הענין: חרצו שר, הוכיחוהו ונתת
 בטנם — הניקו ילדיהן; אך בת עמי היא חכרית יותר — מחוסר כל וחסדי ולעפות רעב היא
 עזבת נביה כיענה. (אטרויספאגל), אשר תחום על עמר ביציה — הטענה בחול — ולא
 ידעה, כי רגל העובר תורם: (ד) בצמא, בעבור נמא: פרש, שישע לית להון (הארעי):
 (ה) רדם ערנים, הלמד' כמו כית ושקו בין משכתי (עלי ט'): הולע, בגדי תולע, אשפתות,
 דגש תחת נח, כי הרואי אשפתות, מן היסוד אשפתות (תהלים קי"ד) (ן' מלך), והמקדש
 כזה

בְּחֻצוֹת צָפַד עוֹרָם עַל-עַצְמוֹם
 יִבֶּשׁ הָיָה כְּעֵץ : (ט) מְזִבִּים הָיוּ
 חֲלָלֵי-חֶרֶב מִחֲלָלֵי רַעַב שֶׁהֵם
 יוֹבֵו מְדַקְרִים מִתְּנוּבוֹת שְׂדֵי :
 (י) יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוֹ
 יִלְדֶיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ בְּשֶׁבֶר
 בַּת-עַמִּי : (יא) כִּלְהַיְהוֹה אֶת-
 חַמְתּוֹ שֶׁפָּךְ חֶרֶן אִפּוֹ וַיִּצַּת-
 אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסֻדְתֶּיהָ :
 (יב) לֹא הָאֱמִינוּ מַלְכֵי-אֶרֶץ
 וְכָל יֹשְׁבֵי הַתֵּבֵל כִּי יָבֹא צָר
 וְאֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם :
 (יג) מִחֻטָּאת נְבִיאֶיהָ עֲזָבוּהָ

כהניה

אין דען שטראסען ניכט . איהרע הויט ,
 אויגעטראקנעט גלייך דיררעם האלצע ,
 קלעכט אן איהרעם ביינגעריפפע .
 (ט) בעסער זינד נאך דיא דעו פיינדען
 שוועררט געטארטעט , אלז דיא דער
 הונגער וועגראפט ; דיא ערשלאגען אין
 איהרעם בלוטע שוואממען בעסער , אלז
 דיא מאן פֿעלדֿפֿריכטען גלייך פֿער-
 צעהרטע . (י) צארטליכער מיטטער-
 האַנדע קאכטען אייגער קינדער פֿלייש ,
 דאז צום לאכזאל איהנען דינטע , אין דער
 נאטה מינער פֿאטערשטאדט . (יא) זא
 האט דער עוויגע זיינען צאָרן אויגעלאז-
 זען , זיינען ברענגדען גרים איבער ציון
 אויגעשיטטעט , אונד איין פֿייער דאָרט
 אויפֿלאָדערן לאַסען , דאז אללעז פֿער-
 צעהרט , ביז אויף דען גרונד . (יב) ניא
 מאַכטען קאָניגע עז גלויבען , דער וועלט
 בעוואָרנער קיינער . דאָס איז ציון
 פֿעזטע טהאַרע פֿיינדע אונד בעלאַגרער
 דרינגען ווירדע . (יג) איהרער פֿאלשען
 איהרער

פראָפֿעטען זינדע פֿערמאַכטע דים , איהרער

רש"י

לטהור (פ' משפטים) קו"לר בלע"ז (והוא קולער בל"א פארבע) : כפד . כקמט וכתחבר ואין לו
 דמיון : (ט) שהם יזבו מדוקרים וגומר . חללי רעב . היו נפוסים מרים תנובות השדה שהיו
 האויבים טלים צמר על העצבים חן לחומה והרים כהנם לתוך נפוסים הרעב וכריסן כבקעת
 ופרשם זבז והיו זה עינת כיוול יותר מיהרוגי חרב : מדוקרים . מבוקעים בין נפישת רעב בין
 ביקוע סרב קרוי דקירה : מתנובות שדי . משרטים וצגבים שמלקטים ואוכלים רב פרשם
 ומאוס : (י) לברות למאכל כע לא כרה אתם לחם (שמואל ב' י"ב) להברות את דוד (סג'ג) :
 (יא) כלה ה' את חמתו . אשר בערה בו כמה שנים עתה כלה אותה בהקמו מהם :
 מחטאת

באור

הזה הוא מאמר הפכי מועררת התפעלות הנפש (איינע פאטהעטישע אנטשהעזע) :
 (ו) עון , עוכס , כמו גדול עוכי מכסות , חלו , פמו יקולו על ראש יואב ; לא שכנה יד אויב
 על סדום , להאריך רעתה : (ז) נוריה , תשובה , המובדלים מעם הארץ לגדולה (רש"י
 בשינוי) : עצם , כמו וכענס השמים ; קולר (קולער , פארבע) בלע"ז (הנ"ל) : ספיר ,
 עיין בתרגום התורה להרמב"מ זכ"ל (שמות כ"ד) , גורחם , תאר כל גופס (דיא טאזיללע :
 דיא פארס , דער שניטע) : (ח) צפר , נכוון , ואין לו ריע (רש"י) היה כען . מוסב על
 העור : (ש) שהם יזבו מדקרים . (טובים) (מאכלים) כתנובות שדי . והם חללי רעב-
 הנאכלים מסמת רעב . וכן מתורגס אשכנזית : (י) לברוח , כל בריה אכילה מועטת היא
 (לאזאל) בל"א : (יב) צר . כמו והכה נרים את העיר ; וכן אמר המשכיל האשכנזי ;
 (בעלאגרער) : (יג) מחטאת , מ"ס הסבה , כטעם בעבור : כהניה , כהנים ללא אנה ,
 כע

איהרער נאָסענער צוטר מיסעטהאָטען ,
 דיא אונשולדיגען כלום אין איהר פֿערי
 גאָסען . (יד) טון שמירצעט מאָן בלינדען
 גלייך אין רען שמראָסען הין , בעוודעלט
 זיך מיט כלום , דאָס דיא קליידער מאָן
 ניכט מערר בערייהרען מאָג . (טו) פֿאַרט
 עו איזט אונרייך דאָ ! רופֿט מאָן זיך איין
 אַנדער צו , צוריק ! צוריק ! שטאַסט דאָ
 ניכט אָן ! — זיא וויילען שנעללל —
 אונר שמירצען נאָכמאלו הין . — טון
 הייסט עו אונטער היידען שאָן : " מאָן
 " ווירד ניא מערר דיא פֿירכטען .
 " (טז) גאָסטען צאָרן דאָס זיא ענט
 " צווייאעט , (ער בליקט ניא ווידרום זיא
 " גענאָריג אָן) דאָס זיא דער פֿרוסטער
 " אַנועהען ניכט מערר אַכטען , אונר
 " איהרער אַלטען ועלכזט ניכט שאָנען . "
 (יז) דאָך שטאַלטען אַונרע אַויגען
 איסמער נאָך פֿערגעכליכער ווילפֿע
 נאָך , דאָררען וויר ועהגוולכטוואָללל
 איינעם פֿאַלקע ענטגעגען , דאָן ניכט

בהגיה השפכים בקרבה דם
 צדיקים : (יד) געו עורים
 בחוצות נגאלו בדם בלא יוכלו
 יגעו בלבשיהם : (טו) סורו טמא
 קראו למו סורו סורו א־תגעו
 כי געו גם געו אמרו בגוים לא
 יסיפו לגור : (טז) פני יהוה
 חלקם לא יוסיף להביטם פני
 להגים לא נשאו זקנים לא
 חגגו : (יז) עזינה תקליטה
 עינינו אל עזרתנו רב
 בצפיתנו צפינו אל גוי לא
 יושיע : (יח) צרו צעדינו מלכת
 חקנים קרי ברחובותינו

העלפֿען ווירד . (יח) אינעם מאָן יערעם

ר ש י

(יג) מחטאת נביאיה של אקד היתה לה הרעה הזאת : (יד) נעו עורם בחזות כשהיו העורים
 הולכים בשוק היו נעים ורגלים' נאשנים בדם ההרועים זהו הרשעים הרעים בחוכה : גאלו
 בדם ' נתלככטו בדם עד אשר לא יוכלו הקדונים אליה' לגע בלבשיה' בדם וכיו קוראים אליהם
 סורו מעליט אתם העשאו' השלכככים בדם : (טו) כי נטו' לשון שרפון ולכלוך כמו מרחצו
 בנזתה (כפרשת וקרא) דחחרגשיין נאזכליה קך סנרו חנכה : גס נעו' נאשטו בדם :
 (טז) פני ה' חלקם . פנים שלוים מלת הקדוש ברוך הוא חלקם והספידים בגים לשון אשר
 פני הכהנים לא נשאו בהיותם באלותם : (יז) עודנה תכלנה עיני אל עזרתיה הכל' כנחה
 עליה הרעה עדיין היו עיניו נופות אל חיל פרעה סא' בהם יזכרים הכל ודיק יעזרו (יעיה
 ל') שהיו מבטיחים אותנו לעזרה ולא בלו כמו שאמר בהם הנה חיל פרעה היוצא לכם לעזרה
 שב לארנו מכרימה (יכאיה ו') * אנוט נודדס קייט שהיו בליים בספיטות רשו הקדוש ברוך הוא
 ליסייהניף נמניהם נודות נפידים כאין מעי חדם ננערים בגים חסרו זה לזה הטודות הללו הם
 חבתיי חנאי חנרים שטבעו בים חסות היהודים הללו וחנטי ינאיים לעזרתם עזרו וחזרו
 לאחוריהם : נפיו' סכיו : (יח) נרו נעדיטי' איבינו חרבו את נעדיטי מלכת ברחובותינו

באור

(יד) נעו , (יטבי העיד) כעורים : נגאלו * נגאלו מעננים וחאזיביהם ; ולכן הוא מורכב
 מנכעל וסקד' (מדר'ק) : ברא יוכלו יגעו' לנעת' וסני הפעלים הם סתומים חייסמרי
 זאנחליה' * וכן אמר האשכנזי (מתן) : (טו) סורו , קראו למו . עיח (המקום הזה) ,
 נעו * עטו ונטו בחירות וכחטון ; כמו נחל תנח' (יח' ע'ט) * לא יוסיפו נטר (לדל)
 אותם

בְּרַחֲבֵתָנוּ קָרַב קִצְנוּ מְלֵאוֹ
 יָמֵינוּ כִּי־בָא קִצְנוּ: (יט) קָלִים
 הָיוּ רַדְפֵינוּ מִנְּשָׂרֵי שָׁמַיִם עַל־
 הַהָרִים דִּלְקָנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ
 לָנוּ: (כ) רוּחַ אֲפִינוּ מְשִׁיחַ יְהוָה
 נִלְבַּד בְּשַׁחֲתוֹתָם אֲשֶׁר
 אָמַרְנוּ בְּצִלּוֹ נַחִיהַ בְּגוֹיִם:
 (כא) שִׁישֵׁי וְשִׁמְחֵי בַת־אָדוֹם
 יוֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ עוֹץ גַּם־עֲלֶיךָ
 תַּעֲבֹר־כּוֹס תִּשְׁפְּרֵי וְתִתְעָרֵי:
 (כב) תַּם־עוֹנֶךָ בַּת־צִיּוֹן לֹא

יושבת קרי יוסיף

אונזער שריטטע נאכשטעללעט, וויר
 אויף איינגער שטראסע ניכט זייער
 מעהר זינד, אך! אונזער ענדע איזט
 נאָהע, פֿאַלל צאָהליג אונזרע טאָגע.
 אונזער אונטערגאַנג נור צו געוויס!
 (יט) שנעללער דען אַרלער אין האָהען
 ליפֿטען זינד אונזרע פֿערפֿאַלגער, ער=
 יאָגען אונז אויף בערגען, לויארן אונז
 אויף אין וויזטען. (כ) זעלכזט גאָטטען
 געזאַלכטער — אונזער לעבען דינג אַן
 איהם — וואָרד אין איהרען נעטצען
 געפֿאַנגען, ער, אונטער דעסען שוטן
 אַלל יין וויר אונטער באַרבאַרען אונז
 ערהאַרטען קאַנטען. (כא) פֿרייע דיד
 נור, טאָכטער אדום; אימטערהין
 פֿראָהלאַקקע, בעוואָהנרין דען לאַנדען
 עוץ! אויך אַן דיד קאַמט ער איינזט,
 דער קעלד, אויך דוא טוימעלזט דאָן
 בעטרונקען אין אַבגרונד הין. (כב) דיינע שולד איזט נון געביסט, טאָכטער ציין!
 ניכט

ר ש י

כמו ואשר לא כדה (בכ' משפטים) ואתה בודה את כפשי (שמואל א' כ"ד): (כ) משיח' הוא
 יאשיהו כמו שכתוב בדברי הימים ויקוץ ירמיהו על יאשיהו (ד"ה ב' ל"ה): בשחיתותם בגומות
 שפירו: (כא) שיש ושמי בת אדום. כתכנא ירמיהו על חורבן בית שני שחריבוהו רומיים.
 שיש ושמי' לפי שעה אבל סופך שגם עליך תעבור כוס הפורענות ותשכרי ממנו: ותתערי'
 ותקיא כמו ותער כדה (בכ' חיי שרה): (כב) תם עוכך בת ציין. לקית על כל חטאותיך לא
 יוסף להגלותך מגלות אדום ולהלן עוד:

מימינו

באור

אותם את ישראל. עיין בפ' הקודם: (טו) פני, כעס ה' חלקם. הפרידס זה מזה; כבר
 עלתה חרב איש ברעהו ביניהם — כבר לא נשא פני כהניהם, ולא חננו זקניהם. כן אומרים
 הגוים: (יז) בצפיתנו. שם, והנפרד. נפיה. גוי לא ישיע. היא מכרים, שהיתה
 תוקלת שיה לכל המקווים אליה, כבודע מספרי הנביאים: (יח) צרו, נחיה"א, מלשון
 מארב; לכן הנגינה מלרע (אולטימא, אויף דער לענטען זילבע). (יט) דלקונו, רדפינו'
 כמו ידלק עמי (תהלים י'): (כ) רוח אפינו. המלך, אשר חיינו תלואים בחייו — אשר הי'
 לעזרה לני מנר; שא עתה תשועתו, כי גס הוא נפל לפני בני עולה. והמקרא הזה מוסב
 או על נדקיהו, אשר עור מלך נבל, או על גדליהו בן אחיקם, אשר נהרג, עם כל שארית
 יהודה, מן ישמעאל בן נתני העמוני, כבודע: ולדברי חז"ל הוא קונה על יאשיהו; ודעתם
 רחבה מדעתנו, אך שבעים פנים לתורה: (כא) שישוי. נווי בדרך גוים (אירניג) (מדברי
 צ' מלך): בארץ עוץ, זה האס מנאטהובין ינאי חלטי עשו. עין וארץ (ראשית ל"ו). ולפי
 שה' אדום תסת יד יהודה, ושמו לקול מפתו: אמר לו המקוץ, אל תשמח, פתי, גס
 אתה תהיה לשמה — גס אתה תשכר ותקיא מתרעלת כוס חמת ה'; כי גס אמה הכעסת
 אַבְרָךּ נַמַּעֲלֶיךָ הַרְעִים: חַעֲבוֹר כּוֹס, גַּא כּוֹס בִּלְבָב: וְחַתְעָרֵי, תִדְרִיק עֲמֶיךָ עֵי הַקִּיץ;
 קמו I I (5) *

גילט מעהר ווירד אינו עלענד ער דיך
יאגען : אבער דינע גאטטלאזונקייט
אנהרעט ער נאך, ארום! ענטהיללט
דינע באזעהיטען אללע; —

ה (א) געדענקע א הערר! וואו עהערעם
וויר האטטען אונד שויע הער,
אויף אונזער עלענד איצט. (ב) אונזער
ערבלאנד איזט באר בארען צוגעפאללען,
אויף אנדערן אונזער אייגענטוים.
(ג) פאטערלאזען וואזען גלייכען וויר,
אונזרע מיטטער פערלאסנען וויטוען.
(ד) אונזער וואסער ביסען פיר געלד
וויר טרינקען, אייגענע האלץ אונד
טהיער ערקויפען. (ה) אויף אונזערם
הארצע שאן, ווירד'ן נאך אונד אבי
געיאנט : דא טיהע וואר אונזער —
דער געטס אין רודע ניכט. (ו) נאך
טערס רייכען וויר דא האנד — נאך
אשור היז — דאס זיא מיט בראדט
אונד וואסטיגען. (ז) אך, אונזרע פאטער
זינדיגען — זיא זינד ניכט מערר,
אבער וויר, וויר ביסען ביז אונזרער
שולד אויף אידרע מיט. שקלאפען

יסיף להגלותך פקד עונתך
בתאדום גלת על חטאתיך
ה (א) זכר יהוה מחהיה לעו
הפיט וראה אהר
חרפתנו: (ב) גחלתנו נהרפה
קורים פתינו לנכרים: (ג) יחומים
היינו אין אב אמתנו
כאלמנות: (ד) מימינו בכסף
שתינו עצינו במחור יבאו
ה על צוארנו נרדפנו יגענו
לאדוונת לנו: (ו) מצרים
נחנו יד אשור לשבע לחם:
(ז) אברתינו חטאו אינם
אנחנו עונתיהם סבלנו
עבדים

רשי

ה (ד) מימינו בכסף שתינו אבוי ורחים לשלוב שים ון הכהר שפני האויבים וטו
קנים מהם בכסף: (ה) על טארטו כדדפנו בעול עבודה קשה
יגענו לאסוף מוון וכסמים: ולא הונת לנו יגענו בידים כי האויבים גובים וחסמים הכל
צומים גולגולות וחרטמות: (ו) מצרים נתנו יד דרך אדם הטפל ורונה לעמוד משיט יד
לנו שאבנו לעזר לו ואף כאן למחרים הושתט יד שיעזרונו ולאשור שאשכנזו כלחיים: נתנו
בשו נתנו דגשות הטן עשמת במקום טן שניה וכן כי מעך הכל ושידך נתנו לך (ד'ה א')
כ"ט

באור

כיש ותער כדה (רש"י נתוספת):
ה (א) זכר ה' זה היה לנו ניש קדם, וחביטה, וראה את חרפתנו עתה: (ג) ואין
אב, היכן מתלין ליתוין דלית להן אבא (הכשדי) וכן אמר האשכנזי:
(פאטערלאזע האזען): (ד) מימינו הי פאלרוחיתו חס נשתה — כריכים אגשט לתת כסף
וחזירם; עמי יעזרתינו — במחור יבאו לנו. ואם היים או העמים ככר: (ה) על
טארטו — כדדפנו — ולוקח האויב עול כפנו. יגענו כה — אכל לא הונת לנו מה שהיינו
מניחים: הונת עובדין העל, ואישו ית. ולפעמים כל דגש תפת כח: והניקה אס (זכריהו
ה'): (ו) מצרים, למכרים פאטע יד — לאשור — לשבע לחם י ודרך י האדם. כאשר
יקרח לעזר, לשלח ודו (רש"י באיטלי): (ז) אבוחינו חטאו וכו'. עיין דברי רבינו משה
בן מנחם, וכוז לעוב לרוח דודים, בפסוק: ואף כעונות אבותם אתם יינקו (ויקרא) כ"ז
(ט)

מגלת איכה ה

תרגום אשכנזי פכ

(ח) עבדים משלובנו פרק אין
 מידם: (ט) בנפשנו נביא
 לחמנו מפני חרב המדבר:
 (י) עורנו כתנור נכמרו מפני
 ולעפות רעב: (יא) נשים בציון
 ענו בתלת בערי יהודה:
 (יב) שרים בידם נתלו פני
 זקנים לא נהדרו: (יג) בחורים
 טחון נשאו ונערים בעץ
 בשלו: (יד) זקנים משער
 שבתו בחורים מנגינתם:
 (טו) שבת משוש לבנו נהפך
 לאבל מחולגנו: (טז) נפלה

(ח) שקלאפען זינד אונזרע בעהעררשער
 נון, אונד ניאמאנד רעטטעט אונז אויז
 איהרער רואנד. (ט) מיט געפאָהר
 אונזערז לעבענז האַלען וויר שפייזע אונז,
 פֿאַר דעם קריגשוועררט אין דער וויזטע.
 (י) דרום ברענגט וויא אַפֿענגלוט אונזרע
 הויט, פֿאַר זידענד הייסעס הוננער. —
 (יא) צו ציון שאַנדען זיא פֿרויען, יונג
 פֿרייאַליכע מאַדכען אין יהודה'ז שטאָד
 טען! (יב) פֿירזטען ערהענקען זיך מיט
 אייגען האַנדען, דער גריווע אַנוועהען
 ווירד ניכט געאַכטעט. (יג) ינגל'ינגע
 דריקט דעז מאַלשטיינז בירדע, קנאַבען
 שוואַכט דער באַלקען שוועהרע לאַזט.
 (יד) דיא ריכטער זינד פֿאַם טהאַר פֿערש
 שייכט, דיא יונגענד פֿאַן איהרעס
 זאַיטענשפּיל. (טו) אונד יעדע פֿריידע,
 אַך! אויז אונזערס הערצען; דער רייגען
 טאַנץ אין טרוואַריגקייט פֿערוואַנדעלט.
 (טז) אונזערס הויפּטהאַר דער

עטרת

רש"י

כ"ט) וכן ונתנו את בנותינו לכס (בפ' וישלח): (ט) כנפשינו נביא לחמנו כי כסכת נפשינו היינו מסוככים כשהיינו מביאים מזונותינו מן השדה מפני חרב המדבר: (י) נכמרו כתחמומו וכן כי נכמרו רחמיו (בפ' מקץ) וכלשון תלמוד יש הרבה על הכומר של ענבים * מכמר בשא: זלעפית רעב * כמו ורוח זלעפית (תהלים י"א) לשון שריפה: (יג) טחון נשאו * כשהיו החובבים מוליכין אותם בקולרין היו מותני' על כתפיה' ריחיים ומשאות כדי ליוגעם * וכן בעץ בשלו כשל כחם ול' כשלון נופל בתשות כס כש שנאמר בעזרא ויאמר יהודה כשל כס הסבל (נחמיה ד') וכן הכשיל כפי

באור

ל"ט), ודעת לנפשו ינעם: (ח) עבדים * אשר נתנו מכ לנו, כאדום — הם משלו עתה
 באדומים (נ' עזרא): פרק, מושיע, והיא מלה ארמית (סיריט): (ט) בנפשנו, כסכת
 חיינו (כמו בנפשות הביאוס (ד"ה א' י"א) הבאנו לחמנו מן השדה מפני הבוזים והגולטים
 הנפוכים במדבר (רש"י ו' עזרא בשינו קצת) * ולכן: (י) עורנו כתנור נכמרו * בא ל"ר
 על יסוד; עיין למעלה מזה (ב' ד') * נכמרו, כתחמומו: זלעפית * לשון שריפה, כמו
 ורוח זלעפית (רש"י): (יב) שרים בידם (ביד ענמם) נפלו * וכן מתורגם אשכנזית *
 והאדם היקר יבחר נמות — ולא בחיי קלון וסרפה: (יג) טחון, שם ע"מ פעול * והוא העול,
 אשר הרמים דבוקים בו, ואשר נתון על טיאר הנהמה, להוליך הרמים * על ידו הליכתה
 סביב סביב * והנה שמו החובבים בחורי ישראל המסולאים בפי תחת הנהמה (נ' יחיא נשינו):
 (יד) זקנים משער שבתו, סביא מותרע סנהדרין אתנעילו (הכשד') * וכן תרגם המשכיל
 האשכנזי * ונודע מספרי הקדמונים, כי בימים ההם היה שער העיר מקום המשפץ:
 (טו) מחולגנו, מרקדנו, כמו למחול ל' (תהלים ל') * ומחול ושיר היו מחובבים תמיד יחד
 בימי קדם: (טז) עטרת ראשנו, קליעת ניבים ופרקים אשר הוב על ראשנו; (בלומענ=

קראנן)

ה
 עונת
 חיה
 יד לנו
 הרהר
 דפכה
 חומים
 גרוע
 בכס
 באו
 יגע
 צרים
 לחם
 ימים
 לנו
 ם
 ימים והיו
 זה קשה
 שם הכל
 משיט יד
 נתנו
 (ד"ה א'
 ט'
 (ג) ואין
 שכוני
 את כס
 (ה) על
 ה שחיינו
 (זכריהו
 כאשר
 בינו משך
 קראנן

דער קראַנץ ענטפּאַללען — וועהע!
 וועהע אונז, דאָס וויר זאָ געווינדנעם!
 (יז) דרום יאָמסערס אונזער רערץ
 נונטער, פּערלישט דאָן ליכט אין
 אונזערן אויגען. (יח) איכער צוין בערג
 רער זאָ פּעראַדעט אונז, רען שאַקאלו
 גון דורכשטרייען. (יט) דוּזאַ אַכער,
 הערר! בלייבס אין עוויגקייט דערועלכע!
 דין טהראָן שטעהט פּיר אונד פּיר!
 (כ) וואָלסטעזט דוּזאַ אויף אימער אונז
 פּערגעסען? אויף עוויגע צייטען אונז
 פּערשטאַסען? (כא) אָ נים אונז ווידער
 אויף, הערר! וויר קעהרען ווידער:
 ערנייע דיא פּאַריגען גליקליכען צייטען!
 (כב) זאָללסטעזט דוּזאַ אונז גאַנץ פּער
 וואָרפען האַכען? — זאָ זעהר דייען
 צאָרן אונז פּיהלען לאַסען? — אָ נים
 אונז ווידער אויף, הערר! וויר קעהרען
 צוריק ניב דיא פּאַריגען גליקליכען צייטען
 אונז ווידער.

עֲמַרְתָּ רֵאשֵׁנוּ אִיזֵנָא לְנוּ כִּי
 חֲמָאוּנוּ: (יז) עֲלִיזָה הִיָּה הָיָה
 לְבָנוּ עַל־אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם עֵינֵינוּ:
 (יח) עַל־הַר צִיּוֹן שְׁשִׁמִּים שְׁעָלֵינוּ
 הַלְכֵנוּ בְּכֹז (יט) אַתָּה יְהוָה
 לְעוֹלָם תֵּשֵׁב בְּסֵאֵף רְדוּד
 וְדוּר: (כ) לְמָה לְנִצָּחַתְּ שִׁבְחֵנוּ
 הַעֲזוּבֵנוּ לְאַרְבֵּי יָמִים:
 (כא) הַשִּׁיבֵנוּ יְהוָה וְאֵלֵינוּ
 וְנִשְׁוֹב חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקָדְשׁ:
 (כב) כִּי אִם־מָאֵס מְאִסְתֵּנוּ
 קִצַּפְתָּ עָלֵינוּ עַד־מָאֵד:
 הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֵיךְ וְנִשְׁוֹבָה חֲדָשׁ יוֹמֵינוּ בְּקָדְשׁ:

ר ש י

כח: (יז) על זה היה דוח לבט ונזמר על המטרה במקרא שלאחריו: (יח) על הר ציון שמים
 ופועלים הלכו בו: (יט) אתה ה' ידענו כי לעולם תשב והואיל וכן הוא: (כ) למה לנצח
 תשכח? הלא כנעת לנו כך כשם אתה קיים כך שבעת קיימת: (כב) כי אם מאס
 מאסתנו? כשגיל שטחתי לא ה' לך להרצו' קנף עד מאד כאש' קנפת: (כג) השיבו ה'
 עפני שומי' בדכרו תוכחה הונך לכתול מקרא שלכנו פעם אחת וכן ישעיהו ותרי טע
 וקהלת:

כ א ו ר

קראתך) בל"א אנטט הייט שמים ליגיל בתמים ובחולות — פתאום באה השמיעה הקריש
 החייב — נהפך החול לאימת עות — סנור כשרט שפחד — ונבין שערות ראשו סבל
 העטרות: (יח) שועלים, תרגום האשכנזי: (שאקלע) והחיה הזאת דרכה להקפץ
 ולשכן במקום חרש — נפרטות במקום פגרים: (יט) אתה ה' לעולם חשב, אתה הו
 כנחי עומד, לא תשתנה באופן מאופני השינוי; כי לשון ישיבה הואל כלשון העברים על ענין
 בלתי משתנה: (כ) נש"ס נשורה הנבוכים ח"א פרק י"א) וכן אמר המתרגם משכמות:
 (בליינסט אין עוויגקייט דערועלכע): (כ) למה, האם לנצח תשכח? תעזוב לזרד ימים?
 (כא) השיבו, אתה ה' אֵיךְ — ונשובה גם אנחנו: (כב) כי — אם מאס מאסתנו (עד
 מאד)? קנפת עלינו עד מאד — השיבו וכו' — וכשם אחד הכין שיעור הכתוב כן: אם מאס
 מאסתנו לנמרי, קנפת עלינו עד מאד: אז — פה חרד המלך חרדה גדולה על התורה
 הרעה הנמשכת מן ההקדושה הזאת — עומד מרעיד — ונפשו כל ידעה אה — לסוף יסב
 יסוד להתקן: השיבו וכו', ויתנחם נמשכת הכפרה והסליחה — ודעת רש"י ו'
 טעה לזה:

מגלת הקדמת המפרש הרמב"ם ז"ל קהלת

לבאורי תורת הקדושה ארבעה דרכים • והם פשט • דרוש • רמז • סוד • כידוע •
 וכלם דברי אלהים חיים • נדקו יסדו • ואין זה הותר לדרכי השכל וההקפה •
 או זר ונפלא בעיני התבונה האנושית • כאשר אמר בעז"ה • כי הנה לכל מאמר יש כוונה
 הנאותה לכל עיני האומר והשומע • והמסכמת עם גלגל והמשך הדברים הנאמרים בלי
 עורף וכלי מחסור • והיא הנקראת הכוונה הראשונה • וביאור הכוונה היא יקרא פשט •
 ועל הכוונה הזאת הראשונה אמרו רז"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו • דרך הפשט או הכוונה
 הראשונה לשמור הטעמים ולא המלות • אין הבדל לפי עיניו בין זכור לשמור •
 לא תחמוד ללא תתאוה • כי הנרצה בהם על פי הכוונה הראשונה •
 ענין אחד בעצמו כאשר באר הראב"ע פרשת יתרו • ורשות לבעל הלשון להשתמש בשמות
 נרדפים • או במאמרים מתדמי המובן כטוב בעיניו • ואף שלפי האמת לכל שם משמות נרדפים
 ענין מיוחד • אשר בו יבדל מחבירו • עד שלא ימנאו שני שמות המורים על ענין אחד בעצמו •
 בלי שום שנוי בחוק ורפיון או הבדלה בדר מדרדי הדבור • ומכל שכן שלא ימנאו שני מאמרים
 מתדמי המובן מכל וכל • הנה לפעמים ההבדל ההוא דק מאוד • עד שלא תהי' בו תועלת כפי
 הענין • או שיכבד על המדבר או על השומע להשגיח בכל מלה ומלה • ולהכריע אם היא הותר
 באותה אל הכוונה על פי העיון ההוא הדק • ואז ישתמש האומר באחת משני שמות או מאמרים
 נרדפים בלי דקדוק כי אם בהרחבה ובהקל על הלשון • וכן פעמים שישתמש בהם לנחות
 המליצה • אם לכפול הענין במלות שונות כדרך המאוררים • או שיביאנו כדרך המאמר להזכיר
 שתיים או שלש פעמים ענין אחד • ואז יהיה מיופי המליצה להזכירו בתיבות שונות • כידוע
 לכל מתחיל במלאכת המליצה והשיר • מעתה המדבר הטבעי הוא על הרוב שומר הטעמים
 ולא מלות • וכן הנביא או המדבר ברוח הקודש • כוונתו הראשונה תשמור הטעמים • באמירה
 מיוחדת • ותסדר המלות ע"פ יופי הלשון ונחות המליצה והשיר • מבלי ליחד כוונה או ענין
 נרצה לכל שנוי משנוי הדבור :

ואולם עת שידקדק גם המדבר האנושי והטבעי • יפלא הוראת כל תיבה ותיבה במאזני
 דק • ובלי הרחבה כלל • ואז ישתמש באחת מן התיבות או מן המאמרים מתדמי
 המובן • לא ברעהו הדומה לו בדקדוק וכוונה • לא על דרך המקרה וההודמן או הנחות •
 כי אם לרמז ולהורות על ידו ענין מיוחד אשר לא ירצה או לא יתכן לבארו באר הטבעי • אם
 לאהנת הקצור • או לתכלית אחר • והיא הנרצה בדקדוק ההוא כמו כוונה שני • יכיון אליה
 המדבר לא בעצם וראשונה • כי אם בדרך השכל וקדוד • המשל בזה אמר יהודה אל יוסף כי
 כמוד כפרעה • פי' רש"ז"ל חשב אתה בעיני כמלך • זהו פשוט • ומדרשו סופך ללקות עליו
 בצרעת כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה וכו' • הנה הדרך הראשון יקרא פשוט • והוא
 הי' וודאי כוונת המדבר הראשונה • לפי שנראה מתוך המשך הדברים הקודמים והמאמרים
 שהיתה דעת יהודה באמת לדבר משפטים עם אדוני הארץ • אבל באימה והכנעה כראוי מדרכי
 המוסר והסכמה לגר בארץ נכרי • לא לדבר אתו קשות ולהקציפו • וא"כ וודאי שרצה לשבח
 באמרו כמוד כפרעה • ואולם אחרי שסתם הדברים ולא באר לאמור שר וגדול אתה • או חשב
 בעיני כמלך • יתכן שהיתה כוונתו השני להזכירו שאף אם הוא חשב כפרעה • הנה לא טוב
 הוא ממוט • ואפשר שלקה כמו שלקה פרעה וכו' • וכן דרך היודע לכלכל דבריו לפני שרים
 ונכבדי ארץ • ברטותו להוכיחם על פניהם • או להזכיר לפניהם דבר לא טוב בעיניהם •
 יסתיר דבריו בסתר השבח והרמז • והמשכיל יבין את כוונתם השני ויתן אל לב • ועתה אין
 ספק שיהודה דבר בזה עם יוסף כדרך המדבר האנושי הטבעי • ואעפ"כ הורה על כוונה השני
 הנאותה עד מאוד כפי הענין אשר הוא בו • אלא שמפאת המשך וגלגול הדברים אנו רואי' שלא
 היתה זאת כוונתו הראשונה :

והנה המדבר בכנואה או ברה"ק אין ספק שלא יפול במאמרו דבר בלי כוונה מיוחדת •
 ואם יבאר באחת מהתיבות או המאמרי' הדומים ירצה ויכוון בזה אל ענין • והוא
 א"כ לא לבד שומר הטעמים כי אם אף הדמיון והסילוף שבהם • וכל שנוי המאמר מקטנם עד
 גדולם יכוין אל כוונה שני' ואם היא רחוקה לפעמים מעל הכוונה הראשונה • וביאור הכוונה
 היא השני' יקרא דרוש • המשל בזה מלות זכור ושומר תחמוד ותתאוה שבדברות • אף שלפי
 הכוונה הראשונה הנרצה בזה אחד • הנה אין ספק שלא נפל במאמרי' השם יתעלה השני' הזה
 על

לפי כפי
 דה דה
 דבניו
 שועלים
 ידוה
 דדוד
 שפתנו
 ים
 הליך
 דם
 הסתנו
 ד
 בקדם
 ין שמים
 מה לנשק
 אם מאוס
 יבנו ה'
 יתרי ער
 הקריב
 אשנו נפלו
 להתקנן
 אתה הוא
 על ענין
 כמות
 דק ימים?
 שחטו (עד
 אם מאוס
 התולדה
 סוף יסו
 רש"ז

מגלת הקדמת המפרש קהלת

על נד הקרי והקדושן כאשר בארנו במדבר האנושי, לפי שהכונה העליונה לא תעשה דבר
 עבלי תועלת ותכלית, וגם אין ליחס החלף ההוא אל יופי המליצה אחרי שהכונה לשבת
 הדברים באמנה תורה כאשר הם נפרשת יתרו, לא להזמיק המליצה בחלף התיבות, וז"ל
 ודאי שהי' כל זה לענין וכונה שיוסדת להעיר את נפש המקובל והמשכיל על ענין אשר ידרשו
 באחת מדרכי הדרוש המקובלת באומה, וז"ל יפה דרשו חכמינו ז"ל ע"פ הדרכים ההם את
 השני והחלף שבין דברות הראשונות לדברות האחרונות וכל דבריהם אמת. אף שגם הכלל
 שזכר הראב"ע אמת, שהעברי שומר הטעמים ולא העולות, כי לא דבר הרב כי אם נבדלות
 הכונה הראשונה כאשר זכרנו, ואתה תראה שגם חכמינו ז"ל בעצמם פעמים שהזכירו את
 הדרוש, ואז"ל כשאלו פשטי' דקרא במאי כתיב, כמבואר במקומות רבים מהש"ס, וז"ל
 דאי' לנו נבדור שזו"ל לא החזיקו מעולם את הפשט והכונה הראשונה העומת המלות ושמות
 הטעמים, ואולם נתנו מקום גם לכונה שני' המדקדקת אחרי כל מלה ומלה אות ואות וגם
 על כל קץ וקץ, כי לא נפל בדברי אלהים חיים דבר על נד הקרי, בלי כונה, כאשר לא
 נדע בשולשו דבר בלי תכלית שיוחד לו, כמבואר לכל משכיל :

והנה סימן לכונה השני', שלא יהיה הענין הנכונה בו משכים מכל נד עם כל עניני
 המדבר והשומע ועם כל המשך המאמר וקשרו עם הקודם והאחרת, ופעמים
 שלא יבנית הדרוש ולא יתן אל לב, כי אם המאמר אשר הוא בו יבקשו לו כונה שני' ע"פ המדות
 שהתורה נדרשת בהן אף שלא משכים הכונה ההיא א המאמרים הקודמים והאחרת כראוי
 וכן משכח על הרוב נדרשת חז"ל, שלא יבארו על פיהם המשך הפסוקים וסדרם זה אחר זה,
 כי אם ידרשו על כל מאמר ומאמר לבדו ויבקשו לו כונה שני', ואם אין ביניהם חבור וקשר,
 אין זה רחוק מדרך הכונה השני' כדוע לכל משכיל, ולכן תראה שרש"י ז"ל מאור העולה
 ההלך בפירושו על התורה ונביאים וכתובים בעקבות הדרוש, ופעמים שיבאר כל הכתוב וכתב
 על ענין בודד ובדל מרעהו עבלי המשך ודנקות ביניהם, כראוי לפי הכונה הראשונה :

ואם הענין הנדרש אינו נמשך מדיקות התיבות והמאמרים כאשר זכרנו. כי אם ע"י
 ראשי תיבות. סיפי תיבות. גרוסס. משפסס. והנקודות שעל האותיות. וכלל
 אם ידרש הענין מדיקות האותיות והנקודות יקרא הנאור ההוא רטו, כמו בהנראש' גה"א
 בראש. עם לבן גרתי יתרו'ג שרתי וכדומה: ופעמים שהי' הענין הנדרש או הרמז ענין
 נפלא ראוי להסתירו ולהעליו שן ההענין ולא לגלותו כי אם לסגלת האדם. וזו יקרא סוד :

ואחרי שאנו רואים מדרכי החכמה העליונה לכוון בפשלה אחת אל תכליות רבות כי
 זהו מעדר החכמה העליונה בכלל. ואנו רואים כמעשה היצירה ונפרט באיברי
 בעלי החי שיזכרם כוון באבר אחד אל כונת אחרת. דרך שאל ברא האף להרים. ולגשימה.
 ולדחות הליתיה העדפת. וליסות תואר הפנים. ברא האיר. לנשימת העלל חי. להוליד
 הקיל. לנשימת החום. להרדת הגשם והשל. להעלות שלהבת. וכדומה. הרי זו תועלות
 רבות באבוע אחד. וכן רבות. אם כן אינו רחוק שכוון החכמה ההיא בדבור אחד אל
 כונות רבות שתכליות. וכולם אמת, וזהו אמרם חז"ל וקראו אחד נדרש לכונה טעמים,
 וכן אמרו נאמר על מסוק מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה, ורוח הבהמה וז'
 אשר קשה בנינו לפי הפשט, אמרו היא קרא כונה גוינון אית ביה, והבי הוא כל מילי
 דאורייתא כיה גוינון בכל עד ועל ובלתי יאית, פירושו את המסוק ההוא בכונה מקושת על
 דרכים שתכליתם :

ותבין מזה איך יתכן לבאר כל המאמר בנבואה או ברוח הקודש על כונה אופני הדרוש
 והדרוש והסוד, וכולם יבדקי עם הפשט, שהוא היות הכרתי מכל, אבל אין
 הבדל בין אמתות הפשט לאמתות הדרוש, כי אין ספק שכל מונח אפתי המדבר ברוח הקודש,
 וכל תנועה שמתעוררת אמתו מטובן אל ענין ותועלת שיוסד, ולא יהי' בהם דבר ריק, כאשר
 לא יונח כמעשה היצירה דבר נעדר מכל תכלית, ולכל גיד עידי כנשי הטוב ורגל הכתלה
 ים תועלת שיוסדת, אף שילמה הסכל האנושי להשיגם בפרט, כידוע לחוקרים, ואם כן
 אין ספק שכל חקרים אדרשו חז"ל לפי דרכם, לא נראו שן הפשט, ולא עזבו הכונה הראשונה
 הנצחת להמשך הכתובים, כי אם ראו נצחיתם עדרך הפשט לא יפסיק להנחת פרטי המאמר
 וקדוקים

מגלת הקדמת המפרש קהלת

ודקדוקם כאשר זכרנו, דרך משל, אמר החכם (קהלת ט' ז') כי לכלב סי הוא טוב מן הארי' המת, אתה תראה בצאורי להכתוב ההוא על דרך הפשט, שידבר לדעת מחישי הארת הכפס, ולהם מקרה אחד לאדם ולבהמה כמות זה כן מות זה, ואחרי שהקי הנהמי היותר נבזה שהוא הכלב הוא טוב מנבלת האריה הנכבד בחיות הארץ, הנה לדעת המכחישים ההם אף בני האדם כן, היותר נגוע ומעונה נבזה ופסל אנשים הוא מאושר בחייו מן השלם שבניין האנושי אחרי המות, שהוא לדעתם כליון הכפס והעדרו, וזהו בתכלית הגנות והבטול, עיני בפירושי שם, ואם כן אף זה סותר למה שאמר טוב יום המות מיום הולדו, כי שם ידבר לדעת בעלי הדת האמתית המאמינים בכחות הכפס, ולהם המות לזדיק הליכה אל החיים האמתיים והאושר המקוה כאשר אפרש במקומו, אלא שרבי תנחום הדורש (שבת דף ל' ע"א) הקשה על זה הכתוב ומה שאמר שלמה ז"ל בעצמו, ושנח אני את המותים שכבר מתו, וטוב משניהם את אשר עדין לא היה וגומר. שלפי הנראה גם שם לא דבר כי אם לדעת המכחישים שזכרתי, במבואר שם בפירושי, ואף ישנן לדעתם הנכסדה את המת או את הנבלתי כולל, אחרי שלפי דרכם לכלב סי הוא טוב וגו' :

והנה

לפי הפשט הכתובים הללו יחדיו ידקו, כי כן ענין הדעה היא הכסדת, תסלק את דרכי השכל והמחקר, ותביא את בעליה במבוכה גדולה עד אשר לא ידע צמה יבחר, בחיים או במות, כי אם יראה מחישי ההשארה את המעשה הרע אשר נעשה תחת השמש יתכן שיקן בחיים ויאמר טוב מותי עשוי, או יקלל את יומו, כאשר עשה איוב, רעות רבות וצרות יבעתוהו ואין מנוח, אחר ילך לצית עולמו וישב אל האפס כשהי' באפס תקוה, ואם ישיב אל לבו שאין רעה גדולה מההעדר והאבדון המוחלט. יכריחוהו דרכי השכל לבחור בחיי צער ויגון, ממות ואבדן הכפס, וכן פעמים שיאמר אל לבו עשה כל מה שצדק לעשות אחרי שאין דין ואין משפון, ופעמים שיתאש מעשות גדולה או קטנה, ויאמר לא לקלים הימרו וגו' במבואר בפרישה ט' מזה הספר, ובכן יבהלוהו עשתותיו ויקלעו את כפשו בכף הקלע מנהומה למורך הלב, ותמיד תהי' נבלו מריבה בין משפט השכל להמיית הטבע, ובאופן הזה אין שלום אמר ה' לרשעים כי לבנם כים נגרש השקט לא יוכל, ומן המבוכה הזאת אין להנצל כי אם בהאמת ההשארה והגמול לעולם הבא, כאשר אבאר במקומו, וכאשר הארכתי בזה בצבורי על נצחות הכפס :

ואולם

כל זה יאות לפשוטו של מקרא ולכוונה הראשונה, ואולם לא לחכם צמר המדבר ברוח הקודש במשל הארי והכלב, אף שהוא ליפות המליכה, מכל מקום יתכן שיכוון בזה גם לכוונה שני' על דרך הדרוש, והיא להורות שגם בעניני הדינים התוריי' התירו הטלטול בשנת לצורך הכלב החי, ולא התירוהו לטורך הגבור המת : ושאלמה המלך ע"ה כאשר זכר מעלת הגוף החי מעל גוף המת במשל הכלב והאריה יתכן שרמו על מה שאירע לו עם גוף אביו הנכבד בהפרד הכפס ממנו, וזהו מה שדרש רבי תנחום שם במאמר ההוא :

והנה

אנכי הגעיר נתתי אל לבי לפרש את המגלה הזאת על דרך היותר נאות לפשוטו של מקרא ולהמשך הכתובים וחבורם, כי ראיתי שכל המפרשים שקדמוני כמעט שלא יצאו ידי חובת הפשט מכל וכל, ואני אומר זה אחרי בקשת המחילה מאת כבוד הגדולים ההם, לא מנאתי לאחד מהם פירוש ומספיק לבאר המשך הכתובים על ככון, וכמעט כל פסוק ופסוק הוא לפי דרכיהם ונאמר בודד, ודבר זה לא יתכן למוקצר הדיוט ומכל שכן למלך החכם אשר העידו עליו שכל דבריו ברוח הקודש, ולא די בהעדר החבור והסדר כי אף סתירות רבות כוננאו בדברי השלם הזה, לפי מה שפירשו בו רוב הפשטנים, פעם יקוייב ופעם יאולל, פעם יזדיק ופעם ירשיע את הדבר ההוא בעצמו, עד שהרב ראב"ע עמד על הסתירות ההן, בפסוק טוב כעם משחוק (קהלת ז'), ואמר אחרי שהעיד הכתוב על שלמה שאחריו לא יקום חכם כמותו, ודענו שאין בדבריו הפך רק הם כלם נכונים למצין וישרי' למוצאי דעת, והשיב על הסתירות ההן בדרך קצרה, ואולם לא נתקדרה דעתי בכל מה שכתב שם :

והן

אמת שגם צמה מדליקין אמר ר' יהודה ברי' דרב שמואל בר שילת משמי' דרב בקשו חכמים לנגוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה וכו', אבל אין ספק שכוונת חכמינו ז"ל שהם נראין כסותרים לנו איסתכל בהם בהשקפה ראשונה, ומפני הסכנה שיש בדבר לקלי הדעת בקשו חכמינו ז"ל לנגוז, והקדושים הללו בעצמם הורו לנו דרך להתרת הספקות

מגלה הקדמת המפרש קהלת

הספקות והסתירות בדברי החכם, אמרו ומפני מה לא נטויה מפני שתחלתו דברי חזק
 וטוב דברי תורה, ומפרש רש"י ו'ל' וכ"ט שיש לו עוד בינת"י, ואח"כ שקלי וערי נבואה
 הסתירות, עד שאמר בקצו לבנת גם ספר משלי מפני דברי הסותר' שמלאו בו, וזה
 ואמרו ספר קהלת עיינון ואכזרין טעמא, הכי נמי לעיינון, הנך רואה שלא החלישו קמינו
 ו'ל' ח"ו יהיו דברי השלם הוא סותרים אלו לאלו, כי זהו בתכלית הנטות לכל משכיל ומבין
 למדבר ברה"ק, ועתה מביא עלינו להמיר אגודות הספקות ולפתח חרובות הסתירות אשר
 ובר הכרז ראש"ע באופן נאות לפשוטו של מקרא, ע"פ הדרך אשר הלכת בו בבואו כראוי
 לעבד ענין הכוונה הראשונה:

וטרם אטא אל הנאיר אקדים לך הכלל הידוע בהתר הספקות בדברי הספר הזה שלא
 כל הנאמר בו הוא דעת שלמה המלך ע"ה באמת, כי אם פעמים ידבר כמשל
 ונותן בדבר, אוכל ומאיכ בדרך החוקרים בהקאים, ומחפשים אחרי האמת ע"י ההשכלה,
 לא יגיעו אל המצויק אם לא יאמש טענות הסותרות, ויקשו כל אופני הספקות ויפגשו
 בפלס ומאזני משפט דבר והפסד ויקרנו הסברות אחת אל אחת, עד שיבררו האמת ויחזקו
 והנכון מן המוספק, ואשרי אלו רואים שמחבר העגלה הולת כתב על דרך החטום והמחש
 והמתן בדבר, מהראוי שלא יוחם אלו כי אם הגזירה אשר גור בתחלתו ואמרו, טרם
 יתעוררו הספקות והטענות הסותרות, והעולה בהסכמה אחרי האמת ונתן ועור הסקירה
 וזהו מה שאמרו ו'ל' מפני שתחלתו דברי תורה, וטוב דברי תורה, ואם נחמך בניתיים
 דברים נראים כורים וכסותרים לתורת אמת, מהראוי ליחסם אל חלקי הסותר, והיו דעת
 האכזר' או המוספק, למען יגל החכם הוא מאש, ועל הדרך הזה פירשו בספר הזה
 את הכתובים בפרשה ג' וזה הספר, שהם דברים קשים נראים ס' כשתנגדו להאמת
 ההגונה וההשאלה מהם ישרי הדת האמת' אמרו לא אשר שלמה הלי קרא שרע' בשל
 אינו מלין, אלא להדר אינו מלי דטפשי דעלמא, דאמרו כך, ומלי אמרו כי מקרה האדם
 מקרה הכהונה וט' טפשי דנא ידעין ולא עסתכלין בחכמתא אשרי דהוי עלמא אויל במקרה,
 וקב"ה לא אגת עליהו, אלא מקרה האדם ומקרה הכהונה, ומקרה אחד וט' וכד שלמה
 אסתכל באינו טפשי דקאמרו דא, קרי להן כהונה, דאינו עבדי גרמייהו כהונה מש
 גנין דאמרו מלין מלין, ע"ג אמרם המשך הכתובי' הללו באופן קרוב אל הפשט, ואולם
 אני הנעיר נאמתי את לבי לפרש על דרך אחר, כי אשרי שהתכוונתי בכל הפרשה היא
 מראש עד שופה, היתה נראה נעמי מאשעת הכתובים, מהראוי היותר נטונה והיותר
 סוקה על האחרות הנפש והגמול לכה"ג היא שפלת החיים כשה"ו, מקום המשפט שמה הרע
 וט' דעת העשוקים ואין להם מנחם וט', כי העמין בחכמות האל והאמת לא ימלט
 מחמת אשתי אלה, אם שיאמין שהנפשות תאזרנה אחר האמת, ויהי' אחריו כן עת משפט
 לכל מעשה אם טוב אם רע, או שייחס ס' על ושמם בחיק האל הקדוש, וזהו רש"י שאין
 אחר' חכמה, ואולם שתילדות הנפש ויגירתה בעבנה אין הראוי' סוקה כל כך, ואפשר
 שיכחיש המתעקש יתרון האדם, וישען רוח אחד לכל, עיין בפירושי שם, ולדעתי הפירוש
 הוא יותר נאות להמשך הכתובים ומיטבים למה שיבוא בפרשה ס', ט', וזה הספר, כי
 הדברים הנאמרים שם נרחים בהקפה הראשונה יותר קשים ויותר לחזקים מעקרי הדת
 האמת, ממה שנאמר בפרשה ג', ובעור האל ית' ינעתי גם מלאתי דרך ישר קרוב אל האמת
 לדעתי ליטב כל קשה בפרשות ההן ולפרש את דברי המלך החכם, באופן שלא יהיו סותרים
 ס' כי אם מחזקים את יסוד הדת האמת:

והנה רמזיטו ו'ל' שקלי וערי נבואי' הג"ל שאי דברו סותרים זה את, כתיב טוב כעם
 משחק וכתיב לשחק אמרתי מהולל, כתיב וכבדתי אני את השמחה וכתיב ולשמחה
 עה ו עשה, לא קאי' טוב כעם משחק טיב כעם שבושם הקב"ה על הנדיקים משחק משחק
 הקב"ה על הראשיים כשה"ו, ולשחק אמרתי מהולל זה שחק משחק הקב"ה עם הנדיקים
 כשה"ב, ובנת אני את השמחה וזה שמחה של מצוה, ולשמחה עה ו עשה וזה שמחה שאינה
 של מצוה, וכו', נראה מדבריהם שפירשו מהולל באין שבה, כמו שפירש' ו'ל' ולמי פשוטו
 של מקרא יחי' משחק הוללית וסבלות, וכן נראה מהמשמות המשך הכתובים אשרי אני בלבי
 לבה נא חנסכה בשמחה ואלה נעוץ והנה גם זה הנל, לשחק אמרתי מהולל ולשמחה עה ו
 עשה, וא"כ ודאי שגינה השחק ויאמר עליו שהוא דבר שאין בו עשה, אלא שמכתי' ו'ל' דנא

מגלת הקדמת המפרש קהלת

כן מאחר שהשמש החכ' בתיבת מהולל, שהוראתו פעם השבוע והמעלה היתירה ופעם הסכלו
 והעדר הדעת, משמע שהכוונה השני' שפעמים השחוק מזוכה, ואי אפשר לומר בשחוק של
 מזכה, כי כבר אמרו אין השכונה שורה לא מתוך שחוק כו' ופי' רש"י ז"ל שאין דעת השחוק
 מיושבת ואפי' אין בו לבון מכל מקום אין בו יסוב עכ"ל, נראה שכוון רש"י בזה לפרש מדוע
 שבתו חכמים שמחה של מזכה ולא שבתו שחוק של מזכה, וקאמר שהי' להם השחוק בבן אדם
 מזכה בכל אופן, מפני שהוא מטריד ומבלבל את דעת האדם, וראה והתפלל שלח רבו
 חכמינו ז"ל לשבח את השחוק בבן אדם, ועם כל זה יחסוהו אל הבורא יתברך שמו, ואמרו
 לשחוק אמרתי מהולל, זהו שחוק ששחוק הקב"ה עם הנדיקים, וכן הכעס, אמרו טוב הכעס
 שכוועם הקב"ה עם הנדיקים וכו' לפי שהאדם השחוק או הכועס אין דעתו מיושבת עליו והוא
 בא על ידי השחוק והכעס לסכלות והוללות, ולכן הם מוגו' בשחוק, אבל השם יתעלה שמו
 לא יתפעל על ידיהם כלל, והוא כביכול שחוק בצדק ויפעם במשפט ברכונו הפשוט, מבטתי
 חסרון או שנוי ח"ו באמת ממדותיו, וא"כ בכל מקום שהכתוב משבח את השחוק או הכעס
 יתכן שתשיבהו הכוונה השני' אל השם ית' לפי שאכלו המדות הללו מניקות מכל חסרון ומכל
 גנות, לכך דרשו חז"ל תיבת מהולל על שחוק הקב"ה עם הנדיקים בעה"ב, ואחרי שהשחוק
 הזה מזוכה מאוד, מסיים ואומר לשעשה שאינה של מזכה מה זו עשה, כי טוב למועז את
 עצמו מן השמחה הנרועה ההיא, ומה שדרשו על פסוק טוב כעס משחוק הוא וסכים מאוד
 לפשוטו של מקרא, כי הכוונה הראשונה שם, כאשר תראה בניאורי בעו"ה, שאין העני
 היודע, אשר ממונו דבר בפסוקים הקודמים, נעדר הטובה מכל וכל, כאשר יחשוב המון
 הסכלים, כי באמת לא ידע האדם מה טוב לו ומכפר ימי חייו תחת השמש, ופעמים תהיה
 הצלחתו הזמנית לרעתו, ועל זה אמר טוב כעס משחוק כי ברוע פנים יוטב לב, ורבה שאין
 הכעס כל עת רעה ולא השחוק טובה לאדם בהחלט, ופעמים שייטב הלב ברוע הפנים, לא
 מפני שאין מהראוי לשבח את הכעס בבן אדם, מזה היות המדה הזאת עורפת את כפשו ומביאו
 לכלל טעות, כאשר אמרנו, לפיכך דרשו חז"ל על כעס ההשגחה על הנדיקי' בעה"ז,
 שאף אם יכעוס הקב"ה על העני היודע, ויראה לבני האדם כאילו הוא נעדר הטובה ומהלך
 נגד החיים, הנה הכעס הזה טוב לו משחוק ששחוק הקב"ה עם הרשע המצליח לשעתו ואוכל
 סלקו בעה"ז: ועתה נבוא אל הסתירות שזכר הראב"ע, ונשיב עליהם כפי דרכנו בבאר
 הכתובים, לפי פשוטו של מקרא:

הסתירה הראשונה בשמוש תיבת כעס, כתי' טוב כעס משחוק והפך זה כעס בשחוק כסילי'
 יטח, וכן כי ברוב חכמה רוב כעס והפך זה הסר כעס מלבך: שם הכעס הוכח
 בלשון הקודש על רתיחת הלב וקבלתו על דבר העול והחמס, פי מוטע הנפש המסכלת שתרע
 בעינה בראותה עושה רע וגזל משפט וצדק, ותלכז רוח קנאה להנקם מאת עושה הרע. והעושה
 ההוא יהי' עושה אמתי או עושה מדומה, כי פעמים שיכעוס האדם על רעהו בשבטו שעה לו
 חמס ועול, ואינו כן, כי היה הדבר לטובתו, והכעס על העול האמתי הוא ראוי ומזוכה מזה
 עצמו כמבאר בכל המשבול, אלא שמזה התפעלויות הלב לא ימלט האדם הכועס מעצבו ונער,
 ואין דעתו מיושבת עליו כחאוי, ועי' זה מביא הכעס את האדם לכלל טעות כמו שאמרו חז"ל,
 ומהראוי לאדם שישתדל בכל יכלתו לשנוא הרע ולתעב את החמס ולהנקם מאת הבורג בלי
 התפעלויות ורתיחת הלב כלל, אם היה זה אפשר לילוד אשה, כי זהו מדרך הממוצע שבחן
 חז"ל, והכעס על החמס המדומה הוא סכלות, בא מחסרון ידיעה והוא על הרוב בשחוק כסילים
 יטח אלא יבחינו בין עול וצדק, מעתה כל הפסוקים הללו נכסוי' וישרים, אמר טוב כעס
 משחוק, כאשר זכרנו למעלה טוב שיכעוס העני החכם הנזכר בפסוקים הקודמים, ויתקדף
 בראותו חמס ועושה, משחוק הרשעים המורים חני מות ואומרים הלא משחקים אנו, ואולם
 בצרפה ז' ידבר על המתלונן נגד השגת השם בעה"ז, ולא יתלונן לאחרית דבר, ומה יהי' בסופו,
 אמר בפסוק הקודם טוב. אך רוח מננה רוח, עיין מה שפירשנו שם, הוסיף ואמר אל תנהל
 ברוחך לכעיס כי כעס בשחוק כסילי' יטח, כלומר אחרי שכל דרכי השם נדק ומשפט, הנה שלות
 הרשעי' ויסורי הנדיקים בעה"ז לא הי' עול באמת ח"ו, יתעלה השם מזה, אלא עול מדומה
 לבני אדם חסרי הדעת, לזה אל תנהל ברוחך לכעוס על מקרי בני אדם, כי לא יטח הכעס
 הזה כי אם בשחוק הכסילים, ומה שאמר (פרשה ח') כי ברוב חכמה רוב כעס הוא לפי עיניו שאי
 אפשר לאדם שיכיל מן העצבון והנער מכל וכל בראותו שיעושה האדם את רעהו ויבלע רשע

מגלת הקדמת המפרש קהלת

כדיק מעט, וברוב חכמה ירגש האדם יותר את החיים ויולד רוב כעס, כי אדם אחד מני אלף כמנהל שימשול ברחמי תמיד ולא יכעוס, ויולס בסוף הספר הזהיר את האדם שיסתכל להסיר כעס עלבו, ולהתגבר על המית הטבע בכל יכלתו, והגדל גדול יש בין מכות החכמה למעשה החכם, כי החכמה תטהר לעשות טוב ולסוד מן הרע בשלום, ומגור דרך מאל הסר כעס מלבן בהחלט, הכוונה אחרי שהראות נחונה והכח ניד האדם, מהראוי לו לברוח מעבטון הכעס ובלבלי מכל וכל, ואלס החכם האנושי לא ינוקה ומחסרון משאת אטמתו, והגדול מי שמשחו מעטים, ואחרי שמדרכי המקירה וההתבוננות להוסיף הרגש בנוק ותועלת ולהרבות החכמה בין טוב לרע, מהראוי שיאמר ברוב חכמה רב כעס וגו' :

הסתירה השני' שזכר הראכ"ע, כתיב טוב אשר יפה לאכול ולשתות, והפך זה טוב ללכת אל בית אבל, הנה לפי מה שאמר המפך הספוקי' אין בזה סתירה כלל, ודאי טוב יפה לאדם שיאכל וישתה ויטייל לאחריים בעמלו, משיעמול לרוח, ויאכל כל ימיו בתשוק וכעס וחילוי וקנף, ועם כל זה אין ההליכה לבית אבל כל עת רעה ולא ההליכה לבית החמטה כל עת טובה, ואשר לאדם, וזהו לכד כוונת הכתוב בזה שאמר טוב ללכת ט' כאשר אמרה שם בעו"ה :

הסתירה השלישית היא מה שזכרו חו"ל כתיב ובנחתי אני את השמחה, והפך זה ולשמחה מה זו עושה, וכבר השינו כאן בשמחה של מנוה טו' כאשר זכרנו, ועוד מה שאמר ולשמח' מה זו עושה הי' ברנותו למחית תכלית הטובה והאשר לאדם בשמחה משתה וסירי' ואחרי אשר נטה גם את הדרך הזה, התחרט ואמר לשוק מהלל ולשמחה מה זו עושה :

הסתירה הרביעית, כי מה יותר לחכם מן הכסיל, והפך זה יש יתרון לחכמה מן הסכלות, הנה ראיתי בספר הזהיר על הפסוק הזה האחרון דרוש הקדום לפשט, והוא פלא, ר' חייא פתח ואמר וראיתי אני יש' יתרון לחכמה מן הסכלות וטמר בכמה אתר אסתכלגא בניי' דשלמיה מלכא ואנחנא באכמתא סגיה דלי' ואסתיר מלי בני לגי היכלא קדישא, האי קרא אית לאסתכלא צי' אחאי אשר וראיתי אני וכי אשר בני עלמא לא ידעי ולא שמאן, אסי' מאן דלא ידע חכמתא מן יושי ולא אגח בה ידע שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך, והוא שכן נרמז' ואמר ראיתי אני פלא' הכי תאנא טו' וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כלומר מן הסכלות ממש אתי תועלתא לחכמתא דאלימא לא אשתכח שמיא בעלמא לא אשתמדע חכמתא ומלי, ותאנא תיובא היא על בר גא דאלימא חכמתא למיך מן שעות' ולמדע לה בגין דאתי תועלתא לחכמת' בניי' כשה דאתי תועלתא לבהורא מחכמתא, דאלימא שאכא לא אשתמדע נהורא ולא אתיא פועלתא לעלמא מיני' טו' תקינא דמורא מאי היא איכמא ולאלימא אוכמא לא אשתמדע קודרא אמר רבי ינחמאל לתתוק צמר דלא ידע איכא טעמא דמתיקא עד דטעי' מרירא מאן עביד להאי מתיקא הי' אומר האי מרירא והייט דכתיב (קהלת ו') גם את זה לשמת זה עשה וכו' ע"ש ואלס גם לפי מה שגמרס שם בע"ה לפי פשוטו של מקרא אין בזה סתירה כלל, ואדרבה זאת היתה תמימת החכם' ראיתי אני שצמד השכל יש יתרון לחכם מן הכסיל, ועם כל זה אני רואה שצמד המקרה שניהם שזים ומקרה אחד יקרה את כלם עיין פירוט שם, ועוד שאמרו מה יותר לחכם מן הכסיל, היא טענת החתלונטי' כמו שגמרס בע"ה :

הסתירה החמישית וזכרו חו"ל ובנחתי אני את החתי' והפך זה כי לבלב וגו' וכבר הארכנו בה למעלה :

הסתירה הששית כי אין מעשה ומשכון ודעת וחכמה בשאול, והפך זה כי עת לכל חסן חו', הארבעת בחקיות הללו בפירושי, ועל פי דרכי שניהם לדבר אחד נכתבו לאעת האזרות הנפש והגשול לעה"כ, ואמרו כי אין מעשה טו' פירושו אם אין מעשה וגו' עיין שם, כי אין תועלת לכפל הדברים :

וכן בענין הסתירה השביעית והשמינית אם תסתכל בפירוט שם, תראה ותבין כי אמרו וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים ככל אינו סותר כלל למאמרו יש רשע מאריך ברעתו, כי הפסוק הראשון כמבואר מפסוקי' הקודמים נאמר כלסון בתמי', מדוע לא יגיע הרשע על מעט אל ההכלסה המדומה שהיא הטובה בע"ה ואריות ימים ככל עיין ביאורנו שם, והוא ח"כ בלתי סותר למאמרו יש רשע מאריך ברעתו, מלבד שהפסוק הזה ידבר מענין הטהנת המלכות כמו שביארנו שם, וכן אשר יחי' טוב ליראי קאלהים מדבר על הטובה האמתית וההכלל' בעולם הנא כמבואר

מגלת הקדמת המפרש קהלת

כמבואר מהמשך הכתובים שם, ובאמרו יש רשעים שמוגיע אליהם כמעשה הדריקים ידבר מההבדל
 שנעשה על הארץ, ורשאי דקרא יש הכל אשר נעשה על הארץ אשר יש דריקים אשר מגיע אליהם
 כמעשה הרשעים ויש רשעי וגו' :

והנה הקורא בפירושי זה יראה שלא נתתי את לבי אל חלוקת הפרשות כפי מה שלפנינו,
 ובדבר הזה הלכתי בעקבות המפרשי הראשונים שרובם לא חשו אל הפסק הפרשות,
 כי אין הסימני' הללו מקובלים באומה, כי אם להקל על הקורא, המבקש פסוק או תיבה
 בתנ"ך, לא לשטוט על ידם באיזה מקום יתחיל הענין ואנה יסיים, כי אם רשות לכל מפרש
 להעמיד הנייני' ההם כפי דרכו בבאור הענין, ואתה תראה מקומות רבים מזאת המגילה שאי
 אפשר לכל הפירושי' שהיו' סוף הענין במקום הנייני', והנה בתחלה עלתה על לבי להעמיד
 סימני' הפרשיות במקום הנאות לפי פירושי, אלא שראיתי במראה מקום בש"ס, שהלכו המדפיסי'
 בהם על פי הסימני' אשר לפנינו, ויראתי לשנות דבר שלא לטרוח על הקורא ברנותו למצוא
 את אשר יבקש, וגם ראיתי שפעמים אינו מקום ההפסק מטעם נכון שלא לעמוד בדבר רע,
 ולזה הנחתי הנייני' על מקומם, ופה ארמוח לך מקום סיום הפרשיות לפי דרכי בבאור
 הכתובים :

פרשה א' מראש הספר עד לאחרונה (א' י"א) שהיא כמו פתיחת המאמר :

פרשה ב' מן אני קהלת הייתי מלך עד תחת השמש (ב' י"א) :

פרשה ג' מן ופנית (ב' י"ב) עד ורעות רוח (ב' כ"ו) :

פרשה ד' מן לכל זמן (ג' א') עד תחת השמש (ד' ג')

פרשה ה' מן וראיתי (ד' ד') עד ורעיון רוח (ד' י"ו) :

פרשה ו' מן שמור רגליך (ד' י"ח) עד בשמחת לבו (ה' ט')

פרשה ז' מן יש רעה (ו' א') עד אחריו מאומה (ו' י"ד) :

פרשה ח' מן את הכל (ז' ט"ו) עד לרע לו (ח' ט')

פרשה ט' מן ובכן ראיתי (ח' יו"ד) עד פתאום (ט' י"ב) :

פרשה יוד מן גם זה (ט' י"ג) עד ללכת אל עיר (יו"ד ט"ו) :

פרשה י"א מן אי לך ארץ (יו"ד ט"ז) עד שניהם כאחד טובים (י"א ו')

פרשה י"ב מן ומתוק (י"א ז') עד אשר נתנה (י"ב ז')

פרשה י"ג מן הכל הנבילים (י"ב ח') עד סוף הספר והוא כמו סיום וסתימת המאמר :

ודע הקורא החניב שלא מלבי הובאתי את כל הדברי' הנאמרי' בפירושי זה, כי אם את רובם
 לקטתי מתוך ספרי המחברים הראשונים, וספר מכלול יופי לרש"מ הי' לי לעזר ולתועלת
 רב בבאור המלות ודקדוק הלשון, וגם בבאור הטעמים אחר לא נסגתי מעל דרכי המפרשים
 הגדולים רש"י וראב"ע, כי אם במקום ההכרח, ובכל מקום אשר מנאתי להם דרך מסכי' עם
 פשטי הדברים וכונת המלך החכם הראשונה, העתקתי את דבריהם מלה במלה בלי שום שנוי
 וחלוף, ואחרי אשר הזכירו המחברים לקבל האמת יומי שאמרו, הנה חפשתי גם באמתת
 המפרשים אשר לא מנני ישראל המה, ואם מנאתי בפיהם דבר אמת, הרימותיו לה' והיה קידש,
 ואחרי כלותי, שלחתי את דברי ליד איש בריתי, אשר נפשי קאורה בנפשו, והוא השיב שנית ידו
 להרים, כל מכשול ולהסיר כל סניג וחלאת מדברי, ולפעמי' הוסיף עליהם דברי קן ושכל טוב,
 כדופה אמרתו מאוד, ובכל מקום אשר נטה לדרך אחר בבאור הכתובים. מבלי להרתיק את
 פירושי מכל וכל, הנגתי את דבריו בין שני חנאי לבט' כזה ( ), והקורא הנכון יבחר לו את
 הטוב בעיניו. ואם ישכר החבור הזה לפניו, אזיבה לבאר גם את ספרי תהלים משלי איוב על
 הדרך הזה בעזר האל ית' הכותן מעשדי גבר, הוא יחמני ויאורני קיל לעבודתו וליראתו
 אמן :

(א) רעדען דען פרעדיגערן, דען דוד'ן
 זאָרן, קאָנג איין ירושלים.
 (ב) אייטעלקייט דער אייטעלקייטען!
 רוף דער פרעדיגער, אייטעלקייט דער
 אייטעלקייטען, אַללעו איוט אייטעל!
 (ג) וואָס פֿיר פֿאַרטחיל ברינגט דעם
 ערדענוואָהן דיא סיחע, דיא ער אונטער
 דער זאָנגע ויך גיבט? (ד) געשלעכטער
 געהן אונטער, געשלעכטער ענטשטעהן,
 אונט דיא ערדע בלייבט

דברי קהלת בודוד מלך
 בירושלים: (ב) הכל
 הקלים אמר קהלת הכל
 הקלים הכל הכל: (ג) מה
 יתרון לאדם בכל עמלו
 שיעמל תחת השמש: (ד) דוד
 הלך ודור בא והארץ לעולם

רשי

באור המלות

א (א) דברי קהלת: כל מקום שנאמר
 דברי אינו אלא דברי תוכחות.
 אלה הדברים אשר דבר משה וימון יודון.
 דברי עושים: שמשו את הדבר הזה פרות
 הבאן (עמוס ד') דברי ורשיהו אלו כל ואלו
 הם יולד וזכר ונ' (ירמיה ל') אלה דברי דוד
 (שמואל ב' כ"ג) ונלעל כקן עונד בלהם (שם
 כ"ג) דברי קהלת: חרח השמש כל הנחלים
 הולכים אל הים כנה את הרשעים בחיה
 ופלגנה וים שאין להם שתנת אבר כך שנייה
 בספרי ולמדתי משם שהענין מדבר ברשעים
 והמשילם לתגורת החמה שפוסה שוקעת.
 דבר אחר כל הנחלים הולכים אל
 הים מה תלמוד לומר בעונד עבודת אליילים
 בהם משלם לבי שראין את הים הגדול ככל הנחלים
 הולכי' בו והוא אינו מלא ויחנם יודעין להנין
 כי לא המקום שהנחלים הולכין שם הם גנים
 ללכת שיוני הנהרות ההולכים לתוך הים הם
 עמים שהלכו כבר הם טבעות מתחת
 התהום והולכים לעולם אין הקרקע עד
 הים וקחנים ונובעים לסיכך אין הנהרות
 טוסקין ואין הים מלא ולא מפני שיש
 בהן מים עד כאן: קהלת: על שם
 שקיהל חכמות הרבה וכן במקום אחר
 קודמו אמר בן יקח (משלי ל') אמר כל
 חכמת וחקיאה: ו"א שהיה אומר כל
 דבריו בהקלה: מלך בירושלים: עיר
 החכמה: (ב) הכל הכל הכל הכל
 אחר קהלת: קהלת קרא תגר ואומר
 על כל יצירת שנעת ימי בראשית: הכל
 הוא: הכל: נקוד חטף פתח לפי שה'
 דנוק כלומר הכל שבהכלים שנעת
 הכלים כנגד משנה שנעת ימי
 בראשית: (ג) מה יתרון: סבר וישמר;
 תחת השמש: פאורת התורה
 שהיא קרוה אור

א (א) קהלת אינו שם פרטי כי אם תואר
 וסיה שלם, כי לא היה מביט
 דוד מלך בירושלים כי אם שמש, ונקראת קהלת
 על שם סקסיל חכמות דברי מלך מלכות
 הרבה, (דוד ואמור) לו מל שם סיה שמש
 דבריו בהקבל (דוד פאעדיגער): (ב) הכל הכל
 שאין בו שמש כהכל היונה שמי האדם, (פייטקייט)
 וכל חטף פתח לפי שהיה דבוק, והסדר לא
 נכתבו, כי אם כהם נקודות הכל, ובתור לא
 מלאק שם נקודות שיהנה בחכמות, ע"כ
 שוכחתי: מהו לומר שיש ג' סקל בסדר
 הכל, כמו הכל: סבר בחכמות כהכל
 הם ובחכמות חכמות חכמות חכמות
 יורה על חוק החומר בענין שאין
 למעלה חכמה: (אייטקייט דער
 פייטקייטען), כמו עבר עבדים
 מלך מלכים: (ג) יתרון, שם, ענינו
 (פאעדיגער):

באור

א (א) שאין עד כסוף י"ב כמו פתיחה
 למעלה הזאת: זכור בה כללות הספר
 הוא וים: (ב) כל אשר אתה רואה על
 הארץ הוא הכל תהו וריק שאין
 למעלה היינו: ואל תחזיב שילט דבר
 אחד, כי הכל הכל, ואין תחת
 השמש ענין קיס וים נחמן: (ג)
 כל חריות בני אדם ועמלם ויגיעם
 שיש וסקר, כי הכל כנגדה שורה
 וערכה בכל ספקי העולם,
 וכאשר היו הדברים כן יהיו
 מראש ועד סוף: ולמשל יעמול
 האדם כל הימים אשר הוא

מגרת קהלת א

תרגום אשכנזי

פו

עמדת: (ה) וזרח השמש ובא
השמש ויא-מקומו שואף וזרח
הוא שם: (ו) הולך אל-דרום
וסובב אל-צפון סובב ו סבב
הולך הרוח ועל-סביבתיו שב
הרוח: (ז) כל-הנחלים הולכים
אל

ברייבט איממער וואָהרענד. (ה) דיא
זאָננע געהט אויף, דיא זאָננע געהט
אונטער; שטרעבט נאָך איהרעם אָרטע
אונד ווירפט שטראַלען דאָהין. (ו) ווייבט
אויז גען מיטטאָג, ווענדעט אונד נאָהרט
זיך דעז מיטטערנאַכט, גרלייכען קרייז
גאַנג האַלט דער ווינד; נאָך געמאַכטעם
אומלויף קעהרט דער ווינד ווידער
צוריק. (ז) זאָ שטראַמען אַללע פֿליסע
אין

באור המלות

ר ש י

(פ) שואף, ענין המזק והסתדלו' (סטריבן) ולתור
(ד) דור הולך ודור בא. כל מה שהרשע יגע ועמל לעצוק ולגזול אינו מבלה את מעשיו כי הדור הולך ודור אחר בא וכוטל הכל מיד בכיו כענין שכאמר בניו ירכו דלים (איוב כ'): והארץ לעולם עומדת. ויני הם המתקיימים הענוים הכמוכים המגיעין עמם עד לארץ כענין שכאמר וענוים ירשו ארץ (תהלים ל"ז). ומדרש תנחומא אומר כל דיקי ישראל נקראו ארץ שכאמר ואתם תהיו לי ארץ חסן (מלאכי ג'): (ה) זרח השמש וגו' דור הולך ודור בא. כאשר השמש תזרח שחרית ותשקע ערבית ותלך כל הלילה שאפת לשב אל המקום אשר זרחה אתמול משם שתזרח שם גם היום: (ו) הרוח. רוחו של שמש טלכ"ט בלע"ז (יהוא טאלע"ט נט בל"א פערלאנגען, וויללע. וכן לקמן פסוק י"ד. (שופטים ט' כ"ג) וכן בפסוק אל אשר יהיה שם הרוח. (יחזקאל א' י"ב) פי' רש"י הרבין ללכת) כמו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת (יחזקאל א') ועל סביבותיו שב. גם מתד כל היקף וסובב שסבב אתמול הוא מקיף וסובב היום: הולך אל דרום. לעולם ביום: וסובב אל צפון. לעולם בלילה: סובב סובב הולך. א פני מזרח ומערב שפעמים מהלכתן ביום ופעמים מכבדתן בלילה בתמוז מהלכתן ובטבת סובבתן אף הרשעים כל מה שמאן זרח סופן לשקוע כל מה שהם הולכים ומתגבדים סופם לשב אל מקום נחתם (יואל ב'). ממקום העטופות באו ולמקום העטופות ילכו. וכן: (ז) כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא. לפי שאינן כשארים

באור

הוא סי: (ד) דור, התחיל ביסודות הארבעה, ואמר על הארץ שהיא יסוד העפר דור הולך וכלה וישבו הנמחים ובעלי החיים וגופות בני האדם אל העפר, ודור בא ינמחו הנמחים מן העפר, ויזונו מהם בעלי החיים ובני האדם. וע"י הסבוב הזה הארץ לעולם עומדת, כי כל הנפסדי' ישובו אל העפר, והמתהוים יתהוו מן העפר: (ה) היודע בטיב הטעמים יבין שאלת מקומו מועמד בטעם גדול. שואף בטעם שתחת ממשלת הטפחא. זרח בטעם משרת. הוא בטעם שר קטן. והסידור המקובל על סדר הטעמים הללו הוא כזה. כאשר זרח השמש כן יבוא, ואל מקומו שם שואף זרח הוא, כלומר שאל המקום אשר יבוא בו, כבר הוא שואף ומשליך כגופו אליו במקום שהוא זרח, כלומר שכיוו השמש שהוא יסוד האש גם הם בסבוב, מדובקים וכלאחים זה בזה, שקיעה וזריחה ושקיעה, כענין שתקנו מסדרי התפלות גולל אור מפני חושך וחושך מפני האור ובשעה שהתמה זרחת במזרח מיד היא משתוקקת ומשלכת כיבוציה ומתמדת מרובתה אל מקום השקיעה: (ו) ידבר על הרוח שהוא יסוד האויר, ויאמר שגם הוא הולך ובא בסבוב, כי הרוח אינו כי אם תנועה חזקה הכוללת באויר שסביב לארץ, ואחרי שהאויר גשם דק ספוגי לא תשאר התנועה על מקום אחד, כי אם תלך ממקום למקום עד שתשוב בסבוב אל המקום אשר ממנו התחילה. ולזה אם ילך הרוח אל דרום ישוב בסבוב אל צפון. ויתכן שידבר על הרוח הכושב תחת תורת המזגה, הידוע לזרדי

אין דאן וועלטמעער ; דאן וועלטמעער
וויירד ניכט איבערשאלל . נאך דעם ארט ,
וואהין ווא פליסען , ווערדען ווא שטעט
ווייער פליסען . (ה) אללע וועען זינד
אין טהאטיגקייט . דער מענטש פערמאג
זיא ניכט צו בעשרייבען . דאן אויגע ווירד
ניכט זאט דען בעטראכטענו , דאן אהר
ניכט דען אויפארבענו . (ט) וואן
געוועען איזט , ווירד ווידערקאממען ;
וואן

אלהים והים אינגו מלא
מקום שהנחלים הלכים
הם שקים ללכת : (ח)
הדברים יגיעים לא יוכל
לדבר לאתשבע עין לראות
ולאחמלא און משמע :
(ט) מה שהיה הוא שיהיה ומה

רשיי שבעשה

באזריס בתוכי כיום אוקייאנוס הוא גבוה מכל העולם שנת' הקורא לוי הים ושפכס (עצום ח)
וגו' וזיהיין אדם אופך מלמעלה למטה והנחלים הולכים במחילות תחת ההרים מאוקיינוס
ומזרין וטובעים חזו אל מקום שהנחלים הולכים שם הם צבים אף הרשע כל עשות שזא קן יין ;
(ח) כל הדברים יגיעים וגו' לא תשבע עין ולא תמלא אהון . ויובע על מה יתרון אס מחליף הים
עסק התורה לדבר בדברים בטלים הרי הם יגיעים ולא יוכל להשיג את כולם ואם במחליף העין
צא לעסוק עינו לא תשבע ואם באמיתת האון אזנו לא תמלא : (ט) מה שהיה הוא שיהיה עני'
בכל מה שהיה למד בדבר שהוא תלמי השם אין ט טדש לא יראה אלא מה שהי' כבר אגבא
כששק

באור

ליורדי הים , ההולך תמיד מהלך השמש , וכימי ניסן ותשרי ילך מן המזרח אל המערב , ונחמת
החמה יטה לנסון וכימות המזרח ישוב לדרום . ויהי' לפי זה הולך אל דרום וסובב אל נסן
מושב על השמש ועל הרוח , לפי שההלך אחד לשניהם : (ו) כל הנחלים יבואו ממקורם ויעינים
בראש הרים ושפכו את מימיהם זה כזה עד שלסוף ילכו כלם אל הים הגדול הסובב את כל
העולם , וא"כ ירבו מימי הים מעת הנריאה עד סוף כל הדורות הולכים ורבים בכל עת ויכל
רנע . ואע"פ"כ אט רוחים שהים אינגו מלא על כל גדותיו עד שיגבר גבולו ויכסה ארץ ויא"כ
ע"כ סובב סובב ילכו גם המים , וישבו מן הים שמשם הם צבים ללכת , אל הים , שהם
האוקיינוס אשר אליו הם הולכים . ויהי' זה אס שיצבו המים במחילות תחת ההרים מן הים אל
המעינים , או שתמיד יעלו נשיאי' ואידיים רבים מן הים אל הרקיע מחוס השמש והם רוב העננים
והאיד ישוב גשם ומים , וע"ז נאמר הקורא לוי הים ושפכס , ומימי המעינים מהגשם , וכל
הנחלים יבואו מהמעיינים , כא"ש המשלת מעיינים בנחלים , ואע"פ שמימי הים מלוחים ומי
הגשם מתוקים , הנה האיד העולה יעזוב את חלקי המלת הכבדים , ולא ישא כו' אס חלקי
המים המתוקים לקלותם , כמאמר תכמינו ז"ל ממותקים הם נעבים . ועתה הנך רואה שכל
הדברים הענעיים והם היסודות הארבע שזכר החכם עמר אש רוח מים , הולכים תמיד
בנסנו , גענים ראש נסוף וסוף בראש כמאמר ס' יצירה נען סושו בראשו וראשו כסושו ,
והם משתנים בכל עת ובכל רנע , עד שלא ישארו רנע אחד על עינים . וחולם כל השנויים
ההם סובב ילכו , עד שיצבו אל המקום אשר יבוא השם : (ח) כל הדברים כאלו הם יגיעים
ועיפים מעבודתם ומלאכתם התמידים אשרי שלא יטחו ולא יקוטו רנע אחד על מתכונתם
וכס תמיד הולכים ומשתנים נכטב כאשר אמרט , עד שאי אפשר לבן אדם לדבר ולבאר את
כל זה בנשויו שפתים . ולא לבד היסודות שזכרט כי גם רוח בני האדם כן , ומאשו כאלו הם
יעיפים תמיד לא יטחו , כי העין לא תשבע מלראות ותמיד היא נתשוקה גדולה לראות את
אשר עדיין לא ראתה כידוע בנסיין וכן האון מחוץ תמיד כאלו היא נשאה לשעוע ולא תמלא
לומר די , וא"כ גם סוסי בני אדם הם תמיד במלאכה בלי מרנע ומשתנים בכל עת ובכל רנע ;
עעתה

מגלת קהלת א

תרגום אשכנזי פח

שְׁנַעֲשֶׂה הוּא שְׁיַעֲשֶׂה וְאֵין כָּל־
 חֵדָּשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ: (י) יֵשׁ דְּבַר
 שִׁיאָמַר רְאֵה־זֶה חֵדָּשׁ הוּא
 כִּבְרָה הִיָּה לְעַלְמֵי־אִשֶּׁר הִיָּה
 מִלְּפָנֵינוּ: (יא) אֵין זְכָרוֹן
 לְרֵאשֻׁנִים וְגַם לְאַחֲרֹנִים שִׁיְהִיוּ
 לֹא־יִהְיֶה לָהֶם זְכָרוֹן עִם שִׁיְהִיוּ
 לְאַחֲרָנָה:

פרשה א'

(יב) אֲנִי קִהַלְתִּי מֶלֶךְ עַל־
 יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם: (יג) וְנָתַתִּי
 אֶת־לְבִי לְדָרוֹשׁ וְלִתְּוֹר בְּחִכְמָה
 עַל כָּל־אִשֶּׁר גַּעֲשֶׂה תַּחַת
 הַשָּׁמַיִם

באור המלות

(יג) ולתור, ענינו החקירה והמסוס כמו תרתי
 בכל עת (משלי ה') מה הדד הזה כ"ו שהתינוק מממש בו מוכא בו טעם אף דברי תורה כך וכן
 מוכיבו במסכת חגיגה שאמר ר' אלעזר בן הורקנוס דברים שלא שמעתן און במעשה מרכבה:
 (י) יש דבר י בל לידך תחת השמש שיאמר לך האומר עליו ראה זה דבר חדש הוא ואינו חדש שכבר
 היו בעולמים אעברו לפניו לא שאין זכרון לראשונים לכך דומה להיות חדש: (יא) וגם לאחרונים
 שיהיו לאחרונים: לא יהיה להם זכרון בדורות שיהיו לאחרונה להם. ומ"א דורשו כנגד אבוד
 זכר עמלק וסיפו של זכר עשו למחות שאל' ולא יהיה שריד לבית עשו. (עובדיה א'): (יב) אני
 קהלת הייתי מלך. על כל העולם ולבסוף על ישראל ולבסוף על ירושלים לבדה ולבסוף על מקלו
 שהרי כאמר הייתי מלך בירושלם אבל עכשו אינו מלך: (יג) ונתתי את לבי לדרוש בתורה היא
 החכמה

וואו געשעהן איזט, ווירד ווירדער גע-
 שעהן. עז ענטשטערהט ניכטו נייען
 אונטער דער זאננע. (י) ערשינען אויך
 אפט דינגע, וואָ מאָן זאָגט: זיהע, דאָ
 איזט וואָ נייען! זאָ וואָרען זי געוויס
 שאָן אין דען יאהרען דער פֿאַרוועלט.
 (יא) מאָן דענקט אָבער דער פֿאַרהער-
 געגאָנגען ניכט; זאָ וויא דער קינפֿטיגען
 אנדענקען בייה דענען פֿערר־אַשען
 זיין ווירד, דייה איהנען פֿאַל־נען:

ערוטער אבשניטט

(יב) איך, דער פרעדיגער, וואָר
 קאָניג איבער ישראל אין
 ירושלים. (יג) איך ווייהטע מיין הערץ
 דעם נאַכפֿאַרשען, אונד וואָללעטע מיט
 ווייהייט אונטערזוכען, וואָ אונטער
 דעם

רש"י

צשת ימי בראש'י אבל ההג' בתורה מוכא בה
 תמיד חדשי טעמים כענין שאל' דדיה ירווך
 בכל עת (משלי ה') מה הדד הזה כ"ו שהתינוק מממש בו מוכא בו טעם אף דברי תורה כך וכן
 מוכיבו במסכת חגיגה שאמר ר' אלעזר בן הורקנוס דברים שלא שמעתן און במעשה מרכבה:
 (י) יש דבר י בל לידך תחת השמש שיאמר לך האומר עליו ראה זה דבר חדש הוא ואינו חדש שכבר
 היו בעולמים אעברו לפניו לא שאין זכרון לראשונים לכך דומה להיות חדש: (יא) וגם לאחרונים
 שיהיו לאחרונים: לא יהיה להם זכרון בדורות שיהיו לאחרונה להם. ומ"א דורשו כנגד אבוד
 זכר עמלק וסיפו של זכר עשו למחות שאל' ולא יהיה שריד לבית עשו. (עובדיה א'): (יב) אני
 קהלת הייתי מלך. על כל העולם ולבסוף על ישראל ולבסוף על ירושלים לבדה ולבסוף על מקלו
 שהרי כאמר הייתי מלך בירושלם אבל עכשו אינו מלך: (יג) ונתתי את לבי לדרוש בתורה היא
 החכמה

באור

(ט) מעתה אחרי שכל הדברים הם בסבוב, ע"כ מה שהי' בעבר הוא שיהי' בעתיד, ומה
 שנעשה הוא שישה, ואין כל חדש תחת השמש כי כל הדברים ישובו אל מה שהיו, ומשם הם
 חוזרים חלילה כעגולה הסובבת, כי כל הנבראים ילאו להמציא עמם אחד ולהוסיפו על מעשה
 השם או להכחידו עד שיהי' נעדר. רק כל מעשיהם דמות ותמונה, להפריד מחובר ולחבר
 נפרד, להניע הנח ולהניח הנע, וא"כ אין כל חדש תחת השמש: (י) ואם יהי' דבר לפעמי'
 שיאמרו עליו בני האדם ראה זה חדש הוא, אל תסן אל דבריהם, כי כבר הי' בזמן העבר
 ערם יצאו לאור העולם: (יא) ואולם ברבות הימים ישכחו הימים הראשונים, ע"כ יאמרו
 שוב על דבר זה חדש הוא, וכן הדברים שיהיו בימים הבאים לא יהי' להם זכרון בעתים הבאים
 אחריהם, ועם בני אדם שיהיו לאחרונה: עד הנה דברי שלמה דרך כלל, עתה יאל לבאר
 פרט

השמים הוא ענין רע נתן
 אלהים לכני האדם לענותו:
 (יד) ראיתי את כל המעשים
 שנעשו תחת השמש והנה
 הכל הבל ורעיו רוח: (טו) מעות
 לא יוכל לתקן וחסרון לא
 יוכל להמנות: (טז) דברתי אני
 עם

דעם היסטעל געשיהט . אונעל ינער
 טריב ! נאטט נאכ איהן דעם מענשען
 זיך דאמיט צו בעשאפטענען . (יד) איד
 בעטראפלטעטע אללע רינגע , דיא
 אונטער דער זאנגען געשעהן , עז איזט
 אללעז איםעל , אללעז ווינדיגער גע-
 דאנקע . (טו) דאז פעהלערהאפטע
 איזט ניכט צו פערבעסערן , דאז מאנגעל-
 האפטע ניכט צו ערגאנצען . (טז) איד
 אונטערדערעטע סך אלזא מיט
 טיינעם

באור המלות

רש"י

כלני (פונטור וונן) 4 ענין רע , סמט חובת
 ענין בחוברת כסין כמו דחיתו את הענין , וז
 בקוד פתח מ"ב כהכרת היות סוף כל חובת רע
 גלגליו (נידחוקן לייבש כיון טעבטן) , ועיין
 כחור הטבטים : לענות צו , להחמיק צו , (יד)
 דחייט צו סוף צו חלקן) , ויש ספרים סוף
 עין ומחבה , והטעם פחד : (יד) ורעיו רוח
 סם על טעם דמות , סמטי למ"ד ענין פחד
 רועה רוח , והוא דבר שאין בו יש כמו הכל
 והטעם ורעה חסונה (תהלים ל"ז) , כולם לטן
 מחבה , ויכח כחמר סוף דעיון רוח , וסמט
 מחבת הכל וחכו , (וינדיגני נידחוקן) , ואלו
 סהיאל סם רועה על סמט החסבל , כי סמט
 כמו מרעם לטעם , אחר כס חדוה תתענג ותענד
 (טו) וחסרון , סם כולם פסיון , (סאנגל) :
 סכס

החכמה ולהתנון זה על כל המעשה הרע
 האמור למעלה שנעשה תחת השמש וכינותי זה
 שהוא הענין הרע אשר נתן הקב"ה לפני בני
 האדם את החיים ואת המות את הטוב ואת
 הרע : ענין רע . מנהג רע להם : לענות צו
 להתנהג צו ענין יש לפותרו לטן ענין ודידה
 (שואל א' כ') יש לפותרו לטן ענין ומחבה
 וכן לענות צו : נתן אלהים . היות לפניו :
 (יד) ורעות רוח . סכר רוח כמו רוע וחיות
 (ישעיה ח') רוח טלג"ש בלע"ז (עיין לעיל
 פסוק') סוף המעשה בא לידי כאב לב :
 (טו) מעות . כחש לא יוכל לתקן וחסות מי
 שטרק בערכסבת יאכל כסבת ורעותי

באור

פרט כל הדברים שיעלו על לב האדם כי הכל הוא ותוהו , וסוף כל החקירות , וכל השעמונות
 והאשא ותתן בדבר , אחר אשר תאמץ השענות והתמונות , דבר וסותרו , הנה זה כל האדם
 את האלהים ירא ואת מנותיו סוד , כאשר יוכר החכם בסוף העגלה : (יב) אני קהלת
 הייתי מלך אשר לו הכח והעושלה לעשות כרצוני , ועלכתי על ישראל , חוזה סמיה , ובעיר
 ירושלים העגלת סמיה : (יג) והנה נתחלה נתי את לבי לדרוש בחכמה ולחקור בתולדות
 היטורים אשר נעשו תחת השמים , כי החקירה מושכת את לב בני אדם , וכבר יחסנו בני
 האדם שהחקירה היא האוצר החיות להשכיל , והטוב הנכון , תכלית כל העוונות והתקוות ,
 כאילו ימנח ילוד אשה שבע רוגו את חוטמה והמרנוע בחיק החקירה האנושית , ובאמת אינו
 כן , אבל הוא ענין רע , והן חיות שהאלהים נעט בלב האדם את הענין הזה שיתרו וידרו
 בחכמה על כל אשר נעשה תחת השמש , וזה הם משתוקקים תמיד לדעת את אשר לא ידעו ,
 להנין ולהשכיל את הנעלם מהם , אלא שהיתה כונת הסורא שלא ימצא האדם מרגוע מחסה
 ואשר חיותי בחיק החכמה והנתינה ביטורי , כי החקירה לבדה לא תאשר את בעליה :
 (יד) אחרי , אשר ראיתי והתבוננתי בכל אשר נעשה תחת השמש ויבאתי שמשכות בני האדם
 בהם הם משככות הכל ורעיוני רוח , לא יעילו ולא יכלו : (טו) וסיה , יתרון לזרם ככל
 פריטות ועשלו , הנה סם יחי' דבר מעות וחקילקל בתולדותו לא יוכל לתקן , וחס יחי' ט
 סמרן

מגלת קהלת א

תרגום אשכנזי פט

עם־לבי לאמר אני הנה
הגדלתי והוספתי חכמה על
כל־אשר־היה לפני על־
ירושלים ולבי ראה הרבה
חכמה ודעת: (יז) ואתנה לבי
לדעת חכמה ודעת הללות
ושכלות ידעתי שגם־זה הוא
רעיון

מיינעם הערצען פאלגענדער געשטאלט:
זיהע! איך האבע מעהר וויזוהייט ער-
לערנט אונד אויגעברייטעט, אלץ
אללע, דיא פאר מיר ירושלים? טהראן
בעזאסען. מיון גיוזט האט פיל וויזוהייט
אונד קענטנים ערוואַרבען. (יז) נון מיון
הערץ ענטשיידען זאלל צווישען וויזוה-
הייט, קענטנים, טאלל־הייט אונד
אונזן, זעהע איך איין, דאס איך דים
איין

באור המלות

רש"י

(טו) הרבה, שם בצר"י ושם הפועל הוא בחול"ם
הרכות, תמורת הרבה בחול"ם, וכמלא ג"כ בכתוב
בקמן הרבה הרבה, והוא זר, ולא ימלא השם כי
אם בלשון יחיד, וישתמש גם לרבים לפי שבנינו
הרבוני כמו כי הרבה יהיו (קהלת י"א ח):
(יז) הללות, הוא טרוף הדעת, והנליאה מדרך
השכל, (טלהייט): ושכלות, במטרה, כל לשון
מפשותא כתיב בסמ"ך כר מן חר כתוב בס"ף ודעת
הוללות ושכלות, ענינו העדר השכל, (כאהייט):
אמרתי

ורבותיו פירשו על הבא על הערוה והוליד
ממור או על תלמיד חכם הפירש מן התורה
שהי' ישר מתחילתו ונתעויות: וחסרון לא יוכל
להמנות: זה שחסר עכמו ממנין הכשרים לא
יוכל להמנות עמהם בקבל שחרם:
(טז) דברתי אני עם לבי עכשיו שירדתי
מגדולתי אני כיתן לבי לאמר מי יאמר עלי
שאבא לידי מדה זו: אני הנה הגדלתי וגו':
(יז) ואתנה: עכשיו את לבי לדעת
את עיב החכמה מה סופה ואת עיב ההוללות והשכלות:
ערבוב כמו מהול במים (שם א'): ושכלות: שטות:
ידעתי: עתה גגם החכמה יש בו שבר רוח
כי ברוב החכמה אדם סומך על רוב חכמתו ואינו מתרחק
מן האיסור ובא רוב כעס להקב"ה:
אני אמרתי הרבה כוסי' ולא אשיב את העם מזרימה
ובסוף השיבותי אני אמרתי הרבה נשים
ולא יסורו לבני והרי נכתב עלי נשיו הטו את לבבו
(מלכים א' י"א) וכן הוא אומר שעל רוב
חכמתו סמך ועשה כמה דברים שאמר כאם הגבר
לאיתיתל לאיתיתל ואוכל (משלי ל'):
אמרתי

באור

חסרון לא יוכל להמנות, כי אין לשנות הגזירה, וא"כ
לשוא יחשוב מחשבות רבות למציא
האומר: (ואפשר עוד לפרש שלשת הכתובים האלה עד הנה,
על האופן הזה, שאמר שחקר
בחכמה על העבודות האלהיות אשר נעשית תחת
כל השמים (חן מבקרב עמי ישראל בירושלים)
לכל כבא השמים אשר לא טוה ה', וראיתי שאין
בזה תועלת לבני האדם, אבל היא ענין רע
המזאת איש רע אשר עזב אלהים להם להתעסק
בו, כמאמר הכתוב יפן תשא עיניך השמימה
וגו' אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים
תחת כל השמים, ואמר עוד וראיתי את
עבודתם לשמש שהיא אחד המשרתים הראשונים
בעולם, וגם זה הכל ורעות רוח, כי לא
עכל לתקן מעויות ולא יוכל להמנות בו
חסרון: (טז) או, אמרתי עם לבני הנה
אנכי הרביתי החכמ' בשני מיני הרבוי
שהם הגדול וההוספה, כי על החכם
המחדש דבר חכמה בשכלו, ואמר
שהגדיל החכמה, ועל המלמד את
החכמ' לאחרים יאמר שהוסיף חכמה,
ויאמר אני הגדלתי והוספתי חכמה,
על כל אשר עשו המלכים אשר היו לפני
בירושלים: (יז) ועתה, שאני נותן
על לב לדעת ההבדל שבין החכמ' וההוללות
והשכלות, ומה הוא היתרון להחכם
מן הסכל והמהולל, ידעתי גגם זה הוא רעיון
רוח, שאין ביתרון החכמ' הנלכה
אמתית ואושר

רעיון רוח: (יח) כי בלב חכמה
רביבעים ויוסף דעת יוסף
מבאוב:

ב (א) אמרתי אני בלבי לבד
נא אנסכה בשמחה
וראה בטוב והנה גס הוא
הכל: (ב) לשחוק אמרתי
מהולל ולשמחה מה זה עשה:
(ג) תרתי בלבי למשוך בין
את

אין ויעדיגער בעראנקע איזט . יח) יע
בער וויזוהייט , יע בער פערדרום ;
יע בער קענטניס , יע בער לידען .

ב (א) איך שפראך אלוף צו מיינעם
הערצען: וואהלאן! איך ווילל
דיך מיט דער פריידע פערנווען , דו
פירדעזט ראכיא גליקעליגקייט ; אבער
איך דאן וואר נישטיג . (ב) שום שערץ
זאגטע איך : דו- ביזט טאלל ; זונד
צור פריידע : וואו ניצט דו- מיר !
(ג) איך שפארדטע דרויף אין מיינעם
הערצען פאלגענדען אויז : רען קארפער
מיט

באור המלות

רשי

ב (א) אמרתי , ענין חכמה . לכה לא , לכו
ורו וכוונת , (וולחן) ! וכוונת חכמה
ורו וכוונת עולם , נחמד הורו בלבן הליכה ;
חכמה , לנקה נשמת , וידבר עם חכם חכם
אותן : (ב) מהולל , ענין שחוק , דו- ניג
טאלל : טע- זה , בחולם לנקה : (ג) למשוך ,
לעדן ולנעט . נכח , את עשאו , והוא טעם ואל :
גב

ב (א) אמרתי אני בלבי . האיל וכן הוא
אחדל לי מן החכמה ואעפ"י בחמת תמיד ;
אנסכה . לבן חכך ין לשמת כמו חכמה
יינה (גס ט) עירוב ין באים לתקט או
עירוב באים בין לקונדיטון : וראה
צטוב . כמו וראיתי צטוב : והנה גס
הוא הכל . שהרי ראיתי צטובה שהרבה
קלקולים באים מתוך טק . בלפני מן
דוב טובה שהשפעת להם : (ב) לשחוק אמרתי מהולל . מעורבב בבסי ואנסה : ולשחוק עה
זו טובה עושה הרי טובה תונה : (ג) תרתי בלבי לתור חכמה בכלן נשמת
בכמה ונשכלות ולמאך ולעדן נשמת היין את בארי . כל מעודות עונג קרויה על גס היין :
ולגי

באור

לאדם : (יח) כי כאשר ירבה האדם לתור בחכמה , כן ירבה כעסו וזכאובו , אם מנד קוצר
דעתו והשגתו , יקץ בחיי ברואתו כי כל יגיעו וכל עמלו בחכמה יבדעת לא יביאנו לו טובה ,
כי עתוק האמת יי ינלאט , ואם מנד התהטוכות אשר יראה בעולם , בעלנו מעין כל סידרכי
ההשגחה במקרי בני האדם כנדיק כרשע , כאשר התעוררו רבים ושלמים על הדבר הזה ,
ויבא גס במגלה האמת בארוכה , ואם מנד קנאת בני האדם . אשר ישעשו וימדרו את בעלי
החכמה חנם , והכסיל כאשר מרוכ המכאובות הללו , יהי מנד מעשו הרגשתי כמאחר חכמיט
ול אין שעה מרגיש או מפני אלוט עולל כל כך למקרים וכגעים כאחרם אין שעה נכגע ,
ודי נכל זה להעיד את הנפש המשכלת אלא תמנא ההגלחה האמתית בחקירה האנושית :

ב (א) אחרי ראיתי שאין בחכמה אוצר והגלחה לאדם , אמרתי אני אחדל לי מן
החכמה , ואעפ"י בחמת תמיד ודברתי אל לבי , לכה נא אנסכה אותך
אם תוכל טוב אמת והגלחה בשחמה עשתה ותעטנו , והנה גס הוא הכל , אין בתעטנים
האוטר האמת , וההגלחה העיקרה לאדם , כי אם ירבה האדם לשחוק ולהתענג ולשחוק תמיד ,
סוף שיקץ בחיי ונפשו תגעל בשחמה : (ב) ואו , ואשר על השחוק , שהיא מעשה חסרי הדעת ,
על השחמה יאמר מה זו עושה , מה עוב תביא לאדם , והיא לא תגליקט ולא תשכילט :
כאשר

מגלת קהלת ב

את־בְּשָׂרִי וְלִבִּי נִהְגַּב בְּחִכְמָה
וְלֵאחֹז בְּסִכְלוֹת עַד וְאֲשֶׁר
אֶרְאֶה אֵיזֶה טוֹב לְבְנֵי הָאָדָם
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּתַחַח הַשָּׁמַיִם מִסֵּפֶר
יְמֵי חַיֵּיהֶם: (ד) הַגְדַּלְתִּי מַעֲשֵׂי
בְּנֵיתִי לִי בְּתַיִם נִטְעַתִּי לִי
כְּרָמִים: (ה) עָשִׂיתִי לִי גִבּוֹת
וּפְרָדִים וְנִטְעַתִּי בָהֶם עֵץ בַּל־
פְּרִי: (ו) עָשִׂיתִי לִי בְּרִכּוֹת מַיִם
לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ
עֵצִים: (ז) קִנֵּיתִי עֵבְדִים וְשִׁפְחוֹת
וּבְנֵי־בַיִת הָיָה לִי גַם מִקְנֵה
בָּקָר

תרגום אשכנזי צ

מיט וויין צו פֿערנגניגען, אונד מיינען גייזט
פֿאַן וויזהייט לייטען צו לאַסען; די־
טהאָרהייט אָבער פֿעזט צו האַלטען, ביז
איך ענטדעקקע, וועלכעו דיא גליקזעליג־
קייט דער מענשענקיגער זיין, נאָך
וועלכער זי אונטער דעם היממעל דיא
דויער איהרעו לעבענו האַנדלען וואָלל־
טען. (ד) איך אונטערנאָהם גראַסע
ווערקע, בוואטע מיר פֿאַל־אַזטע,
פֿפֿלאַנצטע מיר וויינבערגע; (ה) לענטע
מיר בוים־אונד לוֹוטגערטען אָן, אונד
פֿפֿלאַנצטע דאָרין יעדע אַרט פֿרוכט־
ביימע; (ו) גרוב מיר טייכע, דען מיט
יונגעם אַויפֿשפּריסענדען האַלץ אָן־
געלענטען וואָלד צו דורכ־וואַסערן;
(ז) קייפֿטע מיר קנעכטע אונד מאַגדע,
צו דען לייבאייגנען, דיא איך שאַן בעזאַם.
אויך העערדען גראַסעו

באור המלות

(ה) גכות, מדרש גן, (נדעקן), על סס
אחילנות הסוכני בעמיהם את היושב בללם, (בוים
בארטן): פרדסים, סס בעל ארבעה אותיות.
וענינו ידוע חף בלשון יון ורומי, שהוא גן כזה
מקוצב על תמונו מסודרות, (לוטע גארטן):
ברכות מים, מים מבוכסין בגומות, (עייכוי, חו
סיסטערטן): (ז) נקב בקר וצאן, הבהמות
סדקות והגמות יקראו מקנה לפי סהס קנין האדם
ובססו.

רש"י

ולבי טהב בחכמה. חף אס צשרי כמשך ציין
לבי מתגלגל בחכמה להחזיק בתורה: ולאחוז
בסכלות. בדברי הדומי' לי לסכלות שאמרתי
עליהם איתאל ואוכל, (סס) וכנן לבישת
שעטנו וכלאי הכרס שהשטן משיב עליהם
ואומות העולם משיבין עליהם וכן הוא אומר
טיב אשר תאחז בזה וגומר. וגם על
שאל שדמה צעייכו סכלות להרוג מאיש
עד אשה מעולל ועד יונק (שמואל
א' ט"ו) והיא מצות המקום וקורא אותן סכלות: (ד) הגדלתי מעשי. בימי גדולתי: (ה) עץ
כל פרי. שהיה שלמה מכיר בחכמתו את גידי הארץ איזה גיד הולך אל כוס ונוטע בו פלפלין איזה
הולך לארץ חרובין ונטע בו חרובין שכל גידי הארצות באים לביון שמשם משתיתו של עולם שאמר
מכיון מכלל יופי (תהלים כ') לכך כאמר עץ כל פרי במדרש תנחומא: (ז) בריכות מים. כנין
ציברים

באור

(ג) כאשר, ראיתי שחכמה לבדה תוסיף מכאוב, והשחוק לבדו לא יגליק, חפשתי דרך
לחצר בין שניהם, למשך ולעקן בין את גיפי, כי היין ישמח חיים, ולבי טהב את עבמו
בחכמה, ואחוז גם במעשה הסכלות, שהוא תאית העולם, כמעשה בן אדם המוספק,
אשר לא ידע איה יומא מרגוע ואשר לנפשו, ויאמר אחוז בזה ובוה עד אשר אראה מה הוא
הטוב

גראסעו אונד קלוינען פיהען האטטע
 גיך מער, אלו יע זיינער מיינער
 פארפארען אין ירושלים; (ח) ואם
 מענטש סר איד נאלד אונד וולכער,
 זעלסטענדיגען פאן קאנינען אונד אויז
 דען פראפיינען; אונטערהיללט זאנגער
 זונד זאנגרינען, זונד זאיד דער
 שקלאפלינגען פילע, זעלכען דיא מענטשען
 זור וואהלזום רעכנען. (ט) זא ראם
 איד מער אונד בעסער זאסטעלסטע,
 אלו מיינע פארנאנגער אין ירושלים;
 מיינע וויזויים שמאנד סר איד דארין
 ביא. (י) זאז מיינע אינען פארערטען,
 פערזאנטע זיך זיהענען ניכט; פער-
 ווינערטע מיינעס הערצען קיינע פריידע;
 דאז דערין זאללטע פרארה זענדען
 מיינער ארבייט; דיען זאך יא ענד-
 צועק מיינער בעסידענג. (יא) זון
 שויאטע איד צוריק אויף מיינער האנדע
 זועק, אויף דיא מיהועליגע ארבייט,
 דיא איד פעררוכטעם, אונד זיהע עז
 זאך אללען אייסעל אונד ווינדיגער
 געדאנקע. עז גיבט קיינע גליקזעליגקייט
 אונטער

בקר וצאן הרבה היה לי מכל
 שהיו לפני בירושלם:
 (ח) כנסתי לי גם כסף וזהב
 וסגלה מלכים והמדינות עשיתי
 לי שרים ושרות ותענוות בני
 האדם שדה ושרות: (ט) וגדלתי
 והוספתי מכל שהיה לפני
 בירושלם אף חכמתי עמדה
 לי: (י) וכל אשר שאלו עיני לא
 אצילתי מהם לא מנעתי את-
 לבי מכל שמחה קי לבי שמח
 מכל עמלי וזרה היה חלקי
 מכל עמלי: (יא) ופניתי אני
 בכל מעשי שעשו ידי ובעמל
 שעמלתי לעשות והנה הכל
 קבל ורעות רוח ואין יתרון

רשי

תחת באור המלות

בזכרם של דגים שזכרון בקרקע: (ח) וסגלה
 מלכים. נכו מלכים זכר וכסף וזכר יקרה
 שהולכי משגלים בגזירה: והמדעית סגל
 כל סחרים: שרים ושרות. מייני כלי זמר:
 שדה ושרות. מרכבות טי עגלות כב (בפרשת
 בא) וכלשן נחרא יט שדה תיבה ומגדל:
 (ט) אף חכמתי. גם חכמתי לא הנחתי כשגיל
 כל החצאים האלה ועודה לי ולא שכתיה.
 ד"ח עמל לי לעורה מכל חלתי: (י) לא חלתי.
 על הזקנים (בפרשת בהעלותך) כשנורה שדלוקין משנה נרות הרבה ואין אורה מסר כלום:
 זה היה חוקי. ואחרי עמתי כל חלה אין לי מכלום חלה זה רב ואשאל סד אשר שקל
 וחד חזר קירו ויקדה של חרם שזותין בה ויש סחרין כמדדש חגדה כל הענין כנתי מדרשות
 ותלמודים וכנתי כנסיות: יער נזות עבים. עמי הארץ למחכת שדות וכרמים: (יא) וכנתי
 עתה

ובמסופים: (ח) וסגלה מלכים וסגל מדינות
 מגלה דבר נסוד ויקר שזר כאלו להסתור וכוונ
 זו דבר של יסוף כי אם כסדיות ידועות:
 שדה ושרות, יתכן סהם סבבים הסדנות הלוקחות
 כחוק, והסגנה בזים רבות לא חמת לנדס.
 (מילי קולאוינען), זכר דתם רחמתיים, לא חמת
 כל"ה הרבה: (י) חלתי, מנעתי: (י) כי מדון,
 מספסו כיתרון, ובאם סויד נחם, ויס סלס חנונתם
 על

באור

העוב הנרנה והמקוה לאדם: (ט) אף, חכמתי עמדה לי, הית' לי לעזקה לעשות מעשים
 אשכ

מגלת קהלת ב

תחת השמש :

פרשה ב'

תרגום אשכנזי צא

אונטער דער זאָננע !

צווייטער אבשניטט

(יב) וּפְנִיתִי אֲנִי לְרֵאוֹת חֲכָמָה
וְהוֹלִלְוֹהָ וְסִכְלָוָהּ כִּי וּמַה הָאָדָם
שִׁיבֹא אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֶת אִשְׁר־
כְּבָר עֲשׂוּהוּ : (יג) וּרְאִיתִי אֲנִי
שֵׁשׁ יִתְרוֹן לְחֲכָמָה מִן־
הַסִּכְלָוֹת כִּי־תִרְוֹן הַיְאוֹר
מִן־הַחֲשֵׁךְ : (יד) הַחֲכָם
עֵינָיו בְּרֵאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֲשֵׁךְ
הוֹלֵךְ וַיִּדְעֵתִי גַם־אֲנִי שִׁמְקָרָה
אַחַד יִקְרָה אֶת־כָּלָם :
ואמרתי

(יב) איך גאב מיינען פֿאַרזאַמלן אַלזאָ
אויף , ווייזוהייט מיט טאַללהייט אונד
טהאַרהייט פֿערבינדען צו וואַללען .
אונד וואָ קאַנטע דער מענש , דער
נאָך איינעם קאַניג קאַממט ? פֿערזוכען ,
וואָ אַנדערע שאַן פֿאַר איהם געטהאָן .
(יג) זאָפֿיל זאַר איך איין , דאַס דער
ווייזוהייט פֿאַרצוג פֿאַר דער טהאַרהייט
זאָ גראַס איזט , אַלז דער פֿאַרצוג דעז
ליכטעז פֿאַר דער פֿינזטערניס . (יד) דער
ווייזע בעדינט זיך זיינעז גייזטעז אויגען ,
דער טהאַר הינגעגען וואַנדעלט אים
פֿינזטערן : אַבער איך ווייס איך ,
דאַס איין צופֿאַלל ביידע טריפֿט .
איך

רשי

עתה בכל מעשי ורוא' אני שאין יתרון בהם כי מכול' אני חסר : (יב) ופניתי אני לראות חכמה .
פוכה אני מכל עסקי להתבונן בתורה והוללות וסכלות עוכש עבירות : כי מה האדם שיבא אחרי
המלך . להתחנן על גזירה שגזרו עליו וכבר עשאוהו למעשה הגזירה לגזרה , טוב לו להתבונן
תחלה במעשיו ולא יכרך לבקש : (יג) מן הסכלות . הוא הרשע : (יד) עיניו בראשו . בתחלת
הדבר

באור

אשר לא נעשו לפני בירושלים : (י) לא , מנעתי את לבי מכל שמחה , כי מכל העמל אשר
יעמול האדם אין לו יתרון כי אם לב שמח , ומדוע אמנע את לבי משמחה : (יא) הנה , אחרי
שעשיתי את כל המעשים הללו , שצתי להתבונן בהם , אם ימצא בהם האושר וההצלחה לאדם ,
והנה הכל הבל ורעות רוח , שאין בכל אלה טוב כאמן וקיס תחת השמש : (יב) ופניתי ,
כלומר ופניתי לאחורי מלראות עוד הצלחה ואושר בכל מעשי הוללות וסכלות אף שנעשו בחכמ' ,
כי אין בהם טובה , ואל תאמר אולי חכם גדול ממך יעשו בדרך שיכליחוהו , כי מה האדם ,
כלומר מה יעשה וינסה האדם הנבא אחרי המלך ? את אשר כבר עשוהו אחרי' , הכוונה
שלא יחדש דבר שלא נסוהו הקודמים לו בזמן : (יג) וראיתי , עתה שב לעורר ספק גדול
ועכוס בדבר החכמה וסכלות , והוא כי מפאת העיון וההשכלה יודה כל משכיל שיש הבדל גדול
בין חכמה לאולת , ויתרון החכמ' מנד זה הוא ברור כשמש , ואי אפשר לשום מתעקש
להכחישי , כי החכם רואה את הטוב ואת הרע את הישר והעקום , ובזמן כפי שכלו את
הדרך הטוב והישר , והכסיל לא ידע להזהר ולהשמר , כי לא ידע במה יכשל , וא"כ מעלת
החכמה מנוארת וגלו' בעצמה , ועם כל זה מפאת המקרים אין הבדל ביניהם , ולפעמים
יפול החכם במוקש , והכסיל ינצל , ועל הרוב מקרה אחד יקרה את שניהם , והוא הולך
וגזאר את הספק הזה בפסוקי' הנא' ע"פ הנסיון וההתבוננות במעשי בני האדם ומקריהם :
(יד) החכם עיניו בראשו , והוא מסתכל בתחלת הדבר מה יהי' בסופו , והכסיל בחושך
הולך

(טו) ואמרתני אני בלבי במקרה
 הכסיל גם אני יקרני ולמה
 חכמתי אני או יתר ודברתי
 בלבי שגם זה הכל: (טז) כי אין
 זכרון לחכם עם הכסיל לעולם
 בשכבר הימים הפאים הכל
 נשכח ואין ימות החכם עם
 הכסיל: (יז) ושנאתי את
 החיים כי רע עלי המעשה
 שנעשה תחת השמש כי הכל
 הכל ורעות רוח: (יח) ושנאתי
 תחת

(טו) אך דאכטע אלזא אין מיינעם
 דערצען: דעו טהארען לאז ווירד
 אויך מין לאז ויין; וואָז בין איד דען
 וויזער וואָרדען? אונד שלאָם דאָהער:
 אויך דיס וויא אייטעל. (טז) פֿירוואָהר,
 דעו וויזען אַנדענקען, וויא דעו טהארען,
 וואָררט ניכט עויז. מיט דער טאַגע
 סענגע ווירד אַללעו פֿערגעסען. אַך!
 דער וויזע שטירבט וויא דער טהאַר!
 (יז) דאָס לעבען וואָרדע מיר פֿער-
 האָסט, דען אַללע האַנדלונגען אונטער
 דער זאַנגע וואָרען מיר צווידער;
 אַללעו איזט יאָ ניכטיג אונד ווינדיגער
 געדאַנקע. (יח) אויך דאָסטע
 אַללע אַרבייט, דיא איד ועלכט
 אונטער

אני את כל עמלי שאני עמל

רשי

הדבר מסתכל מה יחא בסופ: וידעתי גם אני: גם אני ידעתי אשר אשכח את החכם וכן
 הכסיל ידע אני ששניהם ימותו; (טו) ואמרתני אני בלבי וניזמר. כלומר לפי ששניהם ימותו
 שחא אהרהר בלבי מעתה כמקרה הרשע גם אני יקרני ולמה אהיה נדק או יותר: ודברתי
 בלבי. שאס אהרהר בן הכל הוא: (טז) כי אין זכרון החכם והכסיל אין חסדי עותן לא זכרו
 שניהם יחד אזה זכרוט לשוכה תה זכרוט לרעה: בשכבר הימים הבאים הכל נשכח. בשביל אשר
 אני רואה את הרשעים אשר היו כבר והבליטו עולד ביומים הבאים אמרתי נשכחה כל גבורתם
 והגלחתם: ואיך ימות החכם עם הכסיל. אני רואה הנדוקים מבלתיים בשיתתט וועעלי
 לבניהם כגון חכרתי אני את ברתי יעקב וניזמר חכרתי לך חסד בעודך (ירמיה ב'):
 (יז) ושנאתי את החיים. שהיה מתנבא על דודו של רשעם שהיו רשעים: (יט) גם זה הכל
 גם

באור

הוא, שלא יוכל להשמך ששוקש, ועם כל זה ידעתי גם אני שחוקרה אחד יקרה את כלם:
 (טו) ודברתי בלבי גם זה היתרון אשר לחכמה מן הסכלות הוא הכל: (טז) אם תאמר
 שיתרון החכם שיהי' לזכר עולם, ואיעשה לו גם בארץ, כאשר תשנו גדולי האוישות ומלכיהם,
 שכלתמי מלחמות גדולות וטורפות ועצו שמות בארץ למען ישאר זכרם לעולמים, הנה גם זה
 הכל, כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם, כי אם וזמן שועט, ימים לא כביר, כי ליימים
 הבאים ישכח הכל, ואם לא יהי' זה בדור שועך, יהי' בדור שופג, ועב"פ לסוף לא ישאר
 זכרם, אהה! איך ימות זכרון החכם עם זכרון הכסיל! ושניהם כלא היו: (ועוד יש לפרש
 שהיא מתחה, איך יעלה על לב אדם א"כ, שהחכם יהי' אחר השות נעדר לגמרי כמו הכסיל):
 (יז) ושנאתי, הנה הספק הזה יביא האדם לשנא את תינו בעה"ז כראותו שכל עמלו אין
 לו יתרון, כי הכל הכל ורעות רוח בזה העולם: (יח) הטענה השניה נגד מעלת החכמה
 והרדוה, הנה חכמי עמל וטובל פעולות גדולות כחלק אדיר אשר היכולת כידו לעשות, וזאת
 חכמי מת, ומניח את מולכתו לאדם איהי' אחרי: (יט) וסי ידע החכם יהי' לו סכל, ואיך
 שיהי' הנה הוא ישנוט בכל עמלי שעלתי ושכחתי תחת השמש, כאן התנבא הולך על בני
 שיכא

מגלת קהלת ב

תרגום אשכנזי צב

תחת השמש שאגיהנו לאדם
 שיהיה אחרי: (יט) ומי יודע
 החכם יהיה או סכל וישלם
 בכל עמלי שעמלתי ושחכמתי
 תחת השמש גם זה הבל:
 (כ) וסבותי אני ליאש אתלבי
 על כל העמל שעמלתי תחת
 השמש: (כא) כייש אדם
 שעמלו בחכמה ובדעת
 ובכשרון ולאדם שלא עמל
 בו יתנו חלקו גם זה הבל
 ורעה רבה: (כב) כי מההוה
 לאדם בכל עמלו וברעיון לבו
 שהוא

באור המלות

על אות השמש: (כ) ליש, ענינו הסתרת פנים
 מדבר שלא לוכדו, ורבותיו ז"ל רגילים בזה הלשון:
 (כא) ובכשרון, מלשון כשר הדבר, (ריבועי,
 וואהל

אונטער דעם היממעל מיט מיהועליג
 קייט פאלל פיהרט, אונד אן איינעם
 מענשען הינטערלאסען ואלל, דער מיר
 פאלגט. (יט) ווער ווייס, ווירד ער איין
 ווייער זייען, אדער איין טהאר? אונד
 דער ואלל שאלטען איבער אללע
 ארבייט, דיא מיר זא פיל מיהע אונד
 נאכזינען אויף ערדען געקאזטעט?
 ווארליך עז איזט אייטעל! (כ) אויך
 וואנדעטע ענדליך מיין הערץ גאנץ אב
 אונד גאב דיא ארבייט אויף, דיא אויך
 אונטער דער זאננע אונטערנאממען
 האטטע. (כא) דען, ארבייטעט ניכט
 מאנכער מענש מיט איינזיכט, קעננטניס
 אונד געשיקליכקייט, אונד איבערלאסט
 זיינע גיטער איינעם אנדערן, דער קיינע
 מיהע דאמיט געהאבט האט. אויך דאז
 איזט אייטעל אונד איין גראסעז איבעל.
 (כב) וואז האט ער דען נון דאפאן, דער
 ערדענווארן, פיר אללע זיינע מיהע
 אונד גייטעז אנשטרענגונג, דער

רש"י

גם זה ח' מן הנבלים שנכראו בעולם שהחכם
 ייגע והכסיל יורשו אמרתי: (כ) לישא * שלא
 לייגע ולעמול: (כא) כי יש אדם * כמשמעו
 כפשוטו * ומדרש אגדה בתנחומא מכנהו כלמי
 הקדוש ברוך הוא שנאמר בו על דמות הכסא דמות אדם (יחזקאל ח'): שעמלו בחכמה *
 שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ בדעתו תהומות כבקעו (משלי ג') ולבריות שלא עמלו בו נתן חלק
 בו: גם זה הנבל ורעה רבה. והם נעשו דור של הנבל ורעה רעת האדם בארץ בדור המבול:
 (כב) כי מה הוה וגומר. כי מה מותר הוה לאדם בכל עמלו ושברון לבו בעמל ודאגה שהוה עמל
 ומכיל

באור

שיבא אחריו, והיו סכל, ונחכמתו לא רצה לגלות הדבר ברור, והניחו בספק, כאילו לא
 ידע עדיין החכם והיו לו סכל: (כ) וסבותי אני את לבי שלא להשגיח ולחוש עוד על כל
 עמלי כי אם להתיאש בהן, כי אין בהם תועלת ובטחון, והו מטענה אחרת יותר נוחתת
 ממה שקדם, והיא שאף אם יחשוב האדם בלבו מה לי ולבאים אחרי * אכזי אצמול ואשמח
 בחיי, ולא אחוש על מה שיהיו אחרי מותי, הנה גם השמחה הזאת תלוי בגזירה מאת האלהי,
 ולא בהסתדלות ובחירות האדם: (כא) ופעמים שזה עמל בחכמו יבדעת ובכשרון, והה אוכל,
 כאילו לא נכרא האחד כי אם לאסוף ולנבד הון, והשני כי אם לאכול ולשמוח במה שלא עמל
 בו, והו רעה רבה: (כב) כי מה הוה וגו' חכמינו ז"ל השתמשו בתיבה זאת תמורת תיבת
 מכהג, כמאמרם דבר הכתוב בהווה, וכן יש לפרשו פה, הוה אומר כשאל, כי מה הוה
 המנהג

שהוא עמל תחת השמש :
 (כג) כי כל ימיו מכאבים וכעס
 ענינו גם בלילה לא שוב לבו
 גם זה הכל הוא : (כה) אין טוב
 באדם שיאכל ושתה ויראה
 את נפשו טוב בעמלו גם זה
 ראיתי אני כי מיד האלהים
 היא : (כה) כי מי יאכל ומי יחוש
 חוץ ממני : (ס) כי לאדם
 שטוב לפניו נתן חכמה ודעת
 ושמחה ולחוטא נתן ענין

לאסף
 באור המלות

והוא : (כג) זכרם ענינו , עסקו , קומו
 פיו וימי כששטינוג , (כה) יחוס , ענינו
 סגירות ומריות , (פניסין ויין) :
 טט

המחלל והמשתה וכן נחמד ליהייקם חניך הלא אכל ושתה ועשה משפט ונדקה לו טוב לו (ירמיה
 ל"ב) : (כה) כי מי יאכל ומי יחוש : חן ממני * מבלעדי וז' עדת הרשעים היא שחוסמים לבורך
 האחרים : (כו) כי לאדם שטוב לפניו * לפני האלהים המוכר למעלה כי מיד האלהים היא :
 נתן חכמה ודעת ומחיה * לב לעסוק בתורה ובמדות ולשמו' בחלקו במחלל ובחשמה וכמות
 נקיה : ולחוטא נתן ענין * מנהג רעה לאסוף ולכנס ולתת לטוב לפני האלה' כענין שנת' ומשם
 אשתר את מרדכי על בית החן (אשתר ח') : גם זה ח' חן ההגלים שנתנו לנביות שהם עשלים
 ואחר נוטל :

באור

המנהג לכני אדם בכל עתלו ות' , והוא חשיב לעשיו : (כג) שכל ימיו מכאבים וכעס ענינו
 וגם כלילה לא שוב לבו והעיון על פעולותיו , ואף גם זה הכל יסכלות מהעול , עכ"פ
 המנהג הכאבו הוא כך , ואף לא נהי' זאת רע' רבה שזכה אחר נפרי עשלו : (כה) אין
 טוב , הנה חן זה טובה גדול' ואשר לאדם , שלא יהי' לו יתרון בעשלו כי אם מה שהח
 חוכל ואתה וזרחה את נפשו טוב , גם הטובה הזאת הקטנה אינה ביד האדם , כי אם
 מאלת האלהים היא : (כה) כי מי יאכל , (גניסן) , ומי יחוס , (פלייסין ויין) , או ינטה
 אצרי תחיות חסיות , (ויכלך הנדלן) , חן ממני , ואם הי' ביד האדם לשמית ולרשות טוב
 בעשלו , בודאי שאני הייתי שאת יותר מכל האדם , כי חן מעטיר לי לעשית : (כו) אבל
 אני רואה כנסיון שהסם יתן לאדם שטוב לפניו חכמה ודעת ומחיה , ואם לא עמל ולא טרח
 בו , ולחוטא נתן ענין ס' העסק לאסוף ולכנס לתת לטוב לפני האלהים : איננו גם זה
 הרעיון הוא עקשנת הכל ורעות רוח , כי אינני רואה הפרש בין שני האנשים האלה , מדוע
 יהי'

דער ער אונטער דער ואננען זיך
 אונטער ווארפען ? (כג) אללע ויינע
 טאנע דורכלעבט ער אין ליידען ,
 קומטער איוט ויינע בעשאשטינוג ;
 זעלכזט דעו נאלטו רודט זיין גיווט
 ניכט , וויא אייטעל איוט אויך דיס !
 (כה) געוויס , עסען , טרוינקען אונד
 ויינען לעבענו פרארה זיין ביא ויינער
 ארכיט , איוט נאך קיינע גראסע גלוקי
 זעלייגקייט פיר דען מענשען , אונד
 זעלכזט דיוען בעמערקטע איד , שטעהט
 אין גאסטען האנד * (כה) ווער האסטע
 זאנוט מעהר געניסען , פלייסנער ויינען
 זינגען פריעדנען קאנגען , אלו אויך ?
 (כו) אבער ניין ! דען איהם וואהל
 געפאלליגען מענשען גאב ער איינויכט ,
 קענטנים אונד פריידע ; דעם

רש"י

ומני' לאחרים : (כג) ענינו * מנהגים זה א'
 חן ההגלים הנוהגים בעולם : (כה) חן טוב
 באדם * בתמיה שיאכל רשתה והרא' את נפשו
 טוב כלומר יתן לבו לעשות משפט ונדקה עם

המחלל והמשתה וכן נחמד ליהייקם חניך הלא אכל ושתה ועשה משפט ונדקה לו טוב לו (ירמיה
 ל"ב) : (כה) כי מי יאכל ומי יחוש : חן ממני * מבלעדי וז' עדת הרשעים היא שחוסמים לבורך
 האחרים : (כו) כי לאדם שטוב לפניו * לפני האלהים המוכר למעלה כי מיד האלהים היא :
 נתן חכמה ודעת ומחיה * לב לעסוק בתורה ובמדות ולשמו' בחלקו במחלל ובחשמה וכמות
 נקיה : ולחוטא נתן ענין * מנהג רעה לאסוף ולכנס ולתת לטוב לפני האלה' כענין שנת' ומשם
 אשתר את מרדכי על בית החן (אשתר ח') : גם זה ח' חן ההגלים שנתנו לנביות שהם עשלים
 ואחר נוטל :

מגלת קהלת ב ג

תרגום אשכנזי צג

לְאֶסְףּ וְלִכְנוֹם לְתֵת לְטוֹב
לְפָנַי הָאֱלֹהִים בְּסֵזָה הַבֵּל
וְרֵעוֹת רוּחַ :

פרשה ג'

דעם וינדער הינגעגען גאב ער טריב צו
זאממעלן אונד אויפצוהויפען, דאמיט
עז דער גאטטגעפאלליגע געניסע .
אויך דיס איזט אייטעל אונד ווינדיגער
געדאנקע .

דריטער אבשניט

ג (א) אַללעו האַט זיינע צייט, יעדעז
וועזען זיינע פֿאַרדערבעשטימט
מונג אונטער דעם היממעל . (ב) גע-
באָהרען ווערדען האַט זיינע צייט ,
שטערבען זיינע צייט , פֿלאַנצען האַט
זיינע צייט , דאָ געפֿלאַנצעט אַוויג
צורייסען זיינע צייט . (ג) טאָרטען האַט
זיינע צייט , היירלען זיינע צייט , איינע
רייסען האַט זיינע צייט , אויפֿבויען זיינע
צייט . (ד) וויינען האַט זיינע צייט ,
לאַכען זיינע צייט , טרויערן האַט
זיינע צייט , יויכצען זיינע צייט .
(ה) שטיינע צערשטרייען האַט זיינע צייט ,
שטיינע

ג (א) לְכָל זְמַן וְעַת לְכָל-
חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם :
(ב) עֵת לְלֵדָת וְעֵת לְמוֹת
עֵת לְטַעַת וְעֵת לְעִקּוֹר נְטוּעַ ;
(ג) עֵת לְהַרוֹג וְעֵת לְרַפּוֹא
עֵת לְפָרוֹץ וְעֵת לְבָנוֹת :
(ד) עֵת לְכַבּוֹת וְעֵת לְשַׁחֵק
עֵת סִפּוֹד וְעֵת רִקּוֹד :
(ה) עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים
וְעַת

רש"י

ג (א) לכל זמן . אל ישמח האוסף בהון מהבל כי אם עכשיו הוא בידיו עוד ירשוהו צדיקים
אלא שעדיין לא הגיע הזמן כי לכל דבר יש זמן קבוע מתי יהיה : לכל חפץ . לכל דבר
כל הדברים קרויים חפצים בלשון משנה : (ב) עת ללדת . לתשעה חדשים : ועת למות . קצב
שנות כל דור ודור : עת לטעת . גוי וממלכה . ועת לעקור . עת יבא להעקר : (ג) עת
להרוג . אומה שלימה כשמגיע יום פקודתה כמו שנאמר ושאריהך בחרב יהרג (ישעיה י"ד) : ועת
לרפא . שברם כענין שנאמר במזרים ושבו עד ה' ונעתר להם ורפאם (שם י"ט) : עת לפרוץ .
חומת העיר כשנגזר עליה שנאמר וחומות ירושלים מפורצות (נחמיה א') : ועת לבנות . שנאמר
ובניתיה בימי עולם (עמוס ט') . (ד) עת לבכות . בתשעה באב : ועת לשחוק . לעתיד לבא
שנאמר אז ימלא שחוק פינו (תהלים קכ"ו) : עת ספוד . בימי אבל : עת רקוד . בחתנים וכלות :
(ה) עת להשליך אבנים . בחורי ישראל מושלכים משתפכנה אבני קדש (איכה ד') : ועת כנוס .
אותם מן הגולה והוא יעשה ה' אלהים ביום ההוא כנאן עמו כי אבני כור מתנוססות על אדמתו
זכרי'

באור

יהי זה טוב לפני האלהים , וזה יחשב חוטא ? ע"כ סבותי אל דעת אחרת שאולי הכל בגורה
קדומה כאשר יבואר בקפיעל הסמוך :

ג (א) הולך ומבאר ע"פ הנסיון והבחינה שכל הדברים בגזיר' קדומה חרוכה מאת האה"י ,
אמר לכל דבר זמן מיוחד, ועת קבוע, ואין ביכולת האדם להדחיק הזמן ההוא
ולא לקרבו : (ב) עת ללדת, הזכיר ראשית האדם וסופו, ולא על האדם לבדו העתים
קבוצים, כי גם על הזרעים ועל הנטיעים : (ג) עת להרוג ועת לרפוא, ולא אמר עת
להחיות כי אין לו עת קבוצ במנהג העולם, כי אם בדרך נסי בעת התחיה לעה"ב, כידוע,
והכוונה על מעשי החכמ', כי גם להם עת קבוצ, פעם ישתדל הרופא הקטם בחכמ' ודעת

וכשרון

24

I

(5)

**

ועת כנזם אבנים
 עת לחכוק ועת לרחק מחבק:
 (ו) עת לבקש ועת לאבד
 עת לשמור ועת להשליך:
 (ז) עת לקרוע ועת לתפור
 עת לחשות ועת לדבר:
 (ח) עת לאהב ועת לשנא
 עת מרחמה ועת שלום:
 (ט) מה יתרון העושה באשר
 הוא עמל: (י) ראיתי את
 הענין אשר נתן אלהים לבני
 האדם לענות בו: (יא) את הכל
 עשה יפה בעתו גם את העולם
 נתן בלבם מבלי אשר לא
 ימצא

שמינע ואממעלן זינע צייט, אומארמען
 זינע צייט, דיא אומארמונג פליהען
 זינע צייט. (ז) ערווערבען האט זינע
 צייט, פערשווענדען האט זינע צייט,
 אויפבעוואהרען האט זינע צייט, וועג
 ווערפען זינע צייט. (ז) אויפרייסען האט
 זינע צייט, צוזאמען רועפטען זינע
 צייט. שוויגען האט זינע צייט, רעדען
 זינע צייט. (ח) ליבען האט זינע צייט,
 האזען זינע צייט, קריג האט זינע צייט,
 פרידען זינע צייט. (ט) וואז פראממט
 דעם עמויגען אלוז זיין בעמיהען? (י) איד
 בעטראכטעט דען אינרען טריב, דען
 גאטט דען מענשען געגעבען האט, אום
 זיך ראמיט צו בעשאפטגען. (יא) אללען
 האט גאטט איבעראיינשטיממענד,
 שאן אין דער צייט געארדנעט, אויך
 דיזע (ליבע צור) וועלט זענקטע ער
 אין איהר רוערץ, ארוגע דאס ניכט
 יעדער

רשי

(זכריה ט'): עת לחכוק. כי כאשר ידבק האזר וגומר (ירמיה י"ג): ועת לרחק מחבק.
 וריחק ה' את האדם (ישעיה ו'): (ז) עת לבקש. כענין שנאמר ואת האובדות אבקש (יחזקאל
 ל"ד) לענין כדתי ישראל. ועת לאבד. ועת שאבדס בגולה שנאמר ואבדתס בגוים (פ' בסקותי):
 עת לשמור. יברכך ה' וישמרך (פ' נשא) כשאתס עושים רכונו: ועת להשליך. ושלכס אל ארץ
 אחרת (צפ' נבנים): (ז) עת לקרוע. מלכות בית דוד ואקרע את הממלכה וגומר למלכיס א'
 י': ועת לתפור. והיו לאחדי' בידך ולא יחכו עוד לשתי ממלכות (יחזקאל ל"ז): עת לחשות.
 פעמים שאדם שותק ומקבל שכר שנאמר וידס אהרון (בפרשת שמיני) וכה ענת ייחד הדבור עמו
 שנאמר וידבר ה' אל אהרון ויין ושכרש תשת: ועת לדבר. אז ישיר משה (צפ' בשלח) ותשר דבורה
 (שופטים ה') קחו עמכס דברים (הושע י"ד): (ח) עת לאהב. ואהבך (בפרשת עקב): ועת
 לשנא. שנאמר כל רעתס בגלגל ע"כ שנאתי (הושע ט'): (ט) מה יתרון העושה. מה יתרון
 של עושה רע בכל שהו' עמל גם הו' עתו יבא והכל אבד: (י) הענין. המנהג: לעט'.
 להתנהג: (יא) יפה בעתו. בעת הטובה יפה הוא לבא תשלוס שכר מעשה הטוב ובעת הרעה
 ראיה היא לתשלוס מעשה

באור

וכשרון לרפאות החולי, ולא יועיל, והלואי שלא יזיק, ופעמים שיסכל רופא אלול מעשהו,
 ויזר לו דרך זר ורחוק מדרכי החכמי ועס כל זה ירפא החולי, כי בא העת לרפוא: עת
 לפרוץ, ר"ל וכן במעשה הנבנה, הכל בגזירה: (ד) עת שיתעורר האדם מעניו לכבי,
 ולא ידע מה הי' לו: ועת לשחוק, ואז יסחק לכל דבר וכן עת כסוד ועת רקוד: (ה) עת
 להשליך, אפי' המקרה יא לו עת, כמו עת להשליך אבנים שאין גורך בהם, ועת לכנוס
 המושלכיס

ימצא האדם את המעשה
 אשר עשה האלהים מראש ועד
 סוף: (יב) ידעתי כי אין טוב במ
 כי אם לשמוח ולעשות טוב
 בחייו: (יג) וגם כל האדם
 שישאכל ושתה וראה טוב בכל
 עמלו מרתת האלהים היא:
 (יד) ידעתי כי כר אשר יעשה
 האלהים

רש"י

יעדער מענש דיא ענדאכויכט גאטטען
 פאללציהע פאן אנפאנג ביז צו ענדע
 (יב) בין איך נון צוואר איבערצייגט,
 דאס עז קיינע אנדרע גליקועליגקייט
 גיבט, אלו זיך פרייען, אונד אין זיינעם
 לעבען זיך גיטליך טהון; (יג) אונד ווייס
 איך פערנער, דאס עסען, טרינקען,
 אונד פרייען און זיינער ארבייט געניסען,
 זיין געשענק גאטטען איזט. (יד) זא
 בין איך דאך ניכט מיגער איבער
 צייגט, דאס אללעו וואו גאטט
 געוואללט

מעשה הרע: גם את העולם נתן בלבם וגומר. גם את חכמת העולם אשר נתן בלב הנביות לא
 נתן הכל בלב כל א' וא' אלא זה קצת וזה קצת כדי שלא ימצא האדם את כל מעשה הקדוש ברוך
 הוא לדעת אותו ולא ידע את עת פקודתו וזמנה וכאלו כדי שיתן לב לבואו ויאמר היום או
 מחר אמות ולכך כתוב כאן העלם חסר לשון העלמה שאם ידע האדם יום מיתתו קרובה לא יבנה
 בית ולא יטע כרם לכך הוא אומר שהכל יפה עשה בעתו זה שיש עת למית' דבר יפה הוא שמוקד
 האדם לומר שח' עדיין עת מיתתו רחוק וזוכה בית וכוטע כרם חו יפה שנעלם מן הנביות:
 (יב) ידעתי עתה הוהיל ובעלם עת הפקודה כי אין טוב לבריות כי אם לשמו' בחלקו ולעשות
 הטוב בעיני בוראו בעוד שהוא חי: (יג) וראה טוב. תורה ומצות: (יד) ידעתי כי כל אשר
 יעשה

באור

המושכלים: עת לחבוק, אכילו התאוה הנטועה בלב האדם, יש לה זמן מיוחד, והוא
 לחבוק השוכנת בחיק, או לרחוק מלחנק, והוא הולך ומבאר הכלל הזה: (ו) בדברים
 פרטיים, מתכונות בני האדם, ומחשבותיהם, אהבתם ושנאתם, שבתם וקיומם, כי הכל
 לעתים קבועים בגורה לא ימהרם המרוק ולא יאחרם העבל: (ט) ואחרי שהדבר כן, מה
 יתרון לעושה בדבר אשר הוא עמל בו, אחרי שחריזותו לשוא: (י) באור תיבת עבין, לענות
 בו, עיין לעיל בבאור המלות קאפיטל א': (יא) יפה, בטעם משרת, והוא א"כ דבק עם
 בעתו, והכוונה שבעת הקצוב לדבר יהי' הדבר ההוא טוב ויפה, וכל מה שעשה השם הכה
 הוא יפה בעתו, גם העוה והחולני, העוני והמכאוב, הרעב והמלחמה כלם רעות בעינינו
 קצרי המדע אשר לא כוכל להשיג ולשער יום הדברים אל הזמן והמקום: אולם אם הי' אפשר
 לאדם לדעת כל מעשי ה' מקטנם עד גדולם עם כל יחסי הזמן והמקום, בודאי ידע ידיעה
 באמנה כי אין רע יורד מן השמים, כי אם את הכל עשה האלהים יפה בעתו, גם את העולם
 נתן בלבם, הכה השם הטביע בלב בני האדם את אהבת העולם, שזה יעמול זה יסכים,
 זה יטבור הון זה יבנה בתים, וזה ישע כרמים, זה יאהוב וזה ישנא וכו', ועם כל היעשה
 וההשתדלות, העמל והחריבות בעיני העולם, לא ימלטו מגזרה, ולא יעשו כי אם חסד
 האלהים ורצונו הקדוש, ואף אם יחשבו וידמו שנפסם לעשות רצונם ולא רצון שמים, אה
 לסוף אי אפשר מבלתי שימצאו את המעשה אשר נזר האלהים שיהי' מראש עד סוף, והנה
 מבלי אשר לא ימצא הכוונה שבודאי ימצא, כי חילו אמר מבלי אשר ימצא הי' שליטה, עכשיו
 שאמר מבלי אשר לא ימצא הרי הוא חיוב, כאילו אמר אי אפשר שלא ימצא, וכן הוא בל"א
 (אהני דס כיכט): (יב יג יד) אחרי שהכלל הזה אמת וכבון, הכה נא ידעתי שהאמרים
 אשר זכרתי שניהם אמת, ואין האחד סותר ומנגד לשני, ידעתי שהטובה לאדם היא שימח

הַאֱלֹהִים הוּא יְהִיָּה לְעוֹלָם עָלַיִךְ
 אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לְגַרֹעַ
 וְהַאֱלֹהִים עָשָׂה שִׁירָאוּ מִלְפָּנָיו:
 (טו) מַה שֶׁהִיָּה כְּבֹר הוּא וְאֲשֶׁר
 לְהִיָּוֶה כְּבֹר הִיָּה וְהַאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ
 אֶת־נִרְדָּף: (טז) וְעוֹד רְאִיתִי
 תַּחַת הַשָּׁמַשׁ מְקוֹם הַמְּשַׁפֵּט
 שְׁמָה רַרְשֵׁעַ וּמְקוֹם הַצַּדִּיק
 שְׁמָה

געוואָללט האָט, אין צוקונפֿט ווירקליך
 ווערדע. ניכטו קאן הינצוגעטרהאן,
 ניכטו אָבענאָטמען ווערדען. גאָטט
 האָטט דים זאָ פֿעראַנשטאַלטעט, אויף
 דאָס מאָן איהן פֿירכטע. (טו) זאָ בע-
 שטימטט, וויא דאָז פֿערגאַנגנע געוועזען
 איזט, זאָ בעשטימטט איזט דיא צוקונפֿט,
 אַלז וואָרע זיא שאָן געוועזען; גאָטט
 בעאַכוֹכטעט דים פֿערפֿאַלגען.
 (טז) איך בעמערקטע פֿערנער אונטער
 דער זאָננע, אָן געריכטושטאַרטען
 געשאָהע אונרעכט; אויף דעם אָרטע
 דער גערעכטיגקייט טהראַנטע

באור המלות

רש"י

ג (טו) שמה הרשע, רשע לא ישתנה בהספק,
 וכשתנה זה, כאשר ישתנה שאר השמות שעל
 משקלו, כי כאשר טן טמע, בלללי טמע, ומן
 דת

יעשה. הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית הוא
 ראוי להיות לעולם ואין לשטתו לא בתוספו ולא
 בגרעו וכשתנה, האלהים בזה העשה שישתנה
 כדי שיראו מלפניו. אוקייטוס פרץ גבולו בדור

אנו והנני שליטו של עולם והאלהים עשה שיראו מלפניו שנעת ימים נשתנו הלך חמה בדור
 המבול לזרו' במערב ולסקיע במזר' כדי שיראו מלפניו. חמה חזר' לחזור' עשר מעלו' בימי
 חזקיה ובימי אחז אביו נתקבר היו' ונתרב' הליל' ביום מותו כדי שלא יהא נספד כל זה כדי שיראו
 מלפניו לפיכך אין טוב לאדם לעסוק לא במטותיו ולירא מלפניו: (טו) מה שהי' כבר הו' מה
 שהי' מלפניו כבר הו' עשוי וראייתו או שמעוהו מאחרים שראוהו ויש לבט להעיד עליו שראינו
 שהקדוש ברוך הוא מנקש את הנרדפים יעקב נרדף עמו רודף ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי
 (מלכזי א') מנרים רודפי' את ישראל מנרים טנעו בים וישראל הלכו ביד רמה (נפ' בשלח):
 ואשר עתיד להיות עוד באחרונה הוא דוגמת מה שכבר היה כאשר בראשונה הוכן באחרונה אין
 הקדוש ברוך הוא משנה מדותיו בעולם: והאלהים יבקש את הנרדף. לפרע מן הרודף לפיכך
 מה יתרונו של עושה הרעה כאשר הוא עמל הרי סופו להשתלם: (טז) מקום המשפט וגומר
 ראיתי

באור

ויעשה טוב בחייו, וגם ידעתי שאין זו הטובה מסורה לאדם לגמרי, כי אם מתת אלהי' היא
 אחרי שראיתי שהקטל' שנתנועות בני האדם ומעשיהם היא בגוירה מאלת השם, כי כל אשר
 יעשה האלהים, וגזר עליו איהי', עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, וא"כ ודאי אין השמט'
 בעמל וראות בטובה מסורה לאדם, כי גם היא מתת האלהים היא, והוא עשה ורנה שלא
 יוכל טנר להוסיף על מעשהו או לגרוע ממנו כדי שלא יבטחו על מעשיהם כי אם ייראו מלפניו,
 או ידבר החכם בזה לפי דעת בעל הגזרה, ויאמר שגם יראת האלהים בגזרה קדומה, והוא
 והאלהים עשה שיראו מלפניו, ואף שאין זה אמת כאשר אמרו חז"ל הכל בירי שמים חק מיראת
 שמים, הנה כבר אמרתי לך שלא כל הנאמר במגלה הזאת דעת שלמה באת, כי אם סברות
 בעלמא העולית על דעת המתחכם הנשען על מבינתו בהשקפה הראשונה והוא טנא ונותן
 בהם כשאל ימציב לעצמו משתוקק לדעת האמת, עד שלסוף אמר סוף דבר הכל נשמע את
 האלהים יראו כו': (ומה נעים פי' חכמינו ז"ל, שהסנו כוונת המחבר הזה על הברקים
 (וכדומה להם) שאין אנו רואים בהם תכלית כי אם להנעית את האדם, וכיון שאין דבר
 רע יורד מן השמים על כורתן זה הוא לתכלית טובה להאדם הרשע אשר אין אלהים כל מומותיו,
 ומחמת

מגלת קהלת ג

תרגום אשכנזי צה

שָׁמָּה הָרָשָׁע: (יז) אָמַרְתִּי אֲנִי
בְּלִבִּי אֶת־הַצְּדִיק וְאֶת־הָרָשָׁע
יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים בִּי־עַתְּ לְכָל־
הַפֶּן וְעַל כָּל־הַמַּעֲשֵׂה שָׁם:
אמרת

טהראנטע באזוהייט • (יז) אונד דאָמטע
אין מיינעם דערצען דען גערעכטען
אונד רוכל־אָזען ווירד דער עוויגע
ריכטען, דען יעדען וועזען דאָס זיינע
בעשטימונג, אונד יעדע האַנדל־ונג
איהרען לאָהן — דאָרט •

אין

רש"י

ראיתי ברו' הקדוש מקום לשבת הגזית בירושלים שהיתה מלאתי משפט שמה ישפטו רשע כמו
שנאמר ראשיה בשוחד ישפטו (מיכה ג') וראיתי פורענותם: מקום הנדק • שער התוך שהיה
מקום חתוך הלכות שמה הרשע שם ישנו שר סכים רב סרים (ירמיה ל"ט) נרגל שראר רב זמ
זכוכדנדר וחילותיו ודכין את ישראל בייסורים קשים ומשפטי מות: שמה הרשע • טעמו למעלה
לומר שהוא שם דבר כמו הרשע (והיה ראוי לינקד בסגול הרי"ש) אלא לפי שהוא סוף פסוק כהפך
לינקד קמן גדול ואף על פי שכל מקום לא מניחו לו עוד שמתהפך באתנחתא וסוף פסוק:
(יז) אמרתי אני בלבי וגו' לפיכך אני אומר את הכל שופט הקדוש ברוך הוא לאחר זמן ואף על
פי שמתעכב הדבר סופו לבא אל שעתו כי שעה יש לכל חפץ אף לפורענות ולפקודת הדין יש עת
מתייבא: ועל כל המעשה • שעה האדם שם ישפטוהו בנא עת הפקידה • שם באותו העת ניתן
זמן

באור

ונוחמת ביעתותא מיד יסא כפשו אל ה' יגילהו מן המות הזה, ומעתה אין באור הפסוק הזה
מתחלק מבאור שני הפסוקים הקודמים לזה, ר"ל שהוא רואה בכלן סתירה ביצירה, אחרי
שאין להוסיף ואין לגרוע לעולם מכל אשר עשה האלהים, ומכללו שודאי גזר גם על טפת
אדם זה שיהי' נדוק ועל זה שיהי' רשע, וא"כ מדוע יבטיחו שיסונה להיות נדוק ירא
מלפניו? (טו) מה שהיה, הדבר העבר הי' כבר ואין לשנותו, כן הדבר העתיד גם
הוא נכון מאת האלהים כאילו הי' כבר, כי כבר גזר עליו שיהי', והעבר והעתיד אין באמת
מגיאותם הבדל, כי זה עבר והי' כמאז, וזה עתיד והי' כמאז, ובנא זמנו ועתו ישבו העתיד
עבר, וחולס האלהים רצה שיבאו ויתגלגלו הדברים זה אחד זה כאילו העתיד ירדוף את
העבר תמיד, וזהו והאלהים יבקש את נדק, שנגזרתו הקדומה יבא האחד בסוד האחר,
והם אחתים ונדבקים זה בזה כקוליות השלשלות, ומתגלגלים זה אחר זה ברדיפה תמידית:
(וביתרון באור יש לפרש לפי הדרך שזכרנו בפסוק הקודם, שאמר, אס הכל הוא נגזרה
לגלגלת נפה על פני המים על דאטפת אטיסוף וסוף מטיסוף יטיסוף, ותימה מדוע יהי' כך,
אס כל אדם מוכרח במעשיו?): (טז) ועוד ראיתי תחת השמש, ידבר בהשארת נפש בני
אדם אחרי מות הגוף, ובשכר ועונש לעולם הבא, אמר ראיתי תחת השמש והנה הארץ מלא'
עוֹשֵׂק ויִמָּם, יבלע רשע נדק מומנו, והמקום אשר מש קייטו המשפט הוא בעצמו מקום
החיים, וכן מקום הנדק, והנה גמול הרע לעושי הרע יקרא משפט, וגמול הטוב לעושי
הטוב יקרא נדק, ורשע הפך שניהם: (יז) אמרתי אני בלבי, אחרי שנפלאתי על היזרה
כי הנוגד בוגד והשודד שודד ודרכם כלתה, ואנשי החסד הולכים ודלים, וימיהם בגין כלו,
ואנכי יודע כי כל דרכי האל משפט, נדק וישר הוא, אמרתי אני בלבי אין זה כי חס את
הנדק ואת הרשע ישפט האלהים לאחר זמן, ואע"פ שמתעכב הדבר סופו לבוא לשעתו,
כי עת לכל דבר, ועל כל מעשה יש דין ודברים לעולם הבא, והנה באמת שלות הרשעים
ויסורי הנדיקים בעה"ז, היא אחי' גמורה על השארת הנפש אחרי המות, כי לא יכחיש שום
מתעקש שופט כל הארץ אל אמונה ואין עול, ולולי שיעשה משפט שם וינדק את הנדק
ורשע את הרשע, אין להמלט מליחם לו עול ועוֹשֵׂק ח"ו, א"כ כל המאמין במגיאות השם,
והיותו נדק, אהוב נדקה ומשפט, לא יולט מאסת משתי אלה, אס שיאמין בהשארות
הנפש

(יח) איך דאָכטע אויך דער רעדע דער מענשען אין מיינעם אינגערן נאָך, דאָס וואָס נעמליך גאָטטעו אווערוואָהלטע וואָרען. איך בעמערקטע אַבער, דאָס זיך זעלבסט איבערלאָסען זינד וואָס ווייז דאָס פֿירן. (יט) מענשענקינדער זינד צופֿאַלליגע וועוען, טרויער זינד צו פֿאַלליגע וועוען, אין צופֿאַלל טריפט זיאַ אַללע. דויער טאָד איזט וויאָ יענער טאָד. אַללע האָבען איינערלייאַ גייזט, דער פֿאַרצוג דעו מענשען פֿאַר דעם פֿיהע איזט ניכטו. דען אַללעו איזט אייטעל. (כ) אַללעו וואָנדערלִיט נאָך איינעם אָרט: אַללעו ענטשטאַנד אויז שטויב, אַללעו

(יח) אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי עַל-דְּבַרְתִּי בְּנֵי הָאָדָם לְכָרֶם הָאֱלֹהִים וְלִרְאוֹת שְׁהֵם-בְּהִמָּה הַמָּוֶה לָהֶם: (יט) בִּי מִקְרָה בְּנֵי-הָאָדָם וּמִקְרָה הַבְּהִמָּה וּמִקְרָה אַחַד לָהֶם כְּמוֹת זֶה בֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ אַחַד לְכָל וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן-הַבְּהִמָּה אִין בִּי הַכֹּל הַכֹּל: (כ) הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל-מָקוֹם אַחַד הַכֹּל הִיָּה מִן-הָעֶפֶר וְהַכֹּל שָׁב

רש"י

באור המלות

זמן לכל המעשה להשפט עליו אבן חוטרי מילי וזכר דרי חושבנא (שבת ד' ל"ב): (יח) אמרתי אני בלבי בראותי זאת: על דברת בני האדם שחזו להם מות גאות לכהוג שררה ורבנות דקטנים מהם: לברם (ס"א לבררם) הקב"ה להודיעם שאין שררותם כלום ולהראותם שהם אף השרים והמלכים: בהמה המה להם כשאר בהמה ותיב המה לענמם: (יט) כי מקרה בני האדם וגו'. הוא טעם הדבר אשר נתן הקב"ה מקרה ופגע לבני אדם ויש מקרה ופגע לבהמה ומקרה א' לשניהם נתן כי כשם שזה מות כך זה מות: ומותר האדם מן הבהמה אין ויתרונם והכללתו של אדם יותר מן הבהמה אינו נראה משמת כי הכל נהפך להיות הכל לשוֹב

זכר, ודח והוא גם, (באשהיט): (יח) דברת, ענין דבור: לברם, שרשו ברר, ודלוי שבתא הני"ת בקטן חטוף, והדי"ם בדגש כפלים להחם. כי הזורק והק"ם אחים הם מתולדות השמש, וכעבור שאין הדי"ם מקבלת דגש בל קטן גדול תחת הני"ת והנה תמורת הדגש, והיה דלוי הק"ם (או הזורק) להשנות לחולם בני הק"ם לברם, כמו שהיה במת בורית. ומק, והנה שרף, או סויה ולברם מועל עבר, ר"ל לאשר בררם האלהים אף שאין המכה שוכניבו אותיות כגל"ם, שהם אותיות השמש, במעלי' העוברי', הנה מלאכו לפעמים שיכלו עם ה"א השמש, ויתפרשו כמו אשר, וכן עם ב"ת השמש, כמו בהכין לו דוד, ההקדים, הנטילאו, א"כ אף למד לברם במקום אשר, ויתכן ג"כ סויה מנחי למ"ד ה"א טן ברר לכס אים, והוא הכינוי: (יט) מן ק"ה וגו', כתב הרי"ק ששלשתן כגון"ל, והם מוכרחים כי אינן היו בטובים היו בלדי כמשפט, וכן

באור

הנפש ובגמול ועונש לעולם הבא, או שיכחיש את הדבר הנראה לעין שלא יוכלא נדיק אובד בנדקו ורשע מכלית ברשעתו, ובכאן קצר החכס את דבריו ואולם פרק ח' ט'. מזה המאמר האריך בדרוש הזה בראיות נכסות וישרות למשכיל: (יח) אמרתי עוד אל לבי, וודאי שזה ראי' שאין אחריה תשובה, ואולם קצת בני האדם יאמרו שהבחינה בתולדות הנפש לבדה תביאנו להאמין בהשארה, כי השם בשר באדם יותר מכל היטורים וזהו על דברת בני אדם לברם האלהים, שהם יאמרו שהשם ברר אותם, ובשר בהם מכל תולדות הארץ לתננס דעה ובינה והשכל, ואולם רואה אני שאין הדבר כן, כי הם בהמה המה להם, כלומר שבני האדם הנעזבים מהשגחת השם, ומסורים להם בענמם, אינם נבדלים מהבהמה, ולזה כפל המלות בהמה המה להם, כמו שאמרנו, שבהיותם נעזבים להם, הם כבהמות ארץ: (יט) זאב כשפיט את האדם ותולדותיו ממה שאנו רואים צעה"ו, הנה בני האדם הם מקרה בעולם אין בהם ענעות קיים, והבהמ' גם היא מקרה, ומקרה אחד להם בכל השנתי' אשר יעברו עליהם

מגלת קהלת ג

תרגום אשכנזי צו

אל העפר : (כא) מי יודע רוח
בני האדם העולה היא למעלה
ורוח הבהמה הורדת היא
למטה לארץ : (כב) וראיתי כי
אין טוב מאשר ישמח האדם
במעשיו כי הוא חלקו כי מי
יביאנו לראות במה שיהיה
אחריו :

אללעז קערהרט ווידער צו שטויב *
(כא) נור דער איהר וועזען קעגנט,
ווייס עז : אב גייזט דעז מענשען אויף-
ווארטו שטייגט, אונד גייזט דעז טהורז
נידערזינקט צור ערדע . (כב) איך
מיינטע אלוא, דאס ניכטו בעסערז ויזא,
אלז דאס דער מענש זיינער ארבייט זיך
פרייע : דיס איזט זיינע בעשטיממונג .
דען ווער פיהרט איהן הין, אונד צייגט
איהם דיא צוקונפט ?
אבער

באור המלות

רשי

ובן כמלא בספרי' המדויקים : (כב) במה, הכי"ת
בשאל והמכה בסתח :

אל העפר : (כא) מי יודע, כמו מי יודע ישוב
(יואל'ב') מי הוא אשר מבין וכותן לב שרוח בני
האדם היא העולה למעלה ועומדת בדין ורוח
הבהמה היא הורדת למטה לארץ ואין לה ליתן
דין וחשבון וזריך שלא להתנהג כבהמה שאינה מקפדת על מעשיה : (כב) וראיתי . בכל אלה .
כי אין טוב לאדם : מאשר ישמח במעשיו . כי יגיע כפיו ישמח ויאכל ולא להרחיב כשאל כפשו
ולחמוד להתעשר להתרבות לא לו : כי הוא חלקו . יגיע כפיו הוא החלק הכינתן לו משמים ובו
ישמח : כי מי יביאנו לראות לאשר שמת במה שיהי לבטל ואם יבליקו גם הם בעושר שאסף הוא
והניח להם או לא יכלתו :

ושבתי

באור

עליהם : (כא) קצת המפרשים חשבו שהכוונה מי יודע אם תעלה רוח בני האדם וכו', ואולם
הפ' הזה סותר לטעמים, לפי שגלת האדם מועמדת בטעם שר גדול, ומלת יודע בטעם
פקידו, ואילו ה' הדבר כאשר חשבו הם, היו מלות רוח בני האדם דהויות יותר למה
שאקריהן, והי' ראוי שתנא מלת יודע בטעם זקף, כידוע לבקי בטעמים, ולפי הטעמים
כך פירושו, מי יודע, ובין וישכיל את טבע רוח בני האדם אם היא עולה למעלה, וטבע רוח
הבהמה אם היא יורדת למטה לארץ, כי האקירה נכפש דקה ועמוקה עד מאוד וקשה להבוא
משם ראוי אל היות האדם נבחר מכל היצורים, כאשר יאמרו בני האדם, ומכא הגוף הם
שום בכל מקריהם : (כב) וא"כ לולי הראוי הכוונה הנזכרת למעלה על השאר הנפש והגמול
לעה"כ, ראיתי כי אין טוב לאדם כי אם אשר ישמח במעשיו בעוד שהוא חי, כי זה חלקו,
כי מי יביאנו לראות במה שיהי אחריו, הלא הכרת הנפש עמוקה ונרחבה אל ראיות, אשר
לא יבינים כי אם גדולי החוקרים, ומקרי הגוף שום לאדם ולבהמה, וא"כ איך נדע מה יהי
אחריו ? ובפסוקים הבאים ישב אל הטענה הנזכרת שזכר והיא דמעת העשוקים ואין להם
מנחם בעה"ז, ומשם ראוי גמורה על השארת הנפש והגמול לעה"כ כאשר בארנו, וכבר
הודעתך שלא תשיג בחלוקת הקפיטול, כי לא נודע מי תקנה, ומי שיש לו מוח בקדקדו
יראה שהפסיק לפעמים במקום החבור, וכן להפך, וכבר עלה בדעתי לשנות מקום החלוקה
כפי הכוונה, אלא שהקל על הקורא שלא ילצה למצוא את אשר יבקש, הנסתי הדבר כמו
שהי', ואולם ראוי להקורא שלא להפסיק באמצע הדרוש, בפרט במאש ומתן כזה, כי אם
למקרה לבוא עד תכליתו, ובמקום הזה נראה שהכוונ' נמשכת עד פסוק ד' בפרק הבא :

עתה

ד (א) אָבער אַיך קעהרטע צוריק אונד
 בעטראַכטעטע דיא געוואַל־ט.
 טוהאַטען אַללע, דיא אונטער דער
 זאָננע געשעהן; זארה אונטערדריקטע
 וויינען — ניאמאַנד טראָזטעט; זארה
 זיין נידערגעבייגט פֿאַן טיראַננען.
 טאַכט — ניאמאַנד טראָזטעט. —
 (ב) גליקליכער פרויזען ווירדע אַיך
 דיא טאַדטען, דיא לאַנגזט פֿער־
 שטאַרבען זינד, אַלז דיא לעבענדיגען,
 דיא געגענוואַרטִיג לעבען. (ג) אונד
 גליקזעליגער נאָך דיאיעניגען, דער נאָך
 נישט געזעהען דיא איבעלטהאַטען אַללע,
 דיא אונטער דער זאָננע געשעהען.

ד (א) וְשַׁבְתִּי אֲנִי וְאֲרֹאֲהָ
 אֶת־כָּל־הַעֲשָׂקִים אֲשֶׁר
 נַעֲשִׂים תַּחַת הַשָּׁמַשׁ וְהִנֵּה ו
 דְּמַעַת הַעֲשָׂקִים וְאִין לָהֶם
 מִנְחָם וּמִיָּד עֲשָׂקִיהֶם כַּח וְאִין
 לָהֶם מִנְחָם: (ב) וְשַׁבַּח אֲנִי
 אֶת־הַמֵּתִים שֶׁכָּבַר מִתּוֹ מִן־
 הַחַיִּים אֲשֶׁר הִמָּה חַיִּים עֲרֹבָה:
 (ג) וְטוֹב מִשְׁנִיָּהֶם אֶת אֲשֶׁר־
 עָרַן לֹא הָיָה אֲשֶׁר לֹא־רֹאֲהָ

אֶת־הַמַּעֲשֵׂה הַרְעֵ אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ:

וראיתי

באור המלות

ר ש י

ד (ג) וְשַׁבַּח, מקור במקום טובל ביכובי;
 עֲרֹבָה, משמטו עד הכה, וכן עֵרַן, משמטו
 עֵרַן

ד (א) וּשְׁבַתִּי וְאֲרֹאֲהָ י ברוח הקודש: את כל
 העשוקים הנעשים עשוקים בגיהנם במעשי
 אשר נעשים תחת השמש תחת חלופיה של
 התורה: והנה דמעת העשוקים טובים על
 כפשותם העשוקות ביד מלאכי משחית ואכזרים וכן הוא אומר עוברי בעמק הבכא מעיין יסיתוהו
 (תהלים פ"ד) אלו יורדי גיהנם ואף מקרא זה כך נדרש בספרי: ומיד עושקיהם כח עושקיהם
 מכריחים ותוקפים אותם בכח: (ב) שכבר מתו עד שלא שלט בהם יצר הרע הזה לדשות מן
 הקב"ה כגון אבות הראשונים שלא נענה משה אלא על ידיהם וכגון דוד אבי שלא נענתי בארבעה
 ועשרים רגבות עד שאמרתי זכרה לחסדי דוד עבדך (דברי הימים ב' ו'): (ג) עֵרַן עדיין:
 אשר לא ראה את המעשה ראיתי במדרש קהלת אלו מתקע"ד דורות שקומעו להכראות ולא
 נבראו

באור

ד (א) עתה שז אל הראוי הנכונה על השאלות הנפש והגמול אשר אין אחריה תשובה
 כאשר הזכיר למעלה, אמר הנה הבחינה בתולדת הנפש לא תוביא את לב האדם
 מן הספק, אבל שבתו וראיתי את כל העשוקים אשר נעשים תחת השמש, תחת ממשלת אל
 אמו"ק עהור עינים מראות ברע, ועם כל זה אנו רואה שהעשוקים טובים וכאנשים במר נפשם,
 ואין להם מנחם, ועושקיהם מכריחים אותם בכח ותוקף שנידם א כל אשר ירטו והם כפופים
 תחת ידיהם ואין להם מנחם, וכ"ש מושיע ותומך, ואם כן הוא אין ספק שהדבר כאשר אמרנו,
 כי עת לכל חסן ולכל מעשה שם, והאלהים יביא את העשוק והנעשק במשפט, וישיב להם
 כגמולם: (ב) כי לולי כן הייתי משבח את העתים שכבר מתו מן החיים אשר הם חיים עד
 הנה: (ג) וטוב משניהם הייתי משבח את אשר עדיין לא היו, ולא ראה את המעשה הרע
 אשר נעשה תחת השמש, ובוודאי לא לרעתו ולהנאם מאתו ח"ו ברא ה' את האדם על הארץ,
 כי אם בחסדו הגדול, להשפיע עליו מטוב, ואיה טיבתו אם יסו' ימים מועטים לראות דמעות
 העשוקים, או להיות הוא נעשנו עשוק ורנן, ואשר זה יענת כמות הנהמה ויאבד אבדון
 שאין

מגלת קהלת ד

פרשה ד'

חרגום אשכנז צו

פירטער אכשניטט

(ד) וראיתי אני את כל עמל ואת כל בשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו גם זה הכל ורעות רוח: (ה) הכסיל חבק את ידיו ואכל את בשרו: (ו) טוב מלא בף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח: (ז) ושכתי אני ואראה הכל תחת השמש: (ח) יש אחד ואין שני גם בן ואח אין לו ואין קץ לכל

באור המלות

עד הן ונפקדה ה"א, (כיו הער): (ד) עמל, (פלוס לויכדושערי): כשרון המעשה, (גשיקליכקייט דר קונסט): (ה) חבק, (ו) זאמתן דריקן): (ז) מלא שם: כף, נקרת כן מוך היך לפי שהיה כסופה: (ח) וע כין רע, ר"ל ענין איש רע, כי הוא סתום והוא סמך, והמסורת עליו

(ד) איך בעטראכטע אללען קונטפליים אונד אללע קונטטנעשיקליכקייט; אונד זיהע! זיא האבען איהרען גרונד אין דעם געגענווייטיגען ניידע דער מענשען. אויך דים איזט אייטעל אונד ווינדיגער געדאנקע. (ה) „זיהע דא „דען טרהארען! — דריקט ער ניכט „דיא האנדע צוזאמען. אונד פריסט „אין זיינעם פלוישע? “ (ו) לויכער „איינע האנד פאלל אונד צופרידענהייט, „אלו ביידע האנדע אויפגעהייפט דורך „ארכייט אונד קוואלענדע זארגע. “ (ז) איך פוהר פארט דיא ניכטיגקייטען אונטער דער זאנגע צו בעטראכטען. (ח) עו גיכט איינצעלנע מענשען, אונד געפארט, ארהנע זארהן אונד ארהנע ברודער, אונד דאך האט רש"י

כנראו: (ד) וראיתי אני את כל עמל. הן העבירות שהן עמל בעיני הקב"ה: ואת כל כשרון המעשה. שאינו לשם שמים אלא לקנאת איש מרעהו שניהם הכל: כי היא קנאת איש. אשר היא קנאת איש מרעהו: (ה) הכסיל. הרשע חובק את ידיו ואינו יגע ואינו אוכל אלא מן הגזל: ואוכל את בשרו. ליום הדין שרואה (ו) טוב מלא בף נחת ממלא חפנים. נכסים קונים נכסים מעט ומיגיעו שיהא בהן נחת רוח לייצר: ממלא חפנים. נכסים הרבה בעבירה שהוא עמל ועצבות רוח לפני המקום: (ז) תחת השמש. כמו תחת השמים: (ח) יש אחד ואין שני. יש לך אדם שעושה דבריו ביחודי: גם בן ואח

באור

שאיין אחריו תקומה? לא כאלה דרכי האל, איין זה כי אם את הדיק ואת הרשע ישפט האלהי כאשר אמרנו עד כאן הדרוש בהשאלה: (ד) וראיתי, ידבר מענין הכללת המדינה שלפי דעת קנת המדיניים תהי' המדינה מכללת ומאוסרת, אם אנשיה עמלי' וחריצים בכל מלאכה, ופעולתם בכשרון המעשה, על כל היותר טוב, ויפה, ומקובל לאנשים סוחרים, וזהו דעת רוב המלכים והשמים שבזמנינו, ויתכן שגם המלך שלמה נטה לזה, כמשמע מן הכתוב, ועתה ראה שגם זה הכל, כי ההכללה הזאת מיוסדת על קנאת איש מרעהו, שירטה האחד להתפאר על סבירו ברירתו במלבושו, כליו ותכשיטיו, בסגולותיו ורבויו, ואם תעורר את אנשי המדינה אל העמל וכשרון המעשה, על כרחך שתבער את אש הקנאה וההתרוממות בלבנם, ויכא שכך בהפסדך, כי טוב להם שיסתפקו, ולא יבקשו המתרות, ולא יתנשאו או איש אל רעהו, וימאסו בכל שכיות החמד, ואו איין מקום לכשרון המעשה: (ה) הכסיל החריץ יגנה את העמל לאמור, הכסיל חובק את ידיו, ואוכל כל מה שיש לו, ולא יעמל להוסיף כאלו אכל את בשרו: (ו) והעמל יענה, טוב לי שאסתפק במועט, במלא כפי

וכוונתו
משפטו
ז'
שיתורו
סקיהם
תס יין
ארבעה
עדיין:
ות ולא
או
תשובה
ב האדם
שלת אל
דנסס,
וכסופים
אמרנו,
יוב להם
חיים עד
גשה הרע
ל הארץ,
ות דמעות
אבד אנדון
ואין

האט דעו טרױבענו קיין ענדע ; דאך
ווערדען דיא אױגען נױט זאטט דער
רױכטרוימער . — פיר ווען ארבייטע
איך , אונד פֿערזאגע מױנער וועלע
יערען גענום ? איך דויען איזט אייטעל
אונד דיא בעשאַפֿטונג אױנען באַזען .
(ט) גליקזעליגער איזט יענען פֿאָאר
אלז דער אױנצעלע : זיא פֿינרען זיסען
לאָהן אין אױהרער ארבייט . (י) ווען
זיא (אויף קראַנקעכעטט) פֿאללען ,
ווירד דער ערזעגענאָם דען אַנדערן
אױפֿריכטען . ווערזע אַבער דעם
אױנצעלען , ווען ער פֿאללט ! ער האַט
קױנען , דער אױהן אױפֿריכטעט .
(יא) פֿערנער , ווען צווייא של אַפֿען .
ערוואַרמען זיא זיך געגענוויטיג ; ווער
ערוואַרמט אַבער דען אױנצעלען ?
(יב) ווירד אױנער געוואַלטטהאַטיג ,
צווייא ווערדען איהם ווירערשטעהען
קאַנען . דרייאַפֿאַכע

לְכָר־עֲמָלוֹ גַם־עֵינָיו לֹא־
תִּשְׁבַּע עֶשֶׂר וּלְמִי וְאֲנִי עֲמַל
וּמְחַסֵּר אֶת־נַפְשִׁי מִטּוֹבֵה־גַם־
זֶה הִכֵּל וְעֵינָיו רַע הוּא : (ט) מִזִּבְיָם
הַשָּׁנִים מִן־הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ
לָהֶם שָׂכָר טוֹב בְּעֲמָלָם : (י) כִּי
אִם־יִפְלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת־
חֵבְרוֹ וְאֵילוֹ הָאֶחָד שִׁיפֹל וְאֵין
שְׁנֵי לְהַקִּימוֹ : (יא) גַם אִם־
יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְחֵם לָהֶם וּלְאֶחָד
אֵיךְ יִחַם : (יב) וְאִם־יִתְקַפּוּ
הָאֶחָד הַשָּׁנִים יַעֲמְדוּ נִגְדָו
עֵינוֹ קָרִי וְהַחֹטֵם

ד ש י

באור המלות

ואח אין לו . אם תלמיד חכם הוא אינו קונה
לו תלמיד שהוא כבן ולא חבר שהוא כאח
ואם ריוח הוא אינו נושא אשה להיות לו כאח
לעזר להוליד בן ואם סוחר הוא אינו קונה לו
שותפים ויבא לדרך יחידים : ואין קן לכל עמלו .
גם עיניו לא תשבע עושר . לא יהא שבע בטעמו תורה
הרבה תורה לומד אדם מתלמידיו ולענין
המזון רודף תמיד אחר המזון : ולמי אנו עמל .
מאח' שאינו מעמיד תלמידים ואינו נושא אשה
להוליד בנים : (ט) טובים השנים . לכל דבר מן הא'
לפיכך יקנה לו אדם חבר וישא אשה אשר
יש להם יותר ריוח בעמלם הרבה מלאכ' כעשית
בשנים שאין היסוד מתחיל בה לבדו : (י) כי
אם יסוּלוּ כמשמשו ולענין המשנה אם תקפה
עליו משנה שלו חבירו ומעמידו על האמת :
ואו לו . ואוי לו : (יא) ואם להם .
דקדק את אשר שמו מכירנו בא חבירו ומעמידו
על האמת : (יב) ואם יתקפו האחד . אם באו
כמשמשו ולענין זכר ונקבה מתחממים זה
מזה ומולידים : (יב) ואם יתקפו האחד . אם באו
לסטים עליו לתקפו אם שנים הם יעמדו
לנגדו וכל שכן אם שלשה הם והקוטע
המשלש לא במהרה יתק

עליו לית פתח , (דוא בשעשטינונג איינש שלעכטן
מעגלן) : (י) יפלו , בא לשון רבים על אחד
מהם , ועיין בבאור הטעמים : ואילו , נכינו אי
לו : (יב) ותקפו , מן השעלי' היואלי' כמו
מתקפחו

באור

כפי בנחת ושלוח , מן מלא חפכים בעמל ויגיעה , כמעשה החרין
שהוא עומל כל היום ברעות רוח , שהוא קורא מחשבות רוח
מה יעשה למחר , במה ישתכר , ואין ישתכר ,
וכדומה : (זח) ושבתו , ידבר בענין אהבת החברה ,
ושטוב לאדם לבקש עזר , אמר יש אדם
ואין שני לו שהוא בלא אשה ובלא בנים : (גס)
יש לפרשו שהוא מחזיר עם הכתיבים הקודמי'
שכנגד העומלים בבבת קנחתם מרעיהם , אמר שש
וראה הכל מתנגד להוכיח , שיש אחד ואין
שני לו איתקנת בו , גם בן ואח אין לו שיתאוה
להעשיר לתועלתו , ואעפ"כ אין קן וגומר ומסיים

מגלת קהלת ד

תרגום אשכנזי צה

והחוט המשלש לא במהרה ינתק: (יג) טוב ילד מסכן וחסם ממלך זקן וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד: (יד) כפי מבית הסורים יצא למלך כפי גם במלכותו נולד רש: ראיתי

דרויאפאבע שגור ענדריק ווירד ניכט לייכט אויפגעלאזט. (יג) בעסער איזט איין דירפטיווער אבער איין וויזער יינגלינג, אלו איין קאניג אלט אונד איין טרהאר, דער עז ניכט פערשטעדט זיך ווארען צו לאסען. (יד) שטיגע יענער אויך אויז דעם געפאנגנים אויף דען טהראן; דיוער אין זיינער הערר-ליכקייט איזט ניכט מינדער ארם זעליג געבאָהרען. איך

באור המלות

רש"י

ינתק. ד"א מי שהוא תלמיד חכם וכוונתו בכוונתו טוב אין תורה פוסקת מורעו שחומר לא ימוש מכיך מפיו זרעך ומפי זרע זרעך (ישעיה כ"ט). ד"א חוט המשולש. במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא בפנים אחרי' כדרש במדר' יש אחד ואין שני לו אבל אין סדר כל המקראות הללו מתיישב עליהם: (יג) טוב ילד מסכן וחסם. זה יצר טוב ולמה נקרא ילד שאינו בא באדם עד שלשה עשרה שנה: מסכן. שאין האיברים שומעים לו כמו ליצר הרע: חסם. שמשכיל את האדם לדרך טובה: מולך זקן וכסיל. זה יצר הרע שהוא שליט על כל האיברים: זקן. שמשעה שנוולד הולד הוא נתון בו שחומר לפת' טעמת רובן (כפ' בראשית): וכסיל. שמתעורר בדרך רעה כך כדרש במדרש: אשר לא ידע להזהר עוד. שהרי הקיץ וחיינו מקבל תוכחה: (יד) כי מבית הסורים יצא למלך. ממוקם הטופת וסרחון הדומתרגומין ויבאש וכרי' (כפ' בשלח): כי גם במלכותו. שמשלך באדם ילד הרש המסכן הטוב מומנו ובא מתוך עהרה ולא מתוך טנופת הרחם כך דרשוהו במדרש: ד"א כי טוב ילד מסכן וגומר כמשמעו. אשר לא ידע להזהר עוד שכבר הזקין ברשע ובכסלותו. כי מבית הסורים יצא למלך. כי הילד המסכן סיפו שיאמרו עליו שיצא למלך מתוך עונו ומבית הסורים שהרי סמך של הסורים נקוד רפי והרי הוא כמו האסורים (ס"ח כמו לא יהל עם ערבי (ישעיה י"ג) כמו יאהל שכן מצינו ביוסף ששלך מתוך יביאת

מתקפתו לנכה, ונח חסר ה"א יתקפתו: והחוט משלש, פתיל משלשה חוטין: (יג) מסכן, תרגום עני מסכן: (יד) הסורים, שרשו חסר, וכחה ח'.

באור

ומכיים ואמר ולמי אני עמל פי אם לתועלת לעבמי ואני מחסר את כפשי מטובה, שהוא סתיר במעשיו, וגם זה כמו העמל לקנאת רעהו, הוא הבל, וכוסף גם זה שהוא איש רע, כי מי שיש בו חמדה יתרה אל המזון הוא מוכן לכל מדה רעה, כמ"ס בעל קובת הלבבות: (ט) באהבת העלך להרבות העמל והחריכות בארצו, יען את חכמי ארצו להודווג איש ואשה שיש להם שכר טוב בעמלם, כי ברכת הבית ברובו: (י) כי אפילו אם שניהם יחדו יפולו למשכב, מכל מקום כל אחד מהם יסעד את השני על ערש דוי עד הקימו, בתפלה או בהתאווה יתרה והחלש יאמר גבור אני, ואילו וגו': (יא) והם להם, זכר ונקב' מתחממים זה מזה ומתענגים ואינם כריכים לקנות להם בגדים רבים לכסותם על משכבם להתחמם בהם, אבל לאחד איך יחס על משכבו בלילות בהתכסותו בשמלתו לעורו לבדה, ונריך לקנות לו כרים ומצעות להתחמם בהם, ע"כ לא יהי' לו שכר טוב בעמלו: (יב) והחוט המשלש, אם יולידו בן כ"ט שיעמדו יחד נגד הקמים עליהם, ורן אמר המאורר ע"ה כתבים ניד גבור כן בני הכעורים כי' ידברו את אויביים בשער: (יג) טוב, מהבנ פניו אל המלוכה וההמשלה, כבוד המלך מעבדיו ועמו והכלתתו על כסאו, ואמר טוב איש רך בשנים עני וחסם, מולך זקן וכסיל אשר לא ישמע לקול המוהירים אותו, בעבור שהזקן בכסלות הקשה את ערפו ואמן את לבבו כל כך עד שלא יאמין בעבדיו הנאמנים: (יד) ואף אם המסכן הזה יצא מבית האסורים

למכשן
ל אחד
יכו חי
י כמו
קפסו
שיא
ולענין
אשה
ה אשר
י כי
אל ולא
להם
ס באו
במהרה
יום
נכר
אמר יש
קודמי'
ש אחד
ן וגומר
ס

(טו) יאך בעאבאכטע דיא מענשען אללע, דיא אונטער דער זאננע וואללען, וויא אללען אויף דען פאלגענדען יינגלינג דאררט. (טז) דאז געגענווארטטיגע שיינט דעם פאלקע קיין ענדע געהמען צו וואללען; איהרע נאכקאממען ווערדען אן דעם נייען פירזען ווידרום קיינע לוזט פינדען — זא איזט אללען אייטעל אונד ווינדיגער געדאנקע.

פינפטער אבשניטט

(יז) וויא יא פארזיכטונג ווען דוא איין דען טעמפעל גאטטען טריטזט. זיך גארדען אום אויפצומערקען, איזט בעסער

רשי

יזאת בית האזורים וכן דוד אני לקחתיך מן הנהר מאחר המלך (ש"כ"ו) : כי גם במלכותי נולד רש"י כי כשר והגון הוא שימלך כי גם במלכותו הוא נהפך ממנהג השררה ומקטין עצמו לכל החכמים כבודת הראים וכן עיר פרא אדם יולד (איוב) שיהפך וישתנה לו ממה שהיה כעיר פרא ויעשה אדם : נולד : נעשה ולשון הווה הוא : (טו) ראיתי את כל החיים וגומר. מנאתי במדרש הספר הזה זה דור המובל שבאמר בהם מכל המי : עם הילד השני. אשר יתקיים תחת אותו הדור שהם כח ובניו : (טז) אין קץ לכל העם. פריס ורבים היו יותר מדאי כמו שבאמר ודעם כבון לפניהם (איוב כ"א) אשה מתעברת ויולדת לשלשה ימים ישלחו כנאן עייליהם (שם) : לכל אשר היה לפניהם. אין קץ לכל הטוב שהיה לפניהם והכל אחד וברגע שאול יתמו (שם) : גם האחרונים. דור הפלגה : לא ישמחו. גם הם בטוב הניתן בידם : כי גם זה. סושו של הכל ורעיון רוח כאשר אדם מהלך אחר יברו : (יז) שער רגלך כאשר תלך אל בית האלהים הייך.

באור

האזורים, אין ככך כלום, כי גם המלך הוקן הי' רש ביום הולדו : (טו) יתכן שהיו בני ישראל מתלונני על שלמה בדברים ותרעומות והיו מרומזי את ירבעם שהי' גדול בעיני העם, כנרא' מתוך משמעות הכתוב (מלכים י"א) והמלך ידע את אשר הם מלינים בחדרי משכנם, והוא כמשיב על דבריהם, ואמר, ראיתי את כל החיים הילכים אחרי הילד השני שיקים תחת המלך, וכל עיניהם מיוחל עת יקום על כסא המלוכה, וקראו הילד השני, אם לפי פשוטו בעבור שיבא תחת המלך, ואם עמו על ירבעם כאשר אמרנו, ואחרי שרבעם בן המלך וראוי למלוכה יותר ממנו, הנה יהי' רבעם הראשון : (טז) אין קץ, כלומר אמנם ידעתי שכן דרך העם מאז ועד עתה שימאסו את אשר הוא לפניהם, ירבו חדשים לבקרים, כי הם חוהבים התמורה והחליף, יארכו להם הימים, ויהי' בעיניהם כאלו אין קץ ומכלה לכל אשר הי' לפניהם כי קנה בו כפאם, ואולם ידעתי שגם האחרונים אשר יקומו מאחריהם לא ישמחו בחדש, ויבחרו להם חדשים, כי גם זה הכל ורעיון רוח, אין בכבוד העם ובחכם הנלחה בטובה, כי אם הכל כו' : (גם יש לפרש שני הכתובים האלה על פשוטו, שאמר ראיתי בעיני לפתות אנשי דורות מדורות העולם, ומנאתי שלכל העם הזה

(טו) ראיתי את כל החיים המהלכים תחת השמש עם הילד השני אשר יעמוד תחתיו : (טז) אין קץ לכל העם לכל אשר היה לפניהם גם האחרונים לא ישמחו בכו כי גם ירוח הבל ורעיון רוח :

פרשה ה'

(יז) שמר רגליך באשר תלך לבית האלהים וקרוב לשמע

מתח

באור המלות

וחסרה גם שהפכת, והוא בית הסוהר שנותנים שם האסורים : (יז) וקרוב, הוא מקור ענינו הקורבה לשמוע, טובה מכתובת הובת : גול

מִתַּת הַכְּסִי' לַיָּמִים זָבַח כִּי־אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רַע :

ה (א) לֹא־תִבְהַל עַל־פִּיהַּ וְלִבְךָ לֹא־יִמְהַר לְהוֹצִיא דְבָר

לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם וְאַתָּה עַל־הָאָרֶץ עַל־כֵּן יִהְיוּ

דְּבָרֶיךָ מְעֵטִים : (ב) כִּי בֹא הַחֲלוֹם בְּרֹב עֵינָיו וְקוֹל כְּסִיל

בִּרְב

בעסער אַרְלוֹ ווען אונזערענרע זינדער אַפּפֿער ברינגען : זיא זינדיגען , ווייל זיא אונזערענר זינד .

ה (א) זייה ניכט פֿאַרשנעלל מיט דעם מונדע , אונד גיסע דיין הערץ ניכט אין אייטלען וואָרטען פֿאַר

גאַטט אויז . גאַטט איזט ערהאַבען אים היממעל , דואַ ביזט אַויף נידריגער ערדע ; לאַס דעוועגען דייעזע געבעטען

וועניג זיין . (ב) זאָ וזייה דער טרוים אויז אונגעריימטען פֿאַרשטעללונגען , זאָ בעשטעהט דאַז געבעט דער טהאַרען

אויז

רש"י

היאך תלך אם תביא תודה וכדבת שלמים הוא הטוב ושומר עצמך שלא תצטרך בהבאת חטאות ואשמות : וקרוב . הו' לשמוע דברי הקדוש ברוך הוא והוא טוב וקרוב להקדוש ברוך הוא : מתת הכסילים זכא . שיטשא ויביא קרבן : כי אינם יודעים לעשות רע . אין הכסיל מבין שהוא עושה רע לעצמו :

ה (א) להוציא דבר לפני האלהים . לדבר קשה כלפי מעלה : כי הוא בשמים ואתה על הארץ . ואפי' חלש מלמעלה וגבור מלמטה אימת חלש על הגבור וכל שכן גבור למעלה וחלש למטה : (ב) כי בא החלום ברוב עיניו . כי דרך החלום לבא ברוב הרהורי שאל' מעיף ומרהר ביו' ודרך קול כסיל לבא ברוב דברים כי בהרבותו דברים מוביא קול של כסילות מפיו כי לא יחדל פסע לכך אני אומר יהיו דבריך מעטים : (ג) אין חפץ בכסילים . אין חפץ לפני הקדוש

באור

הוא אין די בכל הטוב אשר לפניו עם אשר הו' כבר לפניו אשר ירשום מאבותיהם ונמנחתי למד מזה שנס הדור האחרון לא ישמחו בכל הטוב ההוא כי גם הדור ההוא הלך יהו' מלא מחשבות הכל ורעיון רוח , כי אין כל חדש תחת השמש : (יז) שטר , יתחיל להורות את המעשה הנרצה , אשר על ידו נגיע אל האושר האמת , והטוב הנכון , ותחלת דברו בעבודת האלהים , שיהא מורא שמים עליך תמיד , כראוי לילוד אשה הולך להתפלל לפני ממו' הקב"ה , (ויתכן לפרש שתיבת רגלך הוא כנוי לכקבים , מוביא הפסולת , ויאמר כאשר תרצה ללכת אל בית האלהים , נקה גופך , כדי שלא תהו' מוכרח אח"כ לזה באמצע התפלה או דרוש החכם , ונחנס דחה הראב"ע פי' זה) : ודע שהקורבה לשמוע דבר האלהי טובה ונבחרת מאשר יטא הכסיל ויביא זבח , כי שוע נבחר טוב , כאשר האריכו הכנאים להוכיח את ישראל על זה הענין , כי אינם יודעים , הנה הוא כותן טעם לדבריו על שכנה את הקוטח כסיל , יאמר וודאי הקוטח הוא סכל , ואינו יודע , לסיכך הוא עושה רע , ואו ידע בין טוב לרע הו' בוסר בעיני , ואמרו רז"ל אין אדם חוטא בו' , ומעתה ראוי לקרותו כסיל : (ויותר קרוב לפרש , כי אינם יודעים שעושים בזה רע , כי זבח רשעים תועבה , ומיירי בקרבן נדבה , או בקרבן סבא על חטא , ומסר בו הודו והחרטה בלב) : והפסוק הזה הוא תחלת הענין הנא בפרק שאחר זה , אלא שכבר הודעתך , שאין לחוש על מחלוקת הקפיטול :

ה (א) אל , הוכיף להזהיר את העובד ומתפלל , שאל יתפלל בבהלה ומחירות , כי אם נבוכות הלב , כי האלהים עליך רואה אותך ושומע את דבריך , והוא בשמים נגבהי מרום הגבוהים , ואתה על הארץ , אין למטה ממך , על כן לא תרבה דברים בלא

ברב דברים: (ג) באשר תדר
 נדר לאהים א-תאחר לשלמו
 כי אין חפץ בפסילים את
 אשר-תדר שלם: (ד) טוב
 אשר לא-תדר משתדור ולא
 תשלם: (ה) אל-תתן את-פך
 לחטיא את-בשרך וא-תאמר
 לפני המלאך כי שגגה היא
 למה יקצף האהים על-קורך
 וחבל את-מעשה ידיך: (ו) כי
 ברב חלמות והבלים ודברים

אויז פילען אונז וואס מען האנגענדען
 ווארטערן. (ג) האסט דו געליבדע
 דינעם גאטטע געטהאן, זא זיימע ניכט
 זיין צו ערפיללען, דען ער האט קיין
 וואהלגעאללען אן טהארען. וואו דוא
 אנגעלאבט האוט, ערפיללע. (ד) ליבער
 טהוע קיין געליבדע, אלו דאס דוא
 אנגעלאבט אונד ניכט ערפיללע. (ה)
 גיב אכט דאס דיין אייגענער מונד
 דין ניכט עלענד מאכע; זאגע הערנאך
 ניכט צום באטען: איך האבע טיך
 איבעראיירט. ווארום זאלל גאטט
 איבער דיין גערעדע צירנען, אונד
 דינער האנדע ווערק צערשטאהרען?
 (ו) בייא אללען דינען טרייטערייאען
 אונד

הרבה

רש"י

הקדוש ברוך הוא ברשעים הנודרים ואינן משלמים: (ה) אל תתן את פיך בנדר: לחטיא את
 בשרך. שיפקוד העין על בנך: ואל תאמר לפני המלאך. שליח הנא לתובעך בדקה שפסקת
 בדברים: כי שגגה היא. כשגגה פסקתיה כסבור הייתי שיהיה יכולת בידי ליתן: וחבל את מעשה
 ידיך. מוטות שהיו בידך שעשית כבר אבדתם כן כדע במדרש: על קולך. בשביל קולך:
 (ו) כי ברוב חלומות וגומרי אשר כל מה שיאמרו לך חלושת ונביאי הנבל ודברים הרבה לפרוש
 מאת

באור

בלא כונת הלכ סן מסתכן: (ב) כי בא, כתרגומו היכונא דאתי חלמא על ההורוי לבא
 בסגיאיות גוונין כמו החלום הטעמי המשובד מענינים רבים ומחשבות טובות בלי סדר וכונה,
 כן קול הכסיל ברוב דברים ינלו מפיו בקרי והודען בלי חבור וכונה ותכלית: (ג) כמו שטייתך
 להאמר בדברים בנות האלהים, כן אתה חייב להזהר בכל מקום וכל עת שתזכור את שמו,
 ואם תדור לו נדר, שמור את מונא שפתיך, כי אין חפץ בכסילים המנפנים ומהגים ולבם
 כל עמם: (גם יש לפרש שהזכירו שלא יאחר לשלמו כאשר אין חפץ קים בכסילים, שהרשעים
 מלאים חרטה: ואם תאחר סן תתחרט והי' כך חטא, על כ מיד אשר תדור שלם: (ד) ואולם
 דע שאין המניעה, מלכדור חטא כמ"ש וכי תחדל לנדור לא יהי' כך חטא: (ה) למה יהי'
 פיך מליד חטא ורע בעיניך, אם לא תעשה את אשר דברת בפך: ואל תאמר לפני המלאך,
 שליח הנא לתבוע בדקה שפסקת בדברים, כי שגגה היא הנדר שנדרת, ויש לפרש לחטיא את
 בשרך כמו לענות נפש, למה יקצף האהים על מונא שפתיך והשחית את מעשה ידיך, (ואפשר
 שרבו במלאך הוא הכהן או השופט וראשי השטות לבני ישראל אשר בידם התרת הנדרים ע"פ
 פתח כחומר הכתוב, כי שפתי סהן ישמרו דעת ותורה ויבקשו מפיהו כי מלאך ה' נבואה הוא
 שהיה חומר לראשו היימי יודע כך וכך כלום היית נודר, והוא משיבו לא כי שגגה היא, ואם
 הוא שקר, יקצוף האלהים היודע האמת, כי כחז להמלאך, וחבל את מעשה ידיו אשר יום
 לפרוץ בשקר): (ו) כי ברוב, ירנה בכל החלומות וההרהורים והבלים דברים הרבה אשר
 יעלו על מחשבתך, אך את האלהים ירא, ותמיד תהי' יראתו על פניך, חו תכלל מהנוק
 (ויסכן שתיבת הרבה הוא טוי, ויאמר ראות לך להרבות ברוב חלושת והבלים ודברים,

מגלת קהלת ה

תרגום אשכנזי ק

הַרְבֵּה כִּי אַתְּ הָאֱלֹהִים יִרְא :
(ו) אִם-עֲשֶׂק רָשׁ וְגוֹל מִשְׁפָּט
וְצַדִּיק תִּרְאֶה בַּמִּדְיָנָה אֲ-תִתְמָה
עַל-הַחֶפֶץ כִּי גִבָּה מֵעַל גִּבָּה
שֹׁמֵר וּגְבוּהִים עֲלֵיהֶם: (ח) וַיִּתְרוֹן
אֶרֶץ בְּכִי הִיא מֶלֶךְ לְשֹׁדֵה
הוא קרי נעבד

אונד ווארטען, פֿערלעטצע דיא עהר־
פֿורכט גענען גאָט ניכט. (ו) ווען דוא
אין איינעם שטאַטע אונטערדריקונג
דעו אַרמען, אונד פֿערל־עטצונג דעו
רעכטו אונד דער גערעכטיגקייט בע־
מערקוט, זאָ וואונדערע דיק דיא ער־
שיינונג ניכט. איבער יעדעס האָהען
איזט איין האָהרער וואָכטער, אונד
איבער דיזען נאָך האָהרע געזעטצט.
(ח) דער פֿאַרצוג איינעו לאַנדעו צייגט זיך
נור אים גאַנצען, אויך איין אַקקער־קאַנג
ווירד

רש"י

באור המלות

מאת המקו': כי את האלהי ירא. הרי כי משמ' בלשון אל אל תשמע אל הסלמות אלא את האלהים ירא: (ו) אם עשק רש וגול משפט וכדקו' אם תראה במדי' שהם עושקים את הרעים וגוזלים את המשפט ואת הצדק: אל תתמה: על ספצו של מקום כשיביא עליהם רעה: כי גבוה מעל גבוה שומר. ורואה את מעשיהם וגבוהים יש עליהם העושים שליחותו של מקום וידם תקיפה ליפרע מהם: וגול משפט. גול של משפט לפי שהוא דבוק הוא נקוד גול פתח קטן שאם לא היה דבוק היה נקוד גול קטן. ענין אחר אם תראה שהם עושקים רעים וגוזלי משפט ורואה אתה צדק בא לעיר שהקב"ה משפיע להם טובה ואיכו נפרע מהם א תתמה על ספצו של מקום כי כן דרכו להאריך חפו: כי גבוה מעל גבוה שומר. ממתין עד שתמלא סאתם: וגבוהים יש לו עליהם ליפרע מהם בבא עת פקודתם כמו ולא תשמור על טעמתי (איוב י"ד) שומר אמונים (ישעיה כ"ו) שומר את הדבר (צפ' ושב): (ח) ויתרון ארץ בכל היא. ויתרון של יושבי הארץ שהם מתגאים ומכעיסים למקום: בכל היא. בכל דבר הוא עושה שליחותו ליפרע ואפי'

ה (ו) וגול, סמוך. והכפיר יתכן שיהיה גם הוא גול, כי בגלוי המס הנקודות לא יסתכו במטוכות, כאשר יאמר מן סגב ככלה וחלב ערסה, חבל

באור

אך בכלם את האלהים ירא): (ז) אם עושק רש, ידבר על המתרעמים נגד הממשלה וההנהגה המדינית אשר זכרם למעלה, אם תראה במדי' לפעמים שהם עושקים את העני וגוזלים את בעל המשפט והצדק, אל תתמה ותשתומם על המראה הזה, או אל תתמה על מלך החפץ בזה לדעתך, שאל"כ לא ישקוט באשר יש לאל ידו למות, ואל תאשים את המלך, כי יש במדינה גבוה מעל גבוה שומר וכל שהוא במדרגה למעלה לא ישגיח כי אם על המדרגה הקרובה אליו ולמט', וכן מאנו והלא'. וגבוהים עליהם, כלומר שהגבוהים כלם לא ישגיחו כי אם על הסגים אשר עליהם הוקמו, הקרובים למדרגתם ומעלתם, כי כן דרך ההנהגה הנכונה, שיהי' לכל אחד ואחד משמרתו המיוחדת לו, ואי אפשר להיותר גבוה שהוא המלך, ד"מ, שיסגיח על כל אשר נעשה תחת ממשלתו בפרט, כי אם יסוך על משנה, והמשל' על השרים והשרים על פקידים, וכן מהם והלא', כי ההשגח' על כל הפרטים היא לה' לבדו אשר לא ייעף ולא ייגע והיא נמנעת בחיך האדם, וא"כ אל תתפלא אם לא תהי' ההנהגה על צד היותר טוב בכל פרט ופרט, ומנוקה מכל חסרון בכל חלקיה: (ח) ויתרון כו' לפי מה שפי' כל המפרשים, אין הפסוק הזה מחובר למה שלמעלה כלל וכלל, ומשמעות וח' ויתרון שיהי' דבוק ומחובר למה שקדם, ועוד שהם מפרשים מלך לשדה בעבד שהמלך גם הוא בעבד לשדה, והוא סותר להנחת הטעמים, כי מלך לשדה מחובר בטעם משרת, וחומר אני שזה פירושו, אקרי אשר הקדים בהתנכלות המלך והשרי' בהנהגת המדינה

ווירד פאן אנדערן בערינט . (ט) ווער
דאן וילבער ליכט , ווירד ווארליך פאן
דעם וילבער ניכט געוואטטיגט ; ווער
געפארגע ליכט , האט דאפאן קיינען
פארטהייל . אויך דאן איזט אייטערל .
(י) בייא דעם ציפלוס דער גליקוויטער
פערטעהרען זיך דיא פערצעהרער ;
דער

נעבד: (ט) אהב כסף לא ישבע
כסף ומי אהב בהמון לא
תבואה נסוזה הכל: (י) ברבות
הטובה רבו אוכליה ומה
כשרון

ר ש י

באור המלות

ואפי' על ידי תוסין כדרך שעה לטיטוס: מלך
לשד' נעבד . הקב"ה נעשה פועל לג' עין ליתבע
עלבוכה ממחריכה ולשם שכרה לכוניה :
(ט) אהב כסף לא ישבע כסף . אהב מנו' לא

אכל משקל גזל יסתה אל גזל , כמו טן זקן וקן וטן
חזר חזר . וסוף תמורת זקן חזר : (ט) זה טון ,
פנינו רבו : (י) רבו , עבר מהקל ושרבו רבב :
כשרון
ישבע מהס : ומי אהב בהמון מנות רבות : לא תבואה . ואין בא' מהס מנוה מסוימה
וטיכר' כנון בנין בית המקדש ובית הכנסת וספר תור' באה גם זה הכל כך נדרשי' שני מקראות
הללו במדרש ועוד פנים אחרים הגונים אך זה הקדמתי לפי שהוא מענין וגבוהים עליהם שמתקן
הכתוב יחד . ד"א ויתרון ארץ בכל היא . שכה עבודת האדמ' תשוב הוא על הכל שאפילו הוא מלך
כדיך הוא להיות נעבד לשדה אם עשתה הארץ פירות יש לו מה יאכל ואם לאו מת ברעב : אהב
כסף לא ישבע כסף . לא יאכל כסף : ומי אהב בהמון . בהמון : לא תבואה . שאינו אוסף לו
פירות גם זה הכל . ד"א ויתרון ארץ בכל היא . שכן על ישראל בכל דברי תורה היא בין במקרא
בין במשנה בין בגמרא : מלך לשדה נעבד . מלך במקרא ובמשנה עודנו כריך להיות נעבד לבעל
גמרא שהוא מסדר לפניו הוראות איסור והיתר טומאה וטהרה ודינין : אהב כסף . אהב תורה
אינו שבע בה : ואהב בהמון . תורה : לא תבואה . שיש לו מקרא ומשנה ואין לו גמרא מה הנאה
יש לו כל אלו בויקרא רבה : (י) נרבות הטובה . כשישראל מעביין מעשיהם : רבו אוכליה .
מתן

באור

המדיכ' , אם לא תהי' שלימה ומסודרת בכל פרטיה , הוסיף ואמר אם תרצה לידע מעלת
ההנהגה ויתרון מדיכ' ממדיכ' אל תשאט בפרטיה , כי יתרון ארץ בכל היא , בכללות ההנהג'
וסדרה ימצא היתרון , לא בפרטים , כי אי אפשר שיהי' הפרטים כלם נתכלית השלמות
כידוע לכל משכיל , ואמר מלך לשדה נעבד , כלומר וודאי שאי אפשר להמלך לעשות את כל
מעשי ההנהגה לבדו , מבלי עזר מעריו ועבדיו , ולכן יצטרך להוסיף גבוה מעל גבוה שומר ,
הלא מלך לשדה , מי שלא ימלך כי אם על שדה תבואות , יהי' נעבד מאחרי' עושי רצונו ,
ואי אפשר לו מבלעדי פועלים אחרים זולתו , ומכ"ש המלך האדיר , המושל על מדינות גדולות
ועם רב וודאי שאי אפשר לו שתהייב' עיניו משוטטות בכל , כאשר יען יתרו את משה כבוד
תבול כו' , ומצאו מלך עם למ"ד . מלך לשואב , במקום מלך מושב , וכן מלך לשדה כמו מלך
שדה , ואל תתמה שיטול עם מלך על בעל שדה , שכן מצאנו בארונה שקראו הכתוב מלך
ועוד שכן הי' ביומיס הקדמונים שיקרא האיש האורר על עבודת השדה , בשם מלך שדה ,
(הקדקניג) , והי' בידו שבת כתבנית שנת מלוכה , כמזכר בשירי המשוררים הקדמונים ,
ויהי' ח' טעם הכתוב בלשון אשכנז , (דער פארטוג חייבש לאנדש , זייגט זיך טר איס גאנצן ,
אויך אין אקריקניג ווירד כן אנדרן בדיהנט) : (ט) אהב כסף , ידבר בגנות אהבת הממון
והגדולה , ויאמר מי שהוא אהב כסף לא יאכל הכסף ולא ישבע ממנו , ומי אהב להיות
בהמון עבדים ושפחות אשר ישראל , הוא אהב דבר שלא געשה פרי , והיו לא תבואה , כל
מה שירויח האדם וישתכר מעבודתו יקרא תבואה , (איינקויפטע) לא יהי' לו שכר ולא תבוא'
מההעוון הזה , וגם זאת מחשבת הבב , כאשר מסיים : (י) אם תתרנה הטובה והנכונה
לאיש האהב בהמון כן ירבה לקטת עבדים ושפחות וכני בית , ורבו אוכליה , ולו אין יתרון
כי

מגלת קהלת ה

תרגום אשכנזי קא

בשרון לבעליה כי אסרתי עיניו: (יא) מתוקה שנת העבד אסמעט ואסרברה יאכל והשבע לעשיר איננו מניה לו לישון: (יב) יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עשר שמור לבעליו לרעתו: (יג) ואבר העשר ההוא בענין רע והוליר בן ואין בידו מאומה: (יד) כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת

דער בעזיטצער האט קיינען ווייטערן נוטצען אלו דאז אייסערליכע אנועהען וויינען וואהלשטאנדו. (יא) דער שלאף דען ארכייטערן איזט זיס, ער מאג וועניג אדער פיל געניסען; אינדעם דער איבערפלוס דעם רייכען קיינען שלאף פערגאנגט. (יב) נאך זאה איד איין גראסער איבערל אונטער דער זאנגע, דאז דיא מענשען בעפאללט. רייכטהום אויפגעשפארט צו וויינען בעזיטצערן אונגליק. (יג) דער רייכטהום גינג פערלאהרען דורך איינען רובלאזען פערמיטטלונג, אונד דער ערצייגטע זאחן בעהילט ניכטו איכריג. (יד) נון קעהרט ער נאקט אונד בלאס, וויא ער אויג מוטטערלייב דערפאר געגאנגען, דאהין

באור המלות

רש"י

בשרון, שם ענינו היום והכבוש: (יב) חולה, מרש חלה, (אויב קראנקייט), או יחיה תואר בפלס טובה, מרש חול, מענין יחולו על ראש, כלומר

מתן שכר המזון: ומה כשרון לבעלי. להקדוש ברוך הוא בכל הטבת מעשיהם: כי אם ראות עיניו. שראו' שהם כפופים לו וכחת רוח לפניו שאמר ונעש' רכוטו וכן לענין הקרבט': כרבו הטובה רבו אוכליה. שמוציאים נדבות הרב' רבו הכני' אכליה: ומה כשרון לבעליה. לפני הקדוש ברוך הוא: כי אם ראות עיניו. שאמר וכעשה רכוטו: (יא) מתוקה שנת העובד. עובד האדמה ישן וערבה שנתו עליו בין שהוא אוכל מעט ובין שהוא אוכל הרבה כי כבר הורגל בכך: והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון. ושבע נכסים של עשיר בעל פרקאטיאות הרבה אינו מניח לו לישן כל הליל' מהרה' בהן. ד"א מתוק' שנת העובד' את האהי' אם מעט ימי שניו אם הרבה ימי שבו יאכל שכרו המועט כמרוכה משה פירנס את ישראל ארבעים שנה ושעאל הכניא פירנסם עשר שנים ושקלן הכתוב זה כזה שנת' משה ואהרן נכהניו ושעאל בקוראי שמו וגומר (תהלים צ"ט) כך נדהש בתנחומא: והשבע לעשיר. בעלי שמועות: אינו מני' לו לישון. בקבר שאמר דוב שפתי יאשים (שיר השירים) כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דובות בקבר: (יב) עושר שומר לבעליו לרעתו. כעושרו של קרח עי"כ קתגאה וירד לשאול: (יג) ואין בידו מאומה. אף זכות אבות: (יד) ומאומה לא ישא בעמלו. כשימות

באור

כי אם ראות עין, כי אמרו שהטובה שלו ויאכליה רבים, הנה אין טוב לו בטובה, כי אם מה שעניו רואות, ויתכן לפרש ראות עין כמו למה תתרחו לאנשים לשבע ולא לרזון, ועיניו כמו הנגע עמד בעיניו, ובל"א (דאז אייסרליכע אן זעהן זינש וואלשטאנדש): (יא) מחוקה. הנה טוב מומנו העובד אשר כל היום יעמול, ובהיותו עיף ויגע ישכב וירדם, ושנתו ערבה עליו, ואולם העשיר לא יוכל לישן, כי השבע ורוב הטובה לא יניח לו לשקוט: (יב) יש רעה חולה וגו', שהעושר לפעמים מלבד שאיננו מניח לו לישן, עוד הוא שומר לו לרעתו: (יג) שואבר ע"י ענין איש רע מעללים שודד לילה או גולן אשר יכהו נפש ומת על עשרו, עד שאפי' הנין שיליד לא יהי' בידו מאומה מעושר אכיו: והאב יכול ערום לשאול כשאב עבטן

ללכה בשבא ומאומה לא ישא
 בעמלו שילך בידו: (טו) וגם
 זה רעה חולה כל עמת שבא
 בן ילד ומה יתרון לו שיעמל
 לרוח: (טז) גם כל ימיו בחשך
 יאכל וכעס הרבה וחליו
 וקצף: (יז) הנה אשר ראיתי
 אני טוב אשר יפה לאכול
 ולשתות ולראות טובה בכל
 עמלו ושיעמל תחת השמש
 מספר ימיו אשר נתן לו
 האלים כי הוא חלקו: (יח) גם

דאזין וויא ער הערגעקאממען איזט ,
 אונד ניממט פיר אללע זיינע ארבייט
 ניכטז אלו צייגניס אין זיינען האַנדען
 מיט. (טו) אזיך דיס איזט שאַן איין
 קראַנקענדעז איבעל, זאָ אַבצוגעהן וויא
 מאַן געקאממען איזט. וואָ דאָס דער
 מענש פֿיר פֿאַרטהייל דאָפֿאַן, דאָס ער
 זאָ אין דען ווינד געאַרבייטעט. (טז) זיין
 באַנצען לעבען הינדורף פֿערריכטעטע ער
 זיין מאַהל אים פֿינסטערן, זעהר צאַרנמי-
 טהיג, קראַנקלענד אונד אויפֿפֿאַהרענד.
 (יז) פֿירוואַהר! זאָ ווייט איך אויבנעהע,
 איזט עז זאָ גוט אַלו אַנגענעהם, דאָס
 דער מענש עסע, טרינקע, אונד פֿריידע
 געניסע אַן אללער זיינער אַרבייט
 אונטער דער זאַננע, דיא קורצע הויער
 דער לעבענטזאַגע, דיא איהם גאַטט
 צוטהיילט. דים איזט זיינע בעשטיממונג.
 (יח) אַלזאָ יעדער

כל חסר יוד יעדער (יח) אלוץ

באור המלות

רש"י

כלומר רעה חולה כל בני האדם, (אין איכל דש
 דוא מענטשן בוסלסט): (טו) כל עמת, כמו
 כלעמט, כי לא תבא עמת בלי למד כמו למען
 שלא תחסר ממנה למד וסי' ראוי להיות מלה
 אחת, ונסדרו כמו הרבה מן הסדקין שנסדרו:
 (יז) וכעס, חליו קמץ וחליו סתם, והוא סובל
 עבר: וחליו ואלו כוספת כמו בנו בעור, חיתו יער,
 ורש"י פירש שהכעס והקצף יהיו חליו: (יח) גם

לא ירא בידו שום זכות כדק' שעש' במחשבתו
 כל עומ' שכל אותו המון כן ילך: (טו) ופוליו
 כמו ופוליו והו' יתירה כמו ו' של חיתו יער
 (תהלים ק"ד): (יז) לאכול ולשתות ולראות
 טובה' לעסוק בתורה שהיא לקח טוב ואל
 יקבץ הון רב אלא בחלק הניתן לו ישמ' כי
 הוא חלקו: והשלישו

באור

אמר, כי גם דלים לא חסן בעשרו שישא הזכות ההיא לשאריות נפשו בעולם הבא אחרי המות:
 (טו) וגם זו רעה חולה, אף אם לא יאבד ויכלה העושר בענין רע, הנה אם אין לו בן,
 כל עמת וגו': (טז) גם מנאתי באנשים אשר כל ימיו בחשך יאכל, כי ה' עקר סעודתם
 בערב, והמתענגים יאכלו בחברת מרעים, בנרות ואבוקות דולקות, והכילי הזה בחשך
 יאכל לבדו, והוא מלא פחד ודאגה, ומורד הלב: וכעס הרבה וחליו וקצף, ידוע בנסיין
 שהכועס הרבה בא לידי חולי, ושהאיש החולה נוס לכעוס מן הבריות, וע"כ אמר מנאתי
 באנשים מן שהוא כועס הרבה, וגם ראיתי את חליו הנמשך לו מזה, ואת הקצף שהוא מדרגה
 יתירה מהכעס הנמשך לו מהחולי: (יז) הנה אשר ראיתי אני, הוא האמת, והוא שהטוב
 ואשר יפה, כלומר שחם יהי' בעושר וככסיו טובה הראוי' לאדם, אינה כי אם לאכול ולשתות
 ולראות טוב באחרים מכל עמלו אשר יעמול תחת השמש, כלומר שימות הוא בענוה וישמח
 אחרים, כי הוא חלקו, לא לכבוד הון ולאסף מון, שיאבד בענין רע, או שיעזוב לבאים
 אחריו, כי אין בזה טובה כסובה לאדם, ואולם אם נתן לו האלהים עושר וככסיו ונתן לו כח
 ומעלה לאכול ושתות ולראות טוב באחרים ולראות טוב אשר עליו כאשר
 בפסוק

מגלת קהלת ה ו

תרגום אשכנזי קב

כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן־לִי
הָאֱלֹהִים עֶשְׂרֵה וּנְכָסִים וְהַשְׁלִיטֵנוּ
לֵאכֹל מִמֶּנּוּ וְלִשְׂאֹת אֶת־חֻלְקֵנוּ
וְלִשְׂמֹחַ בְּעַמְלֵנוּ זֶה מַתַּת אֱלֹהִים
הִיא: (יט) כִּי לֹא הָרְבָה יִזְכָּר
אֶת־יְמֵי חַיָּיו כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה
בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ:

יעדעה מענש , דעם גאטט רייכטהימער
אזנד גיטער גענעכען , אונד צוגלייך
דיא העררשאפט זיך צו געניסען , זיין
לאז צו ערפיללען , אונד זייער ארבייט
פראךה צו ווערדען , ווארליך ! דיזער מאן
עמפיינג איין גאטטליכעו געשענק .
(יט) ער דענקע שטעטו , זיינע טאגע
ווערדען ניכט פיל זיין , אונד גאטטעו
וויללע שטיממט יא איין איין זיינעם
הערצענו פראהען גענום .

ועכזטער אבשנימט

ו (א) איך זאך איין איבער אונטער
דער זאנגע , דאן שווערר
אויף

פרשה ו
ו (א) יֵשׁ רַעְיָה אֲשֶׁר רָאִיתִי
תַּחַת הַשָּׁמַשׁ וְרַבָּה הִיא
עַל

רש"י

באור המלות

(יח) והשליטנו לאכול ממנו בחיינו ולשא' חלקנו
במותו שזכרו לעסוק בתורה ובמכות בחייו כדי
שיקבל שכר : (יט) כי לא הרבה . שאין אורך
ימיו בעה"ז : זכור את ימי חייו כי מעט הם ולא
הרבה ולמה יטר' לאסוף הון יטרס בדבר
העומד לו לכה"ז בחייו : כי האלים מענה וגו' .
הקדוש ברוך הוא עדות קבועה לזה לעולם : בשמחת לבו שמי לעשות טוב בחייו וראיתי במדרש
זה אלקנה שהדריך את ישראל לעלות לשילה ברגלים ובדרך שמעלה אותן לשנה זו לא היה מעלה
אותן לשנה אחרת כדי למרסם הדבר ולהרגילם לפיכך יחסו הכתוב ועלה האיש ההוא מעירו
וגומר (שואל א' א') . ואומר אני שהמדרש הזה סוף המקרא הוא כי האלהים מענה בשמחת
לבו זה אלקנה שקבע לו הקדוש ברוך הוא עדות בכתובים והעיד עליו ועלה האיש ההוא מעירו :
מענה . נקוד פתח קטן לכך אני מפרשו שם דבר כמו כי אין מענה בפי שלשת האנשים (איוב
ל"ב) : בשמחת לבו . שהיה שמח ברגל :

במולט היא לשון נקבה : (יט) כי לא וכו' , הסוד ,
יזכור כי לא הרבה ימי חייו , וכן הרבה : מענה ,
מסרס ענה , (מאבט אנטווארטן . איבר איין שטימן) ,
והוא מועל יונא לשליט , שהאלהי מענה את הדגן
ואת החיוב , את הכסף ואת הזכב טיענוהו למלאו'
חסנו של זה : טאה

ורבה

באור

בפסוק הקודם כי הוא חלקו לכה"ז בחייו ולאמור בצעמלו שמחת עולם , זה ודאי עתת האלהי
היא , כי בלתי הממשלה והשלטון לשמוס בעשרו ולעשות טוב על ידו , הנה יש עושר שהוא
לרעה כאשר זכר : (יט) יזכור את ימי חייו , כי לא הרבה הם , ימי האדם קצרים וזרכיו
מועטים , ומדוע יזכור ללא הועיל ? כי האלהי , הרי כי משמש בלשון דהא , ויזכור שהאלהי
יענה את הכל בשמחתו , ורובה בה , ומסכים על ידו , כי נתן לו עושר וככסים וממשלה
לעשות בהם כטוב בעיניו , כי הנא להטהר מסייעין לו מן השמים , ומבטבין לו המקרים
המקדימים רגוב , ומסירים מלפניו המקרים המועיקים ומונעים ממנו למלאות ספט :

ו (א) יש רעה , הזכיר דברי המתרעמים נגד השמחת האל ודיכיו , ובפרט גם את ההבל
הזה אשר בעולם , שלפעמים יתן האלהים עושר וככסים וכבוד לאיש ,
עד שאם הי' רובה לא הי' קסר לכפשו מבל תזוה , ועם כל זה לא יהנה מנכסיו כי אם יעזוב
לאחרים

אויף דעם מענשען ליגם • (ב) איין מאן , דעם גאטט רייכטהום , גיטער אונד זיירדען צוגעטהיילט האט , זיינער ועעלע פעהרט עז אן ניכטו , דאז ער ווינשען קאנטע , אבער גאטט פערזאגט איהם דען וויללען , דען זייניגען צו געניסען , איין פערעמדער ואלל עז פערזעהרען • דים איזט אייטעל , אונד איינע באזע קראנקהייט • (ג) לאסט דיוען מאן הונדערט קינדער צייגען , פילע יאהרע לעבען , אונד די גאנצע דויער זיינען לעבענג , דער גיטער פיל האבען ; ווען זיינע זעעלע קייגען גענוס פאן דעם גוטען האט , ווען איהם ניכט איינמאל עהרענפאלע לייכענבעשטאטטונג צו טהייל ווירד , פירוואהר ! איך ציהע איהם איינע אונצייטיגע געבורטה פאר • (ד) דיוע ענטשטאנד אין אייטעל , אונד שוואנד היז אין דונקעל , לאס

על האדם : (ב) איש אשר יתן לו האלהים עשר ונכסים וכבוד ואיננו חסר לנפשו ו מכל אשר יתאוה ו לא ישיטנו האלהים לאכל ממנו כי איש נכרי יאכלנו זה הבל וחלי רע הוא : (ג) אם יוליד איש מאה ושנים רבות יתיהורב ו שיהיו ימי שניו ונפשו לא תשבע מן הטובה וגם קבורה לא יהיהת לו אמרתי טוב ממנו הנפל : (ד) כי בהבל בא ובחשך ילך ובחשך

רשי

באור המלות

1 (א) ורבה היא על האדם • בהרבה בני האדם היא טוהנת : (ב) עושר ונכסי • לפי פשוטו כמשמעו : ולא ישיטנו האלהים לאכול ממנו • שיהא שמת בחלקו למנוח קורת רוח בעשרו כי שאף לעשוק ולהרבות , הן כענין שאמר והוא ימות ולא ישבע (חכוק'ב) • וגם לא ישיטנו לעשות נדקה לאכול הימנה לעתיד ואיש נכרי יטול אותו ממנו ויעשה בו נדקה ויהנה ממנו ומדרש אגדה בדברי תורה • עושר ונכסים וכבוד • מקרא משנה ואגדה • לא ישיטנו שלא זכה לגמול ומתוך כך אין הנאה ממנו בשום דבר הוראה : כי איש נכרי יאכלנו • זה בעל הגמול : (ג) אם יולד איש מאה • בניס : ורב שיהיו ימי שניו • (ורב הן וכל טוב ימי שניו) שלו רב לשון די די לכל טובה : ונפשו לא תשבע • מאותה הטובה שאיט שמת בחלקו להתקרר רוחו כמה שבידו • וגם קבורה לא יהיה לו • פעמים שנהרג וכלבים אוכלים אותו וכל הדברי האלו נמשאו באחאב שהוליד בניס הרבה והי' חומד של אחרים ולא מאה קורת רוח במינו וכלבים אכלוהו : טוב ממנו הנפל • של אשה כי הנפל בהבל בא והלך ולא ראה טובה ולא נתאוה לה ואין לו לזטער : ואילו

1 (ג) מאה , דרכי המליצה להוכיח בן מסוים חלף , מאה , עשרה , שבעה , במקום הכלת מסוים : הנפל , הוא נפל אשת , ונקרא בן למי סתמה

באור

לאחרים אשר לא יצאו מחלציו , וגם נחשנו לו כנכרים שלא השיג מהם טוב מעולם , את חילו ורכושו , הלא זה הבל וחלי רע : (ג) ורב שידו נכסיו כל ימי שניו , ונפשו לא תשבע מאותה הטובה , ושאינו שמת בחלקו ולא מטיב לאחרים , לא נהנה ולא מנהה כמה שחנט ה' , וגם קבורה בכבוד ושם טוב לא הית' לו אמרתי כו' : (ד) כי הנפל בהבל בא , כמו בהבל פה , מבני שהזטער ולא ככל יסודין אחרי שלט הדגים מאומה , ובחשך ילך , ולא ראה טובה ולא התאוה

מגלת קהלת ו

תרגום אשכנזי קנ

ובחשך שמו יכסה: (ה) גם-
 שמש לא־ראה ולא ידע נחת
 לזה מזה: (ו) ואֵלו חיה אלה
 שנים פעמים וטובה לא־ראה
 הלא־א־מקום אחר הכל הולך:
 (ז) כל־עמל האדם לפיהו וגם-
 הנפש לא־תמלא: (ח) כי מה-
 יתר לחכם מן־הכסיל מה-
 לעני יודע להלך נגד החיים:
 (ט) טוב מראה עינים מהלך-
 נפש

לאם איממעהין פִּינוטערניס איהרען
 נאָמען בעדעקקען! (ה) פֿרייאליך זאָה
 זיא קיינע וואָננע • אָבער זיא קאַנטע זיא
 אויך ניכט • דיא גליקועליגקייט דיזער
 (פֿעהלגעבורטה) איזט גראָסער אַלד
 יענעז (גייציגען) • (ז) אונד ווען דיזער
 אויך טויזענד יאָהר צווייאַפֿאָך לעבטע •
 ער גענאָס יא דאָז גוטע ניכט, אונד
 ענדליך וואַנדעלט אַללעז נאָך איינעם
 אָרט • (ז) דער צוועק אַללער מענשען-
 אַרבייט איזט יא זינליכער גענוס, אונד
 ועלכזט דיזעז מאַנגעז זעעלע בליב נאָך
 אונבעפֿרידיגט • (ח) וואָז איזט אויך
 דער פֿאַרצוג דעז וויזען פֿאַר דעם
 טהאַרען? — וואָז הילפֿט עז דעם איין-
 זיכטזפֿאַרלען בעטלער — ווען ער
 שטעט דעם לעבען ענטגעגען קאַמפֿען
 אַלז

מוס? (ט) בעסער איזט וואָז מאַן פֿאַר אויען האַט
 באור המלות רש"י

טחשה מטלת אותו טח: (ז) תמלא, כאשר
 תשיג הנפש את כל חכמה ופאונה, יאמר עליה שחמלא
 כמו תמלאמו נפשי: (ח) לעני יודע, מועמד
 בענין

(ו) ואלו חיה • ואם חיה אלפים שנה מה יתרון
 לו האיל וטובה לו ראה הלא טובו לשון אל
 העפר כאשר העניים: (ז) כל עמל האדם
 לפיהו • בשביל פיהו הוא שיהנה ויאכל צעה
 והבא חיה לא נהנה בחייו: וגם הנפש לא תמלא בתמיה כלומר חיה אפילו תארו לא מלאה
 צהכח' מועטות כמו תמלאמו נפשי (פ' בשל') לשון השגת תאוה ואחרי שכן הוא מה יתר לו
 בחכמתו משאם היה כסיל: (ח) ומה לעני • חסרון מן העשיר שאין לו קורת רוח גם הוא יודע
 להלך בארץ אכל החיים • ד"א וגם הנפש לא תמלא לעולם הבא שהרי לא עשה מעשים טובים
 בחייו: (ט) טוב מראה עינים מהלך נפש • טוב היה והוכשר לזה לראות עשור למראה עיניו
 מנאכל ומשתה ההולך בנפש • ד"א טוב מראה עינים מהלך נפש טוב היה לזה והוכשר ללכת
 אחר

באור

התאוה אליה, ובחשך שמויכסה, ולא יראה לו שם חכר בארן: (ה) וגם צוה טוב ממנו
 הנפל שלא ראה ולא ידע שמש ההבלח' להתאו' אליה, חיה כל עתו התאוה אל הכלקה
 גדולה משלו, ולא השיגה ואין נחת, ותקומו מפח נפש ומחלת לב, נחת לזה הנפל יותר מאשר
 לאיש ההוא העשיר ולא יסלוט בעשרו: (ו) אל מקום אחד זה הקנר: (א) או יאמר שגם האיש
 אשר לא ראה בכל אורך שניו, טובה והצלחה, לא בנבים ולא בככמים רק ה' עני מדוכא
 וערירי, גם ממנו טוב הנפל, כי הכל הולך אל מקום אחד, מה לי אם לא היתה לו טובה,
 או שהית' לו ולא הרגישה: (ז) כל עמל האדם לפיהו, בשביל פיו שיהנה ויאכל, חיה לא
 נהנה בחייו, וגם הנפש לא תשיג את תאוותיה, כי רבות הן לחין קן: (ו) ויתכן עוד שיאמר
 שהאדם המסכן המ' כל פרי עמלו הוא הולך אל פיהו בלי שחרית על העתיד, וגם עם זה
 לא תמלא הנפש, ר"ל רעבון נפשו, ע"כ לא ראה טובה בכל ימי חייו, והנפל טוב ממנו כאמור:
 (ח) כי התרעומת אשר ידבר המתרעם לאמור ויה יותר, אף אם אמר שיש יתרון מה לחכם
 מן הכסיל, זה הוא דוקא אם שניהם שיים בטובת העה"ז, אבל מה יעשה העני היודע, אשר
 אסף

תן
 זוד
 לר
 שגב
 יש
 דע
 אה
 היו
 מן
 תח
 ל
 ילך
 טחיים
 הכלת
 ין לפי
 טח
 גם לא
 יהנה
 ואלא
 מרא:
 שין די
 בידו
 אחאב
 טוב
 וער:
 ין חילו
 מאותו
 וגם
 ה
 ולא

נפש גם זה הכל ורעות רוח :
 (י) מה שהיה כבר נקרא שמו
 ונדע אשר הוא אדם ולא
 יוכל לדון עם שהתקיה ממנו :
 (יא) כי יש דברים הרבה
 מרבים הכל מה יותר לאדם :
 (יב) כי מי יודע מה טוב לאדם
 בחיים מספר מי חיי הכל
 ויעשם כצל אשר מי יגיד
 לאדם מה יהיה אחריו תחת
 השמש :

טוב

באור המלות

בשם ו"ק , ויהיה ח"כ יודע מולד לבני ,
 הכונה לבני הסכס : (י) ש"ת ק"י , מולד ענינו
 סוק :

נקרא שמו * כלומר כבר היה ועבר כבר ינא לו שם בשררה ועתה חלף ונדע שהוא אדם ולא אל
 וסופו שמת ולא יוכל לדון עם מלאך המות שהוא תקיף ממנו : (יא) כי יש דברים הרבה *
 שנתעסק בהן בחייו כשחוק המלכי' קופים ופילי' ודורות הכל הרבו לו ומה יותר לו משמת :
 (יב) כי מי יודע * כי מי אשר יודע מעשים טובים ומה לאדם לעשות בחייו שהיו טובים לו לעולם
 האריך : מש * ימי חיי הכל * שהם מעט מספר : ועש * לאותם מעשי' עשה מעטת שהוא
 חי שהוא זמן קצר כצל עוף העובר ואף על פי שאמר שלמה כצל סתם ולא פירש אם כל דקל
 אם כל כותל

באור

אסף ידיעות רבות ונכבדות, והוא עני רש, מה לו להלך נגד החיים שלא לנקש כי אם
 בדברים המתנגדים לחיי האדם, שלא לשמש ולא להתענג, לא לאכול ולא לשמות די שבעו
 כי אם להשביע את נפשו בידעית החכמה : (ט) הלא טוב לאדם מה שעיניו רואות בגלוי ובחוש
 מכל מה שהלך הנפש אחריו, במצפין העתצות, ובסתר העשתות, שאין בהם ממש,
 ולא יפלו תחת ההרגש, עד הנה דברי המתרעעים, ועתה ישוב על דבריהם גם זה הכל ורעות
 רוח : (י) מה שהיה ר"ל האדם, אם עני או עשיר וכדומה, כבר נקרא שמו, ונחקר עליו
 טרם הולדו ברבון הנורא הקדוש שכן יהי', כש ידעתך בשם, ונדע אשר הוא אדם, כלומר
 כבר נודע מאלו בערת היוצר את אשר יהי' האדם לשעתו, ולא יתלבן האמתות, כי לא
 יוכל לשנות הנזידה, וראוי ח"כ שלא יתאונן אדם חי כי אם יש בדד ויהיה כי נטל עליו :
 (יא) חקר עוד טענה שני' על דבריהם, הנה אף כי יש הרבה דברים אשר יספרם העני
 הידע, הנה הם מרבים הכל ורעות רוח, ומה יתרון בהם לאדם : (יב) צל, הוא מספר
 מולד השמש, ובו יחסו וישקו בני אדם בימי הקום, ובספר הזה הוא כגוי לעונה ומינית אשר
 יתענג

אלו גיוסעו גריבלייען : ארליין אויך
 דים איזט אייטערליקייט אונד ווינדירגער
 געדאנקע . (י) דען דעריעניגע דער
 ענטשטעהט , דעו שיקואל איזט פאר-
 הער בעשטימטט ; עו שטעהט פעזט ,
 וואו ער ויין זאלל דער מענש ; אונד
 נאמאנד קאן ריכטען מיט איינעם ,
 דער מאכטיגער איזט אלו ער . (יא) גאר
 פיל דינגע פערמעהרען אויך נור דיא
 אייטערליקייט ; זיא האבען קיינע פאר-
 טהייל פיר דען מענשען . (יב) ווער ווייס
 דען אויך , וואו דעם ערדענוואהן ער-
 שפריסליך איזט אים לעכען ? ועצט ער
 זיך אין דען וועניגען טאגען זיינען אייט-
 לען דאזיינו וויא אים שאטטען : ווער
 זאגט דעם מענשען , וואו פאלגען ווירד ,
 ווען ער אין דיא זאנגע טרייטט ?

נאכרוהם

רש"י

אחה עכונו לגול ולעאוק מהולך כפשוטו של חתן
 לב היכן כפשוטו חלף כשימות : גם זה הכל * הוא
 הכיתון לרשעים : (י) מה שהיה כבר נקרא
 שמו * חשיבות וגדולה שהיתה לו בחייו : כבר
 נקרא שמו * כלומר כבר היה ועבר כבר ינא לו שם בשררה ועתה חלף ונדע שהוא אדם ולא אל
 וסופו שמת ולא יוכל לדון עם מלאך המות שהוא תקיף ממנו : (יא) כי יש דברים הרבה *
 שנתעסק בהן בחייו כשחוק המלכי' קופים ופילי' ודורות הכל הרבו לו ומה יותר לו משמת :
 (יב) כי מי יודע * כי מי אשר יודע מעשים טובים ומה לאדם לעשות בחייו שהיו טובים לו לעולם
 האריך : מש * ימי חיי הכל * שהם מעט מספר : ועש * לאותם מעשי' עשה מעטת שהוא
 חי שהוא זמן קצר כצל עוף העובר ואף על פי שאמר שלמה כצל סתם ולא פירש אם כל דקל
 אם כל כותל

מגלת קהלת ז

תרגום אשכנזי קד

ז (א) טוב שם משמן טוב
ויום המות מיום
הולדו: (ב) טוב ללכת אל בית
אבל מלכת אל בית משתה
באשר הוא סוף כל האדם

ז (א) נאכרוהם איזט (אפט) בעסער
אלו קאזטר'יכעו אעל; דער
טאג דעו טאדעו בעסער אלו דער טאג
דער געבורטה. (ב) בעסער איזט אינ'ז
טרויערהויז געהן, אלו אין דאז הויז
דער שוועלגרייא. דארט זיהט מאן דאז
ענדע דעו מענשען, אונד

והחי

רש"י

שהם קנועים כבר פירשו דוד אביו ימיו ככל עובר (תהלים קמ"ד) זהו כלו של עוף
הסורס כן כדע במדרש: כי מי יגיד לאדם. כמה יתקיים הן שקבץ מעושק לבניו אחריו תחת
השמש:

ז (א) טוב שם משמן טוב. יפה לאדם שם טוב משמן טוב וזיוס המות טוב השם מיום הולדו
לכך הוקם שם טוב לשמן יותר משאר משקין שהשקין אתה כותף לתוכו מים והוא נף
ועולה וכיכר אבל שאר משקין אתה כותף לתוכן מים והם בולעים. טוב שם משמן טוב. שמן
טוב יורד למטה שכאמר בשמן הטוב היורד על הזקן (שם קל"ג) ושם טוב
עולה למעלה שכאמר ואגדלה שמך, שמן טוב לשעה ושם טוב לעולם, שכאמר
יהי שמו לעולם (שם ע"ח) שמן טוב הולך מקיתון לטרקלין ולא יותר ושם טוב
לסוף העולם אמר ר' יהודה בריבי סימון מנינו בעלי שמן טוב שכנסו למקום החיים ונאלו
שרופים והם נדב ואזכיהו שכאמר בשמן המשחה ומנינו בעלי שם טוב שכנסו למקום החיים
ונאלו חיים חכניה משאל ועזריה שיכל מכבשן האש: ויום המות מיום הולדו. כולדה מרים אין
הכל יודעין מה היא מתה נסתלקה הבאר וכן אהרן בעמוד ענן וכן משה במן: (ב) טוב ללכת
אל בית אבל. מדה הנהגת בחיים ובמותים: מלכת אל בית משתה. שהיא מדה שאינה נוהגת
אלא בחיים: באשר הוא סוף כל האדם. בשביל שהאבל הוא סוף כל האדם סופו של כל אדם
לבא לידי כך לפיכך החי יתן אל לבו כל מה שאגמול חסד עם המות אצטרך אני שיגמלו לי במותי
דידל ידלונכי דיטען יטענוניה דיספוד יספדוני' דיליה ילווניה (במסכת מועד קטן) ד"א באשר
הוא סוף כל האדם שמתה היא סוף כל ימי האדם ואם לא עכשיו גומל לו חסד לא יגמול עוד
אבל

באור

יתענג בו האדם לשעתו, כמו שיבא בכל החכמה, בכל הכסף: יאמר אל ידע האדם מה
טוב לו בעולם הזה מספר ימי חייו, אולי יאמר הכה אעשה ימי קיי בכל לקסות ולהתענג בהם
להיות שמש בתלמי ולא אשגית ולא אקוש על מה שיהי' אחריו מנד אחריו, באכשי העולם זולתי,
כאדם היושב בכל וחוטה בו לשעתו, ואין מגיד לו מה יהי' אחריו תחת השמש, ר"ל במקום
שהשמש זורח על הארץ אשר לא יסוככו שם כלים ולא יגיטו: ואולם אין הדבר כן, כי באמת
לא ידע האדם מה טוב לו בעולם הזה: והוא הולך ומבאר בפרק הבא שאי אפשר לאדם לידע
מהו טוב לו בעולם הזה מספר ימי חייו:

ז (א) טוב, מוסב על הקודם שאין לט לדעת מה טוב לאדם בחייו, ואמר אין לחרוך
על העני היודע שהוא הולך נגד החיים, כי מה הוא הטוב בחיים? בא
וראה כמה ספקות יש בדבר, לפעמים השם והכבוד טוב משמן הטוב אשר ימשחו בו את המלכי'
או אשר ימשחוהו לתענג, ויום המות מיום הלידה, כי המות יוליד האדם אל החיים האמתיים
אשר אין אחריהם מות: (ב) אם תראה החכם הולך אל בית האבל, והכסיל העשיר אל בית
המשתה אל תדמה נכסך שיהי' זה רעה לראשון וטובה לשני, כי לפעמים טוב ללכת אל בית
האבל, בעבור שהמות סוף כל האדם, והחי יתן אל לבו אנה היא הולך, ומה יהי' בסופו:
(גם יש לפרש שני הכתובים הקודמים והשנים הבאים כך, ויהי' דברו מוסב על העני היודע,
אמר שלפעמים טוב לו השם משמן שמושקין בו השרים, כמאמרם, קנה לו שם טוב קנה
לעצמו

אונדער איבער לעבענדיגע ווירד נאָכרענ-
 קענר • (ג) קוממער אונט (אָפּט) בעסער
 אַלו לויט פֿריידע • דען אויך בייא פֿער-
 דריסליכעו אַנטליץ קאַן דאַן געמיטרה
 רוהיג זיין • (ד) דעו וויזען הערץ וויילט
 גערן אים הויזע דער טרויער ? דעו
 טהאַרען הערץ ליכט נור דאַן דהויז
 דער פֿריידע • (ה) בעסער אונטו דיא
 פֿאַרווירפֿע דעו פֿערנינפֿטיגען האַרען,
 אַלו אויף דען געזאַנג דער נאַררן
 האַרען • (ו) דען וויא דאַן פֿראַסערן
 דער דאַרנען אונטער דעם טאַפֿף זאָ
 אונט דער טהאַרען שערץ ניכט מינדער
 אונטער •
 ווען

והחיתן יתן אל לבו : (ג) טוב בעם
 משחוק כירלע פנים ייטב
 לב : (ד) לב חכמים בבית אבל
 ולב כסילים בבית שמחה :
 (ה) טוב לשמע גערת חכם
 מאיש שמע שיר כסילים :
 (ו) כי כקול הסירים תחת הסיר
 בן שחק הכסיל גם זה חבל :
 כי

רשי

אַבל בית המשתה זימט ולא הלך יכול לומר לו סופך שיוכל לך בן וחס אהיה עמך תבא לך שמחת
 חתונת בניך וחס חלך : והחיתן יתן אל לבו • הדבר הזה שחס לא עכשוו יגמול לו חסד לא יגמול
 לו עוד : (ג) טוב כעם משחוק • מי שרודפת מדת הדין אחריו אל ינטער טוב היה להם לדור
 המכול חס הראש הקדוש ברוך הוא פנים ועומות על עבירות שבידם משחוק שחוק עמהם אלו
 הראה להם קימעה רוע פנים היו חוזרים למוטב טוב היה לאדוניה חס ענו אביו על כל יתרה
 שהיה עשה משחוק שהראה לו ובכוח נהרג עליו : ייטב לב • הסוף לב האדם להטיב דרכיו :
 (ד) לב חכמים בבית אבל • משמחת על יום המיתה : ולב כסילים בבית שמחה • אין חרדים
 מיום המיתה ולבם בריא כאלם (תהלים ע"ג) : (ו) כי כקול הסירים • עני קונים אשפי"נש
 בלע"ז (כמו עפי"כע • דארנען) : תחת הסיר • תחת סיר נחשת הכפוי על תבערת קונים והם
 מקשקשים לתוכה אשר רכי יהושע בן נוי כל קיסיא בד אינון דלקין ליש קלהון אויל בדם הלך
 סירייתא

באור

לעצמו, ולפעמים לא נכרא אלא לתקון הכלל, ביום מותו, ורבים יראו כי חכמים ימותו
 ויתנו אל לבם, ומסיים כי טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף וגו'
 והחיתן יתן אל לבו ויסיר הגאות ממוט על עשרו ורוב קניו, ומסיים שאפשר שנס חיי הנער
 אשר להעני היודע היו לתקנת נפשו, כי יודע אלהים כי נטעו הוא גנה לבב, ע"כ טוב לו
 הכעם מהשחוק, כי ברוע פני המול אלו ייטב לבבו וישפיל, וגם לתקון הכלל היו חיי הנער
 שלו, כי לב חכמים תמיד אל בית אבלו ונערו, שאומרים חס לעשי רנוטו כך, לעוברי רנוט
 והם הכסילים אשר לבם אל בית המשתה ושמחה עאכ"ו, וע"כ הם מרסיקים נפשם מתאוות
 הכסילים : (ג) טוב בעם, אך ידע האדם מה טוב לו בימי הבלו, והנה לפעמים יהי'
 הכעם והענבון טוב לו מן השמחה והשחוק, וא"כ אין הכעם כל עת רעה, ולא השמחה כל
 עת טובה לאדם, כי לפעמים ברוע פנים ייטב לב, לכן אל תשפוט למראה עיניך, כי לפעמים
 מנפוטו של האדם סותר לגטיו : (ד) לב חכמים, אין בבית השמחה והמשתה תמיד הכלחה
 לאדם, ואדרבה החכמים לא יעניו עיניהם מראות כנעני בני האדם ומכאיבם, כי אם
 ילכו אל בית האבל, ינחמו את קשה יום, ישמחו את מרי נפש, ויקימו במליהם את הכושל,
 וזהו הטובה וההנלחה אשר יבקשו לא בן הכסילים, כי להם אין תענוג כי אם בבית המשתה
 וההוללות, ואם יראו צרכים כושלות יתעלשו מהם : (ה) אם יגער בך החכם ויראה לך פנים
 זועפות, אל תקן בתוכחתו, כי טוב לשמוע גערתו, מלשמוע שיר כסילים, כי גערת החכם
 פועיל לנפש, ושיר כסילים יאבדנה : (ו) כי כקול הסירים תחת הסיר הכפוי על תבערת
 קונים

מגלת קהלת ז

תרגום אשכנזי קה

(ו) כִּי הָעֶשֶׂק יְהוֹלֵל חָכָם וַיֵּאבֵד
אֶת־לֵב־מִתְנַהֵּה: (ח) טוֹב אַחֲרֵי־
דְבַר מֵרֵאשִׁיתוֹ טוֹב אַרְךָ־רוּחַ
מִנְּבִיחַ רוּחַ: (ט) אֶל־תִּבְהַל
בְּרוּחְךָ לִכְעוֹס בִּי כַּעַם בְּחֵיק
כַּסִּילִים

(ז) ווען געוואלטטהאטיגע האנדלונגען
דען ווייען פֿאָן זינגען ברינגען קאָנגען:
זאָ בריכט דעז טרוואָרען מילדע ניכט
וועניגער זיין הערץ. (ח) אויגאַנג אוינען
דינגען אויט (אַפֿט) בעסער, אַלז זיין
אַנפֿאַנג; געדולדיגען אויודאַרען
בעסער, אַלז שטאַלצער גייט. (ט) זייא
אַלזאָ ניכט פֿאַראַייליג מיט צירנענדעם
אונמוטה. דען צאַרנמוטה רוהט

באור המלות

רש"י

(ז) י ה ו ל ל ענין שנען והיציאה מדרך השכל:
(ח) ארך מאר זכן גבה, ובא כן בסמיכות
ממשקל גבה או גבה כנסת: (ט) תבהל, ענינו
תמהר

להיות יגיעים ומקנתרים בהם: (ז) כי העושק יהולל חכם כשהכסיל מקנתר את החכם מערבב דעתו וגם הוא נכשל דתן ואבירים קנתרו את משה לומר ירא ה' עליכם ושפוט וגומר (בפ' שמות) וערבבוהו ואבדו את לבו וגרמו לו שהקפיד כנגד הקדוש ברוך הוא ואמר והלל לא הנלת את עמך (שם) וכעש כדבר שהשיבוהו עתה תראה ולא תראה במלחמת ל"א מלכים: לב מתנה ל"ב חכמה שהיא מתנה לאדם שנאמר כי ה' יתן חכמה (משלי ז'): עושק ל"ג ריב וקנתרין י"ט פנים אחרים אך מפרידין המקראות זו מזו וכי האמור בראש המקרא מוכי' שמחזיר למקרא שלפניו: (ח) טוב אחרית דבר מראשיתו כמשמעו בראשית הדבר אין אנו יודעים מה יהא בסופו אבל כשאחרית טוב נגמר בטובה. ד"א טוב אחרית דבר מראשיתו בזמן שהא מראשיתו טוב שנתכוונו לטובה כשהתחילו בו רבי מאיר הוי קאים ודריש כולי מילתא באלישע בן אביה במדרש קהלת: ארך רוח המאריך רוגז ואינו ממהר לריב: (ט) אל תבהל אל תמהר

באור

קונים כסוחים, והם נאדפים ומשמיעים קול יותר מכל העצים החשובים מהם, כי קסמי עצי אלון וברושים לא ישמיעו קול, כן שחוק הכסיל הפחות שבבני אדם ישמיע קולו למרחוק, וימלא פיו שחוק, לבלי חק, גם זה הנל בלי הנאת תועלת כמו שקול הסירים הוא הנל בלי הנאת חוס אל התבטיל אשר בסיר: (ז) כי העשק, אמת הדבר כי אם יראה החכם את העשק הנעשה בעולם, כשלות הרשעים והכסילים, והתנשא על אנשי הדק והחכמי, כמעט ישוב מהולל, כאלו יבא מדעתו, ואם יתכבד הכסיל בגדל לבבו לפתוח את ידו להעני היודע, יאבד את לבו, כאלו הוא טורף את נפשו ודעתו, כי קשה עליו מתנת הכסיל מעשקו: (א) ואמר, על מה שאני מוהירך לשמוע גערת חכם, אל תשיבני הלל המוכיח הזה אויל משוגע, כי למה הוא מתרגז וגוער בי בטויפה, הלל אם חכם הוא ידבר עמי תוכחתו בנחת דברי חכמי בנחת כשמעים? ע"כ מישב זה באמור כי בעושק יהולל חכם, כפי' לעיל, ואם תשיבני עוד הלל חכמים רבים סניבותי הרואים עושקי ושותקים, על זה תשיב, ויאבד את לב מתנה, ר"ל המתנות שהם מקבלים או שמקיים לקבל מן, מאבד לב החכמים האלה מלפתוח שפתיהם עמך: והנה יאבד לשון זכר, מתנה לשון נקבה, ונריך שיחסר דבר טרם מתנה וכן כתב הראב"ע: (ח) עם כל זה אין ראוי להחכם שיתהולל בראותו עושק, רק ישיב אל לבו שטוב אחרית דבר מראשיתו, כי בראשית הדבר אין אנו יודעים מה יהי' בסופו, וכן טוב ארך רוח הסובל מאהבה, ודומם לה' ומתחולל עליו, מננה רוח המבעט ומרבה תלונה נגד האלהים ודרכי השגתו: (ט) אל תמהר בראשית דבר לכעוס על אשר ראוי עיניך מדרכי השגת השם,

רוהט נור אין דער אונזויסענדען שאַס •
 (י) רופֿע ניכט : אַך ! וואָז איזט מיר
 ווידערפֿאַררען ? אַך ! דיא טאַגע דער
 פֿאַרצייט וואָרען בעסער ! וויזוהייט גאַב
 דיר דיוע קלאַגע געוויס ניכט איין •
 (יא) וויזוהייט פֿערבונדען מיט גיטער •
 בעוויסן איזט פֿרויאַליך גוט ; אַבער
 וויזוהייט איזט דאַן פֿאַרצוגליכטע בייא
 דענען , דיא דאַן ליכט דער זאַנגע
 שויען • (יב) דען וויזוהייט שיצט , וויא
 פֿערטאַגען שיצט ; איהר

כְּסִילִים יְנוּחַ : (י) אֶל־תֹּאמַר
 מַה הָיָה שְׁהֵימִים הָרִאשֹׁנִים
 הָיוּ טוֹבִים מֵאַלֶּה בִּי לֹא
 מִחֲכָמָה שְׂאֵלֶת עַל־יָוָה :
 (יא) טוֹבָה חֲכָמָה עִם־נַחֲלָה
 וַיִּתֵּר לְרֹאֵי הַשָּׁמַשׁ : (יב) בִּי
 בְּצֵל חֲכָמָה בְּצֵל הַכֶּסֶף
 וַיִּתְרוֹן

ר ש י

באור המלות

תמהר : (י) אל תאמר מה הי' שהימים וגומר •
 אל תתמה על הטובה שה תה באה על הנדיקי'
 הראשונים כדור המדבר ודורו של יהושע ודורו
 של דוד : כי לא מחכמה זאת • שהכל לפי זכות
 הדורות : (יא) טובה חכמה וגומר • חכמתם עמדה להם עם נחלת זכות אבותם כי טובה היא
 החכמה : ויותר לרואי השמש • יתרון היא החכמה לכל הנריות • רואי השמש הן כל הנריות
 כדתנן הכודר מרואי החמה אכור אף בסומין לא כתכיון זה אלא בניו שהחמה רואה אותו :
 (יב) כי בצל החכמה בצל הכסף • כל מי שיטו בצל החכמה יטו בצל הכסף שהחכמה גורמת
 לעושר שיבא : ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה • ועוד החכמה יתירה על הכסף שהחכמה
 תחיה

תמהר , וכן ויבהלו את המן : (יב) ויתר , הוא
 שם כמו יתרון , ואף על פי שרוב שמות המקרא
 במשקל זה מלעיל ונח זה מלרע , וכן ויותר מהמה ,
 ומה

באור

כי כעס בחיק כסילים ינוח , אחרי שדרכי ההשגחה העליונה בחכלית הטובה לעולם , כראוי
 לטוב ומוטיב לכל , ואלו ידע האדם את כל פרטי ההשגחה ותעלמויותיה , אין ספק שישכך
 כעסו וינח רוגזו , ויהי שמת במדות החכמה העליונה ומודה אליה , וא"כ לא תולד הכעס הזה
 כי אם על ברכי הסכלות וחסרון הידיעה , עיין הקדמה : (י) אם יודת מנדולתך ומועשרך ,
 אל תאמר מה הי' , כאשר יחשבו הכסילי' באבוד רבוטם וממונם , ידמה להם כאלו נהפכו
 סדרי בראשית , כי לא מחכמה כי' המבין ידע כי הימים שוים , והמערכות העליונות נשארו
 כמו שהיו , רק המוקבלים ישתנו איש איש כפי חלקו : (יא) רואי השמש , הם כל הנריות ,
 יאמר אם בהיותך עשיר ובעל נחלה ראית שטובה החכמה עם נחלה , עתה בעיניך תראה שיש
 בחכמה יתרון לבני האדם : (יב) כי בצל , כאשר יחסה האדם בצל הכסף , כן יחסה בצל
 החכמה , ובדבר הזה לפחות שוים הם , ואולם זה יתרון דעת , שהחכמה תחיה את בעליה
 בהיותו בחוסר כל : (גם יש לפרש שני המקראות הקודמים באופן זה , אמר טובה חכמה
 עם נחלה , שהעושר והחכמה נאה לנדיקים ויותר הוא טוב לרואי השמש , והם החכמים
 המעמיקים בחכמת האלהות , שיש לחוש שאם אין להם נכסים שיטערכו להשגיח עליהם
 לפרקים לסודי נכסיהן , יעמיקו מאוד ויטקו כבן זומא שהלך ונפגע , כדרך השמש המסמא
 עיני הרואים בו זמן ארוך , אבל בהיות לו נחלת בית והון , לפעמים יטקו מתשוקתו הנמרצ'
 אל אור החכמה , וישב בצל החכמה , והיינו בצל הכסף , כמו שח"ל ליבעו רחמי איתכליא
 על עליא , דאלמלא עליא לא מתקיימי איתכליא , וזה יביא לו יתרון דעת , כי אז החכמה
 תחיה בעליה ולא תמיתהו : או יאמר ויתרון ר"ל רוב זמן עסקיך יהי' בהדעת , כי החכמה תחיה
 את שני בעליה את הגוף ואת הנפש , והנכסים אינם מחיים רק הגוף בעודו על אדמתו ,
 וכן

הוא
 (טו)
 הבלי
 ויש
 תחיה ב
 עדן לנ
 אשר עו
 וביום ה
 האנשים
 הטובה
 להרהר
 צודק
 דגלו א
 באן היו
 וכן אמר
 תחפון
 כאלו ל
 שוואר
 לבונן
 וביום
 הסנה
 האלהי
 על יד
 (י)

מגלת קהלת ה

תרגום אשכנזי קו

וַיִּתְרוֹן בַּעֲלִיָּהּ : (יג) רָאָה אֶת־מַעֲשֵׂה
 הָאֱלֹהִים בִּי מִי יוֹכֵל לְתַקֵּן אֶת
 אֲשֶׁר עָוֹתוֹ : (יד) בַּיּוֹם טוֹבָה
 הָיְתָה בְּטוֹב וּבַיּוֹם רָעָה רָאָה גַם
 אֶת־זֶה לַעֲמֹת זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹהִים
 עַל־דְּבַרְתָּ שְׁלֵא יִמְצָא הָאָדָם
 אַחֲרָיו מְאוֹמָה :

איהר פֿאַרצוג היינט , זיא ערהאַר־ט
 איהרען בעזיטצער איממער . (יג) זיא
 נור צושויער , בייא גאַטטען פֿערהאַנג
 ניסען ; דען ווער קאַנטע פֿערבעסערן ,
 וואָ ער פֿערקרימטט ? (יד) זיא פֿראָה ,
 אין צייטען דען גר־יקו ; אין אונגל־יקו
 שוואַנגערן טאַגען , זיא אויפֿמערקואַם .
 זירע ! דאַ ענטגעגענעזעטצע האַט
 גאַטט זאָ פֿערבונדען , דאַס דער ערדען
 זאַרן איבער ניכטו צו מורען פֿינדען
 זאַללטע .

אחריו מאומה :

פרשה ו'

זיבענטער אבשניטט

(טו) אֶת־הַכֹּל רָאִיתִי בַיּוֹמִי
 הַכֹּלִי יֵשׁ צְדִיק אֲבָד בְּצַדִּיקוֹ
 וַיֵּשׁ רָשָׁע מֵאֲרִיךְ בְּרַעֲתוֹ :
 אַל

(טו) איך האָבע מאַנכערל יא ערלעכט
 אין דען טאַגען מיינען אייטלען דאַזיינו .
 גערעכטע גינגען אונטער בייא איהרער
 גערעכטיגקייט , גאַטט־אַזע דויערטען
 פֿאַרט אין איהרער באַזרהייט .
 זיא

רש"י

תּוֹסֵפֶת בַּעֲלִיָּהּ : (יג) רָאָה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים . היִאךּ הוּא מְתוּק הַכֹּל לְפִי הַפְּעוּלָה שֶׁל אָדָם נֶגְדַן לְנִדְקִים : וְגַיְהֵס לְרַשָּׁעִים רָאָה לֵךְ בְּאִזְהָ תְּדַבֵּק : כִּי מִי יוֹכֵל לְתַקֵּן . לְאַחַר מִיתָה אֶת הַדְּבַר
 אֲשֶׁר עָוֹתוֹ בְּחַיּוֹ : (יד) בַּיּוֹם טוֹבָה הִיא בְּטוֹב . בַּיּוֹם שֵׁשׁ בִּידֵךְ לַעֲשׂוֹת טוֹבָה הִיא בְּעֵשֶׂי הַטּוֹב :
 וּבַיּוֹם רָעָה רָאָה . כַּשֶּׁתְּבֹא הַרְעָה עַל הַרְשָׁעִים אֶתָּה תִּהְיֶה מִן הַרְשָׁעִים שְׂכָרָם וַיִּכְאוּ וַיִּכְאוּ בְּפָנֵי
 הַאֱלֹהִים וְגַמְרָה (יִשְׁעִיָּה ס"ו) וְלֹא תִהְיֶה מִן הַנְּרָאִים וְהִיוּ דִירָאִין לְכָל בָּשָׂר : גַּם אֶת זֶה לַעֲמֹת זֶה .
 הַטּוֹבָה וְשֶׁכֶר פְּעוּלָתָה לַעֲמֹת הַרְעָה וְשֶׁכֶר פְּעוּלָתָה : אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא הָאָדָם אַחֲרָיו . מְאוֹמָה
 לְהַדְהֵר אַחֲרָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא : (טו) יֵשׁ צְדִיק אֲבָד בְּצַדִּיקוֹ . אֵיךְ עַל פִּי שֶׁהוּא אֲבָד
 עוֹדוֹ עוֹמֵד בְּצַדִּיקוֹ מַעֲשֵׂה בְּיוֹסֵף בֶּן פִּנְחָס הַכֹּהֵן שֶׁלְּתָה לוֹ נִימָא בְּרַגְלֵי קְרָאוּ לְרוֹפֵא לְתַתֵּן
 רַגְלֵי אַחֲרָיו לִיה כַּשֶּׁתָּה מַגִּיעַ לְמוֹט הַשְּׁעָרָה הַדוֹדִיעֵנִי וְכֵן עָשָׂה קְרָא לְחַזְוִי בְּנוֹ אַחַר לוֹ בְּנוֹ עַד
 כֹּאן הָיִיתָ סִיב לִיטְפֵל בִּי מֵאֲכָן וְאֵילֵךְ אֵין אֶתָּה סִיב לִיטְפֵל בִּי שְׁאֵין כֵּהֵן מֵמָא לְאַבְרָם מִן הַחַיִּי
 מֵאֲכָן

באור

וכן אמרו חז"ל הראשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם ארעי וזו נתיימה בידם : (יג) אל
 תחסוך שיתגלגלו הדברים כרכוכך , כי אם ראה את מעשה האלים , ובטל רכיבך מפני רכובי ,
 כאלו לא נגעו הדברים אליך , רק אתה רואה אותם מרחוק ומתבונן בהם , (זיא טר אין צו
 טוואר) כי מי יוכל בו' הוא רשאי ולא אתה , לכן טוב לך שלא להתעקש נגד גזרותיו , כי אם
 לבונן את מחשבתך ורכיבך עם מעשה ורצון הבורא : (יד) ביום טובה , תוכל להיות בטוב ,
 וביום רעה ראה , גם פה הכונה ראה אותה כמרחוק כאלו אינה נוגעת אליך , ומקור על
 הסנה הטועלת אותה , ר"ל התבונן ממי באו עליך הרעות ? גם את הטוב לעומת הרע עשה
 האלהים , ערכן זה לנגד זה , וקשרן זה בזה , בחוסן שלא ימצא האדם להדהר אחריו מאומ' ,
 כי ידע והשיג כרופא וקשורס , חשו על דברת , כלומר על אופן שלא ימצא האדם להדהר :
 (טו) את הכל , דבר והפסו ראיתי בימים מועטים אשר אנכי קי על האדמה , יש מלך דיק
 בכל

(טו) וייה ניכט איבערגערעכט, אונד פֿערלאַנגע ניכט דער וויזרע צו זיין. וואַרום וויללזט דוא אין פֿערצווייפֿלאַנג געראַטהען? (יו) וייה אַבער אויך ניכט צו אונגערעכט, אָדער לייכטגראַויביג. וואַרום וויללזט דוא פֿאַר דער צייט שטערבען? (יח) דוא טהוזט וואַהל דאַראַן, און דעם איינען דיק האַלטען, אונד פֿאַן דעם אַנדערן אויך דיא האַנד ניכט אַכצולאַסען. דער גאַטטעופֿירט טיגע גערזט אין אַללען דינגען דייה מיטטלשטראַסע. (יט) דיא לעהרע ווירד דעם פֿערניגפֿטיגען בעקראַפֿטיגט ווערדען דורך

(טו) אַל־תְּהִי צְדִיק הַרְבֵּה וְאֶל־תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר לְמַה תִּשּׁוּמָם : (יו) אֶל־תִּרְשַׁע הַרְבֵּה וְאֶל־תְּהִי סָבֵל לְמַה תָּמוּת בְּלֹא עֵתָהּ : (יח) טוֹב אֲשֶׁר תֵּאָחֵז בְּיָהוָה וְגַם־מִזֶּה אֶל־תִּפְחַח אֶת־יִדְּךָ כִּי־יִרְאֶה אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת־כַּלְּךָ : (יט) הִחְכְּמָה תִּעַז לְחַכְּמֵי מַעֲשֵׂה

באור המלות

ר ש י

מאביו: (טו) אל תהי צדיק הרבה. כשאל שדימה להיות צדיק וריחס על הרשעים: ואל תתחכם יותר. לדון קל וחומר של שטות ומה על כפא א' אמרה תורה הנא עגלה ערופה וכו': (יו) אל תרשע הרבה. אפילו רשעת מעט אל תוסיף להרשיע: למה תמות בלא עתה. כשאל שנאמר רימת אהל בנעלו אשר מעל בכו עיר הכהנים ובעמלק (דברי הימים א' י"ט): (יח) טוב אשר תאחז בזה וגומר. אחוז בצדק וברשע אם אמר לך הנביא הצדיק דבר שהוא דומה לך לרשע כגון שאמר שמואל לשאול אל יקל בעיניך לסקפק בו: יבא את טולס ידי שניהם יקיים הצדק והרשע כהלכתן: (יט) החכמה תעז לחכם. לפי שאמר אל תרשע הרבה אם רשעת מעט אל תוסיף עליו אל א פסא נמעשך ותהא תוהא על החטא אמר החכמה תעז לחכם שהיא יועבתו לשוב בתשובה: מעשרה שליטים. מצינו ביאסיהו שהעיד עליו הכתוב (מלכים ב' כ"ג) וכמוהו לא היה לפניו

ומה יותר לחכם וגו': (טו) ת ש ז מ ס, הוא מבנין המפעל ודגש השי"ן למסרון תי"ו המפעל, אף שלא מבא תי"ו המפעל לפני אותיות וס"ן כי אם לאחריהם, והראוי משתומם, אף על פי כן יתכן שיבא דגש כשי"ן להורות על חסרונה, כי כאן הי' מקומה, ולולי קריאת האותיות שלא יתכן כן, גם אפשר שיהי' מבנין כפעל בגורת כתי העי"ן וכסנולי הלמד

באור

בכל דרכיו, ולא ירע לאדם אדם, ולא ירשיע את האישות הסובבת את מלכותו, והוא אובד בצדקו, ולא יבליח על כסא מלכותו, ויש רשע ירשיע בכל אשר יפנה, והוא מאריך ימים על ממלכתו ברשעתו: (טו) אל תהי צדיק הרבה טן הראוי, כי הצדק המוחלט לא יבליח במדיניות, ואל תתחכם יותר, אל תתראה שאתה חכם מכל אשר היו לפניך, ותרצה להנהיג את הכל על דעתך ובחכמתך, למה תהי' שומם בראותך כי לאו תתיגע: (יו) ואולם הזה שלא תטה אל הקצה השני ותרשע הרבה, או תהי סבל להאמין את כל אשר ישקרו לך עבדיך, מבלי לחקור אחריהם, פן יערימו סוד עליך להמיתך בלא עתה: (יח) טוב אשר תאחז בשניהם, ותלך בדרך הממוצע בין שניהם, כי הוא הדרך הישרה אשר יבור לו האדם: (יט) החכמה, יאמר אם יתבונן החכם בכל אשר נעשה תחת ממשלת כמה שליטי' אשר היו בעיר הזאת, הנה תעז ותתאמת לו החכמ' הזאת, שאין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואפי אפסר למושל לילך בדרך הצדק המוחלט, עד אשר לא יעשה כי אם טוב לפי היושבים תחת ממשלתו, וא"כ האר בדרך הממוצע או טוב לך, תעז משרש עז, לאן תוקף וגבורה

מגלת קהלת ז

תרגום אשכנזי קו

מַעֲשֵׂהָ שְׁלִיטִים אֲשֶׁר הָיוּ
 בָּעִיר: (כ) כִּי אָדָם אֵין צְדִיק
 בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא
 יַחֲטֵא: (כא) גַּם לְכָל־הַדְּבָרִים
 אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ־אֶ־תְּהִי לִבָּהּ אֲשֶׁר
 לֹא־תִשְׁמַע אֶרֶץ־עֲבָדֶיהָ
 מִקְלָלָהּ: (כב) כִּי גַם־פְּעָמִים
 רַבּוֹת יִדַּע לִבָּהּ אֲשֶׁר גַּם־אֵת
 קַלְלַת אַחֲרִים: (כג) בְּלִזְזָה

דורך צעהן רעגירונגען, דיא אין דער
 שטאדט ווארען. (כ) דאס קיין מענטש
 אויף ערדען זא גערעכט זיין, דאס ער
 איזמער נור טרווע וואו גוט איזט,
 אונד ניאמאלו פעהלע. (כא) נים דיר
 דאז ניכט צו דערצען, וואו דיניע
 אונטערטהאנען אללעו רעדען; דאס
 דוא וערלבוט ניכט אכטעזט, ווען דיין
 שקלאפע דיר פלוכט. (כב) וויא אפט —
 דיין דערץ ווייס עו, — האזט דוא
 ניכט אנדרע געשאלטען? (כג) דיס
 אללעו

אחה קרי
 באור המלות נסיתי

רשי

לפניו מלך וגו' הרי עמדה לו חכמתו שפספס
 במעשיו וטוב לו מעשרה מלכים שהרשיעו ולא
 שבו מדרכם: אשר היו בעיר. בירושלי' רחבעם אחיה אחזיה יואש אחרי מות יהוידע אמניה
 אחז מנשה אמון יהויקים דקיהו: (כ) כי אדם אין צדיק בארץ. לפיכך צריך לפספס במעשיו:
 (כא) גם לכל הדברים וגומר. לפי שנדבר בשאלו שקבל לשון הרע על כוב עיר הכהנים ועליו
 כאמר אל תרשע הרבה אמר גם לכל הדברים וגו' אשר ידברון אליך הולכי רכיל אל תתן לבך
 לקבלן: אשר לא תשמע את עבדך מקללך. אין עוב אשר תטה אונק לשמוע את עבדך מקללך.
 ד"א מעשרה שליטים אלו עשרה דברים המטייבים את האדם שתי עיניו מראין אותו דברי עבירה
 שתי אזניו משמיעים אותו דברים בטלים שתי ידיו שנוחל וסומם בהן שתי רגליו שמוליכין אותו
 לדבר עבירה ופיו ולבו. ד"א החכמה תעוז לחכם זה נח מעשרה שליטים מעשרה דורות שלפניו
 ד"א לחכם זה אברהם, מעשרה שליטים מעשרה דורות שלפניו. ד"א לחכם זה יוסף מעשרה
 שליטים או אחיו. ד"א לחכם זה משה מעשרה שליטים עשרה דברים המשמשין את הגוף ע"י
 מאכל מן פומא לושטא ומן וושטא לכרסא וכו' כדאיתא במדרש קהלת וחכמתו עמדה לו למשה
 שלא נטרף למאכל ארבעים יום וארבעים לילה כל הפנים הללו במדרש ואיני יכול לישב עליהן
 מקרא של אחרינו כי אדם אין צדיק בארץ כל זה נסיתי בחכמה על מקראות שלמטן (ס"א ולא
 ודו"ק) ושל מעלן: (כג) נסיתי בחכמה. בתורה: אמרתי בחכמה. לדעת את החכמה: והיא
 רחוקה

באור

וגבורה, והושאל על הנפש, עזי נפש, יענה עזות, ולדעתי תהי' פה ההשאלה על התאמתות
 הדבר והתחזקו בנפש החכם, (בקרעפטיגען), והנה מ"ס מעשרה על דעת המפרשים היא
 מ"ס היתרון, ולדעתי היא מ"ס המקום, כלומר משם לימוד החכם, ויתאמת לו הדבר הזה
 והכונה בל"א, (דיא לעהרי ווירד דעם פערניכטיגען בקרעפטיגט ווערדן, דורך צעהן
 רעגירונג דיא אין דער שטאט גווען, דס קיין מענטש אויף ערדן זא גירעכט זיין, דאו ער
 טוהי וואו גוט איזט, אוכד נימאלס פעהלי): (כא) ועתה אחרי אשר בחרת בדרך הממוצע
 לאחת בזה ובה, אל תתן את לבך לכל אשר ידברו אחריים ממושלתיך והנהגת מלכותך ואל
 תשגיח במה שיאמרו הבריות כדרכם לגנות את כל אשר יעשה זולתם, ואם עבדך מקלל אותך
 ומנכה את מעשך, האטס אונק משמוע: (כב) כי גם פעמים רבות קללת אתה את אחריים
 וגנית את מעשיהם, ופעמים שהם נדקו ממך, וא"כ אל תשגיח בדברים ותלכות והבלים
 שאין בהם ממש, ואל תסור מדרך האמצעי אשר בחרת בו: (כג) כל זה נסיתי מעט מהחכמה
 הידועה

בְּסִירִי בַחֲכָמָה אָמַרְתִּי
 אַחֲכָמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי :
 (כד) רְחוּק מִה־שָׁהִיָּה וְעִמָּךְ ו
 עִמָּךְ מִי מִצְאָנֹו : (כה) סְבוּתִי
 אָנִי וְלִבִּי לְדַעַת וְלִתּוֹר וּבִקְשׁ
 חֲכָמָה וְחֲשַׁבּוֹן וְלִדְעַת רִשְׁעִי
 כָּסֶל וְהַסְכָּלוֹת הַוַּלְלוֹת :
 (כו) וּמוֹצֵא אָנִי מִרַ מְמוֹת אֶת־
 הָאִשָּׁה

אללעו האבע איד מיט ווייהייט געפריפט .
 איד דאכטע איד וואללט' עו גאנץ ער-
 גרינדען; אבער עו וואר פערן פאן מיר .
 (כד) דאן פערנאנגע איזט צו פערן ;
 דיא אונטערנאנג טיף, טיף פערבאר-
 גען ; ווער פערמאג' אויפצופינדען ?
 (כה) איד שטרענגטע גייזט אונד הערץ
 אן צו ערקענגען, אויזושפעהען אונד
 צו ווען ווייהייט אונד איבעראיינשטימ-
 טונג, דאס איד לערנעדען אורשפרונג
 דער באוהייט אויז טהארדקייט, אונד
 דער טאללהייט אויז אונוויסענדקייט .
 (כו) אונד זא פאגד איד : ביטרער
 אלו דער טאד ויזא

באור המלות

ר ש י

והוא הנכון : (כד) ו י ב מ ק ע מ ק , הוא הדבר שלא
 יוכל האדם להגיע אליו כי אם בקושי ובכנס , והוא אל
 על השגת הדברים הקשים : (כה) ו מ ש ב ון , הוא
 ידיעת

רחוקה ממני . ומה היא זו . רחוק מה שהיה .
 את הדברים הרחוקים שהיו ביצירת בראשית :
 (כד) ועמוק עמוק . הוא מי ימצאנו שאין לי
 רשות להרהר בהן מה למעלה ומה למטה מה
 לפניו ומה לאחור : (כה) ועוד סבותי . לדעת ולתור ולבקש חכמת פרשת פרה אדומה ומשבוץ
 קן הגחולה : ולדעת רשע כסל . לעמוד על סוף דעת' של אפיקורסות וסכלות הוללות מעורבב
 ומשועמם שבה : (כו) ומוצא אני מר ממות וגומר . שהיא קשה מעשרה דברים הקשים שנכראו
 בעולם כדאיתא בכבא בתרא בהא שפין ומוצא אני מר וקשה ממונה את האשה זו האפיקורסות :
 וחרימי' לבה . לשון מכוערת כמו יגורחו בחרשו (מקיק א') ואספיהו בוכמרתו : אסורים ידויה .
 משחזיקה בידה הרי הוא כנקשר בקשורי עבותות . אסורים שם דבר של קשורים כמו וימסו
 אסוריו (שופטים ט"ו) קשוריו כן פירשו מנחם : (כו) ראה זה מנאתי אמרה קהלת אחת לאחת
 למצוא חשבון . כל המטות שהנדיקים עושים והעבירו' שהרשעים עוברים' כמני' לפני הקדוש ברוך
 הוא

באור

הידועה שהיא החכמה העליונה בהנהגת היגורים, ואולם אמרתי אסכמה ואבוא עד תכליתה,
 אבל היא רחוקה ממני : (כד) רחוק מה שהי' בתחלת היצירה בהיות האד'
 במדרגת ההגלסה העליונ', ערס חטא, הוא רחיק ממנו, ועמוק עד למאד, עד שכבד
 להשיג אותו בשכל על מתכונתו, כי האדם כמות שהוא עתה, הוא רחוק עד מאוד מן השלמות
 היא : (כה) סבותי אני ולבי לדעת לתור ולבקש חכמה, היא ההנהגה העליונה, ומשבץ
 הוא ערך ויחס הרעות הטבוליות אל סבותם ועלותם, לדעת רשע כסל והסכלות הוללות
 ירנה שנקש לדעת איד ינא רשע מכסל, והוללות מסכלות, כי אחרי שאין רע יורד מן
 השמים, על כרחך שגא העון מפאת ההעדר, ותהי' א"כ הסכלות גורמת לאדם לחטוא,
 ועל ידי העדר הידיעה יתהולל וירשע, כי אין הסכלות בעצמה חטא, כי אם מקור החטאים
 ותוצאותם, וע"כ נקש לדעת איד ינא הכסל להיות רשע והסכלות הוללות : (כו) ומוצא
 אני מר ממות את האשה, הוא כמני למארה הנפשית והתשוקה החושית, היא גרמה לנו את
 כל אלה, משם ינא רשע והוללות כי היא תעור עיני בני אדם ומסלף ממשבותיהם, כי היא
 מנודים וחרימים לטרד נפשות ולהפילם ברשת כל יקומו, וידיה כמו כבלי ברזל לאסור את
 הנפשה לה, חוטא ילכד בה, אחרי שקרא אותה מנודים וחרימים, הוסיף לאסור הרשת,
 והיו תשובה נכחת על השאלה הנכרת, כי בהתקשר התאווה א הכסל ינא הרשע וההוללות,
 אקרי

מגלת קהלת ז

הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-הִיא מְצוּדִים
וְחַרְמִים לְבָהּ אֲסוּרִים יְדִיהָ
טוֹב לְפָנַי הָאֱלֹהִים יִמְלֹט מִמֶּנָּה
וְחֹטֵא יִלְכַד בָּהּ: (כו) רְאֵה זֶה
מִצְאָתִי אִמְרָה קֹהֶלֶת אֲחַת
לְאֶחָה לְמִצְאָ חֶשְׁבֹן: (כח) אֲשֶׁר
עוֹד בְּקִשְׁהָ נַפְשִׁי וְלֹא מִצְאָתִי
אֲדָם אֶחָד מֵאֵלֶּף מִצְאָתִי
וְאִשָּׁה

באור המלות

יריבית ערך ויחם דבר אל דבר : (כו) סלודים ,
דרכת שזודין בה , וברכו לוד : וחרמים , פירושו
דעות : אסורים כמו וקיס וכבלים לחבור את
סלכד בידיה , (באנדי) : (כו) א מ ר ה ק ה ל ת ,
קבוצת החכמה , קהלת לשון נקבה , וכשהיא אומרת
בלשון זכר הכונה על הקובצה , והיא שלמה :
חשבונות

תרגום אשכנזי קה

זיית יענעו ווייב (דיא זינדליכע בעגורדע)
פֿאַללער שרלינגען , דערען הערץ איין
נעטץ , דערען האַנדע פֿעסערלן זינד ;
דער גאַטטגעפֿאַלליגע ענטגעהט איהר ,
דער זינדער ווירד פֿערשטריקט .
(כו) זייע ! זאָ האַבע איד'ז געפֿונדען ,
זאַגטע דער זאַממלער ; פֿערגרלייכע
איינו מיט דעם אַנדערן , אום עבענ־
פֿאַרל'ז דיא איבעראיינשטימונג צו
פֿינדען . (כח) נאָך זוכטע מיינע זעעלע
עטוואַז , אונד פֿאַנד עו ניכט ; נעמליך
אַונטער טווענד מענשען פֿאַנד איד
איינען מאַן ; אַבער

רש"י

הוא אחת על אחת עד שמטרפית לחשבון גדול
כך פירשו רבותינו במסכת סוטה : אמרה
קהלת אמרה קבוצת החכמה ואמרה כפשו
המשכל המקבצ' החכמה . קהלת ל' נקב' הוא
וכשהוא אמרו בל' זכר מוסב על הקובצ' והוא
שלמה . ובמדרש מבינו אמר רבי ירמיה בן
אלעזר רוח הקדש פעמים משיחה בלשון זכר ופעמים בלשון נקבה כתוב אחד אומר עזרי
ומפלט לי (תהלים ע') וכתוב אחד אומר כי אתה עזרתני וכחמתי (שם מ"א) .
כתוב אחד אומר קול מבשר (ישעיה כ"ב) וכתוב אחד אומר מבשרת כיון (שם מ') : (כח) אשר
עוד בקשה נפשי . לנד אלה האמורים למעלה שבקשתיים ולא מנאיתים בקשה עוד כפשי כשרה
בנשים ולא מנאיתי כי כולן דעתן קלה עליהן : אדם אחד מאלף מנאיתי בניהג שבשולס אלף
כנכסים למקרא אין יוצאים מהם להגליח שראויים למשנה אלא מאה ואתם מאה שכנסו
למשנה אין יוצאין מהם לגמרא אלא עשרה ואותן עשרה שכנסין לגמרא אין מנאית מהם אלא
א' להוראה הרי אחד מאלף : ואשה בכל אלה . אפי' באלף לכך אתה נריך להזכר בה :
לבד

באור

אחרי שאם לא ידע האדם לבחור בטוב האמתי מן הטוב המדומה , והתזוקה לא תשקוט ולא
תטח כדרכה אי אפשר לה מבלתי שתביא את האדם אל החטא , כאלו בא הכסל על התזוקה
החושית והוליד ממנה הרשע והוללות : (כז) אחת לאחת למטא חשבין , כלומר אם תקרב
אחת אל אחת ותפסם בשכלך ערך דבר אל דבר תמצא חשבון ויחס מנומנס בין התאזה והכסל ,
לרשע והוללות כאשר זכרנו : (כח) אין ספק שהמלך שלמה כאשר ראה שנסיו הטו את לבנו
מאחרי אלהיו , כשברה רוחו בקרבנו , ונתחרט על מעשיו , ובמר רוחו אמר את הדברים האלה ,
להבנות את הנשים , ולשית עליהן חטאת , אשר חטא הוא , בעברו על מצות אלהיו , כנה
את התזוקה החושית בשם האשה , ואמר עליה שהיא מרמזת , ועתה יוסיף לאמר , שאדם
אחד יוצא תוך אלף נשים , ואשה בכל אלה לא תמצא , כי הי' מספר נשיו אף , שבע מאות
שרות ושלש מאות פלגשים , ואשה אחת כשרה לא מצא בתוכן , ואלו לא ראו למשכיל להאמין
שהמלך הפריו על מדותיו , ואלו לא לקח כי אם אשה אחת או מעט כמנות אלהיו , אפשר
שהי' מוצא ביניהן עוד כנגדו , כאשר מנאיו רבים אלא הגיעו למעלת החכם הזה , ויש בנשים
עונות ורעות כמו שיש בנכשים , ואשר ינח שלמה מנגד השויה המותרות ולקח לו אף נשים ,
אין

אָבער אונטער אַללען דיזען (פרויען) גיכטאיינ וואָקרעו ווייב). (כט) אויסער דיזעם ערגרינדטע איד נאך, דאָס גאַסט דען מענשען איינפאַך געשאַפֿען; זיינע נאַכקאַממען אָבער זוכטען פֿירלע קינוטלייען.

וְאִשָּׁה בְּכָל־אֶלֶּה לֹא מִצְאָתִי: (כט) לְבַד רְאֵה זֹרָה מִצְאָתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם יִשְׂרָאֵל וְהִמָּה בִקְשׁוֹ חֲשִׁבֹנוֹת רַבִּים:

ח (א) ווער איזט זאָ וויזע, דאָס ער דער דינגע צוזאַממענרואַנג אויסצולאָזען פֿערשטעהט? דיזע וויזוהייט ווירד

ח (א) מִי כִהַחֲכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר חֲכָמַת אָדָם תֹּאיר

ר ש י

באור המלות

(כט) לְבַד רְאֵה זֹה מִצְאָתִי שְׂנֵאָה לְעוֹלָם תִּקְלָה עַל יְדֵיהָ: אֲשֶׁר עָשָׂה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ אֵת הָאָדָם הָרִאשׁוֹן יִשְׂרָאֵל: וְהִמָּה מִשְׁכֻּדוּתָהּ לֹא קוּיָה אֲשֶׁר וּכְעָשׂוּ שְׂנֵים וּקְרָאוּ הִמָּה: בִּקְשׁוֹ חֲשִׁבֹנוֹת רַבִּים. מוֹיָמוֹת וּמַחֲשָׁבוֹת שֶׁל חֲטָא כַךְ כִּדְרַשׁ בַּמִּדְרַשׁ:

(כט) חֲשִׁבֹנוֹת, מַחֲשָׁבוֹת, לַחֲזוֹן הַעֲבוּר, וְהַבּוֹנָה מַחֲשָׁבוֹת וּמַחֲשָׁבוֹת שֶׁלִּין בְּהַס מוֹעֵל (קוֹנְסֵטְלִיטִין), וְהַסֵּס חֲשִׁבֹנוֹת לְשׁוֹן זְכַר חֵף אִם יִהְיֶה הַרְבֵּים חֲשִׁבֹנוֹת, כְּמוֹ יֵעוֹן, מַקּוֹס, אִב, וְכַדּוּמָה:

ח (א) מִי כִהַחֲכָם מִי בְעוֹלָם חָשׁוֹב כְּאִשֵּׁם חֲכָם: וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר דְּבַר כְּמוֹ שְׂמִיכֵי בְדִבְיָאֵל מִתּוֹךְ חֲכָמָתוֹ שֶׁהִי חֲכָם בִּירְאָת שְׂמִים נִתְגַּלְו לֹא רַזִּי פֶשֶׁרִין מִי כְּמַשֵּׁה עוֹשֵׂה פֶשֶׁר בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבוֹהֵם שְׂנֵאִים: וְעוֹן פְּכוּי יִשְׁנֵאִי מַשְׁאֵר הַבְּרִיּוֹת עַד כִּי יִרְאֻ

פֶּשֶׁר

באור

אין פלא שלא מנא בהם עזר וחסד, דבקות חוונ כראוי ליחיד הנושא יחידה, והסם צוה על המלך שלא ירבה לוכשים, ואף שלא נאמר הרבני להדיח, מ"מ מנא העוסר והתולדות, ענה טובה לאדם שלא להוסיף מאזה אחת: (כט) עוד זה מצאתי מקור הרעות בעולם, חון מהדברים אשר זכרתי, והוא שהאלהי עשה את האדם ישר על הארץ, כי כל הכחות והעשתות הנטועות בלב האדם כלם לתכלית טוב וישר נתנו לו מאת בעל הטובה, וכן ה" האדם ערס חטאו, ישר בכל כחותיו הנפשיות, הולך נכחו, ואולם המה, כלומר אדם וקוה ובניהם אחריהם בקאו מחשבות ומועות רבות, על ידם עיתו את הישר וקלקלו את המתוקן, ולא הית' זאת תכלית הבריאה מעולם, וכל עמל וכל כשרון המעשה, וכל המלאכות והתחבולות אשר אנו רואי' בזמננו זה. וכמה לנו שהם מנטרכות לקיום העין האנושי, לא הי' זה לא אחרי שזנו בני האדם את הדרך הישר אשר עליו נוצרו, ובקאו ארחות עקלקלות, מן החשבוטת הללו ינאו קנאת איש מרעהו, וחמדת הממון והשררה, אשר המה סבות לרעות ומקור לחטאים רבים בעולם, ואלו נאמר האדם על התכונה אשר נברא עליה, הי' נטול מכל הפגעים הללו. כי לא הי' בו לא קנאה ולא תחרות, לא חמדת הממון ולא אהבת הגדולה, כי כל זה פרי החשבוטת אשר בקאו בני האדם:

ח (א) מִי כִהַחֲכָם, הַיּוֹא אֲשֶׁר הַסְּכִים בַּחֲכָמָה הַעֲלִיּוֹנָה הַאֲמִתִּית, וְהִיא הַשְּׂנֵאֵת הַשֵּׁס וְדַרְכֵיהֶם הַרְעוּת וְהַנְּסִתְרוּת, וּמִי כְּמַהוּ יוֹדֵעַ פֶּתְרוֹן כָּל דְּבַר קָשָׁה, לְבַאֵר בְּכָל פֶּרֶט וּפֶרֶט, מֵאִין יִנְאָה הַרְעָה לְעוֹלָם, מַה יְהִי בְּסוֹפוֹ, וְאִךְ הַסְּכָה ה' לְטוֹב, יִפָּה בַעֲתָה, כִּי בַמָּה שֶׁקָּדַם לָא זְכַר כִּי אִם טַעֲנוֹת כְּלָלִיּוֹת, אֲמַר שְׂנֵאָה אֲלֵינוּ הַרְעָה מִנְּד הַסְּכָלוֹת וְהַתְּאוּהָ, וְשֵׁלָא הִי' בֵּן בַּתְּחִלַּת הַיְּבִירָה, וְכַדּוּמָה, אֲבָל בְּפֶרְטֵי הַדְּבָרִים כְּבַר נִתָּן תּוֹדָה לְאֲמֹר שֶׁהַחֲכָמִי רְפוּקָה מֵעֵט, וְעַתָּה יִכְרִז, מִי יִדְמָה אֵת עֲשֵׂמוֹ לְהַחֲכָם? וְדַלִּי שֶׁהַחֲכָמָה הַזֹּאת הַאֲלֵהִית תִּסְיֵר מִלְּנוּ כָּל כַּעֲס וְכָל טוֹגָה, כִּי הַחֲכָם הַזֶּה יִשְׁמַח בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשֵׂה תַחַת הַשָּׁמַיִם

מגלת קהלת ה

תרגום אשכנזי קט

תִּאֲדָר פִּנְיָו וְעַז פִּנְיָו יִשְׁנֵא :
 (ב) אָנִי פִּי-מֶלֶךְ שָׁמַר וְעַל
 דְּבַרְתָּ שְׁבוּעַת אֱלֹהִים : (ג) אֶל-
 הַבְּהֵל מִפְּנֵי תִלְךָ אֶל-תַּעֲמֹד
 בְּדַבַּר רַע כִּי כָל-אֲשֶׁר יִחְפֹּץ
 יַעֲשֶׂה : (ד) בְּאֲשֶׁר-דִּבַּר מֶלֶךְ
 שְׁלֵטֹן וּמִי יֹאמַר-לוֹ מַה-
 תַּעֲשֶׂה

ווירד זיין אנטליץ ערלייכטען, זיין
 אנגעזיכט ווירד צווייאפאך הייטער זיין *
 *
 (ב) איך ווארנע דיך, פאלל שטרעקקע
 דעז קאניג וויללען; דיין פירוש ער-
 פיללט דיא גאטט געשווארנע פפליכט.
 (ג) פערלאס איהן ניכט אויז איבער-
 איילונג, אונד פערזויקלע דיך ניכט אין
 באזע אנשלאגע, דען וואז ער ווילל קאן
 ער טהון. (ד) דעז קאניג בעפעהל
 איזט זיין מאכטשפרוך; ווער דארף
 איהן פראגען וואז

באור המלות

רש"י

ח (א) פטר, ענינו פתרון: יאסא, יהי פי
 שנים משרם שנה: (ב) אני, חסר מלת
 פוהירך או מזון: ועל, מוכרת בטעם ו"ק ממלת
 דברת, ו"ל אין הכונה כמו על דבר, כי אם על
 תואר למושל כמו יאסו לא על (הושע ו' ט"ו) ואל
 על יקראו (ס' ע"ו ו') וכאם הנבר הוקם על
 (שמואל ב' כ"ג, ח') עיין באור הטעמים:
 (ג) מכלל מלך, כמו מכלל ללכת, וענינו
 ממחר

יראו מגשת אליו כי קרן אור פניו: (ב) אני פי
 מלך שמור. לפיכך אני צריך וככוך לשמור פי
 מלכו של עול' שהיא הטובה שכולן: ועל דבר'
 שבועת אלהים. שנשבענו לו בחורב לשמור
 מצותיו. ד"ל אני ככוך לשמור פי מלכי אומי'
 העולם המושלים בנו בגולגליות וארנוניות:
 ועל דבר' שבע' אלהים. וכלבד שלא יעבירונו
 את השנועה שנשבענו למקום: ועל דברת.
 ואכל דברת שבועת אלהים לשמור פי המלכים וכן
 לך אמרין מלכא נבוכדנצר לא חשקין אנחנא (דניאל ג') על
 הדא פתגם להתבותך אם מלכא למה נבוכדנצר
 ואם נבוכדנצר למה מלכא אלא כך אמרו לו לך
 אנו אומרים דאת מלכא לנו לעבודה ולמקום
 ולגולגליות אך על דנא שאת אומר עלכא לעבוד
 עבודה זרה נבוכדנצר את ולא מלך ואת
 וכלכא שוין: (ג) אל תבהל מפניו תלך. ואל
 תהי נבהל לומר שתלך ותברח מפניו למקום
 שאינו שליט אם שנכל מקום הוא שליט: אל
 תעמוד בדבר רע. א תעמוד עמך עוסק
 בדברים רעים כי כל אשר יספן להפרע מן
 רשות ויכולת בידו לעשות: (ד) באשר
 דבר

באור

השמש, אחרי שהוא יודע ומשיג פתרוט, מדוע גור עליו השם שיהי', ואיך יהי' לתכלית טוב
 וזכרה לפני המקום, לזה תאיר החכמה הזאת את פניו, וזו פניו יהי' פי שנים מזיו שאר
 בני האדם, לא יכעוס ולא יתקצף, לא ישתומם ולא יתהולל, כי אם תמיד צהלתו בפניו
 ולבו שמח בכל מעשי ה' מקטנס עד גדולס: (ב) אני, ידבר ממשפט המלך ועמו באיזה דרך
 יגיעו אל ההצלחה המדינית, ויאמר אני מזוהר ומנוה את כל א' מהעם לשמור את פי המלך,
 כי הוא שליט בעמו לעשות כרצונו, ואולם העל, הוא המושל אשר הוקם על ישמור דברת
 שבועת האלהים, אם שהוא מושבע ועומד מאת מושבי מלכים לכסא להטיב עם עבדיו ועמו,
 או שנשבע בתחלת מלכותו שלא לעבור חקי המדינ' ודתיה, כמכהג, ועל כל פנים אין מי
 ידן את המלך כי אם שופט כל הארץ, בוחן כליות ולב, והוא כלל גדול במדיניות שלא תנתן
 רשות לעם לשפוט את מעשה המלך אם טוב ואם רע יהי', כי המלך שופט את העם, לא
 בהפך, ולולי זאת לא תסקוט הארץ ממורדים במלך ודתי: (ג) אל תמהר לילך מפניו ולעזוב
 אותו מיד בעשותו דבר שלא כרצונך, ואל תעמוד בעצת המורדים, אשר דבר בליעל יצוק בס
 פגד המלך, כי כרצונו יוכל לעשות לך, אחרי שהוא עוזר בעמו, לו הכס והמעלה העליונ',
 סין 28 א (5)

תַּעֲשֶׂהָ: (ה) שׁוֹמֵר מִצְוֵה לֹא יִדַע דְּבַר רַע וְעַתּוֹמִשְׁפֵּט יִדַע לֵב חָכָם: (ו) כִּי לִכְל־חָפֶץ יֵשׁ עַתּוֹמִשְׁפֵּט כִּי־רַעַת הָאָדָם רַבָּה עֲלָיו: (ז) כִּי־אֵינְנוּ יִדַע מִה־שִׁיחִיהָ כִּי בְּאֲשֶׁר־יִהְיֶה מִי יִגִּיד לוֹ: (ח) אֵין אָדָם שְׁלֵים בְּרוּחַ לִכְלֹא אֶת־הַרוּחַ וְאֵין שְׁלֵטוֹן בְּיוֹם הַמּוֹחַ וְאֵין מְשַׁלַּח בְּמַלְחָמָה וְלֹא יִמְלֵט רַשָּׁע אֶת־בְּעָלָיו

וואו טהוות דוא? (ה) דער פֿרֿליכט געטרייע ווילל נישט כערקען וואו אונר רעכט געשיהט. איינזט קאמט שטונד אונר געריכט! דעו איזט דעו ווייען דערין איבערצייגט. (ו) דען יעדעו וועזען דאס זיינע צייט אונר שטונדע דעו געריכט, אונר דער אונפֿאללע דעו מענשען זינד פֿיל. (ז) ער ווייס נישט, וואו איהם צושטאסען קאן; אונר ווער פֿערמאג איהם צו זאגען, וואו אין דער צוקונפֿט רייגט? (ח) קיין מענש איזט דערר איבער דיא לופט, איהרען לויף צו דעמאען; קיינער קאן דעם טאד בעפעהלען, אדער אים קריגע איהם ענטפֿליהען; קיין בעשטרעבען רעטטעט זיינען

באור המלות

רש"י

מספר ללכת: (ד) שלטון, סס דבר: (ח) לכל וא, למנוע, כמו ויכלת הנס: משלח, סס ענינו המלטס וסללה, כמו מסלתי רגל הסור והחמור: חין

דבר מלך שלטון בשביל אשר דבר הקב"ה מושל הוא ומי יאמר לו מה תעשה: ואס (ה) שומ' מניה. אתה לא תדע דבר רע ולא תבואך: ועת ומשפט ידע לב חכם. החכ' יודע שיש עת קבוע לפקודת רשעים ומשפט יש לפני הקב"ה שמוש להפרע מהם. משפט יוכטי' אל בלע' (בל"א שטרענג געריכט. וכן דברים ל"ב מ"א) והיא הפורענות: (ו) כי לכל חפץ שהאדם עושה חפצו ועובר על דת יש עת להפרע ומשפט ופירענות מוכנת: כי רעת האדם רבה עליו. כאשר רבה רעת האדם וסאתו גדושה אז באה פקודתו. כי משמש בלשון כאשר כמו כי יהי' להם דבר בא' (פרשת יתרו): (ז) כי איננו יודע מה שיהי'. כשהרשע עובר עבירה איננו נותן לבו למה שעתיד הקב"ה להביאו במשפט ואין לו צדק: כי כאשר יהי'. הפורענות מן יגיד לו להאלך בו וליטול בו ענה וליטול רשות פתע פתאום יבואו: (ח) אין אדם שליט ברשות ברשות וינרו של שלטון

באור

אין למעלה ממנו כי אס האלהים: (ד) בכל מקום שדבר המלך ודמו מגיע הוא שלטון וגורה בחרבה על בני עמו, ומי יאמר לו מה תעשה? לא נתנה רשות לשום אדם לתבוע את המלך לדון, ולאמר לו מדוע ככה אתה עושה? (ה) שומר מצוה, האדם השומר מצות אלהיו לא ידע דבר רע יעשה עמו כלל ידע ולא יהי' בעצת המורדים, אף אס יהי' העל בחיק המשל, ואס ירשע המלך יסבול ולא ימרה את פיו, וישען באלהיו, שהוא מושיב מלכים ומסירים, ולב חכם ידע כי לכל דבר עת קצוב, ולכל מעשה משפט, ואס לא טוב עשה המלך בעמו, ידוס לה' ויתקולל עליו כאשר אמר דוד המלך ע"ה, מי שלח ידו במצות ה' ונקמה, מי ה' כי אס ה' יגפנו, או יומו יבא וימת או במלחמה יד ונספה (שמואל א', כ"ו, יו"ד): (ו) הגנה נגעי בני האדם רבים, ולא ינצל המלך מכלם, כי איננו יודע מה שיהי' ולא יוכל להשמר מהעתיד, ופתע פתאום יבא אידון, עד שלא יוכל איש להגיד לו, שיען עמו איך ינצל: (ז) אין אדם כו', הזכיר שלשת אופני העוה, כאשר הזכיר דוד המלך ע"ה בפסוק שהבאתי למעלה, אמר אין האדם שליט ברשות לעבור ולמנוע את הרוע שלא יזיקנו, והו כנגד

מגלת קהלת ה

בעליו: (ט) את כל יה ראיתי
ונתון את לבי לכל מעשה
אשר נעשה תחת השמש עת
אשר שרט האדם באדם
לרע לו:

פרשה ח'

ובכן ראיתי רשעים קברים
וכאו וממקום קדוש יהלכו
וישתכחו

באור המלות

(יא) אין נעשה פתגם, כל לשון נקבה לזכר,
כי מפני מלת אין ע"כ שגלת נעשה סובל ביטוי
לנקבה, כי אלו הי' עבר לזכר, הי' חומר לא נעשה,
כי מלת אין לא תסול על העבדים, ואין לשון נעשה
לשון נקבה נוסף על פתגם שהוא לשון זכר כמ"ס וכשמע
פתגם

תרגום אשכנזי קי

וינען העררן • (ט) דים אללען האבע
איד אבגעמערקט, (אונד ביא אללען
האנדלונגען, דיא אונטער דער זאנע
געשעהן, מיר וואהל צו הערצען גע-
נאכמען), צור צייט ווען דער מענש
איבער מענשען טיראנניש העררשטע •

אכטער אבשניטט

(י) אין ווארדווייט, איד זארה אויך
פרעפֿלער — איצט דעקט זיך דאז
גראב — דיא דעו דאזיינו גענאסען,
אונד פֿאם היירליגען ארטע שטאלץ
אינדער גינגען, אינדעו דיאיעניגען
דיא

ר ש י

שלותו של מקום לכלוא ולמנוע ממנו את הרוח
שבוש שלא יטלנו מלאך המות: ואין שלטון.
של שום מלך כיכר ביום מותו בכל מקום אתה
מוכא והמלך דוד וביום מותו ויקרבו ימי דוד
למות (מלכים א' ב') לא הזכר מלכות כאן:
ואין משלחת במלחמה • זו לאמר אשלת בני או
מעשה בני אדם נתתי את לבי וראיתי עת אשר שלט אדם בחבירו וגבר עליו וסופו כהפך לרעתו
עמלק נתגבר על ישראל וכושו ואחריתו עדי אבד (פרשת בלק) כן פרעה כן סנחריב וכן
נבוכדנצר: (י) ובכן • ואז: ראיתי רשעים קבורים • כנבואה זו ראיתי רשעים קבורים שהיו
ראויין להעמון בעפר שהיו נבזים בין שאר אומות גאמר עליהם זה העם לא הי' (ישעי' כ"ג)
ושלטו בביתו של הקב"ה שהוא מקום קדוש ובלכתם משם אל ארצם היו משתבחים בעירם אשר
קד וכן עשו בביתו של מקום אל תקרי וישתכחו לא וישתבחו כד דרשו רבותינו ז"ל ולענין השכחה
כד כדרש

באור

או ה' ינפנו, כי המתים במנופה מתים ברוח הנושא את הארץ הממות ממקום למקום, והארץ
הוא דק ובלתי מורגש לחושים, וכל חילי המלך ושריו ועבדיו, לא ימנעו את הרוח מלכא
בחדר משכב המלך ולהמיתו, ואין שלטון ביום המות, הוא כנגד או יומו יבא ומת, כי בבוא
עת המלך למוות, לא תזילטו הוד מלכותו, ואין משלחת במלחמה, כנגד או במלחמה ירד
ונספה, כלומר שבמלחמה אין מחסה ומנוס למלך להמלט, כי לא ימלט רשע את בעליו,
יזכור כי מכל הסכנות והפגעים אשר זכרתי לא יזיל הרשע את בעליו, ויהי רשע, מענין
הוא יסקיט ומי ירשיע, ענינו רוב התנועה והכנות: (ט) את כל זה, עת אשר שלט האדם
באדם לרע לו, שלא לנכח תהי' הממשלה הרשעה, כי אם לעת קטוב, ואחר תאבד, כי
הוא מתנגד לתולדות, וסותר לשכל, שיהי' רבים נכנעים לאחד ואומעים בקול דברו לא
לטובתם כי אם לרעתם, והדבר הזר לא יתמוד: (י) ובכן, הרבה ינעתי לפרש הפסוק הזה
דבר דבור על אשכנזי, ולא ינאיתי, כי לא נח לי בכל מה שפירשו בו המפרשים ז"ל, והנכון
לדעתי קרוב ממה שפי' הרלב"ג ז"ל, ובכן באמת ראיתי רשעים אשר כמעט אבד זכרם, כאו
הם קבורים, והם באים בזה המניחות ומלכיות, ומהלכים בגאון לבס ממקום קדוש, הוא
כסא מלכים, ובני אדם אשר כן יעשו, כלומר אשר עשו הטוב והישר, ישתכחו בעיר, ולא
זכרו

דיא רעכטשאפען האנדערלען, איין
 איהרער שטארט פֿערגעסען וואָרען ;
 וויא אײטעל איזט דױס ! (יא) ווייל ניכט
 שנעללע שטראַפֿע אויף דיא שולד
 פֿאַלגט, דאַרום איבערניממט זיך דאַז
 דערץ רעו מענשען, אונד האַנדערלע
 רוכלאַז . (יב) אַבער לאַס איממערהיין
 דען זינדער הונדערט מאַל באַזען פֿער-
 איבען, אונד נאַכזיכט ערפֿאַהרען —
 אויך בײן פֿעזט איבערצײגט: זעעליגקײט
 איזט דען גאַטטעזפֿירכטיגען לאַז געוויס ;
 ווייל

ר ש י

וַיִּשְׁתַּכְּחוּ בְעִיר אֲשֶׁר כָּן עָשׂוּ
 גַם־זֶה הַכֹּל: (יא) אֲשֶׁר אֵין
 נַעֲשֶׂה פִתְגָם מַעֲשֵׂה הַרְעָה
 מִהֲרָה עַל־כֵּן מֵלֵא לֵב בְּנֵי־
 הָאָדָם בְּהֵם לַעֲשׂוֹת רַע:
 (יב) אֲשֶׁר חָטָא עֲשֵׂה רַע מֵאֵת
 וּמֵאֲרִיךְ לוֹ כִּי גַם־יִוְדַע אָנִי
 אֲשֶׁר יִהְיֶה־טוֹב לִירְאֵי הָאֱלֹהִים
 בְּאוֹר הַמְּלוֹת אֲשֶׁר

פתגם ונו', ואולי שאמר נעשה על הרעה זוכר
 טעם לשון נקמה: (יב) חטא, מלביב על מסקל
 חסד, כי הוא שם דבר כמו חטאת: מלת, תחסד
 מלת

באגדה וסופן שיסתכל שם חכמים מן העיר
 עזמה אשר כן עשו זה שנאמר וקבנתי את כל
 הנזרים אעמק יהושפט (יז ד') במקום שניאנו
 לפניו יסרע מהם וכן הוא אומר ה' בעיר
 כלמס תבזה (תהלים ע"ד): גם זה אחד מן ההבליים שנמסרו לעולם ליעב את הנדירות
 שאין הקדוש ברוך הוא ממהר להפרע בעושה הרעה והנדירות סבורים אין דין ואין דין:
 (יא) אשר אין נעשה פתגם מנפט מעשה הרע מהרה שאין הקב"ה ממהר להפרע מעושי
 הרעה וע"כ הם סבורים אין דין ומלא לבם בקרבם לעשות רע: (יב) אשר חוטא ונו' לפי
 שרואים שהחוטא עושה רע מאת אלמים וריבוזות ומאריך לו הקב"ה ואינו נפרע ממנו: מלת
 מקרא קצר ודבוק לפניו לומר מאת ימים מאת שנים מאת אלף וכן שכורת (ישעי' כ"א) מקרא
 קצר וחסר שכורת כעם ולא מייך כשאר שכרות: כי גם יודע אני כי אף בכל זאת שאינו
 ממהר להפרע מן הרשעים ולהיות הפרש בין נדיקים לרשעים יודע אני שסוף כל אחד ואחד
 ליעול

באור

יזכרו במקום ההוא אשר עשו בו הפשלות הטובות, ומסיים ואומר גם זה הכל: (ולענ"ד
 יסודש פשיט יותר לפי דרך המחבר, שהפסוק מוסב אל אשר לפניו, ויאמר ובכן, ר"ל ועל
 כן ראיתי רשעים אשר שלטו בנדיקים לרע להם בחייהם, הנה אחרי מותם הם קטרי' ובאו,
 ר"ל נשתקעו כמו כי בא הזמש, ובאורו שמיד אחר קבורתם שם רשעים נרקב ואחד זכרם,
 וממקום קדוש אשר יחלסו בו הנדיקים יהלכו ר"ל יוחו שמותיהם מספר החיים ועם
 הנדיקים אל יכתבו ויהי ביאור יהלכו א"כ כמו בל"א (פר גיהן), וגם בעיר ר"ל
 בין הרמון אשר מתוך למחנה הנדיקים, ואשר גם הם עשו ככה אשר שלטו עליהם לרע להם,
 ישתכחו ולא יזכר נשמת לעולם לעושה, ומסיים גם זה הכל בעיני השליטים הרשעים אשר
 המה חיים עדנה ולא יקחו מוסר, כי לא ישניחו על השארת שמותם אחרי מותם וישחקו ליום
 אחרון, ויקושר הכתוב הישכ עם שלפניו ושלאחריו): (יא) אשר, בשביל שני אדם רואים
 שלא נעשה תשלום גמול, שהוא כמו פתגם המעשה ופתרונו, על מעשה הרעה, מהרה, כי
 על כן הם סבורים שאין דין ואין נדק, ומלא לבם בקרבם לעשות רע: (יב) מה שהחוטא
 עושה רעה מאת פעם, ומאריך לו האלהים ואינו נפרע ממנו, אין זה פלא בעיני המשובל,
 כי גם יודע אני שסוף כל אחד לטוב שכן, ואם היראה מהאלהים מביאה לאדם אישר נכחי
 והבלחה קיימת: (יג) מדוע לא יהי' להעדר היראה על המעט טיב מדומה, והבלחה כחבת
 כחלום יעוף, כי אלו לא יהי' ברשעת הרשע הבלחה עוברת ודמיון מהטוב, כמעט שיהי'
 האדם מוכרח במעשיו, לעשות טוב ולסור מדע, כי אם יאכל האדם רשע ולענה, ולפניו
 מעדני מלך, לא יקרא חוטא, כי אם או ככל או חולה, כן הדבר בטוב ורע, אלו הי' הטוב
 בלא

מגלת קהלת ח

אשר יראו מלפניו: (יג) וטוב
לא יהיה לרשע ולא יאריך
ימים בצל אשר איננו ירא
מלפני אלהים: (יד) יש-הבל
אשר נעשה על-הארץ אשר
יש צדיקים אשר מגיע אלהם
במעשה הרשעים ויש רשעים
שמגיע אהם במעשה הצדיקים
אמרת: שגם-זה הבל:

(טו) ושבתתי אני את-השמה

רש"י

ליטול שכרו וליראו יהי טוב וטוב לא יהי לרשע לפי אשר איננו ירא לפני האלהים: (יג) יש
הבל דבר המהביל את הנריות: אשר יש צדיקים שמגיע אליהם רעה כמעשה הרשעים ויש
רשעים שמגיע אליהם טובה כמעשה הצדיקים אמרת: שגם זה א' מן ההבלים הנוהגים בעולם
ורבותי דרשו לכך אשר במס' הוריות ואינו מיושב לי על שיטת דבור שסיים החכם לומר שגם
זה הבל: (טו) את השמה שיהא שמה בחלקו ועוסק בפקודים ישרים משמתי לב ולא יהא
שטף

באור

נאה וערב והרע מגיבה ומר, לא יהי עשה הרע חוטא, כי אם משתגע, וקרוב הדבר אל
המנע הנקירה מהאדם, וא"כ מההכרח שיהי לפעמים הרע נאה וערב לפי שעה, וזהו בעצמו
הטוב המדומה וההבלטה הקולפת שאין בה קיום, והנה כוונת הפסוקים, יודע אני שטוב
אמתי יהי לירא אלהים מה שהם יראי אותו, ומדוע לא יהי לרשע טוב ואריכות ימים ככל
הכלה ועובר, מה שאיננו ירא אלהים? בתמיהה! (אמנם אין בלשון המקרא הזה שום סימן
תמיהה, ע"כ נכון יותר פשוט לפרש שני המקראות כך, שחלק הראשון מפסוק (יג) שייך אל
הפסוק שלפניו ואמר שלא לבד בשביל שאין עוכש העושה הרע בא מהרה לפרקים, אבל גם
באשר שמאריך לו על מאת עשותו הרע, ע"כ מלא לב בני אדם לעשות רע, ומסיים זה מה
שאני אומר הוא לפי משניות לב בני האדם, לא כן משניות, כי גם אני יודע כמו שאר
החכמים האמתיים, שיהי יום יהי בו טוב ליראי האלהים וטוב לא יהי לרשע שאיננו ירא
מפני האלהים ולא יאריך ימים בחיי אפי' ככל ההר או האילן או שאר גוף גבוה על הארץ,
אשר הוא מתמיד בכל הימים מעת שקיעת כל הארץ בנזקק עד עלותו בערב, ולא ימוש הכל
יומם עד יספל לארץ הגוף המכל, כן הרשע הזה פתאים ישנר וסר כלו: או יתכן עוד פשוט
מזה, שאמר גם אני יודע שיבא יום שכלו טוב לצדיק ולא יהי טוב לרשע, ואפילו קודם בא
יום ה' הגדול ההוא לרשע, והיית בעודנו חי על האדמה אשר ימי החיי עליה המה ככל עובר
כמ"ס כי כל ימינו עלי ארץ, גם אותן הימים לא יאריך הרשע על הרוב, רק לפרקים):
(יד) יש הבל, אמת הדבר שההבל הזה נעשה על הארץ, אשר יש צדיקי' כו' שמגיע איה' רעה
כאו עשו מעשה רשעים וגו', ויש רשעי' וגו' ואולם אמרת: שגם זה הבל, כחלוט ישוף ואיננו,
ואין מההבלטה הזאת הכוזבת הנאה על המעט רא' על ההבלטה האמתית: (טו) ושבתתי,
והפסוק שאחריו כאשר נתתי כו' צדיקים, יאמר כאשר נתתי את לבי לדעת חכמה, איזה

תרגום אשכנזי קיא

ווייל ער גאטט פֿירכטעט. (יג) וויא ?
זאלל עז דעם זינדער ניא וזאהל געהן,
אויך דיא וועניגע שאטטענגלייכע טאגע
ניכט, אונד דארום ניכט, ווייל ער
גאטט ניכט אכטעט? — (יד) פֿרייליך
געשיהט דים אייטעל אויף ערדען, דאס
עז גערעכטע גיכט דענען ווידער פֿאָהרט
וואז רובלאזען, אונד הינווידרום באזע,
דענען געשיהט וואז גערעכטען ווידער-
פֿאָהרען זאללטע; אבער איך בעדענקע:
אויך דאז איזט יא אייטעל! (טו) פֿאָר-
טאלו לאַכטע אויך איך דיא פֿריידע;
דאכטע

אשר

ראַטטע אויך : עז זייא פֿיר דען מענשען
אונטער דער זאָנע קיינע אַנדער גליק-
זעליגקייט , אַלז עסען אונד טרינקען
אונד זיך פֿערגניגען ; פֿריידע מיסע
שטעטט זיינע בעגלייטרין זיין בייא זיינעם
שטרעבען וואָהרענד דער דויער זיינען
לעבענו , דיא איהם גאַטט אונטער דער
זאָנע געניסען לאָסט . (טו) זאָ דאָרטע
איך , אַלז איך מיר פֿאַרנאַהם ווייהייט
זו ערפֿאַרשען , אונד דעם וועלטלויף
אויף ערדען צוואַה , ווייא דאָז פֿאַרט-
געהט טאָג אונד נאַכט , דאָס דער שלאָף
דאָז אויגע פֿליהט . (יז) נון פֿינדע איך ,
מאָן מיסע דיא ווערקע גאַטטען אים
גאַנצען בעטראַטען ; דער מענש אַבער

קאן

אֲשֶׁר אֵין טוֹב לְאָדָם תַּחַת
הַשָּׁמַשׁ כִּי אִם לֶאֱכֹל וּלְשִׂתוֹת
וּלְשִׂמּוֹחַ וְהוּא יְלוֹנוֹ בְּעֵמְלוֹ יָמֵי
חַיָּו אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת
הַשָּׁמַשׁ : (טו) כֹּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת-
לְבִי לְדַעַת חֲכָמָה וּלְרֹאֹה אֶת-
הָעֲנִיִן אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל-הָאָרֶץ
כִּי גַם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה שָׁנָה בְּעֵינָי
אֵינְנוֹ רֹאֶה : (יז) וְרֹאִיתִי אֶת-
כָּל-מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי לֹא יוּכַל

האדם

רשי

באור המלות

שעוף אחר רבית הון כנסך ומלבי' וגול שכל מי
שאית שמת בחלקו ושעוף אחר המון כל ליד
עבירות גול ואוכזה ורבית ושאינו שמת בחלקו לענין אהבת אשתו שעוף אחרי הנשים להרבה
אחר אשת איש : לאכול ולשתות . ממה שמן כי הקב"ה ולשמות בחלקו . ומ"א כל אכילה ושתיה
שנקהלת אינה אלא תלמוד תורה כענין שנאמר לכו שכלו ואכולו (ישעיה כ"ה) וגו' : והוא ילבוט .
יתחבר עמו כענין שנאמר והלך לפניך כדקדק (שם כ"ח) : ימי חייו אשר נתן לו האלהים . יעשה
כך וסוף המקרה מוסב על ראשו ומקרא מסורס הוא אין טוב לאדם ימי חייו אשר נתן לו האלהים
כי אם לאכול ולשתות ולשמות והוא ילבוט בעמלו : (טו) כאשר נתתי את לבי . אין כאשר זה
משמע לשון דוגמא כמו כאשר בן יעשה (שופטים ח') אלא לשון זמן כמו כאשר בא יוסף
כאשר בלו לאכול וגו' (פרשת מקץ) חף זה כן כשהייתי כותן לבי לדעת ולתור וגו' אז וראיתי
כל מעשה האלהים : שנה בעיניו איננו רואה . הרשע השעוף אחר המון והעדרות : (יז) וראיתי
את כל מעשה האלהים . שמסר לבדיות : כי לא יוכל האדם למצוא וגו' . אין העדרות יכולים
לעמוד על הוף דרכו של הקב"ה מה שבר כל המעשה שנעשה תחת השמש שראוין ראשי' מגליחים

וכדיקים

באור

דרך ילך האדם להגיע אל הטוב , ולראות את הענין אשר נעשה על הארץ , כלומר כל עוד
שהייתי אופט את הדבר למראה עין , כפי מה שעיני רואות מקרי בני האדם על הארץ , חף
אם יעמוד ביום ובלילה ותדד שנתו מעיניו מרוב העתכנות היותי נותר בדעת בעלי התעטג ,
ומשנת את השמחה , כי תחת השמש אין טוב כי אם לאכול ולשתות ולשמות : (יז) שבתתי
ואמרתי אם ארצה להבין קצת מהנהגת ההשגחה , צריך שאתבונן בכל מעשה האלהים , במה
שהי' ונמה שיהי' , בעולם הזה ובעולם הבא , כי לא יוכל האדם להשיג דבר מדרכי החכמה
העליונה , אם לא יתבונן כי אם את המעשה אשר נעשה תחת השמש לבד , כי הוא כחשם
בלא פתרון , וכשאלה בלי מענה , ולא ישיג האדם פשר המעשים ופתגמם , אם לא ישיג דעו
לירמוק במה שיבא אחר זמן , ובפרק הבא יבאר את הכלל הזה ברואות נכסות , וראוי לקרוא
שלא להפסיק במקום החבור , כי הענין דנוק עד פסוק י"ד מכרן הבא : (ועוד מה יקושרו
שלשת

מגלת קהלת ח"ט

תרגום אשכנזי קיב

הָאָדָם לְמִצּוֹא אֶת־הַמַּעֲשֶׂה
אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַחַת־הַשָּׁמַיִם בְּשֵׁל
אֲשֶׁר יַעֲמַל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ וְלֹא
יִמְצָא וְגַם אִם־יֹאמֶר הַחֲכָם
לְדַעַת לֹא יוּכַל לְמַצּוֹא :

קאן דאז גאנצע ניכט בעאורטהייילען
אויז דעם וואז בלאס היר אונטער דער
זאננע געשיהט, זא זעהר ער זיך אויך
מירדע געבע עו אויפצוועקען; פֿער-
געכענו, ער פֿינדעט עו ניכט. פֿער-
געכענו פֿערזוכט עו דער ווייזע, ער
קאן עו ניכט ערגרינדען.

ט (א) כִּי אֶת־כָּל־זֶה נָתַתִּי־לִי
לְבִי וְלִבּוֹר אֶת־כָּל־זֶה

ט (א) אויך דיזעו האטטע איך אין
ערוואָגונג געצאָגען, אונד עו
וואָר מיר קלאָר געוואָרדען,
דאָס

באור המלות אשר

רש"י

וּבְדִיקָי יוֹרְדִי: בַּשֵּׁל אֲשֶׁר יַעֲמַל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ.
בַּשֵּׁל אֲשֶׁר רָאִיתִי הַרְבֵּה עֲמַלִּי לְבַקֵּשׁ וְלִמְצוֹא
אֶת סוֹף הַמּוֹדָה וְאִינִי יוֹכֵלִין: וְגַם אִם יֹאמֶר
הַחֲכָם: שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לֹא יוּכַל שֶׁהִרִי מִשֶּׁה רַבִּינו
לֹא עֲמַד עַל הַדָּבָר בְּאֹמְרוֹ הוֹדִיעֵנוּכָא אֶת
דְּרַכִּיךְ (פ' כ"תשא):

(יו) בשל, השי"ן תשמש במקום אשר וכן קשר
השי"ן עם למ"ד, והיתה מלת אחת, ורבתינו
ז"ל הרנינו זאת המלה בדבריהם, באמרום של פלוני
הם, שלמעשה שני הם, ובי"ת השמוש תשמש אל
השי"ן ואל הלמ"ד, ויגין המלה באשר, ובעבור,
כמו בשני הסעדר הגדול הוה:
ט (א) ולביר, ה' ראוי להיות בחולם, כי הוה

ט (א) ולביר ולביר: את כל זה ביררתי והבנתתי: אשר הנדיקים והחכמים ועבדיהם
בִּיד הַאֱלֹהִים הוּא עֲזָרָם וְהוּא שׁוֹפֵטֵם כְּדִי לְהַטִּיבֵם בְּאֶרְצֵיכֶם: וְעַבְדֵיכֶם. הֵם
תלמידיהם

באור

שלשת הכתובים הקודמים אל מה שלפניהם בזה האופן אשר דרך בו המחבר, והיינו, שאמר
זוה שיש נדיקים שמקריהם כראוי לרשעי, וכן להפך, הוא הכל, וכתן טעם לדבריו שאמר
לפעמים ישנתי זאת הסתירה, שבנתתי את השמחה אשר להנדיק בחלקו באכלו לחם חקו
ומימיו באמנים, ולוית השמחה בכל עמלו שיעמול, א"כ הנדיק זוכה בטוב היותר אמתי שאפשר
לאדם בימי חייו אשר וגו', (והי' זה הישוב ממני, כאשר נתתי את לבי וגו', כפי' המפרש),
ומסי' דבריו ואומר שאין כן הכלל' הרשע, שהי' רבוי הנכסים והמאכלים ומשת' היין ומנוחתו
מהעמל, הוא גורם לו רק מרבית הדאגה ומכיעת המנוח' והשנה, כי הדאגה והשבע אינם
מניחים לעשיר לטוב ולישן: ואם לא הספיק לי זה הישוב לפרקים באנשים ידועים, הייתי
משיב עליו. ראיתי את כל מעשה האלהים, והנה מקרה זה הנדיק ורע לו וזה הרשע וטוב לו
הוא לתקנת הכלל כל מעשה האלהים יחד, ואם גם הישוב הזה לא הספיק לי לפעמים, שלא
יכולתי לנדר דברי לשואלי, מה תקון הכלל בזה, אז השנתי כך: כי לא יוכל האדם למנוח
בנות המקרים אשר יחולו על בני האדם בטבע אם טיב ואם רע, ולקשרם וליחסם בדבר טוב
ורע מוכרי שקדם להם. שהרי גם הטוב והרע המוסרי אינם ביד בחירת האדם, כי אי אפשר
לאדם ואפילו הוא חכם ויעמול לבקש ישוב הנחת חרות הבחירה עם הנחת ידיעת הא בעתידות
לא ימצא על זה ישוב, ואיך תשאלוני על הגמול והעונש עליו? וכזה הוא באור תחלת הפרק
הבא, וכמשך בעיונו ומחקרו בזה עד פסוק י"ג, וק"ל: ובזה מיושב מאוד קשור פסוק י"ח
בפרק הבא, שאמר שנתתי וראה וגו' שאפי' בנבנות הטבעיות לא אוכל לקשר את מקרי הטוב
והרע הטבעי):

ט (א) יוסיף לבאר איך אי אפשר לחכם להשיג דבר ממעשה האלהים ודרכיו, אם לא יתן
ענינו כי אם בזה שנעשה תחת השמש, יאמר גם אני ידעתי לברר את כל זה,
אשר הנדיקים והחכמים ועבדיהם, הם התלמידים הסרים למשמעתם כעבדים, או תהי'
אכונה על מעשיהם, (עיין באור המלות) כלם ביד האלהים, והאדם אם לא יתנוכן כי אם
קורותיו

דאס דיא גערעכטען אונד דיא וויזען
 זאמט איהרעם טהון אונד לאסען אין
 גאטטען דראנד זינד . אָב גערליכט ,
 אָב גערזאָסט , דער מענש ווייס עז
 דיזידען ניכט : אַללעז איווט יאויף
 איינערלייא וויזע . (ב) אַללעז ווידער-
 פֿאהרט אַללען ; איין צופֿאלל טריפט
 דען גערעכטען וויא דען אונגערעכטען ,
 דען גוטען אונד ריינען וויא דען אונ-
 ריינען , דען אַפֿערער וויא דען וועלכער
 ניכט אַפֿערט . גלייכעז שיקואַל האָט
 דער פֿראָממע וויא דער זינדער ; דער
 שוואַרר , וויא דער וועלכער שווירע
 שיינעט . (ג) ווערד איין איבערל ! בע-
 טראַכטען וויר בלאָס וואָ אונטער דער
 זאָנגע געשיררט ; דאָס איין צופֿאלל
 אַללע

אֲשֶׁר הַצְדִּיקִים וְהַחֲכָמִים
 וְעַבְדֵי הֵם בְּיַד הָאֱלֹהִים גַּם-
 אֶהְיֶה גַם-שְׂנֵאָה אֵינִי יוֹדֵעַ
 הָאָדָם הַכֹּל לַפְּנֵיהֶם : (ב) הַכֹּל
 כְּאֲשֶׁר לְכָל מְקָרָה אַחַד לַצְדִּיק
 וְלַרָשָׁע לְטוֹב וְלַטָּהוֹר וְלַטָּמֵא
 וְלַזִּכְּחַן וְלַאֲשֶׁר אֵינְנוּ זֹכְחֵי כְּטוֹב
 כְּחַטָּא הַנְּשַׁבֵּעַ כְּאֲשֶׁר שְׂבוּעָה
 יֵרָא : (ג) זֶה רָע בְּכָל אֲשֶׁר-
 גַּעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם כִּי-מְקָרָה

אחד

באור המלות

רש"י

מפעלי הכפל משרש ברר , ובה כפלם כמו
 העין : ועבדיהם , יש משרשים מופשיים , כמרגוש
 טעם , עובדא , והוא כבון , שאם הכונה על
 עבדים , יותר ראוי שינקד ועבדיהם , כמו מלכיהם ,
 רגליהם , אבל לטי הדרך הוא הוא נקוד קמץ
 גדול , כגדו בלרמית ועבדיהון : (ב) כטוב
 כחטא

תלמידיהם משמיהם הולכי אורחותם : גם
 אהבה גם שנאה . אין יודעין שאר הנביות ואין
 מזכירין לתת לב נמה יאהבו למקום ונמה הם
 שטאים : הכל לפנייהם לפני הנדיקי והחכמי :
 (ב) הכל כאשר לכל . הכל כותנים ללגס כאש
 מגיע לכל אדם מקרה אחד ויודעים שסוף דבר

לתת לכל איש כדרכיו : מקרה אחד . ויודעים שסוף הכל אשר נדיק ואשר רשע לשת ועקרה
 אחד יש בעולם הזה לכולם כל זה הם יודעים ואע"פ כן בוזחים להם דרך הטוב לפי שידעים
 איש הפרש ביניהם לעולם הנא : לנדיק . כגון נח : לרשע . פרעה נכה זה נכלע וזה נכלע :
 לטוב . זה משה : לטהור . זה אהרן : ולטמא . אלו מרגלים אלו אמרו שמה של ארץ ישראל ואלו
 אמרו גטתה אלו לא נכנסו לארץ ואלו לא נכנסו לארץ הרי מקרה אחד להם : ולזוכה . זה יאשיהו
 שנאמר ויזבח יאשיהו (דברי הימים ב' ל"ה) : ולאשר איננו זוכ' . זה אחאב שביטל את ישראל מעלות
 לרגל זה מת בחנים וזה מת בחנים : כטוב . זה דוד : כחטא . זה נבוכדנצר . זה בנה בית המקד' .
 וזה המריבו . זה מלך מ' שנה וזה מלך מ' שנה : כנשבע . זה נדקיהו שנשבע לסקר שנאמר גם
 במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו וגו' (שם ב' ל"ו) : כאשר שבעה ירא . זה שמעון שנא' ויחמר
 אליהם שמעון השנעו לי (שופטים ע"ו) סן מפגעון בי אתם ללמדנו שהית' שבעה חמורה לו
 זה

באור

קורותיו בעולם הזה לא יוכל לידע אם הוא אהוב או שטא לפני המקום ב"ה , כי הכל לפנייהם
 על דרך וענין אחד : (או כוונתו כי הכל כבר נגזר טרם היותם על האדמה , ארבעים יום
 קודם יבירת הולד חכם או גבור או עשיר , ואם השעשה הוא אהוב או שטא לפני המקום ,
 אין יודע האדם) : (ב) הכל יארע לכל אחד כאשר יארע לכל הנשארים , אין הבדל בין נדיק
 לרשע ובין טוב לחוטא כו' : (ג) זה רע , אם יארע הדבר הזה כשות שהוא בעה"ז בלי פתרון
 החולם , וודחו זה רע גמור ושחלט כי מקרה אחד לכל , כפי אשר אטו רואים תחת השמש על
 הארץ , אין הבדלה בין עושה הטוב לחוטא , נדקת הנדיק ורשעת הרשע כחלט תשיבנה ,
 בלי

מגלת קהלת ט

הרגום אשכנוי קיג

אֶחָד לְכָל יוֹם וְגַם לְכָל בְּנֵי הָאָדָם
מִלֵּא-רָע וְהוֹלִלּוּת בְּלִבָּם
בְּחַיֵּיהֶם וְאַחֲרָיו אֱלֹהֵי הַמֵּתִים :
(ו) כִּי-מִי אֲשֶׁר יִבְחַר אֶל כָּל-
הַחַיִּים יֵשׁ בְּטַחֲוֹן כִּי-לְכָל חַי
הוּא טוֹב מִן-הָאָרֶץ הַמֵּת :
(ה) כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שִׁימָתוּ
יחבר והמתים

אללע טריפט . אונד אויך (דים וואָרע
איין וואָהרעו איבעל), דאָס דאָז הערץ
דער מענשען פֿאַללער טיקקע אונד
איינגעוואורצעלטעס אונזן אים לעבען
זיין, אונד זאָ צו דען טאָרטען הינאָב
שטייגע . — (ד) וועלכען עלענדען דוא
אויך אַוויזאָהלען ווירזט, איממער
בלייבט ער דען לעבענדען איין בעוויזן,
דאָס איין לעבענדיגער הונד בעסער זיין
אַלז איין טאָרטער לאָווע . (ה) דיא
לעבענדיגען וויסען דאָך וועניגומענז,
דאָס זיא שטערבען ; דיא

באור המלות

רש"י

כח ט א , ענינו הטוב כחוטא והסועא כטוב, וכמו
טווכי
זה מת בניקור עינים זה מת בניקור עינים :
על כן (ג) לב בני אדם מלא רע . שאומרי אין
דין פורענות לרשעים אין הכל אלא לפי המקרה פעמים לנדוק ופעמים לרשע : ואחריו אל
המתים . וסופן יורדין לגיהנם : (ד) כי מי אשר יבחר אל כל החיים יש בטחון . כי בעודו בחיים
אפי' הוא רשע ונתחבר לרשעים כמו שנא' אל כל החיים אפילו לרשעים יש בטחון שמה יטוב לפני
מותו : כי לכלב חי הוא טוב מן הארץ המת . ושיהם רשעים טוב היה לכבודאדן שהי' עבד
רשע וכתנ"י שלא הקדימתו מית' מנבוכדנצר ה"ו שנקרא אריה שנאמר עלה אריה מסוככו
(ירמיה ד') ומת ברשעו בגיהנם ועבדו בגן עדן . ורבותינו דהשו לענין מחתכין את הנבילה לפני
הכלבים בשבת ומת המוטל בחמה אסור לטלטלו אלא א"כ הניחו עליו תיטוק חו כסר : (ה) כי
החיים יודעים שימותו . ואולי יטובו אל לבם יום המיתה וישנו מדרכם אבל משמתו אינם יודעים
מאומה

באור

בלי תועבת כטוב, וכלי נזק לחוטא, האופט כל הארץ לא יעשה משפט, ? חלילה לאל מעול
וסדי מרשע והרי אין לך עול ורשע וחמס מהיות מקרה אחד לנדוק ולרשע בכל המציאות
כלו בלי הבדלה וכלי נשיאות פנים : והנה מן הטענה הזאת יהי' ח"ו השם מעות משפט נגד
הנדוק, והוסיף עוד טענה שניה, שגם נגד החוטא המכלית יהי' עול בחוק השם, אם לא
באמין בהשאת הנפשות והגועל, כי גם זה רעה גדולה ועול שיהי' לב בני האדם מלא רע
והוללות בלבנם בחייהם, ואחריו אל המתים, יטובו לשלמה ויאבדו לכנס, ולא יוסרו, ולא
ינרשו כנרוף כסף, למען ידעו ויבינו כי לא טוב עשו, כי הלכו אחרי ההבל, ולא הבדילו
בין טוב מדומה לטוב קיים ונאמן, ודאז אין זה פועל חכם, שיברא נפשות משכילות, הוד
הזכירה ותפארתה, ויניקס להיות מלא רע והוללות, ימים מועטים, ואחריו כן ילכו אל
המתים וכלו בלי תקומה, ובאפס תקוה, אם בריאה יברא האלים להרע לו, ולהנקם ממנו
בקמה שאין אחריה תקומה ? או איך ימצא תחת ממשלת בעל הרחמים, אדם חי שיהי' מציאותו
רעה גמורה ועוקלת ? : (ד) כי מי אשר יבחר, כן הוא הכתיב והקרי יבחר, ולפי הכתיב
כ"ל שבך פירושו מי מבני אדם אשר תבחר, ואף אם יהי' שפל אנשים, נגוע ומעונה, הנה
על כל פנים, יהי' אל כל החיים לנטחון, לאות ולראיה, שהמות אשר אין אחריו חיים היא
הרעה והנקמה שאין למעלה ממנו ושלכלב החי עם שפלותו ובזיונו, הוא טוב מן הארץ המת,
ומלת יש באורו כמו ישנו, ועוכרמים אנו לכך מחמת פסקי הטעמים לומר שתיבות אל כל
החיים שייכוס לכשאז המאמר, לא אל תיבות מי אשר יבחר שהן נושא המאמר, ולפי הקרי
כך ענינו, מי אשר יסובר מנוף וכפא, או יסובר מחלקים, יהי' אל כל החיים לנטחון,
והיבון אחד : (ה) כי החיים יודעים שימותו, ועם כל הכער והעבון יש בדיעה הזאת,

דין טאדמען וויסען יא גאר ניכטו ,
 בלייבען אהנע בעלאהנונג , אונד איהר
 אנדענקען פֿערלישט . (ו) איהרע ליבע ,
 איהר האס , איהר נייד , אללעו איזט
 דארוין ; ויא האבען קיינען אנטהייל מעהר
 אן אללעו , וואו אונטער דער זאנגע
 געשיהט . (ז) וואהלאן ! זא פֿערצעהרע
 דאך דיין מאהל מיט פֿריידען , טרינקע
 דאך פֿראהעו דערצענו דיינען וויין ;
 גאטט האט לאנגוט דיינע האנדלונגען
 מיט וואהלגעפֿאללען אויפגענאָטמען .
 (ח) קליידע דיק יעדערצייט אין וויסען
 געוואַנד , אונד ענטצירע דאז אַעל
 דיינעם הויפטע ניכט . (ט) פֿיררע
 וואַרללעבען מיט יעדעם ווייבע
 דאז

והמתים אינם יודעים מאומה
 ואין עוד להם שכר כי נשכח
 זכרם : (ו) גם אהבתם גם
 שנאתם גם קנאתם כבר
 אברה וחלק אין להם עוד
 לעולם בכל אשר נעשה תחת
 השמש : (ז) לך אבל בשמחה
 לחמך ושתי בלב טוב ייגך כי
 כבר רצה האלים את מעשיך
 (ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים
 ושמן על ראשך אל יחסר :
 (ט) ראה חיים עם אשה אשר
 אהבת

ר ש י

מאומה ואין עוד להם שכר פעולה שיעשו מן החיותה ואילך אלא מן שטרח בע"ש יאכל בשבת ;
 (ו) גם אהבתם . שאהבו פתי ולצין : גם שנאתם . שאנאו דעת : גם קנאתם . שהקניאו להקב"ה
 במעשה ידוהם : וחלק אין להם בכל אשר נעשה וגומר . לא הועיל להם זכות בן ובת לאותן
 רשעים שעבדו עבודת אלילים ואין להם כפרה לאחר מיתה : (ז) לך אבל בשמחה . אבל אתה
 הנדיק שכבר רנה הקב"ה מעשיך הטובים ותזכה לעולם הבא לך אבל בשמחה : (ח) בכל
 עת יהיו בגדיך לבנים . התקן עמך בכל שעה במעשה טוב שאם תמות היום תכנס בשלום .
 ומגל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך ליום סעודה ולא קבע לו זמין אם
 חכם הוא או פקח מיד מכבס כסותו ודוחץ וסך וכן עת מחר עד עת יקרא אל הסעודה
 יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רחוק וסך כך דרשוהו רבותינו במס' שבת : (ט) ראה חיים
 עם אשה אשר אהבת . ראה והבן ללמוד למונות להתפרנס ממוט עם תלמוד תורה אשר בידך ;
 כי הוא חלקך בחיים . אם עשית כן יהיה חלקך זה חיים בעולם הזה להתפרנס מן האומנות
 ובעולם

ב א ו ר

הנה היא טובה מהעדרי ידועתה לגמרי, כי אבדון הנפש הוא תכלית הרעה לעצם מדבר, והמתים
 לגמרי בכליון הנפש אינ' יודעי מאומה, ואין עוד להם שכר כי נשכח זכרם : (ו) גם אהבתם ,
 כל פעולותם, ומעשיהם, ומשיגי נפשותיהם היו כלא היו, אהבתם ושנאתם אברה, תקותם ופחדם,
 גאונם ושאוונם כלו בעשן כלי, וחלק אין להם בו' : (ז) אם אין אחרי המות כלום, וודאי
 שהדין עם בעלי העונג, האוכלים למעדנים ושזים וחוגנים כל ימיהם באמרום אבל ושתה כי
 מחר כמות, ומכרואי א"כ לפי הדעה הזאת הנפסדת לאמור לאדם כזה לך אבל בשמחה את
 לחמך בו', כי כבר רנה האלהים את מעשיך, והסכים על ידך, ואין אתה עתיד לתת דין
 ומשטן לפניו : (ח) הלבש תמיד בגדים נקיים ולבנים, ואל יחסר שמן הטוב מעל ראשך,
 ושמן עם האשה אשר אהבת ומסקת בה, וכל אלה תענוגי הגוף, כי למכישו השארת הנפש,
 זה

מגלת קהלת ט

תרגום אשכנזי קיד

אֶהְבֶּתְּ בְּלִימֵי חַיֵּי הַבְּלָה אֲשֶׁר
נִתְּנָה לְךָ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כֹּל יְמֵי
הַבְּלָה כִּי הוּא חֶלְקֶךָ בַּחַיִּים
וּבְעַמְלֶךָ אֲשֶׁר אֶתְּהַעְמַל תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ : (י) כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצֵא
יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה כִּי אֵין
מַעֲשֵׂה וְחִשְׁבוֹן וְדַעַת וְחִכְמָה
בְּשֵׂאוֹל אֲשֶׁר אֶתְּהַלֵּךְ שָׁמָּה :
(יא) שִׁכְתִּי וְרֵאֵה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ
כִּי לֹא לְקָלִים הַמְּרוֹזִין וְלֹא
לַגְּבוּרִים הַמְּלַחֲמָה וְגַם לֹא
לַחֲכָמִים לֶחֶם וְגַם לַאֲנָבִים
עֵשֶׂר

דאן דוא ליכוט, דיא דויער דיינען
אייטלען לעבען, דיא גאטט דיר
הונטער דער זאננע גאננט אין דען
טאגען דיינער ניכטיגקייט. דען דאן
איוט יא דין גאנצען לאזן וואררענד
דיינען דאזיינו, אונד אללער דיינער
ארבייט צוועק הונטער דער זאננע.
(י) אללען וואצו דוא קראפטע האזט,
פאלר פיהרע אהנע שייא; דען דארט
אים גראבע, וואהין דוא וואנדעלוט,
איוט יא וועדער האנדלונג נאך רעכענע
שאפט, וועדער וויזרהייט נאך פער
שטאנד. (יא) איך פוהר פארט נאך
פערנער הונטער דער זאננע צו בע
טראכטען: ניכט איממער עררייכט דער
שנעללפייסיגע דאן ציעל; ניכט איממער
טראגט דער טאפפרע דען ויג דאפאן.
דיא פערנינפטיגען דאבען אפט קיין
בראד, דיא וויזען קיינען

רש"י

ותעולם הנא שינעת שניהם משכחת עון: (י) כל אשר תמצא ידך לעשות רצון קוֹך בעוד
שאתה בכחך עשה: כי אין מעשה בשאל. לוכיך משתמות ואם עשית כן אין לך שום חשבון
בשאל שדלאג ממנו וכאן המקרא מסורס כי אין מעשה ודעת וסכמה בשאל לרשעים ולא
חסון לכדיקים כשיתנו החוטאים דין וחשבון וכן כדנש במדרש והבא לפותרו בלא סירוס
כמשמעו פיתר חשבון ל' מחשבה מה יוכל עוד לעשות להפטר מן הדין: (יא) שבתו וראה
כמו זכור ויודו כט בלע"ז (כמו וואי"אכט בל"א זעהנד): לא לקלים המרוזין. לא עמדה לעשאל
קלותו משהגיעה פקודתו: ולא לגבורים המלחמה. לא עמדה לאבנר גבורתו משהגיע יומו:
וגם לא לחכמים לחם. כגון אני שהיה לחמי ליום ששים כור סולת (מלכים א' ה')
וגו', ועכשו זה חלקי עכל עמלי מקל ומקידה: וגם לא לגבורים עושר. כגון איוב
בתפלה ויהי מקנהו (איוב א') וגו' כשכחה שעתו אמר חכמי אתם ריעי (שם י"ט): ולא לזולעים
ק

באור

מה לבד חלק האדם בעולמו, ובכל עמלו אשר הוא עמל: (י) כל אשר, כי הלא לפי הדעת
הזאת אין מעשה ואין חשבון ולא דעת ולא חכמה בשאל אשר אתה הולך שמה, עשה כל מה
שכחך לעשות להנאת גופך, ואם יהי עול וחמס, גול או עושק, מה בכך? כוסף למות,
ולרדת שאולה, וכל מה שאתה נהנה בעולם הזה בימי הבלך הוא לבד חלקך, מעתה לך
בשרירות לבך, אלה וכמא רמז גכוב ונאוף, רק אל תמנע כפסך משום תענוג, עתה בא
וראה עד היכן הדברים מניעים איך תנא מדחי א דחי ותסקע במזלות הדעות הנפסדות אם
לא תאמין בהשארית הנפש ובגמול לעולם הבא: (יא) שבתו וראה, יוסיף להתגבר בטענות
חזקות נגד מכחיש ההשארה, ואומר שבתו וראיתי שאף בעלי העובג לא יגיעו א ספסם ומאויס
בעולם הזה, וכל עמלם לשאל וסרירותם לבהלה, כי אפרו שלא יאמינו בהשארית העשנית,
הרי

תרגום אשכנזי

מגלת קהלת ט

עֲשֶׂר וְגַם לֹא לַיְדָעִים הֵן כִּי־עַת
וּפְנַע יִקְרָה אֶת־כָּל־ם : (יב) כִּי
גַם לֹא־יִדַע אֶת־עֲתוֹ
בְּדַגִּים שְׂנֵאָחוּיִם בְּמִצּוֹדָה רָעָה
וּבְצִפְרִים הָאֲחֻזּוֹת בַּפֶּח בָּהֶם
יִקְשִׁים בְּנֵי הָאָדָם לַעַת רָעָה
כִּשְׂתַּפּוּל עֲלֵיהֶם פְּתָאִם :

קיינען איבערפֿלוס, דיא פֿערשטאָנדיגען
קיינע גונט; צופֿאלל אונד אונגעפֿאהר
בעהעררשט זיא אַללע. (יב) יא, דער
מענש ווייס ניכט, וואָז איהם בעפֿאַר-
שטעהט, וויא פֿישע פֿערשטריקט אים
באָוען נעטץ, וויא פֿאַגעל אים פֿאַלל-
שטריק געפֿאַנגען, זאָ איבערפֿאַללען
דען ערדענוואָהן פֿלאַטצליך אין צייטען
דעז אונגליקו מאַנכערלייט ווידער-
וואָרטגיטען.

גם

באור המלות

רשי

במוני כסוף, כעמי כעמך, כחסיכה כאלורה ודומיהם;
(יב) כמ נ ד ה ר ע ה, כחולס, היא כרסת שדיון
כה: וקשים עם התואר כפלים והסנה חכנו אבל
לקח

כן - הרי משה אין ידע וכנות ממנו בישראל לא
מנא חן בתפלתו שיכנס לארץ: כי עת ופגע
כמשמעו. ד"א כי עת ופגע יקר' אית' והפגיע'
והתפינה יהיו רגלין בהם שלא יבואו לדברים

הללו: (יב) כדגים שנאחזים במצודה - כדגים גדולים שנאחזים במצודה גרועה ומלושה;
ופירשו רבותינו היא חכה שאינה קלח כמין מחט ודג גדול כלכד זה: כהם יוקשים בני האדם -
במכשול קטן ומלש כמו המצודה הרעה והפח נכשלים בני אדם בעת פקודת רעתם כשנא עתם
ליפול הרעה עליהם פתאום במצודה רעה מלווי"שא בלעז' (והוא מאל"וויס - בל"א
אונפעררועהנס

באור

הרי הם כמשרה לחצי המקרה והפגעים, הכל במקרה גמור והזדמן, לא לקלים המרון כו'
כי עת ופגע יקרה את כלם המכמים והכסילים, הנגורים והחלשים, ואין יכולת ביד האדם
לעשות מאומה, וא"כ האוער כל אשר נכתב לעשות עשה, דברי תהו הם: (יב) כי ט'
המקרה והפגע יונעוהו מלעשות מה שיספן, כי יגיע עדיו פתאום והוא לא ידע, ודמה בני
אדם לדגים ולכפרים שלא ידעו עד שיפלו במצודה ואין אומר השב, אין מי יתעול עליהם ואין
מי יבד להם, כי לכך נצרו, וכן משפט בני אדם חס אין דין ואין חשבון לפני מי שאמר והיה
העולם: ועתה אחרי כל אלה לא ומשוב עם נפשו כמה מן ההפסד והבלבול יתחייב לך אם לא
תאמין שתשאר הנפש אחר מות הגוף, ואם היא עתידה לתת דין וחשבון לפני מלך המלכי,
הלא רע וער עונך עקור חיים הללו מים נאמנים אשר לא יכזבו, אלו אין אחרי העוה כלום
ח"ו, לא ברא השם את עולמו כי אם לרעת החיים המשכילים, כי הנעשק יאבד בנדקו באפס
תקוה, והעשק ימלא את לבבו רע והוללות בחייו ואחריו אל העמים, ואין אומר השב, ימי
האדם מעטים, שנעי רוגו, רהבם עמל ואון ורעות רוח, ומשם שאולה אל הכליון והאבדון
האוחלט, אשר אין למעלה ממנו, ואף בעולם הזה אין מקום לשלימות הנפש ומעלת המדות
והמוסר, שקר הנדק והכל האמונה, כי אם כלנו אחרי שרירות לבנו נלך כבהמות ארץ,
ודע שד מזה כי אין העונג הבהמי ביכולת האדם, כי הוא מוזמן ועתיד למקרים ופגעים רעים,
יקוש נפח לעת רעה, כדגים וככפרים ולא ידעו את עתם, וכדאי הוא שיקון בחייו, ותבחר
מחנק נפשו בהתכוננו כל אלה, טלי שהמות כליון הנפש, אבדון מוחלט לדעת המכחיאים
הללו, וא"כ אין לך נקמה גדולה ממנו, יסנה על ימין ואין גלוס, על שמואל והנה בעתה,
חיי האדם נטושים למקרה ופגע, ומתו כליון מרון, וישאר א"כ מאומם כאיש נדהם ונבדק,
אשר לא ידע אנה יסנה, מה יבחר ומה יעזב, מה יאהב ומה ישנא? ואיה איפיה כבוד
האלהים

מגלת קהלת ט

תרגום אשכנזי קטו

פרשה ט'

ניינטער אבשניטט

(יג) גַם־זֶה רֵאִיתִי חֲכַמָּה תַחַת
הַשָּׁמַשׁ וְגִדּוּלָהּ הִיא אֵלַי :
(יד) עֵיר קַטְנָה וְאֲנָשִׁים בְּהַמְעַט
וּבֵאֵלֶיהָ מֶלֶךְ גִּדּוֹל וְסַכְבֵּי
אֶתָּה וּבִנָּה עָלֶיהָ מְצוּדִים
גִּדּוּלִים : (טו) וּמְצָא בָּהּ אִישׁ
מַסְכֵּן

(יג) אויך פֿאַר גענעדען פֿאַרצוג דער
וויזוהייט בעמערקטע איד אונטער דער
זאָנע, אונד פֿאַנד איהן זעהר וויכטיג.
(יד) איבער איינע קליינע שטאַרט פֿאַן
וועניגען איינוואָהנערן קאַם איין
מאַכטיגער פֿירזט, אומרינגטע זי, אונד
בויעטע האָהע באַללווערקע אים
זיא. (טו) עז פֿאַנד זיך אבער איין מאַן
דאַרין

באור המלות

רש"י

לקח טאָך, ובא הנח תטורת הדגש : (יד) מל ד י ס ,
לא זכרי לא היה קושבו לכלום : (טו) ואמרת
אני

באור

האלהים אשר למענו ברא את כל הכבדאים ? איה חסדו הגדול ורחמיו על כל מעשיו, אם
לא ברא את מנחר היטורים, כי אם לרעתם ? אין זה כי אם כמו שאמר החכם המלך, מקור
חיים השחיר לנו הבורא בהשאירו לנפשותינו ברכה, בה כוכל התנחם ממעשה ההבל מעצבו
ההעדריס, שם ישפט האלהי את הנדיק ואת הרשע, ואיש את פרי מעלליו יאכל, שם עת
לכל חסן ולכל מעשה וגם כל מה שנעשה תחת השמש לא יעשה כי אם על פי רצון והשגת
הבורא, והיא המנהגת ומנהלת את האדם מיום הולדו לעולמי עולמים, כי הנפש לא תמות
כי אם תשאר לעולמי עד, ואם יעשה לנדיק בעה"ז כמעשה הרשעים ולרשע כמעשה הנדיקים
אל תתמה על החסן, כי פאר המעשים ופתגמים לעולם הנא, כאשר הרבו חכמינו ז"ל לדרוש
בכמה מקומות מהש"ס, ובזה יותרו כל הספקות המזערות את הנפש המשכלת, ותמצא
מרגוע מכל המחשבות הרעות והנפסדות אשר זכרנו, בזה ירוחק העול מחיק אל אמונה,
נדיק ה' ישר פעלו, וחסדו מלאה הארץ, ותחת אשר ילך המכחיש חשכו ואין כינה לו,
יראה המחמין אור גדול על דרכי בני האדם וקורותיהם, ובזה וודאי ישמח בה' ותגל כפאו
באלהיו, ויאמר אך פרי לנדיק, אך יש אלהים שופטים בארץ, ברוך אל אמונה אשר נטע
בתוכנו חיי העולם, וחסן לנו דעה ובינה להביע אל פעולותיו היטרות והתמימות, ולהבין
מתוך מעשה ידיו כי להטיב לנו הוציאנו מאפס א' היס, לא בקצפו, כי אם ברחמיו ורוב חסדיו
ברא יצר ועשה את כל הנברא, ובפרט מנחר היטורים שהוא האדם, בעל נפש משכלת,
ולמעלה מכלם סגולת המון, אשר בחר מכל עם וכל לשון, ברוך ה' מן העולם ועד העולם :
והנה הארכתני מעט בזה הדרוש כדי להעמידך על תוכן כוונת החכם לדעתי, כי בודאי לא
להעיר הספק בלב המחמין בא החכם הזה ח"ו, כי אם להעמיד האמת על תלה, ולחזק האמונה
בנפש המשכיל, כי היא יסוד ועקר תורתנו הקדושה, כידוע לכל אשר בשם ישראל יבינה :
(יג) גם זה, ידבר מעניני החכמה ומקרויה במדיניות, אמר ראיתי החכמה והיא בעיני גדולה
וכבדת, כי היא לפעמים טובה מגבורה, כאשר יזכור וע"כ אני מעמידה לי לחוק למינות
חכמים לראשי ברא המלחמה, ולא עשירים וגבורים סכלים, כי ראיתי מעשה : (יד) עיר
קטנה, כנגד וסגב אותה מלך גדול ואנשים בה מעט, והמלך סגב אותה בעם רב, והיא
במקום נמוך שיכול לבנות עליה מצודים גבוהים מומה, הנה אין ספק שתלכד, ואין מניל :
(טו) ואדם לא זכר, שלא הי' לאיש ההוא המסכן זכר בפי אנשי העיר קודם שמת את העיר
בצחמתו

מִסְכֵּן חָכְם וּמְלִטָּה הוּא אֶת־
הָעִיר בַּחֲכָמָתוֹ וְאָדָם לֹא זָכַר
אֶת־הָאִישׁ הַמְּסֵכֵן הַהוּא :
(טו) וְאָמַרְתִּי אֲנִי טוֹבָה חֲכָמָה
מִגְבוּרָה וְחֲכָמַת הַמְּסֵכֵן בְּוִיָּה
וְדַבְרֵי אִיגָם נִשְׁמָעִים : (יו) דְּבַר־י
חֲכָמִים בְּנִחַת נִשְׁמָעִים מוֹעֵקָה
מוֹשֵׁל בְּכַסִּילִים : (יח) טוֹבָה
חֲכָמָה מִבְּלִי קָרֵב וְחוֹטֵא אַחַד
יֵאבֵד טוֹבָה הַרְבֵּה :

י (א) זְכוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יִבִיעַ
שְׁמוֹן רוֹקֵה יִקְרַח מִחֲכָמָה
מַכְבוֹד

באור המלות

סרסו מלך וענינו מנצלים נבזים : (טו) ומלך
במלח : (יח) קרב , ענינו מלחמה : חוטא
הוא על הרוב תואר לאדם החוטא , וחוטא סה"כ
שהוא עם דבר על טעם יותר סה"כ ג"כ עם מקרא
כמו חטא : יצין באור הטעמים :
י (א) זכוכי מות , כגון בימות הסורף שאין
בזכוכים כח והם קרובים למות : יבאיש ,
מלכי האומות ע"א . משה כפטר זה כונה שנים
ועדיין גזירותיו מקובלים על ישראל וכמה מלכי האומות גזירות על ישראל ואין דבריהם
מתקיימין : (יח) טובה חכמה מכלי קרב . חכמה של סרסו שאמר ותבא האשה אל העם
בחכמה (שמואל ב' כ"א) עמדה להם יותר מכלי קרב שהיה ביד' להלחם עם יואב : וחוטא ח'
יאבד טובה הרבה . חילולי שהרגו לשבע בן בכרי הי' כלם חטדים על ידו . ד"א וקוטא
אחד יאבד טובה הרבה הרי שהיו ישראל מחנה נדיקים ומחנה רשעים ובא ח' וטעא ועשאן
מרוכזים כחוטא שהכריע את כולם לחובה :

י (א) זכוכי מות יבאיש יביע וגומר . כגון בימי הסורף שאין בזכוכין כח והם קרובים למות גם
חס כח לתוך שנין רוקק ומתערב בכשמים הוא מבאישו והוא מעלה קנף שקורין אישק"מא
בלע"ז

באור

בחכמותו : (טו) ואמרתי אני , הנה טובה החכמה מגבורה , ועם כל זה חכמת המסכן
בזויה : (יז) הלח דברי חכמים נשמעים נחת וקורת רוח יותר מעד' המושל הערץ בכסילים ,
ומדוע לא ישמעו להם בני האדם ? (יח) טובה , אמת שהחכמה היא טובה להגין ולהכיל
יותר מכלי המלחמה , אבל פעמים שימנא בחכסו חסרון אחד , ומדה אמת גרועה , ועל ידה
יאבד טובה הרבה , וכפרסה הנאה יבאד את המעקר הזה במשל :

דארין , דירפטיג אונד וויזע , דער דיא
שטאדט דורך קלוגהייט עררעטעטע ;
קיון מענש דראטטע פארהער דען
דירפטיגען בעמערקט . (טו) איד
של'אס דארין , וויזעהייט זיין בעסער
אלו טאפערקייט . דאך איזט דיא
זיזעהייט דען ארמען פערפאכטעט , אונד
זייע רערען פינדען קיינען איינגאנג .
(יז) ווארטע דען וויזען , זא זאנפט ,
זאל'טען אנגעהמליכער זיין , אלו
דאן לויטע געשרייא דעררשוויכטיגער
טהארען . (יח) וואהר איזט'ז , וויזעהייט
פערדינט דען פארצוג פאר קריגנוואפען ;
אבער איין פעהלער קאן איד פיל גוטען
פערדערבען .

י (א) זא וויא טאדטען געשמייס בא'ל
זאמישען אעל פערדירבט ,
אונד אין גאררונג ברינגט : זא פער-
דירבט איין וועניג טרהארעהייט דען רוף
דען

רש"י

אני . בראותי כן טובה חכמה מגבורה והרי
חכמותו של זה זכו' לכול' ועכשו כול' מנלטו על
ידו . ומ"א עיק קטנה . זה הגוף : ואנשים
בה מעט . אלו איברים של אדם : מלך גדול .
זה יצר הרע שכל האיברים מרגישים בו . איש
מסכן . זה יצר טוב : (יז) נחת נשמעים .
מקובלים הם לגזירות : מועקת מושל בכסילים .
ועדיין גזירותיו מקובלים על ישראל וכמה מלכי האומות גזירות על ישראל ואין דבריהם
מתקיימין : (יח) טובה חכמה מכלי קרב . חכמה של סרסו שאמר ותבא האשה אל העם
בחכמה (שמואל ב' כ"א) עמדה להם יותר מכלי קרב שהיה ביד' להלחם עם יואב : וחוטא ח'
יאבד טובה הרבה . חילולי שהרגו לשבע בן בכרי הי' כלם חטדים על ידו . ד"א וקוטא
אחד יאבד טובה הרבה הרי שהיו ישראל מחנה נדיקים ומחנה רשעים ובא ח' וטעא ועשאן
מרוכזים כחוטא שהכריע את כולם לחובה :

י (א) זכוכי מות יבאיש יביע וגומר . כגון בימי הסורף שאין בזכוכין כח והם קרובים למות גם
חס כח לתוך שנין רוקק ומתערב בכשמים הוא מבאישו והוא מעלה קנף שקורין אישק"מא
בלע"ז

מגלת קהלת י

תרגום אשכנזי קטו

מִכְבוֹד סְבִלּוֹת מַעֲט: (ב) לֵב
 חֶכֶם לִימִינוֹ וְלֵב כְּסִיל
 לְשִׁמְאֵלוֹ: (ג) וְגַם בִּבְדִירָה
 כְּשֶׁהַסֶּכֶל הֵלֵךְ לְבוֹ חֶסֶר וְאָמַר
 לְכֹל סְכָל הוּא: (ד) אִם רֹחַ
 הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עֲלֶיךָ מְקוֹמָהּ
 אֲתַנַּח כִּי מִרְפֵּא יִנְיַח חֲטָאִים
 גְּדוֹלִים: (ה) יֵשׁ רָעָה רְאִיתִי
 יִתִּיר ה' א

דעו דורך ווייזוהייט אונד ווירדע פֿאַר-
 טרעפֿליכען מאַנגען • (ב) דעו ווייזען
 דערץ פֿיררט איהן רעכטו, דעו
 טהאָרען הערץ לענקט איהן שטעטו
 לינקו • (ג) דיא לעעהרטייט דעו טהאָרען
 איזט אויף יעדעס וועגע ערקעננבאָר ;
 ער רופֿט עז גלייכזאַם לויט, דאַס ער
 איין טרואָר זייא • (ד) ווען דער צאָרן
 דיינעו רעגענטען דרך איבערקאָסטט,
 פֿערלאַס דעננאָך דיינען פֿאָזטען ניכט •
 דורך נאַכגעבען פֿערזאָהנט מאַן גראַסע
 פֿעהלער • (ה) פֿרייאַליך זאָה אײך
 יענעו איבעל אונטער

תחת

באור המלות

רש"י

בלע"ז (עקו"ס בל"א שו"ס וכן פי' רש"י בבבא
 מביבא דף מ"א ע"ב) וברא' בו כמין אבנעונו'
 והו משמעו של יביע הרי דבר קל שהפסיד דבר
 חשוב וכך יקר מחכמ' ומכבוד סכלו' מעט שהרי
 הכריע את כולם הרי שהיה אדם זה שקול
 במחנה עבירו' ומחכ' זכו' ובא ועבר עביר' א'
 והכריעתו לכך חובה כמלא סכלות זה שהוא
 דבר מועט יקר ושוקל וכבוד יותר מכל החכמ'
 והכבוד שהיה בו שהרי הכריע את כולם: יקר -
 ל' כבוד הוא כבוד ושוקל יותר מן החכמ' וכבוד
 שבו: ומדרש אגדה משלים יצר הרע לזכובי מות: יבאיש יביע שם טוב שהוא ערב משמן רוקח:
 (ב) ל' חכם לימינו' חכמתו מוזמנת להטותו על דרך המיומנת לטובתו: ולב' כסיל לשמאלו -
 לעקבו מן הדרך המיומנת שהיא תפארת וגיחה לו: (ג) ואמר לכל סכל הוא - בהליכתו ובדבורו
 הכל מכירין שהוא שטת: (ד) אם רוח המושל - מושל העולם תעלה עליך לדקדק אחרך במדת
 הדין: מקומך אל תנח לומר לו מה יועיל נדקתי לו: כי מרפא -
 דקדוקי

כל אחד מהם: יביע, פירשו לפי ענינו יבאיש השמן
 הרוקח מנורת בוגיה בלשון החלמוד, או אבנעונו'
 בלשון המקרא: וחולי הוא מינין הדבור והלחישה,
 כי הדבר הכבד תוסס ומשמיץ קול לחש, בל"א
 (נבחרן): יקר בקטן הוא מואר השם, ואם תהי'
 היו"ד בשוף או הוא שם דבר כמו כבוד,
 (ב) ל' י' כו, מווסן לו בעת שירצה, כמו הימין
 המווסן לאדם לכל מינסה: (ד) ת' נ' וכן יניח
 סן מנורת חכרי פ"א פעל, וענינו עזיבה, משא"כ
 נח הוא מכחי העי"ן וענינו מנוחה: מרפא, שם
 גבא באלף והוא משרט רפה, ענינו רפיון העורף
 ועדת

באור

(א) זה הפסוק דבוק למה שלמעלה, וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, יאמר כמו שזכרנו
 מות אפי' אחד מהם יבאיש ויביע השמן הרוקח, כן מעט סכלות יבאיש את ריש
 האיש היקר והנכבד מחכמה ומכבוד, וישחית את שמו הטוב, ודמה השם לשון הטוב, כאשר
 אמר למעלה טוב שם וגו': (ב) עיין בבאור המלות, יאמר חכמת החכם הרואה את הכולד
 כיכרת מתוך כל מעשיו, כאלו החכמה היא שורה בימינו שהוא כלי מעשה הגדול באדם, ולב
 כסיל כאלו הוא ניד שמאלו שהוא אטר ועל מלגמור מעשה טוב: (ג) ובכל עניניו ועסקיו
 מרצה קוסר לבו ודעתו, ואפי' כשהוא הולך בדרך, ובאלו קורא על נפשו ומודיע לכל סכל
 הוא: (ד) אם רוח, אם חמת המושל תעלה עליך, אל תמהר להכניס את מקומך ולברוס
 מפניו, כי אם תשמור משמרתך, ולא תשהה את פקודתך, כי רפיון העורף ולסון רכה תניח
 ר"ל תעזוב ותכפר חטאים גדולים, וסוף שתשכך את חמתו, (דורך נאכגעבן פר זעהנט מאן
 גרושי פעהלר): (ה) יש רעה, כלומר הן חמת שלפעמים תהי' ההנהגה המדינית רעה,
 ע"י שהמושל יעשה דברים הפך הנדק והאמת, כאלו הם כשגגה היוצאה מלפניו, ולא ידע מה
 יקי'

אזנער דער זאָננע , אַלו וואַרע דעם
 העררשער איינע איבעראיירונג ענט-
 ווישט ; (ו) דיא טהאַרדוויט וואורדע
 צו האָהען ווירדען בעפֿאַרדערט ; פּער-
 זאָנען פֿאַם שטאַנדע זאָנקען טיף .
 (ז) איד זאָהע שקלאַפֿען אויף ערלען
 ראַססען ; פֿירזטען , וויא קנעכטע , צו
 פֿוסע וואַנדערן . (ח) דאָך ווער גרובען
 גראַכט , פֿאַללט זעלבסט הינין ; ווער
 ציינע איינרייסט , דען ווערדען שלאַנגען
 שטעלען . (ט) ווער שטיינע בריכט ,
 ווירד זיך פֿערלעטצען , ווער ביימע
 פֿאַללט , ווירד זיך פֿערוואַונדען .
 איוט

תחת השמש כשגגרה שיצא
 מלפני השליט : (ו) נתן הסכל
 במרומים רבים ועשירים
 בשפל ישבו : (ז) ראיתי עבדים
 על־סוסים ושרים הלכים
 כעבדים על־הארץ : (ח) חפר
 גומץ בו יפל ופרץ גדר ישכנו
 נחש : (ט) מסיע אבנים יעצב
 בהם בוקע עצים יסכן בהם :
 אם

ר ש י

באור המלות

דקדוק: הדין בייסורין הכאין עליך מרפא הוא
 לעבדתיך ויכית לך חטאי הגדולי: (ה) כשגג'
 שי צא מכפני השליט דומה הוא לשליט שהוכיח
 דבר שגגה מפני שגג וחי אפשר לחזור כך
 אמר הקב"ה ואין להשיב: (ו) נתן הסכל
 במרומים רבים זו היא הרעה שהיא כשגגה
 הוכח מלפני השליט שניתן השעות והרשע
 במרומי גובה שהגבי הקב"ה את הכסילי ואת

ומדת הסכלות , (כאן נגבן): (ה) שיוצא ,
 משפטו שיוצאה , ולהקל על האלף כסלה ה"א
 והועלה תנועת האלף על הדג"י להורות עליו ;
 (ו) מכל , שם דבר וכן סכל: (ח) גומץ נכסב
 השלשום לפני הדגש וקריאתו בשור"ק , ופירושו
 חסירה , מרגום אל הפחת הגדול קוטמה , והנימל
 והקוף מסולת אחד: (ט) יעצב , יעצבון ,
 (שמעון): יסכן , מענין סכנה , (ווירד נחשד
 האכן) , או מענין סכון , (ווירד זיך שניידן) ,
 הרשעי' שאני רוחה ברוח הקדש שהם עתידים לפשוט יד
 ויעזרים בשפל ישבו . ישראל שכל הגדולה והכבוד שיש
 שנאמר ישבו לארץ ידמו (איכה ב'): (ז) ראיתי עבדים על
 זה העם לא היה (ישעיה כ"ג) יתעלו להיות על סוסים
 בקולרין : הולכים כעבדים על הארץ . לפני קרובין של
 צו יסול . פעמים שהוא נופל צו כלומר יש לך תורש רעה
 נכוכדנכר על ידי כלי בית המקדש שנאמר ועל מרי
 סיע של חכמים לעבור על דבריהם: ישכנו נחש .
 גדר הוכיר בתשלומין לשון נשיכת נקש שהוא דר
 אבנים

באור

והי' בסופס: (ו) נתן הסכל , פעמים שימנע המלך לקול
 הסכלות למעלה למעלה , ואנשי הגדולה בשפל ישבו
 וניתן להם רשיון מהמלך השליט לרכוב על סוס ,
 הועלה , וארסי התרוששו ווירדו מגדולתם , והם
 ויאכדו בעלי חקף ותרמית , יפלו בשפת אשר כרו ,
 אבנים ישכנו נחש הדד בחורי כתלי בתים : (ט)
 באב לעצמו , ובוקע ענים יסכן בהם , כלומר כל
 הרע

מגלת קהלת י

תרגום אשכנזי קיו

(י) אִם־קָהָה הַבְּרוּל וְהוּא לֹא־
פָּנִים קַלְקַל וְחִילִים יִגְבַּר וַיִּתְרוֹן
הַכְּשִׁיר חֲכָמָה: (יא) אִם־יִשְׁךְ
הַנְּחֹשׁ בְּלוֹא־לֶחֶשׁ וְאִין יִתְרוֹן
לְבַעַל הַלְּשׁוֹן: (יב) דְּבָרֵי פִי־
חֲכָם חֵן וְשִׁפְתוֹת כְּסִיל
תִּבְלַעְנֻו: (יג) תְּחַלֵּת דְּבָרֵי־
פִיהוּ

(י) איזט דאָן וויזען שטומפף, אונד
דער מאָן האָט דיין שניידע ניקט גע
שליפען, זאָ מוס דיא קראַפֿט שטעט
פֿערשטאַרקט ווערדען. וויזעהייט אַבער
האָט דען פֿאַרצוג דער שטעטען ריכֿט
טיגקייט. (זיין ווענדעט איזמער גור
דיא ריכטיגען אונד געהאַריגען מיטמעל
אַן). (יא) האָט דיא שלאַנגע איינמאַל
געשטאַכען, הילֿפֿט קיין בעשוועהרען
מערהר: זאָ גערוט אויך יענען צונגענע
דרעשערן פֿאַרטוהיל היין. (יב) שאַנונג,
פֿערקינדעט דען וויזען מונד; דער
טהאַרען ליפּפען, פֿערדאַממונג. (יג) איזט דער טהאַרען רעדע

באור המלות

רש"י

(י) קהה, סוף, החד, (שטומפף ויין: קלקל)
מזרש קלל כנסת ס"א עי"ן, ענינו מלושם,
(נשלים): הכשיר, שם מהסעיל, ענינו הושר
ובלמות המעשה: (יא) לחש, הוא הדבר הנדבר
בחסאי: (יב) חיל, בלמות, במסורה לית כותיה
שורק

אבני' יעצב בהם ימסיע אבני' ממחכנת' בהרי'
מתיעב בהם: יעצב' לשון יגיעה כמו בעצבון
תאכלנ' (בפ' ברא') כלו' כל אדם לפי מלאכתו
עצבוט אף לעושה רעה לפי זריעתו יקבור:
יסכן כס. יתחמס כס כמו ותהי לו סוכנת
(מלכיס' א' א') אף העוסק בתור' ומנות סופו
ליהנות מהם: (י) אם קהה הברזל. חרבות נורים שקיהו פיהם וחדודם: והוא לא פנים
קלקל. ואיכס לטושים ומרוטס למען היות להם ברק אף על פי כן וחיילים יגבר מגביר הוא
במלחמה את גבורי החיילים לנצח: ויתרון הכשר חכמה. ומעלת כשרון יש עוד לחכמה יותר מן
הברזל אם תלמוד חכם משחיר פנים ברעב ואתה רואהו מסכן בין העשירי' הרבה חיילים
מתגברים על ידו. ואל תתמ' על וי"ו וחיילים כי הרבה וי"ן נפלים כן בלשון עברית כמו אם
ראית נכבותירן עמו (תהלי' כ') (עזי חמרת יה ויהי לי יצועה בפ' בשלח) והרבה מפורשי' כזה:
(יא) אם ישך הנקש. את איש בלא לחש. מחמת שלא לקחו החצר שלא ישך: ואין יתרון לחצר
הרשע שהיה רגיל ללקוש ולא לחש כך אם בני עירך ככאלים באיסורין מחמת שאין חכם דורש
להם ומלמדם את חוקי התורה אין יתרון לו בשתיקותו ולא ישתכר: (יב) דברי פי חכם חן.
על שומעיהם וכשמעים לו טוב לו שנטול גדולה עליהם: ושפתות כסיל תבלעטו. זה המכית את
סבירו מדרך טובה כגון בלעם שפרך גדרן של אומות שגדרו עמו מן העריות מדור המבול ואילך
והוא יעץ להם להיות מפקירין כאותיהם לונות: (יג) תחלת דברי פיהו סכלות. כשאמר לו
הקב"ה

באור

הרע והולכי רכיל, לפי זריעתם יקבורו: (י) אם קהה הברזל, יאמר על צוקע העצים,
אם הגרון שנידו אינו חד, והוא לא קלקל ולא חדר פניה, אז צריך להוסיף כח וחומץ לבקוע
העצים ויסכן כס, וכן ההולך רכיל צריך לתחבולות רבות כדי שלא יכנס בסכנה, ויתרון
הכשיר חכמה, כלומר שחכמה מעלת כשרון, שלא תצטרך להוסיף חומץ, כי צמעט עמל
גיע החכם אל כוחו, והענין מוסב למה שלמעלה, שהחכם אל יכח את מקומו, אף אם
יתקצף עליו העושה, ידום ויתחולל בנחת ומרפא עד בא עתו, אז בלי יגיעה רבה ישיב הרע
לשוכתיו, אשר אמרו ללשוננו כגביר: (יא) אם ישוך הנחש, מוסב על בעל הלשון, יאמר
אם ישוך הנחש את שרץ הגדר, אז יהי' בלי לחש, באין תרופה למכתו, ואז תרחה שאין
נתרון לבעל הלשון, אשר אמר שפתי אתי, מי אדון לי: (יב) דברי פי חכם, אין החכם
פנעל 30 I (5) *

רעדע אַנפֿאַנג באַוודֿהייט : דאָן ענדע
 גערייכט איהם זעלבוס צום איבעל —
 וויא יעדע ווילדע אויגעלֿאַסענהייט .
 (יד) איבערהויפט איזט יעדער טהאָר
 רעדזעליג : איין זאָלכער מענש ווייס ניא
 וואָז פֿאַלגען ווירד , זעלבוס ניכט איין
 טאָל וואָז איצט הינטערוואָרטן געשיהט ,
 אונד ווער ווירדו איהם זאָגען ? (טו) דאָן
 שטרעבען דעז טהאָרען ערמידעט איהן
 פֿערגעבענו : זאָ וויא דער וועג אונקונֿט
 דיגע , דער ניא דיא שטאַרט עררייכט .

צעהנטער אבשניטט

(טו) ווערדע דיר , אָ לאַנד ! דעסען
 רעגענט איין קינד איזט , דעסען פֿירוסען
 אַם פֿריהען טאָרגן גאַוטמאָלער ברייטען .
 הייל

רש"י

הקדוש ברוך הוא מי האנשי' האלע עמך היה לו
 להשיב ה' חתה יודע והוא אמר בלב בן נטר
 מלך מואב שלח ש' כלומר אם בעיניך חני נבזה
 חשוב חני בעיני מלכי הארץ : ואחרית פיהו
 הולל' שיעמו' וערבו לכה איעבך זמת אולת :
 (יד) והסכל ירבה דברי' שהי' מתפאר בעצמו

פיהו סכלות ואחרית פיהו
 הוללות רעה : (יה) והסכל
 ירבה דברים לא ידע האדם
 מה שיהיה ואשר יהיה מאחריו
 מי יגיד לו : (טו) עמל הכסילים
 תיגענו אשר לא ידע ללכת אֶל־
 עיר :

פרשה י

(טו) אֶי־לֶךְ אֶרֶץ שְׁמַלְכֶךָ גַּעַר
 וְשָׂרִיךְ בְּבִקְרֵי יֶאֱבֹלוּ :

אשריך באור המלות

זרק : (טו) מי גביכו , עמל לשון זכר , ולחך
 שיחסר דבר הטובן מאליו , או יהיה במקום הזה לשון
 נקבה , כמו כבוד שהוא ככל מקום לשון זכר , חן
 סלל תחד כבודו , כן כתב הרשב"ע . ולדעת מסרשים
 אחרים תחד לזכר נטל , כלומר חתה כבודו , לא
 תחד נקבה , והוא דרך שיר ומליצה : (טו) מי ,
 כמו

שהיה יודע דעת עליון : כי לא ידע האדם מה שיהיה . לו לאחר זמן שהיו הלך לישול שכרו
 במדין ולא ידע שיפול במדבר ולפי פשוטו הסכל ירבה דברים נזר ואומר מחר אעשה כן לפלוני
 ואינו יודע מה יהיה מחר : ואשר יהיה מאחריו מי יגיד לו . כלומר לא סוף דבר שאינו יודע מה
 יהיה לאחר זמן חלף אף ההווה עכשיו מאחריו שלא כנגד עיניו אלא מאחורי ערשו מרסוק ונריך
 הוא שיהיה מי יגיד לו : (טו) עמל הכסילים תיגענו . כסילותם גורם להם עמל המיגען אשר
 לא למדו דרכי מנאות העיר ומתקנע ליכנס דרך פתחים ונכנעי המים ויגע מעביעות
 רגליו בבין (ירמיה ל"ח) כלומר עבלות של עוזני התורה גורם להם יגיעת עמל בגיהנם
 אשר לא ידע ללכת אל נתיב אמת לפרוש מן העבירה לפי שלא למד תורה שכל' נר לרגלי
 דברך (תהלים קי"ט) : (טו) אי לך ארץ שמלכך . בזמן שמלכך ודייניך מתנהגים בנערות :

בגבורה

באור

כנעל הלשון , רק כל הדברים היוצאים מפיו הם חכינה , לשון אמת כל אדם , ואפילו אייבוי
 ורודפיו , לא כן שפתות הכסיל , כי הוא יאמר תמיד תבלענו , ואין סמלה וחכינה בלבו
 ויהי' תבלענו טיב לזכר לא נסתר לנקבה , והוא מאמר הכסיל : (יג) ואולם אם תחלת דברי
 פיהו סכלות להרע לאחרים , הנה אחרית פיהו כשגוען רע להרע לעצמו כי לא ינקה :
 (יד) והסכל ירבה דברים , ואינו יודע מה יהי' מחר , ואף ההוה עכשיו מאחריו שלא כנגד
 עיניו , כי אם מאחורי ערשו , לא יראה ואין מי יגיד לו : (או יאמר שהסכל מרבה דברים וע"כ
 הוא מביא חטא על עצמו , ר"ל שהוא מנלה חטאיו שעשה נסתר , והוא סובר אזה השומע הוא
 לו איהב נאמן רוח , אבל אינו יודע מה שיהי' למחר , כי יתהפך זה לארץ לו , ועוד כי בקל
 יכולים להכמין לו עדים מאחוריו והוא לא ידע ואשם וכשא עוזבו ונכח מפתחו ועוד דרך אחד
 לקירוב

מגרת קהלת י

(יז) אֲשֶׁרֶיךָ אֶרֶץ שְׂמֹלְכֶךָ בֶן־
חֹרִים וְשָׂרֶיךָ בַּעֲרַת יֵאָבְלוּ
בְּגִבּוֹרָה וְלֹא בַשְּׂתֵי :
(יח) בַּעֲצֵלְתִּים יִמְךָ הַמְּקָרָה
וּבַשְּׂפִלוֹת יָדַי יְדַלֶּף הַבַּיִת :
(יט) לְשִׁחוּק עֲשִׂים לֶחֶם וַיֵּן
יִשְׂמַח חַיִּים וְהַכֶּסֶף יַעֲנֶה אֶת־
הַכֹּל

באור המלות

כמו אוי: (יז) א ש ר יך , אשרי לעולם לא סמך
אל המס או אל הכנוי בלשון יחיד, כי אם על המעט
בא אשרי, ובמסו סן המלות על, תחת,
במטיכותם לבנויים, וכן אחר בכל המטיחותיו
ומוכרתו הוא אשר, וכרבוו אשרים אבל זה אף על
פי שהקריאה היה בלשון יחיד, לשון רבים הוא,
ביו"ד הרבו כתובה בו, והוא תמורת אשרי: בן
אורים, כנוי לשדים, שהם בעלי תרות, או יהיה
מלשון חור כרסם, כי השדים גדולים יכנסו בלשון
ישמעאל בלובן: (יח) ימך, ענינו סמלות,
המקרה, שם לכלל הקרוי, (גנבקי), כלומר
שישאלו

תרגום אשכנזי קיה

(יז) הייל דיר, א לאנד! דעסען פֿירוט
איין פֿרייער בידערמאן אויט, דעסען
עדלע צו רעכטער צייט עסען, צור
ערהאלטונג, ניכט אויז פֿאללערייא .
(יח) דורך פֿערנאָבלאָסיגונג זינקט דאָז
געבאָרקע; בייא פֿאהרר־אַסיגקייט
טרייפֿעלט רעגען דורך . (יט) זאָ דיאָ
אויז בל־אַסער זונר־יִבֿקייט טאַפֿער־
האַרטען, אונד מיט וויין דיאָ מיט־
לעכענדען בער־זוטֿיגען בייא זאָר־לֶען
פֿערמאַג

ר ש י

(יז) גנבורה ולא בשתי . שטיסקין גנבורת
החכמה והכני' ולא בשתי' יין: (יח) בעצלת'
ימך המקר' . כשארם מתעבל ואינו מתקן פרכ'
קטנה שנתקרת הבית: ימך המקרה . ישפל
הבנין המקרה את הבית והסכך עליו:
ידלף . יטפטף דלף גשמים כלומר כשישרא
מתעבלים בתורה הם כמקים ובית גאין עוזם
חרב ומך: (יט) לשחוק עששים לחם . למדות
מומטוטי חתכים ומלכים עושי' סעודות וסתם
סעודה גדולה קרויה לחם כמו דאת אמר
בלשצר

באור

לקירוב מפלתו, כי באשר איכנו יודע ללכת בדרך הטבעי צקו הקצר הישר להשיג מחוח חפצו,
וע"כ באמצע דרכו ייגע, ושב וכחם מעצמו מחפצו לבקש גדולות ויקטין את עצמו: (טו) עמל,
דמה הכסיל שיחפון לבקש גדולות ונפלאות ממנו, והוא לא ידע הנראות והידועות לכל,
כאדם הרונה לילך אל עיר ולא ידע הדרך וייגע ולא יראה חפצו: (טז) אי, שמלכך נער
ולא ישיג על ענין המלוכה, ושריך בנקר יאכלו, הענין שאכלו וישמחו טרם יתעסקו במשפט
המלוכה, הפך נה שאמר הכתוב דינו לבקר משפט: (יז) שמלכך בן חורין, הענין שנעשה
מעשה השרים הגדולים, הפך בן בליעל: ושריך בעת יאכלו, אחרי אשר גמרו את משפט
הארץ, ולא יאכלו כי אם לצורך, למען הוסיף גבורה וכח לטובת הכלל, לא לתענוג, לרדוף
יין, ולהתענג במעדנים: (יח) כשארם מתעבל, ואינו מתקן פרכה קטנה שנתקרת הבית,
סוף שיספל כל התקרה, ואם ישפיל בעל הבית את ידיו ויטמאם א חיקו סוף שיטפטפו הגשמי'
אל תוך הבית, יאמר זה על דרך משל על המלך והשרים, אם יתעסקו באכילה ובתענוגים
ויתעבלו מהביט בדברי המלוכה, סוף שתפסת המלוכה, כמו הבית
שיהרס מעט מעט מעצמות בעליו: (יט) לשחוק עושיים לחם, הם עושים סעודות גדולות,
לא לקיים הגוף ולגבורה, כי אם לשחוק וחדוה: סתם סעודה קרוי לחם, והם משמחים
בין משתיהם את כל החיים, האוכלים ושותים ומתענגים עמהם, ולזה ודאי שהכסף יענה
אבלם את הכל, כי תמיד הם כרוכים לכסף, על כן יאמרו הב הב, ולא ירים איש את ידו
ואת רגלו בכל מקומות ממשלתם כי אם בכע כסף, וענין יענה ימציא, ויתכן שיהי' מן עת
ועונה, והכונה שימציא את הכל בעת שירצה הרובה, או שיהי' מלשון ענה, (מאכט איין־
שטימן

תרגום אשכנזי

מגלת קהלת י יא

הַבַּל : (כ) גַּם בְּמַדְעָה מְלָה יֵא-
תְּקַלֵּל וּבְחַדְרֵי מִשְׁכַּבְּהָ אֵל-
תְּקַלֵּל עֲשִׂיר בְּיַעֲוֶה הַשָּׁמַיִם
יִזְדִּיף אֶת-הַקּוֹל וּבַעַל הַבְּנָפִים
יִגִּיד דְּבָר :

יֵא (א) שְׁלַח לַחֲמָה עַל-פְּנֵי
הַמַּיִם בְּיַבְרֵב הַיָּמִים
הַמְצָאֵנוּ : (ב) תֵּן-חֶלֶק לַשֶּׁבִיעָה
וְגַם לַשְּׂמוֹנָה בְּיֵא לֹא תִדַע מַה-
יִחִיר ה' יִהְיֶה

פֶּרֶטְמָא גַעֲלַד אֶלְלֵעוּ . (כ) אַבְעַר דְּאָד ,
אוּיך אִים גַּעֲרָא נַקְעוּ , פְּלוּכַע וְאֶלְכַעַם
קֶאָנִיגַע נִיכַט . שִׁילַט אִים גַּעֲהִימוּטְעוּ
שְׁלֵאָה גַעֲמָאָד דַּעַן מֶאָכְטִיגַעַן נִיכַט ,
דַּעַר פֶּאָגַעַל אֹנְטַעַר דַּעַם הִימְסַעַל קֶאָן
דִּיֵּה רַעֲדַע פֶּעֲרָא טַרְהֶעַן ; אִיִּין גַּעֲ-
פֶּלִיגַעֲלַטְעוּ טַהִירְכַעַן דֶּאָו וּוְאָרַט אֹוִיֵּה
בְּרִיגַעַן .

יֵא (א) פֶּעֲרוּעַנְרַע דִּיִּינַע גִּיטַעַר אִיבַעַר
דֶּאָו וּוְאָסַעַר , מִיט דַּעַר פֶּאָלְגַע
דַּעַר צִיִּט וּוִירוּט דּוּא דַּעַן פֶּאָרְטַהִיִּיל
פִּינְדַעַן . (ב) אַבְעַר טַהִיִּילַע עוּ אִיִּין
זִיבַעַן אֹוִנְד אַכַּט טַהִיִּילַע ; דַּעַן דּוּא
וּוִיִּסַט נִיכַט , וּוַעֲלַכַּעַר

באור המלות

ר ש י

שישלו הקורות, ויכחו לנחול מפני הדלף הטורד
עליהם: דלף ישמעף: (כ) בט ד עך, מירוש
במחשבותך יגיד, כגורי וכו' ד הטען:
טום

בלשון מלכא ענד לחס רב (דכאל ה'): ויין.
משקין בסעודה אשר ישמח החיים: והכסף
יענה את הכל. אם אין כסף אין סעודה
לפיכך לא יתעצל אדם מן המלחכה כדי שיהא
לו מה להוציא: (ב) גם במדעך מלך: אפילו במחשבותיך בלא דבור. גם אפילו מלך אל
תקלל אל תרגזו למלכו של עולם. ד"א כששמעו מלך בשר ודם: עוף השמים. כשמה
הנחונה כך שסופה לעוף על השמים: ובעל כנפים. מלאך המלוא איתך כענין שנאמר
כי מלאכיו יטוה לך (תהלים ז"א). ולפי משמש העברים והשמים יש לך לדאג מכל בריה
שמה יש שומעין ויגידו לאחרים:

יֵא (א) שלח לחמך על פני המים. עשה טובה וחסד לאדם שיאמר לך לפך עליו אל תראנו
עוד כאדם שמלך מוטרטיו על פני המים: כי ברוב הימים תמוכטו. עוד ימים
באים ותקבל תשלומיך. ראה מה כאמר ביתרו קראן לו ויאכל לחם וסטר שהוא מנריל ולא
ידאט עוד מה היה סוטו נעשה חתנו ומלך על ישראל והכניסו תחת כנפי השכינה וכו' כניו
ובני כניו ליטב בלשכת הנזית: (ב) תן חלק לשבעה וגם לשמנה. חלקת מלחמך ומלך לשבעה
ברכי חסד חלק עוד לשמנה שיבאו אחריהם ואל תאמר די: כי לא תדע מה יהיה רעה. שמה
עוד

באור

שטימן, אנטווארטן, כמו שפירשתי למעלה והאלהים נענה בשמחת לבו: (ב) אמר אתה
היושב תחת מושלת שליט, ואם תראה שהמלך נער ושריו נבקר יאכלו, בלום סך מלדבר
ואפילו במחשבתך אל תקלל ותגנה את נעשה המלך, ובמקום הסתר כמו בחדרי משכבך אל
תקלל שריו וגדוליו שהם בלי ספק העשירים, אחרי שהכסף יענה אלנו את הכל, שזור את
פוך ולשוך, כמו שאמר למעלה באשר דבר המלך שלטון, ומי יאמר לו מה תעשה, ולא תאמר
הכני בחדרי משכבי, אין שומע, כי עוף השמים, דרך משל, היושב בחלקן ביתך, ושומע
את קולך, ובעל כנפים הוא עוף השמים, והענין כפול כדרך המליכה בלה"ק, והכונה אי
אפשר להזהר שלא ידע הדבר לבעלי זרוע ושמוך:

יֵא (א) שלח לחמך, לפי פשוטו יראה שנדבר על בעלי הסמורה, ויען להם לסחור
למרתוק, למקנה הארץ עד קנהו, ואל יפתדו לשלות את
רכושם

מגלת קהלת יא

תרגום אשכנזי קיט

יהיה רעה על הארץ: (ג) אם ימלאו העבים גשם על הארץ יריקו ואם יפול עץ בדרום ואם בצפון מקום שיפול העץ שם יהוא

באור המלות

יא (ג) מקום שיפול, לעולם בא על שיץ כשנו' בסמיכות: יהוא, יהיה, כמו שאומרים מן פיה בחכרון יהי כן כאשר מן הוה יהוא, ומשפטו יהוא

וועלכער אונפאלל אויף ערדען אויף טרעפען קאן. (ג) פיללען זיך דיא וואלקען מיט רעגען, זיא שיטטען איהן אויז אויף דיא ערדע; פאלרט אויז בוים גען מיטטאג אדער מיטטערנאכט, דא וואהין ער פאללען זאלל, דא בלייבט ער

רש"י

עוד ימים באים ותנטרך לכולם אז תנכל ע"י הכדקה ואם לא עכשו חיינותי ורבותינו אמרו תן חלק וגו' לו שנעה ימי בראשית תן א' מהם חלק ליוצרך לטוב בשב' וגם לשמך' שלו שמוכ' ימי המילה ד"א תן חלק לשנעה קרבנות נבזר של שנעת ימי פסח וגם לשמנה של שמות ימי' החג: כי לא תדע מה יהי' רעה. אם יחריב הבית ולא תקריבו עוד ויועילו הקרבנות הראשונים לבטל הנזירה הרעה ד"א כי לא תדע מה יהיה' לא ידעת מה נגזר על הגשמים בחג ויועילו הקרבנות ויבטלו נזירות רעות: (ג) אם ימלאו העבים גשם. אם ראית עבים מלאים גשם ידעת שסופם יריקו גשמיים על הארץ במקום שהטובה נומחת וניכרת שם סופה לטוב אף כן דע שאם יפול עץ וגו' אם ישכון אדם חכם ונדיק בעיר או במדינה מקום שיסכון שם יהיו נראין מעשיו אחרים ונתנו וחקמותיו ומדות תרומותיו ותשלום טובה ליושבי המקום על מכהג הטוב שהדריכם בדרך ישרה: יפול. ישכון כמו על פני כל אחיו נפל (נפ' קיי שרה): עץ. תלמיד חכם

באור

רכושם למרחקים, ואף באניות סוחר מעבר לים, כי ברבות הימים ישתכרו וירוחו הרבה על הדרך הזה, וכנה כל מעשה הסחורה בירידת הים, כי הוא החל לשלוח אניות אוסירה ותראשה, עם אני סוחר, אחת לשלש שנים, הביאו משם זהב וכסף ואחר מיני סחורה, כנזכר בכתוב, ויראה שבקש המלך לעורר את לב עבדיו ועמו ולזרזם לעשות כמעשהו, למען יעשירו וירבה חילם: (ב) הן חלק וכו', רבותינו ז"ל דרשו בפסוק הזה מה שדרשו, ואולם לפי הענין פשוטו של מקרא יתכן שיתן ענה לבטל הסחורה שלא יתן את כל רכושו בסחורה אחת, או להשליך את כל יתנו על הפינה אחת, כי אם מדרך החכמה לתת חלק לשנעה גם לשמנה, ואם יאבד בזה, ישתכר בזה, כי לא תדע מה רעה יהי' על הארץ, ואפשר שזכר לשנעה גם לשמנה להושיא מלב המנחשים הזכורים במספר מה, ותושבים שיכלית, וברוחים מוספר אחר במשנה שירע, אמר תן חלק לשנעה גם לשמנה ולא תחוש לכח המספר: (ג) אם ימלאו, הוסיף לדבר על המנחשים הרואים בעבים ומדמים בהם צורות ותמונות ועל ידם ירבו לקסום קסם ולדעת בתחלת מעשיהם אם יכליתו אם לא, או שיאמרו את הרוח מאין ולאין הוא, כאלו שאלים את הרוח, ייעצם אל איזה כד יטו זריעתן או בדרך סחורתן או במלחמתן ויכליתו, וכאלו הרוח המוליך העבים שיבס ברמו לנטות אל עבר לכתו, ואם יעמדו העבים על מקומם או ורוח אין, הי' להם לאות שגם הם ינחמוין העסק אשר התעוררו עליו, וכן הי' בימים ההם, שאל בעבו ומקלו יגיד לו הוא הי' זורק מקלו או מורה בחצו למעלה, ומביט בנפלו לאיזה כד הוליכו הרוח, או שנפל תחתיו, ויהי' לו לאות, וכן הוא מבואר ממש ביוזקאל כ"א ע"ש, ועליהם יאמר קהלת אל תשית את לבך להבלי הקוסמים הללו, כי אין בהם ממש, ולא יורו הדברים הללו כלל על העתיד במעשה בני אדם, כי אם ימלאו העבים גשם, על הארץ יריקו, זהו תכלית מה שנוכל לדעת מהם, וכן המקל בנפלו מה לך אות אם יפול בנשון, או בדרום, ודאי שמוקם שיפול העץ שם יהי' זה הוא תכלית מה שתוכל לדע' מנפילתו, ואולם לא יורה בנפלו על שום ענין לא לרעה ולא לטובה. וראיתו שפירש הפסוק הזה על אופן אחר, יאמר אל תחשוב שנסחורות הים לבד יש סכנה, הלא גם על היבשה לא תדע מה רעה יהי' על הארץ, ואם תורע את שדך לא תוכל לידע אם ימלאו העבים גשם ואם יבא

יהוא: (ד) שמר רוח לא יודע
 וראה בעבים לא יקצור:
 (ה) כאשר אינה יודע מה
 דרך הרוח בעצמים בבטן
 המלאה ככה לא תדע את
 מעשה האלים אשר יעשה את
 הכל

ער אויך ליגען. (ד) ווער דען ווינד בע-
 אבאלטעט, ווירד ניכט זעען; ווער
 אויף וואַלקען מערקט, ווירד ניכט
 ערנרטען. (ה) דוא קעננט עכען זאָ
 וועניג דען וועג, דען דער ווינד נעהמען
 ווירד, אַלז דוא ווייסט, וואָ אין דעם
 שאַסע איינער שוואַנגערן איינגעשלאַסען
 איזט; אונד עכען זאָ וועניג קעננט דוא
 דיא ווערקע גאַטטען, דער דאָ גאַנצע
 ערשאַפען

ר ש י

באור המלות

חכם שנגין בזכותו כען המיסקד על הארץ: (ד) זמ' רוח' ממתין ומנפה עד בא הרוח: לא
 חכם (ס) כענסיס, מלשון עולם עיניו:
 חכר
 חרע' פעמים ממתין ואינו בא: ורואה בעבים כותן עיניו בעבים וכשרוא' אותם קודרי'
 ירא לקצור מפני הנשמים ולעולם לא יקצור לפי שירא תמיד: (ה) כאשר איך יודע כענמיס
 בבטן המלאה דברים הנסגרים והנעלמים בבטן שהיא מלאה ואף על פי שכולטות לחץ
 כאשר איך יודע הרי זה מקרא מסודר נדרש מסיפו לראשו כאשר איך יודע דרך הרוח כלומר
 ידיעות שתי אלו שוות לא זו גלויה לך ולא זו גלויה לך פעמים אתה סבור להכיר בעבים שיבא
 הרוח ואינו בא כאן כי עובר והולך לו אל ארץ אחרת והרי ל' זה כמו כגן ה' כארץ מזרים
 (כפ' לך לך) כשפחה כגבירתה (ישעיה כ"ד) כקונה כמוכר (שם) ופעמים שהיא משה מוקדם
 למאחר ופעמים שהיא משה מאחר למוקדם אף כאן למד ידיעת הרוח מידיעת הבטן כלומר
 אין לך לשמוע את הרוח לראות בעבים: כענמיס אינקלו" שרש בלע"ז (והוא אינקלו" סער בל"א
 איינגעשלאסן) כמו עולם עיניו (ישעיה ל"ג): ככה לא תדע וגו' אף גזירותיו של מקום לענין
 עניות ועשירות כך כעלמות הם מן החסד ולא תחנע מן החסד לדאג אמת אחר מנכסי ואעני לא
 אעסוק בתורה ותתנעל ממלאכתי ואעני לא אשא אשה והיו לי בניס ואנטרך להוציא עליהם:
 בנקר

באור

יבא רוח סערה ויפיל עץ גבוה ומוק, לא ידע ההולך בדרך אם לדרום או לצפון יפול, וכל
 פחדו ומוראו לא יועיל לו מאומה, כי מקום שיפול העץ שם יהי', ולכן אל יפחד האדם יותר
 מהראוי, ולרבותינו המפרשים דרך אחר בזה. ואולם לכל הפירושים לא ידעתי לכוון סדר
 הנחת הטעמים בפסוק הזה, כי מהראוי שתבא מלת יריקו באתנת, ומלח בנסיך בוקף, כדי
 שיחבר כל נושא עם נושאו כידוע, ולפי הנחת הטעמים שלפנינו משמע שבא המאמר האחרון,
 מקום שיפיל בו' מוסב גם על מלאות העבים גם, תה אינו לכל הדרכים אזכרתי: (ד) שומר
 רוח, מי שינחש ברוח, ולא ירבה לזרוע עד שיבא מפאה ידועה, פעמים שמתין ולא יבא,
 וכן הרואה בעבים, שואל בתמוכות שהוא רואה בהם, לא יקצור: (ה) כאשר איך יודע,
 הרי המקרא הזה מסודר נדרש מסיפו לראשו, כלומר ידיעות אלו הדברים שוות, לא תדע
 דרך הרוח, כאשר לא תדע העובר בבטן ההרה, וכן כל מעשה האלהים לא תדע מאומה
 טרם היותו, והרי לשון זה, כמו כגן ה' כארץ מזרים, כשפחה כגבירתה, כקונה כמוכר
 ופעמים שהיא משה המוקדם למאחר, ופעמים שהיא משה מאחר למוקדם, אף כאן למד
 ידיעת הרוח מידיעת העובר בבטן המלאה, כן פירש"ז ו'ל והוא מסכים לדרכו: והוא מקושר
 גם כן עם שלמעלה, שאמר איפשר שאל היית יודע סקי תנועת אור העולם לאיזה נד הוא
 ראוי להתנועע בעת כהשך, ותמלא שתנועתו עכאזי הפך טבעו, הוא יוכל אז להיות לך כמעט
 לאות, אבל אם לא תדע טבע דרכו, מה אית לך עמנו כנחשך, אולי זה הוא טבע דרכו
 עתה

הכל: (ו) בבקר זרע את זרעך
ולערב אל תנח ידך כי אינך
יזרע אי זה יכשר הזה או זה
ואם שניהם באחד טובים:

פרשה י"א

(ו) ומתוך האור וטוב לעינים
לראות את השמש: (ח) כי
אם שנים הרבה יהיה האדם
בכלם ישמח ויזכר את ימי
החשך כי הרבה יהיו כל שבא
הכל: (ט) שמח בחור בילדותך
ויטיבך

באור המלות

הדבר הסגור בבטן פרה, דש"י פי' אינקלושורט
בלע"ז, (דאש חיון נשלאשני): (ו) ומתוך
האור, כל על דרך ההשאלה, כי המתקנות
לפי ההנחה הרחשוכה לא תפול כי אם על הטעם,
(ט) בילדותך, שם לומי הנעדרות, וכן כי הילדות
והשחרות הכל, טן כי עלה השחר והנחרות נקרא
בן

ערשאפען האט. (ו) זעע אלא זרעו
מארגענו דיינען זאמען אויז, אונד אויך
דעו אבענדו לאס דיינע האנד ניכט
מיסיג רוהען; דען דוא ווייסט יא ניכט,
וועלכעו געלינגט; אב דים אב יענעו,
אדער אב ביידע גלייך גוט געראטהען
ווערדען.

איילפטער אבשניטט

(ז) וי"א זים איזט דאז ליכט, ווי"א
אנגענעהם דעם אויגע דער זאנגען
גלאנץ! (ח) זינד דעם מענשען פילע
יאררע בעשידען, זא פרייע ער זיך
אין אללען; איממער איינגערענק דער
זאנומוטהפאללען טאגע, דערען אויך
פיל זיין ווערדען — דאן שווינדען די"א
פערנאנגען אין אייטעל. (ט) פרייע
דיך, יינגלינג! דיינער יוגענד צייט;
זי"א

רש"י

(ו) בבקר זרע את זרעך וגו'. אם למדת תורה
בילדותך למוד תורה בזקנותך אם יהיו לך
תלמידים בילדותך יהיו לך תלמידים בזקנותך
כשאת אשה בת נכים בילדותך תשא אשה בת
נכים בזקנותך עשית נדקה בילדותך עשה
נדקה בזקנותך: כי אינך יודע איזה יכשר. אם
תלמידים ובנים שבידלות יתקיימו לך או שאל לא יתקיימו אלא שזקנותך מנינו בר' עקיבא שהיו
לו עשרים וארבעה אלף תלמידים מגבת ועד אכשפרס וכולן מתו מפסח ועד עזרת ובא
אכל רבותיני שנדרוס ושכחה להם. ולענין הנכים מנינו באבנן שלשים נכות שלח חובה ושלשים
בנות הביא לבניו (אופטים י"ב) וכולם מתו בחייו ובזקנותו הוליד את עובד ונתקיים לו:
(ו) ומתוך האור מתוך הוא אורה של תורה: וטוב לעינים לראות את השמש. ואשריהם
תלמידים שעיניהם רואים הלכה מלובנת ומחוררת על בוריה כך דרש באגדת תהלים:
(ח) ככולם ישמח. יהיה שמח בחלקו ובלבד שיזכור ימי החשך ויטב מעשיו שיכל מהם והם
ימי מיתת עולם הם ימי הרשעים: כי הרבה יהיו. באותן הימים יותר מימי החיים: כל
שאל. עליו יהיה הכל וקשך יש הכל שהוא לשון פורענות וצרות כמו כי בהכל כל ובחשך ילך:
(ט) שמח בחור בילדותך. כאדם שאומר לעבדו ולבנו סטא סטא כי פעם א' תלקה על הכל
אף

באור

עתה: (ו) בבקר, אמר אל מתן את לבך לסימני הכתש והקסם כי אם עשה את שלך בכל
דבר, זרע את זרעך בבקר, ולערב לא תהי ידך נחה ועכלה, כי אינך יודע איזה מהם יכשר,
יטיב ויכלית, הזה או זה או יהיו שניהם טובים, לכך לא תתעצל מלעשות את שלך, ואם
לא תכלית היום, אולי תכלית למחר, ואם הפסדת בבקר, אולי תרויח בערב: (ז) ומתוך
האור, אחרי אשר יען אל החריבות במעשה הסחורה ועבודת האדמה, יתחיל לעורר את לב
האדם גם אל המטקה ואל השמחה, יאמר מתוך האור לרויח, וטוב לעינים לראות את השמש
במנוחה מהעבודה, אחרי אשר כלית את מלאכתך: (ח) כי אם שנים הרבה יהיה האדם,
ראוי

וַיִּטְיֹבֶה לִבִּי לִבְקֵה בְיָמַי בַּחֲזוֹתַיִךְ
 וְהִלַּךְ בְּדַרְכֵי לִבִּי וּבְמַרְאֵי
 עֵינַיִךְ וְדַע כִּי עַל-כָּל-אֱלֹהִים
 יִבְיָאֵךְ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט :
 (י) וְהִסֵּר בְּעַם מַלְכֶךָ וְהַעֲבֵר
 רַעְיָה מִבְּשַׂרְךָ בְּיַהֲלֹתֶיהָ
 וְהַשְׁחֵרֹת הַכֹּל :

וַיִּיָּא פִּרְאָחֵר יִכְעַן נַעֲמִיטֵרוּ אִין דַּעַן
 טֶאָנַעַן דִּינַעַן יִנְגֵּלִינְגוּ שְׁמֵאֲנֵדַעוּ ;
 וְהַאֲנֵדִלַע אִימִמְעֵר דִּי־א וועגע, וְהַאֲדִיזִין
 דִּיךְ הַעֲרַצְעֵנִי לִוּט אֲוֵנֵךְ וְהוֹיִדַע
 פִּידִהֲרַעַן : אַכְעֵר וויסע, דָּאָם אִיכְעֵר
 אֲלֵלַע דִּינַעַן הַאֲנֵדִלוֹנְגַעַן גָּאָטט דִּיךְ צוֹר
 רַעֲכַעֲנִשְׁאָפֵט צִיִּהַעַן וְהוֹרֵד • (י) פִּעֲרַבְאָנְגַע
 יַעֲרַעַן גִּרָאָם אִוִּין דִּינַעַם הַעֲרַצְעַן, יַעֲרַעַן
 פִּעֲרַדְרוּס אִוִּין דִּינַעַן אִינְגַעַרְן : דַּעַן
 וְגַעֲנֵדִצִּיט אֲוֵנֵךְ מֵאֲרַגְעֵנִי אֲטַהֵע וְיַנְד
 גִּלְיִיךְ פִּעֲרַגְאָנְגִּלְיִךְ •

ובמראה קרי
 באור המלות
 זוכר

ר ש י

כן, כי ידמו ימי הבחורות לשחר כשיקב, כענין
 או יבקב בשחר אורך, כמו שידמו ימי הוקנה ליגרב,
 וכן חסר בבקר ודע את ודעך וליגרב אל תנת ידך,
 הוא משל להשמלות האדם בבחורותו ובקנותו, או
 יקי' השחורות רשו לשער השחור, טרם יכלו ימי'
 פשיכה :

אף כאן החכם אומר שמתחילת דרכיך והלך
 בדרכי לבך ובטוח תהיה כי על כל אלה יביאך
 הזופט במשפט : (י) והסר כעם דברים
 המכעיסים את המקום : והעבר רעה יכר
 הרע : ומשך יסיהיה לך לב בשר : והשחורות
 בערות שראש אדם שקור בימי עלומיו :
 זוכר

באור

ראוי שיזמח בכלם, ואולם זכור בזמנתו את ימי הנרצה והנזקה, כי הרבה יהיו, ולא כל שנה
 ועבר עליו ימי הכל, כי בימי הרעה לא זכור האדם את ימי הטובה אשר עברו : (ט) שמתח
 בחור, דע שאין העלזות ורוע הפנים עבודת האלהים כי אדרבה מנוחות השם עלינו שנקבל
 הטובה מנוט בחלוקה ובלב טוב. כאשר אמר המבד למלך הכוזב (מאמר ב' סימן כ') התורה
 הקדושה לא נותה לנו הפרשיות, כי אם הדרך האוה ולתת לכל כח מנחות הנפש והנוף חלקו
 בבדק מבלי רבוי והעדפה, כי אי אפשר להעדיף חלק הכח האחד, מבלי לחסר חלק הכח
 השני, ומי שנטה מדרך האוה אל כח התאוה, קצר בכח העתעבה וההשג', ובהפך. וכן מי
 שינטה אל אהבת השררה והנכסף, יקצר בכח אהר, ואין רב התענית עבודת השם, למי
 שתאוותיו חלושות, וכחותיו חלושים, וגופו רזה, אבל טובה לו שיתעדין גופו, ולא הנוענת
 הנומון עבודת השם, כאשר יודעין לו על דרך התר, בלי יגיעה רבה, ובלי טרדה מלמוד
 החכמה ועשות המעשים הטובים, כל שכן למי שיש לו טפול בנים, וכוחותו להוציא לשם שמים,
 לזה הרבוי יותר נכון, וכללו של דבר כי תורתנו נחלקת בין הידאה והאהבה והשמחה, ובכל
 אחת מהן מתקרב אל אלהיך, ואין הכניעה והגום בימי התענית יותר קרובה אל אלהים
 משמתך בימי השננות והמועדים, כשתהי' שמתך בכונה ולב שלם ע"ש שהאריך בדרוש
 הזה, והעקר שמהי' כוננתו לשם שמים, וזכור תמיד שנותן כליות ולב ישפט את הנשון
 בלבנו, וידין אותנו על כל עשונות ומחשבות והתפעלויות הנפש, אם לשמחה ואם לעצבות,
 אם לכעס ואם להטבת הלב, והיו כונת הכתוב אשר אט עטוקים בו, שמת בחור בילדותך,
 שהם ימי השמחה, ויטיבך לבך בימי הבחורות, ואף בדרכי לבך ומראה עיניך תוכל להלך ולא
 תפסח, אם זכור תזכור ולא תשכח כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט, ושאתה עתיד
 לתת דין וחשבון לפניו, ממה שנתת לכל כח וכח מנחות הנפש והנוף, כי דרכי הלב ומראות
 העינים כעושות בחדם בתחלת היצירה לתכלית טוב ונרצה לפני הבורא יתברך שמו, ואם זכור
 האדם את יום החשבון אשר זכרתי, אין ספק שישירם א הטוב הנרצה והמקוה לעולם הבא,
 ויתן חוק וחלק כל אחת מהם כפי הראוי לו בלי עודף ובלי מחסור, ומה שכתוב ולא תתורו
 אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אין ספק שהכונה על היציאה מדרך האומני, כי זהו ענין
 תתורו

מגלת קהלת יב

תרגום אשכנז קכא

יב (א) וזכר את בוראיה בימי
בחרותיה עד אשר
לא יבאו ימי הרעה והגיעו
שנים אשר תאמר אין לי בהם
חפץ: (ב) עד אשר לא תחשך
השמש והאור והירח
והכוכבים ושכו העבים אחר
הגשם: (ג) ביום שיועו שמרי
הבית והתעותו אנשי החיל
ובטלו הסחנות כי מעטו

והשכו באור המלות

יב (א) בחרתיך, שם כמו בעורין: (ג) שיועו, כמו לא קם ולא וע, ענינו יאחוס רמת ורעה: ובעלו, סי' ושבתו ממלאכתם: מעטו, סובל ולא כמשפטו, וסירוטו כי המעוטו הטחיתה, או תהי' הכונה כבר עתה ומעטו את המאכל ימים רבים, ועל ידי זה נחלשו: בשל

לובן: ימי הרעה ימי הזקנה והקלשות: (ב) עד אשר לא תחשך השמש אמרו רבותינו זו פדחת שהיא מאירה ומזהבת באדם בצמור וכשמוקנת היא מעלת קמטין ואין מזהבת: והאור זה החוטם שהוא תואר קלסתר פנים: והירח זו נשמה שמאירה לאדם שכיין שניטלה הימנו אין לו מאור העינים: והכוכבים אלו הלסתות רומי דאפי שקורין פומי"לש בלע"ז (מבואר בשיר האירוס ד'ג') של לחיים שמהיבוי: ושכו העבים אחר הגשם תבא כהיית המאור אחר דמעת הנבי מכה נרות שעברו עליו: (ג) שיועו ירתינו: שומרי הבית אלו הכלעות והכפלים המגיני' על כל חלל הגוף: והתעותו יאחוס עיות שקורין קרא"מפף והתעותו אכרופי"רוע בלע"ז (ובתנ"ך משנת ר"ע כדפס אכרופי"רוע בל"א זיך קרימין ווערדן זיך בייגען): אנשי החיל אלו השוקים שנשען כל הגוף עליהם: ובטלו העונות אלו השינים: כי מעטו לעת זקנה

באור

יב (א) אבער אויך אין דען יוגענד יאררען זיין איינגעדענק דיגען שאפפערן; עהע זיין העראן נאהען, דיא טאגע דען קוממערן, עהע זיין דיך עררייכען יענע יאררע, וואָ דוואַ אויורופען ווירזט: אַך מאַג זיין ניכט! (ב) עהע דונקעל ווערדען זאָנגע, ליכט, מאָנד אונד שטערנע, אונד זיך דיא וואַלקען ווידער זאַממעלן נאָך דעם רעגען. (ג) ווען זיא דעראיינזט וואַנקען דיא וואַכטער דען הויזען, דיא טאַפפערן זיך איינקריימען, דיא מיהלען ראַזטען אונד מינדער ווערדען, אונד

רש"י

יב (א) וזכור את בוראיהך. תמן תנין עקביא בן מהללאל אומר הכתכל בשלשה דברים וכו' ומקרא זה דרשו זכור את בוראיהך שתתן דין ומשפון לפניו וזכור את בוראיהך קבדך מקום עפר רמה ותולעה וזכור בארץ באר שנבעת ממקורה היא טפה סרוחה של זרע ושל (ב) עד אשר לא תחשך השמש אמרו רבותינו זו פדחת שהיא מאירה ומזהבת באדם בצמור וכשמוקנת היא מעלת קמטין ואין מזהבת: והאור זה החוטם שהוא תואר קלסתר פנים: והירח זו נשמה שמאירה לאדם שכיין שניטלה הימנו אין לו מאור העינים: והכוכבים אלו הלסתות רומי דאפי שקורין פומי"לש בלע"ז (מבואר בשיר האירוס ד'ג') של לחיים שמהיבוי: ושכו העבים אחר הגשם תבא כהיית המאור אחר דמעת הנבי מכה נרות שעברו עליו: (ג) שיועו ירתינו: שומרי הבית אלו הכלעות והכפלים המגיני' על כל חלל הגוף: והתעותו יאחוס עיות שקורין קרא"מפף והתעותו אכרופי"רוע בלע"ז (ובתנ"ך משנת ר"ע כדפס אכרופי"רוע בל"א זיך קרימין ווערדן זיך בייגען): אנשי החיל אלו השוקים שנשען כל הגוף עליהם: ובטלו העונות אלו השינים: כי מעטו לעת זקנה

חמור, ויורה גם על זה אשר אתם זוכים אחריהם, כי לא יחטאו את האדם אלא אם זונה אחריה, וישכח את כל מצות אלהיו, מה שאין כן אם יזכיר כי על כל אלה יביאנו האלים במשפט: (י) הילדות והסחרות הנל, לא יאחרו לנכח, כי אם יחלפו ויעברו מהרה: יב (א) ימי הרעה, הם ימי הזקנה והחולי: (ב) עד אשר לא תחשך, כי מחמת זקנה יתעברו לחות העין, ותמיד יראה כאלו עבים יעברו כנגד עיניו, ויסתירו את אור השמש כלומר יבלבלו חוש הראות, עד שתבא לחות העין, והו' ושכו העבים אחר הגשם, כי מיד שיבא הליחה העכורה מן העין, ישב חוש הראי': (ג) שומרי הבית, כנוי לידע' עם הזרועו', שהם שומרים את הגוף שלא יגע בהם רע: והתעותו אנשי החיל, כנוי לשוקים שכל הגוף נשען עליהם, שיתעקמו מרוב החלשה: הראות בארובות, אלו העינים: והיות קרוב לפסע, כי שומרו הבית הם העצמות והכלעות, שהם קומות ועמודי הקלקים הרבים, ואנשי החיל הם

והשכו הראות בארבות :
 (ד) וסגרו דלתים בשוק בשפל
 קול השחנה ויקום לקול
 הצפור וישחו כל בנות
 השיר : (ה) גם מנבה יראו
 וחתחתים בדרך וינאץ השקר
 ויסתבל החגב ותפר האביזנה
 כי הלה האדם אל בית עלמו
 וסבכו

אונד דיא זעהער אויז הען לוקען זיך
 פֿערדיזטערן . (ד) דאן שליסען דיא
 טוירען צי דער שטראסע זיך , דורך
 דען דוכפֿערן טאן דער טיהלע ; דאן
 ערוואַסט מאַן , אויפֿגעשרעקט דורך
 פֿאָגעל־זשטיסטע ; אונד דיא טאָכטער
 דען געזאָנגען פֿערשטוטמען . (ה) פֿורכט
 טריטט אײן , פֿאַר יעדער האָהע ; אויף
 יעדעס וועגע שטאַסען שרעקקען אויף ;
 ווען נור אײן טאַנדעלבוים ענטבלאָט־
 טערט , אײנע דזײאשרעקקע הײן נור
 רוישט . ענדליך פֿערלאָסט יעדע כע־
 גירדע אונז ; דער ערדענוואָהן געהט הײן
 צו זײנער הײטאָט ; אונד

באור המלות

ר ש י

(ה) בשפל שס , ומוכרתו הוא ספל א
 (ה) וחתחתים יס , כסול הס"ל והלמ"ד כי העין
 מבוטת והוא מן מראו חתח , (שרעקנים) : וינאץ ,
 לשון הננו הרמונים , משרש נון , והאל"ף במקום
 הו"ו , (בליהן) : האביזנה , שס תפר ושרשו חנה ,
 וכיו"ד תמורת הס"ל למ"ד הספל , ענינו המלות
 והמשוקס
 השיר דועת עליו כשיחה . לפי פאטו משמעו ישחו כמו ישפלו כל שרים ושרות יהיו שפלים בעיניו
 וכן ברזילי הגלעדי אמר לדוד אס אשמע עוד בקול שרים ושרות (שמאל ב' י"ט) : (ח) גם מנבה
 יראו . מנבאשיות ותלוליות שנרחובות הוא דוהג ננאת לשוק סן יכשל בהם : וחתחתים בדרך .
 אישות וחתות הרבה בדרכים יס"ו . חתחתי' לשון כסול הוא נתיבה כמו גלגלים קשקשים (שס
 א' י"ו) זלזלים (ישעיה י"ח) : וינאץ השקר . לשון הננו הרמונים (שיר השירים) שהרי האל"ף
 לא כקראת בה . אמרו רבותינו זו קניניות . הנק"א בלע"ז (כמו האנ"שע בל"א דיא היפטע)
 שעלם הירך תקיע בה ובזקנותו בשרו כחוש והעשם בולט כמו בן האילין שהוא בולט . השקר .
 אילין של שקדים כלומר שמקסין הזקנה עליו כשקר זה העומר להנץ לפני כל האילנות : ויסתבל
 החגב אלו העגבות שתהיו עגבותיו דועת עליו כסובל משא כבד . ויסתבל . אישת"ר שרפי"שק
 בלע"ז (כ"ל עט"ער" סורפע"סער . בל"א איבר לאדן זיין . בעלאכטע זיין) : ותפר האביזנה .
 קמדת תלות נשים שאיט נוקק לנשים לתשמיש . אביזנה . תאווה כמו ולת אביזת (כפ' דברים)
 תאבתי

זקנה רוב שינוי טשרו' : הראו' בארבות' .
 אלו העינים : (ד) וסגרו דלתים . אלו נקביו
 בשפל קול השחנה . קול ריחים השוחני' מחבל
 שבמעיווהי' הקודקבן והיחס : ויקום לקול
 הכפור . שאפי' קול כפור מנערתו משנתו
 משהזקין וישחוכל בנו' השי' . כל קולו' של כלו
 השיר דועת עליו כשיחה . לפי פאטו משמעו ישחו כמו ישפלו כל שרים ושרות יהיו שפלים בעיניו
 וכן ברזילי הגלעדי אמר לדוד אס אשמע עוד בקול שרים ושרות (שמאל ב' י"ט) : (ח) גם מנבה
 יראו . מנבאשיות ותלוליות שנרחובות הוא דוהג ננאת לשוק סן יכשל בהם : וחתחתים בדרך .
 אישות וחתות הרבה בדרכים יס"ו . חתחתי' לשון כסול הוא נתיבה כמו גלגלים קשקשים (שס
 א' י"ו) זלזלים (ישעיה י"ח) : וינאץ השקר . לשון הננו הרמונים (שיר השירים) שהרי האל"ף
 לא כקראת בה . אמרו רבותינו זו קניניות . הנק"א בלע"ז (כמו האנ"שע בל"א דיא היפטע)
 שעלם הירך תקיע בה ובזקנותו בשרו כחוש והעשם בולט כמו בן האילין שהוא בולט . השקר .
 אילין של שקדים כלומר שמקסין הזקנה עליו כשקר זה העומר להנץ לפני כל האילנות : ויסתבל
 החגב אלו העגבות שתהיו עגבותיו דועת עליו כסובל משא כבד . ויסתבל . אישת"ר שרפי"שק
 בלע"ז (כ"ל עט"ער" סורפע"סער . בל"א איבר לאדן זיין . בעלאכטע זיין) : ותפר האביזנה .
 קמדת תלות נשים שאיט נוקק לנשים לתשמיש . אביזנה . תאווה כמו ולת אביזת (כפ' דברים)
 תאבתי

באור

כושאי לחות תנועת גוף האדם , והראות בארבות הן ארבעת החושים הנשארי' שאין בהרגשת'
 צירור גמור כערך הרגשת סוף הראות המגודר שבהם , שכבר הוא מוגמר בפסוק הקודם לזה ,
 ע"כ כנה הרגשם בשם ראי' בארבות) : (ד) דלתים בשוק , אלו נקביו , הפתיחים לחון :
 בשפל קול השחנה , כטוי לעכול המון ושחוכניו בקודקבן והיחס , שכן קול הרמים ישפל
 בהתמעט גרעיניו בזרע בין הרמים והרכב בסוף השחנה : ויקום לקול הכפור , שאפילו קול
 הכפור מנעדתו משנתו משהזקין : וישחו כל בנות השיר , פירושו ישפלו כשפיותו הריאה שמהם
 ינח הקול , ומסוללתו בימי הזקנה לא יוכל לשורר ולהגניה קילו : (ה) גם מנבה יראו ,
 מנבאשיות ותלוליות שנרחובות הוא מתירא סן יכשל בהם , ותמיד ימנח אישות וחתות הרבה
 בדרך

כושאי לחות תנועת גוף האדם , והראות בארבות הן ארבעת החושים הנשארי' שאין בהרגשת'
 צירור גמור כערך הרגשת סוף הראות המגודר שבהם , שכבר הוא מוגמר בפסוק הקודם לזה ,
 ע"כ כנה הרגשם בשם ראי' בארבות) : (ד) דלתים בשוק , אלו נקביו , הפתיחים לחון :
 בשפל קול השחנה , כטוי לעכול המון ושחוכניו בקודקבן והיחס , שכן קול הרמים ישפל
 בהתמעט גרעיניו בזרע בין הרמים והרכב בסוף השחנה : ויקום לקול הכפור , שאפילו קול
 הכפור מנעדתו משנתו משהזקין : וישחו כל בנות השיר , פירושו ישפלו כשפיותו הריאה שמהם
 ינח הקול , ומסוללתו בימי הזקנה לא יוכל לשורר ולהגניה קילו : (ה) גם מנבה יראו ,
 מנבאשיות ותלוליות שנרחובות הוא מתירא סן יכשל בהם , ותמיד ימנח אישות וחתות הרבה
 בדרך

מגלת קהלת יב

תרגום אשכנזי קכב

וְסִבְבוּ בְשׁוֹק הַסּוֹפְדִים: (ו) עַד
אֲשֶׁר לֹא יִרְחַק חֶבְל הַכֶּסֶף

אונר וועהקל אגענדע אומרינגען דיא
שטראסען • (ו) עהע דיא זיל בערנע
שנור זיך פֿערוויקקעלט, דיא

ירחק קרי ותרחץ
באור המלות

רשי

סתמוקה, (דיא בגידו), (ו) ירתק, מלשון
לחיתוך
מאבתי לישעתך (תהליס קי"ט): (ו) עד אשר
לא ירתק חבל הכסף זה חוט השדר' שהו' לכן
ככסף

באור

בדרך: וינאץ השקד, רמו על השיבה הממהרת לקפץ על האדם כשקד הזה הממהר להפך
לפני הל האילנות: (ויותר פשוט שהוא כנוי לאברי המגל בנקבה, והמוקל השקד הוא שלל של
הגינים, ואמר שישאו כבריתו שעלה רק נכו אבל לא יבשילו אשכלותיו ענבים), ויסתבל המגנב,
פירשו המפרשים שהוא כנוי לאיברי הכולדה להזכר שיהי' כמו טשא סבל רובן תחת מאפו, ויהי'
תפר האביונה מענינו, שתפר הנפש המתאזה בריתה עם הגוף, ויש אומרים כי גם המלה
הואת כנוי לאבר המגל, וא"כ יהי' ותפר, טכח לזכר כמו אף אתה תפר יראה (איוב י"ט)
ומסיים כי הולך האדם וגו' ר"ל שכל המו' הוא מאימת המות שנופלת על הגוף, כי כבר סובבי'
הסופדים דמקדמי ואתו להגוף להודיעו המות דאע"ג דאיהו לא חזי מולי' חזי: ואי ידעטו שיהי'
תנב ואביונה שמות אילני מאכל ידועי' הייתי מוכרש את הפסוק כפי ענינו, שהשקד יעלה כנה,
והתנב יסתבל בפירות, והאביונה גם היא תוציא פרי', ויהי' ותפר מענין פרי, אף שהוא
מגורה אחרת, כי ענין פרי מנחי הלמ"ד, והראוי ותפירה או ותפירה, אפשר שלא היינו
חושאי' לזה, כדי לפרש הפסוק על פי פשוטו, ואולי שצעת אחד מעותי השכה
יעשה כל אלה, שהשקד יפך, התנב יסתבל, והאביונה תוציא פריה, והוא נדמה מהירות ימי
הזקנה אל הענינים הללו: ומכאנו שרבותינו ז"ל קראו למין ממיני הכלף אביונות (ברכות דף
ל"ו), ומעתה קרוב הדבר שיהי' אביונה גם האילן, כמו השקד התפוח וכדומה שהם שמות
האילנות, אלא שלתנב לא מנחתי ראי' כלל, ולכך לא מלאנו לבי לפרש הפסוק על הדרך הזה:
(ו) עד א זר לא ירחק, כן הוא הקרי, והכתיב ירחק בו המגל עומעה הבור ושאיבת המי',
והנה הכד קצור במגל, והמגל אחוז בגלגל, ועל דו יעלו מים מן הבור, וישפכו אותם אל תוך
הגלה שלפני הבור, ואם יתקצר המגל ויתעקס כאלו יעשה שלשלת, לא ישיג אל תוך הבור,
זהו לפי הקרי והכתיב ירחק והענין אחד, שיהי' המגל רחוק מן המבוע, וכן אם תשבר הכד
או הגלגל או הגלה אשר אליה ישפכו המים לא יהיה עוד תועלת בבור, זהו המגל, ויתכן
שהי' הנמשל לב האדם וגידיו השוכנים והדופקים וכניב הדם בגוף על ידם, לפי שהגידים
הדופקים יוליכו את הדם מן החלל השמאלי שנלב, אל כל איברי הגוף הקטנים והגדולים,
והגידים השוכנים יקנו את הדם מכל האיברים ההם וישיבו אותו אל החלל הימני שנלב, ומן
החלל הימני יעלה דרך גיד דופק אל הריאה, ומשם ישוב הדם ע"י גיד שוכב אל החלל השמאלי
שנלב, ומזר חלילה מן הלב אל האיברים ומן האיברים אל הלב סובב סובב עד שישוב על
סביבותו על המעט עשרים וארבעה או שלשים פעמים בשעה, כידוע לבעלי חכמת הנתוח,
אשר הרבו לחקור בגוף האדם, והראו נפלאות האל ביצירת מבחר הברואים, וידוע שאי אפשר
לאדם לחיות אם ישבתו הכלים הללו ממלאכתם, כי תנועת הלב מקור חיי האדם, ובנוס הדם
אי אפשר שיתנועע הלב, וכן להפך, וא"כ יפה דמה המכס גלגול הדם וסובבו אל מלאכת
שאיבת המים ע"י גלגל וחבל כד ומבוע על דרך מליצה, וכנה את מות האדם ושניתת הלב
והגידים והריאה, עם רתיקת החבל, ושצירת הכד והגלגל וגלת הזהב, כי בכל אה תתקלקל
מלאכת השאיבה, ואף שלא טובל לבון את כל מלות המגל בפרט עם עניני המגל, הנה כן
דרך המליצה להוסיף דבריו במגל אף אם אין להם ענין מיוחד במגל, ודבר זה ידוע לבעלי
השיר והמליצה, ואף במשלי הנביאים כתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לספר המורה, כי משלי
הנבואה הם על שתי דרכים, יש מהן משלים שכל מלה מן המגל תורה על ענין מה, ויש מהם
שהי' כל המגל מגיד על כלל הענינים שבמגל, ויבא במגל ההוא דברים רבים, אין כל מלה
מהם

מגלת קהלת יב
תרגום אשכנזי קכב
וְסִבְבוּ בְשׁוֹק הַסּוֹפְדִים: (ו) עַד
אֲשֶׁר לֹא יִרְחַק חֶבְל הַכֶּסֶף
ירחק קרי ותרחץ
באור המלות
סתמוקה, (דיא בגידו), (ו) ירתק, מלשון
לחיתוך
מאבתי לישעתך (תהליס קי"ט): (ו) עד אשר
לא ירתק חבל הכסף זה חוט השדר' שהו' לכן
ככסף
באור
בדרך: וינאץ השקד, רמו על השיבה הממהרת לקפץ על האדם כשקד הזה הממהר להפך
לפני הל האילנות: (ויותר פשוט שהוא כנוי לאברי המגל בנקבה, והמוקל השקד הוא שלל של
הגינים, ואמר שישאו כבריתו שעלה רק נכו אבל לא יבשילו אשכלותיו ענבים), ויסתבל המגנב,
פירשו המפרשים שהוא כנוי לאיברי הכולדה להזכר שיהי' כמו טשא סבל רובן תחת מאפו, ויהי'
תפר האביונה מענינו, שתפר הנפש המתאזה בריתה עם הגוף, ויש אומרים כי גם המלה
הואת כנוי לאבר המגל, וא"כ יהי' ותפר, טכח לזכר כמו אף אתה תפר יראה (איוב י"ט)
ומסיים כי הולך האדם וגו' ר"ל שכל המו' הוא מאימת המות שנופלת על הגוף, כי כבר סובבי'
הסופדים דמקדמי ואתו להגוף להודיעו המות דאע"ג דאיהו לא חזי מולי' חזי: ואי ידעטו שיהי'
תנב ואביונה שמות אילני מאכל ידועי' הייתי מוכרש את הפסוק כפי ענינו, שהשקד יעלה כנה,
והתנב יסתבל בפירות, והאביונה גם היא תוציא פרי', ויהי' ותפר מענין פרי, אף שהוא
מגורה אחרת, כי ענין פרי מנחי הלמ"ד, והראוי ותפירה או ותפירה, אפשר שלא היינו
חושאי' לזה, כדי לפרש הפסוק על פי פשוטו, ואולי שצעת אחד מעותי השכה
יעשה כל אלה, שהשקד יפך, התנב יסתבל, והאביונה תוציא פריה, והוא נדמה מהירות ימי
הזקנה אל הענינים הללו: ומכאנו שרבותינו ז"ל קראו למין ממיני הכלף אביונות (ברכות דף
ל"ו), ומעתה קרוב הדבר שיהי' אביונה גם האילן, כמו השקד התפוח וכדומה שהם שמות
האילנות, אלא שלתנב לא מנחתי ראי' כלל, ולכך לא מלאנו לבי לפרש הפסוק על הדרך הזה:
(ו) עד א זר לא ירחק, כן הוא הקרי, והכתיב ירחק בו המגל עומעה הבור ושאיבת המי',
והנה הכד קצור במגל, והמגל אחוז בגלגל, ועל דו יעלו מים מן הבור, וישפכו אותם אל תוך
הגלה שלפני הבור, ואם יתקצר המגל ויתעקס כאלו יעשה שלשלת, לא ישיג אל תוך הבור,
זהו לפי הקרי והכתיב ירחק והענין אחד, שיהי' המגל רחוק מן המבוע, וכן אם תשבר הכד
או הגלגל או הגלה אשר אליה ישפכו המים לא יהיה עוד תועלת בבור, זהו המגל, ויתכן
שהי' הנמשל לב האדם וגידיו השוכנים והדופקים וכניב הדם בגוף על ידם, לפי שהגידים
הדופקים יוליכו את הדם מן החלל השמאלי שנלב, אל כל איברי הגוף הקטנים והגדולים,
והגידים השוכנים יקנו את הדם מכל האיברים ההם וישיבו אותו אל החלל הימני שנלב, ומן
החלל הימני יעלה דרך גיד דופק אל הריאה, ומשם ישוב הדם ע"י גיד שוכב אל החלל השמאלי
שנלב, ומזר חלילה מן הלב אל האיברים ומן האיברים אל הלב סובב סובב עד שישוב על
סביבותו על המעט עשרים וארבעה או שלשים פעמים בשעה, כידוע לבעלי חכמת הנתוח,
אשר הרבו לחקור בגוף האדם, והראו נפלאות האל ביצירת מבחר הברואים, וידוע שאי אפשר
לאדם לחיות אם ישבתו הכלים הללו ממלאכתם, כי תנועת הלב מקור חיי האדם, ובנוס הדם
אי אפשר שיתנועע הלב, וכן להפך, וא"כ יפה דמה המכס גלגול הדם וסובבו אל מלאכת
שאיבת המים ע"י גלגל וחבל כד ומבוע על דרך מליצה, וכנה את מות האדם ושניתת הלב
והגידים והריאה, עם רתיקת החבל, ושצירת הכד והגלגל וגלת הזהב, כי בכל אה תתקלקל
מלאכת השאיבה, ואף שלא טובל לבון את כל מלות המגל בפרט עם עניני המגל, הנה כן
דרך המליצה להוסיף דבריו במגל אף אם אין להם ענין מיוחד במגל, ודבר זה ידוע לבעלי
השיר והמליצה, ואף במשלי הנביאים כתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לספר המורה, כי משלי
הנבואה הם על שתי דרכים, יש מהן משלים שכל מלה מן המגל תורה על ענין מה, ויש מהם
שהי' כל המגל מגיד על כלל הענינים שבמגל, ויבא במגל ההוא דברים רבים, אין כל מלה
מהם

מגלת קהלת יב

ר ש י

כספך ובמותו חסר מחו ומתרוקן ויבש ומתעקס בתוך החליות ונעשה כשלשלת ירתק לשון
דתוקות כסף (ישעיה מ'): ותרוק גולת הזהב: זו האמה שהיא מקלחת מים וטובעת כמעין כמו
גולת עליות (יהושע ט"ו): ותרוק לשון רכיבה: ותשבר כד על המצוה. זה הכרס שהיא עבה
וכנקעת במוותו: ונתון הגלגל א הכור. יתרוצץ גלגל העין בתוך גומא. ולפי פשוטו גלגל גדולה
בהם מים מן הכור כך נדרש כל הענין במסכת שבת. ומדרש קיטת פותרו כנגד כל ישראל:
וזכור את בוראך בימי בחורותיך. בעוד שהכתורות שבכס קיימת בעוד שהכהונה קיימת שנאמר
בה ובחור ליתו מכל שבטי ישראל לי לכהן (שמואל א' ב'). בעוד שהלויה קיימת שנאמר בו כי
בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך (בפ' אופתיים). בעוד שמלכות בית דוד קיימת שנאמר ויבחר בדוד
עבדו (תהלים ע"ח). בעוד שירושלם קיימת שנאמר בה העיר אשר בחרתי בה (מלכים א' י"א).
בעוד שנית הבחירה קיימת שנאמר בה עתה בחרתי והקדשתי הבית הזה (ד"ה ז'). בעוד שאתם
קיימים שנאמר ובך בחר ה' (בפרשת ואתחנן): עד אשר לא יבואו ימי הרעה. אלו ימי הגולה:
עד שלא תחשך השמש. זו מלכות בית דוד שנאמר וכסאו כשמש נגדי (תהלים פ"ט). והאור זו
תורה שנאמר כי נר מנורה ותורה אור (משלי ו'). והירח. זו סנהדרין דתנן סנהדרין היתה
כחגיגורן עגולה והטובבים. אלו הרבנים שנאמר ומצדיקי הרבים ככוכבים (דניאל י"ג).
ושנו העבים אחר הנשם. נרה אחר נרה קשה אתה מולא בכל הנבואות הקשות שנתנבא
עליהם ירמיה לא בלא עליהם אלא לאחך חורבן הבית: ציום שיזעו אומרי
הבית. אלו משמרות כהונה וליייה והתענותו אנשי החיל. אלו הכהנים שהם נבזרים
בכח: אמר ר' אבא בר כהנא שנים ועשרים אלף לויס הכיף אהרן ציוס א'. אמר ר' חנינא
המוראה הזה דבר קל הוא והכהן זורקה יותר משלשים אמה: ובטלו הטומנות. אלו המצוות
הגדולות משנת ר"ע ומשנת ר' חייא ומשנת בר קפרא: ומשכו הרוחות. שיטת' הגמרא מן
הלב: וסוגרו דלתים בשוק. כגון דלתי נחשתא בן אלכנתן שהיו פתוחין לרווחה: בשפל קול
הטחנה. על ידי שלא נתעסקו בתורה אמר ר' שמאל נמשלו ישראל לעשינת הריחים מה ריחו
אינו בטילת לא ביום ולא בלילה אף כאן והגית בו יוחס וליילה (יהושע א'): ויקים לקול הנסור.
זה נבוכדנצר הרשע. אמר ר' לוי שמונה עשרה שנה היתה בת קול יוצאת ומפוספת כפלטין של
נבוכדנצר עבדא ביטא זיל אחריב ביתיה דמורך דבני מרך לא שמעין ליה: וישחי כל בטת האיר.
בשיר לא ישתו יין (ישעיה כ"ד): גם מנבזה יראו. מנבזה של עולם יתיירא וידאג לבו פן יעשה
בו כאשר עשה בראשונים: ומתחתים נדרך. מתוך כך יבקש לו איתות ורמזים אם יצליח בדרך
שילך כענין שנאמר כי עמד מלך בגל על אס הדרך לקסם קסם קלקל בחצים שאל בתרפיס
(יחזקאל כ"א): וינאץ השקר. תצמח נבואת ירמיה שנאמר מקל שקד אתי רואה (ירמיה א')
אמר ר' אליעזר השקד הזה נשעה שהוא מנין עד גמר פירותיו עשרים וא' יום כך משנעה עשר
בתמוז עד ט' באב עשרים וא' יום: ויסתכל החגבי. זה גלגלו של נבוכדנצר רומיה אמין שתין
פוחיה אמין שית (דניאל ג') ואם אין עובדי אלה שם אינו יכול לעמוד ואת אמרת אוקמיה בבקעת
דורא (שם) אמר רב ציבי מעמידין אותו וטפל מעמידין אותו וטפל עד שהביאו כל זה שבירושלמי
ושפכו דיומם על רגליו לקיים מה שכת' והבס לגדה ולמס יהי' (יחזקאל ז'): ומפר האניונה.
זו זכית חנות תופר משענת חנות שלכס ויהי' אניונה מלשון אב: כי הולך האדם. ישראל
שנקראו כאן אדם (שם ל"ו) אדם אתם (שם ל"ד): בית עלמו. מנבל בלא לנבל חזרו תרח
אני אברהם מעבר הנהר הי': וסנבו בשוק הסיפדים. גלות וכניה קדמה לגלות נדקיה י"א
שנה כשהגלה נבוכדנצר את גלות נדקיהו בקולרין היו יובאין גלות וכניה לקראת נבוכדנצר על
כרחן עם שאר בני העיר לקלסו שהוא נצור ומגליח והיו רואים את הסנבים וזאלין אותם איש
על קרובו מה נעשה בו והיו משיבין אותם אשר למות למות ואשר לשני לשני ואשר לחרב לחרב
(ירמיה ט"ו) והיו מקלסין בידם אחת ובידם אחת מספיקין ומטפחין הספד על אחיהם ועל
בניהם: עד אשר לא ירתק מכל הכסף. זו שלשלת יוחסין: ותרוק גולת הזהב. אלו דברי
תורה שנאמר בהן הנחמידים מזהב (תהלים י"ט): ותשבר כד על המצוה. כדו של ברוך בן
נריה על יבועי של ירמיה ששניהם גלו לנבל ופסקו מלימודם בעוני הדרך. תחילה גלו למצור
שהגלם יוחסין בן קרח וכשהחריב נבוכדנצר את מצרים הגלם לנבל: ונתון הגלגל אל הכור.

מגלת קהלת יב

תרגום אשכנזי קבג

דיא גאלדנע רינגע דאזין שטייצט ,
 דער איימער אן דער קוועללע צערע
 בריכט , אונד דאז ראד אס ברונגען
 צערשמעטערט ווירד : (ז) זא קעהרט
 דער שטויב צור ערדע צוריק , וואהער
 ער ווארד , אונד דער גייזט שווינגט זיך
 אויפֿוואַרט צו גאָט , דער איהן געגעבן .

וְתָרַץ גִּלְתָּ הַזֶּהב וְתִשְׁכַּר כֶּדֶר
 עַל־הַמִּבְנוֹעַ וְנָרַץ הַגְּלִגְלֵל אֶל־
 הַבּוֹר : (ז) וַיֵּשֶׁב הָעֶפֶר עַל־
 הָאָרֶץ כִּשְׁהִיָּה וְהַרוּחַ תָּשׁוּב
 אֶל־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתַנָּה :

סיום

בעשלוס

(ח) אייטעלקייט דער אייטעלקייטען !
 ואגטע דער פרעדיגער , אללעו איזט
 אייטעל . (ט) אום זאָפֿיל גראָסער
 דיא איינזיכט דעו פרעדיגער וואַרד ,
 אום זאָפֿיל מעהר זוכטע ער דאז פֿאַלק
 צו בעלעהרען . ער ערוואַג מיט אויף
 מערקזאמקייט , אונד דאָכטע טיף נאָך ,
 אונד

(ח) הַבֵּל הַבְּלִים אָמַר הַקּוֹהֵלֶת
 הַכֹּל הַבֵּל : (ט) וַיִּתֵּר שְׁהִיָּה
 קִהְלֵת הַכֶּסֶם עוֹד לַמִּדְבָּרֶת
 אֶת־הָעַם וַאֲנִי וְחֵקֶר תִּקּוּן
 מְשָׁלִים

באור המלות

שמוקות כסף , ענינו שיתקשר הכל ויבשה כמו
 שלשלת, וע"ז יתקצר : ותרוץ , משרש רץ ענינו
 תשבר : והמלאכה"ס תמורת חול"ם על משקל תסב :
 גלת הזהב , יתכן לסי הענין שלפני הבור יהי' בלי
 גדול המחזיק מים , וללוי תשפוך הכר את מימיה ,
 ויקרח גלה , כמו גלת עליות וכו' וכן וגלה על ראשה ,
 (זכר'ו) : ונרץ , שרשו רוצ מלשון מרוצה , והוא
 על משקל כבון משרש כון , ויתכן שיהי' משרש רץ ,
 ענין שכירה , על משקל נמו : (ט) ואלן , מלשון
 מאזניס , כלומר שקל ענין בענין , (אבגוואגן) ,
 או

רשי

זו צבל שהיא זוטו של עולם : (ז) וישב העפר
 וגומר : מבבל באו לבבל חזרו : והרו' תשוב .
 זו רוח הקדש שכיון שנסתלקה רוח הקדש גלו :
 סיום המגלה :

(ח) הגל הבליס : אני רואה בעולם : אמר
 הקהלת : מי שבו קביעת החכמה : הגל הבליס
 כל מה שנברא בששת ימי בראשית : (ט) ויתר
 שהי' קהלת חכם : ויתר ממה שנכתב בספר
 זה הי' קהלת חכם : ואזן יעשה אזניס לתורה
 כקופה זו שאין לה אזניס לאחור בה ועשה לה
 אזניס

באור

מהם מוספת ענין כנמשל אבל הם ליפות המשל וסדר הדברים בו , או להפליג בהסתיר הענין
 הנמשל , וימשכו הדברים כפי כל מה שראוי בגלוי של המשל הוא ע"ש : ומפרשי' חסרי' אמרו
 שצבל הכסף כנוי לחוט השדרה ושאר החוטי' הנקראי' (נערוון) היובאים מן המוח ומן קוט
 השדרה חכ כל איברי הגוף , והם לבנים כמראה הכסף , וגלת הזהב הוא הקרום שעל המוח
 שהוא כמראה הזהב , ועל הדרך הזה אפשר שהענין הוא המוח עצמו שהוא מקור ומבוע הליס'
 הרוחנית הזנה דרך המיתרים הלבנים ההם הנקראים (נערוון) אל כל איברי הגוף להוליד
 בהם התנועה הרפנית וההרגשה , ואם יחסר המוח ויבש המקור תבטל התנועה וההרגשה
 בכל הגוף וימות האדם מיד , וכן אם יתרונן הקרום שבמוח או אם יתקן ויתקצר , קוט השדרה ,
 או אפשר לאדם להתקיים כידוע , ועל כל פנים יהי' משל נכבד עד מאוד , ונראה ממנו שהי'
 ענין סביב הדם או סביב הליחה הרוחנית היובאת מן המוח אל המיתרים אזכרתי ידוע לשלמה
 המלך ע"ה , אם שהוכיחו בשכלו האמין או שהיה הדבר טרע אליו ברה"ק , אף שהי' סתום
 וכמוס מכל חכמי האומו' הראשונים , ולא נודע כי אם קרוב למאת שנה ע"כסיונות האחרונים :
 (ז) ושב העפר , כאן גלה המלך החכם את דעתו , דעת התור' והחכמה , שרום האדם נפוכה
 לו מאת יוצר הכל , ושנפש האדם אינה מקרה בגוף , כי אם ענש נברא פשוט נבדל מהגוף ,
 איכנו

משלים הרבה: (י) בקש קהלת
 למצא דברי חפץ וכתוב ישר
 דברי אמת: (יא) דברי חכמים
 כדרכנות וכמשמרות נטועים
 בעלי אספות נתנו מרעה
 אחד: (יב) ויתר מהמה בני
 הזהר עשות ספרים הרבה אין
 קץ ולהג הרבה יגעת בשר:
 (יג) סוף דבר הבל נשמע
 את האלהים ירא ואת
 מצותיו

אונד פערפערטיגטע פיל גר' יבנים
 רעדען • (י) אויך אייפערטע דער
 פרעדיגער נאך רייצענדעם פארטראג,
 דיא ווארטע דער ווארדרייט ריכטיג צו
 לעהרען • (יא) ווארטע דער וויזען זינד
 וויא שטיכעל; דיא רעדען דער זאמלער
 האפטען, וויא איינגעזענקטע נאגערל,
 אין דער זעעלע; איבעראיינשטימטענד
 אללע, אלו האטטע זיך איין דענקער
 דערפארגעכראכט • (יב) ניטעליכער
 אלו אללעו דיזעו, טיין זאחן! איזט
 איינגעו אויפמערקען • דעו ביכער
 שרייבענו איזט קיין ענדע, אונד פיל
 געשוואטן איזט נור זעעלענפיין •
 (יג) דער שלוסזאטן, דער אללעו
 ענטהאללט, איזט: פירכטע גאטט,
 האלטע

באור המלות

רשי

או יהי' מלון לון, שהם את אלו לשמות,
 (גארכט), או סאטיט לאון זולמו, כמו או יגלס
 לון חכמים, ולין גולה את חוני: וחקר, (האט
 באך גלחט): (יא) כד רככות, דרכן, הוא
 הטחט התקוע כראש זין לישר בו הסודים, בעת
 החדישה, והיין יקרא מלמד, והטחט דרכן, (היין
 שטיכל): (יב) זל ה, עכינו הקדיש והלמוד בלו
 הכנה: (יג) סוף דבר, אחרית הדבר ותכליתו:

אונים שתיקן עירובין לסייג שמירת שבת ותיקן
 כעיל' ידי' סייג לטהרה וגור על השניות סייג
 לעריו': (י) בקש קהלת יתן לבו וסור על הדבר
 וינאח: דברי חפץ • הלכה למשה מסיני: וכתוב
 יושר • זו תורה שבכתב והנביאים: (יא) דברי
 חכמים • שעשו סייג לתורה בגזירות להרחיק
 את האדם מן העבירה כגון אכילת קדשים עד
 הסחר והס אמרו עד חנות וקריאת שמע
 דערבית כעו כן: כדרכות • מה דרכן זה

מכון את הפרה לתלמיה כד דבריה' מכוונים את האדם לדרכי חיים: וכמשמרות נטועים • מה
 מסמר זה קבוע אף דבריהם קבועים ומה נטיעה פרה ורבה אף דבריהם פרים ורבים למניח
 בהם טעם: בעלי אסופות • מסמרים שיש להם נולגלת אסופה וגסה גרוסה בלעז' (בל"א
 גראו • שטארק • וויכטיג) כן פירשו דונג בן לברט: נתנו מרועה אחד • כל דבריהם דברי
 הגהים חיים הוא אמרן ורועה אחד נתן משה מפי הנבונה: וכמשמרות • כתוב בש"ן שהתורה
 בכל' ספרים וכמנן משמרות כהונה ולויה: (יב) ויתר מהמה בני הזהר • ויתר מיושר
 דברי אמת דברים הכתובים בספרים הנזכרים למעלה: בני הזהר • לשמור דברי חכמים
 ואם תאמר אם יש בהם גודך למה לא נכתבו עשות ספרים הרבה אין קץ אם באת לכתוב לא
 הספקט: ולהג הרבה יגיעת בשר • ואם בא למת לב לגירסא חביבת יותר ממה שאין הלב
 מאז יניטה היא לגרויות שאין להשיג ואי יאמר הואיל ולא אוכל לגמור המלאכה למה אתחיל אך:
 (ג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא • מה שתוכל עשה ולבך לשמים: ואת מצותיו שמור

באור

אינו נגדר במקום, והוא קיים בעת הנוף, וב אל האלהים אשר בראו בעת שישת הנוף להי'
 עמר, ומכאן חתה רואה שמה שפירשתי בפרש' ג' ט' ט' הוא הנכון, ושלא היתה דעת המכס
 מעולם לעורר ספקות נגד עקרי הדת מבלי לדקותם כי אין זה פועל חכם:

מגלת קהלת יב

תרגום אשכנזי קבר

מְצוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי־זֶה כָּל־
הָאָדָם: (יד) כִּי אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה
הָאֱלֹהִים יָבֵא בְּמִשְׁפַּט עַל כָּל־
נַעֲלָם אִם־טוֹב! וְאִם־רָע:

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא
ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם:

הָאֱלֹהִים זַיִנֵּעַ גַּעבְאָטְרוּעַ! דִּים אִיוֹט
דַּעַו מַעַנְשַׁעַן בַּעֲשֻׁטִימִמוֹנַג. (יד) דַּעַן
אֲלַלַּע הָאֲנְדִלֹונְגַעַן (דַּעַו מַעַנְשַׁעַן) וְוִירַד
גְּאָטְט נַאָךְ דַּעַר פַּֿעַרְבְּאָרְגַנְעַן אַבְוִיכְט
רִיכְטַעַן, אָב דִּיוַע גוֹט אָדַעַר בְּאֻזַּע וּוְאָר.
דַּעַר שְׁלוֹס־וּאָטִין, דַּעַר אֲלַלַּעַז עַנְט־
הָאֱלֹהִים, אִיוֹט: פִּֿירְכְטַעַ גְּאָטְט!
הָאֱלֹהִים זַיִנֵּעַ גַּעבְאָטְט! דִּים אִיוֹט
דַּעַו מַעַנְשַׁעַן בַּעֲשֻׁטִימִמוֹנַג.

רש"י

כי זה כל האדם. כי לדבר זה נברא כל האדם: (יד) כי את כל מעשה. אשר אדם עושה
יביא האלהים במשפט. ולכך נקוד מעשה פתח והטעם למעלה לפי שאינו דבוק לשם: על
כל נעלם. אפילו על השונג: אם טוב ואם רע. אפי' ככאל במזכה כגון כותן כדקה לעני
בפרהסיא: סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגומר:

באור

סיום המגלה:

(ח) הכל הבלים, אחר אשר זכר המות שז' א' תחלת דבריו וסיים צמה דפתח, וז'א הקהלת
צה"א הידיעה בעבור היותו תואר השם, כי לא תנא על שם ענש פרטי לעולם: (ט) ויוחר
שהי' קהלת חכם, כפי יתרון החכמה שהי' בו כן למד דעת את העם, שזע מן אחרים שקל
בפלס השכל, חקר בתבונתו, ותקן משלים הרבה, כי שלשת אפס משל דבר, וכל משל יש
בו תוך וענין שהוא דבר חכמה ומוסר או חקירה: (י) בקש, ירצה שאחרי כל החקירה בקש
החכם גם כן שיהיו דבריו אמרי נועם ודברי חכין, והיו דבריו אמת כתובי' ביושר ומתק המליצה,
למען יכנסו בנפש העם, ויעשו רושם: (יא) כי דברי החכמים הם כדרבנות תחובות בלבב
השומע המשכיל, ונעלי אסופות הם הלוקטי' מפי ספרים ומפי סופרים דברי חכמה ומאזורים
מהם תנורים, אמר מדברי בעלי אספות הללו כמסמרות (ויהא נאגל) כטועים וקבועי' בנפש
האדם ואי אפשר מבלתי שיעשו רושם מה, כאשר אמר החכם למלך הכוזר (מאמר חמשי הקדמה
ה') כפסות השומעות מקבלות רושם על ידי תוכחת המוכיח, כאשר יוכיח בדברי' מקובלים,
ויש לכל תוכחה באמת תועלת על כל פנים, ואם לפעמים איננה משיבה את הממרה מעשות
הרע, הנה תקדח בנפשו מדברי התוכחת היותו כמו ניכין אש, ורואה כי המעשה ההוא רע,
וזהו חלק והתחלה מן התשובה ע"ש: נתנו מרועה אחד יתכן שיהי' מענין מחשבה כמו בנת
לרעי מרזוק (תהלים קל"ט), ורעיון, ויהי' רעה (איינר דער נאך דענקט), יאמר שכל
המשלים והמאמרים וכללי החכמה אף שהם מלוקטים מספרים הרבה, הנה כלם יסכימו
לדבר אחד ללמד לאדם דעת חכמה ומוסר כאלו נתנו כלם מרועה ומוקר אחד: (יב) ויוחר
מדברים הכתובים בספרים הזהר בני לשמוע דברי חכמים וליך בדרכיהם, כי לא המדרש
והלמוד והקריאה עקר כי אם המעשה, הוא תכלית ויסוד ועקר הכל, עשות ספרים הרבה
אין קץ, אי אפשר שיכתב הכל על ספר, ופריך שישמע חכם ויוסיף לקח מעצמו, ולא יסמוך
על קריאת הספרים, כי להג הרבה בלי הבנת הלב, הוא יגיעת בשר, ואין בו תועלת לא
לגוף ולא לנפש: (יג) סוף דבר, אחרי אשר שמעת כל דברי החכמים וטענתיהם ותשובותיה',
אחלקותם והסכמתם, הנה סוף דבר את האלהים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה עיקר ותכלית
האדם: (יד) כי אל כל מעשה אשר יעשה האדם, יביא האלהים במשפט, ולכך נקוד מעשה
בסגול ומוכרת בטעם וקף כי איננו דבוק אל השם, על כל נעלם, כל מעשה נראה יובא
במשפט כפי הנעלם, והענין כפי כונת הלב: אם טוב ואם רע: (יתכן יותר לפרש שני
המקראות

מגלת קהלת יב

באור

המקראות האלה כן: בקש קהלת למצוא דברי חסד, כי מה שכתב עד הנה במגלה הזאת, דוכו הוא דברי האגת והכרת הנפש, אבל דברי חסד הנפש למאזים ברע ולבטור בטוב ע"י מעשה לא כתב ממנו כ"א מעט מועד, והיא חכמת המוסר הטבעית, והיתה בקשתו למצוא ספר כתוב ע"י ביושר, ר"ל שהאמתיות שחכמה הזאת תהייה קשורות בו, זו בזה ע"פ דרכי ההקש המופתי, ובסדר הראוי שהמושכלות הראשונות מוכנה תחלה, ואחריו ההנחות התולדות המשתלשלות מהן, ואז הן דברי אמת, שלא יוכל אדם לערער עליו כיון שכל מופת חותך על דבר אמת, אבל לא מנא ספר כזה: רק (יא) דברי חכמים היו בימיו מפורסם בזה, אחד הנה ואחד הנה, כמו הדרבנות שאין בכל מלמד הנקר רק דרבון אחד להוסיף בה"ח לדרך ידוע, ואם ימנא ספר מקבץ אלה ההנחות, הן לבד, כמסמרות נטועים יתד יתד במקום נאמן, ואין להיתדות קצור זה בזה ע"פ מופת, ועוד שאינם נטועים כי אם בהעלים (ותיבת בעלי הוא על משקל עלי וית ועלי עין שכן וגו', נחמ"ס'ט) אשר לאסוּת החכמים, כמו מגלת סתרים, כי באשר מקור חכמת המוסר נפתח בחכמת הנפש, ולא אבן החכמים בימים ההם לגלות חכמת האלהות בהעון, כי כבוד אלהים הסתר דבר, ע"כ לא כתבו כי אם לעצמם למוכרת, ומסיים שכל מקום כלם נתנו מרועה (לשון רעיון) אחד, שהוא השם ב"ה דיהיב חוכמתו לחכמיו, והרי זה מופת שהאמתיות האלה כלנה אחודות וקשורות זו בזו, כשם שמקורם אחד אמת):

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואח מצותיו שמור כי זה כל האדם.

וזאת לדעת שכל מקום שזכר תיבת עכו"ם, נוי, ככרי ואומות, הכונה על האומות הקודמים אשר לא היו מאמינים במציאות ה' והאגדתו ובשכר ועונש. לא על האומות שבזמנינו. ואנחנו מאמינים להתפלל על שלום ועונשם כידוע ומפורסם ומבואר מדברי סו"ל.

לוח הפטרות ושמות המתרגמים

לפרשת ואחחנן	ר' רוד פרידלענדער
לפרשת באב	ר' יואל ברי"ל
לפרשת עקב	ר' רוד פרידלענדער
לפרשת ראה ולפרשת שופטים	הנ"ל
לפרשת כי חצא ולפרשת כי חבא	הנ"ל
לפרשת נצבים	הנ"ל
ליום א' וב' דראש השנה	ר' יואל ברי"ל
להעניח צבור	ר' רוד פרידלענדער
לשבת השובה	ר' ברוך לינדא
לשחרית יוה"כ	ר' רוד פרידלענדער
לפרשת האוינו	רמבט"ן ז"ל ור' יואל ברי"ל
ליום א' של סכות	ר' אלחנן ברי"ל
ליום ב' של סכות	ר' אהרן האללע
לשבת חה"מ של סכות	ר' איצק אייכל
לשמיני עצרת	ר' אהרן האללע
לשמחת תורה	הנ"ל

צני ויבן שם להחיות, הלקח והלמן - והוא שם הטל - והוא נבדק יבדק
כלום ישלח וכן לבדכ אהיה. שכלו בצניטק השמים. וזה הרבה
ואתה הצני הושאל לשם כל מקום, ה"ל שהיא זורה אל השלזי אלף הור
שהוא זורה צו הרמלן. כל מקום אפי צניטק, וכן והשקט אל לבדק, והוא
שום אל לבדו, וכל זה שזורה לו, כלו בחינת טל, כמו שאמר, והוא נבדק
ה לבדק אל לבדו, אחר ההוא לבדו: אונק שזורה והבבא אהיה אלוקים
בכל לבדק. פירושו אלף כלו כחט לבדק. כלום כחט הקלף לשם, כי
ההוא הוא אלף וצטן שתיים ונבדק פשוטותיך לשם הלצמן.
(מקום בספר אה)

ו' כד' ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה. והוא אהיה אלוקים אטוב אהיה
לך היום. והיוטק פירושו הנה - כחט כלל המה שם בבחיץ, והוא הקול
הנשם - והקול הקלף. אונק הקול הנשם הוא שנתנו והזון בצוה אלף אהיה
כפי לשם. ופירושו יהיו קצתם בפירוט, וקצתם בשל שאלו קצתם ההזון
לקול השקט הצטן ההוא כפי זה שהוא, ואונק הקול הקלף יהיה הקול צ
צניטק שתיים קצתם צד קצתם, וזה הצטן. שאם בשם בבחיץ, והוא זה
להיה החסם בפירוט, והוא שאלו יצעה כל איש שם לבדק הים בציניו -
אבל קולו ויבדקו. אבל יצעה כל איש שם זה שכל הצלח היל, והשם אלף
כל איש שם לבדק שזורה שזורה בהפח צד שיזורה צדו האונק, אדב
שם הוואה האלף האהיה אלף כלל אהיה קובצה אצלה ופירוט הקול הנשם
הוא קולו הבצוה האהיה, והוא שם קובצה כלל אהיה אלף הקול הקלף.
והוא הנבדק שזורה. והקול צניטק אהיה כפי היבדק, והוא השקט
הוא הליכוד וזה האהיה, והוא אלף הקול לבדק כלו ואלבדק קלף
אלף שם אלף. והוא אלף שם האונק, והוא אהיה שזורה אל

ותמונה לצומת ל המקום האלה למלא את הארץ את כל הימים
 לתמונה כחיות הבר והקבוצות הנור השונות האמון אף צלוח ^{שכאמ} ~~על~~ ^{שכאמ}
 שהוא התלוי האמון והוא אסוף את כל הימים הנור יצאת ארבעה ז'
 כפיית והוא ארבעה יתב יצא יטב אף ארבע שולל טוב והארכ היס ארבע
 שני ארבע ארבעה הנור את כל הימים הפנים השטן ההוא בצעו
 הן ארבע ארבע שני טוב וכל ארבע והוא הצורה הקטנה והוא לתמונה
 כחיות הבר גאש הצורה הקטנה הנשנית קלני גוף אשר לא
 תושב צבובתו אלו הקבוצות הזנים עו שבאות: (חלק ש.א.ט. פרק ק"ג)

עקב י"א י"ב

תמיד עיני ה' לקד ברה: עין, שם הושטן הוא שם ציל היס צל
 ציל היס צבובת - והוא שם הצל המלא על תמונה צל - והוא שם השקפה
 אשר צל יתהו קונו וצנן שיש צליו צניט שים השקפה צליו וילך הארץ ה
 ההשאלה נאשר בחך הקבוצות ארבעה והוא צנן וכל הימים השקפה
 וצנן עו שהקבוצות קונו וצניט ה' אלקים בה והשקפה בה צניט ה'
 ששטטור השקפה עלת כל זה שקולו ג' עו שיוצר בקפניא יבואו
 בה שמה ארבע כשיתחבר בצניט שול האיה אר חיה כיו פרק צניט ואלה
 צניט יתנו יהי צנן לים ההשקפה השליט אויסקה הקטנה כ כל הקטנה
 הקבוצות עו ששטטור והוא יתלה קולו אף שיתחבר עו ששטטור
 (חלק א' סיני י"ג)

ר"א

י"ב כי אם ל המקום אשר יבחר ה' לקיבם לשונם יא את שמו שם
 ואלו ספק אצלו א"כ שהקום אשר יבחר ארבעה קבוצות ה' יבוא אצלו שם
 רבינו ואלו קבוצות אלקיהם צנה אותם שיהי כיה צבובה עו שקאר הצומת

כ"י יקח איש אשר ובא ליה זשנאגה האל תסתכל קדושה
 התורה ונשבעים לך יקח האלק שיעלו כבודו שיש בו ויהיה כ"י יין
 כי זה האיש הזה לא יאמרו ואלו האלה הוהו עלין שיש בו ואלו האלה הם
 זאלו ה"חלק לקחה בבין לך אקוה שמח לא ה"ל און שיש לך ה"חלק
 לתורה חקה המעולה וטעם אל צלולה בכחה כ"י חקוקה כל האלה
 והנביא יצאך בנתיב ידע שנה אחרת חקק שיש אחרת וכו' אש"ס כפ"ך
 כ"י וכן אמה המעולה חקקו בחובה וספיקים אים אים עליו ה"ל אש"ס א"ה כ"י
 נשק למה הציקו אלו ויהיו אלקים יאמרו שניקח אלקים ויבין צדקה ונשק
 כ"י שאלתי כי אדם הוהו טעם אש"ס אפיקה שיש יין חקוקה המעולה
 אלה ה"ל וישלחנה וכו' אש"ס על אש"ס חקק האש"ס ה"ל ויהי האל
 אחרת כ"י ויהי אש"ס על אש"ס חקוקה המעולה חקוקה המעולה שיש
 שמתן צדקה שיהיו חקוקה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה
 חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה
 חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה
 חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה
 חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה
 חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה
 חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה
 חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה חקוקה המעולה

2

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on aged, yellowed paper. The script is dense and fills most of the page. There are several lines of text, with some words appearing to be in a different script or dialect than others, possibly indicating a mix of languages or a specific regional dialect. The text is written in a cursive style, with many loops and flourishes. The paper shows signs of age, including discoloration and some wear at the edges. The right side of the page shows the binding of the book, with the edges of the other pages visible. The overall appearance is that of an old, well-used manuscript.

ולקחת מצאשית כל פרי האדמה . אלא ולא יאצא צמח שם

בא אמת צד ובתלום צד כמנהג רוב שופרים - הוא וכן שנתן בתוספת ו

ובתבוא ובכרמים ובגידים וכן שנתן בתלום וכן שנתן בתוספת ו

ובתבוא ובכרמים ובגידים וכן שנתן בתלום וכן שנתן בתוספת ו

ובתבוא ובכרמים ובגידים וכן שנתן בתלום וכן שנתן בתוספת ו

ובתבוא ובכרמים ובגידים וכן שנתן בתלום וכן שנתן בתוספת ו

ובתבוא ובכרמים ובגידים וכן שנתן בתלום וכן שנתן בתוספת ו

ובתבוא ובכרמים ובגידים וכן שנתן בתלום וכן שנתן בתוספת ו

ובתבוא ובכרמים ובגידים וכן שנתן בתלום וכן שנתן בתוספת ו

ובתבוא ובכרמים ובגידים וכן שנתן בתלום וכן שנתן בתוספת ו

ובתבוא ובכרמים ובגידים וכן שנתן בתלום וכן שנתן בתוספת ו

ובתבוא ובכרמים ובגידים וכן שנתן בתלום וכן שנתן בתוספת ו

והוא

ואסתרתי פני מדרם והיה לאכול . וכן היתה כנען הקיסא

נעשה זה השם כי יבואו קצת זקוקים שהם רוב אוקסאמר יתה' הקצת

בא חייף או נולד בא חייף . הם יבואו אלא חיה רוב תבואה - והוא

לחמית צטן שאינו קוף . הדבר יבוא אצל האוקס . וכן יבוא בתבואה אצל

בא חייף . הוא צדק הולד . כי יבואו תבואה אמה . וכן השם יבוא אצל האוקס

למה החמית האלה . ולפי זאת ההשאלה היא רוב אוקסא שבה חמית

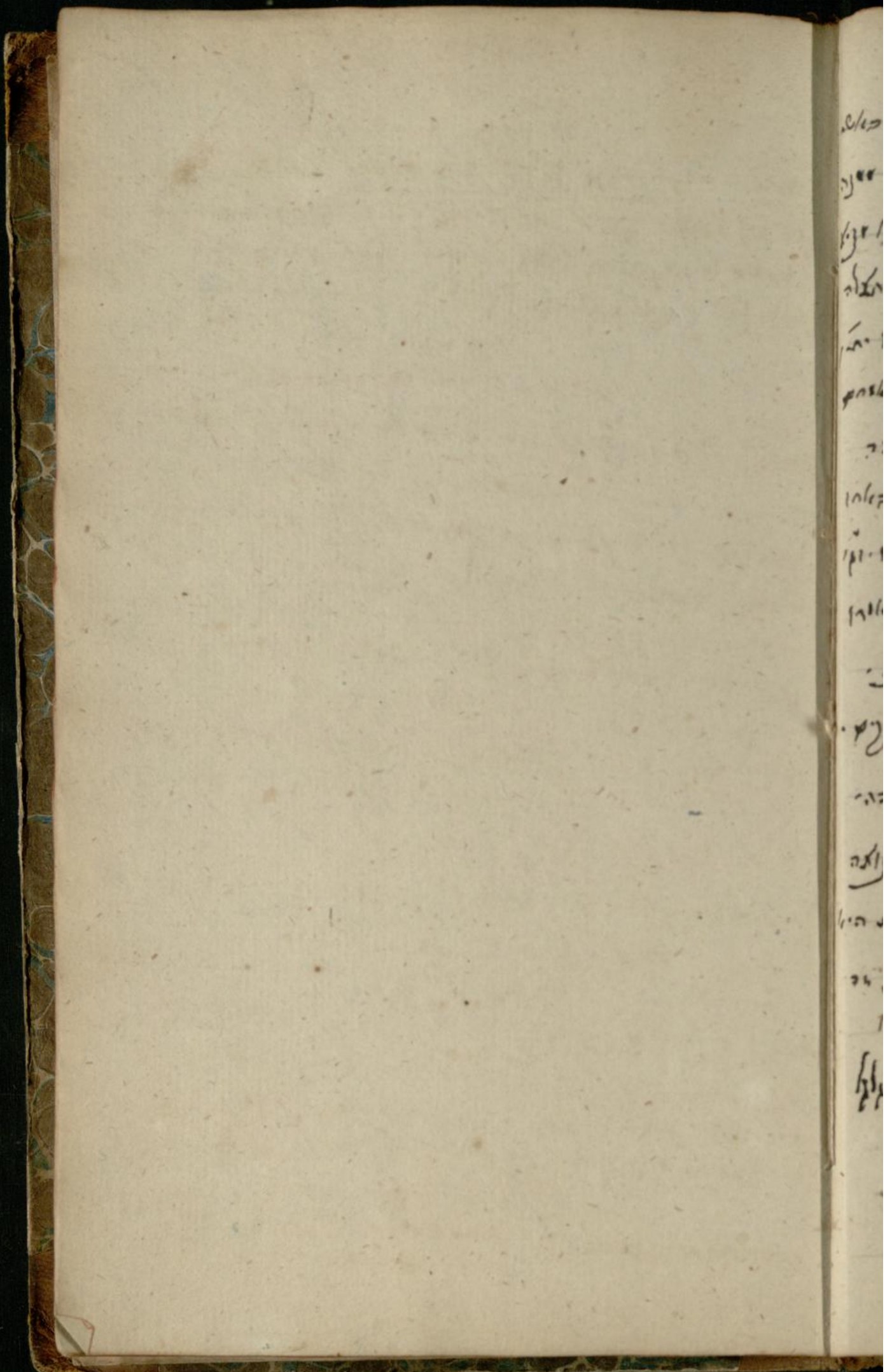

Handwritten title or header at the top of the page.

Handwritten text line, possibly a date or reference.

Handwritten text block, first paragraph, containing several lines of cursive script.

Handwritten text line, possibly a section separator or a specific note.

Handwritten text block, second paragraph, starting with a large initial letter.

Handwritten text line, possibly a section separator.

Handwritten text block, third paragraph, containing several lines of cursive script.

Handwritten text line, possibly a section separator.

Handwritten text block, fourth paragraph, starting with a large initial letter.

Handwritten text line, possibly a section separator.

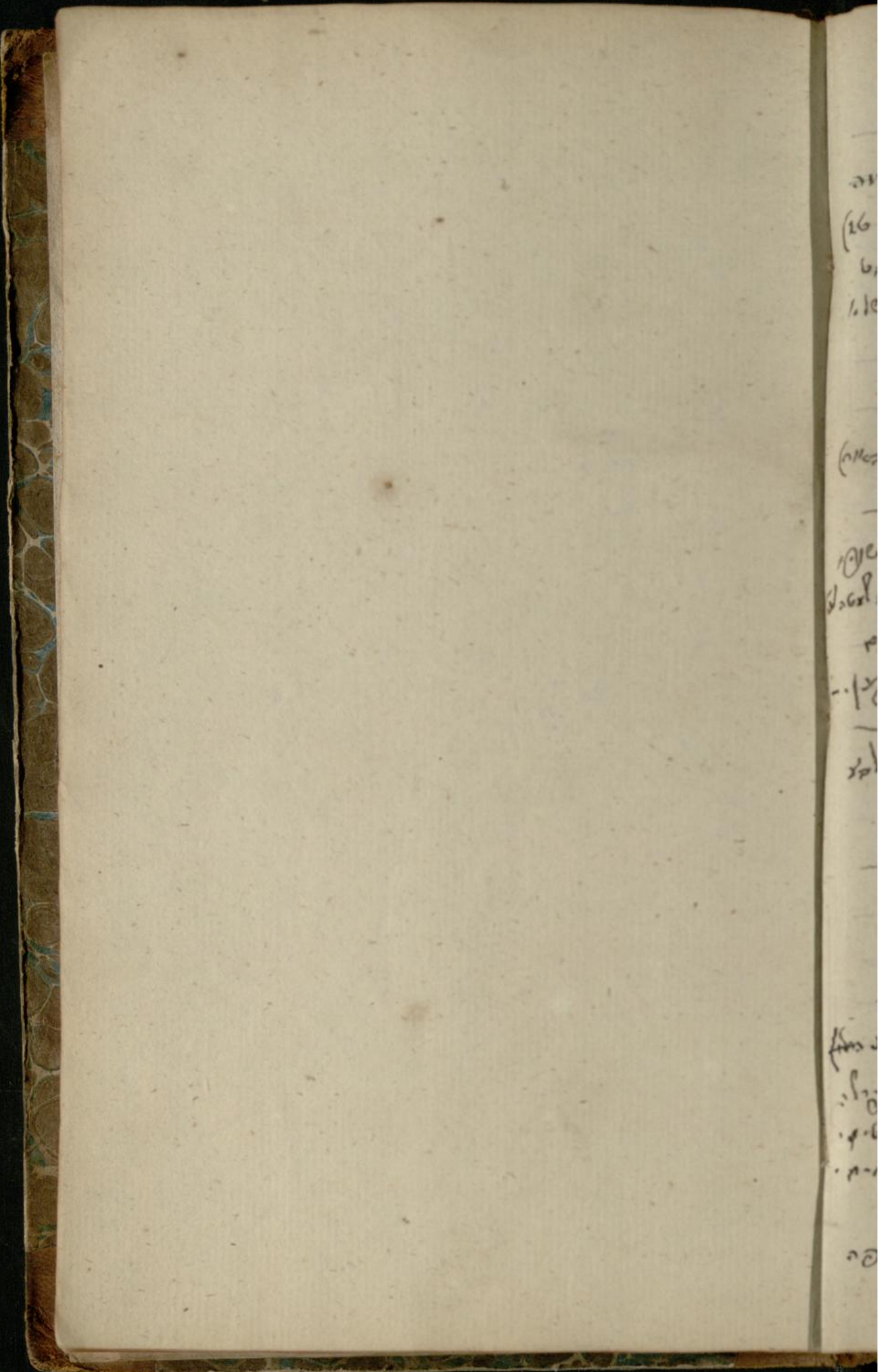
Handwritten text block, fifth paragraph, containing several lines of cursive script.

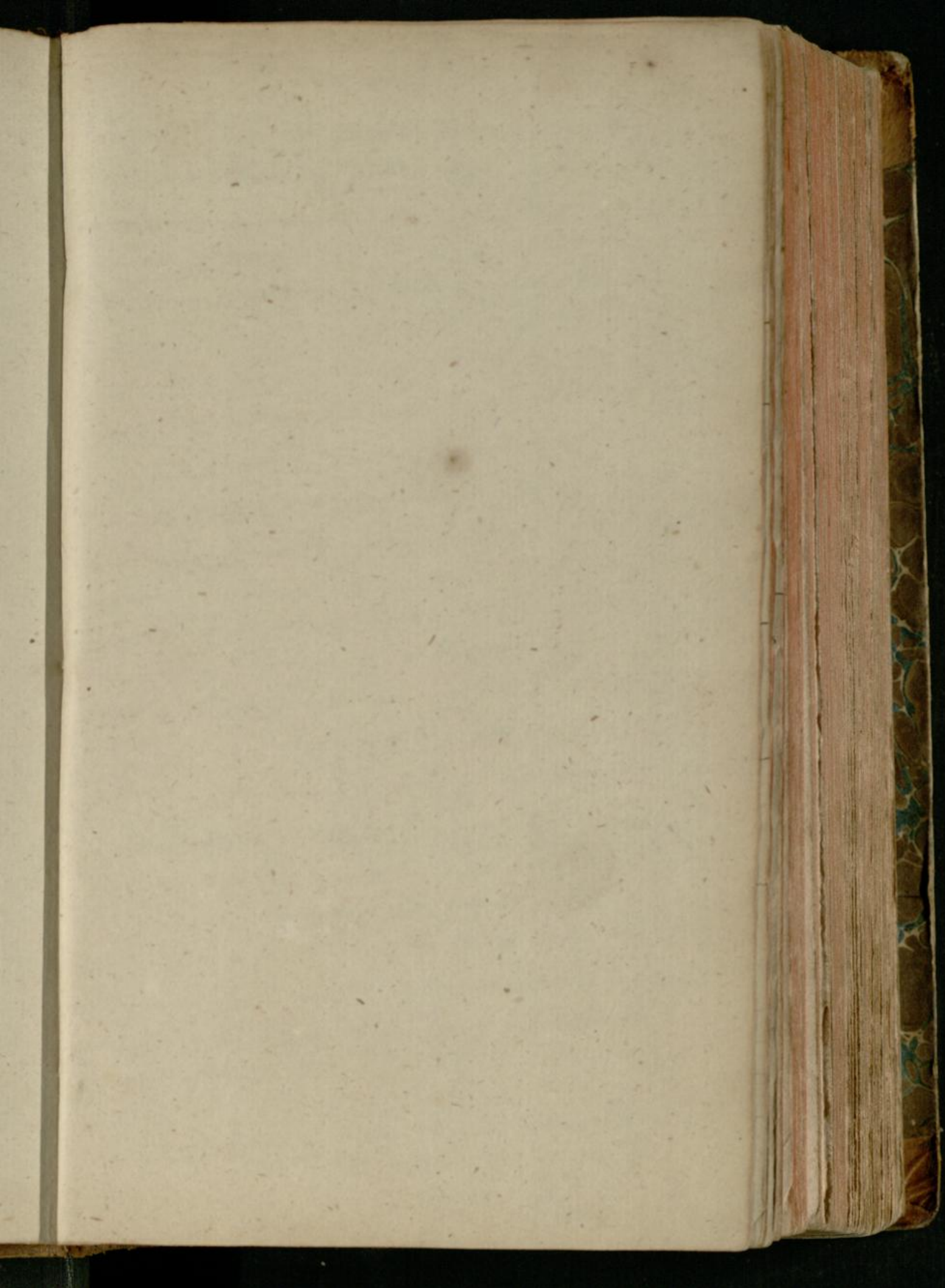
Handwritten text line, possibly a section separator.

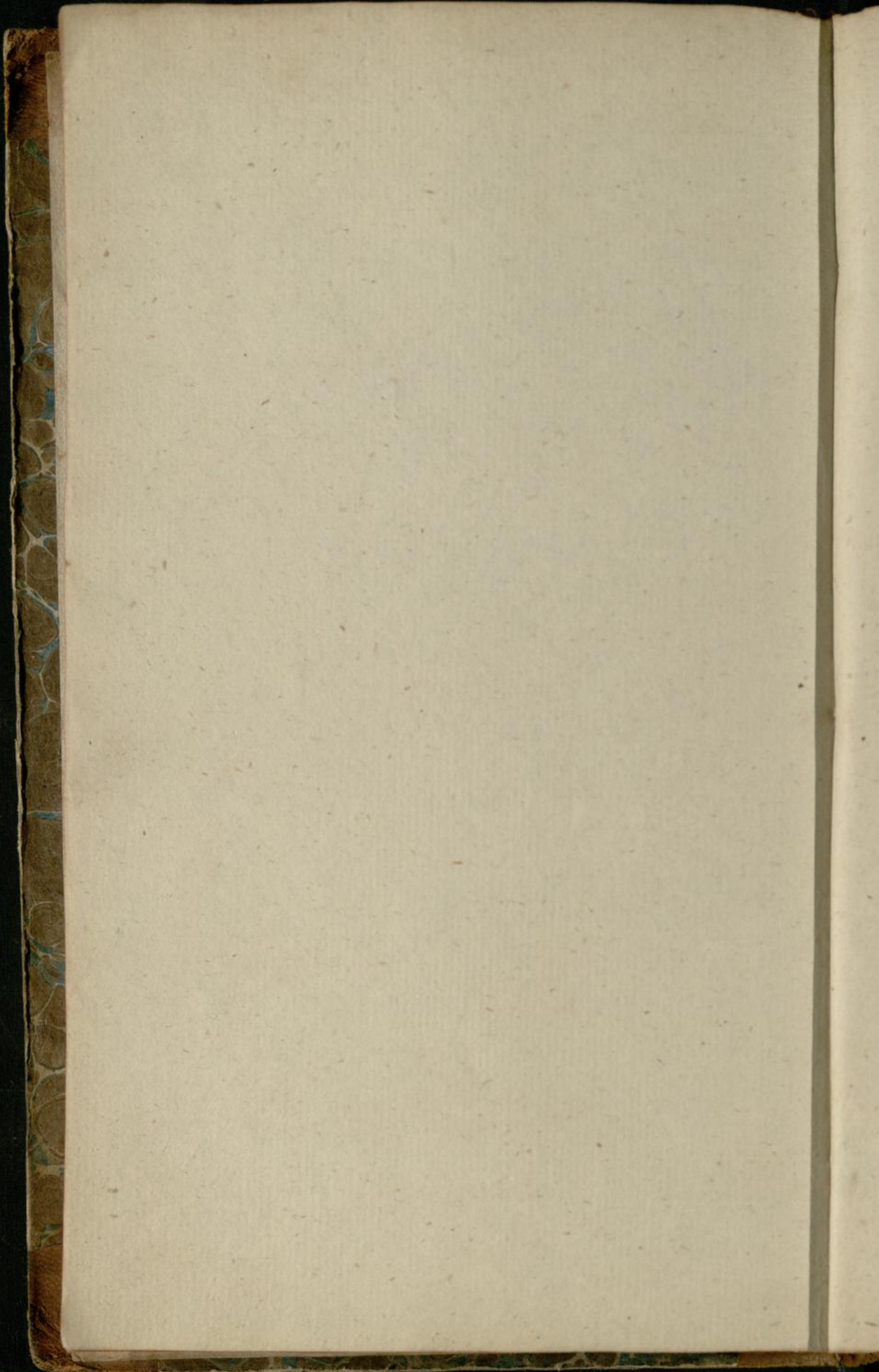
Handwritten text block, sixth paragraph, containing several lines of cursive script.

Handwritten text line, possibly a section separator.

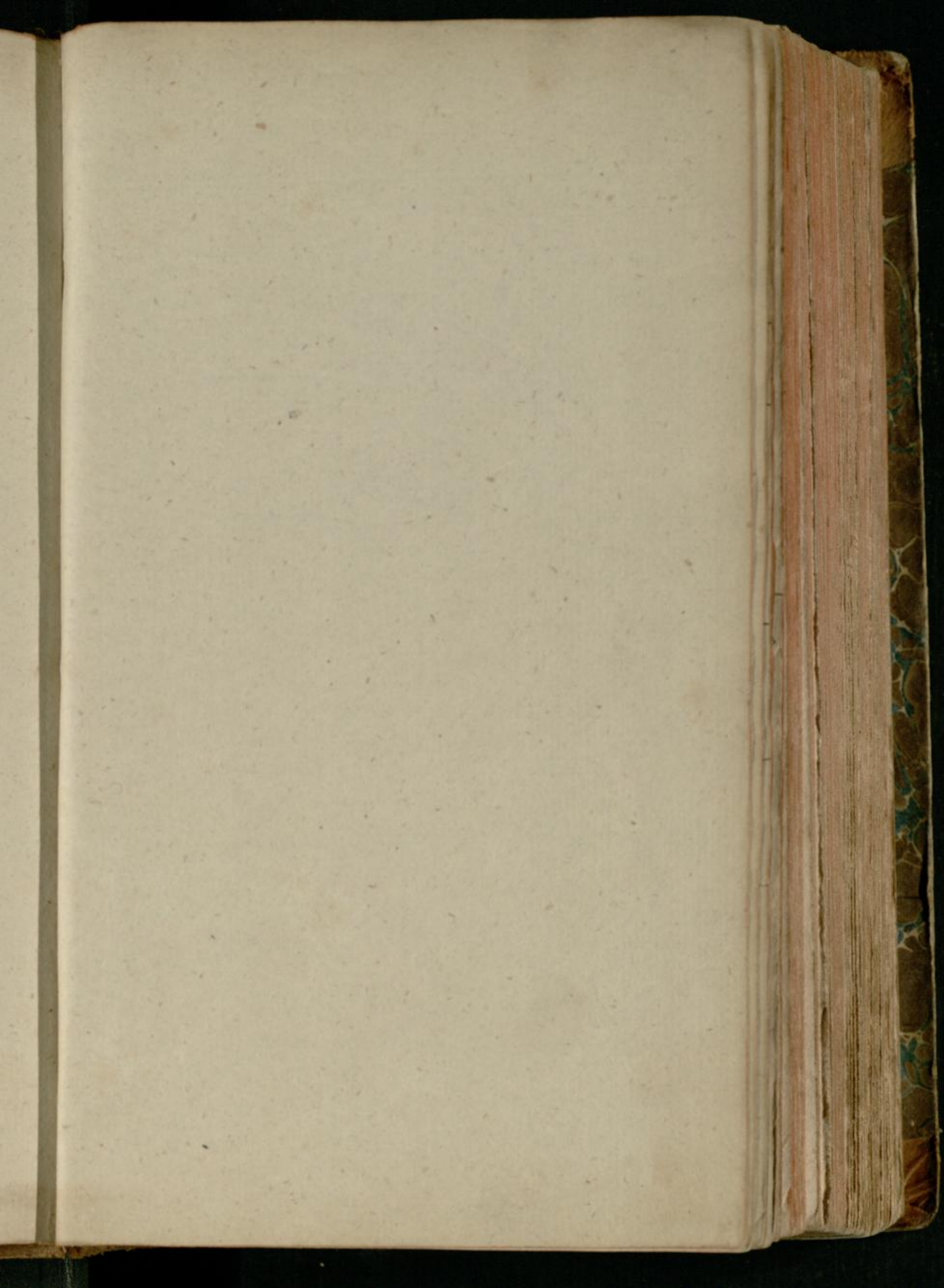
Handwritten text block, seventh paragraph, containing several lines of cursive script.

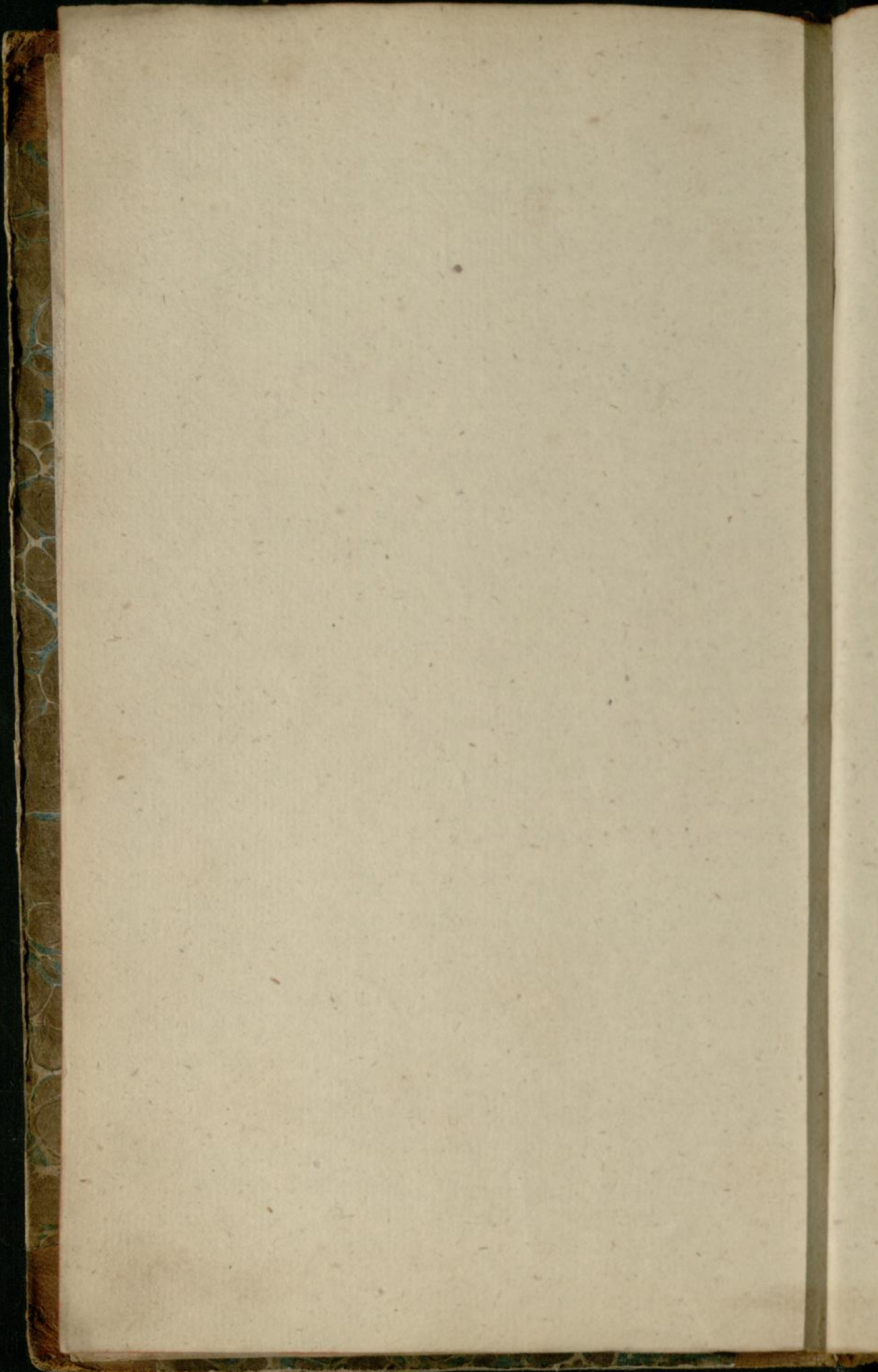

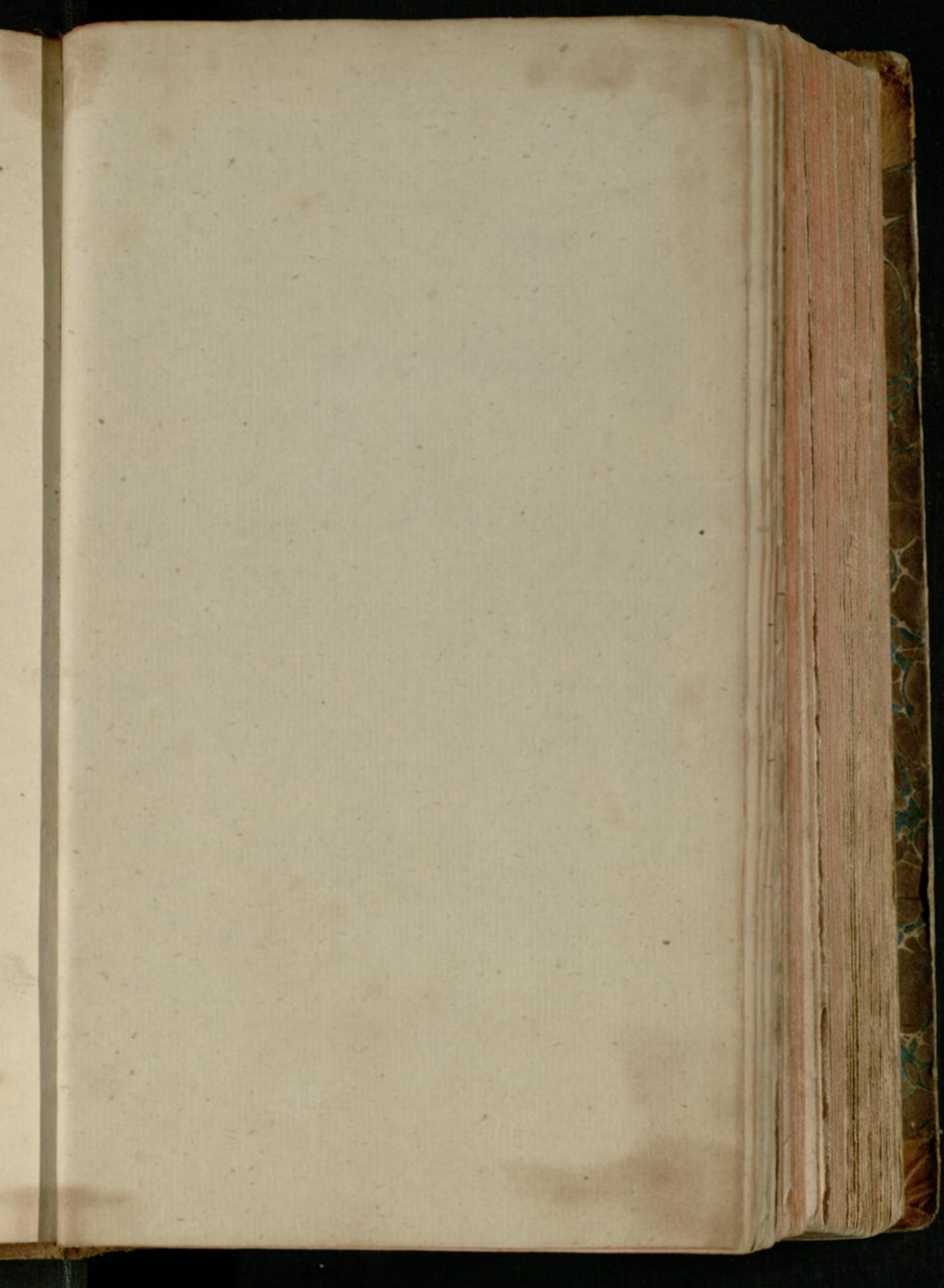

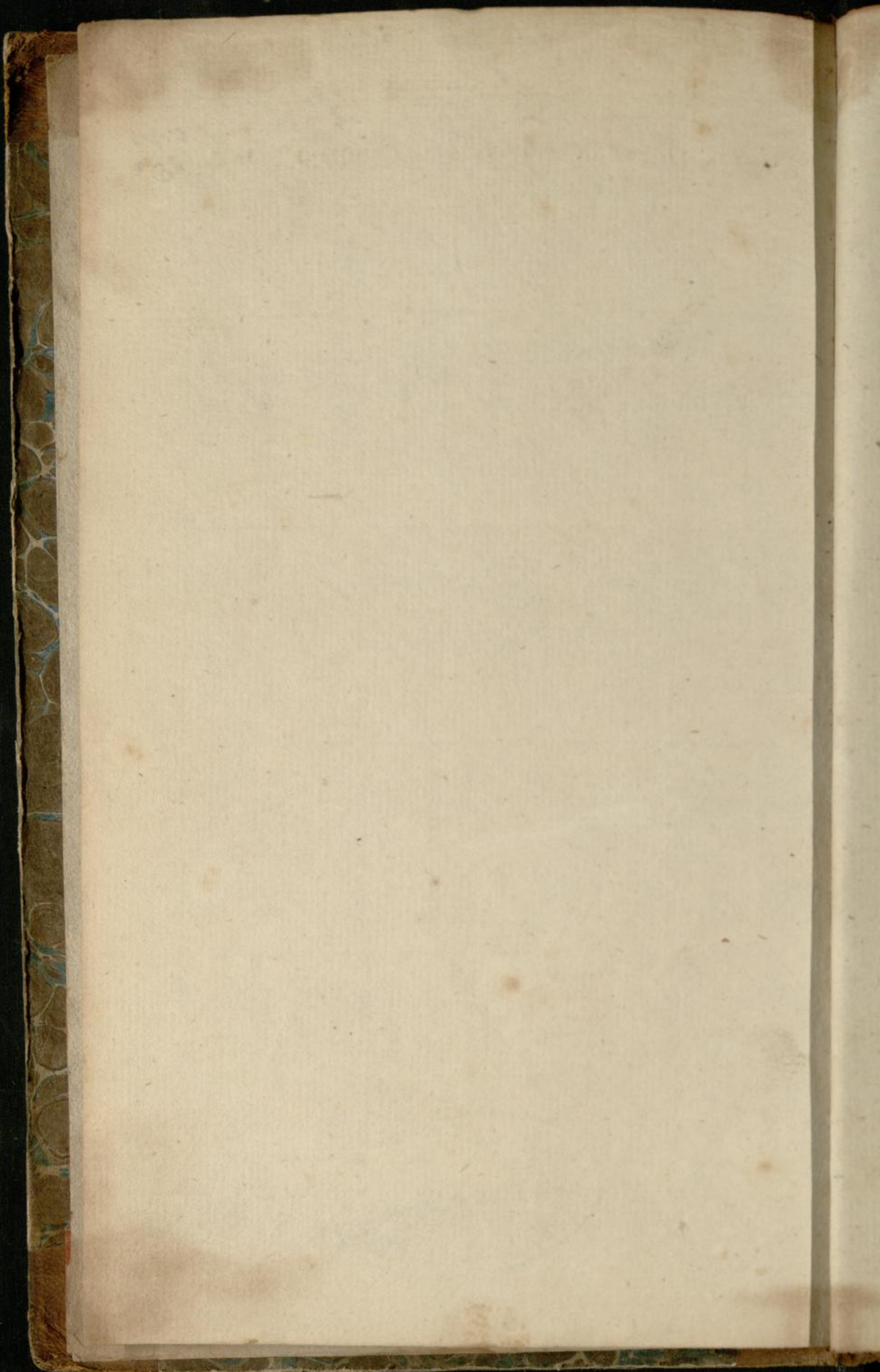

Handwritten text in a cursive script, likely Hebrew or Yiddish, located at the top of the page. The text is partially obscured by the binding and appears to be a header or title.

Handwritten text on the right edge of the page, possibly from the adjacent page, including the letters "P. 12" and "171".

153

